FRANCISCI RANCHINI, ... OPUSCULA MEDICA; VTILI, IOCUNDÁQUE...

François Ranchin, Henri Gras, Hippocrates

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
7 Q
11

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
55
3D
15

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

12
1
e
5

72.7.26.

72 72
a a
26

FRANCISCI RANCHINI, CONSILIARII, MEDICI, ET PROFESSORIS REGII,

Celeberrimæque Vniuerſitatis Monſpelienſis Iudicis & Cancellarij,

OPVSCVLA MEDICA;

Vtili, iucundáque rerum varietate referta.

In gratiam φιλιατρῶν publici Iuris facta, cura & ſtudio HENRICI GRAS, Phil. & Med. Doctoris Monſpelienſis, & Practici Lugdunenſis Aggregati.

Cum ampliſſimis Capitum, Sectionum & rerum præcipuarum Indicibus.

LVGDVNI,

Apud PETRVM RAVAVD, in via Mercatoria, ſub ſigno Sancti Petri.

M. DC. XXVII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA IN ROMA

Viro Clariſſimo, Nobiliſſimóque

D. D. IOANNI A PRATO,

CONSILIARIO REGIO, ET PRIVILEGIORVM NVNDINARVM Lugdunenſium Cuſtodi & Conſeruatori Integerrimo,

HENRICVS GRAS, *Phil. & Med. D.*
ΥΓΙΑΙΝΕΙΝ.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CLARISSIME VIR,

In reponendis beneficiis Lex eſt, irreuocabili Rationis edicto ſancita, & bene ſentientium ſuffragiis atque iudicio confirmata: *Ut eadem menſura reddantur, vel etiam cumulatiore, ſi fieri queat.* Ego quidem huic legi adſtrictus, vtpote maximis affatim collatis beneficiis, tibi obſtrictus; ab ea nihilominus recedere cogor; non quòd vlla me illorum obliuione relaxauerim; ſed quòd impar tuis gratiis hoſtire nequeo. Si namque, præter inſignem illam prudentiam, qua veluti lynceis oculis in ipſa hominum præcordia introſpicis, atque Memoriam, fœcundam illam Muſarum Matrem, qua vel ipſum

Simonidem ſuperas; animum illum liberalem ſummaque tua in me beneficia recolo, cumque his meam tenuitatem confero, quî poſſum ego de reditu tam inculti Soli, ſaltem alterum tantum tibi, nedum plus aliquid remetiri? Ne tamen quis me iure poſſit omninò reum peragere, vicariam ecce pro me ſponſionem ſuſcipit, ac meas partes ſubleuat hic Liber, in quo vbique ſumma eruditio, vbique faſtidij expultrix blanditur varietas: vtraque delectaberis vtiliter. Sic mihi nunc ſatis ſit ingratitudinis Matrem & beneficij Nouercam obliuionem ſepelire. Vale. E Muſæo meo; Lugduni Francorum die 8. Auguſti 1627.

Clariſſimo, Celeberrimóque Viro

D.D. FRANCISCO RANCHINO, CONSILIARIO, MEDICO, ET PROFESSORI REGIO, CELEBERRImæque Vniuerſitatis Monſpelienſis Iudici, Cancellario & Conſeruatori;

HENRICVS GRAS, *Phil. & Med. Doctor Monſpel. & Practicus Lugdunenſis Aggregatus. S.*

MALE ſibi conſcij pueruli, minacem parentis vultum imbelles reformidant. Et libelli tui, RANCHINE CELEBERRIME, *procul à te, iampridem, iniuſſu tuo, palantes & errabundi; nonniſi meticulosè obuiam tibi obſiſtunt. Verentur, ne, quamuis ignoſcibiles, indignationem tibi moueant, & abdicentur. Ego illos vagientes & trepidulos in complexum ſolliciti parentis publicè remitto, vt illis oculum oggeras, & quicquid paterni ſplendoris amiſerint, exigas ad obruſſam. Habet amor ſuas plagas, quæ dulciores*

ſunt , etiam quum amarius inferuntur. Quod ſi nihil eſt in his quod ames, propter errores, ſaltem miſerêre. Proprium patris vt ſeueritas,ita miſericordia eſt. Sic editis,atque examinatis ad amuſſim literarum monumentis, vel inuita morte, perennabis. Vale. E Muſæo meo. Lugduni Francorum die 8. Auguſti 1627.

INDEX SECTIONVM, CAPITVM ET ARTICVLORVM, QVÆ IN toto hoc opere continentur.

APOLLINARE ſacrum; de Monſpelienſis Vniuerſitatis origine, progreſſu, adminiſtratione & celebritate: pro inauguratione Magni Ordinarij, in Aula magna Regij Collegij Medicorum celebratum. 1. a
Inſcriptiones quæ in facie Collegij Regij Medicorum leguntur. 12.13.14

Hippocratis coi iuſiurandum. 17
De Ordine iſtius Commentarij. 19.1.a,b
De Hippocrate. ibid.2.a,b.& ſeqq.
De Iuriſiurandi Hippocratici vtilitate & neceſſitate in Medicina ediſcenda, edocenda, & exercenda. 20.2.a,b & ſeq.
An Hippocratis Iuſiurandum ſit iuſtum & legitimum; & an Medici Chriſtiani ad illius obſeruationem teneantur. 21.1.c,d & ſeqq.
Diuiſio iuriſiurandi. 23.1.a b

Prima pars iuriſiurandi Hippocratici. Quæ adiurationem & promiſſionem continet. 23.2.b c,& ſeqq.
De Apolline. ibid.e & ſeqq.
De Æſculapio. 24.1.b,c
De Hygiæa. ibid. e
De Panacea. ibid. 2.a b
Quid per Apollinem, Æſculapium, Hygiæam & Panaceam audiendum ſit. 24.2.b c & ſeqq.

Secunda pars iuriſiurandi, quæ leges & regulas Apollinares continet. 25.1.c

PRIMA LEX.

De Diſcipulorum erga Præceptores obſeruantia & gratitudine. 25.1.e

SECVNDA LEX.

De officio Præceptorum erga diſcipulos 26. 2.a

TERTIA LEX.

De officio Medicorum in præſcribenda victus ratione. 27.1.e

QVARTA LEX.

De Venenorum, & Venenatorum vſu & abuſu. 28.2.c
An liceat Medicis medicamenta lethalia præſcribere & propinare. 29.1.e

QVINTA LEX.

De abortiuis ad corruptionem fœtus, & de vita artiſque caſtitate. 31.2.c d

Quæſtio prima.

An liceat Medicis fœtum corrumpere, & abortum prouocare. 32.2.a

Quæſtio ſecunda.

An liceat Medicis conceptionem impedire, & ſterilitatem inferre. 37.2.e

SEXTA LEX.

De Calculorum ſectione. 38.2.e
An liceat Calculo laborantes ſecare, ſecundùm Hippocratis conſilium. 39.1.e

SEPTIMA LEX.

De Puritate & Caſtitate Medicorum. 40. 1. d e

OCTA

OCTAVA LEX.

De Prudentia Medicorum in reuelandis aut occultandis arcanis. 40. 2. d,e
Tertia Iuriſiurandi pars, quæ execratoria eſt. 41.2. a,b

Pathologia vniuerſalis cum controuerſiis in vtramque partem agitatis & deciſis, Præfatio. 43
Pathologia vniuerſalis ſectio prima.
De Pathologia nomine, definitione, fine, ſubiecto, vſu & neceſſitate. Cap. 1. 46.
Quid Pathos, affectio, affectus, &c. & qua ratione inter ſe diſtinguantur. Cap. 2. 47. 1. a
Quid præter naturam, quid contra naturam, & an ea inter ſe differant. Cap. 3. 48. 1. d,e
An à morbo, vel à cauſa morbi auſpicanda Pathologia ſit. Cap. 4. 50. a,b
De accidentaria morbi exiſtentia. Cap. 5. 50. 2. d
Quid ſit morbus ex veterum & recentiorum ſententia. Cap. 6. 51. 2. b,c
Quid ſit morbus ſecundùm illius eſſentiam & ſignificationem. Cap. 7. 53. 1. e
An morbus per affectum bene definiatur, & an permanentia ſit de eſſentia morbi. 54. 1. a,b
An morbus contineatur ſub prædicamento qualitatis. 55. 1. e
An omnis morbus ſit affectus contra naturam. 56. 1. e
An morbus primò & per ſe actiones lædat. 57. 1. a
An morbus ſit affectus partis in corpore humano. 58. 1. a, b
An actionis læſio ſit de eſſentia morbi. ibid. 2. d
De morborum diuiſione. Cap. 8.
An genera morborum ab eorundem differentiis diſtinguantur. 59. 2. d,e
De morborum generibus & differentiis, quæ ex partium & ſanitatis diuiſione oriuntur. 60. 2, c
An morbus diuidi poſſit in ſua genera pro ratione partium & ſanitatis. 61. 1. c
An tria tantum ſint prima morborum genera, intemperies ſcilicet, praua conformatio, & ſolutio vnitatis. 62. 2. e
De intemperie. Cap. 9.
An intemperies ſit morbus à ſimilari diſtinctus. 64. 1. b
De morbis totius ſubſtantiæ. An dentur; & ſub quo genere morborum contineantur. 65. 1. e
De intemperierum differentiis. Cap. 10. 70. 1. d,e
De morbo organico, ſeu conformationis eiuſque natura & differentiis. Cap. 11. 71. 2. e
An detur aliquis morbus organicus. 72. 2. c,d
An præter morbos conformationis, magnitudinis, numeri & ſitus, aliæ agnoſcendæ ſint morborum organicorum differentiæ. 73. 1. e
De morbis conformationis. Cap. 12. 74. 1. e
De morbis magnitudinis, numeri & ſitus. Cap. 13. 76. 1. a
De morbo communi, qui ſolutio vnitatis dicitur. Cap. 14. 77. 1. e
An ſolutio continui ſit morbus. 78. 1. e
An ſolutio continui poſſit dici morbus communis. 79. 2. e
An ſolutio continui ſit morbus communis partibus ſimilaribus & organicis. 80. 2. d,e
De morborum communium differentiis. Cap. 15. 83. 1. a
De morborum compoſitorum natura & eſſentia. Cap. 16. 84. 2. e
De differentiis morborum compoſitorum. Cap. 17. 86. 1. e

Pathologiæ vniuerſalis ſectio ſecunda.

De cauſis morbificis.

Præfatio.
De Æthiologia vtilitate & neceſſitate. 88
Quid ſit cauſa morbifica. Cap. 1. 89. 1. a,b
An allata cauſæ morbificæ definitio ſit legitima. Cap. 2. 90. 2. a,b
De differentiis cauſarum morbificarum. Cap. 3. 91. 2. e

An

An prima diuiſio cauſarum morbifica-rum, in efficientem, mater. &c. perfecta ſit. 94.2.e
De cauſarum internarum & externarum natura. Cap.4.96.1.d
De cauſis diuinis. Cap.5.97.2. b,c

Diſputatio.

An ſit τὸ θεῖον Diuinum aliquid in morbis ex Hippocrate, contra Galenum, Fauentinum, & alios. 98.1.e
An & quomodo dæmones ſint cauſæ morborum. 100. 1.e
An & quomodo à magis & maleficis mulieribus morbi inferantur. Cap.6. 102. 1. d, e
Vtrum ab anima humana per vim voluntatis & imaginationis morbi, tum extra, tum intra corpora imaginantium produci & generari poſſint. Cap.7.105. 1. a,b

De cœleſti morborum origine. Cap.8.

An, & quomodò cœli morbos generent. 108. 1.e
De cauſis ſublunaribus morborum. Cap. 9. 113. 1.e
Quomodo ab elementis morbi inferantur. Cap.10.114.2.e
De Aëre. 115.2.b
De Igne 116.1.e
De Aqua. ibid.2.c
De Terra. 119. 1.b
De temporibus anni, & qua ratione ab illis morborum generatio dependeat. Cap.11.120.2.a
De regionibus, prout ſunt cauſæ generationis morborum. Cap.12. 123.1.e
De ventorum potentia in morborum generatione. Cap.13. 124.1.e
De alimentis quomodo morbos inferant. Cap.14.126.2.e

De Potu.

Quomodo vinum ſit cauſa morborum, & an ebrietas poſſit eſſe ſalutaris. Cap. 15. 128. 2.e

De motu & quiete. Cap.16.

Quomodo ſint morborum cauſæ. 131. 1. e
De ſomno & vigilia. Cap.17.133.1.a
Quomodo animi pathemata morbos inferant. Cap.18.134.2.e
An & quomodo retenta & excreta ſint morborum cauſæ. Cap.19. 136.2.b
An & quomodo medicamenta morbos inferant. 20.137.2.a

De Venenis. Cap. 21.

An, & quomodo ſint morborum cauſæ. 138.2.c
De cauſis morborum inſitis, ſeu congenitis. Cap.22. 140.1.e
An, & quomodo principia vitæ & elementa dicantur cauſæ internæ morborum. ibid. 2.e
An & quomodo principia generationis ſint cauſæ morborum hæreditariorum. 142. 1.c
De cauſis aduentitiis internis antecedentibus, & coniunctis. Cap.23.145.1.a
An cauſa coniuncta & continens ex Græcorum, & Arabum doctrina inter ſe diſtinguantur. 147.2.e
An ſit de natura cauſæ coniunctæ, vt ea ſublata tollatur morbus neceſſariò, & poſita ponatur. 149.2.a
An tria morborum genera poſſunt habere cauſam coniunctam, ſeu continentem. 151.2.b
De cauſis morborum ſimplicium. Cap. 24. 152.2.c

De cauſis morborum ſimilarium. Cap. 25.

An detur cauſa communis omnium intemperierum. 153.1.e
De cauſis calidæ intemperaturæ. Cap. 26. 154.1.a
De cauſis frigidæ intemperaturæ. Cap. 27. 155.2.e
De cauſis ſiccæ intemperaturæ. Cap. 28. 157.1.d
De cauſis humidæ intemperiei. Cap. 29. 158.1.e
De cauſis compoſitarum intemperierum. Cap.30.158.2.d
De morborum organicorum generatione, ac primò de vitiata figura, de

leuitatis & aſperitatis cauſis. Cap. 31. 159.2.c
De cauſis morborum qui cauitates & meatus occupant & vitiant. Cap. 32. 161. 1. a
De cauſis morborum in numero, & magnitudine. Cap. 33. 162. 2.c
De cauſis morborum in compoſitione. Cap. 34.165. 2.a
De cauſis ſolutionis continui in genere. Cap. 35.165.2.a
De fractura & cariei generatione. Cap. 36.166.1.e
De cauſis vulneris & vlceris. Cap. 37. 167.2.a
De morborum compoſitorum cauſis. Cap. 38. 168.1.d

Pathologiæ vniuerſalis ſectio 3.

De ſymptomatum natura, differentiis & cauſis.

Præfatio.

Quàm vtilis & neceſſaria Medico ſit ſymptomatum demonſtratio. 169
Quid ſit ſymptoma, & qua ratione à ſigno, & paſſione diſtinguatur. Cap. 1. 172.1.a
An ſymptoma bene definiatur per affectum. 173.1.e
An omne ſymptoma ſit contra naturam. 174.1.a
An ſymptoma cauſæ & morbi rationem habere poſſit. 175.2.a
An ſymptomata primò & per ſe actiones lædant. 176.2.d
An ſymptomata ſine morbi præſentia generari & ſubſiſtere poſſint. 177.2.e
De ſymptomatum generibus & differentiis. Cap.2.179.1.c

Quæſtio 1.

An vnicum ſit ſymptomatum genus, actio ſcilicet læſa. 180.1.d,e
An tria tantùm ſint ſymptomatum genera, nec plura nec pauciora; actio ſcilicet læſa, qualitas mutata, & excretorum vitium. 181. 1.a
An dolor contineatur ſub actione læſa, eaque deprauata. ibid. 2.e
De actionis læſæ natura & differentiis. Cap. 3.182.2.e
An tria tantùm ſint actionis læſæ genera, abolitio ſcilicet, imminutio & deprauatio. 183.2.b,c
Vtrum abolita actio poſſit dici ſymptoma. 185.2.a
An imminuta & deprauata actio inter ſe diſtinguantur. 187. 1.a
De ſymptomatum differentiis ſecundùm actionum naturalium & animalium varietatem. 188.1.b
De qualitatis mutatæ natura, & differentiis. 189.1.e
An quatuor tantùm ſint qualitatis mutatæ differentiæ, ratione ſcilicet caloris, odoris, ſaporis, & tactilium qualitatum. 190.2.a
De vitiis excretorum. Cap.4.191.2.e
An excrementa dici poſſint ſymptomata. 192. 2.b
An excrementa, vt ſymptomata ſunt, ab intemperie tantùm produci poſſint, non autem ab aliis morborum generibus. 193.2.e
De differentiis particularibus ſymptomatum. Cap.5.194.2.c,d
De cauſis ſymptomatum. Cap.6.195.1.d
An vnica ſit generalis ſymptomatum cauſa, morbus ſcilicet. 195. 2.b,c
De cauſis actionis læſæ in genere. Cap. 7. 198.1.e
An læſio actionum ex facultatum vitio dependere poſſit. 199.1.a
De cauſis abolitæ actionis. Cap. 8. ibid. 2. b
An requiratur exceſſus morbi ad actionis abolitionem. 200.1.d
De cauſis imminutæ actionis. Cap. 9. 202. 1.a
An imminutæ actionis cauſa ſit morborum remiſſio. ibid.e
De cauſis actionis deprauatæ. Cap. 10. 203. 1.e
De doloris cauſis. Cap.11.204.1.a

An

An duæ ſint tantum doloris cauſæ, intemperies ſcilicet, & ſolutio continui. 205. 1. e.
An violentia & celeritas iſtarum cauſarum ſit neceſſaria ad doloris generationem. 210.2.d
De cauſis ſymptomatum, quæ in qualitatis mutatione conſiſtunt. Cap. 12. 211. 2. e
De cauſis ſymptomatum, quæ in excretorum vitiis conſiſtunt. Cap. 13. 213. 1. b

Tractatus de morbis Puerorum.

Præfatio.

De neceſſitate & difficultate iſtius ſubiecti. 214. a
De puerilium morborum natura. 215.d,e
Quid pueri & pueritiæ nomine ſit audiendum. 216.a
An pueriles morbi ita dicantur, quòd in ea tantum ætate contingant; An quòd à pueritia tanquam cauſa morbifica dependeant. 216.e

De cauſis morborum puerilium.

An & cur puerilis ætas tam multis ſit morborum generibus expoſita. 218.e
An pueriles morbi ſint à Medicis tractandi, & curandi. 221.a
De Methodo ſeu ordine iſtius tractatus. 222. e

Sectio prima.

De morbis verè puerilibus.

Caput primum, De dentitione. 223.1.a
An dentitio ſit morbus, vel naturæ opus. 224. 1. e
De cauſis dentitionis. 225.1.e
De curatione dentitionis. 226.2.a
An ſcilicet opus ſit ullis remediis ad facilitandam dentitionem, & ad mitigandum dolorem. ibid.d
An nutricum diæta tempore dentitionis debeat eſſe refrigerans, vt vult Mercurialis, an calefaciens. 227.2.d,e
De febre ſymptomatica, quæ dentitionem conſequitur. Cap.2. 229.2.b
An febris primaria ſit morbus puerilis, an tantùm ſymptomatica, contra doctiſſimum Mercurialem. 230.1.e
De curatione febris, quæ dentitionem conſequitur. 231.2.d
De conuulſione. Cap.3. 232.2.a
De cauſis conuulſionis. 233.1.e
An ſcilicet in pueris conuulſio, quæ cum febre eſt, ſit magis periculoſa, quàm quæ ſine febre contingit. 234. 1.a
Curatio conuulſionis. 236.2.b
De diarrhæa puerili ſymptomatica. Cap.4. 237. 2.b
De catarrho ſuffocante cum tuſſi, & reſpirationis ſumma difficultate. Cap. 5. 240. 1.a
De vigiliis immodicis. Cap.6.242.2.e
An vigiliæ immodicæ ſint morbi pueriles primarij, vel ſymptomatici tantum. 243.2.c
De Aphthis, ſeu de oris vlceribus. Cap. 7. 245.1.c
An, & quomodo lactis vitium aphthas poſſit generare. 246.1.c
De tonſillarum, ſeu amygdalarum inflammatione, & vlceratione cum vuulæ relaxatione. Cap.8.248.2.a

Sectio ſecunda.

Præfatio. 253.

De variolis & morbillis. Cap.1.254.1.a
Quid variolæ & morbilli ſecundum eſſentiam. 255.2.b
Quomodo variolæ & morbilli inter ſe diſtinguantur. 257.2.a
An ab Hippocrate, Galeno, aliiſque Græcis cognita, vel indicata fuerit variolarum, & morbillorum natura, & practica. 258.1.c
Variolarum & morbillorum differentiæ generales. 260.1.a
De cauſis variolarum & morbillorū. ibid.d
An menſtrui ſanguinis impuritates ſint cauſæ internæ variolarum, & morbillorum. 263. 1.e
De ſignis variolarum & morbillorum. 267. 2.a

De curatione variolarum & morbillorum.

An liceat medicis vti prophylaxi, dum variolæ, & morbilli graſſantur. 269. 2. b
Curatio vera, legitima & vniuerſalis variolarum & morbillorum. 271.1.a
An lentes in diata variolarum, & morbillorum conueniant. 272. 2. b
An & quomodo in horum affectuum curatione vena ſectio conueniat. 274. 2. a
An, & quomodo conueniat purgatio in curatione variolarum & morbillorum. 276. 1.c
Quomodo purgandi lactantes. 277. 1.a
Quomodo purgandi non lactantes. ibid.c
Regimen particulare. 278.2.d

De faciei præſeruatione, & conſeruatione.

An narium hæmorrhagia tutò poſſit prouocari. 280. 1.d
An variolæ maturæ ſint acu aperiendæ. 281.1.c
De epilepſia. Cap.2.283.1.a
An & quomodo epilepſia inter morbos pueriles ſit enumeranda. 283.1.d
Quid epilepſia ſecundum nominis, & eſſentiæ rationem. 284. 2.c
An epilepſia ſit conuulſio, & an fiat cum influxu facultatis motricis, vt vult Mercurialis. 286.1.a
An, & quomodo afficiatur cerebrum in epilepſia; Ac deinde nerui & muſculi. ibid. 2.b
An epilepſia, vt & conuulſio, ab inanitione, ſeu à ſiccitate cerebri oriri poſſit. 287.1.e
An epilepſia ſit obſtructio. ibid. 2.e
De cauſis internis & externis puerilis epilepſiæ. 288.2.c
De cauſis internis puerilis epilepſiæ. 289. 2. b
An puerilis epilepſiæ idiopathicæ cauſa materialis proxima, ſit ſemper pituitoſus humor. 290. 1.a
Signa diagnoſtica epilepſiæ puerilis. 291.1.c

De curatione puerilis epilepſiæ.

An puerilis epilepſia curari debeat. 292.2.c
An cauterium actuale tutò poſſit admoueri in epilepſia puerili. 294. 2.b
An ſpecifica remedia conueniant in epilepſiæ puerilis curatione. 299.1.e
De pauoribus cum terrore pueris contingentibus in ſomno. Cap.3.300.2.b
De hydrocephalo. Cap.4.301.1.c

Cap.5. De phtyriaſi, ſeu morbo pediculari. Præfatio. 304. 1.a

Quid phtyriaſis. 304.2.c
An, & quomodo ſit morbus. 305.1.a
An phtyriaſis ſit affectus puerilis. ibid.2.e
De generatione pediculorum. 306.1.d
An pediculi reuera generent, & perfectè, dum lendines procreant. ibid.2.a
De cauſis generationis pediculorum. 307. 1. a
De cauſa efficiente. ibid. c
De cauſa materiali pediculorum. ibid.2.d
An ex carne corrupta generentur pediculi, vt vult Ariſtoteles. 308. 1.a
An ex ſanguine corrupto generentur, vt vult Theophraſtus. ibid.2.c
An ex humoribus tertiæ coctionis oriantur pediculi, vt volunt Galenus & Auicenna, vel etiam ex aliis. 309.1.b
Quid de cauſa materiali pediculorum ſentiendum ſit. ibid.2.a
De cauſa formali, & finali pediculorum. ibid. e
De cauſis adiuuantibus productionem pediculorum. 310.2.b
An, & quomodo ficus ad pediculorum generationem faciant. 311.1.d
De loco generationis pediculorum. ibid. 2.b
De differentiis pediculorum. 311. 2.e
De pediculorum ſignis. 311.2.a
De curatione preſeruatiua morbi pedicularis. 313. 1.b
De curatione perfecta morbi pedicularis. ibid. 2. b
An Staphyſagria extrinſecus & intrinſecus conueniat in morbi pedicularis curatione. 314.2.c

De

De vermibus in homine naſcentibus. Cap. 6:316. 1.d
Quid ſit vermis, ſeu lumbricus. 317.1.e
An & quomodo lumbricus morbis ſit. ibid.2.d
De generatione lumbricorum æquiuoca & vniuoca. 318.2.c
De cauſis generationis vermium. 320.1.a

De cauſa efficiente lumbricorum.

An & quomodo calor cœleſtis, putredinalis, & natiuus concurrant. 320.1.c
De cauſa materiali vermium. 321.1.c
An, & quomodo dulcia faciant ad vermium generationem. 322.2.c
De cauſa formali vermium. 323.2.a
De cauſa finali vermium. ibid.d
De loco in quo vermes & lumbrici generantur. 324. 1.d
An, & quomodo vermes in auribus, dentibus, thorace, veſica, vtero, & capite generentur. ibid.2.c
An in ventriculo lumbrici poſſint generari. 326. 1.d
De differentiis lumbricorum. 327.1.e
An præmiſſæ lumbricorum differentiæ ſpecie diſtinguantur, & de cordapſo congenito. 328. 1. a
De lumbrico lato, & de cucurbitino ibid. 2. c
An ſcilicet talis lumbricus ex mutatione tunicæ interioris inteſtinorum; an verò ex humore quo inteſtina obducuntur generetur. 329. 1.c
An ſint fœtus eorundem; an verò fragmenta, quando diſrumpuntur. ibid.2.c
De lumbricis rotundis. 330.1.b

De lumbricis Aſcaridibus.

An & quomodo à rotundis diſtinguantur. 331.1.b
An Aſcarides à rotundis diſtinguantur. ibid. e
De vermibus qui in aliis partibus gignuntur. ibid. 2.c
De vermibus monſtroſis, & à communi forma euariantibus. 332. 1.e
De ſignis lumbricorum. ibid.2.d
De ſignis prognoſticis. 334. 2.e
An melius ſit exire vermes in principio, quàm circa ſtatum, dum itur ad criſim. 336. 1.a
An melius ſit exire lumbricos viuos quam mortuos. ibid. e
De curatione vermium. 337. 1.a
De præſeruatione lumbricorum. ibid. e
De legitima, eaque generali lumbricorum curatione. 338.2.b
Qua ratione lumbrici lati, rotundi, & aſcarides ſeorſim ſint oppugnandi. 342. 2.a
Ad lumbricos latos. ibid.e
Ad aſcarides. 343.1.a
Quomodò ſymptomatis prouidendum. 343. 1. e
De curatione vermium qui in aliis corporis partibus generantur. ibid.2.d
De vermibus aurium. ibid. e
De vermibus dentium. 344.1.e
De vermibus vteri. ibid. 2. b
De vlceribus verminoſis. 345.2.c
De verme Indico, Orientali, Aphricano, & Americano. 345.2.e
De præſeruatione cadauerum à putredine & verminatione. 347.1.e
Quomodo ſint condienda cadauera humana. 348. 1.e
Puluis magiſtralis. 349.1.e

Tractatus de morbis Virginum.

Præfatio. 350.

SECTIO PRIMA.

Quid ſit virginitas; in quibus conſiſtat, & qua ratione à caſtitate diſtinguatur. Cap.1.352.1.a
An virginitas ſit virtus moralis. Cap. 2. 353.1.b
De ſignis virginitatis. Cap.3.ibid.2.e
An membrana, hymen dicta, in omnibus virginibus reperiatur, & an ſit vniuocum virginitatis ſignum. Cap. 4. 354.1.d.
De vuluæ adſtrictione: An ſit virginitatis ſignum. Cap.5.355.1.d
An papillarum rubicundarum color poſſit eſſe indicium virginitatis. Ca.6.355.2.d

De mictione vrinæ tenuioris cum ſybilo, ſuffitu gagates, appoſitione magnetis, & ſimilibus. Cap.7.356.1.e
An cruoris ſeu ſanguinis effuſio ſit certum virginitatis ſignum. Cap.8.357.1.a
De menſura colli, aliiſque indiciis à Iouberto allatis, vt poſſint virginitatem indicare. Cap.9.359.1.e
An Virginum & corruptarum, tum etiam frigidorum, & maleficiatorum viſitationes, quæ à iudicibus imperantur, & à Medicis, matroniſque perficiuntur, ſint probandæ, & quomodo. Cap. 10.360. 1.a
An pollutio voluntaria corrumpat virginitatem. Cap.11.363.2.e
An virginitas licita ſit in republica bene ordinata. Cap.12.364.2.a
An virginitas ſit ſanitati pernicioſa. Cap. 13.365.1.a
An, & quomodo apes hieroglyphicè virginitatem repræſentent. Cap.14.366.1.e
An in ſtatu innocentiæ contigiſſet generatio humana ſine corruptione virginitatis. Cap.15.ibid.2.e
An lac apparens in mammis puellarum ſit ſignum virginitatis corruptæ. Cap.16. 367.1.d

SECTIO SECVNDA.

De natura morborum virginalium, & cur ita dicantur. Cap.1.369.1.a
De differentiis morborum virginalium. Cap.2.370.1.e
An libellus de morbis virginum ſit legitimus aut ſpurius. Cap.3.372.1.b

SECTIO TERTIA.

De clauſura virginali vteri. Cap. 1. 373. 1.a
De inſigni, eaque naturali vuluæ & ceruicis vteri anguſtia. Cap.2.378.2.c

Secunda claſſis morborum virginalium.

De morbo virgineo, ſeu fœdis virginum coloribus. 380.1.a
An morbus virgineus ſit affectus calidus, vel frigidus. 382.2.a
Cauſæ morbi virginei. 383.1.e
An, & quomodo ſanguinis menſtrui impedita vacuatio pallidos colores inferre poſſit. 384.1.b
An obſtructio habeat rationem morbi principalis in virgineo affectu. ibid. 2.d
An, & quomodo frumentum, gypſum, calx, cineres, carbones, nux moſcata, & ſimilia chloroſin inferant. 385.1.e
De ſignis diagnoſticis & prognoſticis. 389. 2. e
De curatione morbi virginei. 390.1.d
Quæſtio prima; An res abſurdæ deſideratæ virginibus aut grauidis ſint concedendæ. 391.1.a
An, & qua ratione exercitatio virginibus chloroſi laborantibus conueniat. ibid. 2. a
An venus chloroſi laborantibus conueniat. 392. 1.b
De medicamentis Pharmaceuticis, & Chirurgicis. 393. 1.c
An, & quomodo purgatio conueniat. ibid. 2. a
An, & quomodò vena ſectio conferat. 394. 1.c
An venæ ſectioni purgatio ſit præmittenda. ibid. 2.e
An aperientia conueniant in morbi virginei curatione. 395.1.b
An ſtatim in principio morbi virginei ſanguinis menſtrui fluxus ſit prouocandus. 396. 1.d
Formulæ remediorum. 397.1.b
De chalybe. 398.2 a
An limatura chalybis conueniat in morbi virginei curatione. ibid. c
An limatura chalybis ſine praua præparatione ſit exhibenda. 400.1.e
Quomodò vtendum ſit chalybe tum in ſubſtantia, tum in infuſo. 402.1.e
Formulæ variæ. ibid. 2.a
Infuſiones chalybis. 403.1.b
De roborantibus. 404.1.e
Curatio particularis. ibid.2.e
An propoſita curatio particularis ſit neceſſa

ceſſaria. ibid.d
De cordis palpitatione. 405.1.c
De inſigni triſtatione cum pauore. 406.1.c
De capitis dolore pragrandi. 407.1.e
Exempla pro dolore calido. ibid.2.e
Formula pro cephalalgia frigida. 408.1.e
De tumore pedum œdematoſo cum impotentia, aut debilitate ad motum. ibid. 2.c
Tertia claſſis morborum virginalium.
De hyſterica ſuffocatione virginali. 409. 2.a
An hyſterica ſuffocatio dici debeat, aut poſſit affectus virginalis. 410. 2.e
An vterus quaſi animal, in animali motu voluntario, poſſit eſſe cauſa hyſterica ſuffocationis. 411.2.a
De cauſis hyſterica ſuffocationis. 413.1.c
An, & quomodò ſemen & ſanguis menſtruus hyſterica ſuffocationis ſint cauſa ibid.2.c
An ſanguis menſtruus & ſemen venena euadant per putredinem. 415.1.e
An, & quomodo odorata naribus admota hyſtericam inferant ſuffocationem, graueolentia verò ſoluant, vt & eadem odorata vuluæ appoſita. 417.1.b
De ſignis diagnoſticis diſtinctiuis, & pro gnoſticis hyſterica ſuffocationis. 418.1.c
Curatio hyſterica præfocationis. 419.1.a
An, & quomodo graueolentia conueniant in paroxiſmo hyſterico. 422.1.a
An venus conferat hyſterica ſuffocationi. ibid.2.d
An liceat confricare vuluam mulierum & virginum in hyſterico paroxiſmo. 423.1.c
Curatio hyſterica ſuffocationis extra paroxiſmum. ibid. 2.c
An venæ ſectio conueniat hyſterica præfocationi. 424.1.e
An purgatio hyſterica ſuffocationi conueniat. ibid.2.e
De furore vterino virgineo, ſeu nymphomania. 425.1.c
Curatio vterini furoris. 428.2.e
De epilepſia virginali. 435.2.c
Quarta claſſis de morbis & ſymptomatis quæ conſequuntur deflorationem. 442.1.a
De vulua excoriatione cum dilaceratione, inflammatione, dolore, & hæmorrhagia. ibid.2.c
De corrupta virginitatis reparatione. 444.2.e
Regimen vniuerſale conſeruanda caſtitatis in gratiam virginum. 446.2.c
An poſſibile ſit, virginitatem & caſtitatem ſeruare in naturali ſtatu. 447.1.a
An victus virginum ad conſeruandam caſtitatem debeat eſſe attenuans & refrigerans. 448.1.a
Diata virginum particularis ad caſtitatis conſeruationem. 450.1.c
Remedia generalia & particularia è pharmacia deprompta ad caſtitatis conſeruationem. 451.1.b
De vitice, ruta, anetho, & cannabis ſemine. ibid. 2.a
De ſmaragdo & corallo. 452.1.a
De cicuta, hyoſciamo, nymphæa, ſalice, lactuca, & aliis. ibid. e
De Camphora. 453.1.a
Formula internorum & externorum remediorum ad caſtitatis conſeruationem. ibid. 2.a
Aqua refrigerans partes venereas. ibid.e
Aqua abſumens ſeminalem materiam in pituitoſis corporibus. 454.1.a
Remedia particularia. ibid.2.a
De Chirurgia. 455.1.a

Gerocomia, ſeu Tractatus de morbis Senum.
Præfatio ſubiectum Gerocomicæ, illiuſque vtilitatem & neceſſitatem declarans. 456.
Quid Gerocomica, & ſub qua Medicina parte contineatur. 457.
De Senectutis, Seniique natura & differentiis. 458.
De Senectutis ortu, progreſſu & termino. 459
Gerocomica ordo, & diuiſio generalis.

Gerocomicæ pars prima. 460.
Gerocomicæ pars prima diætetica. ibid.
An diæta ratio ſit ſenibus neceſſaria. 461

SECTIO PRIMA.
De diæta ſenili.

An ſenes vt ægri, vel vt ſani, vel vt neutri ſint diætandi. Cap.1.465.1.a
An diæta ſenum debeat eſſe frigida. 466.2.e
De aëre ſenibus idoneo ad vitæ ſalubritatem. Cap.2. 468.2.b
De locis & regionibus ſenibus idoneis. Cap.3.470.2.e
De potu ſenum. Cap.4.472.2.c
De aqua. 473.1.b
De vino. ibid. 2.b
De nutriendis ſenibus. Cap.5.475.1.d

De motu & quiete.

An exercitatio ſit ſenibus ſalutaris & neceſſaria. Cap.6. 477.2.a
De ſomno & vigilia. Cap.7.478.2.e
An, & quomodo accubitus puellarum ſit ſenibus ſalutaris, & vniſicus, vt & iuuenum vetulis. Cap.8.480.1.a
De inanitione, & repletione. Cap.9.481.1.e
An venus ſenibus, vetuliſque ſit ſalutaris. Cap.10.482.1.d
De animi pathematis. Cap.vlt. 483.2.c
An, & quomodò ſenibus muſica conferre poſſit ad ſedanda animi pathemata, morborumque ſenilium moleſtias temperandas. 485.1.a

SECTIO SECVNDA.
De diæta particulari ſenum.

De potu ſenum. Cap.1.486.1.a
Vinum hippocraticum album. 487.1.e
Vinum hippocraticum claretum. ibid.2.c
De victu ſenum. Cap.2.489.1.d
De leguminibus. 490.2.e
De fructibus. 491.1.d
De caulibus, radicibus, foliis & floribus. 492.1.b
De animalibus. ibid.2.b
De lacte. 494.1.e
An lactis vſus ſit ſenibus ſalutaris. ibid. 2.d
Quale lac & quomodo propinandum. 496.1.a
De lacticiniis. ibid.2.b
De ſanguinis humani vſu. 497.1.d
De auibus. 498.1.d
De ouis. 499.1.b
De melle, an, & quomodo ſenibus conueniat ibid.2.c
De piſcibus. 500.2.e
An vegetabilium vſus ſenibus & iunioribus ad longæuitatem comparandam ſit vtilior, & ſalubrior quàm animalium. 501.1.d

SECTIO TERTIA.

De diæta particulari ſenum. 504.1.d
Officina culinaria in gratiam ſenum.
De diæta ſenum ægrotantium. 508.2.b
De Iuſculis. 509.1.a
Iuſcula medicata, & Iuſcula reſtaurantia, ſeu ſubſtantifica. ibid. 2.b,c
De panatellis. 510. 2.d
De Gelatinis. 511. 1.a
De hordeatis. 512.1.b
De amygdalatis. 513.1.b
De ſuccis, vel iuribus carnium. ibid.2.e

Gerocomicæ pars ſecunda. 515.
SECTIO PRIMA.
516. 1.a.

De ambaro. ibid. 2.b
De ambari vſu. 517.1.c
De balſamo Indico Peruuiano & Liquedambar. ibid.2.e
De myrobalanis, & quomodo vtendum. 518.2.e
De margaritis & corallo. 519.2.e
De auro, eiuſque proprietatibus ad longæuitatem comparandam. 520.2.d
De aquis ſtillatitiis roborantibus & reſtaurantibus. 523.1.a

Formulæ aquarum reſtaurantium.

Aqua Marci Galli ad vitæ propagationem. 525.1.d

Elexir

Elexir vitæ Thadæi Florentini ad canitiem retardandam, & ad iuuentutis robur conſeruandum. ibid.2.b
Aqua Fiorauanti ad ſenectutem retardandam. ibid.d
De confectione alkermes, & aliis electuariis reſtaurantibus à Meſuæo deſcriptis. 524 2.d
De Theriaca & Mithridatio. ibid. 2.d
Electuarium viuificans Petri Aponenſis correctum. 525.1.a
De remediis externis roborantibus & alterantibus. 526.1.b
De balneo, an, & quomodo ſenibus conueniat. ibid.1.e

De externa corporis inunctione.

An, & quomodo corporis inunctio ex oleo dulci oliuarum, vel amygdalarum dulcium ſenibus poſſit eſſe ſalutaris. 527. 2. a
De externa cordis humectatione & roboratione. 528.1.c
De externa hepatis conſeruatione. ibid.2.e
Quomodo roborandus ſit ventriculus ſenum axternis remediis. 529.1.d
An, & quomodò remedia externa teſtibus admota ſenibus poſſint eſſe ſalutaria. 529.2.b,c
De purgatione ſenum. 530.1.e
An ſenibus conueniant purgantia medicamenta. ibid.2.b
De alui libertate ſenibus procuranda, tum alimentis, tum medicamentis. 531.2.a
De remediis Chirurgicis ſenibus idoneis. 533. 2.b
De Phlebotomia, An & quomodo ſenibus vtilis eſſe poſſit. ibid.d
De cucurbitulis. 534.2.c
De Hirudinibus. ibid.e
De cauteriis, ſeu fontanellis. 535.1.c

SECTIO SECVNDA.

Quæ hiſtoriam & curationem morborum ſenilium complectitur.

Præfatio. 536.

De morborum ſenilium natura & denominatione.

An ſeniles dicantur, quòd in ſenectute tantùm contingant, & quòd ab ea ætate, tanquam à cauſa morbifica dependeant. 537.1.a
De morborum ſenilium ſerie & enumeratione ſecundùm Hippocratis doctrinam. 538.1.d
Myſterioſa & ænigmatica morborum, ſymptomatumque ſenilium deſcriptio à Sapientiæ oraculo propoſita cap. duodecimo Eccleſ. 539.1.a
De morborum ſenilium differentiis ſecundùm methodum ſubſequentis doctrinæ noſtræ. 540.2.a
De Senectute. Cap.1.541.1.a
An ſenectus morbus ſenilis dici debeat. ibid. c
Differentiæ ſenectutis. 542.1.b
De cauſis ſenectutis. ibid.d
De ſignis ſenectutis. 543.2.b
De curatione ſenectutis. 543.2.e
De cachexia, ſeu malo corporis habitu. Cap. 2.544.2.a
De totius corporis pruritu. Cap. 3. 546. 1. c
De curatione pruritus. 547.1.c
De cutis corrugatione. 548. 1.b

Prima claſſis morborum ſenilium particularium.

De apoplexia. Cap.1.549.1.a
De vertigine. Cap.2.551.2.d
De melancholia, deſipientia, & memoriæ abolitione. 553.2.c
De vigiliis. Cap.4. 554.2.c
De viſionis hebetudine, glaucedine, & oculorum humiditate. Cap.5.555. 2.a
De graui auditu Cap.6.559.1.b,c
De narium humiditate, ſeu coriza. Cap.7. 561. 1. c
De vacillatione, caſu & defectu dentium. Cap.8.562.1.a

Secunda claſſis morborum ſenilium particularium.

De diſpnœa, ſeu ſpirandi difficultate. Cap. 1.563.1.c

Curatio diſpnœæ. 564. 2. d
De fluxione pituitoſa in pulmones cum tuſſi. Cap.2.567.1.e
Curatio tuſſis. 568. 2. a
De cordis exſiccatione. Cap.3.569.2.e
De incuruatione. Cap.4.570.2.c

Tertia Claſſis, de affectibus ventris inferioris.

De ventriculi imbecillitate cum inappetentia & cruditate. Cap.1.571.1.a
De hepatis refrigeratione & atonia. Cap.2. 572. 2.d
De alui humiditate. Cap.3.574.1.b
De nephritide. Cap.4. 575.1. a,b
Curatio nephritidis. 576. 2.b
De ſtranguria. Cap.5. 579.1.b
De dyſuria. Cap.6. 580.2.d

Quarta claſſis de morbis Artuum,

De tremore manuum & pedum. Cap. 1. 581.1.a
De articulorum doloribus. Cap. vlt. 583. 2. d

Tractatus de morbis ſubitaneis, contra præcipites affectuum ſymptomatumque caſus prompta remedia continens.

Præfatio. 593.
De apoplexia. Cap.1.595.1.a
Curatio apoplexiæ. 597.1.a
De epileptici paroxiſmi curatione. Cap. 2. 599.2.e
De vertiginoſo paroxiſmo. Cap.3.601.2.a
eius curatio. 602. 1.a
De ebrietate vitanda & ſedanda. Cap. 4. 602.1.d
De conuulſione. Cap.5. 603.1.b
Curatio. ibid. e
De hemorrhagia ſymptomatica. Cap. 6. 607.1.b. *Curatio.* ibid.2.b
De introitu animalculorum vel illapſu rerum externarum in aurium meatum. Cap.7.609.2.c
De variis ſuffocationum differentiis & cauſis. Cap.8.610.2.a
De catarrho præfocante. Cap. 9. ibid.e
De Angina. Cap.10.611.2.e
De ſubmerſis & ſemiſuffocatis ab aqua. Cap.11.613.1.e
De ſuſpenſis. Cap.12.614.1.d
De ſuffocatione à fungis venenatis, aliiſque ſtrangulatoriis medicamentis. Cap. 14.615.2.a
De ariſtis, aut aliis rebus præter naturam ingeſtis, aut in capacitatem thoracis illapſis. Cap.15.616.1.c
De ſyncope. Cap.16.616.2.d
De argento viuo ſublimato aſſumpto. Cap. 17.618.1.b
De opio, cicuta, hyoſciamo, ſolano, mandragora, & aliis venenis frigidis aſſumptis. Cap.18.619.2.a
De ictu ſcorpionum. Cap.19.620.2.b
De morſu viperarum, & felle viperino aſſumpto. Cap.20.622.2.a
De cantharidibus, & earum nocumento. Cap.21.1.d
Contra maleſica buffonum ſymptomata. Cap.22.624.2.a
De veneno peſtilenti. Cap.23.625.1.e
De cordis palpitatione. Cap.24. ibid.2.e
De cholera morbo. Cap 25.626.2.d
De ileo, volvulo, ſeu Miſerere mei. Cap.26. 628.2.e
De caſu ex alto. Cap.27.633.1.c
De combuſtione. Cap.28. 635.1.c
De gangrena. Cap.29. 637.1.a
De inſigni, eoque implacabili partium humani corporis dolore. Cap. 30. 639. 2. e
De grauiſſimo capitis dolore. 64.2.a
Ad calidam Cephalalgiam. 641.2.a
Ad cephalalgiam frigidam. 642. 1.b
Ad dolores venereos capitis, articulorum, & aliarum partium. ibid.2.d
De cephalea. 643.2.b
De hemicrania. ibid. e
De dolore aurium. 645.1.b
De dolore oculorum. ibid.2.b
De dolore dentium. 646.2.b
De cardialgia, ſeu dolore ventriculi cum anxietate. 647 2.b

De colico dolore. 650.1.c
De dolore dyſenterico. 653.1.b
De dolore renum, vreterum, & veſicæ. 657. 1. c
De dolore veſicæ à calculo. 660.2.a
De mictione dolorifica & laborioſa. 661. 2. a
De dolore partus. 662.1.c
De dolore hæmorrhoïdum. 663,1.d
De arthritico dolore. 664.1.b
De vteri deſcenſu, ſeu prolapſu, & præcipitatione. 666.2.a
De ani, ſeu ſedis exitu. 667.2.a
De morſura canis rabidi. 668.1.a

Tractatus de Curatione morborum & ſymptomatum quæ vitioſam purgationem aut comitantur, aut ſubſequuntur.

Præfatio. 670.

SECTIO PRIMA.

De purgationis natura, cauſis & differentiis. Cap.1. 672. 1.a
De commotione humorum citra vacuationem. Cap.2.663.1.c
De purgatione illegitima. Cap.3.676.1.a
De moleſta, & laborioſa purgatione. Cap.4. ibid. 2.e
De nauſea & vomitu poſt aſſumpta medicamenta. 677.1.b
De animi deliquio, ſeu ſyncope ſtomachica. 678. 1. a
De immoderata purgatione. Cap. 5. ibid. 2. e

SECTIO SECVNDA.

De ventriculi imbecillitate. Cap. 1. 685 1. b
De dolore ventriculi. Cap.2.687.2.a
De ſiti poſt purgationem vitioſam. Cap. 3. 689. 1. c
De ſingultu poſt purgationem vitioſam. Cap.4. 690.1.c
De vlcere inteſtinorum poſt purgationem. Cap.5.ibid.2.e
De ſanguinis excretione per aluum. Cap.6. 691. 2.e
De teneſmo. Cap.7. 693.1.a
De febre purgationem ſubſequente. Cap.8. 693. 2.c
De dolore capitis poſt vitioſam purgationem. Cap.9.694.2.e
De vertigine poſt vitioſam purgationem. Cap.10.695.2.b
De viſionis imbecillitate. Cap. 11. 696. 1. d
De conuulſione. Cap.12.697.1.b
De imbecillitate & laſſitudine totius corporis. 698. 1.a

Tractatus de conſultandi ratione, ſeu de collegiandi modo.

Præfatio. 699.

Quid ſit conſultatio medica. Cap. 1. 701. 1. a
Quæ deſideranda in Medicis conſultantibus. Cap.2. 702. 1.c
Quæ ſint fugienda in Medicis conſultantibus. Cap 3.703.1.c
Quæ deſideranda in laborantibus & inſeruientibus. Cap.4. 704.1.d
An ſeniores, vel iuniores Medici vocandi. Cap.5 705.1.b
An plures vel pauci Medici vocandi. Cap. 6.706. 1.c
An licitum ſit cum Chirurgis, Operatoribus, Empyricis, Obſtetricibus conſilium inire. Cap.7.ibid.2.e
In quibus conſiſtat conſultandi ratio. Cap. 8.707.2.b
De cognoſcendis à conſultantibus Medicis. Cap.9. 708. 1.d
Quomodo ſit dignoſcenda neutralitas. Cap. 10 709.1.c
De cognitione morborum. Cap. 11. 709. 1. b
De partium affectarum cognitione. Cap. 12.710.2.a
De ſymptomatum cognitione. Cap. 13. 711. 1. e

De

De cauſarum morbificarum cognitione. Cap.14.712.2.b
De prognoſi Medica. Cap.15.713.2.d
De ſignis prognoſticis ſalutis & mortis. Cap.16.715.1.c
De explorandis & cognoſcendis naturæ viribus. Cap.17.716.1.a
Quomodò facultates & functiones indicent naturæ vires validas vel debiles. Cap. 18.717.2.b
Quomodo excrementa indicent naturæ vires validas vel debiles. Cap. 19.719.2.b
De dignoſcendis morborum viribus. Cap. 21.721.2.b
De therapia morborum. Cap.21.726.2.c
In quibus conſiſtat curandi ratio. Cap. 22.729.1.c

INDICIS SECTIONVM AC CAPITVM FINIS.

FRANCISCI

FRANCISCI RANCHINI, CONSILIARII MEDICI ET PROFESSORIS REGII, CELEBERRIMÆQVE VNIVERSITATIS Monſpelienſis Iudicis & Cancellarij,

APOLLINARE SACRVM;

DE MONSPELIENSIS VNIVERSITATIS origine, progreſſu, adminiſtratione & celebritate: pro inauguratione Magni Ordinarij, in Aula magna Regij Collegij Medicorum celebratum.

CVM conſummauerit homo tunc incipiet, & cùm quieuerit operabitur, (inquit ſapientiæ oraculum) Nihil eſt cum otio, nihil cum labore ſempiternum: ſed datur ab otio, ad negotium, à quiete, ad motum continuus & perpetuus recurſus. Labor à quiete originem trahit, ait Plato, & ideo, quæ quieſcunt, quieſcere, vt moueantur, & contrà affirmauit Phil. cùm in omnibus, motus, vt & quietis, natura principium ſit. Neque tamen eiuſdem Ariſt. iudicio acquieſcendum cenſemus, dum fœlicitatem in otio conſtitutam eſſe exiſtimauit lib. moral. Licet enim iucundus videatur tranquillitatis ſtatus, cum negotium obeamus, vt otio tandem perfruamur: nihilominus otium, ſine agitatione, & ſine literis veluti mortem eſſe, viuíque hominis ſepulturam quis non videt? Homines ad agendum natos eſſe agnoſcunt philoſophi, ideóque remiſſionem animi, amiſſionem quandam eiuſdem appellat Auſonius. An non Gal. ipſe otium, & quietem inter cauſas morborum animi, vt & corporis reponit? An non Duces, bello, quàm pace, illuſtriores redduntur?. Arcus quidem frangi, ac diſſilire intenſior aſſueuit,

A inquit

inquit ille, ſed contrà anima idipſum patitur ſi remiſſior fiat. Non igitur ſemper feriandum; neque etiam perpetuò laborandum; non vno contenta valet natura tenore: ſed permutatas gaudet habere vices. Occupatorum animi velut ſub iugo continuo ſunt, ideoque honeſtis mutationibus relaxandi. Solitudo, frequentia, otium, ſtudium, interponenda ſunt, inquit Seneca, vt vnum alterius ſit remedium; hac ratione otij vitia diſcutiuntur, & triſtitia, quæ continuatione pertinacioris, aut ſtudij, aut exercitationis adducitur, hilaritate, & iucunditate ſoluitur. Legum conditores feſtos ad hoc inſtituiſſe videntur dies, veluti neceſſarium laboribus interponere temperamentum. Sic olim in feſtis Saturnalibus nec literis operam dare, nec aliud ſeriò agere licebat, niſi quæ ad publicam lætitiam pertinebant, idque per quinque dies, quibus elapſis vnuſquiſq; ad priuata opera redire tenebatur. Hoc non ſolum in politica rerum adminiſtratione, ſed in ordinaria rerum naturalium viciſſitudine obſeruare licet. Idipſum experimur iam nos in ſcholaſticis iſtis exercitationibus. Poſtquam enim per multos dies menſeſque licuit nobis iucundiſſimo feſtorum otio frui, iam elapſo vacationum termino, ad ſtudia redire cogimur. Iam perfectis Cereris, Bacchique ludis, Apollo noſter, quaſi rediuiuus ad Hippocratis, & Gal. cultum animos noſtros excitat, & quæ ingenia, vel caloris, vel feriarum æſtu, relaxata nimium erant, redeunte frigore congregat, vt maior ſit poſt otia virtus. Iam Diuus ille Lucas Medicorum patronus, tanquam primum iſtius Vniuerſitatis mouens, omnes illius intelligentias, profeſſores ſcilicet excitat, incitátque ad motum, & vt ſuauiſſimũ Medicinę nectar verbis, ſcriptiſque ſtudioſorum animis infundant, hortatur. Adeſte igitur nunc animis, qui adeſtis corporibus (viri illuſtr.) & ad ea quæ pro magni iſtius ordinarij inauguratione de Vniuerſitatis noſtræ ortu, progreſſu, regimine, & celebritate, apud vos dicturus ſum, diligenter ſi placet, attendite.

Vagabatur olim Apollo noſter tutelaris medicinæ Deus, tanquam exul, & profugus per Galliam noſtram Narbonenſem, & de ſtabiliendo Medico emporio ſollicitus, ab aliis Aſię, Aphricæ, & Europæ regionibus expulſus, omnes iſtius prouinciæ ciuitates luſtrabat, vt locum ſibi, ſuiſque ſectatoribus gratum & opportunũ inueniret, eligerétque: tandem nouæ iſtius ciuitatis, atque ex ruinis vrbis Magalonenſis, Lateranenſis, & Sextantionis conſtructæ, ſitum, adſpectúmque contemplatus, locorúmque

rúmque vicinorum varietatem, & commoditatem admiratus, & ſibi,& ſacerdotibus ſuis Sacrum in hoc Monte Pelio ſtabilire, vtile, commodúmque duxit. Apollinis deſiderio fortuna ipſa fauere videbatur. Ingenio ſi quidem loci, hominúmque nulla videtur vrbs aptior ſtudio literarum, ſed præſertim Medicinæ noſtræ; ſitu, quid amœnius,aut iucundius? aër purus,& ridens: Vrbs magnificè conſtructa:Ciues ad humanitatẽ nati.Extrà,loca paſſim vacua, & delectantia; agri, vineæ, oliueta, prata, rura, ſyluæ,montes, colles,riuuli,fluuius,ſtagna,mare, & omnia plantis, floribúſque aquaticis,pratenſibus,montuoſis, nemoroſis, aruenſibus, maritimis copioſè referta, & luxuriantia. Salue igitur ô amœna, & amata vrbs. Salue Apollinis ſedes, latè ſpargens lumen,& nomen tuum; te Gallus & Germanus,atque Sarmata inuiſit, téque Britannus, & duplicis Heſperiæ alumnus. O quot myriadas protuliſti inſignium virorum, qui forent auxilia publicę ſalutis quot famæ in æde conſecraſti nomina,& proferes adhuc,atque ſacrabis æternitati? Iam auguſtam iſtam ciuitatem à ſexcentis annis Apollinis officio conſecratam ingrediamur, Homericam iſtam loton ſalutemus, & glorioſam Vniuerſitatis noſtræ Medicæ hiſtoriam celebremus.

Narrant ex geographis multi, & ex hiſtoricis Hiſpanis quam plurimi,Medicinam olim ab Auicennæ, & Auerrhois diſcipulis, huc fuiſſe tranſlatam, ob loci ſcil. amœnitatem, aëris ſalubritatem,vrbis magnificentiam, & popularem ciuium humanitatem: atque Monſpelienſem ciuitatem, ob Sarracenorum Medicorum ex Hiſpania fugam,hæredem fuiſſe volunt illius medicinę,quam in celeberrima Cordubenſi Vniuerſitate,longa annorum ſeculorúmque ſerie,Maurorum diligentia floruiſſe hiſtoria Hiſpanica teſtatur. Familiare commercium ciuium Monſpelienſium, & Hiſpanorum, dum hæc ciuitas ſub regum Arragonenſium imperio conſtituta erat, idipſum ſuadere videtur; tum etiam annualis & ordinaria Medicorum noſtrorum in Hiſpaniam,& Luſitaniam peregrinatio, vacationum tempore, vt de Valeſco de Taranta,Ioanne Falcone,Ludouico & Antonio Saporta,aliiſque certiſſimum eſt. Verùm licet auguſta videatur iſtius originis ratio, cum à præſtantiſſimis Medicis, totoque orbe celebratiſſimis Auicenna ſcil.& Auerrhoe ortum habeat: tamen quominus admittenda ſit, multa diſſuadent. Certum imprimis eſt celebres illos,& principes viros circa annum Domini 1149.& poſtea floruiſſe: Conſtat deinde ex Hiſpanicis monumentis,Sarracenos,

& Mauros à quatuor Regibus Chriſtianis, Luſitaniæ ſcil. Caſtilliæ, Nauarræ & Arragoniæ expulſos fuiſſe anno 1236. At hæc noſtra Vniuerſitas longè antiquior eſt. Antequam enim Auic. & Auerrhoes florerent in Vniuerſitate Cordubenſi; & priuſquam Mauri depellerentur, clara & illuſtris iam erat. Idipſum teſtatur ſancti Bernardi ſacra authoritas, dum epiſt. 307. anno Domini 1113. Archiepiſcopum quendam Lugdunenſem, ad ſanctum Ægidium profectum, ibíque laborantem, ad Montempeſſulanum tranſuectū vt à Medicis expertiſſimis curaretur, ſcribit. Patet deinde traditione certiſſima, tempore Auerrhois, magiſtrum quendam iſtius Scholæ contra ipſum ſcripſiſſe, librúmque illius manuſcriptum in Bibliotheca communi iſtius Collegij, longo annorum tractu conſeruatum fuiſſe. Non igitur ab Auicenna, & Auerrhoe, aut ab eorum diſcipulis originem traxit hæc noſtra Vniuerſitas, licèt tamen, & ante & poſt vtriuſque tempora, Medicos Hiſpanos, Mauros, & Iudæos, huc venire, & remorari etiam potuiſſe libere fateamur. Quare Vniuerſitatem hanc noſtram ab anno milleſimo ad annum 1220. Medicis Chriſtianis munitam, & à circumforaneis etiam frequentatam, ſine diſciplina regulari, cum fama tamen, & celebritate inſigni adminiſtratam fuiſſe exiſtimandum cenſeo. Conradus Apoſtolicæ Sedis legatus iſtius opinionis veritatem confirmat in ſuo reſcripto. Is enim pręſens tunc temporis, vt ipſe loquitur, cùm vidiſſet Medicam profeſſionem iam dudum ſubglorioſis profectuum titulis, in Montepeſſulano floruiſſe, fructuúmque vbertatem in variis mundi partibus feciſſe; non ſolum poteſtatem magiſterij celebrandi largitus eſt, ſed etiam vt illuſtrior euaderet Vniuerſitas noſtra officia Cancellariatus, & Decanatus creauit, & vt diſciplinata remaneret, multa ſtatuta ad illius regimen neceſſaria introduxit, & promulgauit anno Domini 1220. Conradi deinde legati fundationem, & inſtitutionem, non ſolùm Alexander quartus, ſed etiam alij Pontifices, & Reges etiam tum Arragoniæ, & Maioricarum, tum Franciæ poſtea confirmarunt. Atque hæc fuit origo, ſeu infantia iſtius noſtræ Vniuerſitatis. Progreſſum deinde, adminiſtrationis, & diſciplinæ ratio indicabit. A fundatione igitur ad politicum illius ſtatum tranſeamus.

Adminiſtrationis ratio tam antiqua, quàm noua ad perſonas tam regentes, quàm rectas, ad Scholas publicas, & ad ſtatuta referenda eſt. In perſonis officia & munera ſpectanda ſunt tam interna, primaria & ſubalterna, quàm externa.

Inter

Internam iſtius Vniuerſitatis familiam conſtituunt, Cancellarius, Decanus, Profeſſores Regij, Doctores aggregati, Procuratores Vniuerſitatis, Licentiati, Conſiliarij ſtudioſorum, & vniuerſa Bacchalaureorum & Candidatorum corona: Deinde Scyndicus, Quæſtor, Secretarius & Pedellus. Extrà verò ſuos habet conſeruatores R.R.D D. Epiſcopum Monſpelienſem, & Gubernatorem, quorum eſt iura & ſtatuta Vniuerſitatis tueri & conſeruare. Maior tamen eſt authoritas R. D. Epiſcopi, cùm non ſolùm licentiam practicandi ſtudioſis concedere ſub Cancellarij teſtimonio ſoleat, & in Electione Profeſſorum Regiorum & ipſius Cancellarij præſidere, ſed etiam cùm noua ſtatuta promulgare, & confirmare poſſit.

Cancellarius, Iudex eſt, rector, pręſes & moderator ordinarius iſtius Vniuerſitatis, & poteſtatē à Conrado legato conceſſam, & à Pontificibus Regibuſque cōtinuatam penes ſe habet. Illius eſt exhibere iuſtitiam tum magiſtris & ſtudioſis, tum aliis contra illos agentibus. Ad Cancellarium ſpectat librorum conſeruatio, ſtatutorum obſeruatio tam actiua, quàm paſſiua, literarum ſignatura, & ſigillatio, congregationum conuocatio & celebratio, talliarum diſtributio, Chirurgorum & Pharmacopæorum promotio, medicamentorum viſitatio. Ipſe eſt, qui Procuratorum, Licentiatorum, Bacchalaureorum, ſtudioſorum, iuramenta recipit, & qui deinde capita diſputationum promouendis conferre ſolet. Denique ipſe eſt, à cuius vigilantia & officio totius Vniuerſitatis regimen dependet.

Decanus poſtea in ſedibus & inceſſu præ cæteris antecellit; illius officij honor, non tam ab ætate, quàm à magiſtratura dependet; qui plus enim & diutiùs legerit, honore Decanatus præfulgere debet. Illius eſt quibus diebus, & quando à lectionibus & diſputationibus ceſſandum ſit, denuntiare; Bacchalaureis quoſdam libros legendos pro curſibus aſſignare, & capita, ſeu puncta diſputationum tum in examine rigoroſo, tum in triduanis vnà cum Cancellario proponere.

Procuratores Vniuerſitatis duo tantùm ſingulis ordinariis ex Profeſſoribus & aggregatis, in congregatione dicta per fidem eliguntur, quorum munus eſt, nouos ſtudioſos examinare, tum ante matriculā, tum ante bacchalauream: bonum & cōmodum Vniuerſitatis procurare; claues arcæ maioris, vna cum Cancellario & Decano cuſtodire, & negotia communia ſollicitare.

Studioſi olim ſuum habebant procuratorem, cuius officium

erat curare, vt pax & concordia foueretur inter ſtudioſos, & vt Doctores ſuo fungerentur officio, ſine imperio tamen, ſed ciuiliter tantùm. Verùm iam hoc munus commiſſum fuiſſe apparet ex decreto Tholoſano, quatuor Conſiliariis ſtudioſorum, qui quotannis in congregatione per fidem à Cancellario & Profeſſoribus eliguntur.

Alia iſtius Vniuerſitatis officia, quorum munera nota ſunt, vt Patroni, Quęſtoris, Secretarij & Pedellorum lubens relinquo, tum etiam Scholaſticarum exercitationum rationem, quæ vel lecturas, vel promotiones, vel cadauerum, atque ſimplicium demonſtrationem reſpicit.

Hic autem obſeruandum, à Conradi legati fundatione ſine ſtipendio regio, ſed ſolo ſtudioſorum impendio à Doctoribus ordinariis, ſub Cancellarij directione adminiſtratam fuiſſe iſtam Vniuerſitatis ad annum 1490. quo tempore quatuor Profeſſores Regij fuerunt à Carolo VIII. Francorum Rege inſtituti, cum ſtipendio regio, priuilegio virgę argenteæ, & capparum rubrarũ, Ioannes ſcilicet Garcinus Cancellarius, Honoratus Picquetus Decanus, Petrus Robertus, & Gilbertus Gryphius. Ab Henrico verò magno duæ adhuc Profeſſiones regiæ de nouo creatæ in gloriam Vniuerſitatis, Botanica & Anatomica prima, alia Chirurgica & Pharmaceutica. Ita vt ſex iam Profeſſores & Conſiliarios regios habeat noſtra Vniuerſitas, & duos doctores aggregatos, qui omnes vnà cum Conſiliariis Vniuerſitatis, ſtudioſis & officiariis corpus conſtituunt, ab alia Vniuerſitate quæ Theologiam, Iurius vtriuſque ſcientiam & artes complectitur, Rectorémque agnoſcit omnino diſtinctum, cùm ſua habeat officia, munera, collegia, & ſtatuta diſtincta, vt conſtat tum reſcriptis Pontificum & Regum, tum etiam decretis Senatus Tholoſani. Porrò iſtarum Profeſſionum Regiarum Inſtitutio antiquam adminiſtrationis formam nullo modo immutauit, quinimò illuſtriorem reddidit, & cùm antea Pontificalis tantum eſſet, Regiam effecit, aut potius mixtam ratione ſcilicet originis & ſtipendij. Sed à regimine ad publicas Scholas veniamus.

Quatuor habet hæc noſtra Vniuerſitas Collegia, quæ ſanè antiquam illius celebritatem teſtantur, Regium, ſcilicet, Papale, Girundinum, tum etiam aliud quod viridarium, vulgo capella noua dicitur. In hoc Regio tanquam in publico Apollinis foro Medicina ſemper edocta fuit à maioribus noſtris, olim cum ſtipendio ſtudioſorum, ſub Cancellarij directione, iam cum Regio.

Exa

Examina verò,& laureationes non in hac Apollinari aula,vt iam fieri ſolet, ſed in Eccleſiis olim celebrabantur, vt conſtat ex ſtatutis. Spectate faciem veteris iſtius ædificij, clariſſimorum Medicorum inſcriptionibus illuſtratam,& ſtatim ſeſe offeret oculis mentibuſque veſtris memoria Deodati Baſſoli, Goſſelini,Martini, Adami Fumæi iſtius Vniuerſitatis ac deinde Franciæ Cancellarij, Iacobi Ponceau, Picqueti,Garcini,Mironis, Rondeletij, Caſtellani, Hucheri, Laurentij, & aliorum. Collegium hoc noſtrum, & theatro anatomico olim ornatum erat, & inſigni Bibliotheca Medica & Philoſophica munitum. Illius ruinæ, & fundamenta in gratiam patriæ & poſteritatis,gloriam ornamentúmque Vniuerſitatis animum noſtrum ad reſtaurationem ſollicitarunt. Iſtius verò diſſipatio bonis literatiſque animis ingentem triſtitiam parit. O theſaurum in re æterna, non æternum! Pulcherrimum habebat magnificentiæ monumentum & ornamentum,ac ſupra gemmas omnes æſtimandum hæc noſtra Vniuerſitas; ſed iam(triſte fatum) ſola iuramenti forma, quæ in ſtatutis extat,dum magiſtri & ſtudioſi ingrediebantur, illius communis Bibliothecæ memoriam conſeruat. Renouabimus fortaſſis nos eandem, vt theatrum ad perpetuam officij & amoris noſtri memoriam,ſi placeat altiſſimo,priuſquam oſſa noſtra,Eccleſia Vniuerſitatis propediem à nobis ædificanda conſeruet, Deo bene iuuante.

Habemus deinde Collegium Papale ab Vrbano V. anno 1369. fundatum, & in gratiam ſtudioſorum Mimatenſium dotatum. Vocabatur olim Collegium duodecim Medicorum,qui ibidem ſub regimine à fundatore in ſtatutis propoſito viuere ſolebant. Iam R. D. Epiſcopi Mimatenſis Patroni vigilantia, & authoritate, prouinciæ Gabalitanæ liberalitate, & cura etiam noſtra,atque ſumptibus apparet reparatũ, & ad meliorem faciẽ, formámque reductum, cùm antea ruinam minitaretur. Olim in illo Collegio, & Scholæ publicæ erant, vt iam à nobis fuerunt renouatæ, & illuſtris etiam Bibliotheca, quæ aut ſtudioſorum incuria, aut temporis iniuria diſſipata fuit.

Tertium Collegium, quod de Boutoneto dicitur, à Girundino quodam Medico in gratiam Arragonenſium fundatum fuit & liberaliter dotatum; ſed iam cùm & ſtudioſis, & reditibus priuatum appareat, obiectum remanet nobis omnibus pudendũ.

Quartum ſupereſt quod de viridario dicitur, in gratiam quatuor ſtudioſorum fundatum, quorum duo Medicinæ operam dare

dare debent, alij verò iuris ſcientiæ, vt conſtat de fundatione, ſed iam neſcio quo fato, aut negligentia maiorum mancipatum eſt ſub imperio iuriſperitorum tantùm.

Habetis(viri Ill.)iſtius Vniuerſitatis ortum, progreſſum, regimen, Scholas etiam publicas. Iam Medicorum qui in florentiſſima iſta Vniuerſitate claruerũt, memoriam celebremus. Luſtremus clariſſimorum virorum nomina, quorum imagines videtis ad perpetuam memoriam,ornamentúmque Vniuerſitatis,noſtra diligentia & liberalitate depictas. Atque ita lætetur hæc noſtra Vniuerſitas in doctoribus ſuis, & exultet in gloria maiorum. Primæ ætatis,infantiæ ſcilicet iſtius Vniuerſitatis, quæ ab anno 1000.ad 1220. perdurauit, maiores noſtri Medici verè mortui ſunt, quia eorum memoria temporis iniquitate, & fortunæ inuidia, atque varietate penitus ſuppreſſa, imò extincta. At ſecundæ ætatis, pubertatis ſcilicet & adoleſcentiæ multi viuunt apud nos, ab anno ſcilicet 1220. fundationis Apoſtolicæ,ad annum 1494.confirmationis Regiæ; Henricus ſcilicet de Guintonia, Petrus Gazanhaire, Ioannes de Aleſto, Arnaldus Villanouanus, Bernardus Gordonius, Guillelmus de Biterris, Guillelmus Gauberti, Iacobus Egidij, Iacobus de Marcilia, Stephanus Arnaldus,Raymundus de Moteriis,Bernardus de Colonis,Guydo de Cauliaco, Ioannes Iacobus, Adamus Fumæus, Ioannes de Tornamira, Valeſcus de Taranta, Gerardus de Solo,Ioannes Piſis, Iacobus Ponceau, Iacobus Angely, Guillelmus Meruen, Anſelmus de Ianua, Marcialis de Genolhaco, Deodatus Baſſolus, Ioannes Trocelleri, Ioannes Corandius, Ioannes Martinus, Gabriel Miro,& alij,qui ſcriptis & operibus ſeſe poſteritati commendabiles præbuerunt, diúque Cancellarij & magiſtri publicè docuerunt. Tertiæ verò ætatis, conſiſtentiæ ſcilicet recens adhuc eſt memoria apud nos Ioannis ſcilicet Garcini, Honorati Picqueti, Roberti Petri, Gilberti Gryphij, Petri Tremoleti, Ioannis Falconis, Petri Laurentij, Ludouici Saportæ, Ioannis Schyronij, Antonij Saportæ, Dionyſij Fontanoni, Guillelmi Rondeletij, Franciſci Rabeleſij, Ioannis Bocaudi, Honorati Caſtellani, Iacobi Aſſatij, Franciſci Feynæi, Laurentij Iouberti, Ioannis Hucheri, Nicolai Dortomani, Ioannis Saportæ, Andreæ Laurentij,Ioan. Varandæi,Iac.Pradillæi Petri Dortomani. Viuos nõ tango;relinquo,& alios qui in hoc Apollinis ſacro educati & laurea donati, in variis Europæ partibus floruerunt, vt fuerunt Syluius, Dalechampius, Ferrerius, Valeriola, Guillæmeus, Faucherius

cherius, Iac. Pons Lugdunenſis, aliique infiniti, & Germani potiſſimùm, qui Vniuerſitatis iſtius nomen & gloriam longè latéque ſparſerunt. Bone Deus, quot Pontificum Protomedici, quot Regum Archiatri, quot Cardinalium, Principum, & Magnatum Medici ex iſta Vniuerſitate effluxerunt? Viuat igitur, & meritò viuat, Monſpelienſis hæc noſtra Vniuerſitas, atque de ea idem nobis dicere liceat, quod olim Ammianus de Alexandrina. Sufficit medico pro omni experimento, ad commendandam artis authoritatem, ſi ſe in hoc Montepelio dixerit eruditum. Lætemur interim iam nos (Profeſſores Ill.) in glorioſa Patrum noſtrorum luſtratione, & exultemur in florentiſſima iſtius Vniuerſitatis progenie; Inuideamus auguſtę memoriæ tantorũ virorũ, quorum meritis doctiores orbis ſubmiſſis deferunt faſcibus imperium. Miremur & imitemur eorum virtutem, cùm eodem ſtudio & diligentia æquare vel ſuperare minimè valeamus. Et iam ſedatis tempeſtatibus ciuilem diſcordiã extinguamus, & ad συγκρετισμὸν properemus. Antiquitas & celebritas iſtius Vniuerſitatis, ad conſeruandam illius gloriam nos incitat, exempla maiorum ad imitationem ſtimulant, & honoris igniculi ad famam comparandam inflammant. Denique nos florens & illuſtris ſtudioſorum ex variis Europæ partibus affluentium conuentus, diſcendi cupiditate flagrans ad debitum officium hortatur. Sed quid opus eſt monitis, viris de Vniuerſitate bene meritis, & ad docendum iamiam paratis.

Ad vos igitur vt concludam, me conuerto (Studioſi amantiſſ.) qui parentibus & amicis derelictis, patriæ deliciis neglectis, Vniuerſitatis iſtius noſtræ celebritate moti, & profeſſorum fama allecti, ad auguſtiſſimam iſtam ciuitatem veluti ad Apollinis forum conuolaſtis. Artis noſtrę longitudinẽ, vitęque breuitatem oculis veſtris ſubiicite, vt ita contemptis otioſis & mollioribus deliciis, laborum tolerantia, vigiliarũ aſſiduitate, perenni librorũ reuolutione, & continua lectionum & exercitationum frequentia, ſtudiorum difficultates perrumpere, earumdem aſperitates ſuperare, doctrinam comparare, tandémque laureæ Apollinaris inſignia conſequi valeatis. Sint vobis horæ, ſint dies cum alacritate & patientia appenſi ad curam librorum. Roſæ non niſi inter ſpinas creſcunt, ſed tandem labor gloriæ genitor. Sint animi veſtri diſpoſiti ad diſcendum. Vt enim pluuia inutilis eſt quæ in lapides, aut rupes cadit, ſic & doctrina quæ in animum non benè præparatum deſcendit. Colite mores, & ingenium,

& præceptoribus veſtris obedientiæ & reuerentiæ vota ſoluite. Sint veſtra ſtudia quieta, ac ſine laureæ præcipiti deſiderio eorum curſum perficite. Non enim accelerandæ nimis ſunt honoris cupiditates, neque fructus ante maturitatem colligendi. Faueat Altiſſimus veſtris noſtriſque deſideriis, ſuáque benedictione ſubſequentis magni ordinarij officium & curſum benè fortunet. Quod fœlix, fauſtúmque ſit.

NOMINA ILLVSTRIVM MEDICORVM

qui in celeberrima Monſpelienſi Vniuerſitate ab anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo ad annum milleſimum ſexcenteſimum decimum nonum floruerunt; ac Pontificum Regumque ſanitati præfuerunt, vel ſcriptis memoriam ſuam commendarunt; quorumque Effigies, in memoriam Maiorum, gratiam viuentium, & gloriam ac ornamentum Vniuerſi. Monſpelienſis; In Aula Magna Regij Medicorum Collegij, poſuit Franciſcus Ranchinus, Conſil. Medic. & Profeſſor Regius, celeberrimæque eiuſdem Vniuerſitatis Iudex & Cancellarius.

Henricus de Guintonia, Cancell. an. 1239
Petrus Guazanhaire, Canc. an. 1260
Ioannes de Aleſto Medicus Clementis V. & Cancell. an. 1313
Arnaldus de Villanoua Clementis V. Medicus, ann. 1315
Bernardus Gordonius 1318
Guillelmus de Biterris, Canc. an. 1319
Guillelmus Gauberti, Canc. an. 1321
Iacobus Egidij, Cancell. 1328
Iacobus de Marcilia, Cancell. 1334
Stephanus Arnaldus.
Raymundus de Moteriis, Canc. 1338
Bernardus de Colonis, Cancell. 1360
Guydo de Cauliaco.
Ioannes Iacobus, Cancell. 1364
Adamus Fumæus Ἀρχιάτρος, & poſtea Franc. Cancell. an. 1400
Ioannes de Tornamira, Cancel. 1401
Valeſcus de Taráta illius diſcipulus.
Gerardus de Solo, Cancell.
Ioannes Piſis, Cancell. 1410
Iacobus Ponceau.
Iacobus Angely, Cancell. 1439
Guillelmus Meruen, Cancel. 1455
Anſelmus de Ianua.
Marcialis de Genolhaco, Canc. 1470
Deodatus Baſſolus, Cancel. 1476
Ioannes Trocelleri, Cancel. 1484
Ioánes Corandius, ſeu Cabride, Cancell. 1496
Ioannes Martini.
Gabriel Miro Perpinianenſis.
Ioãnes Garcinus, Cancell. 1505
Honoratus Picquetus Decanus & poſtea Cancell. 1514
Robertus Petrus.
Gilbertus Gryphius, Cancell. 1524.
{Quatuor iſti Doctores Regentes primi fuerunt Profeſſores. Regij à Ludouico XII. Rege electi & inſtituti anno 1494.}
Petrus Tremoletus Profeſſ. Reg.
Ioannes Falco, Decanus & Profeſſ. Reg.
Petrus Laurentius, P. R.
Ludouicus Saporta.
Ioannes Schyronius, Cancel. 1530
Antonius Saporta, Cancell.
Dioniſius Fontanonus, P. R.
Guillelmus Rondeletius, Canc. 1556
Franciſcus Rabelæſius.
Ioannes Bocaudus, P. R.
Honoratus Caſtellanus, P. R.
Iacobus Aſſatius.
Franciſcus Feynæus, P. R.
Laurentius Ioubertus, Cancell. 1573
Ioannes Hucherus, Cancell.
Nicolaus Dortomanus Ἀρχιάτρος.
Ioannes Saporta, Vicecancell.
Andr. Laurentius, Canc. & Ἀρχιάτρος.
Ioannes Varandæus, Decanus.
Iacobus Pradillæus, Decanus.
Petrus Dortomannus, P. R.

INSCRIPTIONES QVÆ IN facie Collegij Regij Medicorum leguntur.

DEODATVS BASSOLVS Artium & Medicinæ Doctor Vniuerſitatis huius, atque Cancellarius, Regius Caroli VII. & Ludouici XI. Medicus, qui Collegium paruum ab eodem Ludouico proſcriptum ab ea proſcriptione exemit, noſtræ denuò lucrifaciens Vniuerſitati Biterris obiit Idibus Februarij, An. M. CCCCLXXXIIIJ. Nos linquens Deodatus.

IOANNES TROSSELLERI Gabalitanus, Doctor & Cancellarius Vniuerſitatis ſua tempeſtate illuſtris ac celebris, fuit quidem magnis extollendus laudibus, qui cum Caroli VIII. Francorum Regis primus Medicus atque Conſiliarius extitit, dum Neapoli vnà cum Rege remearet, boni Medici officio functus Senis diem clauſit extremum, M. CCCC.LXXXXV.

IOANNES MARTINI, Patria Gabalitanus, ſua tempeſtate Medicinæ Princeps; Doctor ſummus ac egregius huiuſque Vniuerſitatis Montiſpeſſulani Decanus; Caroli VIII. Conſiliarius, Cameræ Computorũ Magiſter ordinarius, ac primus Medicus, ſua eximia virtute habitus eſt, & obiit Blaſij M CCCC.LXXXXJ.

ADAM FVMEE, Patria Turonenſi, tam grauitatis quàm nobilitatis gloria inclitum & clarum Medicinæ Doctorem Vniuerſitas Montiſpeſſulani aluit, qui cùm primò Conſiliarius Magiſtérque Requeſtarum ordinarius ac Medicus primus Caroli VII. Ludouici XI. atque Caroli VIII. Francor. Regum fuit, tanta probitate effulſit, quòd Franciæ Cancellarius meritò tandem effectus ſit, dúmque dierum maturus eſſet Lugduni animam exhalauit M. CCCC.

IACOBVS PONCEAV, Primarius Aurelianenſis, tempore hoc præſenti floret, qui præter Medicinæ Doctoratum ibi adeptum apud Carolum VIII. Francorum Regem tanto honore habetur, vt eiuſdem Conſiliarius, Computorúmque Magiſter & Medicus primus exiſtat, beneficiíque in Montiſpelij Vniuerſitate accepti memor libertates & priuilegia ſemper tutatus eſt, vt clariſſimus & huius villæ præcipuus benefactor.

HONORATVS PIQVETVS, Philoſophorum & Medicorum ſua tempeſtate facile Princeps, quem mater ingenua è patre Bolonienſi Nobili apud Bertaſium Prouinciæ edidit, primus quingen

quingentas libras pro hac Vniuerſitate à Carolo V I I I. impetrauit,ſubinde Chriſtianiſſimi Francorum Regis Ludouici X I I. Medicus cum apice honoris effectus eſt. Semper honos,noménque tuum laudéſque manebunt.

IOAN. GRASSINI Patria Mimatenſi cum fuerit huius Vniuerſitatis eximius Medicinæ interpres ſcientiáque & doctrina auctiſſimus, Chriſtianiſſimi Caroli V I I I. Francorum Regis Medicus ordinarius Conſiliariúſque eiuſdem, non iniuria eſſe promeruit, gratuſque & munificus huius villæ & Vniuerſitatis adeo extitit, vt ſua intereſſe videatur quidquid vtilitati, decori, aut gloriæ ipſius conducere arbitretur.

GABRIEL MIRO, Perpinianenſis, Medicinæ diuinum Oraculum, Conſiliarius & Medicus fuit meritiſſimus Chriſtianiſſimi Regis Caroli V I I I. Cuius ſeruitio dum vocaretur, in Ciuitate Niuernenſi obiit.

GVILLELMVS RONDELETIVS, Monſpelienſis, ingenij fœcunditate & doctrinæ vbertate toto orbe clariſſimus, Vniuerſitatis Medicinæ x. Annos Cancellarius, x x j. Profeſſor Regius; poſt diuturnam in docendo & ſcribendo nauatam ſedulo operam, & edita raræ eruditionis non pauca monumenta, pluribus ex codicillo ad recognoſcendum & euulgandum creditis fidei L. Iouberti in Regia Profeſſione Succeſſoris ſui, Tholoſa rediens obiit in Regali mõte, Anno D. M.D.L X V I. die x x x. menſis Iulij. vixit Annos l v i i j. L. Iouberto Cancellario Pri.ch. D.S.M.H.P.C.

HONORATVS CASTELLANVS, Barbenatenſis, Henrici I I. Franciſci I I. & Caroli I X. Galliæ Regum Conſiliarius & Medicus ordinarius, necnõ Catharinæ de Medicis illius coniugis, & horũ matris Archiatros longè gratiſſimus, Monſpeliẽſis Academię Regius Profeſſor Clariſſimus; Præter infinita in hanc beneficia Regiorum Profeſſ. ſtipendia mille ducentis libris augenda curauit. Obiit in Regiis Caſtris ad Sanctum Ioannem Angeli, An. D. M. D. L X I X. die iiij. Nouembris, L. Iouberto Cancellario. Priuatorum eorum beneficiorum memor illius ſacræ & immortal. memoriæ M. H. P. finiente Anno M. D. L X X I I I I.

D. M.

IOANNIS HVCHERII Bellouaci, ſalutis publicæ conſeruatoris, Profeſſoris Regij & Cãcellarij, qui poſtquam Cœlum noſtrum Medicum digniſſimus diu ſuſtentauit Atlas, defunctus

eſt in hoc Montepelio Anno D. CIↃ. IↃCIII. ætatis ſuæ 65.

D. Quoque M.

ANDREÆ LAVRENTII, Arelatenſis, Apollinis, & Fortunę genij, Henrici Magni Archiatri, Profeſſoris Regij diſertiſſimi, Vniuerſitatis Monſpelij Cancellarij, Anatomici incomparabilis, totique Orbi notiſſimi ſcriptoris, defuncti & ſepulti Lutetiæ Anno D. CIↃ. IↃC. VIII. ætat. L V.

Horum μακαριτῶν piæ & ſempiternæ memoriæ, FRANCISCVS RANCHINVS Cancellarius, Diſcipulus mœrens & gratus poſuit Anno D. CIↃ. IↃCXVI.

Inſcriptio Theatri Anatomici.

Q. F. F. S.

THeatrum hocce Anatomicũ olim à Maioribus cõſtructum, iniuria temporis collapſum F. RANCHINVS, Cancellarius & Iudex Vniuerſitatis, in gratiam Patriæ & poſteritatis, gloriam ornamentúmque Academiæ, perpetuámque memoriam propriis ſumptibus reſtaurauit, & magnificè exornauit Anno M. D.C.XX.

Inſcriptio Collegij Papæ.

Collegium hocce duodecim Medicorum ab Vrbano V. Pontifice Maximo fundatum, vetuſtate corruptum, & ruinam minitans, reparauit & ad meliorem faciem, formámque reduxit F. RANCHINVS Cancellarius Vniuerſitatis, Medicinæ Monſpelienſis Anno M. D.C.XX.

FRAN

FRANCISCI RANCHINI, Conſiliarij, Medici & Profeſſoris Regij, celeberrimæque Vniuerſitatis Monſpelienſis Cancellarij ampliſsimi in Hippocratis Juſiurandum Commentarius.

PRÆFATIO.

MIRABITVR fortaſſis aliquis veſtrûm (STVDIOSI AVDITORES) quòd iamdum in ardentiſſimis æſtatis feruoribus Muſæ ſilentes, Cereri & Baccho indulgere videntur; dum reliqui Æſculapij Myſtæ & Sacerdotes, peracto ſtudiorum annuo curriculo, in hoc auguſtiſſimo Apollinis Templo quieſcentes, iucundiſſimo feſtorum otio fruuntur; ſolus ego æſtatis ardore inflammatus, cicadarum more, quæ nō niſi in flagranti æſtu canunt, audeam canere, voſque præteritorum laborum, & ſtudiorum frequentia fatigatos à molli & placido otio reuocare non erubeſcam. Verùm audiant, qui talia audent, & faueant tum ſtudiis, tum deſideriis meis: atque ſciant me eo ſemper genio, & ingenio fuiſſe, vt malim aliquid agere & docere, quàm in otij & ſilentij caſtris feriari & deliteſcere. Abſentiæ otium, præſenti negotio compenſare, non ſolum iuſtum, ſed etiam vtile duxi. Quinimò fas eſſe exiſtimaui in hoc Apollinis Muſæo Muſis operari, præſertim feriatos à cæteris rebus & à vitæ victúſque curis vacuos. Intermiſſio ſtudiorum potius voluntaria, quàm neceſſa

neceſſaria eſt, cùm ſemper bene agere liceat. Miles igitur caſtra, aut prælia loquatur, ruſticus agros & ſegetes: hæc mea caſtra ſunt, hic ager quem colo: hic continua, & gloriæ, & doctrinæ ſeges, cuius fructus ſemper ſtudioſis metere per me licebit. Ne tamen lectionum importunitate, vna cùm temporis ardore patientià veſtrà abuti videar: Apollinis conſtitutiones in Iureiurando Hipp. contentas, matutinis tantùm horis, quòd Muſis magis fauere videantur, explicabo, Ariſtotelis exemplo impulſus, qui matutinà deambulatione auditoribus ſecretiores & grauiores doctrinas exponere ſolebat, veſpertinà leuiores. Agedum igitur, rumpamus moras, atque ab otij & ſilentij caſtris egrediamur. QVOD FELIX, FAVSTVMQVE SIT; Adeſte animis, qui adeſtis corporibus: Et ad ea, quæ ad Iuriſiurandi Hippocratici illuſtrationem dicturi ſumus, diligenter ſi placet attendite.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ
ΚΩΟΥ
ΟΡΚΟΣ.

ΟΜΝΥΜΙ Απόλλωνα ἰητρὸν, καὶ Ασκληπιὸν, καὶ Υγείαν, καὶ Πανάκειαν, καὶ Θεοὺς πάντας καὶ πάσας, ἵστορας ποιεύμενος, ἐπιτελέα ποιήσειν κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμὴν, ὅρκον τόνδε καὶ ξυγγραφὴν τήνδε.

Ἡγήσασθαι μὲν τὸν διδάξαντά με τὴν τέχνην ταύτην, ἴσα γενέτῃσιν ἐμοῖσιν, καὶ βίου κοινώσασθαι, καὶ χρεῶν χρηΐζοντι μετάδοσιν ποιήσασθαι, καὶ γένος τὸ ἐξ ἑωυτοῦ, ἀδελφοῖς ἴσον ἐπικρινεῖν ἄρρεσι, καὶ διδάξειν τὴν τέχνην ταύτην, ἢν χρηΐζωσι μανθάνειν, ἄνευ μισθοῦ καὶ ξυγγραφῆς.

Παραγγελίης τε καὶ ἀκροήσιος, καὶ τῆς λοιπῆς ἁπάσης μαθήσιος, μετάδοσιν ποιήσασθαι υἱοῖσί τε ἐμοῖσι, καὶ τοῖσι τοῦ ἐμὲ διδάξαντος, καὶ μαθηταῖσι συγγεγραμμένοις τε, καὶ ὡρκισμένοις νόμῳ ἰητρικῷ, ἄλλῳ δὲ οὐδενί.

Διαιτήμασί τε χρήσομαι, ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμὴν, ἐπὶ δηλήσει δὲ καὶ ἀδικίῃ εἴρξειν.

Οὐ δώσω δὲ οὐδὲ φάρμακον οὐδενὶ αἰτηθεὶς, θανάσιμον, οὐδὲ ὑφηγήσομαι ξυμβουλίην τοιήνδε.

Ὁμοίως

HIPPOCRATIS
COI
IVSIVRANDVM.

PER APOLLINEM MEDICVM, & ÆSCVLAPIVM, Hygiæâque, & Panaceam iureiurando affirmo, & Deos Deaſque omnes teſtor, me, quantùm viribus & iudicio valuero, quod nunc Iuro, & ex ſcripto ſpondeo, planè obſeruaturum.

Præceptorem quidem, qui me hanc Artem edocuit, Parentum loco habiturum, eíque cùm ad victum, tum etiam ad vſum neceſſaria, grato animo communicaturum, & ſuppeditaturũ. Eiuſque poſteros apud me eodem loco quo germanos fratres fore, eoſque ſi hanc Artẽ ediſcere volent, abſque mercede & ſyngrapha edocturum.

Præceptionũ quoque & auditionũ, totiúſque reliquæ Diſciplinæ, cùm meos, & eius qui me edocuit liberos, tum diſcipulos, qui Medico iureiurando nomen fidémque dederint, participes facturum, aliorum præterea neminem.

Victus quoque rationem, quantùm facultate, & iudicio conſequi potero, ægris vtilem me præſcripturum, eoſque ab omni noxa, & iniuria vindicaturum.

Neque cuiuſquam precibus adductus alicui medicamentum lethale propinabo, neque huius rei author ero.

 Neque

Ομοίως δὲ οὐδὲ γυναικὶ πεσσὸν φθόριον δώσω, ἁγνῶς δὲ καὶ ὁσίως διατηρήσω βίον τὸν ἐμὸν, καὶ τέχνην τὴν ἐμήν.

Οὐ τεμέω δὲ οὐδὲ μὴν λιθιῶντας, ἐκχωρήσω δὲ ἐργάτῃσιν ἀνδράσι πρήξιος τῆσδε.

Εἰς οἰκίας δὲ ὁκόσας ἂν ἐσίω, ἐσελεύσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, ἐκτὸς ἐὼν πάσης ἀδικίης ἑκουσίης καὶ φθορίης τῆς τε ἄλλης, καὶ ἀφροδισίων ἔργων, ἐπί τε γυναικείων σωμάτων, καὶ ἀνδρώων, ἐλευθέρων τε καὶ δούλων.

Ἃ δ' ἂν ἐν θεραπείῃ ἢ ἴδω, ἢ ἀκούσω, ἢ καὶ ἄνευ θεραπείης κατὰ βίον ἀνθρώπων, ἃ μὴ χρή ποτε ἐκλαλέεσθαι ἔξω, σιγήσομαι, ἄρρητα ἡγεύμενος εἶναι τὰ τοιαῦτα.

Ὅρκον μὲν οὖν μοι τόνδε ἐπιτελέα ποιέοντι καὶ μὴ ξυγχέοντι, εἴη ἐπαύρασθαι, καὶ βίου καὶ τέχνης, δοξαζομένῳ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποισιν, εἰς τὸν αἰεὶ χρόνον, παραβαίνοντι δὲ καὶ ἐπιορκοῦντι, τ'αναντία τουτέων.

Neque ſimili ratione mulieri peſſum ſubdititium ad fœtum corrumpendum exhibebo: ſed caſtam, & ab omni ſcelere puram, tum Vitam, tum Artem meam perpetuò præſtabo.

Neque verò Calculo laborantes ſecabo, ſed magiſtris eius Artis peritis id muneris concedam.

In quamcunque autem domum ingreſſus fuero, ad ægrotantium ſalutem ingrediar, omnem iniuriæ inferendæ, & corruptelæ ſuſpicionem procul fugiens, tum vel maximè rerum Venerearum cupiditatem, erga mulieres iuxtà, ac viros tum ingenuos, tum ſeruos.

Quæ verò inter curandum, aut etiam Medicinam minimè faciens, in communi hominum vita vel videro, vel audiero, quæ minimè in vulgus efferri oporteat, ea arcana eſſe ratus, ſilebo.

Hoc igitur Iuſiurandum ſi religioſè obſeruaro, ac minimè irritum fecero, mihi liceat cum ſumma apud omnes exiſtimatione perpetuò vitam felicem degere, & Artis vberrimum fructum percipere. Quod ſi illud violauero, & peierauero, contraria mihi contingant.

DE

DE ORDINE ISTIVS Commentarij.

VT ORDO eſt Anima Naturæ, in illius operibus : ſic idem Natura Doctrinæ in ſciẽtiis meritò dici debet. Tanta ſiquidem eſt illius neceſſitas, atque præſtantia, tum in rerum naturâ, tum in doctrinâ ſcientiarum, vt Entia non ordinata, non Entia appellarit Plato. Omnia quæ naturâ conſiſtunt, quodam ordine diſponuntur, 8. Phyſic. Sic in Scientiis Doctrina Naturam imitatur. Cognoſcibilium multitudo ordinis neceſſitatem parit, idque ad memoriæ & intelligentiæ facilitatem : quæ enim ordine ſe habent, innato ſymbolo ſeſe reſpiciunt: Et cùm in ſymbolum habentibus facilis ſit tranſitus, hinc fit vt memoria humana faciliùs tranſeat ab vno in alterum, ordinis miniſterio. Omnia igitur cum ordine meditari & perficere debet ſapiens. Quare ne in elucidatione Iuriſiurãdi Hipp. temerè vagari videamur, ordini cuidam inſiſtendum erit. Libri itaque titulum in quo ſubiectum continetur, examinabimus primùm; deinde librum in duas partes diuidemus; Tertiò ſingula, quæ in ſingulis partibus continebuntur, accuratè illuſtrabimus. In libri facie quæ titulum præ ſe fert, duo ſeſe offerunt explicanda, Authoris celebritas, & Iuriſiurandi natura atque neceſſitas in Medicinâ ediſcendâ, edocendâ & exercendâ. Agamus itaque primò.

De Hippocrate.

DAMOXENVS Poëta Comicus cùm de Co inſula ita loquitur, θεοὺς γὰρ φαίνεται ἡ νῆσος φέρειν, videtur homines Coos, Deos appellare, qui virtute ſua cœlum ſibi aperuerunt : ſic propter Bacchum, & Herculem dictæ olim Thebæ θεοὺς φέρειν. Claudij tempore immunitas Cois data fuit, & inſula Cos tanquam ſacra, & Dei miniſtra culta, tum quòd Argiui cum Latonæ parente fuiſſent vetuſtiſſimi inſulæ cultores; tum quòd aduentu Æſculapij, Ars Medendi illata, & inter poſteros poſtea maximè celebris fuerit, vt teſtatur Corn. Tacit. lib. 12. Annal. Con etiam inſulam magnos aliquot tuliſſe viros, teſtatur hiſtoria; Natus ibi Ptolomæus Philadelphus, immortali memoria princeps digniſſimus, Xenophon Socraticus, de quo Laërtius, ex eadem inſula ortus, aliique celebres viri : Cous etiam Hippocrates noſter, qui vir, ſi quis vnquam mortalium, veteri dicto fidem fecit, HOMO HOMINI DEVS. Antiquitas ἱερώτατον, diuinum virum appellabat, quòd non arte, atque induſtria homines ſanaret, ſed fauore numinis. Galenus Hippocratis verba tanquam Dei voces veneratur 1. de vſu part. c. 9. Paſſim alibi omnium Philoſophorum parentem, Medicorum omnium primum, omnium bonorum authorem, optimarum diſciplinarum ducem, virum admi-

rabilem appellat,& lib. de opt. ſecta, Æſculapij gloriam adeptum fuiſſe teſtatur. Tanta olim erat diuini iſtius authoris celebritas, vt ob auguſtas & eximias animi dotes, & quod Græcos à peſtilentiæ ſæuitia liberaſſet, ad Athenienſibus publicis honoribus atque muneribus fuerit cohoneſtatus, & in Deorum tandem numerum poſt funera allectus. Solus hic noſter Hippoc. de ignorantia triumphauit, ideoque ab Ariſtotele VERITATIS, ET SCIENTIÆ PHILOSOPHVS appellatur, eique non vt teſti, ſed vt demonſtratori fidendum eſſe Gal. affirmauit, vtpote qui perpetuus naturæ, & Medicinæ dictator, & per omnia Diis potius, quàm hominibus comparandus.

Illius ſcripta aurea tanquam cœlo delapſa cū honore & religione omnes Medici tractare ſolent: ideoque pium erat olim in Hippocratis verba iurare, cùm ſua fretus μεγαλοψυχίᾳ nec fallere, nec falli vnquam potuerit. Tanti viri diuinitatem illius monumenta teſtantur; quæ ac ſi à Diuino promanaſſent ore ab omnibus Medicis, & Philoſophis celebrantur. Nihil temerè aut perperam ſcripſit, ſed omnia cum breuitate, grauitate, & veritate. Quot ſyllabæ, tot verba: quot verba, tot oracula. Solus ille Medicinam noſtram non tantùm oppreſſam, ſed ferè ſuppreſſam; quaſi rediuiuam excoluit, illuſtrauit, & in Artem redegit. Offeramus ei thura tanquam tutelari Medicinæ Deo, & gallum tanquam nouo Æſculapio ſacrificemus: Eique iam in Iuriſiurandi declaratione & obſeruatione, nomen & fidem dare non vereamur.

De Iuriſiurandi Hippocratici vtilitate, & neceſſitate, in Medicinâ ediſcendâ, edocendâ, & exercendâ.

QVEMADMODVM olim (Polybio teſte) Tribuni militum, conſcriptos milites congregabant, & Sacramento adigebant, obtemperaturos ſe Imperatoribus iuxta vires, neque ſigna deſerturos, aut aliquid aduerſus populum acturos: iuratos centuriabant, recuſantes verò, aut detrectantes, bonis, & famâ tanquam proditores libertatis mulctabant. Sic iam Hippocrates noſter tanquam Tribunus Medicorum, vel potius vt Apollinis, & Æſculapij Legatus conſcriptos Studioſos Iureiurando Medico nomen & fidem dare compellit. Iurat ipſe primus ſe præceptores vt duces & parentes habiturum, Medicinæ præcepta & myſteria fideliter edocturum, ægros ab omni iniuria vindicaturum, morbos oppugnaturum, & tum vitam tum ętatem ab omni ſcelere purā conſeruaturum: iuratos deinde ad militiam Medicam admittit: Iuſiurandum religioſè obſeruantibus omnia fauſta, omnia proſpera exoptat, tranſgredientibus contraria deprecatur. Laudat Gregorius Nazianzenus in oratione Cæſarij fratris, Hippocratis inſtitutum, & adiuratorem appellat. D. Hieronymus Epiſt. 2. lib. de vita cleric. circa finem, non ſolùm probat Diuini Senis Iuſiurandum, ſed etiam Clericis Religioſis obſeruandum proponit. Adiurat, inquit Hipp. diſcipulos ſuos antequam doceat, & in verba ſua iurare compellit: extorquet ſacramento ſilentium, ſermonem, inceſſum, habitum, moreſque præſcribit. Et quia eiuſmodi Iuſiurandum ad Artis

ſplendo

ſplendorem facit, ideo in facie operum ſuorum appoſuit Hippoc. ſecundum Erotianum. Auſpicatur, inquit Scribonius Largus Medicus non mediocris famæ, Hippocrates opera ſua à Iureiurando, quia æquum erat priuſquàm Artis myſteria explicaret, vt præformaret animos diſcentium ad humanitatem & mores, legéſque componeret in eorum gratiam qui Medicinam profiteri & exercere conſtituiſſent, vt ad Artem ſanctè & integrè exercendam Iuriſiurandi religione tenerentur. Hinc igitur apparet Iuriſiurandi Hippocratici vtilitas atque neceſſitas in Medicinâ ediſcendâ, edocendâ, & exercendâ. Verùm vt hæc magis inoteſcant, iam inquirendum.

An Hippocratis Iuſiurandum ſit iuſtum & legitimum, & an Medici Chriſtiani ad illius obſeruationem teneantur?

QVÆ Iuriſiurandi Hippocratici fidem, veritatem, atque authoritatem euertere videntur, hæc ſunt.

Primum eſt, Authoris incertitudo, Doctiſſimus ſiquidem Mercurialis in cenſura librorum Hippocratis, Iuſiurandum quod ſub illius nomine circumfertur, nec ab Hippocrate, nec ab illius diſcipulis conſcriptum fuiſſe teſtatur. Ac proinde prout ſpurium & illegitimum reiiciendum eſſe affirmat.

Secundum eſt Idololatriæ ratio. Omne enim Iuſiurandum impium damnandum, ſecundum Theologos, cùm non liceat Chriſtianis iurare per falſos Deos: At Hippocrates in hoc ſuo Iureiurando, per Deos, Deaſque omnes iurat, non autem per Deum viuum: inde igitur ſequitur Chriſtianos Medicos ad illius obſeruationem non teneri.

Tertium eſt, Iuriſconſultorum doctrina: Iuſiurandum ſiquidem ſimplex, priuatum, & quod ſine authoritate Magiſtratus fit, pro publico haberi non poteſt. Et multò minus ligare poſteritatem: Tale eſt Hippocratis Iuſiurandum, motu enim proprio aut ab Hippocrate, aut ab alio fuit priuatim ſcriptum, ideoque in Academiis nec Studioſis, nec Doctoribus obſeruandum proponitur.

Quartum eſt, Si Hippocrates auther eſſet Iuriſiurandi noſtri, meritò accuſandus & damnandus videretur, tanquam violati iuramenti reus: cùm libello de natura pueri, doceat qua ratione honoris gratia liceat abortum prouocare, quod eſt contra legem quintam.

Nos tamen contrà, Iuſiurandum Hippocratis iuſtum & legitimum eſſe, atque ad illius obſeruationem Medicos Chriſtianos teneri affirmamus. In hoc conſentiunt Medici ferè omnes iuxta ſummorum Patrum authoritatem & iudicium. Accedit in ſubſidium ratio. Cùm omnia quæ in hoc Iureiurando continentur, ſint ſanctè, piè, & ſecundùm leges, ac bonos mores inſtituta, & propoſita, vt notum eſt. Priuſquam tamen concludamus, duo nobis iacienda ſunt fundamenta, ad firmandam, & illuſtrandam Iuramenti Hippocratici authoritatem.

I. FVNDAMENT. Iuſiurandum actio eſt, ſeu affirmatio religioſa, qua Deum aut ſimpliciter, aut cum aliqua precatioue, in teſtem eorum, quæ dicimus aut promittimus, in Iudicio, Veritate, & Iuſtitiâ inuocamus. Ex hac definitione apparet duo eſſe ad Iuriſiurandi perfectionem neceſſaria; Vnum eſt, Deum inuocare & habere vt teſtem:

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

vel expreſse vel ſaltem tacitè : qui enim olim iurabant , aut qui iurant per creaturas , per Deum , credendum eſt eos iuraſſe tacitè , cùm in illis fulgeat Dei veritas. Sunt ſiquidem creaturæ veluti teſtes & ſignaturæ Creatoris.

Secundò ; vt Iuramentum ſit ſanctum & religioſum , debet, Primò verùm eſſe , cùm ad veritatis confirmationem ſit inſtitutum : deinde, Iuſtum,id eſt,pro rebus æquis & iuſtis. Tertiò,non temerarium,ſed cùm iudicio, pro re graui, & ad commodum proximi ; quia viuit Deus in veritate, in æquitate,& in iudicio.

II. Fvndament. Iuſiurandum Hippocr. licet videatur priuatum , tamen pro publico & iudiciali haberi debet. Primò , quia ad Artis ſplendorem facit. Secundò, quia ſyngraphâ confirmatum , & poſteritati commendatum. Tertiò , quia in commodum Reipublicæ fuit inſtitutum , ad coërcendam ſcilicet Medicorum negligentiam , malitiam,& ignorantiam. Illius neceſſitatem, Legum æquitas demonſtrat , perfectionem diuiſio, cùm iuramenti differentias complectatur : Eſt ſiquidem aſſertorium, quia affirmat Hippocrates. Eſt ſecundò promiſſorium, quia pollicetur ſe obſeruaturum. Eſt tertiò execratorium , quia Deo vltori & vindici ſeſe ſubiicit,vt olim milites , qui in nomen Imperatoris iurantes , gladios admouebant ceruicibus , diris ſeſe execrationibus deuouentes.

Conclvsio. His iactis fundamentis , opus eſt vt concludamus Hippocratis Iuſiurandum iuſtum & legitimum eſſe , atque ad illius obſeruationem Chriſtianos Medicos teneri. Supereſt iam vt contrariis obiectionibus ſatisfaciamus.

Solvtiones. Ad primam, Reſpondemus cùm Suida , & aliis doctiſſimis Medicis, Iuſiurandum, quod ſub Hippocratis nomine circumfertur fuiſſe reuera ab Hippocr. conſcriptum, atque hac in parte cogimur à Mercurialis iudicio recedere : fallitur ſiquidem doctiſſimus ille vir in ſua ratiocinatione; agnoſcit enim præcepta legalia traditione potuiſſe prouenire ab Hippocrate,non tamen librum eſſe Hippocratis, quòd à Galeno non citetur : & quamuis non eſſet Hippocraticus, exiſtimamus nos Hipp.dignum cenſeri poſſe & debere,cùm omnia quæ in eo continentur,ſanctè & iuſtè appareant inſtituta.

Ad Secundam dicimus, immutari poſſe adiurationis formulam , cùm non liceat Chriſtianis per falſos Deos iurare , nec propterea accuſandus Hippocr. cùm per Deos ſibi cognitos iurauerit. Tenentur ſiquidem Chriſtiani, ex Theologorum doctrinâ credere infidelibus , quando iurant per falſos Deos, cùm pro veris Diis apud eos habeantur. Quinimò ex Diuo Auguſtino , minus malum eſt, iurare per falſos Deos veraciter, quàm per Deum verum fallaciter.

Ad Tertiam patet ſolutio , ex ſecundo fundamento : tenentur enim Medici non ſolùm iure obedientiæ, ſed etiam formidine pœnæ , ad obſeruationem ; licèt non proponatur in Academiis obſeruandum.

Poſtremò, ad Quartæ obiectionis ſatisfactionem , pollicemur , nos in examine Quintæ Legis , Quæſtionem , An liceat Medicis φθόρια medicamenta præſcribere, copioſè eſſe examinaturos.

Atque hæc in gratiam veritatis ad Iuriſiurandi authoritatem firmandam dicta ſufficiant.

Diuiſio

Diuiſio Iuriſiurandi.

DEMONSTRATA Iuriſiurandi Hippocr. vtilitate, & neceſſitate, poſtulat iam ordinis, & doctrinæ ratio, vt ad illius diuiſionem veniamus. Diuidi autem meo quidem iudicio poteſt in tres partes: In Adiuratoriam, Legalem, & Execratoriam.

Prima continet adiurationem cum promiſſione: iurat ſiquidem Hippocrates per Deos, Deáſque omnes, & pollicetur ſe fideliter obſeruaturum ſua ſtatuta.

In ſecundâ, leges ſeu conſtitutiones Medicas proponit, quę octo ſunt: Prima eſt de gratitudine diſcipulorum, non ſolùm erga præceptores, ſed etiam erga eorum filios: Secunda tractat de officio, & fidelitate præceptorũ erga diſcipulos iuratos & conſcriptos; Tertia, docet, quomodo Medici ægris victus rationem conuenienter præſcribere debeant, eóſque ab omni noxâ & iniuriâ vindicare. Quarta, venenorum vſum & abuſum prohibet; cùm Medicina Ars ſit ſanandi, non necandi, aut nocendi: omnibus enim æqualiter ſe profuturum, nullique vnquam nociturum pollicetur. Quinta vetat ne φθόρεια ſeu abortiua & corrumpentia Medicamenta præſcribant Medici, ſed vt integram & ab omni ſcelere puram vitam conſeruent. Sexta, de ſecandis calculo laborantibus tractat, cuius quidem operationis munus, operatoribus & magiſtris cõmittit. Septima caſtitatem vitæ & puritatem Medicorum laudat, & omnem inferendæ iniuriæ & corruptelæ ſuſpicionem fugiendam eſſe declarat. Octaua ſilentium commendat, & quomodo quæ inter curandum, vel aliter audiuntur & ſciuntur, quæ in vulgus efferri non oporteat, ſilere debeant Medici, docet.

Tertia pars execratoria eſt: dum inquit Hippocrates, Si Iuſiurandum religioſè obſeruauero, mihi liceat cùm ſummo apud omnes honore perpetuò vitam fœlicem degere, & Artis vberrimum fructum percipere: quòd ſi illud violauero, contraria mihi contingant.

Prima pars Iuriſiurandi Hippocratici. Quæ adiurationem & promiſſionem continet.

ΟΜΝΥΜΙ Ἀπόλλωνα ἰητρὸν, καὶ Ἀσκληπιὸν, καὶ Ὑγείαν, καὶ Πανάκειαν, καὶ Θεοὺς πάντας καὶ πάσας, ἵστορας ποιεύμενος, ἐπιτελέα ποιήσειν κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμὴν, ὅρκον τόνδε καὶ ξυγγραφὴν τήνδε.

PER APOLLINEM MEDICVM, & ÆSCVLAPIVM; Hygeámque, ac Panaceam iuro: & Deos, Deáſque omnes teſtor, me, quantum viribus & iudicio valuero, quod ex ſcripto ſpondeo, planè obſeruaturum.

PRÆMISSA iam libri noſtri diuiſione ad explicationem partium conuertenda nunc eſt oratio. Prima pars quæ adiurationem continet ita ſolemnis eſt, vt non ſolùm Medicinæ authores, Apollinem, & Æſculapium, & Æſculapij filias Hygięam, & Panaceam, ſed etiam Deos, Deáſque omnes adiuret, quod fecit Hippocrates, vt poſteritas Medicorum propter interiectam Deorum, Dearúmque authoritatem, de neceſſitate legum, & veritate promiſſorum non dubitaret.

De Apolline.

IVRAT Imprimis Hippocrates per Apollinem Iouis, & Latonæ filium,

filium, tanquam per Medicinæ Deum & inuentorem, iuxta Ouidium:

Inuentum Medicina meum eſt, opiférque per orbem
Dicor, & herbarum ſubiecta potentia nobis.

Et Callimachus de Apolline tractans.

Ex illo (inquit) *didicerunt funera primùm*
Differre, & gelidæ vitare pericula mortis.

De Aeſculapio.

SECVNDO iurat Hippocrates per Æſculapium, omnium filiorum Apollinis celeberrimum, Chironis in Arte Medicâ diſcipulum: De Æſculapio ita loquitur Homerus,

Eſt Medicus prudens cunctis præſtantior vnus
Ille viris, cui Pæonia ſit gentis origo.

Æſculapium celebrauit antiquitas, templáque varia Æſculapio conſecrauit, eo quod non ſolùm homines ſanos conſeruaret, & ægrotantes à morbis liberaret, moribundos ab Orci faucibus eriperet: ſed etiam quod demortuos per Medendi peritiam in vitam reuocaret: vnde à Plutone in ius vocatum apud Iouem fabulantur Poëtæ, quòd ſuum imperium exinaniret reuocando animas ab Orco, & ideo fulmine tactum & percuſſum ferunt.

De Hygiæa.

TERTIO per Hygiæam iurat noſter Hippocrates, quam quidem vel vt Æſculapij, & Mineruæ filiam, vel vt eiuſdem vxorem agnoſcere licet iuxta Orpheum,

Stirps Phœbi præclara, thori cui ſplendida conſors
Eſt Hygiæa, grauis morborum pulſor & hoſtis.

De Panacea.

QVARTO Panaceam inuocat Hippocrates: Plinius cap. 4. lib. 25. & cap. 11. lib. 35. Panaceam agnoſcit tanquam Æſculapij filiam, vt & Hygiæam. Alij per Panaceam audiunt Medicamenta ſalutaria, ſolemnia, & vniuerſalia, vt Antidota, Theriacam, Mythridatium, iuxta Gal. Panaces enim ipſo nomine, omnium morborum remedia proponit. Sed iam accuratiùs explicandum eſt.

Quid per Apollinem, Aeſculapium, Hygiæam, & Panaceam audiendum ſit.

IAM quia fabulæ (ſecundùm mythologos) quæ de Diis ab antiquis finguntur ad rerum naturalium conſiderationem referri poſſunt, & moraliter varia ſignificant, ideò nunc breuiter explicãdum quid per Apollinem, per Æſculapium, per Hygiæam, & per Panaceam audiendum ſit. Apollo Solem ſignificat, Æſculapius aërem, Hygiæa ſanitatem, Panacea Medicamenta, quæ omnia ſeſe inuicem conſequuntur, vt poſtea demonſtrabitur. Apollinem imprimis non Deum quendam deſignare, ſed oculum & cor mundi, Solem ſcilicet declarat Cicero, tertio de nat. Deor. Cùm enim ſit generationis, & corruptionis rerum primarius author, ex Philoſopho, peſtis, & ſalutis ſolus opifex: Cùm in Symmetriâ caloris cœleſtis vniuerſa animantium vita contineatur, cùm plantarum, & mineralium vires à Sole influant, cùm illius acceſſu omnia reuiuiſcant & floreant, contrà in receſſu omnia langueant & contabeſcant:

cant: hinc fit vt meritò Sol tanquam Medicinæ Deus & parens agnoſci debeat.

Secundò Æſculapius aërem denotat, cuius quidem puritas & ſalubritas à Sole dependet, cùm & Elementis, & Mixtis prædominetur. Ab aëris autem ſalubritate, id eſt, ab Æſculapio, Hygiæa, id eſt, bona valetudo promanat iuxta Hippocratem, QVALIS AER, TALIS SPIRITVS, TALES HVMORES, TALE ET VNIVERSVM CORPVS. Quòd ſi Sanitas alteretur ad Panaceam confugiendum, id eſt ad Medicamenta tanquam ad ſalutares Deorum manus. Iam igitur ſiue iuret Hippocrates per Deos Deaſque Medicinæ, ſiue per Solem, per Aërem, per Sanitatem, per Remedia, nihil intereſt.

Secunda pars Iuriſiurandi, quæ Leges & Regulas Apollinares continet.

SECVNDA Iuriſiurandi pars, Leges ſeu Regulas continet, quas Hippocrates in Medicinâ ediſcendâ, edocendâ, & exercendâ obſeruatione dignas & neceſſarias exiſtimauit. Multæ aliæ (fateor) ſuperaddi poſſent: ſed quia quæ ab Hippocrate proponuntur, Artis noſtræ myſteria præcipua continent, ideo nobis ſufficient.

PRIMA LEX.

De Diſcipulorum erga Præceptores obſeruantiâ & gratitudine.

ΗΓΗΣΑΣΤΑΙ μὲν τὸν διδάξαντά με τὴν τέχνην ταύτην, ἴσα γενέτῃσιν ἐμοῖσιν, καὶ βίου κοινώσασθαι, καὶ χρεῶν χρηΐζοντι μετάδοσιν ποιήσασθαι. καὶ γένος τὸ ἐξ ἑωυτέου, ἀδελφοῖς ἴσον ἐπικρινέειν ἄρρεσι, καὶ διδάξειν τὴν τέχνην ταύτην, ἢν χρηΐζωσι μανθάνειν, ἄνευ μισθοῦ καὶ ξυγγραφῆς.

PRÆCEPTOREM quidem, qui me hanc Artem edocuit, Parentum loco habiturum, eique cùm ad victum, tum etiam ad vſum neceſſaria, grato animo communicaturum, & ſuppeditaturum. Eiuſque poſteros apud me eodem loco quo germanos fratres fore, eóſque ſi hanc Artem ediſcere volent, abſque mercede & ſyngrapha edocturum.

PRIMÆ LEGIS ILLVSTRATIO.

IN hac primâ Lege, lucet Hippocratis pietas & gratitudo non ſolùm erga præceptores, ſed etiam erga præceptorum filios. Præceptorem qui me hanc Artem edocuit, parentum loco habiturum, eique cùm ad victum, tum etiã ad vſum neceſſaria grato animo cõmunicaturum ſpondeo. Et meritò ſanè, nulla enim tam inſignis támque execranda ingratitudo, quàm quæ erga parentes, & præceptores exerceri ſolet.

Legis iſtius æquitatem iam ratione & exemplis illuſtrare placet. Ratione imprimis. Cùm enim nihil ſit in homine, Scientiâ illuſtrius, nihil rerum experientiâ perfectius, vtriuſque ſiquidem gratia homines & à brutis, & ab ignaris diſtinguuntur, ſanè merito honore & muneribus proſequendi, qui Scientiarum arcana & myſteria explicant. Quinimò cùm inter Scientias, ea, quæ ad humanæ ſalutis conſeruationem inſtituta eſt, cæteris dignitate & neceſſitate præfulgeat, ſanè profeſſores Medici maiorem gloriam, maioráque commoda demereri videntur apud eos quos edocent, quàm aliarum Scientiarum duces & magiſtri, ideo olim annonaria commoda à populo accipiebant Medici, tum ratione publicæ ſalutis, tum maximè quod Medicinam edocerẽt. Exempla deinde Legis iuſtitiam illuſtrant. Primò

 damnat

damnat antiquitas Neronis impietatem & ingratitudinem erga præceptorem ſuum Senecam. Secundò Periclis negligentiam erga Anaxagoram ad extremum ſenium deductum & inediâ vitam finientem. Et Philologi proditionem erga Ciceronem præceptorem in periculis verſantem, in loco ſecreto latitantem tempore Triumviratûs. Contrà multorum illuſtrium virorum gratitudo erga præceptores laudatur, vt Critonis erga Socratem, qui nunquam aliquid ex his quæ ſunt ad vitam neceſſaria, ipſi deeſſe paſſus eſt. Alexandri etiam qui plus ſe debere Ariſtoteli præceptori, quàm Patri ingenuè profitebatur. Necnon Ariſtotelis ipſius, quòd Platoni aram in Templo cóſtruxerit, ſtatuámque conſecrauerit. Addamus, Aurelium Antoninum tanto amore proſequutum eſſe Frontonem præceptorem ſuum vt ei ſtatuam à Senatu impetrauerit. Illuſtre habemus etiam gratitudinis exemplum apud Homerum, Achilles ſiquidem Phœnicem præceptorem ab Agamemnone Legatum miſſum adeo honorificè tractauit, vt & ei dimidium Regni detulerit & dimidio honoris ſui frui voluerit. Olim apud Græcos vt obſeruat Athenæus lib. 10. diſcipuli Diis primùm, deinde præceptoribus bene precati libare ſolebant in conuiuiis. Iam igitur tantorum virorum exemplis confirmata remanet Hippocratis lex prima. Sed vt gratitudinis teſtimonium illuſtrius reddat erga præceptores, poſteros eorum, vt germanos dilecturum & abſque mercede Artem edocturum pollicetur: quia tam auguſtum támque inſigne eſt præceptorum erga diſcipulos beneficium, vt continuam gratiam & beneficentiam erga poſteritatem demereatur.

SECVNDA LEX.

De officio Præceptorum erga Diſcipulos.

ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΗΣ τε καὶ ἀκροήσιος, καὶ τῆς λοιπῆς ἁπάσης μαθήσιος, μετάδοσιν ποιήσασθαι υἱοῖσί τε ἐμοῖσι, καὶ τοῖσι τοῦ ἐμὲ διδάξαντος, καὶ μαθηταῖσι συγγεγραμμένοις τε, καὶ ὡρκισμένοις νόμῳ ἰητρικῷ, ἄλλῳ δὲ οὐδενί.

PRÆCEPTIONVM *quoque & auditionum, totiúſque reliquæ diſciplinæ, cùm meos, & eius qui me edocuit liberos, tum diſcipulos, qui Medico Iureiurando nomen fidémque dederint participes facturum, aliorum præterea neminem.*

SECVNDÆ LEGIS ILLVSTRATIO.

IN hac ſecundâ Lege proponit Hippocrates præceptorum erga diſcipulos officium, dum pollicetur ſe diſcipulis iuratis & conſcriptis, fideliter & diligenter Artis præcepta & myſteria, quæ tum in Theoria, tum in Praxi continentur, explicaturum: non autem aliis qui Medico Iuriiurando nomen & fidem non dederint; Iuxta Orpheum qui initio Poëmatis ſui, profanos ab intelligentia arcet, *Loquar* (inquit) *quibus fas eſt, fores claudite profani omnes.*

Legis iſtius vtilitatem & neceſſitatem, eiuſdem diſſipatio manifeſtè demonſtrat: Nam Medicina, quæ olim inter ſecretiores magiſque Cabaliſticas doctrinas habebatur, nunc plebeia, & vulgaris reddita eſt. Iam quot homines, quot mulieres, tot Medici. Deploranda ſanè artis noſtræ conditio, cùm Medici non ſolùm ſub Chirurgorum & Pharmacopæorum tutelâ, ſed etiam ſub Mulicrcularum, Empiricorum, & Seplaſiariorum Imperio viuere cogantur.

Apud

Apud Ægyptios olim, Perſarum, & Chaldæorum Magos & Sacerdotes moris erat, doctrinas nulli ex plebe communicare: ſed in arcanis ſeruare, aut ſi quid ſcriptis mandarent, ea Ænigmatum & fabularum ſpecie velare, ideóque Plato poſtea, ad occultanda ſcientiarum arcana, ænigmatice ſcribendum & loquendum eſſe affirmauit. O vtinam hunc docendi, ſcribendi, loquendique morem obſeruarent Medici, vt religiosè obſeruant nunc Chymiſtæ. Obſcuritas ſcriptis dictiſque inſpergenda, ſepiarum more, quæ ne videantur à piſcatoribus, atramentum aſpergunt. Damnandi ſanè qui ſcientiarum, potiſſimúmque Medicinæ myſteria & arcana promulgare ſolent, præſertim ſi fuerint Medici. Olim Hipparchus, viuo adhuc Pythagora, eius arcana reuelauit, eámque ob rem à ſchola eiectus eſt, in eiúſque locum immobilis columna erecta, quæ eſſet ſilentij ſignum. Quantò magis in Arte noſtrâ ſilentium illud obſeruandum, cùm de publicâ ſalute agatur. Iam igitur Hippocratis iuramento admoniti contineamus nos in ſilentij caſtris, nec Mulierculis, aut aliis, ſed iuratis, & conſcriptis tantùm Artis noſtræ myſteria aperiamus.

TERTIA LEX.

De officio Medicorum in præſcribendâ victus ratione.

ΔΙΑΙΤΗΜΑΣΙ τε χρήσομαι, ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμὴν, ἐπὶ δηλήσει δὲ καὶ ἀδικίῃ εἴρξειν.

VICTVS *quoque rationem, quantum facultate & indicio conſequi potero, ægris vtilem me præſcripturum: eoſque ab omni noxâ & iniuriâ vindicaturum.*

TERTIÆ LEGIS ILLVSTRATIO.

IAM in tertiâ hac Lege, De officio Medicorum erga ægrotantes tractat Hippocrates, cùm pollicetur ſe vtilem & conuenientem Diætam ægris præſcripturum, eóſque ab omni noxa & iniuriâ vindicaturum. Legis iſtius æquitas & neceſſitas non ſolùm ad ægrorum ſalutem referenda; cùm præcipua curationis morborum ſpes (ex Hippocr. & Gal.) à conuenienti victus ratione dependeat, ſed etiam ad Medicorum dignitatem & integritatem, quo ſanctiùs Medicinam tractent duo promittit hîc Hipp. ſe victus rationem improbam, & pernicioſam euitaturum, & ab omni maleficio & improbitate temperaturum.

OBSERVANDVM autem hîc Diætæ nomine non audire Hippocratem remediorum ſudorificorum vſum: ſed vel generale rerum ſex non naturalium regimen, non ſpecialem tantùm cibi & potus adminiſtrationem, hæc enim propriè & ſtrictè Diæta appellatur. Atque huius tres conſtituuntur differentiæ à Medicis: Plena ſcilicet, quæ liberaliori viuendi ratione corpora Sanorum conſeruat & adauget: Mediocris, quæ paulò reſtrictiori alimentorum vſu vires tantùm ſuſtinet: Et Tenuis, quæ eaſdem imminuit: atque huius quatuor ſunt gradus; datur enim ſimpliciter Tenuis Diæta, quæ verbi gratia, cremoris Priſanæ vſum concedit: Secundò exquiſita, quæ in parciori quantitate eiuſdem partem propinat: Tertiò tenuiſſima, in qua Melicratum datur, ex Gal. & Extrema, in qua abſtinentia exacta imperatur.

Porrò Hippocrates j. de victus rat. Diætam omnem in quantitate, qualitate, tempore, & vtendi modo

verſari demonſtrat, idque non ſolum pro ratione naturarum, ætatum, regionum, tempeſtatum anni, & conſuetudinis, ſed etiam pro natura, id eſt, pro ſubſtantia & qualitate Alimentorum. Libro verò de Diæta acutorum, præſcribendam eſſe Diætam in ægris, ſecundùm morborum naturam; & ſecundùm varietatem temporum affirmat: non enim eadem victus ratio in acutis, quæ in longis affectibus conuenit: nec eadem in principio acutorum quæ in ſtatu, vt exactiſſimè declarat Hippocrates 1. Aph. 4. 5. 7. 8. 9. 10. & ſequentib.

Vnica nunc ſupereſt difficultas explicanda ad iſtius legis intelligentiam. Cvr ſcilicet Hippocrates de Pharmaciâ, & Chirurgiâ non agat hoc loco, vt de Diætâ, cùm illa ſeſe conſequantur in praxi Medica?

Ad hanc reſpondendum eſt, Primò, tantam eſſe Diætæ neceſſitatem in morborum curatione, vt ab ea potiſſimũ pendere exiſtimarit Hippocr. Cùm enim naturæ sint morborvm medicatrices, 6. epid. Virium ſcilicet miniſterio. Et vires ab alimentis liquidis & ſolidis dependeant. Hinc fit vt Hippocrates Diætam conuenientem ſe præſcripturum polliceatur primariò, non neglecta tamen Pharmacia, & Chirurgiâ, quod tacitè exprimere videtur, cùm deinde ægros ſe ab omni iniuria vindicaturum promittit: cùm morbi non niſi Pharmaciæ, & Chirurgiæ operâ poſſint oppugnari.

Secundò, dicendum Hippocratem prohibendo in ſequentibus venenata, & malefica medicamenta, ſalutaria tacitè conſulere, cùm ad ea ſit confugiendum in Therapiâ, tanquam ad ſalutares Deorum manus. Tentandam tamen ſemper eſſe curationem per Diætam vult, priuſquam medicamentis corpora exerceamus, quòd in Curatione benè inſtituta progrediendum ſit ab Alimento ad Medicamentum, & ab hoc ad ferrum, & ad ignem, ſecundùm Aph. vlt. lib. 7.

Tertiò reſpondetur Hippocratem ad coërcendam Medicorum negligentiam, de Diæta potiùs egiſſe ex profeſſo, quàm de Pharmacia aut Chirurgia, quòd Medici potiùs ſolliciti ſint de præſcribendis remediis Chirurgicis & Pharmaceuticis, quàm de imperanda victus ratione. Atque hæc ad Tertiæ Legis explicationem ſufficiant.

Qvarta Lex.

De Venenorum & Venenatorum vſu, & abuſu.

ΟΥ δώσω ϗ οὐδὲ φάρμακον οὐδενὶ αἰτηθεὶς θανάσιμον, οὐδὲ ὑφηγήσομαι ξυμβουλίην τοιήνδε.

Neqve *cuinſquam precibus adductus, alicui lethale medicamentum propinabo, neque huius rei author ero.*

Qvartæ Legis Illvstratio.

Tria ſunt quæ Legis iſtius æquitatem demonſtrant: Primum eſt finis Artis, Sanitas ſcilicet, cùm Medicina ſit ars iuuandi, non autem nocendi, ars ſanandi non necandi. Alterum eſt Medicorum officium, cùm ſanitatem conſeruare & morbos, hoſtes humani generis infenſiſſimos profligare debeant, conuenienti victus ratione & idoneâ Medicamentorum ſalutarium adminiſtratione. Tertium eſt diuina Lex ad ſocietatis humanæ conſetuationem inſtituta, quæ noxam arcet, & homicidium prohibet. Hippocrates igitur noſter, Artis fine, Medicinæ honore, & glo

& gloriâ, officio proprio,& naturæ, atque primæ cauſæ reſpectu permotus, iuſtè & meritò pollicetur, ſe nunquam cuiuſquam precibus (addamus nos & muneribus) adductum, Medicamenta lethalia propinaturum: formidine etiam pœnæ motum ſe eius rei nunquam authorem futurum promittit, cum diuinis & humanis legibus capite plectantur, qui venena exhibent, præſertim autem ſi fuerint Medici, vt declarat Plato, lib. 11. de legibus. Per medicamenta autem lethalia audit Hippocrates propriè vera venena, quæ vitæ principiis inſidiantur & humanam naturam corrumpunt. Obſeruandum autem homines duobus modis nocere poſſe; Per venena Primò vulgaria ſiue naturalia, ſiue artificialia, & hi venenarij appellantur. Secundò, per veneficia,& hi venefici dicuntur, atque maleficio venefico incantatorio nocere ſolent. Hippocrates hoc loco de veneficis non agit: ſed tantùm de venenariis. Sed iam ad iſtius Legis explicationem & illuſtrationem exagitanda ſequens quæſtio.

An liceat Medicis medicamenta lethalia præſcribere & propinare?

GRAVIS ſanè maximique momenti eſt, propoſita quæſtio, in Artis Medicæ praxi: præſertim cùm ab illius deciſione, non ſolùm Medicinæ, & Medicorum gloria, vel infamia: ſed etiam populi ſalus dependeat. Iam igitur tum ad Hippocraticæ Legis illuſtrationem, tum in gratiam veritatis noui aliquid moliendum.

Imprimis Hippocratem noſtrum in promulgatione iſtius decreti, & Artis Medicæ, & Medicorum libertatem nimis reſtringere, exempla, experientiæ, & rationes demonſtrare & perſuadere videntur. Exempla primò, quia olim apud Maſſilienſes, vt refert Valer. Max. libr. 2. cap. 1. Venenum Cicutâ temperatum, publicè cuſtodiebatur, quod dabatur eis, qui ſexcentis Senatoribus cauſas exhibebant, propter quas mortem expeterent. Sic etiam olim in Coorum inſula ſenio confecti, mortem non expectabant: ſed antequam ſenectutis laboribus & doloribus corriperentur, alij Papauere, alij Cicutâ mortem accerſebant, vt refert Heraclides in politiis. Multi epoto veneno voluntariè perierunt, vt Anaxagoras, Demoſthenes, & alij quamplures.

SED iam videamus, num rationes auſteritatem Legis Hippocraticæ infirment: Primò, Si obſeruanda eſſet Lex propoſita à Medicis, non liceret eis Medicamenta purgantia præſcribere; cùm ſecundùm Meſuæum, omnia deleteria qualitate aliqua noceant, & inter ea multa ſint reuera venenata, vt patet de Euphorbio, Scammonio, Helleboro, Lapide Lazuli, & cæteris, ideóque optimè ab illo dictum fuit, optimam Medicinam eſſe non vti Medicinâ: tamen hæc omnia quotidie à Medicis præſcribuntur, vt conſtat experientiâ. Deinde Medici ordinariè Opium, Papauer, Arſenicum, Sublimatum, Hydrargyrum præſcribunt: At hæc omnia enumerantur inter medicamenta lethalia. Opium varias ingreditur compoſitiones, vt pilulas de Cynogloſſo, Philonium, Laudanum, &c. Ex Papauere Syrupus conficitur: Arſenico, & Auripigmento vtimur ad ſananda vlcera pulmonum per ſuffitum, ex Galeni conſilio: Sublimato ad vlcera, Hydrargyro ad Luis Venereæ curationem: Hippocrates ipſe Hel-

leborum præſcribit, & Cantharidas. Hinc igitur patet licere Medicis venenata Pharmaca præſcribere. Poſtremò, licet condemnatis venena propinare, non ſolùm ad fugiendam ſupplicij ignominiam, ſed etiam ad experienda Antidota, vt notum eſt. Ergo Lex Hippocratica nimis auſtera videtur.

Nos tamen contrà, Theologorum, & Iuriſconſultorum Decretis inſiſtentes, & Legis Hippocraticæ æquitati adhærentes, non licere hominibus voluntariè per aſſumptionem venenorum è vità egredi, neque Medicis lethalia medicamenta in hominum perniciem præſcribere, & propinare exiſtimamus. Venenarij ſecundùm Iuriſconſultos capite puniendi ſunt, præſertim ſi Medici fuerint, vt docet Plato, lib. 11. de leg. Ratio eſt, quia illud eſt contra finem Artis, & contra officium Medicorum, vt ſuperiùs demonſtratum fuit, plus enim eſt, hominem extinguere veneno, quàm tollere gladio, eſt enim proditorium homicidium, cùm venenorum interuentu improbi humanæ ſaluti inſidiantur. Sed iam vt iſtius opinionis veritas magis elucescat quædam iacienda ſunt fundamenta.

I. Fvnd. Venenorvm cognitio Medicis admodum neceſſaria eſt: cum diſtinctione tamen: Tractatio ſiquidem venenorum vel refertur ad naturam eorum, vel ad vſum: Quæ ad naturam, vtilis eſt, cùm animalium, plantarum, & mineralium Venenatorum hiſtoria ſit iucunda, & neceſſaria, quia cùm à natura creata, vires eorum ſcire & docere, haud inconueniens eſt, ad Salutem ſiquidem hominis pertinet cognoſcere ea, quæ poſſint caueri. Quæ ad vſum, aliàs ſalutaris, vt poſtea dicetur, aliquando periculoſa & prohibita (non enim licet in hominum perniciem & ruinam docere rationem componendorum & exhibendorum Venenorum, aut propinare, & hoc eſt quod vult Gal. lib. 1. de antid. cap. 7. dum damnat quoſdam qui edocebant & ſcriptis tradebant rationem componendorum Venenorum.

II. Fvnd. Venena cùm ſint corpora non naturalia, ad ſalutem & ad perniciem adminiſtrari poſſunt: non enim aſſentiendum Plinio, dum à natura non ob alium finem producta exiſtimat, niſi vt homines in ærumnis, & inſidiis vndiquáque conſtituti miſerias cum morte finire poſſent. Venena ſiquidem non ſolùm artificibus inſeruiunt, vt pictoribus, tinctoribus, argentariis, aliiſque: ſed etiam in Medicina ad depellendos varios affectus vtilia ſunt, ſic Hydrargyrum ad Luem pręſcribitur, ſic ex Gal. 5. meth. cap. 6. paſtilli ex Calchanto, & Arſenico ad vlcera pulmonis, ſic Cantharides, ſic Opium à Medicis communiter præſcribuntur, &c. dummodò cum correctione, & in quantitate conuenienti aut aſſumantur, aut admoueantur. Porrò varij ſunt ordines Venenorum, quædam enim magis, alia minùs infenſa, ſecundùm naturam ſubſtantiæ, quantitatis, & qualitatum, ac præparationis modum.

III. Fvnd. Medicis non licet Venena propinare animo nocendi, nec hoſtibus quidem aut flagitioſis hominibus, quia Medicina non fortunâ, neque perſonis homines æſtimat, ſed omnibus æqualiter auxilio ſuo ſuccurſuram pollicetur, nullique vnquam nocituram profitetur. Neque etiam condemnatis Venenum dare licet ad euitandam ignominiam & infamiam: quia pœna ſententià irrogata mutari non po-

teſt

teſt, ſecundùm Iuriſconſultos: Supplicium enim inſtitutum eſt ad pœnam, & ad exemplum. Licet tamen condemnatis propinare Venena, ad experienda antidota cum gratiâ & licentiâ Principum & Superiorum, quia inde duo bona emergunt, Vnum eſt, bonum publicum propter experientiam antidotorum, alterum eſt, ſalus & vita damnatorum, ſi antidotis venena propinata euincantur & ſuperentur.

His ita iactis & ſuppoſitis fundamentis, concludimus non licere Medicis animo nocendi medicamenta lethalia præſcribere; ſupereſt, vt contrariis exemplis & rationibus ſatisfaciamus.

Ad exempla & hiſtorias reſpond. Conſuetudines & exempla Barbarorum & Ethnicorum non eſſe imitanda Chriſtianis, cùm fidem apud nos non habeant: Impium enim eſt & barbarum, ſibiipſi mortem voluntariè inferre, ferro aut veneno. Non enim diuina lex, nec natura, quemquam egredi temere patitur è vita: ſed qui ita mortem ſibi conciliant, vt deſperati damnantur.

Ad II. Respond. Medicamentorum purgantium varios eſſe ordines, dantur enim benigna, mediocria, & violenta, ſecundùm Meſuæum: In omnibus, ſecundùm magis & minus, latet qualitas quædam naturæ infenſa: benigna tamen ſine vllo periculo propinantur, alia cum correctione in quantitate conuenienti, vt omnis noxa arceatur, & quamuis nocere videantur, tamen plus iuuant quàm nocere poſſint, dummodo ſecundùm Artis præcepta exhibeantur: Et licet eiuſmodi medicamenta deleteria cenſeantur, tamen non vt lethalia præſcribuntur, ſed vt ſalutaria per accidens: At Hippocrates, in ſua conſtitutione de medicamentis lethalibus, quæ animo nocendi præſcribuntur, agit, non de purgantibus.

Ad III. Respond. Ea licet naturâ videantur Venenata, tamen ita corriguntur & præparantur, vt nocere non poſſint, niſi in nimiâ quantitate propinentur.

Ad IV. Respond. Non licere condemnatis Venena propinare, ad euitandam ſupplicij infamiam: Supplicium ſiquidem inſtitutum eſt, non ſolùm ad pœnam, ſed etiam ad exemplum.

Ad V. Respond. Cùm licentiâ & permiſſione ſuperiorum, poſſe Medicos, condemnatis Venena propinare; quia inde duo bona emergunt, ſalus condemnatorum, & ſalutis publicæ commodum, ſi Antidota Venenorum vim infringere, & Veneno infectos conſeruare valeant.

Qvinta Lex.

De abortiuis ad corruptionem fœtus, & de Vitæ Artiſque Caſtitate.

ΟΜΟΙΩΣ δὲ οὐδὲ γυναικὶ πεσσὸν φθόριον δώσω, ἁγνῶς δὲ καὶ ὁσίως διατηρήσω βίον τὸν ἐμὸν, καὶ τέχνην τὴν ἐμήν.

Neqve *ſimili ratione mulieri peſſum ſubdititium ad fœtum corrumpendum exhibebo: ſed caſtam & ab omni ſcelere puram, tum vitam, tum Artem meam perpetuò præſtabo.*

Qvintæ Legis Illvstratio.

Pollicetvr in hac quinta Lege Hippocrates noſter, nominis authoritate, & honoris integritate motus, ſe nunquam mulieribus peſſum ſubdititium ad corrumpendum fœtum, & ad prouocandum abortum exhibiturum, ſed puram & integram, tum

tum vitam, tum Artem conſeruaturum. Legis iſtius æquitatem tria indicant. Primùm eſt creaturæ innocentis ſtatus in vtero: crudele ſiquidem eſt facinus, vt loquitur D. Auguſtinus, tenellum fœtum animatum & viuentem, aut nondum perfectum intra viſcera matris extinguere. Alterum, eſt matris reſpectus, tum ratione conſcientiæ: horrendum etenim eſt quando mater geniture ſuæ aut effluuium, aut excidium meditatur, & molitur: tum ratione periculi, cùm per abortum in vitæ diſcrimen Medici qui talia audent præcipitent grauidas; abortus ſiquidem grauiores eſſe ſolent, quàm naturales partus vt docet experientia: præter naturalia enim, quia violenta, naturalibus periculoſiora ſunt. Per abortum vteri acetabula magis dilacerantur, quàm in maturo partu, idque cum ſumma totius corporis concuſſione, & humorum indicibili agitatione.

Tertiò æquitatem iſtius Legis non ſolùm ius diuinum, ſed etiam conſtitutiones Pontificum & Iuriſconſultorum, quæ in Iure, tum Canonico, tum Ciuili continentur, ſatis ſupérque declarāt & confirmant. Quicúnque enim vel vt liberè libidinem ſuam expleant, vel quia fœtum oderunt, vel ne ſcelus prodatur admiſſum, aut quacunque de cauſa abortum procurant, ſiue percuſſione, Venenis, Medicamentis, & potionibus, ſiue oneribus & laboribus impoſitis mulieri prægnanti, vt homicidæ puniuntur, & cùm illis, quicunque auxilium, conſilium, & conſenſum præbent. Verùm vt iſtius Legis veritas illuſtrior euadat, ſequentes agitandæ ſunt quæſtiones, quarum prima hæc erit.

An liceat Medicis fœtum corrumpere, & abortum prouocare?

ARDVA, & à multis agitata ſeſe iam offert examinanda quæſtio, quæ ſanè ſinu ſuo grauiſſimas difficultates, tum ad generationis humanæ conſeruationem, tum ad Medicinæ honorem & Medicorum integritatem, tum ad hominum mulierúmque vitam & perniciem ſpectantes complectitur. An ſcilicet liceat Medicis fœtum corrumpere, & abortum prouocare? Noſtrum iam eſt omnes opinionum & rationum turbas in hoc latiſſimo diſputationis campo ordinatim proponere, & quid in tam dubiâ, támque difficili controuerſiâ, ſecundùm conſcientiæ & honoris integritatem, veritatiſque candorem tenendum ſit, audacter concludere.

PRIMA opinio eorum eſt, qui licere Medicis abortum prouocare, tum ratione honoris, ad euitandam infamiam, tum ad fugiendam multitudinem liberorum, tum etiam ad præcauendum mortis periculum, quod grauidis, vel acuto morbo laborantibus imminet, vel ex partu, tum delicatioribus puellis, tum aliis ob ceruicis anguſtiam, vel tuberculum, vel vteri paruitatem, conſtanter affirmant. Iſtius opinionis authores & fautores videntur ex Græcis, Hippocrates, Ariſtot. Aëtius. ex Arabibus, Auicen. Rhazis, Haliabbas; ex Latinis Priſcianus, & alij quamplures.

Imprimis Hippocrates noſter libello de Natu. pueri, in honoris gratiam licere Medicis genituræ effluuium procurare, affirmare videtur; dum ſcribit ſe conſuluiſſe ſaltatrici, quæ dubitabat vterum ferre, & dedecus timebat, vt conceptum

ſaltando

ſaltando deiiceret : cuius hiſtoriæ veritatem refert Gal. tum lib. 1. de ſemine.cap.4.tum libello de fœtuum format. vbi ſe procuraſſe abortum, & licere Medicis genituram deiicere,ad conſiderandam illius naturam, tacitè fateri videtur.

Ariſtoteles ſecundo polit.cap.9.& 7.de hiſt.animal.cap.16. ſcribit,licere mulieribus ad euitandam multitudinem liberorum, ſecundùm Cretenſes, conceptionem impedire & rumpere, quòd definitus eſſe debeat numerus liberorum.

Auicen. fen.21.libr.3. tract.2.cap. 12.palàm & manifeſtè teſtatur,abortum aliquando neceſſarium eſſe, ad euitandum mortis periculum ex partu, in tenellis & delicatioribus, propter immaturitatem nuptiarum, vt declarat Ariſt.7. polit.cap.16.tum etiam in aliis, ob colli anguſtiam, vteri paruitatem, & ſi tuberculum aliquod ſubſit, in ceruice vteri adnatum poſt conceptum,vel ante,vnde impendeat pauor, ne in partu pereat mater; præſtat enim perdere fœtum quàm matrem,cùm illius vita periclitatur: Ideóque eodem capite, quomodo, & quibus remediis prouocari poſſit abortus, liberè demonſtrat.

Huic opinioni aſſentiuntur, Aëtius,Rhazis, Halyabbas, Priſcianus, & alij permulti,qui abortum ad ſalutem grauidarum ſæpiſſimè neceſſarium eſſe affirmant.Quemadmodum enim, inquiunt, in nauibus nimio onere depreſſis, dum graui tempeſtate iactantur, ex damno habent remedium nautæ, & mercaturas in mare deiiciunt: Sic etiam,dum grauidæ mortis periculo iactantur, ob morbi alicuius acuti præſentiam, licet tunc onus grauiditatis deponere, & ſalutem mercari ex iactura fœtus.

Rationes quæ ſpecioſam & adumbratam opinionis iſtius veritatem illuſtrare videntur, hæ ſunt.

Prima. Si non liceret Medicis prouocare abortum,nec liceret etiam eis purgantia præcribere, aut venam ſecare in grauidis, acuto morbo laborantibus, cùm hæc duo remedia ſint abortiua,ex Hipp.Aph. 1. lib. 4. 29.lib. 5. & 30. eiuſdem. Atqui licet ſecundùm experientiam, & venam ſecare, & purgare quando neceſſitas vrget, Ergo, &c.

Secunda. Inhumanum & crudele eſſet, grauidas non poſſe liberè ab honoris & vitæ naufragio, per abortum liberare, cùm præſtet fructum perdere, quàm arborem; & fœtum, quàm matrem, naturâ etiam iudice & ſuadente.

Tertia. Liberum & licitum eſt Medicis, mulieres à morbis,& à periculo mortis liberare: Atqui grauiditas morbus eſt, vt ſymptomata quæ grauiditatem comitantur demonſtrant, Pica, μαλακία, Palpitatio cordis, difficultas reſpirationis, corporis labor, & languor, &c. Et partus periculoſus & horrendus,ob tormina, hæmorrhagiam,conuulſiones, &c. Ergo licebit Medicis abortum prouocare, tum ad arcenda grauiditatis Symptomata, tum ad euitandum Partus periculum.

Secunda opinio aliorum eſt, qui vt propoſitæ ſententiæ libertatem coërceant, exiſtimant,non licere Medicis fœtum animatum & perfectum corrumpere: ſed tantùm genituram nondum viuentē & animatam; idque in gratiam grauidarum, ad honoris & vitæ conſeruationem, & ad euitanda pericula, quæ ex partu laborioſo, & ex acuto morbo imminere poſſunt.Huius opinionis authorem habemus Moſem,canoniſtas, & alios.

Primò, Moſes diuina Lege ſanciuit, cap. 21. Exodi, ſi quis percuſſerit grauidam, & abortum fecerit, ſi formatus fuerit fœtus, det animam pro anima, ſi non animatus, pecuniâ mulctetur. Hinc eliciunt, abortum non ſemper vt homicidium puniendum, & ob legitimam cauſam, in principio ante efformationem poſſe prouocari.

Secvndò, Quando fœtus in vtero matris, animam nondum habet, mulier quę partum abiicit ſuum, aut is qui abortum infert, homicidij pœnâ Canonicâ non tenetur, quoniam qui nondum viuit, nec moritur, nec occiditur, 32. quæſt. Decreti, in cap. Qvod Verò: Et in Decreto, in cap. ſicut ex literarum. De homicidio. Monachus cuius operâ mulier partum abegerat, quia fœtus nondum viuebat, irregularis non fuit, & ſacris operari non deſtitit; contrà autem ſtatutum fuiſſet, ſi fœtus vixiſſet.

Tertiò, Hippocrates, in honoris gratiam effluuium genituræ per ſaltationem procurauit, antequam eſſet viuens & animata. Sic etiam videtur rationi conſonum, illud tentari poſſe in gratiam grauidarum, ſi immineat periculum, vel ex partu, vel ex morbo acuto præſenti præſertim.

Qvartò, Ante formationem & animationem fœtus, ſi neceſſitas vrgeat, aut honoris aut vitæ, vllum imminet periculum, aut ex parte matris, ob debilitatem ligamentorum fœtus, & illius mollitiem: aut ex parte fœtus, cùm nec viuat, nec ſenſu donatus ſit, ſed veluti albumen oui tunica obuolutum referat.

Tertia opinio, cuius veritati cogimur nos acquieſcere, eorum eſt, qui nullomodo licere Medicis fœtum aut immaturum, & nondum animatum, & perfectum corrumpere, & perdere, abortúmque prouocare affirmant, ſecundùm ea, quæ propoſita fuerunt in explicatione Legis Hippocraticæ. Iure ſiquidem diuino & humano, tum canonico, tum ciuili, aut ad mortem, aut ad exitium, aut ad metalla, aut ad mulctam pecuniariam damnantur non ſolùm ij, qui abortum faciunt, ſecundùm iudicum arbitrium, & facti conditionem: Sed etiam alij, qui conſilium, aut conſenſum, aut auxilium præbent. Ariſtot. 7. polit. cap. 16. licèt conceptionem impedire licitum eſſe, ad liberorum multitudinem euitandam cōcedat, tamen cùm de concepto iam fœtu agitur: Nefas eſt, inquit, conceptum iam fœtum, & ſenſum, ac vitam poſſidentem extinguere: & meritò ſanè, quia quod in vtero continetur, animal eſt, vt docet Gal. libello, An animal ſit quod in vtero eſt, cap. 5. quod probat hac demonſtratione. Duæ ſunt leges à Legiſlatoribus latæ, quæ fœtum animal eſſe declarant. Prima eſt pœna ſtatuta ei, qui abortum facit: Altera quæ iubet nondum natos (poſthumos appellant Iuriſconſulti) hæredes poſſe inſtitui. Horrendum igitur & morte piandum, ius & opera naturæ per abortum violare, & corrumpere, dum ſpeciei humanæ propagationi & conſeruationi ſtudet. Verùm vt iſtius opinionis veritas magis eluceſcat, ſequentia iacienda ſunt fundamenta.

I. Fvnd. Abortvs vel accidentalis eſt, vel voluntarius. Accidentalis ſiue fortuitus, de quo Moſes in ſua Lege, eſt, quando quis percutiendo aut aliquomodo pulſando grauidam mulierem, inſcienter aut per accidens, ſine odio contra fœtum, ſed tantùm contra matrem

matrem abortum facit.

Volvntarivs duplex eſt: Malitioſus vnus, alter Neceſſarius ex ſuppoſitione. Malitioſus ille dicitur, quando vel honoris prætextu, ad euitandam puellarum ignominiam, vel ad liberè explendam libidinem, vel ob pecuniam datam & acceptam, fœtus corrumpitur, vt de Mileſiâ muliere refert Cicero in orat. pro Cluen. quæ propter pecuniam ab hæredibus datam, partum abegit & eiecit: vel denique ad euitandam liberorum multitudinem, cùm definitus eſſe debeat eorum numerus, ſecundùm Ariſtot. in politicis.

Necessarivs autem ex ſuppoſitione ille dicitur à Medicis noſtris, quando ad fugiendum periculum mortis, quod imminet grauidis, vel ex præſentiâ morbi acuti, vel ex futuro partu, vt dictum fuit, ad abortum procurandum inuitantur.

Hac ſuppoſitâ diſtinctione, dicimus, abortum accidentarium, & fortuitum, & morte & pecuniâ mulctari, ex lege diuinâ, à Moſe propoſitâ, ſecundùm fœtus conditionem & ſtatum; ſi animatus ſit, vt homicidium punitur; ſi nondum formatus, pecuniâ mulctatur.

Qvod autem ad Malitioſum ſpectat, exiſtimamus nullomodo licitum eſſe, non enim tolerandum tam inhumanum, támque crudele facinus, ſed morte atrociſſima plectendi, qui abortum faciunt: non enim licet ſub honoris reſpectu, luxuriandi anſam dare, aut ad fugiendam prolis copiam, naturæ propagationem impedire. Contineant ſeſe potiùs, tum virgines, tum viduæ, tum Moniales, & mulieres etiam nuptæ, ſi ita abhorreſcant conceptum; præſtat enim caſtè viuere, quàm in honoris & vitæ ruinam ſeſe præcipitare. Sed iam videamus an neceſſarius abortus licitus etiam ſit.

II. Fvnd. Necessarivs abortus ex ſuppoſitione duplex eſt. Primus, quando matri mortis periculum imminet ex morbo acuto. Secundus dum ex partu. Primùm ſupponendum, non licere Medicis abortum facere, quando morbo acuto tenentur grauidæ mulieres; quia illud eſſet malum malo addere, & prægnantem magis magiſque ad exitium præcipitare.

Primò, ex 4. libr. Aph. 31. lethale eſt, grauidam mulierem morbo acuto corripi: ſed mortis periculum augetur magis per abortum, quia cùm per ſe ſit funeſtus, & calamitoſus in ſanis mulieribus, vt demonſtratum fuit ſuperiùs, ſecundùm Gal. Commentar. 1. in Aph. 1. lib. 4. præſertim cùm fœtus grandis exiſtit, multò magis ſi grauidam acuto morbo corripi contingat. Deinde fœtus excluſio non eſt criſis; nec abortus, aut febrem tollere, aut cauſam morbificam euacuare poteſt, ſed potiùs morbum augere, & vires reſoluere. Neque ſpes ſalutis ex menſtruorum effluxu expectanda eſt; natura enim cùm de conſeruando fœtu ſemper ſit ſollicita, per hæmorrhagiam ſeſe exoneraret, ſi ſanguinis copia opprimeretur.

Deinde præſentia fœtus remediorum adminiſtrationem non impedit; licet enim liberaliorem venæ ſectionem, & vehementiora purgantia contraindicet, tamen moderatam euacuationem tum humorum, tum ſanguinis patitur, & alterantia atque roborantia remedia non prohibet. Cùm igitur maius aut æquale periculum impendeat, ex abortu, quàm ex febre acutâ, non video neceſſita-

tis Legem. Adde quòd nulla extant exempla, aut apud Hippocratem, aut apud Galen. quæ in grauidis promouendum eſſe abortum, vel ratione morbi acuti, vel ratione alicuius periculi, ex partu demonſtrent, licèt grauidarum morbis acutis laborantium hiſtorias referant. Si tamen morbus acutus, ex vitio fœtus, aut vteri dependeat, & morientis fœtus ſignis apparentibus, natura abortum moliatur, (difficile enim eſt ſecundùm Hipp. & Gal. Quarto Aph. vt mulieres prægnantes morbo acuto correptæ fœtum retineant,) tunc Medici officium eſt, naturæ motum iuuare in deſperatâ fœtus conſeruatione, idque cum vigilantiâ, & dexteritate, ob periculum, quod & matri, & fœtui impendet.

III. Fvnd. Abortvs etiam aliquando dicitur neceſſarius à Medicis noſtris, quando imminet periculum ex partu, idque in tribus caſibus, ab Aëtio, & ab Auicennâ propoſitis: Primus eſt vteri paruitas: Secundus, Matris tenella & debilis diſpoſitio: Tertius, tuberculum ceruicis vteri. Iam noſtrum eſt demonſtrare, tum Aëtij, tum Auicen. leuitatem & inconſtantiam in operatione tam graui & ſeriâ.

Vteri paruitas, nullomodo ad perdendum fœtum Medicos inuitare debet, tum quia de ea nullomodo iudicare poſſunt Medici, cùm nulla habeamus ſigna propria aut communia, tum quia ſi paruitas vteri tanta ſit vt non poſſit pati extenſionem neceſſariam, ad fœtus conſeruationem, natura irritata ſeſe exoneraret per abortum.

An verò matris tenella & debilis diſpoſitio Medicos ad abortum prouocare debet? minimè. Retardandæ ſunt immaturæ nuptiæ, quòd ſi iam celebratæ ſint & puellæ grauidæ exiſtant, conuenienti viuendi ratione, & remediis relaxantibus, ita eas præparare poterunt Medici, vt ſine periculo parere poſſint: Multæ, teſte experientiâ, etiam decimoquarto & decimoquinto anno pariunt, neque eſt quod Auicen. ita reclamet, cùm æquale periculum impendeat puellis prægnantibus ex abortu, quàm ex partu naturali.

Tertia ſupereſt cauſa periculi ex partu, tuberculum ſcilicet adnatum ceruici, vel ante conceptum, vel poſt, vel anguſtia colli naturalis: Anguſtia, ſi egreſſum impediat, conceptionem etiam impediet; ſi mediocris exiſtat, & neutrum prohibeat, ſed tantùm partus difficultatem faciat, relaxantibus corrigenda erit, ſi de ea conquerantur mulieres. Quod ad tuberculum ſpectat, vel ante conceptum aderat, túncque ex moleſtiâ & læſione mulier ad quærenda auxilia inuitatur, quorum miniſterio auferri poterit; vel poſt conceptum apparet, & pariter curari poteſt, quòd ſi contumax ſit, & perſiſtat, & periculum immineat, tunc ante conceptum mulier certior facta, à congreſſu abſtinere debet: Poſt conceptum, Cæſarea ſectio in deſperato partu locum habebit, vt & quando ob fœtus magnitudinem, & colli vteri anguſtiam impeditur partus.

Conclvsio. His ſuppoſitis fundamentis, concludimus nunquam licere Medicis, quacunque de cauſa abortum prouocare, & fœtum vel animatum, vel non animatum perdere, Non enim eſt faciendum malum, vt inde eueniat bonum. Cùm enim nec voluntaria pollutio ſit licita; ſed inter peccata contra naturam recenſeatur, vnde illud, Væ vobis, qvi semen effvnditis svper terram. Et cùm non liceat conceptionem impedire,

dire, aut ſterilitatem inferre, vt ex ſequenti quæſtione manifeſtum erit, multò minus licebit conceptum iam fœtum corrumpere, Neque eſt, quòd quis ad inanimationem fœtus confugiat, aut ad Legem Moſis. Ibi enim de fortuito abortu, non de voluntario agit Moſes. Supereſt iam vt contrariæ opinionis rationibus ſatisfaciamus.

Quod ad primæ opinionis authoritates & rationes ſpectat. RESPOND. ad Hipp. libellum de natura pueri, ſpurium & adulterinum eſſe, nec vnquam fuiſſe ab Hippocrate conſcriptum, ſed à Polybio eius diſcipulo, vt declarat Gal. cap. 1. lib. de fœt. formatione: neque enim valet excuſatio, quæ in gratiam Hippocratis à quibuſdam affertur, non abortum procuraſſe, ſed effluxum genituræ: cùm vtrúmque prohibitum ſit.

SECVNDÒ, ad Ariſtot. Auicen. & Aëtij authoritates patet ſolutio, ex 1. 2. & 3. fundamento.

TERTIÒ, ad Priſciani comparationes, de nauium iactatione, dicimus, diſparem eſſe rationem, in naui enim de iacturâ mercaturæ agitur tantùm, hîc autem de corruptione hominis, de homicidio, de animæ & corporis iacturâ.

AD Primam rationem, RESPOND. purgationem, & venæ ſectionem non ſemper prouocare abortum: ſed tantùm quando vel nimium liberaliter, vel non debito tempore vſurpantur, Medicamenta violentiora ſuſpecta eſſe debent, & copioſa ſanguinis extractio, non autem moderata, aut ſectio venæ, aut purgatio, teſte experientiâ: hícque obſeruandum, Medicos in gratiam grauidarum, poſſe libere ea omnia remedia præſcribere, quæ proficere poſſunt, cùm reſpectu tamen conſeruationis fœtus, & ſine animo nocendi, Quòd ſi ex accidenti, fœtui noxa inferatur, nullo crimine tenentur Medici, quia ſæpe inter curandum in maximas anguſtias deducuntur.

AD Secundam Reſpond. Non eſſe faciendum malum, vt inde bonum eueniat, vt demonſtratum fuit in fundamentis.

AD Tertiam Reſpond. grauiditatem non eſſe morbum, ſed affectionem naturalem, licet varia ſymptomata mulieres grauidas exerceant, nec partum lethalem eſſe, ſed dolorificum & torminoſum.

QVOD ad ſecundæ opinionis authoritates & rationes ſpectat, nullius ſunt momenti. Moſis enim Lex nihil contra noſtram ſententiam facit, quin potiùs eam firmat magis.

AD Capita Decretorum Reſp. Diſtinctiouem illam vitioſam eſſe, Cùm enim non liceat conceptionem impedire, multò minus licebit conceptionem iam factam rumpere, ideóque iniuſtum mihi videtur caput illud, in quo Monachos, abortus malitioſi reos non damnat ad mortem, & irregulares non facit.

AD rationes patent ſolutiones ex fundamentis.

ERGO non licet Medicis fœtum corrumpere, & abortum vllomodò prouocare.

QVÆSTIO SECVNDA.

An liceat Medicis conceptionem impedire, & ſterilitatem inferre?

PERMVLTI, vt propoſitæ quæſtionis concluſionem effugiant, & illius ſeueritatem coërceant ac temperent, exiſtimant non licere abortum prouocare, licitum tamen eſſe conceptionem impedire, vel ſterilitatem inferre, cùm agitur aut de honore puellarum, & Monialium;

aut de euitando mortis periculo, ex futuro partu, ob cauſas ab Aetio, & Auicenna ſuperius propoſitas: volunt enim ferendum potius impedimentum conceptionis, quàm ſcandalum, quod ex impręgnatione virginibus, ac Monialibus accidit, & quod mulieribus ex partu futuro aliquando impendet: atque ita ſpecioſa honoris, & ſcandali, atque periculi adumbratione, opinionis iſtius malitiam & abominationem velare conantur & demulcere. Doctiſſimus Mercurialis, cap. 2. lib. 1. de morb. mul. exiſtimat, licere Medicis conceptionem impedire, non quidem in gratiam honoris, ad vituperia fugienda, & ad explendam libidinem ſine ſcandalo, ſed tantùm ad euitandum mortis periculum, quod impendet ex futuro partu, ibidémque docet ſecũdùm veterum Medicorum & Philoſophorum doctrinam, tribus modis poſſe impediri conceptum, ante coitum ſcilicet, in coitu, & poſt coitum.

Verùm hac in parte, & ſterilis iń remediis, & malitioſus in conſilio mihi videtur Mercurialis, atque mulctandus, cùm vitæ puritatem non ſeruet ſecundùm Hippocratis Iuſiurandum.

Aristoteles 7. lib. polit. cap. 16. conceptionem libere impediri poſſe, ad fugiendam liberorum multitudinem demonſtrat, cùm definitus debeat eſſe numerus prolis.

Ratio huic opinioni fauere videtur, cùm impedimentum conceptionis, nec ſit homicidium, nec matri, aut parentibus noceat. Contrà autem inhumanum videtur, virgines, aut Moniales, in honoris & vitæ ruinam, atque ſcandalum præcipitare.

Nos tamen contrà, licitum non eſſe Medicis aut conceptionem impedire, aut ſterilitatem inferre exiſtimamus, cùm illud ſit non ſolùm contra Theologorum, & Iuriſconſultorum Decreta: ſed etiam contra intentum Naturæ, quæ indiuiduorum conſeruationi per ſpeciei propagationem ſtudet. Si aliquis, inquiunt Canoniſtæ, causâ explendæ libidinis, vel odij meditatione, homini aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, vt non poſſit generare, aut concipere, vel naſci ſoboles, vt homicida tenetur, *cap. ſi aliquis de homicidio voluntario.* Sic Sixtus V. conſtitutionem edidit, qua morte mulctantur non ſolùm qui abortum procurant; ſed etiam qui conceptionem impediunt, & ſterilitatem inferunt, & meritò ſanè, cùm hæc omnia potiùs ad euitandam ſcandali & honoris turpitudinem, & ad explendam libidinem effrænatam, quàm ad fugiendum mortis periculum ex neceſſitate vſurpentur. Ne igitur videamur virginum, aut viduarum, aut Monialium, aut aliarum turpitudini & libidini fauere, concludimus ſecundùm rei veritatem, non licere conceptionem impedire, aut ſterilitatem inferre.

Aristotelis Lex ad fugiendam paupertatem in familia non admittitur à Chriſtianis, ſed tanquam iniuſta & contra naturam data damnatur; quæ autem ratione honoris, & vitæ conſeruandæ pallio velantur, nullius ſunt momenti, cùm conſcientiæ & pœnarum conſideratio ſuperior ſit, vt patet ex præcedenti quæſtione.

Sexta Lex.

De Calculoſorum ſectione.

Ου τεμέω δὲ οὐδὲ μὴν λιθιῶντας. ἐκχωρήσω δὲ ἐργάτῃσιν ἀνδράσι πρήξιος τῆσδε.

Neqve

NEQVE *verò Calculo laborantes ſecabo, ſed magiſtris eius Artis peritis id muneris concedam.*

SEXTÆ LEGIS ILLVSTRATIO.

HIPPOCRATES iurat hoc loco, ſe Calculo laborantes non ſecaturum: ſed magiſtris ſecandi calculi peritis, id eſt, Operatoribus qui eam Artem profitentur, id muneris conceſſurum. Ex quibus apparet, tempore etiam Hippocratis noſtri, operatores fuiſſe, qui varias operationes Chirurgicas exercebant.

Duabus autem de cauſis motus author noſter, ſextam hanc Legem propoſuit: Prima eſt, vt calumniam effugeret, ob periculum quod imminet ex ſectione Veſicæ, alibi enim lethalia eſſe vulnera Veſicæ affirmauit: Secunda eſt, vt Medicorum dignitatem conſeruaret, turpis enim & indigna manu Medicorum videtur eiuſmodi operatio; rectè igitur ſe eius rei faciendæ facultatem operatoribus daturum concedit, vrgente neceſſitate.

SED dicet aliquis. Cur idem de Cæſareo partu, de Parachetenſi, de Vſtione in Empyemate, & ſimilibus non iurat? Reſpondeo, operationes iſtas proprias eſſe Chirurgorum: operatores enim de ſectione Calculi, de Herniis, de Cataracta, potiùs ſolliciti ſunt, quàm de ſuppoſitis operationibus. Ideóque Hippocrates operatoribus eas committit. Sed iam vlteriùs procedamus & inquiramus.

An liceat Calculo laborantes ſecare, ſecundum Hippocratis conſilium?

PERMVLTI Hippocratem cenſurâ dignum exiſtimant, imò tanquam pernicioſi & periculoſi conſilij authorem damnant, dum ſectionem Veſicæ conſulit. Omnia ſiquidem periculoſa & lethalia conſilia vitanda: ſed tale hîc proponitur; quod ſic probant: Periculum iſtius operationis & damnum tria teſtantur: imprimis Hippocratis ipſius authoritas, dum Aph. 18. lib. 6. lethalia eſſe vulnera Veſicæ pronunciat. Secundò Symptomata, quæ ſectionem Veſicæ conſequuntur, Conuulſio, dolor, inflammatio, Gangræna. Tertiò experientia ipſa, quæ permultos perire ex eiuſmodi operatione teſtatur. Deinde cur Hippocrates ad extremum remedium ſtatim confugit, cùm nonniſi deſperatis omnibus remediis tentari debeat? Cur non proponit vſum aliorum remediorum, quæ Calculum frangere & diſſoluere poſſunt, cùm eorum ſyluam habeant Medici, priuſquàm ad calamitoſam & horrendam illam operationem confugiant? Atque inde concludunt, Hippocratem, tanquam ſceleris horrendi conſcium, & authorem damnandum eſſe.

Nos tamen contrà, Hippocratis conſilium laudamus, non quidem ſtatim in principio morbi, vt etiam nec mens authoris fuit, ſed in deſperatâ ſalute, poſt irritum aliorum remediorum vſum. Tunc enim temporis dubia ſalus certâ deſperatione eſt certior, præſertim cùm multi euadant, teſte ipsâ experientiâ. Temeraria eſt & pernicioſa omnis Medicina, quæ Calculo Veſicæ frangendo adhibetur, vt conſtat ex Hippocrate, quinto Epid. in Hiſtoria Lariſſæ pueri, qui ob acrimoniam diureticorum periit. Vanum etiam eſt conſilium Proſperi Alpini, quod proponit lib. de Medic. Ægypt. poſſe extrahi Calculum per dilatationem pudendi: illud enim fabuloſum nec veroſimile, niſi in mulieribus, ob

viarum

viarum breuitatem, & in viris quando Calculi minimi ſunt. Cùm igitur non poſſit alio modo aut diſſolui, aut extrahi Calculus, quàm per ſectionem, meritò conſilium Hippocratis laudandum videtur. Quare præparato priùs corpore, & debita victus ratione inſtitutâ, eiuſmodi operatio ab Operatore idoneo & perito, ſecundùm Hippocratis conſilium poterit perfici. Quòd ſi quis pereat ex vulnere Veſicæ & ſectione, illud accidit vel ob prauam corporis diſpoſitionem, & ob accidentia quæ ſuperueniunt, vel ob lacerationem factam à grandiori Calculo & adhærente: debet enim eſſe vagus & mediocris. Vulnera Veſicæ neceſſariò non ſunt lethalia, præſertim quando ſectio fit in parte carnoſa; ſed per accidens, vt demonſtratum fuit à nobis in quæſt. 12. ſect. 1. lib. 4. & in quæſt. 13. 2. part. lib. 7. quæſt. noſtrarum Chirurgicarum.

Septima Lex.

De Puritate & Caſtitate Medicorum.

Ἐς οἰκίας δὲ ὁκόσας ἂν ἐσίω, ἐσελεύσομαι ἐπ᾽ ὠφελείῃ καμνόντων, ἐκτὸς ἐὼν πάσης ἀδικίης ἑκουσίης καὶ φθορίης τῆς τε ἄλλης, καὶ ἀφροδισίων ἔργων, ἐπί τε γυναικείων σωμάτων, καὶ ἀνδρώων, ἐλευθέρων τε καὶ δούλων.

In quamcunque autem domum ingreſſus fuero, ad ægrotantium ſalutem ingrediar, omnem iniuriæ inferendæ & corruptelæ ſuſpicionem procul fugiens, tum vel maximè rerum venerearum erga mulieres iuxta & viros, tum ingenuos tum ſeruos.

Septimæ Legis Illvstratio.

Hippocrates confirmat in hac Lege, quod in tertia & in quinta propoſuerat, vitam ſcilicet ſe ab omni ſcelere puram & caſtam conſeruaturum, & omnem tam animi, quàm corporis impuritatem euitaturum, ægroſque ab omni iniuria vindicaturum. Poſtea verò caſtitatem Medicis commendat dum eos hortatur ne rerum venerearum cupiditate, aut erga mulieres, quod naturale eſt, aut erga viros quod abominabile, & contra naturam, trahantur. Caſtitatis neceſſitatem in Medicis declarat inſigne illud quod datur illis qui lauream Apollinarem conſequuntur, Zona ſcilicet, cuius proprium eſt renes coërcere, & effrænatas lumborum cupiditates temperare, ſic Diana illa caſtitatis Dea Zonam ſuam ſemper ſecum deferebat. Meritò igitur Hippocrates noſter vitam ab omni rerum venerearum cupiditate alienam pollicetur, quia impium illud eſt, quando ſub prætextu ſanitatis, proditoriè ad pudicitiam lædendam feruntur Medici.

Octava Lex.

De Prudentiâ Medicorum in reuelandis, aut occultandis Arcanis.

Ἃ δ᾽ ἂν ἐν θεραπείῃ ἴδω, ἢ καὶ ἀκούσω, ἢ καὶ ἄνευ θεραπείης κατὰ βίον ἀνθρώπων, ἃ μὴ χρή ποτε ἐκλαλέεσθαι ἔξω, σιγήσομαι, ἄρρητα ἡγεύμενος εἶναι τὰ τοιαῦτα.

Quæ verò inter curandum, aut etiam Medicinam minimè faciens, in omni hominum vita vel videro, vel audiero, quæ minimè in vulgus efferri oporteat, ea arcana eſſe ratus, ſilebo.

Octavæ Legis Illvstratio.

In hac poſtremâ conſtitutione Hippocrates Iuriſiurandi Leges ſilentio concludit: Agit enim de taciturnitate Medicorum, non ſolùm

prout

prout Medici ſunt, ſed etiam prout inter homines, ſocietatis & communicationis iure verſantur. Prout Medici ſunt, ſilentium illis commendat: Vt enim non licet Theologis confeſſoribus, ſub excommunicationis & ſupplicij pœna, confitentium peccata, aut verbo, aut ſigno, aut alio quouis modo, reuelare: Sic etiam nec Medicis, qui corporeorum morborum confeſſores ſunt, non licet hominum vel mulierum infirmitates indicare, aut publicare, ne ſcilicet ægrotantes in confuſionem & verecundiam cum ſcandalo incidant, & Medicorum imprudentiâ & loquacitate diffamentur. Hæc autem Lex, non audienda de morbis vulgaribus, quorum ſcientia, & reuelatio damnoſa non eſt, ſed de ſecretioribus, & occultis tantùm.

Prout etiam in communi hominum vita aliquid vident, aut audiunt Medici, quod in vulgus minimè efferri oporteat, loquaces eſſe non debent & veloces, ſed vel tardi vel muti, quia Prudentiæ comes eſt Taciturnitas: prudentes ſiquidem illi ſunt, qui ſermones ſuos moderantur, inquit ſapiens. Olìm ori digitum, vel annulum imponebant veteres, in ſilentij ſignum. Et in omnibus templis, vbi colebatur Iſis, & Serapis; ſimulachrum erat digito labris impreſſo, vt ſilentium denotaretur. O vtinam Medici noſtri, vel annulum, vel digitum ori appoſitum geſtarent, vt ita continuò de ſilendis laborantium infirmitatibus admonerentur. Piſcibus ergo taciturniores ſint Medici, ac ſibi caueant à Claudiani verſibus, qui fingit loquaciſſimos viros, & qui arcana produnt, in piſces mutari apud inferos.

Qui iuſto plus eſſe loquax, arcanáque ſueuit
Prodere, piſcoſas fertur victurus in vndas,
Vt nimium penſent æterna ſilentia vocem.

Tertia Iuriſiurandi pars, quæ Execratoria eſt.

ΟΡΚΟΝ μὲν οὖν μοι τόνδε ἐπιτελέα ποιέοντι καὶ μὴ ξυγχέοντι, εἴη ἐπαύρασθαι, καὶ βίου καὶ τέχνης, δοξαζομένῳ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποισιν, ἐς τὸν ἀεὶ χρόνον, παραβαίνοντι δὲ καὶ ἐπιορκοῦντι, τ᾽ἀναντία τουτέων.

HOC igitur Iuſiurandum ſi religiosè obſeruauero, ac minimè irritum fecero, mihi liceat cum ſummâ apud omnes exiſtimatione perpetuo vitam fœlicem degere, & Artis vberrimum fructum percipere. Quòd ſi illud violauero, & peierauero, contraria mihi contingant.

TERTIÆ ET VLTIMÆ PARTIS IVRISIVRANDI Illuſtratio.

TERTIA hæc & poſtrema Iuriſiurandi Hippocratici pars execratoria eſt: per execrationem enim Iuſiurandum adhibetur, cùm iurando rem aliquam, Deo vltori & vindici ſubiicimus, ſi verum non ſit quod iuramus: ſic Apoſtolus, DEVM INVOCO IN ANIMAM MEAM, Sic in ſacris literis, HÆC MIHI FACIAT DEVS, & HÆC ADDAT, id eſt, mihi hæc aut illa mala contingant ſi ita non eſt, aut ſi illud non faciam; Sic MORIAR, AVT DISPEREAM, ſi illud non ſit: ſic ſerui, NVNQVAM FIAM LIBERTATIS COMPOS, SI ILLVD NON SIT: Sic milites,

cum diris execrationibus in nomina Imperatorum iurantes ſeſe deuouebant. Iam Hippocrates noſter, vt religionis, veritatis & conſtantiæ ſigna det, iurat cùm execratione. Triáque deſiderat, & ſibi & aliis Iuſiurandum propoſitum religioſè obſeruantibus: Primò ſummam apud vulgus exiſtimationem: Secundò omnia proſpera & fœlicia: Tertiò Artis vberrimum fructum, diuitias ſcilicet: Contraria autem contingere exoptat violantibus Iuſiurandum, & contraria facientibus.

In Hippocratis Iuſiurandum Franciſci Ranchini Commentarij

F I N I S.

LAVS DEO OPTIMO MAXIMO.

FRAN

FRANCISCI RANCHINI, CONSILIARII MEDICI ET PROFESSORIS REGII, CELEBERRIMÆQVE VNIVERSITATIS Monſpelienſis Iudicis & Cancellarij,

PATHOLOGIA VNIVERSALIS CVM Controuerſiis in vtramque Partem agitatis & deciſis.

PRÆFATIO.

NE videamur intactis Artis Medicæ fundamentis, ad Pathologiæ illuſtrationem nimium feſtinanter properare, neglectáque generali eiuſdem partitione, præpoſterè ad partes confugere, omniáque inordinatè pertractare: quædam in hac præfatione de Medicinæ origine, artificio, & diuiſione, quæ lucem præbeant, videntur præmittenda, priuſquàm vniuerſalem Morborum, Cauſarum & Symptomatum hiſtoriam aggrediamur.

Medicinæ igitur origo duplex ab authoribus celebratur, diuina vna, altera verò humana: illa non ſolùm profanis maiorum noſtrorum teſtimoniis demonſtrari: ſed etiam Sacrarum Literarum veritate confirmari poteſt. Sapientiæ oraculum, Altiſſimum de Cœlo Artem noſtram creaſſe, ac de theſauris ſuis extraxiſſe, teſtatur: at verò Ethnici illam è Deorum ſinu in mortalium vſum deriuatam, & veluti infuſam fuiſſe declarant, dum Apollinem primum illius inuentorem prædicant; ſiue Solem herbarum rerúmque omnium parentem audiant; ſiue Deum quemdam in Arte Medica eximium & admirandum, iuxta illos Callimachi verſus.

——ex quo didicerunt funera primùm
Differre, & gelidæ vitare pericula mortis.

Humanam Medicinæ originem ab Experientia, tum Hippocrates, tum Galenus mutuantur, à frequenti ſcilicet vſu, & aſſidua obſeruatione eorum, quæ videbantur à ſummo artifice in mortalium vſum comparata: Experientia Artem genuit, inquit Hippocrates, ſiue ea fuerit

ſortuita, ſiue rationalis, ſiue imitatrix. At verò neceſſitas experiendi occaſionem præbuit, inquit Galenus; neceſſitatem autem illam incerta & volubilis vitæ humanæ conditio, primùm inuexit: cum enim non ſolùm ab ingenitis principiis, ſed etiam ab externarum cauſarum concurſu violento, continuò alteretur, violetur; corrumpatur; niſi ab illis iniuriis Artis cuiuſdam auxilio vindicaretur, ſenſim & per ſe labaſcentem hanc vitam non ſolùm perbreuem: ſed etiam infauſtam & infinitis morborum telis oppreſſam iri neceſſe fuiſſet. Hinc igitur nobiliſſima Ars Medica, primùm inuenta eſt, quæ ſanitatem conſeruaret & morbos profligaret. Primos autē habuit parentes inter Græcos Hippocratem, Dioſcoridem, & Galenum, à quibus in Artem redacta fuit: inter Arabes Auicennam & Meſueum: Inter Latinos principes illos Medicinæ: inter recentiores quam plures, à quibus ita illuſtrata, & exornata fuit, vt ſe ad vltimum iam gloriæ & ſplendoris gradum meritò perueniſſe gloriari poſſit. At verò artificium noſtræ Medicinæ tria mihi conſtituere videntur; ſubiectum ſcilicet proprium, cuius naturam & affectiones contemplatur, corpus videlicet humanum; quatenus Sanitati, aut morbo obnoxium eſt; finis neceſſarius, Sanitas, quippe cuius gratia omnia molitur Medicus, & ad quam omnia quæ in Medicina tractantur, referuntur: poſtremò certa eiuſdem præcepta & theoremata vniuerſalia, tum theorica, tum practica, quæ omnem illius exiſtentiam ſuſtinent; hæc ſiquidem tria ex Philoſopho ad ſcientiæ vel artis fundationem ſunt neceſſaria.

Nobiliſſima hæc profeſſio in duas generales à Medicis diſtribuitur partes; prior Theoria dicitur; poſterior Praxis appellatur; non quòd fine inter ſe diſtinguantur, ſed quod illa Medicinæ principia doceat, & corporum naturas atque affectiones demonſtret: hæc verò quæ ab illa edocta ſunt, ad praxim & operationem deducat: Ab illis autem deinde inferiores differentiæ deriuantur: Medicina enim theorica cùm non ſolùm humani corporis conſtitutionem, ſed etiam illius affectiones intueatur, certiſque ſignis de earum natura & euentu diſſerat, tres ſub ſe continet partes, Phyſiologiam ſcilicet, Pathologiam, & Semeioticen: prima naturalem hominis hiſtoriam contemplatur, corporis ſcilicet generationem, partes, elementa, temperamenta, facultates, functiones, humores, ſpiritus, & calorem natiuum: Secunda rerum contra naturam, hoc eſt cauſarum, morborum & ſymptomatum, tum eſſentiam, tum differentias conſiderat; & ſub hac Aetiologia, quæ cauſarum eſt indagatrix, continetur: Tertia denique circa ſigna verſatur, ſiue ſint ἀναμνηστικὰ, ſiue διαγνωστικὰ, ſiue προγνωστικά. At verò Medicina practica duas præſtantiſſimas amplectitur partes, quarum prior ὑγιεινὴ dicitur,

ſeu

ſeu victus inſtitutrix; altera therapeutica, ſeu curatrix. Illa circa ſanitatis conſeruationem verſatur, eamque conuenienti rerum ſex non naturalium vſu ſalubriorem reddere nititur: ſub ea multæ aliæ partes continentur, προφυλακτικὴ ſcilicet, ſeu præſeruatoria; παιδοτροφὴ, quæ puerorum; γηροκομικὴ, quæ ſenum; γυμναστικὴ, quæ eorum qui exercentur habitum conſeruat: & κοσμητικὴ quæ corpori pulchritudinem conciliat. Therapeutica ſupereſt, quæ licet vltima ſit ordine, vſu tamen & neceſſitate alias omnes ſuperare videtur: illa enim eſt, quæ qua ratione morborum inſidiis ſit occurrendum, ac cauſarum & ſymptomatum ferocitati ſubueniendum, certis indicationibus & remediis demonſtrat; quæ quidem omnia tribus propriis inſtrumentis, diæta ſcilicet, Pharmacia & Chirurgia exſequitur; Diæta, vires, morborum & ſymptomatum vi proſtratas, non ſolum potu & cibo conuenienti ſuſtinet & reſtaurat; ſed etiam idoneo reliquarum rerum non naturalium vſu: & ſub hac continetur Analeptica ſeu conualeſcentum reſtauratrix. Pharmacia medicamentis conuenienter præparatis cauſas morbificas ſubtrahit, partes roborat, ſymptomata ſedat, morbos curat; & huic ſubnectenda eſt Chymia. Denique Chirurgia, manuali operatione (hoc eſt ſolutione continuitatis, vnione ſolutionis & eorum quæ ſuperflua ſunt extractione) morbis medetur. Atque hæc eſt generalis totius Medicinæ diuiſio, quæ particulares illas à Galeno primo de ſanit. tuenda lib. definit. medic. propoſitas, & quæ lib. de ſectis continentur, ſinu ſuo complectitur. Atque ex hac demonſtratione apparet, Pathologiam noſtram theoricam eſſe Medicinæ partem, quæ circa morborum, cauſarum morbificarum & ſymptomatum demonſtrationem & cognitionem verſatur. Iam igitur vt illam certa via certáque ratione auſpicari, perſequi, & perficere poſſimus, tribus ſectionibus generalem rerum contra naturam hiſtoriam complectemur. In Prima de Pathologiæ nomine, definitione, ſubiecto, vſu, neceſſitate & fine, de affectione contra naturam, de morbis denique & morborum differentiis agemus. In ſecunda Aetiologiam, quæ cauſarum tum externarum, tum internarum varietatem indagatur, perficiemus. In tertia Symptomatum cauſas, & differentias explicabimus. Quibus ita ritè & exactè peractis, perfecta remanebit Pathologia noſtra. Iam igitur ad primæ ſectionis materiam accedamus.

PATHOLOGIÆ VNIVERSALIS.

SECTIO PRIMA.

De Pathologiæ nomine, definitione, fine, ſubiecto, vſu, & neceſſitate.

CAPVT PRIMVM.

PATHOLOGIA, theorica eſt Medicinæ pars, quæ morborum, cauſarum, & ſymptomatum naturam ac differentias contemplatur. Nominis ipſius enunciatio ſubiectum illius ſatis explicat; definitur autem eſſentialiter per theoriam, aut ſcientiam rerum quæ corpori humano contra naturam accidere ſolent. Duplex verò eſt Pathologia; vniuerſalis vna, quæ vniuerſalia, tum morborum, tum cauſarum, tum ſymptomatum genera explicat; altera particularis, quæ ſingularium corporis partium affectus, cauſas & ſigna demonſtrat: Generalem nos tantùm in hoc opere meditamur, particularis enim ad therapeuticen refertur, eſtque illius praxis; vtraque verò ad ſanitatem tanquam ad poſtremum finem ordinatur. Subiectum Pathologiæ duplex eſt, generale vnum, affectio ſcilicet, ſeu affectus contra naturam; & ſpeciale, ſeu diſtributionis, quod triplex eſt, pro diuiſione rerum præter naturam; morbus, cauſa, & ſymptoma. Porrò Pathologiæ tanta eſt neceſſitas in Medicina noſtra, vt ab ea totius artis fundamenta dependeant: primùm enim corpus humanum non vt ſanum ſimpliciter, ſed vt ægrum & potiſſimum morbis obnoxium conſiderat Medicus, quod quidem Pathologię opus eſt: Secundò non ſolùm ab ea diagnoſis, ſed etiam prognoſis deriuatur: ſigna enim diagnoſtica & prognoſtica à morbis, cauſis & ſymptomatis deſumuntur: Tertiò therapia tota nihil aliud eſt, quàm Pathologiæ praxis; vtraque enim circa rerum quæ præter naturam ſunt, cognitionem verſatur: Poſtremò illius beneficio, Rationales Medici ab Empyricis & Methodicis diſtinguuntur. Cùm igitur tam neceſſaria ſit ad artis Medicæ perfectionem Pathologia, iam ad illius illuſtra

illuſtrationem mentem manumque alacriter diſponamus.

Quid Pathos, affectio, affectus, &c. Et qua ratione inter ſe diſtinguantur.

Capvt II.

PATHOS, paſſio, affectus, affectio, nomina ſunt æquiuoca, & ferè vnum ac idem ſignificant: Affectio tamen generis rationem obtinet, ac deinde non ſolùm ad corporeas diſpoſitiones, ſed ad animi pathemata etiam refertur. Inde duæ præcipuæ affectionum differentiæ, corporis ſcilicet & animi deriuantur. De illis propriè & per ſe Pathologus diſputat: de iſtis verò non ſolùm moralis Philoſophus, ſed etiam Medicus tũ in diætetica, tum in Therapeutica Medicinæ parte, tum etiam & in Pathologia tractat, prout ſcilicet corporeas alterationes animi pathemata procreare poſſunt. Porrò de affectionis natura & ſignificatione non conueniunt inter ſe authores noſtri. Doctiſſimus Fuchſius licet in quibuſdam fuſcus appareat, hac tamen in parte dilucidè affectionis naturam explicat, non quidem ex ſe, ſed ex Galeni doctrina: affectio corporea, inquit, tribus modis conſiderari poteſt: Primò communiter, pro qualibet alteratione, quæ corpus humanum afficere poteſt, ſiue in ſtatu ſalubri, ſiue in inſalubri; ſiue in neutro appareat; & hoc eſt quod docet Galenus primo de different. ſympt. cap. 1. Nomen affectus ab affici deriuatum eſt, inquit, & generatim ad omnes tum ſanos, tum ægros, tum neutros refertur. Secundò contractiùs, pro mutatione quæ corpori tantùm ſano accidere poteſt contra naturalem illius diſpoſitionem; atque hac ratione tres tantùm ſunt affectionum ſpecies, morbus, cauſa morbi & ſymptomata. Hæc ſecunda ſignificatio Galenica eſt, tum cap. 3. lib. de ratione curandi per ſanguinis miſſionem, vbi omnes mutationes in habitum præter naturam qualeſcumque fuerint affectiones appellat, tum cap. 1. lib. de ſympt. differ. vbi, inquit, omnis affectio à naturali conſtitutione recedens aut morbus eſt, aut cauſa, aut ſymptoma. Tertiò magis propriè pro conſtanti & permanente diſpoſitione, quæ διάθεσις dicitur; eſtque idem cùm habitu & ſtabili alteratione: atque hoc eſt quod declarat Galenus eodem lib. de ſympt. differ. Pathema, inquit, ſeu paſſio, alteratio eſt. At verò quod per alterationis motum introducitur, & quod manet ac ſeruatur in corpore, affectus dicitur. Subtiliſſimus Argenterius comm. 2. in artem Gal. triplicem illam affectionis diuiſionem à Fuchſio propoſitam damnat multis de cauſis. Primò, quod nullum habeat illius authorem. Sed pace tanti viri dixerim, ſe hac in parte Galenum, quem nos vt diuiſionis illius authorem agnoſcimus, non vidiſſe teſtatur. Secundò vt diuiſionis authoritatem infringat, permanentiam non eſſe de eſſentia affectus demonſtrat, cùm dentur morbi in fieri. Verùm reſpondet Galenus eodem lib. affectiones in fieri eſſe pathemata tantùm; In facto autem eſſe morbos, ſi permaneant aut præſente, aut abſente cauſa. Tertiò obiicit cauſam morbi affectum dici poſſe ratione permanentiæ, cùm perſiſtat in corpore, & morbis exiſtentiam largiatur. Verùm dicimus permanentiæ nomen communiter cauſę poſſe conuenire, quando diutiùs perdurat in corpore; propriè tamen permanentia

tia eſt conditio morbi tantùm neceſſaria, cùm ex Galeni doctrina, cauſa, actio & paſſio in fieri & generari eſſentiam poſitam habeant. Verùm de permanentia fuſiùs cap. de morbi definit. Elegantiſſimus Fernelius de affectionis & affectus ſignificatione alia ratione philoſophatur. Affectus, inquit, vel propriè pro habitu vſurpatur, præciſa nominis enunciatione; vel ampla illius poteſtate pro diſpoſitione omni, quæ per motum aut mutationem inducitur, & diatheſis appellatur; atque hac ratione morbus affectus eſt: deinde effectionem diſtinguit ab affectione, & hanc ab affectu; quòd effectio ſit cauſæ contra naturam actio: affectio perpeſſio corporis patientis; affectus verò ſit impreſſum affectionis veſtigium conſtans & permanens, vel cùm cauſa, vel ſine cauſa. Idem Argenterius logicis vaniſque obiectionibus Fernelij doctrinam conuellere conatur. Verùm cum ex Galeno inutiles & otioſæ ſint nominales & logicæ diſputationes in Medicina, ad rerum quæ contra naturam dicuntur, intelligentiam mentis noſtræ aciem conuertemus: quid enim ſit affectus ſeu affectio, ex illa generali diuiſione ſatis apparebit.

Quid præter naturam, quid contra naturam, & an ea inter ſe differant.

CAPVT III.

EXPLICATA prima ſubiecti noſtri generalis parte, poſtulat nunc doctrinæ ratio, vt ad ſecundam accedamus, neque enim affectio corporea vt talis eſt, ſubiectum Pathologiæ dici poteſt, ſed prout contra naturam exiſtit. Iam igitur quid ſit illud quod præter vel contra naturam dicitur, tum ſecundùm Phyſicos, tum ſecundùm Medicos, videndum eſt. Vt autem hæc clariùs appareant, de rerum quæ contra naturam ſunt ſignificatione, à rerum quæ ſecundùm naturam dicuntur, intelligentia exordienda eſt diſputatio, cùm ex oppoſitione contrariorum veritas magis eluceſcat. Porrò à Philoſophis in Phyſica ea dicuntur ſecundùm naturam, quæ vel conſtituunt corpus naturale, vt materia & forma, vel ab actu & ab interno principio dependent; vel denique ea quæ perfectionem quandam poſſident: at verò ſecundùm Medicos ea ſunt ſecundùm naturam, quæ vel ad generationem corporis naturalem concurrunt, vt principia generationis, ſemen & menſtruum; vel perficiunt corpus, vt partes, elementa, tempera. &c. vel quæ conſeruant, vt res non naturales, naturaliter tamen agentes. Hîc Medici à Phyſicis diſſentire in duobus videntur, primùm in eo, quòd morbi naturales & hæreditarij licet ab ortu exiſtant, & ab interno principio pendeant, tamen contra naturam exiſtunt, vt cæcitas, ſurditas, &c. naturalia vitia, quæ tum in temperie, tum in conformatione, tum in vnione partium apparent: Secundò in eo, quòd ſenes & pueri imperfecta ſanitate ſecundùm naturam fruantur. Verùm facilè conciliari poſſunt. Ad primum enim dicendum, vitia illa naturalia, quæ à parentibus ad filios per principia generationis transferuntur, non neceſſariò concurrere ad generationem; nec propriè ab ortu dependere, ſed accidentariò generationom conſequi, & vitiare & alterare. Ad ſecundùm reſpondendum, perfectionis rationem in habitu ſecundùm naturam menſurandam eſſe pro conditione ætatis

& na

& naturæ: licet enim ſanitas ſenum, & puerorum imperfecta videatur, tamen in ſua ſpecie ſub perfectionis latitudine continetur. Verùm iam ad ea, quæ præter aut contrà naturam ſunt, veniamus. Ea dicuntur à Phyſicis contra naturam: Primò quæ naturæ repugnant, vt terræ ſurſum ferri; Secundò, quæ naturam deſtruunt, Tertiò quæ violenter mouentur: à Medicis autem ea, quæ homini naturaliter ſe habenti præter naturæ intentionem accidunt, & corporis temperiem, conformationem, aut vnionem euertunt, partiumque actiones lædunt, & interturbant, præter, aut contra naturam nominantur, Obſeruandum hîc eſt, multa dici poſſe & ſecundùm & contra naturam ſub diuerſo reſpectu: morbi enim, putredo, mors, dici poſſunt ſecundùm naturam reſpectu vniuerſalis naturæ; naturaliter enim omnia alterationi & corruptioni ſunt obnoxia: at verò reſpectu particularis naturæ, hominis ſcilicet viuentis, ea omnia ſunt contra naturam. Iam verò ne verba nobis imponant, inquirendum an ea quæ contra naturam ſunt, ab illis quæ præter naturam ſunt, diſtinguantur. Elegantiſſimus Fernelius cap. 2. Patholog. hæc duo inter ſe differre exiſtimat hac ratione. Conſtitutio corporis, inquit, vel naturalis eſt, vel non naturalis; eaque duplex, præter naturam, & contra naturam: illa leues & obſcuros affectus, qui natûræ vim non inferunt, licet ex illius præſcripto non ſint, denotat: hæc verò eos, qui vim inferunt & actiones ſenſibiliter lædunt, ſignificat. Ex quibus apparet, ea quæ præter, & quæ contra naturam ſunt, inter ſe diſtingui. Doctiſſimus Saporta præceptor meus in ſuis Patholog. ſcriptis Fernelium, hac in parte & inconſtantiæ & contradictionis inſimulat, licet in aliis illius doctrinam admiretur: Primò contradictionem ei opponit, dum febrem grauiſſimum & acutiſſimum affectum per calorem præter naturam, tantũ definit, hoc eſt, per leuem diſpoſitionem, ſi vera ſit illius diſtinctio: Secundò addit ex Argenterio, omnes morbos, tum leues, tum graues dici à Galeno affectus præter naturam, nihilq; intereſſe nec differre inter ſe præter, & contra naturam. Sed pace tanti viri dixerim, paulò celeriùs in Fernel. inuehitur, neque enim diſtinctio illa Fernelij eſſentialis eſt & ſpecifica vt ipſemet fatetur; ſed tantũ ſecundum magis & minus: quid autem impedit, quin leniſſimi affectus dici poſſint præter naturam, grauiores contra naturam, cùm vox illa, *præter* remiſſionem, *contra* verò intenſionem ſignificare videatur? At verò quod ad contradictionem ſpectat ex febris definitione Fernelij, ſeipſum explicat in eodem capite: concludit enim id quod contra naturam eſt, vnum & idem eſſe atque id quod præter naturam exiſtit, perperam igitur accuſatur. Argenterius noui ſemper aliquid addit in ſuis ſcriptis. Is enim comment. ſecundo in artem paruam illud appellat præter naturam, quod accidit in natura extra rei cuiuſque naturalem conditionem; contra naturam verò quod nullo modo fieri aut accidere poteſt, vt ex lapidibus homines fieri. Verùm hæc noua diſtinctio contra naturæ, & rationis veritatem exiſtit: multa enim cõtra naturam quotidie accidunt: at ſi verum eſſet quod ait ille, miracula tantum quæ per potentiam obedientiæ vi cauſarum ſupernaturalium producuntur, eſſent contra naturam; nõ autẽ morbi cauſæ, & ſymptomata, & ea omnia quæ naturæ repugnant. Ergo ea nobis

erunt, ſecundum Galeni doctrinam, & præter, & contra naturam, quæ contra, aut præter naturæ, & rerum naturalium ordinariam generationem, conſeruationem & exiſtentiam accidunt. Atquæ hæc ſufficiant.

An à morbo, vel à cauſa morbi auſpicanda Pathologia ſit.

CAPVT IV.

OMNIA cum ordine & methodo meditari ac perficere debet ſapiens, inquit ille, cùm eorum quæ in diſciplinis tractantur omnium, ordo ſit veluti lux & anima. Porro Galenus initio art. par. tribus modis doctinas tradi poſſe docet; Primò per viam reſolutionis ex finis cognitione ab effectis ad cauſas; Secundò per viam cõpoſitionis, & quæ à cauſis ad effecta progreditur; Tertiò per viã definitionis, dum totum in partes diſtribuitur. Iam hîc meritò dubitari poteſt in ipſo operis ingreſſu, qua methodo perſequenda ſit Pathologia noſtra. Auicenna viam compoſitionis præferre videtur. Ipſe enim parte 2.1.can.doct. 1.c.1. rerum contra naturã hiſtoriam à cauſa exorditur. Ratio autem Auicennæ methodum confirmare videtur; cùm enim cauſa morbo ſit prior & antiquior, priùs tractanda videtur; Secundò eadem obſeruari debet ratio in theoria Medica, quæ in praxi obſeruatur. At in curatione legitima & ordinaria Medici à cauſarum potiùs indagatione, quàm à morborum extirpatione Therapiam aggrediuntur, vt notum eſt. Alij tamen contrà, quorum opinioni acquieſcendum eſſe exiſtimamus, Pathologiam per methodum reſolutionis tractandam eſſe volunt, eámque à morbi potiùs, quàm a cauſæ cognitione Inchoandam eſſe affirmant: licet enim methodus compoſitionis ordine naturæ prior ſit, tamen facilitatis & diſcendi via, reſolutionis ordo præferri debet ex Galeno, exordiendum enim eſt à finis notione, ex Philoſopho, vt fiat reſolutio ad media: cùm igitur curatio morbi ſit finis Medicinæ, cognoſci debet priuſquam curetur, vt fiat progreſſus ad remedia, quæ media ſunt. Denique ratione facilitatis & imitationis à morbo potiùs, quàm à cauſa auſpicanda eſt Pathologia: ratione facilitatis; quia fit reſolutio à ſenſibilibus ad intelligibilia, ab effectu ad cauſas: ratione imitationis; quia hac methodo Pathologia noſtra tum à Fernelio, tum Galeno, & aliis demonſtratur.

De accidentaria morbi exiſtentia.

CAPVT V.

IN omni doctrina duo ante omnia quærenda eſſe docent Philoſophi; an ſit, & quid ſit Illud de quo diſputandum eſt, an ſit morbus, nec Medicis, nec hominibus dubitare licet: quotidiana ſiquidem experientia, tum morborum exempla humani generis magno detrimento, tum mortuorum ſatis ſupérque ſuppeditat: euanuit enim gratia illa impaſſibilitatis & immortalitatis, quæ fuerat à Deo hominibus in ſtatu innocentiæ conceſſa, remanſit verò corporis diſpoſitio & naturalis potentia ad alterationes & corruptiones.

Cùm igitur morbi exiſtant, & quicquid eſt, ſit ſecundũ Philoſophũ ſubſtantia aut accidens, iã inquirendum an morbus ſit ſubſtantialis, an accidentalis effectus in rerum natura. Permulti hac in parte morbum ſubſtantiam eſſe, nec poſſe accidens dici, variis rationibus demonſtrant:

ſtrant: Primò, inquiunt, dantur morbi totius ſubſtantiæ, materiæ ſcil. & formæ, vt notum eſt: Secundò morbi per ſe ſubſiſtunt ſine cauſa, & permanentiam habent ſubſtantiarum modo: Tertiò à ſubſtantiali principio dependent: cauſæ enim tum internæ, tum externæ morborum, ſubſtãtiæ ſunt; vt apparet. Deinde non poſſe eſſe accidens ita declarant: Primò accidentia poſſunt adeſſe & abeſſe citra ſubiecti interitũ; ac illud in morbis hecticis & lethalibus, tum etiã in ęquali qualibet intẽperie falsũ eſſe teſtatur experiẽtia: Secundò accidentia accedũt poſt formam, & enti per ſe exiſtenti ſuperueniunt ex Philoſopho: at multi morbi præcedunt formam & entitatem, vt naturales & hæreditarij. Nos tamen contrà, morbi exiſtentiam accidentalem tantùm eſſe, non autem ſubſtantialem cum Medicis, & Philoſophis exiſtimamus: neque enim morbus purè & ſimpliciter ſubſtantia eſſe poteſt, cùm neque per ſe ſubſiſtat, nec materia, aut forma, aut compoſitum dici poſſit; ratione tamen inhærentiæ ſubſtantiam comitatur. Quæ verò obiecta fuerunt, nullius ſunt momenti: morbi enim totius ſubſtantiæ ita vocantur, non quòd ſubſtantiales ſint, ſed quòd materiæ aut formæ adhæręant, ſed de iſtis poſtea: Secundò morbi ſi aliquando perſiſtant ſine cauſæ præſentia per vim impreſſam à cauſa poſtea ſubſiſtunt: Tertiò ſubſtantiale morborum principium nullum datur, in quantum tale, ſed quatenus per qualitates & accidentia agit. Ad quartam obiectionem reſpondeamus, voces illas, *adeſſe & abeſſe*, legendas eſſe diſiunctim, non coniunctim, & licet morbi quidam non poſſint abeſſe dum confirmati ſunt, non tamen inde ſequitur eos non eſſe accidentia: dantur enim quæ inſeparabilia ſunt, & propria, & communia, ſecundùm ſubſtantiæ naturam & diſpoſitionem. Denique morbos non præcedere introductionem formæ dicimus: vitia enim naturalia per potentiales tantùm diſpoſitiones principiorum transferuntur à parentibus ad filios, non autem per realem & actualem exiſtentiam. Ergo morborum eſſentia accidentalis tantùm eſt, non autem ſubſtantialis.

Quid ſit morbus ex veterum & recentiorum ſententia.

CAPVT VI.

CVM morbi ratio totius Pathologiæ ſit veluti fundamentum, quid morbi nomine audiamus, exponendum eſt, vt per illius definitionem ad rerum omnium quæ præter naturam dicuntur, intelligentiam pateat aditus. Intricatum profectò & difficultatis plenum negotium aggredimur; quantas enim excitauerit turbas apud antiquos morbi definitio, indicat Galenus primo meth. vbi contra illos Medicinæ hæreticos de morbi eſſentia diſputat: quot mouerit inter recentiores querelas, teſtãtur volumina ab Argenterio, Eraſto, Mercenario, aliiſque de morbis, & morborum differentiis conſcripta. Iam cùm ad tam arduum opus nos cogat tum ordinis, tum doctrinæ ratio, liceat nobis inter tantos noſtræ artis proceres, inter tot diſputationum fluctus ſub Galeni auſpiciis, ſub veritatis vexillo, morbi definitionem indagare & ſtabilire.

Philoſophi alicuius rei naturam duobus modis definiri poſſe docent; Primò per nominis ipſius explicationem: Secundò per eſſentialem cognitionem. Morbus, ſi nomen ſpectemus,

mus,apud Hippocratis,& Galeni interpretes, idem eſt quod ægritudo apud Arabes:ægrotare enim & morbo laborare idem ſignificāt,Galenus lib. de morbor. differ. cap. 2. tum etiam 1. metho. vt morbi nomen ſimul & eſſentiam explicet tres proponit definitiones, quas à ſanitatis comparatione ex contrariorum conſequentia mutuatur. Prima hæc eſt, Vt ſanitas eſt, inquit, actionum integritas & perfectio, ſic morbus eſt actionum impedimentum : vtramque autem definitionem à vulgari & ſenſibili principio depromit hac ratione; tunc ſe homines ſanos iudicant, cùm citra noxam functiones corporis laudabiliter exercent; contrà tunc ſe morbo laborare credunt, cùm vel vitiosè, vel cum manifeſta læſione actiones obeunt. At verò paulò poſt Galenus licet vtriuſque definitionis ſit author,vtramque tamen hac ratione deſtruere conatur: Vt ſanitatis perfectio, inquit, ab actionum integritate non dependet, ſed ab agendi potentia; Homines enim per ſomnum &quietem feriantur,neque agunt,& tamen ſani ſunt: ſic nec morbi ratio ab actionum læſione cùm quieſcant aliquando morbi ſine noxa. Verùm parcant mihi Galeni Manes; licet enim vtramq; definitionem ratione imperfectionis cum illo non probem,tamen ab obiectionis propoſitæ vanitate non contradictionis, ſed veritatis ſtudio cogor recedere:neque enim vnquam feriatur ſanitas ſine actione, vitales enim & naturales functiones per ſomnum aut per quietem non quieſcunt,ſed felicius obeuntur; quinimò & animales functiones per inſomnia excitantur quieſcente corpore; In morbis autem læſio continua ſemper eſt per præſentiam morbi,ſecundùm tamen magis & minùs pro morborum & ægrotantium natura ac diſpoſitione. Sed tranſeat propoſita morbi definitio tanquam vulgaris & ſenſibilis; licet enim imperfecta ſit, non tamen omninò contemnenda. Secundam ſubiicit Galenus non quidem pro ratione integritatis,aut læſionis actionum,ſed pro cauſæ internæ conſtituentis operatione. Vt ſanitas, inquit, eſt conſtitutio naturalis, à qua integræ oriuntur actiones, ſic morbus eſt conſtitutio contra naturam,functiones lædens: & hoc eſt quòd ait Auicenna Fen. 2. 1. cano. doct.1.cap.1.& 2.ægritudo eſt diſpoſitio non naturalis, à quá functionum impedimentum dependet.Eiuſmodi definitio licet perfecta omninò non ſit,morbi tamen naturam explicat & priori perfectior eſt. Tertiam affert idem Galenus per oppoſitionem ſanitatis in eodem cap. Vt ſanitas, inquit, eſt moderatio quædam tum in temperie, tum in conformatione, tum in vnione;ſic morbus eſt immoderatio & aſymmetria. Atque ex hac definitione colligunt Neoterici,morbum eſſe ſub prædicamento relationis, vt poſtea indicabimus.Olympicus apud Galenum 1. meth. & 2.morbum definit per mutationem ſtabilem à naturali in id quòd præter naturam eſt. Verùm hanc definitionem tanquam imperfectionis ac falſitatis ream damnat ibidem Galenus. Fernelius aliá proponit,quæ cùm cauſæ,& ſymptomati cóueniat,à multis recuſatur: Morbus, inquit, eſt affectus contra naturam corpori inſidens? Præceptor meus Doctiſſimus Saporta nouam morbi definitionem profert in ſua Pathologia quam miris laudibus extollit: Morbus, inquit, eſt affectus ſeu diſpoſitio contra naturam corporis humani viuentis conſtans,quæ in parte affecta conſiſtens per ſe Primò

mò & immediatè eſt cauſa actionis vel paſſionis manifeſtè læſæ aut impeditæ. Verùm cùm hæc definitio & nimis Logica ſit & multa ſuperflua contineat, & ad deſcriptionis naturam accedat, à nobis improbatur: Primò enim Logicas definitiones affectare vetat Medicis Galenus: cũ enim ſenſibiles ſunt artifices manifeſtis & ſenſibilibus præceptis tum definitionibus, tum diuiſionibus, tum demonſtrationibus indigent, non a.Logicis & ſophiſtis. Secundò multa ſuperflua in ea continentur:ad quid enim genus multiplicatur,cùm affectus,diſpoſitio,& cõſtitutio apud Medicos in idem confundantur,imò & diateſis? Deinde voces illæ *viuentis*, & *conſtans* ſuperfluæ ſunt: corpus enim humanum non vt mortuum, ſed vt viuum prout ſanitati & morbo obnoxium conſiderat propriè Medicus,conſtantiam autem indicat affectus, cùm ſit ex permanentium genere. Tertiò qui totum dicit, nihil excludit: cùm ergo dixerit in 1. definitionis parte, morbum eſſe affectum corporis humani, fruſtrà in 2. addit, in parte affecta conſiſtens: morbus enim ſupponit partem affectam,cùm hæc ſit illius ſubiectum: Quartò vox illa *paſſionis* inutilis eſt: de ea enim ne Galenus verbum quidem:actio ſiquidem eſt operatio tum partiũ ſimilarium, tum diſſimilariũ: Denique fruſtra addit *actionis impedimentum*, cùm læſio ſufficiat. Sed iis miſſis ad Galenum reuertamur, & quid morbus ſit eſsẽtialiter,dicamus.

Quid ſit morbus ſecundùm illius eſſentiam & ſignificationem.

CAPVT VII.

PRÆMISSIS & excuſſis tum antiquorũ, tum neotericorum de morbi definitione ſententiis, ſupereſt iam, vt quid ſit morbus,tum ex Galeni decretis,tum ex veritatis fide aperiamus:vt autem illud faciliùs & ſine omonimia exſequamur; Obſeruandum eſt,morbi rationem duobus modis poſſe conſiderari: Primò communiter pro quocumque affectu contra naturam; atque hoc modo cùm cauſa & ſymptomate confunditur: vtriuſque enim naturam ſub diuerſo reſpectu referre poteſt, vt patet tum ex Galeni doctrina, tum etiam experientia, dum ſymptoma morbum creat, dum morbus rationem cauſæ habet, dum cauſa ſymptomata creat: Secundò propriè, prout à cauſa dependet, varia ſymptomata profert; atque ita eſſentialiter definitur à Galeno variis in locis, affectus contrà naturam primò & per ſe partium corporis humani functiones lædens. Affectus in hac definitione generis rationem obtinet, & à Medicis cùm diſpoſitione, habitu, diateſi, & conſtitutione confunditur. Contrà naturam autem dicitur,vt diſtinguatur morbus à ſuo contrario; nempe à ſanitate, quæ affectus eſt ſecundùm naturam. Addimus poſteà, *primò & per ſe*, tum vt excludamus cauſas morborum à quibus per eorum tantùm interuentum actiones lęduntur; tum vt indicemus efficientem cauſam læſionis: Quartò per affectam partem, ſubiectum ſpeciale morbi deſignamus; eſt enim affectus partis: Quintò per corpus humanum ſubiectum generale indicatur, quod quidem præterea habet rationem differentiæ particularis in definitione: Illius enim beneficio morbi humani à morbis plantarum & cæterorum animalium diſtinguntur. Denique actionum læſionem proponimus, vt ſignificemus effectum: non enim datur morbus ſine actionis læſione.

Verùm iam vt iſtius definitionis veritas appareat, ſingulæ illius partes per diſputationis cribrum tranſmittendæ ſunt ſumpto exordio à generis ipſius explicatione.

An morbus per affectum bene definiatur, & an permanentia ſit de eſſentia morbi.

NOVVS ille Galeni doctrinæ cenſor Argéterius lib. de morb. cap. 1. morbum per affectum definiri non poſſe ita demonſtrat; Affectus, inquit, cùm ſit genus ambiguum, & cauſæ & ſymptomati conueniat, ex Galeno, morbi naturam explicare nequit: Secundò ex eod. lib. morbus eſt qualitas mutabilis, diſpoſitio ſcilicet: at affectus eſt quid firmum ac ſtabile, cùm habeat permanentiam, 1. de differ. morb. & 2. meth. non ergo, inquit, poteſt morbus per affectum definiri. Verùm quàm turpiter à veritatis tramite criticus ille contradicendi ſtudio trahatur, iudicabunt qui meminerint, affectus nomen communiter quidem pro cauſa, morbo, & ſymptomate vſurpari; propriè autem pro morbo tantùm, vt patet ex ſuperiore diſtinctione; neque propterea ambiguum genus dici poteſt, cùm genus ſpecialiter de ſuis ſpeciebus prædicetur; non autem equiuocè, vt animal de bruto, & homine: genera enim in definitionibus per differentias diſtinguuntur. Sed iam vt ſecundæ obiectioni ſatisfaciamus, inquirendum eſt an permanentia ſit de eſſentia affectus. Multi cùm Argenterio varijs modis permanentiam ab affectus & à morbi natura excludere conantur. Primò cùm morbus ſit diſpoſitio, atque hæc ex Philoſopho cap. de qualit. ſit qualitas mobilis (in eo enim ab habitu differt) permanentia non poterit eſſe de eſſentia morbi: Secundò morbi dantur in fieri, ex Galeno, quorum exiſtentia cùm ſit in generari, non poteſt permanere: Impediretur enim à termino ad terminum tranſitus: Tertiò omnes morbi ſecundũ Medicos quatuor habent tẽpora; incipiunt enim, augentur, ſtant, & declinant: cùm ergo ſint in continuo motu, non poterunt habere permanentiam: Quartò in affectibus ſympathicis nulla videtur permanentia neceſſaria, cùm illorum exiſtentia pendeat ab exhalatione vaporum, aut cõmunicatione humorũ. Denique ex Galeno morbi dantur in diſpoſitione, & in habitu: quinimò idem lib. 1. meth. cap. 9. eos errare teſtatur, qui morbum per ſtabile malum definiunt, cùm permanentis nomen morbo non conueniat, niſi reſpectiuè; vt ſcilicet morbi longi ab acutis diſtinguantur.

Nos tamen contrà, tum ex Galeno, tum ex rei ipſius veritate, exiſtimamus permanentiam ad morbi naturam conſtituendam neceſſariam eſſe: vt autem opinionis huius veritas appareat, duo iacienda ſunt fundamenta; Primum erit, permanentiæ nomen ambiguum eſt: vel enim refertur ad tempus, ita vt idem ſit quod duratio, atque hac ratione non eſt de eſſẽtia morbi, quia Apoplexia, affectuſque omnes acuti, & breues nõ dicerentur morbi acuti, ſed longi tantũ. Ideóque optimè Galenus loco citato permanentiam à morbi eſſentia excludit: vel ſecundò refertur ad conſtantiam, hoc eſt, ad exiſtentiam firmam & ſtabilem: atque hoc modò morbus, vt ſit affectus, conſideratur in facto eſſe permanenti; & hoc eſt, quod vult Galenus cap. 3. 2. meth. & lib de differ. morb. Secundum fundamentum; Morbi cùm motu perficiantur, ſuos habent terminos à quo, & ad

& ad quem: dum enim ſunt in primo generationis motu, id eſt, fiunt, nondum ſunt, ſed dicuntur in via ad eſſe; dum autem facti ſunt, exiſtentiam habent, quæ quidem ratione temporis, vel eſt in diſpoſitione, vel in habitu: Ideóque à Galeno morbi breues à longis diſtinguntur. Obſeruandum autem eſt, omnes ratione eſſentiæ permanentiam habere, licet moueantur: vnum enim & idem poteſt exiſtere ac permanere ſecundùm naturam, & moueri ſecundùm operationes; & ideo licet morbi quatuor habeant tempora, nihilominus tamen exiſtunt & permanentiam habent. Sic corpora noſtra exiſtunt, licet per ætatis tempora moueantur: at verò ſiue morbus ſit diſpoſitio, ſiue habitus, nihil intereſt: neque enim logicè illa à Medicis conſiderãtur, ſed ex vſu artis; diſpoſitio enim prout refertur ad tempus, eſt qualitas mutabilis ſecundùm Logicos: at prout refertur ad eſſentiam rei, eſt qualitas fixa ſecundùm Medicos: diſpoſitio enim, & habitus tantùm ſecundùm magis & minus diſtinguntur; quinimò ex Philoſopho cap. de quali. habitus diſpoſitiones eſſe poſſunt. Atque ex hoc fundamento patet ſolutio ad obiecta. Iam cùm remaneat genus definitionis noſtræ inuiolatum, ad alias definitionis partes properandum eſt.

An morbus contineatur ſub prædicamento qualitatis.

CVM omne ens ad aliquod prædicamentum referatur ex Philoſopho; iam ſub quo genere morbus contineatur, inquirendum eſt. Huiuſce quæſtionis veritatem variæ opiniones exercent. Galenus lib. de morb. differ. morbum eſſe analogum ad omnia prædicamenta; & per ea quaſi ens tranſcendens vagari, ſtatuere videtur hęc authoritate: dãtur, inquit, morbi in ſubſtãtia, quãtitate, qualitate, relatione, numero, &c. hæc Galeni verba tantùm potuerunt apud Fuchſium, vt illum coëgerint morbum definire per id quod contra naturam in corpore conſiſtens naturalem euertit diſpoſitionem, ſiue ſit ſubſtantia, ſiue quantitas, ſiue qualitas, &c. Verùm hac in parte Galenus explicatione, Fuchſius verò caſtigatione indiget: omnes enim morbi ſub vna Cathegoria continentur cùm ſub vno genere conſiſtant ex Gal. 2. meth. morbi participatione vnius generis vnum ſunt, vt participatione vnius ſpeciei plures homines ſunt vnus homo; cùm igitur morbus vnũ genus ſit, non poterit habere plures ſpecies eſſentialiter in diuerſis prædicamentis: Primò enim, & per ſe & formaliter eſt in Cathegoria qualitatis, cũ ſit affectus ſeu diſpoſitio, vt patet ex definitionis genere; ex accidenti verò, id eſt, reſpectiuè, aut diffuſiuè vagari poteſt, aut referri ad alia prædicamenta, ſcilicet ſubſtantiæ, quantitatis, relationis, &c. Primò enim & per ſe cùm hæc vi agendi careant, morbi eſſentiam continere non poſſunt, & licet referatur, tamen non dicitur eſſe; albedo enim quæ in pariete eſt, paries dici non poteſt: atque hac ratione dantur morbi ex Galeno in ſubſtantia, quantitate, &c. Fuchſius verò dicit & affert vitioſam morbi definitionem, cùm nec genus proprium habeat, nec differentiis ſpecificis conſtet. Secunda definitio eſt eorum, qui morbum non vagari per prædicamenta exiſtimant, nec ſub qualitate; ſed tantùm ſub relationis Cathegoria contineri eſſentialiter credunt. Iſtius opinionis veritatem ratione & authoritate tum

Aue

Auega, tum Mercenarius, confirmare conantur, primò ex Ariſtotele cap. 3. 7. Phyſic. morbus eſt in prædicamento relationis; Secundò cùm morbus, & ſanitas ſint contraria, ſub eodem genere prædicamenti contineri debent; at ſanitas ad aliquid dicitur, cùm ſit reſpectus ad aliud; non enim definitur per qualitates, ſed per moderationem qualitatum: ergo & morbus erit ad aliquid, cùm ſit immoderatio ex eodem, vt ex ſuperioribus patet.

Verùm nos morbum non poſſe dici relationem primò & per ſe, ita conficimus: Primò relatio eſt quid imaginarium, morbus quid poſitiuum; Secundò morbus eſt principium actionis, relatio autem minimè; Immutat ſiquidem ſubiectum, non autem relatio: Tertiò morbus eſt terminus motus, vt eleganter diſputat Eraſtus contra Mercenarium: non ergo poteſt morbus dici ad aliquid, niſi reſpectiuè, vt Ariſtoteli ſatisfaciamus; eſt enim morbus relatio prout ad moderationem referuntur qualitates, non autem prout ametria illa indicat habitum ſeu diſpoſitionem. Concludamus igitur, morbum primò, & per ſe & formaliter contineri ſub prædicamento qualitatis, reſpectiuè autem & per accidens vagari per alia prædicamenta; vnum enim & idem ex Logicis legibus ſecundariò referri poteſt ad varias Cathegorias.

An omnis morbus ſit affectus contra naturam.

CVM contrariorum contrariæ conſequentiæ ſint ex Logicis, & ſanitas ſit affectus ſecundùm naturam, meritò morbus contra naturam definitur: hæc enim verba in definitione ſpecifica differentiæ rationem habent, & morbum à ſanitate tanquam à contrario diſtingunt; quid autem ſit ſecundùm, contra, & præter naturam, diximus: at verò iam inquirendum eſt de eſſentia morbi, vt dicatur contra naturam. Multi differentiam illam ſpecificam damnant tribus de cauſis; Primò quia homines ſecundùm naturam ægrotant & moriuntur, cùm naturaliter omnia ſint corruptibilia: Secundò multi dantur morbi naturales, & hæreditarij, quorum cauſæ & principia ab ortu dependent: Tertiò illud contra naturam tantùm videtur, quod aut naturæ vim infert aut naturæ conſtitutionem violat; ſed morbi dantur ita breues, vt nec actiones lædant, nec naturæ vim inferant. Verùm hæc argumenta quæ contra ſpecificam morbi differentiam proponuntur nullius eſſe momenti facile eſt demonſtrare; primùm enim non negamus homines naturaliter obnoxios eſſe morborum iniuriis, verùm illud tantùm dici ſecundùm naturam vniuerſalem profitemur, non autem reſpectu naturæ particularis, hominis ſcilicet viuentis & ſani: morbi re vera ſunt contra naturam, quia naturalem illius temperiem & conſtitutionem deſtruunt: Secundò morbi dicuntur quidam naturales ratione originis, dum transferuntur à parentibus ad filios per principia generationis, at verò ſecundùm eſſentiam, & ſecundùm læſionem actionum naturalium, ſunt contra naturam. Denique omnes morbi leues & acuti, breues & longi licet inter ſe per gradus diſtinguantur; re vera ſunt contra naturam; quæ enim differunt ſecundùm magis & minus, non differunt ſpecie: ergo eſt de eſſentia morbi, vt ſit & dicatur affectus contra naturam.

An

An morbus primò & per ſe actiones lædat.

VT in ſanitate actionum integritas apparet, ſic in morbo earumdem læſio; an verò hæc primò & per ſe à morbo dependeat, an à cauſa, vel à ſymptomate, certant inter ſe recentiores. Argenterius Galeni hoſtis acerrimus 1. de morbis cap. 1. læſionem actionum primò & per ſe à morbo non dependere multis demonſtrat rationibus, primùm, inquit, cùm anima, facultas, & functio ſeſe inuicem conſequantur, priùs lædi debet facultas, quàm functio: Secundò cauſa morbifica ſine interuentu morbi poteſt lædere actionem primò & per ſe, vt quantitas alimenti, dum lædit coctionem ventriculi per cruditatem: Tertiò ſymptomata quædam primò & per ſe poſſunt lædere functiones, vt qualitas mutata in oculo, color ſcilicet præter naturam in cornea tunica, à quo vitiatur viſio, ex Galeno 1. de cauſis ſympt. Quartò in affectibus ſympathicis actiones primò & per ſe non læduntur, ſed ſecundariò: Quintò cauſa morbo prior eſt, cùm morbus rationem effectus habeat: ergo actio primò læditur à cauſa quàm à morbo, cùm illa agendi vim habeat. Contra tamen Galenus lib. de differ. ſympt. & alibi actionum læſionem à morbo primò pendere teſtatur; cuius quidem iudicio ſtandum eſſe exiſtimamus: licet enim morbus in generatione, effectus rationem habeat, tamen in actionum læſione primò & per ſe agit, cauſaque non niſi per morbum operatur; In affectibus autem ſympathicis læſio ſecundaria quidem eſt, pendens tamen primariò ab affectu idiopathico; ſymptomata verò vitiant actiones per vim morborum; color enim ille corneæ tunicæ vitiat viſionem ratione prauæ conſtitutionis impreſſæ; cauſæ autem per morbos lædunt: neque enim quantitas illa alimenti quæ coctionem lædit, cauſæ morbificæ rationem habere poteſt, cùm vitium non pendeat à ventriculo, ſed ab obiecto diſproportionato & incoctili: non enim laborat ventriculus dum ferrum non concoquit, cùm id pendeat à vitio ferri. Poſtremò, quod obiicit Argenterius, priùs lædi facultatem, quàm functionem, animi fluctuantis malitiam teſtatur; cùm enim morbus ſit affectus partis & corporis, non poteſt lædere facultates quæ ſunt incorporeæ, ſed tantùm functiones quæ à partibus pendent; atque ex iis apparet critici noſtri, & cenſoris vanitas.

Hìc poſſet iam animus meus conquieſcere, verùm diſputationis ſuperioris calore nouo incitatur ad quærendum, an vox illa primò bene diſtinguatur à clariſſimo Saporta præceptore meo in ſuis Patholog. ſcriptis: Primò, inquit, vel refertur ad ordinem, & ita morbus ſemper primò & per ſe actiones lædit; vel per primum accipitur proximum & immediatum; & tunc cauſa & ſymptoma primò & per ſe actiones lædunt. In hac diſtinctione duo mihi videntur abſurda; primum quia Gal. *primò*, interpretatur proximè & immediatè lib. de differ. ſympt. quinimò ipſe Saporta in morbi definitione hæc addit, primò, per ſe & immediatè; vbi manifeſtè contra ſeipſum præliatur: Secundò ſi ratione ordinis lædatur actio, Primò læditur à cauſa, Secundò à morbo, Tertiò à ſymptomate, cùm hæc ratione generationis & ordinis ita ſeſe inuicem conſequantur ex Galeno; non autem primò à morbo, ſecundò à cauſa, &

à ſymptomate. Non ergo admittenda videtur illa diſtinctio, præſertim cùm ſymptomata actionis ſaltem læſæ non lædant functiones; alioquin læſionis daretur læſio.

An morbus ſit affectus partis in corpore humano.

CVM morbus accidens ſit, ſine ſubiecto exiſtere non poteſt; illius enim eſſentia ab inhærentia dependet; ſubiectum autem illius duplex eſt in homine, vnum generale, corpus ſcilicet humanum: morbus enim & ſanitas ſub eodem genere continentur; alterum ſpeciale, pars ſcilicet corporis: morbus ſiquidem omnis in ſpecie affectus eſt partis; ideóque ex partium diuiſione morborum differentiæ deriuantur. Porrò vt quid partis nomine audiamus appareat, obſeruandum eſt, hominem duobus modis poſſe conſiderari, vel vt corpus naturale, vel vt viuens; vt naturale dupliciter, primò Phyſicè, & hoc modo duæ tantùm ſunt illius partes, materia ſcilicet & forma: Secundò medicè, & hac ratione quæ totum implent & integrant, partes ſunt ex Galeno; omniáque quæ homini naturaliter inſunt, contenta, continentia, & impetum facientia iuxta Hippocratem. At verò prout viuens eſt, iuxta Fernelij definitionem, ea tantùm quæ toti cohærent, & communi vita coniuncta ſunt, atque ad illius actiones & vſus comparata, partes dici poſſunt. Nos hîc partis nomine non ſolùm ea quæ viuunt in corpore, ſed etiam quæ naturaliter inſunt audimus, ſub vario tamen reſpectu: propriè enim & prædicatiuè morbus affectus eſt partium viuentium & agentium, ſubiectiuè autem, inhæſiuè, & cauſaliter ad ea omnia quæ corpus noſtrum conſtituunt referri poteſt. Obiiciet fortè aliquis cauitates, & poroſitates partium non eſſe partes, & tamen eſſe ſubiecta morborum; calculus enim, verbi gratia, morbus eſt in cauitate veſicæ; deinde obſtructiones affectiones ſunt pororum & meatuum. Verùm reſpondemus, cauitates, & poros eſſe de eſſentia partium; in viuentibus enim ex Hippocrate omnia debent eſſe tranſpirabilia ad humorum, & ſpirituum transfluxum; partes ſiquidem non ſolùm inſenſibiles poros, ſed etiam inſignes cauitates includunt; calculus verò non dicitur morbus ſimpliciter ratione cauitatis, ſed quia vrinam intercipit in veſica; alioquin extra veſicam morbus dici poſſet: ergo morbus erit affectus partis, idque vel primariò in idiopathicis, vel ſecundariò in ſympathicis: conſenſus enim poſitiuus, non autem priuatiuus eſt affectus.

An actionis læſio ſit de eſſentia morbi.

POSTREMA iam ſupereſt definitionis particula excutienda, an ſcilicet actionis læſio ſit de eſſentia morbi. Vt autem iſtius difficultatis veritas appareat, ſupponendum eſt, actiones ſeu functiones corporis, tum naturales, tum vitales, tum animales tribus modis ex Galeni placitis lædi poſſe in morboſa conſtitutione; Primò per imminutionem, vt in viſus hebetudine; Secundò in deprauatione, vt dum non talia qualia videri debent, cernuntur; Tertiò per abolitionem, dum extinguntur, vt in cæcitate. Iam cùm contrariorum contrarij ſint affectus, & contrariæ etiam conſequentiæ & à ſanitate actionum integritas dependeat; à morbo earumdem vitium exoriri conclu

concludimus; Ideóque meritò Gal. lib. de ſympt. cauſis læſionem actionis non ſolùm eſſe de morbi natura, ſed etiam eſſentialiter illius præſentiam comitari affirmat: nunquam enim datur morbus ſine actionis noxa. Verùm hæc concluſio graues patitur difficultates: Primùm enim multæ ſunt partes in corpore quæ actionem non edunt, ſed vſum tantùm præſtant, vt cutis, vt oſſa, & tamen morbos patiuntur; quinimò partes ipſæ organicæ ratione quantitatis, figuræ, numeri, pati tantùm, non agere dicuntur: actiones enim organorum paſſiones ſunt, vt ſenſationes: ſecundò in ſenibus, in conualeſcentibus, tum etiam in pueris actiones continuò læduntur ſine interuentu ſeu præſentia morborum: non igitur actio læſa videtur de eſſentia morbi: Tertiò ſi actio læſa eſſet de morbi eſſentia, alia quoque ſymptomata, qualitas ſcilicet mutata & excrementum, morbi naturam non ſolùm ingrederentur, ſed etiam comitarétur perpetuò morbos ipſos. Hæc ſunt quæ propoſitæ concluſionis finem conuellere videntur. Sed vt ſatisfaciamus, tria ſunt explicanda. Primum eſt, actionem, paſſionem, & vſum duobus modis conſiderari poſſe, vel promiſcuè & indiſcriminatim, vt in hac noſtra definitione; atque ita vnum & idem ſignificant: ſic ſenſationes licet paſſiones dicantur à Philoſophis, tamen ex Medicorum doctrina ſub actionibus animalibus continentur; ſic cutis & oſſa licet vſum præſtent, tamen & ratione vſus, & ratione nutritionis agere dicuntur; vel ſecundò propriè; atque ita diſtinguntur actio, paſſio & vſus: actio enim diſtat à paſſione, quòd illa à principio interno, hæc verò ab externo dependeat; ab vſu verò quòd actio ſit à facultate, non vſu, & in motu appareat, hic verò in quieſcente corpore ſine voluntatis imperio obeatur. Atque ex hac diſtinctione patet ſolutio ad primam obiectionem. Secundò ſupponendum, eſt actionem lædi poſſe duobus modis, primò obſcurè & leuiter, vt tum in neutra diſpoſitione, tum etiã in pueris, & ſenibus: & ſenſibiliter ac manifeſtè, vt in morboſa conſtitutione. Hîc nos inſignem tantùm læſionem audimus ſecundùm Galenum lib. de morb. differ. & lib. de artis conſtit. Poſtremò in definitione noſtra actio læſa tantùm deſignatur, non autem qualitas mutata aut excrementum, duabus de cauſis; prima eſt, quia hæc duo ab actione læſa dependent; ſecunda, quia actio læſa propriè refertur ad diagnoſim morborum, reliqua verò duo magis ad prognoſim ſpectant. Quare vera remanet concluſio noſtra, actionis ſcilicet læſionem eſſe de eſſentia morbi, effectiuè ſcilicet & concomitanter. Sed iam excuſſa morbi definitione, poſtulat ordinis & doctrinæ ratio, vt morborum genera & differentias aggrediamur.

De morborum diuiſione.

CAPVT VIII.

An genera morborum ab eorundem differentiis diſtinguantur.

CVM demonſtratoris duplex ſit munus, ex Philoſopho, definire ſcilicet, & diuidere, æquum iam eſt, vt propoſita & diligenter excuſſa morbi definitione, ad illius diuiſionem veniamus; & quid Galenus, quid Auicenna, quid neoterici de morborum generibus, ſeu differentiis ſtatuerint, breuiter definiamus: Verùm in ipſo diuiſionis titulo leuis terminanda eſt difficultas,

an ſcilicet morborum genera ab eorumdem differentiis diſtinguantur. Galenus dubitandi occaſionem nobis præbuit: ille enim 1.meth.c.1.& 1. de different.pulſuum c.2.nihil intereſt,inquit, ſiue prima genera, ſiue primas differentias', ſiue generales ideas, ſiue ſpecies, ſiue quomodocũque dicere liceat, dũmodò exactã rei notionem ſerues. Idem lib.de differ. morb. genera cum differentiis confundit; agit enim in eo lib.de intemperie, praua conformatione, & ſolutione vnitatis. Quare tria ſunt morborum genera, à quibus omnes differentiæ deriuantur. Tamen idem Galenus quaſi ſui immemor vincendi auiditate promotus,dum 1.meth. cap.3. Theſſali ruditatem in arte diuidendi arguit, ſecum ac contra ſeipſum præliari videtur;Ibi enim non omnis differentia,inquit, generi addita ad ſpeciei conſtitutionem conducit, ſed ea tantùm quæ ex generis propria diuiſione enaſcitur, reliquæ omnes alienæ ſunt. Hæc Galeni authoritas tantum potuit apud ſubtiliſſimum Argenterium,vt illum coëgerit 1. de morb. cap. 3. morborum genera à differentiis ſeiungere iuxta Philoſophum, dum ait; genere contineri differentias, non autem contrà.

Verùm nos vt Galenum cum ſeipſo conciliemus, vnum & idem ſub vario reſpectu dici poſſe,& genus,& differentias exiſtimamus; verbi gratia, intemperies prout refertur ad morbum tanquam ad ſummũ genus, dici poteſt differentia; at prout diuiditur & prædicatur de ſimplici & compoſita intemperie, habet rationem generis; & ita de cæteris:neque enim exactam, & Logicam verborum ſignificationem,ſed communem ex Galeni conſilio Medici debent affectare; nihil ſiquidem intereſt ſiue genera, ſiue differentias morborum dicamus; dummodò facilem & ſenſibilem morborum diuiſionem proponamus. Sed iam à quibus oriantur morborum differentiæ generales, videamus.

De morborum generibus, & differentiis, quæ ex partium & ſanitatis diuiſione oriuntur.

MORBORVM duæ ſunt differentiæ, quædam ex rei ipſius natura proficiſcuntur,ac proinde genera & ſpecies conſtituuntur; aliæ non ſimpliciter vt eſſentiales, ſed vt eſſentiam tantùm cõſequentes à Medicis agnoſcuntur, tum ratione curationis, tum ratione diſtinctionis morborum. Generales, & eſſentiales differentiæ duæ tantùm ſunt;Prima à partium diuiſione deriuatur; Secunda à ſanitatis reſpectu deſumitur; cùm enim morbus omnis affectus ſit partis, in illius ſubſtantia conſiſtat, & ſanitatis naturam,atque actiones adoriatur,meritò tum à Galeno, tum ab Auicenna pro partium & ſanitatis diuiſione diſtinguitur; Primò ratione partium, quia earum aliæ ſunt ſimilares,aliæ organicæ,Inde duo prima morborum genera exoriuntur, ſimilarium ſcil. & organicorum. Morbus ſimilaris is dicitur, qui naturalem partium ſimilarium ſtatum peruertit; organicus verò, qui diſſimilarium laudabilem conformationem infringit.At verò quia vtrarumque partium perfectio ab earum vnitate & continuitate dependet, inde tertium morbi genus enaſcitur; dum ſcilicet vnio violatur,& morbus communis appellatur.

Secundò diuiduntur etiam morbi pro ratione ſanitatis; vt enim hæc à tempetie partium ſimilarium,

& ab

& ab organicarum naturali conformatione, & ab vtrarumque continuitate dependet; inde reſpectu triplicis illius ſanitatis tres morborum differentiæ exurgunt, intemperies ſcilicet, praua conformatio, & ſolutio vnitatis: ergo tum ratione partium, tum ratione ſanitatis tria remanent morborum genera ex Galeni doctrina; morbus ſimilaris ſeu intemperies; organicus,ſeu praua conformatio; & communis,ſolutio ſcilicet vnitatis. Aliæ differentiæ quæ eſſentiam conſequuntur, à Medicis vſurpantur; dum ſcilicet morbi aut ratione ſubiectarum partium,aut ratione cauſarum, aut ratione ſymptomatum diſtinguntur. Verùm nos hoc in loco de primariis tantùm morborum differentiis agimus.

An morbus diuidi poſsit in ſua genera pro ratione partium & ſanitatis.

HIc duæ ſeſe offerunt terminandæ difficultates,à quarum deciſione propoſitæ diuiſionis veritas dependet; Prima eſt, an morbus diuidi poſſit pro ratione partium corporis noſtri; Secunda an pro ſanitatis reſpectu partiri poſſit morbus in ſuas differentias. Quod ad primam difficultatem ſpectat,ea maxima videtur ſuſtinere incommoda. Primò enim ſi pro ratione partium corporis diuiderentur morbi, darentur ſpermatici & ſanguinei, principes,& minus principes,&c.quòd ſi reſpondeas,hîc tantùm partium diuiſionem in ſimilares & organicas audiri, non autem alias; rurſum obiiciet aliquis, vnionem, nec edere actionem, nec eſſe partem,ſed tantùm affectionem partibus ſimilaribus, & organicis communem; & tamen tertiam morbi differẽtiam conſtituere. Secundò morbi diuiduntur pro ratione temperiei & conformationis, quæ quidem non ſunt partes ſimilares,aut organicæ; ſed earum tantùm accidentia. Verùm nos contra ex Galeno lib. de morb. differ. diuiſionem morborum,quæ partium diſtinctionem ſubſequitur, eſſentialem, & perfectam eſſe exiſtimamus: vnio enim non conſtituit tertium morbi genus vt pars, aut vt agens ſimpliciter; ſed tantùm quatenus eſt affectio naturalis partibus ſimilaribus,& organicis communis, tum etiam quatenus totius corporis continuitatem conſeruat; ideóque dum ſoluitur vnio ſiue continuitas illa, morbus communis exoritur; Secundò temperies & conformatio non conſtituunt generales morborum differentias, quatenus ſunt ſimpliciter accidentia, ſed ratione partium quibus inhærent, & ratione ſanitatis quam ſuſtinent & conſeruant. Secunda ſupereſt quæſtio, an ſcilicet ratione ſanitatis diuidi etiam morbus poſſit, quæ ſanè non minores quàm prima patitur difficultates: Primùm enim cùm morbus definiatur per ſanitatis priuationem, non videtur poſſe diuidi per reſpectum rei non exiſtentis: eſt enim priuatio mera negatio: Secunda, ſi vera eſſet ea diuiſio, tot eſſent ſanitatis, quot morbi differentiæ, ſicque ſanitas in temperiem, conformationem & vnionem, tanquam in ſumma genera diuideretur; ac deinde ab iſtis generibus fieret progreſſus ad infimas vſque ſpecies, quæ omnia à communi vſu, vt patet, & à Galeni doctrina videntur aliena: Tertiò, & hæc eſt Valeſij ratio; morbus,inquit, ratione ſanitatis non poteſt diuidi in inferiores; contrariorum ſiquidem vnum non poteſt eſſe ſpecies infima alterius generis; quod quidem ratione ita illuſtrari

poteſt, ſi ſanitas diuideretur in differentias, aut ſecundùm magis & minus; & hoc non, quia huiuſmodi diſtinctio nihil facit ad ſpeciei immutationem; aut ſecundum ſubiecta, & hoc minus: partes enim omnes in ſanitate ſecundùm naturam ſe habere debent; dum enim patiuntur, & contra naturam ſe habent, ægrotare dicuntur; non tertiò ſecundùm operationes, quia in bene valente nulla actio inſigniter læditur ſine morbo: vbi ſanitas, ibi actionum integritas, inquit Galenus: non denique ſecundùm rationem, & formã: illud enim teſtatur ipſa ſanitatis natura, quæ moderatio eſt; at quod moderatum, aut medium, aut mediocre, vnum eſt; immoderata plura.

Hæc ſunt quæ diuiſionem morborum ſub ratione ſanitatis ſubuertere videntur. Verùm vt ſatisfaciamus, reſpondemus ad primam obiectionem, priuationem duplicem eſſe, vnam abſolutam & commodam, quæ mera eſt negatio; alteram imperfectam, ſeu dimidiatam, dum morbus per priuationem ſanitatis definitur, perfecta priuatio, non eſt audienda, ſed imperfecta, quæ interceptio quædam eſt: in eo enim qui ægrotat, plurima ſunt ſana; ſecus enim laborans nullum haberet ſuæ reductionis authorem, & omnes morbi lethales forent, cùm à perfecta priuatione non detur regreſſus ad habitum. Ad ſecundam dicimus, morborum diuiſionem ſubſequi partitionem ſanitatis prout habet hæc, vt à temperie, conformatione, & vnione dependeat; neque neceſſe eſſe, vt ſanitas deinde particulares morborum differentias præcedat, aut ſubſequatur, cùm tria prima genera ſufficiant. Denique ad Valeſij obiectionẽ reſpondemus, ex eiuſdem ſententia ſanitatem non eſſe infimam ſpeciem, ſed habere rationem generis, & diuidi in ſuas differentias, idque per propriam formam & rationem; quam quidem deinde ſubſequitur diuerſarũ actionum varia perfectio, dum in inferiores ſpecies deſcendit; cùm enim ſanitas conſiſtat ratione temperiei in commoderatione qualitatum, & hæc non ſit eadem in omnibus hominibus ſecundùm naturam, hinc fit vt ſanitas non ſit vnica, ſed varia & multiplex, ſecundùm diuerſas temperierum ſpecies: quod enim eſt vni ſanitas, eſt alteri morbus; & quę temperies in bilioſo ſana, ſi transferatur ad pituitoſum, euadet morboſa. Proportionis diuerſa eſt moderatio pro ratione temperamentorum; eſt enim vnicuique homini ſua ſanitas propria, ſecundùm Galenum in arte parua, atque eandem deinde varietatem ſubſequitur in operationibus diuerſa perfectio; verbi gratia, temperies frigida ventriculi commodior eſt ad appetitum, calida ad coctionem. At verò licet ſanitas ratione moderationis ad medium referatur, non tamen vna eſt ſimpliciter, ſed cum latitudine: eſt enim ſanitas medium vnicuique naturæ ab alterius naturæ medio diuerſum. Ergo vera remanet morborum diſtinctio, quæ à partium & ſanitatis diuiſione emanat.

An tria tantùm ſint prima morborum genera, intemperies ſcilicet, praua conformatio, & ſolutio vnitatis.

TRIA ſunt ex Galeno, lib. de morborum differ. tum ratione diuiſionis partium, tum ratione ſanitatis; primaque & ſumma morbòrum genera, à quibus omnes differentiæ deriuantur, morbus ſimilaris ſeu intemperies, morbus organicus, ſeu vitioſa conformatio, & morbus com

communis, qui ſolutio vnitatis dicitur: hæc autem ab Auicenna fen.2. 1. cano. doct. 1. cap. 2. ægritudines complexionis, compoſitionis,& cótinuitatis. At verò iam iſtius diuiſionis veritatem variæ exercent, & oppugnant, tum ſententiæ, tum rationes. Prima eorum eſt, qui tantùm abeſt vt intemperiem, vitioſam conformationem, & ſolutionem vnitatis pro generibus morborum agnoſcant, quinimò potiùs nec mereri naturam morborum, nec etiam morbos dici poſſe exiſtimant, vt ex ſubſequentium diſputationum doctrina manifeſtum fiet. Secunda opinio aliorum eſt, qui ſimilarem quidem morbum pro primo genere agnoſcunt, non autem intemperiem, idque ratione morborum totius ſubſtantiæ, quos ſub morbo ſimilari tantùm, non autem ſub intemperie contineri poſſe credunt, vt docet elegantiſſ. Fernelius in ſua Pathol. Verùm an tales morbi exiſtant, & an ſub intemperie contineri poſſint ſequ.cap. demonſtrabimus. Tertia ſupereſt opinio, quæ ad propoſitæ quæſtionis deciſionem magis confert, eorum ſcilicet, qui generalem morborum diuiſionem in tria illa ſumma genera imperfectam eſſe, neque omnes complecti differentias particulares: ſic docent, primùm tumor morbus eſt, vt patet; at neque eſt intemperies, nec praua conformatio, nec ſolutio vnitatis, cùm per nullum eorum poſſit definiri: Secundò cicatrix oculi, tum etiam color qui præter naturam generatur inter tunicam corneam, & humorem criſtallinum, ſunt morbi oculorum, vt morbus eſt; tum ex viſionis læſione, tum ex Galeno lib. de ſympt. cauſis, vbi colorem illum morbum appellat: Tertiò durities, mollities, aſperitas, lenitas morbi ſunt operationes partium lædentes ex Galeno lib. de morb. differ. at hi omnes contineri non poſſunt ſub aliquo genere morborum. Inde concludunt, alia ſupponenda eſſe genera præter intemperiem, prauam conformationem & ſolutionem vnitatis.

Verùm vt veritas iſtius quæſtionis appareat, reſpondemus ad primam obiectionem tertiæ opinionis; nos hîc de primariis tantùm & ſimplicibus morborum generibus agere, non autem de compoſitis, vt eſt tumor, qui definitur per indiſpoſitionem compoſitam ex tribus generibus morborum. Quòd ſi obiicias, ſolutionem vnitatis eſſe morbum compoſitum ex intemperie, & vitioſa conformatione, dicimus ſolutionem continuitatis re vera, & per ſe eſſe effectum ſimplicem, tum ratione vnionis partium, quæ ſimplex eſt, tum reſpectu morborum compoſitorum; comparatè tamen & accidentariò ratione intemperiei, & prauæ conformationis, fatemur dici poſſe compoſitum. Ad ſecundam reſpódemus, ea omnia contineri ſub generali diuiſione: agnoſcimus tamē tum cicatricem, tum coloré corneæ vſurpari poſſe pro cauſa, pro morbo, & pro ſymptomate pro vario reſpectu: neque enim hæc lædere viſioné poſſunt primò & per ſe, niſi ratione prauæ conſtitutionis quam creant in oculis; & hoc modo ſub morbis prauæ complexionis continentur, vt inquit Gétilis, comment. in Auicen. Ideo perperam & abſurdè Valeſius cap. 3. lib. 4. controuerſiarum med. colorem illum extraneum oculi ſub nullo genere morborum contineri poſſe aſſerit; ſed extra generalem diuiſionem vagari: hac enim ratione propoſita Galeni & Auicennæ diuiſio imperfecta eſſet, quinimò color ille quartum genus morborum ſine diffe-

differentiis conſtitueret. Denique ad vltimam dicimus, duritiem, & aſperitatem partium morboſam referri ad nimiam ſiccitatem; mollitiem verò & lenitatem ad ſuperfluam humiditatem, vt poſtea explicabimus. Quare vera remanet generalis morborum ſimplicium diſtributio in intemperiem, prauam conformationem, & ſolutionem vnitatis.

De intemperie.

CAPVT IX.

An intemperies ſit morbus à ſimilari diſtinctus.

PROPOSITÆ diſputationis ſuæ ſunt partes; Prima eſt, an intemperies ſit morbus; Secunda, an à morbo ſimilari diſtinguatur. Intemperiem non ſolùm eſſe morbum in ſpecie, ſed etiam vnum ex primis morborum generibus, tum Galenus, & Auicenna, tum cæteri Arabicæ, & Græcæ doctrinæ ſectatores agnoſcunt, & profitentur. Dupliciter autem poteſt intemperies definiri; Primò communiter per affectum cōtra naturam ex primarum qualitatum exceſſu ortum; Secundò propriè per exceſſum ipſum primarum qualitatum, partium ſimilarium functiones, primò & per ſe lædentem. Iam ex vtraque definitione apparet, intemperiem morbum eſſe. Multi tamen ſunt ex neotericis, qui vel nouitatis, vel vanitatis ſtudio ducti, intemperiem non ſolùm à prima illa generica diſtinctione excludere, ſed etiam à morborum cenſu expungere conantur. Primò quidem obijciunt Hippocratis authoritatem, dum lib. de fracturis, morbos omnes vlcera eſſe teſtatur: Inde enim colligunt, intemperiem morbum non eſſe, cùm nec ſit vlcus, nec ſub vlceris differentiis contineatur: deinde tria argumenta proferunt; Primum eſt, omnis morbus, inquiunt, affectus eſt permanens, vt ex ſuperioribus patet: at intemperies cùm ſit exceſſus qualitatum, imò patibilis, & mobilis qualitas, non poteſt conſtantiam, & permanentiam illam poſſidere: Secundum, qualitates omnes cùm ſint cauſæ morborū ex Galeni doctrina, nō poſſunt vnum morbi genus conſtituere; quia hoc modo vnū & idem & morbi, & cauſæ rationem haberet, quod implicat: Tertiò teſtatur experientia, inquiunt, corpora noſtra extra naturalem temperiem calefieri æſtate, refrigerari hyeme, humectari etiam & ſiccari ſine intemperie, cum inſigni tamen exceſſu qualitatum. Hæ ſunt rationes, quæ primum illud affectuum contra naturam genus à morborū numero excludere vidētur.

Verùm vt propoſitæ doctrinæ veritatem ab earum vi & oppreſſione liberemus, concludimus cum Galeno, & Auicenna clariſſimis Medicinæ Parentibus, intemperiem non ſolùm eſſe morbum, ſed etiam eſſe genus ad alios morbos ſimilares. Cùm autem Hippocrates omnem morbum vlcus eſſe ſcribit, id non verè & vniuerſaliter, ſed probabiliter tantùm pronuntiat ob communionem quam habet morbus omnis cùm dolore, qui à ſolutione vnitatis, id eſt, ab vlcere dependet, atque ita ſeipſum explicat Hippoc. vt videre eſt lib. de fracturis. At verò quod ſpectat ad exceſſum qualitatū, exiſtimamus qualitates excedentes non ſolū diſpoſitiones conſtantes, ſed etiam cauſas morborū eſſe poſſe, ſub vario tamē reſpectu; prout enim quēadmodū exceſſus qualitatis in ſtatu naturali eſt temperies, ſic in morboſo dicitur intemperies; & hoc eſt quòd vult Galenus cap. 4. lib. de morbor. differ. calor immoderatus, inquit, frigiditas, humiditas,

ditas, ſiccitas, intemperies quatuor ſimplices conſtituunt: hac ratione qualitates illæ vt ſint morbi, debent habere permanentiam, & morboſam intemperiem introducere: licet autem hyeme, & æſtate poſſint corpora noſtra calefieri & refrigerari in exceſſu, non tamen propterea morbo laborare dicuntur, niſi exceſſus ille tranſeat in intemperiem: eædem autem qualitates poſſunt eſſe cauſæ morborũ per viam alterationis, dum ſunt in motu ante morbi generationem, & permanentiam. Atque ex his apparet, exceſſum qualitatum non quemlibet, ſed morbificum tantùm eſſe intemperiem: an verò intemperies à morbo ſimilari diſtinguatur, inquirendum. Galenus, cuius iudicio acquieſcendum eſſe cenſemus, affectus omnes ſimilares ſub intemperie tanquam ſub genere contineri apertè declarat, lib. de differ. morb. vbi ſimilarium morborum naturam ex calidi, frigidi, humidi, ſiccíque temperie dependere affirmat. Ratio ipſa Galeni authoritatem confirmat; cùm enim ſit de eſſentia morbi ſimilaris, vt actionem ſimilarem lædat, & hæc à temperie dependeat, meritò morbus ſimilaris ſub intemperie contineri debet. Ideóque non ſolùm definitur per intemperiem, ſed etiam diuiditur pro ratione intemperierum. Verùm hæc omnia ex ſequenti diſputatione clariora euadent.

De morbis totius ſubſtantiæ. An dentur, & ſub quo genere morborum contineantur.

ELEGANTISSIMVS Fernelius tum contra Galeni placita, tum contra ea quæ à nobis ex illius ſententia fuerunt demonſtrata, non ſolùm intemperiẽ diſtinguit à morbo ſimilari tanquam ſpeciem à genere, ſed etiam alias morborum ſimilarium differentias ab intẽperie diſtinctas proponit, vt patet ex illius verbis c.7. lib.1. Pathol. expreſſis: In parte, inquit, ſimilari tria ſpectantur, materia, temperamentum, & forma; quorum vt conſtitutio naturalis eſt ſanitas, ſic vniuſcuiuſque immoderatio eſt morbus: atque hinc tres morborum ſimilarium differentiæ exoriuntur; materiæ ſcilicet immoderatio, dum mollior aut durior, laxior aut adſtrictior, tenuior aut craſſior, rarior aut denſior euadit: Intemperies, quæ ad exceſſum primarum qualitatum refertur, & formæ corruptela, dum vel à morbis manifeſtis, vt à putredine, vel ab occultis, venenatis, contagioſis, & peſtilentibus tota corporis ſubſtantia corrumpitur. Iam quot excitarint in Medicina querelas, quot mouerint inter Neotericos diſputationum tempeſtates morbi ſimilaris ab intemperie diſtinctio, & noua illa morborum materiæ, & totius ſubſtantiæ introductio, tum licet ex eorum ſcriptis colligere, tum licebit etiam clariùs ex ſequentibus iudicare. Vt autem intricatæ iſtius diſputationis veritatem & indagare, & ſtabilire poſſimus, primũ de morborum materiæ, & totius ſubſtantiæ exiſtentia agemus; deinde ſi exiſtant ſub quo genere morborum contineantur, demonſtrabimus. Qui Fernelij inuenta & morborum materiæ, ac formæ nouam introductionem tuentur, varias demonſtrationum, & authoritatũ copias in medium proferunt: earum autem prima hæc erit, quæ ſanè totius quæſtionis eſt fundamentum. In quibus ſanitas partium conſiſtit, inquiunt, in eiſdem quoque morbus reperitur, cùm morbus pro ratione ſanitatis, & partium diuidatur, vt ex ſuperioribus patet: at ſimilarium partium ſanitas in earum ma-

teria, temperie & forma conſiſtit; ergo tria ſtatui debent morborum ſimilarium genera, materiæ ſcilicet, temperamenti & formæ: de intemperie nulla eſt controuerſia; at verò morborum materiæ & formæ exiſtentiam confirmat ſubtiliſſ. Argent. duobus mediis lib. 1. de morb. cap. 4. Primum, materia, inquit, varias patitur affectiones, vt tenuitatem, craſſitiem, duritiem, mollitiem, aliaſque à quibus actiones partiū ſimilarium illæſa temperie lęduntur, quare morbi materiæ ab intemperie diſtincti erunt agnoſcendi, cùm aliquid aliud ſit lædi à primis qualitatibus, aliud verò illis materiæ vitiis, vt notum eſt: morbus, inquit, in eo quod eſt actionis cauſa conſiſtit, cum ſit affectus agētis, & illius actiones lædat: at ex Philoſopho omnis actio à forma eſt, cùm ſit internum omnium actionum principium, quare cùm in partibus ſimilaribus ſit alia forma à tēperie diſtincta, dabitur etiam in illis morbus formæ, ab intemperie diſtinctus. Ariſt. rationis iſtius minorem propoſitionem confirmat; primò de hiſt. animal. cap. 1. vbi, os, inquit, vt ſit pars ſimilaris, habet quidem à temperie quæ à qualitatibus depēdet; ſed vt ſit os, & pars corporis viuentis habet à forma, quæ à generante infunditur: multæ ſiquidem ſunt partes eiuſdem temperamenti quæ variam habent formam; Secunda demonſtratio hæc eſt; morbi ſecundùm prima ſubiecta & ſecundùm cauſas etiam definiri, ac diuidi debent, cùm ex Philoſopho in Logicis, & Metaphiſ. accidentia ſecundùm ea diſtinguantur: at multi dantur morbi quorum cauſæ occultæ ſunt, non manifeſtæ, à quibus formalia vitæ principia ſpiritus ſcilicet, & calor natiuus, primò, per ſe, & immediatè labefactantur in parte ſimilari, vt patet in contagioſis, venenatis, & peſtilentibus affectibus: ergo dabitur genus formale morborum in partibus ſimilaribus, ab intēperie diſtinctum. Bertinus lib. 10. ſuæ Medic. c. 2. multas profert Gal. authorit. in Fernelianæ opinionis ſubſidium, quas ſanè pudet exponere, tum quia nullius ſunt momenti, tum quia nihil concludunt: at verò deinde non ex ſuo gremio, ſed aliunde deſumptam hanc ſubiicit rationem: Ex curandi ratione, inquit, & ex triplici illa differentia qualitatum, quæ in medicamentis obſeruatur, licet diuiſionem ſimilarium morborum à Fernelio inuentam obſeruare: vt enim triplex eſt læſionis ratio, vna quæ fit à qualitatibus manifeſtis primariis, alia quæ à ſecundariis, dum ſcil. relaxant, adſtringunt, & indurant materiam; Tertia quæ à proprietate ſubſtantiali dependet, vt in occultis qualitatibus venenatis licet obſeruare; ſic etiam inde & totidem morborum, & remediorum genera exoriuntur: Primæ enim qualitates medicamentorum, intemperies manifeſtas emendant; Secundæ vitia materiæ corrigunt, vt patet in emolientibus, aperientibus, attenuantibus, &c. Tertiæ verò morbos totius ſubſtantiæ proprietate formali oppugnant, vt alexitherica.

Afferamus etiam nos probabilia quædam ſubſidia, primum Galenus cap. 4. lib. de morb. differ. de morbis totius ſubſtantię agere videtur: dum, inquit, præter primos partium ſimilarium morbos alij ſunt, qui totam ſubſtantiam alterant, & transmutant, inter quos latitudo, & anguſtia meatuum referuntur: Secundò multi ſunt morbi, à quibus tota partium ſubſtantia corrumpitur, quales ſunt Gangræna, Elephantiaſis, vlcera maligna: Tertiò dantur vulnera cum

deper

deperditione totius ſubſtantiæ, vt patet. Poſtremò in phtiſi omnis partium ſolidarum ſubſtantia liqueſcit, vt conſtat experientia. Atque hæc ſunt, quæ ad Fernelianæ opinionis confirmationem ab illius ſectatoribus proponuntur.

Iam prodeat in medium aliorum opinio, qui Galeni authoritate muniti non ſolùm increpandam Fernelij audaciam, eo quòd temere à patrum veſtigiis receſſerit; ſed etiam nouam illam morborum materiæ & formæ exiſtentiam ab illo introductam tanquam vanam & inutilem damnandam eſſe variis rationum momentis demonſtrant. Primùm abſurdum eſſe docent credere partium ſimilarium materiam & formam pati poſſe morbos, cùm ſint principia naturalia, non autem partes corporis ſimilares aut organicæ, quæ quidem vera non ſunt morborum ſubiecta vt conſtat: neque enim à materia aut à forma vlla actio ſimilaris aut organica dependet, ſed tantùm à temperie, & à conformatione, vt patet ex Galeni doctrina: Secundò materiam non poſſe eſſe ſubiectum morbi, cùm vi agendi careat, & principium ſit paſſiuum ac potentiale, manifeſtum eſt; morbus enim affectus eſt agentis, illiuſque actiones lædit: multo minus formam, cùm ſit incorporea, morbus ſiquidem affectus eſt corporis: Tertiò ſi darentur morbi materiæ & formæ, diſtribuerentur in ſuas ſpecies in Pathologia theorica, tum etiam & in practica, certis ac deſtinatis remediis curarentur; atqui nec Fernelius illorum morborum author lib. de partium morbis, aut in methodo medendi, nec alij qui illius opinionem ſectantur, de illorum diuiſione aut curatione tractant: quare fruſtra ab eo fuerunt introducti. Quartò ſi vera eſſet triplex illa morborum ſimilarium exiſtentia diſtincta, duo ſequerentur abſurda; primum eſt, quòd corrumperetur tota ſubſtantia in parte ſimilari, & materia etiam, illæſa temperie & actione ſimilari. Secundum eſt, quòd læderetur, & immutaretur temperies partis ſimilaris illæſa & materia, & tota ſubſtantia: at hæc omnia ridicula ſunt: omnem enim corruptionem ſubſtantiæ præcedit alteratio qualitatum ex Philoſopho: deinde quia nunquam vitiatur temperies, & actio partis illæſa illius ſubſtantia cùm & temperiei, & morbi ſit ſubiectum. Quintò qualitates ſecundæ dependent à primis, & per earum vim operantur: adſtrictio enim, denſitas, induratio à frigore & ſiccitate ſunt; relaxatio, remollitio, rarefactio à calore & humiditate; ideóque vitia materiæ propoſita per vim primarum qualitatum curantur: ſic ventriculus relaxatus ſiccantibus ſanatur; cùm igitur morbi illi materiæ ab intemperie dependeant, fruſtra ab ea ſeparantur. Proferamus iam & noſtra obiecta contra Fernelium. Primò male videtur ille morbos omnes materiæ & formæ, ſi qui ſint, ſimilares tantum appellare, cùm partes etiam organicæ quæ materia ac forma conſtant, ac beneficio tum caloris, tum ſpirituum viuunt & agunt, eoſdem pati poſſint affectus; quare aut nulli ſunt agnoſcendi, aut ex illis alij erunt ſimilares, alij organici: Deinde dum Fernelius totius ſubſtantię nomine, ſpiritus, calorem innatum, facultatem, & formam partium ſimilarium complectitur, multa abſurda videtur effatus: Primùm enim ea omnia non poſſunt eſſe ſubiecta morborũ, cùm non ſint partes corporis, vt conſtat: Secundò omnes morbi qui ſpiritibus inſident, vt febris ephemera, vertigo, tum

etiam omnes febres, quæ ſunt cum putredine, eſſent morbi totius ſubſtantiæ: Tertiò facultatem aut formam pati poſſe morbos, alienum prorſus eſt à veritate, cùm vtraque ſit incorporea: neque enim facultas quæ proprietas eſt animæ eſſentialis, nec forma etiam ſubſtantialis morbo corporeo laborare poſſunt. Atque hæc ſunt quæ à Galeni ſectatoribus contra Fernelium obiiciuntur.

Noſtrum iam eſt totius diſputationis querelam componere, & quid in tanta opinionum varietate tenendum ſit, ſub rationis conſilio, & veritatis authoritate concludere: vt autem illud clariùs, & faciliùs præſtare poſſimus, quædam iaciemus fundamenta, ex quorum doctrina neceſſariam concluſionem eliciemus. Primum hoc erit, corpus humanum duobus modis poſſe cõſiderari, Phyſicè ſcilicet & Medicè; ſi phyſicè ſpectetur, duæ tantùm ſunt generales illius partes, materia ſcil. & forma, ſeu corpus; & anima: particulares enim non conſiderat phyſicus, ſed tantùm vel generationis, & mixtionis principia naturalia remota, & quatuor elementa: at verò ſi Medicè conſideretur, variæ ſunt corporis humani partes, quarum aliæ ad principia generationis referuntur, vt ſanguineæ & ſpermaticæ; aliæ ad nobilitatem & moderationem vitæ, vt principes & ſubſeruientes; aliæ denique tum ad ſubſtantiam, tum ad actionem ſimilarem & diſſimilarem: atque ab illis tantum morborum differentiæ deriuantur ex Galeni doctrina: neque enim materiã aut formam generaliter, & ſimpliciter Medicus conſiderat, vt Phyſicus: hac enim ratione omnes morbi eſſent materiales & formales, cùm occupent partes ex materia & forma compoſitas; ſed partis tantùm cuiuſlibet ſubſtantiam, vt ſubiectum morborum cognoſcit. Secundum fundamentum, vt partium ſimilarium integritas à temperie tanquam à forma Medica depẽdet, à qua deinde actiones ſimilares, vt à cauſa efficiente inſtrumentali profluunt; ſic & diſſimilarium perfectio ad conformationem refertur, tanquam ad principium actionum diſſimilarium: partes ſiquidem hæ, non quatenus ex materia & forma conſtant, dicuntur ſubiecta morborum, ſed quatenus ex ſubſtantia ſimilari, vel diſſimilari conflatæ ſunt; tum etiam ratione temperiei & conformationis, à quibus actiones dependent: vt autem duplex eſt temperies, vna mixti, quæ ſequitur mixtionem; altera viuentis, quæ à principiis vitæ dependet; ſic & duplicem poſſumus agnoſcere intemperiem, vnam ratione qualitatum, dum ſcilicet in partibus immutatur per calidi, humidi, frigidi, & ſicci alterationem; atque hæc intemperies vulgaris eſt; altera dum temperies viuentis alteratur, vt in morbis qui calidum & humidum ſubſtantificum, primò & per ſe, alterant atque corrumpunt; quales ſunt venenati, peſtilentes & contagioſi: Atque hæc intemperies maligna & occulta dici poteſt. Tertium totius ſubſtantiæ nomen ambiguum & æquiuocum eſt, tum apud Galenum, tum apud neotericos: aliquãdo enim vniuſcuiuſque rei naturalis perfectionem & integritatem denotat, atque hac ratione pro forma ſubſtantiali vſurpatur, aliàs materiam ipſam ſignificat, vt dum Galenus lib. de alimentorum facultatibus, alimenta per totius ſubſtantiæ ſimilitudinem nutrire teſtatur: Tertiò & pro materia, & pro temperamento ipſo accipitur à Galeno, dum in medicamentis duas totius ſubſtantiæ partes

agnoſcit,

agnoſcit, materiam ſcilicet, & temperamentum: Quartò idem Galenus aliquando audit per totam ſubſtantiam proprietatem ſpecificam, ſic lib. de facultat. medicam. ex medicamentis, inquit, quædam agunt ſecundum qualitates effectrices, alia ſecundùm proprietates totius ſubſtantiæ. Denique Fernelius totius ſubſtantiæ nomine non ſolùm calidum innatum & ſpiritum, ſed etiam facultatem & formam audit, vt videre eſt in ſua Patholog. dum morbos totius ſubſtantiæ proponit. Quartum fundamentum, morbi omnes materiæ & formæ à Fernelio inuenti, & introducti ſub intemperie poſſunt contineri: neque enim materia partium ſimilarium tenuior aut craſſior, durior aut mollior, rarior, aut denſior, laxior aut adſtrictior reddi poteſt, niſi fuerit intemperata: Ideóque vitia illa materiæ non niſi à primis & ſecundis medicamentorum qualitatibus curantur: perperā igitur diſtinguntur, cùm aliud genus morborum ab intemperie diſtinctum non poſſint conſtituere; forma verò partium ſimilarium cùm nulla alia ſit præter temperiem mixti & viuentis, ſecundùm Medicos, non alios etiam pati poteſt affectus præter intemperies; vulgares quidem, ſi temperies mixti vitietur; occultas autem ſeu malignas, ſi principia vitæ labefactentur. Porrò intemperies vulgares, primò & per ſe peculiares ſunt partibus ſimilaribus; malignæ etiam ſecundariò tantum partibus organicis poſſunt contingere; non quidem ratione conformationis, ſed ratione temperiei, tum etiam reſpectu malignitatis cauſarum, cuius quidem opera ex Riol. ſententia, morbi illi occulti vagantur per tria genera morborum. Ex ſuppoſitis fundamentis tres eliciuntur concluſiones; quarum prima hæc eſt, materia & forma non patiuntur morbos, primò & per ſe, ſed partes quæ ex illis conſtant, dicuntur à Medicis vera ſubiecta morborum: Secunda, morbi omnes materiæ, & totius ſubſtantiæ fruſtra à Fernel. diſtinguntur à temperie, cùm primò & per ſe ſub illa contineantur: Tertia hæc eſt, morbi formales licet re vera & eſſentialiter contineantur ſub intemperie, tamen ratione malignitatis cauſarum poſſunt vagari per tria morborum genera, partiúmque ſimilarium & organicarum actiones lædere. Iam æquum eſt, vt Fernelij rationibus ſatisfaciamus. Ad primam itaque demonſtrationem, & ad Argenterij rationes, reſpondemus, ſanitatem partium ſimilarium ab earum temperie, primò & per ſe dependere; ab intemperie tanquam à forma, & à cauſa actionum ſimilarium: materia enim illarum nulla patitur vitia, niſi per intemperiem, vt demonſtratum fuit. Ad ſecundam demonſtrationem dicimus, morbos diſtingui tantùm ratione ſanitatis, & partium, quæ vera & prima ſunt ſubiecta morborum: licet autem concedantur morbi ſimilares, qui primò & per ſe adoriantur principia vitæ, non tamen ab intemperierum regula ſunt excludendi, cùm ſub intemperie maligna, & occulta poſſint contineri: Tertiò quod ad Bertini rationem ſpectat, concedimus medicamentorum vires & qualitates diſtinctas eſſe, atque ex illis quædam agere ſecundùm facultates manifeſtas, alia ſecundùm totius ſubſtantiæ proprietates; Inde tamen exoriri tria illa morborum ſimilarium genera, materiæ, formæ, & temperiei negamus, idque tribus de cauſis; Primò, quia primæ qualitates morbos materiæ emendare poſſunt: Secundò quia quæ medicamenta

agunt per totam ſubſtantiam, poſſunt etiam per qualitates manifeſtas agere: ſic & alimenta quæ per totam ſubſtantiam nutriunt, per qualitates vulgares agunt & patiuntur; Ideoque quæ etiam medicamenta agunt per totam ſubſtantiam, poſſunt etiam per qualitates manifeſtas agere: ſic & alimenta quæ per totam ſubſtantiam poſſunt nutrire, per qualitates vulgares agunt & patiuntur: Ideóque etiam medicamenta per proprietates totius ſubſtantię manifeſtos morbos curare poſſunt: Quartò ad Galeni authoritatem dicimus, illum ibi non loqui ſecundùm mentem ſuam, ſed ſecundùm ſectas Methodicorum, vt facile eſt iudicare ex contextu: Poſtremò fatemur in variis affectibus partium ſubſtantiam corrumpi, imminui, ſeparari, alterari; Idque ratione malignitatis & cōditionis, vel cauſarum vel morborum: non tamen inde ſequitur, eos affectus genus formale morborum conſtituere, cùm ſub intemperie potiſſimum vulgari, vel maligna contineantur. Atque hæc de morbis materiæ & formæ ſufficiant. Iam ad intemperierum differentias accedamus.

De intemperierum differentiis.

CAPVT X.

MORBVS ſimilaris non ſolùm per intemperiem definitur, ſed etiam ſecundùm illius differentias diuiditur: tot enim ſunt morbi ſimilares, quot intemperies, & contrà: tot autem intemperies ex Gal. lib. de differ. morb. cap. 4. quot ſunt primæ temperierum differentiæ; quatuor ſcilicet ſimplices, dum calor, frigus, ſiccitas, aut humiditas contra naturam excedunt; totidem verò compoſitæ, quando humiditas, vel ſiccitas cum calore aut cum frigiditate coniunguntur. Atque hæc eſt prima & generalis intemperierum diuiſio. Multi tamen nullam dari poſſe intemperiem ſimplicem inde colligūt, quod ex Auenrhoe qualitates actiuæ generent paſſiuas, quinimò illas ſine iſtis, vt nec formam vllam ſine materia ſubſiſtere non poſſe exiſtimant: addunt etiam in omni exceſſu intemperierum dominari aliquod elementum, quod quidem duplici qualitate ſemper eſt affectum; deinde nulla exiſtere remedia ſimplicia cum exceſſu vnius qualitatis tantùm, ſed in omnibus qualitates eſſe coniunctas, & copulatas obiiciunt. Poſtremò Auicennæ afferunt authoritatem: ille enim dum Galenum interpretatur, agnoſcit quidem exceſſum vnius qualitatis in intemperie ſimplici, ſed momentaneam, & citò permutabilem: caliditas enim excedens, corpora ſtatim reddit ſicciora, vt frigiditas humidiora.

Contrà tamen nos non ſolùm ratione doctrinæ, ſed etiam ratione veritatis agnoſcendam eſſe diuiſionem qualitatum quatuor ſimplicium cum Galeno exiſtimamus: corpora ſiquidem noſtra poſſunt contra naturam ſimpliciter calefieri, refrigerari, humectari, & ſiccari, idque cum permanentia; communiter tamen intemperies compoſitas frequentiores eſſe confitemur: neque enim neceſſe eſt, vt qualitates actiuæ ſemper comites habeant paſſiuas aut eaſdem generent; in elementis quidem iunctæ ſunt, at verò extra elementa ſolæ poſſunt excedere tum in naturali, tum in morbifico corporis humani ſtatu: neque vrget ratio ex ſimilitudine medicamentorum; nos hic de intemperie ſimplici morboſa agimus, quæ poteſt à vincente qualitate

vnius

vnius medicamenti ſuperari, licet aliam adiunctam habeat: at verò vtramque intemperiem tum ſimplicem, tum compoſitam variæ differentiæ ſubſequuntur: Prima eſt, dum diuiditur intemperies in nudam, & in materialem: nuda ſeu immaterialis eſt, quando partes ſimilares ſolis qualitatibus alterantur citra humorum affluxum; hæc ex Galeno lib. de differentiis morb. cognitu eſt difficillima, niſi cùm partes affectæ multum in id quod præter naturam eſt, deflectunt. Diuiditur autem ex Galeno in vniuerſalem, quæ apparet tum in febre nuda immateriali, & in congelatione à frigore; & in particularem, vt in inflammationibus partium: materialis autem intemperies ea eſt, quæ cum humoribus coniungitur, & ab illis tanquam à cauſis dependet, vtpote à ſanguine, bile, pituita, melancholia naturali, non naturali & contra naturam. Multi imaginarias eſſe intemperies nudas & immateriales audent affirmare, tum quia nullus morbus dari poteſt ſine cauſa & ſine ſubiecto, tum quia nullum datur remedium nudum & immateriale: Verùm ſciant non omnes cauſas eſſe humorales, & partes ſine affluxu humorum poſſe intemperari; licet autem remedia ſint materialia, per qualitates tamen operantur; neque enim morborum conditio à remediorum natura & temperie dependet.

Secundò diuiditur temperies in æqualem, & in inæqualem: æqualis illa dicitur, dum corpus æqualiter alteratur citra dolorem, vt in febre hectica. In hac intemperie partes ita occupantur, vt nulla inter eas actio pugnáue fiat. Obſeruandum autem eſt æqualitatem illam non eſſe abſolutam, & prorſus ſimilem in ſingulis partibus; ſed per reſpectum & proportionem, quæ quidem referri poteſt ad diuerſam partium temperiem: inæqualis autem intemperies fit, dum corporis partes inæqualiter alterantur, vel in toto, vt in febre humorali; vel in quibuſdam partibus, vt in tumoribus: hæcque intemperies dolore ſe contrahit. Tertiò diuiditur intemperies in fientem & factam; hæcque diuiſio eſt æquiuoca: fiens dicitur, vel quæ adhuc gignitur, & nondum per ſe exiſtit, idque ratione cauſæ, vel quæ eſt in motu, vt ad perfectionis terminum perducatur. Obſeruandum tamen eſt, omnem intemperiem fientem habere in ſe aliquid facti, alioquin enim non eſſet morbus; ſed dici fientem ratione cauſæ & motus, facta autem intemperies iam genita eſt & confirmata, vel in toto corpore, vel in parte. Poſtremò diuiditur intemperies in vulgarem & in malignam; illa ſiue ſit ſimplex, ſiue compoſita, ſiue nuda, ſiue materialis, ſiue æqualis, ſiue inæqualis, ſiue fiens, ſiue facta, in corpore refertur ad exceſſum qualitatum, quatenus mixtum eſt; maligna verò & occulta ad læſionem temperiei corporis viuentis, quatenus ſcilicet principia vitæ labefactantur, vt ſuperiùs demonſtratum fuit. Atque hæc de intemperierum differentiis ſufficiant.

De morbo organico, ſeu conformationis, eiuſque natura & differentiis.

Capvt XI.

Intemperiervm doctrinam morborum organicorum demonſtratio ſubſequitur, cùm ex Galeno morbi iuxta partium ſimilarium & organicarum naturam, ac ſanitatem diuidantur.

Vt

Vt autem ab ipſa rei natura exordiamur; Morbus organicus is dicitur, qui naturalem organi cõſtitutionem vſumque ſeu actionem peruertit: quid autem ſit organum, & quomodo ex partibus ſimilaribus conſtet, quotque ſint organorum differentiæ, ex anatome repetere licet. At verò quatuor ſunt, quæ dum naturaliter ſe habent, compoſitionem & integritatem organi perficiunt; laudabilis ſcilicet conformatio, iuſta magnitudo, certus numerus & ſitus naturalis. Inde ex eorumdem vitio quatuor morborum organicorum genera exoriuntur authore Galeno cap. 6. lib. de morbor. differentiis; morbi ſcilicet conformationis, magnitudinis, numeri, & ſitus. Morbus conformationis quatuor particulares affectuum diſſimilarium differentias includit, figuræ ſcilicet, meatuum, lenitatis & aſperitatis. Figuræ morbus eſt, quando partes organicæ vitioſæ ac præter naturam proportionatæ apparent, vt in capite nimium acuminato. Meatuum morbus dicitur, dum pori & cauitates vel obturantur, vt in obſtructionibus; vel comprimuntur, vel contrahuntur per exſiccationem; vel denique dum nimium relaxantur. Morbi in lenitate & aſperitate generantur, quando partes vel nimia lubricitate tentantur, vt in lienteria, quæ leuitas inteſtinorum nuncupatur; vel dum aſperiores redduntur, ex acriori ſcilicet humorum affluxu. Morbus magnitudinis eſt vel vniuerſalis; Idque aut naturaliter, vt in obæſitate; aut contra naturam, vt in hydrope: vel particularis, dum partes præter modum naturæ maiores aut minores ſunt. Morbus numeri fit, dum pars aliqua deficit, aut ſuperflua eſt in naturali ſtatu, monſtruoſo tamen: ſic ſextus digitus dicitur morbus in exceſſu, quia ad naturalem functionem manus quinque tantùm requiruntur: at verò in ſtatu morboſo caruneulæ in vrinæ meatu, polypus in naſo, ſunt morbi in numero ratione exceſſus: abſciſſio verò aut extirpatio partium morbos in defectu parit: de calculo verò an ſit morbus in numero, an in meatu, ſuo loco diſputabitur. Denique morbus in ſitu ſupereſt: neceſſe enim eſt, vt partes locum naturalem obtineant, à quo dum vi ſeparantur aut dimouentur, morbos in ſitu procreant, vt patet in luxatione, procidentia ani, vteri, hernia, aliiſque. Atque hæc de morbis organicis in genere ſufficiant. Iam ad examen iſtius doctrinæ accedamus.

An detur aliquis morbus organicus.

DVo hîc ſeſe offerunt dubia excutienda ad propoſitę doctrinæ intelligentiam, priuſquam particularem morborum organicorum hiſtoriam aggrediamur; vnum eſt circa generalem eorum exiſtentiam; alterum circa eorumdem diuiſionem. Primùm igitur inquirendum eſt, an dentur aliqui morbi organici. Qui contra eorum exiſtentiam diſputant, varias in medium proferunt rationes, inter quas duæ potiſſimùm vrgere videntur; Prima hæc eſt, morbus omnis affectus eſt agentis, cùm illius proprium ſit actiones lædere: at partes organicæ non agunt, actiones ſiquidem ſunt partium ſimilarium, & quæ in organicis apparent, à ſimilaribus dependent: organicæ enim vel patiuntur, vel vſum tantùm præſtant, ex Galeno c.6. lib. de morb. differ. inde concludunt, partes tantùm ſimilares, non autem organicas morbo laborare; Secunda, morbus

primò & per ſe continetur, ſub qualitate, non autem ſub quantitate, cùm ex Philoſopho vi agendi careat: at ea omnia quæ organum conſtituunt, propriè & per ſe ſub quantitate continentur, vt magnitudo, numerus, ſitus, conformatio: nullus igitur erit morbus organicus.

Nos tamen contrà tum ex Galeni doctrina, tum ex communi omnium fere Medicorum conſenſu, morbos organicos dari exiſtimamus. Idipſum tum experientia, tum authoritas, tum ratio teſtantur: vt enim ſanitas partium organicarum ex laudabili, & integra earum compoſitione dependet, ſic ſanè ex eiuſdem diſcraſia & vitio morbi organici oriuntur: at verò licet Galenus in quolibet organo partem principem vt agentem agnoſcat; non tamen partes alias organicas ab agendi libertate & poteſtate ſpoliat, cùm ex eodem dentur actiones ſimilares & organicæ: Ideóque dum partium organicarum functiones læduntur, vel impediuntur, illud ratione morborum organicorum accidere cenſendum eſt. Obſeruandum tamen partes organicas, non agere ratione quantitatis, ſed ratione partium, in quibus præter temperiem magnitudo, conformatio, numerus, & ſitus neceſſaria ſunt ad actiones obeundas; morbus autem licet formaliter contineatur ſub qualitate, reſpectiuè tamen ſub quantitate contineri poteſt: vagatur enim per omnia prædicamenta, vt ſuperiùs demonſtratum fuit.

An præter morbos conformationis, magnitudinis, numeri & ſitus aliæ agnoſcendæ ſint morborum organicorum differentiæ.

CVM ex Galeno de morborum organicorum exiſtentia dubitare non liceat, vt patet cap. 6. lib. de morb. differ. iam de propoſita diuiſione breuiter eſt diſputandum, an ſcilicet præter quatuor genera morborum organicorum, alia ſint ſupponenda. Argenterius Galenicæ doctrinæ cenſor hanc mouet difficultatem, lib. 1. de morbis cap. 7. ibidemque varias proponit contra Galenum rationes, quas quidem hac vnica demonſtratione licet concludere. Morbi organici diuidendi ſunt pro ratione eorum quæ ingrediuntur compoſitionem partium organicarum, & quæ neceſſaria ſunt ad actiones organicas obeundas. Hæc propoſitio ex Galeni doctrina dependet: at multa ſunt, inquit Argenterius, in partibus organicis præter conformationem, magnitudinem, numerum & ſitum, alia ſunt conſideranda, ad earum conſtitutionem, & ad functiones obeundas neceſſaria: hæc minor inductione illuſtrari poteſt; primùm enim calidum natiuum ſanguis & ſpiritus ſeſe offerunt in partibus organicis, à quorum præſentia & miniſterio actiones organicæ dependent: Secundò partes ipſæ ſimilares ingrediuntur compoſitionem organicarum: Tertiò idonea ſubſtantia partium neceſſaria eſt: poſtremò qualitates ſecundæ & tertiæ concurrunt, à quibus vel iuuantur, vel læduntur actiones organicæ, dum bene vel male ſe habent, eiuſmodi ſunt durities, mollities, craſſities, tenuitas, color, odor, & ſapor, aliæque: quare præter prima morborum organicorum genera, alia erunt ſupponenda ratione caloris, ſpirituum, ſanguinis, partium ſimilarium, ſubſtantiæ & primarum qualitatum.

Nos tamen contrà, Gal. doctrinæ inſiſtentes, tantùm quatuor eſſe morborum organicorum genera exiſtimamus, quia re vera & propriè quatuor

tuor tantùm concurrunt ad partium organicarum perfectionem, ex quorum vitio morbi organici dependent: ea autem ſunt conformatio, magnitudo, numerus, & ſitus: Primùm enim calidum innatum, ſanguis & ſpiritus, non ſunt annumeranda inter eas quæ partes organicas conſtituunt, cùm ſint inſtrumenta communia, quibus natura vtitur ad actiones obeundas: ea enim quæ ſunt de eſſentia partium, fixa ſunt & firma; non autem vaga & fluxibilia, vt ſpiritus, calor & ſanguis: Secundò licèt partes ſimilares concurrant ad compoſitionem organi earum, non tamen primò, & per ſe patiuntur morbos organicos; cùm iſti ab intemperie toto genere diſtinguantur; poteſt ſiquidem pars ſimilaris in organo intéperie laborare ſine vitio organi, ſic etiam & organi actio vitiari poteſt ſine intemperie. Obſeruandum tamen aliquando & ab intemperie lædi actiones organicas, & à morbo organico temperiem partium ſimilarium ob connexionem; denique idoneam ſubſtantiam & qualitates ſecundas ac tertias varias eſſe ad actiones organicas confitemur; non tamen propterea ex eorum vitio noua morborum diſſimilarium genera exoriri agnoſcimus, cùm hæc omnia ad intemperiem referantur, & à remediis in intéperatura adhibitis curentur. Hinc igitur apparet, quatuor tantùm eſſe prima morborum organicorum genera, conformationis, magnitudinis, numeri, & ſitus.

De morbis conformationis.

CAPVT XII.

DE morborum organicorum natura & differentiis actum eſt generaliter; iam ſpeciatim de ſingulis agendum. Vt autem recta via illorum hiſtoriam aggrediamur & perſequamur, à morbis conformationis exordiendum eſt; cùm conformatio ſit partium diſſimilarium forma, vt temperies ſimilarium. At verò ſupponendum in primis eſt, partium cóformationem tribus modis lædi poſſe; Primò penes figuram, quando ſcilicet peruertitur & violatur: Secundò penes meatus & cauitates, dum ſcilicet diſtributio humorum & ſpirituum impeditur ob viarum vitium: Tertiò penes lenitatem & aſperitatem, quando plus iuſto partes exaſperantur, aut leuigantur: Atque inde tria morborum genera in conformatione reſultant: ea autem vitia duobus modis contingere poſſunt; Primò naturaliter, quando præter naturam conformantur: Secundò accidentaliter, quando ex interuentu morborum naturalis partium conformatio immutatur: Morbus in figura igitur eſt, quando partes naturaliter aut accidentariò peruerſam, inæqualem & diſproportionatam figuram conſequuntur: illud autem multis modis poteſt contingere; Primò dum rectæ partes purgantur; Secundò dum curuæ eriguntur & præter naturam flectuntur, reflectuntur, aut diſtorquentur: Tertiò dum inæqualiter creſcunt, aut minuuntur: Quartò dum rotundæ, aut quadratæ euadunt, & contrà. Denique tot ſunt morbi peculiares in figura, quot eſſe poſſunt figuræ vitiatæ cuiuſque partis; ſiue illud accidat, primò, & per ſe; ſiue per accidens. Obſeruandum autem hîc eſt, vnum & eundem morbum ſub vario reſpectu poſſe & figuram, & magnitudinem, & ſitum vitiare, vt in luxatione; & ita de aliis.

Iam verò duæ difficultates breuiter

ter excutiendæ ſunt, priuſquam de morbis meatuum agamus. Prima eſt, cur partes ſimilares non patiantur morbos in figura, cùm ſint figuratæ: Secunda, cur dantur morbi in figura, cùm hæc nihil agat, ſed vſum tantùm præſtet. Ad primam vt ſatisfaciamus, reſpondemus, partes ſimilares eſſe quidem figuratas & ratione figuræ dici poſſe organicas (diſtinguntur autem penes ſimplicitatem ſubſtantiæ, & ſecundùm actiones, non autem ſecundùm figuram) non tamen eas pati morbos in figura concedimus per ſe & ſeparatim, niſi ſub ratione organi, cuius figura eſt affectio ſub conformationis vitio. Ad ſecundam dicimus, figuram partium eſſe neceſſariam ad actionem, & ad vſum partium organicarum: Ideo illam pati poſſe morbos, non in ſe, ſed ratione partium figuratarum. Secunda morborum conformationis differentia eſt, quando diſtributio humorum, ſpirituum, & excrementorum vitiatur in partibus organicis ob vitium meatuum: eorum autem alij ſunt patientes & ſenſibiles, vt cauitates venarum & arteriarum; alij inſenſibiles, vt pori: at verò ex Galeno cap. 6. lib. de morb. differ. meatus partium multipliciter in vitio eſſe poſſunt; vel enim obſtruuntur à craſſis & viſcidis humoribus; vel occluduntur per coagmentationem, vt dum coaleſcũt, vel comprimuntur, vel relaxantur, vel indurantur: atque inde varij morbi ratione meatuum oriuntur, quorum differentias ſigillatim proponit Galenus loco citato. Addit Argenterius 1. de morbis, aliud vitium in denſitate partium, cuius quidem non meminit Galenus, quando ſcilicet excauantur & meatus non naturales habent, quæ ſolidæ eſſe debent.

Hìc duo dubia breuiter ſunt decidenda; vnum eſt, quomodo meatus, ſeu cauitas poſſit pati morbum, cùm ſit vacuitas, non autem pars aut actiuum quid in corpore: alterum an *obſtructio ſit morbus*, an *cauſa morbi*. Ad primum reſpondemus, cauitates partium per ſe non pati morbos, ſed partes cauas & poroſas; quando ſcilicet impeditur diſtributio alimentorum, quæ per cauitates illas perfici debet: dum enim vitiatur illa diſtributio, quæ naturalis eſt actio, tunc hìc morbus in via, ſeu in via generatur. Quod autem ad obſtructionem ſpectat, quæ prima, & præcipua eſt morborum, qui ex meatuum vitio oriuntur, ſpecies, ea fit à craſſis humoribus, cauitatibus venarum & poris partium impactis. In illa autem tria ſunt obſeruanda; Primò vitium ſeu læſio diſtributionis: neque enim lędi poteſt, niſi à morbo, ſicq; obſtructio hac ratione morbus eſt: Secundò cauſa coniuncta eiuſdem ſpectanda eſt, quæ quidem idem ferè eſt cum obſtructione; quinimò morbus ipſe cenſetur à quibuſdam: Tertiò per illos humores impactos, fluẽtes etiam obſeruandi ſunt: ideóque Galenus 2. meth. cap. 10. in obſtructione, inquit, quod iam occupauit, curandum eſt, quod futurum eſt propulſandum eſt: atque hinc apparet, obſtructionem & cauſæ & morbi rationem habere poſſe. Atque hæc de morbis figuræ & meatuum ſufficiãt. Poſtremò morbi lenitatis & aſperitatis generantur, quando partes quæ aſperæ eſſe debent, lenes euadunt, & contrà; vt docet Galenus cap. 6. lib. de morb. differentiis circa finem.

De morbis magnitudinis, numeri, & ſitus.

Capvt XIII.

MOrbi organici toties generantur ex Galeno 6. de differentiis morb. quoties aut naturalis partium organicarum conformatio, aut côueniens magnitudo, aut decens numerus, aut decens compoſitio violatur, aut immutatur. In ſe quatuor morborum organicorum differentiæ oriuntur, vt patet ex ſuperiori doctrina: de morb. côfor. at de his qui primá differentiam conſtituunt, iam actum eſt: ſuperſunt illi explicadi, qui circa vitia magnitudinis, numeri & compoſitionis verſantur. Porrò morbus in magnitudine tunc generatur, ex Galeno cap. 9. de differ. morb. quando actio partis organicæ læditur ob illius vitium. Illud autem duobus modis contingere poteſt, per exceſſum ſcilicet & defectum; exceſſus dupliciter accidit; Primò ſecundum naturam, quando vel naturaliter producuntur partes maiores, quàm par ſit; Idque ex vitio conformationis; vel accidentariò ex additione familiaris ſubſtantiæ, quòd apparet in obæſitate; vt de Nicomacho Smyrnæo narrat Galenus, cuius corpus adeo immodicè auctum eſt, vt ne mouere ſeipſum poſſet: Secundò contra naturam, ex congerie ſcilicet humorum & flatuum, & ex generatione alienæ ſubſtantiæ; vt patet in hydrope, & in carnis excreſcentia. Defectus autem partium vel refertur ad vitium naturale, vt dum minores paulò generantur, quàm neceſſarium ſit ad actiones organicas obeundas, vel ad marcorem, vt dum marceſcunt, & contabeſcunt partes ob defectum pabuli; atque hæ ſunt differentiæ generales morborum, in magnitudine. At verò quia ex Galeno cap. 97. art. par. morbi magnitudinis communicant cum morbis numeri; Ideo iam de illis immediatè agendum eſt. Morbus in numero tunc fit, cùm aliquid aut deficit in partibus organicis, quod eſt neceſſarium ad opera organica exercenda, aut cùm redundat, inde duæ differentiæ exoriuntur ſecundùm Galenum, cap. 8. lib. de differ. morb. in exceſſu ſcilicet & defectu. Rurſum morbi in exceſſu duobus modis contingunt: quæ enim abundant ratione numeri, vel ſecundum naturam ſe habent, & ex redundantia principiorum dependent, vt ſextus digitus, quatuor brachia, tertius teſticulus: vel toto genere præter naturam ſunt, vt caruncula in meatu veſicæ, lumbrici, in inteſtinis, lapis in veſica. At verò morbi numeri ex defectu tantùm fiunt; quando vel partes radicitus pereunt, & ſecundum totum extirpantur, vt in abſciſſione membri; vel cùm ſecundùm partem tantùm, & non ex toto ſeparantur, vt in auulſione dentis, in ſeparatione fruſtuli, in oſſe; & ita de cæt. At verò hîc duo breuiter ſunt excutienda, priuſquam de morbis in ſitu agamus; vnum eſt, quomodò morbi in numero, & in magnitudinè diſtinguantur, cùm vnus & idem morbus poſſit & magnitudinem, & numerum partium organicarum vitiare; & cùm omnes etiam ad quantitatem referantur: alterum eſt, quomodò priuatio in abſciſſione membri morbus dici poſſit in numero, cùm nihil ſit, cùm non ſit pars, & cùm careat ſubiecto. Ad primum reſpondet Galenus circa finem cap. 8. lib. de differentiis morb. vnum & eundem morbum ſub vario reſpectu ad magnitudinem vitiatam & ad numerum

referri

referri poſſe, cùm ſint affectiones quantitatiuæ diſtinctæ: morbi enim magnitudinis ad continuam quantitatem ſpectant; numeri verò ad diſcretam. Ad ſecundam autem dicimus ex eodem Galeno, morbum ſemper referri ad partem quæ remanet, non autem ad eam quæ vel abeſt naturaliter, vel per accidens ſeparatur; quòd enim non eſt, morbus eſſe non poteſt; nec pars auulſa illius ſubiectum dici debet, ſed vitium remanens in parte ſuperſtite defectuoſa morbus dicitur. Poſtremum ſupereſt genus morborum organicorum, in ſitu ſcilicet, & connexione; quando ſcilicet partes vel extra naturalem locum recedunt, vel cùm perperam connectuntur aut colliguntur. In connexione morbi generantur, cùm partes ob laxitatem, adſtrictionem, breuitatem, longitudinem, anguſtiam, & latitudinem malè cohærent: In ſitu verò, quando vel peruersè à natura ſitæ ſunt, vt manus in capite, oculus in fronte; vel cùm à naturali loco dimouentur, vt in luxatione, & in hernia. Atque hæc de morbis organicis ſufficiant. Iam ad tertium morborum ſimplicium genus veniamus.

De morbo communi, qui ſolutio vnitatis dicitur.

Caput XIV.

Perfecta morborum ſimilarium & organicorum doctrina, poſtulat iam ordinis ratio, vt de morbo illo communi, qui ſolutio vnionis, aut continuitatis dicitur, agamus. Iam verò vt illius naturam & generationis modum faciliùs dignoſcamus; ab vnionis ratione & cognitione exordienda eſt diſputatio. Illius autem variæ ſunt in corpore humano differentiæ; Prima ad vnionem animæ cum corpore refertur, hæcque formalis dicitur, cuius quidem diſſolutio mors eſt: Secunda ad vnionem principiorum & elementorum, atque hæc in mixto conſideratur: Tertia partium ſimilarium propria eſt, dicitúrque temperies, quæ ab harmonia & vnione quatuor qualitatum exſurgit: Quarta ad partes organicas ſpectat, quatenus ſcilicet ex vnione ſimilarium componuntur. Poſtrema denique communis tum partibus ſimilaribus, tum etiam organicis; atque iſtius corruptio à cauſa contra naturam interna, vel externa facta dicitur ſolutio vnitatis, quæ tertium morborum ſimplicium genus conſtituit; quod quidem manifeſtum eſt, tum ex Galeno, lib. de morb. differ & cap. 8. atque 88. art. par. tum ex Auicenna fen. 2. 1. cano. doctr. 1. cap. 2. & 4. tum denique ex omnium Græcorum, Arabum, & Latinorum ſcriptis. Hippocrates verò non tantùm vt tertium, ſed vt ſupremum morborum genus videtur ſolutionem continuitatis agnoſcere, dum lib. de fracturis & alibi omnem morbum vlcus eſſe affirmat; quod ſanè non niſi ſub ratione ſolutionis continui audiendum eſt: cùm enim in vlcere non tantùm vnio Phyſica violetur, ſed etiam Mathematica corrumpatur, proinde morbos omnes ſub vlcere contineri paulò audaciùs pronuntiauit: neque enim ſolutio continui ſupremum eſt morbi genus, ſed tantùm tertium à ſimilaribus, & organicis diſtinctum. Obſeruandum autem hîc eſt obiter, vnionem, vnitatem, & continuitatem confundi à Medicis: Ideóque morbus iſte communis, ſolutio vnionis, vnitatis, & continuitatis indiſcriminatim appellatur. At verò Galenus noſter

morborum communium exiſtentiam ex vnionis ratione hac demonſtratione illuſtrat 4. cap. lib. de morb. differ. Quod eſt principium, inquit, commune actionis vel vſus in corpore humano, poteſt communem morbum conſtituere, ſi corrumpatur; at vnio eſt principium commune ſingularum partium; illius enim beneficio partes, actiones vel vſus præſtant: ergo ſolutio illius vnionis erit morbus communis. Rurſum iſtius morbi exiſtentia ſic poteſt comprobari, curatio vera debetur tantùm morbis per contraria ex axiomate Medicorum; at ſolutioni continuitatis debetur curatio per vnionem, ex Galeno cap. 9. art. par. ergo ſolutio illa erit verè morbus. Argenterius cap. 12. lib. 1. de morb. in propoſitam Galeni demonſtrationem inuehitur, Primò quòd nulla actio ab vnione dependeat; Secũdò, quòd de actione læſa tantùm agendum ſit in morborum conſtitutione, non autem de vſu vitiato; verùm contradicendi animo exæſtuans furioſus ille non dignoſcit vnionem eſſe principium mixtum, & commune actionum, vel ſaltem vſum præſtare; quòd ſufficit cùm actio & vſus à Medicis confundantur: cutis enim, v. gr. quæ tantùm vſum habet, varios patitur affectus. Verùm vt veritas illius doctrinæ illuſtrior euadat, iam tria excutienda ſunt; Primò an ſolutio vnitatis ſit morbus; Secundò an rectè diuidatur morbus communis; Tertiò an ſit affectus communis partibus ſimilaribus, & diſſimilaribus.

An ſolutio continui ſit morbus.

LICET Galenus millies mille in locis contemnendas eſſe in Medicina logicas diſputationes ſuadeat, tum quia doctrinæ perfectionem retardant & confundunt; tum quia Medici ad ſenſum omnia referre debent; tamen vt illius placita ab Argenterij aliorúmque calumniis vindicentur, hîc pauliſper immorandum, & de ſolutionis continui natura atque eſſentia diſputandum eſt. Criticus ille, cui Galeni doctrina perpetuam nauſeam parit, lib. 1. de morb. cap. 12. variis, ſed vanis rationibus munitus ſolutionem continui à morborum cenſu & numero expungere conatur. Hæc illius ſunt obiecta; primùm, quod non eſt principium actionis, non poteſt morbum conſtituere, ſi corrumpatur, ex Galeno ipſo; cùm ſit de eſſentia morbi, vt actiones illius cui ineſt lædat; ſed vnio non eſt principium actionis organicæ aut ſimilaris, ſed tantùm temperies & conformatio, vt conſtat; quare, &c. Secundùm; morbus, inquit, diſtinguitur à ſua cauſa; ſed ſolutio continui eſt cauſa morbi; ab ea ſiquidem introducitur intemperies & praua conformatio; quare non poterit dici morbus. Tertium; morbus eſt, primò, & per ſe in prædicamento qualitatis; at ſolutio continui eſt primò, & per ſe in prædicamento quantitatis; quare, &c. Quartum; morbus affectus eſt partis, vt conſtat: neque enim ſine ſubiecto exiſtere poteſt; ſed vnio neque eſt pars, neque ſubiectum; ſed diſpoſitio tantùm accidentalis & quantitatiua; ergo, &c.

Proferamus iam & nos in Argenterij ſubſidium nouas copias. Quintum; vnio non poteſt eſſe principium aut ſubiectum morbi ratione ſolutionis; quia ex Hippocrate lib. de natura hum. ſi homo vnum quid eſſet, nec doleret, nec morbis tentaretur: Sextum, nunquam accidit morbus manente ſanitate; at ex Gale

Galeno cap.88. art.par. ſolutio continui fieri poteſt in corporibus ſanis remanente ipſa ſanitate; quare, &c. Denique ſi ſolutio continui eſſet genus morbi à contrariis continuitas ſoluendorum eſſet alterum genus; eorum enim ſolutio ſanitas eſt, & vnio morbus, vt apparet in illis quibus, os, palpebræ, oculi, vulua, anus clauſa ſunt à natura; at falſum eſt conſequens: ergo & antecedens.

Nos contrà, Græcorum, Arabum, & Latinorum doctrinæ ac veſtigiis inſiſtentes, ſolutionem continui non ſolùm morbum eſſe, ſed etiam tertium ſimplicium morborum genus conſtituere affirmamus; vt patet ex ſuperiori doctrina. At verò vt illius opinionis ratio eluceſcat, quædam iacienda erunt fundamenta. Primum, principium actionum multiplex eſt in corpore; vnum primarium & formale, anima ſcilicet, à cuius imperio omnes functiones dependent; alterum inſtrumentarium duplex, influens, ſcilicet facultas, & ſpiritus, & fixum, temperies in ſimilaribus partibus, & conformatio in organicis: Tertium verò mixtum & commune, vnio ſcilicet, ſine qua partes nec functiones exercere, nec vſum præſtare poſſunt. Secundum, ſolutio continui duobus modis poteſt conſiderari; Primò in ſua natura & eſſentia formali; atque ita verè morbus eſt: Secundò relatiuè ad intemperiem & prauam conformationem, quæ ſubſequitur ſolutionem continuitatis: atque hoc modo poteſt cauſa morbi cenſeri, vt etiam & cauſa ſymptomatis in doloris generatione. His ita ſuppoſitis iam contrariis rationibus ſatisfaciendum eſt. Ad primam & ſecundam patet ſolutio ex primo & ſecundo fundamento: ad tertiam dicimus, morbum propriè ratione affectus eſſe in prædicamento qualitatis, ipſum tamen vagari reſpectiuè per alia prædicamenta, vt notum eſt ex ſuperiori diſputatione. Ad quartam reſpondemus, vnionem non eſſe propriè partem, ſed affectionem & perfectionem partium; Ideo ſolutio non tribuitur vnioni tanquam ſubiecto, ſed partibus organicis & ſimilaribus diſtinctis: quòd autem ad rationes noſtras ſpectat, reſpondemus ad primam, Hippocratem lib. 1. de natura humana, diſputare contra eos qui exiſtimabant homines ex vnico elemento conſtare: Si enim illud eſſet, nec doleret homo, nec morbis tentaretur; cùm eorum omnium generatio & mixti etiam diſſolutio à contrarietate elementorum dependeat: at nos hîc de ſolutione vnionis partium agimus. Ad ſecundam dicimus, ſolutionem continui vel eſſe aliquando ſine nocumento ſenſibili operationum; atque hæc, ex Galeno, contingere poteſt in corpore ſano remanente ipſa ſanitate; vel cùm læſione actionum, & hæc morboſa eſt, de qua hîc agimus. Ad poſtremam reſpódemus, conſequentiam maioris falſam eſſe; cùm clauſula illa contra naturam partium quæ ſolutæ patentes eſſe debent, ſit vitium conformationis, contentum ſub morbis organicis: ſolutio enim vel eſt naturalis & neceſſaria, vt in ore, oculis, auribus, &c. vel eſt contra naturam; de qua hîc diſputamus. Sed videamus iam, an talis ſolutio bene dicatur morbus communis.

An ſolutio continui poſſit dici morbus communis.

SOLVTIONEM continui morbum eſſe conſtat ex ſuperiori diſputatione: iam verò an rectè dicatur communis morbus, breuiter inquirendum. Argenterius fucata ſua & logica

logicali Philoſophia ſolutionem illam vitioſè morbum communem appellari exiſtimat: Rationes autem quæ illius ſententiam confirmare videntur, ſunt hæ: Prima ſi ſolutio continui eſſet morbus communis, non eſſet ſimplex, ſed compoſitus ex ſimilari & organico; vt apparet in tumore, vbi eſt aggregatio omnium morborum: at ſolutio eſt morbus ſimplex, imò tertium genus morborum ſimplicium; ergo, &c. Secunda ſi ſolutio continui eſſet morbus communis ratione vnionis, quæ cõmunis eſt affectio partibus ſimilaribus, & organicis, morbi figuræ, magnitudinis, & ſitus eſſent etiam communes: ratio eſt, quia figura, aliáque communia ſunt ſingulis partibus; at falſum eſt conſequens: quare, &c. Tertia continuitas partium non eſt communis, ſed propria tantùm ſimilaribus; quare non poteſt ſolutio continui dici morbus communis.

Nos contrà, ſolutionem continuitatis morbum eſſe communem exiſtimamus: vt autem veritas iſtius opinionis appareat, duo proponemus fundamenta, priuſquam obiectis reſpondeamus. Primum, ſolutio continui dupliciter poteſt vſurpari, vel in propria & indiuiduali eſſentia ſub ratione formali; atque ita eſt vnus morbus ſimplex non diuiſus, vel relatiuè ratione vnionis, quæ communis eſt perfectio partium atque ita dicitur communis affectus. Secũdum fundamentum, communitas ſolutionis continui triplicem habet relationem ratione partium, vel enim refertur ad partes ſimilares tantùm, quando earum vnio ſoluitur illæſis organicis; vel ad organicas tantùm ſub eodem reſpectu; vel ad vtraſque ſimul, & hoc eſt quod vult Gal. ca. 11. lib. de morb. diff. neque enim neceſſe eſt in ſolutione continui ſemper ſolui in vno, & eodem tempore continuitatem partium ſimilarium, & organicarum, cùm vna poſſit aliquando lædi illæsâ alterâ. Ad ea verò quæ obiecta ſunt, reſpondendum eſt. Ad primam rationem, dico ſolutionem continui morbum eſſe ſimplicem ſub ratione formali, vt patet ex primo fundamento, dicitur tamen communis reſpectiuè, nec propterea morbus eſt compoſitus, cùm iſtorum diſpar ſit ratio, vt manifeſtum fiet ex ſequenti morborum compoſitorum doctrina. Ad ſecundã reſpondeo figuram, magnitudinem, & ſitum, aliáque communia quidem eſſe partibus ſimilaribus & organicis; eorum tamen morbos non eſſe communes, ſed organicos tantùm: ratio eſt quia non ſunt principia actionis ſub ratione conformationis in ſimilaribus; ſed tantùm in organicis: at verò temperies in ſimilaribus, ſub vnionis ſubſidio & opera, actionum eſt cauſa. Ad poſtremam dicimus, continuitatem communem eſſe affectionem omnium partium ampla nominis ſignificatione, vt notum fiet ex ſeq. diſp.

An ſolutio continui ſit morbus communis partibus ſimilaribus & organicis.

POSTREMA mihi ſupereſt diſputatio ad ſolutionis continui naturam illuſtrandam & perficiendam, an ſcilicet affectus ſit partium ſimilarium tantùm, an organicarum, an verò communis ſimilaribus & organicis. Iſtius autem quæſtionis veritatem duæ potiſſimum exercent opiniones. Prima eorum eſt, qui ſolutionem continui affectum eſſe ſimpliciter ſimilarem exiſtimant, cuius quidem author & fautor eſt Arabs ille Auenrhois lib. 3. ſui collibet.

cap. 14.

cap. 14. rationes autem quibus innititur, hæ ſunt; Prima, ſolutio continui affectus tantùm eſt earum partium, quæ vnitatem habent per veram continuitatem; at ſolæ ſimilares tales ſunt, vt conſtat, cùm organicæ ſint tantùm contiguæ; non continuæ: quare, &c. Secunda, ſi continuitatis ſolutio eſſet affectus partium organicarum, omnis incurabilis remaneret: quia ex Galeno cap. 90. art. par. vnio in partibus organicis impoſſibilis eſt; at falſum eſt conſequens: quare. Tertiò, partes organicæ non poſſunt pati ſolutionem continui, niſi per læſionem ſimilarium, cùm ex illis componantur; at contra ſimilares illæſis organicis ſoluuntur; ergo ſolutio illa potiùs erit affectus ſimilarium, quàm organicarum. Secunda opinio aliorum eſt, qui ſolutionem continuitatis affectum eſſe organicarum, non autem ſimilarium partium exiſtimant. Illius autem patronus eſt Argenterius cap. 12. lib. 1. de morb. gener. idque ſub quarundam rationum patrocinio. Primò, morbus, inquit, in ſitu, & in figura eſt organicus; at ſolutio cõtinui eſt morbus in figura, & in ſitu; quia non poteſt ſolui continuitas partiũ, quin partes à proprio ſitu dimoueantur, cum figuræ læſione; quare ſolutio illa erit morbus organicus, non autem ſimilaris. Secundò, ſi ſolutio continui eſſet affectus ſimilaris, actiones partium ſimilarium læderet; at remanent actiones integræ, cùm nutriantur partes diuiſæ, imò vegetiores apparent, vt conſtat ex carnis regeneratione in vulnere; quare patiuntur tantùm organicæ, non autem ſimilares partes. Tertiò, obſtructiones, inquit, partibus ſimilaribus, vt venis, arteriis, neruis accidunt; nec propterea ſimilares ſunt affectus, ſed organici; quia ſcilicet non impediunt actiones partium ſimilarium; ſic etiam pariter cùm vnio nihil ad earum actiones conferat, ſed tantùm temperies; licet ſoluatur, non tamen earum morbus erit ſolutio continui, ſed organicarũ tantùm. Nos vt diſſentientes iſtas opiniones conciliemus, ſolutionem continui non eſſe affectum ſimilarium partium tantùm aut organicarum, ſed communem partibus ſimilaribus & organicis affirmamus, vt conſtat ex ſuperiori doctrina: vt autem iſtius concluſionis veritas firmior euadat, quædam proponemus fundamenta.

Primum erit: Continuitas ad vnitatem ſemper refertur; nam continua ea re vera dicuntur, quorum extrema ſunt vnum; contiguitas verò ad pluralitatem, cùm ſit vicinitas & connexio, vtraque in corporis humani partibus manifeſtè apparet; illa quidem in ſimilaribus, quarum propria eſt affectio; hæc verò in organicis ob ſocietatem & colligantiam. At verò obſeruandum eſt, continuitatem, & contiguitatem duobus modis poſſe conſiderari; primò propriè, atque ita diſtinguuntur, vt notum eſt: Secundò communiter & impropriè; atque ita confunduntur à Medicis: & hoc eſt quod vult Auenrhois loco citato, dum diſtinguit continuitatem in veracem & non veracem. Secundum; Solutio continui duplex eſt, realis vna, altera verò intentionalis; illa rurſum duplex, completa ſcilicet ſeu totalis, & incompleta: illa in totali ſeparatione partium ſimilarium, vel organicarum apparet, quando ſcilicet realiter abſcinduntur: hæc verò in vulnere & vlcere, vbi ſimplex apparet diuiſio in partibus; Intentionalis autem propriè fit, dum vel ex abundantia materiæ, vel ex diſtentione partium ſoluitur vnio, vt

videre eſt in tumoribus, & in conuulſione. Tertium fundamentum, ſolutio continui ex Galeno lib. de morb. differ. aliàs partibus ſimilaribus accidit, aliàs organicis, aliàs vtriſque: Primò ſimilaribus, quando earum vnio in duas partes ſcinditur, vt dum oſſa, nerui, venæ, arteriæ diuiduntur: Secundò in organicis tripliciter; Primò dum aliqua pars ſimilaris totaliter ſeparatur ab organica, vt ſi à manu caro vel neruus amoueatur: Secundò dum aliqua pars organica ſeparatur ab organo, vt ſi à manu amputetur digitus: Tertiò dum ſoluitur pars organica ſine abſciſſione ſimilarium aut organicarum, ſed tantùm cùm reali ſeparatione, vt in profundo vulnere, in quo caro, nerui & oſſa amouentur: denique vtriſque, quando ex Galeno ligamentum diuellitur, quia diuulſo ligamento vtriuſque continuitas ſoluitur.

His iactis fundamentis, iam contrariis rationibus ſatisfaciendum eſt. Primò ſeſe offerunt prioris opinionis argumenta. Ad primum patet ſolutio ex primo fundamento, cùm continuitas conueniat non ſolùm partibus ſimilaribus, ſed etiam organicis. Ad ſecundũ dicimus Galenum eo in loco agere de totali ſeu completa ſeparatione partium, quarum vnio impoſſibilis eſt; non autem de ſolutionis aliis differentiis. Ad tertium reſpondeo, partes organicas & ſimilares non ſolùm ſimul, ſed etiam ſeparatim poſſe pati ſolutionem continui, vt conſtat ex tertio fundamento: ſolutio ſiquidem ea, dicitur communis affectus, quia partibus ſimilaribus & coniunctim, & diſiunctim poteſt accidere. At verò quòd ſpectat ad rationes propoſitas, in gratiam ſecundæ opinionis, reſpondemus ad primam, partium organicarum ſitum & figuram vitiari quidem à ſolutione continui, non tamen propterea ſimpliciter morbum organicum generari, niſi ſecundariò: primariò enim communis affectus inducitur; at deinde ſub illius cõmunionis ratione conformatio partium læditur in organicis, vt temperies in ſimilaribus partibus. Ad ſecundam dicimus, partium ſimilarium temperiem & actionẽ ſemper lædi in morbo communi, idque ſecundùm magis & minus pro ratione ſolutionis; at verò licet nutriantur & fœliciùs agere videantur partes ſolutæ ob carnis regenerationem, exiſtimamus id tribus de cauſis accidere; Primò quia à medicamentorum ſarcoticorum vſu excitantur facultates naturales; Secundò, quia natura ipſa interna ſanguinem, humores, & ſpiritus ad partes ſolutas in ſubſidium transfert, tum ad reparandam deperditionem ſubſtantiæ, tum etiam ad vnionem fœlicitandam; Tertiò quia vis illa formatrix, quæ antea quieſcebat propter vnionem partium, naturales facultates ſollicitat, & ad conſolidationem ſtimulat. Ad tertiam dicimus, obſtructiones partium ſimilarium referri ad morbos organicos reſpectiuè, quatenus partes illæ organicis ſubſeruiunt ob commeatum; non autem quatenus vt ſimilares ſunt, conſiderantur: In obſtructionibus enim remanent integræ partes ſimilares ſine vitio actionum ſimilarium; at in ſolutione continui contrà vitiatur vnio ſimilarium, & cum ea earum actiones læduntur: Ideóque ſolutio hæc dicitur morbus, communis non organicus, vt obſtructio. Atque hæc de ſolutionis continui natura ſufficiant. Iam de illius differentiis agamus.

De

De morborum communium differentiis.

CAPVT XV.

MOrborvm communium diuiſio ita confuſa & intricata eſt, tum in veterum, tum in neotericorum doctrina, vt vix appareat quid de legitima illius partitione ſit ſtatuendum. Primò Hippocrates lib. de fract. omnes ſolutionis continui differentias ſub vlcere contineri videtur affirmare, dum omnem morbum vlcus eſſe pronuntiat: Secundò Galenus variè variis in locis de morborum communium differentiis tractat: etenim primò de differ. morb. cap. 11. vbi ex profeſſo de illis diſputat, tres tantùm agnoſcit, fracturam ſcilicet, vlcus & ruptionem, ſub qua conuulſionem includit: auulſiones autem excludit. At lib. 4. meth. cap. 1. alias ſolutionis continui ſpecies proponit præter illas, auulſiones ſcilicet, vulnera, contuſiones, apertionem, eruptionem, & diapedeſim vaſorum. Denique idem cap. 90. & 91. art. par. vbi curationem morborum communium exponit, duas illorum generales profert, ſimplicium ſcilicet, & compoſitorum: ſimplicium deinde tres ſpecies enumerat, fracturam in oſſibus, vulnus, & vlcus in carne; puncturam verò in neruo, vnde conuulſio; compoſitorum verò plures ſpecies conſtituit pro implicatione ſimplicium, vt in vulnere cum fractura apparet, in vlcere cum carie, &c. Arabum princeps Auicenna fen. 2. pri. cano. doctr. 1. cap. 4. differentias ſolutionis continui proponit ex ratione partium; ſi enim accidat cuti, vocatur excoriatio, ſiue ſcarificatio; ſi carni, dicitur vulnus, & vlcus; ſi oſſi, fractura; ſi venis, & arteriis, apertio, inciſio, perforatio; ſi ligamentis ſeu panniculis, ruptura; ſi neruis, conuulſio. Argenterius cap. 13. lib. de morb. gener. non ſolùm propoſitas à Galeno differentias damnat, ſed etiam illum vt confuſionis, inconſtantiæ, & contrarietatis reum pronuntiat; ac deinde diuiſionem morborum communium non à ratione partium, ſed tantùm à diſpoſitione cauſarum deriuandam & mutuandam eſſe affirmat. Sub hac demonſtratione quatuor, inquit, tantùm ſunt ſolutionis continui genera, cùm totidem ſint cauſæ, à quibus ſolutio vnitatis ſolui poteſt: à tenuibus enim & ſecantibus cauſis vulnera generantur, ab erodentibus vlcera. Tertiò à duris & grauioribus corporibus contuſiones; denique à tendentibus rupturæ. Omnes aliæ differentiæ, inquit, ſub illis quatuor continentur, aut ad eas referri poſſunt.

Nos vt iam confuſam illam morborum communium diuiſionem illuſtremus, & diſſentientes veterum & neotericorum ſententias conciliemus, ſolutionem continui quatuor modis diuidi & partiri poſſe exiſtimamus: Primò ratione naturæ & compoſitionis; Secundò ratione partium; Tertiò ratione cauſarum; poſtremò ex agendi & patiendi modo. Primùm ratione naturæ diuiditur ſolutio continui in ſimplicem & compoſitam, vt patet ex Galeno 3. art. par. loco citato: Secundò ratione partium diuiditur ſolutio continui, vt conſtat ex Galeno, & ex Auicenna; fractura enim refertur ad oſſa, vulnus & vlcus ad carnem, & ſic de cæt. Tertiò pro reſpectu cauſarum, vt Argenterius expoſuit, licet in quibuſdam decipiatur: fractura enim, verbi gratia, non ſolùm à duris corporibus, ſed etiam à tenuibus & ſe-

cantibus inferri poteſt. Poſtremò ex agendi & patiendi modo, pro reſpectu cauſarum & partium diuiduntur ſolutiones continuitatis: erodentia enim generant vlcus in carne, cariem in oſſe; dura & grauia contuſionem in partibus carnoſis, fracturam verò in oſſibus: tendentia conuulſionem in neruis, & auulſionem in ligamentis: ſecantia puncturam, ſi punctim; vulnus verò ſi cęſim agant, inducunt; & ita de cæteris.

Atque hæc de diuiſione ſolutionis continui generaliter dicta ſint. Iam vt propoſita doctrina illuſtrior euadat, & Galenus vt à contradictionis crimine vindicetur, tria breuiter excutienda ſunt. Primò an auulſio ſit morbus communis; Secundò an conuulſio ſit ſolutio continui; Tertiò an anaſtomoſis & diapedeſis ſub ſolutione continui poſſint contineri. Quod ad primum ſpectat, Galenus noſter doctrinæ ſuæ veritatem deſtruere videtur: etenim lib. de differentiis morb. c. 11. expreſsè declarat, auulſiones non eſſe affectus communes, ſed organicos: at verò cap. 1. lib. 4. meth. auulſiones ligamentorum communes eſſe affectus affirmat. Iam vt Galenum cum Galeno concilie-mus, exiſtimamus auulſiones tribus modis poſſe conſiderari; Primò ratione organi, ad cuius perfectionem & vſum comparata ſunt ligamenta; atque ita dici poſſunt morbi organici: Secundò ratione ligamentorum ſimpliciter, prout ſunt partes ſimilares; Tertiò ratione vtriuſque, organi ſcilicet, & partis ſimilaris: atque ita ſub hoc reſpectu morbum communem conſtituunt. Quod ad ſecundam difficultatem attinet, Galenus ſibiipſi etiam non conſtare videtur: nam 1. de cauſis ſympt. & paſſim alibi conuulſionem eſſe ſymptoma, morbum ſcilicet deprauatum confirmat: at 4. & 6. methodi, tum etiam lib. de differentiis morborum, vult eſſe ſolutionem continui; & à ruptione pendere. Quod quidem rurſum implicare videtur: neque enim in ruptione neruorum fieri poteſt conuulſio, ſed tantùm in extenſione. Ad hæc reſpondemus, conuulſionem propriè eſſe motum deprauatum, illamque ab aliquo morbo pendere, ſub ratione tamen extenſionis neruorum ſolutionē eſſe continui intentionalem dicimus, non quidem realem, & completam: neque enim totaliter rumpuntur nerui, ſed extenduntur tantùm. Poſtremum ſupereſt dubium de anaſtomoſi & diapedeſi. Argenterius vult, anaſtomoſim eſſe morbum organicum in qualitate, non autem communem affectum; ac deinde diapedeſim non pendere à cauſa ſoluente continuum ſtatuit; ſed tantùm à rarefaciente, & à ſanguinis tenuitate ex Galeno 5. meth. cap. 2.

Verùm dicimus nos anaſtomoſim re vera eſſe morbum communem, quia in apertione illa vnio naturalis venarum ſoluitur: at quod ad diapedeſim ſpectat, quia in ea ſoluitur vnio à relaxantibus, vt in conuulſione à tendentibus; ideo ſub ratione ſolutionis continui generaliter contineri poteſt. Atque hæc de morborum ſimplicium omnium doctrina ſufficiant. Iam de compoſitis agamus.

De morborum compoſitorum natura & eſſentia.

CAPVT XVI.

CVM ea ſit naturæ via & ratio in ſcientiarum demonſtratione, vt à ſimplicibus fiat progreſſus ad compoſita; iam poſita & per

& perfecta morborum ſimplicium generali theoria, ſupereſt compoſitorum doctrina diſputanda: neque enim eorum ſimplicitati indulgendum eſt, qui ſimplicium cognitione contenti iſtorum doctrinam quaſi inutilem eſſe imaginantur; licet enim morbi compoſiti ex permixtione & concurſu ſimplicium oriantur, & quamuis perfecta eorum demonſtratio, teſte Galeno lib. de morb. differ. cap. 13. ex ſimplicium cognitione dependeat; non tamen propterea aut vanam, aut non neceſſariam eſſe morborum compoſitorum ſcientiam exiſtimandum: tria enim ſunt, quæ illorum neceſſitatem teſtantur; Primò authoritas: fruſtra enim & Galenus, & Auicenna, aliique omnes veteres, & neoterici de illis tam accuratè tractaſſent: Secundò varia naturæ & generationis ratio; cauſæ etenim ſimplicium morborum non ordinantur ad generationem cõpoſitorum ſub eodem reſpectu, cùm inter ſeſe omnino diſtinguantur: Tertiò curationis ratio vtilitatem & differentiam teſtatur; nam ex Galeni præceptis curatio morborum ſimplicium prorſus diſtincta eſt à curatione compoſitorum; quinimò iſtorum cognitionem vtiliorem & magis neceſſariam, quàm ſimplicem illam ſimplicium doctrinam exiſtimamus, potiſſimùm ratione praxeos: rari enim ſunt ſimplices affectus, compoſiti autem frequentiores: ideóque illi potiùs ratione doctrinæ, quàm ratione praxeos videntur inſtituti.

Sed iam quid ſit morbus compoſitus, & an illius natura ab vnione, an verò à pluralitate diſtincta morborum dependeat, breuiter eſt definiendum. Morbus compoſitus toties fit, quoties plures morbi aut ſimilares, aut organici, aut communes, aut omnes ſimul partium corporis humani ſanitatem fatigant, & earum actiones lædunt. Verùm an compoſitionis natura pendeat ab vnione illorum, an verò à pluralitate diſtincta, vel confuſa, difficile eſt demonſtrare. Auicenna fen. 1. 1. can. doctr. 1. cap. 5. de morborum compoſitorum natura, ita philoſophatur: morbus, inquit, tunc eſt compoſitus, non quando coniunctus eſt & mixtus, ſed quando ex ſimplicium coniunctione naſcitur vnus morbus, vt apparet in tumore, in quo tria genera morborum ſub vnione formali, quæ ad actum curatiuum refertur, exiſtunt: ratio Auicennæ authoritatem videtur confirmare, cùm quicquid eſt, tale ſit per vnam formam, quæ vnionem & vnitatem indicat. Fernelius cap. 10. ſuæ Pathologiæ vnionem illam formalem non ita expreſsè declarat, ſed illam ad vnitatem partium refert: morbi compoſiti tunc generantur, inquit, cùm plures morbi in eamdem partem concurrunt, aliàs autem minimè. Galenus noſter cap. 12. & 13. lib. de morb. differ. non ita ſeuerus eſt in morborum compoſitorum conſtitutione; neque enim vnionem illam formalem aut vnitatem partium neceſſariam eſſe agnoſcit, cùm plures morbi compoſiti aliàs vnicam partem, aliàs plures obſideant, & earum actiones diſiunctim & coniunctim lædant.

Nos vt iſtius difficultatis veritatem aperiamus, dicimus variam eſſe & multiplicem morborum compoſitorum naturam, tum ratione componentium, tum ratione compoſitionis; tum denique ratione partium: Primò ratione componentium varia eſt eorum conditio: aliàs enim morbus ſimilaris ſimilari iungitur, aliàs organico, aliàs communi: rurſum organicus aliàs organico, aliàs

ſimilari, aliàs communi iungitur; & ita de iſto cùm aliis; denique aliàs omnes permiſcentur. Secundò ex modo compoſitionis diuerſa etiam eſt; aliquando enim fit ordinatim, alias confusè, ordinatim dupliciter; vel enim cum vnione formali, quando ex pluribus vnus fit formaliter, vt in apoſtemate, vel ſine vnione, vt in febribus: compoſitus, quando vna eſt primaria, alia concomitans; confusè, vt in febribus erraticis, quarum maxima eſt inæqualitas; denique ratione partium diſtinguuntur: morbi enim compoſiti alias vnius partis actiones lædunt, alias multas operationes labefactant. Atque hinc apparet, quid de propoſita quæſtione ſit ſentiendum: neque enim vnio ratione partium aut formæ ſemper neceſſaria eſt, ad conſtituendam naturam morborum compoſitorum; ſed in quibuſdam: neque pluralitas etiam ſemper cum confuſione morbi; ſiquidem illi compoſiti aliàs vniuntur, alias implicantur, aliàs vagantur, & diſiuncti apparent. Obſeruandum autem eſt, vnum & eundem compoſitum poſſe dici ſimplicem ſub vario reſpectu; tumor verbi gratia ratione formæ & curationis dicitur vnus morbus & ſimplex; ratione verò cauſarum, morborum, & partium compoſitus. Sed iam ad differentias morborum compoſitorum deueniamus, vt hæc doctrina clarior euadat.

De differentiis morborum compoſitorum.

CAPVT XVII.

IN aſſignanda morborum compoſitorum diuiſione diſſentiunt inter ſe Græci & Arabes cum Latinis: Galen. enim lib. de differentiis morb. tres illorum claſſes diſtinctas conſtituit, ſimilarium, organicorum, & communium. Auicenna vnicam differentiam proponit, tumorem ſcilicet; cuius ſpecies declarat. Fernelius varias profert pro ratione partium & compoſitionis morborum. Argéterius infinitas differentias, lib. de morb. differentiis, nobis offert, & explicat. Nos vt confuſam illorum doctrinam veritatis & facilitatis lumine illuſtremus, exiſtimamus morbos compoſitos duobus modis diuidi poſſe; Primò ſecundùm ea quę eſſentiam conſtituunt & conſequuntur; denique ſecundùm ea quæ accidunt: licet enim morbi ſint accidentia, tamen eſſentiam habent, & ſecundùm ea quæ concurrunt eſſentialiter illis, vt ſunt cauſæ, partes, compoſitio, ſymptomata, &c. partiri poſſunt. Prima eſſentialis differentia de natura componentium mutuatur: illam eleganter Galenus expreſſit ca. 12. & 13. de morb. differentiis: morbi compoſiti, inquit, diuiduntur in ſimilarés, organicos, & communes; morbi ſimilares in duplici ſunt differentia: vel enim referuntur ad qualitates egreſſas à naturali habitu, vnde intemperies compoſitæ; vel ad anguſtiam & latitudinem meatuum, quando diſiunctæ, laxiores vel anguſtiores partes ſimilares redduntur. Obiiciet fortaſſe aliquis, fruſtra & vitiosè Galenum de iſtis ſimilaribus morbis compoſitis agere, ſcilicet eo loco; tum quia in principio eiuſdem lib. cap. 5. eos vt ſimilares affectus agnoſcit, tum quia morbi in latitudine & anguſtia ad organicos ſpectant. Verùm reſponde; Morbos qui in anguſtia & latitudine Meatuum proponuntur, meatuum proponuntur poſſe dici ſimplices, & compoſitos, ſimilares, & organicos, ſub diuerſo reſpectu: poſſunt enim eſſe ſimplices ratione partium

tium ſimilarium, cùm meatus relaxantur, vel conſtringuntur: poſſunt eſſe organici, & compoſiti ratione partium organicarum, & compoſitionis modo. Secundò ex Galeno morbi compoſiti tripliciter generantur; Primò cum duo ſimul miſcentur morbi, quorum prior ad ſimilarem partem ſpectat, primò & per ſe; poſterior verò ad organicã, vt in luxatione cum intemperie: hæc enim accidẽtaliter tantùm conuenit; Secũdò quando plures morbi permiſcẽtur in organica parte, quorũ nullus ad eam ſpectat niſi per accidens, vt in vlcere corneæ, & in dilatatione pupillæ; hi enim morbi vitia ſunt oculorum, licet per ſe vnus ad corneam, alter ad pupillam referatur. Denique quando morbi compoſiti organici in parte organica generantur, vt pterigion in oculo, ſuffuſiones, &c. ſunt enim morbi in numero. Tertiò ex Galeno morbi compoſiti communes ex ſimilaribus, & organicis componuntur, vt in vlcere, & in carnis excreſcentia cum intemperie. Secunda eſſentialis differentia à partibus deriuatur; quando ſcilicet vel vna, vel plures ex ſimilaribus & organicis internis aut externis, ab vno vel pluribus morbis compoſitis diſiunctim aut coniunctim excercentur. Tertia à cauſis deriuatur ſiue efficiẽtes ſint internæ & externæ, ſiue formales ratione vnionis & diuiſionis, ſiue materiales ratione humorum. Inde multiplices differẽtiæ, vt patet de cauſarum explicatione. Quarta à ſymptomatis petitur, quorum diuerſa eſſe poteſt conditio. Quinta à compoſitionis modo, quando confunduntur, implicantur, diſiungũtur, aut vniuntur morbi compoſiti: at verò quod ad accidentarias morborum compoſitorum differẽtias ſpectat, ab externis rebus deſumi poſſunt, vt à tempore; vnde chronici, breues, acuti, peracuti; ab anni conſtitutione æſtiui, hyemales; & ab aliis circumſtantiis, quorum infinita eſt ſeries. Ideo eorum enumerationem otioſis relinquo. Et hæc de differentiis ſufficiant.

Atque ita perfecta remaneat prima ſectio Pathologię noſtræ, quæ de morborum ſimplicium, & compoſitorum natura & differentiis tractat: Iam ſecundam, quæ de cauſis morborum agit, aggrediamur.

FRAN

FRANCISCI RANCHINI, PATHOLOGIÆ VNIVERSALIS.

SECTIO SECVNDA, De cauſis morbificis.

PRÆFATIO. De Æthiologiæ vtilitate, & neceſſitate.

ELEGANTER, *vt ſolet omnia Galenus cap.6.lib.2. de temper. Qui in naturali philoſophia ſunt excercitati, inquit, rerum omnium cauſas inquirere, & dignoſcere debent; & meritò ſanè, cùm ab earum contemplatione non ſolùm fœlicitas quædam ex Poëta, ſed etiam certitudo ſcientiarum, & perfectio ex Ariſtotele dependeat; nullius ſiquidem rei perfecta cognitio haberi poteſt, cuius ignorata fuerit origo, & generationis ratio; atque in eo Philoſophi à cæteris hominibus diſtinguntur: illi enim intellectus miniſterio occultas rerum cauſas perſcrutantur; iſti verò ſenſuum opera externam tantùm rerum faciem & ſuperficiem conſiderant. Eiuſmodi cauſarum contemplatio Medicis admodum neceſſaria, nihilque ſanè Medico dignius aut præſtantius, quàm earum rerum cauſas perſpectas habere, quarũ ſcientiam profitetur: illarum autem tria conſtituuntur genera à Galeno, ſalubrium, ſcilicet, inſalubrium, quarum hiſtoriam hîc meditamur, & neutrarũ, vt videre eſt lib.art.par. Iam igitur perfecta in prima ſectione morborum theoria, poſtulat inſtituti ratio, vt cauſarum morbificarum demonſtrationem in hac ſecunda aggrediamur. Neque enim Herophili paradoxum probamus, qui nullam dari cauſam in morbis affirmabat, vt narrat Gal.lib.de cauſis procatart. multò minus methodicorum hæreſim illam laudamus, qui cauſarum diagnoſim ſuperfluam in morborum curatione profitebantur: cauſarum enim contemplatio ex Galen. & Medicorũ omnium conſenſu, non ſolùm vtilis, ſed etiã neceſſaria, tum in diagnoſi, tum in prognoſi, tũ in therapia morborum. At verò quia duplex eſt cauſarum inſalubrium conſideratio, vna theorica, quæ ea omnia à quibus ſtatus ſalubris generaliter alterari poteſt, contemplatur; altera practica, quæ ſingulorum morborũ particulares cauſas perquirit. Nos hîc theoricam tantùm profitemur: vt autem illam recta methodo inchoare & perficere poſſimus, primùm de cauſæ morbificæ natura agemus; Secundò generales cauſarum differentias proponemus;*

mus; Tertiò cauſarum internarum & externarum varietatem & conditionem perſequemur. Denique morborum ſimilarium, organicorum, & communium cauſas apponemus. Atque ita perfecta remanebit Aetiologia noſtra. Iam igitur quid ſit cauſa morbiſica aperiamus.

Quid ſit cauſa morbifica.

Capvt Primvm.

CVM omnis quæ de re aliqua ſuſcipitur diſputatio, à definitione exordiri debeat, iam à cauſæ morbificæ natura auſpicanda eſt Ætiologia noſtra: vt autem exordiamur, obſeruandum eſt, cauſam variè à variis definiri. Galenus quatuor proponit definitiones, quarum veritatem Argenterius conuellere conatur cap.6.lib.de cauſis morb. Prima extat apud Galenum lib.1. de locis affectis; vbi, cauſa eſt inquit qua tangente afficimur, & qua recedente quieſcit affectus. Vitioſa, ait cauillator ille, eſt hæc definitio, quia excludit cauſas externas, quæ re vera cauſæ ſunt ex Galeno: afficiunt enim cùm adſunt, nec illis remotis aufertur affectus. Verùm non videt cæcus ille Galenum ibi de cauſa coniuncta tantùm agere, non autem de aliis; diſtinguit ſiquidem cauſas coniunctas & permanentes à tranſeuntibus. Secunda cauſæ definitio proponitur ab eodem Gal. cap. 1. lib. de differentiis ſympt. Cauſa eſt, inquit, quæ egit nec amplius agit. Cenſor ille contra ita diſputat: Galenus, inquit, ſeipſum iugulat, cùm lib. de art. conſtit. ſcribat cauſas tantùm cenſeri dum agunt, non autem dum agere poſſunt, aut poſtquam egerint.

Verùm nos reſpondemus, cauſas tripliciter conſiderari poſſe; Primò in potentia ad actionem priuſquam agant; Secundò in actione ipſa, dum agunt; Tertiò poſt actionem ipſam. Galenus autem eo in loco non verè cauſam definit; vt ipſe ſtatim fatetur; ſed tantùm cauſæ præteritam actionem demonſtrat. Tertiam affert idem Galenus eodem lib. cap.1. circa finem: cauſa, inquit, eſt quod ex ſua natura ei quod fit, partem aliquam generationis confert. Argenterius in hanc duo obiicit; vnum eſt, excluderentur, inquit, cauſæ ſine quibus non, cùm nihil conferant generationi morborum: Secundum, cauſæ etiam accidentariæ non poſſent contineri ſub ea definitione. Verùm dicimus Galenum eodem in loco diſtinguere cauſas quæ agunt per ſe, ab illis quæ per accidens operantur; neque verò ab ea definitione cauſæ ſine quibus non excluduntur, cùm ſub efficiente quodammodò contineantur. Quarta exprimitur 3.artis par. vbi Galenus; Cauſa inſalubris, inquit, eſt, quæ vel morbum efficit, vel factum conſeruat. Argenterius definitionem illam quodammodò probat, in eo tamen illam imperfectam eſſe exiſtimat, quòd cauſas augentes morbum non includat, quæ à Galeno 7. meth. inter cauſas annumerantur. Verùm non animaduertit bonus ille vir cauſas augentes contineri ſub ſecunda parte definitionis: quæ enim augent morbum, illum conſeruant. Atque hinc patet, quàm malitioſè Argenterius in Galenum inuehatur. Iam ad alias definitiones veniamus. Auicenna fen.

2.1. cano. doctr.1.cap. 1. cauſæ definitionem proponit. Cauſa apud Medicos, inquit, eſt quod primò eſt, & ex quo dependet generatio alicuius morbi in corpore humano: quaſi dicat cauſam eſſe quod primò, per ſe, & immediatè morbum generat in corpore humano. Ab ea definitione cauſæ accidentariæ excluduntur; at verò contra prioritatem illam cauſæ diſputant multi, cùm varij morbi ſimul & eodem tempore cum cauſis oriantur; quod in cauſa coniuncta & continente apparet: verùm diſtinguendum eſt; vnum enim dupliciter poteſt eſſe prius, vno modo tempore & natura ſimul; altero modo non tãtùm tempore, ſed natura ſolùm. Si ergo datur aliqua cauſa, quæ ſimul cum ſuo effectu appareat, id verum eſſe poteſt quantum ad tempus exiſtentiæ, ſed non quantum ad naturam, cùm ſub ea ratione cauſa ſit prior ſuo effectu. Argenterius cauſam morbificam ita definit: cauſa, inquit, eſt quæ quocumque modo morbo aliquid confert; conferunt autem quæ gignunt, quæ cõſtituunt, quæ augent, & quæ conſeruant morbum. Criticus ille definitioné ſuam à Galeno mutuatur, in eo tamé errat quòd intemperiem agnoſcit cauſam conſtituentem morbi, cùm ſit morbus ipſe. Verùm iam noſtram proponamus, miſſis aliis. Cauſa igitur nobis erit affectus contra naturam morbum primò & per ſe præcedens & generans, atque actiones partium per illius interuentum lædens: primò definitur per affectum contra naturam, quia ex Galeno tria ſunt rerum contra naturã genera, morbus, cauſa, & ſymptoma. Deinde apponũtur differentiæ: diſtinguitur etenim cauſa à morbo in duobus; primum eſt, quia generat morbum, Secundum eſt, quia non immediatè, ſed mediante morbo actiones lædit. Sed iam videamus an propoſita definitio ſit admittenda.

An allata cauſæ morbificæ definitio ſit legitima.

Capvt II.

Iam ad propoſitæ definitionis illuſtrationem ſeſe difficilis offert quæſtio excutienda; an ſcilicet cauſa ſit affectus contra naturam, primò & per ſe morbum præcedens ac generans, atque illius interuentu funct. &c. multa enim contra ſingulas illius definitionis partes obiici poſſunt, quæ illius veritatem conuellere videntur. Primum enim, affectus non videtur poſſe conuenire cauſæ, cùm ad morbum pertineat: Ideóque Fernelius cauſam per affectionem definit, morbum autem per affectum, cùm ab affectione oriatur: Secundò cauſæ externæ & internæ permanentiam habere nequeunt, cùm vndiquaque diffluant, nec perſiſtant, excepta coniuncta: permanentia autem affectus naturam neceſſariò conſtituit: Tertiò, cauſæ non poſſunt dici contra naturam, cùm alimenta, elementa, aliaque à quibus morbi generantur, corpora ſint purè naturalia: Quartò dantur cauſæ accidentariæ efficientes morborum ex Galeno, à quibus primò & per ſe non poſſunt creari morbi, ſed ſecundariò tantùm: Quintò dum morbus morbum parit, cauſa primò & per ſe morbum non generat, ſed morbus; quinimò tunc cauſa immediatè actiones lædit: Sextò non ſemper cauſa præcedit morbum, cùm vnà cum coniuncta morbus oriatur: Septimò in concurſu cauſarum, verbi gratia, dum internæ & externæ cauſæ ad generationem

morbi conueniunt, non omnes primò & per ſe poſſunt introducere morbum, ſed vna tantùm ex illis; quare ſaltem aliqua cauſa tunc temporis remanebit ſine primaria illa authoritate & affectione.

Nos contrà, propoſitam definitionem veram & perfectam exiſtimamus; vt autem veritas illius innoteſcat, quædam proponemus fundamenta, ex quibus & concluſionem & reſponſa eliciemus. Primum fundamentum: Affectus tribus modis vſurpatur; Primò communiter pro quacumque alteratione ſalubri & inſalubri; Secundò contractius pro mutatione ſanitatis à naturali ſtatu; & ita ex Galeno lib. de differentiis ſympt. tria ſunt affectuum genera, cauſa ſcilicet, morbus & ſymptoma: Tertiò magis propriè, pro morbo tantùm, vt exactiùs declaratum fuit à nobis cap. 2. ſect. 1. Secundum fundamentum: Cauſæ externæ à quibus morbi generari poſſunt, dupliciter conſiderari poſſunt; Primò in naturali exiſtentia; atque ita corpora naturalia ſunt, vt elementa, alimenta, medicamenta, &c. vel cum relatione, quatenus ſcilicet corporis humani ſanitatem immutare, aut alterare poſſunt, atque, ita vt cauſæ morbificæ ſunt, contra naturam dicuntur. Tertium fundamẽtum: Cauſarum ex Galeno 1. de differentiis ſympt. cap. 1. aliæ primò & per ſe agunt; aliæ ex accidenti per ſe, quæ primò ex ſua natura nullius rei interuentu agunt; per accidens contrà, quæ non ex natura propria, ſecundariò tamen, atque alterius medio operantur: ſic aqua per ſe refrigerat, per accidens calefacit per antiperiſtaſim. Quartum fundamentum: Primaria actio cauſarum dupliciter conſiderari poteſt; Primò quatenus refertur ad morbum; atque ſub hoc reſpectu cauſa primò & per ſe generat morbum: Secundò quatenus cauſæ conferuntur in ſe inuicem, dum concurrunt externæ & internæ ad morbi generationem; atque ita illa cauſa quæ immediatè morbum parit, dicitur primò & per ſe agere; aliæ verò vt iuuantes, & vt mouentes concurrunt.

Iam ex iſtis fundamentis apparet, tum quàm firma ſit & ſtabilis propoſitæ definitionis veritas, tum quid ſit etiam obiectis reſpondendum. Ad primam itaque, & ſecundam obiectionem dicimus, cauſam definiri per affectum à Galeno: quia ab ea immutatur naturalis ſtatus corporis humani, neque verò permanentiam eſſe de eſſentia affectus fatemur, niſi ſub certa quadam conditione, vt demonſtratum fuit in ſuperiori ſectione. Ad tertiam patet ſolutio ex tertio fundamento. Ad quartam reſpondeo, morbum habere tunc rationem cauſæ, non morbi; Ideóque primò & per ſe generat, nec actiones lædit, niſi per noui morbi interuentum. Ad quintam reſponſum fuit ſuperiori capite. Ad ſextam patet ſolutio ex vltimo fundamento. Sed iam ad differentias cauſarum veniamus.

De differentiis cauſarum morbificarum.

CAPVT III.

CAVSARVM morbificarum demonſtratio & partitio admodum confuſa & intricata eſt in Græcorum, Arabum, & Latinorum doctrina. Primus omnium Hippocrates 4. de morb. morborum originem ad tria refert principia. Tria ſunt, inquit, ex quibus morbi oriuntur; Primò humores, qui niſi repur-

gentur, homines ægrotare faciunt: alterum eſt cœlorum vis, dum quæ ex cœlo pendent, noxia ſunt, & præter victus rationem contingunt: Tertium eſt violentia, cùm quid violentum accidit, vt ex immoderato labore, caſu, vulnere, percuſſione. Verùm ignoſcat nobis aut Hippocrates, aut qui ſub illius nomine libros de morbis ſcripſit: neque enim illam cauſarũ ſeu principiorum diuiſionẽ admittere poſſumus, tũ quia vitioſa, tũ quia perfecta nõ eſt: vitioſa primò apparet, quia genera cauſarum confundit, cùm cœlorum vis & violẽtia ſub externo principio contineantur. Imperfecta eſt, quia non omnes cauſas internas & externas complectitur, vt ex ſequenti doctrina manifeſtum fiet. Galenus ſparſim & ſatis negligenter de cauſarum differentiis tractat: libro enim de cauſis procatar. contra eos tantùm diſputat, qui aut cauſas externas negabant, aut eas non habendas eſſe in numero cauſarum pertinaciter affirmabant: libro de cauſis morb. perfectè & accuratè cauſarum ſeriem proponit; non quidem generaliter, ſed tantùm ſpecialiter pro ratione morborum ſimilarium, organicorum, & communium.

Alibi cauſas diuidit in externas, & internas: libro verò de ſympt. diff. cap. 1. & 6. de vſu partium, cauſarum complura eſſe genera affirmat; materiam ſcilicet, vtilitatem, ſcopum, inſtrumentum, & principium motus; eò quòd hæc omnia ad rei generationem concurrant: addit & exemplar, & voluntatem, & cauſam ſine qua non. Argenterius cap. 2. lib. de cauſis morb. propoſita illa cauſarum genera funditus euertere conatur. Primò, fruſtra, inquit, ſcopum & vtilitatem proponit Galenus, cùm ſub fine contineantur, & cùm ex eodem libro de cauſis procatar. ratione tantùm, non re diſtinguantur. Secundò; exemplar, inquit, ſeu idea non poteſt eſſe cauſa, multò minus voluntas, cùm cauſæ morbificæ non agant ex intellectus operatione. Verùm non videt cenſor ille, Galenum illis in locis proponere cauſas rerum artificialium potiùs, quàm morborum, vt iudicare licet ex contextu. Quicquid tamen ſit, nullam proponit Galenus perfectam & generalem diuiſionem cauſarum morbificarum, quæ ſinu ſuo particulares omnes differentias complectatur. Arabum princeps Auicenna fen. 2. 1. cano. doct. 1. cap. 1. cauſarum tria admittit genera, antecedentium, primitiuarum & coniunctarum. Verùm in duobus peccat; Primò, quia confuſè diuidit; Secundò, quia diſtinctio manca & incompleta eſt, cùm nec cauſas omnes externas indicet, vt cœlorum vires, & Dæmonum operationes; nec etiam internas, vt inſitas, tum naturales, tum quæ contra naturam ſunt, vt patet ex particulari doctrina Auicennæ. Doctiſſimus Fernelius ſtatim initio lib. de cauſis morborum eleganter ſatis cauſarum morbificarum tabulam proponit: quatuor, inquit, ſunt cauſarum genera in morbis, materia, forma, finis, & efficiens: efficientium autem cauſarum duas deinde conſtituit generales differentias; inſitarum ſcilicet, & aduentitiarum. Inſitas appellat congenitas, earúmque aliæ naturales, aliæ contra naturam ſunt; naturales eas agnoſcit, quæ temporum & ætatum decurſu ſenſim nos mutant, & paulatim in ſenium, & in mortem deducunt; eiuſmodi ſunt principiorum repugnantia & elementorum contrarietas: præter naturam autem vult eſſe principia hæreditaria morborum. Aduentitias deinde diuidit in internas, & externas. Internarum dupli

duplicem conſtituit differentiam, antecedentium ſcilicet, & coniunctarum: externas ſubdiuidit, in eas quæ vel neceſſariò, vt res non naturales, vel non neceſſariò immutant corpora, vt fortuita. Hæc eſt diuiſio Fernelij ſatis elegans, & medica; ſed quæ tamen & manca & vitioſa eſt, vt oſtendemus poſteà. Subtiliſſimus Argenterius ca.4.lib. de cauſis morb. repulſis primum ac reiectis Galeni diuiſionibus, cauſarum morbificarum differentias à tribus fontibus deriuari poſſe concludit. Primò, inquit, à natura & proprietatibus cauſarum; atque ita aliæ cœleſtes ſunt, aliæ corruptibiles, aliæ generales, aliæ particulares, aliæ ſimplices, aliæ cōpoſitæ, aliæ internæ, aliæ externæ, aliæ efficientes, materiales, formales, & finales; & aliæ denique quæ ab admotis, & aſſumptis, vel ab excretis, & ab illis quæ à nobis fiunt, petuntur. Secundò differentiæ cauſarū ab earum effectis depromi poſſunt, atque ita quædam morbos ſimilares, aliæ organicos, aliæ denique ſolutionem vnitatis generant, vt conſtat ex Galeno lib. de cauſ. morb. Denique, inquit, ab agendi modo & ratione differentiæ etiam cauſarum deriuātur: quædam enim per ſe dicuntur agere, aliæ per accidens; quædam mediatè, & aliæ immediatè; quædam leues morbos, aliæ graues inferunt, prout leuiter vel violenter agunt; quædam ſunt permanentes, aliæ tranſeuntes, quædam foris agunt, aliæ intus, quædam actu ſunt, aliæ potentia; & ita de reliquis. Atque hæc cauſarum diuiſio profectò ingenioſa & vtilis, ſed quæ potiùs Logicum ſapit, quàm Medicū. Pſeudomedicus Paracelſus aliàs morborum omnium cauſas ab aſtris influere affirmat, aliàs morborum originem ad quatuor principia interna refert, 2. 1. & 3. paramiron. Primum eſt ſulphuris inflammatio; Secundum eſt Mercurij reſolutio; Tertium eſt ſalis alteratio; poſtremum verò tartari generatio. Verùm nos generalem illius Theoriam vt hæreticam damnamus: neque enim illa principia tria vulgata agnoſcimus, cùm ſint potiùs extracta artificialia.

Sed iam ne diutiùs in his immoremur, quid de generalibus cauſārum differentiis ſentiendum ſit, eſt proponendum. Duas itaque generales cauſarum diuiſiones agnoſcimus, philoſophicam vnam, alteram medicam: non quòd vna ſenſibilis ſit, altera contemplatiua: prior etenim ſub ſecunda quodammodò contineri poteſt; ſed quòd illa vulgaris & communis ſit, hæc verò magis propria & accommodata. Primùm igitur diuidi poſſunt cauſæ morborum in efficientes, materiales, formales, & finales: cauſa efficiens ex Philoſophis eſt, quę primò mouet, ſiue à qua aliquid fit primariò aut ſecundariò, vel quomodocumque, vt vult Argenterius, cap. 3. lib. de cauſ. morb. efficientes enim cauſæ ab eo quòd efficiant, ita dicuntur; & ideo gignentes, augentes, alterantes, conſeruantes, & hoc vel illud facientes efficientes appellantur. Galenus efficientem principium motus in generatione morborum appellat, lib. de differ. ſympt. Fernelio ea dicitur efficiens, quæ corpus immutat, & à ſalubri ſtatu deturbat.

Porrò diuiduntur cauſæ efficientes à Galeno & neotericis dupliciter; Primò per modum agendi in eas quæ per ſe, vel per accidens agunt, vt in ſuperiori diſputatione demonſtratum fuit: Secundò per reſpectum in principes, adiuuantes, & ſine quibus non: princeps ſiue primaria propria vi operatur; adiuuans ad effi-

ciendum adiumenta præbet & concauſa dicitur: Tertia efficiendi nullam potentiam obtinebit, ſine ea tamen aliquid perfici non poteſt: atque ſub ea ex Fernelio locus, tempus, & inſtrumentum continentur. Cauſa materialis morborum, ex eodem Fernelio, eſt corpus humanum, non autem vitioſi humores. Verùm cogimur hac in parte à tanti viri doctrina recedere: ex Galeno enim lib. an ars tuen. ſanit. ad Medic. pertineat, conſtat duplicem eſſe materiam; vnam in qua, alteram ex qua. Hæc ex Ariſtotele verè materia eſt, quia ingreditur compoſitionem; illa verò ſubiectiua eſt, & potiùs ſubiectum dici debet, quàm materia: ex qua quidem diſtinctione apparet, humores eſſe materiam ex qua morbi generantur; corpus verò humanum materiam tantùm ſubiectiuam, cùm non ex homine morbi oriantur materialiter, ſed ex humoribus; formalitas ſiue cauſa formalis eſt inæqualitas, ſeu exceſſus ex quibuſdam, vel potiùs morbi vniuſcuiuſque ſpecies impreſſa: finalis denique non actionum læſio & interitus, vt voluit Fernelius, ſed ipſa morbi generatio. Atque hæc eſt prima cauſarum morbificarum diuiſio: iam ad ſecundam veniamus.

Cauſæ morbificæ rurſum generaliter diuidi poſſunt, in internas, & externas, ex omnium Medicorum conſenſu: externas appellamus, quæ extrinſecus inuadunt, de quarum natura poſteà agemus. Earum tres cõſtituimus ordines, diuinarum ſcilicet, cœleſtium, de quibus Fernelius non tractauit, & ſublunarium. Diuinæ cauſæ ſunt, quando à Deo immediatè, vel mediatè per Angelos, aut Dæmones morborum flagella immittuntur, idque voluntariè aut ex permiſſione, vt exactiùs poſteà demonſtrabimus. Cæleſtes ſunt, quando à cœlis morborum ſeminaria infunduntur, ex Aſtrologorum ſententia. Sublunares verò dupliciter agere poſſunt; aut ex neceſſitate, vt ſunt res non naturales, à quibus neceſſariò corporis humani ſanitas immutatur; aut ſine neceſſitate, vt patet in cauſis fortuitis. Internarum verò duæ ſunt claſſes; Prima inſitarum eſt, altera aduentitiarum. Inſitæ congenitæ ſunt & nobiſcũ oriuntur: earum aliæ ſecundùm naturam principiorum ſcilicet, & elementorum repugnantia; aliæ contra naturam, ſeminaria ſcilicet & vitia parentum, quæ in liberos vnà cum ſanguine & ſemine immittuntur: aduentitiæ autem poſt ortum accidunt, & earum aliæ antecedentes ſunt, aliæ coniunctæ. Atque hæc eſt ſecunda eaque generalis diuiſio cauſarum. Fernelius vtramque confundit, dum cauſas efficientes in inſitas & aduentitias ſubdiuidit; ſed malè; cùm ex iſtis quædam materiales eſſe poſſint, vt ipſe fatetur; cauſæ ſiquidem antecedentes, & coniunctę morborum, humores ſcilicet non ſolùm efficientes, ſed etiam materiales eſſe poſſunt, vt notum eſt: adde quòd ex inſitis etiam cauſis humidum radicale habet rationem materiæ, dum abſumitur à calore natiuo. Obſeruandum autem eſt, priuſquam noſtram primam diuiſionem excutiamus, ab illis cauſis quæ in prima & ſecunda diuiſione proponuntur, non ſolùm morbos ſimilares, ſed etiam organicos, & communes induci & generari poſſe.

An prima diuiſio cauſarum morbificarum in efficientem, mater. &c. perfecta ſit.

IAM breuiter inquirendum, an quatuor tantùm ſint, nec plura, nec

nec pauciora genera cauſarum in morbis; efficiens ſcilicet, materialis, formalis, & finalis. Quidam cauſam finalem nõ agnoſcunt in morborum generatione; quia quod contra naturam eſt, inquiunt, non habet rationem boni, vt finalis cauſa ex Ariſtotele debet habere; adde quòd finis morborum nullum habet vſum in Medicina. Nos contrà exiſtimamus ea quæ contra naturam ſunt, ſuam habere cauſam finalem, quæ quidem ratione ſanitatis non refertur ad bonum; ſed tantùm ratione actionis cauſarum: omnia enim quæ agunt, ad aliquem finem conſequendum operantur: ſic cauſæ morbificæ actio refertur ad generationem morbi; licet autem Medicus fugere debeat eum finem, per accidens tamen cogitur illum conſiderare; non quidem vt foueat, ſed vt extinguat. Alij verò imperfectam eſſe illam diuiſionem exiſtimãt, cùm alia genera ſuperaddi poſſint. Ex eodem numero eſt Argẽterius c. 2. lib. de cauſ. morb. ſic autem diſputat; tot debent eſſe cauſæ inter ſe toto genere diſtinctæ, quot ſunt quæſita & interrogationes quæ circa rerum generationes fieri poſſunt, ex Ariſtotele: cùm enim quatuor agnoſcat, à quo ſcilicet, ex quo, cuius gratia, & id quod facit rem eſſe; inde quatuor cauſas introducit; at plura ſunt quæſita præter illa quatuor in morborum generatione; per quod ſcilicet, & ſine quo morbus generari non poteſt; quare inſtrumentum, & conditio ſine qua non, duo alia conſtituent. Quòd ſi reſpondeas, inquit, iſtas cauſas ſub efficiente contineri, rurſum ita argumentatur: efficiens ex Ariſtotele eſt, quæ primò & proprio motu mouet: at inſtrumentum ſecundariò tantum mouet, & per alterius vim. Deinde cauſa, inquit, ſine qua non, nihil efficit: non ergo poſſunt contineri ſub efficiente cauſa. Addit & priuationem, & locum, & tempus alia etiam genera conſtituere. Verùm Sophiſta hic noſter perperàm in Medicos, & Philoſophos irruit: patet enim ex ſuperiori cauſarum efficientium diuiſione, inſtrumentarias, & eas quæ ſine quibus non, dicuntur, ſub efficiente contineri: quod ſanè ipſe Argenterius fatetur cap. 3. lib. cita. vbi cauſam efficiẽtem variis modis vſurpari docet; Primò pro eo quod formam præbet: Secundò pro eo quod materiam ſuppeditat aut commouet: Tertiò pro eo quod agendi vim & rationem habet: Quartò pro eo ſine quo actio perfici non poteſt: Quintò pro eo quod inſtrumentum præbet. Denique, inquit, quæcumque aliquid agunt, vel concurrunt quodammodò cum actione, efficientes cauſæ dicuntur. Ex quibus apparet ex ipſius Argenterij doctrina, cauſas inſtrumentarias, & ſine quibus non, ſub efficientibus includi. Sed iam remanet dubitatio excutienda, an ſcilicet morborum cauſæ efficientes & materiales poſſint eſſe ſubſtantiæ. Dubitationis cauſa à ſequenti ratione dependet; effectus omnis aut eſt ſubſtantialis; cuius cauſa ſubſtantia eſſe debet; aut accidentarius, cuius cauſa accidens eſt: neque enim ex ſubſtantia generari poteſt accidens, aut ex accidente ſubſtantia: at morbi ſunt accidentia, vt conſtat; materiales autem, & efficiẽtes cauſæ morborum ſunt ſubſtantiæ: non igitur poterunt morbos efficere. Verùm hæc ratio ſophiſtica eſt; ſubſtantia enim primò & per ſe non generat accidens, nec accidens etiam ſubſtantiam; ſed ſubſtantiæ per qualitates & per accidentia operantur; hæc verò generant ſubſtantiam per vim alterius ſubſtantiæ; vt dum calor

lor Solis ignem generat: ſic dum Galenus humores putres cauſam eſſe febrium putridarum declarat, qualitates humorum vt cauſas agnoſcit; eas tamen per vim ſubſtantiæ agere exiſtimat, nec enim ſubſtantiam ſine qualitatibus, aut qualitates ſine ſubſtantia in abſtracto conſiderant Medici. Obſerua autem humores poſſe eſſe & efficientes,& materiales cauſas ſub vario tamen reſpectu: ſic in tumoribus cauſa coniuncta efficit tumorem; eadem etiam rationem materiæ obtinet, cùm ſit cauſa ex qua & à qua:neque verò acquieſcendum eſt eorum opinioni,qui partem tumefactam eſſe materiam,nō autem humorem volunt, eò quòd humor non tumeſcat, ſed pars; hæc ſiquidem non intumeſcit, niſi ratione humoris, à quo deinde tumor & efficienter & materialiter dependet.Sed hæc de cauſis primariis ſufficiant. Iam ad externam, & internam cauſarum diuiſionem accedamus.

De cauſarum internarum & externarum natura.

CAPVT IV.

PRÆMISSA ac diligenter excuſſa prima illa generali cauſarum morbificarum partitione in efficientes,materiales,&c. Iam ſecunda illuſtranda eſt, quæ externarum & internarum hiſtoriam complectitur: at quia externæ primæ & magis vniuerſales ſunt, de earum natura & conditione, primò agendum eſt: vulgus enim, ait Celſus, illas communiter ſectatur, non auté internas, cùm ſint obſcuriores. Galenus lib. de cauſis procatar. cauſas externas, quæ à Græcis προκαταρκτικαὶ. præincipientes, ſeu antegreſſas appellat.Quidam Sophiſtæ olim, vt ipſe narrat, cauſas iſtas negabant. Alij non habendas in numero cauſarum exiſtimabant. Eorum autem hæ erant rationes; Prima, ſi cauſæ externæ darentur,puta calor, frigus, labor, &c. eandem etiam haberent ſemper & rationem & potentiam agendi in quæcumque corpora humana: quæ enim vi agendi prædita ſunt, eodem modo ſemper agere debent: at cauſæ illæ externæ immutāt tantùm corpora debilia, non autem robuſta, vt notum eſt: quare cùm non ſemper æqualiter noceant, cauſarum nomina non poſſunt demereri: Secunda, quæ eſt Eraſiſtrati, frigus, calor, labor non poſſunt dici cauſæ morborum, inquiebat ille; quia ſi verbi gratia,frigus cauſa eſſet febris,qui magis refrigerarentur magis etiam febricitarent; & ita de calore & labore; effectus enim ſequi debet magnitudinem cauſæ:at multi quaſi congelantur in montibus & nauibus hyemis tempore ob frigoris rigorem:nec tamen febre aliqua corripiuntur; ergo illæ cauſæ non poſſunt pro cauſis haberi. Verùm Galenus ab iſtis ſophiſmatis doctrinæ ſuæ veritatem liberat, externaque illa pro veris cauſis agnoſcit: cùm enim in omni actione non ſolùm cauſarum efficientium vis & robur, ſed etiam patientis corporis diſpoſitio requiratur,ex Galeno & Auicenna; Ideo ſi hæc ſimul non concurrant, effectus ſubſequi non poteſt: corpora robuſta caloris, frigoris, & laboris iniuriis reſiſtunt; debilia verò patiuntur; effectus ſiquidem & à vi agentis, vt dictum eſt, & à paſſibilitate corporis dependet: neque enim frigus tantùm operari poteſt in febris generatione, ſi ſubiectum paſſiuum, corpus ſcilicet humanum non ſit diſpoſitum. Cauſæ igitur externæ licet pari modo ſemper non

afficiant corpora robuſta & debilia; & licet effectus ſemper non ſequatur actionem cauſæ efficientis; non tamen propterea excludi debent à numero cauſarum contra Sophiſtarum nugas. Auicenna fen. 2. 1. cano. doctr. 2. cap. 1. circa finem, cauſas externas primitiuas appellat, vultque eas extra corporis noſtri ſubſtantiam exiſtere; quinimò incorporeas eſſe agnoſcit, & in hoc potiſſimum ab antecedentibus, & à coniunctis diſtinguit. Verùm obſeruãdum hîc eſt, quod illius interpretes proponunt, incorporeum ſcilicet duobus modis conſiderari poſſe; vno modo vt eſt priuatũ omni ratione corporalitatis: & ita cauſæ primitiuæ non ſunt incorporeæ: res enim non naturales & fortuita alia corporea ſunt: alio modo dicitur incorporeum id, quod non eſt de eſſentia interna corporis noſtri: & hoc modo cauſæ externæ dicuntur incorporeæ ab Auicẽna, quia extrinſecus accidunt. Quòd ſi quis rurſum obiiciat, aërem & alimenta ingredi ſubſtantiam corporis noſtri: reſpondendum eſt, quaſdam cauſas externas transmutari poſſe in internas, vt dum praui humores ex prauis alimentis generantur; ratione tamen originis externæ dici poſſunt.

Elegantiſſimus Fernelius cauſas externas aliquando aduentitias, aliquando euidentes appellat. Argenterius cap. 8. lib. de cauſ. morb. Galeno turpiſſimè imponit, dum affirmat illum comm. 2. in lib. de natura humana exiſtimare cauſas procatarticas ab antecedentibus originem trahere; cùm contra ille antecedentes à procatarcticis profluere expreſſis verbis declaret, vt videre licet ferè in principio ſui commentarij: quod autem prætereà obiicit de febrium diariarum generatione contra Galenum, nullius eſt momenti; cùm illæ & à cauſis externis, & ab internis generari poſſint. Obſeruandum autem hîc eſt, tantam eſſe connexionem cauſarum externarum & internarum, vt mutuò ſeſe conſequantur: coniunctæ enim ab antecedentibus, & hæ à primitiuis defluunt, ac continua propagatione ſeſe conſeruant; nec proptereà tamen morborum generatio ab illarum omnium concurſu dependet, cùm aliàs ex vna, aliàs ex duabus, nonnunquam tribus morbi oriantur. Sed hæc de cauſarum externarum natura ſufficiant. Iam ad earum differentias properandum eſt.

De cauſis diuinis.

CAPVT V.

CAVSARVM externarum tres ſunt ordines, ſeu differentię, diuinarum, cœleſtium, & ſublunarium. De diuinis iam agẽdum eſt: earum autem contemplatio partim Theologica, partim Philoſophica, partim Medica eſt. Diuinæ cauſæ tres tantùm ſunt; vna quidem principalis & abſoluta, Deus; aliæ inſtrumentales, Angeli & Dæmones; addunt alij & animam humanam, à qua per vim imaginationis morbos extra corpora excitari poſſe credunt.

Deus igitur primaria eſt cauſa: ideo Hippocrates morbos omnes diuinos eſſe lib. de ſacro morbo declarauit: at verò Deum morborum authorem hîc agnoſcimus, non quidem ſecundùm culpam, aut malitiam, ſed tantùm ſecundum iuſtitiam & pœnam, vt volunt Theologi; eius ſiquidem eſt punitio malorum, cuius eſt remuneratio bonorum: immittuntur enim morbi à Deo ob peccata noſtra; quod exemplis illuſtrant Apoſtoli; remiſſio etenim peccato-

rum, ſpecificum erat morborum omnium remedium. Illius vi paralytici obambulabant, cæci videbant, omnes denique infirmi à Saluatore noſtro mirabiliter ſanabantur. Morbi à Deo dupliciter profluere poſſunt, mediate ſcilicet per Angelos, & Dæmones; & immediatè. Sic extendens manum ſuam Deus Pharaonem magnis morbis percuſſit, & homines ac iumenta vlceribus contaminauit: ſic bello, peſte, fame, quæ tria ſunt diuinæ vindictæ flagella, infinitam populorum multitudinem per Angelorum miniſterium ſæpiſſimè exterminauit. Sic Iobis carnem ex illius permiſſione vlcere & putredine Dæmon defœdauit. Obſeruandum autem hîc eſt, in eiuſmodi morborum generatione, Deum aliquando concurrere voluntariè, aliàs permiſſiuè.

Elegantiſſimus Fernelius cap. 16. lib. 2. de abdit. rer. cauſ. cauſas illas diuinas agnoſcit, morboſque varios, quos transnaturam appellat, à Deo & à Dæmonibus excitari, & generari profitetur; quod quidem poſteà manifeſtum fiet ex ſequenti doctrina. Iam igitur ne altiùs ſapere videamur, & in alienas ſegetes linguæ & mentis noſtræ falcem iniicere, contineamus nos in Medicis caſtris, & quid diuinum ſit in morbis medicè inquiramus.

Dispvtatio.

An ſit τὸ θεῖον Diuinum aliquid in morbis ex Hippocrate, contra Galenum, Fauentinum, & alios.

Primvs omnium veterum Medicorum diuinus Hippocrates variis in locis Diuinum quid in morbis agnouit. Lib. de ſacro mor. circa finem omnes morbos diuinos eſſe generaliter pronuntiauit; omnes tamen etiam humanos eſſe ſubiunxit; quod quidem ratione originis & paſſionis ab eo effatum fuiſſe exiſtimo ſtatim in principio, libri de natura muliebri & morbis, inquit, iſta mihi dicenda ſunt, potiſſimùm quidem in rebus humanis cauſam eſſe Diuinum Numen, deinde mulierum naturas.

Sed iam audiamus diuinum Senem ita loquẽtem, 1. prognoſt. oportet, inquit, Medicũ morborum ſalubrium & inſalubrium naturam dignoſcere, & ſi quid Diuinum ſit in morbis contemplari, vt ſibiipſi admirationem comparare valeat. Galenus noſter comm. in 1. prognoſt. Diuinũ illud à morbis remouere & ad aëris conſtitutionem referre conatur. Diſſentiunt, inquit, interpretes, dum Diuinum illud Hippocratis exponunt; alij ob iram quamdam Deorum morbos hominibus accidere exiſtimant, quod quidem hiſtoriis aliàs confirmatum fuiſſe acceperunt. Verùm hæc opinio falſa eſt, cùm nullibi Hippocrates cauſas morborum in Deos refundat: lib. ſiquidem de morb. ſacro diſputat contra illos, qui Deum mittere morbos credebant, eorúmque opinionem penitus extirpare conatur; ibique concludit, neque epilepſiam, neque amoris affectum morbos eſſe diuinos: non enim omnia, ait Galenus, quæ abſtruſa & occulta ſunt, diuina dici debent; ſed tantùm quæ admirabilia exiſtunt.

Quare omiſſis nugis, quæ de Diuino circumferuntur, dicimus Hippocratem per Diuinum nihil aliud audire, quàm aëris nos ambientis conditionem. Vtinam non excidiſſet à tam diuini viri iudicio tam humana & communis interpretatio: cogimur enim hîc Hippocratis genio pulſi

pulſi ab illius ſententia recedere; Primum, ſi illud Diuinũ exiſtimari debet, quod mirabile tantùm eſt, non autem illud quod occultum, vt ipſe fatetur; cur ad aëris temperiem diuinitatem illam morborum tranſtulit, cùm in aëre omnia ſenſibilia appareant, nihilque quod tam mirabile ſit perſentiatur: Latet quidem aliquando occulta, & pernicioſa qualitas; eam tamen non eſſe diuinam agnoſcit ipſe Galenus. Secundum argumentum, Cur eam non fuiſſe Hippocratis mentem affirmat, cùm lib. de natura muli. Diuinũ Numen cauſam eſſe morborum deſignet; Ideóque & meritò ſanè doctiſſimus Duretus fideliſſimus Hippocratis interpres, τὸ θεῖον ad Deum ipſum refert in ſuis comment. ad Coacas prænotiones; Prima vis in homines exiſtit Dei; Secunda naturæ muliebris: τὸ θεῖον enim verbo Dei abſoluitur, non autem numeris. Fruſtra igitur ad aëris conditionem diuinum illud refert Galenus lib. de ſacro morb. contra Magos, & expiatores diſputat Hippocrates, qui epilepſiam morbum eſſe diuinum exiſtimabant, illamque incantationibus & impiis ſuperſtitionibus curandam eſſe profitebantur, cùm eandem habeat morbus ille ſacer cum aliis morbis originem & curationem, vt demonſtrat ille.

Benedictus Victorius Fauentinus comment. in primum progn. vt Galeni ſententiam tueatur; rationes quaſdam ex contextu Hippocratis deſumptas profert: diſſonum eſt quod ſordidiſſimum eſt; corpus hominis ab eo puriſſimo inquinari, cùm potiùs purificari credendum eſt: ſi enim Deus author eſſet morborum, non opus eſſet Medico, ſed oporteret ægrota corpora ad templa deferre. Hac authoritate impulſus Fauentinus diuinum illud aliàs rationem temporum anni, aliàs ventorum vim, aliàs mutationem faciliorem, quæ in aëre contingit, ſignificare affirmauit. Verùm audiant nos Fauentini defenſores, dum alterum Hippocratem ſe emiſſurum pollicetur, hæc in contextu antiquo contineri affirmat, in comm. ſi quid Diuinum cœlique & aëris non benigni ſit in morbis, an non; hæc verba aëris, ventorum & temporum diuinitatem extingunt: Secundò nonne ipſemet morbos à Deo ob peccata immitti agnouit? at verò dum ſcripſit id ſemper fieri à Deo ſub ratione boni, verum eſt aliquando; vt ſcilicet meliores efficiamur, non tamen ſemper; iuſta ſiquidem diuini numinis vindicta ad perditionem homines aliquando præcipitat, vt patet ex Theologorum ſtatutis. Sed iam quomodò ab eo puriſſimo ad homines impuriſſimos morbi immittantur, videamus. Hippocrates impuritatem à Dei ſubſtantia influere non exiſtimat, cùm puriſſima ſit; ſed tamen omnes morbos diuinos eſſe ratione originis pronuntiauit, in eodem lib. Ideóque Theologicè explicandus Hippocrates non ſecundum malitiam, aut ſecundũ culpam Dei influere morbos; ſed ſecundùm iuſtitiam & ſecundum pœnam ad caſtiganda hominum ſcelera: excuſandus hîc Hippocrates quòd Dei cognitione vera priuatus fuerit, licet naturaliter de Diuino mirabiliter ſcripſerit; & vtinã ad templa & ad remedia ſimul confugerent homines in morborum curatione; ad templa vt Dei iram oratione temperarent; ad remedia vt morbos oppugnarent. Quidam doctiſſimi Diuinum id Hippocratis ad Dæmones referunt, cùm nimirum ſeſe immiſceant aliquando morbis: ideò, inquiunt illi, monet Hippocrates, vt an

an ſit Diuinum aliquid in morbis, videamus. Elegantiſſimus Fernelius cap. 10. lib. 2. de abdit. rer. cauſ. illud Diuinum Hippocratis refert ad morbos totius ſubſtantiæ, & ad ſecretam aëris conſtitutionem, quam morbidam excretionem appellat. Verùm cum Hippocrates morbos totius ſubſtantiæ non agnouerit, & cùm ſecundùm rei veritatem non exiſtant in rerum natura ab aliis diſtincti, vt patet ex noſtra diſputatione ſuperioris ſectionis quæſtione ſubtiliter excuſſa, non eſt quod Fernelij ſubſtantiam admittamus. Doctiſſimus Mercurialis cap. 8. lib. de peſte, Diuinum illud non ad aëris conſtitutionem vulgarem refert, ſed ad cœleſtium corporum vim & influxum: verùm cùm nos cauſas cœleſtes à diuinis & ſublunaribus diſtinguamus, tanti viri iudicio non poſſumus acquieſcere.

Æquum igitur eſt, vt concludamus, Diuinũ illud Hippocratis propriè referri ad diuinas cauſas, id eſt, ad Deum & Dæmones; impropriè verò ad aëris, ventorum & temporum conditionem: & hoc eſt quod vult Homerus, dum ad Deorum iram morbos referebat, & dum Apollinem peſtilentiam ſagittis in homines mittere canebat. Diuinus etiam Iob, dum ait; ſagittæ Domini in me ſunt, quarum indignatio ſpiritum meum abſumit; collegit furorem ſuum in me, & ſatiatus eſt hoſtis meus pœnis meis.

An, & quomodò Dæmones ſint cauſæ morborum.

QVONIAM in morborum variorum generatione, & curatione concurrere ſæpiſſimè Dæmones mediatè per Magos, aut immediatè per ſeipſos, ordinaria teſtatur experientia; iam de Dæmonum voluntate, poteſtate, & efficientia Theologicè, & Medicè breuiter diſputandum eſt: agnoſcendum autem in primis eſt, eos non niſi ex permiſſione diuina operari: cur autem Deus illud patiatur, & permittat ad ſecretam Diuini Numinis vindictam referunt Theologi: occulto enim illius iudicio non ſolùm mali, ſed aliquando etiam boni & innocẽtes Dæmonum tormentis ſubiiciuntur, à quibus & mente captiuantur; & ſæuiſſimis morborum & ſymptomatum cruciatibus, vt epilepticis inſumptibus, conuulſionibus, immaniſſimis doloribus, vlceribus, palpitationibus, terroribus, vociferationibus, aliiſque eiuſmodi exanimantur, & miſerè dilaniantur: & hoc eſt quod vult Hippocrates obſeruandum eſſe in therapia; an ſcilicet Diuinum quid lateat in morbis; quia ſæpiſſimè Dæmones, & Magi Medicis imponunt, dum corporibus & cauſis morborum ſeſe immiſcent, eorúmque ſymptomata quaſi dirigunt. Nocent autem Dæmones, & morbos generant dupliciter; primò per ſe, ſecundò per Magorum & maleficarum mulierum miniſterium. Iam quomodò illud efficiant, demonſtrandum eſt.

Dæmones per ſe dum morbos generant, tripliciter concurrunt; Primò ſecundùm voluntatem, Secundò ſecundùm poteſtatem, Tertiò per realem efficientiam. Primò volunt, quia praua illa cœli ſoboles nunquam quieſcit ſaturata hominum damnis. Oberrant illi, & iam in animas ſæuiunt, aliàs corpora occupant, variiſque tormentis dilacerant; aliàs denique fortunæ bona depopulantur: Secundò poſſunt, quia eorum potentia rerum omnium naturalium vim ſuperat: omnia enim naturalia creaturis ſupernaturalibus obediunt, inquit ille; ab illis etiam

corpora omnia moueri poſſe agnoſcunt Philoſophi: Si igitur naturalia morbos inducere poſſunt, multò magis Dæmones, qui ſupra naturam ſunt, illud efficere poſſe credendum erit; voluntatem tamen & poteſtatem Dæmonum diuina prouidentia moderatur, neque ſecundùm velle & poſſe liberè operantur. Efficientiam experientia, authoritas, & ratio demonſtrant; experientiam ſacrarum & humanarum hiſtoriarum exempla illuſtrant: primo enim Regum cap. 16. rex Saül à ſpiritu malo tenebatur: ſic Thobiæ 6. ſeptem mariti Saræ à ſpiritu malo occiſi fuerunt; ſic 9. diui Lucæ, vir quidam Dæmoniacus melancholia lupina laborabat, & huc, illuc per ſepulchra, per ſolitudines, luporum more vagabatur; & 13. eiuſdem, puella ſpiritu infirmitatis correpta conuulſione ſpinæ tentabatur: 9. S. Marci, ſpiritus malus epilepſiam inferebat; denique infinitæ exſtant hiſtoriæ apud Sprengerum in malleo maleficarum; apud Martinum del Rio 3. diſquiſit. Magic. apud Valeſium cap. 28. lib. de ſacra Philoſ. & apud Langium lib. 2. epiſto. Medicarum. Veteres Medici Græci præter Hippocratem quomodò morbi à Dæmonibus inferantur, ignorarunt. Auicenna fen. 1, 3. cano. tract. 4. cap. 13. maniam & melancholiam à Dæmone excitari agnouit: in eo tamen errauit, quòd illius non habendam eſſe rationem, ſed tantùm humoris melancholici in curatione affirmauit. Ex neotericis verò ferè morbos omnes tranſnaturam à Dæmonibus generari magno hominum detrimento omnes confitentur.

Sed iam qua ratione id efficiant per generationis modum, demonſtremus. Dæmones in morborum generatione cauſarum externarum vicem gerunt, ſiue ſubingrediantur corpora humana, ſiue obſideant aut aſſiſtent; in eo tamen diſtinguntur, quòd Dæmones per cognitionem agant, illæ verò quæ communes ſunt, pro corporum diſpoſitione, primùm corporum & humorum ſtatum & conditiones contemplantur, ac deinde per eorum diſpoſitionem varia morborum materialium genera inferunt, mouendo, agitando, deferendo, multiplicando etiam cauſas: ſic in melancholicis varia ſymptomata excitant, vt timorem, mœrorem, deſperationem, ſolitudinem, furorem aliáque: in pituitoſis epilepſiam, conuulſionem, fluxiones, &c. huiuſmodi: in bilioſis iram, furiam, cædem, &c. Eſt autem hic obſeruandum, Dæmones mirum in modum ſucco melancholico, qui ſedes Dæmonum dicitur, delectari; cùm illius ſit idoneum inſtrumentum ad furorem, terrorem & deſperationem: Ideóque antiqui exorciſtæ ante coniurationem, poſſeſſorum corpora ab atra bile repurgabant: neque verò ſemper Dæmones cum morbis ſeſe produnt, latent enim ſæpiſſimè, vt ſcilicet illudant & imponant; at verò dum apparere volunt in Dæmoniacis, monſtroſis vociferationibus, motibus extraordinariis & portentoſis, variarum linguarum enunciatione, rerum præteritarum & occultarum reuelatione, aliiſque ſignis ſeſe cum admirabili terrore ſenſibus noſtris obiiciunt: Secundò ſpiritibus rerum corporalium etiam vtuntur Dæmones ad hæc nefanda ſcelera perpetranda; ſunt enim commoda inſtrumenta: eos autem extrahunt ex quibuſcumque corporibus, vtpote ex venenis, cadaueribus, aliiſque; ſpiritus verò eos aliàs foris adhibent, aliàs intromittunt, vt morbos inferant. Denique & qualitates & ſubſtantias rerum adhibent, atque-

hinc apparet, Dæmones in morborum efficientia cauſis naturalibus vti tanquam inſtrumentis: nec propterea tamen huiuſmodi morbos purè naturales eſſe agnoſcendum eſt, vt quidam voluerunt, ſed inſtrumentaliter tantùm, cùm à cauſa ſupernaturali dependeant, & non niſi curatione Phyſica & Metaphyſica aboleantur. Quòd ſi quis obiiciat, à Dæmonibus morbos non poſſe excitari, cùm non ſint obiecta ſenſibilia: corpus enim à non corporeo non alteratur, cùm nulla ſit proportio inter id quod corporeum eſt & materiale, & illud quod incorporeum eſt, cumque nullus ſit contactus, & omnis actio per contactum fiat, verùm audiat ea omnia in actione naturali eſſe neceſſaria; Dæmones autem ſupernaturaliter agunt: quòd ſi hæc omnia pro ſolutione non placeant, ſciat omnia corporalia à Dęmonibus moueri poſſe ex Philoſopho, & videat ex ſuperiori demonſtratione, Dæmones vti & ſpiritibus rerum & humoribus corporum ad morborum generationem, & ſymptomatum productionem.

An, & quomodo à Magis, & maleficis mulieribus morbi inſerantur.

Capvt VI.

DÆmones humanæ ſaluti & ſanitati dupliciter nocere ſolent; primò per ſe, dum ſpirituum, humorum, & rerum corporearum miniſterio varia morborum genera inferunt, vt conſtat ex ſuperiori demonſtratione; Secundò per eorum operam qui flagitioſam illam & maleficam Magicam artem profitentur. At verò licet præcipua nocendi & malefaciendi poteſtas à Dæmonibus ſit & dependeat; Magorum tamen & maleficarum mulierū induſtriâ frequentiùs vtuntur, quàm propria & immediata potentia; quod quidem variis de cauſis præſtant, primò vt commodiùs ea quæ per ſemetipſos immediatè efficere non poſſunt, per ipſos Magos perficiant; Secundò vt artis Magicæ ſplendorem magnificent; Tertiò vt appareat eorum potentia & ſcientia; Quartò vt Magorum & Lamiarum gratiam promereantur; denique vt ſocios ſociáſque alliciant, cùm non ita abhorreant homines à familiaritate Magorum, vt à conſortio Dæmonum. Iam igitur hîc quatuor ſunt inquirenda; Primò an Magi & Lamiæ morbos & damna inducere poſſint; Secundò quot modis noceant; Tertiò quibus mediis & inſtrumentis vtantur; denique quot ſint maleficiorum differentiæ. Primò an Magi & Lamiæ noceant, dubitare non licet; idipſum enim tum ſacrarum litterarum, & Sanctorum Patrum authoritate conuicti, tum iuris vtriuſque decretis & ſanctionibus impulſi; Denique hiſtoriarum exemplis & quotidiana experientia commoti cogimur confiteri: tanta enim eſt Magorum potentia, vt elementa commouere, tempeſtates concitare, mentes hominum interturbare, vſum rationis impedire, vitam auferre, omnia morborum genera inferre, & fortunæ bona miſerabiliter deſolare & depopulari poſſint. At verò quot modis noceant, iam demonſtrandum. Qui artem Magicam à familiari Dæmonū commercio mutuiſque pactis publicis priuatiſque, tacitis vel expreſſis dependentem exercent, ex maiorum noſtrorum monumētis quatuor modis publicæ ſanitati & vtilitati inſidiari conſueuerunt; præſtigio ſcilicet, medicina, diuinatione, & maleficio:

ficio: Præſtigio, ſeu illuſione & deceptione tribus modis nocent Magi; per immutationem ſcilicet, & alterationem obiecti, medij, & organi: ex parte obiecti variis modis illudunt; Primò per nouam & ſubitaneam corporum ex elementis efformationem, ac per phantaſticam repræſentationem; Secundò per appoſitionem alterius corporis; Tertiò per artem perſpectiuam, quando ſcilicet ob ſitum vel ob reflectionem obiectorum natura immutatur; Quartò per celerem rerum obiectarum agitationem, occultationem, & collocationem; vt apparet in circulatoribus: Quintò ex parte medij decipiunt ſenſum multipliciter; Primò dum impediunt ſpecierum delationem ad oculos; Secundò dum induunt medium extranea qualitate; Tertiò per motum & agitationem medij; Quartò per multiplicationem ſpecierum in medio; denique propter inſpiſſationem medij. Poſtremò ex parte organi præſtigium dependere poteſt variis modis; Primò per agitationem & perturbationem ſpirituum & humorum; vt apparet in ebriis & phreniticis; Secundò per obſtructionem neruorum; Tertiò per motum inordinatum ipſius organi; denique per internam repræſentationem ſpecierum extranearum, ſeu idolorum, & ita de cæteris. Atque hæc de præſtigio, cuius quidem miniſterio Magi & mulieres luporum & animalium aliorum figuram induunt, latronúmque imagines in ſpeculis, & in vngulis, oculis puerorum repræſentant, multáque alia ad ſenſum mirabilia perficiunt. Secundò nocent Magi Medicinæ cuiuſdam vanæ & ſuperſtitioſæ praxi, cuius quidem miniſterio morborum curationem aggrediuntur, ægriſque & aſtantibus mirabilia pollicentur, ſiue per vim pacti illud efficiant, ſiue per occultam remediorum cognitionem & experientiam quam a Dæmonibus didicerunt.

Obſeruandum autem eſt, ea morborum genera breuiter & faciliter curare quæ à maleficio dependent; aliquando per translationem, aliàs verò ad certum quoddam tempus. Tertiò diuinatione vtuntur, vt & cædes, & furta, & theſauros reuelare valeant. Denique maleficio nocent, atque illud eſt commune generandorum morborum inſtrumentum. In maleficio autem duo ſunt conſideranda; Dæmon ſcilicet vt cauſa primaria; Magus vt cooperator; maleficiandum vt obiectum patiens; denique modus nocendi per inſtrumenta, & per materiam. Dæmon ex Dei permiſſione aut per motum localem agit, applicando actiua paſſiuis, aut per illuſionem, aut per vim potentiæ obedientialis operatur: Magus verò illius miniſter & inſtrumentum, per vim pacti taciti aut expreſſi, & per fidem diabolicam ea omnia exſequitur; inſtrumenta verò aut materia nocendi ſunt, aut ſigna, aut cauſæ: ſigna dicuntur verba ſcripta & prolata, contactus, viſus, afflatus, oſculum, caracteres, ſigilla, imagines, numeri arithmetici: hæc enim omnia naturaliter morbos aut inferre, aut curare nequeunt; ſed tantùm ſupernaturaliter per vim pacti propoſiti influentem à Dæmone; at verò cauſæ naturales ſunt Magis & Dæmonibus cognitæ, nobis verò occultæ; omnium enim rerum naturalium ſubſtantias & proprietates perſpectas habent; tempora applicandi & vtendi noſcunt, variiſque mixturis medicamenta conficiunt, nihílque eſt quod obſeruatione & experientia non ſint aſſequuti: hac ratione Magi per vnguenta, per herbas,

bas, aquas, vapores maleficia perficiunt, varióſque morbos inferunt. Denique ad maleficiorum perfectionem requiritur maleficiádorum diſpoſitio: neque enim omnibus nocere poſſunt: Dæmonum enim vim Deus moderatur; maleficorum verò robur & poteſtas à Dæmonibus dependet, cum quibus pactum habent; nocent tamen ſæpiùs malis & peccatoribus, quàm iuſtis & bonis; iuſto tamen Dei iudicio aliquando non ſolùm mali, ſed etiam boni Magorum maleficiis ſubiiciuntur.

Superſunt iam maleficiorum differentiæ perluſtrandæ, vt perfecta maneat Magica hæc morborum generatio. At verò maleficiorum varia agnoſcenda ſunt genera. Primùm apparet in amatorio maleficio, quando ſcilicet Magi & maleficæ mulieres per filtra & pocula amatoria humanum appetitum in amoris furias pertrahunt; quod quidem pertrahunt non ratione voluntatis, primò & per ſe; nulla etenim in voluntatem & in libertatem arbitrij Dæmonibus aut Magis iuriſdictio aut coactio ex Theologorum doctrina; ſed tantùm per conſequentiam ratione appetitus & concupiſcentiæ; certis etenim remediis arte paratis naturaliter aut ſupernaturaliter agentibus ſpiritus & humores concitant, imaginationem conturbant, oculis continuò amatæ figuram repræſentant, & appetitum concupiſcentiæ inflammant; atque hac ratione effrenatum illum amorem pariunt, fouent, ſollicitant, vt conſtat infinitis hiſtoriis & exemplis.

Secundum maleficij genus venereum eſt; quando ſcilicet vel in matrimonij celebratione, aut extra, ita ligant venerea organa, vt viri & mulieres inhabiles & impotentes reddantur ad concubitum & ad generationem: maleficium autem illud aliquando temporaneum eſt, aliàs perpetuum; aliquando particulare ratione vnius tantùm viri & mulieris; aliàs verò generale ratione omnium mulierum & virorum, ita vt extincta prorſus, & abolita coëundi potentia remaneat. Obſeruandum autem ligamen illud perfici variis modis à Magis; Primò per odij ingenerationem; Secundò per flatuum & ſpirituum reuocationem ac diſſipationem: hac enim ratione erectio impeditur; Tertiò per ſeminis conſumptionẽ & exſiccationem; Quartò per pudendorum coarctationem; denique aliis modis nobis occultis. Tertiò datur maleficium ſomnificum, dum Magi potione, vapore, aut alio modo ſoporem inducunt, vt vel animos noſtros vanis terroribus ſollicitent, vel vt furtum faciant, vel vt mulieres adulterio contaminent, vel vt pueros ſubſtrahant, vel vt alia nefanda perpetrent. Quartum maleficij genus veneficum dicitur, quando ſcilicet venenis naturalibus & artificialibus vtuntur malefici, vel ad mortem inducendam, vel ad morbos venenatos inferendos; Idque vel per introſumptionem, ſiue per euaporationẽ, ſiue per inunctionem. Quintò datur maleficium faſcinatorium ſiue incantatorium; iſtius autem maleficij noxa non à ſpirituum & humorum noſtrorum maligna qualitate aut à vi imaginationis dependet; viſio enim & imaginatio naturaliter nocere non poſſunt, ſed à virtute Dæmonum & à ſupernaturali facultate, vt iam dictum eſt. Denique nocent malefici per maleficia variis aliis modis, vt fuſiùs declarat Martinus del Rio, lib. 3. diſquiſit. Magic. Atque hæc de Dæmonum & Magorum poteſtate in morborum generatione ſufficiant. Iam de vi

imagi

imaginationis, quæ quidem etiam cauſæ diuinæ rationem habet, agamus.

Vtrùm ab anima humana per vim voluntatis & imaginationis morbi, tum extra, tum intra corpora imaginantium produci, & generari poſſint.

CAPVT VII.

VNICA iam ſupereſt quæſtio excutienda de diuina morborum generatione, priuſquàm de cœleſti eorumdem origine agamus; an ſcilicet anima noſtra per vim generationis operans poſſit eſſe cauſa efficiens diuina morborum, non ſolùm ad intra, ſed etiam ad extra. Iſtius quæſtionis veritatem variæ tum opiniones, tum rationes exercent & agitant, quarum quidem copias iam placet in diſputationis campum deducere.

De vi imaginationis Græci, Hippocrates ſcilicet, & Galenus ita parcè & ſobriè locuti ſunt, vt eorum authoritates ad potentiam illius extollendam nihil vel parum cõferant. At verò Arabes, Cabaliſtæ, Paracelſiſtæ, & Magi, tantùm animę & imaginationi humanæ tribuunt, vt ab ea intenſa & eleuata non ſolùm cœlos penetrari, elementa permutari; ſed etiam corpora efformari, effectus reales tum extra, tum intra corpora noſtra produci, morbos curari & generari, miracula denique perfici poſſe credant & affirment. Eorum iam placita & rationes audiamus. Auicenna tract. 4. lib. de animal. cap. 4. de potentia imaginationis ita philoſophatur; intellectui humano bene diſpoſito, inquit, & à materia eleuato omnia materialia ſubſeruiunt; cogitur enim natura animæ cogitationibus & vehementioribus animæ deſideriis obedire. Hoc ſanè ſi verum eſt, non licebit de potentia imaginationis dubitare in morborum generationẽ. Paracelſus cap. 8. lib. 1. de vita longa paulò fuſiùs imaginationis facultatem magnificat. Per vim phantaſiæ, inquit, homines non ſolùm naturam & ſanitatem ex alienis corporibus, ſed etiam prudentiam & ſcientiam attrahere poſſunt, vt conſtat de Cyro & Archazac. Cabaliſtæ ita ratiocinantur; Maior eſt, inquiunt, potentia ipſius animæ & ſuarum facultatum, quàm rerum corporearum, vt notum eſt; at mineralia, animalia, plantæ, morbos inducere poſſunt; quin etiam & humana corpora per contagium idipſum efficiunt, vt apparet in lue venerea, in phtiſi, in lepra; ergo multò faciliùs & promptiùs anima per vim imaginationis illud præſtare poterit, cùm vtriuſque maior & illuſtrior ſit potentia: Quartò alij ab imaginatione non ſolùm effectus reales communes per motum localem produci poſſe demonſtrant ex Ariſtotele 3. de ani. & exemplo noctambulorum, ſed etiam & ſanitatem & morbos generari poſſe, tum extra, tum intra corpora variis rationibus conficiunt. Internam autem morborum productionem ita probant; Primò in hydrophobia, imaginationis alteratio vniuerſam animæ poteſtatem extinguit, omnéſque illius facultates & functiones quaſi caninas reddit; Secundò in melancholico morbo infinita ſymptomatum & morborum genera profert imaginationis læſio; Tertiò permulti per illius vim ægrotant, ſanantur & moriuntur etiam aliquando; ſic ex Auicenna quidam ad libitum paralyticus euadebat, & curabatur; ſic multi etiam ſanantur

O vi

vi imaginationis. Ideóque Medici ab ægris confidentiam potiſſimùm cum patientia & obedientia deſiderant. Sic denique quidam, cum inter ſepulchra deambularet, à lapillo calceo hærenti retentus concepta opinione quod ab auis vocaretur, intra paucos dies deceſſit. Denique infinitis exemplis & hiſtoriis imaginationis potentia illuſtrari poteſt.

Externam verò morborum inductionem ita demonſtrant; Primò grauidæ mulieres tenellos fœtus non ſolum rerum deſideratarum notis & figuris inficiunt, eiſque horrorem quorumdam alimentorum inducunt; ſed etiam enecant, & transformant; vt exemplis probant authores noſtri: Secundò Magi per vim imaginationis, intuitu & verbis aliena corpora incantant; Tertiò imaginatio oſcitare cogit intuentem; Quartò ſenes per vim imaginationis puerulorum ſanitatem attrahunt, eorúmque corpora exſiccant & tabificant. Denique dantur ophtalmiæ contagioſæ, quæ per intuitum vi imaginationis in aliena corpora transferuntur, vt conſtat experientia. Atque hæ ſunt præcipuæ rationes, quæ imaginationis potentiam declarant in morborum generatione.

Iam, aliorum opinionem audiamus, qui ſummam quidem eamque naturalem imaginationis poteſtatem agnoſcunt; illius tamen vim intra corporis imaginantis limites retinent, neque ad aliena corpora extendi poſſe credunt. Prima autem hæc eſt eorum ratio: imaginatio actio eſt immanens, neque enim vt facultas eſt, deſerit eſſentiam animæ; neque vt eſt functio, ſine cerebri temperie, conformatione, & ſpiritibus perfici poteſt: cùm igitur maneat in corpore imaginantis, non poterit morbos in alienis corporibus generare: Secunda ex Philoſopho; quæ non contingit facta eſſe, impoſſibile eſt ea fieri; at nunquam viſa aut obſeruata fuit à Medicis eiuſmodi morborum generatio per vim imaginationis ad extra; quare, &c. Tertia, ſi morborum inductio pēdéret ab imaginatione aut voluntate, dum per iram incandeſcunt homines, & dum mouentur ad vindictam, nō ſolùm morbos inimicorum corporibus inferrent, ſed etiam vitam illis auferrent; tunc ſiquidem imaginatio admodùm eſt potens eleuata: at hoc ipſum eſt contra experientiam ordinariam. Quarta, imaginatio actio eſt corporea & materialis, ideóque non niſi per contactum perfici poteſt; atqui nullus intercedere poteſt inter alienum corpus & imaginationem. Denique imaginatio non agit niſi in ea quæ ad eam ordinantur, vt conſtat de ſpiritibus & ſpeciebus; atqui corpora aliena ſeparata non ordinantur ad imaginationem: non igitur poterit imaginatio ad extra operari.

Noſtrum iam eſt præmiſſis aliorum opinionibus & rationibus, quid de propoſita quæſtione ſentiendum ſit aperire: vt autem illud fideliter perficere valeamus, totius quæſtionis veritatem tribus fundamentis complectemur; Primum erit, anima humana per vim imaginationis in corpore ipſo imaginantis, tum phantaſticè in melancholicis, tum realiter in aliis, varia morborum genera generare poteſt: ratio eſt, quia ſanitatis corporeæ tanta eſt relatio & obedientia ad animæ potentiam, vt illius conſeruatio ab iſtius diſpoſitione dependeat; ſubdita ſiquidem quaſi eſt ipſius imperio & voluntati. Obſeruandum autem eſt, imaginationem agere tantùm ad intra ad ea quæ in illam ordinantur, vt ſunt ſpecies,

cies, ſpiritus, humores, qualitates, mediatè, vel immediatè; ſic etiam per figuras & ſpecies rerum obiectarum facultatem appetitiuam mouet & incitat ad iram, ad gaudium, ad amorem, ad odium, ſic per ſpiritus ac humores ruborem ac pallorem inducit; ſic etiam & per retractionem & diffuſionem caloris & ſpirituum refrigerat & calefacit: denique omnium iſtorum miniſterio tum in dormientibus, vt de noctambulis conſtat, tum in vigilantibus varios effectus reales per motum localem efficit & producit, vt probatum eſt: at verò multa alia ſunt in corpore imaginantis, quæ ordinationem non habent ad imaginationem illius, vt ſunt motus naturales cordis, arteriarum, cerebri, inteſtinorum; vt ſunt etiam & functiones naturales primæ & ſecundæ: & ideo in hæc imaginatio agendi vim non obtinet.

Secundum fundamentum, anima humana neque per vim voluntatis aut imaginationis, neque per aliam potentiam mediantibus vllis radiis, ſpeciebus, humoribus, aut qualitatibus in aliena corpora realiter ſeparata ab imaginante naturaliter morbos inferre, aut mirifica efficere poteſt, vt patet ex propoſitarum rationum veritate: neque enim oſcitantis imaginatio excitat oſcitationem in alio, niſi in quantum oſcitatio prioris ſubiectum eſt commouens imaginationem poſterioris, cui deinde per obedientiam naturalem, ſpiritus, flatus, atque humores ſubſeruiunt ad oſcitationem ſubitò generandam; neque etiam ſenes per vim imaginationis ſanitatẽ ex puerulorum corporibus attrahunt, ſed eorum corpora refrigerata & exſiccata puerulorum natiuum calorem leuem & ſuauem alliciunt per contactum, cucurbitularum inſtar, atque ita exſiccant, & in marcorem præcipitant; neque etiam ophthalmiæ per vim imaginationis transferuntur, ſed tantùm per contagionem ex profuſione vaporum, ſupernaturaliter tamen per vim Diuinam, vel ex Dei authoritate profluentem, vel ſaltem ex illius permiſſione à Dæmonibus dependentem morbi vi generationis poſſunt generari, vt patet in magicis operationibus. Tertium fundamentum: imaginatio humana non per ſe, ſed per accidens, dum in corpus vicinum, atque ſtricta ſeu arcta coniunctione contactúque ei copulatum agit, morbos procreare alioſque effectus reales efficere poteſt, dummodò imaginatio ſit valde intenſa & patientis corporis adſit diſpoſitio ad impreſſiones ſuſcipiendas; illud in grauidis mulieribus apparet, vt demonſtratum fuit: ab illis enim per ſpirituum, caloris, & humoris miniſterium vi imaginationis ſpectra & figuræ rerum deſideratarum imprimuntur, aliaque omnia perficiuntur. Iam ex his fundamentis quid de hac quæſtione ſit ſentiendũ, apparet.

Supereſt nunc vt Arabum aliorúmque authoritatibus & rationibus ſatisfaciamus. Primò ad Auicennæ authoritatem reſpondemus, intellectui humano nec elementa nec materialia obedire naturaliter ad extra; neque etiam ad intra, niſi ea quæ ad imaginationem ordinantur; vt demonſtratum fuit in primo fundamento. Secundò ad Paracelſum dicimus, attractionem illam ſuppoſitam ſanitatis & ſcientię vanam eſſe & nugatoriam: ſi enim per imaginationis vim eiuſmodi attractio perficeretur, fruſtra Medici, fruſtra ſcientiarum profeſſores inſtituerentur; homines ſiquidem ſanitatis & ſcientiarum poſſeſſionem ex arbitrio vo-

luntatis ſibiipſis compararent; quod ridiculum eſt. Tertio ad Cabaliſtarum rationes reſpondemus, maiorem quidem eſſe dignitatem ac præſtantiam animæ & imaginationis, quàm corporis humani & rerum corporearum; non tamen ideo fatemur imaginationem ea omnia præſtare poſſe, quæ ab aliis corporibus perficiuntur: ſingula enim proprias habent vires & operationes diſtinctas, non autem communes; anima enim ſuo modo operatur nobiliſſimè per facultates ſuas, corpora etiam ſuos proferunt effectus: ſic cum cauſarum morbificarum rationes habent, morbos inducunt; quorum quidem generatio non eſt in animæ poteſtate, nec ad extra, nec ad intra, niſi in certis caſibus & ſub certis quibuſdam conditionibus, vt dictum fuit. Denique quod ad reliquas obiectiones ſpectat, earum reſolutio ex ſuppoſito fundamento dependet. Atque hæc de imaginationis potentia in morborum generatione dicta ſufficiant. Iam de cœleſti morborum origine agendum eſt.

De cœleſti morborum origine.

CAPVT VIII.

An, & quomodò cœli morbos generent.

PRÆMISSA cauſarum Diuinarum doctrina in morborum generatione, poſtulat inſtituti ordinis ratio, vt de cœleſti eorumdem origine agamus, & qua ratione ab Aſtrorum influxu morbi dependeant, demonſtremus: vt autem illud faciliùs præſtare valeamus, quatuor de corporum cœleſtium potentia & viribus generaliter ſupponenda ſunt.

Primum hoc erit. Cœlorum tanta eſt vis, tantáque neceſſitas in mundi ſublunaris conſeruatione & gubernatione, vt ſuperiora inferiora regere & gubernare Aſtrologi, Philoſophi, & Medici liberè fateantur. Idipſum Meteor. 1. cap. 1. Philoſophus demonſtrat: quorum enim definita eſt motio, inquit, vt rerum ſublunarium, ea ab illis regi debent, quæ perpetuo motu cientur, qualia ſunt aſtra: quæ enim potentiora ſunt, debiliora gubernant. Duo tamen in ea gubernatione obſeruanda ſunt; primum eſt, aſtra non æquali, ſed diſpari ratione agere in hæc inferiora, licet æqualiter omnia ambiant & conſpiciant: cauſæ enim ſecundæ per potentiam naturalem ſuperioribus obediunt; ideóque diſpoſitione & præparatione indigent ad recipiendas cauſarum cœleſtium impreſſiones. Alterum eſt, corpora hæc inferiora non per modum imperij, ſed per viam alterationis, generationis, & corruptionis regi à ſuperioribus; motus ſiquidem cœli elementa immutat ex connexione, & conſequenter ab iſtis; deinde cuncta viuentia & inanimata immutantur, tum etiam & meteora excitantur tempeſtatéſque, anni & temporis conſtitutiones generantur ex Hippocrate lib. de aëre & loc. affectis.

Secundum ſuppoſitum. Corpora cœleſtia tribus modis ſublunaria afficiunt; per motum ſcilicet, per lumen, & per influxum, vt volunt Philoſophi & Aſtrologi. Motus aſtrorum circularis manifeſtè obſeruatur, potiſſimùm in Sole & Luna: illius maxima eſt neceſſitas tum ratione generationis & corruptionis rerum, tum ad calorem generandum ex Ariſtotele, tum ad diſpertiendos influxus, tum etiam & ad lucem impertiendam: ſi enim ceſſaret cœli motus,

tus, totius mundi naturalis œconomia corrueret & labaſceret, vt volunt Philoſophi. Secundò agunt aſtra lumine ſeu luce: iſtius enim miniſterio non ſolùm colluſtrant omnia inferiora, ſed etiam calefaciunt, viuificant & recreant. Denique aſtra non tantùm per motum & per lumen operantur, ſed etiam per occultas vires, quas influentias appellant: multa ſiquidem influunt à cœlis, quæ neque ad motum, neque ad lucem referri poſſunt; vt docent Aſtrologi.

Tertium ſuppoſitum, inter corpora cœleſtia, vt docet Galenus cap. 2. lib. 3. de diebus decretoriis, Sol & Luna maximam vim poſſident: Solis enim motus quadripartitam anni diſtinctionem parit, quæ duo æquinoxia ac totidem ſolſtitia profert; vnde caloris & frigoris viciſſitudo, rerúmque ortus & occaſus dependet, vt patet experientia: Solis enim acceſſu cuncta viuentia ad generationem excitantur; illius verò abceſſu marceſcunt, & quaſi contabeſcunt. Luna deinde, quam minorem Solem appellat Ariſtoteles, ob vicinitatem maiori magiſque aſſidua effectorum varietate vim ſuam prodit: primum enim fluxum & refluxum parit in maris motu; deinde menſtruorum circuitus in mulieribus moderatur; quin etiam & ex Galeno cauſa cryſeon exiſtit: denique cùm ſit humiditatis mater, illius vires in intimis oſſium aliarúmque partium penetralibus perſentiuntur; in plenilunio ſiquidem oſſium cauitates medulla implentur, omneſque corporis humiditates augentur; extra verò in decretione & declinatione hæc omnia ferè abſumuntur; agnoſcendum tamen eſt, Lunam & per propriam vim, & per infuſam à Sole operari: aliarum verò ſtellarum impreſſiones non ita ſenſibiliter obſeruari & indicari poſſunt; agunt & vel ortu, vel occaſu, vel certo quodam aſpectu & congreſſu ad infundendos & curandos morbos plurimum habent momenti, vt Aſtrologi & cum illis Hippocrates & Galenus declarant.

Quartum ſuppoſitum. Aſtrorum vis & potentia in aliis quidem corporibus naturalibus viget; in hominis tamen ſtatu & conditione potiſſimùm eſt obſeruanda; Primò ratione generationis, quia ex Philoſophis Sol & homo generant hominem: concurrit enim Sol vt cauſa vniuerſalis, æquiuocè tamen: Secundò ratione vitæ, calorem ſiquidem natiuum vitæ fundamentum, & præcipuum animæ inſtrumentum aſtra largiuntur: cœleſtis enim eſt origine, licet elementari ſe habeat modo in actionibus humanis: Tertiò ratione conſeruationis; à continuo enim aſtrorum lumine, motu, & influxu hominis ſtatus conſeruatur: vita enim & mors, ſanitas & morbus à corporibus cœleſtibus influunt ex Hippocrate. Notandum tamen hîc, aſtra in voluntatem humanam non agere directè & immediatè; tum quia immaterialis eſt facultas, tum quia illius libertas cogi aut alterari non poteſt ab aſtrorum vi, mediatè tamen indirectè & ex accidenti eam inquinare poſſunt per interuentum organorum corporeorum & potentiarum eis inhærentium.

His ita ſuppoſitis iam ad propoſitæ quęſtionis elucidationem veniendum eſt: vt autem illius veritatem recta via inquirere, venari & ſtabilire poſſimus, primò Aſtrologorum, deinde Medicorum opiniones proponemus; poſteà verò concluſionem noſtram apponemus; tandémque contrariis rationibus ſatisfaciemus.

Aſtrologi ex aſtris quædam male-

fica agnoſcunt, a quibus omnia infauſta & inſalubria influere; alia benefica & ſalutaria, a quibus omnia fœlicia & ſalubria promanare exiſtimant; ex aſpectu ſiquidem aſtrorum vitæ humanæ ſalubrem & inſalubrem ſtatum dependere volunt; atque aſtrorum miniſterio non ſolùm futuros, & imminentes morbos præuideri, ſed etiam & iam realiter exiſtentes perfectè iudicari poſſe conſtanter affirmant. Deinde ſingulis Planetis ac duodecim Zodiaci ſignis proprios & peculiares morbos aſſignant; vnde Saturno melancholicas affectiones, quartanam, lepram, &c. Ioui febres, anginas, pleuritides; Marti tertianam, phrenitidem, icterum; Soli cordis palpitationem; Mercurio linguæ vitia, vertiginem; Veneri affectus venereos, & inſaniam ex amore; Lunæ verò epilepſiam, Apoplexiam, paralyſim, &c. De ſignis deinde Zodiaci variè philoſophantur; arietis morbi ſunt, inquiunt, epilepſia, organorum ſenſibilium, & dentium dolores. Tauri omnes colli & gutturis affectus; Geminorum morbi in manibus apparent; Cancri in pruritu & lepra; Leonis in corde; Virginis in partibus ventris, & ita de cæt. Denique Genethliaci ex vario aſtrorum conſpectu & conuerſione à cœlis morbos deriuant: prænoſcunt enim tum diſpoſitionem corporum noſtrorum, & futurum morborum influxum tanquam in ſpeculo oculis noſtris obiiciunt. Atque hæc ſunt Aſtrologorum placita, quorum quidem veritatem cum authoritate Ptolomæi & aliorum, tum experientia ordinaria, tum etiam & rationibus ex ſuprema illa cœlorum potentia, & ex infima corporum naturalium obedientia & paſſione deſumptis confirmant.

Huic Aſtrologorum ſententiæ & doctrinæ Medici multi acquieſcunt, illámque medicis authoritatibus & rationibus illuſtrant. Eorum iam copias placet in medium proponere. Primò ſeſe offerunt diuini Hippocratis authoritates: ille enim 4. de morb. cœleſtem morborum originem agnoſcit: Tria, inquit, ſunt morborum principia; humores ſcilicet, violentia & cœlorum vis; quando ex cœlo pendent & contingunt quæ ad ſanitatem non ſunt accommodata; vel quando humores ſuperant. Secundò idem Hippocrates lib. de carnib. ferè in principio: de cœleſtibus rebus & in ſublimi poſitis, inquit, non eſt inſtitutum dicere, niſi quatenus ex illis ſanitas & morbus, bonum & malũ, vita & mors dependent: ſic tertiò 1. de diæta omnia per cœleſtem & diuinam neceſſitatem accidere autumat. Quartò ex eodem Hippocrate lib. de aëre, loc. & aq. Et ex Galeno lib. quòd optimus Medicus optimus eſſe debeat Philoſophus: Aſtronomia ad artem Medicam eſt neceſſaria, quia vnà cum temporibus & conſtitutionibus cœlorum, inquiunt, ventres in hominibus immutantur. Denique ex eodem Hippocrate cap. 6. eiuſdem lib. oportet, inquit, vt Medicus temporis, annique conſtitutiones & tempeſtates, aëriſque, terræ, aquarumque conditiones conſideret, tum etiam & aſtrorum ortus & occaſus, præcipuè canis, & arcturi; quia tunc tẽporis maximè morbi iudicantur. Galenus 3. de diebus decret. cap. 1. de vi aſtrorum in hæc inferiora diſputat, ibique varios morbos ab aſtris influere demonſtrat: Luna, inquit, comitialium & lunaticorum circuitus moderatur. Arabes omnes à cœlis morbos deriuant: ſic Auicenna malefica quædam aſtra morbos immittere teſtatur: ſic etiam & in 2. atque in 4. cano.

cano. peſtilentiam ab aſtris in aërem influere, atque in corpora noſtra affirmat.

Omnes deinde Medici Latini, tum veteres, tum neoterici cœleſtem illam morborũ generationem agnoſcunt, atque Diuinum illud Hippocratis in morbis ad corpora cœleſtia referunt. Iam ſeſe offerunt in ſubſidium rationes Philoſophicæ & Medicæ, quæ propoſitam Medicorum opinionem confirmant. Earum hæc Prima ſit: corpora ſuperiora per vim alterationis, generationis, & corruptionis inferiora gubernant; vt patet ex primo ſuppoſito: at morbi omnes alterationes ſunt, vel corruptiones, aut ſaltem præuiæ diſpoſitiones ad corruptionem, vel ad mortem; quare mediatè vel immediatè influent à corporibus ſuperioribus. Secunda, morbi occulti non niſi à cauſis occultis pendere poſſunt: at varij dantur morbi occulti, quorum natura ad elementarem cauſam referri non poteſt; æquum igitur eſt, vt ad cœleſtem cauſam tales morbi referantur. Tertia, ex Hippocrate morbi ſequuntur diſpoſitionem temporum & tempeſtatum anni; at iſtorum conditio & mutua viciſſitudo à cœlis eſt, ex eod. Hippocrate lib. de aër. loc. & aq. quare morborum generatio per diſpoſitionem temporum à cœlis erit. Quarta, ab inſolatu varij morbi excitantur manifeſtè, vt febris, diſtillatio, capitis dolor; tum etiam & à Lunæ aſpectu, vt catarrhi: non igitur dubitandum eſt de cœleſti morborum origine.

Alij contra nec Aſtrologorum figmentis, nec Medicorum rationibus conſentiunt; quinimò vanam & ſuperſtitioſam eſſe propoſitam de cœleſti morborum origine doctrinam exiſtimant, totiuſque Aſtronomiæ neceſſitatem in diagnoſi, prognoſi & therapia morborum vt ridiculam damnant. Iſtorum autem hæ ſunt rationes: Nulla, inquiunt, dantur aſtra malefica, quinimò omnia benefica exiſtunt. Impium enim eſt aſtra maleficij accuſare: nec minori infamia digni ſunt, qui ſtellis morborum cauſas aſſignant, quàm qui naturã vt morborum cauſam agnoſcunt. Secundò omne agens Phyſicum debet eſſe proximum aut per contactum aut per aliud; at aſtris per diſtantiam hoc non licet: Tertiò actiones & motus particulares rerum naturalium non determinantur à primis cauſis, nec etiam referuntur ad eas, ſed ad particulares, vt vult Ariſtoteles 2. Phyſ. & 5. Metaph. At generatio morborum effectus eſt particularis, quare referri debet ad cauſam particularem tantùm, non autem ad cœleſtem: Quarta incognitæ ſunt, inquiunt, aſtrorum vires ob infinitum numerum ſtellarum; deinde motus cœlorum ex Philoſopho ſunt incommenſurabiles: non igitur illorum actiones in morborum generatione dignoſci aut determinari poſſunt: Quinta, concurrunt corpora cœleſtia in morborum generatione, vt ſunt cauſæ vniuerſales & æquiuocæ tantùm; quare ab illis nulla actio propria & determinata in morborum productione ſpectanda eſt. Atque hæc ad iſtius opinionis confirmationem ſufficiant.

Iam quid in tanta opinionum & rationum varietate concludendum ſit, breuiter eſt demonſtrandum. Vt autem veritas iſtius quæſtionis appareat, quædam iacienda ſunt fundamenta, ex quorum doctrina deinde quid de propoſita quæſtione ſentiendum ſit, facilè erit demonſtrare & conficere.

Primum fundamentum. Aſtronomiæ conſideratio ex Hippocratis, & Gale

Galeni doctrina, Medicis admodum vtilis eſt,& neceſſaria; Primò ratione generationis morborum, cùm influant à cœlis, vt demonſtrabitur in ſecundo fundamento, & vt conſtat ex ſuperiori opinione: Secundò ratione curationis, quia curatiuæ indicationes ab aſtris mutuantur; ſic Hippocrates in aphoriſ. ſub cane & ante canem purgationes prohibet:ſic Galenus in extrema Lunæ declinatione & coniunctione vetat ſanguinis miſſionem: ſic Celſus lib.1.de re medica; caue, inquit, ne circa æquinoxium Autumnale corpus aut medicamento aut venæ ſectione exagites. Denique ratione remediorum vtilis etiam eſt Aſtronomia; quia medicamentorum vires ſpecificæ & occultæ ab aſtris dependent: Tertiò ad prognoſim neceſſaria etiam eſt, idque dupliciter,Primo ratione morborum imminentium,quorum euentum Aſtrologiæ iudiciariæ miniſterio præuideri poſſe volunt; cuius quidem ſcientiæ rationem quia incertam eſſe exiſtimamus, vt problematicam agnoſcimus; Secundò ratione morborum actu exiſtentium, quorum iudiciũ ab aſtrorum ortu & occaſu dependere tum Hippocrates lib de loc.aq.&c. tum Galenus lib.de diebus decretoriis, tum alij etiam fatentur & agnoſcunt,vt patet ex ſuperiori demonſtratione.

Secundum fundamentum. Morbi à cœlis influunt multipliciter; Primò per influxus occultos & maleficos;idque duobus modis,primò vniuerſaliter,vt in peſtilentia & in morbis epidemicis apparet: tunc enim aër à maligna quadam qualitate cœlitus infuſa infectus corpora humana deinde vniuerſaliter inficit & contaminat, Secundò particulariter, quando ſcilicet vel ante partum in conceptu, vel in partu, vel poſt partum influunt à cœlis qualitates & diſpoſitiones occultæ: Secundò influunt morbi à cœlis per anni tempeſtates, quarum conditio à corporibus cœleſtibus dependet: atque ita ſingula anni tempora proprios morbos pariunt, vt declarat Hippocrates 1.aphor.Tertiò per elementorum motum, & per meteora ipſa:Quartò per qualitates manifeſtas,vt dum febris ab inſolatu excitatur, catarrhus à Lunæ frigiditate;& ita de cæter.

Tertium fundamentum. Morborum cœleſtis origo dupliciter poteſt conſiderari; Primò generaliter, atque hac ratione confuſa eſt & indeterminata,cùm ſuperiora ſint agentia æquiuoca: ſequuntur enim aſtra & ſigna corporum noſtrorum diſpoſitionem, & ab ea determinantur; Ideóque tunc temporis deſignati & proprij morbi nec aſtris nec ſignis realiter adhærent, aut ab illis formaliter infunduntur; quod cõtra Aſtrologorum ſuperiorem propoſitam opinionem dictum ſit: Secundò ſpecialiter,quatenus corpora noſtra determinantur à ſuperioribus; atque ita per cæcos influxus morbi particulares influunt ab aſtris. Obſeruandum autem eſt, commodiùs & faciliùs quædam aſtra, & quædam ſigna cœleſtia certos quoſdam affectus infundere quàm alios; neque tamen proinde aſtra natura ſua malefica eſſe exiſtimamus; per accidens ſiquidem tantùm nocent, vt natura dum morbos parit, aut dum venenata medicamenta in actum reducit.

Supereſt iam vt obiectis rationibus ſatisfaciamus. Ad primam patet ſolutio ex vltimo fundamento: aſtra enim non per ſe, ſed ex accidenti ſunt malefica: quæ enim ſine conſilio & ratione agunt, vt natura & corpora cœleſtia, ſecundum corporum diſpoſitionem operantur; malefica

leſica tamen ob effectum dici poſſunt. Ad ſecundam dicimus, corpora cœleſtia virtualiter & mediate per contactum phyſicum agere in hæc inferiora; ideoque diſtantia illa non impedit actionem. Ad tertiam reſpondemus, effectus referri & ad particulares & ad vniuerſales cauſas pro ratione generationis, quatenus aut determinant aut determinantur, vt volunt Philoſophi; & quatenus potiùs vel à primis, vel à ſecundis dependent per productionem vniuocam aut æquiuocam. Ad quartam dicimus, falſam eſſe conſequentiam: quæ enim determinantur à primis cauſis, ab illis dependent. Denique ad vltimam reſpondemus, aſtrorum vires & motus per experientiam & longam obſeruationem ſatis innoteſcere, non tamen ita præciſè & definitè cognoſcuntur, vt perfectiùs dignoſci non poſſint; ſufficit tamen eiuſmodi cognitio tum ad futura præſagienda, tum ad ea quæ iam facta ſunt dignoſcenda & conſeruanda. An verò morborum cœleſtis generatio pendeat à forma aſſiſtente cœlorum vel informante; an à materia, an à quantitate, an à qualitate occulta vel manifeſta, otioſi eſt Philoſophi & Medici inquirere. Atque hæc de cœleſti morborum origine dicta ſint. Iam ad cauſas ſublunares veniamus.

De cauſis ſublunaribus morborum.

CAPVT IX.

PERFECTA & abſoluta cauſarum diuinarum & cœleſtium hiſtoria; iam ſeſe offerunt ſublunares cauſæ definiendæ & explicandæ: ſublunares autem eas appello, quæ in hoc ſublunari mundo contentæ corpora noſtra per contactum Phyſicum aut Mathematicum afficere, morboſque efficere poſſunt. Doctores noſtri in cauſarum iſtarũ diſtinctione eas tantùm agnoſcunt, quæ neceſſariò & ineuitabiliter ſanitatem alterant, vt ſunt res ſex non naturales dictæ; vel contingenter agunt in corpora humana. Alij verò ſecundùm Galeni doctrinam ab illegitimo & intemperato vſu aſſumendorum, admouẽdorum, educendorum, & faciendorum cauſas externas morbificas educunt.

Nos verò nouitati & veritati ſimul ſtudentes nobiliori ratione doctrinam externarum cauſarum demonſtrandam eſſe exiſtimamus. Sublunarium itaque cauſarum aliæ nobis erunt generales, aliæ ſubalternæ. Cauſas generales eas voco, quæ primariæ & vniuerſales ſunt ſecundùm magis & minus, vt elementa, anni tempeſtates, alimenta liquida & ſolida, medicamenta, & venena, ſiue ſint animalia, ſiue vegetabilia, ſiue mineralia, labor, & quies, ſomnus & vigilia, excretio, & retentio, animi pathemata, aliáque à quibus vel neceſſariò, vel contingenter corpora noſtra alterari, vel immutari poſſunt. Subalternæ verò & ſecundariæ cauſæ illæ ſunt, quæ varia morborum ſimplicium & compoſitorum genera inducunt; de quibus poſteà ſecundùm Galeni doctrinam ſigillatim agemus. Obiiciet fortaſsè nobis hîc aliquis, propoſitas cauſas generales eſſe corpora naturalia, nec habere poſſe rationem cauſarum morbificarum, cùm non ſint contra naturam. Verùm reſpondemus, vnum & idem corpus ſub vario reſpectu poſſe dici naturale, non naturale, & contra naturam: ſic aſtra, elementa, alimenta, medicamenta prout in natura propria conſiderantur, corpora ſunt naturalia: at verò reſpectiuè,

quatenus ſunt ſuſceptiua contrariorum ſecundùm debitam aut indebitam adminiſtrationem, dici poſſunt corpora naturalia. Denique prout morbos inferunt, & ſanitatem immutant, contra naturam dicuntur, licet naturaliter, aut per accidens agant; atque hoc modo rationem cauſarum morbificarum habere poſſunt.

Iam verò ne temerè à maiorum noſtrorum placitis nos recedamus, examinandæ ſunt illæ diuiſiones cauſarum externarum à nobis propoſitæ ſecundùm Medicorum doctrinam. Prior non ſolùm imperfecta, ſed etiam vitioſa mihi videtur multis de cauſis; Prima eſt, quia omnes res non naturales dictæ, externæ non ſunt, vt animi pathemata, labor, quies, ſomnus, vigilia, excretio, retentio: ſunt enim affectiones internæ corporis noſtri, quæ vel voluntatem & imaginationem, vel naturam & nutritionem ſubſequuntur, atque à corporeis organis perficiuntur. Quòd ſi dicas, ea ab obiectis externis excitari; dicemus etiam & pari ratione cauſas omnes internas, humores ſcilicet ab alimentis generari: Secunda eſt, quia multa alia ſunt præter res non naturales, à quibus neceſſariò corpora noſtra alterantur: eiuſmodi ſunt aſtra, elementa omnia, anni tempora, aliáque: non igitur neceſſitas hæc ad illas tantùm eſt referenda. Quòd ſi dicas, iſtorum omnium vim & actionem ad aërem & ad reliquas res non naturales reduci poſſe: aſtra enim, verbi gratia, tempeſtates, & anni tempora per aërem nocent. Nos tamen contrà, illa & mediatè per aërem, & immediatè per propriam vim neceſſariò corpora noſtra immutare affirmamus: ſic enim aſtra & per cælos, & per manifeſtos influxus agunt; ſic etiam elementa & extrinſecus, & intrinſecus, contrariis qualitatibus continuò oppugnant, vt mixta deſtruant, & ſic de cæteris. Denique neceſſitatem illam deprimere videtur diſpoſitio ſubiectorum: neque enim res non naturales immoderatè agentes morbos inferre poſſunt, niſi pro ratione corporum; multi enim errant impunè, & ſine ſanitatis alteratione. At verò neque ſecunda diuiſio mihi videtur admittenda, tum quia omnes cauſæ morbificæ externæ ſub aſſumendis, admouẽdis, educendis, & faciendis contineri non poſſunt; tum etiam quia diætetica eſt, non autem æthiologica eiuſmodi diſtinctio: nos enim hîc generalem quærimus diuiſionem, quæ ſinu ſuo cauſas tantùm morbificas externas complectatur, non autem corpora naturalia, aut non naturalia. Remaneat itaque certa & ſtabilis noſtra diuiſio cauſarum ſublunarium, in generales & in ſubalternas: ne tamen nouo quodam dicendi priuilegio maiorum doctrinâ abuti videamur, ſecundùm eorum placita de rebus omnibus non naturalibus ſuo loco agemus, licet omnes externarum cauſarum rationem habere non poſſint, vt demonſtratum fuit. Vt igitur exordiamur, iam videamus, quomodò elementa morbos inferant.

Quomodò ab elementis morbi inferantur.

CAPVT X.

INTER cauſas externas ſublunares morborum, principatum obtinent quatuor elementa; ignis ſcilicet, aër, aqua, & terra, de quibus generaliter & ſpecialiter iam agendum eſt. Obſeruandum

uandum autem in primis, elementa duobus modis conſiderari, ad extra ſcilicet & ad intra: ad intra dupliciter, Primò prout conſtituunt corpora, atque ita principia ſunt: Secundò prout alterant & immutant temperiem ac ſanitatem per mutuam contrarietatem; atque ita cauſarum internarum rationem habent. Ad extra rurſum dupliciter, vel prout conſeruant, dum moderatè agunt, ſi legitimè & opportunè adhibeantur; tuncque cauſæ ſalubres dicuntur, vel prout alterant, & deſtruunt, dum immoderatè operantur; tuncque cauſæ externæ morborum dicuntur, ſiue per ſe, ſiue per accidens corpora noſtra afficiant, vt poſteà demonſtrabitur: atque hinc apparet, quomodò hominis vita, ſanitas & conſeruatio ab interna elementorum vnione & temperie dependeant, & qua ratione morborum generatio à mutuo illorum diſſidio, mors verò ab eorumdem diſſolutione profluat, ſiue extrinſecus, ſiue intrinſecus agant. Notandum tamen externam & internam elementorum vim à corporum noſtrorum temperari diſpoſitione: licet enim alterata ſint & infecta, & licet immoderatè agant, ſemper tamen morbos inducere non poſſunt, ſic corpora ad paſſionem non ſunt diſpoſita: multi enim ſani in locis inſalubribus ſalubriter degunt; multi etiam in peſtilenti aëris cóſtitutione conſeruantur; at verò inter elementa quędam magis, vt aër; quædam minus in morborum generatione poſſunt, vt aqua, terra, ignis: quinimò quædam per alia nocent, vt hæc per aërem; quælibet tamen per ſe & immediatè iuuare, vel nocere poſſunt per moderationem, & immoderationem. Certum enim eſt, & extrinſecus, & intrinſecus etiam morbos ab elementis generari, vel ſecundùm motum humorum, vel ſecundùm externam iniuriam. Sed vt hæc omnia illuſtriora euadant, quid aër, quid ignis, quid terra, quid aqua in morborum productione poſſint ſpecialiter eſt demonſtrandum.

De Aëre.

ELEGANTER Hippocrates tum lib. de aëre, loc. & aq. tum lib. de natura humana, corpora humana aër ambiens afficit, & corrumpit, vel conſeruat, & ſuſtinet. Ratio eſt, quia corporis humani ſalubris aut inſalubris ſtatus ab aëre pendet: dum enim purus, temperatus, ſerenus, & defæcatus eſt; ſpiritus, humores & partes temperat, illuſtrat, purificat, viuificat: at verò contrà, ſi vitioſus, craſſus, nubilioſus, impurus, & inquinatus exiſtat; alterat, afficit, & inficit vitæ ſanitatiſque principia, humorúmque, & partium ſubſtantiam corrumpit. Idipſum idem Hippocrates illuſtrat ſequenti gradatione; qualis aër, inquit, tales ſunt ſpiritus; quia ex aëre & ſanguine generantur; quales ſpiritus, tales & humores, cùm eorum naturam conſequantur: quales verò humores, tales ſunt & partes, cùm ab illis nutriantur & conſeruentur: denique qualis eſt partium conditio, talis eſt totius corporis ſtatus: hinc apparet quanta ſit neceſſitas aëris in ſanitatis conſeruatione, & quanta vis in morborum generatione: neceſſitas autem illa à reſpiratione potiſſimùm dependet: continuò enim nos afficit ambitu aër ſuo, dum vel inſenſibili tranſpiratione per arteriarum motus, corporis calorem tẽperat; vel dum manifeſta reſpiratione partes animales, vitales & naturales celerrimè ac vberrimè implet & peruadit, ſeſéque per ſingulas particulas inſinuat: potentia

verò maior eſt in aëre, quàm in aliis elementis, tum quia continuò & neceſſariò afficimur ab illo, tum etiam quia ignis, aqua & terra ſæpiſſimè per aërem corpora noſtra afficiunt in morborum generatione. Ideóque nomine aëris Medici cætera elementa complectuntur in cauſarum externarum enumeratione.

Porrò aër duobus modis eſſe poteſt cauſa morborum; Primò ob qualitatum vitium; Secundò ob ſubſtantię corruptelam. Vitium aëris ratione caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & ſiccitatis multiplex eſſe poteſt, ſiue ex immoderatione vnius qualitatis; ſiue ab exceſſu duarum dependeat, idque cum inſolenti & repentina mutatione, vel ſine violentia: hæc autem aëris immoderantia vel eſt ab aſtris, vel anni temporibus, vel à ventis, vel locis, & regionibus; vt poſteà declarabimus: at verò corruptela aëris, quæ morborum epidemicorum eſt cauſa, ſiue ſit leuis, ſiue mediocris, ſiue ſit ſumma, dupliciter contingere poteſt; Primò ex malefico ſyderum influxu; & illud eſt Diuinum in morbis ab Hippocrate, vt ſuperiùs demonſtratum eſt: ideóque aërem multi quid diuinum eſſe dixerunt; alij verò ſecundùm Ægyptios aërem, cœleſtem nuntium appellarunt, quod cœlorum ſpiracula accepta diſtribuat, & mortalium vitam ac mortem, ſanitatem & morbos ſinu ſuo contineat, & præ ſe ferat, ſecundò corrumpitur aëris ſubſtantia ab inquinamentis aliorum elementorum & à vaporibus putridis & venenatis corporum compoſitorum. Atque hæc de aëris potentia in morborum generatione ſufficiant.

De Igne.

DE igne pauca ſeſe offerunt dicenda in morborum generatione; alia ſiquidem elementa & ſecundùm ſubſtantias, & ſecundùm qualitates immutantur: ignis verò neque alterabilis eſt ſecundùm qualitates, neque corruptibilis ſecundùm ſubſtantiam, niſi dum tranſit in aliud elementum; ſemper enim vrit, calefacit, ſiccat, quandiu ignis eſt: nunquam autem refrigerat aut humectat; poteſt autem eſſe cauſa morborum, vel mediatè & per accidens, quando per aquam, per aërem, ſiue per terram, & per corpora mixta nocet; aliàs per ſe, vt apparet in combuſtione, quæ vel per fulgura, vel per ignem vulgarem generatur.

De Aqua.

AQVA & aër tribus modis corpora humana afficere poſſunt; Primò vt elementa ſunt: nocent enim tum per qualitates, tum per ſubſtantias; idque vel per ſe & immediatè, vel mediatè & per accidens: Secundò vt alimenta; aër enim nutrit ratione reſpirationis; ſubſtantia ſiquidem ſpirituoſa ab aëre conſeruatur per viam nutritionis; tum etiam & calor natiuus iuxta Hippocratem, dum ait, calidum à frigido moderatum fieri; aqua etiam nutritioni primùm inſeruit, dum appetitum excitat, & dum alimenta diſtribuit: eſt enim ex Hippocrate, & Galeno nutrimenti vehiculum: deinde verò re vera nutrit ſecundùm aliquas ſuæ ſubſtantiæ partes; neque ſolùm ad nutritionem aquæ vſus neceſſarius eſt, tum in potu, tum in aliis cibis; ſed etiam ad vitam, & ad vitæ durationem; & ideo à quibuſdam vitæ potus & ſalus corporis dicitur. Tertiò vt medicamenta conſiderantur; aquarum enim dulcium & medicatarum vſu, & aëris mutatione varij morbi curantur: atque hinc apparet,

aquæ & aëris doctrinam non ſolùm ad Diætam, ſed etiam ad Pathologiam & Therapiam referri poſſe, prout ſcilicet, vel conſeruant, vel nocent, vel curant.

Hìc tamen nos pathologicè de aqua agimus, prout ſcilicet morbos inferre poteſt; priuſquam tamen de aquarum differentiis, natura & viribus agamus, breuiter inquirendum eſt, an maiora ſint aquæ, quàm aëris in ſanitatis conſeruatione & morborum generatione commoda & detrimenta. Qui aquam præponunt, Ariſtotelem authorem habent 1. problem. ibi enim quærit Philoſophus, cur aquarum mutationes grauiores ſint, quàm aëris, rationem etiam in ſubſidium proponunt; quæ enim validiùs vires ſuas imprimere poſſunt, tum ob moram, tum ob craſſitiem, magis videntur, vel iuuare, vel nocere poſſe; at aqua craſſior eſt aëre, & diutiùs moratur in corporibus. Contrà tamen Hippocrates maiora eſſe aëris, quàm aquæ detrimenta & commoda docet ratione neceſſitatis; aquarum enim nocumēta, non autem aëris vitari poſſunt, cùm continuò nos afficiat, vt ſuperiùs demonſtratum fuit. Verùm vt ſub rationis & veritatis iudicio, non autem ſub Ariſtotelis, vel Hippocratis placitis litem hanc dirimamus, dicimus, partes vitales & animales magis; naturales minùs ab aëre affici; contra verò ab aqua naturales maiora detrimenta & commoda, quàm ab aëre; vitales autem & animales minùs recipere.

His prætéritis, iam de aquarum natura, differentiis & viribus agendum eſt; & quid tum in ſanitatis conſeruatione, tum in morbi generatione poſſint, breuiter eſt demonſtrandum. Hippocrates lib. de aëre, loc. & aquis circa principium, Medicos monet, vt diligentes ſint in agnoſcendis aquarum facultatibus, & hoc ſecundùm maximam illarum vtilitatem, tum ratione neceſſitatis & commoditatis, tum ratione auxilij & voluptatis. Aquam autem hìc nos & elementarem, & elementatam conſideramus; neque enim philoſophicè, ſed medicè de aquis ſalubribus & morboſis agimus. Earum verò tres generales differentias agnoſcimus: Primò enim datur aërea ſeu cœleſtis; Secundò marina; Tertiò verò à terra exurgit. Aëreæ quinque ſunt ſpecies, pluuioſa, grandinoſa, niuea, pruinoſa, & torrida: marina tum in Oceano, tum in illius partibus aliis moratur: quæ verò à terra oritur, vel alimentoſa eſt, vel medicata. Illa dulcis dicitur, quòd potabilis ſit, & guſtui iucunda. Illius variæ ſunt ſpecies, fontana ſcilicet, putealis, fluuialis, lacuſtris, ſeu ſtagnans, & collectitia: medicata verò multiplex eſſe poteſt, aurea, argentea, ærea, ferrea, plumbea, bituminoſa, ſulfurea, &c. Iam expoſitis aquarum differentiis de earum bonitate, & malitia agendum.

Dignoſcuntur autem aquæ ſalubres, & morboſæ certis quibuſdam ſignis è conſiſtentia, natura, viribus, & qualitatibus aquarum deſumptis; quorum quidem ſeriem iam placet demonſtrare ducto initio ab aquarum bonitate & ſalubritate. Primùm igitur aqua vt bona & ſalubris ſit, odore, & ſapore carere debet ex Hippocratis, & Galeni decretis. Obiiciet fortè aliquis, ab eodem Hippocrate ſect. 2. lib. citati, aquas dulces & odoratas laudari. Verùm reſpondendum eſt, dulcedinem illam deſignari per iucunditatem; quæ enim aqua guſtui grata eſt, dulcis dicitur: adde quòd inſipiditas eſt veluti primus dulcedinis gradus in aqua: at verò quòd ad

odorem ſpectat, lenem & ſuauem halitum audit, non verum odorem: quæ enim aqua nihil olet, bene olet; quia debet eſſe odoris & ſaporis expers, vt iam dictum eſt. Secundum ſignum hoc erit; àqua vt ſalubris ſit, debet eſſe leuis, tenuis & ſplendida: quia quò puriores ſunt aquæ, eò leuiores, tenuiores, & magis limpidæ: ratione enim leuitatis, & tenuitatis citò calefiunt, & citò refrigerantur aquæ, ex Hippocratis ſententia in aphoriſ. Obiiciet fortaſsè quiſpiam, aquas pluuiales leues eſſe, tenues, & claras; damnari tamen à Galeno 4. de ſanit. tuen. Verùm dicimus, aquã pluuioſam improbari, non ratione leuitatis, tenuitatis, & pelluciditatis; ſed quòd facilè aceſcat & corrumpatur, vt docet Galenus in eod. loco. Tertium ſignum ponitur ab Hippocrate; aquæ, inquit, quæ hyeme calidæ ſunt, æſtate verò frigidæ exiſtũt, ſalubres ſunt; ratio eſt, quia profundiores terræ partes per quas aqua tranſcolatur, calidiores ſunt hyeme, quàm æſtate; hocque ob antiperiſtaſim; mutuantur enim aquæ calorem & frigiditatem tum à terra in illius viſceribus, tum etiam & ab aëre ſubterraneo. Ideóque damnat Hippocrates aquas ſtagnantes, quòd hyeme frigidæ ſint, æſtate verò calidæ: Quartò quæ per terram & arenam influunt aquæ, ſalubriores ſunt, quàm quæ per ſaxa cæteráque mineralia: ratio eſt, quia purificantur & craſſitiem deponunt, nec ab alienis qualitatibus inficiunt. Quintò quæ mouentur aquæ, ſalubriores ſunt, quàm quæ quieſcũt; quia à motu cõſeruantur, nec facilè corrumpuntur: Sextò quæ ſublimi loco deſcendunt aquæ, & quarum fluxiones ad æſtiuos Solis exortus erumpunt, ſaluberrimæ ſunt, iuxta Hippocratem. Denique aëris, piſcium, & vegetabilium bonitas aquarum ſalubritatem indicat. Iam patet ex propoſitis ſignis, à quibus cauſis aquarum ſalubritas dependeat.

Nunc autem de morboſis agendum, & qua ratione ab earum vſu morborum generatio dependeat, indicandum. Hippocrates ſect. 2. lib. de aër. loc. & aquis, quomodo morborum generatio aquarum inſalubrium vſum ſubſequatur, docet elegantiſſima inductione: Primò enim ab aquarum paluſtrium, lacuſtrium ſeu ſtagnantium potu, quartanas, hydropes, dyſenterias, raucedines, œdemata, lepram, & melancholicas affectiones exoriri demonſtrat: cùm enim craſſæ ſint, turbidæ, praui odoris, & saporis; hyeme frigidæ & congelatæ; æſtate calidæ, partes naturales grauant, refrigerant, obſtuunt, corporáque pituitoſis & melancholicis humoribus replent. Secundò aquas frigidas, crudas, duras ſeu petroſas damnat Hippocrates, eo quòd in mulieribus ſuppreſſionem vel inordinationem menſium, difficilem partum, ſterilitatem, aliquando tabem, aliáque ſymptomata generent. Tertiò quæ ex niue & glacie fiunt aquæ, omnes malæ ſunt; quia per congelationem corrũpuntur, nec ad naturalem ſtatum reducuntur. Quartò, aquę pluuioſæ ſalubres eſſe poſſunt, ſi debito tempore colligantur, & in conuenienti loco conſeruentur; aliter enim facilè corrumpuntur ex Galeno, & inſalubres ſunt, eò quòd earum generatio à vaporibus rerum omnium corruptibilium dependeat. Quintò, qui omnigenas aquas bibunt, ex illa mutatione ſecundùm Hippocratem renum & veſicæ morbis ſubiiciuntur. Denique quæ aquæ medicatæ ſunt, morbos & curare, & inferre poſſunt; earum tamen vſus ordinarius inſalubris eſt. Addit etiam Hippo

Hippocrates, ab exortu occidentali aquarum inſalubritatem dependere. Verùm hæc de aqua ſufficiant; quòd ſi quis plura deſideret, videat quæ ab Hippocrate ex profeſſo de aquis ſalubribus, & morboſis lib. de aër. loc. & aq. tractantur. Obſeruandum autem eſt, priuſquàm de terra agamus, aquam extrinſecus nocere poſſe & morbos inferre, tum per refrigerationem, tum per balnea, tum per lotiones.

De Terra.

TERRÆ non minorem eſſe, quàm aëris & aquæ, tum in ſanitatis conſeruatione, tum etiam in morborum generatione potentiam indicat Hippocrates, quando non ſolùm homines, ſed etiam omnia quæ ex ea prodeunt, illius naturam ſapere & redolere teſtatur circa finem lib. de aër. loc. & aquis. Per terram autem hoc loco non ſimplex elementum audimus, ſed ſanctiſſimum ſolum, terram ſcilicet vulgarem, habitabilem, ex qua alimenta, animantia, plantæ, medicamenta, fortuna, diuitiæ promanant ex Hippocrate epiſt. ad Cratenam. Illa mitis eſt, benigna & indulgens, rerum omnium mater, quæ nos naſcentes excipit, natos alit, ſemélque editos ſuſtinet, omniaque quæ ad victum, veſtitum, conſeruationem neceſſaria ſunt, largitur. Galenus terræ potentiam magnificat cap. 8 lib. quòd animi mores ſequantur temper. Ibi enim quid terra poſſit, tum ad corporis temperiem & conformationem, tum ad animi mores, tum ad ſanitatem & morbos, ratione & experientia demonſtrat. Non igitur immeritò Hippocrates ſtatim initio lib. citati Geographiam Medicis commendat, vt ſcilicet illius miniſterio de ſalutari vel morboſa hominum habitatione iudicare poſſint. Terra diligenter Medico eſt conſideranda, inquit, nuda ne ſit & aquis carens, aut denſa & aquoſa, & an concaua ſit & æſtuoſa, vel alta & frigida. Hoc in loco terræ conditiones proponit, ſecundùm quas ea aut ſalubris, aut morboſa exiſtit: Terram autem hîc cum regionibus non confundimus: de iſtis enim poſteà. At verò terra vt ſalubris ſit, debet eſſe plana, latiſſima, varia, iucunda, ferax, omni fructuum copia referta, arboribus & plantis munita, omni fontium ſcaturigine, riuulorum etiam & fluminum decurſu irrigata & decorata: denique Neſtores, ſuos Senes ſcilicet, habere, & diutiſſimè conſeruare debet iuuentutẽ verò validam, formoſam, & beneualẽtem proferre: contrà quæ terra ab iſtis conditionibus caret, ſterilis eſt & morboſa. Primò damnat Hippocrates nudam & ſterilem, eò quòd ob nimiam ariditatem corpora parua, ſicca, & inepta proferat: inaquoſa enim cùm ſit, nec plantis, nec arboribus vireſcit; vbi enim plantæ, ibi aquæ ſunt aut in profunditate aut in ſuperficie terræ.

Obiicies fortaſſe quiſpiam, terram ob ſiccitatem inſalubrem eſſe non poſſe, cùm illius hæc ſit natura, vt ſicca ſit in ſummo: verùm reſpondemus, terram hîc non conſiderari à nobis, vt eſt elementum ſiccum in ſummo; ſed vt eſt locus habitabilis: ſub hac enim conditione debet irrigari ab aquis; cùm enim ſiccior euadit vel à ſolis æſtu, vt in deſertis arenoſis; vel à nimio frigore omnia areſaciente; vel à ventis; vel quòd ob altitudinem aquis deſtituatur, tunc inſalubris exiſtit. Secundò terra nimium aquoſa, mollis, & pinguis, morboſa eſt ſecundùm Hippocratem; corpora enim molliora reddit,

eaque

eaque prauis & pituitoſis humoribus replet, ſomnolentiam & ſegnitiem inducit; denique craſſa etiam ingenia profert, quæ quidem omnia à terrenis & aquoſis vaporibus, & ab aëris impuritate dependent; aqua enim, aër & terra in idem concurrunt quoad ſalutem & morbos hominum ſpectat, licet diſpari ratione: terra enim ſicca cum aquis currentibus ſalubritatem aëris efficiunt; terra autem humida, vel aquæ ſtagnantes aërem corrumpunt. Tertiò ex Hippocrate terra cõcaua inter montes quaſi abdita, inſalubris eſt, quòd ſit veluti aëris lacuna atque ſtagnum: illa enim quaſi ſepulta omni perſpectionis amœnitate intercepta, nec grata, nec ſalutaris eſſe poteſt; perpetuis ſiquidẽ vaporibus obruitur, imbrium ruinis offunditur, aquis continuò madeſcit; ideóque nec durant in ea corpora, nec valent etiam ingenia, ſi à Sole illuſtrentur homines, in illis concauitatibus ob reflexionem radiorum exuruntur, & ſuffocantur homines: ideóque æſtuoſam terram vocat Hippocrates; quòd ſi à ſolis radiis non illuſtrentur, ſub mõtium vmbra torpore & lãguore conficiuntur; quinimò nec à ventorum afflatu recreantur, ſed tantùm ab illorum procellis & furiis offenduntur. Supereſt terra alta, quæ frigidior eſt ob ſecundã aëris regionem; ideóque inſalubris: vt enim terra ſalutaris ſit, nec altior, nec concaua nimis eſſe debet; ſed plana inter eas: aquarum enim commoditates habet, æſtate feruet, hyeme alget, vndiquaque Solis radiis & ventis expoſita. Iam igitur apparet, quid poſſit terra ſalubris in conſeruatione ſanitatis; quid verò morboſa in morborum generatione. De temporibus anni iam agendum eſt.

De temporibus anni, & qua ratione ab illis morborum generatio dependeat.

CAPVT XI.

ELEGANTER vt ſolet omnia diuinus ſenex ſtatim initio lib. de aër. loc. & aquis, qui artis Medicæ integritatem & perfectionem conſequi volunt, inquit, in primis anni tempora conſiderare debent. Audaciùs lib. de capitis vulneribus; non eſt Medicus, ait, qui anni diſcrimina non animaduertit: & meritò ſanè hæc à Medicinæ oraculo effata fuerunt; tanta enim eſt temporum vis ob varias quæ in anni decurſu contingunt mutationes, vt non ſolùm ſalubris hominis conditio, ſed etiam morboſa à tempeſtatum natura, ratione & potentia dependeat. Primùm enim calidi & humidi natiui ſtatus continuò ab anni temporibus immutatur, vt declarat Fernel. ex Gal. & Auicennæ doctrina c. 9. lib. 4. ſuæ Phyſi. Secundò conueniunt anni tempora cum ætatibus, cum humoribus, & cum temperaturis, vt notum eſt; temperies ſiquidem bilioſa veri, & adoleſcentia æſtati conueniunt, &c. Tertiò pulſus noſter naturalis per anni tempora immutatur, vt patet tum ex Galeno lib. de pulſibus, tum ex Fernelio lib. 3. cap. 4. ſuæ Pathol. Quartò diæta ſanorum per anni tempora diſtinguitur, tum iuxta Hippocratem lib. de ſalubri diæta, & primo aphoriſ. tum etiam ſecundùm Galenum cap. 18. lib. 1. de aliment. faculta. vbi alimenta, inquit, immutanda ſunt ſecundùm anni tempeſtates: æſtate enim refrigerantibus & humectantibus; vere temperatis vtendum, & quæ ſequuntur. Quintò, quia diagnoſis morborum

rum à temporum ratione mutuatur; quia ex Hippoc.lib.de natura humana; per ſingula anni tempora augentur proprij humores, quibus auctis morbi deinde ſuperueniunt, tum etiam quia ſingulis anni temporibus ſinguli vigent humores, vt declarat Galenus comment.1.in 1. epid. hyeme pituita; vere ſanguis; æſtate bilis; autumno melancholia; hinc fit, vt hyeme pituitoſi morbi oriantur; vere ſanguinei,&c. vt declarat Hippocrates toto 3. lib.aphoriſ.6. Conferunt anni tempora ad prognoſim, ſiue præuiſionem futurorum morborum audias, ſiue iudicium iam factorum, vt docet Hippocrates 3.& 4.lib.aphoriſ.Denique ad therapiam, remediorum ſiquidem vſus, à temporum conditione moderatur,ſi non primariò, ſaltem ſecundariò; Idque tum in venæ ſectione, tum in aliis remediis, vt conſtat ex Hippocratis & Galeni decretis.

Iam igitur cùm tanta ſit temporum neceſſitas & potentia; tum in ſanitatis conſeruatione,tum etiam in morborum generatione, diagnoſi, & prognoſi, & therapia, de temporum natura, ortu & differentiis agendum; & qua ratione morborum cauſæ eſſe poſſint, deinde demonſtrandum eſt.

Primò de numero temporum conueniunt inter ſeſe artifices: quatuor enim ſunt, nec plura, nec pauciora, Ver ſcilicet, Æſtas, Autumnus, & Hyems. Dupliciter autem penes ortum & diſtinctionem poſſunt conſiderari ſecundùm Auicennam fen. 1. 1. cano.doct.2.cap.3.Aſtrologicè ſcilicet, & Medicè. Aſtrologi à priori tempora anni per cauſas efficientes diſtingunt:eorum enim ortum à cœli motu & à ſyderum ortu & occaſu mutuantur, ac vnicuique tempori per Solis motum in orbe ſignorum tria ſigna & totidem menſes tribuunt; ſic dum Sol Arietem ingreditur, ex eorum doctrina Ver incipit, cui tria ſigna dicata ſunt, Aries, Taurus, Gemini. Secundò Æſtas inchoatur, quando Sol eſt in Cancro; huicque Cancer, Leo, & Virgo tribuuntur. Tertiò Autumnus per Libram inchoatur; habétque poſteà Scorpium,& Sagittarium. Denique Hyemem Capricornus, Aquarius,& Piſces complent; quorum quidem ſignorum primum ſemper eſt mobile, ſecundum fixum, tertium commune. Medici verò licet Aſtrologorum doctrinam non improbent,quia ſenſibiles ſunt artifices, non à priori per cauſas,ſed à poſteriori per ea quæ notiora ſunt nobis, anni tempora partiuntur. Ideóque per qualitates apparentes in aëre tum per effectus corporum noſtrorum, & per terræ productiones, tempeſtates diſtingunt. Atque ita quo tempore aër temperatur & plantæ frondeſcere incipiunt, ex illorum doctrina Ver incipit:Æſtas verò totum eſt tempus calidum Hyemi oppoſitum: Autumnus verò Veri opponitur: aër ſiquidem tunc refrigerari incipit,& plantæ etiam à foliis ſpoliantur. Denique Hyems tempus eſt frigidum, Æſtati contrarium, vt demonſtrat Auicenna loco cit. Obſeruandum autem ex Galeno comment. 1. in 1. epide. mutationem temporum aliàs fieri ſenſim, vt in naturali eorum tranſmutatione,hæcque vix percipitur; aliàs affatim & immoderatè contra naturam; & hæc ſenſibilis eſt. His ita præmiſſis nunc de tempeſtatum anni temperaturis, & de earum vi in morborum generatione quædam breuiter dicenda ſunt.

Ex Galeno comm.1.in 1.epid.anni tempora caliditate, frigiditate, humiditate, & ſiccitate diſtinguntur: Ver enim temperatum eſt; Æſtas

calore & ſiccitate aliis præſtat: Autũnus frigiditate & ſiccitate: Hyems verò frigore & humiditate. Atque in eo Græci & Arabes conueniunt; de Veris temperie tamen diſputant, an ſcilicet ſit temperatum, an calidum & humidum. Sed vt hoc diſſoluamus, dicimus temperiem Veris dupliciter poſſe conſiderari; Primò abſolutè; atque ita nullum datur temperatum ad pondus: Secundò reſpectiuè ſecundum internam & externam illius naturam: ſi ad internam reſpicias, erit Ver temperatum, ad iuſtitiam tamé: ſi autem ad externam reſpectus referatur, vel id accidit ratione cuiuſlibet contingentis; atque ita cuiuſcunque erit temperaturæ, pro aëris calore, frigore, humiditate & ſiccitate, vel ratione aliorum temporum; atque ita frigidum erit Ver, ratione Æſtatis, calidum ratione Hyemis, humidum ratione Autumni: denique pro reſpectu medij erit temperatum. Hinc igitur apparet dici Ver temperatum, & calidum, & humidum ſub vario reſpectu, vt de ſanguine conſtat. Iam quomodò tempora anni ſint cauſæ morborum, breuiter inquirendum eſt. Obſeruandum autem temporis nomen multipliciter vſurpari; Primò ex Philoſopho pro numero motus ſecundùm prius & poſterius; Secundò prout refertur ad actiones & operationes, quæ certo tempore definiuntur & perficiuntur. Tertiò tempus à Medicis conſideratur dupliciter; Primò prout prædicatur de morborum ætate; ſic enim omnes morbi quatuor habent tempora: Secundò prout dicitur de tali, & tali diſpoſitione à tempore ſuccedẽte cauſata; atque hac ratione tempus dicitur cauſa morborum. Hippocrates 1. 3. lib. id indicat, dum ait, mutationes temporum maximè generare morbos; vnde apparet, tempus vt tempus eſt, non eſſe cauſam morborum per ſe, ſed per accidens ratione alterationum & corruptionum quæ in temporibus accidunt, ſiue ad qualitates manifeſtas, ſiue occultas referantur, à quibus corpora noſtra extra temperaturas, vel diſpoſitiones naturales ſenſim vel affatim mouentur; & hoc eſt quod vult Auicenna loco cit. Quòd ſi obiicias ex Philoſopho 4. Phyſ. tempus eſſe cauſam corruptionis per ſe, generationis per accidens; reſpondendum eſt, illud dici indefinitè, quando corruptiones fiunt à cauſa interna, non manifeſta & ſenſibili: mutationes autem illæ temporum aliàs particulares ſunt, aliàs vniuerſales, aliàs abſolutæ, aliàs reſpectiuæ, vt declarat Foroliuienſis comm. in aphor. 1. lib. 3. quinimò dantur & mutationes in diebus: quatuor enim diei partes quatuor humoribus, & quatuor anni tempeſtatibus reſpondent, vt conſtat.

Sed pergamus ex Hippocrate aphor. 19. ſect. 3. in quibuſuis anni temporibus omnis generis morbi oriuntur, nõnulli tamen in quibuſdã tunc fiunt, tunc excitantur; ideóque ſingulis anni tempeſtatibus ſimiles & diſſimiles morbi generantur, vt exemplis illuſtrat Hippocrates aph. 20. 21. & 23. eiuſd. lib. Hæc vt percipiantur, obſeruandum eſt, duplicem eſſe temporis rationem; naturalem vnam ſeu regularem; alteram non naturalem & inordinatam. Naturaliter & regulariter ſingulis anni tempeſtatibus ſimiles morbi oriuntur ob motum & generationem humorum; Vere ſanguinei: Æſtate bilioſi; Autumno melancholici; Hyeme pituitoſi. Ratio idipſum indicat; à cauſis enim determinatis certi & determinati morbi; inter ea enim quæ agunt

agunt per ſe, proportio & ſimilitudo requiritur; ideóque tunc omnes morbi non indiſcriminatim omnibus anni temporibus non accidere poſſunt; irregulariter autem & extra naturam variis modis generantur morbi ſingulis anni temporibus; Primò per accidens, vt dum frigus febrem acutam excitat: Secundò prout tempus menſurat exiſtentiam & productionem morborum: Tertiò pro ratione inæqualitatis, vt dum calor & frigus in aëre ſeſe ſubſequuntur. Obiiciet fortaſſe hîc aliquis, Ver temperatum eſſe & ſaluberrimum, nec poſſe ſubiici generationi morborum. Verùm reſpondemus, per ſe Ver temperatum quidem eſſe, per accidens tamen ex vitio hyemis & ex aëris alteratione varios morbos producere. Rurſum ſi quis obiiciat, Autumnum ratione frigiditatis & ſiccitatis putredini reſiſtere: reſpódendum eſt, tempeſtatem hanc variis de cauſis morboſam eſſe; Prima eſt, quia qualitates Autumni contrariæ ſunt principiis vitæ: Secunda, quia Autumnus inter alia tempora inordinatus eſt admodum, vt conſtat ex Hippocrate: Tertia, quia tunc corpora noſtra ob fructuum eſum & vſum prauis humoribus inficiuntur; ideóque morbi Autumnales acutiſſimi & graues. Sed iam de Regionibus agamus.

De Regionibus, prout ſunt cauſæ generationis morborum.

CAPVT XII.

VT à temporum varietate, ſic etiam & à regionum differentia ſalubris & morboſa hominum conditio dependet: primum enim calidi natiui ſtatus pro regionum ratione alteratur & immutatur, vt declarat Fernelius cap. 9. Phyſiol. ſecundò viuendi modum regionis ſitus moderatur ex Galeno cap. 18. lib. de alimentorum facult. Calidæ enim alimenta frigida, ſiccæ humida debentur: Tertiò pro regionum varietate hominum formæ, mores & temperamenta immutantur ex Hippocrate, lib. de aër. loc. & aqu. circa finem, & ex Galeno lib. quòd animi mores ſeq. temp. Quartò regiones in ſymiotica Medicinæ parte ſunt conſiderandæ, iuxta Galenum 2. art. par. vbi mutuatur ſigna habitus boni à regionibus temperatis; quia intemperata corrumpunt iudicia: Quintò regionum conſideratio confert ad diagnoſim morborum epidemicorum: dantur enim regionales morbi, ſeu inquilini, tum ex Hippocrate libr. cita. tum ex Galeno comm. in primum epid. ſtatim in principio. Denique ad Therapiam; variatur ſiquidem curandi ratio ex Galeno 7. meth. pro regionum reſpectu: non enim pari modo Galli, Itali, & Hiſpani tractantur. Non igitur immeritò regiones conſiderandas eſſe monet Hippocrates: multa enim commoda ex earum luſtratione Medici conſequuntur; Primò quia dignoſcunt temperaturas & diſpoſitiones corporum; Secundò leges & conſuetudines naturales; Tertiò morbos gentibus familiares, denique quia ratione medicationis & vires herbarum atque remediorum contemplantur.

Obſeruandum autem eſt, regionis naturam non eſſe ſimplicem, ſed mixtam, cùm temporum, aëris, aquarum, locorum, & ventorum rationem complectatur. Regiones autem variis modis diuiduntur, tum à Geographis, tum à Medicis: ab illis ſecundùm varias mundi partes princi-

pales, quales ſunt Europa, Aſia, Africa, & America: ab iſtis prout ad Orientem, vel Meridiem, vel ad Occidentem & Septentrionem vergunt, vt declarat Hippocrates lib. de aër. loc. & aq. Diſtinguntur prætereà prout calidæ, frigidæ, humidæ, & ſiccæ ſunt. In calidis enim corpora exoluuntur, in frigidis horreſcunt, in humidis tabeſcunt, in ſiccis verò dureſcunt. Denique differunt regiones, in quibus maria, flumina, paludes, imbres, montes, ſpecus, arbores, & animalia apparent; quia ab illis omnibus regionum natura immutatur: at verò quælibet regio prout moderata eſt, ad ſanitatis conſeruationem facit; prout autem immoderata exiſtit, ad morborum generationem. Ex quibus conſtat, regionem, quatenus regio eſt, non eſſe cauſam morborum, vt de tempore dicebamus; ſed pro ratione mutationum, quæ ab aëre, tempore, terra & aqua in variis regionibus dependent. Sed de his iam ſatis: Hippocrates enim de regionum vi, tum in ſanitatis conſeruatione, tum in morborum generatione ad nauſeam vſque diſputat libro de aëre, locis & aquis.

De ventorum potentia in morborum generatione.

CAPVT XIII.

VENTORVM, vt & temporum, & regionum cognitio & conſideratio ex diuini Senis conſilio, initio lib. de aër. loc. & aq. non ſolùm ad ſanitatis conſeruationem; ſed etiam ad diagnoſim, prognoſim, & Therapiam morborum vtilis eſt. Conſideranda, inquit Hippocrates, natura ventorum, calidorum, & frigidorum; ſiue illi communes ſint omnibus hominibus, ſiue proprij certis regionibus. Sic & ſect. 8. lib. 6. epid. ſpectandum eſt diligenter, ait, an ventus frigidior, calidior, craſſior, tenuior, humidior, minuſque, aut plus impleat; & quid poſſint ventorum mutationes euidentius. Secundo de diæta, corpora noſtra nec ſana ſeruari, nec ægra ſanari poſſe, niſi ſalubribus ventis repurgentur, affirmauit. Primùm ad ſanitatis conſeruationem conferunt venti; quia ex Auicenna fen. 2. 1. cano. doct. 2. cap. 10. ſanitatis humanæ ſtatus ſequitur conſtitutionem ventorum; Septentrionales ſiquidem roborant, coctionem iuuant, fluxiones arcent, poros comprimunt, peſtilentiam fugant; atque inter omnes aquilo ſaluberrimus eſt ex Hippocrate: Meridionales verò laxant & eneruant corpora, potiſſimum autem Auſter: Orientales verò Occidentalibus ſalubriores; quia quodammodò temperati, hi verò inæqualiter refrigerant & humectant. Secundò ad prognoſim & diagnoſim morborum: Primò ex Hippocrate lib. de morb. ſacr. certi quidam morbi, vt epilepſia, aſthma, dolores, fluxiones, vertigo, aliique pro ventorum mutationibus recurrunt: Secundò ex aphor. 5. lib. 3. Auſtrini flatus caput & auditum grauant, caliginem & pigritiam inducunt, vires diſſoluunt: flante verò Borea tuſſes, dyſuriæ, horrores, dolores laterum, aliáque ſymptomata excitantur. Non igitur immeritò quærit Ariſtoteles probl. 3. ſect. 1. cur ventorum mutationes morbos intendant, tollant, indicent, vel commutent; cùm ex Hippocratis ſententia morborum generatio à ventis dependeat. Denique ad Therapiam conferunt venti; quia ex Hippocrate 3. aphor. & ex Galeno in comment. remedia aliquando pro ventorum

torum conditione variantur.

Vt autem illorum vis & potentia in morborum generatione deinceps magis appareat, de ventorum natura & varietate ac potentia quędam ſunt præponenda. Supponendum autem in primis, aëris duplicem eſſe motum; naturalem vnum, quatenus continuò ab Oriente in Occidentem mouetur ſecundùm Lunæ motum, cui contiguus eſt aër; alterum accidentarium, cuius quidem varia eſt natura pro ratione ventorum à quibus depẽdet; aliàs enim ab Oriente in Occidentem, & contrà; aliàs à meridie in Septentrionem, & contrà; aliàs lateraliter vndiquaque mouetur. Inde ventorum diſtributio numeralis, de qua poſteà agemus. Ventum verò Medici aliàs flatum, aliàs aërem, aliàs ſpiritũ appellant ex Hippocrate. Definitur à Philoſopho per multitudinem exhalationis ſiccæ motæ ſuper terram, ab aliis per motum concitatiorem multitudinis aëris, eò quòd prior definitio omnibus ventis non conueniat.

Nos verò cùm Hippocrate lib. de flatibus ventum dicimus eſſe aëris fluxionem & effuſionem; diſtinctam tamen à naturali illius motu: aër autem ille purus ſimpliciter non eſt, ſed vaporibus & exhalationibus refertus; vnde patet triplicem eſſe materiam ventorum contra Peripateticorũ. Doctr. 1. eſt exhalatio calida & ſicca ex Philoſopho, ſecunda eſt vapor frigidus & humidus ex Hippocrate 2. de diæta: Tertia eſt aër; habet enim rationem non ſolùm loci, cùm ſit regnum ventorum, ſed etiam materiæ. Porrò de ventorum temperie & natura certant inter ſe Philoſophi & Medici. Ariſtoteles calidam & ſiccam eſſe agnoſcit originaliter, tum ratione cauſæ efficientis, tum ratione materiæ, tum ratione motus, quem calefactio ſemper conſequitur. Contrà Hippocrates ſecundo de diæta: omnes venti, inquit, naturâ refrigerant & humectãt; quia à locis frigidis & humidis, oriuntur, & in illis vehementiores exiſtunt; denique quia refrigerant corpora noſtra. Alij frigidam & ſiccam eſſe volunt eò quòd à terra frigida & ſicca proueniant.

Nos verò ventorum variam eſſe naturam & conditionem exiſtimamus pro ratione regionum & locorum; idque non ſolùm penes qualitates primas, ſed etiam penes ſalubritatem, vel inſalubritatem; vt declarat Hippocrates 2. de diæta: venti enim pro ratione locorum & regionum, ſitu & natura inter ſe diſtinguntur; & frigidiores, humidiores, calidiores, & ſicciores; tum etiam & ſalubriores, & morboſiores euadunt: qui enim hîc, verbi gratia, calidi ſunt, & inſalubres; alibi frigidi, & ſalubres exiſtunt: ſic Septentrionales, quia per loca niuoſa & frigida tranſcurrunt, frigidi ſunt & ſicci ſecundùm magis & minùs, pro temporum, regionum, & locorum varietate, & conditione; contingenter tamen calidi & humidi eſſe poſſunt, ſi per talia loca tranſeant: oppoſiti verò, qui per mare & per loca calida & humida ad nos perueniunt, calidi ſunt & humidi. Orientales aliàs calidi & ſicci moderatè; aliàs temperatè, ſuaues, puri & ſalutares dicuntur; quòd ſub phœbæis radiis naſcantur: oppoſiti autem inæqualiter frigidi, & humidi. Inde pro qualitatum natura, exceſſu vel mediocritate alij ſalubres, alij morboſi dicuntur.

Sed iam videamus, qua ratione venti à Philoſophis, hydrographis, & à Medicis diuidantur. Primò de numero & varietate certant inter ſe: qui

quidam enim octo, alij duodecim, nonnulli ſexdecim, nautæ triginta duos agnoſcunt: eorum enim omnium alij ſunt principales,ſeu cardinales, qui e quatuor mundi angulis ſpirant. Subſolanus ab Oriente, Auſter à Meridie, ab Occidente Fauonius,à polo Arctico Septentrio. Alij minùs principales, qui laterales & collaterales appellantur. Medici qui qualitates ventorum conſiderant, octo tantùm laterales quatuor cardinalibus adiungunt, quorum efflatum nubium motu, & vexillorum agitatione agnoſcunt: tales ſunt ab ortu Subſolanus, Vulturnus, Eurus; à meridie ſeu ab Auſtro, Euro, Notus, Affricus; ab occaſu Caulus, Argeſtes, Fauonius; ab Arcto, Aquilo ſeu Boreas, Circius, & Septentrio. Hydrographi inter quatuor cardinales quatuor ab illis æquè diſtantes conſtituunt; fiuntque octo numero, inter quos tum in dextro, tum in ſiniſtro latere medios collocant vnà cum prioribus efficientes ſexdecim: hos tandem bifariam diuidunt, & quadrantes præcipuorum ventorum appellant; atque ita ſecundùm illorum diſtributionem triginta duo apparent. Secundò diuiduntur venti ab Hippocrate lib.de aër.loc.& aq.in eos, qui communes ſunt ſingulis hominibus; & in alios, qui ſunt proprij & peculiares certis regionibus: primi regulares & conſueti appellantur; alij verò anniuerſarij, patrij & prouinciales.

Tertiò ventorum alij ſunt ſimplices, alij copulati. Quartò diuiduntur prout vel à terris oriuntur, & Apogei dicuntur; vel à mari, & reciproci dicuntur. Quintò dantur venti fortuiti & caſu geniti, vt Typhon, & procella. Sextò diuidi poſſunt venti pro ratione qualitatum,in calidos, frigidos,humidos,& ſiccos. Denique pro ratione ſanitatis, & morbi; in ſalutares,& morboſos.

His ita præmiſſis, iam quid poſſint in morborum generatione venti,breuiter eſt demonſtrandum.Ventus tribus modis morbos inferre poteſt; Primò ratione vaporum & exhalationum, à quibus aëris ſubſtantia immutatur; Secundò per qualitates, à quibus aër alteratur; Tertiò per motum violentum. Ex quibus patet, ventum non per ſe eſſe cauſam morborum, ſed per accidens. Iam verò cum ex Hippocratis & Auicennæ doctrina, ventorum alij ſint ſalubres, alij morboſi, ab illis ſanitatem conſeruari; ab iſtis verò morbos produci, exiſtimandum eſt. Quinam igitur ſint ſalubres, & quinam morboſi, demonſtrat Hippocrates tum lib. de aër. loc. & aq. vbi de regionum ſalubritate pro ratione ventorum,quibus perflantur, diſputat;tum lib.2.de diæta: & Auicenna loco citato, ſalutares ſunt Septentrionales & Orientales: Meridionales autem & Occidentales morboſi cenſentur, vt patet ex ſuperiori demonſtratione:inter omnes autem Auſter inſalubris & peſtilens ab Hippocrate iudicatur, 1.epid. Aquilo verò ſaluberrimus. Quòd ſi obiicias ex Hippocrate aphor. 5. lib. 3. flante Borea varia morborum genera excitari: reſpondeo id fieri per accidens, ſecundùm humorum & corporum diſpoſitionem;per ſe enim ſalutaris eſt ventus. Atque hæc de ventis ſufficiant.

De Alimentis; quomodo morbos inferant.

Capvt XIV.

De elementorum, temporum, regionum, & ventorum potentia in morborum generatione actum

actum eſt. Superſunt aliæ cauſæ ſublunares explicandæ; alimenta ſcilicet, labor, & quies, excreta & retenta, ſomnus & vigilia; animi pathemata, medicamenta & venena: De quibus ſigillatim agemus.

Vt autem ordiamur ab alimentis, ſupponendum eſt, quod proponit Hippocrates lib. de flatibus: hominum, inquit, vt & reliquorum animantium corpora triplici alimento ſuſtentantur, cibo ſcilicet, potu, & ſpiritu: cùm enim continuum fiat triplicis noſtræ ſubſtantię effluuium, ſagax, prouidáque natura ad illius reſtaurationem triplex alimentum deſtinauit; ſubſtantia ſpirituoſa ex Hippocrate lib. de alim. cùm per manifeſtam reſpirationem, tum per reliquam tranſpirationem reparatur, vt demonſtrauimus cap. de aëre; cibo deinde quidquid ſolidioris & ſiccioris ſubſtantiæ effluxit reſtauratur; potu denique humoralis reficitur, vt declarat Galenus 1. de ſanit. tu. Quãta autem ſit vis & efficacia triplicis illius alimenti, indicat Hippocrates ſtatim initio lib. de alim. Porrò corpora noſtra ex Galeno, cap. 85. art. par. ab alimentis, vt & à reliquis rebus non naturalibus neceſſariò afficiuntur, habentque rationem non ſolùm cauſarum ſalubrium, ſi opportunè adhibeantur; ſed etiam inſalubrium, ſi à rectè viuendi lege & ratione recedant. Ex quibus apparet, alimentorum conſiderationem partim eſſe conſeruatiuam, quatenus ad ſanitatem refertur, partim therapeuticam prout ad curationem morborum ordinatur; partim denique Pathologicam, quatenus ſcilicet alimenta primariò vel ſecundariò morbos generare poſſunt. Alimenta cauſæ ſalubres dicuntur à Galeno, quando opportunè vſurpantur; opportunitas autem hæc ſuppoſito prius reſpectu ætatis, regionis, temporis, conſuetudinis, & diſpoſitionis, à multis dependet; Primò à forma; id eſt, ſubſtantia, quantitate & qualitate, ex Hippocrate lib. de alimentis. Secundò ex Galeni loco citato à quantitate, & qualitate tantùm, ſub quibus tẽporis occaſionem cõplectitur. Alij autẽ præter ſubſtantiam, quãtitatem, & qualitatem occultam ac manifeſtam, varietatem, & ſimplicitatem, vtendi modum & occaſionem agnoſcunt. Inſalubria autem ſunt alimenta duobus modis; Primò ex parte naturæ, cùm ea regere & vincere non poteſt; Secundò quando delinquunt homines in opportunitatis conditionibus; vt enim hæc temperantiam ſemper ſecum habet, quæ Medicorum eſt flagellum, vt ſobrietas ruina; ſic intemperantia & immoderatio eorumdem nutrix dicitur; eſt enim omnium morborum mater gula; vnde Sapientiſſimus: Noli, inquit, auidus eſſe in omnibus epulis, & non te effundas ſuper omnem eſcam; quia ibi infirmitas. Ab intemperantia, inquit Galenus, facultatum omnium vigor & ſplendor obruitur, functionum exercitium opprimitur, principia vitæ grauantur, cruditates, obſtructiones, & putredines multiplicantur; aliáque infinita morborum genera ſuſcitantur.

His ſuppoſitis iam quomodò alimenta morbos inferant, eſt demonſtrandum. Obſeruandum autem in primis ex Galeno, alimentum dupliciter eſſe cauſam morborum; Primò quatenus eſt ſubſtantia alimenti, & ita vt cauſa externa operatur; Secundò poſt tranſmutationem, quatenus ſcilicet ex eo humores generati ſunt; atque hoc modo tranſit in cauſam internam antecedentem ſeu coniunctam: & hoc eſt quod vult Galenus comm. 3. in 3. epidem. Alimentorum

torum vitia, inquit, progignendis morbis pabulum & materiam ſuggerunt; nocent enim alimenta multipliciter, tum per ſe, tum per accidens; Primò ratione ſubſtantię, quando inſalubria ſunt ſecundùm formam & materiam; vt dum corrupta vel inquinata ſumuntur: prauum enim & morbificum ſuccum generant, vt indicat Galenus, tum lib. de alimentorum facultatibus, tum lib. de cibis boni & mali ſucci. Secundò nocent ratione quantitatis in exceſſu & defectu: In exceſſu dupliciter, vel quia conualeſcentiam retardant iuxta Hippocratem aphor. 8. lib. 2. ſi quis ex morbo cibum capiens vires non recipiat, copioſiore alimento corpus vti ſignificat, vel quia morbos inferunt: ſic aphor. 17. lib. 2. vbi cibus copioſior ingeſtus eſt, morbum facit: ſic lib. de flat. cùm quis cibos plures liquidos aut ſiccos ingerit in corpus, quàm ferre queat, febre præhenditur: vitium autem quantitatis in exceſſu vel abſolutè conſideratur, vel relatiuè, tum ad calorem natiuum, tum ad ſubſtantiam reſtaurandam. In defectu delinquunt homines, quia ex Hippocrate 6. epid. vitæ ratio debet eſſe moderata; ideo victum tenuem & exquiſitum in ſanis periculoſum eſſe pronuntiat lib. de diæta & 1. aphor. ſic etiam & Celſus, longior inedia parciórque cibus ſanitati nocet; quia otioſi humores tum in bilioſis, tum in pituitoſis, tum in melãcholicis corporibus mouentur ad morborũ generationẽ, vt declarat Fernelius c. 14. ſuæ Patholog. Tertiò nocent alimenta per qualitates primas & ſecundas manifeſtas, tum etiam & per proprietates occultas, ex Hippocrate lib. de alim. & ex Galeno lib. de facult. alim. Quartò ſuſpecta debent eſſe alimenta ratione varietatis & diſſimilitudinis; ideo Hippocrates lib. de flatibus; varij & diſſimiles, inquit, cibi ſeditionem mouent, & inæqualitatem. Galenus id explicat comm. in tertium de rat. victus in acut. vbi cibi diſſimiles & multiplices, inquit, maximam in ventre mutationem pariunt; diſſimilium enim confuſio ad putredinem eſt paratiſſima; quia vt natura ſimili gaudet, ſic diſſimilium mixtionem abhorret. Ideo Galenus 1. de facult. natur. inter naturam & cibos, inquit, intercedere debet communio & in qualitatibus ſocietas. Quintò error contingere poteſt in cibis, tum ex vtendi modo, tum ex temporis occaſione. In illis enim modus eſt adhibendus ex Hippocrate 6. epidem. Sextò alimentorum etiam ſalubrium vſus noxius eſſe poteſt in habitu athletico, de quo Hippocrates aphor. 3. lib. 1. quando ſcilicet corpora ad ſummum plenitudinis & ſanitatis gradum peruenerunt; tunc enim ſoluere potiùs oportet, quàm nutrire. Denique alimenta noxia eſſe poſſunt ratione impuritatis corporum; vnde Hippocrates in aphor. corpora impura, inquit, quò magis nutries, magis lædes. Atque hæc generaliter de alimentorum efficacia in morborum generatione ſufficiant. Iam de Alimento liquido agamus.

De Potv.

Quomodo vinum ſit cauſa morborum, & an ebrietas poſſit eſſe ſalutaris.

Capvt XV.

Alimenta liquida, aërea, & ſolida licet in triplici illa ſubſtantiæ generali reſtauratione conueniant; tamen ratione organorum, & ſecundùm nutritionis modum ac naturam diſtinguntur; aëreum.

Aëreum primò per aſperam arteriam, & per pulmones reſpirationis miniſterio rectà ad cor fertur, vbi poſt purificationem in ſpirituum ſubſtantiam degenerat; ſolida verò & liquida ad ventriculum per œſophagum deferuntur: hæc duo ſeſe inuicem conſequuntur, tum vt famem & ſitim tollant, tum vt ex vtriuſque mixtione & coctione cibi & ſanguinis productio ſubſequatur. Licet autem alimentum ſolidum ad ſolidas partes, liquidum ad humidas, aëreum ad ſpirituoſas ſecundùm naturam ordinetur; tamen inter ea liquidum ratione neceſſitatis & vtilitatis primas tenet; Primò quia vnum & idem alimentum liquidum, vt de vino conſtat, triplicem ſubſtantiam poteſt reſtaurare: Secũdò quia aliméntum aëreum ſine humido nutrire nõ poteſt, cùm ex tenuiore vtriuſque ſanguinis portione vnà cum aëre & ſpiritu generentur, & nutriantur: Tertiò quia alimentum ſolidum, liquidum fieri debet, priuſquam nutriat, tum ratione coctionis, tum ratione diſtributionis; tum denique ratione vnionis, vt notum eſt; quinimò ſolida quæ ſûnt, vt talia non nutriunt; ſed quia humida. Cùm igitur tanta ſit liquidi alimenti dignitas, de illius natura, quæ potu potiſſimum indicatur, iam agendum eſt.

Obſeruandum autem in primis, potum dupliciter conſiderari; Primò communiter pro quocumque alimento deglutibili ſine maſticatione, vt ſunt iura, lac, aliáque liquida: Secundò propriè pro potu aquæ & vini potiſſimum: de aliis ſiquidem potus generibus hic non diſputamus. Vtroque modo audiendus eſt aphor. 11. ſect. 2. dum facilius eſſe repleri potu, quàm cibo ſcribit Hippocrates: potus aquæ quia ſimplex eſt, naturalis & omnibus cõmunis, præfertur; atque tum ad vitæ longitudinem, tum ad ſanitatis cõſeruationem laudatur; dummodò aqua eas poſſideat qualitates quæ ad illius ſalubritatem neceſſariæ ſunt, vt demonſtratum fuit, cap. de aqua.

In vini autem potu eadem obſeruanda, quæ in ſolido alimento; quia non ſolùm ſalubris, ſed etiam inſalubris cauſæ rationem vinum habet: ſalutare primùm eſt, ſi cum opportunitate & temperantia aſſumatur ſecundùm rationem ſubſtãtiæ, quantitatis, qualitatis, varietatis, temporis, & occaſionis, & ſecundùm reſpectum ætatis, regionis, temporis & diſpoſitionis. Vinum moderatè & temperatè ſumptum ſecundùm Medicorum doctrinam nectar eſt humani generis, cuius vſu principia vitæ augentur, humores naturales multiplicantur, ſpiritus recreantur, vires reſtaurantur, triſtitiæ diſſipantur, corporáque in ſanitate & iucunditate conſeruantur: contrà inſalubre ſecundùm immoderantiam, & ſi in aliquo ſuppoſitorum delinquant homines. Ideo ſapiens, inquit; vinum, ad iucunditatem creatum eſt, non autem ad ebrietatem, ſobriè ſiquidem potatum lætificat cor; multum verò amaritudinem, animi ruinam, & iram facit: Ideò Medici vini intemperationem cum animi facultatibus & corporis functionibus nocere docent. Primò Galenus lib. 4. de ſanit. tuen. vinum veluti tyrannum animi facultatibus imperare pronuntiat: Ideo Plato Philoſophiæ ſtudioſos à vini vſu excludit; quia nimia vini copia cerebrum refrigeratur & humiditatibus circunfunditur; & inde memoriæ mors & functionum animalium læſio: Secundò Galenus 3. de temper. & lib. de cauſ. morb. vinum Apoplexiæ,

epilepſiæ, paralyſis, aliorúmque affectuum cauſam agnoſcit: denique Philoſophus 3. problem. liberaliorem vini potum corporum diſpoſitiones ſubuertere teſtatur. Sed iam nobiliſſima ſeſe offert excutienda quæſtio, à cuius reſolutione veritas propoſitæ doctrinæ dependet; an ſcilicet ebrietas poſſit eſſe ſalutaris.

Egregij potatores, qui pro ebrietate diſputant, varias tum authoritates, tum rationes afferunt, quarum omnium hæc erit ſeries: Primò obiiciunt illam antiquam ebrietatis iucundæ conſuetudinem & vulgarem etiam, tum Septentrionalium, tum aliorum: Secundò non abſolutè damnandam in ſanis ebrietatem inferunt ex Hippocrate 2. de morb. vbi conſulit, vt laborantes tabe dorſali per annum ab ebrietate abſtineant: Tertiò Galenus lib. 3. de Medic. paratu facil. docet, quomodo ex vno tantùm vini cypho ebrius reddatur, quod non conſuleret ſi ebrietas eſſet nociua: Quartò obiiciunt ex Raſi 3. continentis, & ex Auicenna in canticis, ebrietatem ſemel in menſe non nocere, cùm virtutes animales recreet, ſomnum conciliet, vrinas & ſudores moueat, & ſuperfluitates ſoluat: Quintò ebrietatem, quartanam alioſque morbos curare affirmant. Atque ita ſalutarem eſſe concludunt.

Nos tamen contrà, ebrietatem vt certiſſimam humanæ ſalutis peſtem fugiendam eſſe cum Græcis & Latinis contra Arabes pronuntiamus; per accidens tamen aliquando minùs nocere, in certis quibuſdam concedimus. Vt autem veritas iſtius ſententiæ appareat, duo erunt iacienda fundamenta. Primùm; Ebrietas neque moraliter, cùm vitium ſit, neque Theologicè, cùm inter peccata reponatur, neque etiam Medicè, cùm ſit & morboſa cauſa, & morbus, honeſta aut ſalutaris eſſe poteſt. Primò eſt morbus, quia aliàs per mentis alienationem, aliàs per functionum ferè omnium læſionem definitur. Ideóque ebrietatis curationem proponit Galenus 2. de compoſit. medic. ſecundùm locos. Symptomata quæ ebrietatem comitantur aut ſubſequuntur, illius naturam declarant: eiuſmodi ſunt functionum principum motus & ſenſus læſio, loquacitas immoderata, torpor & ſegnities animi & corporis, halitus fœtidi, &c. Secundò ebrietas morborum eſt parens ex Galeno loc. citatis. Ideo Hippocrates aphor. 5. lib. 5. ſi quis ab ebrietate voce priuetur, inquit, morietur tertia die; niſi febris ſtatim eum præhendat; meritò igitur Auenrhois comm. in cantica damnat Auicennæ conſilium: vinum ſuperfluum, inquit, extinguit calorem natiuum, vt ſuperfluum oleum lumen. Secundum fundamentum; Licet per ſe ebrietas inſalubris ſit, tamen in certis quibuſdam caſibus minùs nocere per accidens poteſt; nec proinde ſalutaris eſt, vt Gentilis de Fulgineo & Iacobus de Partibus in ſuis comment. voluerunt; Primò ratione conſuetudinis: conſueta enim minùs nocent, ex Hippocrate. Ideo varij homines vbique ab immodico vini potu nôn tam facilè læduntur: Secundò ratione regionis; quia ex Auicenna loco citato, frigida regio vinum tolerat; in calidis verò nocet: Tertiò ratione diſpoſitionis; ſic apud Raſim & Auicennam, qui caput firmum habent, non tam facilè læduntur.

Hinc patet, quid de propoſita quæſtione ſit ſentiendum: neque enim laudanda eſt veterum & aliorum conſuetudo, cùm ebrietas ſemper ſit vitioſa & pernitioſa: dum autem

tem Hippocrates in ſpurio illo lib. ebrietatem per annum prohibet ratione eminentis periculi, tempus definiuit; non autem quòd aliquando ſalutaris eſſe poteſt ebrietas. Galenus verò quomodo ebrietas ſit cauenda & facilitanda, docet eod. loc. Arabum authorem reiicimus: neque ebrietatis commoditates propoſitas probamus: alia enim ratione, quàm per ebrietatem virtutes animales recreandæ, ſomnus conciliandus & ſuperfluitatum euacuatio facilitanda, cùm illa ſit omninò contra naturam: quòd ſi ebrietas quartanam curet, id fit per accidens; morbus enim morbum pellit, & quod ratio deſtituit, temeritas iuuat, inquit Celſus.

De motu & quiete.

CAPVT XVI.

Quomodò ſint morborum cauſæ.

ELEGANTER, vt ſolet omnia Hippocrates 1. de diæta, qui cibum aſſumit, inquit, niſi etiam & laboribus vtatur, ſanus eſſe non poteſt: cibi enim & labores aduerſas inter ſe facultates, mutuò tamen ad ſanitatẽ conferentes attinent; labores namque ea quæ adſunt conſumere ſolent; cibi verò & potiones ea quæ vacuata ſunt, explent: hinc apparet, quanta ſit laboris neceſſitas in vitæ conſeruatione. Obſeruandum autem, laboris nomen æquiuocum eſſe ex Hippocratis doctrina: aliàs enim vſurpatur pro nocumento vt in aphoriſ. 1. lib. 2. quo in morbo ſomnus laborem facit, inquit Hippocrates, &c. aliàs pro laſſitudine non conſequente motum, vt aphoriſ. 5. ſect. 2. ſpontanei labores morbos prænuntiant: Tertiò pro fatigatione corporis ſubſequente motum; ſic aphor. 48. lib. 2. in omni corporis motu, inquit, cùm cœperit quis laborare, quies confeſtim laſſitudinis eſt remedium: Quartò pro exercitio ipſo, vt loco citato 1. ſcilicet de diæta, & ſect. 4. 5. 6. 7. lib. 6. epid. Labor à Medicis ad motum tanquam ad exercitiorum omnium genus refertur, teſte Galeno 2. de ſanit. tuenda; non quidem ad naturalem, ſed ad voluntarium, vt declarat Auicenna fen. 3. 1. cano. doctr. 2. cap. 1. partes ſiquidem animales primò & per ſe mouentur; naturales autem ſecundariò & conſequutione quadam cum illis exercentur. Porrò motus omnis, ſeu labor, ſeu exercitatio dicatur, & ſiue opus relinquat, aut non, cuiuſcumque generis ea ſit, aut ſalubris eſt, aut inſalubris: quia ex Galeno cap. 85. art. par. motus & quies ex eorum genere ſunt, quæ neceſſariò corpora noſtra alterant & immutant. Motus ſalubris ſub diætetica Medicinæ parte continetur. Illius neceſſitatem demonſtrat Hippocrates ſect. 4. lib. 6. epid. valetudinem excolunt, inquit, citra ſatietatem cibis veſci, & impigrum eſſe ad laborem. Idipſum indicant tum Galenus 2. & 3. de ſanit. tuen. tum & Auicenna loco citato, dum totius vitæ rationem & ſanitatis conſeruationem à ſobrietate, & ab exercitatione dependere volunt; & meritò ſanè: hæc enim ea eſt, quæ calorem natiuum internum ſopitum ſuſcitat; ac deinde diffundit per habitum: hæc ea quæ ſpiritus ignauos excitat, & vires auget: hæc denique ea eſt, quæ appetitum mouet, animum & corpus recreat, ac ſuperfluitates quæ morborum ſunt ſeminaria diſcutit: vt autem ſalubris ſit exercitatio, multa ſunt obſeruanda, in quantitate, qualitate, vtendi modo, & occaſione. Idque ſecundùm reſpectum ætatis, conſuetudinis, temporis,

regionis, & diſpoſitionis, vt docet Hippocrates 1.de diæta, Galenus cap. 85.art.par.2.& 3. de ſanita.tuenda, & Auicenna fen.3.1. cano.doctr. 2. cap. 1.2. & 3. in primis moderatio adhibenda eſt in labore, ex Hippocrate ſect.6. lib. 6. epid. moderationis autem illius terminus non ſemper eſt ſudor, aut laſſitudo, vt quidam voluerunt, cùm corpora rariora facilè ſudent ſine laſſitudine, & denſiora ſine ſudore fatigentur; nec anhelitus mutatio, licet hæc in motu ſit neceſſaria ex Auicenna; ſed temperata fatigatio, quæ non noceat per defectum aut per exceſſum, vt indicat Galenus circa finem cap. propoſiti: moderatio autem exercitationis non in omnibus naturis eſt obſeruanda, ſed in temperatis tantùm; quia aliarum habenda eſt ratio, tum etiam & ſuppoſitorum: aliquando enim nullomodo competit motus, vt patet ex aphor. 16. ſect. 2. vbi Hippocrates; fameſcens & inanitus, inquit, laborem non tolerat; aliàs paucus eſſe debet, vt in ſenibus fractis, & in conualeſcentibus; aliàs immoderatus; corpora ſiquidem pituitoſa, bilioſa, melancholica, ſanguinea ſecundùm magis & minùs exercenda ſunt pro ratione temperamentorum, & aliorum ſuppoſitorum. Motus autem vt inſalubris eſt, ad Pathologiam ſpectat: talis autem euadit, quando in opportunitate per immoderantiam aut defectum delinquunt homines, iuxta Galenum in art.par. ideo Hippocrates 1. de diæta, corpora dum per laborem ab exceſſu ſuperantur, in morbos incidere teſtatur. Ideo etiam 1. de morbis labores & qualitates inter cauſas externas morborum annumerat: omne enim immoderatum naturę eſt inimicum ex eod. ſic etiam & Galenus lib.de ſani.tuen. 2. & 3. Labores immoderatiores, inquit, homines bilioſos reddunt, corpora exſiccant, humores parteſque inflammant: ratio eſt, quia motus violentior ſpiritus reſoluit, vires exhaurit, corpus eneruat, partium robur & ſubſtantiam diſſoluit, humores calefacit, infinitáque morborum genera creat, vt demonſtrat Fernelius cap. 16. lib. 1. ſuæ Pathol. Quòd ſi in vtendi modo & occaſione peccatum contingat, vt dum exercitatio cibum ſubſequitur, inde cruditates & obſtructiones multiplicantur, vt tum Galenus & Auicenna declarant. Atque hæc de motu ſufficiant.

Ex naturæ inſtituto motus & quies ſeſe inuicem conſequuntur, ex Galeno 1. de ſanit.tuen. Laborem, inquit, quieti natura oppoſuit, & quietem labori, vt hominum ſanitas conſeruetur: eſt enim quies certiſſimum laſſitudinis & laboris refugium; motus verò corpora otioſa excitat. Hic autem non de quiete dormientium, ſed vigilantium tantùm agimus; at verò vt mediocris labor cõſeruat, ſic tempeſtiua quies vires diſſipatas reſtaurat, feſſáque membra leuat; & vt immoderata exercitatio nocet; ſic etiam immoderata quies infinita morborum genera profert, vt teſtatur Galenus. Ratio eſt, quia per diuturniorem quietem calor natiuus langueſcit, ſpiritus & vires infirmantur, corpora mollificantur, cruditates & obſtructiones augentur: vita ideo otioſa & deſes, periculoſa eſt, inquit Celſus; ideo etiam carcerati homines pallidi & cachectici euadunt. Atque hæc in vniuerſum de motu & quiete ſufficiant. Iam de ſomno & vigilia agamus.

De ſomno, & vigilia.

CAPVT XVII.

LABOR, cibus, & ſomnus in vitæ humanæ regimine ſeſe inuicem conſequuntur; ideo diuinus Senex ſect. 5. lib. 6. epidem. de illis ita philoſophatur: labor, inquit, eſt artuum, cibus carnis, & ſomnus viſcerum: hæc tria ſi naturaliter ſe habeant, corpora noſtra conſeruant cum aliis rebus non naturalibus; at ſi intempeſtiuè & extra opportunitatem, cùm ſint ex earum rerum genere, quæ neceſſariò nos afficiunt, cauſarum inſalubrium rationem habent; vt declarat Galenus c. 85. art. par. vt autem ſomnus ſit ſalubris vel inſalubris, multa ſunt obſeruanda ex Græcorum & Arabum doctrina. Primò ſeſe offert naturæ lex ab Hippocrate propoſita, tum 2. prognoſ. tum in Coacis; in ſomni vſu & ratione, ſecundùm naturalem conditionem & conſuetudinem progrediendum eſt, inquit; dormiendum ſcilicet noctu, vigilandum verò interdiu: quòd ſi hæc naturæ lex & conſuetudo violetur, malum: ipſa ratio Hippocratis oraculum confirmat; quia nimirum in nocturnis vigiliis & in ſomno diurno ordo naturæ peruertitur: dormiendum eſt noctu, quia tenebrarum appulſu calor intrò recurrit: vigilandum eſt interdiu, quia calor poros excurrit cum ſpiritu, vt lucem amicam & familiarem excipiat; per noctem ignauam conceſſa quiete labori, exhauſtæ partes nobiles calore, ſanguine & ſpiritibus replentur, recreantur & reficiuntur, vt deinde ſoluto ſomno, tum ſenſus, tum aliæ partes ob copiam caloris & ſpirituum ad functiones paratiores ſint: quòd ſi contrarium accidat, malum eſt, inquit Hippocrates; quia eſt contra naturam, calorem, & ſpiritum intrò cogi ad ſomnum diurnum, cùm naturaliter horis diurnis excurrat vigilandi cauſa, & noctu vigilare, cùm tunc per ſe calor & ſpiritus ſecundùm naturæ legem ad interiora moueantur, vt per ſomnum corpora conſeruentur: quòd ſi quis obiiciat ex Hippocrate 1. de diæta, conferre æſtate vti ſomno interdiu. Reſpondeo, illud concedi ratione temporis & caloris, ne corpora exſiccentur; deinde breuiſſimum ſuadet: ſic etiam idem lib. 2. acut. iis qui extra conſuetudinem ſe prandij epulis dederunt, ſomnum diurnum præſcribit. Per ſe autem ſomnus diurnus potiſſimum meridianus perniciosus eſt, quòd calor & ſpiritus inuita luce intrò abripiantur; vnde capitis grauitas, pigrities, torpor, aliáque incommoda; mira ſiquidem in ſomno diurno vis corrumpendi & inficiendi humores, & ſpiritus, & corpora; habenda tamen ratio conſuetudinis & ætatis in quibuſdam caſibus. Secundò moderatio eſt obſeruanda, quia ex aphor. 3. lib. 2. ſomnus & vigilia, ſi modum exceſſerint, malum; exceſſus autem ille defectum includit. Si igitur ſomnus eſt longior aut breuior, ſi profundior aut leuior, quàm par ſit, malum: ſomnus moderatus maximè ſalutaris cenſetur; eſt enim labori refugium, animi & corporis ſolatium. Ille eſt, qui ſpiritus labore, vigiliiſque reſolutos reſtituit, ſenſus omnes vegetiores reddit, partium fatigationem lenit, functiones naturales roborat, calorem natiuum colligit & auget, humorum denique motum ſiſtit, ſi ſudorem excipias ex Galeno: contrà immoderatus facultatum principum vigorem torpore & ignauia debilitat, calorem natiuum obruit & ſuffocat, ſpiritus obſcurat, functiones omnes

eneruat, corporáque crudis & pituitoſis humoribus replet; vnde infinita ſymptomata: exceſſus autem in vigilia & in ſomno æqualiter nocet, ex Hippocrate; neque in illorũ ſtandum eſt iudicio, qui exceſſum in ſomno minus infenſum volunt, eò quòd per vigilias fiant diſſipationes caloris & ſpirituum, non in ſomno: Secundò quòd per ſomnum labores & laſſitudines tollantur: Tertiò quòd ſomnus dulcis & placidus, vigilia autem laborioſa: Neque etiam aliorum eſt acquieſcendum opinioni, qui contrà exceſſum non ita funeſtum eſſe in vigilia, quàm in ſomno credunt; quòd per ſomnum homo ſit veluti medius inter viuos & mortuos; Secundò quòd vigilia ſit magis naturalis; ſecundùm naturam enim plus vigilant, quàm dormiant homines; ſed exceſſus vtriuſque æqualiter mẽſurandus eſt: at verò in defectu ratione breuitatis, aut leuitatis peccare poſſunt homines ex Galeno lib. de ſanit. tuen. Tertiò in ſomni ratione temperies hominum ſpectanda; nam ex Galeno in arte parua, temperies cerebri calida breui, non longo ſomno indiget, frigida ſomnolentiam inducit ſicca vigilias; humida longum & profundum: Quartò tempus conſiderãdum, quod quidem ſeptem horarum ſpatio naturaliter à quibuſdam definitur; verùm ex Galeno temporis illius ratio naturæ eſt committenda; nec enim vnus & idem ſomni terminus inſtitui poteſt: Quintò habenda eſt ratio ætatis, conſuetudinis, repletionis, inanitionis, excretionis, & tempeſtatis. In ſomni moderatione, vt declarat Auicenna fen. 3. primi cano. doctr. 2. cap. 9. Galenus lib. 1. de ſympt. cauſ. cap. 8. & lib. de ſanit. tuen. quorum omnium moderatio ſalubris eſt; immoderatio verò morborum parens.

Obſeruandum autem eſt, ſomnum naturalem per ſe non eſſe cauſam morborum, cùm ſit actio naturalis, per quam calór, ſpiritus, & vires augentur; ſed per accidens: naturalis ſiquidem ſua inclinatione non infert morbos, ſed ſecundùm aliud ſecum concurrens, aut propter patientis diſpoſitionem: atque ita nocet diſpoſitionibus catarrhoſis, ex Auicenna, & vbi Apoplexiæ vel ſyncopis periculum imminet, ea de cauſa lib. de intern. affect. ſuadet Hippocrates, ne per vndecim dies dormiant homines: ſic etiam dormire in vacuitate malum, ex Auicenna loco citato. Ex Hippocrate 2. de diæta, ſomnus in ieiunio extenuat; non naturalis verò ſomnus per ſe nocet. Iam verò eadem in vigilia quæ in ſomno expectanda, dum moderata & ſalubris exiſtit; quia conſeruat corpus, ánimum recreat, ſenſus excitat, partium vires erigit per diffuſionem æqualem, caloris & ſpirituum ſuperfluitates pellit: immoderata verò inſalubris eſt, iuxta aphor. 3. lib. 2. quia calorem ſpiritus & vires exhaurit, abſumit, diſſipat, mentem lædit, ſenſus obtundit, corpora extenuat & ſiccat, bilem mouet & gignit, vnde grauiſſima ſymptomata. Vigiliarum tempus triplex; Primùm quando calor expanditur ad operationes obeundas, & ad ſuperfluitates euacuandas; Secundùm vbi excedit, tumque calor extenditur & ephemeram parit: Tertium eſt, quando corpus & animam debilitat & diſſoluit. Atque hæc de ſomno, & vigilia.

Quomodò animi pathemata morbos inferant.

CAPVT XVIII.

TRIA ſunt, inquit Philoſophus, cap. 4. 2. ethic. quæ in anima efficiun

efficiuntur; affectus ſcilicet, facultates, & habitus: affectus dicuntur, vt cupiditas, ira, excandeſcentia, timor, fiducia, inuidia, gaudium, amicitia, odium, deſiderium, æmulatio, miſericordia, eadémque omnia quæ voluptas vel dolor conſequitur; horum autem affectuum conſideratio quadruplex eſt; Prima Theologica, quatenus ab illis vitia & peccata oriuntur, licet Ariſtoteles loco citato, nec virtutes, nec vitia eſſe affirmet: Secunda Phyſica eſt, quatenus pendent ſecundùm Academicos, & ſecundùm Galenum etiam ab anima rationali, iraſcibili, & concupiſcibili; & prout ad illarum appetitus referuntur: Tertia moralis eſt, quatenus voluntas cum illis cooperatur; moralis enim Philoſophus docet, qua ratione ſint moderanda & compeſcenda animi pathemata per virtutes: poſtrema medica eſt, prout ſenſibiles alterationes, vt calfactionem, refrigerationem, per caloris aut ſpirituum diffuſionem aut retractionem; & quatenus per reſolutionem aut ſuffocationem morbos aut mortem ipſam inferre poſſunt: eiuſmodi pathemata tum diæteticè, tum pathologicè obſeruanda ſunt, cùm ſint in cauſarum neceſſariarũ & ineuitabiliũ cenſu: ineuitabile enim eſt affici ab his, quæ grata ſunt, gaudio & voluptate; ab ingratis verò, dolore & triſtitia. Notandum autem aliàs illa oriri à corpore, & animæ communicari; anima enim ex Galeno ſequitur corporis temperamentum, & ab eo afficitur, ac immutatur; ideóque bilioſi ad iram, ſanguinei ad hilaritatem, melancholici ad triſtitiam, pituitoſi ad torporem procliues ſunt: aliàs ab obiectis externis excitari, & caloris, ac ſpirituum miniſterio, vel iuuare, vel nocere. Medici verò non tantùm animi pathemata, prout afficiunt, conſiderant; ſed etiam prout ab imaginatione, cogitatione, & memoria perficiuntur; quarum quidem quanta ſit vis & potentia, tum in ſanitatis conſeruatione, tum in morborum generatione & curatione, fuit demonſtratum cap. 7. huius ſect. 2.

Iam verò vt ad rem veniamus, quid poſſint animi pathemata in ſanis, indicat Galenus cap. 1. lib. de exercitio paruæ pilæ: motiones, inquit, animi adeo potentes ſunt, vt multi morbis ſæpè liberati ex voluptate, & multi ex nimia conturbatione, in morbos inciderint: nullus autem eſt corporis affectus, qui vehementior animæ affectibus eſſe poſſit; ideóque iſtorum, quàm aliorum maior eſt habenda ratio. Quid autem poſſint in ægris demonſtrat diuinus Senex 1. epid. Perturbationes animi in ægris diligenter perpendendæ ſunt, inquit; num ſcilicet ſponte timeant, confidant, lætentur, & bene vel male ſperent. Porrò pathemata vel in mediocritate conſiderantur; & tunc debitè adminiſtrata ſanitatis ſunt conſeruatiua, & inter cauſas ſalubres numerantur: vel in immoderantia, tuncque cauſæ inſalubres dicuntur, varioſque morbos, quinimò & mortem ipſam aliquando inferunt, vt docet Galenus cap. 85. art. par. & 1. de ſanitate tuend. moderantia apparet, quando non otiantur homines per animi hebetudinem, & per abolitam concupiſcentiam, ſed intra ſanitatis limites ad amorem, ad gaudium, & ad alios affectus mouentur: immoderantia verò vbi immodicè exercentur, plurima meditatione, effrœnata concupiſcentia, continua triſtitia, frequente excandeſcentia: & ita de reliquis.

Obſeruandum autem hîc, pathemata dupliciter poſſe & iuuare, & nocere, ſecundùm quòd magis aut minùs

minùs ſunt ſecundùm, aut contra naturam: ſic gaudium, amor, ſpes, quia naturales effectus ſunt, non niſi per exceſſum nocent ob ſpirituum & caloris reſolutionem; naturaliter ſiquidem recreant & iuuant: contrà ira, triſtitia, timor, aliaque quæ contra naturam ſunt, magis nocent; ex iſtis tamen quædam iuuare poſſunt, & per ſe, & per accidens; ſic ira pituitoſis conuenit, ex Galeno & Auicenna fen. 3. cap. 1. ſic quibus gaudium extremum nocet, triſtitia confert; ſic etiam timor temerariis, vt verecundia imprudentibus prodeſt. In omnibus tamen animi affectibus habenda eſt ratio ætatis, temperaturæ, temporis, occaſionis, diſpoſitionis, & conſuetudinis: ſecundùm hæc enim plus aut minùs homines ab animi pathematis afficiuntur.

Iam vt propoſita doctrina clarior euadat, ſeſe præſens demonſtratio conſideranda offert; alteratio, quæ conſequitur animi pathemata in corpore humano, ſiue ſubitò & vehementer fiat, vt patet in ira & metu, ſiue paulatim & gradatim, vt in triſtitia, varia eſt in ſpecie, tum ſecundùm varietatem corporum, tum ſecundum diuerſitatem affectuum: Primò varietas affectuum ſpectanda; non enim eodem modo alterantur corpora à gaudio, ab amore, vt à triſtitia, & ab odio; quia illa calefaciunt per diffuſionem caloris & ſpirituum, & per cordis dilatationem; hæc verò refrigerant ob retractionem eorumdem, & ratione conſtrictionis cordis; varietas autem corporum à tribus dependet; à ſpiritu ſcilicet, ſanguine, & temperie: ſi ſpiritus fuerit temperatus, multus, lucidus & clarus, diſponit ad gaudium, & ad alia quæ voluptatem pariunt; vt & ſanguis tenuis & temperies ſanguinea: ſi verò paucus, craſſus, & turbidus, ad triſtitiam; & ita de ſanguine & de temperamento melancholico: Tertiò ſi excellenter, id eſt, intenſiuè calidus, ad iram & ad audaciam; contra ad timorem, ſi frigidus. Atque hinc apparet, qua ratione alterentur corpora ab animi pathematis ſecundùm varietatem affectuum.

An, & quomodò retenta, & excreta ſint morborum cauſæ.

Capvt XIX.

Eorvm quæ in corporibus noſtris à natura ex alimentis generantur, alia retineri & conſeruari debent nutritionis & vitæ gratiâ, vt humores naturales; alia quotidie, vel certo tempore vacuari; vt excrementa primæ, ſecundæ, & tertiæ coctionis, ſiue vtilia, ſiue inutilia; & ſiue ratione indiuidui, aut ratione ſpeciei excernantur. Quæ naturaliter retineri debent, ſi contra naturam vacuantur, morbos infligunt; & contrà, quæ vacuari debent, ſi retineantur. Excrementa autem, ſiue in quanto, ſiue in quali, ſiue in vtroque peccent, tribus modis contra naturæ leges cohiberi & ſupprimi poſſunt: Primò ob defectum facultatis, dum debilis eſt; aut dum ad partes inconſuetas humores mouet: Secundò ob vitium materiæ dum craſſior, viſcoſior, aut copioſior exiſtit: Tertiò ob viarum coarctationem, vel obſtructionem; inde varia morborum genera oriuntur, vt febres, putredines, ſuffocationes, dolores, abſceſſus. Contrà, quæ retineri debent, aliquando vacuantur; vnde hydrops, refrigeratio, extenuatio, conuulſio aliique affectus, vt demonſtrat Auicenna fen. 2. 1. cano. doct. 2. cap. 17. illud autem accidit,

vel ex vitio facultatis; quando vel expultrix violentior eſt vel retentrix debilior, vel ob humorum grauitatem, quantitatem, acrimoniam, & ſubtilitatem; vel tertiò ob viarum laxitatem & apertionem. Obſeruandum autem hìc eſt, quædam eſſe excrementa, quæ nec ſemper retineri, nec immodicè vacuari debent; ſed pro ratione temporis, & cum quadam moderatione, vt patet de venere ſecundùm Galenum cap. 86. art. par. deinde de menſium fluxu apud Hippocratem aphor. 57. lib. 5. vbi menſibus copioſioribus profluentibus, inquit, morbi contingunt; & non prodeuntibus ab vtero morbi eueniunt: Tertiò de hæmorrhoidali fluxu apud eumdem Hippocratem 6. aphor. His ita ſuppoſitis, iam non leuis ſeſe offert excutienda dubitatio, an ſcilicet excreta & retenta ſint cauſæ externæ morborum. Eleganter Fernelius cap. 15. ſuæ Patholog. non vult eſſe cauſas externas, ſed euidentes, quòd in corpore contineantur; alij autem antecedentes internas eſſe volunt, quòd in corporibus vitia ſuſcitent.

Nos verò contrà primùm excreta & retenta non eſſe re vera cauſas exiſtimamus, niſi ſecundariò & per accidens: propriè enim & per ſe non inferunt morbos, ſed indicant tantùm modum generationis morborum: Secundò excreta & retenta non ſolùm cauſarum externarum, ſed etiam internarum rationem habere ſecundùm varium reſpectum, & per ſecundam intentionem agnoſcimus: quatenus enim mouent, & alterant per qualitates, antequàm degenerent in cauſas antecedentes, externæ dici poſſunt. At verò prout in corpore ſunt, conſiderantur, vel vt antecedentes cauſæ iam factæ ſunt internæ exiſtunt. Denique non videtur Fernelius euidentes tantùm eſſe velit excreta & retenta, cùm retentio ſit occulta & interna; excretio verò manifeſta & externa.

An, & quomodò medicamenta morbos inferant.

CAPVT XX.

MORBORVM ſublunaris generatio non ſolùm ab elementis, anni temporibus, regionibus, ventis, & à rebus non naturalibus per viam immoderationis & violentiæ dependet; ſed etiam à medicamentis & venenis; ab illis quidem primariò, aut ſecundariò, quatenus alterant, aut vacuant; ab iſtis verò, primò & per ſe, quatenus deſtruunt & corrumpunt humanam naturam. Medicamentorum autem alia roborantia ſunt, de quibus hìc non agimus, cùm proprietate iuuent, & partium temperiem, ac ſubſtantiam recreent; alia alterantia per qualitates primas & ſecundas, quæ & iuuare poſſunt, ſi opportunè adhibeantur; & nocere, ſi intempeſtiuè vſurpentur. Alia purgantia, quæ quidem omnia ex Meſuæo ſecundùm magis & minus deleteria ſunt & per ſe naturæ noſtræ grauiſſima: niſi enim naturæ vim inferrent, non vacuarent, vt ille affirmat, & de iſtis potiſſimùm hìc nos diſputamus. Quòd ſi quis obiiciat, medicamenta eſſe remedia, non autem cauſas morborum; reſpondendum eſt, ſub vario reſpectu illa poſſe curare & inferre morbos, ſecundùm vſum aut abuſum, vt ex ſequentibus facilè erit colligere.

Supponendum autem in primis, duplicem eſſe purgationem; vnam vtilem, alteram vitioſam, vtraque tum in ſanis, tum in ægris, dum præſeruationis, aut curationis gratia

purgantibus vtuntur, conſiderari poteſt. Illa vtilis ex Hippocrate & Meſuęo dicenda eſt, quando talia qualia purgari debent, purgantur, & corpora leuiter ferunt, aphor. 2. lib. 1. tum etiam quando nullus error contingit ex parte medicamentorum, corporum, & rerum externarum, ſecundùm Meſuæum in 4. theorem. Contrà, illa purgatio moleſta & vitioſa eſt, cùm non talia qualia purgari debent, purgantur, & quando medicamenta, corpora, aut externa in vitio ſunt; medicamenta quidem ratione ſubſtantiæ venenatæ, quantitatis per exceſſum aut defectum, & qualitatis per acrimoniam, calorem, &c. corpora autem ratione pathematum, temperierum, partium, humorum, conſuetudinis, ætatis; externa verò ratione inſeruientium rerum non naturalium & temporis.

Quando purgatio vtilis eſt, ſanitatem conſeruat, & morbos curat; at dum vitioſa exiſtit, inſalubris eſt variáque morborum & ſymptomatum genera procreat; vt eleganter demonſtrat Arabum Euágeliſta Meſuæus in 4. theor. vbi docet, qua ratione mitiganda ſint ſymptomata, quæ vitioſam purgationem conſequuntur. Obiiciet aliquis, omnem purgationem inſalubrem eſſe, & vitioſam, tum ratione medicamentorum, cùm contraria ſint & infenſa naturæ noſtræ; tum ratione corporum, cùm moleſtias & morbos inferant. Sed reſpondendum eſt, ſymptomata quidem excitari à medicamentis purgantibus, quando aut non bene præparantur, vel cùm ſecundùm artem etiam corriguntur: ea autem eſſe in duplici differentia; quædam enim leuia ſunt, de quibus hìc non agimus, vt faſtidium, horror, nauſea, aliáque quæ citò deſinunt & euaneſcunt; alia pernicioſa exiſtunt & morbifica, quæ remanent poſt purgationem; vt ſunt febris, conuulſio, quæ lethalis eſt ſecundùm Hippocratem in aphoriſ. 1. lib. 5. ſingultus, de quo Hippocrates aphor. 4. eiuſd. lib. ſingultus, inquit, ex profuſa purgatione malum; idem de ſyncope exiſtimandum. Deinde dolor capitis, ventriculi & inteſtinorum tormina, dyſenteria, teneſmus, aliáque de quibus Meſuæus loc. cit. Atque hæc de medicamentis ſufficiant. Iam ad venena tranſeamus.

De venenis.

Capvt XXI.

An, & quomodò ſint morborum cauſæ.

Rervm non naturalium duæ ſunt differentiæ; Prima earum eſt, quæ neceſſariò corpora noſtra immutant, vt ſex illæ vulgares, de quibus ſupra actum eſt; Secunda aliarum, quæ contingenter tantùm nocent, vt gladium, venena, aliáque; in quibus declinandis plus poteſt pietas & humana ſagacitas, quàm exacta Medicorum præcautio. At verò à venenis venenati morbi oriuntur: definiuntur autem venena corpora non naturalia cordi inimica, & humanæ naturæ corruptiua: Primò corpora ſunt ſeu mixta, non qualitates ſimplices, tum quia ſub eodem genere cum alimentis continentur ratione contrarietatis, tum quia agunt: actiones enim compoſitorum ſunt, non componentium ex Philoſopho; conſiderari tamen poſſunt venena, vt qualitates à venenatis corporibus profluentes, atque ita ſub earum reſpectu intenſionem, remiſſionem & contrarietatem admittunt, non autem vt ſubſtantiæ ſunt: Secundò dicuntur corpora non

natu

naturalia ratione neutrius diſpoſitionis, quia & nocere per ſe, & iuuare per accidés poſſunt: ſimpliciter enim ſecundùm reſpectum corporis humani, nec naturalia ſunt nec præter naturam: Tertio venenorum omnium vis mediatè, vel immediatè ad cor fertur; quia cor morborum omnium venenatorum ſubiectum eſt proprium & adæquatum: licet enim venena quædam actione primaria erodentia indiſcriminatim quaſcumque partes externas & internas afficere & exulcerare poſſint, & licet antipathia quadam alia ad certa membra ferantur, vt cantarides ad veſicam; tamen actione ſecundaria venenatam qualitatem cordi communicant, priuſquam aut venenatum morbum aut mortem inferant; æquum ſiquidem eſt, vt pars ea quæ vitæ caloris & ſpirituum ſedes eſt & officina, à venenis afficiatur. Denique venena dicuntur humanæ naturæ corruptiua ex Galeno cap. 1. lib. 1. de ſimpl. facult. quia temperiem partium violant, earumdem ſubſtantiam corrumpunt, humores putrefaciunt, ſpiritus inficiunt, & calorem natiuum extingunt. Quòd ſi quis obiiciat, venena non ſolùm ſine noxa, & ſine vitæ pernicie ac ruina ſumi, ſed etiam nutrire, vt conſtat de vetula illa Galeni, quæ cicuta nutriebatur; & de virgine Regum Perſarum, quæ halitu & amplexu alios inficiebat.

Reſpondendum eſt, venena aliquando variis de cauſis nec nocere, nec enecare. Prima referri poteſt ad idioſincratiam: dantur enim quædam corpora ita robuſta, & ita temperata, vt ſecreta quadam & indiuiduali proprietate à certis venenis non offendantur: Secunda à corporum præcautione dependet; ſic Rex ille à venenis non lædebatur, quia mithridaticæ confectionis vſu vim alexitericam contraxerat: ſic etiam venena non nocent, ſi cum alexipharmacis aſſumantur, & ſi cum præparatione in modica quantitate propinentur; atque ita opium ſine noxa datur, &c. Tertia ad aſſuefactionem & conſuetudinem referenda eſt; quia ab aſſuetis non fit paſſio ex Galeni & Hippocratis doctrina: ſic vetula illa cicutæ aſſuefacta ab ea non lædebatur; ſic Turcarum gentem à continuo opij vel amfiam vſu non lædi legimus. Obſeruandum hic tamen eſt, quæ verè venena ſunt, ſecundùm totam ſubſtantiam verè nutrire non poſſe; ſed tantùm quæ ſecundùm quaſdam partes talia exiſtunt. Denique vis venenorum aliquando, vel non reducitur in actum, vel ſuffocatur & extinguitur à venenatis liquidis & ſolidis. Porrò venenorum variæ dantur differentiæ; quædam enim naturalia ſunt, vt plantæ, animalia, mineralia venenata; alia arte componuntur, vt aquæ, pulueres, odoramenta, &c. Iam vt appareat venenorum potentia in morborum generatione, duo breuiter proponenda ſunt; vnum eſt, quomodo agant, alterum qua vi morbos inferant.

Vt primum innoteſcat, ſupponendum eſt, venena quæ actu talia ſunt, vt in vipera & Scorpione apparet, per ſe agere & nocere; alia verò quæ potentiam tantùm habent, indigere calore noſtro, vt in actum reducantur; nec propterea accuſandus eſt calor noſter, quòd inimicis ſuis arma miniſtret: per accidens ſcilicet & inſcienter illum communicat, cùm ſit agens æquiuocum. Nocent autem venena poſtquam in actum reducta ſunt duobus modis; Primò per exceſſum qualitatum, quando calida, frigida, humida, ſicca ſunt in tertio, ſed potiſſimùm in quarto gradu, non quidem ſecundùm ſimplicem natu-

ram; hac enim ratione elementa eſſent venenata, ſed ſecundùm mixtionis modum: ſic calida vel erodendo, vt ſublimatum; vel inflammando, vt euphorbium, interimunt: ſic frigida congelando, vt opium; vel obſtruendo, vt gypſum: ſic ſicca vel abſumendo & depopulando humidum; humida rara ſunt, quia hæc qualitas ad venenatam violentiam inferendam eſt ineptiſſima. Secundò nocent venena per totam ſubſtantiam, dum humores, calorem natiuum, & ſpiritus aut imminuunt, aut inficiunt, aut corrumpunt; idque vel tardiùs, vel celeriùs ſecundùm venenorum naturam, non autem certo & determinato tempore. Quòd ſi quis obiiciat, non omnia venena habere rationem cauſarum externarum, cùm in corporibus noſtris poſſint generari, ſecundùm Galenum, vt apparet tum in febribus purpuratis, tum in hyſtericis ſuffocationibus ex ſeminis & menſtrui putredine; Dicendum eſt, non vera venena generari in corporibus noſtris, ſed tantùm venenatam putredinem veneni qualitatibus quodammodò ſimilem, vt obſeruat doctiſſimus Mercurialis. Atque hæc de venenis ſufficiant. Iam omiſſa aliarum cauſarum fortuitarum tractatione, de internis agendum eſt.

De cauſis morborum inſitis, ſeu congenitis.

Capvt XXII.

Cavsæ internæ & externæ ſeſe inuicem ex Galeno in morborum generatione conſequuntur; ab externis ſiquidem internæ mouentur, & ab vtriſque communiter deinde morbi producuntur & conſeruantur. Obſeruandum autem eſt, internas externis præferendas eſſe, non ſolùm ratione difficultatis; cum enim lateant in corporibus noſtris, difficilius cognoſcuntur; ſed etiam ratione neceſſitatis, cùm à cauſis internis indicationes curatiuæ deſumantur. Æquum igitur eſt, vt explicata cauſarum externarum generali hiſtoria, ſecundùm propoſitæ doctrinæ ſeriem ac rationem, internarum demonſtrationem aggrediamur. Porrò hîc repetenda ſunt quæ de illis à nobis propoſita fuerunt cap. 2. iſtius ſectionis: duæ enim ſunt claſſes cauſarum internarum, vt docet Galenus 1. de ſanit. tuen. cap. 2. Prima inſitarum eſt ſeu congenitarum; Secunda aduentitiarum. Cauſæ inſitæ licet omnes nobiſcum oriantur, tamen ſub duplici differentia continentur: quædam enim naturales ſunt, quæ à principiorum ac elementorum repugnantia & contrarietate dependent; aliæ præter naturam, vt ſeminaria morborum, quæ vnà cum ſemine & ſanguine menſtruo à parentibus in filios transferuntur; vnde morbi hæreditarij. Aduentitiæ poſt ortũ accidunt, & ab externarum vitio ſuſcitantur: earum aliæ antecedentes, aliæ coniunctæ, vt demonſtrabitur.

An, & quomodò principia vitæ & elementa dicantur cauſæ internæ morborum.

Homo vnà cum cæteris animantibus ex Medicorum & Philoſophorum omnium decreto fatali quadam naturæ & neceſſitatis lege corruptioni & interitui obnoxius eſt. Idipſum declarat eleganter diuinus Senex 1. de diæta; fatalem ſortem vnuſquiſque complet, inquit, interitus eſt omnibus communis ad maius, & ad minus. Corruptionis illius naturales cauſas proponit Galenus,

lenus, tum lib. de maraſmo, tum 1. de ſanit. tuen. Prima refertur ad humidi primigenij conſumptionem: calor enim noſter natiuus temporis & ętatis decurſu continuò illud depopulatur; vnde tandem maraſmus ſeu ſenectus naturalis. Ideo Hippocrates lib. cit. homo, inquit, ex duobus facultate quidem diuerſis, vſu verò conſentientibus conſtat, igne ſcilicet & aqua, à quibus vitæ & mortis ratio ac neceſſitas dependet; neque tamen Hippocratis opinioni acquieſcit Galenus cap. 3. lib. de maraſ. dum humidum à calido natiuo, vt lignum à flamma abſumi pronuntiat; tum quia flamma ignis ex materiæ quæ comburitur corruptione, ortum habet, non autem calor natiuus ab humido; tum etiam quia calor natiuus corporis humani œconomiam & actiones omnes moderatur, nec ſenectutis aut mortis cauſa eſt, niſi per accidens; at flamma per ſe & cum violentia ligna abſumit, & deſtruit: diſtinguntur igitur in modo, licet comparatio illa Hippocratis accommodari quadam ratione poſſit illis, qui à febre corrumpuntur, non autem aliis qui naturali quadam conſequutione exſiccantur: diſſidium igitur principiorum vitæ prima eſt corruptionis cauſa; neceſſe ſiquidem eſt ex Philoſopho cap. 3. lib. de longit. & breuit. vitæ, vt ea quæ agunt continuò & patiuntur, inter ſe tandem corrumpantur: Secunda corruptionis cauſa ad elementorum repugnantiam eſt referenda ex Galeno cap. 2. lib. 1. de ſanit. tuen. cùm enim extra loca naturalia vi quadam in mixtis alligata videantur, vt in propriam ſedem redeant, diſſolutionem moliuntur; idque per qualitatum contrarietatem, quæ quidem ſecundum Philoſophum alterationis & corruptionis eſt principium: Tertiò à perenni & continuo triplicis ſubſtantiæ ſpirituoſæ, ſolidæ, & humoralis effluuio dependet, ex Hippocrate: poſtrema ab excrementorum prouentu, vt docet Galenus cap. 3. lib. de ſanit. tuenda.

Sed iam hîc grauis ſeſe offert difficultas definienda, an ſcilicet principiorum vitæ repugnantia & elementorum contrarietas dici poſſint & debeant cauſæ morborum. Multa ſanè ſunt quæ ea à cauſarum cenſu & numero excludenda eſſe demõſtrant; Primò quia omnis cauſa morbifica debet eſſe contra naturam; at ex Gal. cap. 2. lib. de maraſ. cauſæ omnes illæ naturales ſunt: Secundò omnis cauſa interna morbifica ſui ablationem indicat, ex Galeno: at principia & elementa non poſſunt ablationem illam indicare in corpore, vt patet: Tertiò ſi re vera eſſent cauſæ morbificæ, à primo vitæ & generationis momento ad mortem vſque ægrotarent continuò homines, cùm continuò principia & elementa ſeſe deſtruant & oppugnent in corpore: Quartò ſi eſſent cauſæ, morbos & ſymptomata procrearent; at ex illa repugnantia & contrarietate nulla manifeſta accidentia generantur, quę actionibus obſint aut ſenſibus Medicis appareant. His omnibus ita reſpondemus, cauſarum internarum variam eſſe conditionem; quædam enim re vera contra naturam ſunt, quæ ſublationem indicant & ſenſibiles affectus producunt, vt antecedentes, coniunctæ, & quæ hæreditarios morbos ſuſcitant; aliæ naturales dicuntur reſpectiuè, quòd ſenſim homines in maraſmum & corruptionem deducant, vt declarat Galenus cap. 2. lib. de maraſ. atque ea ratione ſenectus dicitur naturalis & mors ipſa, quæ neceſſariò naturæ operâ conſequitur. Illæ ideo cauſæ nihil

indicant, quia naturales ſunt, & quia fruſtra indicarent, cum diſſidium illud principiorum & elementorum non poſſit corrigi à remediis humanis; proptereaque non ægrotamus ſenſibiliter; quia paulatim ſeneſcunt corpora noſtra ſine ſenſibili morborum aut ſymptomatum generatione, niſi circa ſenectutem extremam, dum corpora langueſcere aut flacceſcere incipiunt. Atque hæc de cauſis inſitis naturalibus dicta ſint; iam de illis quæ præter naturam ſunt, & quæ morbos hæreditarios proferunt, agamus.

An, & quomodò principia generationis ſint cauſæ morborum hæreditariorum.

CAVSARVM inſitarum ſeu congenitarum duæ ſunt differentiæ; aliæ enim naturales ſunt, de quibus actum eſt, principiorum ſcilicet & elementorum repugnantia, aliæ præter naturam, quæ ex vtriuſque ſeminis & ſanguinis menſtrui vitio ortæ tandem morbos ſenſibiles & manifeſtos generant; tales hæreditarij vulgò nuncupantur, quòd hæreditario quodam iure à parentibus in filios per generationis principia transferantur: æquum ſiquidem eſt, vt liberi parentibus ſuccedant non minùs morborum, quàm bonorum hæredes, vt ait Fernelius.

Diuinus Senex de morbis hæreditariis variis in locis diſputat lib. de aëre, loc. & aquis; ſemen, inquit, ab omnibus corporis partibus prodit, à ſanis quidem ſanũ, à morboſis morboſum; hinc fit, vt ex caluis calui gignãtur, ex cæſiis cæſij, ex diſtortis diſtorti, ex macrochephalis macrochephali. Idem lib. 2. prædictorum, qui hydropem, inquit, tabem, podagram & epilepſiam, vt morbos congnatos & hæreditarios habent, ab illis vendicari facilè non poſſunt. Idem lib. de genit. circa finem; ex mutilatis parentibus, inquit, mutilati filij, ſi imbecillius ſit quod ex mutilato membro profluit; mirum enim videri non debet, ſi vt parens, ita & fœtus mutiletur. Galenus noſter comment. 28. in 6. aphor. de arthritidis generatione & accidentaria, & hæreditaria, ita loquitur: podagra, inquit, aliàs à praua victus ratione dependet, vt ab ingluuie & ebrietate; alias ab hæreditate: multi enim & patres & auos habuere podagricos, in quibus ſemen erat vitiatum; atque ideo filiis imbecillitatem partium vehementiorem fecerunt. Inter Arabes Auicenna fen 2. 1. cano. doctr. 1. cap. 8. de morbis hæreditariis, ita philoſophatur; ægritudinum quædam ſunt, inquit, quæ in ſemine hæreditantur, vt albaras, tinea, lepra, podagra, phtiſis: omnes denique Græci, Arabes, & Latini in eo conſentiunt. Accedit in ſubſidium, experientia ordinaria, quæ tantorum virorum authoritates confirmat: leproſi enim leproſos, arthritici arthriticos, nephritici nephriticos, generant. Contrà tamen multi potiùs exercitationis gratia, quàm defendendæ veritatis ſtudio impulſi, nullos dari hæreditarios affectus, nec cauſas vllas morbificas, aut morbos à parentibus in filios transferri poſſe variis rationibus probant; Primò ſi cauſæ morbificæ, & morbi eſſent in principiis, illa actu morbis laborarent; quod abſurdum eſt: Secundò actiones principiorum ab illis læderentur, quinimò generatio iſta perfici non poſſet: Tertiò partes ſunt ſubiecta cauſarum & morborum; at vtrumque ſemen & ſanguis partibus carent: Quartò ſeminaria morborum non poſſunt profluere à corporibus paren

parentum, nec transferri; tum quia ſemen non prodit à ſingulis partibus materialiter; tum quia etiam ſi promanaret, tamen illi extinguerentur in ſeminis elaboratione & coctione, tum & in generatione partium, quādo ex principiis ſuſcitantur, cùm generationem præcedat corruptio: Quintò ſemen excrementum eſt diſſimile; non igitur ſimiles affectus transferre poteſt aut morbos creare, cùm habeat potiùs rationem ſymptomatis, quàm cauſæ: Sextò ex Logicorum doctrina, accidentia non tranſeunt de ſubiecto in ſubiectum: Septimò morbi parentum per actum venereum curarentur ob tranſlationem, ſi eſſent hæreditarij: Octauò variolæ & morbilli ea ratione eſſent hæreditarij affectus, cùm ex Arabibus ex inquinamentis & impuritatibus menſtrui dependeant.

Nos verò contrà Græcorum, Arabum & Latinorum authoritatibus impulſi, & veritatis ratione, atque experientię fide coacti exiſtimamus, morbos dari hæreditarios, eorúmque ſeminaria per principia generationis à parentibus poſteritati communicari. Vt autem veritas iſtius opinionis magis appareat, quædam iacienda ſunt fundamenta, priuſquàm obiectionibus ſatisfaciamus. Primùm. Principia generationis humanæ vel ſecundùm naturam ſe habent, tumque ſanam & laudabilem prolem proferunt; vel præter naturam, tumque morborū hæreditariorum ſeminaria à parentibus in liberos transferuntur, & morboſam progeniem pariunt: illud autem accidit non ſolùm ratione materiæ principiorum, cui inhærent prauæ illæ qualitates; ſed etiam ratione ſpirituum, qui cùm à toto corpore profluant, ideas, caracteres & diſpoſitiones ſingularum partium ſecum deferunt: cauſę autē illæ & morbi nō actu in principiis, ſed tātùm potentia continentur: eſt ſiquidem materna ſeu paterna hæreditas illa quæ transfertur, vis & aptitudo quædam filiis ingenita propter quā redduntur apti ad ſimiles morbos ſuſcipiēdos. Secūdū Seminaria illa quę morbos hæreditarios procreant, nō ſtatim ab initio natiuitatis effectus ſuos communiter proferunt; quia à calore natiuo prædominante conſopiuntur ad certum tempus, donec imbecillis factus calor illis eruptionis occaſionem offerat: quod quidem ex Hippocrate accidit ab anno ætatis decimo octauo ad trigeſimum quintum: aliquando tamen ſeminaria illa tantæ ſunt malignitatis & infectionis, vt puerulos actu ægrotantes naſci faciant; quod apparet in puerulis leproſis, aut lue venerea infectis aliquando; morbi autem iſti hæreditarij ſiue ſimilares, ſiue organici ſint, aliàs leues ſunt, vt dum parentes frigida ventriculi intemperie & calida hepatis laborantes ſibi ſimiles generant; aliàs grauiores, vt epilepſia, apoplexia; aliàs grauiſſimi & contagioſi, vt lues venerea, lepra.

Tertium fundamentum. Obſeruat ſubtiliſſimus Forliuienſis comment. in Auicen. hæreditarios affectus ſemper eſſe chronicos, non autem acutos, eò quòd homines dum acutis morbis laborant, inhabiles ſunt ad actum venereum. Verùm obſeruandum hîc eſt, falli doctiſſimum virum; nec enim neceſſe eſt ad morbi hæreditarij generationem, vt actū laboret generans, dummodò diſpoſitionem poſſideat: ſic arthritici & nephritici extra paroxiſmos generant; ſic etiam & epileptici: Apoplexia enim morbus eſt acutiſſimus, tamen ex Hippocratis ſent. hæreditarius eſt: vndę apparet tum in apoplexia,

plexia, tum in epilepſia affici ſubſtantiam cerebri; nec enim hæreditarij eſſent iſti affectus, ſi ventriculi tantùm læderentur, vt obſeruat Crato conſilio 1. lib. 5. Accidit in ſubſidium Fernelij ipſius ſententia contra Forliuienſem: ipſe enim hæreditarios morbos exiſtimat non tantùm à principiis generationis dependere, ſed etiam à nutritione; atque ita, inquit, mulier grauida toto geſtationis tempore per viam nutritionis, ſi morbo aliquo acuto, pleuritide ſcilicet corripiatur, prolem gignet in pleuritidem procliuem.

Quartum fundamentum: Vnica reſtat difficultas explicanda circa variolarum & morbillorum naturam. Mercurialis in tractandis morbis puerorum, hæreditarios eſſe affectus putat, eò quòd à materno generationis principio in omnem poſteritatem transferantur. Contrà ſubtiliſſimus Syluaticus quæſt. 91. Mercurialis ſententiam damnat, eò quòd conditiones hæreditariorum morborum morbillis & variolis non conueniant; Primò quia hæreditarij morbi à quocumque vitæ peccato excitantur & perſeuerant; quòd variolis & morbillis non contingit: Secundò, quia morbi hæreditarij artis auxilio euitari poſſunt, vt conſtat; non autem variolæ: neceſſe ſiquidem eſt, vt omnes homines ſaltem ſemel in vita affligentur.

Nos variolas & morbillos quodammodò affectus hæreditarios dici poſſe exiſtimamus, quòd à menſtrui impuritatibus dependeant; non tamen re vera & ſimpliciter tales eſſe agnoſcimus, ſed ſecundùm quid: Idque duabus de cauſis, Prima eſt; quia hæreditarij morbi communiter non ſunt epidemici, nec à cauſa externa communi ſuſcitantur, licet lues venerea in India ſit epidemica, non autem nobis; ſed hæreditaria tantùm & contagioſa: Secunda eſt; quia hæreditariorum affectuum ſeminaria à principio efficiente dependere debent, quòd profluat à ſingulis corporis partibus & referat ideas ac diſpoſitiones eorumdem. Supereſt iam, vt contrariis rationibus ſatisfaciamus. Ad primam & ſecundam dicimus, ſeminaria illa & morbos hæreditarios non actu contineri in principiis generationis, ſed effectiuè aut potentialiter, vt propoſitum fuit in 1. fundamento, ideóque hæc non dicuntur ægrotare, quinimò nec eorum actiones læduntur, cùm morbilli realiter, & actualiter in illis non contineantur. Ad tertiam reſpondemus, illud verum eſſe de morbis exiſtentibus actu in membris. Ad quartam dicimus, ſemina ſpiritualiter promanare à ſingulis corporis partibus, nec ſeminaria morborum corrumpi per concoctionem aut per generationem, cùm diſpoſitiuè tantùm adſint; ſed conſeruari in materia ſeminali, aut in partibus ipſis poſt generationem. Ad quintam dicimus, ſemen excrementum quidem eſſe, non tamen prorſus diſſimile: cùm enim ſimilem ſpeciem proferat, poteſt etiam & ſimiles affectus inducere. Ad ſextam reſpondemus, verum illud eſſe de iiſdem accidentibus numero, non ſpecie. Ad ſeptimam reſpondemus diſpoſitiones, & inclinationes tantùm transferri, non autem morbos reales; radices ſiquidem morborum remanent apud parentes. Ad octauam patet ſolutio ex 4. fundamento. Atque hæc de cauſis inſitis, quæ præter naturam ſunt, dicta ſint. Iam de aduentitiis agamus.

De cauſis aduentitiis internis antecedentibus, & coniunctis.

CAPVT XXIII.

CAVSÆ aduentitiæ ab inſitis diſtinguntur; quia inſitæ ſunt naturales,& nobiſcum oriuntur; accidentariæ verò & aduentitiæ poſt ortum tantùm adueniunt. Diuiduntur autem à Fernelio in externas & internas, quòd tum extrinſecus, tum intrinſecus in nos iam editos inuadere poſſint; externas Galenus procatarcticas; Auicenna primitiuas appellat; de quibus hîc non agimus, cùm de illis ſatis ſuprà. Internæ ab illis ratione corporeitatis differunt, ſecūdùm Auicennam,non quòd externæ corpore careant: cùm enim affectus corporeos inferant, re vera tales eſſe debent; ſed quia extra corporis humani ſubſtantiam poſitæ ſunt,aut quia ex parte corporum externorum accidunt, aut quia ab anima à corpore diſtincta, & ab illius pathematis dependent: at contrà internæ aduentitiæ corporeæ ſunt;quia in corporibus noſtris efficienter & materialiter morbos generant. Tales duæ tantùm ſunt, antecedentes, ſcilicet & coniunctæ ſeu continentes, ex Galeno cap. 88. art. par. & comm.3.in 6. epid. tum ex Auicenna fen.2.1.cano.doctr.2.cap.1. hîc. Iam priuſquàm vlteriùs progrediamur, duo problemata breuiter explicanda ſunt: vnum eſt, quomodò cauſæ antecedentes & coniunctæ internæ dicantur, cùm ſint efficientes: notum enim eſt ex Philoſopho, efficiens omne externum & extra exiſtentiam, ac naturam eius quod fit,aut factum eſt, ſubſiſtere: alterum eſt,cur cauſæ aduentitiæ ab inſitis diſtinguantur, cùm hæreditarij affectus pendeant à cauſis antecedentibus & coniunctis, vt patet in curatione arthritidis,epilepſiæ, & aliorum. Ad primum reſpondemus cauſas antecedentes & coniunctas materiales & efficientes eſſe ſub vario reſpectu, vt patet ex 2.c.iſtius ſectionis,quatenus efficientes ſunt ratione morborum, externæ dici poſſunt communiter, quia efficiens ratione eius quod efficit, externum eſſe debet, licet aliquando ex Galeno cauſa continens morbi eſſentiam in ſe contineat, vt poſteà demonſtrabitur: at ratione corporum noſtrorum, cùm in illis contineantur, ſemper internæ ſunt, & in eo à primitiuis diſſident, vt dictum eſt. Ad ſecundum dicendum eſt,hæreditarios morbos trahere potentialem vim effectiuam à parentibus, actuationem autem ab aliis cauſis corporeis, & exiſtentiam atque conſeruationem à prauis humoribus; ſeminaria ſiquidem illa in actum reducta à cauſis internis fouentur.

His ita præmiſſis, iam de antecedentis cauſæ natura quædam breuiter dicenda ſunt,priuſquàm accuratè longa ſerie de coniuncta ſeu continente diſſeramus. Cauſa antecedens ita dicitur, quòd coniunctam, aut quòd morbi generationem antecedat: definitur à Galeno loco citato, art.par.diſpoſitio quæ futurum morbum mediatè creare debet; ex qua definitione apparet, cauſam iſtam eſſe tantùm in potentia ſeu diſpoſitione; atque ab ea, morborum, qui fieri dicuntur, generationem pendere; nec tamen pura potentia eſt,cùm actu & realiter cauſa antecedens agat & moueatur: ſed talis dicitur ratione cauſæ conjunctæ, vel morbi. Ab Auicenna verò de cauſa corporea,ex qua dependet diſpoſitio, non primo aduentu, ſed mediante aliquo: neotericis cauſa antecedens ea appellatur,

tur, quæ in corpore prior continente hanc efficit & mouet; vt humores, qui in maſſa ſanguinea aut extra continentur: ſic in continuis febribus ex Galeno in art. par. cauſa antecedens eſt materia quæ parata eſt duci ad actum putredinis, vt coniuncta, quæ actualiter putreſcit: ſic in tumoribus, qui à fluxione ſunt, humor fluens antecedentis cauſæ; fluxus autem coniunctæ rationem habet: cauſa autem eiuſmodi antecedens interna eſt & occulta, nec niſi Medicis cognita; ideóque Celſus abditam appellat.

Obſeruandum autem hîc eſt, aliquando cauſam antecedentem confundi cum coniuncta, vt dum ſcribit Galenus contra Iulianum, plenitudinem continentem ſimul & antecedentem eſſe cauſam. Quòd vt innoteſcat, explicandum eſt breuiter, quomodo repletio vtriuſque cauſæ rationem habere poſſit. Subtiliſſimus Gentilis de Fulgineo comment. in Auicennā, certam proponit diſtinctionem, quam lubet iā ad iſtius difficultatis explicationē & exponere, & explicare. repletio duo dicit, inquit; Primò affectionem rei repletæ; Secundò diſpoſitionem rei replentis: ſi primo modo conſideretur, eſt morbus à repletione, cui debetur curatio; & hoc eſt quod vult Hippocrates lib. de natura humana, & Galenus in comm. morbos qui à repletione fiunt vacuatione curari: ſi ſecundo modo ſpectetur repletio, vel leuis eſt, nec actiones ſenſibiliter lædit; atque ita cauſa eſt antecedens; vel in tanta copia exiſtit, vt per ſe morbum faciat, actiones ſenſibiliter lædat; hæcque cauſa dicitur coniuncta, cui rurſum debetur curatio: addamus & nos, repletionem illam aliàs vniuerſalem eſſe & quę vtriuſque cauſæ rationem habere poteſt; alias particularem: atque hæc in parte ſi conſideretur, dicitur cauſa coniuncta. Iam latior ſeſe offert diſputatio de cauſa coniuncta, quam continentem, Gręci συναίτιον vocant.

Vt autem methodicè difficillimam & nobiliſſimam hanc diſputationem inchoare & perficere valeamus, inquirendum erit in primis, quid Græci, quid Arabes, quid Latini, & alij de cauſæ continentis inſtitutione, natura, & exiſtentia ſcripſerint. Poſteà verò excutiendæ erunt ſubſequentes difficultates; Prima an ſcilicet detur coniuncta cauſa, ſeu continens, in morbis, qua ſublata morbus tollatur, & qua remanente remaneat: deinde, an tria morborum genera poſſint habere cauſam coniunctam: Tertiò an morbus citra cauſam coniunctam poſſit ſubſiſtere: Quartò an detur cauſa coniuncta externa. Vt igitur exordiamur; Obſeruandum eſt in primis, Græcos in explicanda cauſæ continentis natura inter ſeſe diſſentire; primi omnium Stoici, vt refert Galenus, continentis cauſæ nomen veteribus Philoſophis & Medicis ignotum in vſum vocarunt, & continentem cauſam vinculum eſſe materiæ & formæ crediderunt; neque formam in materia permanere poſſe ſine illius connexione exiſtimarunt. Verùm Galenus cap. 3. lib. de plenitud. Stoicorum figmentum hoc funditus euertit hac demonſtratione: omne ens, inquit, cauſa continente indigeret ad eſſe, cùm cauſa ipſa ſit ex entium numero, altera indigeret cauſa ad ſuum eſſe; ſicque daretur progreſſus in infinitum.

Verum dicamus nos cum Philoſophis, formas rerum non indigere tali vinculo; cùm primò & per ſe informent materiam; & cùm ex vtriuſque connexione compoſitum exurgat.

gat. Herophili ſectatores vt narrat Galenus extinctam, & quaſi abolitam per longam annorum ſeriem Stoicorum hæreſim, deinde de nouo rurſum ſuſcitarunt; generalem tamen illam cauſæ continentis naturam & potentiam reſtrinxerunt, & ad certum quoddam cauſæ genus neceſſarium reduxerunt: ex eorum enim opinione cauſa continens, ea dicitur, qua præſente, effectus præſens eſt; & qua abſente, abeſt. Galenus noſter varius eſt in deſcribenda cauſæ continentis natura; aliàs enim Stoicos & Herophili ſectatores dãnat; aliàs Herophili ipſius ſententiam probat. Primò variis in locis vniuerſalem cauſæ continẽtis ideam & conditiones proponit, vt cap. 1. & 11. lib. de cauſ. pulſ. c. 4. lib. 2. meth. lib. de hiſt. philoſophica. Ibi cauſam continentẽ primam præcipuã & immediatam actionis cauſam agnoſcit; quinimò & cuiuſque rei eſſentiam continere, ac nunquam deſerere affirmat. Verùm hæc cauſæ continentis conſideratio latior eſt, cùm ad omnes effectus referatur; ſic enim pulſus ſuam habet cauſam continentem ex Galeno, ſic ſpuma ſpiritum. Verùm medicè magis de cauſa iſta diſputat variis in locis; ſed potiſſimùm in ſequentibus: Primò cap. 88. art. paruæ, affectus qui fiunt, & pertinaciter non inhærent, inquit, ſublata cauſa antecedente tolluntur; at facti ſoluta ea diſpoſitione, quæ morbi eſſentiam continet; curãntur. Hoc loco, meo quidem iudicio, per diſpoſitionem cauſam continentem audit; cùm antecedens immediate non creet morbum: Secundò cap. 3. lib. 1. de loc. affect. Morbi fientes, inquit, ab illis qui facti ſunt, diſcerni debent; tum etiam & cauſæ quæ in affecta parte continentur, & permanent, ab iis quæ tranſeunt: Tertiò comment. 1. in lib. de natura humana repletionem agnoſcit vt cauſam continentem, ex cuius euacuatione morbi ſublationem dependere exiſtimat cum Hippocrate. inter Arabes Auicenna fen. 2. 1. cano. doctr. 2. cap. 1. cauſæ continentis ſeu coniunctæ ſignificatum amplificat in morborum generatione; omnemque cauſam ſine medio morbum producentem coniunctam appellat. Cauſæ Coniunctæ, inquit, ſunt corporeæ, & morbos primo aduentu pariunt, abſque medio communicant cum antecedentibus; tum quia ambæ corporeæ & internæ ſunt; tum quia inter ipſas nullum datur medium: Diſtinguntur autem quia ex antecedente fit coniuncta, non contrà: Secùndò quia vna mediatè, altera immediatè morbum parit: Tertiò quia vna eſt in fieri, ſeu in potentia; alia in actu ſeu in facto eſſe. Latini cauſam coniunctam, quòd coniuncta ſit cum morbo; & continentem, quòd contineat morbi naturã, nuncupant: hæc prima eſt ex Galeno ratione morbi, quia immediatè morbum creat; antecedens tamen ratione cauſæ coniunctæ prior eſt natura. His ita præmiſſis, nunc de cauſis coniunctis diſputandum eſt.

An cauſa coniuncta & continens ex Græcorum & Arabum doctrina inter ſe diſtinguantur.

LICET inutilis verborum pugna videatur ex Philoſopho; quia tamen neceſſarium eſt vocum & nominum vſum agnoſcere, cùm ex eodẽ ſæpenumerò ab eorũ intelligentia prouehamur in rerum perceptionem; Ideóque iam priuſquã propoſitas quæſtiones expẽdamus, quid cauſæ coniunctæ, & continentis nomine

audiendum ſit,breuiter eſt agendum. Multi ex neotericis, vt doctus Montanus comm. in ſecundum fen. 1. cano. Crato illius diſcipulus lib. 5. conſil. & epiſt. Medic. Capiuaccius etiam apud Cratonem lib. 1. epiſt. cauſam coniunctam à continente non ſolùm nomine, ſed etiam reipſa variis modis inter ſe differre exiſtimant: Primò quia cauſa coniuncta ex alterantium eſt genere ſecundùm Auicennam; non autem continens, cùm Galenus 1. de cauſ. pulſ. συνέκτικον ἄιτιον ab alterantibus diſtinguat: Secundò,quia cauſa continens eſt de eſſentia rei, vt calor præter naturam in febre,cóiuncta autem proxima,vt vapor putridus, aut putredo in febri putrida: Tertiò quia remanente cauſa continente, remanet ſimiliter affectus, vt ſublatâ tollitur; coniuncta autem contra ſublatâ non omninò remouetur: remota enim putredine non ceſſat febris, etſi febris putrida eſſe deſinat; ſicuti nec ſemper putredinis præſentia febres ſtatuit, cùm putreſcéribus humoribus ſtatim non excitetur: Quartò,quia antecedens & coniuncta, re ipſa non differunt, ſed tantùm tempore & ordine: eadem enim & antecedens & coniuncta eſſe poteſt ſub vario reſpectu; quod de continente dici non poteſt. Addit Capiuaccius, Quintò,alias differentias, quas etiam & Montanus, ſed non ita apertè; cauſa coniuncta, inquit, eſt efficiens, nec vera indicatio ab ea deſumitur; at continens formalis eſt, cùm ſit de eſſentia morbi, & ab ea vera indicatio deſumatur.

Noſtrum iam eſt ſub veritatis authoritate,quid de propoſita quæſtione ſtatuendum ſit, proponere: primùm autem ne tantorum virorum inuentis indulgere videamur, parcant nobis eorum Manes, cauſam coniunctam à continente non diſtingui, nec ſecundùm Græcos, nec ſecundùm Arabes, ſed vnum & idem ſignificare, liberè & conſtanter aſſirmamus.Id ipſius Galeni,&Auicennæ authoritas, praxis ipſa, ratio etiam & veritas confirmant. Primò, inter cauſas coniunctas & morbum non datur,ex Auicenna,media alia cauſa; ipſa enim eſt quæ proximè & immediatè morbum creat. Ideò Galenus 2. meth. proximas & continentes cauſas confundit: at ſi coniuncta & continens inter ſe diſtinguerentur, daretur media cauſa inter coniunctam & morbum, quod implicat: Secundò, ſi continens illa cauſa ex eorum ſententia ſit eſſentialis, & formalis morbi ratio, fruſtrà ſeparatur à morbo; praua ſiquidem conſtitutio partium ſimilarium & organicarum, quam cauſam continentem appellant,eſt morbus ipſe: Tertiò, omnes indicationes à cauſa antecedente, coniuncta ſeu continente, & à morbo deriuantur;non autem à continente diſtincta à coniuncta, aut à morbo: Quartò, omnia remedia ad cauſas illas, & ad morbos tantùm referuntur, non autem ſeparatim ad cauſas coniunctas & continentes: adde quòd Galenus in art. par. cap. 68. inter cauſas antecedentes & continentes non ponit mediam.

Verùm,vt hæc omnia clariora euadant, veniamus ad examen propoſitarum difficultatum.Primò,obſeruat doctus Rechius συνέκτικον ἄιτιον & πρόφασις idem ſignificare: neque enim hîc philoſophicè, ſed medicè & ſenſibiliter diſputamus: Secundò,Crato dum cauſas illas diſtinguit, ſecum præliatur; nã cauſam coniunctã vult eſſe ex alterãtium genere,non autem continentem: at verò poſteà calorem quem ex alterantium genere eſſe fortaſſe non negabit, cauſam continentem febris appellat: Tertiò,dum volunt

ſunt calorem eſſe de eſſentia febris, non obſeruant, calorem & præcedere, & conſtituere, & ſubſequi febres, cũ & cauſæ, & morbi & ſymptomatis rationem habeat: Quartò, an ſublata continente, vel coniuncta cauſa tollatur morbus, poſteà inquiremus. Quidquid autem obiiciat Crato, perit febris putrida ſublatâ putredine: calor enim qui remanet, non eſt nec dici poteſt febris; ſed qualitas: ſic poſt inſolatum parietes, & cineres poſt ignis extinctionem calorem cõſeruant: neque etiam neceſſe eſt, humorem putreſcentem febrem ſtatim parere: oportet enim vt cor à putredine illa priùs afficiatur. Denique cauſam coniunctam, ſeu continentem efficientes, materialiter, & formaliter morbum creare dicimus, ſub vario tamen reſpectu; quinimò & ab ea indicationes curatiuas ex Galeni doctrina deſumi affirmamus, contrà Capiuaccium. Perperã igitur cauſas illas reipſa differre inter ſe volunt, cùm nomine tantùm diſtinguantur; variã tamen eſſe cauſam coniunctam ſeu continentis naturam pro ratione morborum ſimilariũ, organicorum, & communium agnoſcimus; vt ex ſequentibus manifeſtum fiet. Ad illud autem quod obiicit Auicenna, cauſam coniunctam à continente diſtinguere, dum cauſas vicarias & non vicarias agnoſcit, dicimus nos, diuiſionem illam ad antecedentes, & ad coniunctas referri; non autem ad coniunctas & continentes: ſic enim vicarias dicit, quarum affectio remanet, cùm ſeparantur; non vicarias, ex quarum ſeparatione ſanitas dependet. Verùm iam ad alias quæſtiones deſcendamus.

An ſit de natura cauſæ coniunctæ, vt ea ſublata tollatur morbus neceſſariò, & poſita ponatur.

ARDVA admodùm & difficilis ſeſe iam offert examinanda quæſtio, de cauſæ coniunctæ ſeu continentis natura; an ſcilicet ea ſublata tolli debeat ſtatim morbus, & eadem remanente remanere. In hoc diſputationis campo primò ſeſe offerunt Herophili ſectatores variis authoritatibus & rationibus muniti, qui quidem omnes, vt ſuprà dictum fuit, cauſas continentes morbis ita cohærere exiſtimant, vt ab earum præſentia eorum exiſtentiam, vt & ab abſentia eorumdem priuationem dependere credant.

Obiectiones autem quas in medium proferunt, hæ ſunt; Prima ex Galeno lib. de hiſt. Philoſ. tum cap. 1. & 3. lib. 1. de cauſ. pulſu. tum etiam cap. 88. art. par. cauſa continens ea eſt, qua præſente præſens eſt morbus; & qua abſente abeſt: Secundò, continentes cauſæ à Galeno ita dicuntur, quòd morborũ eſſentiam contineãt, & quòd rem quam continent, nunquam deſerant: morbi igitur cauſarum continentium naturam & diſpoſitionem neceſſariò conſequuntur: Tertiò, in omnibus obſtructionibus ſublata cauſa continente, ſtatim, ſoluitur obſtructio; & eadem remanente remanet; vt patet in calculo, & in aliis obſtructionibus, ſublata cauſa continente, quæ ab humoribus dependent: Quartò in qualibet criſi perfecta, cauſa coniuncta vacuata, aut per ſudores, aut per diarrheam, aut hæmorrhagiam, aut alio quouis modo, ſtatim fit morbi ſolutio: Quintò in tumoribus ſublata cauſa coniuncta euaneſcit ſtatim inflatio; & in

febribus putridis ſublata omni ex parte putredine, ceſſat febris: Sextò morborũ natura, ex Montani ſententia, in mora conſiſtit, cùm illius proprium ſit, lædere functiones: at motus, cùm illius propriũ ſit, vt per ſe ſit actus imperfectus & potentialis, ſecundum Philoſophum, perpetuò indiget cauſa mouente: non igitur poteſt remanere ſine cauſa; quinimò ſublata illius cauſa, ſtatim debet euaneſcere. Contra, alij Herophili opinionem damnant; neque morborum exiſtentiam a cauſæ continentis præſentia, aut eorum curationem ab eiuſdem ſublatione pendere volunt. Eorum autem hæ ſunt rationes; Prima, quæ permanentiam habent, ea remotis ſuis cauſis remanere poſſunt; at morbi omnes permanentiam habent, cùm ſit ἕξις, ſeu conſtitutio; ergo remota cauſa coniuncta poteſt perdurare quilibet morbus: Secunda, diſpoſitiones in habitum tranſire poſſunt; quæ autem habitum contraxerunt, à cauſa non amplius dependent, vt ait Philoſophus: omnes morbi æquales carere debent cauſa continente, nec ab illius ſublatione, aut præſentia dependet eorum ſtatus: Quarta, quamplures febres vacuata putredine, aut per purgationem, aut venæ ſectionem non curantur, ſed augentur, vt conſtat experientia. Non igitur ſublata cauſa, tolluntur morbi.

Nos vt diſſentientes opiniones iſtas conciliemus, quorumdam, non autem omnium morborum curationem à cauſæ continentis ſublatione, vt & conſeruationem, ab earumdem præſentia, dependere exiſtimamus, Vt autem veritas iſtius opinionis appareat, quædam iacienda ſunt fundamenta, priuſquam aut concludamus, aut propoſitis obiectionibus ſatisfaciamus. Primum fundamentum: morborum ex Galeno, cap. 3. lib. 1. de loc. affect. alij ſunt fientes, alij facti: fientium, vt obſeruat doctiſſimus Eraſtus, tres ſunt ordines; Primus eorum eſt, qui ſunt in diſpoſitione ſeu in potentia, vel qui fieri tantùm incipiunt, dum oriuntur: Secundus aliorum eſt, qui augentur & intenduntur, quantumuis ablata cauſa, non vnà extinguantur; cauſa ſiquidem eos auget tantùm, non autem ſeruat. Ideóque ex parte ſui permanentes ſunt, & actiones lædunt, hique partim fientes ſunt, partim facti: Tertius quorumdam eſt, qui exiſtunt quidem & nocent; ſed ita leuiter inhærent, vt ſine ſuis cauſis fouentibus diſpareant, & à natura ſine artis opera vincantur, ac diſſipentur. Rurſum morborum factorum tres ſunt gradus; primus eorum eſt, qui ſublata cauſa in corpore permanent & functiones lædunt: Secundus aliorum, qui ad ſummum perfectionis & magnitudinis faſtigium peruenerunt: Tertius quorumdam, qui partes quidem ſubſiſtentes & permanentes habent, ſed tam leuiter impreſſas, vt ablata cauſa ſtatim euaneſcant. Atque hi à tertio genere fientium non diſtinguuntur.

Secundum fundamentum: eorum quæ ſunt, vt obſeruat Thomas Auega comm. in lib. 1. de loc. affect. alia dicuntur permanentia alia ſucceſſiua: permanentia poſtquàm aliunde eſſentiam obtinuerunt, propria ſua tantum conſtitutione, neque aliena ope indigent ad conſeruationem, ſed nec ad duratioñe, vt ſunt morbi vere facti, qui poſt cauſæ continentis expulſionem, remedia priuatim poſtulant, nec alienis, ſed propriis viribus inhærent. Succeſſiua non modò in generando aliunde manant; ſed etiam niſi perpetuo cauſæ defluxu foueantur, confeſtim abolentur, tam caduca, fluxaque natura prædita

ſunt:

ſunt: in eorum numero morbi fientes potiſſimùm tertij ordinis habentur.

Tertium fundamentum: cauſarum morbificarum duo ſunt genera; vnum earum, quæ qualitates, quarum vi morbos generant in corporibus quibus adhærent, poſſunt extendere & propagare ob contiguitatem, & continuitatem; vt ſunt humores, qui calfaciendo, aut refrigerando morbos inferunt, vel per diffuſionem vaporum putridorum inficiunt: ſic dum, verbi gratia, ignis aquæ admotus ſimilem caliditatem in aquam introducit, licet eamdem ſibi retineat; tunc enim ablato etiam igne, nihilominus aliquando calor in aqua perſeuerat: alterum genus aliarum eſt, quæ qualitates & vires vicinis corporibus nequeunt communicare; ſed quicquid afferunt parti cui inhęrent, hoc omne totum ſecum auferunt, ſi tollantur: tales ſunt cauſæ obſtruentes, vel implentes, & extendentes, quæ morbos purè organicos generant. Atque harum cauſarum ſublatio neceſſariò morbos tollit, vt earumdem præſentia fouet & conſeruat.

His iactis fundamentis: iam patet quid ſit ſentiendum de propoſita quæſtione. Morbi fientes primi ordinis nondum ſunt; ideóque de illis hoc loco non diſputamus; Secundi autem ordinis permanere poſſunt, etiam ſublata cauſa; quia iam facti ſunt, deſinunt tamen augeri, & foueri ab ea: qui autem in tertio ordine continentur, ſublata cauſa ſtatim tolluntur; quia leuem habent impreſſionem: at verò qui re vera facti ſunt, perſeuerant ſublata cauſa; quia permanentiam realem & perfectam habent, neque per ſucceſſionem amplius generantur; excipiendi tamen ſunt morbi, qui dicuntur facti in tertio gradu: illi enim ſublata cauſa aboleri poſſunt, citiúſque id, vel tardiùs, pro cauſarum natura; quinetiam morbi qui dependent à cauſis ſecundi generis ſublata cauſa ſtatim tolluntur; non tamen ſemper, ſed aliquando, qui generantur à primis cauſis, vt patet ex tertio fundamento. Atque ex iſtis apparet quid reſpondendum ſit vtriúſque opinionis rationibus.

An tria morborum genera poſſint habere cauſam coniunctam, ſeu continentem.

IAM breuiter inquirendum, an in tribus morborum generibus cauſa coniuncta ſeu continens poſſit inueniri. Doctiſſimus Eraſtus partem affirmatiuam acriter tuetur, eamque exemplis & rationibus illuſtrat. Cótrà tamen alij, in quorum gratiam rationes quaſdam proponemus. Tria morborum genera non habere cauſam continentem affirmant: Prima demonſtratio hæc erit; morbi vel ſunt ſimilares, vel organici, vel communes: at in illis omnibus cauſa coniuncta non apparet, vt facile eſt probare per inductionem. Primò enim intemperies, quæ morbum ſimilarem conſtituit, vel eſt ſimplex & immaterialis; & hæc cauſa continente caret, vt patet; vel compoſita & materialis; & hæc cùm facta ſit, per ſe ſubſiſtit ſine cauſa, & permanet in corpore: efficiens enim cauſa extra effectum eſt, ſecundùm Philoſophum, & poſt effectus perfectionem, perit. Secundò morbi organici vel ſunt in ſitu, vt luxatio, quæ quidem cauſam coniunctam non habet, cùm ab externa dependeat; vel ſecundo in numero dupliciter, aut per defectum; vt dum deficit digitus; tuncque in illa priuatione nulla eſt cauſa

cauſa continens; aut per exceſſum, vt ſextus digitus: tuncque pars ipſa non poteſt dici cauſa coniuncta: vel tertiò in magnitudine, ſiue naturali, vt in obæſitate, quæ quidem cauſa continens dici non poteſt; ſiue morbifica, vt in hydrope; vbi aqua non eſt cauſa coniuncta, cùm ſit potiùs in hepate: vel denique in conformatione ratione figuræ, aut meatuũ; at figuræ læſio naturalis cauſa coniuncta caret, accidentaria etiam: cùm figura propriè non patiatur morbos, vt figura eſt; de morbis autem meatuum dubitatur, an obſtructiones ſint verè morbi, vt patet ex iis quæ in prima ſectione propoſuimus. Tertiò morbi communes ſeſe offerunt, in quibus nec cauſa continens etiam datur; quia ſi realis ſit ſolutio continui, vt in vulnere, caret cauſa continente; cùm nulla talis detur externa: ſi autem imperfecta, vt in extenſione citra repletionem, tunc datur etiam ſolutio ſine cauſa continente. Hinc patet cauſam coniunctam non dari in tribus morborum generibus.

Nos vt has opiniones conciliemus, Eraſtum non ſimpliciter de ſingulis morborum ſimplicium differentiis, ſed generaliter loquutum fuiſſe exiſtimamus: ſufficit ſiquidem, dummodò in vnoquoque genere morborum quædam ſpecies cum cauſa coniuncta appareat: neque enim neceſſe eſt, vt in generatione ſingulorum morborum omnes cauſæ concurrant; quia aliàs ex vnica cauſa, aliàs ex duabus, aliàs verò ex tribus dependent. Hinc patet igitur quid voluerit Eraſtus, ex illius ſiquidem ſententia dantur quidam morbi ſimilares cum cauſa continente, vt in febribus putridis apparet; Secundò datur ſolutio vnitatis imperfecta cum cauſa coniuncta, vt in colico dolore à flatu ſpirituoſo & ab humoribus diſtendentibus: ſic etiam & datur realis ſolutio in vlcere cum eroſione, quæ habet rationem cauſæ continentis: vulnera autem cauſa coniuncta carent, niſi dum degenerant in vlcera; ſic denique morbi organici quamplures à cauſis continentibus eſſentialiter dependent, vt in obſtructionibus notum eſt, ſiue ab humoribus fiant, ſiue aliis corporibus, vt à calculo. Atque hæc de cauſæ continentis natura.

De cauſis morborum ſimplicium.

Capvt XXIV.

Cavsarvm morbificarum demonſtratio triplex eſt; vniuerſalis vna, quæ internarum & externarum hiſtoriam explicat; particularis altera, quæ ſingulorum morborum cauſas mediatas & immediatas perquirit; Tertia mediæ eſt naturæ, quæ circa morborum ſimplicium & compoſitorum cauſas verſatur. Perfecta & completa generali cauſarum internarum & externarum demonſtratione, cùm noſtrum non ſit in hoc opere ſingulas morborum cauſas inquirere: Tertia iam nobis ſupereſt Æthiologiæ pars explicanda, priuſquam de ſymptomatis agamus. Subtiliſſimus Argenterius cap. 16. lib. 3. de cauſ. morb. definitiones cauſarum morborum ſimplicium & compoſitorum ita proponit; quæ leuiter alterando corpus immutant, inquit, & quæ vnicam agendi vim poſſident, vnum & ſimplicem morbum, id eſt, leuem inferunt: ſic intemperiem calidam, quæ dũtaxat calfacere poſſunt: morbi autem compoſiti à compoſitis, vt implicati ab implicatis cauſis oriuntur. Verùm hac in parte non videtur admit-

admittenda noua iſtius Commentarij doctrina variis de cauſ. Primò, quia non ſolùm quæ leuiter, ſed etiam quæ vehementer alterant, morbos ſimplices, ſimilares, organicos, & communes inferre poſſunt ex Galeno: Secundò quia quæ vnicam agendi vim poſſident, varia morborum genera inducunt aliquando, quinimò cauſæ ſimplices morbos compoſitos & complicatos generare poſſunt, ſi nō immediatè, ſaltem mediatè: Tertiò quia non omnis ſimplex morbus leuis eſt, cùm à venenatis cauſis procreari poſſit ex Galeno cap. 2. lib. de cauſ. morb. Denique exemplum Argenterij implicat; neque enim ea duntaxat quæ calefacere poſſunt, intemperiem calidam pariunt, cùm ex Galeno febris aliquando oriatur à frigiditate externa, & à conſtrictione pororum. Obſeruandum autem hîc eſt, ſimplices affectus rariſſimos eſſe, nec per ſe diutius ſubſiſtere, aut perſeuerare poſſe. Ideo Galenus, ſimplices morbi, inquit, citò & facilè, ſecundùm cauſarum & corporum diſpoſitionem, in compoſitos degenerant.

Porrò cùm ſimplicium morborum tres ſint differentiæ, ſimilarium, organic. &c. Iam de eorum omnium cauſis ſecundum Galeni doctrinam ſigillatim diſputandum.

De cauſis morborum ſimilarium.

Capvt XXV.

An detur cauſa communis omnium intemperierum.

Morbvs ſimilaris intemperierum omnes differentias includit: eas Galenus cap. 1. lib. de cauſ. morb. in quatuor ſimplices, & totidem coniugatas diuidit; ac deinde cap. 2. eiuſdem lib. ætiologiam ab intemperaturæ calidæ cauſis auſpicatur. Verùm criticus Argenterius continuò redarguendi deſiderio exæſtuans, vt Galeni ruinâ gradum ſibi faciat ad ſuam gloriam, in illum ita inuehitur cap. 1. lib. 2. de cauſ. morb. Non poſſum, inquit, Galeni inſtitutum probare, quòd ſtatim initio libri docere aggrediatur, quid ſingulas intemperies committat; debebat ſiquidem cauſam intemperaturæ generalem proponere; cùm docendi ratio poſtulet, vt præcedant communia, ſequantur verò particularia: cauſa autem illa generalis, inquit, eſt vitiata proportio, quæ dum mixtionem corrumpit, intemperiem quamlibet parit.

At verò nos contrà, Argenterium eo in loco à Galeni doctrina temerè recedere exiſtimamus; Primò, quia nulla datur cauſa generalis vniuoca, aut æquiuoca omnium intemperierum, & quæ tam contrarios effectus poſſit per ſe, aut per accidens producere; licet aliquando contrariæ cauſæ eaſdem intemperies, & ſimiles contrarias ſub vario reſpectu in particulari proferant: Secundò, eo in loco Galenus communes, non particulares intemperierum ſimplicium & coniugatarum cauſas proponit; atque ita in illius doctrina præcedunt communia: Tertiò, Criticus morbum cum cauſa confundit, dum vitiatam proportionem vult cauſam eſſe intemperierum; ea ſiquidem in partibus ſimilaribus eſt ipſamet intemperies, & in organicis praua conformatio. Denique ex ipſius doctrina res non naturales cauſarum habent rationem in generatione intemperierum. Nulla igitur datur cauſa communis ſeu generalis morborum ſimilarium.

De cauſis calidæ intemperaturæ.

CAPVT XXVI.

GALENVS cap. 2. lib. de cauſ. morb. dum ſimplicium intemperierum cauſas exponit, à calidę generatione doctrinam ſuam auſpicatur; tum quia caliditas potentia aliis qualitatibus eſt præferenda, cùm ſit omnium efficaciſſima ex Philoſopho; tum quia morbi qui à caliditate oriuntur, cùm ſint frequentiſſimi, ita etiam & perniciosiſſimi, ex Medicorum doctrina. Porrò Galenus quinque tantùm calidæ intemperaturæ cauſas agnoſcit, ſub hac verborum ſerie: quæcumque, inquit, corpora dum plus iuſto incaleſcunt, aut per motum, aut per putredinem, aut per viciniam alterius corporis calidioris, aut per conſtipationem, aut denique per materiam calidiorem, ſiue alimentum ſit, ſiue medicamentum, ſiue venenum, caloris exceſſum, ſiue intemperiem calidam contrahunt. Iam tota hæc doctrina ſe offert explicanda & repurganda, tum ab Argenterij calumniis, tum ab aliorum contumeliis: Primò motus cùm ex Philoſopho ſit calefactiuus, intemperiem calidam inferre poteſt: calefactio ſiquidem eſt affectio concomitans motum. Id apparet tum in aliis rebus, dum ex lapidum colliſione ignis generatur, & dum flamma inſufflata exardeſcit; tum potiſſimum in humanis corporibus: per motum enim ſeipſis calidiora euadunt, dum calor qui ante exercitationem ſopitus erat, excitatur; motus autem ille non ſolùm ad corpora, ſed etiam ad animi pathemata referri poteſt, à quibus corpora noſtra accenduntur, vt patet in ira: Secundò putredo calidam intemperiem parit; dum enim humores in corporibus noſtris putreſcunt, inflammationes & febres excitant: quia vbi putredo, ibi corruptio ab alieno calore, à quo deinde per euaporationem, & per communicationē intemperies morboſa introducitur: Tertiò à vicinia corporum calidiorum excedens caliditas procreatur, vt patet in inſolatu, in balneorum vſu, & in igne: ab iſtis enim dum deriuatur calor, facilè recipitur, ac deinde per corpora noſtra diffunditur; vnde inflammatio ſeu intemperies. Obſeruandum autem eſt, viciniam illam includere contactum Phyſicum & Mathematicum: Quartò conſtipatio non per ſe, ſed per accidens ob impeditam vaporum diflationem calorem auget; vt notum eſt. Denique materia ad calefaciendum idonea, calidæ intemperaturæ cauſa eſſe poteſt, vt patet ex vſu alimentorum calidiorum, medicamentorum etiam, tum etiam & venenorum erodentium. Atque hæ ſunt cauſæ quæ a Galeno proponuntur.

Argenterius cap. 2. lib. de cauſ. morb. 2. Galenum non ſatis rectè & ſine methodo cauſas iſtas propoſuiſſe affirmat. Primò, inquit, confuſus eſt numerus ille cauſarum; quæ enim vicina ſunt, per putredinem, per acrimoniam, per caliditatem, aut alia ratione afficere poſſunt: Secundò imperfectus etiam eſt, quia ex Galeno cruditas, vigilia, inedia, febres & intemperies calidas poſſunt ſuſcitare; quæ tamen omnia ſub illis quinque cauſis non poſſunt contineri; vt nec excrementa retenta; verbi gratia bilis, aut præter naturam emiſſa: Tertiò commodiùs, inquit, Galenus à à quatuor illis rerum generibus ab eodem alibi propoſitis, quæ corpora noſtra quocumque modo mutare poſſunt, intemperierum calidarum cauſas deriuare potuiſſet; eiuſmodi ſunt aſſumenda, facienda, & educenda.

da. Verùm ſileat Argenterius. Primò enim numerus ille cauſarum non eſt confuſus; quia putredo non refertur ad viciniam, cùm ſit interna; vicinitas enim ad exteriora ſpectat: alimenta autem, & alia quæ per calorem nocent, intrinſecus & extrinſecus nocere poſſunt: Secundò, non eſt imperfectus, quia cruditas, vigilia, inedia dum febrem pariunt, intemperiem compoſitam procreant, non autem ſimplicem, de qua hic Galenus. Adde, quòd vigilia ad motum referri poteſt; cruditas autem ad putredinis quandam cauſam ſeu ſpeciem: Tertiò Galenus eo in loco non demonſtrat, qua ratione admouenda, aſſumenda, facienda, & educenda intemperies calidas poſſint proferre; tum quia ſunt veluti quatuor capita, quæ Diætã, Chirurgiam, & Pharmaciam complectuntur; tum quia potiùs in praxi, quàm in generatione morborum obſeruantur. Perperam igitur Argenterius Galenum reprehendit. Superſunt iam quatuor difficultates, quæ grauioris ſunt momenti: Prima eſt, cur ab illis cauſis non ſemper excitetur intemperies calida; Secunda, cur putredo dicatur cauſa ſimplicis intemperaturæ, cùm ſemper pendeat à calore & humiditate; Tertia, cur alimenta, medicamenta, & venena cùm compoſita ſint, intemperiem ſimplicem inferant: Quarta cur motus dicatur cauſa calidæ intemperaturæ, cùm ex Galeno cap. 3. lib. de cauſ. morb. frigidam intemperiem excitare poſſit.

Ad primam difficultatem dicimus, illud accidere ob cauſarum inæqualitatem, ob temporis defectum & ob variam corporum diſpoſitionem; vt declarat Galenus cap. 2. lib. citati circa finem: tribus enim cùm opus ſit ad morbi generationem, vehementia ſcilicet agentis, tẽpore, & habilitate patientis; niſi omnia æqualiter concurrant, nullus ſubſequatur effectus.

Ad ſecundam & tertiam dicimus, ab illis intemperiem calidam excitari; ac deinde compoſitam eandem: calor enim cùm ſit maioris actiuitatis, citiùs ſeſe inſinuat, quàm quæuis alia qualitas. Denique ad quartam dicimus, motum per ſe calidam intemperiem excitare per accidens frigidam, quando ſcilicet immodicus exiſtit. Ratio eſt, quia diſſipatur & diſcutitur calor natiuus à violentiori motu, atque ita frigiditas introducitur.

De cauſis frigidæ intemperaturæ.

CAPVT XXVII.

SEx ſunt cauſæ ex Galeno lib. de cauſ. morb. quæ frigidam intemperiem procreare poſſunt; frigidorum ſcilicet corporum vicinitas, alimentum, conſtipatio, raritas, otium immodicum, motus immoderatus. Primò ab omni frigido vel potentia, vel contactu occurrente frigiditas morboſa propriè & per ſe introducitur, dummodò patientis diſpoſitio & cætera concurrant; vt patet in aëris frigidioris occurſu hyemis tempore. Iter facientes ſiquidem non ſolùm læduntur à frigido externo, ſed etiam congelantur aliquando; ſic balneatio & pluuia refrigerant: Secundò alimenti exceſſus, defectus, & aliena qualitas intemperiem frigidam inferre poſſunt; exceſſus per ſuffocationem. Ideo ebrietatem conſequitur epilepſia, tum etiam & apoplexia: licet enim vinum per ſe calefaciat; per accidens tamen frigida gignit vitia, vt declarat Galenus lib. 3. cap. 3. de temper. Per defectum verò & paucitatem alimenti refrigerantur & contabeſcunt corpora: deinde quæcum-

que natura frigidiora comeduntur, aut bibuntur, vt lactuca, papauer, &c. inter frigidorum morborum cauſas recenſentur: Tertiò conſtipatio, ſeu conſtrictio cauſa eſt frigidæ intemperaturæ, non quidem quælibet, cùm aliquando per accidens febrem pariat, vt demonſtratum fuit capite ſuperiori, ſed ea quæ ſumma & immodica eſt: tunc enim deuicto proprio calore frigiditas ſeſe inſinuat. Obſeruandum autem illam conſtipationem referri etiam ad internam interceptionem viarum; quando ſcilicet caloris, ſpirituum, & humorum influxus impeditur: Quartò raritas, non quidem per ſe, cùm ſit effectus caloris, accidentariò refrigerat; diſſipando ſcilicet, & diſcutiendo calorem natiuum: ſic æſtate à calore externo immodico rarefaciente corpora noſtra poſt ſubſtantiæ natiuæ diſſolutionem, frigiditas introducitur. Idem præſtant balnea & medicamenta rarefacientia: Quintò otium refrigerat; quæ enim non exercentur, langueſcunt; & vt à motu corpora conſeruantur & incaleſcunt, ſic ab otio refrigerantur, & veluti conſopiuntur. Denique motus immoderatus diſcutiendo, & diſſipando calorem natiuum per accidens cauſa eſt frigidæ intemperaturæ, non per ſe. Iam ad cauillatorem noſtrum veniamus, & quid ille contra Galeni doctrinam obiiciat, videamus. Argenterius cap. 3. lib. 2. de cauſ. morb. propoſitam cauſarum demonſtrationem damnat. Primò inquit, deficit in numero, quia calidorum humorum vacuatio & frigidorum retentio frigidos morbos gignunt, vt patet in immoderato ſanguinis profluuio, & in pituitæ redundantis retentione, ſecundùm Galenum lib. 2. de præſag. ex pulſib. Secundò, inquit, motus & quæ rarefaciunt, non ſimpliciter faciunt frigidos, ſed frigidos & ſiccos morbos: Tertiò, quæ rarefaciunt, ſi extrinſecus admoueantur, cùm calfaciendi vim habeant, potiùs calidas, quàm frigidas intemperies gignent: Quartò conſtrictio partium & aſperæ arteriæ in illis qui ſtrangulantur, non poteſt eſſe cauſa morborum frigidorum; quia ſuffocatur calor natiuus ſine morbi frigidi generatione: Quintò, ciborum defectus frigidos morbos non parit, ſed ſiccos tantùm; vel etiam calidos in illis qui facilè accenduntur: ideo febris aliquando inediam ſequitur. Denique calor ipſe frigiditatem parit; vt dum inflammatio Gangrænam parit. Ex quibus apparet vitioſam remanere Galeni demonſtrationem, ſecundùm Argenterij placita.

Nos tamen contrà, Galeni doctrinam puram & veram eſſe exiſtimamus, vt facilè erit ex ſequentibus reſponſionibus colligere. Ad primam itaque Argenterij obiectionem reſpondemus, numerum cauſarum non eſſe imperfectum; quia defectus interni alimenti includit immodicum ſanguinis profluuium: partes enim tunc pabulo defraudatæ ob ſpirituum, caloris, & ſanguinis euacuationem, refrigerantur: at verò non ſolùm frigidorum humorum retentio, ſed etiam eorum generatio à propoſitis cauſis dependere poteſt. Ad ſecundam dicimus, motum, & rarefacientia per accidens frigidam intemperiem ſimplicem primùm aliquando, deinde ſiccam & compoſitam introducere. Ad tertiam reſpondemus, raritatem eſſe cauſam accidentariam, non propriam frigidæ intemperaturæ, vt dictum fuit. Ad quartam reſpondemus, conſtrictionem ſuffocare, & mortem ſubitaneam inferre aliquando, vt patet in ſuſpenſis & apoplecticis, quibus ſubitò

bitò extinguitur calor natiuus, non tamen ſemper. Ita ſe res habet in aliis obſtructionibus & conſtrictionibus partium; tunc ſiquidem frigidæ intemperaturæ generari poſſunt; quinimò in apoplexia intemperies frigida cerebri præcedit mortem. Ad quintam dicimus, ciborum defectum, & calidos, & frigidos, & ſiccos morbos inferre ſub vario reſpectu; neque tamen ſiccitatem ſemper præcedere concedimus: aliàs enim calor, aliàs frigus primò introducuntur, pro varia corporis diſpoſitione. Ad vltimam reſpondemus, inflammationem non generare morbum frigidum, dum Gangrænam parit: hæc enim cùm à putredine dependeat, inter calidos morbos recenſetur; extinctio autem caloris natiui, quæ Gangrænam comitatur, mortis potiùs, quàm morbi nomen meretur.

De cauſis ſiccæ intemperaturæ.

CAPVT XXVIII.

SICCAM intemperiem variæ poſſunt inferre cauſæ, vt breuiter, ſed perfectè tamen declarat Galenus cap. 4. lib. de cauſ. morb. Eiuſmodi nobis erunt ſiccior aëris conſtitutio, inedia, alimenta, & medicamenta ſicciora; humorum ſiccorum retentio, & humidorum vacuatio, balneationes in aquis exſiccantibus, vigiliæ, venus immoderata, animi pathemata, & ſenectus. Primò ſiccior aëris conſtitutio propriè & per ſe corpora noſtra arida & ſicca reddit, cùm effectus cauſæ naturam conſequatur. Quòd ſi quis obiiciat Hippocratis authoritatem, dum aphor. 13. lib. 3. æſtatem plus æquo ſiccam circa hyemes tuſſes, raucitates, & grauedines excitare ſcribit. Item dum aphoriſ. 16. eiuſdem lib. permagnas ſiccitates lippitudines, articulorum dolores, ſtillicidia vrinæ, & difficultates inteſtinorum generare affirmat. Reſpondemus ad primum aphoriſ. ſiccitatem æſtatis non immediatè humidos illos affectus procreare, ſed mediatè per interuentum Autumni pluuialis & Auſtrini. Ad alium verò dicendum eſt, ſiccitatem per ſe fluxionum materiam non cauſare, ſed per accidens humores iam genitos exprimere, eoſque acriores reddere; atque ita propoſitos affectus inferre; non quidem ſemper, vt ait Hippocrates, ſed vt plurimùm, ſecundùm corporum diſpoſitionem. Rurſum ſi quis obiiciat aphoriſ. 7. eiuſdem lib. vbi Hippocrates ſiccitatem temporis non ſiccos, ſed calidiſſimos affectus excitare, demonſtrat ſub his verbis: in ſiccis temporibus, inquit, febres acutæ fiunt. Reſpondendum eſt, à temporis ſiccitate exacui humores, & multiplicari materiam febrium acutarum, quarum natura in caliditate & ſiccitate conſiſtit: Secundò, dum corpora plurimùm tranſpirant, & parcè nutriuntur, inquit Galenus, exſiccantur: ratio eſt, quia non ſatis alimenti ſuccedit in locum eius quod effluxit; ſic etiam & fames apud Hippocratem aphor. 59. lib. 7. corpora exſiccat; ideóque illam humidis corporibus conferre teſtatur: ſic 2. de diæta, ſemel in die ſumptus cibus, inquit, extenuat & ſiccat. Sub hac cauſa continentur ea quæ nutritionem retardant, aut prohibent; cuiuſmodi ſunt obſtructiones & ligaturæ; per accidens ſiquidem extenuationem & tabem inferunt: Tertiò alimenta quibus ſiccandi facultas ineſt, vt ſalſa, acria, amara, potentiſſimè exſiccant: item medicamenta exſiccantia verè purgantia, ſiue extrinſe-

cus admoueantur, ſiue intrinſecus aſſumantur, quia vt illa abſumunt, ſic illa expurgant humiditates corporis: Quartò balneationes in aquis exſiccantibus, ſiue frigidæ, & ſiccæ ſint vt ferreæ; ſiue calidæ & ſiccæ, vt aluminoſæ, bituminoſæ, ſulphureæ, eamdem intemperiem procreant: Quintò immoderata venus corpora noſtra exſiccat ob puriſſimæ illius ſubſtantiæ effluxum; quin etiam & inuoluntaria ſeminis profuſio tabem generat: Sextò retentio ſiccorum humorum per ſe, & vacuatio humidorum per accidens, cauſa eſt ſiccæ intemperaturæ: Septimò animi pathemata ſiccitatem morboſam pariunt, vt triſtitia: ſpiritus enim triſtis exſiccat oſſa, vt ait Sapiens; ſic concitatior aut vehementior cogitatio exſiccat; ſic immoderata lætitia ob ſpirituum & caloris diffuſionem non ſolùm ſiccitatem inducit, ſed etiam mortem ſubitaneam aliquando inducit. Denique per ætatis decurſum naturaliter corpora exſiccantur vt in ſenectute; noſtrum enim viuere ex Philoſopho eſt ſiceſcere.

De cauſis humidæ intemperiei.

CAPVT XXIX.

CVM ex Philoſopho oppoſitorum eadem ſit diſciplina, facile erit ex collatione cauſarum quæ ſiccam intemperiem generant, humidæ generationem colligere: In primis autem humidior aeris diſpoſitio cauſa eſſe poteſt humidæ intemperaturæ; ſic apud Hippocratem, aphor 17. lib. 3. auſtrina temporis conſtitutio, quando ſcilicet cœlum humidum eſt & pluuioſum, corpora noſtra humectat: Secundò frequentes in aquis & non medicatis, ſed dulcibus balneationes, humidiorem ſtatum & diſpoſitionem inferre poſſunt: Tertiò humida alimenta, otioſa, vmbratilis & delicatior viuendi ratio cum animi tranquillitate humidiora corpora reddere poſſunt; quia ab iſtis omnibus humiditates multiplicantur; quin etiam & ſomni longiores & diuturniores: vt enim vigilia exſiccat, ſic ſomnus longior humectat: Quartò medicamenta humida admota & aſſumpta. Denique retentio humorum qui excerni deberent, & ſiccorum vacuatio. Atque hæc de cauſis ſimplicium intemperierum ſufficiant. Iam de compoſitarum generatione agendum. Neque enim audiendi ſunt qui ſimplicium intemperierum exiſtentiam negant, vt diſputatum fuit cap. 10. ſect. 1. à nobis.

De cauſis compoſitarum intemperierum.

CAPVT XXX.

LICET compoſitorum morborum compoſitas debere eſſe cauſas doceat Galenus cap. 6. lib. de cauſ. morb. illud tamen conditionaliter pronuntiandum eſt, vt exactiùs cap. de cauſ. morb. compoſitorum demonſtraturi ſumus: aliquando enim vna eadémque cauſa ſimplex varios infert morbos, vt declarat Fernelius cap. 12. lib. 1. de cauſ. morb. ſic Solis ardor frigidam primùm fluxionem excitat, quam deinde vel arthritis, vel paralyſis, vel tuſſis conſequitur. Verùm vt ad rem veniamus, corpora noſtra communiter varia ratione à compoſitis cauſis alterari, & extra propriam naturam deduci poſſunt: primum cauſa ſimpliciter calida & ſicca intemperiem ſibi ſimilem parit; & ita de cæteris. Secundò aliquando cauſæ vniformes & eiuſ

& eiuſdem generis concurrunt, verbi gratia, dum motus, putredo, aliméta, & medicamenta calida vno eodémque tempore intemperiem calidam generant, & ita de cæteris: Tertiò quandoque corpus alteratur à contrariis cauſis, vt à calidis & frigidis ſimul; tuncque inæqualis intemperies generatur, vt docet Galenus lib. de inæquali intemperie: æqualis autem tunc procreatur, quando æqualiter corpora alterantur, vt in febre hectica ſecundùm ea quæ propoſita cap. 10. 1. ſect. à nobis fuerunt. At verò intemperierum compoſitarum aliæ nudæ ſunt, aliæ materiales: nudæ producuntur, quādo corpora ſolis qualitatibus ſine humoris affluxu à naturali habitu recedunt, vt demonſtrat cap. 5. lib. de morb. differ. Atque ita quatuor differentiæ exoriuntur, calida humida, calida ſicca, frigida humida, frigida ſicca, quarum generatio à cauſis eiuſdem naturæ dependet: materiales autem ab humorum fluxione ſuſcitantur, vt patet in tumorum generatione; frigida & humida intemperies materialis quæ à pituita procreatur, in œdemate apparet; frigida & ſicca in ſchyrro ratione melancholiæ; calida & humida in phlegmone, & ſanguinis fluxione; calida & ſicca in eryſipelate, ratione bilis: tumores autem iſti per fluxionis viam ſæpiſſime generantur, vt ait Galenus, præſertim tamen calidi, cum promptiores ad motum: fluxio verò fit quando humores redundantes à partibus nobilioribus ad ignobiliores, & à robuſtioribus ad debiliores vi & robore naturæ expelluntur; id quod accidit interdum, dum obſtructis meatibus, per quos humores expurgari conſueuerunt, ad alia confluunt loca. Aliquando tamen per viam congeſtionis accumulantur in partibus humores, potiſſimùm frigidi, ob earum ſcilicet imbecillitatem. An verò trahantur humores à dolore & à calore partium, non eſt inſtituti noſtri demonſtrare. Galenus 2. de differ. febr. partes dolentes & calentes trahere affirmat, contra quem diſputat Argenterius cap. 6. lib. 2. de cauſ. morb. Verùm quomodocumque ſe res habeat, humores ad partes dolentes influere experientia teſtatur. An verò à natura expellantur, vel à dolore ipſo & calore trahantur, alibi demonſtrabimus.

De morborum organicorum generatione, ac primò de vitiatæ figuræ, de læuitatis, & aſperitatis cauſis.

Capvt XXXI.

Explicatis morborum ſimilarium cauſis, iam de organicorum generatione agendum. Argenterius cap. 8. lib. 2. de cauſ. morb. vitiatam componentium, id eſt, conformationis, magnitudinis, numeri, & ſitus proportionem cauſam eſſe generalem morborum omnium organicorum ſtatuit. Verùm dùm nouitati ſtudet Criticus ille, à recta veritatis via recedit: neque enim vitiata illa proportio cauſa eſt morbi, cùm potius ſit ipſe morbus, vt ſuperiùs dictum fuit. Deinde nulla datur cauſa generalis, quæ omnes affectus organicos inferre poſſit, vt eſt notum; particulares ſiquidem tantùm obſeruantur, quæ vel conformationem, vel magnitudinem, vel numerum, vel ſitum partium organicarum præter naturam vitiant, atque immutant. Neceſſarium nunc eſt de ſingulis ſecundùm Galeni doctrinā ſumpto à cōformationis morbis exordio hoc in loco diſputare.

Obſer

Obſeruandum autem in primis, quatuor eſſe differentias prauæ conformationis, vt propoſitum fuit à nobis cap. 12. 1. ſectionis; figuræ ſcilicet læſionem, læuitatis, & aſperitatis vitium: deinde meatuum ſeu cauitatum interceptionem. Figura partium meo quidem iudicio tribus modis lædi poteſt generaliter; ante partum ſcilicet, in partu, & poſt partum: ante partum duobus modis, naturaliter, & accidentaliter; naturaliter item tribus modis. Primò, ob hæreditatem parentum; atque ita mutilati mutilatos generant ex Hippocrate, vt demonſtratum fuit cap. de morb. hæred. Secundò, ob abundantiam vel paucitatem principiorum generationis: inde enim vitiosè corpora figurantur ſecundùm totum, vel ſecundùm partes; quia formatrix facultas à copia, vel à defectu impeditur, quo minùs congruè & naturaliter poſſit cõformare: Tertiò ob alienam etiam principiorum qualitatem; quando ſcilicet, vel humidiora, vel craſſiora ſunt accidentaliter ob intempeſtiuam, laborioſam, & violentiorem grauidarum agitationem; vt patet ex equitatione, vectione, chorea, &c. Secũdò, in partu vitiari poteſt figura à tribus cauſis; prima eſt craſſities, magnitudo fœtus: Secunda nimia adſtrictio partium obſcænarum; ſic enim facillimè ab vtraque cauſa per compreſſionem contorqueri poteſt fœtus: Tertia eſt, ſi non rectè excipiatur ab obſtetrice inter pariendum, aut ſi violentiùs trahatur, vel comprimatur. Tertiò poſt partum multipliciter lędi poteſt figura, tum à cauſis externis, tum internis: Primò in primis partus diebus aut temporibus ſi non congruè à nutricibus faſciis excipiantur infantes, aut ſi temerè erigantur, aut reponantur; vel ſi in prima educatione arctiùs conſtringantur; facilè vitiantur penes figuram, vt declarat Galenus cap. 7. lib. de cauſ. morb. tenella enim cùm ſint, mollia & humida puerulorum corpora ſecundùm anteriora, aut poſteriora, aut alio quouis modo, faciliter diſtorquentur. Denique in iuuentute & adoleſcentia, imò toto vitæ decurſu, ab aliis cauſis figura immutari poteſt, vt à fluxione, vulnere, vlcere, fractura, & ab aliis morborum generibus; tum etiam à medicamentis, aliiſque cauſis. Atque hæc de vitiata figura dicta ſint.

Supereſt duplex morborum organicorum generatio demonſtranda, quando ſcilicet partes præter naturam aut aſperantur, aut læuigantur: Primò exaſperantur partes, quæ anteà læues erant, à variis cauſis externis & internis: tales ſunt aſſumpta alimenta, & venena ſicciora, acriora & erodentia: ſic etiam ſuperficiem inæqualem partium humores acriores retenti inferunt; aër etiam frigidior & ſiccior cutem aſperiorem reddit, ſic etiam Galenus aſperitatem in oculis tum à fumo, tum à vaporibus cœparum vult generari.

Obſeruandum autem breuiter, ab eiſdem cauſis pro earum energia, & vlcera in partibus carnoſis, & cariem in oſſibus excitari: aſperitatem enim conſequuntur vlcera aliquando, vt ait Galenus, læuigantur autem partes à contrariis cauſis, vtpote à lentis, pinguibus & humidis alimentis, ac medicamentis; ſic enim relaxantur partes, & ab eorum vſu læuiores redduntur.

De

De cauſis morborum qui cauitates & meatus occupant & vitiant.

Capvt XXXII.

Conformatio partium organicarum quadrifariam lædi poteſt; Primò penes figuram; Secundò penes læuitatem; Tertiò penes aſperitatem; Quartò penes meatus ſeu cauitates. De figuræ, læuitatis, & aſperitatis vitiis actum eſt ſuperiori capite: Supereſt iam generatio morborum, qui partium cauitates occupant, explicanda. Obſeruandum autem in primis per cauitates, ſenſibiles partium ſinus, vt ſunt capacitates ventriculi, veſicæ, cordis, cerebri, renum, venarum, arteriarum, propriè nos hîc audire; per meatus autem inſenſibiles poros ſeu foramina illa parua, quæ in cute potiſſimùm apparent; licet in aliis partibus ad alimenti diſtributionem ſint neceſſaria, fatemur tamen cauitatis, & meatus nomina confundi & promiſcuè vſurpari, ampla verborum poteſtate; atque ita meatus & cauitates à multis in ſenſibiles, & inſenſibiles ductus diuiduntur. Hippocrates dum corpora noſtra tranſpirabilia & transfluxibilia eſſe ſcribit, non ſolùm de patentibus cauitatibus, ſed etiam de occultis audiendus eſt; quia per vtroſque ductus, ſpirituum, caloris, ac humorum fluxus & refluxus naturæ miniſterio facilè perficitur.

Porrò meatus & cauitates à variis cauſis vitiari poſſunt. Galenus cap. 8. lib. de cauſ. morb. deprauatæ cauitatis ſex cauſas enumerat, coalitum, anguſtiam, obſtructionem, compreſſionem, ſubſidentiam, & oſculorum apertionem. Auicenna fen. 2. 1. cano. ſum. 2. doctr. 2. cap. 6. & 7. duo tantùm genera vitiorum in canalibus agnoſcit, opilationem & dilatationem. Fernelius cap. 21. lib. de cauſ. morb. quinque proponit, anguſtationem, laxitatem, coalitum, obſtructionem, & anguſtiam. Argenterius cap. 10. lib. 2. de cauſ. morb. Galeni diuiſionem vt imperfectam reiicit, ibidémque infinitas læſæ cauitatis cauſas, ſed logicè nimium exponit.

Noſtrum iam eſt ex tantorum virorum doctrina facilem & perfectam demonſtrationem elicere, quæ omnes vitiatæ cauitatis cauſas ſinu ſuo complectatur. Vt igitur exordiamur, meatuum ſeu cauitatum vitia ad quatuor capita referimus; ad exceſſum ſcilicet, ad defectum, ad anguſtiam, & ad latitudinem. Primò vitiātur cauitates per exceſſum duobus modis; naturaliter ſcilicet, & per accidens: naturaliter quando partes quæ ſolidæ eſſe debent, cauæ ſunt ob errorem facultatis formatricis præpoſterè partes depingentis; per accidens quando poſt natiuitatem nouæ cauitates generantur. Secundò per defectum, quando pauciores quàm par ſit, cauitates producuntur à natura; vt patet in naturali clauſura podicis, oris, vteri, &c. Tertiò vitiantur cauitates, ſeu meatus penes anguſtiam à variis cauſis; idque aliquando cum occluſione & abolitione functionis earum: Prima eſt obſtructio, cuius cauſam triplicem agnoſcit Galenus lib. metho. multitudinem ſcilicet humorum, craſſitiem, & viſciditatem: alibi tamen tota ſubſtantia corpora obſtruentia addit, vt calculum, callum, tuberculum, purulentam materiam, & ſanguinis grumum. Hîc dubitare poſſet aliquis, an obſtructio bene dicatur cauſa morbi in cauitate: Verùm dicendum eſt, obſtructionem & morbi & cauſæ rationem habere, vt diſ-

putatum fuit à nobis cap. 12. 1. ſect. Secundò per compreſſionem meatus anguſtiores redduntur. Galenus loco citato compreſſionem à cauſa externa tantùm vult dependere, vtpote à corpore adiacente, ſiue ſit lapis, ſiue lignum, ſiue aliud. Verùm & ab interna etiam cauſa, cauitates comprimi poſſe agnoſcendum eſt, vt patet in tumoribus: ſic ex repletione vteri aut veſicæ partes comprimuntur. Tertiò per coalitum anguſtantur cauitates, vt patet in vulneribus, aut vlceribus; dum aut naturæ culpa, aut Chirurgorum vitio vitiosè reuniuntur partes cum meatuum obcæcatione; verbi gratia, quando labra oris, aut vuluæ poſt vulnera perfecte coaleſcunt: Quartò per contractionem meatus anguſtiores redduntur, Galenus ſubſidentiam appellat: hæc fit potiſſimum à medicamentis refrigerantibus & exſiccantibus per conſtrictionem; ſic etiam in ſenectute ob ſiccitatis internæ dominium corrugantur partes; ſic per veneris intermiſſionem dum otiantur mulieres; earum pudenda minora & obſtructiora redduntur: Quintò per extenſionem imminuuntur meatus; quia quod longitudini additur, à latitudine detrahitur: Sextò ob vacuationem eorum, quæ in cauitatibus continentur, ſiue ſint humores, ſiue alia corpora concidunt latera partium; atque ita meatus coanguſtantur, vt patet in vtero poſt partum: denique per contortionem vitiantur organicæ partes in meatu: ſic in ileo, ſic in enterocele, dum inteſtina in ſcrotum deuoluuntur penes cauitates læduntur. Atque hæ ſunt cauſæ, quæ per coanguſtationem vitiant meatus; ex quibus apparet vitiosè Galenum anguſtiæ cauſas à comprimentibus, ſubſidentibus, obſtruentibus, & vnientibus cauſis perperam diſtinxiſſe. Sed pergamus, ſuperſunt cauſæ, quæ cauitates, ſeu meatus latiores reddunt explicandæ. De illis Auicenna cap. 7. lib. cit. vbi cauitates à variis cauſis tum externis, tum internis amplificari poſſe demonſtrat. Prima cauſa à vitio facultatis naturalis dependet, cùm aut retentrix debilior eſt, aut expultrix violentior: ſic enim oſcula venarum aperiuntur ex Galeni doctrina: Secundò medicamenta rarefacientia, aperientia, & erodentia, dilatant etiam & aperiunt meatus: Tertiò quæ diſtendunt, amplificant etiam per ſe, vt apparet in vtero grauidæ mulieris; diſtentio tamen per accidens conſtringere, & coarctare poteſt meatus, vt iam dictum fuit. Atque hæc de cauſis vitiatæ cauitatis dicta ſint.

De cauſis morborum in numero, & magnitudine.

Capvt XXXIII.

Proposita morborum, qui conformationem partium organicarum violant generatione, hoc capite de cauſis eorum; qui numerum, magnitudinem, & compoſitionem earumdem vitiant, breuiter eſt agendum: Obſeruandum autem in primis partes ſecundùm numerum bifariam lædi poſſe, penes exceſſum ſcilicet, & defectum: exceſſus aut naturalis eſt in partibus, aut accidentarius; ſi naturalis, vt ſextus digitus, quatuor brachia, cauſa ad facultatis formatricis robur, & ad principiorum redundantiam eſt referenda: ſi verò ſit accidentarius, & præter naturam, à variis cauſis pendere poteſt, vt patet in verrucis, in vermibus, in carnis excreſcentia; vt in pterygio, quorum

omnium

omnium varia eſt generatio. Defectus rurſus partium aut ab ortu eſt, aut poſt ortum accidit; qui ab ortu eſt, à ſeminis paucitate, & à facultatis naturalis imbecillitate; qui poſt ortum accidit, ad quatuor cauſas ſecundùm Galenum referri poteſt, tales ſunt ſectio, vſtio, putrefactio, & valida refrigeratio, à quibus omnibus partes, quæ ſecundùm naturam ſunt, ſeparari à corpore poſſunt; ſectio in vulneribus obſeruatur, vſtio in incendiis, putrefactio in gangræna: valida refrigeratio in hyeme per extinctionem caloris natiui, facit vt ſponte membra decidant.

Sed iam ad cauſas vitiatæ magnitudinis veniamus. Galenus in earum enumeratione breuiſſimus eſt: ratio eſt, quia cauſæ quæ magnitudinem immutant, eiuſdem quaſi generis ſunt cum iis quæ numerum vitiant; magnitudo ſiquidem, vt & numerus, duobus modis læditur; ſecundùm exceſſum ſcilicet & defectum, augetur magnitudo partium aut naturaliter, aut contra naturam; naturaliter à multitudine vtilis materiæ, & à valida facultate; vt apparet in obæſitate. Obiiciet aliquis, naturæ robur nec dici, nec poſſe dici cauſa morbi: verùm reſpondendum eſt, naturam ſemper tendere ad perfectionem & conſeruationem, per accidens tamen aliquando, & inſcienter, & peruerſè contra ſeipſam operari; atque ita abuſiuè accidentalis cauſa morbi dici poteſt: cùm enim non poſſit conſumere materiam illam vtilem, ſatius eſt, vt conuertat in carnem, aut in adipem, quàm in alienam ſubſtantiam, vt ait Argenterius. Secundò contra naturam augetur magnitudo partium ab humoribus, vt patet in hydrope; at verò minuitur magnitudo à contrariis cauſis, inquit Galenus, vt ab inedia, & à nutritionis defectu: ſic etiam in tabe contra naturam extenuantur corpora; ſic etiam à ſectione, vſtione, & putredine minuitur magnitudo partium; quia magnitudo cum numero perit.

De cauſis morborum in compoſitione.

CAPVT XXXIV.

SVPERSVNT cauſæ vitioſæ compoſitionis demóſtrandæ; indecens autem & morboſa compoſitio ex Galeni doctrina non ſolùm in ſitu, ſed etiam in cōpoſitione eſt obſeruanda. Ratione ſitus partes multis modis à propriis locis dimoueri poſſunt; id quod in variis morborum generibus apparet, potiſſimùm tamen in luxatione, de cuius generatione nunc liberè, breuiter tamen eſt diſputandum. Galenus in recenſendis luxationis cauſis à ſeipſo diſſentire videtur: nam c. 98. art. par. duas tantùm agnoſcit luxationis cauſas, violentiam, ſcilicet tenſionem, & impulſum: at cap. 10. lib. de cauſis morborum quatuor proponit, vehementem ſcilicet motum, immodicam articulorum humiditatem, confractionem ſuperciliorum ſinuum, & vitioſam oſſium conformationem penes cauitates. Iam antequam vlteriùs progrediamur, conciliandus eſt Galenus cum ſe ipſo: neque enim ſibiipſi contrarius eſt; nam in arte par. externas tantùm & frequentiores luxationis cauſas perquirit, non autem omnes: nam in eo ſumma tantùm rerum capita proponit, neque particularem doctrinam perſequitur: at lib. de cauſ. morb. exactiùs, idque ex profeſſo luxationis cauſas inueſtigat. Auicenna fen. 1. 1. cano. ſumma 2. doct. 2. cap. 10. dum remo-

tionis membrorum cauſas profert, non ſolùm tractionem ſeu extenſionem partium, motum fortem, laxantia, & humectantia enumerat; ſed etiam cauſas ligamentorum ſubſtantiam corrumpentes, erodentes, & putrefacientes. Alij addunt vulnera, caſus, aliáque.

Verùm veniamus iam nos ad examen iſtarum cauſarum ſiue internarum, ſiue externarum. Primò repentinus & vehementiſſimus motus frequentiſſima eſt & ordinaria luxationis cauſa; ab eo ſiquidem partes per violentiam à proprio ſitu dimouentur. Notandum tamen motum illum communiter quidem extrinſecus, accidere, aliquando tamen à violento naturæ impulſu contingere poſſe: ſic dum Hippocrates aphor. 46. lib. 6. gibboſitatem ab anhelatione & tuſſi fieri ſcribit; Galenus luxationem illam à valido naturæ conatu propter anguſtiam pectoris, quæ reſpirationis libertatem impedit, pendere exiſtimat; humiditatem tamen, quæ tuſſim parit, vertebrarum ligamenta relaxare exiſtimamus: Secundò immodica humiditas, quæ ligamenta madefacit, & articulos lubricos ac mobiles reddit, partes ad luxationē habilitat; illud in arthritide apparet, dum articuli luxantur & contorquentur. Idipſum Hippocratis authoritatibus illuſtrari poteſt, aphor. ſiquidem 59. lib. 6. quibus, inquit, coxendicis dolore conflictatis, coxendicis articulus ſuo loco excidit, ac rurſus excipitur, iis mucores innaſcuntur. Deinde aphoriſ. 60. eiuſdem lib. quibus diuturno coxendicis dolore conflictatis femoris caput ſuo loco excidit, iis crus tabeſcit & claudicant, niſi vrantur. Ex quibus Hippocratis aphor. apparet luxationem non ſemper à cauſa externa pendere, vt quidam voluerunt: Tertiò vel ab oſſibus continentibus, vel à contentis, vel ab vtriſque ſimul luxatio pendere poteſt, vbi vitium pendet naturale, vel accidentarium, tum in capitibus, tum in cauitatibus oſſium; & hoc eſt quod vult Galenus, dum confractionem ſuperciliorum, & prauam oſſium conformationem accuſat: Quartò ligamentorum naturalis, aut accidentaria debilitas, tum etiam & relaxatio; aut à medicamentis, aut à balneis quibuſdam naturalibus, aut ab aliis cauſis creata luxationem inferre poſſunt. Denique vulnera, caſus, contortiones, aliáque, luxationis cauſæ eſſe poſſunt. At verò non ſolùm articuli per luxationem completam, vel incompletam patiuntur morbos in ſitu, ſed etiam & aliæ partes, vt in variis morbis apparet: ſic primò in herniis ob Peritonęi relaxationem, vel crepaturam, dum epiploon vel inteſtina in ſcrotum deſcendunt, morbos in ſitu generant. Quòd ſi obiicias, herniam morbum eſſe in cauitate læſa, aut in magnitudine; reſpondebimus, vnum & eundem morbum ſub vario reſpectu, & magnitudinem, & meatus, & ſitum viciare & numerum, vt patet in enterocele: Secundò ob peritonæi diſſectionem protuunt inteſtina; ſic per vulnera, & per quocumque modo factam apertionem, partes à ſuis ſedibus exiliunt: ſic tertiò in mulieribus ob laxitatem ligamentorum vteri procidentia, ſeu prolapſus accidit; quod etiam & in violento naturæ motu accidere poteſt, vt obſeruare licet aliquando in partu: ſic etiam exit vel proſilit anus, vel ſponte, vel conatu, apparétque ſphincter inuerſus ob reſolutionem vel laxitatem muſculi ex multi humoris affluxu, quod pueris eſt familiare; tum ex conatu, vt in teneſmo & dyſenteria accidit: ſic quartò in ſtraboſita

boſitate ob mollificationem muſculorum mouentium, vel ob conuulſionem neruorũ internam, oculorum ſitus contorquetur: ſic in conuulſione, dum partes ad anteriora, vel ad poſteriora feruntur, & plectuntur, vitiatur ſitus. Denique ex Galeno cap. 10. lib. de morb. differ. & 3.4. metho. ſitus partium per conſenſum vitiari poteſt, ſiue adſit tractio, vt dum in ſpaſmo cinico labrorum ſitus contorquetur; ſiue euaporatio. Atque hæc de morbis in ſitu dicta ſint. Nunc quomodò partium connexio, ſeu conſenſus lædatur, demonſtrandum. Galenus tres proponit cauſas: Prima eſt ineptus partium coalitus; quando ſcilicet coaleſcunt, & vniuntur, quæ diſtare debent, vt plerumque in vulneribus contingit: Secunda eſt, quando appendiculum quodpiam, vel laxatur ab humiditate, vel tenditur à ſiccitate, vel rumpitur à vehementiori motu, aut ab affluxu acrioris humoris: Tertia eſt, quando vinculis eadem accidunt, laxatio quippe, tenſio, & ruptio. Argenterius cap. 14. lib. 2. de cauſ. morb. alia ratione connexionis vitiatæ cauſas componit: ligamenta, inquit, longiora, breuiora, tenuiora, craſſiora, latiora, vel anguſtiora, & præter naturam inſerta, aut alio quouis modo affecta, ſiue ante ortum talia producantur, ſiue poſt ortum vitientur, connexionem partium organicarum poſſunt lædere; ſic etiam & vulnerantia, contundentia, extenuantia, incraſſantia, aliáque morbos in connexione generant. Atque hæc de morbis compoſitionis ſufficiant.

De cauſis ſolutionis continui in genere.

CAPVT XXXV.

MORBORVM ſimplicium tria ſunt genera, intemperies ſcilicet, praua conformatio, & ſolutio vnitatis: de intemperierum & morborum organicorum generatione, ſatis egimus. Iam de ſolutionis continui cauſis, & generaliter & ſpecialiter eſt agendum. Galenus particulares tantùm læſæ continuitatis partium cauſas perluſtrat cap. vlt. libr. de cauſ. morb. non autem vniuerſales. Auicenna autem fen. 2. 1. canon. ſumma 2. doctr. 2. cap. 16. generales tam externas, quàm internas proponit: quæ extrinſecus accidunt, inquit, corpora ſunt vel extendentia, vt funis, pondera; vel incidentia, vt enſis; vel adurentia, vt ignis; vel contundentia, vt lapis; vel perforantia, vt ſagitta; vel pungentia; vel mordentia, vt canis: quæ verò intrinſecus ſoluunt, aut ſunt humores acres, & comburentes, vel humectantes, & relaxantes, vel ſiccantes, & findentes; vel extendentes per repletionem, vel penetrantes; in quibus & motus fortitudo, mateteriæ multitudo, & naturæ expulſio obſeruanda ſunt. Fernelius, & Bertinus breuiſſimi ſunt in enumerandis ſolutionis continui cauſis: continuitatem ſoluunt, inquiunt, flatus humorum, vel exuperans, aut acer, aut pungens, vel exedens; & in cauſis euidentibus motus immoderatior, ac quæcumque contundunt, frangunt vulnerant, perforant, & vrunt. Argenterius cap. 15. lib. 2. de cauſ. morb. quinque tantùm generales cauſas ſolutionis continui agnoſcit; vulnerantia ſcilicet, erodentia, rum-

pentia, tendentia, & frangentia: addamus & nos aperientia ratione anaſtomoſeos, cùm ſit ſpecies ſolutionis continui, vt demonſtratum fuit in prima ſect. vulnerantia dura, & ad ſecandum idonea cùm ſint, violentius impetunt, vt enſis: at verò partes molles potiſſimùm vulnerari poſſunt, vt carnoſę ſunt; ſiquidem vulneris ratio ad eas refertur; oſſeæ tamen à vulnerantibus cauſis ſolui poſſunt, vt patet in fractura. Erodentia calida & ſicca vehementer, vt medicamenta acria, & ignea, amari ſalſique humores, purulenta etiam materia, vt patet ex aphoriſ. 45. lib. 5. venena etiam, vt cátharides, arſenicum, aliáque rumpentia, & per tenſionem, & contuſionem ſoluere poſſunt continuum: tendunt autem ea quæ replent, quæ ſiccant, & quæ diuellunt: contundunt alia quæ dura & craſſa ſunt, vt lapis, lignum: denique eadem etiam frangunt, vt etiam vulnerantia. Ex quibus apparet, à quibus cauſis internis & externis ſoluatur vnio partium. Atque hæc de cauſis illis generaliter dicta ſint. Nunc ſpecialiter de fracturæ, vulnerum, vlcerum, aliarúmque differentiarum ſolutionis cauſis agendum.

De fracturæ, & cariei generatione.

Capvt XXXVI.

Solvtionis continui varia ſunt genera; quæ tamen ſecundùm naturam illius & diuerſam partium affectarum rationem, tum ſecundùm variam cauſarum, & agendi, ac patiendi conditionem diſtinguntur; vt demonſtratum fuit cap. 15. ſect. 1. eiuſmodi ſunt fractura, caries, vulnus, vlcus, punctura, apertio vaſorum, &c. de quorum generatione ſumpto à fractura, & carie exordio agendum eſt. Oſſa dum ſoluuntur penes continuitatem duas tantùm ſolutionis differentias patiuntur; fracturam ſcilicet, & cariem: fractura definitur à Gal. cap. 91. art. par. & alibi per ſolutionem continui factam in oſſe.

Hic priuſquam vlteriùs progrediamur, accuſandus ſeſe offert Argenterius, dum cap. 13. lib. de morb. generatione contra Galenum, ita loquitur: non omnis, inquit, ſolutio facta in oſſe fractura eſt; quis enim fractum os eſſe dicet, quando leuiter ſolùm eſt vulneratum? ait. Perperam ſiquidem illud obiicit Criticus ille; quia quæ ſecundùm magis & minùs differunt, eadem remanent ſecundùm ſpeciem ex Philoſopho: leuis fractura differentiam & gradum, non autem ſpeciem immutat. Sed pergamus. Galenus cap. vlt. lib. de cauſ. morb. varias fracturæ proponit differentias pro oſſium diuerſitate, vt fiſſuram, rupturam, inciſionem, diſſectionem, cædem, perforationem, colliſionem, & contuſionem; ſed quæcunque ea ſit, aut completa, aut incompleta, aut æqualis, aut inæqualis; eáque vel fiſſuralis, vel fruſtalis, à variis cauſis tum externis, tum internis procreari poteſt: neque enim eorum acquieſcendum iudicio, qui fracturam à cauſis internis non poſſe generari contendunt; ſed tantùm ab externis, vt patet ex iis quæ propoſita à nobis fuerunt quæſt. 4. ſect. 1. lib. 6. quæſt. Chirurgic. Cauſæ externæ ſunt, quæcumque incidere, contundere, pungere, frangere, conterere, perforare, & vulnerare poſſunt: internæ verò aut humorum acrimonia ex Galeno, aut vapor malignus in cauitatibus oſſium concluſus, aut dolor violentus & extremus ex Nicolai Florentini doctri

doctrina. Obiiciet hìc fortaſſe aliquis, oſſa non pati dolorem, cùm ſint inſenſibilia; ac proinde ſymptoma hoc fracturæ cauſam eſſe non poſſe: ſed dicendum eſt, dolorem ſimpliciter non frangere oſſa; ſed cauſam doloris, humores ſcilicet acriores, qui ab oſſium ſubſtantia per poros in perioſtum influunt, vt dolorem pariant. Atque ita audiendus eſt Hippocrates, dum 2. de morb. dolorem ex oſſe inuadere, quando oſſis caries contingit, ſcribit; ſic etiam nec vapor ſatis potens ad generandum fracturam, niſi comitem habeat humorem venenatum & malignum, vt patet in quibuſdam lue venerea affectis.

Sed iam de cariei cauſis agamus. Caries definitur per oſſis corruptionem; ea autem ſiue ſit ſuperficiaria, ſiue profunda, ſiue totalis, non à cauſis externis dependet, cùm ſit vlceris ſpecies; ſed ab internis, vtpote ab acrioribus humoribus: ſic Hippocrates aphor. 45. lib. à purulenta materia generari cariem teſtatur, dum inquit, vlcera annua quæcumque fuerint, aut longius tempus habuerint, pos abſcedere neceſſe eſt, & cicatrices cauas fieri. Quòd ſi obiicias, cariem non ſemper ab acrimonia humorum, ſed aliquando à pituita reſiccata produci, vt teſtatur Galenus 2. de morb. reſpondendum eſt, cauſam proximam cariei ſemper eſſe humoris eroſionem; pituita ſiquidem illa dum affluit, & dum reſiccatur, priuſquam cariem inducat, corrumpitur, & acrimoniam acquirit. Obſeruandum autem hìc eſt, cariem aliquando præcedere & efficere fracturam, vt patet ex eodem Hippocrate loco citato; cùm caries in oſſe oborta fuerit, inquit, ex ea dolor corripit os, ſucceſſu verò temporis tenue euadit, inflatur, in eóque fractura contingit.

De cauſis vulneris, & vlceris.

CAPVT XXXVII.

SOLVTIONES continuitatis penes partes potiſſimùm diſtinguntur; quæ in oſſibus contingunt, fracturæ, & corruptiones dicuntur; quæ in carnoſis, vulnera, vlcera, &c. vulnus definitur per ſolutionem continui manifeſtam, recentem & ſanguinolentam in carnoſis partibus factam à cauſa externa vulnerante; dicitur affectus partis carneſæ, vt & vlcus à Galeno cap. 11. lib. de cauſ. morb. carnis tamen nomen, tum in vulnere, tum in vlcere ſecundùm triplicem illam vulgarem carnis ſignationem extendendum eſt. Cauſæ vulneris ex Galeno externæ ſemper ſunt; extrinſecus adueniunt igitur quæ vulnerare poſſunt, ſiue ea ſint inanimata, vt enſis, lapis; ſiue animata, vt animalia, quæ per morſum, aut puncturam vulnerare poſſunt.

Dubitatur tamen hoc loco, an ab internis cauſis vulnera poſſint excitari, ſed de hac controuerſia vide quæſt. 6. ſect. 1. lib. 4. quæſt. noſtrarum Chirurgic. Porrò vulnera & vlcera, licet ſub ſolutione continui carnoſarum partium contineantur, tamen inter ſe non ſolùm ratione cauſarum & temporis diſtinguntur; ſed etiam ratione purulentæ & ſanguinolentæ materiæ. Cauſæ vulnerum externæ ſunt: vlcerum autem internæ; ratio eſt, quia licet dentur cauſæ erodentes externæ, nulla tamen datur, quæ immediatè purulentam generare poſſit; concedimus tamen cauſas internas ab externis moueri. De hac quæſtione vide quæſt. 4. ſect. 1. lib. 5. quæſt. noſtr. Chirurg. Cauſæ autem vlcerum ſunt vel antecedentes, vel coniunctæ; anteceden-

tes

tes ſunt, quantitas, & qualitas, tum vulgaris, tum maligna humorum; coniunctæ autem, humores ipſi impacti actualiter erodentes, & corrumpentes. Auicenna fen. 2. 1. cano. ſum. 2. doctr. 2. cap. 17. dum cauſas vlcerum proponit, apoſtemata & vulnera numerat. Sed dicendum eſt, hæc degenerare quidem in vlcera, quando ſcilicet vel apoſtemata poſt puris confectionem arte, vel natura aperiuntur; aut cùm vulnera ſuppurantur, vlceris tamen generatio puri tanquam erodenti tribuenda eſt. Atque hæc de vniuerſali vulnerum, & vlcerum generatione. Quæ ſuperſunt ſolutionis continui differentiæ, aut ſub illis tribus generibus contineri poſſunt, aut per ſe ſatis notę ſunt; v.g. anaſtomoſis, quæ & à cauſa interna, & ab externa etiam generari poteſt.

De morborum compoſitorum cauſis.

Capvt XXXVIII.

Morborvm compoſitorum generatio ſupereſt nobis hoc vltimo ſectionis ſecundæ capite explicanda. Galenus noſter de illorum morbórum cauſis priuatim non egit; ſed earum cognitionem & hiſtoriam ex ſimplicium ſerie mutuandam eſſe monet; atque hoc propoſito conſilio lib. de cauſ. finem imponit.

Morborum compoſitorum cauſæ inuentu faciles ſunt, inquit, cùm ex dictis reperiantur. Nos illius exemplo ducti, extremam huic Æthiologiæ manum imponemus, ſi priùs breuiter aliquid de cauſarum compoſitarum natura dixerimus. Primò excutienda hæc difficultas, an cauſa morbi compoſiti neceſſariò debeat eſſe compoſita, vt vult Galenus cap. 6. lib. de cauſ. morb. Exempla in medium profert ipſe; bilis, inquit, calida & ſicca ſimilem intemperiem parit; & ita de reliquis humoribus. Accedit in ſubſidium ratio, quia ex Philoſophis effectus eiuſdem debet eſſe naturę cũ cauſa. Nos vt huic difficultati ſatisfaciamus, diſtinctione opus eſſe exiſtimamus, vt plurimùm morborum cõpoſitorum cauſæ compoſitæ ſunt;, ſed non ſemper: Primò, quia aliquando ſimplex morbus tranſit in compoſitum; vt dum calor ſiccitatem accerſit: Secundò, quia vna cauſa, verbi gratia, ſanguis, morbum compoſitum, tumorem videlicet parit, & ita de reliquis tumoribus: Tertiò quia ab vnica cauſa plures morbi creari poſſunt; vt dum verbi gratia, à frigore, vel à calore fluxio ſuſcitatur, quam deinde tuſſis, paralyſis, arthritis, vel aſthma conſequuntur. Nec valet ſemper propoſita ratio; quia à calidis cauſis frigidi morbi, & à frigidis calidi excitantur, vt notum eſt; Deinde quis dixerit, vulnus eſſe eiuſdem naturæ cum cauſa vulnerante? Diſtinguendum eſt igitur; neque enim cauſarum & effectuum ratio pari modo à Philoſophis ſemper, & à Medicis conſideratur. Iam verò recordari oportet, quæ fusè à nobis propoſita fuerunt cap. 16. & 17. ſect. 1. de morb. compoſit. natura & differentiis, tum eſſentialibus, tum accidentariis: ibi enim eorum generatio tacitè, imò & quaſi expreſsè demonſtratur. Si quis plura deſideret, videat Argenterium lib. 3. de cauſ. morbor. Bertinum cap. 9. lib. 10. ſuæ Medic. & alios quamplures ex Neotericis. Atque hæc in vniuerſum de cauſis morborum dicta ſufficiant. Creſceret in immenſum hæc Æthiologia noſtra, ſi morborum omnium compoſitorum, & differentiarum cauſas perſequeremur.

FRANCISCI RANCHINI, PATHOLOGIÆ VNIVERSALIS

SECTIO. TERTIA.

De ſymptomatum natura, differentiis, & cauſis.

PRÆFATIO.

Quàm vtilis & neceſſaria Medico ſit ſymptomatum demonſtratio.

OMNIS *corporis affectus, qui à naturali ſtatu receſsit, vt declarat Galenus cap.1. lib. de ſympt. differentiis, vel eſt morbus, vel cauſa morbi, vel ſymptoma: ratione generationis cauſa præcedit, cùm ab ea morbus proximè & immediatè dependeat; ſymptomata verò morbum, vt vmbra corpus, ſubſequitur: ratione tamen doctrinæ cauſarum & ſymptomatum demonſtratio morborum cognitionem conſequitur, vt diſputatum fuit cap.4. ſect.1, Perfecta itaque morborum, & cauſarum generali theoria, ſymptomatum hiſtoria in hac tertia & vltima Pathologiæ ſectione iam nobis ſupereſt explicandà. Porrò licet hæc ordine naturæ & doctrinæ aliis poſterior ſit; ratione tamen vtilitatis, & neceſsitatis, cùm diagnoſeos, prognoſeos, & therapiæ rationem, ac veritatem complectatur, illis mihi videtur præferenda. Primò quòd neceſſaria ſit ad diagnoſim ſymptomatum contemplatio, tum ex parte ægrorum, tum ex parte Medicorum ſatis manifeſtum eſt: ægri ſiquidem ferè ſemper potiùs de ſymptomatis, quàm de cauſis, aut de morbis conqueruntur; vt febricitantes de ſiti, vigilia, iactatione, inappetentia; arthritici & nephritici de dolore; dyſenterici de torminoſa & frequentiore deiectione, & ita de cæteris. Medici autem in morborum, cauſarum, & in partium affectarum cognitionem, per effectus, id eſt, per ſymptomata prouehuntur, vt declarat Galenus, lib.1. de loc. affect. actio enim læſa, ſitus & proprietas doloris, excreta & accidentia propria ad han noſtram ſymptomatum hiſtoriam ſpectant, tempora etiam morbo-*

rum per excrementa, in quibus coctionis & cruditatis teſtimonia apparent, & per ſymptomatum intenſionem, ac remiſſionem dignoſcuntur: Secundò quòd vtilis ſit ad prognoſim ſymptomatum diagnoſis ex ſequenti diuini Senis diuiſione facilè erit iudicare.

Prognoſis Medica ſecundùm Hippocratis doctrinam ex tribus fontibus deriuatur, ex habitu corporis, qui figuram, & molem, & calorem complectitur; ex actione læſa, & ex excrementis. Symptomata primò in formis omnibus, quæ à naturali ſtatu immutantur, conſiſtunt; vt in figuris, coloribus, magnitudinibus, actionibus & paſſionibus ex Galeno cap. 1. lib. de differ. ſympt. Deinde actio læſa, ſiue naturalis ea ſit, ſiue vitalis, ſiue animalis primariam ſymptomatum differentiam conſtituit; at ex actionum læſione præcipua ſalutis & mortis præſagia deſumuntur; vt patet tũ ex Hippocratis oraculis, tum ex Galeno c. 83. art. par. Tertiò ab excretis, quæ ſub 3. genere ſymptomatum continentur, infinita prognoſtica depromuntur; ſiue excrementa vniuerſalia ſint, qualia ſunt vrinæ, deiectiones, vomitiones, & ſudores; ſiue particularia, vt quæ per vterum, per nares, & per alia membra excernuntur: denique criſes etiam per ſymptomata præuideri poſſunt, cùm in vrinis ſigna cruditatis & coctionis appareant; & cùm inſtante criſi ſymptomata propter naturæ & morbi conflictum exacerbari ſoleant: Tertiò quantum poſſit ad therapiam hæc noſtra hiſtoria, docet experientia; in ſymptomatis ſiquidem ſæuioribus irregularis debetur curatio, vt declarat Galenus cap. 2. lib. 12. meth. per accidens enim ſymptomata ordinariam curandi rationem immutant, quando vires proſternunt; vt ſunt dolores atrociores, vigiliæ diuturniores & immoderatæ vacuationes: tunc ſiquidem prætermiſſo morbo ſæuioribus ſymptomatis ſuccurrendum, & imminenti periculo occurrendum: an verò regularis etiam curatio eis debeatur, dubitari poteſt. Galenus cap. 2. 12. meth. diſſentire videtur his verbis: grauioribus ſymptomatis, inquit, maxima cum ſollicitudine proſpiciendum eſt; nullum tamen ſymptoma, vt tale eſt, curationis rationem indicat; ſed vt habet rationem cauſæ; quia indicatio morbis tàntùm, vt prouidentia cauſis debetur.

Nos tamen tribus modis regularem curationem eis competere exiſtimamus; Primò per conſecutionem, quod ſecundariò accidit; vt dum dolor lateris in pleuritide per venæ ſectionem curatur: Secundò primariò, quando ſymptomata habent rationem cauſarum, & morborum, vt patet ex præmiſſa Galeni authoritate: Tertiò per propriam indicationem, vt docet Galenus cap. 1. 12. meth. vbi quomodò pugnandum ſit aduerſus ſymptomata, demonſtrat: neque eſt quòd propoſita diſtinctio quibuſdam audacior videatur, cùm ipſemet Galenus cap. 12. 11. meth. ge-

neralem

neralem illam therapiæ regulam; contraria contrariis curantur, non ſolùm morbis, ſed etiam ſymptomatis conuenire exiſtimet: ergo in certis caſibus, & cum certis conditionibus curari poſſunt regulariter ſymptomata; abſolutè tamen ordinariam curandi rationem morbis deberi liberè fatemur. Hinc igitur apparet, diagnoſim medicam ſine ſymptomatum miniſterio cæcam; prognoſim etiam vanam; & curationem incertam remanere. Iam cùm argumenti noſtri vtilitas & neceſſitas appareat, neceſſarium eſt ſub Græcorum, Latinorum, & Arabum auſpiciis ſymptomatum hiſtoriam explicare. Ne autem in hac demonſtratione ſine methodo vagari huc illuc videamur, de ſymptomatum natura, differentiis, & cauſis ſigillatim, & per capita agemus; ac deinde vt perfectior & illuſtrior doctrina noſtra remaneat, ſingulis capitibus quæſtiones neceſſarias ſubnectemus. Agendum igitur bonis auibus ſub veritatis vexillo de ſymptomatum natura.

Quid ſit ſymptoma, & qua ratione à ſigno, & paſſione diſtinguatur.

CAPVT PRIMVM.

AFFECTVS, qui morbos conſequuntur, variè à Græcis nuncupantur: Primò ἐπιγινόμενα, id eſt, ſubſequentia, ſeu ſupergenita, ex Galeno cap. 1. lib. de differ. ſympt. atque inde ſigna epigenomena, quaſi ſuperuenientia deriuantur: Secundò παρεχόμενα, id eſt, propinqua, quòd ſint proxima, & vicina morbis: vt enim inter cauſam & morbũ nihil intercedit, ſic nec inter morbos & ſympt. Tertiò ſymptomata appellantur à συμπίπτειν, quod eſt, ſimul concurrere, quia ſimul cũ morbo inuadunt: Quartò συμβεβηκότα, id eſt, accidentia nuncupantur: συμβεβηκὸς enim à συμβαίνω, id eſt, ſimul euenio; & accidens quòd ſimul accedat cum morbo dicitur: hac in parte Galenus à ſeipſo diſſentire videtur: aliquando enim ſymptomata cum accidentibus confundit, vt cap. 8. art. par. aliàs diſtinguit, vt dum diuidit accidentia in ea quæ ſecundùm naturam ſunt: ſic primo meth. cap. vlt. accidens eſt quidquid ſanorum conſtitutionem ſequitur; & in ea quæ contra naturam exiſtunt, vt ſunt ſymptomata cap. 9. 1. meth. hìc obſeruandum eſt, accidentis ſignificationem latiorem eſſe; quia ſi ſecundum Philoſophos ſpectetur, morbos, cauſas, & ſymptomata includit: hæc enim omnia ſanis accidunt: at ſi propriè & ſecundùm Medicos conſideretur, ſymptomata tantùm denotat, ſiue παραγινόμενα ſint, quæ proximè morbos conſequuntur; ſiue ſuperuenientia, quæ quidem à ſymptomatum perfectione quodammodò declinare videntur. Quicquid ſit, ſymptoma morbi eſt effectus, propago, & ſoboles: alia nomina penè euanuerunt, licet rei naturæ conuenire videantur: ſolius ſymptomatis nomen inualuit apud omnes, vt patet ex vulgari loquendi conſuetudine; licet tamen cuique nomina immutare, dummodò res ipſa maneat ex Galeno lib. de differentiis ſympt. cap. 1. ſic Arabum interpretes, accidentis nomine vtuntur, dum de ſymptomatis tractant; vt conſtat ex Auicenna fen. 2. 1. cano. doctr. 1. cap. Sed iam quid ſit ſymptoma ſecundùm eſſentiam & naturam, explicandum eſt: neque enim de nominibus temere altercandum, ex Galeno.

Symptoma variè à variis definitur. Galenus loco citato duas proponit definitiones; generalem vnam alteram ſpecialem: Prima latior eſt, quia & cauſis, & morbis conuenire videtur: ſymptoma, inquit, eſt quicquid præter naturam accidit animanti: Secunda perfectior exiſtit; ſymptoma affectus eſt præter naturam, inquit, morbũ in corpore ſequens, & vt vmbra corpus morbum ſequens & concomitans: cui definitioni neoterici omnes conſentiunt; eſt enim affectus, cùm tertiam affectuum contra naturam differentiam conſtituat ex Galeno doctr. 2. præter naturam dicitur, quia à morbo dependet, atque in eo tum à cauſa, tum ab illius effectu diſtinguitur: vt enim ordine naturæ cauſa morbum, ita morbus ſymptoma præcedit. Galenus aliam tertiam ſymptomatum definitionem ab Olympico propoſitam reiicit, ca. 9. 1. meth. Auicenna loco citato ſymptomatis naturam alia ratione explicat ſub nomine accidentis: accidens, inquit,

inquit, eſt res quæ ſequitur morbum, ſiue ſit contraria naturali diſpoſitioni, vt dolor in colico affectu, ſiue non, vt rubedo excellens maxillæ in peripneumonia. Verùm hæc definitio contradictionem implicare videtur: neque enim poteſt accidens eſſe familiare naturæ, cùm morbum ſequatur, & ab eo dependeat, vt poſtea diſputabimus; rubedo ſiquidem maxillæ in peripneumonia incendium & inflammationem pulmonum teſtatur, eſtque qualitas mutata, eaque contra naturam. Sed iam propoſita definitio ſymptomatis quomodo à ſigno, & à paſſione diſtinguatur, demonſtrandum: Primò ſigni nomen latiùs patet; omne enim ſymptoma ſignũ eſſe poteſt, non contra; quia dãtur ſigna ſalubria, & neutra, ſecundùm Galenum in art. par. at à paſſione differt non quidem ſecundùm Olympicum, vt diſputat Galenus cap. 9. 1. meth. ſed quia paſſio eſt in fieri, & in motu; ſymptoma autem in facto eſſe, cùm ſit affectus. Obſeruandum tamen hæc inter ſe conuenire in certis quibuſdam caſibus; ſic ex Galeno cap. 1. lib. de ſympt. differentiis, tremor eſt paſſio & ſymptoma etiam, cùm ſit motus deprauatus; quin etiam dantur ſymptomata quædam in motu & in fieri, vt ex ſequenti diſputatione notum erit. Verùm iam ad iſtius doctrinæ illuſtrationem variæ ſeſe offerunt quæſtiones excutiendæ, quarum prima erit hæc.

An ſymptoma bene definiatur per affectum.

PROPOSITÆ quæſtionis ſeu definitionis genus, primò ſeſe offert explicandum: definitur autem ſymptoma per affectum ſecundùm vulgarem diuiſionem; tria ſiquidem ſunt ex Galeno affectuum genera; morbus ſcilicet, cauſa, & ſymptoma, ſtatim in principio cap. 1. de differentiis ſympt. Verùm hac in parte Galenus à ſeipſo diſſentire videtur; nam eodem cap. circa finem ita loquitur; vt morbus ſit, duo ſunt neceſſaria; vt affectus exiſtat, & vt actiones lædat: quorum neutrum, inquit, ſymptomati neceſſariò adeſt: neque enim affectus eſt. Hoc ſi verum ſit, corruit noſtræ definitionis genus: deinde ratio ipſa in ſubſidium venire videtur; illud enim eſt de affectus natura, vt permanentiam habeat: at ſymptomata ſemper ſunt in motu, & à morbis dependent, eoſque perpetuò comitantur.

Nos tamen contrà ſymptoma per affectum conuenienter tanquam per proprium genus definiri exiſtimamus. Obſeruandum tamen affectum tribus modis conſiderari poſſe; Primò generatim pro omni eo quo afficiuntur: Secundò pro qualibet naturalis diſpoſitionis immutatione: Tertiò propriè pro eo quod poſt alterationem in ſubiecto manet & permanentiam habet, ſecundùm ea quæ propoſita fuerunt cap. 2. ſect. 1. & cap. 2. ſect. 2. Hinc apparet variam eſſe ſymptomatum conditionem: quædam enim ſunt in fieri & in motu, quæ inter affectus numerantur, ſecundùm primam & ſecundam ſignificationem; alia verò ex permanentium ſunt numero, & in habitu quodam conſtant: ſic pari ratione dantur morbi fientes & facti, vt diſputatum fuit 2. ſect. cap. 23. Atque hinc apparet, quomodò audiendus ſit Galenus: ſymptoma enim quod eſt in motu reſpectu morbi re vera non poteſt dici affectus ſecundùm propriam ſignificationem; at poſt permanentiam omnia ſymptomata non communiter, ſed propriè ſub affectuum genere continentur.

An omne ſymptoma ſit contra naturam.

IAM difficilior ſeſe offert dubitatio, an omne ſymptoma ſit contrà naturam. Galenus circa finem cap. 1. lib. de differentiis ſympt. ita loquitur; ſymptomatis id proprium eſt, vt ſit contra naturam; quia eius propria ratio eſt mutatio à naturali ſtatu: & paulò pòſt; quamuis neque affectus eſſet, neque actiones læderet; tamen ex eo ſolo quòd contra naturam eſt, abundè definiretur. Verùm hac in parte Galeni doctrina ſuſpectæ videtur eſſe veritatis; Primò quia ex eod. lib. de opt ſecta ad Thraſib. quædam dantur ſymptomata ſecundùm naturam, vt color niger in Indis. Item ex Auicenna fen. 2. 1. cano. doctr. 1. cap. 1. accidentia quædam ſunt contraria naturali diſpoſitioni, alia minimè: Tertiò quæ vtilia ſunt, non poſſunt eſſe contra naturam, aut dantur ſymptomata vtilia & inutilia ex Galeno cap. 18. & 19. lib. de optima ſecta ad Thraſib. Quartò dantur excretiones in morbis, quæ non ſunt ſymptomaticæ, ſed naturales; vt conſtat: Quintò nigrities cutis contracta ex ſolis ardore eſt qualitas mutata, nec tamen dici poteſt contra naturam: Tertiò ſternutatio ſymptoma eſt naturale & ſalutare: Septimò quædam ſymptomata morbos curant; vt febris, dum conuulſionem ſoluit, aut catarrhum. Denique dum ferientur partes naturales per ieiunium, earum actiones abolitæ apparent; nullus tamen intermiſſionem illam ſymptoma eſſe contra naturam dicere audebit.

Nos tamen ſecundùm Galeni doctrinam contrà, illud eſſe de ſymptomatis natura, vt ſit contra naturam exiſtimamus, tum quia à morbo dependet, tum quia particularia etiam indicat remedia. Vt autem iſtius quæſtionis veritas appareat, tria iacienda ſunt fundamenta: Primùm erit, ſymptomatis nomen tribus modis conſiderari poteſt; Primò generaliter pro omni eo quod accidit, & ſimul incurrit cum morbo, aut cum ſanitate ſecundùm nominis ipſius ſignificationem; atque ita abuſiuè dari poſſunt ſymptomata ſecundùm & præter: Secundò pro omni eo quod accidit contra naturam, vt patet ex generali definitione; atque ita cauſæ morbi & accidentia ſymptomata dici poſſunt: Tertio modo, ſtrictè & propriè pro eo quod immediatè morbum conſequitur, vt vmbra corpus, & ab eo pendet: atque hac ratione re vera omnia ſymptomata ſunt contra naturam. Secundum fundamentum: aliquid dici poteſt contra naturam duobus modis; Primo modo, vt in ipſo ſit facta remotio à naturali ſtatu ad eum qui contra naturam eſt: atque ita ſymptoma omne præter naturam dici poteſt, cùm mutationem à morbo factam ſubſequatur: Secundò aliquid dicitur contra naturam, vt eſt principium læſionis operationum; atque hac ratione morbi ſimpliciter ſunt contra naturam; ſymptomata autem per conſequentiam & dependentiam. Tertium fundamentum: ſymptomata in duplici ſunt differentia; quædam nocent, & vires manifeſtè reſoluunt; atque hæc toto genere præter naturam ſunt, vt dolor; & ad hæc Medicus intenditur, vt contra morbos: alia non infringunt vires, nec manifeſtè nocent, vt color, aliáque à quibus indicationes non deſumuntur, cùm potiùs paſſiones, vel alterationes, quàm ſymptomata dicantur. Atque hæc ſimpliciter contra naturam non ſunt. His ita præmiſſis concludendum eſt, vera ſymptomata propriè dicta, abſolutè eſſe contra

natu

naturam; alia verò quæ vel minus nocent, vel ſecundùm naturalem diſpoſitionem accidunt, abuſiue inter ſymptomata annumerari.

Atque iam ex iſtis fundamentis patet ſolutio ad obiecta: Primò enim ad Galeni authoritaté, & ad quintam rationem dico, colorem nigrum in Indis non dici ſymptoma niſi abuſiuè, cùm ſit illis naturalis; pueri ſiquidem ibi nigri naſcuntur: at verò nigrities quæ poſteà contrahitur ab aliis in diſtinctis regionibus, color eſt immutatus, non autem ſymptoma, cùm ſine morbo generetur. Ad Auicennam patet ſolutio ex ſuperiori cap. tum etiam ex primo fundamento: Ad tertiã rationem dicẽdum, eſſe vtilia ſymptomata ratione curationis, nõ ratione naturæ: ibi enim diſputat Galenus contra Empyricos, qui nullo modo ſpectanda eſſe ſymptomata in curatione exiſtimabant. Ad quartã reſpondemus excretiones ſymptomaticas eas eſſe, quæ vi morborum efficiuntur; naturales autem quæ vi robore naturæ perficiuntur, vt in criticis euacuationibus apparet: neque enim cenſendum eſt, excretiones omnes, quæ in ægris ſpectantur, ſymptomaticas eſſe: natura ſiquidem extincta non iacet, ſed operatur; eámque Hippocrates vt morborum medicatricem agnoſcit. Ad quintam dicendum eſt, ſternutationem leue eſſe, fugax, & momentaneum ſymptoma, quod cerebri motum ſubſequitur, dum ab humore, vel à vapore noxio irritatur: hoc verò in loco nos de ſymptomatis permanentibus diſputamus. Ad ſextam reſpondemus, illud fieri per accidens, non per ſe; quia febris abſumit conuulſionis & catarrhi materiam. Ad vltimam dicimus, intermiſſionem naturalem partium impropriè dici abolitam actionem, neque re vera ſymptoma eſſe. Atque hæc de hac quæſtione ſufficiant.

An ſymptoma cauſæ & morbi rationem habere poſſit.

CERTANT inter ſe veteres Græci, & Arabes cum neotericis quibuſdam, an ſymptoma cauſæ & morbi rationem habere poſſit. Ex neotericis Fernelius cap. 1. lib. 2. de ſympt. ſymptomata neque morbos, neque morborum cauſas proximas eſſe poſſe contra Auicennam conſtanter affirmat, cuius iudicio Argenterius comm. in art. par. conſentire videtur: rationes autem quæ in illorum ſubſidium proponi poſſunt, hæ erunt: Prima; cauſa, morbus, & ſymptoma ſecundùm Galenum tres ſunt affectus realiter diſtincti inter ſe, cùm tria genera affectuum conſtituant, & cùm variè definiantur: Secunda; nec ordine naturæ, nec ordine doctrinæ inuicem in ſe tranſire poſſunt. Non naturæ; cauſa enim, morbus, & ſymptoma ſeſe naturaliter conſequuntur, neque retrò commeare poſſunt; neque ordine doctrinæ; quia ſecùndùm Galenum ſymptomatum ratio morborũ & cauſarum demonſtrationem ſubſequitur: Tertia; omnis cauſa actiones lædit per interuentum morbi, & omnis morbus primò & per ſe, vt notum eſt ex ſuperiori doctrina: at nullum ſymptoma mediatè, aut immediatè actiones lædit ex Galeno cap. 1. lib. de differentiis ſympt. ergo nullum ſymptoma poteſt eſſe cauſa, aut morbus. Contrà Græci, & Arabes ſymptomata & cauſarum, & morborum rationem habere poſſe credunt. Galenus infinitis pene locis illud demonſtrat; ſic cap. 1. 12. meth. ſymptomata, inquit, curandi rationem immutant regùlarem, quando cauſarum

rum rationem habent: ſic lib.de art. conſt.morbos qui ex aliis naſcuntur, ſymptomata appellat,atque ea ratione febris dicitur ſymptoma pleuritidis. Inde etiam morbi ſymptomatici oriuntur: ſic Auicenna fen.2.1. can. doctr.1.cap.1.circa finem, accidens, inquit, plerúmque eſt cauſa morbi, vt dum dolor ſyncopen vel tumorem parit; quin etiam accidens in morbum degenerat, vt febris hectica, quæ ſequitur vlcus pulmonis. Ex neotericis alij ferè omnes in eo conſentiunt, vt exiſtiment ſub vario reſpectu ſymptomata cauſarum & morborum rationem habere. Quorum quidem iudicio acquieſcimus: licet enim hæc tria inter ſe ſecundùm eſſentiam differant, tamen quia communicant ratione affectus,& ratione dependentiæ, ſeu conſequutionis, cùm à ſeipſis inuicem dependeant; Ideo contingere poteſt, vt per viam generationis inter ſeſe tranſeant.Idipſum experientia ordinaria confirmat; neque eſt quod Fernelius ad illam morborum conſequutionem cófugiat; dum enim ſymptoma morbi dicitur cauſa,tunc non amplius operatur vt ſymptoma, ſed vt noua cauſa. Vt autem veritas iſtius doctrinæ appareat, ſequens iaciendum eſt fundamentum. Cauſa, morbus, & ſymptoma dupliciter conſiderari poſſunt; Primò propriè ſecundùm eſſentiam & definitionem; atque ita realiter inter ſeſe diſtinguntur, neque ſymptoma cauſa, aut morbus dici poteſt: Secundò impropriè per ſimilitudinem, vel per reſpectum; quatenus ſcilicet, per nouam propagationem & continuatam ſeriem noui morbi, & noua ſymptomata prioribus ſuccedunt, vt conſtat ex Auicennæ exemplis. At hoc modo ratione nouæ generationis,ſymptomata prima & cauſæ & morbi dici poſſunt; neque eſt quòd Auicennam accuſet Fernelius, dum dolorem vt cauſam tumoris agnoſcit: dolor enim cauſa eſt primaria, & ſine qua non fluxionis, à qua deinde tumoris generatio dependet; neque vt materialem agnoſcit Auicenna, ſed vt efficientem; ſic dum dolorem capitis à ventriculi ſympathia ortum morbũ parere in cerebro affirmat Auicenna, audiendum illud eſt de intemperie; priuſquã enim dolor ille ſympathicus idiopathicus euadat, intẽperiem & ſolutionem continui parit in cerebro. Non igitur confundit Auicenna rerum ſubſtantias, vt vult Fernelius: ſed perſpicaciùs ipſe quàm Fernelius diſcernit, & ſecernit. Æquum igitur eſt, vt concludamus contra Fernelij deliramenta,ſymptomata cauſarum & morborum rationem habere poſſe: an verò primò & per ſe actiones lædere poſſint,inquirendum iam eſt.

An ſymptomata primò & per ſe actiones lædant.

GALENVS noſter variis in locis, ſed potiſſimùm circa finem cap. 1. lib. de differentiis ſympt. expreſſis verbis declarat, & affirmat, ſymptoma à morbo in eo maximè differre, quòd morbus primò & per ſe functiones lædat, ſymptoma autem minimè: ratio eſt, quia actionis læſio effectus eſt morbi, qui quidem potiùs paſſionem, quàm actionem denotat; contrà tamen Argenterius ſubtiliſſimè comm. in art. par. Gal. ſymptomata primò & per ſe actiones lædere exiſtimat; quod quidem duobus modis probare nititur: primum eſt; color flauus ictericorum, inquit, qui oculos inficit, viſionem labefactat; omnia enim flaua, vel lutea ictericis apparent: alterum eſt,retentio

tio læſa concoctionem vitiat, ait, & excretio intempeſtiua prohibet alimenti diſtributionem. Addamus & iam alias rationes in Argenterij ſubſidium; Primò ſymptomata naturæ ſunt contraria, vt conſtat ex definitione: at contrariorum ea eſt natura, vt in ſeſe inuicem agant; ergo, &c. Secundò, quæ morbos creant & accidentia pariunt, actiones lædunt; at illud præſtāt ſymptomata, vt patet ex ſuperiori diſputatione: Tertiò quæ permanentiam habent & per ſe ſubſiſtunt, lædere poſſunt; talia autem ſunt ſymptomata, cùm inter affectus annumerentur: Quartò dolor maniſeſtiſſimè functiones lædit, item vigiliæ, conuulſiones, aliáque. Denique dantur morbi ſymptomatici, à quibus neceſſariò læduntur functiones.

Nos verò contrà, primariam functionum læſionem à ſymptomatis, quatenus talia ſunt & quatenus morbos comitantur, non dependere cum Galeno exiſtimamus; ſub certis tamen cōditionibus ſymptomata functiones lædere concedimus. Vt autem iſtius opinionis veritas appareat, duo ſupponenda ſunt fundamenta: Primò ſymptomata duobus modis conſiderari poſſunt; Primò ſimpliciter vt talia ſunt; atque hac ratione actiones lædere non poſſunt, cùm morborum actionem effectus ſequantur; præcipua ſiquidem morbi ratio, vt ait Galenus, in actionum læſione conſiſtit; Secundò quatenus habent cauſarū rationem & morborum, idque mediatè, vel immediatè, vt conſtat ex præcedenti quæſtione; atque hoc modo ſymptomata functiones lædere poſſunt: Secundò vel ſymptomata ſpectantur vt ſunt in fieri & in motu, vel vt permanentiam habent; Primo modo per vim influxam, aut influentem à morbis lædere, & afficere poſſunt.

His iactis fundamentis, iam patet quid de propoſita quæſtione ſit exiſtimandum. Supereſt nunc vt contrariis rationibus ſatisfaciamus. Primùm dicitur ad Argenterij obiectiones; bilioſi humoris effuſionem in ictericorum oculis non lædere primò, & per ſe, & immediatè viſionem, ſed per intemperiem; deinde retentionem aut excretionem per ſe non lædere, vt ſymptomata ſunt, exiſtimamus: humores enim retenti cauſaliter nocent; excreti autem per accidens. Ad primam autem rationem aliarum reſpondemus, contrarietatem ſymptomatum à contrarietate morborum dependere, cùm eorum naturam ſequantur: ſunt enim effectus læſionis, & paſſionis. Ad ſecundam & tertiam patet ſolutio ex ſuppoſito fundamento. Ad quartam dicendum eſt, dolorem non lædere actiones, ſed cauſas doloris intemperiem ſcilicet, & ſolutionem vnitatis: eſt enim dolor actio, vt demonſtrabitur ſuo loco. Denique morbi ſymptomatici lædunt actionem, vt morbi ſunt, non autem vt ſymptomata: ita enim vocantur: Primò ob nominum penuriam; Secundò ob vulgarem loquendi rationem; Tertiò ob dependentiam, vel concomitantiam. Atque hæc de hac quæſtione ſufficiant.

An ſymptomata ſine morbi præſentia generari, & ſubſiſtere poſſint.

POSTREMA iam ſupereſt quæſtio agitanda ad propoſitæ definitionis illuſtrationem; an ſcilicet ſymptomata ſine præſentia morbi generari & ſubſiſtere queant. Sanè ſi verum eſt, quod in definitione expreſſum fuit, corruet pars affirmatiua iſtius quæſtionis: vt enim vmbræ

corpora, ſic ſymptomata morbos conſequuntur ex Galeno: explorandum tamen, quid poſſint rationes, quæ contra Galenum meo quidem iudicio afferri poſſunt. Earum itaque hæc erit prima; ſternutatio, oſcitatio, pandiculatio, ructus, crepitus, tuſſis, conuulſio flatulenta, vigiliæ immoderatæ, color etiam non naturalis faciei & totius corporis, ea omnia ſymptomata ſunt ex Galeno; tamen ſine morborum præſentia & generantur & ſubſiſtunt: Secunda excrementa immutantur in naturalibus, & in criticis euacuationibus ſine morbis, vt patet in diarrhæa vulgari, & in vomitu ſpontaneo: Tertia, morbus omnis non niſi in tempore generatur, cùm paſſio præcedat affectum ex Galeno cap. 1. lib. de differentiis ſympto. At dolor ſtatim, & in momento creatur à cauſis dolorificis ſine morbo, ergo, &c. Quarta, concoctio ſæpiſſimè vitiatur ſine morbi præſentia, vt dum cruditas dependet ex alimenti vitio: Quinta, affectus ceſſante cauſa permanet, atque in eo à paſſione diſtinguitur ex Galeno loco citato: at ſymptoma affectus eſt, vt patet; quare ſublato morbo poterit permanere: Sexta ex Galeno lib. de art. conſtit. febris eſt ſymptoma pleuritidis; at ceſſante pleuritide poteſt permanere febris, & tabem inferre ex Hippocrate: Septima, vt morbi ſine cauſa aliquãdo ſubſiſtere poſſunt, ſic etiam & ſymptomata ſine morbo, cùm habeant rationem & cauſarum & morborum: Octaua, ſymptomata à cauſis morbificis dependent, idque ſecundùm Galeni doctrinam circa finem cap. 1. lib. de differentiis ſympt. Non igitur ſymptomatum generatio & ſubſiſtentia à morbis ſemper dependet.

Nos contrà Galeni doctrinæ inſiſtentes, ſymptomata vt talia ſunt; neque generari poſſe, neque ſubſiſtere ſine morbis exiſtimamus: vt autem huiuſce concluſionis veritas appareat, ſequentia ſupponenda erunt fundamenta: Primum, Symptomata vel propriè conſiderantur, vt à morbis dependent; atque ita ſine morborum præſentia, nec exiſtere, nec ſubſiſtere poſſunt, cùm ab illis profluant iuxta Galeni definitionem; vel communiter, atque ita paſſiones & leues affectiones, quæ ſanis etiam accidunt, ſymptomata dicuntur; vt ſunt ſternutatio, pandiculatio, coloris immutatio, ab animi pathematis, ſymptomata dicuntur, & ſimilia quæ ſine morbo accidere poſſunt in ſanis; in ægris tamen ſymptomatum rationem habent, vt patet. Secundum fundamentum, excretionum aliæ ſunt naturales, quæ vi & robore naturæ aliàs ſine morbo, aliàs cum morbo criticè perficiuntur; aliæ ſymptomaticæ, quæ vi morbi efficiuntur: priores aliquando citra morbi præſentiam accidunt, nunquam autem ſymptomaticæ: Tertium fundamentum; quæ permanentiam habent, vel ſimpliciter per ſe ſubſiſtunt, vel ſine cauſa præſente ſtare non poſſunt: quidam morbi aliquando ſine cauſa permanent, non autem vnquam ſymptomata, vt talia ſunt: quia eorum exiſtentia, & permanentia à morborum præſentia dependet; dum tamen habent rationem cauſarum, aut morborum, per ſe ſubſiſtere poſſunt.

His iactis fundamentis iam ſatisfaciendum propoſitis obiectionibus. Ad primam patet ſolutio ex primo fundamento. Ad ſecundam ex ſecundo. Ad tertiam reſpondemus, ſolutionem vnitatis & intemperiem præcedere dolorem: morbi enim illi celeriter generantur, priuſquam dolor

excitetur. Ad quartam dicendum eſt, cruditatem eam non eſſe verum ſymptoma, cùm non pendeat à vitio facultatis, aut à morbi præſentia; ſed tantùm à materiæ inobedientia, & incoctione. Ad quintam reſpondemus, illud verum eſſe aliquando de morbo, non autem de ſymptomate, niſi dum agit vt cauſa, vel vt lædit, quatenus morbus eſt. Ad ſextam dicendum eſt, febrem illam ſymptomaticam degenerare in primariam. Ad ſeptimam reſpondemus tunc temporis ſymptomata per ſe ſubſiſtere poſſe; non tamen quatenus ſymptomata ſunt. An verò ſymptomata à cauſis morbificis dependeant, ſuo loco diſputabimus. Atque hæc de natura ſymptomatis. Iam de differentiis ſymptomatum eſt agendum.

De ſymptomatum generibus & differentiis.

Capvt II.

Propoſita ſymptomatis definitione, iam ad illius diuiſionem properandum. Obſeruandum autem in primis ſymptomata duobus modis diuidi poſſe; Primò ſecundùm genera; deinde per generales & ſpeciales differentias. Circa generalem diuiſionem ſolennis extat apud Medicos quæſtio. Galenus cap. 1. & 2. de ſympt. differentiis, ſymptomata propriè dicta in tria tantùm genera diuidit. Primi generis, inquit, ſunt corporis noſtri affectus; id eſt; habitus quidam ex permanentium numero, vitioſi ſcilicet colores, vt pallidus in cloroſi, auriginoſus in ictero bilioſo, niger in melancholico, & ita de cæteris qualitatibus mutatis: Secundi generis ſunt actionum læſiones, vt dum, verbi gratia, nutritio, coctio, generatio, reſpiratio, pulſus, ſenſus & motus contra naturam vitiantur: Tertij generis ſymptomata ſunt, quæ ad vtraque conſequuntur in excretorum & retentorum immoderatione; ſic ſanguinis profluuium aliàs à qualitate, quæ calidam intemperiem efficit & comitatur, alias à facultate retentrice venarum læſa dependet. Hîc priuſquam vlteriùs progrediamur, tria problemata breuiter ſunt excutienda ad iſtius diuiſionis explicationem: primum eſt, cur Galenus qualitates mutatas affectus vocat eo in loco, non autem actionum læſionem, aut vitium excretorum, cùm omnia ſymptomata per affectum definiantur; alterum eſt, cur qualitates illas præponit læſioni actionum, cùm ſimplex corporis affectus ab actione læſa dependeat: Tertium eſt, cur excretorum vitia ab vtroque genere promanare ſtatuat, cùm tantùm ab actionum læſione dependeant.

Ad primam dicendum eſt, ſymptomata omnia communi & vulgari affectus ſignificatione per affectum bene definiri, propriiſſimè tamen prout affectus conſideratur, quatenus remanet in ſubiecto poſt alterationem, vt color & qualitas contra naturam: alia quæ ſunt in fieri & in motu, vt actionum læſiones ante permanentiã, non ita propriè & legitimè affectus appellantur. Ad ſecundam reſpondendum eſt, actionem læſam ordine naturæ & generationis præferendam eſſe: ratio eſt, quia functiones læduntur priuſquam qualitates immutentur; tamen quia qualitates magis ſenſibiles ſunt, & continuò oculis Medicorum ſeſe obiiciunt; ideo præferri poſſunt: adde quòd exiſtimandum eſt illud indiſcriminatim à Galeno propoſitum fuiſſe, præſertim cùm ſymptomatum hiſtoriam ab actionum læſione ſe-

quenti cap. aggrediatur. Ad tertiam reſpondemus, excretorum vitia tum ab actione læſa, tum à qualitate mutata profluere; magis tamen ab actione læſa, vt poſteà diſputabimus.

Tres igitur remanent ex Galeni doctrina ſymptomatum generales differentiæ; actio læſa, ſimplex corporis affectus ſeu qualitas mutata, & excretorum vitium. Contrà tamen ſubtiliſſimus Argenterius continuò ambitionis & contradicentiæ morbo laborans, illam diuiſionem vt vitioſam damnat: aliàs enim vt mancam, & imperfectam contemnit, cap. 2. lib. de differentiis ſympt. vbi multa ſymptomata, vt cibum non concoctum, ſanguinem corruptum, dolorem, aliáque ſub ea contineri non poſſe demonſtrat. Aliàs vt ſuperfluam reiicit, vt cap. 3. eiuſd. lib. vbi vnicum tantùm ſymptomatis genus agnoſcit, nempe actionem læſam.

Noſtrum iam eſt, quid in hoc opinionum conflictu exiſtimandum ſit, pronuntiare, & qua ratione Galeni doctrina ab Argenterij aliorúmque calumniis & cauillationibus liberanda ſit, aperire.

QVÆSTIO I.

An vnicum ſit ſymptomatum genus, actio ſcilicet læſa.

CRITICVS noſter cap. 1. de differentiis ſympt. Galeni doctrinam admiratur, illúmque de ſymptomatis diuinitùs ſcripſiſſe liberè fatetur; at deinde ſuiipſius immemor illius doctrinam euertere funditus conatur: nam cap 3. lib. citat. vnicum agnoſcit ſymptomatum genus contra Galenum, actionem ſcilicet læſam, & ex ea tum qualitates, tum excrementa, tum alia opera, quæ perperam in corpore obeuntur, prouenire conſtanter affirmat: hæc autem opinio meo quidem iudicio ita poteſt confirmari; Primò actio læſa eſt de eſſentia morbi, non autem qualitas mutata, aut excretorum vitium, vt patet ex quæſt. 6. cap. 6. ſect. 1. Secundò in morbi definitione actio tantùm læſa nominatur, quia immediatè morbum ſequitur, quod quidem aliis ſymptomatis non eſt conceſſum: Tertiò ab actione læſa tum qualitas mutata, tum excretorum vitium dependent, vt conſtat, ergo, &c.

Nos vt quid de hac controuerſia ſentiendum ſit, aperiamus; exiſtimamus ſecundum Galeni & communem aliorum doctrinam tria tantùm eſſe ſymptomatum genera; actionem ſcilicet læſam, qualitatem mutatam, & vitium excretorum: at verò ſecundùm quendam reſpectum vnicum eſſe poſſe genus, affirmamus. Vt autem veritas huius opinionis appareat, ſequens proponenda eſt demonſtratio. Symptomatum tria genera dupliciter poſſunt inter ſe conferri; Primò ratione inferiorum, prout referuntur ad infinitas ſymptomatum ſpecies; atque ita tria remanent ſymptomatum genera ſecundum Galeni doctrinam: quòd ſi conferantur inter ſe ſine relatione inferiorum, vnicum poteſt eſſe genus ſymptomatum; nempe actio læſa; tum quia conceſſum eſt peculiariter actioni læſæ, vt immediatè morbum conſequatur; tum quia qualitas mutata, & excretorum vitium ab actione læſa dependent. Ex hac demonſtratione apparet, quid Argenterij opinionibus ſit reſpondendum.

An

An tria tantùm ſint ſymptomatum genera, nec plura, nec pauciora; actio ſcilicet læſa, qualitas mutata, & excretorum vitium.

GALENVS variis in locis, ſed potiſſimùm cap. 1. & 2. de ſymptom. differ. & cap. 15. de artis conſtit. tria tantùm agnoſcit ſymptomatum genera; actionem ſcilicet læſam, corporis affectus ſeu qualitates, & excretorum immoderationes. Ideo cap. 1. lib. 12. meth. eos redarguit, qui quartum genus introducere conabantur: non eſt, inquit, numerandum illud genus inter ſymptomata, etiam ſi à multis inter ea reponatur: ratio eſt, quia morbi ſymptomatici ſymptomata ſimpliciter dici nec poſſunt, nec quoque debent. Contrà tamen Argenterius aliàs vnicum proponit genus, vt demonſtratum fuit, aliàs duo, vt comm. in art. par. Gal. vbi ſymptomatum, inquit, duo ſunt prima genera: vel enim ſunt actiones læſæ præter naturam, vel opera quæ actiones læſas ſequuntur: aliàs plura quàm tria conſtituere videtur, vt dum diſputat contra Galenum cap. 2. lib. de ſympt. differentiis. Illius autem hæc eſt demonſtratio: multa, inquit, dantur ſymptomata, quæ ſub illis tribus generibus contineri non poſſunt, vt cibus non concoctus, ſanguis corruptus, qui per febres generatur, caro ſpongioſa, quæ in vlceribus apparet, aliáque; quare manca remanet diuiſio Galeni. Deinde dolor ſymptoma eſt, inquit, at neque eſt qualitas mutata, nec vitium excretorum, nec actio læſa, cùm per paſſionem definiatur; non omnes igitur ſinu ſuo complectitur ſymptomatum differentias propoſita diſtinctio.

Nos tamen ſecundùm Galenum contra Argenterium, nec plura, nec pauciora quàm tria ſymptomatum genera eſſe agnoſcimus, præſertim cùm omnes inferiores ſymptomatum ſpecies & differentias complectantur; neque eſt quòd quis hîc diuiſionum ſæueriores Logicorum regulas obiiciat: Medici enim ſenſibiliter, & materialiter tum definitiones, tum diuiſiones ſuas proponunt.

Quæ autem ab Argenterio obiiciuntur, nullius ſunt momenti; cibus ſiquidem non concoctus cùm alimenti rationem habere non poſſit, ob incoctionem in excrementum degenerat: nec valet illius inſtantia, dum vult omnia excrementa poſt coctionem ſegregari tantùm à natura, non ante: illud enim verum eſt de ordinaria coctionis & nutritionis ratione; quia tunc ſeparantur excrementa poſt concoctionem; at dum cibus concoqui non poteſt, vel ob illius defectum, vel ob vitium facultatis; tunc ante coctionem reiicitur, vt excrementum; ſanguis autem corruptus, qui in febricitantibus generatur, excrementitius eſt; ſic etiam & caro vitioſa, ac ſuperflua cùm naturalis non ſit, excrementi rationem habet; multa ſiquidem ſunt excrementorum genera, nec omnia humoralia, vt cap. de excrementorum vitio demonſtrabimus. An verò dolor ſymptoma ſit, & ſub quo genere contineatur, iam inquirendum.

An dolor contineatur ſub actione læſa, eaque deprauata.

DE doloris natura & cauſis ſuo loco diſputabimus. Iam an ſymptoma ſit, & ſub quo genere contineatur, inquirendum. Dolorem ſymptoma eſſe omnes fatentur; quinimò nec inter qualitates alicuius ſenſorij,

nec inter excrementa reponi poſſe liberè concedunt: an verò ſit actio læſa, eaque deprauata, nunc diſputandum. Argenterius comment. in art.par.& cap. 2. lib. de ſympt.differ. longa rationum ſerie contra communem Galeni & Medicorum doctrinam, dolorem non eſſe actionem læſam, eamque deprauatam demonſtrat: illius autem hæ ſunt præcipuæ obiectiones: Prima, dolor, inquit, per paſſionem definitur ex Galeno: eſt enim triſtis ſenſatio; at ſentire eſt pati. Sic Ariſtoteles 6. topic. vult dolorem eſſe paſſionem animalis; non igitur ſub actione poterit contineri: Secunda, ſi dolor eſſet actio læſa, aut abolita, aut imminuta, aut deprauata; non abolita, quia nullo dolore torquerentur ægri; non imminuta, quia dantur vehementiſſimi dolores: effectus enim ſequitur magnitudinem cauſæ; non deprauata, quia ſenſus immediatè talem percipit dolorem, qualis eſt; quod non fieret, ſi eſſet actio deprauata: Quarta, Galenus in art. par. diſtinguit ſigna, quæ ſumuntur ab actionibus læſis, ab illis quæ depromuntur à dolore: ſic cap.6. lib. de ſympt. cauſ. dolorem & voluptatem, vt communia ſymptomata, à ſenſuum ſymptomatis diſtinguit, & ſeparatim de dolore, & voluptate tractat.

Nos contrà, dolorem ſub actione læſa, eáque deprauata contineri cum Galeno contra Argenterium exiſtimamus. Vt autem veritas iſtius opinionis appareat, ſequentia iacienda ſunt fundamenta. Primum, actio vel propriè ſumitur, prout eſt motus cauſæ agentis; & ita à paſſione diſtinguitur: ratio eſt, quia actio eſt ab interno principio, paſſio autem ab externa cauſa; ſic etiam & ab opere ſeparantur, quia opus actionem conſequitur, actio autem abit vel communiter ſeu generatim; & ita actio & paſſio confunduntur aliquando à Medicis: ſic ſenſuum actiones paſſiones dicuntur, quia in ſenſatione, actio & paſſio concurrunt.

Secundum fundamentum: Actio dici poteſt deprauata dupliciter; Primò ratione facultatis; & ita non tale percipitur obiectum, quale eſt: Secundò ratione obiecti ob intemperantiam, & diſproportionem; & ita obiectum tale eſt, quale percipitur; vt apparet in dolore, quando mens non laborat, ſecundùm Hippocratis aphoriſ. His ita ſuppoſitis, concludendū eſt, dolorem eſſe actionem læſam, eamque deprauatam. Supereſt vt Argenterij obiectionibus ſatisfaciamus. Ad primam patet ſolutio ex primo fundamento, & ad tertiam ex ſecundo. Ad ſecundam dicendum eſt, actionem non edere opus, ſed cauſas agentis: actio enim eſt motus agentis tantùm: deinde dolor non dicitur actio niſi communiter ratione obiecti dolorifici; adde quòd dolor ſæpe agit, dum morbos creat, & dum cauſæ morbificæ rationem obtinet. Ad quartam reſpondemus, dolorem diſtingui à Galeno ab aliis particularibus ſenſuum ſymptomatis; quia eſt commune ſymptoma: omnes enim ſenſus dolore & voluptate afficiuntur, vt ait Galenus. Sed iam de differentiis actionis læſæ agendum.

De actionis læſæ natura & differentiis.

CAPVT III.

INTER tria ſymptomatum genera actio læſa principatum obtinet, tum quia proprium, primarium & inſeparabile eſt ſymptoma à morbo, à quo reliqua

qua veluti cauſaliter profluunt, ex Galeno cap.5.partic.3.lib. de oculis; tum quia præcipuum eſt in diagnoſi morborum & partium affectarum indicium, ſecundùm Galenum lib. de loc.affect. & 2. art.par.hoc autem in loco, actionis nomen communiter vſurpandum, prout & vſum & paſſionem includit; atque ita partes quæ vſum præſtant, vt oſſa, vt cutis, agere dicuntur; ſic etiam & organa ſenſifica, dum ſentiunt:at verò actio vt actio eſt, non poteſt eſſe affectus, nec ſymptoma,cùm ſit ex eorum numero, quæ abſolutè non ſunt,vt motus, vt ſermo: hæc enim ex Galeno cap.3. 2. meth.in ipſo fieri ſuum eſſe obtinent, nullóque temporis ſpatio manent eorum partes; ſed quatenus præter naturam læſa, quia alteratio actionis vim conſequitur;atque quatenus actio eſt, motus actiuus; quatenus læſa motum paſſiuum indicat ex Galeno. Obſeruandum autem actionem læſam ab impedita diſtingui; quia læſio præſupponit morbum, vt dum reſolutio greſſum, febris appetentiam lædit: at dum impediuntur actiones, illud non ſemper à cauſa morbifica dependet; ſed ab alia, cuius ſublatio aliquando eſt in noſtra poteſtate,aliàs non: ſic laquei greſſum impediunt, ſic ligatura manuum apprehenſionẽ lædit. Actio igitur læſa, vt ad propoſitum reuertamur, primarium eſt ſymptomatum genus: læditur autem actio ex Galeno cap. 80. art. par. tripliciter; vel enim vix, vel vitioſè, vel nullo modo fit: ſic cap.5. partis 3.lib.de ocul. Omnis actio, inquit, tria patitur;vel enim ex toto aufertur, vel minuitur, vel deprauatur: ſic cap. 2. & 3. de ſympt. differentiis; actio, inquit,aut non fit & abolita eſt; aut male fit dupliciter, per imminutionem ſcilicet, & per deprauationem: ſic cæcitas, ſurditas ſunt abolitæ actiones; debilitata verò viſio, & grauis auditus continentur ſub actione imminuta læſa; at dum oculi talia qualia ſunt obiecta non cernunt, deprauatè videre dicuntur. Atque hæ ſunt vulgares actionis læſæ differentiæ. Argenterius tamen contrà,quia iurauit in Galenicæ doctrinæ ruinam propoſita actionis læſæ genera vanis quibuſdam argutiolis funditus euertere, nouáque quatuor introducere conatur.

Noſtrum iam eſt an vera ſentiat, & profiteatur,inquirere, ſuppoſitámque Galeni diuiſionem ab illius iniuriis vindicare.

An tria tantùm ſint actionis læſæ genera; abolitio ſcilicet, imminutio,& deprauatio.

PERPETVVS ille Galenicæ doctrinæ & veritatis oppugnator Argenterius cap.3.lib. de ſympt. gener. logicis quibuſdam rationibus munitus & contradicendi ſtudio animatus, propoſita illa tria actionis læſæ genera, vt confuſa, vitioſa, & imperfecta damnat, nouáque quatuor introducit, ſub quibus inferiores omnes alias contineri poſſe differentias declarat. Quatuor, inquit, conſtituenda ſunt vitioſæ actionis genera; primum eſt,abolitarum,alterum quod auctas & debiles, tertium quod deprauatas, quartum quod triſtes & voluptuoſas præter naturam functiones complectatur. Ita autem contra Galenum noſtrum argumentatur Argenterius. Prima ratio,omnis imperfecta, confuſa, & vitioſa diuiſio reiicienda eſt; at talis eſt ea quæ à Gal. proponitur de actionis læſæ generibus; ergo,&c. minorem iſtius demonſtrationis variis mediis confirmat: Primò, Galenus, inquit, ſæpiſſi

ſæpiſſimè actionem imminutam cum deprauata confundit, vt 3. de ſympt. cauſ. vbi deprauatam, debilem ſub ſe continere ſcribit: Secundò actio aucta præter naturam, dum vehementior, atque validior exiſtit, in motu, in ſenſu, & in naturæ operibus, eſt ſymptoma, vt apparet in ſiti, in appetitu canino, in conuulſione; tamen eiuſmodi actio læſa non poteſt dici abolita, nec imminuta, vt notum eſt, nec etiam deprauata. Quòd ſi quis reſpondeat ſecundùm vulgarem ſolutionem, auctam læſam actionem contineri ſub deprauata, inſtat Argenterius dupliciter; Primò in actione deprauata adeſt læſio, & hallucinatio ratione facultatis: tunc enim non tale percipitur obiectum, quale eſt; at in actione aucta læſa nullus error conſpicitur, ſed ſolus exceſſus accuſari poteſt; non igitur erit deprauata: Secundò ſi aucta læſio contineretur ſub deprauata, ex lege contrariorum imminuta, ac debilis etiam eadem ratione ſub eadem contineretur; quia ex Philoſopho contraria ſub eodem genere poni debent; atque ita duo tantùm darentur actionis læſæ genera, non tria; abolitio ſcilicet, & deprauatio, ſecundùm medium; triſtis & voluptuoſa præter naturam actio, vt dolor, & voluptas genus proprium conſtituere debent, cùm non poſſint contineri ſub tribus illis generibus à Galeno aſſignatis: neque enim abolitæ ſunt actiones, aut imminutæ, vt conſtat; multò minus deprauatæ, cùm in dolore & voluptate talia percipiuntur obiecta, qualia ſunt: vitioſa igitur, imperfecta, & confuſa remanet Galeni diuiſio. Atque hæc ſunt argumenta.

Proponamus & nos alia duo contra Galenum in illius gratiam: Primò, quod non eſt, non poteſt eſſe genus ad ea quæ ſunt; at abolita actio non eſt, quare non poterit eſſe genus: Secundò, actio læſa imminuta non poteſt eſſe genus, ſed potiùs aucta; quia ita ſe habet genus circa ſpecies, vt ſuperius ad inferius: debet enim prædicari de inferioribus differentiis; at actio aucta ſe habet ad imminutam vt ſuperius ad inferius; quare in actione læſa, aucta habebit potius rationem generis, quàm imminuta.

Nos tamen contrà cum Galeno tria tantùm actionis læſæ genera agnoſcimus, ſub quibus aliarum noxarum differentias ab Argenterio ſtabilitas contineri poſſe exiſtimamus: vt autem veritas Galenicæ diuiſionis appareat, ſequentia ſupponenda ſunt fundamenta. Primum, genera & differentiæ duobus modis poſſunt conſiderari, vt demonſtratum fuit cap. 7. ſect. 1. vno modo ſecundùm primam Logicorum intentionem, & penes exactam verborum ſignificationem; atque ita diſtinguntur, quinimò genus hac ratione de pluribus ſpecie differentibus tantùm prædicatur: Secundò communiter, & per ſecundam intentionem; atque ita ſub quadam dicendi & loquendi libertate, genus & differentia promiſcuè vſurpantur: & ideo genera actionis læſæ poſſunt dici differentiæ; quinimò hac ratione non eſt neceſſe, vt differentiæ, quæ continentur ſub quodam genere actionis læſæ, ſpecie diſtinguantur; ſufficit enim ſi ſecundùm gradum, aut alio modo differant.

Secundum fundamentum: actio aucta, & imminuta non ſunt contraria; quia quæ differunt ſecundùm gradum, id eſt, ſecundùm magis & minùs, non diſtinguntur ſpecie; & ideo non debent contineri ſub eodem genere contra Argenterium; quin

quinimò vna conſtituere poteſt genus ſine altera: ſic actio imminuta, quia varios habet ſub ſe illius imminutionis gradus, variaſque læſionis differentias, rationem generis retinet, idque potius Medicè, quàm Logicè, ſecundùm Galenum: actio verò aucta ſub deprauata comprehenditur, nec vnum genus conſtituit: neque valet vltima noſtra obiectio, quia aucta actio re verâ non ſe habet ad imminutam, vt genus ad ſpecies; quia genus prædicatur de pluribus ſpecie differentibus: at illæ actiones ſecundùm gradum tantùm, id eſt, magis & minùs, inter ſe diſtant, licet ſuperioritas quædam obſeruari poſſit in actione aucta.

Tertium fundamentum. Senſatio non ſolùm à facultate ſentiente promanat, ſed etiam ab obiecto ſenſibili; ideóque ex vtriuſque vel alterutrius vitio deprauari poteſt actio; quod apparet in dolore, & in voluptate: neque enim in illis ſymptomatis decipitur ob illius læſionem, quia re vera ſentiuntur, vt talia ſunt, niſi quando mens ægrotat: ſed deprauatio contingit propter ſenſibilis materiæ vitium, id eſt, ratione obiecti, vt iam diſputatum fuit. Vitiosè igitur Argenterius quartum genus actionis læſæ conſtituit ratione doloris & voluptatis, cùm ſub actione læſa deprauata contineantur. His ita ſuppoſitis fundamentis; iam apparet, quid reſpondendum ſit Argenterij cauillationibus, quæ à ſenſibili & communi Medicorum omnium doctrina abhorrent: Concludamus igitur, tria tantùm eſſe actionis læſæ genera, abolitionem, imminutionem, & deprauationem. An verò abolita actio poſſit eſſe genus, & ſymptoma; & an actio imminuta, & deprauata diſtinguantur, iam inquirendum.

Vtrùm abolita actio poßit dici ſymptoma.

GALENVS noſter cap. 2. lib. de ſympt. differentiis per actionum noxam non ſolum difficultatem & deprauationem actionis; ſed etiam priuationem audiendam eſſe affirmat; ſic cap. 3. eiuſdem lib. cap. 80. art. par. cap. 5. 3. partis lib. de oculis, & infinitis aliis in locis, abolitam actionem, & ſymptoma eſſe, & generis rationem habere in actionis læſæ differentiis declarat: Hæc tamen Galeni doctrina ſuſpectæ videtur eſſe veritatis; actionem ſiquidem abolitam non poſſe inter ſymptomata numerari, ita demonſtrari poteſt: Prima ratio, ſymptoma omne affectus eſt, & quid permanens, vt patet ex definitione: at abolitio potiùs indicat extinctionem, ſeu priuationem, quàm exiſtentiam, aut permanentiam alicuius rei: non igitur dici poteſt affectus, aut ſymptoma: Secundò omne ſymptoma ſequitur morbum, vt vmbra corpus; at quod non eſt, non amplius eſſe poteſt, vt abolita actio non poteſt ſequi illud quod realiter eſt, morbum ſcilicet: Tertiò datur actio abolita quæ ſymptoma non eſt; per ſomnum enim ceſſant & feriantur functiones animales; poſt coctionem etiam quieſcit ventriculus, nec amplius agit, &c. Quarta ratio, venerea actio apparet abolita ante pubertatem, quinimò perit, & extinguitur in ſenectute; nullus tamen dicet abolitam huiuſmodi actionem ſymptoma eſſe.

Nos tamen contrà, abolitam actionem ſymptoma eſſe cum Galeno exiſtimamus. Vt autem veritas appareat ſequentibus fundamentis firmanda, & illuſtranda eſt. Primũ fundamentum, actio abolita variis mo-

dis audienda eſt; Primò quando impeditur, ſic ligatio manuum prohibet apprehenſionem, vt pedum ligatura deambulationem: hæc abolitio non eſt morbus, cùm proxima potentia ad agendum remaneat in noſtra poteſtate; Secundò actio poteſt dici abolita, quando finito opere ceſſat, aut dum non habet quod agat: ſic ventriculus poſt coctionem quieſcit, & aliæ corporis partes poſt ſenſum, & poſt motum; hæc rurſum abolitio non eſt contra naturam, quinimò intermiſſio tantùm dici debet: Tertiò ea actio re vera dicitur abolita, quando ampliùs non fit ob morbi interuentum; & hoc contra naturam dupliciter accidere poteſt: vel enim cum actione extinguitur etiam potentia, vt apparet in cæcitate; vel remanet potentia, licet aboleatur actio, vt in neruorum reſolutione.

Secundum fundamentum, abolitio non formam futuram indicat, vt priuatio, quando eſt principium generationis; ſed abſentiam, & extinctionem illius actionis quæ iam fuit; abolitio ſiquidem actionis præſupponit præcedentem habitum in partibus, vt cæcitas viſionem, ſurditas auditionem; non tamen ſimpliciter & abſolutè; quia dantur, qui naturaliter cæci ſunt, muti, &c. Obſeruandum autem in actionis abolitione dari regreſſum ad habitum, dummodò diſpoſitio, ſeu potentia ad agendum non ſit prorſus extincta; quòd ſi perfecta adſit priuatio, non ampliùs fieri poteſt tranſitus ad functionem.

Tertium fundamentum, Abolita actio priuatiuum, & poſitiuum eſſe quid poteſt ſimpliciter; philoſophicè ſcilicet, & medicè: Primo modo abolitio per ſe non eſt ens reale; eſt tamen priuatio actionis realis: per cæcitatem enim perit viſio in oculo, quæ eſt functio poſitiua & ſenſibilis; deinde quia definitur abolita actio, habet quoddam eſſe, ſi non reſpectu ſui ſimpliciter, ſaltem reſpectu habitus: ex Ariſtotele enim 6. topic. dantur quædam genera oppoſitorum, quorum vnum per alterum definitur, vt habitus: Secundo modo, abolita actio ratione actionis priuatio eſt; at ratione partis affectæ, & morbi, à quo dependet, ſymptoma illud exiſtentiam quandam habet, & poſitiuum quid eſt; deinde quando extinguitur potentia cum actione: at ſi remaneat diſpoſitio, in parte poſt abolitionem, non eſt perfecta priuatio. His ita ſuppoſitis, æquum eſt, vt concludamus cum Galeno, abolitam actionem ſymptoma eſſe.

Supereſt iam, vt obiectionibus ſatisfaciamus. Ad primam, & ſecundam reſpondemus, ſecundùm ea, quæ propoſita fuerunt in vltimo fundamento, abolitam actionem affectum eſſe ratione partis affectæ, & morbi, à quo promanat; non autem ratione priuationis. Ad tertiam patet ſolutio ex primo fundamento. Ad quartam dicendum eſt, ante pubertatem abolitã non eſſe actionem veneream, tum quia adeſt potẽtia naturalis, quæ ab ætate iuuenili impeditur: natura ſiquidem tunc temporis potius accretioni, quàm generationi incumbit; tum quia abolitio illa ſymptomatica dici non poteſt, cùm à morbo non dependeat; at in ſenectute eſt potius intermiſſio, quàm abolitio: natura ſiquidem debilitata quieſcit. Atque hæc de hac quæſtione ſufficiant. Iam an actio imminuta, & deprauata inter ſe diſtinguantur, inquirendum.

An

An imminuta & deprauata actio inter ſe diſtinguantur.

TRIA tantùm ſunt actionis læſæ genera, vt ex ſuperioribus conſtat; Primum abolitam actionem cótinet; Secundum imminutam; Tertium deprauatam. Hæc ſecundùm Galeni doctrinam re vera inter ſeſe diſtinguntur; abolitio ſiquidem priuationem actionis indicat; imminutio debilitatem; deprauatio vitium, ſeu corruptionem. Contrà tamen, multi actionem potiſſimùm imminutam à deprauata non differre variis rationibus inferre conantur; earum autem hæc eſt ſeries: Prima ratio; quæ continentur ſub eodem genere mali, non differunt inter ſe: at actio imminuta, & deprauata ex Galeno cap. 3. lib. de ſympt. differentiis continentur ſub eodem genere mali; actio ſiquidem male fit bifariam; debiliter ſcilicet, & deprauatè; ergo, &c. Secunda ratio ex Galeno cap. 1. lib. 3. de ſympt. cauſ. deprauata concoctio ſub ſe debilem & corruptam continet: ſic enim loquitur; deprauata, inquit, fit concoctio dupliciter, per tarditatem ſcilicet, & per corruptionem: tarda autem idem dicit, quod debilis actio ex Galeno, vt declarat Argenterius cap. 3. de ſympt. differ. ergo hæc inter ſe non diſtinguntur: Tertia ratio, actio imminuta poteſt eſſe deprauata; probatur in graui auditu adeſt actio imminuta læſa, vt conſtat; vt etiam & in debilitate viſionis: at in graui auditu magnus ſonus non talis auditur, qualis eſt, & in difficultate viſionis, non talia cernuntur obiecta qualia ſunt ergo ſimul & eodem tempore erit actio læſa per imminutionem, & per deprauationem.

Nos contrà, hæc duo actionis læſæ genera inter ſe diſtingui affirmamus: vt autem iſtius opinionis ratio pateat, ſequentia proponenda ſunt fundamenta: primum fundamentum; actiones abolitæ, imminutæ, & deprauatæ duobus modis conſiderari poſſunt; propriè ſcilicet, & communiter; ſi propriè conſiderentur, diſtinguntur inter ſe; quia abolitæ priuationem, imminutæ debilitatem, deprauatæ corruptionem denotant: at ſi impropriè & communiter ſpectentur, confundi poſſunt: ſic inſignis imminutio abolitionem dicit, præſertim cùm imminutio ſit via ad abolitionem; ſic deprauata imminutam comprehendit aliquando ex Galeno. Secundum fundamentum, imminuta actio, & deprauata variè vſurpantur in Galeni doctrina, vt declarat Argenterius comm. in art. par. & cap. 3. de ſympt. differentiis. Imminuta primùm actio minorem, imbecillam, obtuſam, confuſam, tardam, raram, intermittentem, ob debilitatem longiorem & imperfectam actionem ſignificat, vt exemplis illuſtrat Argenterius: deprauata verò inæqualem, inordinatam, corruptam, tardam etiam actionem denotat apud Galenum: ſic etiam dum non fit actio quæ fieri debet, ob mentis vitium, aut dum vna pro altera efficitur, dicitur deprauata; vtrumque autem vitium, imminutionis ſcilicet & deprauationis, non ſolùm in re, ſed etiam in agendi modo contingere poteſt.

Supereſt, vt propoſitis obiectionibus ſatisfaciamus: Ad primam dicimus, actionem deprauatam & imminutam per ſe conſtituere genera diuerſa, vt patet ex ſuperiori diſputatione: & quamuis ſecundùm Galenum ſub eodem genere mali in læſione ſenſus, & motus contineantur; non tamen ſequitur, ea inter ſe non

differre, vt notum eſt. Ad ſecundam reſpondemus, deprauationem accidere poſſe cum tarditate, non tamen propterea deprauata actio dici debet imminuta, vtraque ſiquidem tarda eſſe poteſt. Ad tertiam dicimus, actionem eam & imminutam & deprauatam dici poſſe ſub reſpectu organi & obiecti; organum autem vitiatum in graui auditu non poteſt percipere magnum ſonum ob organi vitium; proportionatum tamen recipit ſecundùm aurium diſpoſitionem. Atque hæc de actionis læſæ generibus ſufficiant.

De ſymptomatum differentiis ſecundum actionum naturalium, & animalium varietatem.

PROPOSITA generali doctrina eorum ſymptomatum, quæ ab actione læſa dependent; iam priuſquam differentias ſpeciales ſecundùm actionum varietatem perſequamur, vniuerſalis earum tabula explicanda eſt, vt faciliùs ea, quæ circa actionum corporis humani læſiones dicturi ſumus, percipi poſſint. Obſeruãdum igitur in primis, actiones variè partiri poſſe ſecundùm Galeni doctrinam; Primò in animales, & naturales tantùm; Secundò penes facultatum, ſpirituum, & partium principum partitionem, functiones in animales, vitales & naturales diuiduntur: Tertiò in voluntarias, naturales, & mixtas: Quartò in ſimilares, & organicas, prout à temperie, & à conformatione dependent.

Nos propoſitas diuiſiones probamus; hoc tamen in loco eam tantùm amplectimur, per quam actiones in animales, & naturales tantùm partiuntur ſecundùm Galenum cap. 3. de ſympt. differentiis: neque eſt, quòd quis vitalem functionem obiiciat, cùm ſub naturali contineatur: pulſus enim naturalis eſt actio, & ideò Galenus cap. 4. lib. cit. de pulſu abolito, & vitioſo vnà cum aliis functionibus naturalibus læſis tractat; ſic 1. de difficultate reſpir. & alibi, per naturalem vitalẽ actionem complectitur: animalis autem ea actio nobis erit, quæ ab anima procedit, & quæ voluntaria eſt. Diuiditur autem à Galeno in tres differentias; vna eſt ſenſifica, cuius quinque ſunt ſpecies, viſio, auditio, olfactio, guſtus, & tactus; cuius quidem peculiaris, nec aliis communis paſſio dolor eſt: altera eſt nutrix, cuius quidem motus voluntarius eſt, & inſtrumentum vnicum, ac voluntarium; muſculus ſcilicet licet motus multiformis videatur: Tertia principes functiones continet, imaginationem ſcilicet, ratiocinationẽ, & memoriã; addunt alij ſenſum cõmunem. Naturalis actio ita dicitur, quòd à natura prodeat, non à voluntate, nec ab anima niſi remotè. Iſtius tres ſunt generales differentiæ, nutritio, accretio, & generatio; quibus aliæ quatuor ſubſeruiunt, & ancillantur; attractio, retentio, aſſimilatio, ſeu concoctio, & expulſio. His ita ſuppoſitis, iam quod ſequitur explicandum, quomodò iſtæ actiones ſcilicet lædantur.

Porrò actio quælibet ſiue animalis ea ſit, ſiue naturalis, tribus modis lædi poteſt, per imminutionem ſcilicet, per abolitionem, & per deprauationem. Abolitio exemplis illuſtrari poteſt; ſenſatio in primis abolitionem patitur, vt apparet in cæcitate, & ſurditate: motio etiam per apoplexiam, & per paralyſim; principes etiam functiones per carum, & per apoplexiam etiam abolentur; nutritio etiam per atrophiam extinguitur;

guitur; expulſio naturalis fæcum per miſerere mei; attractio per abolitam appetentiam; retentio per lienteriam; generatio per ſterilitatem: quin etiam in vitali functione perit pulſus, non quidem in corde, niſi per mortem, ſed in aliis partibus remotis: Secundò actiones animales imminuuntur etiam; Primò in ſenſatione, quando hebetantur, vt in graui auditu, & in obtuſa viſione; Secundò in motu, vt apparet in ſtupore: Tertiò in principibus functionibus, quando debilitantur, vt in ſtultitia, in lethargo: deinde in naturæ ſtatu functiones naturales diminutionem patiuntur, quando partes debiliter trahunt, retinent, concoquunt, expellunt, & nutriuntur. Denique deprauatæ ſunt, quando vitioſæ exercentur functiones; ſic primò in ſenſatione, quando non talia, qualia videri, audiri, & ſentiri debent, videntur, audiuntur, & ſentiuntur: Secundò in motu, dum perperam mouentur partes, vt in conuulſione, tremore, horrore, rigore, palpitatione, tuſſi: Tertiò in principibus actionibus, quando vitioſè obeuntur, vt in delirio, melancholia: Quartò in functionibus naturalibus deprauantur etiam propoſitæ actiones, vt apparet in hydrope, cachexia, elephantiaſi, in molæ productione, in monſtroſa generatione, &c. Atque hæc in vniuerſum de ſymptomatum differentiis, quæ circa actiones animales, & naturales læſas verſantur, ſufficiant: de illis enim fuſiùs, & clarius, dum de cauſis ſymptomatum agemus, diſputaturi ſumus.

De qualitatis mutatæ natura, & differentiis.

TRIA ſunt ſumma ſymptomatum genera, actio ſcilicet læſa; qualitas mutata, & excretorum vitium. De actionis læſæ natura, generibus, & differentiis ſatis ſuperque, ni fallor, dictum eſt. Superſunt alia duo genera examinanda. De qualitate itaque mutata ſecundùm Galeni ordinem priùs agemus. Illam ſimplicem corporis affectum appellat; quia eſt habitus ex permanentium conſtantiúmque numero: affectus ſiquidem vera ratio potius qualitati mutatæ, quàm actioni læſæ, aut excrementis conuenit, vt ſupra demonſtratum fuit; quia & colores, & ſapores tactiléſque qualitates conſtantiam habent in ægrorum corporibus; odores tamen expirant quidem, ſed eorum cauſæ permanentes ſunt, licet continuò non percipiantur. Galenus noſter cap. 6. de ſympt. differentiis, ſymptomata, quæ circa qualitates mutatas verſantur, in quatuor partitur differentias; quædam viſibilia ſunt, alia odorabilia, quædam guſtabilia; quartam claſſem conſtituunt tactiles qualitates.

Viſibilia in coloribus non quidem naturalibus, ſed in illis qui præter naturam ſunt, conſiſtunt, ſiue in toto corpore appareant, vt in ictericis, quando vniuerſum corpus croceo colore, aut nigro inficitur ob bilis & melancholiæ diffuſionem; ſiue in parte aliqua, vt in lingua, in oculo, in tumoribus, ſiue in pluribus partibus, vt in facie, & in ſuperiori, vel in inferiore corporis parte.

Odorabilia ſymptomata ſunt, fœtores teterrimi, & graues odores, quos vel totum corpus, quando per poros, & meatus à natura in extrema ſuperficie effictos, fœtores egrediuntur, vel quædam corporis partes expirant, vt os, nares, axillæ, vulua, pedes; non quidem naturaliter, ſed contra naturam: eiuſmodi autem odores per reſpirationem deprehenduntur, vt declarat Galenus

cap.6.lib. cita.Guſtabilia ſymptomata ſunt, ingrati ſapores, qui linguam & palatum inficiunt,vt linguæ amaror à bile, ſapor acidus à melancholia, ſalſus à pituita : ſic quæ vel ex pulmonibus, vel ex ventriculo reiiciuntur, vel quæ à cerebro defluunt, ſalſa,amara,acida,aut alterius ſaporis apparent; quinimò Medici quidā ſudores & vrinas deguſtare ſolent ex Hippocrate ſect.5.6. epid. aphor.19. Denique tactiles qualitates inter ſimplices corporis affectus locum habent; vt tactus cutis, dura,ſcabra, arida, præhumida, rugoſa : neque enim tantùm qualitates primæ, ſed etiam ſecundæ tantùm indicantur,vt declarat Galenus 2. de temper.cap.4.

Hîc duæ leues difficultates ſeſe offerunt excutiendæ; Prima eſt, cur Galenus de qualitatibus quæ circa auditum verſantur, non egerit,vt de aliis omnibus ſenſibilibus; Secunda, cur inter tactiles qualitates primas etiam non enumerauit : frigiditas enim ſymptoma eſſe poteſt, & calor & aliæ. Ad primum reſpondemus, Galenum audibiles qualitates omiſiſſe non ſine conſilio; cum enim ſoni & voces ſint actiones non permanentes,& quæ eſſentiam ſuam in fieri obtinent, ad ſymptomata quæ effectus ſunt corporis,referri non poſſunt; ſed vel ad ſenſificæ & motricis actionis læſæ accidentia, vt vult Galenus cap.3.lib.cit.& circa finem c.6. quinimò Galenus cap. 2. ſtrepitum cōtineri ſub excretorū vitiis,declarat cū inflandi vim obtinēt,& murmura excitant : profluunt, inquit, tum ab actione læſa, tum à qualitate mutata. Ad ſecundum dicendum eſt, ſub tactilibus & primas & ſecundas contineri poſſe, licet Galenus de ſecundis tantùm tractet. Obſeruandum autem ex Galeno, colores,& odores,& ſapores,& tactiles qualitates in ſanis corporum temperamenta ſequi, in ægris verò intemperiem; alioqui ſiquidem ſymptomata nec dici, nec eſſe poſſunt. Iam propoſita doctrina examinanda eſt.

An quatuor tantùm ſint qualitatis mutatæ differentiæ,ratione ſcilicet coloris, odoris, ſaporis, & tactilium qualitatum.

DVÆ ſunt opiniones,quæ iſtius quæſtionis veritatem exercent; Prima eorum eſt, qui propoſitam à Galeno diuiſionem vt imperfectam tacitè accuſant. Ex eorum cenſu ſunt Fernelius cap.3.lib.2. de ſympt. Bertinus cap.2. lib. 14. Hi quintam differentiam adiiciunt, earum ſcilicet qualitatum, quæ circa auditum verſantur, vt ſunt ſoni & voces contra naturam, auriū tinnitus,pulmonum fauciúmque ſtertores, dentium ſtridores, rugitus, & borborigmi ventriculi & inteſtinorum, ructus, crepitus. Illorum opinioni ratio conſentire videtur; cùm enim ſimplicium corporis affectuum differentiæ ſecundùm ea quæ ſenſibilia ſunt à Galeno conſtituantur, non videtur excludendus ſenſus auditus, præſertim cùm dentur ſoni & voces contra naturam, vt dantur colores, odores, ſapores, & tactiles qualitates. Alia opinio aliorum eſt, qui propoſitas quatuor differentias vt vitioſas damnant, quod quidem variis rationum momentis conantur probare: Primò ſymptomata omnia à morbis immediatè dependent, vt notum eſt; at ſapores, odores,colores, & aliæ qualitates, quæ contra naturam ſunt,non poſſunt immediatè dependere à morbis, ſed à partibus, aut humoribus corporis tantùm : nullus enim eſt morbus ſimilaris, organicus, aut

com

communis, qui qualitates illas ex ſe producere poſſit; ergo, &c. Secunda ratio. Multi alieno colore infecti apparent, & fœtidos odores per varias corporis partes expirant, quinimò & cutem aſperam, rugoſam, aliáque qualitate defœdatam habent, qui non ægrotant: Non igitur colores, ſapores, odores, & aliæ qualitates ſymptomata dici poſſunt. Tertia ratio, colores, odores, & ſapores ab humoribus excrementitiis dependent; quare potiùs contineri debent ſub excretorum vitio, quàm ſub ſimplici corporis qualitate: Quarta, affectus omnes permanentiam habere debent; atqui odores, ſapores, & colores, qualitates ſunt tranſeuntes, non permanentes, cùm continuò non percipiantur. Non igitur dici poſſunt affectus, ſeu ſymptomata.

Nos contrà cum Galeno quatuor tantùm qualitatis mutatæ differentias agnoſcimus penes viſum, guſtum, olfactum, & tactum: nec valet Fernelij & Bertini opinio, vt patet ex iis quæ propoſita fuere in ſuperiori capite: vt autem iſtius doctrinæ veritas appareat, ſequentia iacienda ſunt fundamenta.

Primum fundamentum: obiecta ſenſibilia, vt colores, odores, ſapores, & tactiles qualitates, duobus modis conſiderari poſſunt; naturaliter ſcilicet & ſymptomaticè: naturaliter rurſum duobus modis; Primò prout ea corporum temperamenta & mixtionis rationē in naturalibus ſequuntur: Secundò, prout in ſanis corporibus ſpectātur: nulla enim ſunt corpora ferè, quæ qualitatibus illis careāt. Atque hac ratione obiecta illa ſympt. non ſunt, vt declarat Galenus cap. 6. de ſympt. differ. qualitates ſiquidem intendi & remitti poſſunt ſecundùm naturam ſine morbo pro varia corporum temperie, ac diſpoſitione; & ſecundùm cauſarum internarum & externarum conſtitutionem ſymptomaticè, quatenus qualitates illæ à morbis ortum habent, & à cauſis morbificis mediatè dependent: hoc enim modo colores, odores, ſapores contra naturam re vera ſymptomata ſunt.

Secundum fundamentum; qualitates mutatæ dupliciter in corporibus ægris ſpectari poſſunt; Primò prout à Medicis, vel ab ægris ipſis ſenſibus percipiuntur; atque hac ratione actiones ſunt, ſiue affectiones tranſeuntes: non enim remanent poſt ſenſationem, vel prout permanent obiectiuè, & radicaliter in ægris; & hoc modo permanentiam habent in illorum corporibus: at verò licet qualitates illæ à mixtione, & à partium, ac humorum conditione dependeant; cauſaliter & mediatè; tamen morbi antequam ſymptomata oriantur, apparent: non enim ſymptomata dici poſſunt, niſi per morborum interuentum; nec etiam ſub excretorum vitio continentur, quia excrementa tunc temporis non ſymptomatum, ſed cauſarum rationem habent, vt poſteà demonſtrabimus. His ita iactis fundamentis, iam patet ſolutio ad prædicta.

De vitiis excretorum.

CAPVT IV.

TERTIVM & vltimum ſupereſt ſymptomatum genus examinandum, quod circa excretorum vitia verſatur. Obſeruandum autem in primis, duplicem errorem in excretis accidere poſſe; vt declarat Galenus cap. vlt. lib. de ſympt. differentiis: vel enim à corpore per exceſſum excernuntur, vel præter naturam in eodem detinentur,

tur. Tripliciter autem hæc duo vitia contingere poſſunt; Primò ratione ſubſtantiæ; Secundò ratione quantitatis; Tertiò ratione qualitatis. Vitium ſubſtantiæ duplex eſt; vel enim refertur ad id quod excernitur, vel ad excretionis modum: quod excernitur, poteſt eſſe & ſecundùm naturam ratione originis, vt ſanguis, ſemen, pinguedo, ramenta; vel contra naturam, vt humores putridi, vermes, caro ſpongioſa: excretionis modus præter naturam eſt; quando, verbi gratia, præter naturæ præſcriptum per varias corporis partes, vt per ſudores, per aluum, per veſicam, per os, per nares reiicitur; tum etiam caruncuIæ per renes, ramenta inteſtinorum per aluum. Quantitatis vitium dupliciter accidit; Primò ratione exceſſus, quando abundantiùs profluunt excrementa, vt in diarrhœa, dyſenteria, diabete, in ſudore copioſo, in hæmorrhagia liberaliori: Secundò, ratione defectus, quando parciùs euacuantur: tunc enim vires grauant, & vaſa, ac cauitates, quibus continentur, præter naturam replent & diſtendunt: Tertiò peccant excrementa circa qualitates primas & ſecundas, quando ſibi, & naturæ animali conuenientia accidentia non ſeruant; vt pituita dum ſalſa, & acida euadit, & bilis æruginoſa, vitellina, aut atra; tum etiam quando penes odorem, ſaporem, colorem, craſſitiem, tenuitatem, aliáſque qualitates immutantur.

Hìc autem notandum, huiuſmodi excrementorum vitia non eſſe numeranda inter ſymptomata, niſi à morbis oriantur, & ab iiſdem dependeant, vt declarat Galenus loco cit. omnem enim ſymptomatum naturam morbi præcedere ſolent. Poſteà tamen veluti ſerie quadam ſymptomata varia morbis ſuccedunt; quinimò excrementa ipſa cauſarum rationem habere poſſunt, dum præter naturam retinentur, aut vacuantur, vt demonſtratum fuit cap. 19. ſect. 2. excrementorum ſiquidem prouentus communis eſt morborum cauſa. Iam propoſita doctrina illuſtranda, & examinanda.

An excrementa dici poſſint ſymptomata.

AN excrementa corporis, quæ præter naturam excernuntur, aut retinentur, ſiue re vera excrementa ſunt, ſiue talia dicantur, ſymptoma ſint, dubitatione non caret. Qui negatiuam iſtius quęſtionis partem tuentur, variis rationibus fulciuntur, quarum hæc eſt ſeries: Prima ratio, excreta & retenta ſunt cauſæ morborum, vt demonſtratum eſt cap. 19. ſect. 2. ergo non poſſunt eſſe ſymptomata: Secunda ratio, ſymptomata immediatè pendent à morbis; at ex Galeno c. 2. lib. de differ. ſympt. excretorum vitia pendent ab actione læſa, & à qualitate mutata; ergo, &c. Tertia ratio, ſymptomata omnia contra naturam ſunt, vt patet; at ſanguis, ſemen, pinguedo, aliáque naturalia, quæ retinentur, vel excernuntur, ſecundùm naturam ſe habent; ergo, &c. Quarta, ea eſt natura ſymptomatum, vt permanentiam habeant; at quæ excernuntur, cùm non maneant, ſed extra corpus ferantur, permanentiam habere non poſſunt; ergo, &c. Quinta, quæ contra naturam retinentur, non poſſunt dici excreta, vt nominis ipſius ratio indicat: ergo nec ſymptomata in genere excretorum.

Nos contrà, excrementa re vera ſymptomata eſſe, & tertium ſymptomatum genus conſtituere cum Galeno exiſtimamus. Iſtius autem opinionis

nionis hæc erunt fundamenta. Primum, excremēta duobus modis conſiderari poſſunt; Primò prout habent rationem cauſarum, ſecundùm ea quæ propoſita fuerunt à nobis ſect. 2. Pathol. noſtræ, cap. 9. excreta enim & retenta in infinita morborum genera deducunt; ſicque ſymptomata non ſunt; vel ſecundò quatenus morbis ſuccedunt, ſiue continenter, ſiue aliis ſymptomatis intercedentibus, vt ait Galenus cap. vlt. de ſympt. differ. & hoc eſt quod vult idem Galenus cap. 2. eiuſdem lib. dum excretorum vitia ab actione læſa, & à qualitate mutata oriri aliquando affirmat: atque hoc modo excreta re vera ſymptomata ſunt; ſic pus in vlcere ſymptoma eſt: deinde dantur alui, & vrinæ, & ſudoris ſymptomaticæ excretiones.

Secundum fundamentum; excretorum vitia ad duo referri poſſunt: Primò ad ea quæ naturalia ſunt, dum contra naturam excernuntur, vt ſanguis, ſemen, pinguedo, aliáque, vt apparet, in hæmorrhoïde, in gonorrhæa, in dyſenteria: Secundò ad ea quæ inutilia ſunt dupliciter; vel enim ordinaria ſunt excrementa, vt vrina, feces, ſudores; vel extraordinaria, & toto genere contra naturam, vt lumbrici, caro ſpongioſa. Neque enim exiſtimandum eſt cum Argenterio cap. 4. de ſympt. differentiis, ea tantùm eſſe excrementa, quæ poſt concoctiones ab humoribus naturalibus reſultant: illud ſiquidem de naturalibus excrementis verum eſt; ſiue vtilia ſint, vt ſanguis menſtruus, ſemen; ſiue inutilia ſecundùm reſpectum, vt bilis, melancholia, ſerum: ratio eſt, quia excrementi nomen latiùs patet; omnia enim quæ præter naturam excernuntur, aut retinentur, communiter excrementa appellantur.

His iactis fundamentis concludimus, excrementa ſymptomata eſſe. Quod autem ad propoſitas obiectiones ſpectat, ad primam, & ſecundam patet ſolutio ex primo fundamento: Ad tertiam reſpondemus, ſanguinem & ſemen non eſſe ſymptomata, quatenus ſecundùm eorum naturam conſiderantur; ſed quatenus præter naturam retinentur, aut vacuantur. Ad quartam dicendum eſt, & reſpondendum tribus modis; Primò excrementa poſt excretionem eſſe ſigna ſymptomatica ratione Medicorum; Secundò ea conſiderari ante excretionem in corpore, atque tunc permanentiam habere: Tertiò excrementorum ſymptomaticam naturam & fixam pendere à morbo, & à qualitate mutata, & ab actione læſa, prout conſiderantur, vt ſunt in motu, & dum excernuntur. Ad quintam dicimus, quæ contra naturam retinentur, eſſe excrementa; excrementi ſiquidem ratio refertur & ad actum excretionis, & ad potentiam ad excretionem. Atque hæc de ſummis ſymptomatum differentiis dicta ſint. Alia nunc quæſtio ſupereſt, priuſquam de particularibus differentiis agamus, explicanda.

An excrementa, vt ſymptomata ſunt, ab intemperie tantùm produci poſſint; non autem ab aliis morborum generibus.

GRAVIS & abſtruſa ſeſe iam offert quæſtio excutienda, an ſcilicet excrementa, vt ſymptomata ſunt, ab intemperie tantùm, non autem à praua conformatione & ſolutione vnitatis produci poſſint. Argenterius cap. 6. de ſympt. differentiis ex morbis quoſdam non parere excrementa, nec qualitates corporis

immutare affirmat. illius autem hæ ſunt rationes: Prima, morbi organici, qui inſtrumentarias partes infeſtant, nullam per ſe vim habent ad excrementa mutanda: probatur, quia excrementorum generatio eſt opus facultatum naturalium, non autem conformationis: at per intemperiem, non autem per prauam conformationem vitiantur facultates illæ: Secunda ratio, infiniti dantur morbi organici & communes, in quibus nulla excrementa apparent, aut generari poſſunt, vt conſtat; ergo, &c. Tertia, excrementa non poſſunt eſſe ſymptomata, niſi prout aut retinentur, aut excernuntur contra naturam: at per intemperiem tantùm læduntur retentio & expulſio; ergo à ſola intemperie excrementorum vitia.

Nos contrà, excrementorum vitia ab omnibus morborum generibus, potiſſimùm tamen ab intemperie produci poſſe exiſtimamus: vel enim excrementa poſſunt eſſe cauſæ omnium morborum, ſic & ab omnibus morbis procreari; rationes autem ſeu demonſtrationes, quæ opinionis huius veritatem oſtendunt, hæ ſunt: Prima, in vulneribus & vlceribus ſanguinolenta & purulenta excrementa apparent; atqui in illis morbis tria morborum genera cõſiſtunt. Quòd ſi obiicias, eorum generationem ab intemperie dependere; dicendum eſt, non dari ſolutionem ſine intemperie, & morbos ibi ſimul concurrere: Secunda, in obſtructione occluſis meatibus expurgationi dicatis aceruantur excrementa, & præter naturam ſuccreſcunt, vt patet in ſuppreſſione menſium, in ictero; congeruntur enim ſuperfluitates, & qualitates etiam corporis immutantur: Tertia, ab omnibus morbis actiones læduntur, aut lædi poſſunt; naturales ſcilicet, vitales, & animales; at actionis naturalis potiſſimùm læſionem ſequitur excrementorum prouentus; ergo, &c.

Supereſt, vt obiectionibus ſatisfaciamus. Ad primam reſpondemus, generationem excrementorum potiſſimùm ab intemperie, & à læſione functionum naturalium dependere, licet in naturali ſtatu continua ſit excrementorum productio à facultatibus naturalibus bene ſe habentibus; tamen eorum vitia ab omnibus morbis poſſe dependere. Ad ſecundam dicendum, non eſſe neceſſe adeſſe excrementa in omnibus morbis: ſufficit enim, dummodò conſtet in quibuſdam morbis organicis & in ſolutione vnitatis aliquando apparere excrementorum vitium. Ad tertiam reſpondemus, prauam conformationem, & ſolutionem vnitatis cauſas eſſe poſſe retentionis & expulſionis excrementorum; vt patet in vulneribus, tumoribus, &c.

De differentiis particularibus ſymptomatum.

Capvt V.

Symptomata, vt & morbi, dupliciter diuidi poſſunt; Primò ſecũdùm genera in actionum læſiones, qualitatum mutationes, & excretorum vitia, vt patet ex ſuperiori doctrina. Secundò penes particulares, ſeu accidentarias differentias, de quibus nunc breuiter agendum eſt: cùm enim earum infinitus ſit numerus, nec noſtri inſtituti ſit ſingulares perluſtrare, præcipuas tantùm proponemus.

Primò diuidi poſſunt ſymptomata ratione morborum, à quibus dependent; alia ſiquidem à morbis ſimplicibus, ſiue ſint ſimilares, ſiue organici, ſiue communes; alia à compoſi

poſitis, ſeu implicitis oriuntur. Secundò, ratione temporum quædam accidunt, in principio, vel in augmẽto, vel in ſtatu. Tertiò, quædam ſunt inſeparabilia à morbis, quædam ſuperuenientia. Quartò, quædam morbos externos, alia internos comitantur. Quintò diuidi poſſunt ſymptomata ratione partium affectarum: quædam enim morbos capitis, alia affectus thoracis, nonnulla morbos partium naturalium, alia denique affectiones artuum conſequuntur. Sextò ratione cauſarum etiam conſiderantur ſymptomata; atque ita quædam morbos, alia cauſas, quædam actiones læſas & qualitates mutatas magis ſequuntur; quod quidem mediatè vel immediatè, & cum cautione admittendum eſt. Cæteras particulares differentias proponit Argenterius cap. 7. de ſympt. differ. quarum omnium exactiorem inquiſitionem otioſis relinquo, vt ad vtiliorem doctrinam, quæ de cauſis ſymptomatum tractat, properare valeam.

De cauſis ſymptomatum.

CAPVT VI.

SYMPTOMATVM cognitio & contemplatio communiter à Medicis in tres diuiditur partes: Prima eorum naturam explicat; Secunda de differentiis tractat; Tertia circa cauſarum demonſtrationem verſatur. Iam explicata à nobis ſymptomatum natura, & propoſitis etiam differentiis, ſuperſunt adhuc cauſæ demonſtrandæ, priuſquàm huic noſtræ Pathologiæ poſtremam imponamus manum. At verò quia generalem tantùm, non autem particularem rerum contra naturam hiſtoriam in hoc opere ſectamur, vt declaratum fuit à nobis c. 1. ſect. 1. ideo non ſpecialiter cum Galeno, ſed generaliter tantùm de cauſis ſymptomatum agemus, & quomodò actiones lædantur, ſiue per abolitionem, ſiue per imminutionem, ſiuè etiam per deprauationem; ac deinde qua ratione qualitates, & excrementa immutentur, demonſtrabimus. Porrò vt ſuperior doctrina illuſtrior euadat, in proponendis ſymptomatum cauſis eumdem ſeruabimus ordinem, quem in explicandis eorumdem differentiis ſecuti ſumus. Agedum igitur, à generali ſymptomatum ortu diſputationem noſtram exordiamur, & an omnia ſymptomata à morbis tantùm oriantur, inquiramus.

An vnica ſit generalis ſymptomatum cauſa, morbus ſcilicet.

GRAVIS, multiſque labyrinthis implicita ſeſe jam offert excutienda quæſtio, de ſymptomatum ortu & generatione; an ſcilicet ſymptomata à morbis tantùm oriantur. Quæſtionis iſtius determinatio admodum obſcura ob varias eaſque inter ſe diſſidentes Medicorum ſententias. Argenterius cap. 1. lib. de cauſ. ſympt. plurima quidem ſymptomata à morbis exoriri, & originaliter ab illis dependere concedit; multa tamen non ſolùm à morborum cauſis, & à partibus affectis, ſed etiam aliunde profluere pertinaciter contendit. Vt autem opinionis iſtius veritatem confirmet, varias tum authoritates, tum rationes proponit, quarum ſeriem lubet proponere, atque Medicorum cenſuræ & iudicio ſubiicere. Prima eſt, Galenus lib. de opt. ſecta ad Thraſibulum cap. 18. ſymptomatum alia à cauſa, alia à partibus affectis, nonnulla à facultatibus, quædam ab ipſis ægrotantibus dependere ſtatui: non igitur omnia ſympto-

mata à morbis dependent. Secundò, authoritate. Idem Galenus 3. de ſympt. cauſis cap. 1. ſymptomata partim ab intemperie partium ſimilarium, partim à morbis organicarum partium, etiam à vitio materiæ ſecundùm quantitatem, & qualitatem, profluere affirmat. Tertiò, author idem Galenus 5. de ſimplicibus, ſcribit viſum hebeſcere ſine morbo, huicque vitio oxidorcica remedia mederi. Quartò ex vitio ſpirituum & caloris natiui, inquit, dum recurrunt ad interiora, varia oriuntur ſymptomata ſine morborum præſentia, vt apparet in timore, in ira, dum contremiſcunt partes, tum etiam & in ſyncope. Quintò qui nimio veneris amore exæſtuant, inquit, nec dormiunt, nec appetunt, & in illis ferè omnes actiones vitiantur; nec tamen ægrotant amantes. Sextò in faſcinationibus, inquit, varia ſymptomata excitantur ſine vllo morbo: in ligatura enim venerea, verbi gratia, nullus apparet morbus. Septimò in horrore, & rigore deprauantur actiones; at hæc duo ſymptomata à cauſis morbificis dependent, & à facultate expultrice ſecundùm Galenum. Octauò in vertigine, dum omnia videntur circumagi, viſio læditur ſine morbo à ſpirituum perturbatione. Nonò dolet ventriculus, inquit, in appetitu animali ſine præſentia alicuius morbi. Atque hæ ſunt ſubtiliſſimæ illius viri rationes.

Afferamus iam & nos in opinionis Argenterij gratiam & ſubſidium, authoritates & rationes quaſdam, priuſquam mentem noſtram aperiamus. Prima hæc erit, Galenus cap. 1. 2. de ſymptomat. cauſ. ſymptomatum, inquit, alia à natura ipſa coacta ab aliqua cauſa contra naturã oriuntur, vt apparet in tuſſi, ſingultu, ſternutatione, oſcitatione, pandiculatione; alia à morbis, vt palpitatio, conuulſio; alia ab vtriſque, vt tremor, torpor. Non igitur à morbis omnia ſymptomata dependent. Secundò, Galenus lib. de differ. & cauſ. ſympt. vult vitia excretorum, & qualitatum mutationes, ab actione læſa, quæ ſymptoma eſt, dependere. Ergo hæc non ſolùm à morbis, ſed etiam à ſymptomatis ipſis oriuntur. Tertiò ex Galeno 1. de cauſis ſympt. ſenſoria, & actiones ſenſificæ ab obiectis excellentioribus læduntur, vt patet in viſione, & in auditione; ergo læſio actionum à cauſis externis pendere poteſt: Quartò ſtupor inducitur à torpedine ſine alicuius morbi impreſſione: Quintò morbi accidentia ſunt; ergo non poſſunt generare ſymptomata, cùm per ſe non habeant vim agendi. Sextò, ſi omnia ſymptomata à morbo dependerent, realiter exiſterent, cùm à cauſa reali realis etiam effectus profluere debeat: at actio realis non eſt abolita actio, cùm ſit priuatio; quare à cauſa reali, ſcilicet à morbo realiter exiſtente dependere non debet.

Iam nos vt tam arduæ & intricatæ quæſtionis veritatem aperiamus, exiſtimamus cum Galeno contra critici illius ſententiam vera ſymptomata immediatè à morbis dependere: cauſa enim, morbus, & ſymptoma ordine naturæ & generationis ſeſe inuicem conſequuntur; & vt morbus à cauſa, ſic ſymptoma à morbo ortum habet ex maiorum noſtrorum doctrina: ideo Galenus primo de ſympt. differ. omnis ſymptomatum origo à morbis, inquit, ducitur, & 1. de cauſ. ſympt. magnitudinem morborum, inquit, ſymptomatum magnitudo ſequitur, cùm morbi ſint vt cauſæ, ſymptomata vt effectus. Vt autem opinionis iſtius veritas eluceſcat, quædam proponenda ſunt

fundamenta. Primum ex Galeno cap. 6. lib. de ſympt. differ. Symptomata ab operibus diligenter diſtinguenda ſunt, cùm inter ſe ſimilia ſint, & ſæpiſſimè confundantur: opera à natura fiunt, inquit ille, & ſolius naturæ beneficio perficiuntur ſine actionum læſione, vt patet in naturalibus excretionibus, quæ vel per ſudorem, vel diarrhæam, vel hæmorrhagiam terminatur; ſcilicet à quantitate, vel qualitate humorum natura irritatur: ſymptomata autem ſemper à morbis fiunt, & ab illis dependent, cùm naturam ſymptomatum ſemper morbi præcedant ex Gal. atque in eo potiſſimùm à naturæ operibus diſtinguntur. Secundum fundamentum: Symptomatum varia eſt natura & conditio; quædam re vera talia ſunt, quæ à morbis immediatè dependent, vel à cauſis morbificis, & à partibus mediatè per morbos, vt in pleuritide dolor lateris, difficultas reſpirationis, tuſſis, &c. alia impropriè, quæ ad ſenſum tantùm talia videntur, vt accidentia ſeu motiones, quæ pathemata animi conſequuntur; & hæc ſine morbis contingere poſſunt, vt patet in amore, gaudio, ira: at verò ſymptomata quæ à faſcinatione dependent, cùm à morbis ordinariis non oriantur, ſed ab occultioribus cauſis, ideo de his non diſputo.

His iactis fundamentis, concludimus, vt ſuprà, ſymptomata à morbis dependere, tum ratione, ſeu ordine naturæ & generationis. Iam Argenterij obiectionibus ſatisfaciamus. Ad primam Galeni authoritatem reſpõdeo, Galenum ibi contra Empyricos agere, qui vtilia, id eſt, curationi inſeruientia ſymptomata ab inutilibus diſtinguere neſciebant: dum autem à partibus, cauſis, facultatibus, & ægrotantibus ſymptomata dependere ſcribit, non ſimpliciter audiendum eſſe, ſed cum diſtinctione: ſymptomata enim non immediatè à partibus, aut à facultatibus, cùm ſint res naturales; ſed mediatè per morbos profluere poſſunt, quatenus ſcilicet afficiuntur, & impediuntur; ſic etiam nec cauſæ, nec corpora noſtra, niſi per morborum interuentum, eadem parere poſſunt. Ad ſecundum reſpondemus cum Galeno cap. 1. lib. 3. de ſymptom. cauſ. interdum ventriculo minimè affecto concoctionem vitiari ob cibi potioniſque immodicam copiam, vel propter qualitatem alienam, vel ob intempeſtiuitatem, ſomnum breuiorem, &c. Verùm vitium hoc non eſt agnoſcendum, vt ſymptoma, cùm ſine morbo accidat, & cùm defectus ille coctionis à cauſis naturæ actiones interturbantibus dependeant. Ad tertiam reſpondeo, Argenterium in hac obiectione purum eſſe impoſtorem: neque enim Galenus ita loquitur 5. de ſimplic. ſed cap. 15. lib. quæ introductio dicitur; ſeu Medicus hebetudinem definit per ſummã offenſionem viſionis ſine cauſa manifeſta, & alibi oxidorcica vocat remedia ea quæ viſum acuunt: reſpondemus tamen, vitium hebetudinis ab intemperie cerebri, & ab ſpiritibus ipſis dependere. Ad quartam & ad quintam reſpondemus, illa non eſſe vera ſymptomata, quæ animi pathemata conſequuntur, vt propoſitum eſt in ſecundo fundamento. Quòd ſi melancholia morbus ab amore inducatur, tunc amantes vt amentes curandi erunt: Syncopen autem ſine morbi præſentia generari negamus. Ad ſextam reſpondemus, nos hîc agere de ſymptomatis, quæ vulgares morbos conſequuntur, non autem de aliis, quæ in incantationibus apparent. Ad ſeptimam reſpondemus, rigorem, & horrorem tum à cauſa morbifica,

tum à morbo, tum à natura ſimul excitari, ex Galeno: ſunt enim ſymptomata mixta, vel opera naturæ ſymptomatica. Ad octauam reſpondemus, in vertigine adeſſe morbum idiopathicum, aut ſympathicum. Ad nonam denique dicimus, ſingultum ſæpiſſimè eſſe opus naturæ & morbi aliquãdo ſimul concurrentium, aliàs ſeparatim agentium: dolor autem ille ventriculi dici non poteſt ſymptoma, cùm appetitum animalem, non autem morbum ſubſequatur.

Ad primam autem noſtrarum dicimus, naturam cogi quidem poſſe ab aliqua cauſa contraria, & ad expulſionem excitari & irritari; ſymptomata autem non generari verè & propriè ſine morborum præſentia. Ad ſecundam patet ſolutio ex primo & ſecundo cap. huius ſection. actio enim læſa non per ſe, ſed reſpectu morbi alia ſymptomata generat. Ad tertiam reſpondemus, non omnem actionis læſionem eſſe ſymptoma: poſſunt enim lædi ſenſationes ſine morbo ab obiectis diſproportionatis. Ad quartam reſpondemus, à torpedine ſtuporem excitari poſt introductionem intemperiei frigidæ & malignæ. Ad quintam reſpondemus, morbos non per ſe, vt accidentia ſunt, generare ſymptomata, ſed per vim cauſarum, & quia habitudinem contraxerunt. Ad ſextam reſpondemus, abolitam actionem eſſe effectum priuatiuum reſpectu actionis, realem autem ratione partis.

De cauſis actionis læſæ in genere.

CAPVT VII.

OBSERVANDVM primò eſt, tres eſſe actionum differentias: quædam enim animales ſunt, vt principes motrices & ſenſificæ; aliæ vitales, vt pulſus & reſpiratio; aliæ naturales, vt nutritio, accretio, & generatio. Iam vt actiones iſtæ omnes exerceantur, varia ſunt neceſſaria, vt anima, facultas, calor, ſpiritus, temperies, conformatio, organum, vnio, obiecta, media, tempus, ordo, modus, & ſpatium; quæ quidem omnia ſi ſecundùm naturam habeant, & fœliciter concurrant; inde perfectas actiones oriri neceſſe eſt: quòd ſi vel contra naturam, vt in morbis, afficiantur, vel aliter impediantur; inde actionum læſiones oriuntur. Sed ad quid, obiiciet aliquis, tanta cauſarum multitudo & varietas, cùm actio læſa ab vnica tantùm cauſa, morbo ſcilicet oriri poſſit, vt conſtat ex præcedentis quæſtionis reſolutione? nam ſi vera eſt illa cauſarum demonſtratio, neceſſe eſt, varias & diuerſas eſſe ſymptomatum cauſas. Reſpondeo, actiones humanas à variis quidem cauſis externis & internis lædi poſſe; non tamen omnem læſionem ſymptoma eſſe, ſed illam tantùm quæ à morbo dependeat; verbi gratia, quæ actio læſa pathematum vim ſequitur, non eſt ſymptoma, niſi abuſiuè; neque etiam illa quæ à vitio obiecti aut medij dependet; ſed tantùm illa quæ à morbo dependet, qui actiones vel naturales, vel vitales, vel animales lædere poteſt.

Obiicies, læſionem cuiuſcumque actionis à quacunque cauſa dependeat, eſſe ſymptoma, cùm ſit contra naturam: vt enim actionum perfectio, & cauſarum diſpoſitio eſt ſecundùm naturam, ita & læſio quælibet erit contra naturam. Reſpondeo, actionum læſiones contingere variis modis; Primò vel enim à morbis ſimpliciter dependent; tuncque re vera ſymptomata ſunt: Secundò à variis cauſis, quæ actiones impediunt

diunt ſine morbi præſentia; tuncque huiuſmodi læſiones non poſſunt dici ſymptomata, ſed impedimenta, aut vitia actionum: ſic per noctem læditur viſio ex vitio medij ſine morbo, quæ tamen viſionis læſio non eſt ſymptoma.

An læſio actionum ex facultatum vitio dependere poſſit.

GALENVS variis locis facultates ipſas lædi & pati pronuntiat, 1. de ſympt. cauſ. cap. 1. ſentiendi actiones lædi læſa facultate animali pronuntiat; audaciùs cap. 1. lib. 3. de ſympt. cauſ. facultatem per propriam eſſentiam lædi declarat, dum de vitiis concoctionis agit. Argenterius facultates non ſolùm debilitari in ſenibus, qui tremores patiuntur, agnoſcit cap. 2. lib. de ſymptom. cauſ. ſed etiam cap. 5. eiuſdem, facultates extingui, & inde actionum abolitiones exoriri teſtatur. Contrà tamen, omnis læſio ad organa & ad partes videtur referenda, non autem ad facultates; quia quod immateriale eſt, à corporeo pati non poteſt; facultates autem tales ſunt, cùm ſint de eſſentia animæ; quare impediri quidem poterunt, ſed non affici ſecundùm eſſentiam, multò minùs extingui, niſi à morte, cùm inſeparabiles ſint ab anima. Nos verò dicimus, animam propriè ſecundùm eſſentiam, aut ſecũdùm facultates lædi, aut affici non poſſe à morbis, niſi impropriè, quando ſcilicet eius actiones à cauſis corporeis impediuntur: ideo Gal. 1. de ſympt. cauſ. facultatem viſiuã lædi ſcribit neruo, vel cerebro affectis; vel dic Galenum per facultatem audire temperiem, aut potentiam quandam materialem, vt dum animam corpoream, & ſenſibilem exiſtimat lib. quod animi mor. ſeq. temper. quo modo facultates lædi poſſe veriſimile eſt. Argenterius autem ſi ſecundùm Galeni mentem loquatur, tolerandus eſt; ſin minus, damnandus: neque enim debilitatur per ſe facultas, ſed organa tantùm corporea imbecilliora redduntur; neque etiam extinguitur, ſed feriatur tantùm in abolitione actionum ob vitium organorum.

De cauſis abolitæ actionis.

CAPVT VIII.

CVM tribus modis partium corporis noſtri actiones lædantur, vt conſtat ex ſuperiori doctrina, per abolitionem ſcilicet, imminutionem & deprauationem: iam à quibus cauſis huiuſmodi læſiones dependeant, demonſtrandum eſt. Cùm autem in ſingulis actionum animalium, vitalium, & naturalium differentiis tria illa actionis læſæ genera contingere poſſint, nunc à cauſis abolitionis exordienda eſt diſputatio.

Supponendum autem in primis, abolitionem, imminutionem, & deprauationem ſecundùm magis & minùs diſtingui: integritas enim & abolitio ſunt extrema; imminutio verò & deprauatio media. Iam vt abolitionis ratio appareat, obſeruandum eſt, abolitionem indicare priuationem, ſeu extinctionem actionum, ſiue abſoluta ſit & continua, ſiue temporanea, dummodo à morbo aliquo dependeat. Sic in oculis abolita actio dicitur cæcitas, in auribus ſurditas, in motu & ſenſu paralyſis, in partibus generationi dicatis ſterilitas, &c. Porrò iſtius ſymptomatis natura & generatio maximam morborum violentiam & intenſionem indicare videtur, cùm ſit extremus effectus: dum enim abolentur

actio

actiones, & extinguntur, mors quædam particularis ex tali priuatione in partibus apparet, cùm vita per actiones diſtinguatur, & ideo non niſi ab exceſſu morborum aboleri actiones voluit. Notandum autem hîc eſt, non ſolùm in toto corpore aboleri actiones quaſdam aliis manentibus integris, vt in paralyſi vniuerſali, in qua licet motus & ſenſus pereant ratione obſtructionis, & mollificationis neruorum; tamen nutritio fœliciter perficitur: ſed etiã in quadam parte; perit enim aliquando motus illæſo ſenſu, & contrà: quod quidem accidit tantùm (vt eleganter declarat clariſſimus Laurentius præceptor meus quæſt. 11. lib. 4. hiſtor. anatom.) ex varia partium, facultatis, inſtrumenti, & materiæ conditione; non autem ex inſtrumenti communis ratione; quia dum eſt in vitio, omnes actiones æqualiter abolentur, vt in ſyncope perfecta. Sed iam exactiùs abolitionis cauſam veram inquiramus.

An requiratur exceſſus morbi ad actionis abolitionem.

IAM vt abolitæ actionis cauſa appareat, examinanda eſt Argenterij doctrina. Exiſtimat ſubtiliſſimus ille vir cap. 3. lib. de cauſ. ſymptom. ad actionum abolitionem neceſſarium eſſe exceſſum morbi. Ratio illius ſententiam confirmare videtur; cùm enim abolitio ſit extremus effectus morborum, cauſa illius extrema etiam videtur conſtituenda; imminutio ſiquidem & abolitio cauſarum remiſſionem & intenſionem teſtantur: nam vt imminuta actio à cauſa remiſſa fit, abolita non niſi ab intenſa fieri poteſt. Nunc itaque an talis exceſſus requiratur, indagandum eſt. Contrà Argenterij opinionem hæc facere videntur. Primò, ſi vera eſſet Argenterij ſententia, vbi adeſſet intenſiſſima intemperies, ibi appareret actionum abolitio; at contraria eſt experientia: nam in febre hectica, in elephantiaſi, in lue venerea confirmata, & aliis pleriſque affectibus ſumma adeſt intemperies, quæ quidem æqualis eſt, ſine tamen actionum abolitione, ſed tantùm cum imminutione, & deprauatione, vt conſtat: ergo exceſſus morbi non requiritur ad actionum abolitionem. Secundò ſi exceſſus morbi eſſet neceſſarius ad actionis abolitionem, in leuiſſimis affectibus non abolerentur actiones; atqui abolentur, vt conſtat in catharacta, in ſurditate, in cardialgia, in hyſterica ſuffocatione, in quibus omnibus vel ad tẽpus, vel perfectè ceſſant actiones; ergo, &c. Tertiò ſi magnitudo morbi eſſet cauſa abolitionis actionum, æqualiter abolerentur actiones in partibus; at contrà, in partibus paralyticis perit motus remanente ſenſu, & contrà: quare magnitudo illa non poteſt eſſe cauſa abolitionis. Quartò in epilepſia, quæ eſt tantùm dimidiata obſtructio cerebri, æqualiter abolentur functiones principes; atque in apoplexia, in qua adeſt perfecta obſtructio; ergo, &c. Quintò in ætate ſenili perit generandi vis ſine morbi præſentia. Sextò Argenterius rationis & experientiæ vi impulſus cogitur à ſua ſententia recedere his verbis; etſi omnes intemperies cùm plurimum exceſſerint, vim habeant abolendi actionem; quædam tamen ſunt, quæ nonnullas ex illis minore exceſſu tollunt: calor enim excedens non proinde coctionem abolet, niſi maximo exceſſu temperiem penitus diſſoluat: at frigus longè minùs vim eiuſmodi habet contra cibi appetentiam, non multo exceſſu tollit calor; frigus

frigus autem potiùs intendit, niſi nimium extollatur; ſic retentrix facultas faciliùs ab humida intemperie, quàm à ſicca exoletur.

Nos exiſtimamus, ſimpliciter loquendo, in omnibus abolitæ actionis differentiis Argenterij opinionē falſam eſſe: neque enim vbicumque eſt exceſſus morbi, ibi actio perit, ſed ſæpiſſime tantùm; quinimò in variis leuiſſimis affectibus actiones abolentur, vt demonſtratum fuit; exceſſus tamen illius ratio ſi variè vſurpetur, amitti poteſt. Hîc tamen duo ſunt iacienda fundamenta. Primum, abolitio actionum, quæ à morboſa diſpoſitione pendet, vel eſt vniuerſalis, vt in apoplexia & syncope; vel particularis, vt in priuata paralyſi, cæcitate, ſurditate, ſterilitate, &c. Rurſum in vtráque hac vel perfectè abolentur actiones, vt in apoplexia completa & in ſyncope irrecuperabili, in cæcitate confirmata; & tunc non datur regreſſus à priuatione ad habitum, vt dixi; vel imperfectè tantùm, & ad tempus, vt in minore apoplexia, ſyncope, & hyſterica ſuffocatione, &c. in quibus datur regreſſus.

Secundum fundamentum, exceſſus nomen vel abſolutè, & generaliter pronuntiari poteſt, prout indicat magnitudinem & violentiam morbi ratione totius corporis & partium quarumdam; & ſic non poteſt ſemper deſtruere, & corrumpere actiones, ſed tantùm aliquando, vt patet ex obiectis; vel ſpecialiter ratione partium laborantium, in quibus pereunt actiones: & ſub hac ſignificatione exceſſus poteſt dici cauſa abolitionis; dum enim pereunt actiones, ſupponendum eſt morbos excedere in partibus, & ita ſub partium ſpeciali ratione exceſſus poteſt accuſari: licet enim obſtructio in neruo optico non videatur magnus morbus, tamen ratione viſionis talis eſt; & ita de aliis dici poteſt.

Ad obiectiones, & quidem ad primam dicimus, à certo exceſſu morborum, non autem à quouis aboleri actiones: opus enim eſt, vt aliæ cauſæ concurrant, quæ à vitio vel facultatis, vel partium, vel organorum pendere poſſunt. Ad ſecundam reſpondeo, in leuiſſimis illis affectibus, qui quidem ad ſenſus tales iudicantur, adeſſe exceſſum ratione partium affectarum, vt dictum fuit in ſecundo fundamento. Ad tertiam reſpondeo, non æqualiter aboleri omnes partium actiones à morbo excedente, ſed pro diſpoſitione cauſarum, facultatis, organorum, & partium, vt dictum fuit. Ad quartam reſpondeo, inæqualiter aboleri actiones in epilepſia, apoplexia, ob inæqualem exceſſum: in apoplexia enim forti perfectè; at in epilepſia tantùm ad tempus abolentur functiones principes: deinde in epilepſia motus remanet; at in apoplexia motus & ſenſus pereunt. Ad quintam reſpondeo, aboleri in ſenibus generationis functionem à vitio ætatis, non ab exceſſu morbi; niſi dicamus ſenectutem eſſe morbum: tunc enim natura potiùs conſeruationi indiuidui, quàm generationi ſtudet. Ad ſextam reſpondeo, veram eſſe Argenterij demonſtrationem ob qualitatum proportionem, vel contrarietatem: quia enim coctio vi caloris, & appetitus vi frigoris perficitur; ideo coctio faciliùs à frigida intemperie, quàm à calida vitiatur; contra appetitus exceſſus tamen ſub diſpari inæqualitate vtrámque rationem poteſt corrumpere.

De cauſis imminutæ actionis.

CAPVT IX.

CVM actionum abolitio & imminutio naturalis non niſi ſecundùm magis & minus diſtinguantur, ait Argenterius, ideo cauſæ abolitionis & imminutionis non niſi ſecundùm gradum videntur diſtinguendæ; & vt abolitio à morborum exceſſu oritur, ſic etiam imminutio actionum ab eorumdem imbecillitate pendet, ait, cùm effecta cauſarum naturam & magnitudinem ſequantur. Sed male bonus ille vir; Primò enim actionum abolitio non indicat gradum, aut intenſionem; ſed priuationem, & extinctionem: & ita quod non eſt, ab eo quod eſt, ſecundùm magis & minus non poterit differre: deinde ſi ita eſſet, actionum imminutio ſemper præcederet abolitionem, quod eſt falſum: quare actio imminuta diſtinguitur quidem ſecundùm gradum ab aucta, non autem ab abolita; putamus tamen imminutionē actionum à morborum imbecillitate ſæpe, & ab aliarum etiam cauſarum concurſu pendere: imminutionis autem iſtius exempla in omnibus actionum differentiis quotidie apparent; naturalis primò, vt coctio & appetitus imminuuntur ab intemperiebus, pulſus etiam & reſpiratio, dum cor & pulmones patiuntur; denique ſenſationes, motus, & functiones etiam principes læduntur à morborum præſentia; deinde etiam à facultatum, ſpirituum, caloris, & organorum vitiis.

An imminutæ actionis cauſa ſit morborum remiſſio.

HIC primò proponam rationes, quæ contra Argenterium faciunt videntur: Prima, ſi vera eſſet Argenterij ſententia, Actiones imminuerentur tantùm in principiis morborum, & declinationibus; non autem in reliquis tēporibus, quia morbi leuiores ſunt in ortu, & remiſſiores in declinatione, intenſiores in augmento & ſtatu; quæ falſa eſſe experientia docet: ergo remiſſio nequit eſſe cauſa imminutionis: Secunda, ſæpe in magnis morbis imminuuntur tantùm actiones, in leuioribus verò extinguntur: vt ergo exceſſus non poteſt dici cauſa abolitionis, ſic nec remiſſio imminutionis: Tertia, æqualiter ab intemperierum differentiis functiones naturales imminuerentur, verbi gratia, appetitus & coctio; atqui appetitus non niſi à ſumma intemperie frigida, & à leuiter calida; & coctio à ſummè calida, & à leuiter frigida lædi poteſt ſecundùm imminutionem, vt etiam & retentio facilè lædatur ab humida intemperie, ægrè à ſicca; ergo, &c. Quarta, in pueritia & ſenio imminutæ apparent functiones ſine morbo; in illa quidem animales, in iſta naturales; ergo morborum remiſſio, &c.

Nos verò concludimus, à leuioribus affectibus imminui poſſe actiones, ſed non ſemper; cùm id ex varia partium affectarum, morborum, & aliarum cauſarum natura, ac diſpoſitione pendeat. Notandum tamen, actiones variis modis imminui poſſe; Primò naturaliter ex ætatis vitio, vt animales in pueritia ob cerebri & partium neruoſarum humiditatem; naturales in ſenectute ob caloris natiui, & ſpirituum inopiam: Secundò ex aliarum cauſarum impedimento, aut illegitimo concurſu: Tertiò morbificè ex morborum reſpectu. Aduerte autem, hîc variam eſſe morborum rationem; aliàs enim à ma

à magnis, aliàs à paruis,&c.imminui actiones poſſunt, vt patet; attamen ob proportionem illam naturalem, quæ inter cauſam & effecta intercedit, à remiſſione morborum actionum imminutionem vt plurimùm pendere concedimus.

Iam argumentis ſatisfaciamus.Ad primum reſpondeo, ſecundùm Argenterij conſequẽtiam actiones magis debilitari,& imminui in augmento & ſtatu, quàm in principio ob intenſionem; neque tamen inde ſequitur, non poſſe imminutionem contingere in augmento, cùm morbi tantùm ſalutares quatuor habeant tempora; non autem læthales, quorum natura intenſior eſt, vt aliorum leuior & remiſſior. Reſpondeo ſecundò,id accidere ſecundùm variam morborum naturam, & diuerſam partium affectarum conditionem; non autem ſecundùm exceſſum, aut remiſſionem morborum, vt ſuperiùs dixi. Reſpondeo tertiò, omnes quidem intẽperies poſſe minuere actiones, non tamen æqualiter,ob variam qualitatum,& partium naturam: ſic coctio faciliùs læderur à frigido, quàm à calido, contrà appetitus: ſic etiam retentio faciliùs patitur ab humido, quàm à ſicco; quia coctio vi caloris perficitur;appetitus autem à frigido pendet; & retentio à ſiccitate iuuatur. Reſpondeo quartò, nos hîc non agere de imminuta actione quæ à cauſa naturali pendet;ſed quatenus à morbo oritur.

De cauſis actionis deprauatæ.

Capvt X.

Iam cùm à quibus cauſis aboleantur,& imminuantur actiones, ex ſuperioribus conſtet; nunc videamus, quomodò deprauentur. Galenus actiones deprauatas, vitioſas, & corruptas vocat, quando præter naturæ & voluntatis ordinem ac intentum obeuntur, & dum non fiunt vt fieri deberent: ſic in melancholicis affectibus, in phrenitide principes functiones deprauantur, vt notum eſt:ſic in conuulſione,& in tremore motus voluntarij vitiãtur:ſic etiam in palpitatione çordis & arteriarum, in pulſu inæquali & vndoſo naturalis illius motus immutatur:ſic in dolore ſenſatio,deprauatio; ſic & in aliis ſenſibus deprauantur ſenſationes, vt in viſione, guſtu; ſic in ventriculo coctio ex alimento corrupto; ſic in ſtranguria mictio, in mola generatio, & ita de cæteris. Obſeruandum autem à cauſis non morbificis deprauari poſſe actiones, vel ad tempus, vel cum diuturnitate, vt à ſenectute, & à pueritia: Secundò, ab animi pathematis, vt ab ira, amore, gaudio, &c. ob caloris, ſpirituum, & humorum ebullitionem & commotionem, ſed fugax, & temporanea eſt huiuſmodi deprauatio. Argenterius cap. 13. lib.de cauſis ſympt. tunc deprauari actiones exiſtimat, quando cauſæ morbificæ plurimùm à mediocritate defecerunt, ſed male: cùm enim agnoſcat deprauationem mediam eſſe læſionem inter imminutam & abolitam; & imminutam dependere à cauſis remiſſis, abolitam à ſummè excedentibus lædi; à cauſis mediocriter excedentibus deprauationem oriri, ſtatuere deberet. Sed dicamus nos, cauſam illam mediocrem & plurimùm à mediocritate deficientem, non poſſe ſemper deprauare actiones, cùm & à leuioribus, & à magnis, & à medij generis morbis deprauentur, vt conſtat.

De doloris cauſis.

CAPVT XI.

GALENVS duabus de cauſis cenſura dignus videtur, dum cap.3. lib. de ſympt. different. tactum præter cæteros ſenſus in actione ſua egregium ſymptoma poſſidere (dolorem ſcilicet) pronuntiat: Prima eſt, quia perperam ratione doloris tactum extollit, cùm ab illo ſymptomate ſenſus tactus corrumpatur: altera eſt, quia ex eodem cap. & cap.6.1. de ſympt.cauſ.dolor ſymptoma eſt omnibus ſenſibus commune. Verùm dicendum eſt, Galenum eo in loco extollere ſenſum tactus ratione doloris, quòd tam inſigne ſymptoma primò & per ſe, extrinſecus & intrinſecus experiatur; non autem quòd dolor tactum nobilitet, vel illuſtriorem reddat. Cæteri autem ſenſus ſi dolore afficiantur, illud accedit aut ratione ſenſus tactus, qui diffuſus eſt per omnes corporis partes; aut dum ab externis tantùm obiectis propriis, ſed excellentioribus, & diſproportionatis perturbantur: ſic oculi à lucis nimio ſplendore, aures ab aſperiori, aut vehementiori ſono; lingua ab amarore; nares à male olentibus, dolore quodam afficiuntur, & contriſtantur, vt ait Galenus loco citato. Viget ergo in ſenſu tactus dolor potiùs quàm in aliis organis ſenſibilibus; atque ex eo apparet, dolorem re vera eſſe affectum corporis humani, ſcilicet tactus: neque enim hîc de dolore animi diſputamus, quando ſcilicet ex imaginatione, cogitatione, vel recordatione rerum moleſtarum animus dolore torquetur; ſed tantùm de affectu dolorifico ſenſibili, qui ſub ſenſum tactus cadit, & ſub actione deprauata continetur; vt conſtat ex ſuperioribus. De doloris generatione igitur & cauſis, non autem de eius natura agamus. Hippocrates dum doloris cauſas inquirit lib. de loc. in homine dolor, inquit, oritur ob frigus, & ob calorem propter nimiam copiam, & paucitatem; & in natura perfrigeratis ad cutem corporis partibus ob nimium calorem dolor ſuboritur; & in calidis natura ob frigus; & in ſiccis natura dum humectantur; & in humidis natura dum reſiccantur: cum enim natura cuiuſque immutatur, dolores fiunt, & ſanantur contrariis. Plato dolores generari, dum ſoluitur harmonia, ſeu conſenſus in animantibus ſcribit, & dum natura corrumpitur; cùm autem doloris cauſas proponit in Tymæo, ita loquitur; Dolores inferunt, inquit, quæcumque affectiones in nobis præter naturam violentæ, & aſſeruatæ. Ariſtoteles 1. rhetor. ad Nichom. cap. 12. effectus doloris proponit, non autem cauſas: Dolor, inquit, conturbat, & corrumpit naturam eius quod afficitur. Galenus varius eſt in proponendis doloris cauſis; primùm cap.6. lib.1. de ſympt.cauſis: Communis, inquit, doloris cauſa eſt ea, quam Plato in Tymæo reddit, violenta ſcilicet paſſio, quæ præter naturam eſt, cùm celeriter fit: paulò verò pòſt eod. cap. ea quæ alterant, diuellunt, quaſſant, tundunt, diſrumpunt, pungunt, & diuidunt, dolorem inferre affirmat: ideo Galenus cap.7.lib. de artis conſtit. de doloris cauſis ita diſputat: partes dum ſecantur, inquit, incaleſcunt vehementer, atque inde dolore afficiuntur: ideóque duæ illius cauſæ conſtituunt, alteratio ſcilicet, & continuitatis diuortium. Idem Gal.12. meth.lib.de inæquali intemperie commentar.1. in lib.de ratione victus 7. de placit. Hippocratis, &

Platonis, & infinitis locis duas illas doloris generales cauſas, intemperiem ſcilicet, & ſolutionem vnitatis proponit. Auicenna fen. 2. 1. canon. doctr. 2. cap. 19. vbi de cauſis doloris abſolutè tractat, propoſitas à Galeno cauſas confirmat: cauſæ doloris, inquit, duobus generibus apprehenduntur, ſcilicet genere mutationis in complexione, dum citò fit, & à malitia contrariæ qualitatis: & genere ſolutionis continui. Auenrhoës cap. 13. lib. 3. ſui colli. vbi de accidentibus virtuti ſenſibili ſuperuenientibus diſputat, vnicam eſſe doloris cauſam, immediatam intemperiem ſcilicet affirmat; neque ſolutionem continui dolorem, inferre poſſe, niſi mediatè per intemperiem contendit. Argenterius cap. 14. lib. de cauſ. ſympt. propoſitas omnes cauſas reiicit, & ſenſum, ſeu cognitionem rei inferentis dolorem, eſſe immediatam doloris cauſam pertinaciter defendit. Saporta præceptor meus in ſuis ſcriptis obiectum ſenſibile violenter agens, & continuitatem Phyſicam, vel Mathematicam diuidens, eſſe continentem & proximam doloris cauſam, non autem intemperiem, aut ſolutionem continui affirmat. Nos vt veritatem aperiamus, duas quæſtiones excutiemus; quarum prima hæc erit.

An duæ ſint tantùm doloris cauſæ, intemperies, ſcilicet, & ſolutio continui.

GALENVS exiſtimat cap. 80. art. paru. cap. 8. lib. de artis conſti. cap. 7. lib. 12. meth. cap. 6. lib. de inæquali intemper. cap. 8. 4. de loc. affect. comment. 1. in 1. epidem. comment. 2. in lib. de ratione victus in acutis, comment. in lib. de fractur. cap. 3. ſect. 6. lib. de ocul. duas tantùm eſſe, & immediatas doloris cauſas, intemperiem ſcilicet, & ſolutionem vnitatis. Auicenna fen. 2. 1. can. doctr. 2. cap. 19. ſtatim ferè in principio, duas etiam proponit, complexionis ſcilicet mutationem, & ſolutionem vnitatis: at in fine eiuſdem capitis, intemperiem, ſiue ſolutionem vnitatis aliquando dolorem inferre poſſe putat. Quæ Auicennæ opinio ſic confirmari poteſt; Primò ex Galeno cap. 8. lib. de inæquali intemperie, & comment. 1. in lib. de natur. human. dolor à violenti quatuor qualitatum actione generari poteſt; ergo, &c. Secundò idem Galenus cap. 7. 12. meth. cap. 80. art. paruæ, & comment. 2. in lib. de rat. victus in acut. ſtatim in principio, diſiunctim, non coniunctim de cauſis doloris agit, dum dolorem aut ab intemperie, aut à ſolutione continui generari ſcribit. Auicēna autem ſic ratiocinatur: poſſunt, inquit, dolere partes ſimilares ſine ſolutione continui; quia, verbi gratia, dentes primò & per ſe non ratione neruorum & gingiuarum ex Galeno cap. 8. 5. de compoſit. medicam. ſecundùm loca dolorem patiuntur ſine tamen continui ſolutione, cùm dilatari non poſſint, vt cōſtat ex duritie: Secundò, calor & frigus poſſunt dolorem inducere ſine diuiſione; frigus ſcilicet, quando coarctat & conſtringit partes; calor autem dum vrit, aut dum violenter agit. Intemperies igitur ſine ſolutione vnitatis dolorem inferre poteſt. Auenrhoës in ſuo colli. cap. 31. lib. 3. vbi vnicam doloris cauſam agnoſcit, intemperiem ſcilicet, ſolutionem verò continui mediatè tantùm per intemperiem dolorem inferre demonſtrat. Quæ Auenrhoïs opinio ſic poteſt confirmari; Primò ex Hippocrate lib. de locis, in hom. dolores fiunt, dum natura hominis à quatuor pri-

mis qualitatibus corrumpitur. Quòd ſi quis librum illum vt ſpurium reiiciat, audiat Hippocratem lib. de nat.human. ſi homo vnum eſſet, inquit, id eſt, ſi ex vnico elemento conſtaret, non doleret; quia non poſſet affici ab aliqua contraria qualitate. Galenus dum Hippocratem interpretatur, ab alteratione ſolùm qualitatum dolorem excitari affirmat, tum 2.cap.lib. 1. de element. Tertiò ſenſorium non niſi ab obiecto proprio affici poteſt; ſed qualitates tantùm ſunt propria obiecta tactus; ergo,&c. Quartò omnis actio qualitate perficitur, cùm ex contrarietate conſurgat; ſed dolor actio eſt, cùm ſit in motu; igitur per qualitates tantùm perfici poterit. Quintò nullum ſenſibile commune eſt ſenſationis alicuius cauſatiuum niſi mediante ſenſibili proprio; ſed ſolutio continui eſt obiectum commune, intemperies autem proprium; ergo, &c. Sextò dolor cùm ſit effectus poſitiuus, debet à cauſa poſitiua dependere; ſed ſolutio continui eſt priuatio continuitatis; ergo, &c. Septimò ſi manus frigore affectas ſubitò igni admoueas, illicò magnum ſenties dolorem ſine ſolutione continuitatis. Argenterius exiſtimat cap. 14. lib. de cauſ. ſympt. ſenſibilem cognitionem, aut perceptionem rei inferentis dolorem, eſſe proximam doloris cauſam, quam quidem à ſolutione continui primò & per ſe, ab alterantibus autem quatenus cõtinuitatem partium corrumpunt, dependere affirmat. Vt autem nouæ iſtius opinionis veritatem patefaciat, ſenſum veram eſſe doloris cauſam probare conatur; deinde verò contra intemperiem diſputat: Primò doloris cauſa immediata ea debet eſſe, inquit, ſine qua dolor fieri non poteſt: at ſine ſenſu dolor fieri non poteſt; ergo,&c. Secundò dolor eſt moleſtia rei, quæ percipitur nata ab illis quæ continuum ſoluunt; ergo cognitio, & perceptio rei illius moleſtantis erit cauſa doloris: deinde vt probet intemperiem non niſi per ſolutionem continui inferre dolorem, ita argumentatur. Tertiò; ſi intemperies dolorem pareret ſine ſolutione continui, vbi vehemens eſſet calor, vt in febribus ardentibus, ibi dolor excitaretur; at illud non accidit, quia ab intemperie illa non ſoluitur vnitas partium: ergo intemperies ſine ſolutione dolorem inferre poteſt. Quartò qualitates non excitant dolorem niſi ſoluendo continuum, verbi gratia, ignis dum continuitatem partium euertit, frigus verò dum digiti tenſi,& tumidi apparent.

Addamus & nos ſequentes rationes. Quintò ex Galeno cap.6.lib.de inæq. intemper. & cap. 7. 12. meth. quod violenter calfacit, vel refrigerat, dolorem infert propter vnitatis diuortium. Sextò cauſa dolorifica confertim,& ſubitò agere poteſt, & debet; at intemperies ſenſim fit, cùm pendeat ab alteratione, & motu: Septimò ex Hippocrate lib.de natur. hum. ſi homo vnum eſſet, non doleret; ergo ſolutio illius vnitatis erit cauſa doloris: Octauò, dolor omnis ad vlcerum genus referri poteſt, ex Hippocrate lib. de fract. & ex Galeno in comment. at in vlceribus ſolutio continui dominatur. Nonò in febre hectica ſumma adeſt intemperies ſine dolore, tum & in elephantiaſi; ergo,&c.

Saporta exiſtimat intemperiem,& ſolutionem continui non eſſe cauſas doloris, ſed conditiones tantùm neceſſarias; cauſam autem vnicam & proximam doloris efficientem, & conſeruantem, eſſe obiectum ſenſibile declarat: ita autem argumentatur;

tur ; nihil eſt aptum dolorem inferre, quod non ſit patibilis qualitas in ſenſum tactus agens ; at obiectum ſenſibile illud eſt, vt conſtat : ergo obiectum illud erit propria cauſa doloris.

Adferamus & nos in illius gratiam ſequentes rationes: Primò vnius effectus non poſſunt eſſe plures cauſæ proximæ & immediatæ ; quia ex Ariſtotele, effectus omnis ad vnam cauſam primam referri debet, ibique ſtare ; ſed dolor eſt vnicus effectus; intemperies verò, & ſolutio continui ſunt cauſæ realiter inter ſe diſtinctæ; ergo, &c. Secundò dolor poteſt ſentiri ſine intemperie & ſolutione cõtinui, verbi gratia, in dolore capitis ſympathico per conſenſum ventriculi, in calculo dum dolor ad glandem vſque extenditur : Tertiò ſi ſolutio & intemperies eſſent cauſæ doloris, ad illius curationem duo remediorum genera eſſent neceſſaria, alterantia ſcilicet, & vnientia ; quòd falſum eſt : calidum enim & frigidum ſeparatim dolorem tollunt ex Hippocrate 5. aphoriſm. aliáque remedia. Quartò nullius ſenſationis tactiuæ intemperies & ſolutio continui poſſunt eſſe cauſæ immediatæ; quia ex Philoſopho, inter obiectum & ſenſationem neceſſe eſt intercedere ſpecies: ſentire enim eſt ſuſcipere ſpeciem ſine materia ; ergo illa non niſi per ſpecies poſſunt immediatè dolorem creare. Quintò ſi illa duo dolorem inferrent, ſimul & ſemel, & adæquatè duos ſemper dolores inferrent, cùm ſint duo obiecta diuerſa. Sextò ſolutio & intemperies ſunt termini motus ; at termini motus neque mouent, neque mouentur ex Ariſtotele.

Iam autem probandum ſpeciatim, ab illis dolorem excitari non poſſe. Septimò vnio non eſt cauſa voluptatis ; ergo neque ſolutio cauſa doloris, ex contrariorum lege. Octauò ſolutio continui non habet vim agendi, cùm ſit quantitas diſcreta; ergo, &c. Nonò nulla intemperies poteſt efficere dolorem in organo tactus ; quia ex Philoſopho, nullum ſenſibile poſitum ſupra ſenſum poteſt creare ſenſationem, ex 2. de anim. Decimò, dolor fit, dum adeſt alteratio, cùm à motu dependeat ; at dum fit alteratio, non adeſt intemperies; quia hæc eſt in alterato, vt illa in alterari. Vndecimò, non poteſt idem efficere, & curare dolorem; ſed calida ex Hippocrate aphor. 22. lib. 5. & frigida aphoriſ. 25. eiuſdem lib. ſunt anodina; ergo, &c.

Nos verò duas tantùm eſſe proprias, & immediatas doloris cauſas, intemperiem ſcilicet, & ſolutionem vnitatis exiſtimamus ; quas quidem ad cuiuslibet doloris generationem coniunctim cum violentia & celeritate, non autem ſeorſim concurrere affirmamus. Duo tamen aut plura iacienda ſunt fundamenta.

Primum fundamentum ; Cauſarum in doloris generatione multiplex eſſe poteſt ratio : vel enim particulares ſunt, à quibus ſingulæ doloris differentiæ oriuntur, de quibus hîc non agimus ; vel vniuerſales, de quibus hic diſputamus. Iſtarum diuerſa eſt ſeries ; Primò datur cauſa obiectiua à Philoſophis, tum propria ; obiectum ſcilicet tangibile, ſeu qualitates, primæ potiſſimùm ; tum communis, cuius varia eſt natura: Secundò datur cauſa effectiua, omne ſcilicet illud, quod in genere cauſæ efficientis concurrit effectiuè, vt anima, facultas, inſtrumenta, obiectum, & ſpecies obiecti ſecundùm Philoſophum : omnis enim cauſa obiectiua poteſt eſſe effectiua, non contrà. Addunt Medici cauſas morbificas, &

mor

morbos. Tertiò ſeſe offert cauſa materialis, ſubiectum ſcilicet paſſiuum, partes corporis ſenſibiles. Denique cauſæ diſpoſitiuæ conſiderandæ ſunt tum ex parte efficientium, tum ex ratione partium, tum ex parte animæ indicantis. In doloris autem generatione cauſarum modus ſpectandus eſt & concurſus: quædam enim per ſe, aliæ per accidens; quædam mediatè, aliæ immediatè concurrunt.

Secundum fundamentum: De doloris generatione valde dubitatur: in dolore enim Philoſophi qualitates ſenſibiles, organum tactus, ſpeciem doloris poſt actionem improportionatam, apprehenſionem & iudicium tantùm conſiderant: Medici autem de doloris ortu & cauſis aliter philoſophantur; cùm enim dolor ſit ſymptoma in genere actionis deprauatæ ſenſus tactus, primùm ad illius generationem cauſarum morbificarum & morborum concurſum neceſſarium eſſe demonſtrant: requiritur enim actio obiecti ſenſibilis externi vel interni, quod quidem cauſæ morbificæ rationem habet; deinde oportet vt à cauſa illa morbifica obiectiua & affectiua intemperies & ſolutio continui introducatur, ab iſtis poſteà confertim & violenter agentibus in ſenſum tactus dolorem fieri volunt, cùm in doloris productione morbi cauſarum rationem habeant: denique doloris illius perceptionem & iudicium in cerebro ab anima bene diſpoſita perfici exiſtimant.

Tertium fundamentum; Intemperies & ſolutio continui non ſeorſim, ſed coniunctim ſunt cauſæ doloris; licet autem morbus morbi poſſit eſſe cauſa, & ſymptoma deinde inferre; tamen neque ſolutio continui per intemperiem neque hæc per ſolutionem continui dolorem parere poteſt, ſed ſimul & ſemel, dum violenter agunt, licet diuerſa quadam ratione. Cauſæ alterantes dum efficiunt intemperiem, poſſunt etiam continuum ſoluere, ſed non ſemper, mediante intemperie; ſic ex Galeno calor dum diſgregat, & incidit, partium vnionem ſoluit; frigus autem dum coarctat & exprimit; ſic etiam quæ continuum ſoluunt, poſſunt intemperiem inferre, & vnionem Phyſicam violare: intemperies autem dolorifica duo exigit. Primò, vt ſit calida vel frigida; quia illæ duæ qualitates violenter agunt tantùm, non aliæ, niſi cum calore & frigore ex Galeno cap. 6. lib. 1. de ſympt. cauſis: Secundò vt ſit inæqualis; æqualis enim tum quia ſenſim fit, tum etiam quia habitum contraxit, non infert dolorem, vt patet de hectica: ſolutio autem dolorifica aliàs manifeſta eſt, vt realis inciſio; aliàs occulta, vt diſtenſio & diuulſio.

Ad obiectiones autem vt reſpondeamus, dicimus, & quidem ad Auicennam, ipſum errare, dum partes ſimilares ſine ſolutione vnitatis dolere, & intemperiem ſine vnionis diuortio dolorem inferre aſſerit: ratio eſt, quia dum qualitates in ſenſum tactus violenter, & cum celeritate agunt, vt dolorem pariant, ſolutionem continui inferunt; frigus ſiquidem, & calor partium vnionem diſſoluunt, vt docet Galenus cap. 7. 12. method. Ad Galenum verò dico, cauſas illas generales diſiunctim indicare Galenum; non quòd exiſtimet ſeorſim, & ſeparatim intemperiem, aut ſolutionem continui dolorem inferre poſſe; ſed vt cauſarum illarum rationem magis manifeſtet. Ad tertium reſpondeo, partes non poſſe pati dolorem ſine intemperie & ſolutione continui ſimul & ſemel: dum

dum enim dentes dolent, interna eorum ſubſtantia à fluxione humorum impletur, & diſtenditur, vnde dolor grauans. Ad quartum dico, non ſolùm intemperiem contrariam eſſe, ſed etiam ſolutionem continui, cùm morbi habeat rationem. Ad quintum reſpondeo, nec calorem, nec frigus dolorem inferre ſine ſolutione vnitatis. Quod ad Auenrhoïs rationes attinet, dicimus eas eſſe nimis philoſophicas. Ad primam tamen, & ſecundam reſpondemus, qualitates quatuor, potiſſimùm calorem, & frigus, dum violenter agunt, dolorem creare, inducendo ſcilicet intemperiem, & diuellendo vnionem partium. Ad tertiam dicendum eſt, illud verum eſſe ſecundùm Philoſophos in naturali & ordinaria ſenſatione, non autem ſecundùm Medicos in morbifica ſenſatione, cùm in ſymptomatis illius generatione cauſæ doloris non diuidant obiectum commune à proprio. Ad quartam dico, contrarietatem adeſſe inter ea quæ continuum diuellunt, & inter partes ſenſibiles, tum & inter ſolutionem continui, & naturam. Ad quintam reſpondeo, in naturali ſenſatione ſenſorium affici immediatè à ſenſibili proprio, mediatè à communi; & ideo quoſdam exiſtimare, dolorem mediatè à ſolutione, immediatè ab intemperie pendere: nos tamen ſymptoma à morbis immediatè oriri cum Medicis affirmamus. Ad ſextam reſpondeo, ſolutionem continui non eſſe effectum priuatiuum, cùm ſit actualis ſeparatio partium facta per motum localem, & cùm ſit productio numeri, prout numerus eſt multitudo ſeparatorum. Ad ſeptimam reſpondeo, dolorem tunc generari, quia calor ignis humorem à frigore concretum diſſoluit, & ſegregando repletionem parit; hæc autem tenſionem, vnde ſolutio continui. Quoad Argenterium, perperam exiſtimat ſenſum ſeu perceptionem doloris eſſe illius cauſam, cùm ſit diſpoſitio præcedens iudicium: tria ſiquidem ad dolorem concurrunt, vt ait ille; Primò quod agit, obiectum ſcilicet, ſeu cauſa; Secundò quod patitur, pars ſcilicet ſenſibilis; Tertiò quod de paſſione iudicat, anima ſcilicet; perceptio nequit eſſe cauſa effectiua, cùm ſit paſſio: eſt enim conditio ſubſequens impreſſionem doloris, & antecedens iudicium. Ad primam igitur, & ſecundam rationem reſpondeo, ſenſum quidem eſſe neceſſarium ad doloris generationem, non tamen eſſe efficientem cauſam doloris: ſi enim vera eſſet conſequentia, variæ & infinitæ eſſent doloris cauſæ; cùm igitur cauſa doloris debeat eſſe effectiua, & contra naturam; ſenſus autem & perceptio paſſionem iudicent, & ſecundùm naturam exerceantur, non poterit eſſe cauſa doloris. Ad tertiam reſpondeo, in febre ardente nullum eſſe dolorem, licet adſit ſumma intemperies; quia duæ illæ cauſæ doloris non concurrunt. Ad quartam reſpondeo, qualitates primas poſſe & intemperiem & ſolutionem inferre; non tamen intemperiem per ſolutionem continui, aut contrà dolorem producere. Ad quintam reſpondeo, veram eſſe Galeni authoritatem, dummodò ſupponamus à qualitatibus intemperiem, & ſolutionem ante doloris generationem excitari. Ad ſextam reſpondeo, intemperiem confertim & celeriter agere poſſe, vt demonſtrabimus in ſequenti quæſtione. Ad ſeptimam dico, vnum illud referri ad vnum elementum, non ad vnitatem partium. Ad octauam reſpondeo Hippocratem nomine vlceris omnes

morbos & dolorem comprehendere, extenſà vlceris ſignificatione; proprie tamen vlcus à dolore diſtingui. Ad nonam reſpondeo, intemperies illas eſſe æquales, & ideo non inferre dolorem. Quoad Saportam, errat ipſe, dum obiectum ſenſibile doloris cauſam immediatam eſſe exiſtimat; obiectum ſiquidem illud poteſt habere rationem cauſæ morbificæ; non autem immediatè dolorem inferre; quia ſymptoma à morbis tantùm, non à cauſis morbificis dependet. Quod autem ad argumentum ſpectat, negamus propoſitionem, cùm à ſolutione continui & ab intemperie immediatè dolorem oriri agnoſcamus.

Iam reſpondendum eſt aliis obiectionibus. Ad primam ergo dicimus, vnius effectus varias eſſe poſſe cauſas; Ariſtotelem autem de ſummo genere cauſarum, non de priuata productione rerum agere. Ad ſecundam dicimus, in dolore ſympathico cerebri diſtendi membranas à vaporibus propter repletionem; in calculo autem extendi tunicam interiorem vſque ad extremum glandis. Ad tertiam reſpondeo, conſequentiam eſſe falſam, cùm à ſolis alterantibus, & anodinis dolor mitificetur. Ad quartam reſpondeo, ſpeciem doloris non habere rationem efficientis cauſæ; quia dolor eſt priùs quàm iudicetur à mente, vt patet ex aphoriſ. qui dolorem habent, & non ſentiunt, &c. tunc enim ſupponit Hippocrates dolorem factum eſſe in parte ſenſibili ab intemperie, & à ſolutione. Ad quintam reſpondeo, illa duo non duos dolores, ſed vnum tantùm producere. Ad ſextam reſpondeo, morbos eſſe quidem in termino ratione propriæ formæ; ſed eſſe in motu, quatenus actiones lædunt. Ad ſeptimam dico, vnionem ſpeciem voluptatis efficere, quatenus ſcilicet, ſanitas in vnione conſiſtit. Ad octauam dicimus, non ſolùm quæ ſoluunt continuum habere vim agendi, ſed etiam ſolutionem continui, cùm ſit morbus. Ad nonam dico, illud verum eſſe de ſenſu viſionis potiſſimùm, non autem tactus, vbi obiectum immediatè agit in ſenſorium. Ad decimam dico, Intemperiem poſſe conſiderari, & in alterari & in alterato; cùm detur fiens, & facta. Ad vltimam reſpondeo, qualitates poſſe & auferre, & efficere dolorem ſub vario reſpectu: efficiunt enim dum contra naturam violenter, & celeriter agunt; curant autem dum, verbi gratia, calidum ſuauitate, & moderatione caloris tenſionem exſoluit, & intemperiem mitificat, & frigidum etiam ſecũdùm Hippocratem aphor. 25. lib. 5. diuerſa tamen ratione. Ergo intemperies, & ſolutio continui ſunt cauſa doloris.

An violentia, & celeritas iſtarum cauſarum ſit neceſſaria ad doloris generationem.

LICET intemperies & ſolutio continui ſint cauſæ doloris, non tamen ſemper dolorem pariunt, vt patet in œdemate, ſchyrro, vulnere, vlcere, &c. ratio pendere poteſt vel ex defectu iſtarum cauſarum, vel ex partium ſenſibilium diſpoſitione. Cauſæ primò dolorificæ ſi non agant ἀϑρόως, dolorem non inferunt. Plato violentiam & celeritatem ſupponit in ſubiecta illa mutatione, quæ in dolore fit ab habitu naturali ad non naturalem. Galenus 6. 1. de ſympt. cauſ. celeritatem ſimul, & magnitudinem mutationis neceſſariam eſſe docet. Argenterius verò contra Galenum ſic argumentatur; Primò ſi vera eſſet Galeni opinio, quæ ſenſim agunt,

agunt, non inferrent dolorem; at humiditas, & ſiccitas ſenſim tantùm agunt ex Galeno 7. meth. cùm ſint paſſiuæ qualitates; & tamen dolorem pariunt ex Hippocrate lib. de loc. in homine, ex Auicenna, & Galeno comment. 2. de regimine acutor. Secundò ſi quis leuiter, & paulatim digitum pungat, dolor orietur ſine magna mutatione. Tertiò multa confertim agunt, quæ tamen dolorem non pariunt, vt purgatio, & venæ ſectio. Adferamus & nos alias rationes: Quartò nulli darentur motus continui, ſi violentia cauſarum eſſet neceſſaria, cùm nullum violentum ſit durabile: Quintò dantur dolores magni & parui pro cauſarum conditione; deinde dolores intenduntur, remittuntur, & ſedantur: Sextò ſi à ſerra, vel à rudiori quodam corpore partes vlceratæ ſenſim confricentur, inde exorietur dolor.

Nos exiſtimamus cum Galeno celeritatem cauſarum & magnitudinem mutationis neceſſariam eſſe ad doloris generationem: iactis priùs his fundamentis. Primum fundamentum; in doloris generatione violentia cauſarum, & mutationis magnitudo maximam habent latitudinem, & diuiſionē penes gradum pro doloris natura & varietate: æquum enim eſt, vt in paruo dolore minor ſit celeritas & mutatio, quàm in magno: in quocunque tamen dolore requiritur violentia proportionata cum magnitudine mutationis. Secundum fundamentum; violentia cauſarum non ſolùm ad intemperiem & ſolutionem continui; ſed etiam ad obiecta ſenſibilia, quæ cauſarum morbificarum rationem habent, referri poteſt, diuerſimodè tamen: quæ enim diſtendunt, vulnerant, erodunt, violenter agere poſſunt; ſenſim tamen aliquando, dum agunt duo illa morborum genera, exaſperare poſſunt, & in parte ſenſibili atrociſſimos dolores, magnámque hinc mutationem excitare, vt patet in exemplo allato: ideóque celeritas propriè & immediatè potiùs cauſis noſtris dolorificis, quàm obiectis ſenſibilibus conuenit. Ad primam autem obiectionem reſpondeo, humiditatem & ſiccitatem non poſſe ſine vi frigoris, aut caloris violenter agere, nec dolorem inferre ex Galeno c. 6. 1. de ſympt. cauſ. Ad ſecundam dico, obiectum ſenſibile pungēs paulatim agere poſſe, ſolutionem tamen continui, & intemperiem celeriter agere in organum tactus. Ad tertiam reſpondeo, non omnia quæ confertim agunt, dolorem inferre, ſed cauſas dolorificas: neque enim de venæ ſectione, aut de purgatione diſputamus. Ad quartam dico, continuitatem doloris continuam, eámque violentam cauſarum actionem indicare: dolores enim diuturni cauſarum pertinaciam teſtâtur; neque eſt quod violentiam obiiciat, cùm non durent niſi ad definitum tempus. Ad quintam reſpondeo, ſolutionem patere ex iis quæ propoſita ſunt in primo fundamento. Ad vltimam verò ex vltimo fundamento: licet enim ſerra ſenſim agat, tamen morbi in parte ſenſibili irritantur violenter, & dolores inferunt.

De cauſis ſymptomatum, quæ in qualitatis mutatione conſiſtunt.

CAPVT XII.

SYMPTOMATA quæ in qualitatum corporis noſtri obſeruantur mutationibus ad quatuor differentias referuntur à Galeno cap, 5. lib. de different. ſympt. &

cap. vlt. 3. de ſympt.cauſ.ad qualitates ſcilicet viſibiles, odorabiles, guſtabiles & tactiles,addit & audibiles. Viſibiles in coloribus corporum conſiſtunt. Colorum autem tres ſunt differentiæ; naturales, qui natiuam temperiem, & humorum dominium conſequuntur; nonnaturales, fugaces, & momentanei; quales ab animi pathematis excitantur in facie; præternaturales, de quibus hîc diſputamus. Porrò colores iſti tum in toto habitu, tum in quibuſdam partibus apparere poſſunt: vbicumque autem conſiſtant, ſemper ſubiacentem humorem indicant. Hippocrates in coacis corpora male colorata fœdata appellat; quia fœditas eſt genus ad omnes prauos colores, vt icterici,pallidi, ſubuirides, &c. Denique omnes qui extra natiuum colorem conſpiciuntur, vt apparet in virginibus fœdo liuore, & virulentia nigra fœdatis,in ictericis, aliiſque. At verò vt cauſas decolorationis aperiamus,defœdatio ſtabilem & fixam habet in naturalis œconomiæ vitio cauſam: vt enim ventris ignauia,deprauatio, & corruptio chyli,pariunt vaſorum impuritatem, & prauorum humorum abundantiam, atque obſtructiones; ſi talis ſuperfluitas deinde defœdationem & turpificationem cutis affert, illud in icteri generatione manifeſtum eſt, dum ob bilis diffuſionem vniuerſa cutis croceo colore inficitur; & in pallidis etiam virginum coloribus, dum virore ſaturo colorantur, quando bilis pura in viridem humorem tranſit. Denique in partibus etiam colores humorum dominium teſtantur, inflammationes ex rubore, eryſipelata ex citrino colore, œdemata ex albicante, ſchyrri ex nigricante colore dignoſcuntur. Aliquando facies contra naturam rubore ſuffunditur, tuncque Hippocrates faciem huiuſmodi vultuoſam appellat, & aſpectu terribilem; in coacis ob incendium cerebri phrenitidem, & conuulſionem iudicare indicat Hippocrates: color autem liuidus,& niger, in partibus eſt peſſimus, & funeſtus ex eodem: indicat enim morticinium. Sed hæc de coloris ſymptomatici cauſis ſufficiant.

Odorabiles qualitates, inquit Galenus loco citato, vel in reſpiratione, vel in difflatione corporis apparent: in reſpiratione primùm dum fœtet aër expiratus; illud autem ex multarum partium vitiis oriri poteſt, vt ex pulmonum, ventriculi,cerebri, dentium, gingiuarum, vlceris, oris, aut naſi infectione: ſic ex Hippocrate empyicorum, & phtiſicorum aura, ſeu halitus fœtet, & grauiter olet. Idem accidit in dentium carie, & gingiuarum vlceribus; idem ex praua ventriculi diſpoſitione, vnde ructus acidi, nidorulenti, & corrupti: fœtor enim ſemper putredinem teſtatur: Secundò in difflatione vel vniuerſum corpus fœtidum vaporem expirat, vt qui hyrcium odorem redolent, vel partes tantùm quædam fœtent, vt pedes, axillæ, vulua: neque enim exiſtimandum eſt, fœtidum odorem ſemper eſſe ſymptomaticum:multi enim bene diſpoſiti,æſtate potiſſimùm,ſecundùm quaſdam partes fœtorem expirant. Tertiò qualitates guſtabiles vitiantur: ſic pituita quæ inſipida eſſe debet, aliquando ſalſa amara perſentitur, dum à calore exſiccatur, & dum bilioſo humore perfunditur: ſic etiam quæ per ſudores qualitates ſecundæ in ſtatu morbifico alterantur; neque enim hîc de primis agimus, vt dum cutis rugoſior, mollior, vel durior euadit; hæc vitia ſequuntur qualitatum & humorum

natu

naturam, & internas viſcerum obſtructiones atque intemperies.

Audibiles qualitates ſonos præter naturam complectuntur, vt vox rauca, tremula, ſtridor, reſpiratio clangoſa, ſuſpirioſa, quæ ex vitio materiæ, meatuum ſiccitate, & caloris imbecillitate oriuntur, vt docet Galenus.

De cauſis ſymptomatum, quæ in excretorum vitiis conſiſtunt.

CAPVT XIII.

QVAMVIS ſymptomatum cauſæ, quæ in excretis obſeruantur, fuerint à nobis c.6. iſtius ſection. adumbratæ; hîc tamen particulariùs de illis agendum. Quæ vel à corpore excernuntur, inquit Gale. cap. vlt. de ſympt. different. vel præter naturam in eo detinentur, dum à naturali ſtatu egrediuntur, morbum habent aliquem excretionis, aut retentionis authorem: at cap. 4. eiuſd. lib. ſymptomata illa excretorum, vel ad intemperiem ſimilarium partium, vel ad organorum morbos, vel ad materiæ quantitatem, & qualitatem refert.

Nos verò concurrere quidem hæc duo poſtrema concedimus, quinimò cauſarum morbificarum rationem habere poſſe, ab illis tamen immediatè ſymptomata dependere, minimè exiſtimamus. Quare vt Argenterij tractum perſequamur, ſupponendum eſt ex Galeno, humores excrementitios, bilioſos, pituitoſos, ſeroſos, melancholicos, confuſos & corruptos etiam dupliciter eſſe poſſe in vitio, quoad retentionem ſcilicet, & quoad excretionem; idque ſecundùm ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & excernendi modum. Excretio poteſt eſſe vniuerſalis, vt in vrina, ſudore; & particularis, vt in ore, aliiſque partibus: ſic menſtrua purgatio ſymptomatica eſſe poteſt; Primò ratione redundantiæ, quando vacuatur ſanguis contra naturam, ob intemperiem calidiorem vteri, venarum eroſionem, aut dilatationem, & ſanguinis tenuitatem: Secundò ratione imminutionis ob craſſitiem, ſanguinis, vel inopiam; tum etiam ob vaſorum impuritatem, & viſcerum obſtructiones: Tertiò ratione ſuppreſſionis propter eaſdem cauſas, validiores tamen: ſic ſecundò in vrinâ eadem vitia contingere poſſunt; ſupprimitur enim à calculo, deprauatur in ſtranguria, immoderantiùs autem fluit in diabete: Tertiò in diarrhæa, & lienteria ob ventriculi intemperiem frigidiorem, & humidiorem excrementa in vitio ſunt; in ictero autem albicant, nec liberè fluunt ob impeditum birioſi humoris influxum propter obſtructiones hepatis, & veſicæ felleæ. Denique in vlceribus varia excrementa generantur ab intemperie partium vlceratarum. Iam ſupereſt, vt abſoluta & perfecta Pathologia noſtra, Deo Opt. Max. qui huic noſtræ doctrinæ incrementum & perfectionem dedit, gratias agamus.

Finis totius Pathologiæ.

FRANCISCI RANCHINI, CONSILIARII, MEDICI, ET PROFESSORIS REGII, CELEBERRIMÆQVE VNIVERSITATIS Monſpelienſis Iudicis & Cancellarij,

TRACTATVS De Morbis Puerorum.

PRÆFATIO.

De neceſſitate, & difficultate iſtius ſubiecti.

QVAM *vtilis & neceſſaria ſit, quámque obſcura illa Medicinæ practicæ pars* παιδιοτροφὴ *dicta, quæ tum circa puerorum conſeruationem, tum circa puerilium morborum curationem verſatur, norunt medici, norunt etiam & mulieres quæ puerorum curam habent.*

Neceſſitatem imprimis experientia demonſtrat, frequentiſſimi enim ſunt pueriles affectus, cùm variis morborum miſeriis obnoxia & infinitis propemodum calamitatibus expoſita ſit tenera illa, & innocens ætas: Tam ſæuos ſiquidem ante partum, ex vaſorum vmbilicalium diſruptione pueri patiuntur dolores, tantis torminibus in ipſo partu, ex vi & compreſſione cruciantur, tantas denique poſt partum non ſine ſanitatis diſpendio ob vitæ diſparitatem ſubeunt, & perferunt mutationes; vt non ſolùm continuò obſtetricum, nutricum, & mulierculárum officio atque auxilio: ſed etiam Medicorum perpetua vigilantia indigeant. Hinc apparet, quàm vtilis ſit ars noſtra medica tum in educatione, & conſeruatione puerorum, tum in puerilium morborum curatione. Vana enim eſt illorum opinio, qui puerorum curam naturæ tantùm & mulierculis committendam eſſe volunt, vt poſteà demonſtrabimus.

Obſcu

Obſcuritatem autem iſtius noſtri argumenti tria potiſsimùm declarant, puerorum imbecillitas, inobedientia, & maiorum noſtrorum negligentia. Imbecillitas, difficultatem in dignoſcendis puerorum affectibus teſtatur, cùm nec ſermone, nec vllo indicio morbos ſignificare, aut ſymptomata indicare; ſed clamoribus tantùm & lachrymis exprimere poßint. Atque hîc viget Medicorum ſolertia, cùm ſæpiſsimè coniecturis, & occultis tantùm indiciis, ab vſu & experientia deſumptis, puerilium morborum diagnoſim aſſequi cogantur: Secundò inobedientia, & impatientia puerorum curationis difficultatem oſtendit, cùm nec remedia ſumere, nec vllam viuendi rationem ſeruare dignentur: Tertiò maiorum noſtrorum incuria, iſtius ſubiecti obſcuritatem demonſtrat; tam enim miſerè de morbis puerorum tractarunt, vt ferè ſepulta iaceat iſtius partis theoria & praxis: tanta enim fuit Græcorum, Latinorum, & Arabum negligentia, vt tam præclaram, támque neceſſariam Medicinæ practicæ partem poſteritati tractandam reliquerint; ſolus, quod ſciam, inter neotericos doctiſsimus Mercurialis excoluit, & in compendium redegit.

Noſtrum iam eſt (auditores chariſsimi) huic operi deinceps viriliter incumbere, & non ſolùm quâ ratione puerilium morborum miſeriis ſubueniendum ſit, explicare: ſed quomodò etiam eorumdem generationi occurrendum ſit, demonſtrare. Porrò quia & obtinuit conſuetudo, & dicendi & docendi ratio cogit, vt in cuiuſcumque operis ingreſſu, quædam generalia præmittantur, quæ veluti lucem ſequenti materiæ præbeant. Ideò priuſquàm mentem noſtram aperiamus, tractatúmque noſtrum in ſuas partes diuidamus, quædam de puerilium morborum natura & differentiis præmittemus. Quod fælix fauſtúmque ſit.

De puerilium morborum natura.

Morbi non ſolùm per anni tempora, ſed etiam per naturas & per ætates diſtinguuntur 3. aphor. Galenus comm. 1. in partic. 1. lib. 1. epid. Hippocratis mentem aperit. Immutantur, inquit, morborum ſpecies, Primò per anni tempora, quia ſingulis anni temporibus varij vigent humores: Secundò per naturas & per ætates, quia pro naturis & ætatibus alterantur temperamenta, & humorum exuperantiæ diſsident, pro quarum reſpectu morborum differentiæ commutantur. Inde morbi pueriles, iuueniles, & viriles, ſeniléſque oriuntur, qui quidem ab ætatum ratione, ita denominantur.

Iam quia in explicandis adoleſcentum, virorum, aut ſenum morbis non laboramus, ſed tantùm in deſcribendis puerorum affectibus; ideo vt puerilium morborum natura appareat, duo breuiter ſunt explicanda,

priuſquàm

priuſquàm de morborum puerilium cauſis, differentiis & curatione, generatim agamus. Vnum eſt, Quid pueri & pueritiæ nomine ſit audiendum; alterum, an pueriles morbi ita dicantur, quòd in illa ætate tantùm contingant, an quòd ab ætate puerili tanquam à cauſa morbifica dependeant.

Quid pueri,& pueritiæ nomine ſit audiendum.

IAm duo hîc ſeſe offerunt explicanda; Quid ſcilicet pueri, & quid pueritiæ nomine ſit audiendum. Vt primum innoteſcat notandum eſt, nos in hoc tractatu non conſiderare puerum ante partum, ſed poſt partum, dum eſt ſui iuris,& pari viuendi ratione cum nobis fruitur. Licet enim Hippocrates, vt refert Galenus lib.de ſemine, quartum conformationis tempus παιδίον ϰ κῦρον, *id eſt, fœtum & infantem appellet; tamen propriè poſt conformationem perfectam toto geſtationis nouimeſtris decurſu fœtus appellandus eſt in vtero, non autem puer. Ratio idipſum demonſtrat: ætas enim pueritiæ nonniſi pueris iam natis, & ex vtero matris eductis conuenire poteſt. Ideo dum Hippoc.lib.de natura pueri, & lib.de octimeſtri partu, fœtum purum appellat, pueri nomine abutitur. Sed iam quid pueritiæ vocabulo audiendum ſit, declarandum eſt: obſeruandum autem in primis pueritiæ nomine nos non audire ſecundùm ætatis ſeptenarium cum Aſtrologis; ſed cum Medicis primum illud vitæ noſtræ principium; quod quidem primos duos ſeptenarios, infantiam ſcilicet, & pueritiam includit; Atque à primo excluſionis momento ad pubertatis initium extenditur. Aetatem hanc crudam & imperfectam quidam vocant; quòd nullos fructus ferat: hæc autem pueritiæ ſignificatio, tum Hippocratis, tum Galeni authoritate confirmari poteſt. Hippocrates enim morbos pueriles, à primo natiuitatis tempore, ad pubertatem vſque perſequitur aphor.2.25.& 26.lib.3.aphor. Sabinus etiam apud Galenum comm. in verſic. 26. lib. 6. epid. iſtius ſignificationis veritatem demonſtrat: dum, inquit, Morbi, quos increſcentes vocat Hippocrates, ſunt qui pueros corripiunt, vnáque cum ipſis ad ætatem veneri aptam increſcunt. Doctiſſimus Mercurialis nobiſcum etiam conſentit, dum per pueritiam totum illud primum ætatis noſtræ tempus audiendum eſſe concludit. Sed iam vt puerilium morborum natura appareat, cur ita dicantur, inquirendum eſt.*

An pueriles morbi ita dicantur,quòd in ea tantùm ætate contingant; An quòd à pueritia tanquam à cauſa morbifica dependeant.

MOrbi pueriles, quòd pueros extra vterum exerceant, ab ætatis ratione, Medicorum iudicio ita appellantur. Verùm an illi pueriles

les affectus in quauis alia ætate contingere poſsint; & an à pueritia, vt à cauſa morbifica, dependeant, ob varias eaſque inter ſe diſſentientes, tùm opiniones, tum etiam rationes, difficillimum eſt iudicare. Qui morbos pueriles tantùm pueris accidere volunt tribus rationibus innituntur: Prima deſumitur à nominis ipſius ſignificatione; Secunda ab Hippocratis authoritate, dum morbos per ætates diuidit, tum in aphor. tum in coac. prænot. fruſtra enim diſtingueret, ſi promiſcuè & indifferenter ſingulis ætatibus morbi contingerent. Adde quod in coac. excluſiuè & affirmatiuè loquitur, de morbis pubertatis agens: non eſt verendum, inquit, vt arthritis, nephritis, hæmorrhois ante pubertatem accedant: & in ſubſequenti aphor. Tales morbi non accidunt, niſi ventum ſit ad ſenectutem: ergo pariter de morbis puerorum: Tertia à rei veritate educitur; ſiquidem dantur pueriles affectus, qui pueris tantùm peculiares ſunt, vt dentitio, & quæ dentitionem conſequuntur ſymptomata.

Iam alij morbos pueriles ita appellari volunt, quòd ab ætate pueritiæ vt à cauſa morbifica dependeant. Rationes tres ſunt: Prima Aequalis eſſe debet ratio temporis, regionis, & ætatis in generatione morborum, cùm æqualiter morbi per tempora, regiones, & ætates diſtinguantur ab Hippocrate, ex Galeno cap. 6. lib. 8. de plac. Hippoc. & Plato. ſed tempus & regio habent rationem cauſarum in morborum generatione; ergo ætas qualibet poterit eſſe cauſa morborum, qui accidunt in qualibet ætate: Secunda, Aetates proprias immutant temperaturas, ex Galeno 2. de temper. ergo cùm habeant vim agendi, ſanitatem immutare, & morbos inferre poterunt: Tertia eſt, Quod eſt temperatum, poteſt euadere intemperatum, cùm vnumquodque ſit capax contrarietatis; ſed ætas quælibet eſt temperata ex Galeno, verbi gratia, pueritia quæ calida eſt & humida: ergo ſi euadat intemperata, eſſe poterit cauſa morborum.

Nos vt veritatem aperiamus, pueriles omnes affectus non ſimpliciter & abſolutè, quòd pueris tantùm contingant, ita appellari exiſtimamus; neque etiam quòd ab ætate pueritiæ, vt à cauſa morbifica dependeant, ſed aliis ex cauſis, quas ex ſequentibus fundamentis colligere licebit.

Primum fundamentum; Puerilium affectuum denominatio ab effectu dependet; formalis tamen ratio, & cauſa aliunde mutuata eſt, cùm in aliis ætatibus, etiam ex Hippocrate contingant. Tribus itaque de cauſis ita appellantur; Primò quia multi in ea ætate tantùm accidunt, ſuntque verè & ſimpliciter pueriles, vt dentitio, & ſymptomata quæ illam comitantur: Secundo quia reliqui morbi pueris admodum familiares; & quia frequentiùs pueros, quàm alios exercent; vt ſunt

lumbrici, variolæ, morbilli, calculus veſicæ, &c. Tertia eſt, quia pueriles iſti affectus alia ratione tractandi ſunt in pueritia, quàm in aliis ætatibus.

Secundum fundamentum; Dum Hippocrates morbos per ætates diſtinguit, illorum generationem ab ætatibus, vt à cauſa morbifica influere non exiſtimat; ſed eiuſmodi morbos in corporibus taliter ætatiuè conſtitutis ob corporum diſpoſitionem & cauſarum morbificarum præſentiam generari teſtatur: Aetates ſiquidem cùm ſint res naturales, & cùm temperamenti mutationem indicent, vitæque noſtræ decurſum ſequantur, non poſſunt per ſe cauſarum morbificarum rationem habere; ſed tantùm ex accidenti per ſignificationem; verbi gratia, in pueritia quia diſpoſita ſunt puerorum corpora, & quia cauſæ efficientes morbos pueriles in illa ætate potiſſimùm inueniuntur, potiuſquam in aliis; ideo faciliùs etiam generantur in illa ætate, vt demonſtrabimus exactiùs in ſequenti quæſtione.

Ad primam igitur obiectionem reſpondeo, morbos puerorum ita dici, vel quòd pueris quidem tantùm accidant, vel quòd frequentiùs pueros, quàm alios exerceant; neque propterea exiſtimandum eſt fruſtra ab Hippocrate diſtingui, cùm ita ſint familiares, & huic ætati proprij & peculiares eſſe videantur.

Ad ſecundam dicimus, non eandem eſſe temporis, regionis, & ætatis rationem: ætas enim ſequitur mutationem, & diſpoſitionem temperamenti ac vitæ, eſtque accidens purum, & nota quædã ficta ab animo. Ideóque efficienter & actiuè non concurrit; ſed tantùm denominatiuè & ſignificatiuè. At tempus & regio per qualitates corporum cæleſtium, elementorum, & ventorum operantur. Ad tertiam reſpondeo, ætates non immutare temperamenta per ſe, cùm non habeant vim agendi; ſed ſignificare tantùm, aut indicare, in tali vitæ tempore, temperamenta immutari. Ad quartam reſpondeo, ætatem per ſe non eſſe temperatam, ſed corpus in ætate conſideratum.

De cauſis morborum puerilium.

An, & cur puerilis ætas tam multis ſit morborum generibus expoſita.

PHiloſophus cap. 5. ethic. lib. 1. vitam puerilem accuſat, quòd multa quæ mortalium vitam moleſtam faciunt, vt ſunt morborum rigores, & dolorum tempeſtates, puerorum corpora continuò experiantur. Plinius idipſum indicare videtur, dum homines à lachrymis vitam inchoare teſtatur. Mercurialis cap. 1. lib. 1. de morb. puer. vt demonſtret,

monſtret, cur tantis morbis expoſita ſit prima vitæ noſtræ ætas, quinque rationes ex Hippocrate lib. de octimeſtri partu deſumptas profert; laborem vmbilici, aëris inaſſuetudinem, nutritionis diuerſitatem, & veſtimentorum diſparitatem. Diuinus ſenex in ſingulis ætatibus, τὰ ἐπιδεκτικὰ *agnoſcit, id eſt, tum vitia ad excipiendos morbos, tum contrarias diſpoſitiones ad eoſdem arcendos, vt declarat Durctus comment. in coacas prænot. ſunt enim cauſæ in nobis partæ, vel inſitæ à natura, quæ vim maximam obtinent, tum in gignendis, excipiendis & fouendis morbis, quorum capaces ſunt ætates; tum in arcendis, & fugiendis, ſi ætatibus non conueniant. Cauſarum autem illarum conditio ſequitur mutationem ætatis, complexionis, atque temporum; ſic in puerili ætate eſt diſpoſitio ad excipiendam epilepſiam, & cauſa ad inducendam dominatur, ob humidiorem cerebri conſtitutionem. Contrà illa diſpoſitio ceſſat in pubertate propter ſplendorem caloris natiui, qui anteà ſopitus erat à quantitate excrementorum: ſic puberes arthritidem patiuntur, non autem pueri, ante venereorum vſum ex Hippocrate 17. aphor. &c. Hac occulta ratiocinandi facultate commotus Hippocrates morbos per ætates diſtinxit, cùm diſpoſitiones illæ,* τὰ ἐπιδεκτικὰ *ſecundùm ætates varientur.*

Iam & nos de morborum puerilium origine dicamus. Morborum puerilium cauſæ, vel naturales ſunt, vel accidentales. Naturales ad principiorum vitia referri poſſunt, vt apparet in variolis & morbillis, quorum generatio à menſtrui ſanguinis impuritate dependet. Accidentariæ, vel præcedunt, vel comitantur partum, vel ſubſequuntur. Quæ præcedunt, vel in matre ſunt conſideranda; vt praua victus ratio in toto geſtationis nouimeſtris decurſu; vel in fœtu, vt dolores & tormina ex vaſorum vmbilicalium diſruptione. Quæ comitantur, ſunt partus contra naturam, cruciatus, & rigores, quos in ipſo partu ex vi, & compreſſione pueri patiuntur. Quæ ſubſequuntur, ſunt primò aëris inaſſuetudo & mutationis, diſparitas nutritionis: Lubricæ, inquit Hippocrates lib. de octim. partu, ſunt alimenti & reſpirationis mutationes: nam ſi quid morboſum pueris inuehunt, per os & per nares inducunt: Secundò vmbilici ligatura, & abſciſſio; inde enim dolores & inflammationes oriuntur: Tertiò Veſtimentorum ratio; pro eo enim quòd carne & ſuccis veſtiebantur pueri in vtero, tepidis, liquidis, & cognatis, poſteà iiſdem, quibus viri veſtibus induuntur. Deinde accuſanda eſt calida & humida puerorum temperies; illius ſiquidem miniſterio morbis putredinoſis expoſita eſt illa ætas; vt de calida & humida hepatis temperie cenſet Galenus in arte parua. Poſtremò nutricum intemperantia, morborum puerilium cauſa eſſe poteſt: addamus etiam & pue-

rorum ingluuiem, cùm naturali, tum & brutali quodam appetitu, dum grandiores ſunt ætate.

Sed nunc audio obſtrepentes quoſdam, pueritiam, cùm ſit perfectiſſima ætas, & temperatiſſima, nullis morbis obnoxiam eſſe exiſtimantes, quorum hæ ſunt rationes: Primò, Ad morborum generationem, corporum, & naturarum diſpoſitio eſt neceſſaria; ſed puerilis natura in ea ætate non poteſt eſſe diſpoſita, cùm ſit robuſta, & valida, ob Caloris natiui vigorem, & temperaturæ perfectionem: Secundo illud contingeret potiſſimùm ratione nutritionis, aut aëris: at non ratione nutritionis, cùm pueri puriori alimento nutriantur, quàm dum erant in vtero: lac enim menſtruo purius, magiſque coctum eſt: non ratione aëris, quia poſt partum non obiiciuntur pueri rigoribus aëris; ſed in locis tepidis conſeruantur: Tertio pueri grandiores exercitationis frequentia ſuperfluos humores conſumere poſſunt. Denique, inquiunt, non eſt quod dolores, qui præcedunt, aut comitantur partum accuſent, cùm cito poſt partum mitigentur; nec ligaturam etiam vmbilici, cùm ſit pars ſuperflua, & ferè inſenſilis: neque poſtremò veſtimenta, cùm mundis & candidis linteolis circumueſtiantur, & in molliſſimis culcitris recubare ſoleant.

Nos vt his obiectionibus ſatisfaciamus. Ad primam dicimus, naturam & calorem natiuum obrui in pueris ab excrementorum multitudine; neque temperaturæ perfectionem illos à morbis vindicare poſſe, cùm temperies calida, & humida putredini admodùm ſit obnoxia. Ad ſecundam reſpondeo, Hippocratem cap. de octim. partu affirmare, locorum & victuum mutationes parere morbos; ſed potiſſimum in pueris poſt partum: loco enim ſpirituum & cognatorum humorum, externis quibuſdam vtuntur crudioribus, & ad vſum humanum minus accommodatis; ex quibus multos ſuboriri dolores, & morbos neceſſe eſt. Licet autem ipſum lac ſanguine materno purius videatur; tamen in rei veritate magis excrementitium eſt, vt excrementorum prouentus teſtatur. Quòd autem ad aëris mutationem, certum eſt, tum ratione reſpirationis, tum ratione aëris circumſtantis puerorum corpora variis tentari morbis; cùm aëris iniurias continuò experiantur.

Ad tertiam reſpondeo, exercitationem puerorum impedire non poſſe actionem & incurſionem cauſarum, externarū & internarum. Denique licet dolores, qui partum antecedunt & conſequuntur, poſt partum mitigentur; debilitas tamen in puerorū corporibus remanet impreſſa: neque eſt, quòd ligaturam vmbilici contemnant, cùm teſte experientia, illius abſciſſioni grauiſſima ſymptomata ſuperueniant. Denique quoad veſtimenta reſpondeo, pueros in vtero molliter cubare, & in tepidiſſimo loco

conquieſce

conquieſcere; extrà autem aſperiùs tractari, dum in ſtratis ponuntur, ac veſtium aſperitatem experiuntur.

An pueriles morbi ſint à Medicis tractandi, & curandi.

Nobilis iam, ſed difficilis ſeſe offert excutienda dubitatio, ex cuius quidem reſolutione non ſolùm argumenti noſtri authoritas, ſed etiam neceſsitas dependet: An ſcilicet pueriles morbi ſint à Medicis tractandi, & curandi. Qui puerilium morborum curam naturæ, & mulierculis committendam eſſe volunt, leuioribus quibuſdam rationibus innituntur. Prima, natura morborum eſt medicatrix, ex Hippocrate aphor.10. ſect.2. lib.6. epid. ſed præſertim in pueris, tum ob caloris natiui vigorem, tum ob temperaturæ perfectionem: Ideo 28. aphor. lib.3. pueriles morbos per criſim ſolui pronunciat Hippocrates; Ergo illorum cura naturæ eſt committenda: Secundò, Medicus ab ægris tria exigere ſolet, confidentiam, patientiam, & obedientiam. At hæc omnia in pueris deſunt: Primò, quia odio perſequuntur Medicos, dum remedia ingrata præſcribunt; Secundò, quia impatientes ſunt, & intractabiles, nec remedia admittere, aut victus rationem ſeruare volunt: Ergo inutilis eſt Medicorum opera: Tertiò. Opera Medicorum in duobus potiſsimè conſiſtit; in diagnoſi ſcilicet, & curatione: Atqui cognitionem morborum puerilium non poſſunt aſſequi Medici, præſertim in lactantibus, cùm nec voce, nec indicio morbos, partes affectas, & ſymptomata indicare poſsint: Quartò, Artis Medicæ neceſsitas à duobus remediorum generibus dependet; à purgatione ſcilicet, & à venæ ſectione: Atqui non licet venam ſecare in pueris, niſi poſt decimumquartum annum ex Galeni doctrina. Neque etiam purgantia medicamenta præſcribere, ob ætatis imbecillitatem: illa enim acrimonia, & calore puerorum corpora exſiccant; ergo, &c.

Nos contrà exiſtimamus: pueriles affectus tractandos & curandos eſſe à Medicis. Atque hic viget potiſsimùm ſolertia Medicorum, vt declarauimus in præfatione. Duo tamen ponenda ſunt ad iſtius quæſtionis illuſtrationem fundamenta. Primum; Pueri tripliciter conſiderari poſſunt; Primo, in toto lactationis tempore, dum paſsiones ſermone explicare non poſſunt: Secundò, in reliquo infantiæ decurſu vſque ad finem primi ſeptenarij, quo tempore affectiones liberiùs declarant: Tertiò, dum vere pueri ſunt in toto ſecundo ſeptenario. Diagnoſis quidem morborum difficilis eſt in lactationis decurſu, dum pueri clamore tantùm morbos exprimere poſſunt: non tamen proinde impoſsibilis remanet morborum puerilium cognitio, cùm non à confeſsione tantùm puerorum, ſed ab aliis ſignis dependeat; verbi gratia, febris per pulſum,

ſitim, difficultatem reſpirationis, & alia ſigna ſeſe prodit. At in aliis pueritiæ tempor. facilis eſt diagnoſis, cùm pueri conquerantur de morbis.

Secundum fundamentum: Purgatio in pueris non ſolùm vtilis, ſed etiam neceſſaria, tum ad præcautionem, tum ad curationem: Purgari autem poſſunt in variis pueritiæ temporibus leuioribus catharcticis, dummodo neceſsitas vrgeat. Hippocrates pueros lactantes dum purgat, ita conſulit: Mulier, inquit, capra, lac elaterium, aut cucumerem ſyluestrem edentes, pueris purgatio, aphor. 33. lib. 5. aphor. Galenus Hippocratis conſilium laudat; vultque purgandas eſſe nutrices cum medicamentis idoneis, dum pueros per viam lactis purgare volumus; Pueri autem non lactantes leuioribus quibuſdam catharcticis poterunt purgari. At verò non ſolùm purgatio, ſed etiam venæ ſectio tutò vſurpari poteſt. Teſtatur ſiquidem experientia, vtilitatem iſtius remedij, dum tempore neceſsitatis, in pueris febre acuta, angina, pleuritide, &c. correptis celebratur venæ ſectio. Duo autem hîc obſeruanda; Primò non eſſe ſecandam venam, niſi poſt tertium annum: alterum eſt, habendam eſſe rationem ætatis, plenitudinis & morbi: hoc enim remedium, aliàs euentationis gratia, aliàs ratione vacuationis inſtituitur.

His ita ſuppoſitis, concludimus, neceſſariam eſſe artem Medicam in puerorum affectib. Ad primam itáque obiectionem reſpondeo, naturam quidem eſſe morborum curatricem; iuuari tamen à Medico: deinde non omnes morbi pueriles per criſim ſoluuntur; addit enim Hippocrates, magna ex parte. Ad ſecundam dico, licet pueri impatientes ſint, & inobedientes, poſſe tamen cogi monitionibus, & etiam verberibus. Quo ad confidentiam verò, ſopita eſt vis imaginationis in prima illa ætate. Reliqua ex fundamentis patent.

De Methodo ſeu ordine iſtius tractatus.

OMnia cum ordine meditari, & perficere debet ſapiens, inquit Philoſophus; cùm ordo ſit veluti lux & anima eorum omnium, quæ in diſciplinis tractantur. Iam igitur explicata morborum puerilium natura, generatione, & curationis neceſsitate, poſtulat ordinis ratio, vt qua methodo eorundem hiſtoria theorica & practica ſpeciatim inſtituenda ſit, demonſtremus. Hanc igitur duabus ſectionibus complectemur. In prima de morborum verè puerilium natura, & curatione agemus; vt pote de dentitione, & eius ſymptomatis, ſecundùm Hippocratem apho. 25. lib. 3. In ſecunda, de morbis qui pueris admodum familiares ſunt; vt de variolis, & morbillis, de epilepſia, de ſtrumis, de lumbricis, de calculo veſicæ, & ſimilibus. Porrò in deſcribenda morborum iſtorum hiſtoria, vniuſcuiuſque morbi eſſentiam, generationem, iudicium, & curationem ſigillatim explicabimus.

FRANCISCI RANCHINI, TRACTATVS DE MORBIS PVERORVM.

SECTIO PRIMA.

De morbis verè puerilibus.

CAPVT PRIMVM.
De dentitione.

INTER pueriles affectus, nullus meo quidem iudicio, dentitione ipſa frequentior, aut funeſtior cenſeri debet; frequentiam naturæ neceſſitas indicat. Alij enim morbi pueris familiares quidem eſſe poſſunt, & plerúmque accidere; non tamen neceſſariò contingere, vt de dentitione certum eſt; quæ quidem ea de cauſa, abſolutè & ſimpliciter puerilis morbus appellatur; periculum experientia ipſa teſtatur. Tam ſæuos enim patiuntur pueri dolores, tantáque ſymptomatum varietate diuexantur in ipſa dentitione, vt ſæpiſſimè opprimantur, & in ipſo vitæ exordio viuere deſinant. Diuinus ſenex 3.aphor.& lib. de dentit. profert miſerrimi iſtius affectus calamitatem, dum inquit, ad dentitionem progreſſis febres, conuulſiones, diarrhææ, catarrhi, ſuffocationes, vigiliæ, oris inflammationes accidunt. Nos igitur iſtius morbi naturam, generationem, ſigna, & curationem aggrediamur.

In dentitione duo ſeſe offerunt affectus explicandi. Odaxyſmus ſcilicet, & Odontiaſis. Odaxyſmus, (vulgus germinationem dentium appellat) variè definitur. Neoterici, vt Gorrhæus & Mercurialis, volunt eſſe dentis ipſius concretionem, conformationem, ſeu conceptum intra gingiuam. Veteres autem, vt Galenus, Philotæus, Oribaſius, odaxyſmum definiunt per puncturam gingiuarum cum leui moleſtia, aut cum remiſſo dolore. Non mirum eſt, inquit, Galenus comm. in aphor. 25. lib. 3. prurigines gingiuarum fieri, cùm dentes pullulare incipiunt. Ratio addi poteſt; cùm enim dentes exitum quærunt, gingiuas compungunt, & tanquam ſtimuli gingiuarum carni infiguntur; Atque ita pruriginem cum leui dolore excitant. Ex quibus apparet, male definiri à neotericis odaxyſmum per concretionem dentis; hoc enim eſt confundere generationem cum morboſo affectu. Diſtinguitur ſiquidem conformatio dentis à pruritu illo dolorifico, quem pariunt dentes antequam erumpant. Celſus odaxyſmon exulcerationem appellat, ſed malè: licet enim perforentur gingiuæ à dentibus; tamen illud ad den-

titionem referendum eſt: diſtinguitur enim pruritus à perforatione. Obiiciet aliquis, quomodò erit odaxyſmus morboſus dentium affectus, cùm per pruritum & titillationem definiatur. Dicendum eſt, pruritum ſentiri quidem in principio, quando caro gingiuarum leuiter diuellitur, poſteà tamen in extenſione morbos & dolores generari.

Odontiaſis autem, quam Paulus ὀδοντοφυΐαν appellat, vulgò dentitionem; eſt dentis iam concreti & concepti extra gingiuam eductio: priùs enim dentes intra alueolos, ſeu intra caueas maxillarum concipiuntur, & concreſcunt: deinde dum attolluntur, odaxyſmum excitant, ac poſteà erumpunt. Obſeruandum autem duplicem eſſe dentitionem: Prima, quæ circa ſeptimum menſem contingit ex Hippocrate, morboſa eſt & dolorifica, dum dentes canini quatuor, inciſores octo, & molares viginti ordinatim, & ſerratim oriuntur. In hac prima eruptione, grauiſſimi dolores excitantur, quando tenerrimæ gingiuæ à duris, & acutis illis corporibus extenduntur, vulnerantur, perforantur. Altera circa ſeptimum annum accidit, dum lactis dentes decidunt, aliique firmiores, & duriores erumpunt: hæc morboſa cenſeri non debet, cùm dentibus pateat exitus, nec noua gingiuarum perforatione opus ſit. Sed iam vt iſtius morbi natura appareat, ſequens eſt excutienda quæſtio, priuſquam cauſas iſtias affectas explicemus.

An dentitio ſit morbus, vel naturæ opus.

IAM illuſtris ſeſe offert excutienda difficultas, ad dentitionis naturam explicandam; An ſcilicet dentitio ſit morboſus affectus; An verò naturæ ipſius opus. Qui dentitionem non eſſe morbum exiſtimant, ſic ratiocinantur. Prima ratio, natura neque intendit, neque facit morbos: ſed dentitio eſt purum naturæ opus: vt conſtat: Ergo morboſa affectio dici non poteſt: Secunda, plerique infantes dentati naſcuntur; Alij verò ſtatuto à natura dentitionis tempore, ſine moleſtia, & ſine alicuius morbi, aut ſymptomatis ſenſu dentes emittunt, vt teſtatur experientia: Tertia; dentitio ſecunda, quæ circa ſeptimum annum contingit, & tardiùs aliquando, ſine dolore, & ferè ſine ſenſu perficitur: ergo hæc ſaltem non erit morboſa: Quarta; dentes ſapientiæ, id eſt, molares duo, ex Hippocrate circa quartum vel quintum ſeptenarium erumpunt ſine dolore: Quinta, ſi dentitio eſſet morboſus affectus, illud accideret potiſſimùm ratione doloris; At dolor in dentitione generari non poteſt, quia ad illius generationem ex Galeno requiritur cauſarum violentia, & mutationis magnitudo: At dentes paulatim & ſenſim erumpunt, non autem ἀθρόως, & confertim.

Nos contrà, dentitionem morboſam eſſe affectionem exiſtimamus; ſymptomata enim, quæ eam præcedunt, comitantur, & conſequuntur, idipſum teſtantur. Obſeruandum autem, non vnicum morbum, ſed varia morborum genera in dentitione apparere: Primò enim intemperies, & ſolutio continui introducuntur, à quibus dolor deinde tanquam à cauſis dependet: Secundò gingiuarum inflammatio, & inflatio apparet: Tertiò vulneratio, & perforatio gingiuarum: ab iſtis deinde morbis omnia ſymptomata oriuntur, vt febris, conuulſio, diarrhææ, tuſſis, vigiliæ, &c.

Ad obiectiones, & quidem ad primam

primam reſpondeo, dentitionem tum ratione generationis, tum ratione eruptionis eſſe quidem naturæ opus, ſecundùm finem; verum quia partes affectæ, gingiuæ ſcilicet, non patiuntur, vt hoc opus ſine morbo & ſymptomatum concurſu perficiatur, ob gingiuarum diuulſionem & perforationem: hinc fit, vt per accidens dentitio ſit morbus, non autem per ſe, quatenus à natura intenditur. Ad ſecundam reſpondeo, rariſſimè pueros dentatos oriri, frequētiùs tamen bruta, duabus de cauſis; Prima, quia abundant humido illo pingui glutinoſo & terreſtri, quo generantur, & nutriuntur dentes; Secunda, quia neceſſarij erant dentes, vt poſſent ſe reficere, & tueri, dum à parentibus deſeruntur: pueri autem ſine dentibus naſcuntur, tum ob defectum materiæ: neque enim ſanguis humanus ita terreſtris, & excrementitius eſt, vt ſanguis brutorum; tum etiam quia nulli fuiſſent vſui ſtatim poſt partum: Licet autem quidam faciliùs dentes emittant, id tantùm fit ſecundùm corporum puerilium diſpoſitionem, nutritionis rationem, & temporis conſtitutionem. Ad tertiam dico, ſecundam dentitionem non eſſe morbum, ſed primā tantùm. Quod ad dentes ſapientiæ ſpectat, reſpondemus, cum dolore aliquando erumpere, aliàs ſine graui dolore, quando temporis interuallo, gingiuæ indurantur, & inſenſibiles ferè euadunt, vt apparet in ſenibus. Ad vltimam Reſpondemus, dentes paulatim quidem agere, dum foras euadere tentant; ſolutionem tamen continui, & intemperiē confertim, & ſubitò dolorem creare, & conſeruare.

De cauſis dentitionis.

CAVSÆ dentitionis quatuor ſunt, efficiens ſcilicet, materialis, formalis, & finalis. Efficiens eſt natura ipſa puerilis: Illa ſiquidem eſt, quæ dentitionem molitur propter cauſæ finalis neceſſitatem. Cauſæ adiuuantes ſunt tempus & nutritionis ratio. Materialis duplex eſt, remota & proxima; remota ad generationem referri poteſt. Materia generationis dentium rurſum duplex eſt; Primaria ſcilicet, craſſior ſeminis portio, ex qua ſtamina, & fundamenta dentium oriuntur; & ſecundaria, qua illa prima fundamenta fouentur, & augentur: hæcque triplex eſt ex Hippocrate: Prima in vtero conſiſtit; dum enim in maxillarū alueolis latitant dentes, ab earum alimento nutriuntur, & generantur: Secunda à lacte dependet, inde lactei dentes oriuntur: Tertia eſt ab alimēto, atque inde dentes firmiores & duriores generantur. Materia proxima dentitionis ſunt dentes ipſi, dum erumpunt, & gingiuæ, quæ perforantur. Cauſa formalis eſt figura dentis: finalis verò multiplex, natura enim ad varios vſus dentitionem molitur, vt ad alimenti præparationem, ad vocis & ſermonis articulationem, ad ornatum, ad pugnam.

Signa dentitionis diagnoſtica ſenſibilia ſunt, tum quando germinant dentes, tum quando erumpunt. Primò, dentitionis tempus indicat eruptionem; natura ſiquidem ſecundùm initium ſecundi ſeptenarij menſium dentitionem molitur: Secundò, pueri frequenter digitos ferunt ad gingiuas, vt demulceant dolorem, & ideo tunc mulierculæ luporum dentes, & corallia puerorum collis ſuſpendunt, vt gingiuas ſcalpant, & ingentem ſaliuam reiiciant: Tertiò, dum mammas ſugunt, papillas gingiuis ſtringunt: Quartò, gingiuarum inflatio apparet, cum inflammatione, & incendio: Quintò, dentium epiphyſes

albicant intra gingiuas: Denique pueri extenuantur, cum dolore, febre, vigilia, fluxione, alui fluxu, quinimò conuulſione aliquando tentantur.

Prognoſtica hæc ſunt. Ad dentitionem progreſſis, inquit Hippocrates, aphor.25.lib.3. gingiuarum prurigines, febres, conuulſiones, & diarrhææ contingunt: Secundò pinguiores, & qui aluos duras habent, magis turbantur, quàm macilenti: ibidem, quia ob excretorum retentionem, & plenitudinem facilè incidunt in febrem & conuulſionem: Tertiò, dum caninos dentes emittunt pueri, peius habent. Ibidem, quia canini dentes acutiores ſunt, & grauiores dolores excitant: Quartò, quibus in dentitione febris, aut alui fluxus accidit, rarò conuulſionibus tentantur, ex Hippocrate lib. de dentit. Primò, quia febris abſumit materiam conuulſionis per accidens, dum exſiccat pituitoſas ſuperfluitates; Secundò, quia pituita in alui fluxu, quæ in cerebro erat, ad aluum deturbatur. Poſtremò, quibus hyeme dentes erumpunt, ex Hippocrate ibidem, ſi cætera ſimiliter ſe habeant, ij facilè dentitionem ferunt. Sed contra hæc, exiſtimant Arabes, dentitionem faciliùs perfici æſtate, vel vere, quàm hyeme; quibus hæ rationes fauent: Nam ex aphor. frigidum inimicum eſt oſſibus, deinde frigus coarctat gingiuas, & dentes retardat; & contrà calor tepidus laxando facilitat eruptionem: nos dicimus ratione temporis ſimpliciter, dentitionem faciliorem quidem eſſe vere & æſtate, quàm hyeme; non autem ratione pueri naturæ: hæc enim robuſtior eſt hyeme quàm æſtate, ob caloris natiui vigorem & facultatis expultricis robur; ideóque ſi cætera ſimiliter ſe habeant, id eſt, ſi pueri hyeme ab iniuriis temporis vindicentur, faciliùs dentitionem ferunt, quàm æſtate.

De curatione dentitionis.

CVRATIO dentitionis à duabus indicationibus dependet; vt declarat doctiſſimus Mercurialis. Prima eſt, vt eruptio dentium facilis reddatur; altera, vt dolor ſedetur. Vtraque indicatio poterit adimpleri; Primò, remediis refrigerantibus, leuioribus in principio, deinde validioribus, ad temperandam inflammationem, & ad mitigandum dolorem: Secundò, relaxantibus, & mollientibus, ad facilitandam & accelerandam perforationem gingiuarum, & eruptionem dentium. Et hoc eſt quod ſuadet ſubtiliſſimus Capiuaccius in ſua praxi. Difficilis ortus dentium, inquit, à craſſitie & viſciditate gingiuarum dependet; ideóque emolliendæ, & extenuandæ: dolórque qui acerbus eſſe ſolet mitigandus. Verùm hîc priuſquàm vlteriùs progrediamur, non leuis ſeſe offert examinanda quæſtio.

An, ſcilicet, opus ſit vllis remediis ad facilitandam dentitionem, & ad mitigandum dolorem.

PERMVLTI vana & inutilia eſſe ea omnia remedia, quæ à Medicis præſcribuntur ad iuuandam dentitionem exiſtimant, & illius curam ſoli naturæ committendam eſſe volunt. Afferamus iam nos in eorum gratiam rationes quaſdam.

Prima ratio; Solius lactis humani vſus propoſitas indicationes adimplet; non igitur opus eſt aliis remediis. Probatur maior ratione, & experientia. Primò, quia lac anodinum eſt, & ex butyroſa ſubſtantia conſtat; ergo

ergo poterit inflammationem temperare, dolorem mitigare, & gingiuas relaxare. Secundò, experientia fidem facit; pueri enim vt oris & gingiuarum ſymptomata demulceāt, ad mammas, tanquam ad ſalutare remedium perpetuò confugiunt. Non igitur opus erit aut lacte aſinino, canino, aut aliis remediis.

Secunda ratio: Remedia vtilia eſſe non poſſunt, niſi reducātur in actum, & niſi partibus affectis adhæreant per aliquod tempus: At topica quæ gingiuis admouentur, non poſſunt reduci in actum, nec morari. Probatur; Quia ſi grata ſunt & ſuauia, ſubitò deglutiuntur à pueris, & labuntur: ſi ingrata, faſtidium, clamores & calcitrationes excitant, donec reiecta fuerint per os. Ergo vana futura ſunt omnia remedia.

Tertia ratio: Remedia quæ à practicis noſtris proponuntur, refrigerantia ſunt & relaxantia; At vtraque nocent: illa, quia gingiuas conſtringunt, ac proinde dentium eruptionem retardant. Hæc quia cùm adipoſa ſint, & pinguia, inflammationem augent. Ergo abſtinendum.

Denique infiniti pueri dentes facilè emittunt ſine remediis, ſolius naturæ beneficio, vt teſtatur experientia.

Nos contrà, non ſolùm vtilia, ſed etiam neceſſaria eſſe remedia medica ad iuuandam, & facilitandam dentitionem, cum vniuerſa Græcorum, Arabum, & Latinorum familia exiſtimamus. Licet autem lactis humani vſus ſit ſalutaris; tamen quia non moratur, ſed tranſglutitur; ideo non ſufficit ad mitigandam penitus doloris, & inflammationis violentiam, & ad relaxandas gingiuas. Ideóque opus eſt remediis aliis fortioribus, quorum quædam grata ſunt, alia ingrata, nec proinde inutilia, cùm gingiuis adhæreant per aliquod tempus, & doloris ardorem leniant, atque gingiuarum craſſitiem emolliant. Quamuis autem refrigerantia contraria videantur, ratione eruptionis dentium; tamen conferunt ratione inflammationis, & doloris, à quibus grauiſſima ſymptomata excitari ſolent: deinde relaxantibus immiſcentur, vt ſimul & ſemel ab eorum vſu dolor mitigari, & caro gingiuarum relaxari poſſit; atque ita vtrorúmque noxa impeditur. Ad quartam dico, nos hoc loco de difficili & laborioſa tantùm dentitione diſputare. Iam igitur patet quid de propoſita difficultate ſit ſentiendum.

Porrò quia remediorum topicorum vſum vitæ ratio ordine doctrinæ præcedit, ideò à diæta nutricum & puerorum auſpicanda eſt curatio. Doctiſſimus Mercurialis victum refrigerantem nutricibus imperat. Debent, inquit, hoc tempore nutrices abſtinere à cibis calefacientibus, & ab vſu vini, & vti refrigerantibus, vt lactuca, endiuia, hordeatis, & ſimilibus. Verùm quia hæc viuendi ratio multas patitur difficultates, ideo breuiter inquirendum.

An nutricum diæta tempore dentitionis debeat eſſe refrigerans, vt vult Mercurialis, an calefaciens.

QVI refrigerantem diætam dentitionis tempore damnant in nutricibus, quibuſdam & authoritatibus, & rationibus innituntur. Primò afferunt Ariſtotelis authoritatem in 5. de generat. animal. cap. 8. & 7. de hiſt. anim. cap. 10. vbi ita ſcribit: Qui lacte calidiore veſcuntur (inquit) pueri; iis properat ortus dentium: Ergo inde ſequitur, calefacientem diætam eſſe imperandam

potiùs nutricibus, quàm refrigerantem, vt lac ſcilicet calidius euadat: Secundò, ratio authoritatem Ariſtotelis confirmare videtur. Calidior enim diæta cùm relaxet corpus, & partes atque naturam roboret, magis conuenire videtur, quàm frigida, quæ incraſſat, & gingiuas atque dentes duriores reddit.

Nos vt concludamus ſecundùm rei veritatem, exiſtimamus nutricum diætam refrigerantem & temperatam potiùs conuenire in dentitione puerorum, quàm calefacientem; idque ſecundùm Mercurialis conſilium, non quidem purè, & ſimpliciter, ratione dentitionis, cùm hæc per ſe calfacientem ſuadere videatur; ſed potiùs per accidens, ad præcautionem ſcilicet febris imminentis ex dentitione, vel ad curationem eiuſdem, ſi præſens ſit.

Laudat Mercurialis, vt nutrices mammillarum papillas frigidas ſemper habeant; quia hoc ſolet eſſe refrigerium pueris ſugentibus: ſed vt liberiùs loquar, licet puerorum ora ab huiuſmodi refrigerio recreari poſſe, ratione doloris & inflammationis exiſtimem; tamen non video quomodò papillæ illam frigiditatem conſeruare poſſint, niſi continuò aëri frigido exponantur, aut remediis refrigerantibus vtantur: per ſe enim calidæ ſunt, quinimò in lactatione ſtatim à puerorum ſuctu incaleſcunt: ſed veniamus ad regimen puerorum.

Primùm in aëre calidiore ſeruari debent ratione dentitionis. Quòd ſi febris adſit, refrigerari, aut temperari poterit aër: nulla alimenta duriora illis exhibenda, ne dolores gingiuarum augeantur: ſed ſi lacte contenti non ſint, molles cibi dandi erunt, vt panatellæ, hordeata perfectè cocta, pulmenta ex lacte cum ſaccaro, farina, & vitellis ouorum, oua ſorbilia, gelatinæ, iuſcula, &c.

Remedia autem ad iuuandam dentitionem, aut erunt interna, aux externa: illa aut alimentoſa, aut medicamentoſa; & vtráque aut refrigerantia, & anodina ratione doloris & inflammationis; vel relaxantia ratione gingiuarum. Alimentoſa ſunt, vt lac humanum gingiuis frequentiùs illitum; lac caninum proprietate iuuare docet Galenus c.9.lib.5.de compoſ. medic. Secundùm loca, & Auicenna: aſininum alij probant. Obiicies ex Galeno cap. 15. lib. de alim. facult. lactis vſus dentibus & gingiuis nocet. Reſpondeo, Galenum ibi agere de conſeruatione dentium iam eruptorum: Aſſiduus, inquit, lactis vſus nocet, quia dentes putrefactioni & eroſioni obnoxios reddit; ideóque conſulit, vt aſſumpto lacte os vino colluatur. Galenus loco citato cerebellum leporinum laudat, ſed omnium vitulinum, gallinaceum, probari etiam poſſunt, quia gingiuas emolliunt & laxant; & ideo cum digito nutricis fricari gingiuæ poterunt. Medullæ etiam leniunt & laxant. Aëtius & Benedictus vſum butyri & mellis ſimul coctorum, & deſpumatorum conferre volunt, ſi gingiuæ illinantur.

Remedia medicamentoſa ſunt oleum roſarum, amygdalarum dulcium, liliorum, mucilagines ſeminis pſillij, cydoniorum, maluarum, altheæ, lini. Decoctum ficuum, & paſſulatum, mel paſſulatum, oximel ſcilliticum; ſi adſit fluxio, ſucci lactucæ, maluæ, plantaginis, ſolani, puluis dentis canini, delphini, lupini, vrſini, coralliorum, cyperi, iridis, cornu cerui: Non tamen probamus cum Mercuriale dentem canis rabidi, & viperæ; quia venenatam qualitatem conſeruant.

Acc.

Acc. corium laridi elixatum (quia relaxat) ac deinde cum aqua roſacea (quia refrigerat) vel ſolani decocto fricentur diligenter gingiuæ.

Acc. paſſularum pinguium repurgatarum, & cum aqua roſacea coctar. par. iiij. fricentur, gingiuæ vt ſuprà.

Acc. mellis paſſulati & butyri rec. an. ℥ j. aceti roſa. parum, coquantur, & deſpumentur, ac deinde illinantur gingiuæ.

Acc. mucilagin. ſeminis pſillij, aut cydonio. extractæ cum aqua maluæ, aut flor. lilior. ℥ j. puluer. cornu cerui ʒ j. radic. cyperi ℈ ß. miſceantur, ac deinde illinantur gingiuæ. Hæc formula magis refrigerat.

Acc. mucilag. ſem. alth. vel lini, extractæ cum aq. roſ. vel plantag. ℥ j. pulu. dentis canini, aut lupini ʒ j. pul. iridis ℈ ß. miſceantur vt ſuprà. Hæc formula magis relaxat.

Acc. ſucci altheæ vel maluæ ℥ ß. butyri aqua plantag. loti ℥ j. vitellum oui vnius, fiat linimentum pro gingiuis: quòd ſi inflammatio intendatur, ad frigidiora confugere licebit, cum cautione tamen; tum quia dentitionem retardant, tum quia ſi deglutiuntur, nocere poſſunt.

Acc. ſucci plantag. aut lactu. vel ſucci ſolani, aut ſemperui. ſi neceſſitas vrgeat, ℥ j. (narcotica enim ſunt) butyri, aqua maluæ loti ℥ ij. pulueris, coroll. & cornu cerui an. ʒ ſ. fiat linimentum frigidè applicandum gingiuis.

Externa remedia vel iuuant manifeſtis qualitatibus, vt fomenta, & vnctiones; vel occùltis, vt quæ collis puerorum ſuſpenduntur.

Acc. vtriuſque malu. an. M. j. rad. lilior. ℥ j. flor. maluæ arboreſcentis, & lilior. an. p. j. roſ. rubr. p. ij. flor. camem. p. ſ. decoq. ac deinde hoc decócto cum ſpongiis foueátur maxillæ.

Acc. ol. lilior. amygd. dulc. & è ſemine lini an. ℥ j. liniantur eædem poſt fotum, ac deinde cum cotone ſuffumigato, aut cum lana recenti ſupertegantur, quia dilatat. Quæ à proprietate iuuant, ſunt lapis limaciorum ex Galeno, Dens apri, Dens lupi, iaſpis viridis, & ſimilia, ſi collo alligentur, & ſuſpendantur. Sed ego huiuſmodi remedia non probo, cùm ſint corpora ſicciſſima, ſicque inepta ad emolliendas, aut relaxandas gingiuas.

De febre ſymptomatica, quæ dentitionem conſequitur.

CAPVT II.

MORBI morbis ſuccedunt, vt ait Galenus cap. 6. lib. de differ. ſympt. vel continenter, vel aliis ſymptomatis intercedentibus, quorum quidem fit veluti ſeries quædam. Idipſum in dentitione manifeſtè apparet, ob varium affectuum concurſum. Multa ſiquidem morborum, & ſymptomatum genera in dentitione obſeruari poſſunt. Et ideò meritò Hippocrates aphor. 25. lib. 3. Ad dentitionem progreſſis, pruriginoſos dolores, febres, conuulſiones & diarrhæas contingere affirmauit: addamus etiam inflammationes, & Apoſtemata gingiuarum, tuſſes, aphthas, & catarrhos ſuffocantes; hæc enim omnia ſymptomata ſerie & concatenatione quadam cohærent ſibiipſis, & connectuntur. Porrò inter ea omnia accidentia, nullum eſt ipſa febre frequentiùs, cùm ferè ſemper dentitionem conſequatur. Rationem affert Galenus comment. in aphor. citatum, dum cauſas proponit: febricitant, inquit, pueri hàc ætate; Primò, propter dolores; Secundò, propter vigilias; Tertiò, propter gingiuarum inflammationes. Dolor im-

primis eſt cauſa iſtius febris, tum pruriginoſus, tum pungitiuus: dentes enim dum egrediuntur, vt ſtimuli carnes gingiuarum compungunt; vnde vigiliæ, calcitrationes, & inflammationes. Dolor igitur hoc loco cauſæ morbificæ rationem habet; vigiliæ etiam, quia inflammant & exſiccant, febrem inducere poſſunt ex Galeno 2. de diff. febr.

Signa diagnoſtica manifeſta ſunt, tum ex pulſu, ſiti, ex calore; tum etiam ex difficultate reſpirationis, vigiliis, inquietudine, &c.

Prognoſtica hæc ſunt; Primò, quibus in dentitione febris acuta accidit, lib. de dentit. ij rarò conuulſionibus tentantur; Ratio ex ſuperiori cap. patet: Secundò, conuulſionis remedium eſt acuta febris ſuperueniens (ex coac.) contrarium tamen videtur idem Hippocrates aſſerere, dum conuulſionem febri finem imponere ſcribit ibidem, tum etiam dum febrem acutam conuulſionem indicare teſtatur. Sed reſpondeo, febrem ſanare quidem conuulſionem natam à repletione, dum abſumit materiam pituitoſam. At verò dum Hippocrates conuulſionem febrem ſoluere ſcribit, dico id fieri per tranſitum materiæ à venis ad muſculos, id eſt, per metaſtaſim: dum autem febris acuta conuulſionem indicat, illud non per ſe præſtat, ſed quatenus cum febre adſunt alia ſymptomata, alui ſcilicet ſuppreſſio, vigilia, &c.

An febris primaria ſit morbus puerilis, an tantùm ſymptomatica, contra doctiſſimum Mercurialem.

PRIVSQVAM curationem, ſeu potiùs mitigationem febris iſtius accidentalis aggrediamur, propoſita quæſtio ſeſe offert examinanda; An ſcilicet febris primaria ſit morbus puerilis, an verò ſymptomatica tantùm. Doctiſſimus Mercurialis cap. 1. lib. 2. de morb. puer. febrem primariam omnis generis, ſanguineam ſcilicet, pituitoſam, birioſam & melancholicam, inter morbos pueriles enumerat, & ex profeſſo naturam & curationem vniuſcuiuſque proponit. Vt autem iſtius nouæ opinionis veritatem confirmet, quatuor vtitur mediis. Primum à natura puerili deſumit; cùm enim calida, humida, & ſanguinea ſint puerorum corpora, ex Galeno 2. de temp. febribus, & morbis putredinoſis neceſſariò remanent obnoxia, ex eodem in arte parua: Secundò, corpora puerilia ob denſitatem vitiligine non corripiuntur; ex Ariſtotele probl. 4. ſect. 10. ergo ratione eiuſdem denſitatis febribus erunt obnoxia ob prohibitam tranſpirationem: Tertiò, importuna & immodica puerorum exercitatio facilè humores accendit, & febres inducit, cùm & ſaturi & ieiuni continuò ſeſe exerceant: Quartò, pueri cruditates, obſtructiones, & putredines, ob prauos & immodicos cibos ſumptos facilè patiuntur, ac proinde febres; Quintò Galenus ipſe, Mercurialis opinionem confirmare videtur in comment. in aphor. 25. lib. 3. propter ætatem puerilem febres fieri ſcribit.

Nos tamen contrà, febrem primariam, non eſſe morbum puerilem, ſed tantùm ſymptomaticum, quæ vel dentitionem, vel lumbricos conſequitur exiſtimamus: agnoſcimus tamen febres omnes cuiuſque generis pueris accidere poſſe, vt & alios quoſcumque ferè morbos, aliáque ratione tractandos eſſe in pueris, quàm in aliis ætatibus; non proinde tamen ſequi, eſſe affectus pueriles affirma

affirmamus: ſic enim omnes morbi pueriles dici poſſent. Hippocrates noſter Mercurialis opinionem deſtruit, tum quia aphor. 24. 25. & 26. febrem primariá inter morbos pueriles non reponit; tum etiam quia aphor. 29. eiuſdem libri, febres inter iuueniles affectus enumerat. Deinde ipſemet Mercurialis propriæ opinionis authoritatem infirmat, dum febres omnes pueris eſſe ſalutares pronunciat, nec lædere poſſe facultates naturales ob naturæ puerilis robur. Poſteà verò ſibiipſi contradicit, dum pueriles febres ob magnitudinem in hecticas conuerti poſſe ſcribit. Si enim magnæ ſunt, non poſſunt eſſe ſalutares; nec video quomodò tam facilè in hecticas degenerare poſſint, cùm puerilia corpora admodùm ſint humida.

Sed iam videamus, quomodò ſit ſatisfaciendum Mercurialis rationibus. Ad primam dicimus, adeſſe quidem diſpoſitionem quandam ad febres, & poſſe etiam generari febrem in pueris ob calidam illorum, & humidam conſtitutionem, ſi concurrant cauſæ aliæ febrium internæ & externæ. Naturam tamen ita validam eſſe pueris teſte Mercuriale, vt facilè reſiſtere poſſit cauſis febriculoſis. Deinde ſi febris generatio ſequeretur temperiem, ſanguinea tantùm illis eſſet familiaris, non autem aliæ differentiæ, ac præſertim quartana, cùm ex Hippocrate lib. de natura hum. illa non niſi à vigeſimoquinto ætatis anno ad quadrageſimum oriatur. Ad ſecundam reſpondemus, corpora puerilia eſſe laxa & mollia, ſecundùm Galenum, Ariſtoteles enim eo in loco abutitur nomine denſitatis, vt indicet plenitudinem: Neque etiam plenitudo in pueris exhalationem, aut expirationem impedire poteſt, vt apparet in variolis & morbillis, tum etiam in tinea. Cur autem vitiligine ſeu Leuce aut Elephantiaſi alba pueri non prehendantur, docet Hippocrates in coac. dum de morbis qui ſecundùm ætates accidunt, tractat. Ante pubertatem, inquit, neque arthritis, neque leuce, ſeu vitiligo, &c. accidunt, quia œmatoſis nondum eſt corrupta. Natiuus enim calor in prima ætate vegetus eſt, & naturales functiones perficit, atque conſeruat, donec ætatis decurſu langueſcat, vt aiunt interpretes. Ad tertiam & quartam dicimus febrē in pueris accidere poſſe, tum ex vitio exercitationis, tum ex praua victus ratione. Non tamen inde ſequi, eſſe puerilem affectum, aut ſecũdi generis. Ad vltimam obiectionē reſpondendum ſecundùm mētem Muſæ, Braſſauoli in ſuis comm. Galeni locum illum à Leoniceno fuiſſe corruptum, & in genuino contextu legendum eſſe non, *propter ætates*, ſed *propter dolores, vigilias & inflammationes febres fieri*: febres enim, inquit, propter ætates non fiunt. Sed iam ad curationem veniamus.

De curatione febris, quæ dentitionem conſequitur.

FEBRIS, quæ dentitionem conſequitur, vel eſt ephemera, vel humoralis; idque remiſsè, vel intenſè, obſeruandum autem, huiuſmodi febrem vt plurimùm pituitoſam eſſe, & fluxioni coniunctam, quæ propter dentitionis acerbitatem excitatur à cerebro, vel in thoracem, vnde tuſſes; vel in ventriculum, vnde diarrhæa: quòd ſi deinde huiuſmodi pituitoſus humor incendatur aut putreſcat, febrem infert.

Obiicies ex Galeno: Curatio morbo tantùm debetur: at febris hæc eſt ſymptoma; ergo non debetur ei cura

curatio : Secundò, illius extinctio à dentitionis curatione dependet: Tertiò, ratione fluxionis & conuulſionis videtur neceſſaria; ergo, &c. Reſpondeo, ſymptomata aliquando ita ingraueſcere, vt Medici neglecta regulari curatione, ad illorum mitigationem confugere cogantur. Licet autem in fluxione, & conuulſione ſit febris ſalutaris; per ſe tamen nocet: Nutrices igitur imprimis conſeruandæ. Potus illis erit ptiſana; vinum enim lactantibus & febricitantibus noxium. Abſtineant ab alimentis craſſis, viſcidis, calidis & crudis: vtantur iuſculis alterantibus, cum endiuia, oxali, bugloſſa, & aliis alterantibus, & vacuantibus, etiamſi febris intendatur. Ratione puerorum aër temperabitur, aut refrigerabitur, ſi febris ingraueſcat. Potus erit ptiſana, aut aqua cocta cum raſura cornu cerui. Alterantia erunt, iuſculi alterati, vt ſuprà, ex quibus poſteà panatellæ confici poterunt. Syrupi ex limonibus, capilli veneris, &c. cum aqua potabili ſitis tempore extra paroxyſmum propinari poterunt. Purgantia erunt glandes communes, aliique, tum etiam clyſteres. Mel roſatum etiam per os præſcribi poterit.

Acc. fol. viol. malu. an. M. j. flor. viol. p. j. ſem. aniſi parum coquantur cum iuſculo, in colat. ℔. ſ. diſſolue mellis roſ. col. ℥. ſ. vitellum oui vnum fiat clyſter. vel

Acc. mel. roſ. colati ℥ j. ſalis parum, ſeri lactis caprilli ℔. ſ. fiat clyſter.

Roborantia erunt epithemata liquida, & ſolida; liquida, ſi fluxio adſit, erunt vſurpanda.

Acc. confect. alcher. ʒ. j. diſſol. cum pauca aq. roſ. deinde liniatur regio cordis, & ſupertegatur cum panno ſcarlatino. Quòd ſi febris intendatur, & primaria euadat, tunc fortiora remedia, alterantia, vacuantia, & roborantia, externa, & interna, ratione nutricum in ſubſidium vocanda erunt, habita ratione febris, & ætatis.

De conuulſione.

CAPVT III.

CONVVLSIO dupliciter puerilis affectus dici poteſt; Primò per ſe, quatenus morbus eſt pueris familiaris; Secundò per accidens, quatenus dentitionem conſequitur. Per ſe facilè in conuulſionem incidunt pueri, præſertim lactantes, variis de cauſis; vt eleganter declarant Hippocrates aphor. 34. ſect. 3. progn. Galenus in comment. Ariſtot. lib. 7. de hiſtor. animal. cap. 12. & Auicenna fen. 1. 3. can. tract. 1. cap. 5. Prima eſt, nutritionis ratio: multæ enim humiditates ex vſu lactis ortæ diffunduntur per partes neruoſas & muſculoſas puerorum, vnde repletio, congelatio, & incraſſatio. Pueri lactantes, quia plurimo & importuno alimento vtuntur, cùm nihil aliud agnoſcant viuendo præter eſitandi commoditatem; frequenter conuulſionibus tentantur, inquit Galenus, præſertim in plenilunio addit philoſophus. Secunda eſt partium neruoſarum imbecillitas, & debilitas. Valent pueri, inquit Galenus, ratione facultatis naturalis & vitalis, ob cordis & hepatis robur. At ratione animalis, omnino inualidi ſunt; & ideò promptiſſimè conuelluntur. Cauſas alias remotas afferunt Arabes; alui ſcilicet conſtrictionem; vnde recurſus humorum ad partes neruoſas: & vigilias, atque fletus, à quibus humores commouentur.

Per accidens autem conuulſio eſt, affectus puerilis in dentitione; ideo Hippo

Hippocrates aphor.25. lib.3. Ad dentitionem progreſſis febres, & conuulſiones contingunt. Galenus in comm. cauſas iſtarum conuulſionum varias proponit, quarum aliæ ſympathicam indicant, vt dolores, vigiliæ, inflammationes; aliæ idiopathicam, vt crudum alimentum diffuſum per neruos; aliæ neruorum diſpoſitiones demonſtrant, imbecillitas ſcilicet. Accidit conuulſio pueris dentientibus (inquit) tum propter dolores, vigilias, & inflammationes; tum propter alimentum inconcoctum, & partium neruoſarum debilitatem.

Definitur hìc affectus, vt ſymptoma eſt, Motus inuoluntarius earum partium, quæ antea iuſſu noſtro naturaliter mouebantur. Diſtinguitur autem ab epilepſia, licet ſimilitudinem habeant inter ſe, quatuor modis. Primò, quia magis afficitur cerebrum in epilepſia, quàm in conuuſione, cùm adſit obſtructio dimidiata ventriculi cerebri: Secundò, quia in epilepſia functiones principes, & ſenſificæ pereunt, non autem in conuulſione: Tertiò, quia epilepſia eſt conuulſio vniuerſalis: conuulſio autem motus deprauatus partis, aut partium corporis: Quartò, quia epilepſia citiùs ſoluitur per paroxiſmos, conuulſio verò ſæpiſſimè perdurat.

De cauſis conuulſionis.

CONVVLSIONIS cauſæ proximæ in pueris, vt & in aliis, ſunt repletio vel exſiccatio neruorum, quæ tamen à repletione eſt, pueris magis familiaris, tum in dentitione, tum extra dentitionem, ob puerorum humiditatem, & plenitudinem; quæ autem à ſiccitate, rara eſt.

Conuulſio autem in pueris, aliàs idiopathica eſt & vera, quam Arabes proportionatam appellant, quando partes quæ conuelluntur, conuulſionis cauſam in ſe continent, vt in neruorum repletione & inanitione apparet; Aliàs ſympathica eſt, non proportionata dicta; hæcque fit tantùm, quando cerebri facultas irritatur, vt in venenata aura, à doloris acerbitate, aliiſque cauſis: & hanc conuulſionem motum conuulſiuum appellat Hippocrates.

Differentiæ conuulſionis à motu muſculorum dependent, ratione ſitus; quando ad anteriora, vel ad poſteriora muſculi contra naturam mouentur, vel dum æqualiter tenduntur, vt in Tetano.

Signa conuulſionis, vel diagnoſtica ſunt, vel prognoſtica. Diagnoſtica ſenſibilia ſunt; & vel generalia, vel ſpecialia: Illa vel ad viſum, vel ad tactum referuntur in pueris: in aliis verò ad auditum etiam ſpectant; vt dum dentes ſtrident, & præliantur inter ſe per conuulſionis violentiam. Ad viſum, quando vel oculi ſenſibiliter contrahuntur, vel manus, vel pedes. Ad tactum, cùm ex tactu deprehenduntur conuulſiui motus. Specialia cauſas conuulſionis declarant. Quæ enim à repletione, fit ſubitò & breui tempore; quæ per ſympathiam, longiori interuallo fit.

Signa prognoſtica varia proponuntur ab Hippocrate, tum in coac. tum in progn. tum lib. de dentit. Primum prognoſticum: Qui cum dentitione bene habito corpore permanent, graui ſomno premuntur, periculum eſt, ne eos conuulſio prehendat: ratio eſt; quia grauis ille ſomnus ſummam cerebri repletionem teſtatur, & laudabilis conſtitutio corporis eiuſdem plenitudinem: Secundum prognoſticum: Conuulſio puerorum aliàs cum febre, aliàs ſine febre accidit: ſine febre ex ætatis

diſpoſitione, dum eſt morbus puerilis per ſe, vt ſuprà fuit declaratum; cum febre antecedente, aut comitante. Sed iam difficillima ſeſe offert excutienda quæſtio.

An ſcilicet in pueris conuulſio, quæ cum febre eſt, ſit magis periculoſa, quàm quæ ſine febre contingit.

INTER ſymptomata, quæ partes animales fatigant, nullum eſt conuulſione funeſtius, magiſque calamitoſum: Ideo Hippocrates in Coacis in progn. in aph. conuulſiones ſemper eſſe terrificas, & communiter lethales pronunciat; quando ſcilicet neruoſæ & muſculoſæ partes iniuſſu noſtro, & citra voluntatem noſtram præter naturam contrahuntur verſus principium. Iam igitur vt affectus iſtius iudicium innoteſcat, propoſita quæſtio excutienda; An ſcilicet conuulſio, quæ pueris aut in dentitione, aut ætatiuè contingit, ſit magis periculoſa, dum cum febre, quàm dum ſine febre contingit. Qui non eſſe periculoſam, ſiue cum febre, ſiue ſine febre contingat, aiunt, hiſce authoritatibus innituntur.

Ex Hippocrate lib. de dentit. non omnes dentibus erumpentibus conuulſione tentati moriuntur; plerique enim ſeruantur: Secundò, idem Hippocrates ſect. 2. lib. 1. epid. Multos, ait, ſtatim ab initio, præcipuéque pueros conuulſiones tentabant, cum febre, quæ etiam febribus ſuccedebant; erantque diuturnæ, ſed innoxiæ tamen. Tertiò, conuulſio ſuperueniens febri, omnino funeſta, perrarò autem puerulis; deſperati autem, qui poſt primum ſeptenarium tentantur, Hippocrates in coacis. Quartò, conuulſiones & tetanos febris ſuperueniens exoluit, paulò antè. Quintò paulò pòſt, conuulſionem ſanat exorta febris acuta, quæ priùs non fuit; quòd ſi fuerit priùs, exacerbatur. Sextò, Auicenna fen. 2. cano. 5. tract. 1. cap. 5. pueri facilè liberantur à conuulſione, tum propter facultatis naturalis & vitalis robur, tum ob humorum obedientiam. Septimò, febris conuulſioni finem affert, quæ primo, ſecundo, aut tertio die accidit, in coacis.

Alij contrà, conuulſionem, & cum febre, & ſine febre, periculoſam eſſe volunt: quod ſequentibus authoritatibus demonſtrant.

Primò, conuulſio in febre, terrifica eſt, & funeſta, inquit Hippocrates in coacis, & in aphoris. alibi etiam conuulſiones in febre acuta perniciem denunciare affirmat. Secundò, ex Ariſtotele cap. 12. 7. de hiſt. animal. pueri quamplures ante ſeptimum diem intereunt ex conuulſione, & ideo olim ex Græcorum & Romanorum ritu non licebat pueris nomen imponere ante ſeptimum diem. Ratio propoſitas authoritates confirmat. Symptomata enim quæ maximam vim naturæ inferunt, & principes partes fatigant, calamitoſa eſſe ſolent: At eiuſmodi ſunt conuulſiones, vt notum eſt; ergo funeſta & lethalia eſſe ſymptomata, ſiue ſine febre appareant, ſiue febribus acutis ſuperueniant, exiſtimandum eſt.

Nos vt iam in tam difficili & intricata quæſtione iudicium feramus, quædam proponemus fundamenta, priuſquam ſententiam pronunciemus, & concludamus.

Primum fundamentum. Morbi terrifici & funeſti ab hippocrate dicuntur, quicumque periculnm afferunt ægrotantibus, & qui vel omnem adimunt ſalutis ſpem, vt fortis & valida apoplexia, aphor. 42. ſect. 2. vel

non penitus tollunt, vt conuulſio: licet enim hæc terrifica ſit, quoniam ſiniſtri iudicij metum oſtendit, non tamen ſemper deſperata. Sic puerorum conuulſio formidabilis quidem eſt; tamen quia plerumque ſequitur potiùs naturam cauſæ ſuſcipientis, id eſt, puerilem neruorum imbecillitatem, quàm efficientis; id eſt, febris ipſius & malignæ cauſæ conditionem; ideo non ſemper eſt deplorata: maiori enim periculo locus eſt ex calamitoſa vi efficientis, quàm ex naturali præparatione ſuſcipientis. Vt enim omnium ætatum nulla eſt tam prona & procliuis ad conuulſionem, quàm puerilis ante ſeptennium, vt ſuperiùs demonſtratum fuit; ſic omnium facillimè liberatur & expeditur, ob virtutem facultatis naturalis & vitalis: & quia materia conuulſionem inferens eſt facilè reſolubilis, ex Auicennæ ſententia. Propriis quidem morbis omnes facilè corripiuntur; ex Hippocrate; in morbis tamen minus periclitantur, quorum naturæ ſunt illi congeneres, aphor. 34. ſect. 2.

Secundum fundamentum. Licet meliùs ſit febrem accidere conuulſioni, quàm conuulſionem febri, ſecundùm regularem doctrinam apho. 26. ſect. 2. Conuulſio tamen in quibuſdam caſibus, ſiue cum febre ſit, ſiue ſine febre accidat; & ſiue febris conuulſionem antecedat, ſiue conuulſio febrem ſequatur, minimè eſt periculoſa: Primò, quando febris abſumit materialem conuulſionis cauſam, humiditatem pituitoſam ſcilicet ſuperfluam, vt patet ex ſecunda & tertia obiectione: & ideo alibi Hippocrates in coac & aph. 57. ſect. 4. Repentinę cõuulſionis, inquit, remedium eſt febris cum alui profluuio: Secundò, quando conuulſio in pueris potiſſimùm ſequitur frigidã & humidam complexionem, vt conſtat ex prima obiectione: ibi enim adeſt excuſatio præhumidæ conſtitutionis in pueris, ob neruorum imbecillitatem. Nam, vt docet Galenus in comm. Pueri propter neruoſi generis infirmitatem conuulſionibus ſunt opportuniſſimi, à quibus minimè læduntur: Tertiò, quando conuulſio fugax eſt, vt ea quæ febris finem affert, quod patet ex quinta obiectione: Ideo Hippocrates in coac. conuulſio in febre ſuborta, inquit, & eadem deſinens, bona eſt; nam tunc conuulſio non ſequitur naturam febris, ſed fortem naturæ contentionem, quæ multùm oppreſſa, adiuta calore febrili cauſam oppreſſionis exprimit è venis in muſculoſum genus, eáque excluſio fit intus foras, & bonis ægri rebus: Quartò conuulſio pueris non eſt funeſta ante ſeptimum annum, ex Hippocrate ob rationes, quas affert Auicenna in vltima obiectione, & vt dictum fuit in primo fundamento.

Tertium fundamentum. Deſperabilem vitæ ſalutem oſtendit conuulſio in multis caſibus: Primò, quando febri ſuccedit conuulſio ab exhauſto, id eſt, à ſiccitate: conuulſio enim ſuperueniens cum exaruerint, & ſiccati fuerint nerui à febre tanquam ab igne, exitialis eſt; talis enim conuulſio nunquam accidit, niſi peſtiferum aliquid & deterrimum ſignum acceſſerit, vt apparet plerúmque in phrenitide: tunc enim tanta eſt à natura egreſſio, per ardorem & ſiccitatem, vt nulla ſperabilis ſit redintegratio. Quòd ſi tamen contingat aliquem conditionaliter liberari à conuulſione, quæ eſt ab exhauſto, faciliùs liberari pueros, quàm puberes cenſendum eſt, vt vult Auicenna loco citato, tùm ob natiuam complexionem humidam aëream, quę vt fa-

cilè reſoluitur, ſic facilè reſtaurari poteſt; tum ratione humidi alimenti: hîc tamen ille de leui, & fugaci, & non confirmata conuulſione audiendus, non autem de confirmata, quam lethalem affirmat Hippocrates: Secundò, quando conſummata, confirmata, & continua eſt conuulſio, exitialis. Illud enim arguit cerebri idiopathiam, & cauſarum contumaciam, atque violentiam; vt etiam quando ſimul variæ corporis partes continuò conuelluntur: Tertiò poſt primum ſeptenarium, vbi finitur infantia, deſperata eſt, inquit Hippocrates. Sed quid? dicet aliquis: tunc temporis natiuus calor lumen ſuum oſtendit, facultas animalis lucet, neruos habent ſucci plenos, firmos multo nectare viuifico perfuſos, & perluſtratos: ergo difficillimè à febrili ardore poſſunt abſumi, aut in vitæ deſperationem conuulſiones pueros proiicere, cùm habeant naturam validam obſiſtentem. Sed dico ſecundùm Hippocratis mentem, quòd qui ſeptem annis prouectiores ſunt, conuulſione non tentantur, ob cauſas citatas. Quòd ſi prehendantur, deſperati ſunt; quia illud indicat amplificationem, & intenſionem cauſarum, inflammationem ſcilicet, & conſumptionem neruorum, quarum quidem vim naturæ bonitas ratione complexionis & temperaturæ arcere non potuit.

Iam ex iſtis fundamentis patet, quid de propoſita quæſtione ſit ſentiendum, & quid reſpondendum obiectionibus primæ rationis ex ſecundo fundamento. Quod autem ad rationes ſecundæ opinionis ſpectat; verum eſt, conuulſionem per ſe eſſe funeſtam; per accidens tamen poſſe minus eſſe periculoſam. Quod autem ad Ariſtotelis authoritatem attinet; dicimus ſecundùm Hippocratem lib. de dentit. Non omnes pueros conuulſione tentatos mori, pleroſque enim euadere: poſſunt etiam perire ex conuulſione pueri ante octiduum, aliquando ſecundùm cauſarum violentiam; neque enim ſemper ſalutares. Ideo Hippocrates non abſolutè, ſed conditionaliter loquitur; minùs periclitantur, inquit; ergo.

Curatio conuulſionis.

CVRATIO conuulſionis puerorũ duplex inſtitui poteſt: Vna, quatenus eſt affectus puerilis primarius: Altera, quatenus eſt affectus ſymptomaticus dentitionem ſubſequens. Vt eſt affectus primarius, curari poterit tum victu, tum remediis in epilepſię curatione deſcribendis, cùm quodammodò ſimiles ſint affectus: Vtraque enim à repletione in pueris dependet, vt patet ex cauſarum ſerie & natura. Iam verò conuulſio, vt eſt ſymptomaticus affectus dentitionem concomitans, regimine vniuerſali & particulari indiget. Regimen vniuerſale, nutricum & puerorum victum, atque remedia generalia complectitur. Imprimis itaque victus ratio in vtriſque inſtituenda erit, calida, ſicca, & tenuis, & ſatis parca, ratione plenitudinis humidæ. Aër itaque alterabitur odoramentis ex ſtyr. benzoi. maſtiche. roſ. vel cum ſuffitu cõmuni: Tales enim odores recreãt, exſiccant, & cerebrum roborant. Potus erit aqua cocta cum coriand. vel pauco aniſo: vel boſchetum ex radice chynæ cum ſaccharo & cinnamomo. Non autem, vinum, cùm ſit cerebro & neruis inimicum. Alimenta erunt attenuantia, boni ſucci, non cruda, viſcida, flatuoſa. Abſtinebunt itaque nutrices à leguminibus, piſcibus, fructibus crudis flatulentis, & à carnibus craſſis, viſcidis, & melancholicis.

cholicis. Quòd ſi febris adſit, temperabitur victus ratio, habita ratione vrgentioris: quotieſcumque enim affectus contrarij concurrunt, toties ad temperatam viuendi rationem recurrendum eſt, cùm ſit participatiua extremorum.

Remedia vniuerſalia purgantia erunt; euacuabitur itaque puer, aut cum glandibus, aut cum enematis.

Acc. orig. & malu. an. M. j. flor. anthos, ſtœch. chamæme. aneti, an. P. j. aniſi ʒ. j. decoq. cum iuſculo in colat. ℔. ſ. diſſol. mell. roſ. col. ℥. j. ſalis ʒ. j. fiat enema, iniic. hora commoda. Quòd ſi plenitudo appareat in corpore nutricis, aut pueri, purgabitur nutrix cum cathartico phlegmagogo, eóque fortiori, vt vis purgatrix puero vnà cum lacte communicari poſſit.

Regimen particulare circa topica verſatur, quæ vel roborantia, vel anodina, & lenientia ſunt, ratione cerebri & neruoſarum partium.

Acc. cala. arom. & ſantal. citr. an. ʒ. ſ. gran. Kerm. ʒ. j. flor. aneti, anthos, ſtœch. ſalu. & roſ. an. p. ſ. fiat omnium puluis, quo áſpergatur pullus columbinus per medium ſectus, & ſincipiti calidè admotus, raſis priùs capillis. Caput etiam inungi poterit oleo viol. roſac. & chamæmelino, ac dein cotone ſuffumigato circumuolui. Dein emplaſtrum etiam aliquod roborans in epilepſiæ curatione præſcribendum ad formam literæ T. ſincipiti poterit admoueri. Poſtremò alia remedia erunt ex vſu, ratione neruoſarum partium.

Acc. fol. maior. orig. beton. an. M. j. flor. anthos ſtœch. anet. chamæmeli. an p. j. decoq. cum aqua & pauco vino, hoc decocto impleantur veſicæ ſuillæ, ac dein ceruici & collo admoueantur; vel impleantur cum oleis lenientibus, & relaxantibus, qualia ſunt chamæmelinum, roſaceum, liliorum, coſtinum, & lumbricorum; ac poſteà pariter admoueantur.

Acc. ol. moſch. vel irini, lilior, lumbric. de nuce Indica quod ſufficit, liniatur ceruix poſt fotum, atque etiam collum circa latera, ac dein ſupertegantur lana oleo madida, aut cum cotone ſuffumigato, vel:

Acc. balſami Guidonis de Cauliacó, aut alterius nerualis q. ſ. liniantur pariter ceruix, & collum. Denique partes contortæ, & conuulſæ rectitudini naturali, cum manibus reſtitui poterunt, & cum præſcriptis oleis illiniri, & roborari.

De diarrhæa puerili ſymptomatica.

CAPVT IV.

AD dentitionem progreſſis non tantùm febres, & conuulſiones, ſed etiam alui profluuia fiunt, aphor. 25. ſect. 3. Notandum autem imprimis alui fluxum eſſe ſymptoma in genere excretorum, ob actionem læſam tum expultricis, tum retentricis facultatis. Cauſa eſt, intemperies quælibet frigida, calida, &c. potiſſimùm tamen frigida, & humida, cùm primariò ventriculus afficitur; vel remotior, cùm per conſenſum ventriculi actio vitiatur: vtroque modo poteſt lædi chyloſis in dentitione, vt patebit ex ſerie cauſarum. Pueri dum dentiunt, ait Galenus comm. in aphor. citatum, neceſſariò diarrhæam patiuntur, quia ob febres, vigilias, dolores & conuulſiones, alimentum nec bene coquitur, nec diſtribuitur. Ideoque per aluum expurgatur. Hinc apparet, varias eſſe cauſas, quæ coctionem turbant & alimentum corrumpunt, ac diarrhæam pariunt in pueris den-

tientibus: Prima febris eſt, quia à calore illo extraneo & febrili corrumpuntur alimenta; Secunda eſt vigilia, quia ob diffuſionem & diſſolutionem caloris coctio non perficitur: vt enim iuuatur à ſomno, ita læditur à vigilia: Tertia ob dolores, ab illis enim reſoluitur calor natiuus & omnes partium corporis functiones turbantur. Ideo Auicenna fen. 1, 3. can. doctr. 1, cap. 3. ait: natura impedita non bene digerit, potiſſimùm ob dolorem, qui digeſtionem prohibet in debilibus corporibus: Quarta, decubitus humorum à capite in ventriculum, tum ratione doloris, & inflammationis dentium, tum ratione febris colliquantis pituitam: hæc enim ventrem diluunt, & fluxum pariunt: Quinta conuulſio etiam, quia ventriculus facilè trahitur in ſympathiam, dum afficitur cerebrum. Sextò, potus liberalior, & cibi abundantia ſeu nutritionis, dum plus bibunt, & aſſumunt quàm venter poſcit: hinc enim fit, vt alimentum, nec coctum, nec diſtributum neceſſariò per aluum in pueris reiiciatur. At verò ex cauſarum illarum vi, ventriculus intemperiem contrahit; tuncque læditur chylificatio, vel per cruditatem, vel per tardam coctionem, vt per deprauatam. Quinimò aliquando confuſi affectus diarrhæam iſtam ſymptomaticam comitantur, vt ſunt cœliaca paſſio; & lienteria. Secundùm cauſarum, & morborum violentiam. Mercurialis c. 25. lib. 2. de morb. puer. cauſas alias apponit. Corrupti cibi, ait, dum acrimoniam acquirunt, ad inteſtina prolapſi excretricem irritant: ſunt etiam ichores acres, & mordaces, qui alui fluxum ſollicitant in pueris, dum dentiunt: A doloribus autem calor putredinoſus excitatur, ait, à quo trahuntur humores ad eas partes, qui inibi putres, ſalſi, & acres redditi, ad ſtomachum & inteſtina præcipitati alui fluxum inducunt.

Verùm, licet diarrhæam puerilem, & alimentariam, & humoralem eſſe poſſe agnoſcamus; non tamen apparet vnde tanta ſalſedo, & tanta acrimonia in humoribus illius poſſit oriri, Primò, humores illi attracti non morantur in ore aut gingiuis, ſed vel ad thoracem, vel ad ventriculum delabuntur: Secundò, Auicenna loco citato eorum opinionem refellit, qui ſalitam, & ſanioſam gingiuarum ſuperfluitatem diarrhæam excitare volebant: Tertiò, quia dentes & gingiuæ à lactis continuo vſu leniuntur, & temperantur: Quartò, non eſt imaginabilis in pueris humidiſſimis tantus calor, qui acrimoniam, & ſalſedinem illam poſſit producere: Quintò, humores illi ſi tam acres, & ſaliti eſſent, vt vult Mercurialis, vlcera generarent, tum in ore, tum in ventriculo, tum in inteſtinis. Meritò igitur nos cum Auicenna, cauſas à Mercuriale propoſitas cenſura dignas exiſtimamus.

Ex ſuppoſita doctrina patet, partem affectam in hac diarrhæa eſſe ventriculum imprimis, ac propriam illius actionem, chylificationem ſcilicet eſſe vitiatam; dein ſecundariò etiam inteſtina afficiuntur ob fluxum.

Signa diarrhææ, vel diagnoſtica ſunt, vel prognoſtica; diagnoſtica, vel fluxum demonſtrant; atque hæc patent: vel cauſam materialem indicant: ſi fluxus ſit alimentarius, & corruptus, fœtidiſſima ſunt excrementa: dein eructatione tentantur pueri. Quòd ſi ſit humoralis, bilioſæ deiectiones, & ſpumantes, & flauæ, bilioſum alui profluuium teſtantur; ſi verò pituitoſæ ſint, fluxionem

à cere

à cerebro demonſtrant. At verò ſi mixta ſint excrementa, ſigna etiam erunt mixta & communia.

Prognoſtica ſigna diarrhææ puerilis quædam proponuntur ab Hippocrate lib. de dentit. Primum; quibus cùm dentes erumpunt, aluus ſæpius dimittit, minùs conuulſione tentantur. Secundum; diarrhæa puerilis ſi leuis ſit, per ſe ſiſtitur: at ſi grauis, periculoſa; quia læſa chyloſis mater eſt multorum morborum. Tertium; diarrhæa diutiùs perſeuerans in pueris, atrophiam affert, ex coac.

Quæritur, an curari debeat, cùm ſit conuulſionis remedium, & cùm cacochymiam exoluat? Reſpondemus ex Auicenna; Leuis ſponte curatur ob naturæ robur; grauis autem & diu perſeuerans, curanda; cùm naturæ maximam vim inferat, ob coctionis deprauationem, aut priuationem; temerè tamen ſupprimenda non eſt: ſed paulatim temperanda, tum ratione conuulſionis, tum ratione febris, ſi vnà cum alui fluxu vrgeant.

Curatio iſtius ſymptomatis regimine vniuerſali, & particulari indiget. Regimen vniuerſale circa victum, & remedia nutricum, & puerorum verſatur. Aër ſit ſiccus, cùm humidus partes relaxet. Potus ſit non aqua chalybeata, vt vult Mercurialis; quia turbat aluum: ſed aqua cocta cum tantillo maſtiches, aut terræ ſigillatæ, addito coriandro, vel cinnamomo. Potus ratione quantitatis erit parcior; quia liberalis aluum diluit. Quòd ſi febris non adſit, vinum ſubadſtringens nutricibus concedatur. Alimenta erunt panatellæ, oua ſorbilia, gelatinæ. In iuſculis autem, pedes veruecum, & vitulorum concoqui poterunt. Abſtineant nutrices à fructibus, & ab alimentis crudis, flatuoſis, & dyſpeptis. Remedia vniuerſalia hîc præſcribi non debent præter enemata, roborantia, & alterantia quædam medicamenta.

Acc. abſynt. vtriuſque, & tapſi barb. an. M. ſ. roſ. rubr. p. ij. coquantur cum iuſculo chalybeato, in colat. ℔. ſ. diſſ. vitellum vnius oui, fiat enema. Quòd ſi nimium deiectæ ſint vires, adde vini rubelli tantillum, modò febris non vigeat.

Acc. lactis chalybeati ℔. j. vitellum oui j. fiat enema, iniic. ſi fluxus ſit bilioſus. Alterantia autem & roborantia erunt ſyrupus abſinthinus ſimplex, & compoſ. ſyr. cydonior. & conſer. roſ. tum etiam vſus ſequentis pulueris laudatur.

Acc. coralli rubri præpar. margar. cornu cer. raſu. ebor. an. ʒ. ſ. terræ ſigill. boli arm. an. ℈. ij. fiat puluis, quo aſpergantur panatellæ.

Regimen particulare remedia externa complectitur, vt fotus, vnctiones, & emplaſtra.

Acc. fol. vtriuſque abſyn. ment. an. M. j. ſchœnan. roſar. an. p. j. cort. granat. ℥. ſ. aniſ. fœnic. an. ʒ. ij. decoq. in ſufficienti quant. aquæ, aut addito pauco vino: hoc decocto foueatur regio ventris cum philtris calidè.

Acc. reſidentiæ diſtillationis roſar. q. ſ. inebrietur vino calido; dein aſpergatur puluere cinnam. maſtic. carioph. & ſem. aniſi, atque applicetur toti ventri.

Acc. ladani in oleo nucis moſc. liquefacti ʒ. j. cum cera, & pauca quantitate cerati ſtomachici, fiat ſcutum ſtomachale applicandum regioni ventriculi. Denique vnguentum comitiſſæ ratione totius abdominis conueniet, ſi diarrhæa vrgeat, tum etiam emplaſtrum de maſtiche.

De

De catarrho ſuffocante, cum tuſſi, & reſpirationis ſumma difficultate.

Capvt V.

PRæter ea ſymptomata, quæ ab Hippocrate aphor. 25. lib. 3. proponuntur, alia multa dentitionem conſequuntur; qualia ſunt tuſſis, difficultas reſpirationis in catarrho ſuffocante, vigiliæ, & ſimilia; de quorum natura, & curatione ſigillatim iam nobis agendum eſt. Porrò, inter ea omnia quæ dentientibus pueris contingere ſolent, nullum funeſtius, magiſque calamitoſum accidit catarrho ipſo ſuffocante, ob imminens ſtrangulationis periculum; nullum quod, & Medicis, & adſtantibus magis ſit terrificum. Pueri dum dentiunt, frequenter hoc affectu tentantur, ratione ſcilicet fluxionis pituitoſæ materiæ decumbentis à cerebro, tum in thoracis capacitatem, tum in pulmonum ſubſtantiam, ſiue affatim, ſiue ſenſim affluat; Secundùm partium diſpoſitionem, cauſarum violentiam, & humorum etiam abundantiam. Notandum autem, ab eiuſmodi fluxione non tantùm dyſpnæam, ſed etiam tuſſim generari. Difficultas illa non quidem leuis, ſed grauis, pulmonum ſequitur obſtructionem, cùm ſcilicet implentur humore illo pituitoſo, ob ſubſtantiæ laxitatem. Tuſſis autem generatur per motum concuſſiuum; cùm ſcilicet ſpirabiles partes efflatione valida, quod noxium & moleſtum eſt, excutere conantur.

In iſtorum ſymptomatum ſerie & generatione quinque ſunt obſeruanda: Primò pars mandans, cerebrum ſcilicet, quod quidem obſitum rationem habet termini à quo: inde enim profluunt humores, quia pars hæc pueris eſt humidiſſima, & multis excrementis pituitoſis referta: Secundò, pars recipiens, ſcilicet thoracis capacitas, & pulmonum laxa, atque ſpongioſa ſubſtantia: & hic eſt terminus motus, ſcilicet ad quem: Tertiò, humor fluens ſpectandus, ſecundùm ſubſtantiam, quantitatem, & qualitatem: Quartò ſpatium, ſiue medium per quod tranſit humor, ſiue ſint patentes viæ, vt per os & aſperam arteriam; ſiue occultæ, vt ſunt vacua, & inania partium, ſcilicet pori: Quintò, cauſa mouens, & excitans fluxionem eſt in pueris dentitio, vel ratione febris colliquantis pituitam, vel ratione doloris, & inflammationis gingiuarum. Inde autem commouentur humores, quia cerebrum ob viciniam facilè trahitur in conſenſum; ideóque vel quia relaxantur humores, facilè in ſubiectas partes decumbunt; vel quia trahuntur vi caloris, & inflammationis, per ſe; ratione verò doloris per accidens, & ita in thoracis cauum præcipitantur.

Signa diagnoſtica manifeſta ſunt, quæ ſuffocationem, & tuſſim indicant: Quæ verò humorem teſtantur, cognita etiam, cùm ſuppoſitum ſit fluxionem eſſe pituitoſam. Prognoſtica hæc erunt: Primum catarrhus præfocans, morbus eſt periculoſus: Secundum, tuſſis continua, & vehemens puerulis herniam parit: Tertium, tuſſis puerulis moleſta, ob facultatis animalis imbecillitatẽ, cùm humores per anacatharſin euacuari nequeant: Quartum, ex tuſſi, & aſthmate qui fiũt gibbi, ante pubertatem moriuntur, aphor. 46. 6. Quintum, febris ſuperueniens catarrho præfocanti poteſt eſſe ſalutaris, modò non ſit cauſa fluxionis, & modò materiam pituitoſam abſumat.

In

In curatione catarrhi præfocantis variæ indicationes concurrunt, quæ omnes in corporibus lactantium adimpleri perfectè nequeunt. Primò, pars mandans indicat roborantia, attrahentia, & reſoluentia; humoris fluentis quantitas, vacuantia, reuellentia, deriuantia, ratione ſubſtantiæ, incraſſantia; cùm tenuis ſit, ratione qualitatis alterantia: Secundò, viæ per quas tranſeunt humores, intercipientia ſuadent: Tertiò, materia fluxa, digerentia, & expectorantia: Quartò, difficilis reſpiratio, thoracis & pulmonum libertatem per humorum vacuationem. Denique tuſſis bechica indicat, Sed hæc ætas tantam remediorum multitudinem non patitur: quia tamen hæc ſymptomata ſunt valde periculoſa, diligenter curari debent. Diæta ergo, Pharmacia, & Chirurgia in ſubſidium vocanda. Diæta tum nutricum, tum puerorum tenuis erit ratione plenitudinis; & ſiccans ratione humiditatis pituitoſæ; niſi tamen alia ſymptomata contraindicent. Potus erit ptiſana, aut aqua hordei cocta cū pauco cinnamomo, vel aniſo. Alimenta ſint euchyma: Secundò, plenitudo ſoluenda erit in pueris, glandibus acrioribus, enematis, & purgatione: Aluus enim ſemper fluida eſſe debet in iſto affectu.

Acc. fol. malu. viol. mercur. an. M. ſ. flor. viol. p. j. ſem. aniſ. ʒ. j. coquantur in iuſculo in colat. ℔. ſ. diſſolue hieræ picræ ʒ. ij. mell. mercur. vel roſar. ℥. ſ. fiat enema, iniic. Iam laxantia tum leuiora, tum fortiora præſcribenda erunt; quia morbis extremis extrema remedia.

Acc. mell. roſ. col. viol. aut ſyrup. roſ. laxat. ℥ j. capiat ex cochleari longè à lactatione, vel

Acc. mannæ calabrinæ ℥. ſ. diſſol. cum iuſculo, ac dein exhibeatur: vel,

Acc. electuar. diacarth. ʒ. j. vel ij. ſi facultas expultrix appareat debilis à quantitate humoris pituitoſi, capiat cum ptiſana vel iuſculo. Vomitus etiam digito oxymelite ſcillitico intincto excitari poterit. Tertiò, habenda ratio capitis tanquam partis mittentis. Itáque emplaſtra non quidem adſtringentia, vt moris eſt, quia comprimendo fluxum augent, ſed roborantia, attrahentia, & reſoluentia ſyncipiti admoueri poterunt; tum etiam & veſicatoria aliquando, vt dicemus; cuiuſmodi erunt, ceroneum, oxycroceum, de betonica, diapalma.

Acc. ſulphur. vini, & nidi hirundinum vel ſtercoris columb. an. ʒ. ſ. thuris ʒ. j. pulu. cubebar. ℈. j. malaxentur, cum ℥. j. maſſæ emplaſtri ceronei, addita pauca terebenth. ac dein extendantur ſuper alutam, & fiat emplaſtrum applicandum ſyncipiti raſis capillis. Capiti autem humida non ſunt admouenda; quia fluxionem augent, & cerebrum debilitant; ideóque perperam Paulus ad deſtillationes, & tuſſes puerorum ſiniendas aquæ calidæ perfuſionem conſulit: licet enim aphor. 5. 22. Calidū capitis grauitatem tollere ſcribat; id tamen de viris audiendum, habita ratione regionis, & moris; non autem de pueris, quorum cerebrum humidum & debile eſt: Quartò, fluxio humoris inhibenda reuellentibus, & deriuantibus, vt frictionibus, cucurbitulis, & veſicatoriis. Dubitatur de cucurbitularum vſu; nam Auicenna fen. 4. canon. 1. cap. 21. infantes non debere ventoſari communiter, niſi poſt triennium; raro poſt primum annum completum; numquam antea, ob ætatis teneritatem, & ſubſtantiæ puerilis facilem reſolutionem affirmat. Contrà tamen Rhazis, poſt quintum ætatis menſem tutò admoueri poſſe ſuadet: Nos

verò etiam toto primi anni decurſu cucurbitulas tutò admoueri poſſe arbitramur, modò paruæ ſint, & proportionatæ ætati : ſiccas quidem primis menſibus ; humidas autem poſt quintum menſem, præſertim in ſanguineis, & robuſtis pueris : quare ratione reuulſionis, circa ſcapulas ; ratione deriuationis, circa nates applicari poterunt. Quòd ſi obiicias, ſanguinem; non autem pituitam per cucurbitulas euacuari : Reſpondeo, vnà cum ſanguine ſeroſitates attrahi, & humorum impetum cohiberi. De veſicatoriis dubitatur : quia, vt ait Mercurialis cap. 5. lib. 1. de morb. puer. Cantharides cruciatus, & ſanguineos mictus in pueris excitant. Reſpondeo, tutò admoueri poſſe veſicatoria, tum ſyncipiti, tum ceruici; non quidem vulgaria, quæ cum fermento parantur; ſed emplaſtica, quia ſic impeditur penetratio, & noxa cantharidum.

Acc. maſſæ emplaſtri Veſicatiui Monſpel. q. ſ. formetur emplaſt. applicandum ſyncipiti, aut ceruici. Vel loco illius,

Acc. maſſæ empl. ceronei ℥ j. pulu. noctilucarum, vel cantharid. ℈. j. malax. cum thereben. & fiat empl. applicandum vt ſuprà ; ac dein veſiculæ excitatæ ſinantur fluere diutius. Poſtremò humoris fluentis impetus intercipiendus erit, non quidem remediis narcoticis, ſed leuiter aſtringentibus, vt puluere ſequenti.

Acc. ſacchari roſ. vel confect. roſ. ſolidæ ʒ. ij. boli armen. & terræ ſigill. an. ℈. j. fiat puluis, detur ℈. j. cũ lacte, dein concoquenda erit materia fluxa, & digerenda, tum aſſumptis, tum admotis. Aſſumpta ſunt hæc,

Acc. ſyr. viol. aut capill. ven. aut de liquir. ℥. j. capiat ex cochleari parum ſenſim lambendo.

Acc. gummi arab. & tragac. an. ℈. j. liquir. pulueratæ ʒ. j. ſacc. candi. vel penidiar. ʒ. ij, fiat puluis, capiat cum lacte ʒ. ſ. ſecundùm Auicennam ſi tuſſis vrgeat. Quòd ſi difficilis reſpiratio remedia indicet, ſequentia erunt vſurpanda.

Acc. mucilag. ſem. lini extractæ cum aq. hyſſo. ℥. ſ. vtatur cum puluere liquir. Crato cæteris non iuuantibus, in ſtatu morbi, ſequentis remedij vſum extollit.

Acc. ſperm. ceti recentis, quantitatem piſi, diſſolue in lacte muliebri, & in os pueri inſtilletur ; poſtea verò puer ſomno committatur. Hoc remedium (ait) deploratos curat, fluxionem intercipit, & ſuffocationis paroxyſmos mitigat.

Admouendæ autem ſunt, vnctiones thoracis ex oleis amygdalarum dulcium, liliorum, butyro, & ſimilib. vt ita thorace relaxato liberiùs pueri reſpirare valeant.

De vigiliis immodicis.

CAPVT VI.

SOMNVS & vigilia, vtraque ſi modum exceſſerint, malum, inquit Hippocrates aphor. 3. lib. 2. Ratio in promptu eſt ex eodem, quia omne nimium, ſeu immoderatum, & inaſſuetum eſt naturæ inimicum: vigilandum interdiu, dormiendum noctu, inquit Hippocrates in progn. & in coac. contrarium malum eſt ægro. Eſt illa naturæ lex præſcripta, & conſuetudinis ratio recepta, cuius viciſſitudo & perſeuerantia: vt naturam indicat bene moratam, ſic ipſam reficit, recreat & conſeruat. Contrà verò, illius interruptio ſanitati, & vitæ pernicioſa, & peſtifera eſt, ex Hippocrate in coac. Hoc graui ſymptomate ſæpiſſimè pueri fatigari ſolent, vt teſtatur experientia. Contingunt autem immodicæ vigiliæ

liæ pueris tripliciter : Primò, ante dentitionem : Secundò, toto dentitionis tempore: Tertiò, poſt dentium eruptionem. Ante dentitionem vigiliæ pueris contingunt ex aphor. 24. lib. 3. Nuper natis pueris, oris vlcera, vomitus, tuſſes vigiliæ accidere ſolent. Cauſæ iſtius ſymptomatis tunc ſunt tantùm duæ : Prima eſt, corruptio lactis; inde enim acres vapores aſcendunt atque acuti, cerebrum exſiccantes; à tetris enim vaporibus, mentis tranquillitas adimitur; quia non ſunt idonei conciliando ſomno, ſed potiùs excutiendo : Secunda dolor, vt aiunt Hippocratis interpretes: vigiliæ, ob paſſiones & moleſtias, quas ferunt poſt partum, pueris accidunt, ait Galenus in comm. dein Oribaſius, ob dolores, ait, vmbilici, & aphtharum pueri vigiliis tentantur : Secundò, dum dentiunt pueri, vigiliæ vrgent; Primò, quia tunc adeſt dolor pungens gingiuas; dolor autem noctes parit inſomnes, quia ob eius perſeuerantiam phantaſia acrior redditur. Ideò omnia ſenſoria excitantur ad vigilandum, denegata ipſis quiete : ideo ex coac. & progn. Peſtiferum eſt nec interdiu, nec noctu dormire : id enim aut à dolore eſt, aut delirium futurum indicat: Secundò, febris quæ dentitionem ſequitur, vigilias excitat; ſiccando ſcilicet, & inflammando cerebrum ex cap. 4, 3. de loc. aff. Tertiò, ſi conuulſiones dolorificæ ſint, vigilias inferunt ob neruorũ diſtenſiones: Quartò diarrhϾ, quia per deiectiones crebras ſomnus adimitur: ideo ex coac. frequẽs deſidendi labor ægrum fatigat, eique inſomnia affert. Denique dum lac corrumpitur in ventriculo, non tantùm diarrhϾ generantur, ſecundùm Galenum; ſed etiam vigiliæ, dum acres vapores aſcendunt, à quibus mentis tranquillitas conturbatur. Ex iſtarum cauſarum ſerie patet, perperam Mercurialem corruptionem tantùm ciborum accuſare in vigiliarum generatione cap. 9. lib. 2. cùm ab aliis cauſis magis actiuis & vulgaribus dependeant: Tertiò, poſt dentitionem accedunt vigiliæ, ob animi pathemata, malitiam ciborum, calidam & ſiccam cerebri intemperiem, claritatem nimiam: vel ob alias cauſas. Hinc igitur patet, quibus de cauſis vigiliis immodicis tententur pueri. Iam priuſquam ſigna proponamus, ſequens ſeſe offert examinãda quæſtio.

An vigiliæ immodicæ ſint morbi pueriles primarij, vel ſymptomatici tantùm.

VIGILIAS inter pueriles affectus primarios enumerat Hippocrates aphor. 24. lib. 3. Paruis, & nuper natis puerulis, inquit, oris vlcera, vomitus, tuſſes, vigiliæ, & pauores contingunt. Cauſarum ſeries iamiam propoſita Hippocratis authoritatem ſatis ſupérque confirmat. Multi tamen neque Hippocratis iudicio acquieſcunt, nec cauſas expoſitas ſufficere ad affirmationem quæſtionis exiſtimant, quod ita demonſtrant. Prima ratio, vt aliquis morbus ſit puerilis, primò & per ſe, requiritur diſpoſitio interna corporum puerilium, ſecundùm ea quæ à nobis diſputata fuerunt in prolegomenis iſtius tractatus : at in pueris non apparet eiuſmodi diſpoſitio ad vigilias excipiendas; quod probatur. Ex Galeno comm. in aphor. 24. lib. 3. Vigiliæ pueris non ſunt aſſuetæ, cùm maiori parte temporis dormiant: ſomni enim abundantia illis maximè ſecundùm naturam ineſt. Ratio Galeni authoritatem firmat, tum ratione nutritionis humidioris, quæ ex lacte

comparatur; tum ob natiuam cerebri & corporis humiditatem. Inde igitur ſequitur, vigilias nec dici poſſe morbos pueriles, nec eſſe pueris familiares. Deinde Hippocrates aph. vlt. lib. 3. Vigilias inter affectus ſeniles enumerat; & meritò ſanè, cùm in illis diſpoſitiones naturales ad vigilias, ἀπὸ δυνάμει appellat Hippocrates, appareant.

Nos vt propoſitæ quæſtionis veritatem aperiamus, & explicemus, exiſtimamus vigilias immoderatas non poſſe dici primarios affectus pueris familiares, ob naturæ puerilis repugnantiam, ſed tantùm accidentarios, vt ſunt ſymptomata ſubſequentia, & ſuperuenientia, ſecundùm ſeriem cauſarum expoſitarum. Ratio manifeſta eſt; cauſæ enim internæ & naturales reſiſtunt. Vt enim dormire ſenibus præter naturam contingit, ob excrementorum abundantiam, & cerebri frigidam intemperiem; Vigilare autem ſecundùm naturam accidit, tum ob natiuam ſiccitatem, tum ob curarum plenitudinem. Sic in pueris contrario ſe res habet modo; quia ſecundùm naturam ferè ſemper dormiunt, ob natiuam humiditatem, & nutritionis abundantiam: præter naturam autem vigilant per accidens: Et ideo concludimus, vigilias immodicas, nec dici poſſe primarios affectus in pueris, nec illis eſſe familiares; ſed accidentarios tantùm, & ſymptomaticos. Agamus iam de ſignis.

Signa diagnoſtica patent; vigilant enim, clamant, nec motu, cantu, & ſimilibus ad ſomnum cogi poſſunt. Prognoſtica hæc ſunt; Primum, fortis vigilia cruditatem parit potionis, & cibi, ſect. 1. de victu acut. in fine: Secundum, vigiliç febres pariunt, ex 2. de differ. febrium, & conuulſiones etiam, ex progn, circa finem: Tertium, magis læduntur pueri à vigiliis immodicis, quàm à ſomno longiori; quia naturaliter procliues ſunt ad ſomnum: Quartum, ſomnus & vigilia, ſi vtráque modum excedant, malum, aph. 3. lib. 2. quia omne nimium, & inaſſuetum naturæ inimicum: Quintum, vigilandum interdiu, dormiendum noctu, contrarium autem malo fit ægri, ex progn. & coac.

Curatio pendet à duabus indicationibus: Prima eſt, ſublatio cauſæ; Secunda ſomni prouocatio. Cauſa primò auferenda, ſeu ſit febris, ſeu dolor, ſeu diarrhæa, ſeu corruptio alimenti; idque aptis remediis. Mercurialis in iſtius ſymptomatis curatione peccat: Primò, quia vnicam vigiliarum cauſam in pueris agnoſcit, ſcilicet cibi corruptionem: Secundò, quia diætam frigidam, & humidam, & remedia refrigerantia, & ſtupefacientia conſulit, à quibus omnibus magis refrigeratur ventriculus; ac proin etiam alimenta faciliùs corrumpuntur: Tertiò, quia inter cibos boni ſucci ponit ſemen papaueris albi, & amygdalas dulces, quę difficilis ſunt coctionis, ſecundùm Galenum: Secunda indicatio eſt ſomni prouocatio per remedia refrigerantia, & leuiter ſtupefacientia: Præmiſſa ergo cauſarum ſublatione, ſequentibus ſomnus conciliabitur. Victus ratio, niſi adſit cibi corruptio cum alui fluxu, frigida erit, & humida, iuſculi refrigerantes cum lactucis, endiuia, ſeminibus frigidis, & ſeminibus papaueris albi; ex quibus dein panatellæ parari poterunt: hordeata, & amygdalata, perfectè cocta cum ſeminibus illis poterunt eſſe ex vſu. Poſtremò omni arte prouocabitur ſomnus, vt muſica, cantibus, &c. Remedia ſomnifera, vel externa ſunt, aut interna; illa, vt frontalia, inunctiones.

Acc. flor. viol. nenuph. & roſ.an. p.j. ſem.papa.albi,lactu.an.ʒ,ſ.cortic. mandrag.℈.ij. pulu. triaſant. ʒ. j. fiat omnium puluis de quo paretur frontale.

Acc. pulu. papa. albi, & hyoſch. an. ʒ.ſ.olei de papa.per infuſionem parati ℥.ſ.albumen oui j.agitentur ſimul, & liniantur tempora : vel,

Acc. vnguenti popul. recens diſpenſati ℥. ſ. liniantur tempora, ac dein ſupertegantur. Interna hæc erunt;

Acc. ſem. papa.albi ℈.j.ſacc.candi. ʒ.j. fiat puluis,capiat ℈.j.cũ lacte,vel

Acc. ſyr. de nenuph. vel de pap.q.ſ.capiat cochleari cum regimine.

Acc. olei de pap.per expreſſionem extracti guttulas aliquot,inſtillentur in nares.

Acc.pulu.requiei ʒ.j.croci puluerati g̃. iiij. ſem. pap. albi & hyoſch. an.℈. j. pulu. ſantali citrini ʒ. j. cum oleo de pap. vel de croco, fiat paſta, de qua formentur poma parua, quæ naribus puerorum admoueantur.

Acc. pulu. requiei,aut philon. roma.℈.j. cum ℔.ſ. lactis,& vitell.oui, fiat enema, iniic. ac dein eo reiecto, iniiciatur alterum detergens ex decocto roſar. in iuſculo : hæc omnia tum interna, tum externa vſurpanda erunt cum reſpectu, & moderatione ſecundùm neceſſitatis indicationem.

De aphthis, ſeu de oris vlceribus.

Capvt VII.

Recens natis puerulis, inquit Hippocrates aph. 24.lib. 3. aphthæ, ſeu oris vlcera pauores,vomitus,tuſſes & vigiliæ contingunt. Aphthæ inter pueriles affectus primum tenent locum, ex diuini Senis oraculo : Cur autem illud accidat, facilè erit ex ſequenti diſcurſu colligere. Aphthæ ἀπὸ τοῦ ἅπτειν, quòd infantium ora molliſſima,& tenerrima, ſeroſioris & acrioris lactis contactum, & qualitatem perferre non poſſint. Duobus autem modis conſiderantur.Primò propriè; & ita ſunt vlcerationes albæ in ſuperficie oris interna obortæ, habentes quippiam igneæ caliditatis, ex 2. de morbis mulier. 3. epid. & Galeno in comment. tum cap. 4. 6. κατὰ τόπους: Secundò, impropriè,& communiter; & ſic eiuſmodi vlcera ad alias etiam partes referri poſſunt,vt dum ventriculum, pulmones, teſtes aphthoſos Hippocrates & Galenus appellant, cùm ſcilicet tenuioribus vlcerationibus afficiuntur.Porrò licet aphthæ cuiuſuis ætatis perſonis accidere poſſint, teſte experientia & Hippocrate in coac. dum ora grauidarum aphthoſa futurum aborſum prænunciare ob feritatem fluxionis ſcribit; tamen pueris frequentiſſimè contingunt, ob lactis vſum,& ætatis diſpoſitionem. Imò inter pueriles affectus præcipuum obtinent locum ex aph. 24. lib. 3. frequentiſſimè autem ora puerorum ſollicitant, ait Galenus comm.3. 3. epid. tex. 2. quia eorum omnia membra ſunt molliſſima, & quaſi mucoſa. Inſuper os eſt omninò inſuetum cibariis & poculis. Vbi ergo lac aliqua eſt acrimonia præditum, aphthas facilè generat. Hinc patet, duas eſſe cauſas aphtharum, teneritiem, & mollitiem internam partium oris, & inaſſuetudinem ſumendi cibum.Addamus etiam à continua effumatione, & expiratione, quę fit per oris partes,poſſe generari. Galenus locis citatis duas agnoſcit aphtharum differentias : Prima eſt earum,quæ leues ſunt, & ſporadicæ, à diæta, ex vitio lactis, vel aliarum cauſarum : Atque hæ facilè curantur per diætæ mutationem, & per aſtrin-

 gen

gentium vſum, de iſtis dubitant iuriſconſulti de Ædilitio edicto: An qui laborant aphthis, ſint morboſi? an verò vitioſi? Altera aliarum, quæ epidemicæ ſunt, malignæ, & peſtiferæ; De quibus 3. epid. Ora aphthoſa, inquit, &c. atque hæ ægrè curantur, & temporis progreſſu putredinem contrahunt, & vlcera depaſcentia pariunt.

Cauſæ externæ, aër calidior à ſole, vel igne, vel regione, dummodò puerorum corpora accendantur: Secundò ciborum calidiorum eſus, vt ſunt allia, cepæ, ſynapi, vinum, ſalſa, & piperata: Tertiò, exercitationes immodicæ, & animi pathemata, vt ira, &c. Quartò, lactis acrimonia & mordacitas, tum etiam corruptio in ventriculo: inde enim acris euaporatio. Iam priuſquam ad cauſas externas veniamus, ſequens examinanda eſt quæſtiuncula.

An, & quomodò lactis vitium aphthas poſſit generare.

QVI hac de re dubitant, ſerum lactis, non calidum, & acre, vt vult Galenus; ſed frigidum, & humidum ſtatuunt: Primò Galenus 17.4. de ſimpl. facult. & 3. & 7. meth. id teſtatur: Secundò, ſerum lactis per renes non tranſit, à quibus calorem & acrimoniam mutuatur: Tertiò, mammarum glandes temperant, & refrigerant totam lactis materiam: Quartò, lac potiùs confert ad mitigationem, & curationem vlceris, vt patet in dyſenteria: Quintò, ſerum lactis præſcribitur ad temperandum hepatis feruorem, & ad refrigerandam maſſam ſanguinariam, cùm corpora ſcabie, & puſtulis referta ſunt: Sextò, ſi quædam acrimonia eſſet in Sero, temperaretur à ſubſtantia caſeoſa, & butyroſa lactis. Cùm ergo ſerum ſit frigidum, & vlcera nonniſi à calida, & acri materia generari poſſint, concludunt, aphthas ab eo non poſſe produci. Nos tamen contrà, lac poſſe producere aphthas affirmamus: non quidem ſecundùm ſubſtantiam caſeoſam, aut butyroſam, cùm naturaliter ſe habet, cùm vtraque ſit leniens; ſed ſecundùm ſeroſam, quæ ex Galeno eſt acris, ſalſa, tergens. Imò aliquando lac ſecundùm totum, ſi calidius euadat, per accidens eas infert. Non tamen hîc lactis naturalis, & temperati naturam accuſamus; ſed tantùm intemperati & calidioris. Quod autem ad ſeri temperiem ſpectat, calida eſt, ex Galeno; tum ratione facultatis tergentis, tum ratione ſalſedinis: nec exiſtimamus calorem ſeri, & ſalſedinem à renibus eſſe ſimpliciter, licet ab iis vtraque qualitas poſſit intendi; ſed à natura alimentorum; per accidens tamen, ob aquoſitatis permiſtionem in ſero frigiditatem poſſumus agnoſcere: & hoc vult Galenus loco citato; ſecus enim ſibi eſſet contrarius. Têperatur etiam caliditas, & acrimonia ſeri, & lactis in mammis; niſi tamen intenſior fuerit: teſtatur enim experientia, nutricum lac ſalſum & acre guſtui apparere. Dum autem ſerum lactis præſcribitur ad refrigerandum dicimus dari tum ad laxandum, ratione tergentis facultatis, tum ad refrigerandum ratione aquoſitatis. Adde, quod ſolent Medici refrigerantes herbas, vt fumariam, lactucam, bugloſſam, & ſimiles cum ſero lactis decoquere. Denique in curatione dyſenteriæ conuenit potiùs lac, non autem ſerum, ratione doloris, quàm vlceris: dein non omne ſerum lactis eſt intensè calidum, cùm ſequatur & alimentorum, & partium temperiem. Sed veniamus ad cauſas internas.

Cau

Cauſæ internæ aphtharum, vel ſunt naturales, vel præter Naturam. Naturales, ætatis puerilis calidior temperies, & bilioſa puerorum conſtitutio: Etſi enim puerorum corpora ſint mollia & humida, humorum tamen calidorum generatio à morboſa diſpoſitione, & à cauſis morbificis immediatè dependet. Cauſæ præter naturam, ad humorum affluxum referuntur: Ideò Hippocrates in coac. fluxiones aphthiferas agnoſcit; cùm ſcilicet acriores humores, vt bilis, & pituita ſalſa, vel à viſcerum impuritate promanant, vel à cerebro influunt.

Signa diagnoſtica, vlcerum naturam, cauſam, & locum affectum demonſtrant. Illorum quædam ſenſibus patent, vt ſunt colores vlcerum; albedo enim pituitam indicat, flauedo bilem, nigrities melancholiam, vel etiam morticinium. Quòd ſi dolor, vorandi difficultas, & fœtor appareant, maligna eſſe vlcera exiſtimandum. Prognoſtica, ab aphtharum natura, & conditione deſumuntur. Quæ leues ſunt, periculo vacant, & citò curantur, ait Galenus. Quæ autem malignæ, & magnæ, palatum, & totam etiam linguam exulcerant, & inflammant in puerulis, vt papillam circumligare, ſeu ſtringere non poſſint, & mori aliquando cogantur: Secundò, ſi aphthæ candidæ, aut rubeſcentes, leues ſunt: ſi verò nigræ, aut liuidæ, tum etiam fœtentes, peſſimæ, quia gangrænam minantur.

Curatio à regimine vniuerſali, & particulari dependet. Vniuerſale diætam, potionem, manum continet. Particulare circa topica remedia verſatur. Diæta ſit refrigerans, & humectans ad humorum acrimoniam, & inflammationem temperandam. Fugienda omnia acria, ſalſa, piperata, & quæcumque corpora incendere poſſunt, vt vinum, immodicæ exercitationes, inſolatus, ira, vigiliæ. Quòd ſi vitium ſit à lacte penes quantitatem, cauendum ne plus aſſumant quàm coquere poſſint: ſi per qualitatem, corrigendum in nutricibus tum per conuenientem diætam, tum per alterantia. Si verò praua ſit nutricum viuendi ratio, & incorrigibilis, immutandæ erunt. Pharmacia refrigerantia, & vacuantia, ſi ſit opus, ſuppeditabit, tum ratione nutricum ſi calidioribus humoribus abundent; tum ratione puerorum, ſi indicationes ſuadent. Notandum ex Galeno aphthas vulgares diæta, & topicis leuioribus curari. Chirurgia non valdè videtur neceſſaria; quia tamen vbera ſunt, operatione manuali, & remediorum applicatione opus erit: Imò ſi oris inflammatio vlcera comitetur, cucurbitulæ humidæ ſcapulis, & collo admouebuntur. In regimine particulari, tria ſunt obſeruanda; Primò, an pueri ſint lactentes, vel grandiores: quia illi delicatioribus remediis egent, ob partium oris mollitiem, & teneritatem: Iſti verò fortioribus, ob corporum firmiorem ſtatum: Secundò, quæ adminiſtrantur remedia, debent eſſe ori grata, ne ſcilicet lactis faſtidium infantibus procreent: antiqui enim ſemper cum melle medicamenta ad aphthas parabant: Tertiò ex Galenò remedia topica ſint ſecundùm aphtharum naturam, leuem aut malignam. Porrò topicorum tres erunt claſſes leuiorum ſcilicet, mediocrium, & fortiorum. Galenus 4. 6. de compoſ. medic. eorum omnium ſyluam proponit. Nos tamen noua quædam, & ſelecta tantùm deſcribemus.

Leuiora topica.

Acc. aq. ſclopet. q. ſ. lauentur aphthæ

thæ cum linteolo ; decoctum etiam vulnerarium laudatur.

Acc. aq. prunellor. & portul. an. ℥.j.mell.roſ.ʒ.ſ.miſce.

Acc. roſ. rubr. balauſt. hordei an. p.j.decoq.pro fotu,aut gargariſ.

Acc. ſucci gran. & portul. an. ℥.j. decoc.hord. q. ſ. ſacc. candi ℥. ſ. fiat garg.

Acc. diamoron vel ſyrup.de gran. acidis ℥. j. tangantur aphthæ cum digito intincto. Formulæ paratæ ex mucilag. ſem. pſillij & tragac.extracta cum aqua prunellorum teneantur in ore. Quod ſi inflammatio ſit cum vlcere , addenda erunt refrigerantia.

Mediocria.

Acc. aquæ aluminoſæ,q.ſ.tangantur aphthæ : quòd ſi acrior videatur, cum aqua portulacæ temperari poterit.

Acc.alum.ʒ.ij.ſacc.candi ℥.j.ſucci granat.℥.ij.decoc.balauſt. & roſ. q. ſ. fiat garg.

Acc. mellis roſ. col. ℥. j. ptiſanæ, vel decoc.hord.℥.vj. ſpiritus vitrioli guttas aliquot , miſc. donec aciditas guſtui appareat, fiat gargar.

Quæ ſequuntur , fortiora ſunt, ideóque lactantibus nonniſi vrgente neceſſitate , & cum maxima moderatione applicanda. Cauendum etiam in admotione, ne ad palatum, aut ad partes vitales,& naturales vis illorum feratur.

Acc.collyr.lanfranci optimè temperati q.ſ. tangantur aphthæ.

Acc. aq. ſublimatæ ſecundùm artem paratæ, & correctæ q. ſ. tangantur pariter. Quòd ſi dolor excitetur, cum mucilagine ſeminis pſillij extracta , in aqua roſacea , aut cum lacte chalybeato mitigabitur.

De tonſillarum , ſeu amygdalarum inflammatione , & vlceratione cum vuulæ relaxatione.

Capvt VIII.

VARIÆ ſunt oris partes, vt dentes , gingiuæ , palatum, vuula,lingua,pariſthmia , quæ in pueris varios pueriles affectus patiuntur. Palatum, ſuperior eſt oris pars , quæ cœlum illius dicitur : Vuula , caruncula eſt fungoſa, à palato iuxta narium meatus in os propendens; Gurgulio dicitur , ſiue columella : fauces , ſeu pharinx totam capacitatem , quæ hiante ore percipitur , denotant : illius intima origo , dicitur ἴσθμος ab anguſtia. Glandulæ duæ iuxta iſtum collocatæ , παρίσθμια , ſeu tonſillæ dicuntur, quæ fauces, os,& linguam perpetuò ſaliua irrigant. Hac ſuppoſita partium oris hiſtoria. iam de propoſitis affectibus agendum.

Diuinus Senex aph.26. lib.3.tonſillas , ſeu glandulas inter pueriles morbos enumerat ; Græci παρίσθμια & ἀντιάδες, Latini tonſillas , glandulas, amygdalas etiam ob ſimilitudinem appellant : quæ nomina promiſcuè vſurpanda ſunt , vt ait Braſſauolus comm.aphor.26.lib.3. hæc autem nomina non tantùm affectum, ſed etiam ſedem indicant,ex eodem.

Hippocrates ergo per pariſthmia, ſeu tonſillas , audit inflammationes amygdalarum, quæ in pueris potiſſimùm fiunt ; quia ſunt in victu inordinati , & partes oris valde tumidas habent. Definiuntur autem à Philotheo per inflammationes partium, quæ ſunt ſecundùm iſthmum, id eſt, oris, & gulæ interſtitium ; quoniam illis ſuperiacet humidū caput , quod facilè

facilè in illas partes deſtillat, & in muſculos etiam ſubiacentes aliquando, ait Galenus, potiſſimùm cùm ſuperabundant humores. Nec tantùm inflammationem in pueris tonſillæ patiuntur; ſed etiam vlcerationem, ex Hippocrate lib. de dentitione. Idque vel dum ſuppuratio collectionem ſubſequitur, vel dum acriores humores in illas partes decumbunt. Vuula etiam, ob viciniam, & continuitatem, ſæpiſſimè inflammatur, & vlceratur cum tonſillis, quin etiam, & relaxationem patitur, ex Hippocrate 2. de morb. Vua, fit, inquit, cùm ad gurgulionem humores ex capite defluunt, iſque pendulus, turgidus, & rubicundus euadit, non ſine ſuffocationis metu.

Iam hîc non contemnenda ſeſe offert examinanda dubitatio, quam mouet Galenus comm. in aphor. citatum, & poſt eum multi ex neotericis: An ſcilicet, & cur tonſillas, & vuulam pueris non accidere ante dentitionem, aut in dentitione, vel paulò pòſt ſcripſerit Hippocrates aphor. 26. lib. 3. ſed tantùm in ſecundo vitæ ſeptenario; Imò in illa ætatis parte, quæ pubertatem antecedit. Hac enim in parte videtur læſa veritas variis de cauſis; quarum hæc erit ſeries. Primò, teſtatur experientia, pueros tentari tonſillis in primo ſeptenario: Secundò, ex Hippocrate lib. de dentit. tonſillæ in pueris dum dentiunt, vlceratione afficiuntur: Cur igitur inflammari etiam non poterunt? Tertiò, Galenus comm. in aph. citatum, quærit, cur pueri in prima ætate, cùm cerebrum habeant humidum, & ſuperfluitatibus plenum, per fluxionis modum, ob partium mittentium, & ſuſcipientium diſpoſitionem tonſillis non tententur. Quartò, cùm in dentitione inflammentur gingiuæ, & febris ſubſequatur, cur etiam inflammari non poterunt reliquæ oris partes; præſertim cùm dolor vrgeat, cuius violentiam humorum affluxus ſequitur? Nos vt propoſitæ difficultati ſatisfaciamus, dicimus Hippocratem non excluſiuè agere de tonſillis in aph. propoſito, ita vt exiſtimet infantes non poſſe tonſillis laborare: teſtatur ſiquidem experientia lactantes ante ſecundum ſeptenarium, propoſitis affectibus vexari; frequentiùs tamen pueris accidere, paulò antè pubertatem exiſtimat, variis de cauſis: Prima, quia vis expultrix cerebri debilis eſt in infantia, nec poteſt humiditatem ad ſubiectas partes propellere: Secunda, tanta eſt humorum redundantia, vt ſæpe pueri ſuffocentur primis diebus ex philoſopho, 7. de hiſt. anim. cap. vlt. Atque hæc eſt Galeni ratio: Tertiò, quia ſi tunc temporis fluant humores, ad illas partes non retinentur in tonſillis ob mollitiem; ſed ad ima membra diſcurrunt. Addamus humiditatem illam pituitoſam, difficilè parere inflammationẽ & vlcerationem. Mercurialis pueros curſu, & clamoribus, facilè trahere humores ad oris partes, tum etiam dum Solis ardoribus ſeſe exponunt, & dum capita ſæpiſſimè inclinant, humores ſponte & impetu ferri ad oris partes exiſtimat, quod in lactantibus, & in aliis infantibus non concedit: quia, inquit, conſeruantur & à Solis calore, & ab externa violentia: Licet autem clamitent, tamen materia quæ influit, parietibus tonſillarum non adhæret, ſed rectà ad thoracem, vel ad ventriculum decumbit.

Neque obſtant, aut vrgent propoſitæ obiectiones: rariùs enim in infantia, quàm in pueritia, tentari pueros tonſillis experientia teſtatur. Poſſunt autem aliquando exulcerari

tonſillæ in dentitione ſecundùm Hippocratem ab affluxu acrioris humoris, per patentes meatus decumbentis, ac proinde inflammari, cùm maxima humoris quantitas per internas oris partes diffunditur. Ad Galenum autem patet reſponſio ex prædictis. Denique dum dentiunt pueri, inflammationem quidem gingiuarum patiuntur, quia fluxio fit ad gingiuas. Tonſillæ autem rarò inflammantur tunc temporis, quia fluxio, nec per interiores poros fit, nec humor fluens tonſillis adhæret; ſed per patentes ductus in partes imas influit. Sed iam ad cauſas veniamus.

Cauſæ inflammationis, & vlcerationis tonſillarum, atque relaxationis vuulæ, vel externæ ſunt, vel internæ. Externæ, vt inſolatus, aër calidior per liquefactionem, frigidior per expreſſionem, motus immoderatus animi & corporis, vociferationes, & clamores, debilitando & trahendo, capitis inclinatio frequentior, vt vult Mercurialis: ſed non video quomodò inter cauſas externas enumerari poſſit, cùm per illam inclinationem deſcenſus humorum à capite potiùs inhiberi videatur, quàm attrahi; deinde calidiorum ciborum vſus, vini meracioris potus, & ſimilia. Internæ ſunt humores, potiſſimùm tamen ſanguis pituitoſus & bilioſus etiam. Dum autem exulcerantur tonſillæ, acrimonia concurrit, quam immediatam vlceris cauſam agnoſcimus. Diuinus Senex 2. de morb. dum de tonſillis agit, cauſarum externarum & internarum concurſum ita declarat: Tonſillæ, inquit, & partes ſub lingua intumeſcentes ex pituita afficiuntur; pituita autem ex capite defertur. Caput verò vbi calefactum fuerit, ex corpore trahit; incaleſcit verò à cibariis, ſole, igne, & laboribus; cūque incaluerit, quod eſt tenuiſſimum, ad ſe trahit; cúmque attraxerit, poſt liquefactionem demittit. De vuulæ autem relaxatione ita loquitur in eodem libro: Si vua in faucibus oriatur, ſummus gurgulio aqua impletur, eiuſque extrema pars rotunda & pellucida redditur, & reſpirationem intercipit. Porrò licet Hippocrates in iſtis locis pituitam, & aquam proponere videatur, vt cauſas coniunctas tonſillarum, & vuæ; tamen illud non ita crudè audiendum eſt, ſed de ſanguine pituitoſo: non enim daretur inflammatio alioqui, dominari tamen pituitam agnoſcimus: pituitæ enim, & ſanguis & bilis permiſcentur.

Signa diagnoſtica vel indicant inflammationem, aut vlcerationem tonſillarum, ſeu vuæ: Atque hæc ſenſibus patent per oris apertionem, & per ſpeculum; vel cauſam materialem indicant, vt color rubeus ſanguinem, flauus bilem, & ſubalbidus pituitam. Prognoſtica varia ſunt, quæ ex Hippocratis doctrina deſumi poſſunt: Primò, inflammationes, & vlcerationes tonſillarum grauiſſimæ ſunt ob periculum ſuffocationis, inquit Hippocrates lib. de dentit. ſcilicet ob faucium anguſtiam: Secundò, tonſillæ ſæpiſſimè in anginam, vel in peripneumoniam degenerant, ibidem: Tertiò, quos infantes dum lac ſugunt, tuſſis vrget, ij vuam maiorem habere conſueuerunt, lib. de dentit. Quartò, vuulam niſi turgentem ſeces, ſuffocat & ſtrangulat ægrotantes, ſecundo de morb. Quod ad reliqua prognoſt. ſpectat, vide Hipp. lib. de dent. & 2. de morb.

Propoſitorum affectuum curatio variis remediorum generibus ab indicationum varietate deſumptis perficitur:

ficitur: Primò, totius habenda ratio per venæ ſectionẽ, & purgationem, ſi plethora, & cacochymia ſuadeant: Secundò, antecedentis cauſæ per reuellentia, deriuantia & ſiſtentia: Tertiò, coniunctæ per reſoluentia,& ſuppurantia,ſi materia ſit contumax: Quartò, vlcerationis per tergentia, & ſiccantia: relaxationis vuulæ per aſtringentia poſt erectionem; & per ſiccantia, ſi nimium intumeſcat, & ad corruptionem vergat; quæ omnia diætæ, potionis ope, & manus perficiuntur. Victus ratio tenuior, & frigidior eſſe debet. Caueant ægri ab omnibus calidioris aëris iniuriis, vt inſolatu; Secundò,ab ira; Tertiò,ab immodicis exercitationibus; Quartò,à clamoribus; Quintò, aluus lubrica ſit per clyſmos, & iura prunorum. Potus erit ptiſana,non vinum. Mercurialis,pro potu laudat ſuccum mororum,cydoniorum,vel granatorum; ſed hæc potiùs præſcribenda in gargariſmate ad refrigerandum & repellendum, quàm pro potu ordinario. Alimenta acria, ſalſa,piperata fugienda, contraria vſurpanda; vt ſunt iuſcula, hordeata, panatellæ & ſimilia. Iam de vacuantibus reuellentibus,& ſiſtentibus.

Si ergo adſit plethora inſignis, & ætas non diſſuadeat, aperietur mediana, ſecundùm morbi & corporis indicationes; dein ſi cacochymia appareat, purgabitur humor peccans: nec nos deterreat conſilium Mercurialis, cùm tractio, & purgatio humorum per internas venas, & per imas partes perficiatur; vnde non eſt timendus affluxus humorum ad partem affectam: Secundò, ratione cauſæ antecedentis, cucurbitulæ,ſiccæ & humidæ, veſicatoria emplaſtica, venarum ſub lingua latitantium apertio,frictiones, ligaturæ vſurpari poterunt. Mercurialis ait affigendas cucurbitulas lumbis & cruribus; non autem ſcapulis & collo, quòd trahant ad partem affectam: ſed fallitur; repellunt enim humores ad poſteriora, & ita prohibent ne influant ad anteriora: dein ob viciniam & cauſam antecedentem, & coniunctam retrahunt & deriuant: Tertiò, capiti ſiſtentia poterunt admoueri; emplaſtrum ſcilicet reſoluens, & attrahens, ad ſiſtendam fluxionem, non autem aſtringens, vt ſolet vulgus.

Acc. picis naualis, & gummi ammonia. an. ℥. ij. ſulph. viui, & fimi columb.an. ℥. ſ. ladani ℥. j. caryoph. macis an ℈.j. fiat emplaſtrum ſecundùm artem, cum oleo nucis moſch. ſyncipiti & occipiti admouendum, ad formam literæ T.

Topica interna, ratione inflammationis tonſillarum & cauſæ proximæ, refrigerantia & repellentia eſſe debent in principio; poſt autem miſcenda erunt reſoluentia in pari gradu, ſecundùm augmenti,ſtatus,& declinationis conditionem: oxycratum, niſi adſit vlceratio, conuenit. Mercurialis vſum aceti damnat, quòd maiorem quàm par ſit, cruciatum pariat in pueris; ſed tutò dari poteſt aqua dilutum. Hæc vſurpantur in principio.

Acc. decoc.roſ.℥.iiij.ſucci granat. ℥. j. fiat gargar.

Acc. aq. plantag.ſolan. & roſ. an. ℥.iij.diamoron ℥.ij.fiat garg.

Acc. boli arm. & terræ ſigill. an. ℥. ij. decocti plantag. roſ. & balauſt. an.q.ſ.miſce ſimul,& colentur,in colat.diſſol.ſyr.viol.℥.j.fiat garg.

Acc. aq. prunellor.℥. iiij. ſyru. de papa.℥.j.fiat gargar.

Acc. lapid. hæmat.℥.ij. tragac.℥.j. boli arm.& terræ ſigill.an.℥. ſ. pulu. balauſt.& roſ.rubr.an.℈.j.ſacc. roſ.ad pondus omnium, inſuffletur in tonſil-

ſillas, vel cum mucilagine ſeminis pſillij extracta in aqua roſacea; fiant formulæ quæ teneantur in ore. In augmento reſoluentia miſceri poterunt, ratione cauſæ proximæ in inferiori tamen gradu; In ſtatu autem, in æquali.

Acc. flor. chamæmel.p.j. roſ.rubr. & balauſt.an.ʒ.ij.ſem.malu.ʒ. j. cortic.granat.℈.iiij.decoq.& cum melle violat. fiat garg. in ſtatu in pari gradu, vt dixi, præſcribitur. In declinatione, ſola reſoluentia, & roborantia conueniunt, vt decoctum origani, chamæmeli, aneti, & ſimilium. Quòd ſi cauſa coniuncta non reſoluatur, & inflammatio ad ſuppurationem vergat, ſic iuuabitur.

Acc. radic.maluæ lotæ ℥.j.ficuum, & paſſul.an.par.iij.ſem. malu.altheæ an.ʒ. ij. decoquantur pro gargariſm. vtatur tipidè.

Extrinſecus autem tunc litus, emplaſtra, cataplaſmata, emollentia & laxantia admouebuntur. Rupta autem vomica; aperto abceſſu, & repurgato pure, tergentia primùm vſurpanda, vt gargariſm.ex decocto hordei cum melle roſaceo, vel ex hydromelite ſimplici, deinde ſiccantia, vt decocta vulneraria, addita radice Chinæ, tum etiam aqua ſclopetorum. Iam de topicis, cùm inflammatio, & vlceratio ſimul adſunt.

Acc. ſucci granat. ℥. j. hydromel. ſimpl.℥.iij.fiat garg.

Acc. mell. roſ. diamoron an. ℥. j. decoct.hord.q.ſ.fiat gar.

Acc. liquir.℥.ß.hord.p.ij.roſ.rubr. p.j.paſſul.par.iiij. decoq. colat. ℥. vj. diſſol.ſacc.candi ℥.ij.tragac. ʒ. j. fiat garg. Iam de vuulæ relaxatione.

Hæc præter propoſita remedia, vacuantia, reuellentia, deriuantia, cohibentia, & repellentia, priuatam indicat curationem per apta medicamenta. Quare ſi depreſſa & laxata oculis appareat ex oris apertione, tollenda erit, & erigenda; dein firmanda cum gargariſmis & puluere.

Acc. alumin. ſaccharini ʒ. ſ. diamori ℥.j. aq. prunell. & plantag. an. ℥.iij. vtatur pro oris collutione.

Acc. pip. longi & boli arm.an.ʒ.j. fiat puluis, tangatur vuula.

Acc. terræ ſigill. roſ. rubr. & balauſt.an.℈.j.pulu. gallar.virid.ʒ.ſ.nidi hirund.ʒ.j.fiat puluis:

Quòd ſi inflammatio vergat ad nigredinem, & corruptionem portendat, tunc adde gargariſmis dictis, guttulas aliquot ſpiritus vitrioli ad aciditatem; dein vtere remediis gangrænam impedientibus. Si verò nimis extendatur, & periculum immineat ſuffocationis, ſecundùm Hippocratem 2. de morb. abſcindenda, Quod tamen multa diſſuadere videntur: Primò, vox læditur, imò contabeſcunt quibus abſcinditur vuula: quòd ſcilicet aër poſteà frigidior ad pulmones feratur, vt ait Alexander 2. poſt abſciſſionem caderet in ventriculum, ibique putreſceret: Tertiò, metuendus ſanguinis fluxus, & eiuſdem coagulatio, & corruptio in partibus naturalibus. Nos cõtrà, permittimus in extremo ſuffocationis periculo, prudenti Chirurgo. Nec timenda vocis læſio, vel tabes; cùm aër ſemper temperetur in ore, in via, & in pulmonibus. Cauendum tamen, ne vuulæ extremitas abſciſſa prolabatur in ſtomachum. Quòd ad ſanguinis fluxum, facilè ſiſti poteſt aſtringentibus gargariſmis: & ſi defluat ad ventriculum, illius concretio diſſoluentibus impedienda, vt decocto coaguli leporis cum ſucco apij: tum etiam corruptio per vacuantia.

FRANCISCI RANCHINI, TRACTATVS DE MORBIS PVERORVM.

SECTIO SECVNDA.

PRÆFATIO.

EXPLICATA *in ſuperiori ſectione dentitionis, & ſymptomatum, quæ dentitionem conſequuntur, theoria & praxi; iam ſupereſt, vt in hac ſecunda ſectione, aliorum morborum puerilium hiſtoriam diagnoſticam, prognoſticam, & therapeuticam aggrediamur. At verò ne ſine methodo, tam variam, támque diuerſam morborum congeriem pertractare videamur, ab vniuerſalioribus exordiemur: deinde alios ſecundùm partium, quas afficiunt, reſpectum perſequemur. Duæ ſiquidem agnoſcendæ ſunt morborum puerilium claſſes; vniuerſalium ſcilicet & particularium. Vniuerſales nobis erunt variolæ, & morbilli; quia totum corpus occupant: Relinquo dolorem totius corporis poſt partum ex contuſione, & compreſſione. Mercurialis variolas, & morbillos ſimpliciter inter affectus externos enumerat; ſed malè, duabus de cauſis: Prima eſt, quia pendent à morbo generali, cùm ſint ſecundùm Auicennam criticæ vacuationes febris illius epidemicæ, & peſtilentis: Secunda eſt, quia non tantùm partes externas, ſed etiam internas obſident; vt ſtomachum, inteſtina, pulmones, diaphragma, & alias omnes, ex Auicenna fen.* 1. 4. *cano. trac.* 4. *cap.* 7. *Particulares puerorum morbi, ſecundam claſſem conſtituunt, & varias corporis partes afficiunt; vt cerebrum, epilepſia, pauores: Capitis externam circumferentiam, hydrocephalos, morbus pedicularis, Achores, tinea, faui: Aurium, humiditates: Oris partes internas, dentitio, Aphthæ, tonſillæ, de quibus ſuprà: Glandes colli, ſtrumæ: Thoracem, tuſſis, anhelatio, tum etiam luxationes vertebrarum thoracis: Vmbilicum, inflammationes: ventriculum, ſingultus, vomitus: inteſtina, lumbrici, tormina, diarrhæa; Veſicam, calculus,*

mictio vitiata: Anum, procidentia: Scrotum, hernia: Manus, verrucæ: femora, exulcerationes. Iam noſtrum eſt, iſtorum omnium morborum hiſtoriam theoricam & practicam explicare, & illuſtrare, ſumpto exordio à variolis, & morbillis.

De variolis, & morbillis.

CAPVT PRIMVM.

VARIOLARVM, & morbillorum hiſtoria, Medicis admodum quidem vtilis eſt, & neceſſaria, ob illorum frequentiam, & periculum. Ita tamen confuſa & intricata eſt apud authores noſtros, vt vix quid de tantorum morborum natura, generatione, iudicio, & curatione ſentiendum ſit, appareat. Noſtrum iam eſt ſub veritatis luce, & clariſſimorum Medicorum iudicio, tam arduum, támque vtile argumentum aperire, & illuſtrare. Vt autem certa via, variolarum, & morbillorum doctrinam, tum Theoricam, quæ circa denominationem, naturam, differentias, cauſas tum internas, tum extèrnas, & ſigna diagnoſtica, & prognoſtica verſatur: tum Practicam, quæ curatiuas indicationes demonſtrat, & remediorum diæteticorum, Pharmaceuticorum, & Chiturgicorum, vſum declarat explicare valeamus. Primò nominum rationem, cùm rerum naturam præcedere debeat, ſecundùm Græcorum, Arabum, & Latinorum placita, aperiemus: deinde verò Theoriæ & Praxeos propoſitæ ſeriem perſequemur. Ordiamur igitur à variolarum, & morbillorum ſignificatione.

Variolæ dicuntur à varis, ob ſimilitudinem, quam habent, cum minutis illis puſtulis, quæ ſecundùm philoſophum problem. 3. ſect. 36. oriuntur in facie, ob cutis raritatem, & humiditatem; diſtinguuntur tamen, non tantùm quòd vari in facie tantùm naſcantur, vt ſtatuit Mercurialis ſecundùm philoſophum; ſed etiam ratione naturæ, cauſarum, & ſymptomatum. Galli variolas vocant, *petite verole*, ad diſtinctionem magnæ luis. Verùm eiuſmodi appellatio ab analogia etiam pendere poteſt: vt enim in lue venerea, puſtulæ erumpunt in facie, & in aliis partibus, quæ deinde ſæpiſſimè in vlcera cruſtoſa degenerant: ſic etiam in hoc affectu, puſtulæ malignæ in toto corpore effloreſcunt, quæ poſteà in eiuſmodi vlcera tranſmutantur: vulgus vocat, *picote*; quòd in principio dum erumpunt papulæ, pueri velut icti aut demorſi videantur à pulicibus, & aliis inſectilibus.

Morbilli autem ſunt veluti parui morbi; non quidem ſecundùm eſſentiam, cùm ſint ſymptomata ſubſequentia febrem malignam, & contagioſam; ſed ratione paruitatis macularum: ſunt enim veluti paruæ cutis efflorescentiæ, ſimiles vrticarum ſtimulationibus, aut vibicibus pulicum, cùm cutis bullatur: Vulgus vocat, *la roſe*; quòd roſeo colore ſparſim infecta cutis appareat: vel *la rougeole*, ob maculas rubras. Iam verò licet à Græcis neque cognita, quod appareat, nec ſaltem ex profeſſo deſcripta fuerit variolarum, & morbillorum hiſtoria: tamen in Hippocra

pocratis, & Galeni libris varia extant nomina, quæ horum affectuum naturam indicare videntur; vt ſunt ecthymata, exanthemata, phymata: hæc enim omnia propriè, vel communiter, cutis eruptiones, efflorescentias, papulas, puſtulas, maculas, vitia, defœdationes, germinationes, & tubercula ſignificant. Ecthymata, & exanthemata ſine nominum diſcrimine dicuntur leues eruptiones, aut papulæ per cutem erumpentes. Galenus enim comm. 3. in apho. 51. lib. 3. epid. dum papulas magnas interpretatur, ecthymata ait, ab ἐκθύειν, id eſt, cieri, concitari, erumpere; quia ſponte extuberant in cute, & à ſuperfluis humoribus oriuntur.

Ecthymatum ſunt duæ differentiæ ex Hippocrate aph. 9. lib. 6. quædam in altum attolluntur, & extuberant, ſuntque puſtulæ ſublimes, vt apparet in variolis noſtris; aliæ depreſſæ ſunt, & latæ, nec cutem ferè excedunt; vt patet in morbillis. Vtraque autem ecthymata, vel per totum corpus effloreſcunt, vt in malignis febribus, in lue venerea, in variolis, & morbillis; vel in quibuſdam tantùm partibus, vt in facie. Phymata autem metaphoricè ita dicuntur, ſecundùm ea quæ producuntur in arboribus. Vt enim arbores extuberant, dum flores, & fructus emittere volunt, ait Mercurialis: ſic natura dum humores noxios ad cutem expellere nititur, modò tubercula, modò maculas facit. Nomen phymatis ex Hippocrate & Galeno dupliciter ſumitur; propriè, & communiter: aliàs enim tumores aurium, aliàs puſtulas paruas per corpus ſparſas denotant, ex aphor. 15. lib. 2. ſi corpus tuberculis oblitum ſit, inquit, cum excretione bilioſa, intus ægrotat. Tunc enim, aiunt interpretes, puſtulæ vt milij grana ſparguntur per cutem: Tertiò, ſecundùm Galenum comment. in aphor. 26. lib. 3. ſecundùm Hippocratis mentem, tubercula propriè dicuntur, quædam ſponte naſcentes & celerrimè factæ inflammationes; quæ citò in altum attolluntur acumen, & citò etiam ſuppurantur: & plurima, inquit, eſt horum in inguinibus, & alis generatio; quia in iſtis partibus adſunt adenes, qui apti natura ſunt ad ſuperflua excipienda. Ex iſta nominum declaratione, patet, variolas, & morbillos ſub ecthymatis, exanthematis, & tuberculis etiam communiter contineri poſſe. Arabum autem nomina tanquam inutilia omittimus.

Quid variolæ, & morbilli ſecundùm eſſentiam.

NOMINVM intelligentiam, rerum cognitio naturalis, per eſſentialem definitionem conſequitur, aiunt philoſophi: quia tamen priùs homonyma diſtinguenda, quàm definienda; ideo dicimus hos affectus quatuor modis conſiderari: Primò, vt ſunt ſymptomata febris epidemicæ peſtilentis, & contagioſæ: vulgus enim peſtem puerilem vocat, quòd pueros præſertim vt peſtis depopuletur: Secundò, prout criticæ ſunt vacuationes, idque ratione naturæ expellentis materiam noxiam ad extra, ex Auicenna fen. 2. 4. can. doctr. 1. cap. 6. Tertiò propriè, prout ſunt puſtulæ eminentes, aut maculæ diffuſæ; & ita ſub paruis tumoribus contineri poſſunt, atque morborum rationem habere; potiſſimùm tamen variolæ: Quartò, prout ſunt cauſæ vlcerum, & cruſtarum; ita enim cauſarum morbificarum vicem gerunt. His ita diſtinctis, definiendæ variolæ tertio modo conſideratæ, priuſquam morbillorum naturam aperiamus.

mus. Variolæ ſunt puſtulæ paruæ per puerorum omnium corpora, vel aliorum etiam, vi naturæ erumpentes, cum febre maligna, & contagioſa, pruriginoſo dolore, & purulenta materiâ. Puſtulæ generis rationem habent; nil autem refert, an etiam per ecthymata, & exanthemata, germinationes, & ſimilia nomina ſuprà expreſſa definiantur. Mercurialis per tubercula definit; quia aph. 26. lib. 3. Tubercula inter pueriles morbos enumerat: nos tamen etſi eas communiter definiri poſſe per tubercula fateamur; variam tamen eſſe vtriuſque naturam agnoſcimus, cùm propriè tubercula ſint tumores inguinum, & alarum, vt patet ex ſuperiori declaratione ſecundùm Galenum. Dein ſibiipſi contradicere videtur ille, dum aphoriſmũ Hippocratis ad generis ſui confirmationem in medium affert; Cùm paulò antè variolarum affectũ à veteribus nunquam viſum affirmet. Adde quòd Hippocrates in eo aphor. per tubercula audit alios tumores, vt patet ex eius verbis. Prouectioribus, inquit, verrucæ, ſatyriæ, ſtrumæ, & alia tubercula accidunt; potiſſimùm tamen ſupradicta: ſic 2. prædict. Quod ad ætates attinet, ait, tubercula quidem ſuppurantur, atque eadem ſtrumoſa magna ex parte pueros exercent, facileque ex his leuantur. Ex quibus patet, diuerſam eſſe variolarum, & tuberculorum naturam. Notandum, puſtulas has paruas dici, vt diſtinguantur à maioribus: ſunt enim in principio veluti leues papulæ, ſeu efflorescentiæ; quæ dein leuiter attolluntur, & ſuppurantur, vt illa exanthemata, quæ à Galeno proponuntur, comment. in aph. 9. lib. 6. Secundò, ſubiectum deſignatur per puerorum omnium corpora. Hîc autem tria notanda: Primò, Cur pueri præſertim corripiantur: Secundò, Cur omnes: Tertiò, Cur vniuerſum afficiatur corpus. Primò, pueri præſertim tentantur ex Auicenna loco citato, ob impuritatem menſtrui, & victus humiditatem: nam natura, quæ in pueris eſt robuſta, citò ſeſe exonerare conatur à naturali illa infectione & ab accidentaria humorum redundantia per ebullitionem: Ideóque, ait Auicenna, variolæ infantibus plurimum accidunt, dein iuuenibus; minoratur autem in ſenibus: Secundò pueri omnes, & alij, ſemel ſaltem in vita corripiuntur; licet quidam bis aut ter, ſi fuerit imperfecta ſanguinis purificatio: quia, ait Mercurialis, Ea eſt huius morbi illuſtris proprietas, vt omnes afficiat: ſed dic etiam eſſe cauſam naturalem internam, & quaſi hæreditariam, ſcilicet impuritatem menſtrui: Ideo omnes pueros, & alios ſemel ſaltem experiri in vita iſtarum eruptionum malignitatem. Tertiò, ſubiectum vel eſt vniuerſale, totum ſcilicet corpus: nam ex Auicenna, variolæ non tantùm externas partes occupant, ſed etiam internas: vel eſt particulare, cutis ſcilicet tota; in ea enim apparent potiſſimùm variolæ, & morbilli, cum natura in ſuo critico motu humores expellat à centro ad peripheriam: Tertiò, huiuſmodi puſtulæ vi naturæ erumpunt; quia ex Auicenna loco citato, fiunt per modum criſeos, & diebus criticis contingunt: Vt enim hæc eſt velox, & vehemens naturæ motus, quem ſequitur euacuatio; ita & variolarum eruptionem præcedunt naturæ motus, ac dein expulſio materiæ ad extra ſequitur: Quartò, Puſtulæ iſtæ dum erumpunt, febrem comitem habent, præcedentem aut ſubſequentem, internam aut apparentem. Hanc addimus diſtinctionem,

nem,quia naturæ quædam inueniuntur ita robuſtæ, vt ſubitò, & ſine febre materiam variolarum expellant ad cutem, præſertim in corporibus non valde impuris; vt accidit aliquando in peſte, dum multi ſine febre bubones peſtilentes patiuntur. Febris autem illa maligna eſt,epidemica, & contagioſa, ratione cauſæ externæ & internæ, vt dicemus. Quintò, Pruritus adeſt cum dolore, pruritus quidem à materia tenui & bilioſa titillante cutis fibras. Dolor autem: Primò, ob humoris acrimoniam; Secundò, ob intemperiem, & ſolutionem factam ab affluxu humorum: Tertiò, ob ſuppurationem puſtularum. Denique adeſt purulenta materia, dum puſtulæ illæ poſt ſuppurationem aperiuntur arte, aut natura. Mercurialis ichorem purulentum vocat.

Morbilli autem ſunt exanthemata, ſeu efflorеſcentiæ, quæ pariter fiunt in corporibus puerorum, præſertim ſponte, & naturæ opera, cum febre, & pruriginoſo dolore, tamen ſine ſuppuratione: ſunt autem maculæ non ſublimes, vt variolæ; ſed humiles, & depreſſæ, quales apparent in febribus purpuratis. Hippocrates in coac de ſimili affectu loqui videtur,dum ait: ſi cum faſtidio alui turbatæ ſuppreſſio eſt,mox effloreſcunt ἐξανθει, id eſt, papulæ ſimiles vibicibus pulicum: vt enim aculeo pulicis cutis bullatur, ſic humor tenuis maculis cutim fœdat. Mercurialis, morbillos cum illis papulis conuenientiam habere ſcribit; ſed in eo peccat: morbilli enim cum papulis illis, & cum morſibus pulicum ſimilitudinem quandam habent, licèt differant.

Quomodo variolæ, & morbilli inter ſe diſtinguantur.

VARIOLÆ, & morbilli, licèt in quibuſdam conueniant, in multis tamen diſtinguuntur. Conueniunt primò;in materia communi interna, ſcilicet menſtrui impuritate: Secundò, in eruptionis modo, cùm vi & robore naturæ effloreſcant in cute: Tertiò, quia ab epidemica conſtitutione oriuntur: Quartò, vtérque affectus comitem habet febrem malignam, & contagioſam: Quintò, cũ pruritu & dolore erumpunt. Differunt deinde primò ex Auicenna, ratione materiæ ſecundùm quantitatem, & qualitatem; quia morbillorum cauſa materialis eſt ſanguis tenuis, bilioſus, & paucus; materia verò variolarum, ſanguis eſt paulò craſſior, & abundantior. Ideo Galenum aphor. 9. lib. 6. non agere de variolis & morbillis apparet; dum ſtatuit elata tubercula à calidiore humore generari; humilia autem & depreſſa à frigidiore: Secundò, ratione magnitudinis;quia dum variolæ erumpunt, attolluntur ſenſibiliter cum inſigni eminentia; morbilli autem papulæ ſunt, & velut effloreſcentiæ cutis: Tertiò,quia variolæ proprio motu oculos petunt, non autem morbilli. Sed ſanè,vt liberè loquar, non video cur materia illa potiùs ferri debeat ad oculos, quàm ad alias partes, cùm cutis vniuerſalis ſit pars affecta in variolis;niſi quis reſpondeat, id accidere ob cutis, quæ in facie eſt circa oculos, raritatem,& mollitiem. Mercurialis addit tres differentias; Prima,ratione criſis, quia morbilli reſoluuntur, variolæ ſuppurantur:Secunda,ratione durationis; quia morbilli communiter primo ſeptenario termi-

nantur; variolæ autem tribus & quatuor ſeptenariis perdurare ſolent: Tertia, ratione vlcerationis púſtularum, quia morbilli nullum veſtigium relinquunt. Addamus & nos alias: Prima, ratione periculi ſecundùm febrem & ſecundùm eruptiones; febris enim quæ variolas comitatur, malignior eſt, ratione cauſæ internæ, quæ maiorem infectionem poſſidet. Eruptiones etiam quæ in variolis contingunt, magis funeſtæ; Ideò multi moriuntur ex variolis; at ex morbillis ferè omnes ſeruantur: Secunda, ratione pruritus & doloris; quia in variolis dolor magis vrget, in morbillis pruritus. Tertia, ratione curationis: alia enim eſt cura variolarum, quàm morbillorum, qui per ſe ſatis reſoluuntur ſine remediis.

An ab Hippocrate, Galeno, aliiſque Græcis cognita, vel indicata fuerit variolarum & morbillorum natura, theorica & practica.

INSIGNIS extat apud authores noſtros de hac re controuerſia; An ſcilicet variolarum & morbillorum ratio, & natura tam theorica, quàm practica, fuerit à Græcis cognita, & deſcripta. Inter neotericos ſubtiliſſimus Syluaticus quæſt.91. hanc mouet diſputationem, & accuratè exagitat. Verùm in illius examine vnà cum ingenti doctrina, animi ſui inconſtantiam detegit. Aliquãdo enim ſub ecthymatum, & exanthematum nominibus explicatos & comprehenſos fuiſſe iſtos pueriles affectus à Græcis cum Ingraſſia credit; aliàs tractatos quidem exactè fuiſſe ab illis; ſed libros temporis iniuria periiſſe, aut in templo Pacis combuſtos fuiſſe, vt veriſimile affirmat, & exemplis illuſtrat: aliàs cognitam quidem fuiſſe affectuum illorum naturam, ſed neglectam, aut de induſtria prætermiſſam ſtatuit, quod peſtis exemplo confirmat: aliàs, authoritatibus, & rationibus Græcos variolas, & morbillos deſcripſiſſe demonſtrat: aliàs denique Græcos non ita perfectè deſcripſiſſe, vt Arabes, ſed indicaſſe concludit. Illius autem hæ ſunt rationes, & authoritates. Prima ratio.

Primò, ſi Arabum ætate incepiſſent variolæ, & morbilli, eorum nouitatem Arabes obſeruaſſent, & de horum generatione, & cauſis diſputaſſent, nec vnica omnium de illis fuiſſet ſententia, vt apud nos de lue venerea conſtat. Noui enim morbi nouas querelas ſuſcitant: at hi de illis tanquam de morbis manifeſtis, & vulgaribus egerunt nulla adducta obſeruatione, aut dubitatione.

Authoritates hæ ſunt, Galenus 5. 6. κτ̀ τόπ. exanthemata omnia vlceroſa, & aſpera curat remediis ſiccantibus. Arabes autem in variolis delendis, ſiccantibus vtuntur. Secundò, aphor.26.lib. 3. Tubercula inter pueriles affectus enumerat. Tertiò, Galenus aphor.9.lib.6. tubercula diuidit manifeſtè in puſtulas elatas, quæ variolis propriè, & in demiſſas, quæ morbillis reſpondent. Quartò, Gal.5. meth. 12. genericam variolarum, & morbillorum rationem proponit: Quintò, quæ de variolis abſumendis deſcripſit Auicenna, ait, ea leguntur apud Paulum, cap. 10. lib. 4. vbi de papulis auferẽdis agit: Sextò, Celſus antiquior Galeno cap.vlt. lib. 5. characterem variolarum, & morbillorum nobis repræſentat. Denique papulas illas infantibus, & mulieribus etiam familiares, ob menſtruorum retentionem ab Aëtio deſcriptas cap.63. Serm.3. lib.4. variolas

riolas noſtras, & morbillos fuiſſe credit.

Addamus & nos rationem vnam, & quaſdam Hippocratis authoritates: Abſurdum eſt affirmare naturales illos, & hæreditarios affectus ab impuritate menſtrui pendentes, & omnibus ideo hominibus ab omni æuo familiares, ignotos fuiſſe Græcis. Dein Hippocrates 1.2.prædict. de tuberculis puerorum agit. 1. epid. 2. ſect. ob papulas paruas multos pueros interiiſſe tradit. Tertiò, 2. epid. lactantibus pueris puſtulas per totum corpus erupiſſe ait, aphor. 15. lib. 2. ait corpora tuberculis referta ſæpiſſimè apparere. Contrà, Mercurialis cap. 2. lib. 1. de morb. puer. nullo modo à Græcis cognitos fuiſſe iſtos affectus declarat: nimis tamen ſeuerus meo quidem iudicio, dum comparationem exanthematum cum variolis, & morbillis noſtris reiicit; præſertim cum variolas, & morbillos per exanthemata definiat.

Nos autem, vt de hac controuerſia liberè ſententiam feramus, cum doctiſſimis viris pueriles iſtos affectus, nec notos, nec deſcriptos fuiſſe à Græcis arbitramur; licet ſub ecthymatis, exanthematis, & tuberculis contineri poſſe concedamus. Notandum autem imprimis ſimilitudinem penes nomina, & penes partem affectam nil inferre: Quod luis venereæ exemplo poteſt illuſtrari; quia licèt eius natura penitus à Græcis ignorata; tamen in Hippocratis & Galeni ſcriptis multa inueniuntur, non tantùm nomina, ſed etiam authoritates inſignes, quæ luis naturam, & ſymptomata videntur exprimere. Neque enim cenſendum neglectam fuiſſe à Græcis horum affectuum deſcriptionem, cùm ſint morbi communes, familiares, & commendabiles. Quod autem de peſte obiicit Syluaticus: Falſum eſt peſtis hiſtoriam ab Hippocrate, & Galeno contemptam, vt eorum ſcripta teſtantur. An verò fuerint combuſta Græcorum volumina de variolis, & morbillis, quæſtionis eſt. Dubitationem autem proponere non eſt affirmare, aiunt philoſophi.

Quod autem ad Syluatici rationes ſpectat; reſpondeo ad primam Arabes omnes conuenire in hiſtoria iſtorum affectuum, nec neceſſariam eſſe diſputationem in cuiuſlibet morbi noui, aut ignoti deſcriptione. Arabes enim, qui primi de his egerunt, potiùs veritati, experientiæ, & remediis, quàm diſputationibus incumbebant; vt patet ex eorum ſcriptis, quorum doctrina eſt ſolida, pura, non autem controuerſiis referta. Quod ad authoritates; defectuoſæ ſunt, & vanæ; cùm nil inferant, præter nominũ ſimilitudinem quandam. Reſpondeo ergo ad primam, Galenum ibi agere de vlceroſis & aſperis exanthematis in mento prouenientibus, quæ ſiccantibus medicamentis indigent, & curantur: At diuerſam eſſe variolarum noſtrarum tum curationem, tum naturam, notum eſt, cùm non tantùm in mento; ſed etiam in tota cute naſcantur: Adde quòd licet ratione ſiccantium conuenire videantur; tamen ratione curationis diſtinguuntur. Ad ſecundam patet ſolutio ex dictis in definitione variolarum contra Mercurialem. Ad tertiam patet ſolutio ex dictis in diſtinctione variolarũ, & morbillorum. Ad quartam reſpondeo, Galenum ibi agere de peſtilentia, & de exanthematis nigris, & vlceroſis; quorum natura à variolis diuerſa. Reſpondeo quintò diſtingui remedia propoſita, vt patet ex Paulo & Auicenna. Reſpondeo ſextò

variolas, & morbillos non oriri ab igne, frigore, à medicamentis, vt Celſus de puſtulis illis aſſerit. Nec admittenda eſt Syluatici excuſatio; dum Celſum, vt ignarum accuſat in cauſarum illarum deſcriptione. Reſpondeo ſeptimò. Non negamus Græcorum temporibus accidere potuiſſe, & pueris, & mulieribus papulas, & exanthemata; diſtinctos tamen fuiſſe affectus à variolis, & morbillis dicimus. Dum autem in mulieribus ob ſuppreſſionem menſtruorum accidiſſe teſtantur, diuerſitatem demonſtrant: neque enim experimur nos, mulieres ob retentionem menſtruorum his tentari; licet à menſtrui impuritate in aliis generari credamus.

Superſunt obiectiones noſtræ diluendæ. Reſpondeo ad primam, quadrupliciter; Primò, vel ſiluiſſe temporibus Hippocratis & Galeni variolas, & morbillos ob ſalutarem cœli conſtitutionem, vt ſolent plerúmque morbi epidemici: Secundò, vel ob rectam diætam: Tertiò, vel rerum, & morborum omnium cognitionem habere non potuiſſe Medicos Græcos: Quartò, vel hoc fuiſſe magis familiare Arabibus ob regionum naturam, & corporum diſpoſitionem. Quod ad loca Hippocratis. Reſpondeo ad primum; Ibi agere de tuberculis ſtrumoſis puerorum. Reſpondeo ſecundò; Ibi agere de exanthematis, quæ accidebant omnibus hominibus; ſed præſertim pueris febre peſtilenti correptis ſine vlla ſignificatione, quia celeriter diſparebant. Reſpondeo tertiò, has puſtulas ortum habuiſſe à lacte, vt patet ex textu; vbi ait, Vbi lactare deſiiſſent, diſparuerunt. Reſpondeo quartò, Tubercula quidem eius temporibus apparuerunt, non tamen ſequitur fuiſſe variolas.

Variolarum & morbillorum differentiæ generales.

HARVM differentiarum, quædam pendent à materia; cùm melancholica, bilioſa, pituitoſa, vel ſanguinea ſint exanthemata: Secundò, Aliæ à qualitate, ratione coloris, cùm ſcilicet nigra, violacea, vireſcentia, alba, rubra, &c. apparent ecthymata: Tertiò, Aliæ à quantitate; aut diſcreta, vnde pauca & multa; aut continua, vnde magna, lata, coniuncta, parua, rotunda, diſtincta. Quartò, aliæ à partibus affectis, dum vel in facie, thorace, abdomine, artubus, partibus internis generantur: Quintò, aliæ ab eruptionis modo; & ſic alia celeriùs, alia tardiùs erumpunt, alia apparent, alia occultantur: Sextò, aliæ à ſymptomatis, ſi cum dolore, aut pruritu appareant: Septimò, aliæ ratione finis, & terminationis: quædam enim reſoluuntur, vt morbilli; quædam maturantur, & ſaniem, cruſtámque faciunt; vt variolæ.

De cauſis variolarum, & morbillorum.

CAVSARVM ratio in variolarum & morbillorum generatione, ita abſtruſa, & intricata eſt apud authores noſtros; vt quid de illarum natura & potentia ſentiendum ſit, vix appareat. Noſtrum iam eſt rumpere moras, & in tam ancipiti diſquiſitione, in tam procelloſa diſputatione, noui aliquid tentare. Vt igitur ordiamur, ſupponendum eſt ante omnia, duas generales concurrere in puerilium iſtorum affectuum ortu, cauſarum differentias. Aliæ enim externæ ſunt, de quibus nunc agendum; aliæ internæ, de quarum

quarum natura poſteà diſputabimus. Externæ ſunt, quæ internas mouent, & ſine quarum concurſu illæ effectus ſuos producere nequeunt. Atque hinc patet, perperam Auerroëm ſenſiſſe cap. 8. li. 3. ſui colliget. cauſas externas in his morbis producendis non eſſe neceſſarias: licet enim affectus illi pueriles ſint quaſi naturales, cùm à menſtrui vitio pendeant; tamen neceſſe eſt, vt ab externis cauſis, internæ corporum diſpoſitiones ſuſcitentur, & veluti de potentia in actum reducantur. Cauſarum ergo externarum quatuor ſunt principales differentiæ, ſub quibus aliæ omnes continentur; ſcilicet morbida cœli diſpoſitio, temporum, ventorum, & regionum natura, contagium, & victus ratio: Primò, concurrere debet aëris vitium, cùm ſecundùm Arabes, variolæ & morbilli peſtilentes aëris conſtitutiones ſequantur, & inter epidemicos affectus numerentur. Notandum autem aëris mutationem, & infectionem, aliàs à corporum cœleſtium influentiis, aliàs à corporum inferiorum, inquinamentis, & putridis exhalationibus pendere: neque tamen hîc audiẽdum Fernelium ducimus, dum à cæca, & occulta tantùm aëris qualitate, ſiue cauſæ alicuius internæ, & naturalis concurſu, purè & ſimpliciter variolas, & morbillos, vt peſtem; oriri ait, cap. 12. lib. 2. de abditis rerum cauſis. Licet enim ſileant aliquando, aliàs valde ſæuiant, tum in plebem, tum in nobiles; vt ſolet peſtis; non tamen ſequitur excludendum eſſe cauſarum internarum concurſum, præſertim cùm vitium aëris, ſummam illam impuritatem, & copioſam ſorditiem, quæ in variolarum eruptione apparet, tam ſubitò generare non poſſit in puerorum corporibus. Deinde falſum eſt, quod ſupponit æquè in tempeſtatibus feruentiſſimis, & frigidiſſimis, atque in ſiccis, & humidis, generari variolas, & morbillos: Tertiò, quæ obiicit, nullius ſunt momenti. Symptomata enim quæ in iſtis affectibus apparent, etſi horrenda ſint, tamen potiùs internam humorum putredinem, & malignitatem, & abundantiam, quàm aëris occultam illam qualitatem teſtantur. Nemo enim dixerit, horrenda luis venereæ & elephantiaſis ſymptomata oriri potiùs ab aëre, quàm a cauſis internis. Denique ſi aër tantùm cauſa eſſet variolarum, cur his omnes pueri, & homines frequenter, & quoties graſſantur, non afficiuntur? Secunda cauſa externa, eſt temporum, regionum, & ventorum diſpoſitio calida; tum quia ab iis corpora infantium & aliorum ad putredinem, & ad humorum ebullitionem, tum etiam ad eruptionem veluti præparantur, & diſponuntur. Auicenna vernum tempus per ſe feraciſſimum eſſe variolarum, & morbillorum aſſerit: Secundò Autumnales, præſertim ſi vigeant Auſtrinæ conſtitutiones. Idem dicendum de regionum, & ventorum natura: Tertiò, contagium in variolis & morbillis producendis rationem habet externæ cauſæ; dum à corpore in corpus fit communicatio. In eiuſmodi autem contagio multa ſpectanda ex Galeno: Primò, corpus communicans primarium, aut ſecundarium. Primarium communicat morbum ſimilem ſpecie per cauſæ diffuſionem; corpus ſcilicet laborans his morbis, calidum & feruens, ob ebullitionem & putrefactionem humorum. Inde enim eleuantur & expirant halitus, ſeu vapores, qui facilè tranſmittuntur. Secundarium eſt fomes, id ſcilicet corpus, quod à primario venenatos vapores, aut hu-

mores excipit; ac deinde mediatè, aut immediatè communicat, vt ſunt veſtes,&c. Secundò ſpectandum corpus patiens quod excipit, in quo ſimilitudo, & diſpoſitio attendenda: oportet enim, vt ſit alterabile, ratione diſpoſitionis ſine reſiſtentia, tum etiam ratione ſimilitudinis, vt promptiùs, & faciliùs recipiat: ideo inter parentes, facilis eſt communicatio propter ſimilitudinem illam natiuam, quæ variolarum, & morbillorum prouentum accelerat: Tertiò, obſeruandum, quod tranſmittitur à corpore in corpus, ſiue ſit vapor feruidus & penetrans, ſiue humor venenatus, & naturæ noſtræ inimicus: Quartò, mediu requiritur, per quòd fiat illa tranſmiſſio; eſt autem aër ipſe, dum recipit vapores peſtiferos, & putridos; aliquando tamen per purum contactum ſine medio fieri poteſt tranſmiſſio à corpore morboſo in ſanum. Denique nutritionis ratio etiam inter cauſas externas locum habet. Ideò lactis vſum variolarum generationem accelerare tradit Auicenna: quia, ait, ſeroſos humores multiplicat, & ebullitionem parit, præſertim lac chamelorum; dein victum calefacientem accuſat: alij autem alimenta corrupta, & putrida, à quibus omnibus praui humores, & ad efferueſcentiam apti generantur.

Internæ cauſæ, vel ſunt naturales, vel aduentitiæ: Naturales ſecundùm Arabes, ſunt reliquiæ, & impuritates menſtrui remanentes in partibus, tum poſt generationem, tum poſt nutritionem in vtero matris: nam licet ille ſanguis per ſe purus videatur; tamen per accidens, aut ob prauam mulierum diſpoſitionem, aut ob humorum, qui continuò per vterum tanquam per ſentinam expurgantur, colluuiem, & contagium impurus redditur. Adde, quòd natura ſua crudior cùm ſit, & excrementitius, purificatione, & ebullitione quadam egere videtur. impuritates autẽ iſtæ rationem habent fermenti cuiuſdam; neque enim neceſſe eſt, vt corporaliter inhereant partibus per longum vitæ decurſum: ſufficit enim modò qualitatiuè per impreſſam infectionẽ ibidem conſeruentur, donec ab externa cauſa actuentur. Abſit tamen, vt ideo cum Mercuriali putemus, affectus eſſe ſimpliciter hæreditarios, licet reſpectiuè, & conditionaliter à cauſis naturalibus pendere cenſeamus, vt diſputauimus cap.22.lib.2.Pathologiæ noſtræ.

Cauſæ aduentitiæ vel ſunt antecedentes, vel coniunctæ: Antecedentes, prauorum humorum copia, & impuri ſanguinis abundantia ex praua victus ratione. Augenius cap.22. lib.6. de febrib. ſanguinis, & humorum omnium in venis conſiſtentium inflammationem, ſeu ebullitionem vnicam internam, & immediatam variolarum & morbillorum cauſam, quam continentem vocat; agnoſcit; ſed malè. Nam ebullitio illius internæ impuritatis humorum, eſt quidem cauſa continens febris internæ: At ratione variolarum, & morbillorum, antecedentis cauſæ rationem habet: duplex enim exiſtit, potentialis vna, abundantia humorum; actualis altera, ebullitio. Dein, ſi non daretur occultior interna, ſequeretur quòd in omnibus febribus putridis, in quibus efferueſcit ſanguis, neceſſariò generarentur variolæ & morbilli, quod abſurdum. Nec audiendus, dum reſpondet, non maximè efferueſcere ſanguinem in omnibus putridis febribus; ideóque nõ erumpere exanthemata: nam in qualibet febre peſtilenti acuta, & ardente, maximè inflammatur ſanguis ſine

vario

variolarum eruptione. Coniunctæ, ſunt humores ipſi feruefacti ad cutem tranſmiſſi, quorum alij tenues & bilioſi, à quibus morbilli; alij craſſiores, à quibus variolæ. In quibus tamen omnibus malignitas quædam à fermentatione illa dependens obſeruanda. Porrò cauſæ iſtæ omnes efficientes, ſunt etiam materiales; ſub varia tamen ratione: dum enim huiuſmodi ſanguinis ebullitio ab illa cauſa externa, aëre ſcilicet, excitatur, vniuerſa maſſa humoralis efferueſcit, & illud partium fermentum actuatur, à quo deinde inquinantur humores. Natura verò, quæ in ſubſidium venit, calore ſuo adiuta excretionem molitur. Duplex itaque ebullitio conſtituenda, vna ratione febris, & cauſarum morbificarum, quam permiſtiuam, & corruptiuam vocamus; alia ratione naturæ agentis, quæ ſeparatiua, depuratiua, ſeu rectificatiua dicitur; cùm ſcilicet per motum criticum ſanguinis impuritates à centro ad peripheriam expelluntur. Vt enim in muſto, ait Auicenna per ebullitionem fit ſeparatio vini à ſuis excrementis; ſic & in ebullitione illa humorum natura ſeparat quod impurum eſt, & ad cutem tranſmittit; vnde variolæ, & morbilli. Notandum autem, eiuſmodi ebullitionem aliàs eſſe perfectam, dum omnes illæ natiuæ, & aduentitiæ impuritates expurgantur; & tunc non redeunt variolæ, aut morbilli; vel imperfectam, & tunc recidiuæ metus.

An menſtrui ſanguinis impuritates ſint cauſæ internæ variolarum, & morbillorum.

MEDICORVM noſtrorum ingenia quà diutiſſimè exercuit nobilis illa, & ardua controuerſia: An ſcilicet menſtrui ſanguinis impuritates remanentes in fœtu, tum poſt generationem, tum poſt nouimeſtrem nutritionem, poſſint eſſe cauſæ internæ variolarum, & morbillorum. Noſtrum iam eſt, opinionum & rationum copias quaſdam in medium proponere, & quid de hac quæſtione tenendum ſit, breuiter explicare. Prima opinio illorum eſt, qui partem negatiuam pertinaciter amplectuntur, ſanguinémque menſtruum nulla ratione poſſe eſſe cauſam internam, communem, & primariam variolarum, & morbillorum acriter tuentur. Iſtius opinionis fautores ſunt Fernelius, cap. 12. lib. 2. de abd. rerum cauſis. Mercurialis, cap. 2. lib. 1. de morb. puer. Alexander Petronius, cap. 8. & 9. lib. 1. de morbo Gallico, Horatius Augenius, cap. 22. lib. 6. de febribus, & alij quamplures; qui quidem omnes in eo conueniunt, vt ſentiant impuritatem illam menſtrui ſanguinis non poſſe eſſe cauſam iſtorum affectuum: diſſentiunt tamen poſtea in conſtitutione illius cauſæ: nam Fernelius aëris occultam infectionem agnoſcit; Mercurialis parentum hæreditarios influxus: Alexander Petronius alimenti putredinem, & humorum quæ in membranis fœtum amplexantibus continentur, corruptionem. Augenius ſibiipſi diſſimilis eſt: Nam loco citato menſtrui vitia excludit, & aëris contagium, atque humorum, qui in venis continentur inflammationem, vt cauſas communes & proximas variolarum & morbillorum proponit. Poſteà ſuiipſius immemor cap. 9. lib. 9. de febrib. à menſtruo in pueris tantùm, non autem in aliis variolas, & morbillos fieri agnoſcit; Ibidémque contrà opinionis Arabum impugnatores accuratè diſputat. Iam

tantorum virorum rationes, quibus innituntur ad ſuppoſitarum ſententiarum confirmationem, in medium non afferemus; quia propoſitæ, & ſolutæ fuerunt, tum à clariſſimo Laurentio quæſt.9.lib. 8. hiſtor. anatom. tum à Syluatico quæſt. 91. controuerſ.tum etiam ab aliis.Priuſquàm tamen quid de hac quæſtione ſentiendum ſit, aperiamus, nouas quaſdam in propoſitæ opinionis contrà Arabes illuſtrationem, obiectiones animi gratia proponemus: quarum hæc erit ſeries.

Prima ratio: Si menſtrui impuritas eſſet cauſa propria variolarum, & morbillorum, aut eſſet humor, aut qualitas: non qualitas nuda actualis, aut potentialis ſine ſubiecto, vt notum eſt: multò etiam minùs humor. Probatur; quia aut conſeruaretur in maſſa ſanguinea;& hoc non, cùm continua fiat generatio, & conſumptio humorum in venis contentorum: aut in partibus; at non in ſpermaticis, quia ex menſtruo non generantur, nec ex eodem nutriuntur: non in carnoſis etiam;quia accretionis, & nutritionis continuitate diſſiparetur impuritas illa. Impoſſibile ſiquidem videtur, conſeruari poſſe in partibus menſtrui labem, ad annum, verbi gratia, quadrageſimum, vel ſexageſimum.

Secunda ratio. Si ea impuritas conſeruata in partibus, aut in venis, eſſet cauſa horum affectuum, generatio impediri poſſet, tum per venæ ſectionem, tum per vſum purgantium & ſudorificorum; quia ab his remediis impuritates omnes in partibus, & in venis contentæ, tum à centro ad peripheriam, tum contra expellerentur: Tertiò, ſequeretur menſtruũ per ſe,& per propriam naturam ſemper infectum, & contaminatum eſſe in omnibus mulieribus: quia ſi per accidens tantùm coinquinaretur, illa infectio non eſſet generalis in omnibus mulieribus, nec poſſet communiter in omnibus hominibus variolas & morbillos producere; quia ex philoſopho, quod per accidens tantùm tale eſt, non poteſt dici ſemper per ſe tale: at ſemper ſanguis ille impurus eſt, cùm omnes qui ex eo generantur, & nutriuntur, ſint obnoxij variolis, & morbillis: Ergo ſanguis ille per ſe eſſet impurus, & venenatus, quod abſurdũ eſt. Quartò, ſi vera illa eſſet cauſa, omnium exanthematum origo eſſet à menſtruo: At in febribus peſtilentibus apparent ſine vitio menſtrui;non ergo accuſanda illa menſtrui impuritas in exanthematum eruptione. Quintò, hi affectus fuiſſent noti à Græcis, vt naturales, & hæreditarij, cùm ſint ab omni æuo: Dein naturam vt tanti maleficij authorem, accuſare poſſent Medici: Sextò, pueri qui concipiuntur poſt effluuium menſtruæ purgationis, his non eſſent obnoxij, cùm tunc vterus mundus ſit, & repurgatus ab omni impuritate, & tunc etiam generatio fit ex puro ſanguine naturali.

Contrà tamen, nos Arabum veſtigiis inſiſtentes, impuritatem illam ſanguinis menſtrui, cauſam eſſe internam, & communem variolarum, & morbillorum, tam in pueris, quàm in viris exiſtimamus: Idque ſecundùm ea quæ propoſita à nobis fuerunt in cauſarum internarum demonſtratione. Vt autem iſtius concluſionis veritas magis appareat, excutiendæ ſunt iam in ſequentibus fundamentis, & reiiciendæ Fernelij, Mercurialis, Petronij, & Augenij ſententiæ, priuſquam obiectionibus ſatisfaciamus.

Primum fundamentum. Morborum communium, communes debent

bent eſſe cauſæ: At in variolarum,& morbillorum generatione, multæ aliæ dari poſſunt, præter aëris infectionem, ratione externarum; & menſtrui impuritatem,ratione internarum. Secunda pars minoris iſtius propoſitionis, ex contrariarum opinionum examine, & confuſione manifeſta euadit: Primò enim, Fernelij ſententia varia eſt,dum aëris cæcam, & occultam proprietatem accuſat: quia licet concurrat, vt cauſa externa communis; tamen internæ cauſæ rationem habere nequit. Secundò, Mercurialis opinio vana, & ridicula prorſus, dum impurum principiorum influxum agnoſcit in variolis,& morbillis, & iſtos affectus verè & ſimpliciter hæreditarios eſſe affirmat: quia licet iſti affectus quodammodò hæreditarij dici poſſint, ſecundùm quid, & ratione principij materni tantùm, ſanguinis ſcilicet; tamen non purè, & ſimpliciter tales dici debent, nec poſſunt; tum quia ſunt affectus epidemici, tum quia curabiles, vt patet ex ſect. 2. Pathologiæ noſtræ; quæ omnia de hæreditariis affectibus non poſſunt prædicari.

Secundum fundamentum. Tertia opinio Petronij abſurda eſt; Accuſat enim primò alimenti, quo nutritur fœtus, realem, & actualem putredinem, atque neceſſariò putrefieri alimentum in fœtu ob copiam tradit; & eadem ratione fœtum in vtero victitare,qua ranæ in aquis putridis,& cœnoſis generantur, & nutriuntur: Secundò, humorum excrementitiorum, qui toto geſtationis nouimeſtris decurſu in tunicis fœtum veſtientibus coaceruantur, corruptionem cuti ſeminaria imprimere ſcribit; eáque ſeruari toto vitæ decurſu, donec à quodam impulſore in actum reducantur. Tertiò, eadem ratione elephantiaſim, luem, variolas, & morbillos ex vtero ducere originem arbitratur. Errat tamen: Nam primò aduerſus ipſum Augenius agit, fœtum non nutriri putrido ſanguine, ſed puro poſt ſeparationem: Secundò, perperam ſupponit alimentum fœtus neceſſariò putreſcere ob copiam: tanta enim eſt inter naturam matris, & inter naturam fœtus conuenientia & proportio,vt illa neceſſariam tantùm alimenti quantitatem largiatur; hic verò plus non trahat ſanguinis, quàm abſumere poſſit. Quòd ſi in matre redundet ſanguis primis menſibus, purgationes menſtruas patiatur eſt neceſſe, vel ſi retineatur alterari;indéque ob refluxum ad lienem & ad ventriculum oriri picam & malaciam: Tertiò, ſordidam & Medico indignam proponit comparationem, dum vult eadem ratione fœtum nutriri, & accreſcere in vtero, qua ranæ producuntur, & conſeruantur in putridis, & cœnoſis locis: quis enim ferat fœtum ex putridis humoribus generari, cùm nulla detur generatio æquiuoca humana? Quis dicet corrupto alimento accreſcere, & in infecto loco fœtum conſeruari? Vterus, naturalis eſt generationis humanæ campus, putredinis cuiuſlibet expers, non tantùm in ſua generatione, & fœcunditate; ſed etiam in ordinaria nutritione,& conſeruatione, dum ſecundùm naturam ſe habent mulieres: Quartò, malè mihi videtur accuſare actualem corruptionem humorum concluſorum in membranis fœtum amplexantibus, cùm in agnina tunica, ſeroſa tantùm materia, in alia verò craſſiora excrementa contineantur, ſine ſenſibili putredine: falsò enim ſupponit,humores ibi retentos actu putreſcere,& fœtorem contrahere; præſertim in ſanis

mulieribus, vt ex obſtetricum confeſſione colligitur. Ratio idipſum confirmat: ſi enim actualis eſſet putredo in illis excrementis aceruatis, multa ſequerentur abſurda; Primò, continuus fœtor fœtum inficeret; Secundò, putrida illa materia tunicas ipſas, & teneram, atque mollem fœtus cutem corrumperet; Tertiò, ſeptimeſtres infantes non ita obnoxij eſſent cutaneis infectionibus, & variolis: vt nouimeſtres, & decimeſtres. At verò licet in cute naturalem obedientiam,ſeu imbecillitatem agnoſcamus ad excipiendas infectiones, tum internas,cùm ſit emunctorium vniuerſale, tum externas, cùm ſit pars poroſa, & cauſarum externarum iniuriis expoſita; tamen ſuppoſitam illam Petronij impreſſionem, vel potentialem cutis corruptionem negamus: radices enim & diſpoſitiones variolarum, & morbillorum internæ ſunt, non externæ; licet ab externis cauſis mediante cute aliquando per contagium excitari poſſe profiteamur. Denique quàm ineptè ſentiat, dum ſcribit Petronius eadem ratione generari elephantiaſim, luem, variolas,& morbillos,iudicabunt docti. Norunt enim omnes affectus illos primarios ab aliis diſtingui, non tantùm penes eſſentiam, cauſas, & generationis modum: ſed etiam penes ſymptomata, & curationem ipſam, licèt in externo illo contagionis effectu aliquomodo conſentire videantur.

Tertium fundamentum. Quarta opinio ſupereſt Augenij. Doctiſſimus ille vir contra ſeipſum præliatur; nam cap.vlt. lib. 6. de febribus. Menſtrui impuritatem eſſe cauſam variolarum, & morbillorum negat; cap. verò 7. lib. 9. conditionaliter tuetur Arabum ſententiam, dum à menſtruo oriri exiſtimat variolas, & morbillos; non quidem in omnibus hominibus,ſed in pueris tantùm;ibidémque tres cauſas communes horum affectuum agnoſcit, aërem, lac, & menſtruum. Sed ille dum nouitati ſtudet, veritatem deſerit; Primò, ſibi contrariatur; Secundò,malè refert illam cauſam internam ad pueros tantùm, non autem ad alios homines; Tertiò fallitur, dum aërem tantùm vt cauſam cõmunem agnoſcit in viris, ſine impuritatis propoſitæ concurſu; Quartò, totum illud ſeptimum caput contradictionibus eſt refertum: aliàs enim vult prauas diſpoſitiones impuri menſtrui ſeruari in longum tempus, & aduentitiam naturam efficere, aliàs perire fatetur. Denique inconſtantis animi ſignum dat, dum acriter contra Fernelium, Mercurialem, & Petronium inuehitur; quia iſti omnes,variolas, & morbillos per totum vitæ tempus ab impuritate menſtrui non generari aſſerunt.

Iam repulſis aliorum opinionibus, ſupereſt vt concludamus ſecundùm Arabum opinionem, variolarum,& morbillorum generationem dependere ex reliquiis menſtruæ impuritatis, quæ diſpoſitiuè, & qualitatiuè remanent in partibus puerorum, & aliorum; tum poſt generationem; tum poſt nouimeſtrem nutritionem in vtero,& per omnem vitæ tractum, donec ab impulſore externo, aëre ſcilicet, vel contagio in actum reducantur,& ebullitionem illam humorum, tum permiſtiuam, tum corruptiuam inferant: vnde poſteà variolæ, & morbilli, dum natura in ſubſidium veniens purificationem, & ſeparationem impuri ſanguinis à puro pariens, motu critico materiam ad cutim propellit: neque propterea ſanguinem omnem maternum natura per ſe impurum agnoſcimus; ſed

ſed per accidens tantùm contaminatum: licet multi veluti peccatum originale, & naturale, corporeum tamen in illo tum ex ſacrarũ literarum luculentiſſimis teſtimoniis,tum variis rationibus ineſſe agnoſcant & profiteantur. Sed iam propoſitis obiectionibus ſatisfaciendum.

Reſpondeo ergo ad primam & ſecundam, qualitatiuas tantùm diſpoſitiones impuritatis ſanguinis menſtrui; non autem reales,& corporeas ſubſtantias, remanere in partibus carnoſis potiſſimùm, nec euaneſcere per ætatis decurſum,aut per morborum interuentum,aut per quamlibet euacuationem internam, aut externam, naturalem, aut artificialem; donec excitata fuerit, & perfecta propoſita ebullitio, tum permixtiua, tum purificatiua, à cauſa certa & determinata. Reſpondeo tertiò, ex ſacris literis menſtruum quidem per ſe eſſe impurum,infectum, & contaminatum: At ſecundùm Medicos crudum tantùm, & aquoſum per ſe in ſanis mulieribus; per accidens autem inquinatum,& impurum in quibuſdam, tum ob mulierum incontinentiam, tum ob vteri continuam impuritatem. Reſpondeo quartò, falſam eſſe conſequẽtiam;quia exanthemata genericam rationem habent eruptionum omnium; Variolæ autem, & morbilli ſpecificæ tantùm ſunt differentiæ, quæ priuatas habent cauſas ab aliis exanthematis diſtinctas. Reſpondeo quintò, hos affectus non fuiſſe Græcis notos, contra Syluaticum, & Augenium, nec etiam hæreditarios dici poſſe, niſi ſecundùm quid: nec ideò accuſanda, ſed potiùs excuſanda natura, quòd tempore, & loco purificationem illam, & vacuationem motu critico moliatur, & perficiat, hominéſque à naturali illa labe liberet. Ad ſextam, obiectionem reſpondeo Gentili, pueros minùs affici à variolis, ſi concipiantur quibuſdam diebus poſt menſtrualem purgationem, quàm ſi ante fluxum, vel in tempore medio æqualiter diſtante; ratio eſt, quia tunc temporis, vteri cauitas, & munda, & repurgata eſt.

De ſignis variolarum, & morbillorum.

SIGNA variolarum,& morbillorum, vel ſunt diagnoſtica, vel prognoſtica. Diagnoſtica, vel ſunt præcedentia, quæ indicant futuram eruptionem; vel demonſtratiua,quæ iam fientem, aut factam teſtantur. Præcedentia varia ſunt, tum externa, tum interna: Primum ſignum deſumitur à vigente tempeſtate epidemica: ſi enim graſſentur variolæ, & morbilli, tunc expectare oportet, cùm per contagium communicentur: Secundò,febris ipſa antecedentis ſigni rationem habere poteſt,non ſemper tamen; dummodò ſit primaria, non ſymptomatica; quæ vel regreſſum materiæ, vel ſuppurationem variolarum conſequitur.An verò febris ſit de eſſentia variolarum, & morbillorum, vide Augenium cap. 17.& 19.lib. 9. de febrib. Mercurialem cap. 2. lib. 1. Auicennam loco citato. Hi enim omnes propoſitam quæſtionem accuratè exagitant:Tertium ſignum, dolor capitis grauatiuus, ſi variolæ, (ob vaporum craſſitiem:) & pungitiuus, ſi morbilli erumpere debeant,ob vaporum acrimoniam, & tenuitatem: Quartum ſignum, ſi cerebrum inſomniis melancholicis,& terrificis perturbetur; dum ſcilicet prauæ euaporationes, altiores partes inuadũt: Quintum, faciei & oculorum inflammatio cum inflatione: Sextum, lachrymarum

fluxus inuoluntarius à liquefactione, & fuſione vaporum in partibus frigidis,& humidis: Septimum,pruritus narium, dum exhalant vapores acriores per expirationem: Octauum, oſcitatio cum pandiculatione: Nonum, dolor gutturis, & oris cum raucedine, & vuulæ relaxatione, ſæpiſſimè ob fluxionem acriorem: Decimum, dolor totius pectoris: Vndecimum, difficultas reſpirationis cum tuſſi ob febrem, & fluxionem: Duodecimum, dolor lumborum, & renum, ratione ebullitionis, quæ fit in vena caua: Decimumtertium,tremor artuum:Decimumquartum,ſenſus punctorius cum pruritu in toto corpore, dum acres, & fuliginoſæ euaporationes fiunt; tuncque hi affectus ſunt in limine. Demonſtratiua ſunt ea, quæ tempora variolarum potiſſimum deſignant. In principio poſt dolorem punctorium, & pruriginoſum, cutis ipſa maculis rubicundis, & puncticulis quibuſdam morſibus pulicum ſimilibus inficitur. In augmento variolæ ſenſibiliter erumpunt, & attolluntur, & albeſcere iam incipiunt, in ſtatu ad ſummam peruenere magnitudinem, & purè turgentes apparent. Declinatio, eſt ipſa ichoroſi puris euacuatio, cum exſiccatione. Morbilli verò ſua tempora non habent ita definita, cùm citò reſoluantur, & euaneſcant, ob materiæ tenuitatem. Quæritur, an contingat aliquem mori in declinatione variolarum, cùm declinatio ſit ſecurum, & mitiſſimum tempus? Reſpondeo, per accidens,illud poſſe contingere;Primò, ob errorem Medicorum, ægrorum, & aſſidentium: Secundò, ob refluxum materiæ venenatæ circa interiora, vt ſæpè fit in falſa declinatione: Tertiò, ob alterius morbi interuentum ſine vllo errore externo, vt ex vlcere inteſtinorum, pulmonum, vel faucium.

Prognoſtica horum affectuum, varia ſunt, tum communia, tum priuata,eáque ſalubria,vel lethalia;quæ quidem à variis circumſtantiis definiuntur. Communia hæc erunt:Primum, licet morbilli ratione cauſæ, ſanguinis ſcilicet vitioſi,efferueſcentis, formidabiles videantur; tamen variolæ morbillis ſunt funeſtiores, tum ratione maioris impuritatis, tum ratione ſymptomatum, tum ratione vlcerum, quæ in partibus internis remanere poſſunt: Secundum, inter ætates, pucrilis faciliùs corripitur, quàm quæuis alia, ob ortus proximitatem, lactis nutritionem,& vitæ incontinentiam: Tertium,inter corporeas conſtitutiones,calidæ,humidæ, ſanguineæ & raræ faciliùs præhenduntur; dein biliofæ,rarò frigidæ, ſiccæ, & exangues: Quartum, inter partes faciliùs afficiuntur externæ, quàm internæ; inter externas facillimè oculi, ob faciei ipſius raritatem, & tenuitatem; dein manus & pedes, ob ignobilitatem, & debilitatem: Quintum, inter anni tempora, vt plurimum, Vere & Autumno vrgent: quia ver calidum & humidum putredini & ebullitioni humorum eſt opportunum: Autumnus etiam putredini obnoxius, præſertim ſi Auſtrina vigeat conſtitutio, vt volunt Arabes.Notandum autem, variolas quæ Vere generantur, ſalubriores eſſe quàm quæ Autumno. Priuata ſigna, vel ſunt ſalutaria, vel lethalia. Salutaria quæ ſequuntur: Primum, quæ citò apparent, & ſine labore erumpunt, ſalutares, quia & naturæ robur, & materiæ obedientiam teſtantur. Secundum, variolæ, quò pauciores, eò meliores, modo criſis ſit perfecta,& abſit febris;quia paucitatem materiæ putridæ indicant:

cant: Tertium, quò citiùs ſuppurantur variolæ, eò meliores; quia naturæ victoriam declarant: Quartum, febris & ſymptomatum moderatio, ſeu remiſſio, tum in eruptione, tum antè, ſalutem teſtantur; quia putredinis debilitatem, & naturæ vigorem arguit: Quintum variolæ albæ, quæ non continuantur ad inuicem, ſed diſperſæ, ſalubriores, quàm quæ contrà. Lethalia ſigna priuata hæc ſunt: Primò, ſi ſigna appareant contraria ſalubribus: Secundò, ſi febris perſeueret poſt eruptionem: internam enim putredinem arguit, & naturæ contentionem, ac debilitatem: ſi verò exacerbetur poſt intermiſſionem, ſæpe oſtendit refluxum corruptæ materiæ ad internas partes: Tertiò, ſi cerebrum per pauores, & ſomnia terrifica, per delirium, & conuulſiones diutiùs afficitur; cor per febrem, & palpitationem; pulmones per tuſſim, & difficultatem reſpirationis; ventriculus per vomitum & ſingultum; inteſtina per diarrhæam æruginoſam, nigram, & torminoſam, lethale: quia hæc omnia humorum malignitatem, vel partium internarum vlcera teſtantur: Quartò, difficultas reſpirationis, & deglutitionis, faucium vlcerationem indicat. Denique quæ variolæ, virides, violaceæ, & nigræ apparent, funeſtæ; quia natiui caloris extinctionem, & ſummam aduſtionem, ac venenatam putredinem demóſtrant. Sed obiicitur, Galenus 5. meth. cap. 12. de peſtilentia agens circa finem, ita fatur: Qui euaſuri erant, iis puſtulæ nigræ, & vlceroſæ, & ſiccæ toto corpore confeſtim apparuerunt. Reſpondeo, dupliciter apparere exanthemata nigra, vel cùm deuicta eſt natura à putredine, & venenoſitate materiæ, tuncque funeſta; vel cùm natura interna ſanguinis putrefacti reliquias, & cineres humorum ad cutim expellit, vt eo in loco, ſecundùm poſteriora Galeni verba, & ſic ſalutaria. Addunt alij ſignum prognoſticum in gratiam oculorum. Variolæ in oculis non tantùm ſuffuſionem, ſed etiam cæcitatem pariunt.

De curatione variolarum, & morbillorum.

An liceat Medicis vti prophylaxi, dum variolæ, & morbilli graſſantur?

CVratio variolarum, & morbillorum duplex aſſignari poteſt; Præſeruatiua vna, per cauſarum internarum ſubtractionem, & imminutionem mediáte diæta, Chirurgia, & Pharmacia, ſi omnia conſentiant; tum etiam per aëris ipſius mutationem: Altera vera, & curatiua, de qua poſtea agemus. Dubitant Arabes, & Latini, an liceat Medicis variolarum, & morbillorum præſeruationem in pueris, aliiſque tentare? Iam priuſquam quæſtioné iſtam excutiamus, doctiſſimi Mercurialis doctrina ſeſe offert examinanda. Variolæ & morbilli, inquit cap. 2. lib. 1. de morb. puer. eadem fere habent remedia, & præſeruatiua, & curatiua, &c. paulò verò poſt. Auenzoar, inquit, exiſtimat illos affectus præſeruatione opus habere, vt & peſtem. Sed ſi rem exactè conſideremus, Multum abeſt, vt vlla præſeruatio his morbis debeatur: quia ſtatim ac præcognoſcitur hoc genus morbi, auxiliandum eſt naturæ expellenti; & quæ ſequuntur. Primùm hinc apparet, quàm turpiter in contradictionis crimen ſeſe præcipitet, dum variolis, & morbillis præſeruationem deberi & non deberi ſcribit: Secun-

dò, quàm inanis, & vana ſit illius poſtrema ratio, iudicabunt docti: neque enim præſeruatio debetur pueris, vel aliis actu laborantibus febre correptis; ſed priuſquàm ægrotent: Vt enim curatio præſentibus morbis ſic præſeruatio futuris propriè competit, ex Medicorũ doctrina. Neque eſt quòd aliquis obiiciat, variolas nondum apparere, & eſſe in fieri, ac proinde præſeruationem conuenire poſſe etiam præſente febre: nam ratio contrarium ſuadet; quia febris illa primaria eſt de eſſentia variolarum, & morbillorũ ebullitionem pariens: variolæ autem & morbilli ſunt criticæ vacuationes, quæ ebullitionem conſequuntur: Deinde comparationem quam proponunt Arabes, illud conuincit: quia cùm eadem variolis debeatur præſeruatio, quæ peſti debetur, quis dixerit peſtilenti febre correptos præſeruatione indigere? Abſurda igitur, vel ſaltem impropria remanet Mercurialis ratio. Sed iam ad examen quæſtionis veniamus.

Qui minimè tentandam, aut conſulendam præſeruationem volunt, multa obiicere poſſunt; quorum hæc erit ſeries. Primò, qui morbi ab aëris infectione dependent, euitari non poſſunt: Secundò, inutilis foret præcautio, cùm ſint morbi neceſſarij, & veluti naturales: Tertiò, criticæ vacuationes nunquam ſunt tardandæ, aut impediẽdæ ex Hippocrate. Quartò pueri remediorum præſeruantium vim ferre non poſſunt, vt inediam, venę ſectionem, purgationem: Quintò, fruſtrà tentaretur, cùm à nullis remediis potentialis illa diſpoſitio diſſipari, aut vacuari poſſit. Contrà, alij præſeruationem neceſſariam eſſe volunt: Primò, quia affectus omnes peſtilentes præcaueri poſſunt, & debent: Secundò, quia morbi lethales, contagioſi, & pernicioſi, ſunt euitandi: Tertiò, quia qui morbi ab aëris infectione dependent, per aëris mutationem euitari poſſunt: Quartò, Arabum omnium ſententia iſtius opinionis veritatem, & experientia ipſa confirmat.

Nos vt de hac controuerſia, ſecundùm rei veritatem ſententiam feramus; exiſtimamus diſtinctione opus eſſe: vel enim quæſtio eſt de illa præſeruatione, quæ fit per aëris mutationem ab infecto ad non infectum, vel de alia, quæ fit per remedia diætetica, Pharmaceutica, & Chirurgica, ſine aëris mutatione. Si de prima ſit iudicandum; dicimus, tentari debere, quando peſtilens, & maligna cœli & aëris conſtitutio viget; etſi multi pueri moriantur, vt ſæpiſſimè contingit: quia per aëris immutationem, & affectus, & periculum fugiunt pueri, aliique; cùm non ſecundùm ſe totum, nec ſecundùm regionem totam infectus ſit. Quòd ſi non ita maligna ſit aëris conditio, ſed benignior; & pueri, aliique euadant ferè omnes; tunc tentanda erit ſecunda præſeruatio per propoſita remedia, habita ratione ætatis, temporis, & naturæ; non quidem ratione diſpoſitionis latentis menſtrui, ſed ratione impuritatis: vt ita ſublata plethora, & cacochymia, natura liberiùs, & ſine tanto labore, ſeſe ab interna reſtante impuritate liberare poſſit. Obſeruandum autem, prę̨ſeruationem particularem faciei, oculorum, & faucium, aliarumque partium, quocunque tempore conuenire, dum actu laborant pueri: hæc enim à generali illa prophylaxi diſtinguitur. Atque ex his patet, quid propoſitis obiectionibus ſit reſpondendum.

Cura

Curatio vera, legitima, & vniuerſalis variolarum, & morbillorum.

CVRATIO vera, & legitima à regimine vniuerſali, & particulari dependet. Regimen vniuerſale; Primò, remediis vacuantibus; ratione plethoræ, & cacochymiæ, Secundò roborantibus, & cardiacis, ratione partium internarum, & venenatæ qualitatis; Tertiò, iuuantibus eruptionem, ratione motus naturæ; Quartò, alterantibus, ratione febris; Quintò, præſeruantibus perficitur. Particulare verò ad partium externarum, vt oculorum, faciei, & ſimilium conſeruâtionem refertur: quæ quidem omnia remediis, diæteticis, Pharmaceuticis, & Chirurgicis, adimpleri poterunt. Duo autem notanda, priuſquam remedia ſecundùm ſuppoſitas indicationes proponere, & præſcribere aggrediamur. Primum eſt, morbillos externis remediis non egere, cùm ſolius naturæ opera, ob materiæ tenuitatem, facilè reſoluantur: Interna autem remedia eadem variolis, & morbillis conuenire; in diſpari tamen gradu; cùm in morbillis nec tanta impuritas nec tam diuturna ebullitio appareat, vt in variolis: Secundò eſt, variandam eſſe curationem lactantium, & non lactantium: quia dum lactantes corripiuntur, puerorum ſimul, & nutricum habenda ratio; quod in aliis non contingit.

Quod ad diætam, aër imprimis temperatus in principio, poſteà verò temperatè calidus imperandus, ſecundùm Arabes; quia aëris externa caliditas poros dilatat, & eruptionem facilitat: Contrà, frigus poros obſtruit, & ſuperflua, ad partes principes confugere cogit; vnde grauiſſimum imminet periculum: quia ſecundùm Auicennam impulſi, & retenti humores febrem adaugent, & pariunt ſyncopen, dyſpnæam, & ſimilia ideò perperam Augenius cap. 16. lib. 10. aërem frigidum quatuor primis diebus conſulit, ratione febris & ebullitionis; quia indicatio, quæ ab eruptione deſumitur, vincit, & ſuperat aliam, quæ à febre depromitur. Adde, quòd temperatus aër febrem augere nequit. Notandum autem, in quibuſdam caſibus ſecundùm Arabes, refrigerandum eſſe aërem: Primus eſt, cùm nimium tecti, & cooperti ægri ſuffocantur, & in lipothymiam incidunt, ex Auicenna fen. 1. 4. can. tract. 4. cap. 10. tunc enim aëri frigido, vento etiam, paulatim tamen ægri exponendi: Alter eſt ex eodem Auicenna, ſi dum erumpunt variolæ, non ſubleuentur ægri, ſed perſeueret, vel augeatur inflammatio interna, & lingua nigreſcat; tunc cauendum, ait, à calfactione aëris ob prauitatem ebullitionis, aërque frigidus, & ſuffitu quodam cardiaco alteratus, eſt imperandus: Secundò, ægri cooperiendi rectè, ſine exceſſu tamen panno rubro, non quòd ſanguis per viſionem rei rubræ moueatur ad extra, vt ait Valeſius cap. 7. lib. 7. hoc enim ridiculum, ſed vt conſeruentur corpora in eodem tenore caloris. Alij prudentiùs pannum ſcarlatinum conſulunt, ob vim cardiacam ratione granorum Kermes. Abſtinendum extrinſecus ab oleis, & aliis refrigerantibus, & emplaſticis; quia eruptionem impediunt: Tertiò, Quod ad victum, tenuem in principio conſulunt practici, liberaliorem poſt eruptionem, ſi febris remittatur. Moderandus tamen erit pro puerorum natura, & condonandum quid huic ætati, & moribus: pueri enim lactantes, & alij difficilè inedias ferunt, & impatientiſſimi ſunt.

Victus ergo ſecundùm naturam, & neceſſitatem ægrorum præſcribetur. Potus erit aqua fontana cum raſura cornu cerui, aut monocerotis; quia eruptionem facilitat, ſudores mouet, & venenum humorale oppugnat. Mercurialis aquam chalybeatam ſuadet: ſed abſit, quia aluum turbat: quòd ſi opus ſit aſtrictione ob alui fluxum, modicũ terrę ſigillatæ, & boli armenæ, aquæ ſuperiùs præſcriptæ admiſceri poterit. Alij vſum aquæ fontanæ laudant cum pauco aceto, vel cum ſucco citri, limonum, aut granatorum; eò quòd hæc omnia putredini, & febri obſiſtant, & partes internas refrigerent, & conſeruent. Sed mallem ego ſyrupos de limonibus, de granatis acidis, & oxyſaccharum extra paſtus cum aqua noſtra præſcribere, quàm aquam frigidam, & crudam cum ſuccis propinare. Neque mihi probatur Augenij ratio, dum cap. 17. 10. cauendum eſſe monet ab iis omnibus, quæ fiunt ex ſaccharo, quòd bileſcant, & ebullitionem adaugeant: nam ſaccharum in eiuſmodi potu non dominatur, ſed aqua potiùs cum ſuccis; ab illo tamen temperantur. Dein in febribus peſtilentibus, & ardentibus, à practicis omnibus, tum ad arcendam putredinem, tum ad refrigerandum vulgò præſcribuntur. À vino prorſus abſtinendum, tum ratione febris, tum ratione ebullitionis. In declinatione tamẽ temperatum concedi poterit non lactantibus, ad virium recreationem, modò non ſit febris. Alimenta euchyma boni ſucci, & facilis concoctionis, & eupepta; non acria, ſalſa, aut craſſa, viſcoſa, vel flatulenta, præſcribenda erunt; iuſcula & brodia confici poterunt ex pullis, oxalide, endiuia, lactuca, bugloſſo alteratis, addita raſura cornu cerui: panatellæ deinde ex eodem iuſculo conficientur. Cremor hordei præſtantiſſimus etiam eſt, quia refrigerat, & nutrit. Gelatinæ ex vſu erunt, præſertim ſi cum raſura cornu cerui præparentur. Aliorum alimentorum cura, & electio prudenti Medico relinquenda. Iam quia lentes commendantur, de lentium vſu diſputandum.

An lentes in diæta variolarum, & morbillorum conueniant.

CELEBRIS extat diſputatio inter Arabes, & Latinos circa vſum lentium; An ſcilicet conueniant in diæta variolarum, & morbillorum. Arabes, & Latini dum lentium vſum extollunt, inter ſe diſſentiunt. Quidam in principio tantùm, priuſquam erumpant variolæ, præſcribunt; alij in augmento ad iuuandam eruptionem; alij decoctum tantùm; Alij ſubſtantiam cum decocto propinant; alij lentes coctas cum cortice, alij ſine cortice probant. Mercurialis cap. 2. lib. 1. lentes ſecundùm ſubſtantiam conuenire demonſtrat, modò cum acetò coquantur; quia (inquit) acetum, craſſitiem lentium incidit, & noxam omnem arcet. Conuenire autem potiſſimùm putat ratione cachexiæ aquoſæ, quam in variolis & morbillis adeſſe ſupponit: ſed fallitur, cùm ſanguinis tantùm; & humorum ebullitio ſine vlla cachexia in pueris his affectibus correptis, appareat. Augenius cap. 17. 10. de febr. ſaluberrimum putat in principio, priuſquam erumpant exanthemata, lentes bis cum cortice coctas exhibere, reiecta priori aqua ſecundùm Auicennam: quia, inquit, ſanguinem ebullientem emendant, & prohibent, ne ad inteſtina, hepar, renes, & ad alias partes internas vehementi motu feratur, &

ad

ad alias partes internas vehementi motu feratur, & eas afficiat, inficiat, & exulceret. Affero in Augenij gratiam, locum ex Galeno, cap. 18. lib. 1. de alim. facult. vbi ait, lentes bis coctæ partes naturales roborant, & aſtrictione, qua pollent, ventris fluxum ſiccant: quòd ſi promouenda ſit, inquit Augenius, copioſa variolarum, & morbillorum eruptio cum roboratione partium internarum, tunc poſtquam apparuerint, oportet præbere lentes ſine cortice bis coctas, ſecundùm ſubſtantiam cum iure. Secundò Hippocrates præparationem illam probare videtur, lib. de regim. acut. & Galenus in comm. Ibi enim lentes turbare ventrem, niſi detracto cortice ingerantur, ambo ſcribunt.

Nos contrà, rationis vi impulſi, lentium vſum in diæta variolarum tanquam noxium improbamus, & hîc à contraria ſententia recedimus: quod vt pateat, hæc proponenda demonſtratio. Si conuenirent lentes, aut vt alimenta, aut vt medicamenta: at neutro modo: Non primum, quia nec per ſe, nec cum correctiua præparatione. Non per ſe: quia ex Hippocrate loco citato, ex Dioſc. cap. 100. lib. 2. Ex Galeno cap. 7. lib. de atten. vict. ratione, cap. 18. lib. 1. de alim. facult. cap. 44. lib. 2. comment. in aphor. 18. lib. 2. cap. 7. lib, de cibis boni & mali ſucci, & ex Paulo cap. 79. 1. de re medica, lentes ægrè concoquuntur, ſtomachum & inteſtina grauant, & inflant, tardè nutriunt; quia ſuccum craſſum & prauum gignunt: pauores, & per ſomnum horrendas imaginationes pariunt. Denique affectus melancholicos, vt cancrum, & elephantiaſim generant: Nec etiam cum præparatione correctiua; ſi cum aceto coquantur ſecundùm Auicennam, quia quouis modo parentur, ſemper craſſum, & impurũ ſanguinem gignunt: nec inter alimenta boni ſucci reponi poſſunt. Acetum enim incidere quidem poteſt craſſitiem lentium; non autem in alimentum ſuaue, & naturæ iucundum tranſmutare, præſertim cùm acetum partibus internis ſit noxium. Nec ſecundò conuenire poſſunt vt medicamenta; quia nec quà relaxant, nec quà aſtringunt; nec tertiò, quà eruptionem iuuare poſſunt, aut ob proprietatem proficere. Non primò, quà laxant, vt omnes fatentur, ſiue per ſe, ratione decocti primi ob nitroſitatem ſuperficialem corticis; ſiue per accidens, quatenus cum oleo, ſale, & garo coquuntur, ex cap. 18. lib. 1. & 44. lib. 2. de alim. facult. Ratio id ſuadet, ob periculum ſcilicet alui fluxus, quem funeſtum eſſe in variolis, & morbillis ob materiæ venenatæ acrimoniã; quinimò vlcera inteſtinorum generare omnes fatentur. Non ſecundò quatenus aſtringunt, vel roborant; quia non eſt imaginanda in lentibus tanta vis ſtiptica, & roborans; quæ poſſit ſanguinis motum cohibere, & partes internas à variolis præſeruare, vt putat Augenius: nam ſic lentes non conuenirent, quia naturæ motum impedirent ad extima à centro: Dein ex Hippocrate lib. de regim. acut & ex Galeno in comment. niſi detrahatur cortex lentium, in quo facultas ſtiptica, & aſtringens poſita eſt, ex cap. 18 lib. 1. de alim. facult. turbant, & pugnam pariunt in ventre lentes. Addamus etiam infinita præſcribi poſſe alia alimenta, & & remedia; quæ faciliùs, & aptiùs ſanguinis feruorem mitigare, & humorum impetum poſſunt temperare. Vt ſunt ſuccus citri, & granatorum in iuſculis, ſyrupi de ribes, de acetoſa, de agreſta, gelatinæ cydoniorum,

decoctum fructuum roſæ caninæ, & ſimilia. Non tertiò, quà ſudores mouere, aut eruptionem variolarum iuuare poſſunt, cùm nullomodo ſint ſudorificæ, vt patet ex Arabum ſcriptis: craſſa enim eſt, frigida, & ſicca lentium ſubſtantia, ex Galeno. Non quartò, ratione latentis facultatis; quia Græci & Arabes dum lentium facultates proponunt, illas refrigerare, incraſſare, aſtringere, & laxare etiam ſecundùm varias partes tantùm teſtantur. Quare nullomodo conueniunt lentes, nec vt alimenta, nec vt medicamenta.

Superſunt obſeruationes quædam in reliquarum ſex rerum non naturalium vſu. Somnus moderatus, imperandus, cùm eruptionem retardet ob retractionem caloris, & ſpirituum ad interiora. Ab animi pathematis abſtineant ægri, & potiſſimùm à timore. Mercurialis iram conſulit, quia confert ad extrudendos humores; ſed malè, cùm pueri ſatis ex dolore, & mœrore torqueantur: dein ſibi contradicit, dum paulò antè, in ſumma animi & corporis quiete continendos ægros aſſerit. Adde, quòd per iram concentrantur humores; tum in principio, ſi palor adſit; tum in fine, niſi vindicta, vel certamen ſubſequatur. Alui mollities procuranda, ſine irritatione tamen, glandibus, & leuioribus enematis.

Præſcripta vniuerſali diæta, iam ad communia remedia, quæ generales indicationes curatiuas antè propoſitas conſequuntur, properandum: At verò quia inter illas, quæ à plenitudine deſumitur indicatio, magis vrgere videtur, cùm in principiis morborum mouendum ſit: Ideò nunc de generoſis illis remediis, quæ plenitudinem ſoluere poſſunt, qualia ſunt venæ ſectio, & purgatio, agendum: quia tamen præcipua impuritas in venis conſiſtit, ideò de ſectione venæ priùs agendum.

An, & quomodò in horum affectuum curatione venæ ſectio conueniat.

DVBITANT plerique, an conueniat phlebotomia in variolarum, & morbillorum curatione: Primò, quia affectus iſti pueriles ſunt, & pueros ferè ſemper corripiunt; in quibus ſecundùm Galenum mille in locis venam ſecare non licet, niſi poſt decimum quartum ætatis annum vt doctè demonſtrat Syluaticus controuerſ. 88. Secundò, quia naturam bene operantem ſinere oportet, ex diuini Senis conſilio; neque licet illius motum retardare, impedire, aut accelerare: Tertiò, experientia videtur diſſuadere vſum magni iſtius remedij, tum quia pueri lactantes, aliique illius vim ferre non poſſunt; tum quia infiniti, ſolius naturæ beneficio, ſine venæ ſectione ſeruantur. Addunt quartò, ſanguinis vacuationem vires proſternere, & deiicere, præſertim in variolis, quòd bilis poſtea magis efferatur, & inflammetur, ob ſublatum frænum: deinde natura viribus indiget, ad criſim moliendam, & perficiendam præſertim in affectibus venenatis.

Nos verò contrà, Arabun veſtigiis inſiſtentes, ſanguinis vacuationem vacuatiuam, reuulſiuam, & deriuatiuam, tum per venæ ſectionem, tum per cucurbitulas probamus, ad plenitudinem deplendam, & ebullitionis ferociam mitigandam, dummodò ætas, vires, regio, tempus, cæteráque conſentiant, & ſuadeant. Vt autem veritas iſtius concluſionis, & neceſſitas generoſi iſtius remedij appareat, ſequentia ſupponenda ſunt fundamenta.

Primum fundamentum. Duo in horum affectuum curatione, ſanguinis vacuationem potiſſimùm indicant; Primò, humorum abundantia in venis, quæ primò & per ſe depletionem ſuadet, vt natura exonerata impuritatis colluuie, alacriùs expellat reliquias, & criſim perfectam moliatur: Secundò febris ardor, & humorum feruor, vnde putredinis accretio in venis: neque enim alio remedio tutiùs, citiùs, & commodiùs in tam anguſto temporis ſpatio, quàm ſectione febrilis ardor temperari, & humorum feruor remitti poteſt. Fruſtra ergo obiicitur natura criſim moliens, cùm in propinquo potiſſimùm ante naturæ motum, & antequam appareant exanthemata, celebrandam ſectionem Arabes omnes concludant. Nec etiam ætatis ratio Medicorum animos ab huius remedij vſu reuocare debet, vt diximus: Nec virium impendens debilitas, cum temperatam vacuationem præſcribant Medici, & ab oppreſſione humorum naturam ipſam liberent. Quod ad bilis æſtum, cùm in morbillis bilioſus ſanguis in venis contentus per ſectionem vacuetur, totáque maſſa ſanguinaria refrigeretur, nullius eſt momenti. Quod ad experientiam, dicendum, multos, in quibus nulla inſignis plenitudo apparet, ſine ſectione ſeruari; grauiſſimè tamen laborare alios, qui ſine vlla ſanguinis vacuatione variolarum, & morbillorum eruptionem patiuntur: teſtatur enim vſus, tales valde periclitari, & ſi euadant, in illis partes extimas (potiſſimum faciem) infectas, & maculatas remanere.

Secundum fundamentum. In ſectione hac, multa ſunt obſeruanda; Potiſſimùm tamen ætas, tempus, locus, quantitas, & regio. Ætas primò ſpectanda; neque enim lactantes licet ſecare, nec pueros etiam ante primum ſeptenarium completum; quia tanti remedij vim ferre nequit tenera illa vitæ pars: ſi tamen poſt quartum annum plethora vrgeat, & venæ turgeant, liberè ſecari poterunt. Verùm in iſta anguſtia prudenter ſe gerere debet Medicus, vt calumniam vitet, & loco ſectionis cucurbitulas collo, ſcapulis, lumbis, vel natibus puerorum admouere, ſecundùm indicationum neceſſitatem: poſt primum autem ſeptenarium tutiùs ſecabitur, ad ſobrietatem tamen: Secundò, tempus obſeruandum, neque enim licet toto variolarum, & morbillorum decurſu ſecare; ideóque in principio, priuſquam natura criſim aggrediatur aperienda vena: In quibuſdam tamen caſibus, etiam in augmento, poteſt ſecari vena, dum apparent variolæ, & morbilli: Primus eſt, dum humores recurrunt; quia eiuſmodi refluxus periculum, & ſuffocationem minatur, potiſſimùm ſi febris intendatur poſt remiſſionem: Alter eſt ſecundùm Arabes, ſi extrema plenitudo appareat cum dominio impuritatis, & ſi neglecta, aut omiſſa, aut inſufficienter adminiſtrata fuerit ſectio in principio: tunc enim ob periculum ſuffocationis, etiam erumpentibus exanthematis celebrari poteſt ſectio. Nec obſtat Hippocratis aphor. Quæ iudicantur, & iudicata ſunt, ſinere oportet, &c. quia neceſſitatis, & imminentis periculi lex parit exceptionem: Tertia, quantitas menſuranda, ſecundùm ætatem, vires, & plethoram; neque enim cum multis Arabibus ad lipothymiam, detrahendum ſanguinem ducimus: ſed pro ratione, & neceſſitate indicationum. Imò licebit, vt tutius euadat remedium, noſtrum, non vna vice euacuare, ſed ſectionem repetere, tum ex eadem

vena, tum etiam ex alia, ſi videatur: Quartò, loci habenda ratio, quia non licet quamlibet venam ſecare, ſed potiſſimum baſilicam cubiti dextri, ratione hepatis. Notandum autem, etiam ex venis particularibus, potiſſimùm narium detrahi poſſe ſanguinem, vt dicemus: Quintò, regionis habenda ratio & moris; horum enim ratione audaciùs, vel timidiùs exercetur ſectio. His poſitis fundamentis, concludimus, ſectionem ſecundùm rationem ætatis, & virium potiſſimùm in curatione horum affectuum conuenire: quòd ſi aut ætas recuſet, aut ægrorum vires, aut adſtantes obſtent, aut non ſufficiat generalis vacuatio; tunc ſcarificari poterunt crura, & cucurbitulæ variis partibus admoueri.

An, & quomodò conueniat purgatio in curatione variolarum, & morbillorum.

VT plethora venæ ſectione, ſic cacochymia purgatione tollitur, inquit Galenus 2. meth. Multi, & ferè omnes, tum Arabes, tum Latini abſtinendum eſſe à purgantium vſu, in curatione variolarum, & morbillorum volunt, idque variis de cauſis. Primò, quia in morbis venenatis purgantia non conuenire exiſtimant; Secundò, quia medicamenta ob acrimoniam, & calorem, ebullitionem humorum, & inflammationem augent: Tertiò, quia humores à circumferentia ad centrum deducunt, & ad interiora retrahunt, quod eſt contra naturæ motum: Quartò: quia alui fluorem excitare poſſunt, quem vt funeſtum, & perniciosum, practici omnes metuunt, & reformidant in iſtis affectibus: Quintò, quia curam variolarum, & morbillorum naturæ committendam prorſus affirmant ſecundum experientiæ fidem.

Nos tamen contrà, vtilem & neceſſarium eſſe purgantium vſum in curatione iſtorum affectuum exiſtimamus: non tamen ſimpliciter, ſed cum certis quibuſdam conditionibus. Prima eſt, ſi manifeſta adſit repletio extra vaſa, potiſſimùm in prima regione; Secunda, ſi alui fluxus non ſit; Tertia, ſi medicamenta, non calidiora, acriora, aut nimium lubricantia, qualia diagridiata, præſcribantur; ſed roborantia, & refrigerantia; qualia ſunt inter ſimplicia, rheum & tamarindi; inter compoſita, catholicum, & ſimilia, quæ ſine periculo propinantur. Notandum autem, tamarindorum vſum conuenire; non tantùm quia bilem mitificant, & ſanguinis feruorem reprimunt; ſed etiam quia refrigerant, putredini obſiſtunt, & naturalia viſcera roborant, ideo Auicenna etiam cum aliis vſum tamarindorum proponit: Quarta, modò cum refrigerantibus purgantia coquantur, & pręparentur, vt ita Caloris noxa euitari poſſit: Quinta, ſi in principio ebullitionis, ante naturæ motum vſurpentur, tum ad minuendam plethoram, & impediendam eruptionem copioſiorem variolarum, & morbillorum. Concedimus tamen etiam in declinatione, ratione reliquiarum conuenire poſſe purgationem, ſi quædam ſuperſunt impuritates poſt febrem. Atque ſextò dummodò conſtitutio epidemica non ſit nimis lethalis, & funeſta. Ex his patet reſponſio ad obiecta. Notandum autem pro ratione ætatis, virium, plenitudinis, & temporis, præſcribendam eſſe purgationem conuenientem.

Quomo

Quomodò purgandi lactantes.

HORVM purgatio diuerſa eſt à purgatione non lactantium. Lactantes debent purgari dupliciter; Primò, immediatè per ſuppoſitoria communia, & per blandos clyſmos: Secundò, mediatè per nutrices, ex 6. epid. circa finem: non enim licet puerulis medicamenta propinare, niſi in ſumma repletione (ſuprà cap. de catarrho.) Quidam tamen, & ſyrupum roſatum, & ſyrupum de cichorio compoſitum liberè propinant.

Acc. lactis ouini, vel vacc. ℔. ſ. vitell. oui j. ſaccha. rubri parum, fiat clyſmus, iniic. vel,

Acc. cathol. ʒ. ij. ol. viol. ℥. ſ. iuſculi cum malua & viol. alterati. q. ſ. fiat enema, iniiciatur. Quod ſi in nutrice impuritas appareat, ſic purgari poterit.

Acc. fol. buglоſ. oxal. endiu. an. m. ſ. flor. & fructuum cord. an. p. j. tamarind. ℥. ſ. fiat decoctio, in colat. pro doſi, diſſolue electu. diacart. ʒ. vj. colentur iterũ, & colaturæ adde ſyr. de cicor. compoſ. cum rheo ℥. j. fiat potio, capiat manè cum artis regimine; & dum purgabitur nutrix, eo ipſo die lac ſugat puerulus. Nec obiicias diagridiata, quia fortioribus purgantibus ſollicitandæ ſunt nutrices, vt vis purgatrix ad puerum cum lacte peruenire poſſit.

Quomodò purgandi non lactantes.

PVERI non lactantes ſuppoſitoriis & clyſmis præſcriptis, validioribus tamen purgari poterunt, tum etiam & ſequentibus remediis.

Acc. ſyru. roſ. compoſ. vel de cichor. compoſ. cum rheo ℥. j. diſſol. cum iuſculo, vel cum decocto florum & fructuum cord. aut ſi malit, capiat puer ex cochleari, ſuperaſſumendo parum iuſculi. vel,

Acc. cathol. ʒ. ij. decoct. cardiaci q. ſ. miſc. & colentur, Colaturæ adde ſyr. roſ. vel de cichor. compoſ. ℥. j. fiat potio. Parari etiam poterit infuſum rhabarb. in decoc. folior. flor. & fructuum cordial. Notandum tamen hîc eſt, abſtinendum eſſe à purgantibus medicamentis, cùm morbilli, vel variolæ peſtilentes graſſantur; quia in morbis venenatis, & peſtilentibus periculoſa ſunt catharctica.

Videamus iam quid agendum ſit, cùm natura bene, languidè, vel immodicè mouet. Natura dum variolarum, & morbillorum eruptionem molitur, aut bene, & validè mouet; aut languidè, & molliter; aut effrænatè, & malignè: Si bene, roborandi moderatè alimentis, & cardiacis remediis; quia naturæ bene operanti auxilio eſſe periculoſum, ſicut equo currenti. Quòd ſi pigra in expulſione, iuuanda tum Cardiacis, tum eruptionem accelerantibus: nam quò natura vergit, eò ducenda. Quòd ſi effrænata ſit compeſcẽda refrigerantibus aſtringentibus, & aliis internis. Cardiaca autem propria, & roborantia, vel interna ſunt, vel externa. Interna.

Acc. lapid. bezoard. orient. gr. iiij. aut v. vel plura ſi ſit opus capiat puellus cum lacte, vel puer ex cochleari cum aqua fœniculi. Notandum hîc, præſcriptum lapidem non tantùm venenum humorale oppugnare, ſed etiam mouere ſudores, & humores extra corpus pellere.

Acc. confect. alcher. ſine lapide lazuli paratæ ℈. j. vel ʒ. ſ. diſſol. cum aqua card. bened. vel ſcabioſ. & propinetur: vel,

Acc. diamarg. frig. ℈. j. cap. æger. cum decoctó cornu cerui.

Acc. cornu vnicornis, lapid. bezoard. orient. an. ℈. j. corall. rubr. præpar.

par. margar. & cornu cer.etiam præparatorum, raſ.ebor.an.ʒ.ſ. ſacc. roſ. ʒ. ij. fiat puluis capiat æger ℈. j. vel ʒ.ſ. ſæpius cum lacte aut cum iuſculo. Arabes aquam fœniculi laudant, & decoctum rad. apij, fœnic. & ficuum ping. quia illa omnia potenter prouocant humores: ſed quia & calidiora ſunt, & diuretica, temperanda erunt cum quibuſdam refrigerantib. Auicenna, & Latini omnes hoc probant.

Acc. rad fœnic.aut apij ʒ.ij.ſemi. eiuſd.ʒ.j raſu. cornu cerui ʒ. ij. caricar.ping.par.iij. tragac.ʒ.j. laccæ ʒ.ſ. decoq.hoc decocto vtantur ægri. Poterunt etiam parari iuſcula ex decocto pullorum cum rad. fœnic. raſu. corn.cer.fol.cap. ven. & ſcabioſ.tum etiam cum ficubus ping. Nos ſequentem iulepum probamus.

Acc. rad. cynorrhodi (roſæ caninæ) cum aqua & vino albo lotæ ℥.ij. cõtund. affundẽdo aq. card.bened.& ſcabio.q.ſ.dein exprimatur ſuccus,& cum ſacch. paulò minori quantitate fiat iulepus, aut ſyrup. quo vtantur frequenter ægri. Iam de externis.

Practici ab oleis, vnguentis, emplaſticis, &c. eruptionem tardantibus abſtinent: nos tamen ratione cordis vſum epithematum laudamus, modò calidè admoueantur; quia roborant cor, & eruptionem accelerant.

Acc. aq. card. bened. ſcabioſ. & fœnic. an.℥. iij. diamarg. frig.& lætif. Gal. an.ʒ.j.gran.Kermes ʒ.ij.trochiſc. de caphura ℈. j. fiat epith. admoueatur calidè regioni cordis cum panno ſcarlatino, per ſemihoram manè, & veſperi.

Acc. confect.alcher.cum aq. card. bened. & imperiali diſſolutæ ʒ j. liniatur regio cordis, poſt fotum, dein ſupertegatur eodem panno.

Acc. pulu. diamarg. frig. triaſan. & lætif.Gal. an. ʒ.j. gran. Kerm.ʒ.ij. fiat puluis, quo aſpergatur pullus columb. per medium ſectus, priuſquam cordi admoueatur.

Quòd ſi naturæ motus ſit effrænatus, compeſcendus alterantibus, & refrigerantibus, tum etiam clyſmis ex infuſo caſſiæ, & decocto tamarindorum, ſi alui fluxus non contraindicet. Alterantium formæ ex ſequentibus remediis colligi poterunt. Nunc videndum, quæ alterantia ſint vſurpanda, tum antè, tum poſt eruptionem. Febris, & ebullitio alterationem indicant in principio; non quidem per frigidæ potionem, ſed tum per diætam refrigerantem; tum poſt ſyrupos acidulos, vt de limonibus, de granatis acidis, de agreſta, de acetoſit.citri, cydonio, oxyſac. Notandum autem, refrigerantium vſum licitum eſſe in principio ebullitionis tantùm, non autem in principio apparitionis; quia naturæ motum impediunt: priùs autem conferunt, quia refrigerant, & incraſſant ſanguinem, & tuentur partes naturales. Nunc de præſeruantibus.

Regimen particulare.

REGIMEN particulare circa remedia præſeruantia, & conſeruantia verſatur. Præſeruatio duplex eſt, Vniuerſalis, ſeu præcedens, de qua ſuprà; & ſpecialis, & ſubſequens: Ratione partium internarum, & quarundam externarum, dum iam actu laborant pueri, de qua iam. Vtriuſque magna eſt neceſſitas, præſertim tamen ſecundæ. Nam variolæ non tantùm partes internas varias, ſcilicet ſtomachum, inteſtina, renes, pulmones, fauces; ſed etiam externas corrumpunt, & deſtruunt; vt faciem, oculos, nares, aures. Iam quomodò poſſint præſeruari partes,

tum internæ, tum externæ, breuiter demonſtrandum.

Præſcripta alterantia in regimine vniuerſali, & in principio vſurpata, cùm ebullitionis feruorem tempe-rent, & humorum impetum coërceant: potiſſimùm tamen ſyrupus cydoniorum, & iulepus ex cortice cynorrhodi: modò propinentur ante eruptionem, interna præſeruant; tum etiam & impellentia, atque iuuantia languidum naturæ motum, ſi in principio apparitionis exhibeantur: quòd ſi nihilominus afficiantur partes internæ ſequentibus conſeruandæ. Primò, ſi inteſtina variolis affecta eſſe tum ex dolore, tum ex ſanguinolenta, & purulenta excretione, vt quæ diarrhæam comitatur dyſentericam innoteſcat, tunc enematis lenientibus ex lacte, ratione doloris; dein tergentibus mediocriter, ratione vlceris, & purulentæ materiæ ex iuſculo, hordeo, & ſaccaro rubro; Tertiò ſtipticis, & roborantibus, vt fieri ſolet in dyſenteria epidemica, vtendum erit. Laudat Auicenna vſum trochiſchorum de ſpodio, & de ſemine acetoſæ in clyſmis circa finem. Videndum tamen, an fluxus ſuperueniens ſit criticus, & ſalutaris; an ſymptomaticus, & perniciosus: qui ſine caſu virtutis, accidit, ait Auicenna, periculo vacat, cùm impuritates purulentæ, & ſanguinolentæ variolarum per inteſtina vacuantur. Quòd ſi perſiſtat dyſentericus fluxus poſt febris extinctionem, & variolarum externarum curationem, iiſdem remediis tum internis, tũ externis, curabitur, quibus dyſenteria curari ſolet: Secundò, ſi renes afficiantur, & interior illorum ſubſtantia exulceretur, quod patet ex dolore, & ſanguinis mictione, tunc iiſdem remediis anodynis tergentibus, & ſiccantibus, & aſtringentibus vtendum erit, quibus vtimur in ſanguinis mictione cum vlcere renum: Tertiò conſeruandi pulmones; ſi enim à variolis afficiantur, ob vlcerationem phtyſim parient, ait Auicenna: ſigna autem quæ affectos eſſe pulmones indicant, ſunt tuſſis vehementior, difficultas reſpirationis, & materiæ ſanguinolentæ, & purulentæ excretio per tuſſim. Hic bechica, & thoracica remedia ſunt vſurpanda. Confectionem diapapa. laudat Valeſius. valet & hoc.

Acc. paſſul. mund. & iuiub. an. par. iiij. ſem. papa. albi, altheæ, melon. cucurb. an. ʒ. ij. coq. ad ℔. j. in qua diſſol. ſaccari candi & ſacc. roſ. an. ℥. ij. conſer. roſ. ℥. j. diatragac. recentis ℥. ſ. coquantur lento igne, donec perueniant ad formam looch, quo vtatur æger frequenter cum baculo liquir. dein alia remedia, quæ vulgò in phtyſi vſurpantur, præſcribi poterunt. Quartò, accuratè tum præſeruandæ fauces, metu ſtrangulatus; tum ante, tum poſt vlcerationem, ob interceptionem, ſcilicet reſpirationis, & deglutitionis. In principio itaque vtendum gargariſmis aſtringentibus, quibus vti ſolemus in faucium inflammationibus.

Acc. aq. plantag. ℥. ij. aceti roſ. parum, miſce, vtatur.

Acc. ſucci granat. ℥. j. cum aqua plantag. & ſacc. roſ. fiat garg. vel,

Acc. oxyſac. vel diamori ℥. j. decocti plantag. q. ſ. fiat. garg. Quòd ſi fauces vlcerentur, gargariſmata tergentia erunt, & lenientia.

Acc. raſur. cornu cerui ℥. ſ. hord. p. ij. ſummit. alth. M. j. decoq. in colat. ℔. ſ. diſſol. ſacc. candi vel mellis roſ. ℥. ij. fiat gargar. Quòd ſi ſit exſiccandum.

Acc. decocti hordei ℔. ſ. mellis roſ. ℥. j. ſpiritus vitrioli guttulas aliquot, donec aceſcat decoctum; fiat

fiat gargariſ. vtatur in declinatione.

Nunc videndum, quomodò conſeruandæ, & præſeruandæ partes externæ, ſcilicet facies, oculi, aures, nares, extrema. Partium internarum præſeruatio maximi eſt momenti, ratione vitæ; cùm tamen dubitent fœminæ, an potiùs de vita, quàm de forma ſit periclitandum; ideo earum præſertim faciei habenda cura, cùm mulierum gloria, & præſtãtia à faciei pulchritudine pendeat. Hoc autem vt fiat, multæ implendæ indicationes, tum generales, ratione faciei; tum particulares, ratione oculorum, narium, & aurium. Inter generales prima erit, vt ſanguis per nares euacuetur: Secunda, vt cutis faciei laxior reddatur, ne intrinſecus hæreant humores acriores, & foueas pariant: Tertia, vt variolæ apparentes citò maturentur, aperiantur, purgentur, & ſiccentur, & fouearum cauitates impleantur, & veſtigia deleantur. Particulares autem indicationes circa oculorum, narium, & aurium præſeruationem verſantur.

De faciei præſeruatione & conſeruatione.

An narium hæmorrhagia tutò poſsit prouocari.

PRIMA indicatio narium hæmorrhagiam ſuadet? Dubitabit fortaſſe aliquis, An nouum iſtud remedij genus, ſalutare eſſe poſſit; Primò, quia naturæ motum videtur interturbare; Secundò, quia trahit ſanguinem ad faciem, & ad partes ſuperiores; Tertiò, quia liberalior hæmorrhagia pertimeſcenda. Quartò, quia reuulſio, & deriuatio in variolis potiùs debetur partibus inferioribus, & poſterioribus, quàm ſuperioribus, & anterioribus; idque per ſcarificatum, cucurbitulas, hirudines.

Nos tamen contrà, remedium hoc, id eſt, vacuationem ſanguinis è naribus ſalubriorem futuram eſſe exiſtimamus: Primò, quia faciem à quantitate variolarum liberat; Secundò, quia cerebrum à pauore, & à delirio, & ab inſomniis terrificis præſeruat; Tertiò, quia effumationem reſoluit; Quartò, quia febrem ipſam remittit per plenitudinis depletionem. Neque verendum, vt natura à motu reuellatur, cùm in principio hoc remedium vſurpetur ante apparitionem. Natura ipſa iſtius remedij vſum videtur ſuadere, comprobatum ſiquidem eſt experientia, multos ex fluore ſanguinis è naribus, immunes à febre euaſiſſe, & variolas paucas, & benignas paſſos eſſe. Neque eſt, quòd obiiciant attractionem ſanguinis, cùm euacuatio ſubſequatur, eáque deriuatiua, ratione faciei: quæ enim fit ratione totius, partibus inferioribus debetur. Medici autem præſentis erit, quantitatem moderari per aſtringentia naſalia. Quare tutò & citò celebrari poterit eiuſmodi remedium ratione faciei & oculorum, cùm mirum in modum ſit profuturum.

Prouocabitur ergo hæmorrhagia cum graminis ſpecie, quæ vocatur iſchemon, vel cum equiſeto, millefolio, & ſimilibus, meatibus narium impoſitis; quia titillando & ſtimulando, orificia venarum aperire poſſunt: Secundò, faciei cutis laxior reddenda cum lenientibus, & laxantibus, tum ad iuuandam eruptionem; ſic enim humores liberius ad ſuperficiem feruntur; tum etiam ad accelerandam ſuppurationem. Quare cum iuſculis pinguioribus lauari poterit facies calidè, tum vſurpari

poterit

poterit ſequens remedium:

Acc. corij lardi ad putrilaginem cocti cum carne adipoſa, raſura cornu cerui, & floribus liliorum, vel alth. q. ſ. fricetur vniuerſa facies leuiter, exceptis oculis, bis aut ter in die, poſt narium hæmorrhagiam poterit etiam vti præſcripto decocto. Tertiò, variolarum ſuppuratio, ſeu maturatio eſt naturæ relinquenda, ſecundùm Arabes: Mercurialis tamen decocto ficuum, & maluæ maturationem poſſe accelerari putat: Alij verò dum incipiunt albeſcere variolæ, oleum ouorum cum pauca therebintina applicare ſuadent, ad præſeruationem fouearum. Poſt maturationem, quam quidem ex albedine cognoſcere facillimum eſt, aperiendæ erunt cum acu aurea, argentea, vel chalybea: ſed hîc dubitatur,

An variolæ maturæ ſint acu aperiendæ.

DOctiſſimus Mercurialis non eſſe perforandas affirmat, cap. 2. lib. 1. de morb. puer. atque eiuſmodi apertionem non ſolùm moleſtam, quòd ægri tunc temporis maximè crucientur: ſed etiam ſuperuacaneam exiſtimat, cùm iam humores damnum fecerint.

Contrà, nos cum Auicenna, & vniuerſa Arabum familia, operationem propoſitam laudamus, præſertim in facie; Primò, quia optimum eſt purulentam, & acrem materiam celeriter vacuare, cùm per moram, carnem ſubiectam vlcerare, & cutem fœdare poſſit: Secundò dum retinetur, pruritum excitat, vnde ſe pueri ſcalpendo defœdant: Tertiò, Galenus tex. 43. lib. 3. de fracturis, apertionem ſuadet, dum ad cutis conſeruationem & integritatem ſeruandam conſulit, vt puſtulæ ſæpius acu aperiantur, & humores contenti exprimantur; eiuſmodi autem apertio fit ſine dolore. Perperam autem damnum iam factum eſſe Mercurialis putat; quia materia purulenta duobus modis poſt maturationem nocere poteſt; Primò, cùm partes ſubiectas, & cutim ipſam corrumpit; Secundò, dum ſponte exit, quia partes vicinas inficit, & vlcera cruſtoſa generat.

In eiuſmodi autem apertione, tria notanda; Primò, tempus, ſcilicet cùm albeſcunt; Secundò inſtrumentum, acus ſcilicet aurea, argentea, ferrea; non autem forceps: quia nimis lacerat, & dilatat cutim, quicquid dicat Valeſius: ſi enim claudantur variolæ, rurſum acu aperiri poterunt: Tertiò modus, vt ſcilicet poſt aperturam, putridus ichor cum linteolo, aut cotone excipiatur, ac dein eiiciatur; idque toties repetatur, donec repurgata fuerit omnis ſordities. Cauendum autem tunc, ne faciem ſcalpant pueri, per manuum ligaturam, ſi ſint infantes; & ſi grandiores, per monitionem.

Poſt apertionem naturalem, vel artificialem, & ſaniei purulentæ vacuationem, vtendum erit lenientibus, tergentibus, ſarcoticis, ſi opus ſit, conſolidantibus, ſiccantibus, & variolarum veſtigia delentibus: omnia verò cum tempore, & occaſionis neceſſitate erunt vſurpanda, quia præcipitata ſiccantia poſt vacuationem impuritatis damnum inferre ſolent. Nunc lenientia, & tergentia præſcribenda.

Acc. hord. p. ij. raſ. cornu cer. ℥. j. decoq. ad corticis ſeparationem, in colat. ℔. ſ. diſſol. lactis aſin. ℔. j. lauetur facies.

Acc. pomatæ communis rec. ex lardo albo paratæ q. ſ. bulliant flores fabarum, liliorum, & papau. albi,

cum hac pomata liniatur facies.

Acc. rad. helenij ℥. j. raſ. cornu cerui ℥. ſ. ſem. papau. albi contuſi, melon.& cucurbit.an.ʒ. ij. decoq. in hydromel. dein vtatur, vt ſuprà. Quòd ſi cruſtæ, & ſquammæ firmiùs hæreant, admouebitur balſamum nigrum Peruuianum; quia potentiſſimè ſiccat, & cruſtas aufert: quòd ſi calidius videatur, diſſoluatur cum decocto præſcripto. Remedia quæ conſolidant, & foueas implent, varia ſunt.

Acc. balſami citrini, liquidambar, dicti, q.ſ. impleantur cauitates, vel,

Acc. axung. humanæ ℥. j. gummi arab.& tragac.an. ʒ. ij. farinæ fabar. & hord. ſubtiliſſimæ, an. ʒ. iij. coquantur cum aqua ſclopetorum, vel cum decocto vulnerario, & fiat ad modum linimenti: vel,

Acc. mell.roſ.col. vini albi,& olei roſ. an. partes æquales, bulliant cum decocto vulnerario, donec reducantur ad formam ſyrupi, (remedium eſt excellens ad vulnera) dein hoc balſamo inungantur foueæ.

Acc. germina ouorum quamplurima, impleantur cauitates.

Quidam humani ſanguinis vſum laudant, alij ſeminis etiam humani admotionem ad foueas implendas, quia ſpiritus, & caloris copia, tum etiam materiæ proprietate, & ſimilitudine partes debiles, & corruptas recreant, ac priſtinæ naturæ reſtituunt. Nos tamen ſeminis humani vſum tanquam impium, & inutilem damnamus; tum quia calor & ſpiritus euaneſcunt; tum quia ſeminalis illa materia extra locum naturalem eſt inutilis, & facilè putreſcit; præſertim ſi vlceribus admoueatur. Idem dic de ſanguine. Arabes hunc puluerem ſarcoticum laudant.

Acc. farin. fabar. & hord. an.℥.ij. farinę volatilis ℥.j.myrrhæ,thur.irc. terr. ſigill. an. ʒ. ij. fiat puluis, quo aſpergatur facies. Iam de ſiccantibus,& delentibus maculas.

Ad ſiccandum, Arabes inſalitionem probant, tum etiam ſpumam maris. Verùm temperanda ſunt acria, & ſalſa remedia; quia dum potentiùs ſiccant, dolores inferunt, ac partium ſubſtantiam diuellunt. Ideò nos aquæ ſclopetariæ vſum commodiorem arbitramur; quia conſolidat, & ſiccat ſine periculo. Dein laudamus etiam tum ad ſiccandas variolas, tum ad delenda rubra veſtigia, non tantùm aquam ex infuſione ſublimati præparati, qua vtuntur mulieres: ſed etiam pomatam cum eodem ſublimato præparato compoſitam. Arabes ad delendas faciei maculas, olea de tartaro, myrrha, camphora, vitellis, & de frumento laudant. Quidam, dum cicatrices iam factæ ſunt, ad implendas foueas noua remedia tentant, atque cicatrices emolliunt cum decocto violarum, maluarum, altheæ, fœnugræci; tum etiam cum euaporatione, dein panno aſperiore fricant, donec rubeſcant. Poſteà verò picem, aliáque trahentia admouent; & tandem præſcripta ſarcotica vſurpant. Sed difficilè eſt iam factas cicatrices reintegrare, & corruptam cutis ſubſtantiam renouare. Iam videamus, quomodo partes faciei ſeruandæ.

In facie partes quædam propriam indicant conſeruationem, vt oculi, nares, aures. Oculorum in primis maxima habenda ratio metu ſuffuſionis, aut cæcitatis. Præſeruantia remedia erunt aſtringentia; non tantùm externa, quæ circa oculorum palpebras admoueri ſolent; ſed etiam interna, & in oculos ipſos inſtillata.

Interna.

Acc. album. ouor. ij. agitentur cum aqua roſ. dein liquor ſtilletur.

Acc.

Acc. mucag. ſem. pſillij, vel cydonior. extractæ cum aqua roſarum chalybeata ℥. ij. vtatur pariter.

Acc. aq. peculi roſarum, & plantag. an. ℥. ij. boli armenæ ℥. ſ. miſc. per aliquod tempus, colentur: dein cum hac colatura agitentur albumina ouorum, & pariter inſtillentur.

Alij laudant collyrium alb. rhazis, ſine opio cum aqua roſarum. Quòd ſi adſit pruritus cum dolore,

Acc. lact. chalybeati & aq. roſ. an. q. ſ. myrrhę parum: miſceantur, & inſtillentur.

Externa.

Acc. ſucci plantag. ℥. j. album. oui j. boli armen. ʒ. ij. croci gr. iiij. miſc. & applicentur circa oculos. Alij crocum cum aqua roſacea diſſoluunt. Quòd ſi iam variolæ paruæ appareant in oculis, tunc hoc vtemur remedio.

Acc. aq. roſar. ℥. ij. collyr. albi rhazis ſine opio ʒ. j. camphoræ, & ſtibij tenuiſſimè triti an. ℈. iij. miſc. & inſtillentur.

Si verò vlcerentur oculi, ad remedia quæ in oculorum vlceribus præſcribuntur, confugiendum erit.

Secundò, Nares internè præſeruari debent cum odore aceti roſacei, tum etiam cum fotu. Naſalia etiam aſtringentia ex foliis plantaginis contuſis, & puluere roſarum, ac balauſtiorum aſperſis confecta, tum etiam cum mucagine ſeminis cydoniorum extracta cum aqua roſarum chalybeata deliniri poterunt nares internè. Quòd ſi vlcerentur variolæ intra nares, cauendum ne ozænam pariant, ac deinde ne ozæna in polypũ degeneret, tuncque vtendum erit decocto tergente hordei, roſarum, myrthi, & raſuræ cornu cerui cum melle roſaceo; tum etiam poſca; ſed potiſſimùm aqua ſclopetorum.

Tertiò, Si aures inficiantur intus, cum lacte calido dolor mitigabitur, vel cum oleo roſaceo. Quòd ſi ibidem variolæ in vlcera degenerent, præſcriptis decoctis tergentibus & ſiccantibus erit vtendum.

De Epilepſia.

CAPVT II.

MORBORVM puerilium, qui partes animales, & ſupremas occupant; alij cerebrum afficiunt, vt Epilepſia, Pauores; alij oris partes, vt aphthæ, tonſillæ; alij aures, vt humiditates aurium; alij externas capitis & colli partes, vt tinea, morbus pedicularis, hydrocephalos, & ſtrumæ. Iam, expoſita variolarum & morbillorum hiſtoria, poſtulat ordinis, & doctrinæ, ratio, vt de ſingulis illis affectibus ſigillatim agamus, ſumpto exordio ab epilepſiæ tractatione: ne hîc autem temerè de illius natura & curatione agere videamur, ante omnia quærendum, an epilepſia ſit morbus puerilis.

An, & quomodo Epilepſia, inter morbos pueriles ſit enumeranda.

QVIDAM, epilepſiam non eſſe affectum pueris familiarem, authoritatibus & rationibus ſic demonſtrant: Primò, ex aphor 28. tertiæ ſect. vbi ex profeſſo de morbis ætatum tractat: epilepſiam adoleſcentibus accidere teſtatur, dum inquit: Adoleſcentibus ſanguinis ſpuitiones, febres acutæ, & epilepſię contingunt. Secundò, aphor. 45. ſect. 2. idipſum confirmat; Qui iuuenes morbo comitiali laborãt, ætatis mutatione, &c. liberantur. Tertiò, dum Hippoc. morbos pueriles enumerat aph. 24. 25. & 26. ſect. 3. conuulſionis tantùm meminit, non autem

epilepſiæ. Quartò, Auicenna fen.1. 3. doct. 5. 8. docet, quomodò epilepſia pueris, adoleſcentibus, & viris accidat. Quintò, experientia tum homines, tum mulieres cuiuſuis ætatis epilepſia tentari continuò teſtatur: hinc concludunt, vel epilepſiam morbum eſſe familiarem adoleſcentibus tantùm, non pueris; vel eſſe affectum communem omnibus ætatibus. Alij contrà, epilepſiam morbum eſſe reuerà puerilem, ratione ætatis, & temperamenti ſtatuunt; quorum opinioni acquieſcimus, ſecundùm quæ propoſita fuerunt à nobis, tum in præfatione quæſtionis; An pueriles morbi ab ætate materialiter dependeant; tum cap. de conuulſione. Accedunt in ſubſidium Græcorum, & Arabum authoritates. Hippocrates enim libro de aëre, &c. Sed potiſſimùm lib. de ſacro morbo epilepſiam morbum eſſe pueris familiarem docet. Galenus etiam variis in locis idipſum confirmat; tum etiam Ariſtoteles, 7. de hiſt. animal. cap. 7. & 3. probl. 1. Arabes autem hunc affectum, morbum ſimpliciter puerilem vocant. Poſtremò experientiæ fides & veritas pueros frequentiſſimè hoc morbo tentari confirmant. Notandum autem, opinionem iſtam non eſſe excluſiuè audiendam de aliis ætatibus: ſed conditionaliter tantùm ob diſpoſitionem ætatis, & temperamenti: frequentiùs ſiquidem accidit hic morbus pueris, quàm adoleſcentibus, & viris: nec obſtant authoritates propoſitæ in primæ opinionis defenſionem: dum enim primò Hippocrates epilepſiā adoleſcentibus contingere ſtatuit, id non audit ob ætatiuā temperamenti diſpoſitionem; ſed ob prauam victus rationem, ex comm. Gal. Secundò, aphoris 45. ſect.2. corruptus eſt; non enim legendū, qui iuuenes, ſed, qui pueri; vt notat Braſſauolus: quia vox illa νέος non tantùm iuuenem, ſed etiam nouum ſignificat; pueri autem noui dicuntur. Ratio, iſtius correctionis veritatem illuſtrat; quia ſi legendum eſſet, qui iuuenes, falſus eſſet aph. 7. ſect. 5. vbi epilepſiam poſt pubertatem eſſe ait incurabilem in iuuentute. Reſpondeo tertiò, vel non omnes morbos pueriles enumeratos fuiſſe ab Hippocrate in illis aphor. vt patet ex ſuperiori noſtra diuiſione, vel epilepſiam ſub conuulſione quodammodò poſſe contineri. Denique ad Auicennam & ad experientiam. Reſpondeo, epilepſiam poſſe dici morbum communem, quòd ſingulis ætatibus accidat; propriè tamen puerilem dici, quòd frequentiſſimè ratione ætatis, & temperamenti pueris contingat, vt diximus in præfatione. Sed iam ad rem veniamus.

Quid Epilepſia ſecundùm nominis, & eſſentiæ rationem.

INTER conuulſiones, principatum obtinet epilepſia ſecundùm Græcos; ideóque conuulſionum Reginam dixere neoterici: ratio duplex reddi poteſt; Prima eſt, quia epilepſia partem principem primariò occupat, & neruoſas omnes, atque muſculoſas partes deinde afficit: Altera eſt, quia tantā illius morbi atrocitas exiſtit, vt totius corporis œconomiam, & naturalem partium animalium ſtatum immutet, & peruertat. Iam cùm conſtet ex præmiſſa diſputatione, epilepſiam affectum eſſe puerilem, de eius natura, generatione, & curatione hic agendum; non quidem prout eſt morbus generalis, & communis; ſed in quantum eſt pueris non tantùm familiaris, ob frigidam cerebri intemperiem, &

pitui

pituitoſi humoris redundantiam;ſed etiam infenſus ob ſymptomatum ferociam,& crudelitatem.

Vt ergo ordiamur; Notandum, epilepſiam puerilem à vulgo *goutette* dici: vel quòd humor epilepſiam creans, ſit veluti pituitæ gutta in ventriculis cerebri cōtenta;vel quòd humor potiſſimùm pituitoſus hunc morbum pariens guttatim per diapedeſim à cerebri ſubſtantia in ventriculorum capacitatem influat. Veteres philoſophi,Medici & Iuriſconſulti, epilepſiam morbum ſonticum, comitialem, caducum, Herculeum, lunaticum, ſacrum, ecſtaſim puerilem, & diuinum vocabant. Duobus autem modis definiri poteſt; Primò vt ſymptoma; Secundò, vt morbus. Quatenus ſymptoma, dupliciter definitur; vel quoad ſenſum, & ita eſt conuulſio, aut potius conuulſiuus motus, quem edit cerebri proritati contractio, cum læſione mentis, & ſenſuum, vt poſteà exactiùs videbimus; vel quoad rationem, & ſic reuerà eſt contractio ventriculorum cerebri, quam ſequitur motus conuulſiuus cum læſione functionum animalium.Notandum enim in quauis epilepſia, ſeu à cauſa qualitatiua, ſiue quantitatiua dependeat,concurrere eiuſmodi contractionem; aliàs magnam, aliàs leuem; aliàs mediocrem,ſecundùm cauſarum conditionem;non quidem ratione ſenſus animalis, ſed tantùm ratione naturalis, ſeu facultatis excretricis,expellentis quod noxium eſt.

Vt autem epilepſia eſt morbus,definitur non quidem per intemperiem frigidam, quam infert humor pituitoſus ſæpiſſimè; neque per ſolutionem continui, licèt adſit diuulſio,& veluti morſus in cerebri ventriculis: ſed per morbum in via, ſcilicet per obſtructionem: Erit itaque nobis epilepſia, obſtructio dimidiata ventriculorum cerebri, à pituita craſſa, & lenta, quam ſequitur contractio, vnde conuulſiuus neruorum,& muſculorum motus, cùm temporanea functionum omnium animalium deperditione. Primò,definitur per obſtructionem dimidiatam, vt diſtinguatur ab Apoplexia, in qua integra adeſt obſtructio: nec ideo apoplexiam ſemper præcedit epilepſia,cùm non paulatim ventriculi repleantur, ſed confertim, & ſubitò; aliquando tamen cōuulſiuus motus apoplexiam præcedit, ſi ex toto capacitates ventriculorum oppletæ non ſint. Cauſa illius obſtructionis in puerili epilepſia eſt pituita, tenuis quidem in principio, ſed dein craſſa, & lenta, quæ quidem in ea ætate ratione temperamenti, & nutritionis redundat; non autem vapor teter, aut qualitas maligna. Pars affecta eſt quidem totum cerebrum ratione cauſæ antecedentis; quia pituita tenuis,& aquoſa diffuſa eſt per ſubſtantiam, & per poros illius; tum etiam ratione paſſionis: tamen ventriculi cerebri à cauſa coniuncta & immediata potiſſimùm afficiuntur: in illis enim non tantùm obſtructio, ſed etiam contractio generatur, vnde poſteà conuulſiuus motus. Pereunt autem in hoc affectu, functiones principes; ſenſificæ, & motrices ob cerebri læſionem; quia dum princeps illa pars, & ſecundùm ventriculos, & ſecundùm ſubſtantiam afficitur,corruunt, ad tempus tamen,omnes illius actiones, cùm periodica ſit iſtius morbi natura, ſed iam propoſita doctrina examinanda.

An epilepſia ſit conuulſio, & an fiat cum influxu facultatis motricis, vt vult Mercurialis.

DVBITANT neoterici, an epilepſia ſit conuulſio. Qui conuulſionem eſſe volunt, Græcorum, & Arabum authoritatibus fulciuntur. Primò Galenus cap. 7. lib. 3. de locis aff. & alibi, epilepſiam conuulſionem eſſe vniuerſalem affirmat: Secundò, Auicenna epilepſiam totius conuulſionem, conuulſionem autem partis epilepſiam vocat: Tertiò, ex Hippocrate epilepſiæ nomen ſæpe pro ipſa conuulſione vſurpatur: Quartò, Experientia neruoſas & muſculoſas partes in epilepſia eadem ratione moueri contra naturam, vt in conuulſione, teſtatur. Alij contrà, non eſſe conuulſionem demonſtrant; Primò, ratione partis affectæ, generationis, ſymptomatum, & curationis diſtinguuntur, ex cap. ſuperiori de conuulſione: Secundò, quia in epilepſia motus conuulſiuus ſequitur contractionem cerebri, & actionē facultatis excretricis naturalis: At in conuulſione, motus inuoluntarius à morbo pēdet, & à cauſa morbifica, præſente tamen motrice facultate, ex 2. de ſympt. cauſ. Nos, vt concludamus, epilepſiam non eſſe veram & legitimam conuulſionem, licet quoad ſenſum talis videatur, exiſtimamus; ſed ſpuriam tantùm, & illegitimam; non quidem ratione obiecti, vt quidam volunt, ſed ratione potiſſimùm organorum.

An verò etiam concurrat facultas animalis motrix in epilepſia, dubitat Mercurialis; in principio dum cadunt epileptici, nec etiam in fine paroxyſmi, dum immoti remanent poſt agitationes, non concurrere facultatem motricem putat; ſed tantùm cùm proſtrati ſeſe agitant. Sed fallitur hac in parte, quia in epilepſia functiones omnes animales pereunt; deprauatus autem ille motus, qui ſupereſt, ſequitur contractionem cerebri, vt diximus; non autem actionem facultatis motricis: neque probandum eſt exemplum noctambulonum, dum ſine voluntatis imperio dormientes vagantur, & mouentur; quia tunc imaginatio, ſpirituum, caloris, & facultatis miniſterio operatur: dein non quadrat comparatio, quia noctambuli ſani ſunt; epileptici autem ægrotant, nec vlla cognitione ducuntur.

An, & quomodò afficiatur cerebrum in epilepſia; Ac deinde nerui & muſculi.

IMPONIT Hippocrati Mercurialis in ſua Medicina practica, cap. de epilepſia, dum ait illum, libro de ſacro morbo, Peripateticorum opinionem tueri, atque cor habere rationem partis affectæ in epilepſia dicere: Calumniam declarant Hippocratis verba, quæ manifeſtè variis in locis cerebrum affici in epilepſia teſtantur. Verùm, an ſecundùm ſubſtantiam, an ſecundùm ventriculos tantùm afficiatur cerebrum, videndum eſt. Quidam ſecundùm ſubſtantiam reuerà affici cerebrum demonſtrant: Primò, authoritate Hippocratis 6. epid. ſect. 8. circa finem. Vbi, fit epilepſia, inquit, cùm humor in corpus cerebri inclinat: Secundò, partis natura, ſeu conſtitutio veritatem declarat, cùm cerebrum ſit humidiſſimum, & copioſa pituita refertum: Tertiò, humor epilepſiam creans, cùm non generetur in ventriculis cerebri, aliunde influat oportet; At non poteſt aliunde, quàm

quàm à ſubſtantia cerebri, cùm nec per congeſtionem generetur, nec per venulas, & arteriolas deferri poſſit, ob lentorem, & craſſitiem. Alij contrà, ventriculos cerebri primò & per ſe potiſſimum affici in epilepſia volunt: Primò, nunquam generatur ſine obſtructione ventriculorum: Secundò in catarrho, & lethargo generaretur epilepſia ob pituitæ copiam; Tertiò, in ſubſtantia cerebri nulla eſt membrana, quæ poſſit humorem expellere, & contractionem patere, vt in ventriculis; Quartò, quia materia craſſa, & lenta, quæ epilepſiam parit, non poteſt peruadere membranas ventriculorum, nec in cauitates eorum influere.

Nos vt iſtas opiniones conciliemus, cerebrum potiſſimùm affici ſecundùm ventriculos putamus, ac deinde ſecundùm ſubſtantiam poroſam; in qua quidem, cauſa antecedens continetur, vt diximus. Notandum autem ſecundariò, & ex accidenti neruos, & muſculos contra naturam moueri: neque enim exiſtimandum eſt cum Mercuriali, neruos ob mollitiem ferre non poſſe conuulſionum violentiam, cùm & firmiſſimi ſint, & robuſtiſſimi etiam; potiſſimùm ratione membranarum, vt patet ex anatome.

An epilepſia, vt & conuulſio, ab inanitione, ſeu à ſiccitate cerebri oriri poſſit.

QVI epilepſiam volunt eſſe veram conuulſionem, vtrumque affectum, ab iiſdem cauſis pendere dicunt. Omiſſa autem de repletione diſputatione, tantùm de inanitione agemus; An ſcilicet poſſit eſſe cauſa epilepſiæ. Multa idipſum ſuadere videntur: Primò, quæ vacuant, & ſiccant epilepſiam inferunt, vt Venus, vehemens cogitatio, inedia, ira, ex cap. 9. de ſang. miſſione contra Eraſiſt: Secundò, ibidem dicitur, ab inanitione ventriculi epilepſiam fieri: Tertiò acris, & mordax qualitas epilepſiam infert; at illa ſiccat validè: Quartò, conuulſio totius fit à ſiccitate in phrenitide; ergo & epilepſia fieri poteſt. Nos contrà, epilepſiam quidem à repletione fieri, non tamen eodem modo, quo fit conuulſio; quia hæc fit in neruis, & à cauſa morbifica pendet; illa autem ab expultrice naturali in cerebro. Ab inanitione autem, ſeu ſiccitate nunquam fieri epilepſiam dicimus cùm Galeno cap. 7. lib. 3. de loc. aff. & Auicenna 1.3. tract. 5. Ratio id ſuadet: Cerebrum enim cùm ſit pars humidiſſima, ad extremam illam ſiccitatem peruenire nequit ſine totius interitu. Non eſt autem exiſtimandum, Venerem, & alia primò, & per ſe epilepſiam ciere; quia vacuant tantùm, ſed per accidens, ob reſolutionem caloris; Ideò intemperies frigida, & humida introducitur, vnde poſteà generatio epilepſiæ. At verò dum Galenus de inanitione ventriculi agit, audiendus non eſt de ſiccitate illa cerebri, quæ poteſt inferre conuulſionem: inanitio enim debet referri ad partem idoneam, non autem ad vacuitatem partis: Tertiò, hîc quæſtio eſt de ſiccitate complexionali partis, non autem de alia, quæ introducitur à medicamento acriori. Denique poteſt conuulſio ſubſequi phrenitim, non autem epilepſia.

An Epilepſia ſit obſtructio?

IAM ſupereſt poſtremò inquirendum; An Epilepſia, vt morbus eſt, benè definiatur per obſtructionem. Multa contrarium ſuadere videntur:

Primò,

Primò, datur epilepſia immaterialis, præſertim ſympathica, ex venenata aura, vt declarat Galenus cap.7. lib.3. de loc.aff. Secundò, epilepſia citò fit, & citò ſoluitur: ſæpe enim decies & vigeſies in die corripit; at illud non accideret, ſi adeſſet materialis obſtructio: Tertiò, in diſſectis cadaueribus epilepticorum nulla apparet ſenſibilis ventriculorum cerebri repletio: Quartò, Multæ dantur externæ cauſæ, vt tonitrua, fulgura, ira, Venus, & ſimilia; quæ deplent, & ſiccant; quæ tamen epilepſiam generant: Quintò, ſi adeſſet repletio illa interna, epilepſia degeneraret aliquando in paralyſim, & apoplexiam: Sextò, non corrumperentur penitus omnes functiones animales, ſi adeſſet tantùm dimidiata obſtructio, ſed minuerentur tantùm; quia affectus cauſarum magnitudinem ſequuntur. Denique ſi obſtructio eſſet cauſa epilepſiæ in cerebro, repletio etiam in corde eſſet cauſa ſyncopes: At hoc falſum.

Nos contrà, Per dimidiatam obſtructionem, humoralem idiopathicam epilepſiam; ſympathicam autem per vaporoſam, ſeu flatuoſam conuenienter definiri dicimus. Nec obſtant rationes oppoſitæ: Nam primò, in ſympathica vaporoſa obſtructio paroxyſmum parit; qualitas enim ſimplex id non efficit: Secundò, nec tam citò fit, nec ſoluitur paroxyſmus vt volunt; ſed in tempore & ſenſim declinat, donec tota materia expulſa fuerit per ſpumam: nam inuaſio, & duratio paroxyſmorum etiam ſequitur materiæ copiam, & excretricis actionem. Dum autem frequentiſſimè inuadunt, ſympathicam potiùs quàm idiopathicam teſtantur: Tertiò, illorum cadauera, aut diſſecantur poſt humoris euacuationem, aut ſympathica fuit epilepſia: Quartò, externæ cauſæ tantùm mouent internas, nec obſtructionem inferũt, niſi mediatè: Quintò, materia obſtruens ſenſibiliter, vacuatur per os & nares; ideo paralyſim non infert: Sexta ratio nil vrget; nam in apoplexia corruunt omnes functiones animales; in eo tamen diſtinguuntur ſecundum magis & minùs; quia in epilepſia corrumpuntur ad tempus tantùm; in apoplexia autem ſimpliciter & ſine regreſſu: Septimò, diſpar eſt ratio; ſanguis enim vitalis ſpirituoſus, naturaliter continetur in cauitatibus, & eas replet: ſi tamen malignus aliquis flatus ingrediatur, parit palpitationem. At in epilepſia humor contrà naturam influit in ventriculos: Sed iam de cauſis epilepſiæ puerilis agamus.

De cauſis externis, & internis puerilis epilepſiæ?

CAVSÆ quæ puerilem epilepſiam pariunt, vel externæ ſunt, vel internæ. Externarum varia eſt conditio, ſiue res non naturales ſint, ſiue aliæ: quædam mouent tantùm, aliæ efficienter concurrunt: quia vel intemperiem inferunt, vel cauſam materialem augent, & fouent: Aër infert exprimendo pituitam vi frigoris, aut aliquando vi caloris Hippocrates lib. de morbo ſacro ait. Pueris maximè fluxio fit, & eliquatur, quibus ſiue à calore, ſiue ab igne caput incaluerit, aut derepentè cerebrum inhorruerit: Secundò, inter anni tempeſtates. Ver generat eam, aphor.2. 3. & Autumnus 22. An autem id contingat per propriam naturam Veris aut Autumni, an per accidens, ob repentinas aëris mutationes, docent Hippocratis interpretes: Tertiò, inter ætates, puerilis epilepſiæ valde obnoxia: Quartò, victus ratio ad

ad epilepſiæ generationem multùm poteſt: dantur enim alimenta quædam quæ proprietate epilepſiam inferre poſſunt, vt rad. apij, petroſel. vel quòd propria vi humores expellant ad cerebri ventriculos, vel quòd noxios vapores ad cerebrum mittant; quod tamen mirum eſt, cùm moueant vrinas, & proprio motu ad vaſa vrinaria ferantur. Dein coturnicum caro etiam affectum iſtum generat, quòd helleboro veſcantur, ex Galeno comm. 6. in 6. epid. in Doride Bœotiæ, inquit, & omnibus maritimis regionibus multi ex coturnicum eſu largiori, epilepticis conuulſionibus ſunt correpti. Vinum etiam immodicè ſumptum: ideo Hippocrates lib. de ſalubr. diæta, Pueri infantes, ait, longo tempore aqua, aut vino aquoſo vti debent, quo minus conuulſionibus tententur. Galenus 5.5. de loc. aff. 3. de temperamentis cap. 2. & cap. 2. lib. 1. de ſanitate idem confirmat. Obiicies Galenum cap. 9. lib. de ſang. miſſ. contra Eraſiſtratum vini vſum in curatione Epilepſiæ præſcribere. Reſpondeo, id verum eſſe ratione ſymptomatis, & ventriculi, non ratione morbi, cauſæ, & cerebri. Dein Venus inter cauſas epilepſiæ locum habet, non per ſe, ſed per accidens. Obiicies aphor. 45. ſect. 2. dum ob veneris vſum epilepſiam curari teſtantur interpretes. Sed reſpondeo, id verum de modica venere. Multæ etiam dantur aliæ cauſæ, vt immodica exercitatio; quia per accidens calorem, & ſpiritus reſoluit: ſomnus immodicus, quia caput replet humoribus; Animi pathemata, ira, timor, pauor, vehemens cogitatio, & ſtudium, tonitru, fulgur; vel quia timorem inferunt, vel quia cauſas internas mouent, epilepſiam ciere poſſunt. Denique medicamentorum quorundam odores, & ſuffumigia ex bitumine, aſſa fœtida, potiſſimùm tamen ſuffitus gagatis: Ideò olim qui ſeruos emebant, ſuffitu gagatis explorabant. Iam ad cauſas internas veniamus.

De cauſis internis puerilis epilepſiæ.

PVERILIS epilepſia, vel ſympathica eſt, vel idiopathica; ſympathica, vel propriè talis dicitur, vel remotè: illa, rara admodum eſt, pueris tamen accidere poteſt, dum lacteus chylus corrumpitur in ventriculo; aut dum vermes mortui, & corrupti in inteſtinis morantur: quia cerebri ventriculos tetra, & putrida exhalatione afficiunt. Remotè autem Euaporatio vulgaris, & continua epilepſiam inferre poteſt; quia caput, & cerebrum alibilium vaporum copia opplet, & ſomnolentiam parit; vnde abundantia pituitæ, & refrigeratio cerebri. Idiopathica primaria eſt, & proprio cerebri vitio contingit; idque vel ob hæreditariam diſpoſitionem, vt docet Hippocrates lib. de ſacro morbo, vel ob ætatis, temperamenti, & nutritionis rationem. Iſtius cauſa proxima, & communis ſecundùm Græcorum doctrinam eſt pituitoſus humor, craſſus, & viſcidus, cerebri ventriculos occupans & obſtruens. Epileptica ſiquidem conuulſio, quæ in pueros cadit, pituitoſa ferè ſemper eſt, vt ætatis, conſtitutionis, & curationis ratio teſtantur. Sed iam vt iſtius doctrinæ veritas magis appareat, ſequens quæſtio eſt examinanda.

An puerilis epilepſiæ idiopathicæ cauſa materialis proxima, ſit ſemper pituitoſus humor.

CAVSA puerilis Epilepſiæ duplex eſt. Vaporoſa vna, quæ ſympathicam parit; altera humoralis, quæ immediatè idiopathicam generat: neque enim exiſtimandum eſt cum Auerrhoë, ſemper à vapore, epilepticos inſultus creari, licet citò ſolui videantur; multò minus à ſimplici qualitate, vt diſputatum fuit ſuperiùs. Iam miſſa illa generali controuerſia, (de qua ſatis ſupérque diſputant neoterici.) An Epilepſia ſemper à frigidis humoribus excitetur, non autem à calidis: propoſitam tantùm difficultatem hoc loco examinabimus; an ſcilicet puerilis Epilepſiæ idiopathicæ cauſa materialis, ſit ſemper pituitoſus humor. Qui partem negatiuam tueri voluerint, ita poterunt argumentari. Prima ratio, Morbi longi à frigidis humoribus dependent; acuti contra à calidis, cùm citò fiant, & citò ſoluantur ſecundùm Galeni doctrinam. At Epilepſia eſt acutiſſimus affectus, vt conſtat: paroxyſmi enim citò inuadunt, & citò ſoluuntur; ergo, &c. Secunda ratio: Si pituitoſus humor eſſet cauſa epilepſiæ, potiùs ſenibus, quam pueris contingeret, cùm iſtorum temperies ſit calida, humida, & ſanguinea: creſcunt enim, & plurimùm habent calidi innati: At contraria eſt experientia: Tertiò, ſi epilepſia morbus eſſet puerilis ob pituitæ redundantiam, pueri etiam apoplexia tentarentur; quinimò hæc eſſet affectus puerilis, vt epilepſia; cùm nec ratione partis affectæ, nec ratione cauſæ diſtinguantur: & cùm illa redundet in pueris, magis quàm in ſenibus, quorum partes frigidæ, & ſiccæ ſunt: Quartò, vel pituita illa craſſa ingrederetur ventriculos cerebri per medias venas, & arterias plexus choroidis; & hoc non, cùm ſint exiguæ admodum; humor autem craſſus: vel qui per ſubſtantiam cerebri diffuſus eſt, irrueret quaſi per deſcenſum in ventriculos. At hoc impoſſibile; cùm enim craſſus, & viſcidus ſit, non poteſt peruadere cerebrum, nec menynges. Quòd ſi reſpondeas, tenuem eſſe; ſed deinde incraſſari in ventriculis, ſequetur, pituitam illam tenuem poſſe morari in cerebri ventriculis ſine noxa; ibique coqui, & incraſſari, quod abſurdum; deinde ſi incraſſaretur, non tam facilè per os, & nares expurgari poſſet, ob lentorem. Adde, quòd ſpuma tenuitatem potiùs humoris teſtatur, quàm craſſitiem.

Nos contrà, puerilis epilepſiæ idiopathicæ cauſam communem eſſe pituitoſum humorem cerebri ventriculos occupantem, & obſtruétem, affirmamus; nec tamen alios humores ſimpliciter excludimus; ſed raro epilepticos paroxyſmos, in pueris præſertim efficere dicimus. Nobis fauet Hippocrates lib. de ſacro morbo: ſi fœtus in vtero, inquit, vel non purgetur, vel imminutè, colligitur in cerebro pituita; quæ ſi poſtquàm editus eſt, non vacuetur per ſaliuam, aut vlcera capitis; tineam ſcilicet, & alia, epilepſiam creare ſolet. Dein puerilis conſtitutio humida, & humidi alimenti vſus pituitæ abundantiam, & dominium ſatis euidenter teſtantur. Sed iam propoſitis obiectionibus ſatisfaciendum.

Ad primam Reſpondeo, epilepſiam ratione paroxyſmi eſſe breuiſſimum affectum; non tamen acutum: ratione morbi longum. Deinde falſum eſt, acutos morbos ſemper fieri à calidis

lidis humoribus, vt de apoplexia pituitoſa patet: falſum etiam, epilepſiam tam citò fieri, & tam celeriter ſolui, vt diximus in quæſtione de obſtructione. Reſpondeo ſecundò, epilepſiam & pueris, & ſenibus contingere poſſe; ſenibus, quia in frigido, & ſicco temperamento pituita multiplicatur: pueris, quia humidi ſunt, & humido alimento vtuntur; crebriùs tamen pueri epilepſia tentantur, vt ſenes apoplexia: quia puerorum calor vegetior cùm ſit, pituitam ſuperat, & expellit; ſenum autem calor languidus facilè opprimitur: deinde pituita ſenum craſſior eſt, & viſcidior; Ideo difficiliùs digeritur: contrà in pueris tenuior eſt, & faciliùs cedit: Tertiò Reſpondeo, pituitam diffuſam per cerebri ſubſtantiam eſſe tenuiorem, quàm in ventriculis; vbi ſtatim incraſſatur, mediocriter tamen per vnionem, nec ibidem immorari ſine noxa, ſed breuiter paroxyſmum creare, aliàs magnum, aliàs paruum ſecundùm pituitæ abundantiam, & naturæ vigorem. Quod ad ſpumam, dic non ſolam tenuem pituitam, ſed etiam craſſam per os, & nares expurgari.

Signa diagnoſtica Epilepſiæ puerilis.

SIGNA puerilis epilepſiæ, vel diagnoſtica ſunt, vel prognoſtica. Diagnoſtica vel imminentem epilepſiam indicant, vel præſentem oſtendunt; vel cauſæ materialis demonſtrant ſedem, vel eiuſdem naturam teſtantur. Quæ futurum paroxyſmum indicant, ſunt primò, capitis grauitas; Secundò ignauia totius corporis; Tertiò functionum omnium animalium principum imminutio, & alteratio cum ſenſuum ſtupore: quæ omnia ab humore pituitoſo in cerebro abundante dependent: Quartò pauores, & inſomnia; Quintò, pallor faciei; Sextò Vertigo, ſeu vertiginoſus motus cum tinnitu aurium; Septimò nocturna ſuffocatio, & ſimilia, quæ imminentes inſultus præſagiunt. Quæ autem incipientem, & factam demonſtrant, ſunt primò clamor, ſeu boatus, dum concutitur cerebrum in expulſione; tum etiam ob timorem, & perturbationem: Secundò, vertiginoſus, & circularis motus, dum conturbantur ſpiritus. Tertiò, caſus ſubitus in terram, ob facultatis naturalis interceptionem, & motus volũtarij priuationem: Quartò conuulſorius motus, & iactatio totius corporis ob cerebri contractionem: Quintò ſtridor, ſeu ſtertor, tum ob conuulſiuos muſculorum thoracis motus, tum etiam ob pituitam influentem à cerebro in aſperam arteriam. Mercurialis putat eſſe vocis ſpeciem, & ab animali facultate fieri; ſed fallitur, quia ſtertor fit ab oppreſſa natura in reſpirationis neceſſitate: Sextò ſpuma, præſertim idiopathicæ epilepſiæ, cuius cauſa duplex eſt, efficiens vna, alia materialis: hæc duplex eſt, pituita ſcilicet modicè lenta, & tenuis, dein aër ſeu ſpiritus: Illa etiam duplex, ſcilicet contractio cerebri, à qua agitatur humor; dein motus expirationis: eſt enim ſpuma, minutiſſimarum bullarum generatio in circumtẽſo humore à ſpiritu vel à calore. Quæ ſigna ſedem cauſæ materialis demonſtrãt, Idiopathicam, vel ſympathicam epilepſiam teſtantur. Signa idiopathicæ ſunt, oculorum hebetudo, corporis ignauia, ſenſuum, & mentis ſtupor, pallor faciei, &c. quæ imminentem indicant paroxyſmum. Quòd ſi ſympathica ſit, vel à vermibus eſt in pueris, quam ſigna lumbri-

corum declarant, vel à corruptione chyli, atque hanc oſtendunt dolor ſtomachi, mordicatio, ſingultus, & vomitus: denique ſigna, quæ naturam humoris demonſtrant, hìc ſunt inutilia, cùm ſuppoſitum ſit puerilem epilepſiam ab humore pituitoſo generari.

Signa prognoſtica puerilis epilepſiæ varia ſunt: Primum eſt; Epilepſia puerilis eſt morbus acutiſſimus, & ſæpiſſimè lethalis: iſtius veritatem tum experientia, tum Hippocrates, & Ariſtoteles teſtantur: Hippocrates lib. de ſacro morbo. Qui ætate paruula, epilepſia corripiuntur, plerumque intereunt, ſi copioſa & humida fluxio contingat: Venæ enim tenues cùm ſint, pituitam craſſam, & abundantem recipere non poſſunt; ſed refrigeratur, & denſatur ſanguis, & ſic pereunt. Addamus nos ob pituitæ copiam, & cerebri mollitiem, epilepſiam quaſi degenerare in apoplexiam; & ita ſuffocare pueros: ſic etiam philoſophus cap.vlt. 7. de hiſt. anim. Pueri ante ſeptimum diem ob epilepticas conuulſiones moriuntur; ideo nomina nonniſi ſeptimo die imponuntur. Secundùm; Pueris ſi ſuperuenerit tinea cruſtoſa, & ichoroſa; aut ſi pituita copioſè per os repurgata fuerit, ait Hippocrates ibid. epilepſia non corripiuntur: contrà ſi pueri fuerint, & vlcera non habuerint, nec mucus, aut ſaliua vlla prodierit: Tertium; Puerilis epilepſia, quæ ante pubertatem accidit, per ætatis mutationem curatur, aphor.45.lib.2.& 7. lib. 5. & ſect. 1. 6. epid. fulgores, inquit, in pueris, ætatis mutatione tolluntur: quia, ait Galenus, corpora ſicciora redduntur, & caloris natiui lumen magis ſplendeſcit: ſicque fit, vt conſumpta humiditate, & motrice facultate roborata curentur; niſi tamen aut epilepſia hæreditaria fuerit, aut qui vitioſa victus ratione vtens, morbi conſeruandi author extiterit. Quartum; Si obſcurus aliquis metus pueris contingat, ait Hippocrates, aut ſi vociferante aliquo terreantur, aut etiam cùm plorant, ſi ſpiritum citò recipere nequeant, inhorreſcit corpus, vox deficit, & ita comitiali morb. corripiuntur. Quintum; Puerilis epilepſia ſympathica faciliùs curatur, quàm idiopathica. Quæ tamen à vermibus eſt, difficilè aliquando expugnatur. Quòd ſi primaria vehementior, & diuturnior euadat, morbi & cauſæ contumaciam, & curationis difficultatem teſtatur.

De curatione puerilis Epilepſiæ.

An puerilis Epilepſia curari debeat?

PRiuſquàm curationem aggrediamur, breuiter dirimenda eſt propoſita quæſtio. Dubitant multi, an puerilis epilepſia curari poſſit, & debeat. Dubitandi occaſionem ſequentes authoritates, & rationes pariunt. Imprimis diuini Senis verba, abſtinendum eſſe à curatione videntur ſuadere, dum epilepſiam puerilem, mutatione ætatis curari ſcribit, variis in locis, vt propoſitum fuit in prognoſticis: Vanum enim videtur, morbos qui per ſe euaneſcunt, medicamentis irritare, atque ægrotantes torquere, iuxta Pauli conſilium: Si laborans, inquit, cap. 13. lib. 3. fuerit infans, nihil oportet circa illum facere; quia ætate mutata, ad bilioſius temperamentum, & vita ad temperatiorem ſtatum, ſua ſponte curatur. Quinimò Celſus, in pueris veneris vſum, in puellis menſtruorum fluxum epilepſiam tollere teſtatur. Galenus in conſilio pro

puero

puero epileptico totam curationis ſpem à legitima victus ratione dependere teſtatur: Addunt, puerulos remediorum epilepticorum vim ferre non poſſe, nec puerilem epilepſiam curari poſſe, cùm ætatis & temperamenti diſpoſitionem ſequatur. Denique nec in paroxyſmo curari poſſe affirmant, tum quòd ſymptomatum frequentia curationem legitimam impediat, tum quòd ſymptomati curatio nõ debeatur: Nec etiam extra paroxyſmum, cùm præcautio tantùm ſit neceſſaria, poſt obſtructionis liberationem.

Contrà, nos puerilem epilepſiam curari poſſe, & debere affirmamus: Idipſum docet Galenus loco citato: non enim tantùm victus rationem commendat, ſed etiam purgationem, aliáque plurima remedia vniuerſalia, & particularia conſulit. Licèt autem per ætatis mutationem curari poſſit; id tamen non ſemper accidit, ſed plerúmque: Nam ex Galeno comm. 1. in 6. epid. à praua victus ratione firmari, & prolongari poteſt. Præſtat ergo conuenienti vitæ ratione, & remediis idoneis ante mutationem illam, curationem tentare, quàm incertum euentum experiri: Nam contra ætatis & temperamenti diſpoſitiones plures ſeruantur & curantur, modò accidentalis ſit, non autem naturalis epilepſia. Nec vrget vltima obiectio; nam curatio non tantùm paroxyſmis debetur, ratione obſtructionis, & ſymptomatum, ſed etiam extra paroxyſmos eſt neceſſaria, ratione intemperiei frigidioris cerebri, & cauſæ antecedentis. Nam Medici non tantùm eos, qui conuulſiuos motus patiuntur, vocant epilepticos; ſed etiam eos, qui cadere parati ſunt.

Curatio puerilis epilepſiæ tam idiopathicæ, quàm ſympathicæ, vel perfecta eſt vel præſeruatiua. Illa non tantùm ad paroxyſmum ratione obſtructionis, & ſymptomatum ſpectat: ſed etiam ad morbificas diſpoſitiones, quæ poſt inuaſionem permanent in cerebro, & materiam pituitoſam multiplicant: hæc verò ad paroxyſmorum præcautionem, & cauſarum imminutionem refertur. Obſeruandum autem in curationis vtriuſque praxi; An pueri ſint lactentes, an grandiuſculi; quia pro ætatis & nutricum ratione remedia tum ſecundùm gradum, tum ſecundùm formam ſolent immutari. Nunc autem à paroxyſmorum præcautione, & curatione incipiendum, quippe cum vrgentioris ſit habenda ratio. Neoterici tria tẽpora ſpectant in huius morbi prophylaxi, & curatione; Primò, breue id ſpatium, quod inuaſionem præcedit; Secundò totius paroxyſmi durationem; Tertiò, extra paroxyſmum: Primum tempus præcautionem, ſeu inhibitionem ſuadet; Secundum ſignorum præcedentium indicationem; quare dum propoſita indicia imminutionem inuaſionum teſtantur, ægri pueri ſe continere poterunt, in lectóque quieſcere: tunc enim nec ſoli oberrare debent, nec cibis impleri; ſed ſtare, & præcipitia, locáque periculoſa effugere. Quòd ſi ſit ſympathica, vomitu poterunt ſtomachum exonerare, & aſſumptis admotiſque recreare. Si verò à vermibus pendeat, apta remedia propinabuntur, tum & clyſmi idonei ratione repletionis iniiciendi. Si autem ſit idiopathica, frictionibus vtendum, tum etiam cucurbitulis, enematis acrioribus, & ſequentibus remediis.

Acc. pulu. epileptici (dicti *de la gouttette*) à ℈. j. ad ʒ.ſ. detur cum aq. hirund. aut cum lacte in puerulo.

Acc. aq. vitæ theriacalis, vel impe-

 rial.

rial. cochl. j. capiat, hac ratione vel diſſipari poterit materia imminentis paroxyſmi; vel ſaltem longitudo, & violentia illius mitigabitur.

Secundum tempus, morbi realem præſentiam per ſymptomatum terrorem & violentiam oculis Medicorum ſubiicit: Quàm terrificum enim ſit, pueros alioſque boantes inſpicere, & ſenſu, motu, iudicio, & cognitione priuatos intueri, poſteaque conuulſionibus tentatos, norunt qui tragici iſtius aſſultus ſpectatores fuerunt. Hîc diſtinguenda, & vſurpanda erunt remedia ſecundùm paroxyſmi conditionem: Aliàs enim breues ſunt, aliàs longi, leues, vel graues. In principio fricari debent, tum caput, tum inferiora, vel manibus oleo coſtino tinctis, vel linteolis aſperioribus: ligaturæ extremorum, & cucurbitulæ ſcapulis & collo admotæ laudantur. Galenus admotionem, & appenſionem radicis pæoniæ maris, & vngulæ aſini ſylueſtris extollit. Dein ſequentia aſſumpta, & admota vſurpari poterunt.

Acc. caſtorei aqua vitæ diſſoluti ʒ.ſ. admoueatur naribus. vel,

Acc. rutæ ſylueſtris, m.ſ. contund. affundendo aquæ theriac. aut imperial. parum, admoueatur pariter poſt colaturam. vel,

Acc. ſpic. nard. p. j. contund. pariter affundendo aceti ſcillit. q.ſ. applicetur. Capiuaccius bitumen laudat, & picem; ſed cùm epilepticos inſultus inferant, vt ipſemet teſtatur, illorum vſum laudare non poſſum.

Aſſumpta erunt, hauſtus aquæ theriacalis, imperial. vitæ, hirundinum. Notandum autem, in principio paroxyſmi immittendum eſſe lignum oxymelite aqua vitæ loto intinctum, intra dentes, ad linguæ conſeruationem. Quòd ſi diuturnior fuerit paroxyſmus, clyſmi acriores iniiciantur. Aëtius puncturas digitorum pedum laudat; quia ob dolorem excitant patientes. Verùm dum ſanguinem fluentem à puncturis labiis ægrorum admoueri vult, in eo errat. Si autem ſit idiopathica epilepſia, eáque contumaciſſima, an cauterium actuale debeat admoueri diſputandum eſt.

An cauterium actuale tutò poſſit admoueri in Epilepſia puerili.

NEoterici, & potiſſimùm Itali, ferri candentis, vel laminæ ardentis, tum in pueris lactentibus, tum in aliis vſum laudant. De loco lis eſt. Alij circa ſuturam coronalem applicari cauterium volunt; Alij infrà occipitium. Ex recentioribus hoc remedium multi damnant; tum ob calumniam vulgi, tum ob periculum ratione ſuturarum, tum etiam quia cauterij vim ad cerebrum & ventriculos non poſſe penetrare dicunt. Nos contrà id laudamus, tum in paroxyſmo, tum extra, tum circa occipitium, tum circa ſuturam coronalem. Teſtantur enim Itali, ſic multos pueros fuiſſe ſeruatos. Ratio huius remedij vtilitatem demonſtrat, modò prudenter, & cum præcautione vſurpetur: nam validè ſiccat cerebrum, frigidam intemperiem corrigit, pituitoſam materiam abſumit, & pueros vi caloris, doloris, & vſtionis excitat, & à morbo liberat. Nec eſt quòd ignis horror nos deterreat; quia ſæpe Medicorum timiditas, morborum ferocitatem auget: Præſtat enim ſuperficiariam, & cutaneam vſtionem maximo puerorum commodo, ſine periculo experiri, quàm laborátes puerulos, epilepticorum paroxyſmorum furori, & diuturnitati expoſitos ſine auxilio relinquere. In fine paroxyſmi partes

internæ recreari, & roborari debent, vel tabella aliqua cardiaca conuenienti, vel hauſtu aquæ theriacalis, aut hirundinum.

An verò remedia magica, & ſuperſtitioſa tentanda in paroxyſmo, & extra paroxyſmum, poſteà indicabimus. Iam de curatione perfecta & præſeruatiua idiopathicæ agendum.

Tertium ſupereſt curationis tempus extra paroxyſmum, quod quidem tum perfectæ curationi, tum præſeruationi debetur: hoc enim in loco, præſeruantia, & curatiua remedia promiſcuè tractanda. Nunc ergo tentandum, qua ratione puerilis epilepſia tum idiopathica, tum ſympathica, curari poſſit, & debeat.

Idiopathicæ primò curatio pendet à variis indicationibus. Nam primò cerebrum roborandum, & eius intemperies frigida humida, calfacientibus & ſiccantibus corrigenda: Secundò, pituitoſus humor præparandus, ac dein vacuandus: Tertiò, eius generatio prohibenda: Quartò, huius morbi eſſentia iuuantibus à proprietate expugnanda: Quintò, omnes cauſæ externæ ſuperandæ. Has omnes indicationes licebit deinceps, tum in pueris lactentibus, & nutricibus; tum etiam in aliis conuenienti diæta, & remediis Chirurgicis adimplere. Quantum poſſit vitæ ratio, docet Galenus in conſil. pro puero epileptico, & lib. de atten. vict. ratione, vbi ſe multos pueros epilepſia laborantes ſolo victu curaſſe teſtatur. Sed obiiciet aliquis, cùm pueri plurimùm habeant calidi, multo egent alimento. Reſpondeo, id verum eſſe potiſſimùm de ſanis. Adde, quòd attenuantis vitæ ratio non ſemper ad ſobrietatem refertur, ſed aliquando etiam ad qualitatem. Quare vtráque tenuis diæta tum pueris, tum nutricibus imperanda erit, cum moderatione tamen. Aër ſit calidus, & ſiccus, natura vel arte; vt ſuffitu quodam aromatico, & roborante: Omnes dein aëris intemperaturæ fugiendæ; vt venti, fulgura, tonitrua, praui odores, bituminis, gagatis, &c. quia cauſas internas mouent, & epilepticas inuaſiones pariunt, vt etiam rotarum circumuolutiones, & ſimilia. Potus erit non vinum, quia licet calore conferre videatur; nocet tamen, vt diximus; quia capita puerorum vaporibus opplet, & pituitæ generationem promouet. Loco autem vini vti poterunt pueri & nutrices, vel boſcheto ex decocto radicis Chynæ ſimplici, & compoſito, vel aqua cocta cum aniſo, aut coriandro ſicco, & præparato, non autem viridi; tum quia venenatum eſt quodammodò: tum quia caput vaporibus replet. Laudat Galenus oxymelitis aqua diluti vſum extra paſtus. Alimenta debent eſſe attenuantia, & calfacientia, & potiùs aſſata, quàm elixata; frigida autem, cruda, & craſſa, flatuoſa, & dyſpepta fugienda, ex Galeno loco citato, vbi alimentorum idoneorum ſyluam proponit. Quæ proprietate nocent, etiam vitanda; vt rad. apij, petroſel. caro coturnic. & hœdorum, cerebella animalium, potiſſimum ouium. Repletio autem omnis nociua eſt: anima quieta, & alacris eſſe debet, & omnia animi pathemata euitari debent; quæ cauſas humorales mouere poſſunt, & paroxyſmos ciere, vt timor, pauor, melancholia, ira: Somnus moderatus eſſe debet; quia longior humiditates multiplicat. Exercitationes frequentes, non tamen violentas Galenus laudat. Denique aluus lubrica ſeruanda ſuppoſitoriis & enematis.

Diætam Chirurgia ſubſequitur, tam

tanquam ſecundarium therapiæ inſtrumentum. Licèt autem in iſtius morbi curatione pauca ſuppeditet nobis inſtrumenta, efficaciſſima tamen ſunt,& maximè neceſſaria:Nullum enim præſidium epilepticum, cauterio tam actuali, quàm potentiali vtilius, aut ſecurius docet experientia. Omnes Lybiæ populi, nonniſi ceruicis inuſtione puerulos à pituitoſis morbis liberabant. Iam verò in Italia, pueros recèns natos cauterij potentialis admotione ſalutare ſolent, vt ab epilepticis conuulſionibus præſeruent. Ergo tum in paroxyſmo, tum extra,cauteria vſurpentur. In paroxyſmo, cùm diuturnior eſt, & periculum minatur, lamina ferrea candens prudenter à perito Chirurgo admouebitur. Extra paroxyſmum licebit etiam ignito ferro poſteriora capitis in duobus aut pluribus locis inurere, vel ſetonem ceruici apponere. Quòd ſi tum pueri, tum parentes, &c. id actuale cauterium recuſent, adhibeatur potentiale ad exhauriendam materiam pituitoſam in cerebro deliteſcentem, idque & per viam deriuationis. Sectionem venæ in iſtius morbi curatione proponere eſt abſurdum; tum quia pituitoſa morbi natura contraindicat; tum quia ætas hoc remedium non patitur. Cucurbitulæ tamen ſiccæ,& humidæ,ſi opus ſit,tam in paroxyſmo, quàm extra,liberè admouebuntur.

Pharmacia nobis ſuggerit remedia tam interna, quàm externa;præparantia ſcilicet,purgantia,roborantia,Intemperiem frigidam humidam corrigentia, alterantia, & proprietate agentia; Primò de præparantibus, & purgantibus agendum: cùm cauſarum morbificarum euacuatio præparationem ſubſequatur ex Hippocrate,cócocta medicari oportet, non cruda; Ideo de præparantibus, & purgantibus priùs. Obſeruandum autem eſt, duobus modis in hoc affectu, pituitoſos humores præparari, & euacuari; ſcilicet ſolemniter, & ordinariè, ſeu vſualiter. Solemnis præparatio cum ſubſequenti vacuatione, ſi electionis, non autem neceſſitatis occaſionem ſequamur, bis in anno fieri poteſt,vt ferè ſolet, vere & Autumno: Illa clyſtere, minorante potione, apozemate præparante, & eradicante medicamento perficitur. Clyſter & prima potio præmittuntur, tum ad emolliendam aluum, tum ad exinaniendas vias primas, vt dein præparantibus liberior pateat aditus. Vſualis verò, & ordinaria, quocumque tempore neceſſaria eſſe poteſt; tanta enim puerilis epilepſiæ diuturnitas eſt, & contumacia, vt continuò remediorum vſu egere videatur: nam ſæpiſſimè latere conſueuit, & poſteà reuerti.

Acc. cathol. & hieræ an.ʒ.ij.mell. roſ.vel mercur.℥.j. olei rutæ.℥. ſ. decoc.malu. abſin. furfur. & aniſi q.ſ. fiat enema,iniic.

Acc. cathol.ʒ. ij. decoc. pectoral. laxat. q.ſ. miſc.& colentur, in colat. diſſol.ſyru.roſ.compoſ.℥.j.fiat potio, cap.poſtridie clyſmi.

Acc. rad. apios, pœon. maris, & cyperi, aqua imperiali aſperſarum an.℥.j. viſci querc. ℥. ſ. ſummit. meliſſæ, beton. polij mont.primul.ver. millefol. ſylueſtris,& card.bened.an. m.j.ſem. pœon. maris, dauci & fœnic.an.ʒ. ij. flor. anthos, ſtœch. ſaluiæ, tum etiam tiliæ, & lil. conuall. an. p. j. decoq. in colat. ℔. j. diſſol. oxym. ſcillit. ℥. ij. ſyru. de ſtœch. & de beton. an. ℥.j. fiat apoz. clarif. & arom. pro quatuor doſib. matutinis aromatiſetur ʒ.j.pulueris diambræ.

Acc. diacarth. aut cathol. ʒ. ij. decocti

decocti præſcripti apozem.q.ſ. miſc. & colentur,in colat.diſſol. ſyru. roſ. cóp.℥.j.fiat potio,capiat finito apoz. cum artis regimine.Vel ſi grandiuſculus ſit puer, aſſumet has pilulas.

Acc. maſſ. pilul. de agar. & cocc. minor.an.℈,j.rhei puluerati,& aqua cinam. aſperſi ℈.ſ.cum oxymel. ſcillit. formentur pilulæ v. deauratæ, quas deuoret horis tribus poſt mediam noctem,præcedente leui cœna.

Acc. tabell.j.electua.diarrhod.abb. pond.ʒ.ij. capiat manè finita purgatione, ſuperbibendo parum vini abſynt.

Quòd ſi puer ſit lactens, purganda nutrix, modò omnia ſuadeant, tum ex parte pueri,tum nutricis:Tamen ſi paroxyſmi diuturniores, & contumaciores appareant,& ſuffocationis periculum immineat, licebit pueros ipſos purgare, & illis tabellam j. diacart. pond. ʒ. ij. vel iij. in iuſculo propinare. Iam ad ordinariam, & vſualem præparationem accedamus.

Eleganter Galenus in conſilio pro puero epileptico: Prudentis, inquit, & curantis eſt Medici, medicamentorum quantitatem, qualitatem,modum & occaſiones moderari ſecundùm neceſſitatis indicationes: non enim ſemper eodem modo præſcribenda, nec omni loco, aut tempore exhibenda. Medicus tum propoſita, tum ſubſequentia ſecundùm puerorum naturas, & vires adminiſtrabit. Huius ergo præparationis, & purgationis ordinariæ maxima eſt neceſſitas,tum ob perennem humorum generationem,tum ob contumacem,& latentem iſtius affectus naturam. Quæ ordinariè præparare poſſunt, vel ſunt potulenta, vel medicamenta. Inter potulenta numerantur iuſcula,ex radic.chynæ, decoctum eiuſdem pro potu ordinario, tum etiam oxymelitis ſimplicis vſus cum aqua potabili ſecundùm Galenum. Medicamenta erunt ſyru. de ſtœch. de betonica,oxym.ſcillit. Galenus loco citato huius remedij præparantis vſum extollit. Imò ſolius vſu oxymellis ſcillitici pueros epilepticos perfectè poſſe curari ait. Purgantia, vel ſunt vniuerſalia, vt ſyrupus magiſtralis ordinarius, maſſa pilul. vel priuata,de quibus poſteà.

Acc.materiam præſcripti apoz.pręparâtis tãtum fol.ſenn.orient.mund. ℥.iiij.caryoph.ʒ.j. ſem.carth.cont.℥.j.ſ.agar.trochiſcati,& turbit gũmoſi, an.℥.ſ.ſem.aniſi, fœnic. an. ʒ. ij. decoq. omnia in colat. ℔. ij. infunde rhab. electi ℥.j. ſpic. nar. ʒ.j. recoq. omnia in ſyrupum magiſtralem perfectè coctum cum ſacc.q.ſ.aromatiz. cum puluere diambræ, vel diamoſc. conſeruetur ad vſum, doſis erit ab ℥.j ad ℥.j.ſ. cum decocto cephalico, bis ſingulis menſibus, poſtridie clyſteris.

Acc. aloës in veſica cum ſucco card.bened.vel millefol. lotæ, & bis in decocto conſummato foliorum ſennæ infuſæ, ℥. ſ. rhabar. electi & agar. trochiſ. aqua cinamo. aſperſorum an.ʒ.ij. ladani puri, ſtyra. calamin.& gummi Ammon.diſſolut. an. ʒ.j. maſſæ pilul. cocc. minor. ℈. iiij. ſem.pœon.mar. & viſci querc. an.℈. ij.aniſi caryoph.an.℈.j. cum oxymel. ſcillit. fiat maſſa pilul. de cuius ʒ. ſ. aut ℈. ij. fingantur pilulæ plures deauratæ,quas deuoret puer hora commoda poſtridie clyſteris.

Priuata purgantia varia ſunt: humor enim pituitoſus in cerebro deliteſcens variis purgatur modis; Primò,per veſicatoria, tum extra paroxyſmum, tum in paroxyſmo, ſi opus ſit, modò emplaſtica præſcribantur: Secundò, per ſternutatoria; licet enim paruam epilepſiam concitare

Pp vi

videantur, cerebrum tamen admodum leuant: Tertiò, per errhina, & maſticatoria: Alij laudant vomitoria ex oxymelle ſcillitico, tum ratione ventriculi, tum cerebri, quorum formas ex libris colligito. Iam de roborantibus, & corrigentibus intemperiem, quæ ſiue ſint vniuerſalia, ſeu particularia, multa dantur tam externa, quàm interna. Imprimis autem poſt ſolemnem purgationem, ſi ætas patiatur, decoctum ligni ſancti, vel ſalſæ parillæ potentiſſimè roborat, exſiccat, & expurgat, ſiue cum ſudore, ſiue abſque eo præſcribatur.

Acc. raſ. ligni ſancti, vel rad. apios minutim inciſæ ℥.ij. rad. pœon. maris, & viſci querc. an. ℥.ſ. infunde per 24. horas in ℔.iiij. aq. font. dein coquantur ad tertias, addendo ſub finem coctionis fol. beton. & card. bened. an. M. j. poſtremò colentur per manicam Hippocratis, cap. ℥.iiij. de colatura, prouocando ſudores, ſi fieri poſſit, vel etiam ſine ſudore, idque per ſpatium quindecim dierum. Notandum autem tum diætam calfacientem, & exſiccantem præſcribendam, tum etiam, & vſum decocti ſecundi, ſi ſudores moueantur. Adde quòd in fine reiterari debet purgatio per pilulas, aut per ſyrupum magiſtralem; Secundò, aquarum thermaliũ vſus per ſtillicidia laudatur, præmiſſa purgatione & præparato priùs corpore. Confert etiam ratione ſudoris, præſertim in grandioribus pueris: Tertiò, externa roborantia præſcribun[tur] vt pulueres, ſuffitus, emplaſtra, & lixiuia ſiccantia in maioribus.

Acc. calami arom. ireos, & rad. pœon. maris an. ℥.j. pulu. ſpongiarum in furno exſiccatarum an. ℥. j. ſummit. beton. maiora. meliſſ. an. M. j. ladani, ſtyrac. calamit. an. ℥.ſ. caryoph. thuris an. ʒ.j. fiat omnium puluis, inſpergatur capillis ante horam ſomni, ac dein manè remoueatur.

Acc. pulu. præſcripti, & ſuffitus communis an. ℥.j. puluerentur ſubtiliter, ac dein cum mucagine gummi tragacanthi, formentur trochiſci, quibus vtatur pro ſuffitu.

Acc. ſuccini albi, thuris, & maſtic. an. ʒ.ij. galban. opopan. ſtyrac. calamit. an. ʒ.j. ladani ʒ.j.ſ. viſci querc. & ſem. pœon. maris an. ℈.ij. ambar. griſ. gr. vj. moſch. gr. iij. cum oleo nucis moſch. vel potiùs cum balſamo Peruuiano, fiat emplaſtrum admouendum ſuturæ coronali raſis capillis, aſpergendum tamen puluere cubebar. ante admotionem.

Interna remedia ſunt pulueres, tabellæ, opiatæ, aquæ.

Acc. rad. caryophilatæ ſiccatæ, pœon. maris ſem. eiuſdẽ, viſci querc. dictami cret. & cranij humani præpar. an. ʒ. j. vngulæ aſini ſylueſtris, cornu onagræ, oſſis de corde cerui, pulueris dentis maioris lupi, & ſtercoris pauonis, aqua theriac. vel imperiali loti, & ſiccati an. ℈.ij. cryſtalli, raſ. ebor. ſmaragd. margar. corall. rubri præpar. an. ʒ.ij. ambar. griſ. ℈.j. moſchi gran. iiij. ſacc. candi pondus duplum, fiat omnium puluis cum foliis auri, detur ʒ. ſ. cum lacte, ſi lactens ſit, & ʒ. j. cum aqua hirundinum, ſi grandior ſit. Ex præſcripto puluere cum ſaccharo aqua meliſſæ diſſoluto parari poterunt tabellæ, vel,

Acc. confect. alker. & pulu. epilept. præſcripti an. ʒ. ij. cum ſacch. aqua cinamo. & meliſſæ diſſoluto, fiant tabellæ ponderis ʒ. ij. quibus vtatur cum aqua hirund manè.

Acc. confer. flor. anthos, ſaluiæ, beton. ſtœch. an. ℥.ſ. confect. alker. ʒ.ij. pulu. epilept. præſcripti ʒ.j.ſ. cum ſyrupo de pomis, fiat opiata, de qua capiat ad quantitatem auellanæ mane,

nè, ſuperaſſumendo hauſtum aquæ hirundinum. Practici noſtri vſum theriacæ,& mithridatici extollunt.

Acc. rad. pœon. maris, cyperi, & cal.arom.contuſ.an.℥ j.herbarum recenti.meliſſ.polij mont.millefol.ſylueſ. card. bened.rutæ, betón. ſtœch. vtriuſque ſalu.an.M.j. ſem. contuſorum pœon.maris, dauci, fœnic. cardamo.an.℥.ſ.viſci querc.℥.ſ. flor. anthos,ſtœch.ſaluiæ,liliæ, & tilij conuall. an. p. ij. infundantur omnia in quantitate ſufficienti aquæ cardui benedicti, additis ℥.ij. aquæ imper. dein deſtillentur in balneo Mariæ. Prima aqua ſeparata à phlegmatę, ſeruetur ad vſum. Mercurialis, in conſiliis medicinalibus aquam hirundinum præſcribit, cuius miros effectus licebit cuique experiri. Vekerus etiam aquas proponit præſtantiſſimas in antidotario ſuo ſpeciali. Iam de amuletis,& proprietate iuuantibus.

Epileptica medicamenta, vel per qualitates manifeſtas agunt, vt quæ præparant humores,& intemperiem manifeſtam corrigunt; vel ſpecifica vi,epilepſiæ naturam oppugnant, & paroxyſmorum vim reprimunt, ſiue aſſumpta,ſeu admota.Eiuſmodi multa celebrantur, vt vngula, & cornu alces, cranium humanum, & viſcus quercinus,radix,& ſemē pœonię maris,ſtercus pauonis, odor rutæ, ſmaragdus orientalis,os de corde cerui, dens maioris lupi, corallus rubeus, hepar aſini, perdicis, ranæ, &c. quæ à Valeſio de Taranta, cap. 49. 1. ſuæ praxeos circa finem proponuntur. Quæ remedia, an vana ſint, vel vtilia, videamus.

An ſpecifica remedia conueniant in epilepſiæ puerilis curatione.

QVI ſpecifica illa omnia medicamenta aſpernantur,imprimis contrariam experientię fidem obiiciunt.Nullus enim eſt,inquiunt, qui de illarum vi, & potentia poſt periculum factum gloriari poſſit:Secundò,ſi certa eſſet vngulæ, & cornu aſini ſylueſtris proprietas, id miſerum animal cùm continuò hoc affectu tentetur, ſeipſum curaret: ridiculum enim eſt illud, ab inuaſione liberari, poſtquam dextri pedis poſterioris vngula auriculam tetigerit, tum quia per epilepſiam perit omnis ſenſatio, & motus voluntarius; tum quia cornu per viciniam idem præſtaret, quod vngula per Tactum: Tertiò abſurdum, & impium eſt, credere cranium humanum, & cineres oſſium epilepſiam curare iure ſimilitudinis, cùm nulla fiat delatio virtutis illius ſuppoſitæ; dein per vſtionem perit forma ſubſtantialis oſſium, & ſimilitudo; cinis tantùm remanet, cuius proprium eſt exſiccare: Quartò, ſi habenda eſſet ratio ſimilitudinis illius, cerebrum humanum præparatum potiùs vſurpandum eſſet,cùm in epilepſia non cranium, ſed cerebri ſubſtantia, & ventriculi afficiantur: Quintò, viſcus quercinus,nec per ſe, nec ratione quercus confert:non per ſe, cùm ſuppoſita illa proprietas non à maioribus noſtris, vt Dioſcoride, Galeno, &c. ſed tantùm ab incertis quibuſdam authoribus fuerit propoſita: nec ratione quercus,cùm in hac arbore, nulla talis facultas vigeat. Dein viſcus eſt veluti planta excrementitia, & ſpuria: Sextò, Radix & ſemen pœoniæ maris, nil certi habet, præter Galeni authoritatem ſine exemplo, & experientia: Septimò, Pauones fimum proprium abſumere,& reſorbere tanquam inuidentes hominum vtilitatibus, fabuloſum exiſtimant: Octauò, cum Tralliano negant, rutæ odorem epilep-

ſiam oppugnare, cùm quæ fœtida ſunt, epilepticas inuaſiones potiùs pariant.

Nos contrà, vtilia, & frugifera eſſe ſpecifica remedia credimus: temerarium enim putamus, à maiorum conſiliis, & experientiis recedere; nec enim maiores poſteritati impoſuiſſe credendum eſt: Ideóque potiùs excuſandi, quàm accuſandi: Quòd ſi non curentur ægri, illud variis de cauſis accidere dicendum eſt. Primò, quia temporis tractu remediorum vires langueſcunt ob ſeneſcentis naturæ debilitatem: Secundò, non talia qualia debent adminiſtrantur ſecundùm ſpeciem; vt dum vngula bouina, vel ceruina pro alcina venditur: Tertiò vera, ſpecifica, & certa ignoramus; vt de pœonia quidam aſſerunt: Quartò, quia præpoſterè adhibentur ſine præuia diſpoſitione: Quintò, quia deploratis, & confirmatis morbis propinantur. Neque eſt, quòd rationes obiiciant, cùm proprietates ſpecificæ præter rationis potentiam, & ſupra elementorum vires operentur. Quare ſine abuſu, & ſine contemptu, poſt vniuerſalia remedia, ſiue ſeparatim in forma pulueris cum oxymelite, aut aqua hirundinum, aut cum lacte; tum etiam coniunctim cum aliis remediis propoſitis hæc medicamenta vſurpari poſſunt.

Quod ad Magica remedia, & ſuperſtitioſa, vana ducimus cum Hippocrate, lib. de morbo ſacro, vide Vierum, cap. 8. & 23. lib. de præſtigiis Dæmonum, & Martinum del Rio.

Epilepſia puerilis ſympathica, vel eſt à vermibus; & tunc remedia lumbricorum vſurpanda, tam necantia, quàm purgantia, &c. vel eſt à ſtomacho ob chyli putrefactionem in lactentibus, vel ob ventriculi affectum peculiarem in grandioribus: ſi vitium à lactis qualitate, vel quantitate prodeat, emendandum per victus rationem in nutricibus; Imò aliquando immutandæ erunt, ſi opus ſit. Quòd ſi ventriculus ipſe laboret, internis, & externis remediis conuenientibus ſecundùm morbi naturam curari poterit.

De Pauoribus cùm terrore pueris contingentibus in ſomno.

CAPVT III.

PARVIS, & nuper natis puerulis accidunt pauores inter dormiendum cum terrore, ait Hippocrates aphor. 24. lib. 3. Contingunt autem inſomnia illa terribilia, teſte Galeno in comment. ob paſſionem ventriculi, & imaginationis. Patitur verò ventriculus ob ingurgitationem lactis in edacioribus, dum in familiare alimentum ob copiam, & imbecillitatem vertere non poteſt. Corrumpitur ſiquidem, ac inde ventriculi morſus, & per conſenſum, imaginationis perturbatio à prauis vaporibus; vnde poſteà terribiles per ſomnum imaginationes. Quæ ſanè ſi perſeuerent, epilepſiam minantur. Quare citò, & cautè proſpiciendum, tam conuenienti vitæ ratione, quàm remediis prudenter adhibitis. Prouidendum imprimis, vt puerulus parciùs alatur, vt nutrix potu, & cibis boni ſucci cum parcimonia vtatur: vt ita ingurgitatio infantis prohibeatur, & nutricis repletio arceatur. Deinde euacuanda lactis corrupti impuritas, vt ita impediatur praua illa euaporatio, quæ cerebrum expaueſcentibus imaginationibus exagitat. Poſtmodùm roborandus erit ventriculus externis & internis quibuſdam remediis.

Parabitur igitur ſuppoſitorium

ex

ex melle, & pauco ſale antè omnia, deinde.

Acc. mellis roſ. colati cochleare vnum, vel duo, capiat. vel,

Acc. ſyr. de cichor. compoſ. cum rheo cochleare vnum, capiat pariter.

Ita purgato ventriculo, deinde ad roborantia veniendum.

Acc. conf. de hyacintho ℈.j. capiat in iuſculo, vel in lacte.

Acc. ol. abſynth. & nardini an. ℥.ß. puluer. piperis, & garyoph. an. g̅. v. ceræ parum, fiat linimentum pro regione ventriculi.

Inunctio etiam cum pauco balſamo Peruuiano, vel cum ol. nucis moſch. laudatur.

De hydrocephalo.

Capvt IV.

Hippocrates præter generalis hydropis differentias, quæ hepatis læſiones, & affectiones conſequuntur, particulares etiam agnoſcit, quæ ex aliarum partium vitiis dependent, vt capitis, thoracis, vteri; cùm ſcilicet in harum partium cauitatibus, & meatibus aquoſitates colliguntur, ex 2. de morbis, lib. de affectionib. & 2. de morb. mul. hydrops capitis, eſt aquoſus capitis humor. Aliis dicitur hydrocephalos, ratione materiæ, & partis affectæ. Morbus hic eſt in genere tumorum, & verè puerilis, licet inter pueriles affectus non reponatur, 3. aphor. Rudimenta, & fundamenta iſtius affectus, ſæpiſſimè in vtero concipiuntur, tum ob humidiſſimam, & molliciſſimam infantium conſtitutionem, tum ob capitis decliuem locum in vtero, tum ob venereas concuſſiones, tum etiam ob ſanguinis copioſioris affluxum; cùm ſcilicet matres ob humidiorem viuẽdi rationem humiditatibus abundant. Deinde verò ſtatim poſt ortum apparet morbus, vel ad tempus latent diſpoſitiones, donec ab externis cauſis, & internis excitentur. Pars affecta eſt caput. Locus tamen, in quo fit collectio aquoſæ materiæ, varius eſt in capite: aliquando enim intra cranium, aliàs extra colligitur: intra, dupliciter, vel inter cranium & meninges; vel inter meninges, & cerebrum. Aquæ autem quæ in cerebro tumorem aquoſum pariunt, ex Hippocrate 2. de morbis, vel intus generantur & congeruntur; vel extrinſecùs adueniunt, dum per ſuturas ingrediuntur, & ſibi viam parant, atque ſpatium in cerebro, ob mollitiem. Extra cranium rurſus, vel aqua inter pericranium, & cranium colligitur; vel inter cutem, & pericranium quieſcens tumorem parit; vel etiam diffluit vndiquaque, & ad muſculos vſque temporales extenditur. Porrò, aquoſitates iſtæ omnes ſi non congerantur, per anaſtomoſim, diapedeſim, vel diæreſim è vaſis egrediuntur, & in capitis externas, & internas partes influunt.

Cauſarum externarum, aliæ præcedunt partum, quæ ratione fœtus tantùm tales dicuntur; vt materni ſanguinis aquoſitas, nimiæ prægnantium concuſſiones ex importuno veneris vſu: aliæ partum comitantur, vt cùm capita infantium comprimuntur in exitu, vel ob viarum anguſtiam, vel fœtus magnitudinem, vel ob violentiorem contactum obſtetricum dum trahunt: aliæ ſubſequuntur, cùm ſcilicet obſtetrices capita efformant, vel dum nutrices eadem imprudenter tractant: Contuſiones etiam, & compreſſiones huic morbo occaſionem præbent.

Internæ cauſæ, vel ſunt efficientes, vt debilitas capitis & diſpoſitio ad repletionem humorum, vel materiales,

riales, quæ agendi etiam rationem obtinent: humores ſcilicet aquoſi per congeſtionem, aut influxum in capi te collecti: Sed hîc obſeruandum, aquoſos humores non ſemper ſimpliciter ſinceros eſſe, ſed permiſtos, ſecundùm varium cauſarum concurſum: ſic poſt contuſionem, cruenti humores permiſcentur; ſic ob moram ſeroſitates putreſcunt, & incraſſantur; Tertiò, flatus ſæpe ſuſcitantur, & per capitis externas, & internas partes diſcurrunt.

Signa Diagnoſtica, vel indicant locum affectum, vel cauſam materialem. Quæ ſedem affectam, vel tumorem internum capitis teſtantur; vel externum: Quæ internum declarant, ab Hippocrate proponuntur, 2. de morbis. Aqua ſi in cerebro ſuborta fuerit, inquit, dolor acutus ſynciput, & tempora exercet, & ſubinde rigor, ac febris alias corporis partes detinet; dolor etiam regiones oculorum occupat, iique caligant, pupilla ſcinditur, & ex vno duo ſibi cernere videtur; & ſi ſurrexerit, ipſum tenebricoſa vertigo præhendit, nec ventum, nec Solem ſuſtinet, aures tinniunt, auditóque ſtrepitu indignatur, ſaliuam, & pituitam vomitione refundit, cutis capitis extenuatur, & contactu gaudet; adde etiam capitis grauitatem, lachrymas inuoluntarias, & torporem ad ſenſum & motum. Quæ verò externum tumorem capitis oſtendunt, ſenſibus patent, vt capitis inflatio cum luciditate. Secundò, quæ materiam indicant varia ſunt; quæ quidem vel à colore, vel à tactu, vel à cauſarum externarum concurſu depromuntur: ſic color lucidus & ſplendeſcens, aquoſam materiam indicat; ruber autem permiſtum ſanguinem cum aquoſitate, poſt contuſionem præſertim; dolor etiam calidi, & acrioris humoris præſentiam teſtatur, quòd ſi flatus adſint, tenſio reſonans adeſt.

Prognoſtica ſigna ſunt; Primum interna aquæ collectio in capite ægrè curatur, & pernicioſiſſima eſt ſecundùm Arabes; externa verò faciliùs curatur, periculo tamen non vacat: Secundum, in pueris non tantùm ſuturas, diuidit, ſed etiam conuulſiones, & epilepſias parit, ſecundùm materiæ abundantiam, & propagationem: Tertium, in pueris ægrè curatur, tum quòd vim remediorum ferre nequeant, ob corporis mollitiem & debilitatem, tum ob partis affectæ nobilitatem & conditionem.

Curatio huius potiſſimum pendet à ſenſibili, & inſenſibili materiæ coniunctæ; aquoſitatis ſcilicet vacuatione, tam per remedia vniuerſalia, quàm per topica particularia, Pharmaceutica, & Chirurgica. Priùs tamen victus ratio tenuis, & ſiccans præſcribenda eſt coniunctim nutricibus, ſi pueri ſint lactentes, & grandioribus ſeparatim. Aër eſſe debet calidus, & ſiccus natura, vel arte; potus paucus, vinum fugiendum, & eius loco decoctum aniſi, & coriandri, cum radice chinæ propinandum. Alimenta potiùs aſſa, quàm elixa conueniunt; aromata etiam vtilia ſunt, quia roborant, & exſiccant. Somnus breuis ſit, & aluus lubrica.

Remedia pharmaceutica generalia ſunt, vel topica. Illa purgantia erunt, tum pro nutricibus, ſi prauis humoribus abundent, tum pro grandioribus ſecundùm humorum naturam: Hydragoga autem præſcribenda. Hippocrates 2. de morbis, vomitiones, & fortes purgationes laudat, ſed ratio ætatis & virium habenda. Lactentes autem, purgantium importunitatem non ferunt. Topica erunt ſiccantia, diaphoretica, & roboran

borantia, ad reſoluendas humiditates aquoſas, & ad confirmandum caput: vt fomenta, vnctiones, emplaſtra, pulueres, cucuphæ, veſicatoria etiam emplaſtica ceruici, & circa ſcapulas poterunt admoueri.

Acc. rad. cal. arom. cyperi an. ℥.j. abſyn. orig. calam. ſalu. beton. ſtœch. anthos, primul. veris an. M.j. nucum cupreſſi, & myrtill. an. ℥.ſ. flor. ſtœch. chamom. anthos, aneti, roſ. an. p.ij. decoq. in lixiuio cineris ſarment. vitis, addito. pauco vino rubro auſtero. hoc decocto foueatur caput calidè, ac deinde ſiccetur diligenter cum linteolis. Laudant alij irrorationes aquarum ſulphurearum, ſed prudenter his vtendum, quia nimium commouent.

Acc. ol. Anethi, abſyn. & chamom. an. ℥.j. ſulphu. vini ʒ.j. pulu. flor. anthos, ſtœchad. chamom. & melilo. an. ʒ.ſ. fiat litus, pro capite poſt fotum applicandus, & ſuperregatur caput cum molli lana, aut cum pauco cotone. Emplaſtrum ad idem poterit parari, roborans & reſoluens, ſupra præſcriptum in curatione tonſillarum. Cucupha etiam conueniet parata ex puluere, ſequenti cum cotone interbaſtato.

Acc. cyperi, cal. arom. irid. an. ʒ.ij. fol. meliſ. beton. abſyn. an. M.j. flor. anthos, ſtœcha. ſalu. roſ. an. p.j. ſtyra. calam. benioi. & ladani an. ʒ.j. fiat omnium puluis, de quo formetur cucupha cum cotone ex ſerico incarnato interbaſtato.

Quòd ſi pharmacia non proſit, & materia non reſoluatur, vel ob nimiam quantitatem, vel ob aquoſitatum craſſitiem, & cutis conſtrictionem, tunc tandem ad ſenſibilem vacuationem veniendum, ex ſecundo de morbis.

Quod ad modum apertionis, & vacuationis aquarum, lis eſt; nam Celſus variis capitis partibus cauſtica vult admoueri, ſed malè; quia vlcerationes, quæ poſtea remanent in aquoſo capite, ſunt periculoſæ, ob tenelli cerebri viciniam: facilè enim ob vim pernicioſam cauſticorum alterari, & corrumpi poſſunt capitis membranæ externæ & interna: ceruici tamē applicari poſſe cauterium concedimus, vt fieri ſolet puerulis, qui vel conuulſioni, vel epilepſiæ obnoxij ſunt. Alij varias ſectiones in variis capitis partibus conſulunt, nec periculū imminere ex cutaneis illis diuiſionibus credunt, ex Hippocrate 2. de morb. Poſtquam cibis ægrum refeceris, demum iuxta ſynciput ſecto capite ad cerebrum vſque perforato, & veluti ſectionem per terebram curato. Neoterici non ita ſeuerè ſectiones imperant, nec tam profundas probant, ſed ſuperficiarias, vel moderatas præſcribunt; cruciales, rectas, vel triangulares ſecundùm materiæ quantitatem, & partium cutis rationem. Tertiò, alij ſetonis applicationem præferunt; tum quia ſenſim, tum quia ſine periculo humores vacuat; nos & ſetonis vſum, & inciſiones etiam probamus ſecundùm indicationum neceſſitatem, modò tria obſeruentur: Primò locus ſit decliuis, vt faciliùs, & liberiùs aquoſitates vacuentur; in ſyncipite tamen, iuxta Hippocratis conſilium fieri poſſe concedimus aliquando, extra ſuturas, ſi materia ibi turgeat. Secundò, vacuationis modus ratione quantitatis, quia paulatim, & per vices aqua eſt extrahenda, ne infantium vires deiiciantur, vt in paracentheſi fieri ſolet; nam ſi aqua copioſè efflueret, ſpiritus in quibus vires conſiſtunt, diſſoluerentur. Tertiò, vt poſt aquarum eductionem ſiccantibus, & roborantibus vtamur, ratione cerebri, tum etiam

etiam conuenientibus remediis ratione vlcerum; ſed iam de phtyriaſi, ſeu de morbo pediculari agamus.

Capvt V.

De Phtyriaſi, ſeu de morbo pediculari.

Præfatio.

NOn ſolùm odioſi, & importuni, atque humano generi infenſiſſimi; ſed etiam horrendi,& portentoſi morbi hiſtoriam aggredimur; dum pedicularis affectus naturam,generationem, cauſas, & differentias, ſigna, & curationem deſcribere meditamur.Odioſum eſſe affectum experientia ſatis declarat, dum ſordidos, miſeróſque homines pediculoſos appellamus, & certum eſt pudore ſuffundi, qui nitoribus externis indulgent, dum pediculi in eorum corporibus, aut veſtimentis inueniuntur. Homines tamen ſe eſſe & pediculorum generationi obnoxios vnà cũ Regibus, & Principibus fateantur neceſſe eſt, vt conſtat ex reſponſo Ludouici Imperatoris. Importunitatem verò iſtius odioſæ affectionis ſymptomata indicant,cùm præter pudorem, & pruritum, vigilias, anxietates & excoriationes pediculi excitare ſoleant. Horrorem autem portentoſi iſtius morbi hiſtoria teſtatur:Ita enim prodigioſè ſuccreſcunt aliquando, vel ob prauam corporum diſpoſitionem, vel ob iuſtum Dei iudicium, vt cutem,& carnoſam ſubſtantiam cum putredine, & fœtore intolerabili dilanient: ſic Antiochus Iudeæ Rex, Sylla, Herodes, Valerius Maximus, Honorius, & alij quamplures à pediculis miſerè deuorati, & conſumpti fuerunt. De tertia Ægypti plaga per Moſem immiſſa, poſt ſacra monumenta, ita loquitur Ioſephus,cap.5.lib.2. Pediculorum(inquit) magna vis è corporibus Ægyptiorum ſcatebat, à quibus mali malè perdebantur, neque lauacris, neque inunctionibus eos extinguere valentes. Noſtrum iam eſt miſerandi iſtius affectus hiſtoriam explicare. Quare vt recta via progrediamur, in primis de natura Phtyriaſeos, de generatione pediculorum, per cauſas, de loco in quo generantur, de differentiis, & de ſignis tam diagnoſticis, quàm prognoſticis agemus. Tandem verò de curatione, tam præſeruatiua quàm perfecta tractabimus.Ordiamur igitur à definitione Phtyriaſeos.

Quid Phtyriaſis.

MIſerandus iſte affectus omnibus quidem hominibus accidere poteſt, cùm naturali diſpoſitione pediculorum generationi ſint obnoxij; frequentiùs tamen pauperes, carcerati, & remiges, qui à ſorditie ſe præſeruare, ac nitori per viam mundationis, & deterſionis indulgere nequeunt, eo tentantur; necnon pueri, tum ob varias humiditates putredinoſas, quibus abundant; tum quia tinea, achoribus & fauis ſæpiſſimè laborant ſuccreſcunt ſiquidem ex putrida illa illuuie potiſſimùm in capite. Porrò pedicularis iſte affectus, qui φθειρίασις à Græcis appellatur, in quo pediculi aceruatim per cutem erumpũt, & morbi, & cauſæ rationem habere poteſt,ſub vario tamen reſpectu, morbi quidem in numero ſecundùm Galenum, vt & lumbricus, cùm actiones primò, & per ſe lædat; Cauſæ etiam cùm ſolutionem continui, & intemperiem, ac prauam etiam conformationem morſu inferre ſoleat.

Sed

Sed iam inquiramus exactiùs.

An & quomodo ſit morbus.

PHtyriaſim morbum eſſe in numero agnoſcit Galenus, quando pediculi in capite potiſſimùm, & in vniuerſo etiam corpore naſcuntur, eò quòd appareat praua quædam diſpoſitio præter naturam, operationes lædens; Multi tamen variis rationibus impulſi pedicularem, iſtum affectum à morborũ cenſu & numero expungendum eſſe exiſtimant: Primò, quia cùm ſint animalia ouipara, ſeſe multiplicantia, nec partibus adhæreant, ſed huc illuc diſcurrant, morbi rationem habere non poſſe credunt: Secundò, quia pari modò ſcorpio, vipera, & alia animantia morſu, vel ictu lædentia, morbi dici poſſent: Tertiò, quia tot eſſent morbi, quot pediculi; atque ita eorum infinita multitudo legionem morborum efficeret in vno, & eodem ſubiecto: Quartò, quia nec intemperies, aut praua conformatio, aut ſolutio continui dici poteſt pediculus, cùm ſit extra partes ſubſtantia viuens, nec diſpoſitio, ſeu qualitas exiſtat: Quintò, eſſet contagioſa affectio, dum transferuntur pediculi.

Nos tamen cum Galeno Phtyriaſim morbum eſſe exiſtimamus; quod tamen cum cautione, & explicatione audiendum eſſe cenſemus: Primò, ſupponendum ad iſtius morbi naturam conſtituendam, neceſſariam eſſe actualem diſpoſitionem ad generationem pediculorum, cum conueniente multitudine; quam tamen eadem remedia tollunt; & ſiue diſpoſitio potentialis corporum à concurſu cauſarum fuerit actuata, ſiue à pediculis ipſis tranſlatis, dum poſteà ſeſe multiplicant, & morboſam diſpoſitionem introducunt, nil intereſt; quod ſub vario reſpectu intelligendum. Inde patet, quòd licèt in corporibus humanis pediculi quidam aliquando inueniantur, non tamen propterea Phtyriaſi laborare pronuntiandum eſt, cùm requiratur diſpoſitio cum multitudine. Extenſiuè tamen, & abuſiuè, prædicatus, Solus morbus dici poterit ſi per morſum actiones lædat.

Quod autem ad obiecta ſpectat, cum explicatione diluenda ſunt. Ad primum dicendum eſt, pediculos non prout ſunt animalia viuentia, morbos dici, ſed prout actiones corporis lædunt, dum vel adhærent cuti, vel latitant ſub cute; neque enim ſemper vagantur. Ad ſecundum, neganda conſequentia, cùm alia animalia in corporibus humanis non generentur, vt pediculi, & lumbrici. Ad tertium patet reſponſio ex ſuppoſito fundamento. Ad quartum reſpondeo, eſſe morbos in numero, nec ſemper eſſe extra partes, ſed aliquando ex partibus ipſis generari. Atque hîc vel diſtinguenda diſpoſitio pediculoſa à pediculis, vel dicendum morbos vagari per prædicamenta. Ad quintum, negandum eſt eſſe affectum contagioſum, cùm venenata, & putrida requiratur communicatio ad contagium efficiendum. Atque hinc patet, quomodò Phtyriaſis morbus ſit.

An Phtyriaſis ſit affectus puerilis.

PErmulti phtyriaſim communem eſſe morbum omnibus ætatibus volunt, nec reuera puerilem dici poſſe, cùm ab Hippocrate aphor. 25. & 26. lib. 3. inter pueriles affectus non enumeretur: contrà tamen Auicenna inter affectus pueriles reponit. Nos verò communem quidem

eſſe affectionem agnoſcimus, cùm omnes homines in quacunque ætate phtyriaſi laborare poſſint, ſi naturalis diſpoſitio ad actum reducatur: reuera tamen pueris admodum eſſe familiarem exiſtimamus; tum ob varias humiditates excrementitias, & putredinoſas quibus abundant: tum quia, cùm tinea, achoribus, & fauis frequenter tenrentur; inde accidit, vt ex putrida illa illuuie pediculi facilè ſuccreſcant in capite, neque eſt quòd Hippocratem obiiciant, cùm quamplures alios pueriles morbos non propoſuerit in illo aphor. Huic opinioni acquieſcit Ariſtoteles 5. de Hiſtor. animalium, puerili ætate (inquit) pediculis plus ſcatent capita; virili minùs: ratio eſt ſecundùm Scaligerum in comment. quia humidiore calore, maioréque abundant; retinetur ſiquidem in capitis cute, & in capillis calor, & humor ſuperfluus, ibique ſedet nec fluit, vt aliunde.

De generatione pediculorum.

MIrandum ſanè, quomodò tam parua, & ſordida animalia tantas querelas in animis, & in ſcriptis Philoſophorum, ac Medicorum excitare potuerint; eorum ſiquidem generatio ita controuerſa, & confuſa eſt inter eos, vt vix appareat, quid de ea ſentiendum ſit: Noſtrum iam eſt cauſarum ſeriem, & concurſum ſigillatim examinare, & quid ſecundùm rei veritatem, & experientiæ fidem de pediculorum ortu, & propagatione credendum ſit, liberè pronuntiare. Priuſquam autem cauſarum hiſtoriam aggrediamur, ſupponendum eſt, duplicem eſſe generationem pediculorum; vniuocam vnam, alteram verò æquiuocam, ſeu ſpontaneam: vniuocam non agnoſcit Ariſtoteles, ideóque antequàm vlteriùs progrediamur, examinanda philoſophi ſententia.

An pediculi reuera generent, & perfectè, dum lendines procreant.

PEdiculos animalia eſſe admodum fœcunda, magno hominum detrimento experientia declarat: ita enim copioſè ſe multiplicant in corporibus humanis, vt prodigioſa videatur eorum productio: an verò talis multiplicatio per viam generationis vniuocæ, an æquiuocæ tantùm perficiatur, dubitari poteſt. Ariſtotel. 5. animalium hiſtor. cap. 1. vniuocam generationem excludere videtur, dum pediculos generare quidem lendines ſcribit, ſed præterea nihil, ideóque productionem inutilem, & imperfectam appellat, cùm ex lendibus parentum ſpecies non inſtauretur. Scaliger in comment. Ariſtotelem accuſat, & falſum eſſe quod proponit liberè affirmat; quia inquit, è lendibus pediculi oriuntur, & hoc veriſſimùm eſſe videbis in infantibus, cùm non detractis frequenti pectine lendibus magnum in modum exereſcit multitudo pediculorum, & pedicellis excluſis ſpolia hærent capillis, quæ non crepitū edunt ſi vnguibus comprimantur, vt ante excluſionem: deinde certum eſt permultos ex vno vel duobus tantū pediculis quos ex contactu pauperum acceperunt, ita poſtea corpora cùm veſtibus referta habere, vt vix cedant remediis, idipſum confirmat etiam experientia in plattis, ſeu morpionibus; producunt ſiquidem oua, ſeu lendines, ex quibus poſteà platticelli: quare cùm hæc ita ſe habeāt ſecundùm experientiam, ſub Ariſtotelis pace concludendum pediculos eſſe

eſſe animalia ouipara, & ex lendibus reiectis poſt coitum per viam generationis vniuocæ pedicellos oriri, quando ſcilicet à calore partium foueneur ante excluſionem.

De cauſis generationis pediculorum.

CAuſæ ſpontaneæ generationis pediculorum, vel ſunt generales, vel adiuuantes; generales quatuor ſunt efficiens, materialis, formalis, & finalis: adiuuantes verò, ſeu primitiuæ variæ exiſtunt, vt æſtas, ſexus, victus ratio, habitus corporis, tempus, & regio: de quibus omnibus ſigillatim agendum erit. Porrò, quia inter generales cauſas primum obtinet locum efficiens, quæ reuera generatiua eſt, ideo de cauſa efficiente pediculorum in primis tractandum.

De cauſa efficiente.

IN procreatione pediculorum duplex eſt agnoſcenda cauſa efficiẽs: vniuerſalis vna, quæ externa, & remota, calor ſcilicet cœleſtis, quem Auicenna creatorem appellat, vel vis quædam generans cœlitùs infuſa; altera verò particularis, & proxima. Calor videlicet duplex, putredinalis, & natiuus, qui tamen diuerſo modo, vt poſtea dicetur, concurrunt. Hîc autem obſeruandum, calorem illum vniuerſalem in vniuoca pediculorum generatione determinari à pediculis, cùm efficienter cócurrant, dum coëunt, & lendines procreãt, in ęquiuoca verò, calorem illũ cœleſtem determinare, & viuificare materiã præparatam; vel ſaltem illius vicarium calorem ſcilicet natiuum. Quod autem ad cauſam particularem ſpectat, dubitari hîc poteſt, quomodò putredinalis calor interuenire poſſit, cùm non ſit generatiuus, ſeu corruptiuus. Sed dicendum eſt, calorem illum non in eo gradu ita putredinoſum eſſe, vt generationem pediculorum impedire poſſit: licet enim ratione noſtri talis dicatur, tamen ratione ſubiecti, & futuræ procreationis talis reuera non eſt; quinimò diſponit materiam ad coctionem faciendam; poſteà verò caloris natiui miniſterio materia cocta viuificatur, & informatur; ſicque generatio æquiuoca perficitur. Deinde ſupponendum, quòd materia illa, quam putridam appellamus, poſt coctionem proportionata redditur naturæ pediculorum, & ſeminalis principij rationem habet. Sed iam de caloris natiui interuentu maior eſt difficultas; accuſanda ſiquidem videtur natura, quòd talia animalia ſordida, importuna, & infenſa procreet; verùm cùm habeat rationem agentis æquiuoci, & cùm ſine conſilio animóque nocendi operetur, excuſanda videtur; quinimò illius vis admiranda in tali productione, cùm Solis potentiam imitetur, dum in terra varia animalia æquiuocè generat. Sed nunc ad cauſam materialem veniamus.

De cauſa materiali pediculorum.

MAterialis pediculorum cauſa, quando per viam ſpontaneæ generationis producuntur, admodum controuerſa eſt apud authores noſtros. Ariſtoteles ex carne pediculos generari exiſtimat. Theophraſtus illius diſcipulus ex ſanguine corrupto. Galenus, & Auicenna ex tertiæ coctionis excrementis. Alij non ſolùm ex quatuor humoribus, ſed etiam ex aliis excrementitiis, ita vt vix appareat, quid ſecundum rei veritatem in tanta opinionum confuſione credendum ſit. Examinanda

nunc Ariſtotelis ſententia, tum etiam Theophraſti, & aliorum; priuſquam, quid de cauſa materiali pediculorum tenendum ſit, explicemus.

An ex carne corrupta generentur pediculi, vt vult Ariſtoteles.

Ariſtoteles 5. de hiſtor. animalium, cap. 26. pediculos ex carne generari ſcribit; & Scaliger in Comment. eſſe animalia carniuora agnoſcit, non quòd ſugant vt culices; ſed quòd rodant, vt in mari, & in Caſtris experiri licet: Nos tamen pediculos, & erodere, & ſugere exiſtimamus. Doctiſſimus Mercurialis, vt probet ex carne non produci iſta animalia, duo contra Ariſtotelē obiicit: vnum eſt, quòd in capitis cute, vbi nulla, aut minima apparet carnis portio, tanquam in ſylua ſuccreſcit, & habitat infinita pediculorum multitudo: Alterum eſt, quòd in ſecunda, & tertia hecticæ ſpecie pediculi abundant, cùm tamen conſumpta ſit carnoſa ſubſtantia. Sed hæc leuiora ſunt: non enim ita carnoſa moles eſt imminuta in hectica, vt ſupponit Mercurialis; deinde capitis cutis carnoſa eſt: adde, quòd carnis nomen ad cutem extendi poteſt, cùm ex Galeno vnaquæque pars propriam habeat carnem. Alia ſunt quæ magis vrgere videntur. Si enim ex carne corrupta pediculi ſuſcitarentur, in profundis vlceribus apparerent, & in cadaueribus humanis etiam generarentur: at hoc eſt abſurdum. Nos ſanè Ariſtotelis ſententiam abſolutè veram non eſſe agnoſcimus, cùm ex carne tantùm excluſiuè loquendo non generentur pediculi: excuſandum tamen philoſophum cenſemus, cùm in eo loco de vera vlteriori phtyriaſi agat, in qua cutis, & caro ob exuperantiam, & putredinem humorum abeant in pediculos. Quòd verum eſſe apparet ex contextu, dum Ariſtoteles Alcmeonem Poëtam, & Syrium Phocilidem interemptos, & deuoratos fuiſſe à pediculis narrat: apparet etiam philoſophum de interno pediculorum ortu agere, dum ita loquitur: priuſquàm prodeant, inquit, extant puſtulæ puſillæ, quas ſi acu aperias, exeunt pediculi: quare dum intrà cutem, vel ex humoribus, vel ex ſubſtantia cutis, aut carnis producuntur pediculi, vera eſſe poteſt Ariſtotelis opinio; non autem dum extra cutem generantur, vel vniuocè, vel æquiuocè, vt ex ſequentibus manifeſtum erit.

An ex ſanguine corrupto generentur, vt vult Theophraſtus.

Theophraſtus Ariſtotelis diſcipulus lib. 2. de cauſ. plantar. ex ſanguine corrupto pediculos ſuſcitari ſcribit, proinde ad ſanguinis ſuccum conuerti. Doctiſſimus Mercurialis in Theophraſtum, ita inſurgit: ſi ex ſanguine corrupto orirentur pediculi in febribus ſanguineis putridis infinita appareret pediculorum multitudo, & pediculi etiam rubri apparerent; at vtrumque falſum eſſe docet experientia. Sed ſanè vtraque obiectio vana eſt; neque enim producuntur, in febribus ſanguineis; quia non putreſcit ſanguis in loco idoneo, cùm in venis ex ſanguine corrupto naſci non poſſint, vt vermes; quia natura illud pati non poteſt: adde quòd calor febrilis cùm acrior ſit, non eſt generatiuus: Deinde dari pediculos rubros contrà Mercurialis ſententiam certum eſt; & prætereà dum ſanguis putreſcit, colorem naturalem non ſeruat, vt docet Galenus; ideóque conſequen-

tia coloris in pediculis ex ſanguine ortis neganda ; Neque tamen nos Theophraſti opinioni acquieſcimus, licet Mercurialis obiectionem improbemus , cùm non ſemper ex ſanguine generentur pediculi, dum extrinſecus vniuocè,vel æquiuocè producuntur , vt ex ſequentibus manifeſtum erit : aliquando autem dum intrinſecus procreantur ex humoribus ſanguineis per cutis , & carnis ſubſtantiam diffuſis , & diſpoſitis exurgere poſſe confitemur.

An ex humoribus tertiæ coctionis oriantur pediculi, vt volunt Galenus , & Auicenna, vel etiam ex aliis.

GAlenus, & Auicenna pediculos ex calidis tertiæ coctionis excrementis in cute retentis , & coacervatis generari agnoſcunt. Hæc tamen opinio quaſdam videtur pati difficultates ; cùm enim fuliginoſa illa materia acris ſit & mordax , ac proinde inepta ad generationem, vapórque ſeroſæ ſubſtantiæ , vel ſudor etiam ſalſus effluat ad cutem, potiùs videtur talem productionem impedire, quàm promouere : Cum quæ ſalſa ſunt , & acria arceant putredinem : Sed Auicenna , illiuſque interpretes , vt obiectionibus ſatisfaciant, propoſitam ſententiam ita explicant , & ſtatuunt talem materiam neque eſſe acrem,aut mordacem,vel ſalſam , ſed ſubdulcem , & glutinoſam, neque virulentam, aut omninò putrefactam ; ſed in leuiori tantùm gradu mutatam ; atque ita ex minùs impura portione illius pediculos vi coloris naturalis produci : Nonnulli ex quatuor humoribus hæc animalcula oriri exiſtimant ; rubros, ex ſanguine; albos,ex pituita; flauos,ex bile ; & nigros,ex melancholia.

Quid de cauſa materiali pediculorum ſentiendum ſit.

IAm vt conſtet , quid de cauſa materiali pediculorum credendum ſit , ſupponendum eſt , variam eſſe poſſe illorum materiã, prout vniuocè , vel æquiuocè producuntur , & prout extra cutem in ſuperficie , vel intrinſecùs generantur. Generationis vniuocæ cauſa materialis ſunt lendines, vt ex ſuperiori diſputatione conſtat contrà Ariſtotelem:æquiuocæ vero , quæ in ſuperficie cutis perficitur, materia proxima, & continens eſt humiditas calida humida in cute redundans ex reliquiis tertiæ coctionis profluens ; ſed potiſſimùm ex ſanguinis pituitoſi ſordibus , quæ tamen virulentæ non ſint, aut in vlteriori gradu putrefactæ; ſed quoad concoctionem viuificationis capaces , dum à natura minimè otioſa vi caloris informatur. Hîc obſeruandum , illam eſſe materiam communem vulgarium pediculorum ; plattas verò , ſeu morpiones à pituita glutinoſa produci ; Cirones verò, quæ inter cuticulam,& cutem excurrunt , à ſanguinis , vel pituitæ reliquiis, quibus admixtum eſt aliquid flauæ , vel atræ bilis tenuioris. At verò pediculi qui intrinſecus, generantur v.g.in cute vera,aut inter cutem, & crinem , aut in ſubſtantia cutis, & carnis, exoriuntur , vt ſuprà fuit demonſtratum in vlteriori Phtyriaſi.

De cauſa formali , & finali Pediculorum.

CAuſa formalis pediculorum duplex eſt ; viſibilis vna & quantitatiua , figura ſcilicet : altera ſubſtantialis , anima videlicet ſenſitiua , cùm ſint animalia viuentia

ſenſu, & motu prædita. De cauſa finali maior eſt difficultas; Auicenna conſumptionem putridorum humorum agnoſcit; Auerroës inotioſitatem naturæ, ne videatur otiari, ſed ſemper aliquid producere. Quintus Serenus, vt abrumpantur ſomni, & vt vigilēt homines, atque curis incumbant. Sed ſanè propoſitæ de cauſa finali pediculorum opiniones cenſura dignæ mihi videntur: Prima, quòd pediculi non nutriantur putridis illis humiditatibus, ſed ſucco ſanguineo: ſubſtantiam enim cutis, & carnis erodunt, atque ſanguinem ſugunt. Quòd ſi ad materiale generationis principium talis conſumptio referatur, falſum eſt ex putridis humoribus ſimpliciter generari pediculos; ſed ex concoctis, vt ex ſuperioribus patet. Deinde qui vniuocè producuntur, cauſa finali carerent: Secunda opinio etiam ridicula, cùm miſerando illo remedio ad excitandas curas non egeant homines; ſic enim & alij morbi eundem finem haberent; quare agnoſcendum eſt interruptionem ſomni, atque vigiliarum eſſe ſymptomata morbi pedicularis. Tertia pariter reiicienda, quòd natura non indigeat tali productione, cùm ſatis ſit occupata in functionibus, exercitiis, & vitæ conſeruatione. Quare de cauſa finali ita ſtatuendum cenſemus: Pediculi tripliciter poſſunt conſiderari, vel prout morbi ſunt; atque ita cùm ſint contrà naturam, fine carent: vel prout ſunt animalia viuentia, tuncque finem habere poſſunt vniuerſalem, & proprium: vel prout in Medicina vſum aliquem præſtant; ſic apud Belgas commendantur aduerſus morbum Regium: Alij laudant ad hydropem, credentes aſſumptos pediculos ſoluere obſtructiones; ſed cùm ciuiles hominum mores à tam fœdo remedio abhorreant, abſtinendum cenſemus, præſertim cùm ridiculum videatur talia animalia aſſumpta motu progreſſiuo poſſe aperire vias, vt ſupponunt; certum ſiquidem eſt, ea mori in ventriculo poſt aſſumptionem.

De cauſis adiuuantibus productionem pediculorum.

PRæter quatuor generales productionis pediculorum cauſas, aliæ ſunt adiuuantes, quæ illorum ortum promouent; vt ætas, ſexus, otium, regio, venus, negligentia circa munditiem corporis, leuis fricatio, conuerſatio cum pediculoſis, diſpoſitio morboſa, & praua victus ratio; de quibus ſigillatim agendum. Inter ætates, puerilis pediculos procreare ſolet, vt conſtat ex ſuperiori diſput. Secundò, ſexus etiam muliebris ex Philoſopho, propter exuberantem humiditatem pediculis obnoxiam etiam occaſionem præbet; quemadmodum & Tertiò etiam, quòd calor natiuus torpeſcat, vnde accidit vt excremēta faciliùs putreſcant: Quartò, quædam loca habent hoc peculiare, vt pediculoſos homines reddant, & vermibus obnoxios: Quintò, negligentia circa corporis munditiem, & mutationem veſtium; ideò pauperes, & remiges in nauibus pediculorum multitudine vexantur, quia ſordes corporis non eluunt: Sextò, conuerſatio cum pediculoſis multiplicat etiam prouentum: Septimò, leuis fricatio, ſi caput potiſſimùm ſit vitioſum, & immundum, quia excitat materiam, nec reſoluit, ſed calefacit ipſam, & ad generationem diſponit. Sic & Octauò, coitus in immundis corporibus idem præſtat: nam qui frequenter coeunt, ſi non lauentur ſæpe, & ſudorem, ſeu ſor

ſordes non detergant, pediculis,& plattis vexantur. Præterea ſunt quædam veſtes, quæ mirabiliter pediculos procreant, quales ſunt quæ fiunt ex lanis ouium à lupis morſarum, & laceratarum: quia remanet quædam contaminatio contagioſa,quę in vellera, & in pelles defluit; ſic Plutarchus veſtes, & lanas morticiniorum pediculos facere teſtatur. Nec eſt, quòd obiiciant increduli, lanam ſæpiùs ablui, purgari,& defæcari antequam ex ea panni conficiantur: nam experientia demonſtrat, veſtes ex tali lana confectas vitium illud conſeruare: ſic etiam Nonò,datur morboſa quædam diſpoſitio,in qua multiplicantur pediculi; vt in ſecunda, & tertia hecticæ ſpecie, & in purulentis: quia pus humores corrumpit, & humores vitiati, & à calore natiuo calefacti illa animalia procreant: Decimò, denique victus ratio facit ad pediculorum generationem: ſunt enim quædam alimenta, quibus ſi veſcantur homines,pediculis tentari ſolent; vt ſunt Caſtaneæ,ſed potiſſimùm ficus; de quibus prout veritas, & ratio nobis demonſtrat, eſt diſputandum.

An,& quomodò ficus ad pediculorum generationem faciant.

GAlenus 2. de Aliment. facult. Paulus,Oribaſius, Auicenna,& Arabes omnes eſum caricarum pediculos producere agnoſcunt; quia ſanguinem humidum, & ſpumoſum generant,qui cùm ad cutem,ex Galeni ſententia,natura ſua tendat,& ſub cute retentus quodammodo putreſcat, in pediculos facilè conuertitur: contra tamen Iobertus Ficus prima menſa ſumptos non poſſe nocere tradit, nullaque proprietate,peculiari pediculos gignere exiſtimat, cùm aluum emolliant, ſuccum dulcem,& naturæ amicum ſuppeditent, & pinguiora corpora reddant. Nos ſanè experientiæ fide conuicti Galeni, & Arabum ſententiæ acquieſcere cogimur; præſertim cùm ſuccus ille pinguis caricarum natura ſua ad cutem vergens, ob viſciditatem facilè retineatur, & corrumpatur circa cutem: ſi tamen liberè permeare poſſit, & à natura ſubigi, exiſtimamus cum Ioberto ficuum vſum,& ventrem mollire, & pinguiora corpora reddere; dummodò in debita quantitate, & cum electione ſumantur.

De loco generationis pediculorum.

LIcet pediculi, & in cutis ſuperficie, & inter cuticulam, atque cutem, & in ſubſtantia cutis, & carnis procreari poſſint; communiter tamen locus generationi,nutritioni, & habitationi pediculorum magis idoneus eſt cutis; atque inde recidit, vt pedicularis morbus inter cutaneos affectus reponatur. Obſeruandum tamen, quòd licet cutis vniuerſalis ſit pars ſubſtantifica, & localis pediculorum, cùm vbique poroſa ſit, & vbique ſordes oriantur; locus tamen magis opportunus eſt,vel cutis capitis, in qua ratione pilorum, tanquam in ſylua frequenter morantur, vel emunctoria axillarum,& inguinum, vbi copia excrementi colligitur, quæ pilis adhæret, tum etiam circa collum ob ſudoris copiam generatur.

De differentiis pediculorum.

PEdiculorum tres ſunt præcipuæ differentiæ, loco, & corporis figura diſtinctæ. Prima eſt vulgarium pediculorum, qui capitis capillos plerumque occupãt, hi oblongi ſunt, nigricãtes,craſſiores in poſtica parte,

acutiores in capite; & quia ſex pedes habent ſepedes appellantur: qui autem in aliis corporis partibus gignuntur, albiores ſunt. Secunda differentia eſt plattularum, ſeu plattarum, ob latitudinem corporis (vulgus morpiones appellat) alij pediculos inguinales nuncupant, quòd circa pubem potiſſimum reſideant, licet aliquando barbam, ſupercilia, & axillas occupent. Tertia, differentia eſt cironum, qui inter cuticulam, & cutem ſerpunt, ſeſe per cuniculos inſinuantes, & veſiculas excitantes, cum moleſtiſſimo pruritu; apparent autem præcipuè in manibus, & pedibus eorum qui ſcabie laborant: albi ſunt & rotundi, ita tamen parui, vt quaſi atomi videantur, extracti cum acu, ſupra vngues poſiti mouentur, atque altero vngue preſſi non ſine ſono crepitant. Doctiſſimus Mercurialis in deſcribendis differentiis pediculorum turpiter mihi erraſſe videtur; Primò, quòd lendines inter pediculorum differentias reponat, cùm ſint oua, ex quibus pediculi, vel morpiones generantur: Secundò, quòd eandem eſſe omnium pediculorum materiam exiſtimet, cùm conſtet diuerſam eſſe: Tertiò, quòd pediculos à plattis diſtinguat ratione motus, & pedum; credit enim morpiones moueri ſemper infixas, nec ambulare ob defectum pedum, cùm experientia conſtet, morpiones pedes habere, & ambulare, licet non ita liberè moueantur de loco ad locum, vt pediculi, firmiúſque adhæreant: Atque hinc patet Mercurialem parum fuiſſe ſollicitum in differentiis pediculorum ſtabiliendis. Reliquas pediculorum differentias à Colore, magnitudine, aliiſque accidentibus deſumptas libenter relinquimus, vt ad ſigna veniamus.

De pediculorum ſignis.

SIgna morbi pedicularis, vel diagnoſtica ſunt, vel prognoſtica: illa ſatis per ſe clara, cùm ſenſibus pateant; hæc autem varia eſſe poſſunt. Primum, morbus pedicularis vulgaris turpis eſt affectio tœdio plena & importuna ob pruritum, & punctiones, vigilias, & inquietudines: at phtyriaſis vlterior pernicioſa eſt, & aliquando lethalis. Secundum, ex Ariſtotele, quibus in capitis capillis pediculi redundant, meliùs habent; quia illa animalia generatione, & nutritione abſumunt excrementorum copiam; verùm an tale prognoſticum verum ſit, dubitari poteſt, tum quia excrementa illa non abeunt in nutritionem, vt ſupponit philoſophus, tum quia varia ſymptomata, eaque admodum moleſta pariunt. Tertium notum eſt, & vulgare; quòd ſcilicet pediculi morituros deſerant; vnde autem hæc accidant, explicandum. Quidam fugam illam referunt ad ſenſibilem frigiditatem moribundorum. Alexander verò exiſtimat, pediculos opus habere tepore, & ſucco ſanguineo, dulcíque, continuáque exhalatione; quibus cum deſtituantur, in corporibus morituris, facilè fit, vt ipſa deſerentes quærant meliora loca, & ex veteri hoſpitio demigrent. Supponendum autem non eſt, pediculos ante mortem fugere propter frigiditatem moribundorum; cùm quædam cadauera per horas aliquot calida appareant, certúmque etiam eſt, talem fugam pediculorum non ſtatim accedere in vlteriori phtyriaſi in qua corpora humana ab illis miſerè laniantur. Sed iam priuſquàm ad curationem veniamus, ſequens problema ſoluẽdum; cur ſcilicet ex cadauerum putredine non

exſur

exſurgant pediculi, vt & vermes, cùm in viuétibus corporibus & vermes, & pediculi æquiuocè generentur. Ad hoc reſpondeo, illud accidere ob defectum cauſarum; communiter enim ex calidis humidiſque tertiæ concoctionis excrementis generantur pediculi; & licet putreſcant cutaneæ partes cadauerum, non tamen conuenienter concoquuntur, & diſponuntur ad productionem pediculorum; non enim ex quolibet quodlibet ſimpliciter generatur; Deinde deficit caloris natiui concurſus, quia putredinalis cum externo ſufficiens non eſt.

De curatione præſeruatiua morbi pedicularis.

CVratio morbi pedicularis duplex eſt inſtituenda; præſeruatiua vna, altera verò perfecta: illa autem conuenienti victus ratione, quæ non ſolùm circa rerum non naturalium vſum, ſed etiam circa corporis cultum verſatur, dependet; quare habenda erit in primis ratio veſtium, & linteorum; vt ſcilicet omnia munda ſint. Cauendum ne veſtes conſertæ ſint ex lana morticiniorum, vel ouium laceratarum à lupis; quia experientia compertum eſt, facere ad pediculorum prouentum. Deinde linteamina ex lino conflata eſſe debent; quia vt obſeruat Plutarchus, olim Ægyptij Sacerdotes lineis veſtibus, & linteis vtebantur ad arcendum pediculorum prouentum: prætereà corpus mundum ſeruandum frequenti mutatione induſiorum; fugienda etiam conuerſatio eorum, qui pediculis abundāt. Quod autem ad victum ſpectat, cruditates euitandæ, & abſtinédum à cibis craſſis prauique ſucci; cauendum ab ouibus, quæ pediculis nimis abundant, à Caſtaneis; ſed potiſſimùm ab vſu ficuum, ſecundùm Galeni conſilium: carnes, & fercula condita eſſe debent aceto, vel omphacio, aut ſucco limonum aurantiorum, vel acetoſæ: exercitatio neceſſaria, dummodò poſt ſudorem ſordes eluantur: Balnea etiam ad corporis cultum ſpectant ad tergendam corporis illuuiem; potus ſit vinum dilutum; quòd ſi corpora impura appareant, purgatione Cacochymia auferri poterit. Sed nunc ad veram, & legitimam curationem veniamus.

De curatione perfecta morbi pedicularis.

ANtequam ad veram morbi pedicularis curationem veniamus, obſeruandum, an pediculi ſint tantùm in cute ob neglectam corporis, veſtiúque cultum; vel ob conuerſatioē cum pediculoſis: tunc enim facilè fugari & interimi poſſunt; an verò intus generentur: quia tunc humorum prauitatem, & prauam partium internarum, totiuſque habitus diſpoſitionem ſignificant, ideóque difficiliùs multò curantur. Hac ſuppoſita obſeruatione ad praxim veniendum.

Curatio morbi pedicularis à duabus pendet indicationibus; Prima eſt, vt demus operam ne pediculi ampliùs naſcantur; Altera eſt, vt qui iam nati ſunt, fugentur, vel interimantur. Generatio pediculorū quatuor modis impediri poteſt. Primò, conuenienti victus ratione: Secundò, ſublatione impuritatis internæ, quæ cauſæ euidentis rationem habet, idque per purgationem & venæ ſectionem: Tertiò, correctione intemperaturæ viſcerum: Quartò, mundificatione, & relaxatione pororum: fuga verò & enecatio pediculorum con

conuenientibus remediis poſteà deſcribendis aggredienda erit. Victus ratio eadem imperanda quæ in cura præſeruatiua. A diæta deinde ad præparationem humorũ, purgationem, & venæ ſectionem veniendum; vt ſcilicet praui, & putridi humores poſt præparationem educantur; quare præmiſſo clyſtere, ſequenti apozemate erit præparanda, & vacuanda impuritas interna.

Acc. radic. helen. ℥.j. fol. cichor. buglóſ. fumar. agrimon. lupulor. an. M.j. ſummit. abſinth. pontici ſcord. & origa. an. M j. agar. trochiſ. ℥. ß. ſemin. cartha. contuſi ℥. ij. fol. ſenn. mundato. ℥. j. ß. Caryophilor. par. ij. ſemin. aniſi & fœnicu. an. ʒ. j. flor. cicho. bugloſ. Calendu. an. p. j. decoquantur, in colat. ſ. q. diſſol. ſyr. de cichor. compoſ. cum rhab. ℥. iiij. fiat apozem. & aromatize. ʒ. j. pulu. triaſantal. pro quatuor doſibus. In prima doſi diſſol. Cathol. ℥. ß. fiat potio, qúam capiat cum regimin. artis. Poſtridie primę doſeos celebranda erit venæ ſect. pro ratione virium, & ætatis, vt vitium quod eſt in ſanguine poſitum tollatur. aperiri poterit baſilica cubiti dextri.

In 4. & vltima doſi, diſſol. confect. hamec. ʒ. iij. fiat potio, capiat vt ſupra. Hic autem obſeruandum præter ſolemnem iſtam purgationem ob morbi contumaciam opus eſſe vſuali quadam, ſæpiuſque repetita purgatione, tuncque pilu. ex aloe conueniunt. ſecundùm Galeni conſilium, vel Bolus ex ʒ. iij. hieræ, & ex ʒ. ij. elect. diacarth. cum ſach. rubro.

Ita ſenſim præparatis, & eductis humoribus, intemperies interna corporis corrigenda erit vſu theri. vel opiat. ſalomo. tum etiã potu decocti raſur. cor. cer. Dioſcorides prætereà laudat allium potum cum decocto origan. & pediculos ac lendes enecare affirmat, ſinapi etiam conferr. De Theriaca tamen dubitari poteſt, eò quòd ſecundùm Galenum, vſus carnis viperarũ pediculos procreet: verùm, cùm alia ſimplicia prædominentur, non eſt dubium, quin conferre poſſit: Allia verò quomodò vtilia ſint, non apparet: hac enim ratione pauperes & ruſtici, qui alliis frequẽter vtuntur, pediculis carerẽt: ſed dicendum ſecundùm authores omnes, allia fugare pediculos, atque hoc experientia comprobatum. Nunc priuſquam vlteriùs progrediamur, Diſp. an, & quomodo Staphyſagria conueniat morbi pedicularis curæ.

An Staphyſagria extrinſecus, & intrinſecus conueniat in morbi pedicularis curatione.

Staphyſagria ab effectu, quòd pediculos enecet, herba pedicularis appellatur, & ab authoribus noſtris in huius morbi curatione admodum celebratur, verùm circa vtendi modum dubitari poteſt, an quemadmodum extrinſecus admouetur vtiliter intrinſecus etiam maximè aſſumi poſſit. Qui vſum magis internum quam externum laudant, authoribus non carent; Primò, Dioſcorides cap. 150. lib. 4. præſcribit gr. 11. ſtaphyſagriæ cum mulſa ad purgandum humorem craſſum per vomitum. Secundò, Galenus 6. de med. ſimpl. facult. in apophlegmatiſmis vtitur ad pituitam, e capite purgandam. Tertiò, Doctiſſimus Mercurialis cap. 7. lib. de morb. cutan herbam, pedicularem præſcribit in apozemate præparante per ſpatium nouem dierum: Nos tamen internum illius vſum in morbi pedicularis curatione damnamus, eò quòd facultatem erodentem, & acriorem poſſideat, eadem ſiquidem ſtaphyſagria intrinſecus aſſumpta

pta fert eadem incommoda, quę Anacardia, & cantharides; quia adurit fauces, & palatum, vomitum concitat, ventriculum, & inteſtina erodit, atque exulcerat, & ſtrangulationem parit, vt declarat Matthiolus Comment. in cap. 5. lib. 6. Dioſcoridis. Neque obſtat eiuſdem Dioſcoridis authoritas obiecta, cùm ipſemet eodem loco poſt aſſumptionem gr. ſtaphyſagriæ continuò ambulandum eſſe, & mulſam bibendam conſulit ob periculum inflammationis, & ſtrangulationis: in apophlegmatiſmis minùs pertimeſcenda ob permixtionem; ſufficiet itaque externus ſtaphyſagriæ vſus ad pediculorum exterminationem, contra Mercurialis ſententiam. Sed ad remedia, quæ prauos humores, ſordeſque cuti adhærentes tollunt, cutémque mundificant, veniamus.

Inter ea lotiones, & balnea primum obtinebunt locum, dummodò ex aqua marina conficiantur, ob deterſoriam, & pediculis inimicam illius facultatem, quæ ſi deficit, decoctum æquiualens componendum erit.

Acc. rad. helen. & brion. an ℔. j. fol. betæ, mercurial. Cichor. ſaponar. an. faſcicul. j. lupinor. ℔. ß. ſal. & nitri an. quart. j. decoquantur in ſ. q. aq. pro Balneo.

Decocta particularia ex origa. abſinth. ſcord. cum ſale & nitro etiam conuenient.

Superſunt remedia topica pediculos fugantia, & enecantia, quæ exſiccantia ad arcendam putredinem, & tenuia ad penetrationem eſſe debent; qualia ſunt ſtaphyſagria, helleborus albus, abſinthium origanum ſcord. ruta, lupini, piper, allia, acetum, aqua marina, aqua aluminoſa, & ſimilia; inter omnia argentum viuum inſigni antipathia pediculos enecat; tùm etiam & medicamenta, quæ ex eodem conficiuntur, vt cinabarum, & aqua ſublimata: vulgaria itaque erunt eáque ſimplicia, aqua marina cum aceto, ſerum lactis cum aceto ſcyllitico, puluis piperis in lixiuio ſtœcadis mixtus, decoctum lupinorum, abſinthij, aloës, aqua in qua ſal vel alumen, aut nitrum diſſoluta fuerint: magis compoſita, & efficaciora erunt ſequentia.

Acc. ſemin. ſtaphyſag. ℥. ij. helleb. albi ℥. j. ſalis ℥. ß. arg. viui ℥. ß. axung. porci, & ol. laur. an. ℔. ß. ſapon. venet. quart. j. puluerat is puluerandis, fiat mixtio ad modum vnguenti.

Acc. argent viui cum axung. extincti ℥. j. ſulphur ʒ. ij. cum pomata vulgari fiat linimentum.

Hìc autem obſeruandum ab hydrargyri vſu in puerulis abſtinendum eſſe, eò quòd ſæuiſſima ſymptomata oriri multi obſeruarint.

Acc. ſalis commun. ℥. j. aloës ℥. ß. cinab. ʒ. ij. ſemin. ſtaphyſag. & piper. an. ℥. j. puluer. ſtœcad. ad pondus omnium fiat pulu. capiti inſpergendus poſt lotionem ex decocto abſinth. lupin. & ſtœcad. addito ſale, & ſulphure pauco, pro puerulis autem cucuphæ ita parari poterunt, antequam capiti admoueantur.

Acc. ſtaphyſag. abſinth. ſtœcad. origa. abrot. ſcord. rut. an. M. j. ſem. ſtaphyſag. ℥. ß. nitri, ſalis, alumin. ſulphur. an. ℥. j. decoquantur in huius decocti ℔. iiij. infunde argenti viui ℥. ij. agitentur diligenter, deinde remoueantur poſt infuſionem, poſteà linteum infundatur, & ſiccetur ſepties, tandémque ex eo cucuphæ, conficiantur quæ capiti puerulorum admoueantur hora ſomni.

Ad morpiones, ſeu platulas commẽdatur ſuffitus leuis ex cinab. dummodò vapor ad nares non pertingat: lotio vtriuſque carpi cum aqua ſub-

limata artificioſè correcta; tanta ſiquidem eſt illius vis, vt iſta animalia enecet,& adurat: Tertiò inunctio ex hydrargyro cum pomata extincto, & permixto,ſi alæ,& inguina,& aliæ partes in quibus reſident, inungantur; & dummodò poſteà lixiuio, & ſapone nigro abluantur.

Denique quod ad cirones,ſeu pedicellos ſpectat,extrahi debent cum acicula, deinde abluere oportet manus & pedes cũ aceto ſcyllitico, addito ſale; tandémque ſequenti linimento vti ad extinguendam prauam diſpoſitionem generatiuam.

Acc. argent. viui ℥.j. ſulphur. & cinab.an. ʒ. ij. cum pomata fiat liniment. hyoſciamum multi extollunt contrà cirones, ſed credendum non proprietate, ſed ſtupefactione tantùm prodeſſe ad pruritum, & eroſionem. Atque hæc de phytiriaſi ſufficiant:nunc de vermibus in corpore humano naſcentibus agendum.

De vermibus in homine naſcentibus.

CAPVT VI.

DESINANT humanæ naturæ adulatores, hominem audacis naturæ miraculum ſuperbum, adorandum animal, mundi principem, & Deo ſimilem tantoperè celebrare; iamque nobiſcum illius infœlicitatem deplorent corruptione, & fœtore inquinatum; ac vermibus vndiquaque diffluentem contemplentur, atque agnoſcant vermes eſſe homines; cùm in vermium ſubſtantiam humana compages conuertatur. Fœtum in vtero vermes adoriuntur, priuſquam lucem intueatur, teſte Hippocrate; vnde cordapſus congenitus, iam natam & viuentem à pubertia ad extremum vſque ſenium conſectantur, & varia eaque ſæuiſſima ſymptomata procreant, in inteſtinis quidem tormina diarrhæam, dyſenteriam, voluulum; in ventriculo vomitionem, cardialgiam, famem caninam, ſitim inexplebilem; in thorace febres,tuſſes, ſuffocationes; in cerebro terrores conuulſiones, epilepſiam:in vtero, & in veſica morſus,& dolores;in habitu maciem:ſicque totius humanæ œconomiæ ſtatum perturbant,& ſubuertunt: Imò, quod magis horrendum,viuentia etiam corpora corrodunt,dilaniant, conſumunt; vt de Antiocho Rege, Valerio Maximo,& Pheretina regna, aliiſque teſtantur hiſtoriæ. Denique cadauera humana turpiter deformare, & deuorare ſolent: & ideò conquerebatur olim Achilles apud Homerum, Thetidémque orabat, ne corpus Patrocli interempti à vermibus deformaretur:ibidem etiam Priamus Rex Mercurium deprecabatur, vt corpus filij ſui à vermibus præſeruaret. Agnoſcamus igitur nos humanæ naturæ deplorandam calamitatem, & interim verminationis illius cauſas inquiramus, totámque lumbricorum hiſtoriam naturalem,& medicam illuſtrare aggrediamur, vt à vermium iniuriis, ſi fieri poſſit, humana corpora liberentur.

Inter pueriles autem affectus,ſiue frequentiam ſpectemus,ſiue ſymptomatum varietatem,& ſæuitiam, verminatio primum obtinet locum: frequentiam ad puerorum ingluuiem, & lactis, atque alimenti vulgaris confuſionem,& corruptelã referunt authores noſtri: ſymptomatum autem varietatem ob lumbricorum motum, ac morſum, tum etiam ob putridam, & malignam exhaaltionem contingere agnoſcunt. Atque hinc apparet, quanta ſit ſubiecti iſtius

iſtius noſtri vtilitas, & neceſſitas in praxi medica exercenda, præſertim cum ferè omnes morbi pueriles, aut verminoſi ſint, aut cum vermibus implicati. Quare vt recta via progrediamur, & verminationis iſtius humanæ medicam hiſtoriam ordinatim complectamur de vermium, ſeu lumbricorum natura, & generatione, de cauſis, de locis in quibus generantur, de differentiis, & de ſignis tam diagnoſticis, quàm prognoſticis diſputabimus: deinde non ſolùm de curatione vniuerſali lumbricorum, qui communiter in inteſtinis procreantur; ſed etiam de particulari fuga & extinctione aliorum, qui vel in vlceribus, vel in dentibus, vel in aliis partibus gignuntur tractabimus.

Quid ſit vermis, ſeu lumbricus.

CVm à Verminum, ſeu lumbricorum natura auſpicanda ſit medica hæc noſtra hiſtoria, ante omnia inquirendum, quid vermis, ſeu lumbrici nomine audiendum. Permulti nomen vermis. Latinis patere volunt, & lumbricos ſpecialem differentiam vermium conſtituere: Nos autem medicè confundimus; & per vermes, ſeu lumbricos audimus viua omnia, quæ in ventre gignuntur. Potiſſimùm Diuinus Senex vermes feras appellat in coac. A cardialgia cum morſibus ventris, inquit illæ, feræ prorumpunt, & verminationem ferinum, & ſæuum affectum vocant authores noſtri. Porrò à vermibus verminatio deriuatur, quæ affectum verminoſum indicat; aliquãdo tamen multiplicem vermium productionem, & nonnunquam torſionem, ſeu cruciatum inteſtinorum ſignificat. Definitur autem vermis, ſeu lumbricus, animal in corpore humano viuente genitum, illius functiones lædens: imprimis animal eſſe nemo dubitare poteſt, cùm ſentiat, & moueatur, & cùm viuat, nutriatur, creſcat, & generet etiam ſecundum quorundam opinionem. Quòd ſi quis obiiciat cucurbitinos vermes non eſſe animalia, dicimus cum Ariſtotele, eſſe prolem ſeu fœturam lumbrici lati, ac referre formam animalium, nec adhuc eſſe perfectos vermes, & reuera animatos.

Secundò excluduntur omnes aliæ vermium differentiæ, quæ vel in aqua, vel in terra, vel in aliis animalibus, vel etiam in cadaueribus humanis generantur, cùm de lumbricis tantùm in corpore humano viuente productis quæſtio ſit. Denique tertia definitionis pars, quæ functionum læſionem continet, vermes inter morborum numerum reponit. Verùm quia durior multis videtur hæc doctrina, inquirendum & explicandum.

An, & quomodò lumbricus morbus ſit.

QVi lumbricum è morborum cenſu, & numero excludendum volunt, multa obiiciunt. Primò credunt illud eſſe contra animalis viuentis naturam: abſurdum ſiquidem videtur affirmare, animal eſſe morbum, cùm nec intemperaturæ, nec prauæ conformationis, nec ſolutionis continui rationem habere poſſit. Secundò potiùs vt cauſam morbificam, quàm vt morbum agnoſcendum ex eo probant, quòd febrem, vlceratioñe, epilepſiem, alioſque affectus inferat. Tertiò, certum eſt, vermes latere per plurimos menſes in inteſtinis, aliquando ſine noxa, neque actiones lædere, ſed prauos humores abſumere, teſte Aui-

cenna; & cum ſubſtantiæ ſint, non qualitates, nec partibus adhæreant, ſed in cauitatibus contineantur, atque huc illuc diſcurrant ſine permanentia, morbos aut dici, aut eſſe non poſſe affirmant. Poſtremò confuſionem morborum repræſentant, ſi enim lumbricus morbus eſſet, tot eſſent morbi, quot lumbrici, quod ridiculum videtur; quinimò vermium excluſionem mortem præſagire ex Hippocratis oraculis proferunt. Quod verum non eſſet, ſi morborum haberent rationem. Contrà tamen Galenus, cuius iudicio cogimur nos acquieſcere cap. 8. l. de diferent. morbor. & cap. 10. lib. 14. method. lumbricum agnoſcit eſſe morbum in numero, & toto genere præter naturam eſſe. Neque tamen agnoſcendum lumbricum, vt animal eſt, vel vt ſubſtantia, morbi naturam conſtituere; ſed vt eſt præternaturalis diſpoſitio primò, & per ſe functiones lædens. Cauſæ etiã morbficæ rationem habere, non negamus, ſub vario tamen reſpectu, vt & ſymptomatis, cùm retineatur contra naturam, & licet quieſcant, ac ferientur aliquando vermes, nihilominus non deſinunt eſſe contra naturam in cauitatibus inteſtinorum; quæ quidem licet partes non ſint, ſunt tamen de natura partium, & in illis obſtructiones generantur. Quod autem ad permanentiam ſpectat, dicendum, diſcurrere quidem vermes, quia ſunt animalia viuentia; reſidere tamen poſt motum in corporis partibus, atque ibidem functiones lædere: neque excuſanda mora ob conſumptionem excrementorum putridorum, cùm alimenta etiam abſumant, maciémque inferant. Denique conſequentia pluralitatis morborum nullius eſt momenti, cùm eadem remedia contra multitudinem agant; neque inde inferenda morborum diſtinctio, ſed ſufficit credere à maiori copia vermium grauiorem inferri noxam.

Quod autem ad excluſionem ſpectat, aliquando ſalutem, vt dum itur ad criſim ex Hippocrate, in coac. ſignificat; aliàs periculum, vt dum in principiis febrium malignarum vermes reiiciuntur: neque accuſanda natura, eò quòd concurrat ad generationem vermium, atque innocenter morbos generet, cùm ſine conſilio, aut animo nocendi operetur. Concludamus igitur, lumbricum habere rationem morbi in numero aucto, ſecundùm Galeni doctrinam.

De generatione lumbricorum æquiuoca, & vniuoca.

CVm ex Ariſtotelis placitis in animalium procreatione, duplex ſit agnoſcenda generatio; vna vniuoca, & communis, quæ tam in viuiparis, quàm ouiparis, ſexus diſtinctione, & vnione perficitur: Altera æquiuoca, ſeu ſpontanea, quæ per viam putredinis, & coctionis caloris cœleſtis putredinalis, & natiui miniſterio mirabili quodam modo ſuſcitatur. Iam explicandum, quomodò vermes in corporibus humanis viuentibus conſentiente etiam natura generentur. Vniuocam illorum productionem agnoſcere in primaria generatione ridiculum eſſet. Quòd ſi quis obiiciat, cordapſum congenitum, dicendum eſt ex Hippocrate, raro generari in fœtu, idque paulò ante excluſionem ex materia ſtercoroſa, reſidente, & putreſcente in inteſtinis. Excludenda igitur eſt omninò vniuoca illa vermium, eaque primaria procreatio; Cùm per viam putredinis, potiſſimùm poſt partum in toto pueritiæ decurſu intro-

troducantur; ſed an ita æquiuoca producta in corporibus humanis poſteà generare poſſint, & fœturam excludere, inquiſitione dignum eſt.

An vermes generent.

GRauis ſanè, & difficilis eſt propoſita difficultas, an ſcilicet vermes generent in corporibus humanis viuentibus: Qui negant, has afferunt rationes; Prima vermes nec ſexu diſtinguuntur, nec coëunt, vt conſtat: Nullus enim eſt qui vnquã viderit vermes, aut coëuntes, aut parturientes: Secunda æquum non eſt, vt putredine genita confeſtim propagatione augeantur, quia ſi conceſſa eſſet vermibus facultas illa generatrix, tanta ſubſequeretur multiplicatio, vt indè periculum eſſet, ne humana corpora dilaniarent, eroderent, atque abſumerent: contra tamen alij auctoritate, & rationibus impulſi agnoſcunt primam illam generatiuam in lumbricis. Primò, inquiunt, Ariſtoteles 5. de hiſt. animalium cap. 19. inter vermes ſolos latos parere affirmat, & quid ſimile ſemini cucurbitæ procreare: Secundò, Hippocrates 4°. de morbis, vermes rotundos reuera parere pronuntiat; non autem latos, licet parere videantur: Tertiò, accedit in ſubſidium ratio, generationem ſiquidem æquiuocam ſubſequitur vniuoca, teſte experientia: nam mures æquiuocè producti, poſteà vniuocæ generant, tum etiam inſecta, atque pediculi ipſi in corporibus humanis. Nihil igitur impedit, quin more aliorum generare poſſint vermes. Denique obſeruatum a Manardo, aliiſque permultis doctis viris fide dignis, vermes quamplurimos per medicamenta expulſos vermiculos minores tenui filo ſimiles in ventre habentes. Nos ſanè quid ſentiamus vix audemus pronuntiare, mouent tamen animum Ariſtotelis, & Hippocratis auctoritates, quinimò ratio exemplaris vincit fidem noſtram: quid enim obſtat, quin generare poſſint vermes, præſertim ſi poſt diuturniorem moram ad perfectionis cuiuſdam ſtatum perueniant: non quidem per ſexus diſtinctionem, aut per coitum, cùm ex Ariſtotele multa animalia ſine ſexu, aut coitu vniuocè producantur; ſed certo alio nobiſque non apparente modo, cùm lateant vermes in inteſtinis, neque exiſtimandum deceptum fuiſſe Hippocratem ab exiguitate, & numero vermiculorum, vt ſupponit Veiga; Cùm qui poſt ortum parui ſunt, nutritione augeantur. Quod autem ad Ariſtotelem ſpectat, credimus, & cucurbitinos illos vermes aut cucumerinos eſſe prolem, ſeu fœturam vermium latorum, cùm formam animalium referant: neque audiendi, qui portiones eſſe volunt vermis lati diſrupti, cùm propriè habeant, & certam figuram omnes cucumeris ſemini ſimilem: ſi enim vermis latus excluſus, atque in partes diuidatur, nunquam talem formam repræſentabit, neque credendum eſſe fragmentum interioris tunicæ inteſtinorum, vt quidam volunt, cùm hoc ſit contra ſenſum; figurata ſiquidem, & quaſi animata fœtura apparet. Concludamus igitur, vermes generare in inteſtinis, quando ad certam perfectionem perueniunt, idque citra ſexus diſtinctionem, ſed viſcida quadam materia, quam in ſe continet præparata, & cocta à natura vermium; ac in fœturam conuerſa, quæ poſteà nutritione augetur. Quod autem ad multitudinis, & periculi obiectionem ſpectat, reſpondendum eſt, vel à natura miræ prouidentia

impe

impediri per excluſionem, vel à medicamentis, Medicorum miniſterio.

De cauſis generationis vermium.

Animalium generatio tam vniuoca, quam æquiuoca, à certis, & determinatis cauſis dependet; illius tamen origo certior eſt; quia ſenſibus patet: iſtius verò ratio magis incognita, quia modo nobis occulto perficitur: Aperienda tamen naturæ via in vermium productione. Authores noſtri generationis vermium quatuor cauſas proponunt, efficientem ſcilicet, materialem, formalem, & finalem; quarum ſeriem ſigillatim iam lubet examinare.

De cauſa efficiente lumbricorum.

An, & quomodò calor cœleſtis, putredinalis, & natiuus concurrant.

Generationis vermium duplex eſt agnoſcenda cauſa; efficiens externa vna, eaque vniuerſalis; calor ſcilicet cœleſtis, vel vis quædam generatiua cœlitùs infuſa: Altera interna, & immediata duplex; putredinalis videlicet calor, & natiuus cœleſtis caloris concurſus, licet ſemper ſit neceſſarius ad æquiuocæ generationis perfectionem; efficaciùs tamen extra corpora viuentia, & animata operatur, cùm illius ſit viuificare animalia, quæ per viam putredinis producuntur. At in viuentibus caloris natiui vis magis lucet, cùm illius ſit materiam præparare, concoquere, perficere, & animare, vt ex ſequentibus notum erit. Putredinalis calor in principio vincit, & materiam diſponit; non quidem ad formam ſuſcipiendam, ſed ad excipiendam caloris viuifici operationem, cuius deinde eſt materiam ante putridam concoquere, viuificare & informare; cùm æquum ſit eundem factorem diſponere, & perficere ſibi ſubiectũ. Pemulti variis auctoritatibus, & rationibus moti caloris illius putredinalis concurſum ex ipſius putredinis æquiuocæ miniſterio conantur excludere; primò quòd non ſit generatiuus, ſed corruptiuus ex philoſopho: Secundò, quòd non ſatis mitis, & blandus; ſed igneus, & deſtruens: Tertiò, quòd per viam coctionis vermes generentur, non per viam putredinis, ex philoſopho 4. meteor. & 3. de generatione animalium c.2. vbi concoctum generatur, non putreſcens, inquit. Quartò, quòd in febribus malignis, in quibus inſignis adeſt caloris putredinalis exceſſus, nulla fiat vermium generatio, ſed excluſio potiùs iam generatorum. Nos tamen contrà, licet calorem putredinalem, vt præcipuum generationis vermium authorem non agnoſcamus; illius tamen concurſum neceſſarium eſſe exiſtimamus, eo quòd diximus modo, id eſt, diſpoſitiuè: Hìc tamen obſeruandum, non ſolùm calorem illum putredinalem, qui reſpectu noſtri talis dicitur, eſſe per viam præparationis vermibus vitalem; ſed etiam materiam illam putridam, quæ ratione noſtri etiam talis cenſetur, naturæ vermium eſſe proportionatam, ac ſeminalis principij poſt coctionem rationem habere. Neque viget quarta ratio, cùm non quamlibet putredinem ſubſequatur generatio vermium; ſed certam, eamque à cauſarum concurſu determinatam.

De calore natiuo maior eſt controuerſia; ſi enim efficienter concurrat, verméſque informet, meritò videtur accuſanda natura, quòd malitioſe animalia viuentia varios morbos, ſæuiſſimaque ſymptomata inferen

ferentia in ſui ipſius ruinam,& perniciem producat. Verùm cùm, vt antea dictum, ſine conſilio aut animo nocendi operetur,excuſanda potiùs videtur natura, dum materiam diſpoſitam, & concoctam viuificat, & informat; quinimò illius vis quodammodò admiranda in tali productione, quòd Solis potentiam vicario iure imitetur. In cadaueribus autem humanis diſpar eſt ratio; caloris ſiquidem cœleſtis eſt poſt putredinalis concurſum verminoſa principia viuificare,& animare,ſine caloris natiui interuentu. Sed iam ad cauſam materialem veniamus.

De cauſa materiali vermium.

MAterialis lumbricorum cauſa admodum confuſa, & incerta eſt apud authores noſtros: Diuinus Senex 4. de morbis, ex ſtercore generari vermes agnoſcit. Ariſtoteles etiam 5.de generat.animal.cap.19.in excrementis retentis, aut reiectis produci lumbricos ſcribit: Doctiſſimus Mercurialis vtriuſque opinionem reprobat: iſtius, quòd non propoſuerit certa,& determinata excrementa: illius primò, quòd ſtercora ſicciora ſint,& vitali humiditate exhauſta: Secundò, quòd citiùs quàm par ſit excludantur, nec in inteſtinis remorentur: Tertiò, quòd in omnibus corporis partibus poſſint generari vermes, in quibus tamen nulla eſt ſtercoracea materia. Sed pace tanti viri dixerim,perperam mihi videtur accuſare Medicinæ & Philoſophiæ principes; Nam primò Ariſtoteles ſatis mentem ſuam explicare videtur; quia per excrementa retenta,aut reiecta,ſtercoraceam materiam cum Hippocrate intelligit;agit ſiquidem de lumbricis, qui generantur in inteſtinis. Quod ſpectat autem ad rationes quas affert contra Hippocratem, nullius ſanè mihi videntur eſſe momenti; nam prima maiori ex parte falſa videtur ſecundùm experientiam, cùm materia fæculenta mollis eſſe debeat ſecundùm Hippocratis doctrinam: alui deinde durities, & ſiccitas apparent tantùm in illis, qui præcalida habent viſcera: & vitalem humiditatem in ſtercore agnoſcere ridiculum videtur: Secunda ratio pugnat cum priori:nam ſi ſicciora ſint excrementa, non ita liberè excluduntur: Deinde ſupponendũ idoneam quantitatem excrementorum reſidere in inteſtinis ad generationem vermium,ſi cauſæ omnes concurrant: Quod ad tertiam ſpectat, dicendum, non ſemper ex ſtercore generari vermes,cùm ex alia etiam materia ſuſcitari poſſint: & cùm Hippocratis opinio audienda ſit de lumbricis inteſtinorum. Quare vera remanet Hippocratis,& Ariſtotelis opinio,licet vniuerſalis non ſit; ſed tantùm ſecundùm partem;Neque propterea diuini Senis indicio acquieſcere poſſumus, dum cordapſum in fœtu ex lacte & ſanguine computreſcente & in æſtuoſum pus conuerſo generari ſcribit,4. de morbis; cùm neque lacte nutriatur fœtus in vtero,neque ſanguis ad inteſtinorum capacitatem feratur: ſed agnoſcendum ex materia fæculenta putrefacta vnà cum primo ſtercore reiici lumbricos; ſed pergamus, de materia lumbricorum tractare. Oribaſius ex omnibus humoribus generari poſſe vermes agnoſcit, & aſcarides ex humore melancholico oriri credit, quod in recto inteſtino iuxta venas hęmorroidales generentur. Teretes ex bilioſo,quòd in gracilibus inteſtinis ſedem habeant, latos verò ex pituitoſo. Doctiſſimus Mercurialis Oribaſij opinionem

S s dam

damnat, vermeſque, neque ex ſanguine, neque ex humore melancholico, aut bilioſo generari poſſe docet: Non primò, ex ſanguine eò quòd ad tantam putrefactionem peruenire non poſſit, teſte Tralliano, vt ex eo animalia gignantur: Nos ſanguinem putreſcere quidem fatemur, & ad vlteriorem etiam putredinis gradum peruenire, vt conſtat in ſanguineis, iiſque malignis febribus; non tamen in venis ex ſanguine putrefacto oriri vermes exiſtimamus, quia naturales iſti ſunt, vt theſaurum ſuum conſeruare cupiant, neque concurrit ſanguis vt cauſa efficiens.

Affirmant tamen quidam, ſe vidiſſe vermiculos per venæ ſectionem vnà cum ſanguine reiectos, quod ſanè rarò contingere credendum eſt: Non ſecundò ex humore melancholico, cùm ratione frigiditatis, & humiditatis putredini reſiſtat: De bile maior eſt difficultas ob amaritudinem, cùm conſtet ex Ægineta, bilioſa excrementa vnà cum vermibus in eadem parte non poſſe conſiſtere, & cùm certum ſit amara medicamenta fugare vermes: Licet autem in oliuis amaris generentur, & in nucleis perſicorum, dicendum heterogeneam hinc humiditatem contentam in illis fructibus ſuppeditare materiam. Quod autem ad pituitam ſpectat, in eo conueniunt omnes, vt exiſtiment, ex ea conuenienter diſpoſita poſſe produci vermes. Montanus Oribaziũ illuſtrat varietate colorum; quia, inquit, dantur lumbrici rubri, flaui, albi, & nigri; inde ſequitur generari poſſe ex quatuor humoribus. Mercurialis talem varietatem non eſſe referendam ad quatuor humores declarat; ſed vel ad variam nutritionis materiam, vel ad varium coctionis generationem præcedentis gradum: quod tamen durum; Cùm eiuſmodi coctio parum conferat ad colorem. Nonnulli vermes ex alimento putrefacto oriri volunt: alij ex carne ipſa, tum etiam ex ſanguine purulento.

Nos vt concludamus, multiplicem eſſe poſſe materiam lumbricorum exiſtimamus. Extra inteſtina ſiquidem, vt carne purulenta, & ſanguinolenta ſorditie, aliiſque humiditatibus corruptis generari poſſunt: In inteſtinis verò, vt materia ſtercoroſa humiditatibus putridis referta, ex chilo putrefacto, vt plurimum; tamen ſecundùm Medicorum ſententiam ex crudis & pituitoſis humoribus putreſcentibus. An verò ex tunica interiori inteſtinorum generetur vermis latus, diſputabimus poſteà; Nunc inquirendum:

An, & quomodò dulcia faciant ad vermium generationem.

IAm vulgaris difficultas examinanda, an ſcilicet ex dulcibus generentur vermes: multi variis rationibus, & auctoritatibus impulſi audacter negant. Primùm inquiunt, Galenus com. ad aphor. 23. l. 3. pueros lactentes minime lumbricis infeſtari ſcribit; at lac dulciſſimum eſſe conſtat: Secundò, omnes homines æqualiter lumbricis tentarētur, cùm ſolis dulcibus nutriantur ex Galeno: Tertiò ſanguis dulcis eſt; at ex ſanguine, in venis licet ille putreſcat, nō generantur vermes: Quartò, dulcia bileſcunt ex Hippocrate, & Galeno: at bilis ratione amaritudinis non eſt idonea: Quintò, dulcia temperata ſunt; ergo cùm ſint in medio extremorum, putreſcere vix poſſunt. Poſtremò, dulcia, vt mel, & ſaccharum tergent: Quare cùm pituitam inteſtinis adhærentem deiiciant, generationem vermium potius impediēt.

Con

Contrà tamen nos cum vulgo, conſentiente Hippocrate, dulcia promouere vermium generationem affirmamus; non tamen vt ſimpliciter talia, ſed prout ob ingluuiem multiplicant cruditates, & prauos ſuccos generationi vermium idoneos procreant: ideò circa Autumnum vermes potiſſimùm generari Paulus indicauit, non quidem ratione humoris melancholici, ſed ratione fructuum horariorum dulciū computreſcentium: ſic Indici quia palmarum fructu veſcuntur, vermibus ſunt obnoxij: prudenter igitur mulieres à condituris ſaccharatis pueros abſtinere volunt. Galeni authoritatem ſemper veram non eſſe experientia docet, ſed tātùm vt in pluribus, cùm pueri lactentes præſertim dum alia dulcia aſſumunt, euadant verminoſi; & licet ſolis dulcibus nutriamur, ſanguine ſcilicet, non tamen ex eodem in venas contento producuntur vermes, vt anteà dictum fuit; ſed ex alia materia in inteſtinis contenta. Nec prout bileſcunt dulcia in bilioſo ventriculo procreant lumbricos; ſed quia mucoſa pituita, & cruda excrementa ob ingluuiem ſuggerunt. Temperata autem dum declinant à gradu perfectionis, putreſcere certum eſt, vt conſtat de ſanguine aliiſque temperatis alimentis. Denique quod ad deterſoriam facultatem ſpectat, dicimus, dulcia eſſe amica naturæ, ac proinde retineri; debilem ſiquidem facultatem illam deterſoriam in ſaccharo, vel melle eſſe agnoſcimus: Atque hinc [illegible] quomodò quæ dulcia ſunt, [illegible] ad vermium generationem: [illegible] autem delectari vermes, & ad ea currere, docet experientia, cùm ferantur ad ventriculum ob dulcium aſſumptionem, & ad inferiora inteſtina moueantur, dum clyſteres dulciores immittuntur.

De cauſa formali vermium.

FOrmalis lumbricorum cauſa ea eſt anima, quæ motum, vitam, & ſenſum lumbricis largitur: profluit autem hæc forma, ſeu anima à calore natiuo, qui vicem gerit caloris ſolaris hac in parte: nam, vt volunt Philoſophi, in æquiuoca generatione calor generatiuus, & materia præparata ſunt veluti ſemina, & principia efficientia, ac materialia. Porrò licet iſtius formæ præſentia vitam, motumque lumbricis tribuat, ignobilior tamen eſt, quàm animalium perfectorum: varij ſiquidem ſunt formarum gradus, & ſecundùm reſpectum aliæ aliis nobiliores, vel imperfectiores, licet in ſuo genere perfecta omnia animantia dici poſſunt.

An verò lumbrici omnes habeant ſenſus dubitant multi, cùm Albertus magnus tactum tantùm & guſtum in illis agnoſcat: ſed relinquamus difficultatis iſtius definitionem, cùm ſenſuum miniſterio vix iudicari poſſit, atque lumbricos ſuo modo ſentire concludamus ſecundùm organa propria naturæ accommodata.

De cauſa finali vermium.

AN lumbrici cauſam finalem habeant in corpore viuente, meritò dubitari poteſt: Auicenna duplicem agnoſcit, materiæ ſcilicet putridæ conſumptionem per viam generationis in ortu, & excrementorum imminutionem per viam nutritionis poſt ortum: Doctiſſimus Mercurialis lumbricos vt ſunt morbi, & toto genere præter naturam, cauſam finalem reuera non habere ſtatuit; ac ratione naturæ vniuerſalis prout ſunt animalia viuentia, finem habere poſſe affirmat; quinimò poſteà ſui-

ipſius immemor, duplicem illam cauſam finalem ab Auicenna propoſitam admittit. Nos tamen conſentire vix poſſumus; quamuis enim non generarentur vermes in noſtris corporibus viuentibus, non proinde, tamen excreſceret materia ita putrida, vt maxima afferre poſſet detrimenta, ſicuti cum Auicenna ſupponit Mercurialis, cùm naturæ munus ſit concoquere ac repurgare putredinoſa excrementa per vias ordinarias, nec verum eſſe concedimus, vermes per viam nutritionis ſimpliciter abſumere excrementa, cùm chyloſam etiam ſubſtantiam ſugant, maciémque inferant: Deinde iſti conſumerent excrementa, non proinde tamen vtiles eſſe poſſent, cùm ad naturalium facultatum, ſecretricis ſcilicet, & excretricis munera pertinerent. Concludamus igitur, vermes vt tales ſunt, contra naturam vix vllum vſum habere in corporibus noſtris.

De loco in quo vermes & lumbrici generantur.

VErmium generatio fit, vel in cadaueribus humanis, idque dupliciter; Primò, ex muſcarũ interuentu, præſertim dum vulnera ſubeunt: Secundò, ex corruptione partium cadaueroſa, tuncque partes ferè omnes abire poſſunt in verminoſam ſubſtantiam: Vel in corporibus noſtris viuentibus perficitur: tuncque in variis partibus generari poſſunt, ſecundùm experientiæ fidem, & authorum noſtrorum ſcripta, vt in auribus, in cerebro, in thorace, in renibus, in vtero, in veſica, in partibus etiam muſculoſis, & in vberibus, vt exemplis, atque authoritatibus illuſtrant Schenchius l. 3. obſer. medic. & Aldrouandus l. de inſect. communiter tamen in inteſtinis lumbrici generantur, teſte Galeno 1. de loc. aff. c. 10. vbi lumbricos proprios & peculiares eſſe inteſtinorum affectus affirmat, vt lapidem renum, vel veſicæ morbum; quod tamen audiendum de veris lumbricis. Qui verò in aliis partibus generantur, potiùs vermes appellandi, quàm lumbrici, niſi abuſiuè. Porrò quia inteſtinorum eſt varius ſitus, diuerſáque ſubſtantia, & quia lumbricorum plures differentiæ apparent, in eo conueniunt authores noſtri, aſcarides in craſſis inteſtinis iuxta anum produci; rotundos, ſeu teretes in gracilibus. Latos autem in omnibus ob immenſam ſcilicet illorum longitudinem. Cur autem potiùs, & frequentiùs in inteſtinis vermes generentur, quàm in aliis partibus; Dicendum eſt illud quatuor de cauſis accidere: prima eſt naturæ prouidentia, vt ſcilicet faciliùs reiici poſſent per vias patentes, dum minùs infenſi ſunt, idque artis, vel naturæ miniſterio; quod ita commodè in aliis partibus fieri non poſſet, & quia in inteſtinis cauſa materialis abundat, putridi ſcilicet, pituitoſi, & crudi humoris: Tertia, quia ibidem generari debent vermes, vbi putreſcunt excrementa: Quarta eſt loci capacitas, & caloris natiui vigor remiſſior. Sed iam diſputandum, an, & quomodo in cerebro, in auribus, in thorace, in veſica, & in vtero generentur vermes. Denique an in ventriculo ipſo poſſint generari.

An, & quomodo vermes in auri-[illegible], dentibus, Thorace, ve-[illegible]ca, vtero, & capite generentur.

DE capite imprimis agendum: Se vidiſſe vermes in capite genitos teſtatur Auicenna fen. 1. lib. 3. tractat. 2. cap. 3. quod quidem ouibus

com

commune eſt, cùm circa ſtricturam narium vermes patiantur, vt & capræ. Hollerius, Duretus, & alij quamplures vermes per nares reiectos in capite antea genitos ſe vidiſſe etiam affirmant: poſtquam tamen laborantes dolore capitis acerbiſſimo caligine oculorum, mentis alienatione, & conuulſionibus quaſi cum ſalutis deſperatione diuexaſſent. An verò eiuſmodi vermes in cerebri ſubſtantia, an inter ſubſtantiam, & meninges; an verò inter meninges, & cranium generentur, non conſtat.

Nos ſanè raram admodum eſſe talem vermium generationem in interiori capite, nec ſine vitæ periculo contingere poſſe exiſtimamus, atque circa membranas, extra cerebri ſubſtantiam potiùs quàm in cerebro ipſo produci cenſemus, ex pituita ſcilicet ibidem putreſcente, præſertim obturatis odoratus viis, dum non liberè excrementa pituitoſa repurgantur, ſed retenta putreſcunt, reſiſtit tamen meo quidem iudicio natura quantum poteſt, ob partis ſcilicet nobilitatem, & loci incapacitatem. Mirum etiam in auribus generari vermes, cùm excrementa cerebri billioſa admodum amara, & ingrata per aures continuò expurgentur: Dioſcorides tamen aures appellat verminoſas, dum ex auribus vermiculi exeunt, præſertim ſi purulentæ euadant, & putridis humoribus ſcateant.

De dentibus non dubitandum, dum carie, & fœtore laborant; Sed mirandum, quòd potiùs in dentibus, & in oſſibus viuentium generentur vermiculi, dum carioſa corruptione laborant, quàm in cadaueribus: certum ſiquidem eſt, ſubſtantiam omnem carnoſam cadauerum abire in vermes, oſſa autem conſeruari diutiſſime; & inter oſſa dẽtes diuturniori tempore reſiſtere: ſed illud accidit meo quidem iudicio, quia in viuentibus oſſa, & dentes dum carie laborant longo temporis tractu ſenſim corrumpuntur, & perpetuò putri humiditate inficiuntur; tuncque caloris putredinalis, & natiui miniſterio quodam ſubſequitur vermiculorum generatio: at in cadaueribus, poſtquam carnoſa ſubſtãtia abiit in vermes, deuorant poſteà vermes quæ ſuperſunt, & abſumunt omnem humiditatem, ita vt oſſa cum dentibus remaneant integra; quę deinde, tum ob natiuam frigiditatem, & ſiccitatem, tum ob duritiem inſignem corruptioni reſiſtunt: Adde, quòd in dentibus, & oſſibus nullæ cauitates, niſi in quibus eſt medulla: ſed an ex illa in cauitatibus oſſium poſſint generari vermes, inquiramus.

De Thorace maior controuerſia; cùm enim perpetuò pulmones moueantur, nec vllus ſuperſit locus vacuus, dum inſpiratur aër, in quo vermes aut generari, aut quieſcere poſſint, & cùm ne guttulam quidem aquæ, aut humoris patiantur reſidere, quin motu, & tuſſi excutiant: Mirum tamen, quomodo in capacitate thoracis produci poſſint: Multi Medici fide digni, vt Fernelius, & alij, tum etiam Galenus 4. de locis affect. quãplures vermes in capacitate thoracis natos, & per tuſſim reiectos teſtantur.

Nos ſanè raró admodum illud accidere poſſe exiſtimamus, & inter admiranda enumerandam illam experientiam; atque vel alibi genitos thoracis ſubire capacitatem, vel ibidem productos ob pulmonum imbecillitatem, & pituitæ putridæ, ac purulentæ moram grauiſſima inferre ſymptomata cenſemus. Sed quid dicemus nunc de vermibus in veſicâ genitis, & cum vrina reiectis? Poſt

varios cruciatus, rigores, & ſanguinis mictionem nonnulli vix credere audent, licet Hollerius Iacotius, Fernelius, & alij ſe vidiſſe affirment: exiſtimant, in parte illa exangui, humore ſeroſo, ſalſoque referta talem fieri non poſſe vermium generationem: verum cùm in mari generentur lumbrici, & in fructibus amaris, verbi gratia, in oliuis, tum etiam in acidis, frigidiſque rebus, vt in aceto & niue vetuſta, ex Ariſtotele; quid obſtat quin in veſica, pituita putrida vel pure redundante non generentur aliquando vermes?

De vtero non diſputandum, cùm ſit ſentina corporis muliebris, neque enim tantùm vermes vulgares, vt aſcarides, teſte Hippocrate 2. de morbis; ſed etiam monſtroſos, capitatos, roſtratos, & ſerpentinos ibidem generari, & per vteri collum reiici credendum eſt: idipſum exempla, & hiſtoriæ affirmant. Sed ad ventriculum veniamus.

An in ventriculo lumbrici poſſint generari.

QVi in ventriculo lumbricos generari poſſe affirmant, vt ex Antiquis Priſcianus Medicus, & ex neotericis quamplures, varias proponunt rationes, quarum vt mea fert opinio, hæc poteſt eſſe ſeries; Primò, in ventriculo apparet manifeſtus concurſus omnium cauſarum cum loci capacitate: nam adeſt præſens materia, cùm pituitoſis, crudis, & putridis humiditatibus ſcateat ventriculus, tùm etiam cauſa efficiens, caloris ſcilicet natiui vigor: Secundò, cùm per viam coctionis generentur vermes, vt dictum fuit ſuperiùs, & in ventriculo coctio perficiatur; nihil eſt quod impediat vermium productionem in cauitate illius: Tertiò, ibidem poſſunt generari vermes, vbi morantur, & nutriuntur; at certum eſt reſidere, & nutriri ſæpiſſimè lumbricos in ventriculo, cùm per os reiiciantur, dum minùs infenſi ſunt, aliàs cum vomitu, aliàs citra vomitum, dum motu proprio ſurſum feruntur: Quartò, generantur vermes in capite, thorace, renibus, veſica, vtero, & in inteſtinis: ergo & in ventriculo generari poſſunt, cùm nec partis conditio reſiſtat, nec defectus cauſæ efficientis, & materialis, nec loci idoneitas: Denique ſubtiliſſimus Scaliger comment. in lib. 5. de hiſtor. animal. affirmat, ſe vidiſſe vermem ſerpenti ſimilem in ſtomacho genitum: eſt vnum genus vermium, inquit, quod in ſtomacho gignitur, & inteſtino magno, ſerpenti ſimile.

Nos tamen contrà ſecundùm omnium ferè Medicorum communem conſenſum lumbricos in ventriculo non generari, aut ſaltem rariſſimè, exiſtimamus; Primò, ob caloris natiui imperium, & virtutis excretricis, atque expultricis robur: cùm enim ſenſu exquiſitiſſimo præditus ſit, facilè reiicit aduerſa, nec patitur putredinem: Secundò, quia locus coctionis pugnat cum loco generationis vermium; coctio ſiquidem quæ præcedit productionem vermium, eſt potiùs præparatio, ſeu diſpoſitio materiæ putridæ, quàm vera coctio alimenti, qualis eſt ea quæ in ventriculo perficitur: ibi namque debent produci animalia, vbi putreſcunt excrementa, non vbi coquuntur alimenta; quinimò non ſolùm coctio naturalis, & laudabilis ventriculi reſiſtit generationi lumbricorum, ſed etiam vitioſa; eò quòd acida multa, amara, acria, & nidoroſa producat; quæ omnia non ſolùm inepta ſunt ad generationem lumbrico

bricorum, ſed etiam manifeſtè nocent iam natis & viuentibus lumbricis. Contrariæ autem rationes, quæ ſuperſunt, nullius ſunt momenti: nam licet in ventriculo variæ humiditates pituitoſæ reſideant; non tamen ad eum putredinis gradum perueniunt, vt ex illis vermes procreentur, cùm vel reiiciantur, vel cum alimento permiſceantur: & quamuis in capacitate ventriculi morentur, & nutriantur lumbrici aliquando, non tamen ibi generantur, ſed ab inteſtinis aſcendunt, vbi priùs fuerant generati, & per os reiiciuntur; imò aliquando per vmbilicum, per inguina, aliáſque partes ſibi viam parant, dum inteſtina perforant, & per capacitates membrorum ſeſe inſinuant. Neque valet conſequentia partium, cùm in aliis maior reperiatur diſpoſitio, & cauſarum commodior concurſus. Denique Scaligeri Authoritas non vrget, cùm incertus remaneat, an talis vermis ſerpentinus procreatus fuerit in ſtomacho, an in magno inteſtino. Concludamus igitur, communiter in ventriculo non generari lumbricos; quòd ſi illud accidat aliquando, rarum eſſe, & in ventriculo admodum intemperato, & impuro, atque à natura quaſi derelicto accidere.

De differentiis lumbricorum.

CVm lumbricorum in corporibus humanis viuentibus genitorum diuiſio apud authores noſtros manca, admodúmque confuſa appareat, addendum aliquid in gratiam veritatis, vt illuſtrior ſubſequens hæc noſtra reddatur doctrina: Primò ratione partium, in quibus generantur: Secundò, ratione figuræ, ſeu formæ apparentis: Tertiò ratione materiæ, ex qua colliguntur: Quartò, ratione coloris: reliquas accidentarias differentias veluti minùs vtiles lubenter relinquimus. In primis ratione partium, lumbrici vel ſunt inteſtinales, vel in aliis partibus procreantur: rurſum inteſtinales, vel in fœtu, dum adhuc in vtero eſt, gignuntur, vt cordapſus congenitus, lumbricus ſcilicet latus, vel rotundus ex Hippocrate 4. de morbis, vel in pueris, aliiſque hominibus poſt ortum; taleſque ſunt rotundi, aſcarides, lati, & ab iſtis profluentes cucurbitini: alij autem diuerſimodè pro ratione aliarum partium diſtinguuntur, & vel capitales, vel thoracici, vel renales, aut veſicales, & vterini, prout in illis partibus generãtur, dici poſſunt. Secundò ratione figuræ, ſeu formæ, vel ſunt vulgares, iique breues, longi, rotundi, lati, magni, parui, vel monſtroſi, vt ſerpentini, roſtrati, piloſi, & alterius formæ prodigioſæ, de quibus ſuo loco. Tertiò ratione materiæ antecedentis, ex qua producuntur, diſtingui etiam poſſunt lumbrici: vel enim ex chylo putrefacto, vel ex crudis ſuccis, vel ex pituita putrida, vel ex ſtercore, vel ex purulenta materia, vel ex partium ſubſtantia corrupta gigni poſſunt. Denique ratione coloris differunt inter ſe; alij ſiquidem albi apparent, alij nigricantes, nonnulli rubri, alij flaui, & alterius etiam conditionis, pro ratione humorum, ex quibus generantur, & à quibus nutriuntur, tum etiam partium in quibus reſident. Sed nunc illuſtranda eſt propoſita diuiſio ſigillatim, breuitérque inquirendum;

An

An præmiſſæ lumbricorum differentiæ ſpecie diſtinguantur, & de cordapſo congenito.

PRImus omniũ Medicorum Hippocrates lumbricos non ſolùm latos, ſed etiam rotundos in pueris generari, dum adhuc in vtero ſunt, & cum primo ſtercore per aluum exire obſeruauit, 4. de morb. in eo tamen, pace tanti Parentis, vel potiùs Polybij dixerim, mihi peccaſſe videtur: Quòd ex lacte, & ſanguine redundante,& putreſcente,ac in pus æſtuoſum conuerſo talia animalia generari exiſtimauerit,cùm nec lacte nutriatur fœtus in vtero, nec ſanguis ad capacitatem inteſtinorum feratur; ſed alia tantùm excrementa, quæ fœtus nutritionem conſequuntur & mœconium faciunt, vt ſuperiùs à nobis fuit indicatum: Accuſandus itaque eſt nutricatus, quem fœtui fœta ipſa impertit,de ſuo dum corruptio quædam introducitur potiùs, quàm ſeminis fabricatio,à Dureto propoſita in ſuis commentariis. Sed hîc ſoluendum dubium, an ſcilicet à calore matris, vel fœtus eiuſmodi animalia producantur in vtero. Galenus dum pueros lactentes non eſſe lumbricis obnoxios ſcribit, eò quòd eorum calor vincere,& informare humorem excrementitium non poſſit, fœtum etiam in vtero proprio calore eadem animalia gignere non poſſe indicare videtur. Verùm cùm illius ſententia ſimpliciter vera non ſit,ſed tantùm vt in pluribus ſecundùm ea quæ ſuperiùs à nobis fuerunt propoſita, non eſt quòd excludamus caloris illius natiui vim, & concurſum, cùm ſit ſatis potens & efficax, vt & calor matris ad informandam materiam præparatam,& diſpoſitam. Porrò eiuſmodi lumbricum in inteſtinis fœtus informatum Hippocrates in coacis appellat cordapſum congenitum, quòd ſanè indiget explicatione. Obſeruandum itaque tenue inteſtinum cordam appellari,& cordapſum propriè eſſe inflammationem, ſeu afflictionem tenuis inteſtini cum vomitu à dolore, atque aliquando voluulum præcedere. Iam quia eiuſmodi animalia in inteſtino tenui genita, dum adhuc fœtus in vtero eſt afflictionem, & oppreſſionem pariunt, ſine inflammatione, tamen Hippocrates inde affectum iſtum oriri exiſtimauit, quem abuſiuè ratione cordæ illius, id eſt tenuioris inteſtini, cordapſum cógenitum appellauerit.

De lumbrico lato, & de cucurbitino.

LVmbricus latus longitudine, & forma refert faſcias, in quibus infantes inuoluuntur, & à ſimilitudine faſciarum appellatur tænia,tantùm patet in longum, quantùm inteſtina ſunt longa, imò tantæ eſt aliquando longitudinis ſecundùm authorum noſtrorum relationes,vt pudeat referre; tricenorum videlicet pedum: rara eſt illius generatio,quia ingens requiritur & materiæ copia, & loci capacitas: ſemel tamen genitus, vix vllam habet exeundi opportunitatem propter longitudinem inſignem, & circumuolutionem, nec niſi vi medicamentorum per fragmenta reiicitur. Hippocrates 4. de morbis, in fœtu tantùm generari, dum adhuc eſt in vtero ſcribit: illius genius Duretus comment. in coacas prænotiones acquieſcit huic opinioni: ratio vtriuſque eſt, quòd non poſſit puer extra vterum ſalubriter viuere, niſi pridianæ fœces vnde ille gignitur quotidie deſcendant: Requiritur ſiquidem longa

mora excrementorum ad lumbrici lati generationem.

Nos tamen contrà rarò generari in fœtu, ſæpiùs extra vterum credimus. Ratio eſt, quia in fœtu non eſt ſufficiens materia, cùm non chylificet; & licet extra vterum excrementa quotidie excernantur, tamen idonea quantitas materiæ pituitoſæ, & mucoſæ coaceruatur iuxta tunicas inteſtinorum. Neque enim ſimpliciter ex materia ſtercoroſa lumbricum latum produci, ſed ex humorali exiſtimamus; vt conſtat ex ſuperioribus. Nunc autem difficilior ſupereſt quæſtio excutienda,

An ſcilicet talis lumbricus ex mutatione tunicæ interioris inteſtinorum; an verò ex humore quo inteſtina obducuntur, generetur.

PAulus, & Aëtius membranam abire in lumbricum latum volunt, & vermem iſtum corticem, ſeu tunicam inteſtinorum appellant, conuerſam in figuram animalis: Hippocrates fauere videtur, dum lumbricum latum eſſe veluti abraſionem albam inteſtinorum ſcribit, 4. de morbis. Nos tamen cum Doctiſſimo Mercuriali potiùs ex materia humorali oblita ipſis inteſtinis, quam ex tunica lumbricum latum generari cenſemus, abſurdum ſiquidem eſt credere, aridam & tenuem illam membranam abire poſſe in vermes ita latos, & longos; intolerabili namque cruciatu conciderent laborantes ex abraſione, & ſeparatione illius tunicæ exquiſitiſſimo ſenſu donatæ: Adde, quòd natura eiuſmodi conuerſionem ferre non poſſet. Præterea Hippocrates 4. de morb. lumbricum latum ex lacte, & ſanguine putreſcente gigni agnoſcit: dum autem veluti albam inteſtinorum abraſionem appellat, comparatè, & per ſimilitudinem loquitur; quinimò concedimus accidere poſſe dum excernuntur lumbrici lati, vt aliquid ipſius tunicæ corrodatur, & cum illis foras erumpat. Quare Aëtij, & Pauli opinionem reiiciendam eſſe concludimus, niſi cum Hippocrate comparatè loquantur. Obſeruandum autem hoc loco, lumbricos latos nunquam ſpontè è corpore exire, ſed tantùm vi medicamentorum; neque tamen dum morantur grauiora ſymptomata inferre, ſed conſeneſcere: & licet Celſus aliis deteriores eſſe affirmet; illud tamen ſimpliciter audiendum non eſt, quòd mortem inferant, aut perniccioſiſſima accidentia inducant; ſed tantùm quòd ad exitum vſque permaneant. Iam cum cucurbitini vermes à latis profluant, inquirendum breuiter,

An ſint fœtus eorundem; an verò fragmenta, quando diſrumpuntur.

ARiſtoteles ingenio Philoſophorum Antiſtes fœturam eſſe ſcribit 5. de hiſtor. animal. vt antea diſputatum fuit: Diuinus Senex negat, 4. de morb. exiſtimatque illud accidere non poſſe, tribus de cauſis. Prima eſt, ob incapacitatem loci, cùm inteſtinorum vacuitas tantam fœturam continere non poſſit: Secunda ob impoſſibilitatem cùm fieri non poſſit, vt animal illud tot fœtus edat: Tertia ab experientia dependet, quia dum lumbricus latus diſrumpitur, & reiicitur, illius fragmenta referunt figuram ſeminis cucurbitæ; vnde concludit eiuſmodi lumbricos cucurbitinos dictos, eſſe tantùm portiones lumbrici lati diſrupti.

Nos tamen contrà cum Ariſtotele, vt ſuprà, potiùs fœturam eſſe exiſtimamus: neque enim obſtat loci capacitas, cùm magna ſit in tota inteſtinorum vacuitate; neque fœturæ multitudo, cùm inſecta prodigiosè fœcunda ſint, vt conſtat. Quod autem ad diſruptionem ſpectat, concedimus quidem portiones lumbrici lati referre quodammodò ſemina cucurbitæ, fœturam tamen exactiùs repræſentare; & præterea quamplures ex illis cucurbitinis lumbricis viuere, & moueri ſtatim poſt reiectionem.

De lumbricis rotundis.

LVmbrici rotundi à latis diſtinguuntur, non ſimpliciter ratione longitudinis, cùm ambo reuera longi ſint, nec etiam ratione loci, in quo generantur, niſi ſecundùm partem, cùm rotundi in tenuibus tantùm inteſtinis producantur, lati verò in omnibus, vt conſtat; ſed potiſſimùm ratione figuræ, cùm lati ampliores, latiores, imò longiores in tota ſubſtantia, diffuſione & ſucceſſione, nobiſque quaſi diſtincti appareant: Differunt etiam in curationis modo; cùm rotundi faciliùs educantur, quam lati: generantur autem non ex ſalſa pituita, vt quidam voluerunt; cùm ſalſedo putredini reſiſtat: ſed ex pituita dulci, & ex chyloſo excremento, dum calor, & ſpiritus inteſtinorum ſeſe inſinuant in materiam putreſcentem. Pueris familiares ſunt lumbrici iſti rotundi; quia ob edacitatem redundat in illis chyloſum excrementum. Sed hìc non leuis difficultas ſeſe offert excutienda; quomodò ſcilicet tales lumbrici in tenuibus inteſtinis producantur, cùm ibidem continuò affluat bilis admodum amara, & ad necem potiùs, quàm ad illorum ortum idonea; & præſertim cùm deorſum ad inferiora inteſtina excrementa deturbent. Sed hìc reſpondendum eſt tribus modis, redundare chylum dulciorem pituitoſum in pueris, tum & in aliis, qui tales lumbricos patiuntur, ob victus rationem, vel temperiem: Secundò permiſceri bilem cum excrementis, nec impedire ortum lumbricorum, cùm etiam in amaris fructibus, verbi gratia, in oliuis vermes procreentur. Obſeruandum prætereà, eiuſmodi excrementa heterogenea eſſe, & fieri ſegregationem à cauſis efficientibus; neque hic imaginanda eſt tanta quantitas bilis, quę poſſit impedire generationem lumbricorum: Denique bilis illa affluens naturaliter, genitos iam vermes non enecat ob aſſuefactionem; & quia auerſantur, dum conueniens alimentum trahunt: ergo non ſolùm generantur in tenuibus inteſtinis lumbrici rotundi, ſed etiam morantur, cùm ortus, & manſio ratione conſeruationis ſeſe conſequantur: aliquando tamen ſurſum, & deorſum mouentur; atque vel per os reiiciuntur, vel per aluum exeunt; quinimò inteſtina perforare ſolent, & per vmbilicum, per vētris vulnera, atque vlcera fiſtuloſa, per inguina, aliáſque partes exire, vt ſecundùm experientiam, hiſtoriis illuſtrat Schenchius lib. obſeruat. medicinal. Porrò orti lumbrici ex materia putri alios deinde pariunt, ſecundùm Hippocratem 4. de morb. idque more plurium aliorum inſectorum: conſtat ſiquidem quamplures vermiculos tenui filo ſimiles repertos in ventribus matrum poſt excluſionem. Neque enim ſexus eſt neceſſarius, vt obiicit quidam ex recentioribus. Nam vt parentes æquiuocè generantur ex putri materia, in qua ſemen

ſemen eorum continetur. Ita in illis poſteà viſcida quædam materia naturaliter generatur, quæ eadem ſemina continet, ex quibus poſteà producuntur. Modus autem iſtius generationis naturæ cognitus eſt, non nobis.

De lumbricis Aſcaridibus.

An, & quomodo à rotundis diſtinguantur.

AScarides lumbrici aliis minores ſunt ob paucitatem materiæ; neque enim ex chyloſo excremento, vt rotundi, generantur, ſed ex putreſcente materia craſſiori, eâque fœda in extremitate recti inteſtini, à calore, & ſpiritu viuificata. In ano interiori, ergo parui iſti lumbrici catulliunt, ibidémque admodum ſunt importuni, cùm continuò pruritu proritent aluum; aliquando tamen non ſolùm in ano, ſed etiam in natibus, & femoribus fœda vlcera pariunt. Hippocrates in pudendis mulierum generari etiam Aſcarides agnoſcit; Rara tamen eſt aſcaridum productio in hominibus, frequentior in iumentis, vt diſputat Doctiſſimus Mercurialis. Diuinus Senex in coacis, lumbricos Aſcarides feras appellat, dum de lienteria cum feris aluinis tractat; alibi tamen per feras audit lumbricos latos, vel rotundos, vt dum à cardialgia cum torminibus feras ventris prorumpere ſcribit. Sed hìc breuiter diſputandum,

An Aſcarides à rotundis diſtinguantur.

EX Neotericis Ceſalpinus quæſt. 22. lib. 2. quæſt. natural. Aſcarides cum rotundis confundit, atque ætate tantùm differre credit, eò quòd ob velociorem exitum ſurſum non aſcendant, & ad incrementum non perueniant: ij enim, inquit, ſurſum aſcenderent, creſcerent, & longiores euaderent.

Nos tamen contrà, differre non ſolùm ratione materiæ ex qua generantur, & loci, in quo producuntur; ſed etiam ratione figuræ exiſtimamus, cùm iſti ſemper remaneant in ſua paruitate: neque enim ſurſum ad tenuia inteſtina aſcendere poſſunt ſine pernicie, vt nec rotundi aſcendere, vel deſcendere; cùm omnia extra locum naturalem in quo procreantur, & conſeruantur ferire ſoleant.

De vermibus, qui in aliis partibus gignuntur.

DE lumbricis, qui in inteſtinis generantur, ibidémque morantur, actum eſt: Nunc de aliis, qui in inteſtinis in variis corporis partibus procreantur, vermeſque propriè ſunt, breuiter agendum. Omnium cauſa efficiens, & formalis eadem quidem eſt; calor ſcilicet, & anima ſenſitiua; materialis verò, tam ſubiectiua, quàm localis diuerſa, vt ex ſuperioribus conſtat; veros ſiquidem lumbricos, aut pituita dulcis, aut chyloſum excrementum, aut fœda alia materia producere ſolet in inteſtinis: at alios, qui lumbrici veri non ſunt, humor viſcidus, craſſus, lentuſque, tum etiam purulentus, qui in variis partibus cõtinetur, procreat, & quia talis humor, varius eſt, ſecundùm qualitatem, quantitatem, ſitum, & figuram, varios etiam vermes in capite, auribus, vtero, veſica, naſo, & in partibus vlceratis procreare ſolet. Verùm hìc obſeruandum, nonnulla vermium genera Regionibus eſſe peculiaria. Ex antiquis

Græcis, Paulus lib.4. c. 58. circa Indiam, & Ægyptum in muſculoſis partibus brachiorum, fœmorum, & tibiarum vermes, quos dracunculos appellat, generari, & ſub cute perreptare; ac poſt ſuppurationem exire teſtatur. Ex Arabibus, Alzarauius in ſua praxi idem affirmat, atque eiuſmodi vermiculos inter cutem, & carnem creſcere ſcribit; huncque affectum paſſionem bouinam appellat, quòd boues, tum etiam & cerui his infeſtentur. Ex neotericis, qui Indiam luſtrarunt, Ioannes Hugo in ſuo itinerario, aliique hiſtorici non ſolùm in Guinea apud Pigritas; ſed etiam in inſula Ormus dicta morbum Epidemicum moleſtiſſimũ vrgere; atque non ſolùm incolas, ſed etiam aduenientes tentare; vermes ſcilicet prælongos in cruribus genitos ſcribunt, & eoſdem non ex vini vſu, aut piſcium, ſed ex vitio aquæ generari diſputat author hiſtoriæ Indiæ Orient. cap. 48. partis ſextæ. Theuetus hiſtoricus lib.2. hiſt. American. vermes illos Tom ab Americanis appellari affirmat. Sed ad vermium, qui ſub figura prodigioſa è corpore humano egrediuntur, non ſine adſtantium ſtupore, hiſtoriam veniamus.

De vermibus monſtroſis, & à communi forma euariantibus.

VErmes eiuſmodi monſtroſi potiùs fibrarum nomina merentur, quàm vulgares; quos Hippocrates in coacis feras appellat: aliquando roſtrati, cornuti, & hirſuti apparent; aliàs ſerpentini, & anguillares, nonnunquam virides ſub figura lacerti cum quatuor pedibus, atque alterius formæ prodigioſæ; vt hiſtoriis, atque exemplis demonſtrat Schenchius li.3. obſeruat. medicinal. Per vterum etiam prodigioſa animalia verminoſa exire docet euentus: Dubitant multi, an talium vermium generatio ſit purè naturalis, an verò à miniſterio ſagarum dependeat.

Nos tamen naturalem eſſe poſſe exiſtimamus, ſecundùm variam cauſarum, & partium diſpoſitionem: neque tamen aliquando concurſum ſagarum negamus; quinimò exemplis conuicti illud accidere poſſe cùm ſtupore agnoſcimus, præſertim in adulterina generatione, quæ in vtero fit. Sed nunc an propoſitæ lumbricorum, & vermium differentiæ ſpecie inter ſe diſtinguantur, inquirere vanum eſſet, cùm hæc quæſtio potiùs iucunda, & curioſa, quàm vtilis, & neceſſaria ſit, ad praxim: ſufficiet itaque concludere, vermes ſecundùm figuram, locum, & materiam ſenſibiliter inter ſe differre: quare ad ſigna progrediamur.

De ſignis lumbricorum.

SIgna lumbricorum nobis erunt vel diagnoſtica, vel prognoſtica. Diagnoſtica rurſum, vel communia, vel propria, vel diſtinctiua. Communia omnibus, lumbricorum differentiis, vel ſunt antecedentia, vel concomitantia: illa ab ætate, regione, anni tempeſtate, vitæ ratione, temperie, & à præcedenti vermium reiectione deſumenda. Inter ætates primùm, puerilis lumbricis admodùm obnoxia, ob edacitatem, & lactis cum alimento confuſionem: inde enim pituitoſi humoris prouentus, & cruditatum redundantia. Inter regiones, vt docet Theophraſtus in variis mundi partibus, quædam aliis ſunt magis diſpoſitæ: inter anni tempeſtates, autumno potiſſimùm ſecundùm Hippocratem ſect.1. lib.2. Epidem.

Epidem. lumbrici generantur; quia tunc vina recentia bibimus, & muſta, maximâque fructuum crudorum ingeritur copia, à quibus omnibus cruditates multiplicantur: Quartò, vitæ ratio ſpectanda, dum cibis corruptis, fructibus, lacticiniis, balneis vtuntur homines: Quintò, temperies pituitoſa facit etiam ad lumbricorum productionem.

Primò, ſigna concomitantia ſunt ſymptomata varia, quæ in functionum naturalium, vitalium, & animalium læſione; vel in excrementis apparent: & quæ aliquando grauiora, aliàs mitiora ſecundùm vermium ſpeciem, motum, & quantitatem in primis, ſiue inteſtinis contineantur, ſiue ad ventriculum excurrant, omnem œconomiam naturalem perturbant, atque inappetentiam, nauſeam, crebras vomitiones, ſingultum, cardialgiam, appetitum caninum, boulimiam, oris fœtorem, ſitim, inflationem ventris, voluulum, punctiones, dyſenteriam, duritiem, vel mollitiem alui excitant: vrinas etiam confundunt, & ſudores fœtidos mouent, ex Hippocrate, in coac. A cardialgia cum torminibus ventris feræ prorumpunt, quando cibi mitioris, lactei, vel dulcioris ſuauitate pellecti lumbrici irrepunt in ventriculum: tunc enim & tormina pariunt, dum orificium rodunt, & cardialgiam corde in ſympathiam tracto, & inappetentiam, ſingultum, nauſeam, & vomitum excitant, proritata natura ad excluſionem. Oris fœtor à cruditate, & putredine in ventriculo contenta dependet; expirant ſiquidem laborantes halitum acidum, atque ingratum. Inflatio ventris à ſaburra impuritatum, & à flatuum copia. Canina appetentia à voracitate, vel lumbrici lati; vel à copia teretum: quia ſtatim rapiunt alimentum à ventriculo; quinimò appetentia illa eſt tanta, vt in boulimiam degeneret; tuncque fatiſcit facultas appetendi cùm mortificatione appetentiæ, dum ventriculus famem illam explere ſtudens ob perennitatem ſuctionis vermium neceſſitati non poteſt ſatisfacere: voluulus autem accidit ob contorſionem, vel exſiccationem inteſtinorum; vt punctiones, & dyſenteria à morſu lumbricorum: Durities alui à conſumptione humiditatum, vt mollities à perturbatione coctionis, & à cruditatum copia: Sitis à febre eſt, vel à ſiccitate; vrinæ variæ, albæ, obſcuræ, ſpumoſæ, perturbatæ: ſudores verò frigidi & fœtidi.

Secundò, vitalium etiam functionum naturalis ſtatus à lumbricis oſtenditur: nam laborantes iraſcuntur, & inconſtantes ſunt: febre ſæpe tentantur, pulſuſque habent paruos, obſcuros, difficiles, & inæquales; quia cor occupatum eſt: reſpirant cùm anxietate, voce deſtituuntur, & obmuteſcunt aliquando; tuſſiculam ſiccam deinde patiuntur, dum per ſympathiam mouetur diaphragma ad excluſionem rei moleſtæ, & vaporum.

Tertiò, vbi ingraueſcit morbus, functiones omnes animales vitiantur; delirant ſiquidem ægrotantes; atque aliàs ſomnolenti ſunt ob euaporationẽ, aliàs vigilant, & circa ſenſum, ac motum turbantur: quinimò inter dormiendum (niſi hoc habeant à natura, vel conſuetudine) clamant, dentibus ſtrident, labia contorquent, & maſticare videntur; gemunt atque huc illuc magno impetu vertuntur. Præterea Epilepſiam patiuntur, & conuulſionem; genæ rubore ſuffunduntur fugaci caloris viciſſitudine; extrema refrigerantur ſæpiùs: quæ omnia ab acribus vaporibus, &

mordacibus ſurſum ad caput elatis, tum etiam à ſuctu,& morſu lumbricorum oriri certum eſt: Nares etiam perfricant,ob pruritum quem à continuitate tunicæ inferioris inteſtinorum, ventriculi, & œſophagi dependere notum: vt contingit pariter in pruritu balani, dum calculus eſt in renibus.

Signa verò propria, vel lumbricos in inteſtinis, aut ventriculo reſidentes indicant; latos ſcilicet, rotundos,& aſcarides; vel alios in aliis partibus genitos demonſtrant. Quæ latos vermes indicant, ſunt; ſi inter excrementa appareant veluti ſemina cucurbitæ, deinde appetentia maxima: voraciſſimi enim ſunt ij lumbrici, & quantum laborantes ſumunt alimenti, tantùm abſumunt; vnde accidit,vt ſi ieiunent ægrotantes, multùm offendantur cardialgia; Imò etiam edacitas horum vermium facit vt atrophia laborent,ventrémque,atque inteſtina morſu moleſtant: Duo autem hîc obſeruanda; vnum eſt, non omnia iſta ſigna ſemper apparere, ſed nonnulla, vel plurima; Alterum, pleroſque inter dormiendum ſine lumbricis naturaliter, & clamare, & excitari, atque loqui, maſticare etiam,atque dentibus ſtridere.

Aſcaridum verò lumbricorum notæ propriæ ſunt, ingens ani pruritus ob aſſiduum motum,vel ob leuem affrictionem, vt in volis manuum,& pedum accidere ſolet: continua egerendi cupiditas, dum vellicant craſſi inteſtini extrema. Aſpectabiles autem ſunt in ano,vt ſemina ricini.

Signa denique vermium, qui in aliis partibus generati varia pariunt ſymptomata, incerta ſunt, & ab Authoribus noſtris neglecta; Primò in capite dum naſcuntur,caliginē oculorum,dolorem acerbiſſimum, delirium, vertiginem, cōuulſionem aliáque praua accidentia pariunt.Quando in auribus oriuntur, dolorem inferunt, modò pruriginoſum, aliàs acutum; paruique, vt grana pini ſeſe produnt: vterini autem vermes cruciatus totius corporis, moleſtiam, ſomnum tumultuoſum, ſuffocationem hyſtericam, & pituitæ inundationem excitant;quinimò cùm menſtrua purgatione aliquando reiiciuntur: Denique Indici vermes,qui pro diſpoſitione regionum in cruribus, brachiis, aliiſque muſculoſis partibus generantur, infenſique ſunt ob dolores atrociſſimos, & aliquando ſeſe per puncturas rubentes, aut per puſtulas exiguas oſtendunt, aliàs cum ingenti tumore coniuncti ſunt; nonnunquam ſine vlla cutis elatione, cum ingenti frigore; aliàs cum æſtu inter cutem & muſculos diſcurrunt: & quia laborantes nec ſtare, nec incedere, nec ſedere,nec decumbere poſſunt: alij ob dolores incredibiles exanimes iacent, & quidem in furorem aguntur. Alia ſigna vermium qui in partibus vlceratis, vel purulentis generantur, cùm ſenſibus pateāt,relinquimus. Superſunt ſigna diſtinctiua, quæ quomodò lumbrici ab aliis à quibus differūt dignoſcantur, demonſtrant: Sic Epilepſiam à lumbricis ortam ſpumæ defectus à vera diſtinguit: Sic & voluulum à lumbricis ortum ſigna antecedentia, & concomitantia lumbricorum,tum etiam & voluuli indicant, & ita de aliis. Atque hæc de ſignis Diagnoſticis ſufficiant.

De ſignis prognoſticis.

Signa prognoſtica lumbricorum vera eſſe poſſunt pro ratione ſpecierum, quantitatis,qualitatis,& excretio

cretionis, vitæ vel mortis eorundem temporis morborum, & ſymptomatum; inter ſpecies, ſeu differentias, monſtroſi, vt ſerpentini, capitati, & alterius figuræ prodigioſæ aliis deteriores ſunt, & grauiora inferre ſolent ſymptomata; idque vel in capite, vel in vtero, vel in aliis partibus. Inter vulgares autem ex Hippocrate 4. de morb. lati lumbrici, nec debiles reddunt laborantes, nec periculum minantur, ſed conſeneſcunt; quia cùm tota inteſtina occupent, nunquam ſpontè è corpore exire poſſunt, niſi vi medicamentorum per partes expellantur: famem tamen caninam inferre certum eſt, tum etiam & atrophiam ob voracitatem, atque cardialgiam, ſi deficiat alimentum.

Aſcarides nullum ferè inſigne afferunt detrimentum, aut periculum; tum quia parui, & exigui ſunt; tum quia cùm reſideant in extremitate partis ignobilioris recti inteſtini, viáque pateat ad exitum, facilè reiiciuntur: Aliquando tamen, ſed raròteſte Fernelio, aliiſque non ſolùm in vtero, ſed etiam in ano, circa anum, & in naribus fœda vlcera excitare ſolent: & ideo, ni fallor, Hippocrates, feras aluinas appellauit. Rotundi aliis magis ſuſpiciendi, eò quòd ſurſum aſcendũt, & deorſum deſcendant atque perforent etiam inteſtina, & per partes abdominis externas ſibi exitum parent; ſæpiſſimè non ſine adſtantium ſtupore, & laborantium periculo: Deinde frequentiùs generantur ob loci commoditatem, & materiæ copiam; Ideóque prognoſtica omnium vermium potiùs de illis, quàm de aliis audienda.

Secundò, à quantitate continua, vel diſcreta ſigna indicatiua deſumi poſſunt: à continua quidem, quia melius eſt exire paruos, graciles, & attenuatos, quàm magnos, pingues, & craſſos; quia vt illi paucitatem, ſic iſti abundantiam materiæ, ex qua generantur, & nutriuntur, indicant: à diſcreta autem; quia paucos exire melius eſt, quàm multos.

Tertiò, à qualitate viſibili, vt colore ſumpta prognoſtica obſeruanda: nam quando albi excernuntur, non ita pertimeſcendi, vt flaui, rubri, nigricantes, vel liuidi; cùm iſti degenerent à communi vermium colore.

Quartò, à modo excretionis iudicandum, cùm meliùs ſit per aluum, locum ſcilicet naturalem, exire lumbricos, quàm per vomitum, aut per alias partes; eò quòd deteriora excitare ſolent ſymptomata.

Quintò, an melius ſit exire lumbricos in principiis febrium, quàm in aliis temporibus; & an mortuorum excluſio magis ſit periculoſa quàm viuorum, ſtatim diſputabimus.

Superſunt quædam prognoſtica à morborum, ſymptomatúmque implicatione deſumpta. Primum hoc erit, vermes cum febre magis pernicioſi; ratio eſt, quia inflammantur, & incaleſcunt, poſteáque mouentur, & cõtorquentur; ſicque magis afficiunt, & moleſtant. Secundò, frequens puellorum anhelitus, & frigidus lumbricis infeſtantibus cum tumore ventris, pernicioſus. Tertiò, in febribus verminoſis lieteria diarrheæ ſuperueniens, lethalis. Quartò conuulſio, cum ſtridore dentium, atque obmuteſcentia, ſi cum febre perſeuerent, periculum portendunt. Quintò, in moribundis, ſi ſpontè, nullóque facultatis impulſu, egrediuntur lumbrici, pernicioſum; quia naturæ ſagacitate, perſentiunt corpora defectura cùm alimento idoneo aſſueto, chyloſo ſcilicet. Sed iam ad ſequentis quæſtionis examen veniamus.

An

An melius ſit exire vermes in principio, quàm circa ſtatum, dum itur ad criſim.

Licet lumbricorum reiectio quocumque tempore fiat ſalutaris per ſe; videatur cùm quid contra naturam eſt in corpore, foras erumpat; tamen Authores noſtri à tempore exitus in morbis potiſſimùm acutis diuerſimode præſagienda eſſe docent. Diuinus Senex in coac. & 2. prognoſt. ſi exeant circa tempus iudicij, optimum eſſe pronuntiat. Profuerit, inquit, vermes teretes exire vnà cum excrementis, dum morbus ad criſim progreditur. Ratio eſt, quia natura ſcilicet, & à prauis humoribus ſubactis, & concoctis, & à lumbricis deuictis liberatur; melius autem eſt exire vermes cum excrementis; quia ſi ſoli excernerentur, fugerent malignitatem, & putredinem remanentem in corpore: atque in aliis temporibus, diſpar eſt ratio; quia lumbricos exire circa febrium initium, aut in augmento, malum, potiſſimùm dum malignæ ſunt, quia ſignificant, aut cruditatum copiam, & putredinis progreſſum, aut ingentem turbationem ob cauſæ morbificæ malitiam. Ergo licet per ſe bonum ſit exire lumbricos, per accidens tantùm aliquando malum, vt conſtat ex Hippocratis hiſtoriis in lib. Epid. De rotundis autem tunc agit Hippocrates loco citato; quia aliis frequentiores ſunt. Sed an propoſita diſtinctio audienda ſit, de lumbricis viuis, vel de mortuis, breuiter inquirendum.

An meliùs ſit exire lumbricos viuos, quàm mortuos.

Grauis ſanè eſt propoſita difficultas; an ſcilicet vermiũ mortuorum excluſio ſit magis pertimeſcenda, quàm viuorum. Aëtius viuentes mortuis deteriores eſſe affirmat. Ratio videtur manifeſta, quia lumbrici nocent tantùm, quamdiu viuunt; dum autem mortui ſunt, innoxij videntur, faciléque reiiciuntur. Alij contrà, mortuos pejores eſſe volunt, atque non ſolùm inſignem malignitatem indicare, cùm nec vaporum, nec putredinis malitiam ferre potuerunt; ſed etiam laborantium perniciem præſagire. Nonnulli nihil referre credunt, ſiue mortui, ſiue viui appareant, dummodò excludantur conuenienti tempore. Nos vt diſſentientes iſtas opiniones conciliemus, duplici diſtinctione opus eſſe exiſtimamus: Prima hæc erit, febris quæ lumbricos comitatur, vel eſt vulgaris, vel maligna: ſi ſit vulgaris, vermium excluſio tam viuorum, quàm mortuorum laudanda; dummodò vi naturæ, vel artis miniſterio perficiatur; & dummodò multæ aliæ cauſæ ſuſpectæ lateant: At ſi maligna ſit vermium tam viuorum, quàm mortuorum reiectio primis temporibus pertimeſcenda, non autem circa tempus criſeõn, vt dictum fuit. Secunda talis erit: vermes moriuntur ob defectum alimenti, & vi medicamentorum, vel ob prauitatem chyloſeõs, putredinisque malitiam, & putridorum vaporum afflatum. Si vermes mortui vi remediorum, vel defectu alimenti excludantur, laudanda talis reiectio; at ſi vitio naturæ morbificæ, & putrido alimenti inquinamento enecati deiiciantur, ſuſpecta debet eſſe talis reiectio potiùs primis temporibus, non quidem per ſe, cùm ſcilicet bonum ſit exire vermes; ſed ob latentes cauſas iam à nobis propoſitas. Atque hæc de ſignis tam diagnoſticis, quàm prognoſticis ſufficiant:

ciant: Nunç ad curationem veniamus.

De curatione vermium.

PErfecta verminationis humanæ Theorica hiſtoria, poſtulat nunc ordinis,& doctrinæ ratio,vt iam curatiuam aggrediamur: vtraque ſanè grata, & vtilis; poſterior tamen neceſſitate aliã ſuperat:quid enim Medicis prodeſt vermium hiſtoria, niſi ad praxim reducatur? Iam igitur demonſtrandum, non ſolùm quomodò per viam præcautionis tam pueri, quàm alij, à vermium iniuriis præſeruari poſſint; ſed etiam quibus remediis ab iiſdem liberari debeant: multi ſiquidem neglecta cura à vermibus exeſi, & conuulſi miſerè perierunt; alij tardè, aut intempeſtiuè adhibita, ab iiſdem crudeliter afflicti, tandémque deuorati fuerunt. Prudenter igitur, & diligenter huic muneri incumbendum, ne corpora humana tam ſæua ſymptomata, támque funeſtum exitum patiantur. Vt autem perfectior appareat therapeutica hæc pars, quæ ſupereſt illuſtranda. Duplicem curandi rationem proponemus, prima præſeruatiua erit, ſecunda generalis contra lumbricos, qui in inteſtinis generati varia excitare ſolent accidentia. Tertia particularis, contrà vermes qui in aliis corporis partibus gignuntur; neque poſteà prætermittenda erit cadauerum humanorum conſeruatio, & præſeruatio à verminatione. Ordiamur itaque à præſeruatione curatiua.

De præſeruatione lumbricorum.

PRæſeruatiua lumbricorum curatio in duobus conſiſtit videlicet in conuenienti diæta,quę circa vſum rerum ſex non naturalium verſatur: hîc autem non ſimpliciter prophylactica vitæ ratio præſcribenda, ſed etiam curatiua, quæ laborantibus lumbricis reuera conueniat: Aër imprimis temperatus in actiuis, & ad ſiccitatem declinans in paſſiuis qualitatibus, eligendus: potus multiplex eſſe poteſt pro ratione ætatis, vel febris, etiamſi præſens ſit; aqua è decocto raſuræ cornu cerui admodum grata, & ſalutaris; quia non ſolùm lumbricis contraria,ſed etiam putridis, atque malignis vaporibus: Decoctum rad. oxalid. laudatur. Tertiò,aqua cum ſucco granatorum, aut limonum, aut aurantiorum, addito pauco ſaccharo: Vinum tenue, & ſubaſtringens concedendũ, dummodò dulce non ſit,& febris abſit: aquã rhabarbari extollunt practici; quia ob amarorem necat, & fugat vermes, ventrémque laxat; conficitur autem ex vna dragma rhabarb. elect. cocta in ℔. v. vel vj. aq. font. ſed cauendum, ne nimis ſit ingrata: Alimenta quæ boni ſucci ſunt, imperanda: quæ verò cruditates ſuggerunt, & ſeminaria lumbricorum multiplicant, vitanda; vt ſunt pinguia, pituitoſa, craſſa, viſcida, dulcia; vt lacticinia, conditura, legumina, piſces, fructus dulces: Quomodò autem dulcia, non quatenus talia, ſed per accidens faciant ad vermium generationem, diſputatum fuit in prima ſectione iſtius tractatus. Inter fructus conueniunt acidi, vt poma aurantia, granata, citria, pruna acerba, ceraſa acida; & in iuſculis, granatorum ſucci, aurantiorum, limonum, vtiliter permiſcentur; alimenta etiam ſuccis iiſdem condienda: quinimò ſi illicita concedantur in pauca quantitate, aceto omphacino, vel ſucco granatorum corrigenda.

Porrò in vſu alimentorum parùm, & ſæpe cibandum ad euitandas cruditates, & ad præcauendam lumbri-

corum ferociam; media ſiquidem via tenenda eſt,quia exceſſus prauos, & crudos humores procreat; vnde nutritio iam genitorum vermium, & aliorum generatio; inædia verò perniciosa, quia ob famem irritantur lumbrici,& diſcurrunt, quinimò perforant etiam inteſtina: in exercitatione, ſomno, & vigilia moderatio obſeruanda; neque ſtatim à cibo dormiendum; aluus libera eſſe debet,idque arte cum ſuppoſitoriis, & clyſteribus, ſi natura pigrior ſit,cùm excrementorum retentio faciat ad vermium productionem. Alterum præſeruatorum caput non ſolùm cōplectitur remedia, quæ abſumunt, & exſiccāt materiam generationi lumbricorum idoneam; ſed etiam alia quæ eandem expurgant.

At verò,quia talis materia in ventriculo, & inteſtinis potiſſimùm ſtabulatur, ideo medicamenta,quæ abſumant, & euacuent primæ regionis impuritates, præſcribenda. Inter ea quæ abſumunt & exſiccant, laudant authores noſtri decoctum abſinthij, vel ſcordij, tum etiam & ligni ſancti in corporibus pituitoſis grandioribus: hoc enim amarore putredini reſiſtunt, & ſiccitate abſumunt:vſus oximelit. compoſ. ex melle, aceto acerrimo, & decocto abſinthij mirificè præſeruat pueros à lumbricis. Quæ verò repurgant cum fœlici ſucceſſu excrementa pituitoſa,in Prima regione contenta ſunt medicamenta, ἐκκοπρώτικα dicta, inter ea autem primas tenet aloë, tum etiam & rhabarbarū; licet ad ſecūdam regionem iſtius vis deferatur, quia hæc duo ventriculum, & inteſtina roborant amarore, putredinem prohibent, & blādè putredinoſas impuritates ſubtrahunt: Hiera picra conuenientiſſima etiam in forma boli propinata, tum & ſequens maſſa pilularum.

℞ Aloës elect. in decocto abſinth. infuſæ ℥.ß. mirrh. ſcordij an.ʒ.j.pul. contra vermes ʒ. ß. cum ſyrup. abſynth. fiat maſſa pilul. ſyrup. roſat. ſolut. præſertim compoſitus ex ſenna, agarico,& rheo laudatur, tum & ſyrup. abſinth.*in quo folia ſennæ fuerint infuſa cum rhabarb. necnon ſyrup.de cich.compoſ.triplicat.rheo. Atque hæc ad præcautionem ſufficiant: Iam ad veram lumbricorum curationem veniamus.

De legitima, eaque generali lumbricorum curatione.

GAlenus lib.14. method. cap.generalem lumbricorum curationem his verbis proponit: lumbricos tam latos, quàm rotundos,& aſcarides, inquit, cùm tota ſubſtantia præter naturam ſint, è corpore expelli conuenit: expelles autem ſi priùs enecaueris, necabis autem amaris medicamentis; viuentes námque obſiſtunt inteſtinis adhærentes;at mortui expelluntur vnà cum ſtercore: expelluntur autem viui, ſed ſtupefacti, & ſemimortui. Hîc videtur accuſandus Galenus in tribus; Primò, quòd purgationem non propoſuerit: certum ſiquidem eſt, impuritatem lumbricis eſſe adiunctam, eamque vacuatione indigere:neque eſt,quòd quis pro Galeno reſpondeat,purgantia ſub amaris contineri, vt aloëm, rhabarbarum, & ſimilia, à quibus & vermes enecantur, & impuritates vacuantur: Nam licet purgantia quædam poſſint eſſe amara diſtinguuntur tamen amara, quæ vermes enecant, ſcordium, abſinthium, & ſanctonicum, corallus, & alia à purgantibus; quinimò lumbricorum mortificatio,& prauorum humorum eductio diſtinctæ ſunt indicationes; quas tamen eadem, & diuerſa remedia ſub vario reſpectu adimplere poſſunt.

poſſunt. Secundò, in hoc therapeutico conſilio Galenus de ſymptomatum correctione non tractat; tamen verum eſt, febrem, diarrheam, & alia quæ lumbricos, vt plurimùm, comitantur, certa, & accommodata remedia indicare: neque præterea ſemper verum, cadauera vermium cum ſtercore exire; quia ſæpe retinentur, & putreſcunt, funeſtaque ſymptomata pariunt; neque purgantibus aliiſque remediis cedunt, præſertim lumbrici lati enecati, & alij qui in cœco inteſtino latitare poſſunt. Verùm; vt illuſtrior, & certior euadat generalis hæc curandi ratio à Galeno propoſita, quædam præmittenda, & ſupponenda, quæ conſideratione, & obſeruatione ſingulari digna ſunt, cùm remediorum formam, naturam, & vſum variare poſſint.

Primum ſuppoſitum hoc: in vermium curatione, vel ſola adeſt ſuſpicio, vel certis ſignis conſtat eos moleſtos eſſe: ſi ſola adſit ſuſpicio, tunc vel ad curam præſeruatiuam recurrendum, vel lenioribus vtendum, ne aut febrem accendamus, aut partibus naturalibus noxam inferamus, præſertim in tenella, & puerili ætate: quia quæ vermes interimunt, vt plurimùm calida, & ſicca admodum ſunt. At ſi certis ſignis conſtet eos moleſtos eſſe, verbi gratia, morſu ventris, & inteſtinorum, nauſea, exigua & arida tuſſi, taciturnitate, genarum rubore, & pallore recurrente, ventris inflatione, elatione, & ſubſultu inter dormiendum, clamore, & ſtridore dentium, narium fricatione, halitu fœtido, febre inordinata, vermium reiectione per os, aut per aluum, aliiſque ſuperiùs allatis; tunc ad propria remedia ſecundùm indicationes confugiendùm, à leuioribus ad mediocria, & ab iſtis ad vehementiora progrediendo.

Secundum ſuppoſitum hoc eſt: lumbrici vel ſunt ſine febre moleſti, vel cum febre, eaquè remiſſa, vel intenſa, vulgari, vel maligna; idque in pueritia, vel in prouectiori ætate: ſi febris adſit, frigidis medicamentis vtendum, quæ tamen vermes oppugnare valeant, vt ſunt acida, verbi gratia, decoctum oxilapat. cich. oxalid. ſuccus limonum, aurantiorum, granat. acetum etiam: quòd ſi malignitas adſit, raſura cornu cerui, vel eboris conueniet, & confectio de hyacint. licet calida ſit & amara: neque etiam præſente febre omninò ab amaris abſtinendum, dummodò prudenter vſurpentur, & ſine inflammationis periculo: quòd ſi febris abſit, tunc liberè amaris, & ſalſis, oleoſis, & acribus, poſteà ſecundùm varios gradus præſcribendis vtendum erit.

Tertium ſuppoſitum: lumbrici, pueros diuexant, quod frequenter accidit, cùm inter pueriles morbos reponantur; vel maiores natu: ſi pueri lumbricis laborent, duo obſeruanda in praxi; vnum eſt, præſcribenda eſſe leuiora remedia ob ætatis mollitiem, vel ſaltem mediocria; quia vehementiora inflammant, & vermes acerbiores, atque crudeliores reddunt: alterum eſt, pueros cogendos eſſe omni arte, quia remedia auerſantur, & inobedientes ſunt; ideóque vi infundenda ſunt medicaméta diductis dentibus cum cocleari argéteo fiſtulato in os immiſſo vſque ad fauces ſecundùm Pauli conſilium; quia velint nolint pueri commodè ita hauriunt potiones neceſſarias; ſi verò maiores natu lumbricorum moleſtias experiātur, quia obedientes ſunt, conſilio tantùm & vſu remediorum indigent.

Quartum ſuppoſitum: remedia interna, vel per os propinanda, vel

per aluum immittenda: quæ per os aſſumenda ſunt, dulcibus permiſcenda ſecundùm experientiam, vt ita lumbrici fallantur, & ineſcati moriantur: ſic enim venenum cum dulcibus trahunt, præualere tamen debent amara, vel acria, quare vel lac, vel mel, vel ſaccharũ amaris adiungenda: quæ verò per aluum iniiciuntur, dulcia tantùm eſſe debent, (prӕterquàm in Aſcaridum curatione) vt ſuauitate allecti lumbrici, deorſum trahantur; fugandi ſiquidem ſunt amaris per os ſumptis, & per inferiora dulcibus rapiendi: nam in illis duobus præcipua vermium curandorum ratio conſiſtit.

Quintò ſupponendum: remedia interna per os ſumpta ieiuno ventriculo propinanda eſſe, ne ſcilicet aut minuatur eorum vis, aut cum alimentis extinguatur. Denique obſeruandum, quædam eſſe generalia remedia omnibus lumbricis contraria; alia verò ſpeciatim latos, rotundos, & aſcarides interimere, vt ex ſequentibus manifeſtum erit.

His ita ſuppoſitis, priuſquàm ſingularia remedia ſecundùm curatiuas indicationes præſcribamus, generatim proponenda ſunt præcipua medicamenta, amara, acria, ſalſa, acida, oleoſa, incidentia, & adſtringentia, quæ ab authoribus noſtris ad vermes fugandos, & enecandos commendantur: eiuſmodi ſunt, oleum; pellit ſiquidem animalia ventris teſte Dioſcoride, quinimò ſecundùm Ariſtotelem 9. de hiſtor. animal. c. 6. inſecta omnia oleo interimuntur quod accidit, meo quidem iudicio, per viam ſuffocationis ob vnctuoſam, & lentam olei ſubſtantiam. Secundò, vinum ita ferit lumbricos, vt illius vim ferre non poſſint. Tertiò, raſura cornu cerui præſtantiſſima, quod mirandum; cùm vermes in capitibus ceruorum iuxta cornua generentur: abſinthium vulgare, & marinum laudantur; ſed ſanctonicum, quod herba lumbricorum dicitur. Præferendum etiam & ſcordium, corallina, ſeu muſcus marinus inter remedia contra vermes principatum obtinet; quia non modò lumbricos interficit, ſed eadem die expellit. Datur ad ʒ. j. cum fœliciſſimo ſucceſſu, eſtque Empyricorum ſecretum. Aloë, & rhabarbarum amaritudine enecant vermes, & vi purgatrice deturbant: idem præſtat colochintis, ſed cum vehementia: radices gentianæ, & Helenij, coſtus, apiaſtrum, abrotanum, ruta, centaurium minus, Dictamum, ſemen zedoariæ probantur ab authoribus noſtris, vt & mirrha, therebentina, lupinus. Inter frigida acida conueniunt, decoctum, vel ſuccus lapathi, & oxilapat. cum melle cichorij, acetoſæ vtriuſque, ſucci granat. limonum, aurantiorum, acetũ & portulacæ aqua, vel decoctum; hydrargirũ non ſolùm extrinſecus admotũ: ſed etiam aſſumptũ ad ℈. j. vel ad ʒ. ß. mirabile contra vermes non ſolùm in adultis, ſed etiã in pueris; quia ſemimortuos, & deſperatos à vermibus liberat, neque vllo modo à tali remedio timendum. Miſaldus puluerem vermium exſiccatorum in tegula ignita laudat, & efficaciter alios vermes enecare, atque excludere affirmat. Nos tamen vt vanum, & abominandum remedium reiiciendum cenſemus: horrendum ſiquidem eſt, eos quos per aluum excluſimus vermes, rurſum in puluerem redactos per os exhibere. Aquæ mineral. vitriolatæ, & ſulphureæ vermes enecant, atque expellunt; quæ autem in officinis parata habemus remedia, ſiue puluis, & emplaſtrum contra vermes, theriaca, Mithridatium, & oleum de ſcorpionibus,

bus, ex deſcriptione Matthioli. Atque hæc generatim ſufficiant. Nunc ad curationem lumbricorum veniendum: enecandi vermes internis remediis, amaris, aliiſque per os ſumptis; alliciendi deorſum dulcibus. Impuritas vacuanda, & ſymptomatis prouidendum. Quæ remedia vermes enecant, interna eſſe poſſunt, vel externa, eaque aut calida, amara ſcilicet, acria, ſalſa; aut oleoſa, aut frigida, acida, & adſtringentia.

Formula remediorum internorum.

℞. ſem. contra vermes ʒ.ſ. vel ʒ.j. pro reſpectu ætatis, ſyrupi de limon. ℥.j. aquæ portul. vel decocti oxilap. ℥.iij. fiat potio.

℞. ſemin. & abſinth. ſanctonic. ℈.j. vel ʒ.ß. decocti ſcordij ℥. iij. ſyrup. abſinth. ℥.j. fiat potio.

℞. corall. ℈.j. decoct. abroton. vel ſcordij ℥.iij. ſyrupi acet. ℥.j. fiat potio.

℞. theriacæ ʒ.j. cum decocto abſinth. vel cum aq. portul. fiat potio, pro grandioribus; non autem pro puerulis; quia ex Galeno theriaca infantibus non eſt exhibenda.

Aqua naphæ, ſeu aurantiorum ad ℥. ij. vel iij. propinanda; tum etiam & oleum commune, aut amygdalarum, aut ex ſemine lini cum ſucco mali aurantij, vel citrij.

℞. ſyrup. violat. ℥.j. ſpiritus vel ol. vitriol. aut de ſulphure guttulas quaſdam, donec aciditatem contrahat ſyrup. deinde cum aqua vel decocto oxalid. & portul. fiat potio. quæ contra vermes, febres, & putredinem laudatur.

℞. rhabarb. elect. abſinth. ſanctonic. raſur. cornu cerui an. ʒ.iij. ſacch. puluerat ℥.ß. fiat pul. cuius detur ʒ.j. cum decocto ſcordij; probatum ſiquidem eſt remedium.

℞. coral. ℥.ß. ſemin. ſanctonic. ʒ.ij. dictamni albi ʒ. j. rhei, tormentill. gentian. zedoar. an. ʒ.ß. fiat omnium puluis, qui irroratus aceto acerrimo, & ſiccatus præſtantiſſimum eſt remedium, datur à ʒ.ß. ad ʒ. j. cum aqua vel decocto conuenienti.

Ex eodem puluere cum melle confici poterit opiata ad eundem effectum, confectio de hyacintho lumbricos enecat, atque febribus verminoſis, iiſque malignis conuenientiſſima eſt.

℞. rad. lapath. oxilapat. & cichor. an. ℥.j. fol. acetoſ. rotund. & vulgar. portul. cichor. an. M. j. ſemin. citrij, & aurant. an. ʒ.ij. decoquantur ad ℔.j. in colat. diſſol. ſyrup. de limon. & granat. acidis an. ℥.ij. confect. de hyacintho ʒ.j. fiat iulep. pro quatuor doſibus ſi febris verminoſa vrgeat.

Remedia per aluum immittenda.

℞. lactis ℔. j. iniiciatur per clyſterem & iteretur ſæpius, vt vapore & ſuauitate lactis deorſum vermes ferantur tracti.

℞. Iuſculi pinguis ℔.j. ſacchar. vel mell. ℥.ij. fiat clyſter, iniiciatur.

℞. paſſul. & caricarum pinguium an. paria vj. liquirit. ʒ.ij. decoquantur in col. ℔. diſſol. ſacchar. ℥. ij. fiat clyſter.

Remedia externa.

℞. ol. de ſcorpionib. ex deſcriptione Matthioli ℥.j. liniatur calidè regio ventriculi, & totius ventris; ac deinde ſupertegatur linteolo calido.

℞ theriac. veter. ℥. ß. diſſoluatur cum ſucco abſinth. & ad modum cataplaſmat. ventriculo admoueatur. Idem præſtabit hiera picra Gal. cum felle taurino diſſoluta.

℞. argent. viui cum axungia bouis extincti ℥.j theriac. veter. ℥.ß. fiat

mixtura pro linimento ventriculi. Inungi poterit etiam regio ventris cum ſapone molli liquefacto, admoto poſtea linteolo calido.

℞. maſſ. emplaſt. contra vermes ℥.ij. malaxentur cum oleo abſinth. pro ſcuto ſtomachali.

℞. farinæ lupinorum ℔.ß.puluer. aloës mirrh. ſcord. & ſemin. ſanctonic an ʒ.ij.aceti albi ℥.ij.cum ſucco, vel decocto abſinth. & felle bouis fiat ad modum cataplaſ.

℞. aq. vitæ in qua infuſa fuerint abſinth. & ſcord.& tanacet. q. ſ. irrigetur totus venter calidè: deinde inſpergatur puluere mirrh. aloës & ſemin. ſanctonic.ac cum duplici linteolo calido obligetur, deinde laborantes proni decumbant aliquamdiu in ventrem.

Quomodò purganda impuritas, & qua ratione vermes viui & mortui educendi.

℞. Rhabarb. in decocto paſſul. & ſem.citri infuſi ʒ.j.vel ʒ.j.ß.pro ætatis ratione,ſpicæ nardi gr.iiij.in col. poſt expreſſionem diſſol. ſyr. roſat. ſolut.vel potius compoſit. ex ſenn.& agar. ℥. j. puluer. corallinæ ℈.j. fiat potio.

℞. mell. roſat.colat.℥. ij. cum decoct. abſinth. & fol.ſenn. fiat potio. addito ℈.j.puluer.contra vermes.

℞. elect. diacarth. ʒ.ij. vel iij. aut iiij. pro ratione ætatis fiat potio cum ptiſana aut cum decocto ſcordij aut portul.

Nonnulli grana iiij. præſcribunt diagridij, cum aqua abſinth. vel portul. pro maiorib.

Alia purgantia in curatione præſeruatiua propoſita præſcribi poterunt etiam.

Qua ratione lumbrici lati, rotundi, & aſcarides ſeorſim ſint oppugnandi.

CVratio lumbricorum,vt iam dictum fuit, varia eſſe poteſt pro varietate eorundem,licet enim communiter remedia vermes enecantia omnibus conueniant, ſpecialiter tamen in eorum vſu & electione quædam ſunt obſeruanda. Primò certum eſt, latos vermes vehementioribus remediis indigere, quàm rotundos cùm & maiores, & longiores ſint: Quòd ſi obiicias aſcarides minimos eſſe, & tamen validiora adhuc medicamenta indicare,quàm latos; dicendum eſt illud verum eſſe per accidens, quia remotiſſimi ſunt à ventriculo, & conuoluti cum humoribus craſſis lentis & venenoſis. Secundò, notandum quòd locus externus in applicatione remediorum varius eſt, quia quando rotundi ſunt moleſti, remedia circa vmbilicum admouenda, at dum aſcarides vigent,infra vmbilicum & circa podicem. Sed nunc ad priuatam curam veniendum.

Ad lumbricos latos.

AD lumbricos latos enecandos Theriaca mirificè valet, vt & decoctum corticis radicis mori cum pipere & pauco hyſſopo: Celſus inter purgantia ſcammonium extollit: Alexander inter enecantia cardamomum, coſtum,& ſuccum, vel decoctum centaurij. Dioſc.& Gal. filicis maris radicem in vino coctam latas tineas interficere, & excutere affirmát, cerefolium,& raſuram cornu cerui,folia, & flores perſicorum, abrotanum, allia,& marrubium laudant alij:aqua nucum viridium præſtan

ſtantiſſima, tum etiam & decoctum. Quod autem ad lumbricos rotundos ſpectat remediis in cura generali propoſitis enecantur & educuntur.

Ad Aſcarides.

AScarides remediis per os ſumptis, & per os iniectis oppugnandi; aſſumenda per os vel ſunt enecantia ſimplicia. Zedoaria, ſemen ſanctonic. cum decocto ſcordij, aut abſinth. vel purgantia, vt ſcammonium, colochintis, ſuccus iridis, & electaria diachartami, aut de ſucco roſarum, per aluum ſuppoſitoria, clyſteres, fomenta, & vnctiones conuenient: glandibus & clyſterib. frequenter vtendum, quia infimo inteſtino hærent aſcarides, fiunt autem glandulæ ex melle, & aloë mixtis cùm puluere coralli & ſem. ſanctonic. felléque taurino: Clyſteres verò ex muria, vel aqua oliuarum, tum & ſequentes.

℞. Decocti ſcordij, rutæ, & abſinth. an. ℔. j. hieræ picr. ℥. ß. ol. abſinth. ℥. j. fiat clyſter.

℞. Mell. roſat. ℥. ij. ſalis ʒ. ij. confect. hamec. ℥. ß. decocti. abſinth. & centaur. minor. q. ſ. fiat clyſter. pro grandioribus.

Vnctiones ex oleo abſinth. & de ſcorpionibus, cùm felle taurino conuenient; denique enecatis, & eductis aſcaridibus inferiora inteſtina roboranda erunt clyſtere ex decocto abſinth. vulgar. & pontici granor. myrrh. & mirobola. addito pauco vino.

Quomodo ſymptomatis prouidendum.

SYmptomata quæ lumbricos conſequuntur varia eſſe ſolent, vt cardialgia, febris, diarrhea, aliáque: Hæc tamen duo frequentiora ſunt.

Ad cardialgiam vinum, & aqua aurantiorum conuenient, quia cor recreant, vires reſtaurant, & fugant vermes: Si nauſea vrgeat, excitanda vomitio, vt praui humores tum etiã vermes per os reiiciantur. Quòd ſi febris adſit tunc iulepo acido præſcripto antea vtendum, deinde purgandum cum rheo, ſucci acidi iuſculis permiſcendi; & ſi maligna ſit, confectio de hyacintho præſcribenda cum raſura cornu cerui, & lapide bezoardico; extrinſecùs verò oleum de ſcorpionibus compoſitum cum oleo roſat. omphac. admouend. At verò ſi diarrhea laborantes moleſtet, rhabarb. in decocto plantag. infuſum propinandum, neque tamen ſubitò alui fluxus ſupprimendus, niſi immodicus ſit quia lumbrici cùm humoribus, hoc modo faciliùs exeunt: In iuſculis plantago, & portulaca concoqui poterunt, extrinſecus verò parabitur linimentum cum cera oleo roſat. abſinth. ſucco limonum, & puluere boli, maſtichis, roſarum, & corticum granatorum.

De curatione vermium qui in aliis corporis partibus generantur.

VErmes non ſolùm in inteſtinis generantur, vt ex ſuperioribus conſtat, ſed etiam in aliis corporis partibus, verbi gratia, in auribus, dentibus, vtero, partibus muſculoſis, & in ſordidis vlceribus. Nunc de priuata eorum curatione agendum ducto à vermibus aurium initio.

De vermibus aurium.

VErmes in aurium cauitatibus ex putrida, & ſordida materia pituitoſa, non autem amara, &ململ bilioſa gignuntur, ibidémque pruritum,

erouo

erotionem, & importunum etiam dolorem plerúmque excitant. Ad aures verminoſas authores noſtri varia præſcribunt remedia, verbi gratia, Ariſtoloch. abſinth. vtriuſque ſcordij, centaur. minoris, decocta auribus infuſa, item ſuccum cæparum, oliuarum, cort. rad. mori.& nepetæ: alij Cedriam cum aceto inſtillatam, vrinam humanam, acetum, lac ficulneum, & ſimilia laudant: quia vermes enecant, & deducunt; nonnulli elleborum album aceto, & vino leuigatum, atque auribus infuſum probant. Nos tamen abſtinendum cenſemus ab hoc remedio ob cerebri viciniam, cùm conuulſiones excitare ſoleat; ſcammoneam in aceto leuigatam, & in aurem verminoſam immiſſam potiùs probamus. Fallopius laudat ſuccum chelidoniæ permixtum, tum cum modico pulueris præcipitati deinde infuſum: Nos tamen tale remedium reprobamus, cùm argentum viuum, & quæ ex illo componuntur medicamenta auribus infuſa periculoſa ſint ratione cerebri; Conſtat ſiquidem certa experientia, argentum viuum in aures equorum, vel canum proiectum eos enecare. Oleum amygdalarum amararum conueniet, tum etiam & fel bouis cum decocto abſinthij, vel nepetæ infuſum.

De vermibus dentium.

VErmiculi in dentium exeſorum cauernis, & putridis humoribus, vel reliquiis alimentorum corruptis generantur. Ariſtolochia in vino albo cocta eos enecat, cum puluere dentis ceruini, tum etiam decoctum abſinthij, roriſmarini, centaureæ minoris, ſi ex eodem fiat gargariſma; nonnulli ſuffitum ex opio, caſtoreo, hyoſciamo laudant; ſed meo iudicio abſtinendum ab huiuſmodi ſuffumigatione, cum importuna & noxia ſit: præſtabit igitur alia remedia, vel liquida, vel decocta, vel ſolidiora, vt pulueres ex myrrha, aloë, & colochintide, & Ariſtolochia componere, aut opiatam ex eodem puluere, cùm melle roſato confectam vſurpare.

De vermibus vteri.

VErmes paruos, vt aſcarides, in vtero generari, & per eiuſdem ceruicem excerni, non ſolùm docet Diuin. Senex 2. de morb. mulier. ſed etiam confirmat experientia; nonnulli aliunde ex inteſtinis ſcilicet ad vterum confluere credunt: ſed obſtat tam viarum difficultas, quàm vermium ipſorum natura. Licet enim lumbrici inteſtinorum perforent aliquando inteſtina, & per vmbilicũ, ac per inguina exeant, vt ex ſuperioribus conſtat; non tamen vterum ob denſitatem perforare & ingredi poſſunt. Frequentiùs quidem in inteſtinis producuntur vermes, quàm in aliis partibus ob loci commoditatem, & materiæ apparatum: Raró etiam in vtero, ob grandes, & apertos meatus, qui humorum immorationem non patiuntur; ſi tamen vterus iuſto calidior excrementa idonea ſuſceperit, comprehenſáque diu obtinuerit, donec putridum calorem concipiant, ibi non lumbricos; ſed vermes paruos generari neceſſe eſt. Supponendum autem ex Doctiſſimo Mercato, vteri vias debere eſſe anguſtiores, & vterum impensè calidum. Verùm non video, quomodò vterus calidior eſſe poſſit, cum tanta viarum anguſtia quam ſupponit c.28. lib.3. de morb. mulier. cùm caloris ſit relaxare.

Sed agnoſcendum eſt, humores craſſio

craſſiores, & viſcidiores eſſe, atque generationem vermium fieri potiſſimùm ſecundùm Hippocratem loco citato, in extima parte pudendi, ſeu in collo vteri recto inteſtino ſimillimo; idque ob copioſam pituitam, rugis, & vteri oſculo inuiſcatam accedente vteri calore.

Signa vermium vteri ſunt pruritus, inquietudo & moleſtia totius corporis, inundatio pituitæ viſcidæ aliunde ob pruritum, & dolorem affluentis, cùm vterus ſit ſentina corporis muliebris, ſomnus tumultuoſus cum tremore, vermium ipſorum excretio cum menſtrúis, quinimò in ceruice cum ſpeculo conſpiciuntur.

Curatio vermium vteri præſcripta priùs conuenienti diæta exſiccante, ſi corpus pituitoſis excrementis ſcateat, itaut potus ſit decoctum radicis chinæ à remediis pharmaceuticis, & externis vniuerſalibus, & topicis dependet: Inter interna, à purgatione auſpicanda curatio, eáque inſtituenda, quæ pituitam, & ſuccos crudos educat ex pilulis de hyera, de agarico, elect. diacarth. infuſo rhei in ſyrupo roſato, & ſimilibus cum hyſterico decocto permixtis: Deinde ad vermium necem & eductionem conuertendus animus: obſeruandum autem non interimendos eſſe remediis per os ſumptis; tum quia eorum vires, ob viarum tractum non poſſunt integrè peruenire vſque ad vterum; tum quia hepar poſſent inflammare, cùm acria ſint, & amara; ſed tantùm clyſteribus vterinis infuſis; tum etiam ſuffitu, non neglectis remediis externis.

Interna.

℞. Fol. abſinth. ſcordij, centaur. minor. an. M. j. dictam. cret. M. ſ. decoquantur ad ℥. vj. in colat. diſſol. mell. mercur. ℥. j. fiat clyſt. vterinus.

℞. decocti lupinor. abrotani, & ſem. ſancton. ℥. vj. alumin. ʒ. ij. mell. roſat. colat. ℥. j. fiat clyſt. vterin.

℞. Hyeræ picræ ℥. ß. mell. mercur. vel roſ. ℥. j. decocti abſinth. & ſcord. q. ſ. fiat clyſter.

Vnctio ex oleo de ſcorpion. deſcript. Matthiol. vel abſinth. circa regionem vteri confert, vt & cataplaſma ex farina lupinorum in hydromel. cocta cum puluere aloës & myrrh. his peractis, & vermibus eductis, oportet cum muria colluere os vteri, ac deinde fouere cum decocto roborante abſinth. puleg. raſur. guaiaci, maſtich. myrrh. in aqua & vino auſtero ſimul coctis.

De vlceribus verminoſis.

VLcera ſi à laborantibus, & à Chirurgis negligantur, potiſſimùm quæ putrida ſunt, & copioſa ſorditie referta, verminoſa euadunt. Ex materia ſiquidem purulenta non deterſa, ſed remorante vermiculi generantur. Porrò dum talis apparet verminatio, diligenter mundificanda vlcera, verméſque enecandi cum decocto abſinthij, centaurij minoris, dictamni, ſcordij, tum etiam cùm decocto tergente, addita aqua aluminoſa, vel alumine, vel cum puluere bombardico in decocto centaurij minoris diſſoluto. Alia etiam conuenient, quæ in aurium vlceribus præſcripta fuerunt. Paulus ſecundùm Archigenem laudat ceruſam, & polium pari modo mixta cum pice liquida, & admota.

De verme Indico, Orientali, Aphricano, & Americano.

NOn ſolùm in India Orientali, potiſſimùm in inſula Ormus dicta, & in Occidentali, ſeu in Ame-

ricana; ſed & in Nigitarum regione circa caſtellum de Mena popularis morbus vagatur, qui incolas & extraneos mirum in modum excruciat: vermes ſanè aliàs breuiores, aliàs perlongi, qui in pedibus, tybiis, crurib. manibus, brachiis, & aliis muſculoſis partib. generantur; Ibidemque acerbiſſimos dolores inferunt. Qui tentātur, nec ſedere, nec decumbere audent; quidam in furorem aguntur, alij quaſi exanimes iacent: tales vermes aliquandò ingens frigus cum horrore comitatur; aliàs calor cum æſtu; quibuſdam ſeſe per exiguam puſtulam oſtendunt; aliis per punctutas rubentes veſtigia pulicum æmulantur; in nonnullis cum tremore apparent, ita vt ſub cute latentes & progredientes cernere poſſis; aliis per abceſſus, & per vlcera erumpunt; aliquandò verò latitant in partibus occultis; horrendum ſanè malum, & morborum omnium maximè deteſtandum.

Americani vermem illum Thom appellant, vt refert Theuetus; qui Indiam luſtrarunt, iſtius morbi hiſtoriam cum ſtupore repræſentant. Paulus Æginet. cap. 58. lib. 4. de hoc affectu ita loquitur: In India (inquit) & ſuperioribus Ægypti locis dracunculi generantur, ſeu animalia quædam lumbricos imitantia in partibus muſculoſis, puta in femore, in brachio, tybia, qui ſub cute perrepꝑtant, & palam mouentur; deinde cùm diu remanſerint, locus ſuppurat, & cuti adapertè progrediuntur non ſine dolore. Alzarauius etiam in ſua praxi horum vermium hiſtoriam deſcribit: creſcunt, inquit, inter cutem & carnem vermiculi. Dicitur hic affectus paſſio bouina, quòd ea boues infeſtentur. Idem ceruis etiā accidere docet experientia, & à venatoribus talis paſſio appellatur vulgò (*verbré*) In Germania etiam, vt refert Schenchius lib. 5. obſeruat. medic. cap. de Phtyriaſi, exiſtunt in puerulis, ſubtercūtanea quædam animalia viua, lumbricorum formam præ ſe ferentia, quæ in muſculoſis partibus generantur. Atque hoc genus intercutaneorum vermiculorum infantibus ſemeſtribus, & puerulis familiare eſt.

Quod autem ad generationem, & ad cauſas horum vermium ſpectat, pugnant inter ſe hiſtorici: quidam aëris, & terræ vitium accuſant; quod in certis tantùm prouinciis generentur; alij mulierum conſuetudinem; nonnulli piſcium vſum; alij potum vini de palma; quidam panem confectum de radicibus. Vulgus tamen horum vermium productionem ab aquæ potu pendere exiſtimat, præſertim cùm de ſtagnis, & lacunis haurire aquam, & afferre ſoleant incolæ: Multi tamen qui nec aquam biberunt, nec cum mulieribus conſuetudinem habuerunt, nec vinum de palma deguſtarunt, nec piſcibus aut pane patrio vſi ſunt, nec naues deſeruerunt; ſed in iiſdem conquieuerunt, hoc morbo tentati fuerunt; cùm tamen morbus communis ſit, à communi cauſa dependere agnoſcendum eſt, ſiue ſit aëris & terræ vitium, ſiue potiſſimùm aquam, præſertim cùm illi qui in Inſula Ormuſia habitant, vt à vermibus tuti eſſe poſſint, de aqua admodùm ſint ſolliciti.

Curatio deteſtandi, & dolorifici iſtius affectus varia eſt. Priuſquàm appareant vermes, non adhibenda ſunt remedia; ſed ſtatim atque animaduertuntur, laborantes à labore abſtinere debent, & ad quietem ſe componere in loco calido, cùm frigus ſit admodum contrarium. Deinde præſcripta, & obſeruata conuenienti

nienti victus ratione tam in potu, quam in alimentis, atque repurgato corpore à pituitoſis, & putridis humoribus; attendendum, an vermes exitum ſibi quærant, & caput perforata cute exerant; tunc enim extrahendi ſunt paulatim, ſi appræhendi poſſint ſine vlla violentia, ne diſrumpantur. Quòd ſi ſubſiſtant, quieſcendum, & protractio retardanda, donec ſeſe mouere incipiant. Interim cauendum, ne remeare poſſint cum ligatura partis poſterioris; talis exitus ſingulis diebus tentandus, & materiæ purulentæ excretio promouenda; cauendum tamen ne diſrumpantur vermes, quia venenati cùm ſint, dolores acerbiſſimos pariunt, & vulnera inflammant. Hoc modo accidit aliàs, vt vno extracto, alius ſtatim ſuccedat, & plures etiam. Nigritæ vermibus eductis ſola aqua marina vulnera eluunt; alij butyro recenti inungunt ad dolorem leniendum. Paulus Ægineta ante eruptionem laudat fotum ex aqua calida, & cataplaſmata concoquentia, ex mulſa, & farina hordei, vel triticea compoſita. Poſt ſuppurationem autem diuidendam eſſe cutem ſuadet, ac poſt enudationem auferendum quòd continetur, admotis poſteà tergentibus, & conſolidantibus Americani oleum conficiunt ex fructu quodam qui (*bibou*) appellatur, quo inungunt partes affectas cum ſolatio mirabili, vt refert Thenetus.

De præſeruatione cadauerum à putredine & verminatione.

DE curatione vermium qui non ſolùm in corporum viuentium inteſtinis; ſed etiam in aliis partib. generantur, actum eſt; nunc vt perfectior, & illuſtrior ſubiecta de verminatione humana appareat materia, quomodò cadauera ipſa à putredine, & à vermibus præſeruari poſſint, demonſtrandum. Permulti cadauerum condituram vt vanam, & ſuperſtitioſam, atque diuino decreto contrariam damnant, cùm reditus ad materialem ortum ſit à Deo ſtatutus, iuxta illud: Memento homo quia cinis es, & in cinerem reuerteris. Verùm hac in parte humana ſollicitudo, ſeu potiùs charitas videtur excuſanda, præſertim cùm variarũ gentium ritum ſeu morem ſubſequatur; & cùm conſuetudo hæc diuinam legem non omninò peruertat, ſed tantùm ad tempus corporum corruptionem retardet. Certùm ſiquidem eſt, tandem omnia ad ſua principia redire, & quæ ex terra orta ſunt, in terram reuerti. Apud Troianos, teſte Homero in Iliade, Ambroſiam, & nectar rubrum in nares mortuorum inſtillabant, vt corpora integra conſeruarent; & ne vermes deturparent, ſeu deformarent cadauera; vt de Patroclo, & de Priami filio cõſtat. Scythæ (teſte Herodoto) Regum cadauera antequam conderent, exenterabant, & cupreſſo tuſo, thure, aniſi & Petroſelini ſeminibus infarta cerâ oblinire ſolebant. Æthiopes amicorum corpora vbi interaneis, & carne expediuerant, gypſo obducebant, Ipſiſque ſic incruſtatis, mox operi tanquam tectorio colores appingebant, qui defunctos ad viuum exprimerent, hoc artificio ornatos columnâ vitrea, & caua includebant, vt pixidati per medium vitrum apparerent. Apud Xenophontem mos erat ſepeliendi mortuos in melle, vt conſeruarentur: & Plinius principatu Claudij ſe vidiſſe ait Hippocentaurum ex Ægypto ad Imperatorem in melle allatum. Ægyptij Aromaticis vnguen

guentis, & balſamis cadauera ſua condire ſolebant, erántque artifices deſtinati, qui Salinatarij,& Aromatarij vocabantur; atque ſtipendia publica accipiebant, quorum munus erat, mortua corpora aromaticis, & balſamicis vnguentis oblinere, exciſiones conſuere, ſalè aſpergere, & ſalino carnario per ſeptuaginta dies operire, tandémque inde exempta abluere, & ſorde omni elota faſciis bombicinis gummi quodam conglutinatis inuoluere; quorum omnium exemplo Europæi,& Chriſtiani Reges, Magnates atque illuſtres viri cadauera ſua condiri curant à Medicis & Chirurgis, teſte experientia. Quæ cùm ita ſe habeant, non video quid impedire poſſit, quominùs qua ratione condienda ſint cadauera humana, liberè doceamus.

Neque eſt, quòd aliquis obiiciat, inhumanum eſſe corpora mortuorum, ita turpiter deturpare, partéſque principes cùm interaneis à reliquis ignobilioribus membris ſeparare, ſeorſimque ſine vllo apparatu ſepelire, atque ita truncata, defœdata, & imperfecta cadauerà conſeruare. Verùm cùm neceſſitas vrgeat partes putredini magis obnoxias, vt ſunt viſcera, à reliquis ſeiungere, non eſt quòd conqueratur, præſertim cùm cor ſeorſim condire ſoleant Chirurgi, & capſula plumbea, vel argentea incluſum conſanguineis tradere ſecundùm eorum, vel defunctorum vota; ſed ad rem veniamus.

Quomodò ſint condienda cadauera humana.

IN conditura cadauerum multa ſunt obſeruanda, tam ex parte Chirurgorum, qui celebrem illam operationem aggrediuntur, quàm ex parte inſeruiẽtium,& rerum ad condituram conficiendam comparandarum. Chirurgi imprimis experti eſſe debent, & aſſueti, ne ſcilicet cadauera malè condita putredinem contrahant, vt ſæpè contingit non ſine eorum infamia, dum parentes,& amici de putrida expiratione poſt condituram conqueruntur. Deinde comparare debent diligenter Chirurgi ea omnia, quæ ad opus perficiendum videntur neceſſaria, vt ſunt inſtrumenta, ſpongiæ, ſtupæ, linteola, acetum acerrimum, aqua vitæ, aqua ſalſa, lixiuia cùm ſale & alumine, gypſum, calx, ſal, puluis magiſtralis Aromaticus, olea, tela cerata, vaſa terrea ad recipienda interanea, capſula plumbea,& ſimilia.

His ita paratis, & diſpoſitis ad condituram cum inſeruientibus ſeſe accingere debent Chirurgi, non neglectis remediis præſeruantibus, quæ cor & cerebrum recreent, ne à putridis vaporibus à cadaueribus diſſectis expirantibus inficiantur. Quare poſt diem naturalem elapſum cadauere congruenter locato, deterſáque externâ ſorditie corporis, cùm vino diluto calente aperire debet Chirurgus thoracem, partéſque vitales extrahere, atque cor ſeorſim condire ſecundùm parentum arbitrium; deinde maiora vaſa, venam ſcilicet cauam, & aortam arteriam exprimere, omneſque ſanguineas, & aquoſas humiditates cum ſpongiis, ſtupis, & linteis tergere, & abſumere. Thorace ita mundato ventrem inferiorem diſſecare debet Chirurgus, omneſque partes naturales ſubmouere, hepar ſcilicet, lienem, renes, ventriculum, inteſtina cùm meſenterio, veſicam, vterum, teſtes, vaſaque omnia exprimere, atque vt ſuprà cum linteis, & ſtupis exſiccare; poſteà cauitates tam ventris, quàm thoracis cum ſpongiis in aqua

aqua vitæ, vel aceto, vel lixiuio, vel aqua ſalſa infuſis lauare, & eluere diligenter. Tertiò cranium cum ſerra diuidendum, & cerebri ſubſtantia extrahenda cum omnibus vaſis, cauitaſque cranij, vt ſuprà, tergenda, lauanda, ſiccanda. Quartò ad partes muſculoſas conuertendus animus eas enim Chirurgus profundis inciſionibus diuidere debet potiſſimùm circa nates, femora, & craſſiores partes, magiſque carnoſas brachiorum, tybiarum, & aliarum partium: Idque obſeruandum, expertum Chirurgum debere ſubmouere portiones muſculorum, potiſſimum in natibus, femoribus, tybiis, & brachiis, tum etiam pinguedinem redundantem in ventre, & in aliis partibus in vaſis terreis grandioribus vnà cum interaneis ſepelire, vt fœliciùs conſeruentur cadauera. Perfectis itaque inciſionibus, & ſubſtractis portionibus muſculorum, lauare oportet partes inciſas cum aceto, aut aqua ſalſa; deinde abſumere omnes ſuperfluas humiditates, antequã cauitates puluere magiſtrali repleantur; tandémque his peractis artificiosè conditura aggredienda. Sufficeret ſanè ſalitura communis, vt in conditura animalium domeſtica experiri licet: ſed quia Magnatum dignitas non patitur illam vulgarem ſalituram; Ideò ad puluerem magiſtralem de Aromatibus compoſitum veniendum.

Puluis Magiſtralis.

℞. Calam. Aromatic. cyper. Irid. flor. Ariſtoloch. rot. ſtyrac. calamit. benjoin. ladan. myrrh. aloës an. ℔. ß. garyophyll. piper. nuc. moſchat. cinnam. an. quart. j. fol. ſiccorum maioran. origan. calamenth. ſcord. puleg. abſinth. vtriuſque, ſalu. roriſmar. lauendul. an. M. iiij. roſarum, balauſt. an. p. vj. alumin. ſalis, calcis viuæ, & gypſi an. ℔. j. fiat omnium puluis pro conditura cadauerum; quòd ſi quantitas non ſufficiat, duplicanda doſis, vel,

℞. fol. ſiccorum polij, thym. lauendul. laur. ſaluiæ, bethon. roriſmar. menth. abſinth. an M. vj. dictam. cretic. M. iiij. fl. chamemel. roſa. meli an. p. vj. aloës myrrh. ſantal. omnium, ladan. benjoin. ſtyrac. an. ℔. ß. irid. flor. gentian. calam. Aromatic. an. ℔. j. piperis gariophyll. an. quart. j. ſalis & alumin. atque gypſi, & calc. ad pondus omnium, fiat puluis vt ſuprà.

Hoc puluere replendæ erunt cauitates thoracis ventris, & cranij, tum etiam inciſiones partium carnoſarum infarciendæ, quibus per actis partes inciſas, & ventres conſuere debet Chirurgus, totumque corpus terebenth. in oleo roſato & chamemel. vel in oleis Aromaticis ſpagyricè extractis thymi, ſalu. lauendul. gariophyll. liquefacta inungere, & puluere præſcripto aſpergere: poſteà verò tenuiſſimo linteo, moxque tela cerata inuoluere, & cum chordis ligare; atque ita in capſa plumbea fideliter ferruminata imponere. Obſeruandum autem, ſi æſtas ferueat, cadauera ita condita in loca frigidiora eſſe reponenda. Atque hæc de conditura cadauerum ſufficiant.

FRANCISCI RANCHINI, CONSILIARII, MEDICI, ET PROFESSORIS REGII, CELEBERRIMÆQVE VNIVERSITATIS Monſpelienſis Iudicis & Cancellarij,

Tractatus de Morbis Virginum.

PRÆFATIO.

DE morbis Virginum tractaturi, exigit à nobis ordinis, & doctrinæ ratio, vt generalia quædam, eáque naturalia, Moralia, & Theologica, de Virginitatis natura & iudicio præmittamus, priusquàm, tam de morborum Virginalium conditione & diuiſione, quàm de ſpeciali eorumdem generatione & curatione medicè agere, & diſputare aggrediamur.

Sequentem itaque tractatum in tres ſectiones diuidemus:

In prima, quid ſit Virginitas, in q ibus conſiſtat, & quomodo à caſtitate diſtinguatur: An ſit virtus moralis: An dentur certa Virginitatis indicia; An detur membrana hymen dicta, quæ ſit clauſtrum, ſeu ſignaculum Virginitatis; An cruoris effuſio ſit neceſſaria ad probandam Virginitatem; An papillarum color, vuluæ adſtrictio, colli menſura, lotij reiectio cum ſybilo, ſuffitus gagates, magnetis appoſitio, & ſimilia poſſint eſſe ſigna Virginitatis; An viſitationes Virginum quæ ab Epiſcopis, & iudicibus imperantur, & à Medicis, Chirurgis, & obſtetricibus perficiuntur, ſint probandæ, & quomodò; An virginitas ſit ſanitati perniciosa; An ſit licita in Republica bene ordinata; An, & quomodò apes repræſentare poſſint Virginitatem; An in ſtatu innocentiæ, contigiſſet generatio humana ſine corruptione Virginitatis, & ſimilia, eáque noua & curioſa, ſcitúque iucunda, & neceſſaria examinabimus:

In

In ſecunda, de natura morborum Virginalium; Cur ita dicantur, & an ſint Virginibus peculiares, tum etiam de generali eorumdem diuiſione, prout vel antecedunt, vel comitantur, vel ſubſequuntur deflorationem, tractabimus. Vbi etiam, an libellus qui ſub Hippocratis nomine de morbis Virginum circumfertur, ſit admittendus, declarabimus:

In tertia verò, ſingularem morborum Virginalium naturam, generationem, iudicium, & curationem perſequemur; & de reparanda etiam virginitate amiſſa quædam proponemus: Tandémque in corona iſtius operis ſpecioſam vitæ rationem, & electa quædam remedia afferemus in gratiam Monachorum, & Monialium, ad conſeruandam Virginitatem, & ad extinguendos libidinis ardores.

FRANCISCI RANCHINI, TRACTATVS DE MORBIS VIRGINVM.

SECTIO PRIMA.

CVM ſecundùm Philoſophi decreta, ab vniuerſalibus ad ſingularia ſit progrediendum in rerum doctrina, iam generalia quæ in præfatione à nobis fuerunt propoſita, ad Virginitatis hiſtoriam illuſtrandam ſeſe offerunt ſigillatim examinanda. Auſpicandum itaque à Virginitatis natura ſecundum Theologorum, & Medicorum doctrinam.

Quid ſit Virginitas; in quibus conſiſtat, & qua ratione à caſtitate diſtinguatur.

CAPVT PRIMVM.

LICET Virginitas virtus ſit, tam viris, quam mulieribus communis; puellis tamen magis familiaris eſt, quã adoleſcentibus, & priuilegio quodam in illis magis amabilis, & ſpecioſa. Definitur à Theologis, perpetua caſtitatis meditatio in corporali carne: Vnde conſtat Virginitatem eſſe mixtam virtutem, neque Angelis communicabilem. Porrò licet includat caſtitatem, & per illam definiatur, non tamen conuertuntur, cùm triplex ſit caſtitas: vna Virginalis: Altera coniugalis: Tertia vidualis. Meditatio autem illa formale principium indicat. Caro verò ſubſtantiuum, & materiale. Quòd ſi quis obiiciat, meditationem illam non poſſe eſſe continuam, cùm per ſomnum quieſcat, & ab aliis obiectis interrumpatur. Reſpondendum eſt, ſufficere, dummodò ſit in habitu, cùm actualis perpetuò eſſe non poſſit. Supponit autem caſtitas illa virginalis potentiam in ætate conuenienti ad actum venereum, cùm ex conſtantia animi, & moderatione cupiditatum, temperantique conſilio dependeat. Diuiditur in perfectam, & imperfectam; ſpiritualem & corpoream: perfecta integritatem animæ, & corporis includit: imperfecta verò alterutrius corruptionem, corporalis ſiquidem Virginitas integra remanere poteſt corrupta ſpirituali à concupiſcentiæ, & rei venereæ ardenti deſiderio extra concubitum. Spiritualis etiam conſeruari poteſt corrupta corporea, vt conſtat

ſtat in violatis. Medici licet propoſitam Virginitatis definitionem, & diuiſionem probent; quia tamen ſunt ſenſuales artifices, corpoream tantum Virginitatem contemplantur, quam in partium muliebrium integritate extra concubitum, & pollutionem voluntariam conſiſtere agnoſcunt, & ſignis quibuſdam à nobis poſteà examinandis quodammodò exiſtimant dignoſci poſſe. Sed priuſquàm ea proponamus, inquirendum, an ſit virtus moralis.

An Virginitas ſit virtus moralis.

Capvt II.

Virginitas, quam impij admirantur vt rem ſupra naturæ vſum, à Theologis flos morum dicitur, honor corporum, decor ſexuum, integritas ſanguinis; fundamentum fidei, & ſanctitatis gaudium, & gloria Sanctorum. Vnde patet, virtutem eſſe, eámque ſpecioſam, & commendabilem. Dubitant tamen hac in parte Morales Philoſophi, tum quia Virginitas, cùm naturalis ſit, non poteſt ex actibus humanis generari, quod tamen neceſſarium eſſe ad virtutis naturam conſtituendam, & eſſentiam teſtatur Philoſophus 2. ethicorum; tum quia ſine vitio corrumpi poteſt in matrimonio, nec reparabilis eſt; quod virtutibus contingere ſolet; tum denique quia videtur eſſe contra præceptum legis naturæ, cùm humana ſpecies debeat propagari. Verùm his miſſis, nos cum Theologis Virginitatem eſſe illuſtrem exiſtimamus, & ſub temperantia contineri, cùm Virgines ſecundùm iudicium rationis abſtinent ab illis, à quibus abſtinere debent iuxta & leges, & præcepta: ſicque dici debet habitus generatus ex actibus multiplicibus ad perpetuò manendum in animæ & corporis integritate. Illud autem audiendum extra impotentiam naturalem, vel accidentariam, cùm Virginitas, vt ſit meritoria, ſupponat potentiam, & electionem ordinatam. Porrò licet Virginitas materialiter, & ſubſtantiuè ſecundùm integritatem partium appareat naturalis, formaliter tamen generatur ex multis actibus interioribus, habitumque conſtituit; & licet corrumpatur in matrimonio corporis integritas; ſtat tamen cum habitu animi actus concubitus licitus per leges ſine vitio; & caſtitas quæ anteà erat virginalis, degenerat in coniugalem. Quod autem ad reparationem Virginitatis ſpectat, certum eſt materialiter non eſſe reparabilem, niſi arte; formaliter autem tantùm ſecundùm Theologos: neque exiſtimandum Virginitatem eſſe contra præceptum naturæ, cùm inclinet ad exercendum actum licitum, quando, quomodò, & qualiter oportet. Concludamus igitur, Virginitatem eſſe virtutem moralem, & ad illius ſigna veniamus.

De ſignis Virginitatis.

Capvt III.

Varia ab authoribus noſtris proponuntur Virginitatis ſigna, quæ illius integritatem, aut corruptionem in vtroque ſexu indicare poſſunt; In adoleſcentibus tamen magis dubia, & incerta eſt Virginitatis exploratio, quàm in puellis. In illis ſola abſtinentia tum à concubitu venereo, tum à pollutione voluntaria Virginitatem ſignificare poteſt, idque per viam confeſſionis, cùm in pudendo nulla appareant indicia, neque ſeminis effluxi

veſtigia: quod enim de glandis coopertura à quibuſdam adfertur, reiiciendum tanquam ridiculum. In puellis autem quamplura apparere poſſunt, & ante deflorationem, & in ipſo concubitu, & paulò poſt; quæ quidem an certa & vniuoca eſſe poſſint, an verò incerta, & æquiuoca, poſteà diſputabimus. Ante deflorationem enumerantur membrana, hymen dicta, quæ à multis clauſtrum Virginitatis dicitur, quòd claudat oſtium ceruicis vteri; inſignis vuluæ adſtrictio, papillarum color rubicundus, mictio vrinæ tenuioris cum ſtrepitu, & ſybilo; ſuffitus gagates, Magnetis appoſitio circa caput dormientis puellæ, & ſimilia. In defloratione, & paulò poſt partium muliebrium dolor, & dilaceratio, cruoris effuſio, colli inflammatio, & menſura, extremitatis naſi ſeparatio, & alia; de quibus ſigillatim tractandum erit, priuſquàm ſententiam de certitudine feramus.

An membrana, hymen dicta, in omnibus virginibus reperiatur; & an ſit vniuocum Virginitatis ſignum.

CAPVT IV.

HYMÉN membranam communiter ſignificat, id eſt, tunicam planam, tenuem, & albam, quæ partes alias corporis veſtit, & amplexatur: ſpecialiter tamen à quibuſdam vſurpatur hymen pro tenui quadam membrana, quam in puellis reperiri volunt (eugion alij appellant) & clauſtrum Virginitatis conſtituere. Inde Poëtæ hymenæum Veneris & Liberi filium tanquam Præſidem nuptiarum deriuarunt, & vt earumdem Deum celebrarunt. Ex Medicis quamplurimi, vt Auicenna, Almanſor, Veſalius, Fallopius, & alij, membranam hymen dictam, in medio ceruicis ductu, & aliquando paulò inferiùs, aut anteriùs tranſuerſim ſitam eſſe teſtantur. Atque inter certa Virginitatis ſigna principatum obtinere putant, & ab illius ruptione, aut dilaceratione in primo congreſſu ſanguinem effluere volunt; quinimò exiguò foramine in medio peruiam, aut cribri modo perforatam eſſe ante deflorationem ad menſium fluxum agnoſcunt. Obſtetrices huiuſce membranulæ integræ, vel ruptæ, aut violatæ argumento ſe certò poſſe Virgines à corruptis dignoſcere conſtanter affirmant; atque ita iudicibus, & credulis viris, mulierculiſque imponunt: Nos verò cum Columbo, Pareo, Laurentio Præceptore noſtro, & vniuerſa Anatomicorum turba huiuſmodi membranam imaginariam eſſe, & ab antiquis, tum Medicis, tum Poëtis fictam, atquè depictam exiſtimamus Ocularis demonſtratio figmentum eſſe teſtatur, vt exemplis illuſtrant tum Pareus, tum Laurentius: quod ſi rarò aliquando appareat, tamen circa oſculum vuluæ, aut in medio ceruicis, vt in clauſura vteri contingit, morbum potiùs eſſe organicum à vitio conformationis ortum, & penis in ceruicem vteri intromiſſionem impedientem, quam clauſtrum Virginitatis affirmamus. Valeant igitur, qui membranam illam tantoperè decantatam agnoſcunt, cum in omnibus puellis ſecundùm experientiæ fidem non reperiatur, & deſinant ſuum figmentum ratione illius celebrare: Quia tamen ſenſus, & ratio Virginitatem apparentibus quibuſdam indiciis dignoſci poſſe quodammodò ſuadent, cùm Virgines in defloratione ſæpiſſimè dolores

res patiantur, & ſanguinis etiam fluxum; dicimus in puellis iunioribus, quæ nondum ſunt paſſæ menſtruas purgationes, aut veneris dulcedinem expertæ extra concubitum, florem Virgineum poſitum eſſe tum in coitu quattuor caruncularum membranulis quibuſdam, & venulis coniunctarum, quæ ſub alis apparent, quas deſcribit clariſſimus Laurentius cap. 11. lib. 7. hiſtoriæ anatomicæ; tum etiam in anguſtia, & adſtrictione inſigni, eaque naturali ceruicis vteri: inde enim ſanguinis effluuium, & dolor in violentiori cõcubitu; quando ſcilicet atteruntur carunculæ illæ, & membranulæ, ac venulæ lacerantur; præſertim quando penis grandior eſt, & diſproportionatus: In adultis verò huiuſmodi coitus caruncularum non ita ſenſibiliter apparet, tum quia ceruix vteri dilatatur ob ſanguinis menſtrui effluxum; tum etiam quia carunculæ illæ diducuntur quaſi ſponte, dum muliebria prurire incipiunt.

De Vuluæ adſtrictione: An ſit Virginitatis ſignum.

CAPVT V.

ANGVSTIA vteri, tum orificij vuluæ, tum ceruicis vteri triplex eſt agnoſcenda. Naturalis vna; artificialis altera; tertia verò morbifica, vel ob carnoſitatem, vel ob nimiam denſitatem, vel ob vitioſam aliam diſpoſitionem ex vitio conformationis ortam. De naturali hic tãtùm dubitatur, an, & quomodò poſſit eſſe ſignum Virginitatis. Obſeruandum autem in primis, adſtrictionis illius naturalis variam eſſe conditionem, ſecundùm ætatem, temperiem, habitum, & cõformationem Virginum: in iunioribus maior adſtrictio, quàm in adultis; quia in illis membranæ, quæ ceruicem vteri conſtituunt, ita ſunt conglutinatæ, vt quaſi coaleſcant: in adultis verò dilatantur ob menſium effluxum, tum ob veneris titillationem, & pruritum: In pinguioribus difficiliùs etiam dilatatur vteri ceruix, quàm in gracilibus: faciliùs etenim conſeruant illam naturalem adſtrictionem. Quæ cùm ita ſe habeant, concludimus, anguſtiam, & adſtrictionem partium Virginalium ſignificare quidem poſſe Virginitatem ſub quodam reſpectu; non tamen vniuocè, & neceſſariò, cùm ſoleant Medici, & obſtetrices remediis internis, & externis Virginitatem amiſſam commodè reparare; in puellis tamen & iunioribus certiùs eamdem indicare poſſe, quàm in adultis concedimus.

An papillarum rubicundarum color poſſit eſſe indicium Virginitatis.

CAPVT VI.

MAMMARVM extrema, quòd in Virginibus rubeant, & promineant fragæ inſtar; liueant verò in lactantibus; nigricent in ſenibus, indicare poſſe Virginitatem multi exiſtimarunt, & colorem illum rubicundum ſtatim poſt deflorationem immutari ſcripſerunt. Verùm qua ratione mori illud affirmare audeant, non video, niſi vel ob mirabilem mammarum, & vteri ſocietatem; vel ob morboſam diſpoſitionem, quæ deflorationem ſubſequitur aliquando. Sic Hippocrates ſect. 5. lib. 6. epid. Si mammarum papillæ, inquit, & rubra circa eas circumferentia pallida fuerit, morboſum eſſe

vteri conceptaculum ſignificatur. Rationem afferunt interpretes, quòd ex mammarum indicatura de toto vteri habitu & ſtatu iudicium ferri poteſt. Nos tamen eiuſmodi mutationem coloris, aut in papillis, aut circa eaſdem, fallaciſſimum eſſe Virginitatis ſignum exiſtimamus, cùm, & Virginibus accidere poſſit ante deflorationem ob morboſam diſpoſitionem, vt in pallidis coloribus contingit, & ætate etiam prouectioribus: teſtatur ſiquidem experientia, rubedinem illam non ſolùm apparere Virginibus; ſed etiam in vxoratis. Neque exiſtimandum, mutationem illius coloris ratione deflorationis accidere, cùm nulla ſit cauſa proxima, & immediata, quæ illam in momento efficere poſſit. Conſenſum vteri & mammarum non negamus; quinimò à veneris illecebris, & voluptate potiùs intendi rubrum papillarum colorem, quàm eaſdem pallescere veriſimile eſſe cenſemus. Concludamus igitur, imaginariam illam papillarum mutationem penes colorem non poſſe indicare deflorationem, neque rubedinem præſentem Virginitatem, cùm color mammarum potiùs ſequatur ſtatum ſanitatis, & morbi.

De mictione vrinæ tenuioris cum ſybilo, ſuffitu gagates, appoſitione magnetis, & ſimilibus.

Capvt VII.

Alia iam ſuperſunt ſigna Virginitatis examinanda. Ludouicus Bonaciolus in Enneade muliebri cap. 3. quædam proponit tanquam certiſſima, quorum primum tale eſt. Virginibus, inquit, pellucidum, ac tenue lotium ſub ſtrepitu perinde ac acutiſſimo ſybilo, vt fiſtula, impendio diductiore emicans longiùs excutitur. Signum hoc tria complectitur, tenuitatem vrinæ, exitum cum ſybilo, & longam effuſionem, quæ omnia ab anguſtia ſphincteris veſicæ dependere exiſtimat author ille. Verùm ſi diligentiùs examinentur, potiùs ridenda erunt, quàm credenda multis de cauſis: primò quia omnia ea falſa eſſe poſſunt, & mulieribus etiam communia. Non enim neceſſarium eſt, vrinas Virginum perpetuò eſſe lucidas, & tenues; falſum etiam eaſdem vrinam reijcere ſemper cum ſybilo, & ad diſtantia loca: hoc enim a robore facultatis expultricis dependet: anguſtia quidem iuuari poteſt, ſed ſi eadem conſeruetur in mulieribus, vanum eſt quod proponit author noſter. Secundò, quia veſicæ, & vteri, vrinæ, & generationis viæ prorſus diſtinctæ ſunt, vt notum eſt anatomicis: quomodò igitur aut ſphincter veſicæ, aut mictionis modus poterit indicare Virginitatem, cùm poſita in orificio ceruicis vteri, & in eiuſdem capacitate ſit? Tertiò, quia in mulieribus defloratis apparere poteſt propoſita mictionis ratio; non enim penis ingreditur veſicam, vt eam dilatet, & amplificet. Cùm igitur anguſtia ſphincteris veſicæ concurrente imaginationis vi, & in Virginibus, & in mulieribus parem mictionis modum parere poſſit, & cùm ea nihil habeat peculiare cũ Virginitate, vanum eſſe eiuſmodi ſignum cõcludimus. Alterum eſt: Gagates, inquit, etiamnum ſuffitus odoris ſpiramento aures, nareſque non attingente, & potus, ſi præſentem mictum non cieat, Virginitatem eximiè deprehendit. Signum hoc, vt & primum, nobis ve-

ritatis ſuſpectæ videtur. Primò, quia nec à Dioſcoride, nec à Galeno, nec à Plinio, aut alio claſſico quodam authore affertur. Secundò, quia ridiculum eſt ſuffitum peruadere poſſe vterum, inteſtina, & viſcera, etiam in mulieribus, vt ad fauces, nares, cerebrum, feratur: Non enim per internas partes odores feruntur ad caput, ſed per externum aërem: Tertiò, quia neque in ſubſtantia gagates, neque in tetro illius odore vllam vim diureticam agnoſcunt authores noſtri. Quartò, quia cùm varij vrinæ ſint ductus & Virginitatis, vt dictum fuit, Doctoris illius iudicio nullomodò acquieſcendum eſſe exiſtimamus. Tertium eſt; magnetem, inquit, ſi obdormientis Virginis, aut mulieris capiti ſupponas, corruptarum impudicitiam deprehendes, cùm præ nimio ſimulacrorum pauore excidant è foro; & aliarum integritatem, cùm ad mariti complexum impellat. Verùm eiuſmodi ficta experientia cùm ſit contra rationem, & ſenſum, omninò reiicienda. Nonnulli alia duo exponunt ad explorandam Virginitatem, quæ ſane mihi videntur eiuſmodi eſſe farinæ. Primum eſt: drachma vna ligni aloës, inquiunt, in puluere redacta, & propinata Virginibus ſtatim vrinam mouere ſolet, non aliis. Alterum eſt, folia lapathi magni contuſa, aiunt, ſi prunis admoueantur, & odor attractus pallorem non inferat, & mictionem non prouitet, Virgo non eſt: ſed & falſa, & vana eſſe iudicamus, cùm inter Virginitatem, & vaſa vrinaria, remediaque quæ vrinas mouent, nullum ſit commercium, quod ſufficiat ad iudicandum de illius integritate, aut corruptione.

An cruoris, ſeu ſanguinis effuſio ſit certum Virginitatis ſignum.

CAPVT VIII.

GRAVIS iam admodùm, & intricata ſeſe offert excutienda quæſtio; an ſcilicet ex cruoris, ſeu ſanguinis effuſione in primo congreſſu, certum, ac neceſſarium Virginitatis indicium deſumatur. Signum hoc licet non præcedat, aut comitetur Virginitatem immediatè; tamen ſubſequitur deflorationem. Qui partem affirmatiuam tuentur, non ſolùm authoritatem ſcripturæ ſanctæ afferunt, à cuius fide recedere impium, & nefarium exiſtimant. Sed etiam morem Arabum, Africanorum, & Hiſpanorum. Ratio & experientia eandem confirmare videntur, cùm Virgines & dolores patiantur in defloratione, & partium Virginalium lacerationem, ac diductionem, vnde ſanguinem effluere debere neceſſarium videtur. Quòd autem ad authoritates ſpectat apud Hebræos, vt videre licet cap. 22. Deuteronomi, in vſu poſitum erat, vt Virgines deſponſatæ nonniſi ſuppoſito (poſt celebrationem nuptiarum) linteo coirent, vt in eo ſanguis deflorationis contineretur, colligeretúrque; atque eiuſmodi linteum puellæ parentibus dabatur tanquam fidiſſimum Virginitatis amiſſæ teſtimonium: idipſum in hunc vſque diem obſeruarunt Iudæi, & obſeruant etiam Africani, vt teſtatur Leo Affer: apud eos, inquit, ſponſus, & ſponſa ſimul atque ex ſolemni apparatu domum ſunt regreſſi, conclaui ſe obſerato abdunt oſtio, dum nuptiale paratur conuiuium. Interim annoſa quædam mulier pro foribus expectat, quæ porrectum ſibi à ſpon

à ſponſo iam marito cruentatum linteolum in mediam inuitatorum turbam ouantem refert, tanquam raptæ Virginitatis optimum ſpolium, hácque lege licet conuiuari. Quòd ſi in ſolemni illo coitu nihil cruoris ſponſæ per genitalia ſtillarit, redditur illa parentibus cum magna ignominia, tum etiam cum triſtitia totius turbæ inuitatæ, quæ impranſa domum redit. Hiſpani etiam linteola cruentata publicè offerre ſolent cum exclamatione *Virgine la tenemous.* Inde inquiunt, apparet iſtius ſigni certitudo, cùm & lege firmata ſit, & conſuetudine populorum obſeruata, tum etiam experientia, atque rationis ipſius fide confirmata. Nos tamen contrà, veritatis, & iuſtiſtitiæ auctoritate impulſi, licet à propoſitæ opinionis fide non omninò recedamus, ſuppoſitam illam cruentationem ſimpliciter, & neceſſariò non poſſe indicare Virginitatem; Sed tamen ſub certis conditionibus conſtanter affirmamus. Vt autem veritas noſtræ opinionis innoteſcat, duo ſunt ſupponenda fundamenta.

Primum fundamentum.

SAnguinis effuſio in primo congreſſu à tribus potiſſimùm cauſis dependet; aliquando re vera pendet tum ab attritione, & diuulſione quattuor caruncularum, quæ florem Virgineum conſtituunt; tum à violentiori amplificatione ceruicis vteri, quæ antea per conglutinationem, & ſymphiſim coaleſcebat in tenellis, & iunioribus puellis, præſertim dum virile membrum craſſum, & durum diducit partes illas Virgineas paulò adſtrictiores. Aliàs cruẽtatio illa artificioſa eſſe poteſt, dum matres quæ filias impudicas, atque corruptas habent, vel obſtetrices adhibitis poſteà medicamentis adſtringentibus in ſecretioribus puellarum partibus veſiculam piſcis, aut pulli ſanguine plenam, & cruentatam priùs immittunt: Inde enim erumpit ſanguis in primo coitionis impetu. Matronæ Italicæ illud appellant, *Vendere il ſangue Virgineo.* Tertiò cruentatio illa superuenire poteſt, ſi circa tempus menſtruorum celebrentur nuptiæ.

Secundum fundamentum.

CRuoris effuſio non ſemper videtur neceſſaria in primo congreſſu. Primò, dum Virgines vel obvitioſam, & morbificam adſtrictionem corrumpi non poſſunt. Secundò, quando Virgines adultiores ſunt, & iam per plures annos paſſæ menſium effluuium; ſiquidem ceruix vteri, & vt obſeruat Ariſtoteles, oſtium vteri magis dehiſcit ob deſiderium coeundi; tunc enim primus congreſſus nec difficilis, aut laborioſus, nec etiam cruentus. Tertiò, obſeruandum, puellas ſæpiſſimè confricatione, aut digitorum appoſitione, tum etiam inſtrumenti cuiuſdam lætificantis immiſſione venereas partes exercere, atque ita dilatare ante ſponſalia; tunc nullomodò eſt expectanda ſanguinis effuſio. Denique aliquãdo virile membrum ita tenue, & paruum, vt facilè & ferè ſine vlla reſiſtentia ſubingrediatur ceruicem vteri. His ita iactis fundamentis, concludimus, cruoris illius effuſionem non ſemper in defloratione neceſſariam, nec ſimpliciter, & vniuocè indicare poſſe Virginitatem; ſed tantùm ex ſuppoſitione iuxta doctrinam in vtroque fundamento contentam. Supereſt iam, vt ad ſacræ Scripturæ authoritatem reſpondeamus, & Iudæorum, & Africanorum morem explicemus. Quod ad legem à Moſe

ſe latam ſpectat; Reſpondendum eſt primò, Legiſlatorem habuiſſe rationem euentus magis vniuerſalis, & frequenti conſuetudini ſeſe accommodaſſe, cùm Virgines vt plurimùm effundere ſoleant ſanguinem in primo congreſſu. Secundò dicendum; quòd Virgines tunc temporis rigore legis perterritæ fideliter ſeſe continebant, & parentes eaſdem diligenter conſeruabant. Publicum enim ignorabant, neque cognitæ erant; vnde Hebræi adhuc Virginitatem eripere, honeſto verbo dicunt, cognoſcere. Liceat iam nobis præterea authoritatem Scripturæ ſanctæ legi propoſitæ apponere. Quattuor, inquit ſapientiæ Oraculum, cap. 3. Prouerb. quæ humani ingenij captum excedunt, & quorum veſtigia vix licet depræhendere: Via aquilæ in aëre: Via colubri ſuper terram: iter nauis in pelago; & via viri in adoleſcentula. Vnde apparet, quam difficile ſit de Virginitate puellarum iudicare ex congreſſu: quæ cum ita ſe habeant, concludimus, & legem à Moyſe latam, & morem Hebræorum, & conſuetudinem Mauritanorum, & Hiſpanorum moderatione quadam, & exceptione indigere, iuxta ea quæ à nobis fuerunt propoſita.

De Menſura colli, aliiſque indiciis à Iouberto allatis, vt poſſint Virginitatem indicare.

CAPVT IX.

CLARISSIMVS Ioubertus cap. 4. lib. ſcilicet errorum popularium multa proponit Virginitatis ſigna, quorum alia veriſimilia, alia verò prorſus vana, & ridicula: Inter ea autem ſubſequens ſignum adoleſcentibus, & puellis commune eſſe poteſt ad iudicandam Virginitatem. Si colli rotunditas, inquit, menſuretur cum filo, ac deinde idem filum ab extremo menti ad ſummum verticis extendatur, & menſura fuerit æqualis, illud præſentem ſignificat Virginitatem; ſi inæqualis corruptionem, aut deflorationem. Ratio eſt, quia collum intumeſcit, & vaſa voci dicata dilatantur ſtatim atque vir & puella corrumpuntur. Verùm fallacitatem iſtius ſigni experientia demonſtrat; quia pubertas per ſe ob ætatis mutationem inflare collum facit, & mutationem vocis infert, dum iuuenes hircire incipiunt. At certum eſt, non ſolùm ante pubertatem, ſed etiam poſt, Virginitatem integram remanere poſſe. Secundò, quia ridicula videtur illa colli, & menti, ac verticis menſura, cùm inter illa nulla interſit aut ſympathia, aut ſocietas & communicatio. Et ſecundò aliud ſignum proponit Ioubertus ex aliorum ſententia non minùs ridendum; Extremitatem ſcilicet naſi ſeparari per foſſiculam, & manifeſtè diuidi cartilagines, ſtatim atque puellæ, aut adoleſcentes corrumpuntur. Illud ſiquidem abſurdum eſſe ſenſus demonſtrat, cùm diuiſio ſemper appareat manifeſta, licet euidentiùs dum exſiccantur corpora accedente pubertate. Quod autem ad erubeſcentiam, & verecundiam, quæ in facie Virginum apparet poſt deflorationem, ſpectat; nonniſi ſigna æquiuoca eſſe exiſtimamus. Alia autem ſigna, quæ ab eodem authore proponuntur ſecundùm relationem obſtetricum, ſiue integritatem, ſiue corruptionem ſignificent, quia vel à nobis fuerunt iam examinata; vel quia ex maiori parte vana ſunt, libenter relinquimus; & ad examen viſitationum, quæ Virginitatis exploran

plorandæ gratia à Medicis,& obſtetricibus celebrantur,veniamus.

An Virginum, & corruptarum; tum etiam frigidorum,& maleficiatorum viſitationes, quæ à Iudicibus imperantur,& à Medicis,matroniſque perficiuntur, ſint probandæ; & quomodo.

Capvt X.

QVIA ſæpiſſimè iuſſu, & authoritate Magiſtratus,Medici, Chirurgi, & Obſtetrices adhibentur, vt poſt viſitationem ſententiam ferant de integritate, aut corruptione Virginum; tum etiam de puellarum, aut virorum potentia ad venerem, dum agitur de diſſolutione matrimonij, ob frigiditatem, & maleficium; ideò iam propoſitis, & examinatis Virginitatis ſignis, inquirendum; an huiuſmodi viſitationes certæ, aut probabiles eſſe poſſint; & quomodò Obſtetrices, ſi conſulantur, & adhibeantur,ex viſu, & contactu integritatis, & corruptionis indicia in partibus venereis manifeſtè apparere affirmant;vt conſtat tum ex relationibus à Iouberto, cap.4.lib.5.primæ partis errorum popularium productis; tum ex praxi ordinaria, cùm quotidie à matronis authoritate Iudicum nouæ relationes hac de re conficiantur, & hac in re decepêre maiores noſtros,& decipere perſeuerant mulieres illæ,vt artis fidem, & lucrum conſeruent;præſertim cùm pleræque humilioris ſint conditionis,& corruptiuę ſortis.Medici etiam, & Chirurgi quamplures matronarum veſtigiis inſiſtentes, malitia,ignorantia,vel auaritia pulſi, non ſolùm membranam illam, hymen dictam, in omnibus Virginibus agnoſcunt, eandémque integram Virginitatis eſſe argumentum; direptam verò muliebritatis affirmant ſecundùm fidem Hebræorum, & Mauritanorum; ſed etiam alia ſigna à nobis iam examinata probant,quorum certitudini ſtandum eſſe crêdunt. Nos tamen hac in parte non ſolùm iudices Eccleſiaſticos, & ſæculares cautos & prudentes eſſe debere in ſuis iudiciis; ſed etiam Medicos, Chirurgos, & Obſtetrices in ſuis relationibus exiſtimamus, præſertim cùm agitur de vita,honore, & fortuna virorum & mulierum; tum etiam de ſacramenti violatione ſub conſcientiæ integritate. Quàm enim ſit incertum de Virginitate iudicare, ex ſuperioribus patet; quàm etiam dubium de potentia, aut impotentia ad venerem, ex partium genitalium inſpectione,& luſtratione; tum etiam ex congreſſu manifeſtum euadet ex ſequentibus. Cauendum igitur, ne Medici, & obſtetrices imponant, dum adhibentur, vel ignorantia, quæ antiquitatis errorem ſubſequatur, vel malitia. D.Ambroſius 8. epiſtolarum epiſt. 64. ipſos Archiatros dicere ait,non ſatis liquidò Virginitatis explorandæ cauſam comprahendi poſſe inſpectionis fide, & ipſius medicinæ vetuſtos huius ſententiæ fuiſſe ſcribit: falluntur enim, vt teſtatur D. Cyprianus ſæpiſſimè oculi, & manus obſtetricum in Virginitatis probationibus. Ratio eſt, vt opinor; quia cùm multa ſupponant ſigna,& fundamenta, quæ ſunt falſa, vt hymen, & ſimilia,partiúmque genitalium hiſtoriam ignorent; non mirum ſi veriſimilia cum falſis, & dubia cum veris confundant. Verùm vt iam quid de eiuſmodi relationibus,& viſitationibus ſit, ſecundùm veritatis & conſcientiæ fidem, ſentiendum appareat; quædam iacienda

cienda ſunt fundamenta, quæ earum rationem demonſtrent, & congreſſus etiam modum repræſentent, priuſquam ſententiam noſtram feramus.

Primum fundamentum.

VIſitationem præcedere debent electio perſonarum, Medicorum ſcilicet, ac Obſtetricum; deinde iuramentum. Electio à Iudicibus fieri debet, non à partibus (ſine fraude tamen, & ſuſpicione) quia Iudicum munus potiùs obeunt, quàm teſtium. In electione obſeruanda ſunt probitas, experientia, ætas, numerus. Matronæ ad quas ob verecundiam, ſiue honeſtatem officium viſitationis ſpectare videtur; prouidæ, prudētes, & peritiſſimę eligi debent, vt fidem faciant; non viles, ne pretio corruptæ falsò deponant; deinde mediocris ætatis eſſe debent, non iuniores, ob experientiæ defectum; nec ſenes ob viſus imbecillitatem. Tertiò, quoad numerum, duæ ſufficiunt, idémque de Chirurgis, & Medicis ſentiendum; Cùm in ore duorum, aut trium ſtet omne verbum; dummodò tamen præfulgeant in peritia, & experientia; cùm peritiores in arte, quamuis pauciores, præualeant pluribus minus peritis. Electionem ſubſequitur iuramentum; iurare ſiquidem tenentur Medici, & Matronæ ſub periculo animarum ſecundum Canoniſtas, ſe viſitaturos fideliter, tum Mulieres, tum viros, de quorum integritate, aut corruptione, potentia, vel impotentia ad venerem agitur, ſanctéque ac piè veritatem relaturos.

Secundum fundamentum.

ELectis, & diſpoſitis perſonis ad viſitationem deputatis, ſi agatur de Virginitate puellæ affirmantis ſe integram eſſe, cùm corrupta tamen ſit, nudum illius corpus balneare oportet ante omnia, & diligenter partes obſcœnas lauare, ac fouere; ne impoſtorum fraudibus detur locus, & vt ita adſtringentium remediorum efficacia, omniſque artificij vis euaneſcat; deinde oculos, & manus ſagaciter adhibere conuenit; neque enim ſufficit oculis perſpicere, ſed ſufficienter manibus tangere oportet ob difficultatem probationis. In viſione autem, & in tactu multa obſeruanda ſunt. Integritatem indicare poſſunt, Virginalium partium diſpoſitio, quæ conſiſtit potiſſimùm in vnione quatuor caruncularum, quæ florem Virgineum conſtituunt; tum in naturali adſtrictione vuluæ, & ceruicis eiuſdem; idque in iunioribus præſertim, cùm in adultis leuis dilatatio, & diductio neceſſariò non indicet. Corruptionem recentem indicabunt partium muliebrium dilaceratio, excoriatio, & diductio cum rubore, cruore, dolore; idque in iunioribus, cùm in grandioribus ob dilatationem vuluę a fluxu menſium, & à veneris deſiderio factam ea non ita ſenſibiliter appareant. Antiquam verò corruptionem amplitudo ceruicis pudendi, venereique actus veſtigia ſignabit: Ideoque cùm & integritatis, & corruptionis iudicium difficile ſit ob artis, naturæ, atque ætatis varios effectus, habenda erit propterea ratio probitatis, pudoris, morum, & famæ.

Tertium Fundamentum.

QVod ſi agatur de impotentia ad venerem, partes tum viriles, tum muliebres generationi dicatæ inſpiciendæ erunt. Si vir de muliere conqueratur, muliebria examinan-

da tum extrinſecus, tum intrinſecus, digitorum miniſterio, vt appareat, an ſit vitium aliquod conformationis in clauſura, & in morbifica adſtrictione; tum etiam an lateat carnoſitas quædam interna, aliúdue vitium, quod actum venereum impediat. Si verò Mulier conqueratur de viro, ſpectandæ erunt viriles partes; teſtes ſcilicet, & pudendum, vt de figura, numero & ſitu conſtet; tum etiam de conformatione in magnitudine, vel paruitate, longitudine, aut breuitate. Si autem nullum vitium ſenſibiliter appareat in partibus, tum inueſtigandum erit, an frigiditas, vel maleficium ſit cauſa impotentiæ. Hìc autem obſeruandum, frigiditatem aliquando accidentariam eſſe, & temporaneam, vel ob prægreſſos morbos diuturniores totius corporis, aut partium genitalium; vel ob immaturum, & immoderatum veneris vſum; vt accidit in euiratis: Aliàs verò naturalem, ob frigidiorem teſtium intemperiem, eámque habitualem; tum etiam ob pudendi torporem, & flacciditatem, itaut Veneris arma ſemper imparata remaneant. Maleficium pariter duplex agnoſcendum; Vnum ab imaginationis vitio, quod melancholicis, timidis, & ad venerem tardis naturis eſt familiare: Si enim ſecundum vota coire non poſſunt, ſtatim ſortilegia accuſant; atque ita eorum amor in odium vertitur, & impotentia deſiderium excipiens odioſam parit coëundi deſperationem, cum morboſa & melancholica imaginationis deprauatione. Alterum magicum à vi Dæmonum, Magorum interuentu, impreſſum; licet tamen de eo multi viri docti dubitent: ac de iſto maleficio audiendi ſunt Theologi, & Iuriſconſulti, dum quærunt; an propter maleficium diſſolui poſſit matrimonium.

Quartum fundamentum.

SOlent autem Iudices impotentiæ ſignis in partibus genitalibus, tum virorum, tum mulierum non apparentibus congreſſum decernere: cùm enim erectio pudendi, intromiſſio, & ſeminis eiaculatio ad venerei actus perfectionem requirantur, ſoláque partium inſpectio non ſit ſufficiens ad iudicium ferendum de virilitate, annorum experientia introductum fuit à maioribus noſtris venereum illud certamen, vt ita aperto Marte contendentes vir & mulier potentiæ, vel impotentiæ certa ſigna darent. Modus autem congreſſus talis eſt. In primis Iudicibus præſentibus vultu compoſito riſum continentibus in tam obſcœno actu, atque aſtantibus Medicis, & Matronis cómiſſis, parentibus etiam, puella reſupina iacere debet, cruribus hinc inde diſtentis, itaut proſtent pudendæ corporis partes, quas natura ad delicias generis humani velauerat; Chirurgi, & obſtetrices deinde inſpiciunt, tentăt, pertractant, diducunt, ac reſerant; poſtmodū vir de frigiditate, aut maleficio accuſatus ſeſe offert ad congreſſum; Iudices prouocant, & ſollicitant ad coitum; Matronæ vt bono ſit animo hortantur, dum tangunt, & fouent partes obſcœnas. Medici, & Chirurgi obſeruant, an arrigat, & intromittat pudendum; tum etiam an ſemen reiecerit poſt actum, intuentur. Quòd ſi non poſſit coire intra ſpatium quarundam horarum, conuictus remanet de impotentia: Si verò coëat, laudatur. His ita iactis, & ſuppoſitis fundamentis, iam licet ſequentes concluſiones proponere.

PRIMA CONCLVSIO.

Iudicium Virginitatis dubium, & difficile, ob ſignorũ incertitudinem: integritatis ſigna in tenella, & innocenti ætate quodammodò certa eſſe poſſunt ; non autem matura, vt conſtat ex præmiſſis: corruptionis etiam indicia pariter in iunioribus poſt recentem deflorationem cum quadam certitudine apparere poſſunt ; non autem in grandioribus. Vnde apparet, fallaces eſſe poſſe corporum inſpectiones, & obſcœnarum partium contrectationes, cùm & natura ætatis decurſu illa ſigna immutet, atque corrumpat, & ars ipſa eadem imitetur.

SECVNDA CONCLVSIO.

Partium genitalium, tam virilium, quàm muliebrium ſenſibilis tactus licet certus ſit, tum quoad oculos, tum quoad tactum ; quia tamen ad actum venereum alia requiruntur, vt ætas, temperies, erectio pudendi, intromiſſio, & ſeminis eiaculatio; ideo ex ſolo intuitu partium non licet de potentia, vel impotentia ad venerem iudicare. An verò congreſſus à Iudicibus introductus ad iudicandam virilitatem ſufficiens ſit, iam decidendum.

TERTIA CONCLVSIO.

Congreſſus Venereus non ſolùm, turpis, & impudicus ; ſed etiam incertus, & fallaciſſimus ; Primò ob pudorem, cùm honeſtas neque permittat partes genitales proſtituere, neque natura fœdum illum ludum publicè pati poſſit. Venus enim ſolitudinem quærit, & loca ſecretiora, eadémque libera eſſe debent, & voluntaria, non coacta: verecundia ſiquidem impedit erectionem in viris, tum etiam præſentia Iudicum, Medicorum, Obſtetricum, & Parentum, libidinis ignem refrigerat, & extinguit in puellis. Secundò, quia in eiuſmodi congreſſu vir impotentiam ſimulare poteſt, ſi mulierem ſuam antea cognitam ingenti odio proſequatur, eadémque mulier diſſolutionem matrimonij exoptet: licet autem congreſſus iſte aliquando ſuccedat, in audacioribus, & impudicis perſonis, in omnibus tamen, potiſſimúmque in honeſtis non concludere exiſtimamus.

QVARTA CONCLVSIO.

Medici, & Matronæ non tenentur exactam viſitationem partium certò affirmare in ſuis relationibus ; ſed veriſimiliter, & conditionaliter tantùm, cùm conſtantes non habeant, & certas regulas ; & præſertim cùm appareat viſitationes, quæ ad virilis potentiæ veritatem indagandam celebrantur, non ſolùm fallaces eſſe; licet probabiles aliquando eſſe poſſint in quibuſdam, dum à peritis, & probis Medicis, ac matronis perficiuntur ; ſed etiam congreſſus, vt patet. Quare ad conſcientiam & iuramentum partim confugiendum erit; dum agitur de diſſolutione matrimonij ob impotentiam, non neglectis tamen partium inſpectionibus, & viſitationibus. Atque iam ex ſuppoſitis patet quid de propoſita quæſtione ſentiendum ſit.

An pollutio voluntaria corrumpat Virginitatem.

CAPVT XI.

VT veritas iſtius quæſtionis appareat, duo ſunt ſupponenda fundamenta. Vnum ex parte pollutionis: Alterum ex parte deflo-

rationis. Quod ad primum ſpectat, certum eſſe debet, pollutionem veneream fœdam eſſe, & impudicam partium genitalium contrectationem, tum viris, tum puellis communem cum titillatione, pruritu, & ſeminis excretione. Duplicem autem agnoſcere debemus; vnam quæ dormientibus accidit, quando natura vbi oppreſſa eſt imaginationis venereæ interuentu ſeſe exonerat per inſomnia, aliquando cum voluptate; aliàs ſine ſenſu, & de hac non eſt audienda quæſtio. Alteram, quæ voluntaria eſt, grauiſſimúmque peccatum illud contra naturam à Theologis dicitur, cuius abominationem declarat Sanctus Legiſlator, his verbis: Væ vobis, qui ſemen effunditis ſuper terram. Quod ad ſecundum, obſeruandum ad perfectam corruptionem Virginitatis tria eſſe neceſſaria, ex Theologorum, & Medicorum placitis. Primum eſt; propoſitum fruendi venerea voluptate, quod eſt formale principium. Secundum effuſionem ſeminis cum voluptate; & hoc eſt materiale. Tertium violationem ſignaculi virginalis in vulua exiſtentis per introductionem pudendi; & hæc ſunt inſtrumenta actiua, & paſſiua deflorationis. His ita ſuppoſitis, iam apparet corruptionem Virginitatis duplicem, eſſe; vnam perfectam, quæ ex congreſſu maris, & fœminæ dependet; alteram imperfectam, & ſpecialem, quæ ſeparatim in vtroque ſexu apparet. Concludimus itaque pollutionem voluntariam tam in puellis, quàm in adoleſcentibus, Virginitatem quidem corrumpere, ſed imperfectè & ex parte vnius tantùm; cùm ad perfectam deflorationem congreſſus ſit neceſſarius.

An Virginitas licita ſit in Republica bene ordinata.

Capvt XII.

Dvbitant politici, an Virginitas licita eſſe debeat in Republica bene ordinata. Primò, quia videtur contra præceptum Legis Naturæ, quę tendit ad generis humani prolificationem. Secundò, quia tendit in detrimentum totius Reipublicæ. Si enim homines, & mulieres Virginitatem conſeruare vellent, ac in eadem mori, corrueret ſtatus humanus, & Monarchiæ etiam ſubuerterentur, ob Principum continentiam. Nos vt liberè dicamus quod ſentimus, Virginitatem eſſe pernicioſam in ſtatu politico exiſtimamus, tum generaliter loquendo, quia periret ſpecies humana, tum ſpecialiter in perſonis Regum, & Principum; quod autem ad religioſas perſonas priuatim ſpectat, ſi intercedat votum Virginitatis, vt ita & Religioſi, & Moniales Deo meliùs, & ſanctiùs ſeruiant, Virginitatem laudamus, cùm ſit meritoria, & gloria, ac corona digna ob actum temperantiæ. Atque hinc apparet, qua ratione vel toleranda, vel prohibenda ſit Virginitas; neque tamen propterea venerem illicitam probamus, cùm in eodem ſtatu politico iuxta leges tantùm licita ſit per gratiam matrimonij, vt ita humana ſpecies in legitima ſucceſſione conſeruetur.

An Virginitas ſit ſanitati pernicioſa.

Capvt XIII.

Vt Venus viris ſalutaris, teſte Galeno, c.70 artis paruæ dummodò moderata ſit, & inſignem reſolutionem nõ inferat; ſed potiùs alacritatem, leuitatem & ſpirandi facilitatem ob ſeminis retenti naturam onerantis effluxum cum voluptate; ſic etiam mulieribus dummodò venerem iam ſint expertæ, & puellis non iunioribus, ſed ad venerem paratis, & menſtruas purgationes iam patientibus videtur neceſſaria. Galenus cap. 5. lib. de locis affectis, veneris neceſſitatem videtur indicare, dum inappetentiam, cruditatem, mœrorem, capitis grauitatem, torporem, pigritiam, conuulſiuos motus, & hyſtericas ſuffocationes cum refrigeratione totius corporis, pulſuſque, & reſpirationis interceptione, tum ex menſtrui ſanguinis ſuppreſſione, tum potiſſimùm ex ſeminis retentione oriri demonſtrat. Viris etiam eadem ferè ſymptomata accidere declarat; ideóque Diogenem omnium mortalium continentiſſimum veneri indulſiſſe teſtatur, non ratione voluptatis, ſed vt moleſtias illas quæ ex ſemine retento, venenique naturam, ac vires æquante oriuntur, euitaret; venerémque ea de cauſa modeſtis viris licitam eſſe debere concludit. Ratio Galeni opinionem & conſilium confirmare videtur: cùm enim Venus poſita ſit in partibus generationi dicatis, & illius priuatio earumdem vſum, & finem peruertat, naturæque deſideria retardet, & impediat, ſane inde manifeſtum eſt, caſtitatem ob Veneris continentiam ſanitati non ſemper ſolum contrariam eſſe, ſed etiam pernicioſam. Vterus, inquit Plato, prolem generare cupiens, ſi intempeſtiuè, diuque infructuoſus fuerit, ægre fert, & corpora muliebria in extremam anxietatem deiicit, plurimoſque morbos excitat. Virginalium affectuum, de quibus poſteà acturi ſumus, prouentus, caſtitatis damna indicat, & generalis curandi ratio Veneris vtilitatem; cùm Diuinus Senex lib. de Morbis Virginum, ad arcendam morborum Virginalium generationem, & ad extinguendum eorum furorem, ſolam venerem videatur proponere: idipſum etiam Galenus cap. citato hiſtoriis ægrotantium mulierum illuſtrat. Vnde apparet, Virginibus iam maturis, & ad venerem idoneis Caſtitatem pernicioſam eſſe, cùm & experiri rem nouam deſiderent, & expertam exercere. Contrà tamen Theologi, & cum illis Medici complures Virginitatem ratione caſtitatis ſalutarem eſſe, tum ratione animi, tum etiam ratione corporis, conſtanter affirmant, venerémque noxiam eſſe demonſtrant; Primò experientia, cùm corpora Monachorum, & Monialium, quæ venerem non experiuntur, ſalubriora, obeſiora, & longioris vitæ ſint, quàm aliorum; Secundò exemplo animalium, cùm ea quæ non coëunt, robuſtiora appareant, & diutiùs viuant; contrà verò, ſalaciora, vt paſſeres, citò moriantur; Tertiò ratione, cùm langueſcant corpora coëuntium, citóque ſeneſcant ob caloris, & ſpirituum reſolutionem: ideóque olim Athletæ, vt robur conſeruarent corporis, à venere abſtinebant. Nos iam vt ſententiam feramus; Virginitatem quidem laudamus in perſonis religioſis ob votum, dummodò vi-

uant ſecundùm regulas, & ieiuniis, ac orationibus, & conuenienti viuendi modo venereos appetitus infringāt, extinguantque: at in ſæcularibus puellis, præſertim opipare viuentibus, & in otio degentibus, pernicioſam eſſe cenſemus, cùm partes muliebres veneris deſiderio prurientes coitum appetant, vt naturali fine fruantur ſecundùm ea quæ propoſita fuerunt: quare cum Hippocrate concludimus, tum ad præſeruationem, tum ad curationem morborum Virginalium, vt Virgines cum viris citiſſimè coniungantur, dummodò cum moderatione ſecundùm Medica præcepta, & cum licentia, ac iuxta Leges.

An, & quomodò Apes hieroglyphicè Virginitatem repræſentent.

CAPVT XIV.

VIRGINITATIS puritatem Theologi complures Apum hieroglyphico repræſentant, tum quòd Apes nullo concubitu miſceantur, aut libidine reſoluantur, aut partus laboribus quatiantur; ſed integritatem corporis ſeruantes maximam filiorum exuuiem emittant, teſte D. Chryſoſtomo homel. 59. in cap. 21. Matthæi; vbi Virginum Clauſtratarum vitam cum Apibus quadrare ſcribit: teſte etiam D. Ambroſio lib. 1. de Sancta Virginitate: vbi dignam eſſe, quæ Apibus comparetur, affirmat, quòd ſint laborioſæ, pudicæ, continentes, quòd rore paſcantur, concubitum ignorent, ſummámque puritatem conſeruent; tum etiam quod homines à coitu calidos, & mulieres, quæ veneri operam dederunt, acriter inuadant, teſte Plutarcho in præceptis coniugalibus. Idipſum non ignorauit Virgilius lib. 4. Georgicorum; vbi Apes neque venerem cognoſcere, neque exercere ſcribit. Verùm licet hæc cōparatio Virginitatis cum Apum puritate, ratione moralitatis laudabilis videatur; ratione tamen veritatis, & naturæ non videtur admittenda: quamuis enim Apes coire non videantur, tamen ſuo modo generare, & cum voluptate, prolíſque abundantia omnes Naturaliſtæ fatentur; quinimò an coëant, vt muſcæ, multi dubitarunt, vt obſeruat Scaliger Exercitatione 191. artic. 2. Caſtitatem igitur, & Virginitatem ſeruare Apes in ſua ſpecie ridiculum videtur; licet demus ſine congreſſu procreare, vt pleráque alia inſecta. Quòd verò conſequantur viros olidos, & mulieres venereis ludis indulgentes, meritò etiam dubitari poteſt, cùm ſecundùm experientiam nonniſi irritantes inuadant; propterea ſi antipathia illa eſſet admittenda, potiùs hircos tetro odore abominabiles, quàm homines, & mulieres Apes proſequerentur.

An in ſtatu innocentiæ contigiſſet generatio humana ſine corruptione Virginitatis.

CAPVT XV.

QVÆSTIO hæc licet vana, nimiſque curioſa videatur; quia tamen D. Auguſtinus cap. 26. lib. 14. de Ciuitate Dei nobis dubitandi occaſionem præbuit; ideò iam breuiter erit excutienda. Sanctus ille vir in ſtatu innocentiæ generationem prolis ſine vlla corruptione integritatis mulieribus cōtigiſſe ſcribit. Illius opinionem confirma-

firmare videtur D. Thomas 1. parte quæſt. quæſtione 98. art. 2. Quod ſane maiorem videtur habere admirationem, quàm fidem, cùm illud ſit contra naturæ ipſius potentiam, & contra ordinarium partium muliebrium vſum, & officium. Virginitas ſiquidem excludit actum generationis ex mixtione viri & fœminæ prouenientem: generatio verò naturaliter includit congreſſum, in quo Virginitas corrumpitur. Quare D. Auguſtini opinionem ita explicandam eſſe putamus, vt voluerit generationem humanam contigiſſe ſine ardore immoderatæ libidinis, & ſine fœda delectatione, deformique concupiſcentia; quæ poſtea à peccato ortum habuerunt; non tamen ſine corruptione Virginitatis.

An lac apparens in mammis puellarum ſit ſignum Virginitatis corruptæ.

CAPVT XVI.

NOVA hæc, & iucunda dubitatio ſatis difficilis, & obſcura ob ſigni propoſiti incertitudinem. Qui lactis apparitionem in mammis certiſſimum eſſe corruptæ Virginitatis indicium volunt, experientiam adferunt cum ratione, deinde naturæ officium. Experientia primùm, nonniſi in mammis grauidarum, vel puerperarum lac generari, & apparere teſtatur. Secundò naturæ ipſius finis, nutritio ſcilicet puerulorum idipſum confirmat, cùm non debeat generari lactea illa ſubſtantia, niſi dum ſanguis mira naturæ prouidentia refluit ad mammas, vt in lac conuertatur, potiſſimùm poſt puerperium, cùm anteà tempore grauiditatis diſpoſitiuè tantùm, & ſine neceſſitate, à natura producatur: hæc autem omnia corruptionem Virginitatis præcedentem ſignificare eſt manifeſtum: nemo ſiquidem niſi de ſtatu mentis deiectus puellam, è cuius mammis lac ſtillarit, Virginem affirmare audeat. Contrà tamen alij lac in Virginum mammis & generari, & apparere poſſe, non ſolùm authoritate probant; ſed etiam exemplis confirmant. D. Senex, inquiunt aph. 39. lib. 5. ob menſtruorum defectum lac in mammis ſine grauiditate, aut puerperio apparere docet. Si mulier, ait, quæ neque grauida, neque peperit, lac habet; ei menſtrua defecerunt. Defectus autem ille aliquando eſt naturalis, vt in grauiditate, & poſt partum, ob reſpectum ſpeciei, & generationis: & de eo non eſt audiendus Hippocrates; aliàs præternaturalis & morboſus, tuncque ſi ſanguis delatus ad mammas per refluxum coquatur, non in aquoſam humiditatem, ſed in verum lac tranſit. Doctiſſimus Sckenckius lib. 2. obſeruationum medicinalium, lac in mammis Virginum ſatis frequenter apparuiſſe hiſtoriis demonſtrat. Alexander Benedictus cap. 4. lib. 3. Anatomicæ, & Chriſtophorus Auega Comment. ad aphoriſmum propoſitum multa afferunt exempla. Neque ſanè illud mirabile videri debet, præſertim in Virginibus iam maturis, in quarum mammis vigere poteſt vis illa lactis generatiua, cùm Camerarius affirmet ſe vidiſſe filium trimeſtrem tumidis mammillis lac aquoſum fundentem: deinde in quamplurimis viris lac apparuiſſe docet idem Sckenckius. Nos, vt liberè dicamus, quod ſentimus, apparitionem lactis in mammis puellarum communiter quidem corruptionem Virginitatis indicare

exiſtimamus ſecundùm naturæ officium & experientiæ fidem; non tamen ſemper, & neceſſariò, cum in pluribus ſine corruptione apparere poſſit, vt patet ex prædictis: ſuſpectum tamen ſignum remanere poſſe cenſemus, & ob euentus raritatem. Atque hæc in vniuerſum de Virginitatis natura, differentiis, & ſignis dicta ſufficiant: iam ad ſecundam ſectionem veniamus, & de morborum Virginalium natura, ac diuiſione diſſeramus.

FRANCISCI RANCHINI, TRACTATVS DE MORBIS VIRGINVM.

SECTIO SECVNDA.

Præmiſſis, & diligenter excuſſis in prima ſectione iſtius Tractatus iis omnibus, quæ ad Virginitatis hiſtoriam illuſtrandam videbantur neceſſaria; iam poſtulat ordinis, & doctrinæ ratio, vt in hac ſecunda ſectione de natura morborum Virginalium agamus; & cur ita dicantur, explicemus, priuſquàm generalem illorum diuiſionem proponamus; & quid Hippocrates noſter de affectuum Virginalium generatione, & differentiis dixerit, explicemus.

De natura morborum Virginalium, & cur ita dicantur.

Capvt Primvm.

Morborvm alij ſunt communes vtrique ſexui, alij vnicuique proprij, & peculiares: communes patiuntur homo & fœmina, quatenus conueniunt in forma, in ſpecie, & in temperamento, licet in ipſis diuerſo quodam modo afficiantur, vt docet Hippocrates 6. epid. part. 7. ob peculiarem viuendi rationem, & diuerſam etiam corporum conditionem, & conſtitutionem. Proprij viris ſunt, qui partes viriles generationi dicatas exercent, vt priapiſmus, & ad virorum munia exercendá ineptitudo: mulieribus autem proprij ſuperſunt, qui partes muliebres, ſcilicet mammas, & vterum afficiunt, ac partium iſtarum munera & actiones alterare, ac lædere ſolent; vt lactis, aut menſium defectus: & ita de cæteris. Rurſum morborum muliebrium alij ſunt communes omnibus fœminis, de quibus authores noſtri multa volumina ſcripſerunt; alij cuique fœminarum ſorti peculiares, vt Virginales; de quorum natura, & denominatione iam nobis agendum. Supponendum autem in primis, id poſtulante ſexus & ſtatus natura, proprios ſibi habere affectus varios, multiplicíſque ſortis; quales ſunt, Chloroſis, & alij, qui ante purgationis tempus accidere ſolent, partéſque vitales, tum naturales, tum animales etiam exercere, atque œconomiam totius corporis ſubuertere. Quòd ſi quis obiiciat, eiuſmodi af-

fectus malè Virginales appellari,cùm non ſolùm mulieribus accidere poſſint, vt conſtat; ſed etiam hominibus: verbi gratia,epilepſia, terrores, melancholiæ,& ſimiles, vt conſtabit ex diuiſione ſequenti: Reſpondendum eſt, dici Virginales non excluſiue,ſed reſpectiuè, quòd Virginibus frequentiùs accidant,quàm aliis; vel quòd pro Virginum natura,& conditione peculiare quid obtineant, tum in generatione,tum in curatione,ſecundu Hippocratis doctrinam.Deinde dicendum, ex Virginalium affectuum ſerie poſteà proponenda,multos ex defloratione contingere poſſe peculiares, vt excoriationem, & inflammationem vuluæ cum dolore, ſanguiniſque fluxu; neque exiſtimandum Virginales affectus à virginitate, tanquam à cauſa morbifica, dependere,cùm neque vim agendi habeat, neque efficienter concurrat; ſed ſignificatiuè tantùm, & accidentariè; vel quia meatus illi, per quos ſanguis prorumpere nititur, non ſunt ex vſu, neque à natura ſatis aperti in Virginali ætate; vel quia ob veneris abſtinentiam in quibuſdam retentio ſeminis multorum morborum cauſa eſſe poteſt. Quemadmodum igitur pueriles, & ſeniles morbi ob ætatiuam quandam diſpoſitionem ita appellantur, ſic Virginales ob peculiarem Virginum naturam, & conditionem ita denominantur, vt in particulari eorumdem generatione demonſtrabimus.

De differentiis morborum Virginalium.

Capvt II.

Explicata morborum Virginalium natura, iam ad vniuerſalem eorumdem diuiſionem veniendum eſt. Hippocrates libello de his quæ ad Virgines ſpectant,non ſolùm confuſus, ſed etiam defectuoſus mihi videtur in enumeratione affectuum, & ſymptomatum Virginalium: nam ſtatim fere in principio epilepſiam, apoplexiam, terrores, deſipientiam, & ſpectra, quæ Dæmonum miniſterio laborantes ad ſtrangulationem ſollicitant; iam homines tentare ſcribit, ſæpiùs verò mulieres afficere ob deiectam earum naturam; deinde Virgines eaſdam affectus ſub menſium deſcenſu,& dum inſtat nuptiarum tempus magis experiri teſtatur. Præterea etiam Virginibus, ex refluxu ſanguinis in vtero contenti, & non repurgati, ac ex eiuſdem diffuſione, cordis torporem, melancholiam,dementiam, ſuffocationes, febres errantes,animi anxietudines, & impotentiam ad congrediendam accidere affirmat; nullóſque præterea Virginales affectus, aut deſcribit, aut agnoſcit. Iam verò quia diuiſionis iſtius ſeries & confuſa in generationis ratione nobis videtur, & manca in enumeratione; ideò alia diuiſio proponenda, quæ omnes Virginalium morborum differentias complectatur, & veluti in tabula repræſentet. Nos igitur, vt recta,& facili methodo progrediamur, quatuor morborum Virginalium claſſes inſtituendas eſſe exiſtimamus. Prima erit eorum, qui licet propriè Virginales non ſint, quia tamen Virginitatis perfectionem vitiant, & menſium,ac ſeminis effluuium,tum etiam deflorationem impedire poſſunt, inter illos enumerandi ſunt; vt clauſura vteri, & inſignis vuluæ, aut ceruicis vteri adſtrictio naturalis. Secunda aliorum, qui iunioribus Virginibus ante menſium eruptionem

nem tum ob venarum anguſtiam, & non aſſuetam naturæ vacuationem; tum ob ſanguinis redundantiam, eiuſdémque refluxum cum alteratione, aut corruptione contingere poſſunt, parteſque naturales, vitales, & animales exercere, quales ſunt chloroſis, ſeu febris alba, & amatoria, obſtructiones, pica, malacia, ſitis, cordis palpitatio, difficultas reſpirationis, hemicranici dolores, melancholicæ affectiones, timores, pauores, laſſitudines corporis cum difficultate motus in deambulatione. Tertia quorumdam, qui in natu grandioribus licet menſes protumpant, dum caſte & pudice viuunt, accidere ſolent; ſcilicet ex ſeminis corruptione, eiuſmodi ſunt hyſterica ſuffocatio, furor vterinus, animi deliquium, epilepſia, & ſimilia monſtra, quę partium principum, ac totius corporis ſtatum ſubuertunt. Quarta denique eorum, qui in defloratione generari poſſunt; vt vuluæ excoriatio, & inflãmatio cum rubore, dolore, & hæmorragia. Atque hæc eſt Virginalium morborum diuiſio; neque tamen exiſtimandum propterea, morbos ſecundæ, aut tertiæ claſſis ſimpliciter diſtingui inter ſe ratione cauſarum; itaut alij à vitio ſanguinis menſtrui, alij verò à ſemine ſeorſim oriantur: licet enim in pluribus illud verum eſſe poſſit, tamen experientia multos Virginales affectus ab vtroque principio dependere poſſe demonſtrat: verbi gratia, in hyſterica ſuffocatione, palpitatione, & ſimilibus. Hîc autem duo obſeruanda ſunt, quæ ad ſuppoſitæ diuiſionis intelligentiam, & ad Virginalium morborum explicationem videntur neceſſaria. Vnum eſt, propoſitorum affectuum alios eſſe impropriè Virginales, quòd viris communes ſint, epilepſiam ſcilicet, palpitationem, hæmicranicos dolores, & ſimiles; reſpectiuè tamen Virginales appellari, vel quòd ſympathiam habent cum vtero, vel quod labem ab excrementis, ſanguine ſcilicet menſtruo, & ſemine contrahant; vel quòd peculiarem curandi rationem in Virginibus indicent: alios verò magis propriè tales dici poſſe, tum ratione temperamenti, tum ratione conſtitutionis partium Virginalium in tenera illa puellarum ætate. Et rurſum licet ex illis quidam mulieribus poſſint eſſe familiares, vt hyſterica ſuffocatio, furor vterinus, & ſimiles; tamen agnoſcendum eoſdem pro Virginum natura, & conditione quid peculiare obtinere, tum in generatione, tum etiam in praxi; alterum eſt obſeruatione dignum, morborum Virginalium potiſſimùm ſecundæ, & tertiæ claſſis variam eſſe conditionem: quidam enim ita ſunt impliciti, & concathenati ob cauſæ internæ diffuſionem, & ſympathicam partium naturalium, vitalium, & animalium affectionem, vt ſimul exiſtant, & ſimul etiam ſoluantur; quod apparet tum in chloroſi, vbi & obſtructiones, & febris, & cordis palpitatio cum diſpnœa, & capitis dolor, atque pedum impotentia ad deambulandum ſeſe conſequuntur: & poſteà reſeratis obſtructionibus conuenienti menſtruorum prouocatione euaneſcunt, tum in hyſterica ſuffocatione, in qua ſyncope, & palpitatio, conuulſio, & dolor, aliáque ſymptomata ſimul & ſemel conquieſcunt. Alij verò magis ſimplices ſunt, verbi gratia, dum Virgines, aut febres erraticæ, aut dolores capitis, aut ventris tormina, aut epilepſia, & ita de cæteris ſecundùm maius & minùs tentare ſolent. Atque hæc de morborum Virginalium differentiis dicta ſint. Noſtrum erit

ſingularem eorum generationem, & curationem proponere. Quod priuſquam aggrediamur, diſputandum, an libellus Hippocratis de morbis Virginum, legitimus aut ſpurius ſit.

An libellus de morbis Virginum ſit legitimus, aut ſpurius.

CAPVT III.

IN libello de morbis Virginum, qui ſub Hippocratis nomine circumfertur, quæ ad Virgines ſpectant, & morbi Virginales ex peculiari Virginum natura tractantur: vt enim τὰ γυναικεῖα mulierum res, & morbos; ſic & τὰ παρθένια Virginum affectiones ſignificare videntur: quia tamen liber ille multis ſuſpectus; ideò iam inquirendum, an cenſendus ſit legitimus, an verò reiiciendus vt ſpurius.

Multi legitimum eſſe volunt, tum quia citatur ab Hippocrate primo de morbis mulierum, vbi ſcilicet ſatis abundanter, & copioſè ſigna, & labores, atque ſymptomata, quibus Virgines vrgeri poſſunt, expoſuiſſe lib. de morbis Virginum ſcribit: tum etiam, quia multa continet, & præclara, & ſcitu digna. Mauricius Cordæus comment. in 1. de morbis mulierum fragmentum, quod habetur de morbis Virginalibus genuinum eſſe teſtatur, & ægre ferendum, quòd magna ex parte, & maximo Virginum detrimento liber ille detritus, & decurtatus in noſtras peruenit manus, affirmat: clariſſimus etiam Fœſius, libellum præludiū eſſe quoddam totius tractationis de morbis mulierum exiſtimat. Contrà tamen Doctiſſimus Mercurialis in ſua cenſura librorum Hippocraticorum libellum de morbis Virginum, neque ab Hippocrate ſcriptum, neque ab illius filiis, aut diſcipulis promulgatum eſſe affirmat, & inter vere ſpurios reiiciendum cenſet, quòd abſurda non pauca, & à grauitate, atque doctrina Hippocratica longe aliena contineat.

Nos ſanè licet libellum illum verè Hippocratis eſſe non exiſtimemus, cùm in illius doctrina veritas, grauitas, & breuitas diuini illius Senis non luceant; tamen non omninò reiiciendum cenſemus, tum quòd multi illius teſtimonio vtantur, tum quod multa contineat obſeruatione digna; tum etiam ob ſubiecti raritatem, cùm nullus excepto iſto auctore de morbis Virginum ſcripſerit: neque proinde quòd ab Hippocrate citetur 1. de morbis mulierum, fide, & authoritate Hippocratis dignum dicimus, cùm libri illi de morbis mulierum ab Hippocratis diſcipulis fuerint promulgati, vt demonſtrat Mercurialis: ſed quæ in illo veritati conſentanea continentur, amplectenda; quæ falſa, reiicienda concludimus.

FRANCISCI RANCHINI, TRACTATVS DE MORBIS VIRGINVM.

SECTIO TERTIA.

SINGVLARIA vniuerſalia conſequuntur, inquit, Philoſophus; iam perfecta vniuerſali Virginitatis hiſtoria in prima ſectione iſtius Tractatus, & definita morborum Virginalium natura, ac eorumdem generali diuiſione propoſita, in ſecunda: exigit à nobis doctrina ſeries, vt in hac tertia ſectione ſingularem eorum generationem, & curationem aggrediamur; quod igitur fœlix, fauſtúmque ſit, à clauſura vteri ordiamur.

De clauſura Virginali vteri.

CAPVT PRIMVM.

LICET vteri clauſura affectus Virginalis ſimpliciter dici non poſſit, cùm mulieribus etiam aliorum morborum interuẽtu ſæpiſſime contingat; quæ tamen naturalis eſt, cùm & Virginitatis integritatem vitiet, & naturales vteri operationes impediat, inter Virginales morbos bene referri poteſt. Graue ſanè malum, Virginibuſque non ſolum pudendum, ſed etiam moleſtum, & pertimeſcendum. Virgines, quæ hoc affectu tenentur, Aëtius ſermone 4. cap. 96. & Paul. 5. cap. 72. atretas, ſeu imperforatas appellant: Florentinus Velatas, quaſi velo obductas. Auicenna fen. 21. lib. 3. tract. 4. cap. 1. hunc morbum clauſuram, id eſt, occluſionem vocat. Vnde apparet, morbum eſſe organicum, in via ſcilicet ob meatus interceptionem, ſiue ſit in ore ceruicis, ſiue in medio, ſiue in extremo. Agnoſcendum autem eſt, ita dictante Ariſtotele 4. de generatione animalium, & Aëtio, Paulo, atque Auicenna conſentientibus, clauſuram vteri duobus modis contingere poſſe; ſcilicet vel vitio naturæ ipſius, dum euerſis, aut vitioſè diſpoſitis generationis principiis, virtus formatrix male operatur in prima conceptione; vt apparet in naturali ani, narium, palpebrarum, & vteri occluſione: aut ex accidenti; morbi ſcilicet alicuius, vel vlceris, inflammationis, carnis ſubnatæ ex vlcere, tumoris, alteriúſve euentu. Doctiſſimus Mercurialis, tum cap. 9.

lib. 1. de morb. puer. tum cap. 14. lib. 4. de morb. mulierum, accidentariam clauſuram φιμώσιν appellat, non autem naturalem, idque ſecundùm doctrinam, tum Galeni; commentario in lib. Hipp. qui quæ in Medicina fiunt, inſcribitur; tum etiam Pauli: Elegantiſſimus tamen Celſus nullam agnoſcit inter φιμώσιν, & imperforationem, ſeu occluſionē differentiam, ſiue naturalis ea ſit, ſiue aduentitia, cùm definiatur per meatuum naturalium præcluſionem, & in omnibus meatibus, atque locis, quæ natura diduci poſſunt; vt oculis, labiis, ano, præputio, vtero accidere poſſit. Licet enim Galenus loco citato cauſas accidentarias tantùm proponat; naturales tamen non excludit.

Hîc autem duo ſupponenda, clauſuram aliquando integram, & completam eſſe; aliàs verò dimidiatam, ſeu incompletam: Alterum, membranam claudentem aliàs eſſe craſſam, & denſam, aliàs tenuem, & raræ texturæ.

Cauſæ iſtius occluſionis vteri, vt docent Paulus, Aëtius, & Auicenna locis citatis, vel ſunt naturales, vel accidentariæ. Naturales duæ tantùm; membranæ ſcilicet, vel caro illa vulgaris & ſatis frequens; hæc rara magis. Accidentariæ plures eſſe poſſunt, vt caro ex vlcere ſubnata, inflammatio, tumor, cicatrix, & ſimiles, de quibus hîc non agimus, cùm naturalis tantùm clauſuræ, quæ Virginibus accidit, generationem, & curationem inquiramus. Hîc autem obſeruandum eſt ex Aëtio, quòd quæ Virgines à natiuitate vterum non habent perforatum, trifariam hoc experiuntur. Quibuſdam, inquit, in ipſius pudendi alis, ſeu labiis caro, aut membrana enaſcitur: aliis in ipſo pudendi ſinu, ſeu in medio ceruicis idem contingit; aliis circa ipſum vteri oſculum eadem obturatio fit. Vnde apparet, diligenter obſeruandum eſſe, vbinam ſit cauſa occluſionis, cùm ab illius cognitione curationis euentus dependeat. Signa clauſuræ naturalis, vel diagnoſtica, vel prognoſtica ſunt. Diagnoſtica à tactu potiſſimùm, & viſu dependent; idque vel immediatè ſenſuum operatione; vel mediatè vterini ſpeculi immiſſione. Solent ſiquidem Chirurgi poſt examen digitorum, & præuiam obſtetricum contrectationem, inſtrumento idoneo vti ad vteri penetralia inſpicienda.

Hîc autem priuſquàm vlterius progrediamur, duo ſeſe offerunt inquirenda; vnum eſt de tempore quo apparere poſſunt clauſuræ illius naturalis indicia; an ſcilicet circa tempus eruptionis menſium accidente, vrgente iam pubertate; non autem antea, vt volunt Ariſtoteles 4. de generatione animalium, cap. 4. & Rhaſis: an verò toto infantiæ decurſu, & tempore etiam pubertatis, dum fluere ſolent menſes, vt agnoſcit Mercurialis. Alterum eſt; an licitum eſſe debeat obſtetricibus, & Chirurgis digitos, & ſpeculum immittere in ceruicem vteri Virginum, quæ clauſula illa laborant, cùm eiuſmodi contrectatio, & intromiſſio Virginitatem corrumpere videatur. Quod ad primum ſpectat, diſtinctione opus eſſe exiſtimamus; externam ſiquidem vuluæ clauſuram toto infantiæ tempore apparere poſſe cenſemus; Internam verò, quæ in medio, aut extremo ceruicis exiſtit, minimè; hanc ſiquidem & faciliùs, & certiùs circa tempus menſtruæ purgationis fatendum eſt dignoſci poſſe, quàm anteà ob ſymptomata quæ ſuppreſſionem illam conſequuntur, cùm antequam accidant, Virgines

ſine

ſine vllo clauſuræ ſenſu, aut iudicio viuere ſoleant. Ad ſecundum dicendum, in recenter vxoratis ſi maritus non poſſit intromittere pudendum, eo conſentiente, nihil impedire, aut retardare poſſe curationem præmiſſa contrectatione, & immiſſione ſpeculi: In Virginibus autem eiuſmodi operationes perfici quidem poſſe ſine peccato cenſendum eſt, tum ad naturæ vitia corrigenda, tum ad præcauenda, vel ſedanda grauiſſima illa ſymptomata, quæ ſuppreſſionem menſtruorum conſequuntur; præſertim cùm ſine voluptate, & congreſſu vrgente neceſſitate exequantur; cùm tamen ſine artificioſæ defiorationis ſuſpicione illud præſtari non poſſit, aſſirmandum, neceſſitatis rationem conſeruare Virginitatis adumbratam gratiam in caſtis puellis. Sed iam ad alia ſigna veniendum eſt: eorum autem alia incerta, & æquiuoca; ſuppreſſio ſcilicet menſium, conceptionis retardatio, & denigratio totius corporis, ex Auicenna. Alia certiora, vt impedimentum in pudendi intromiſſione. De ſuppreſſione menſium dubitari poteſt, an poſſit habere rationem ſigni in clauſuræ diagnoſi. Primò, quia ſæpiùs, tardè, parcè, & rarò fluere ſolent menſes Virginibus. Secundò; quia, vt teſtatur Medicus Moſchio, & cum eo alij, apparent aliquando purgationes in attretis, & occluſis.

Nos tamen licet ſuppreſſionem menſium, vt ſignum indubitatum non agnoſcamus; nihilominus cum aliis indiciis præſumptiue ſignificare poſſe internam clauſuram exiſtimamus; quando ſcilicet ſtatis periodis ſine vlla vacuatione dolores circa regionem vteri recurrunt: neque enim credendum eſt, in perfecta clauſura, membrana craſſa & firma exiſtente, effluere poſſe ſanguinem; ſed tantùm in imperfecta; aut quando tunica occludens ita peruia eſt ob texturæ raritatem, vt per poros patentes portio quædam ſanguinis transfundatur, & tranſcoletur.

Agnoſcendum etiam præterea eſt, ſanguinem aliquando quidem menſtruum per externas mariſcas effluere poſſe, non autem per venas in vteri capacitatem labentes. An verò concipere poſſint, quæ laborant clauſura, hîc inquirendum. Hippocrates, & Auicenna concipere imperforatas credere videntur, dum mulieres quæ concluſum habent os vteri, aut non concipere, aut mori in partu teſtantur. Verùm reſpondendum eſt, tum Hippocratem, tum Auicennam audiendos eſſe de aduentitia clauſura, eáque imperfecta. Primò, de coniuentia vteri à carnis excreſcentia, vel à tumore; non autem de naturali, & completa. Quòd ſi aliquando contingat conceptio in aliis imperfectè occluſis, dicendum eſt, illud accidere, dum adeſt foramen anguſtum, per quod ſemen tranſcoletur; vel dum per poros patentiores ob raritatem membranæ occludentis trahitur ſemen ſpirituoſum vi formatrice inſtructum, licet paucum ab vtero: quod tamen & rarum, & difficillimum iudicandum.

Supereſt denigratio corporis, quá ſcribit Auicenna ſubſequi menſium ſuppreſſionem in attretis; quod ſane, nec perpetuum, neque neceſſarium exiſtimamus; cùm in fœdis Virginum coloribus corpora potiùs pallida, & decolorata appareant. Sanguis enim retentus, & alteratus in bilem, ſerum, & alios ſuccos degenerat; adde quòd in vetulis, dum ob ætatis vitium menſes omninò ſupprimuntur, talis denigratio non contingit.

Signa

Signa prognoſtica varia eſſe poſſunt pro ratione ætatis, cauſarum, ſymptomatum, & curationis. Ratione ætatis primò, licet ante tempus eruptionis menſium vteri clauſura non videatur pertimeſcenda; ſemper tamen ſuſpecta, & Virginibus importuna; at à decimoquarto ætatis anno ad ſequentem ætatis decurſum omninò pernicioſa: cùm enim natura vteri munera adimplere non poſſit; purgationem ſcilicet, & congreſſum, grauiſſima patiuntur ſymptomata; imò aliquando præfocata opprimitur, vt teſtatur Auicenna; & interea obſeruandum eſt in quibuſdam Virginibus imperforatis ob menſium ſuppreſſionem ſtatis periodis dolores ventris accurrere cum ventris tumore, vt in partu contingere ſolet, non ſine iniqua grauiditatis ſuſpicione, dum clauſuræ cauſa non apparet, & iniuſta famæ ruina ex vulgi ignari malitia nata, vt exemplis illuſtrat Schenckius lib. 4. obſeruationum medicinalium. Secundò notandum ex Ariſtotele lib. 10. de hiſtoria animalium; quòd clauſura vteri aliquando medicabilis eſt in Virginibus, aliàs non: quæ imperfecta eſt, faciliùs curatur, quàm quæ integra; & quæ à membrana dependet, quàm quæ à carne, præſertim, ſi tenuis ſit, & in exteriori vuluæ orificio conſiſtat: quæ enim craſſa eſt, & in medio, aut extremo ceruicis vteri ſinu apparet, difficiliùs tollitur. Tertiò ex eodem Ariſtotele lib. 4. de generatione animalium cap. 4. fœminis nonnullis os vteri ab ineunte ætate clauſum ad tempus vſque menſtruorum perſeuerat (inquit) mox vrgentibus menſtruis, doloréque infeſtante, aliis ſponte diſruptum eſt, aliis diſſectum à Medicis: Nonnullæ autem interierunt, cùm aut per vim diſrumperetur, aut diſrumpi non poſſet: vnde conſtat, quàm prudentes eſſe debeant tum Medici in conſulendo, tum Chirurgi in operando.

CVRATIO.

In Curatione clauſuræ naturalis vteri multa ſeſe offerunt obſeruanda, tum in Virginibus, tum in Chirurgis, tum in Medicis, inſtrumentis, & medicamentis; tum etiam in operationis modo. In Virginibus præparatio vniuerſalis præcedere debet operationem; Primò per congruam victus rationem; Secundò per purgationem; Tertiò per venæ ſectionem: nunquam enim in plenis corporibus talis tentanda operatio, ne ſcilicet humores ſuppreſſi, & redundantes irruentes in vterum grauiſſima inferant ſymptomata. Præmiſſa huiuſmodi operatione, conuenienti tempore ex Medicorum conſilio conſolanda erit Virgo, & examinanda, tum à Matronis, tum à Parentibus, ne ſcilicet aut terrore perterrita, aut pudore quaſi exanimata exhorreſcat: deinde in menſæ ſublimitatem erecta, & decenter collocata, ſupino decubitu, retractis, diductiſque cruribus, Soli vel aëri lucido exponenda: Situs enim maximi momenti eſt in tam celebri operatione; tum etiam & loci, atque lucis commoditas: tuncque ad maiorem ſecuritatem Chirurgus ne ſectionis tempore à laborante impediatur, manus illius vtrimque inuerſas per poſteriorem partem alligare debet; Tandémque conuenienter collocata & ligata Virgine, expertus, cordatus, & bene oculatus operator diligenter obſeruare debet, tum oculorum inſpectione, tum digitorum contactu, in qua parte connatum ſit impedimentum, & quale illud exiſtat ſolerti ingenio inquirere; an ſcilicet

ſcilicet ſit membrana, vel caro, quod tum ex candore, & rubore; tum ex conſiſtentia facile dignoſcitur. Secundò an membrana ſit integra, vel perforata; an tenuis, vel craſſa & ſpiſſa. Tertiò an ſit in vuluæ orificio, an verò in medio, aut extremo ceruicis vteri, artificioſa ſpeculi vterini immiſſione, vt ſuperiùs dictum fuit. Quartò an caro ſit pauca, vel multa, & copioſa. His ita diſpoſitis, & animaduerſis, oculos & manus ad inſtrumenta, & ad alia medicamenta neceſſaria conuertere debet Chirurgus: inſtrumenta erunt nouacula, tum Magna, tum parua linteolo obligata, debita cuſpidis parte libera, ne altiùs penetret quam par ſit; cultrum raſorium, ſeu tonſorium vocant; vulgò *raſouër*, & *biſtorit*, ſcalpellum, ſpecillum, Volſella, dioptra, forcipes, ſpeculum vterinum, forfex, & ſimilia ferramenta, quorum vſum, & electionem Chirurgorum prudentiæ, & experientiæ libenter committimus: medicamenta verò, & neceſſaria, ſpongiæ, linteola, linamenta, ſtuppæ, puluis adſtringens vulgaris ex bolo & ſanguine draconis cum ouorum albuminibus, ad ſanguinis fluxu ſiſtendum; oleum roſarum, & amygdalarum dulcium, & liliorum; aqua hordei tepida, aqua mulſa, decoctum vulnerarium, & ſimilia; quibus rite paratis, & ordinatis, alacriter ad operationem ſeſe accingere debet huiuſce functionis peritus Chirurgus. Quare ſi clauſuræ cauſa ſit membrana, eáque perforata, non autem integra; duobus modis curari poterit. Primò per dilatationem, & ſeparationem cum ſpongiâ collyrio quodam imbuta, aut cannula plumbea intromiſſa, quotidie ſenſim aucta, & puluere aliquo, aut vnguento erodente repleta. Secundò per ſectionem cum ferro conuenienti, auferendo quod ſuperfluum eſt, & foſſuram relinquendo, ac prohibendo coalitum. Priorem modum à Mercuriali, aliiſque propoſitum non laudamus, tum ob permixtionem erodentium, quorū vim ſuſpectum cenſemus in partibus membranoſis & ſpermaticis, ob inflammationis, & gangrænæ periculum; præſertim ſi membrana internam ceruicis vteri partem occupet; tum etiam ad Virginum ſolatium, cùm nonniſi longo temporis tractu perfici poſſit; At tutò, & cito curandum eſſe omnes ſciunt, præſertim in hoc caſu, in quo Virginalis pudor non patitur longam illam, & importunam curandi rationem. Si verò integra ſit membrana, & externa appareat, nouaculâ etiam abſcindenda, idque ſecundùm figuram naturalem, & hiatus ceruicis vteri dimenſionem, ductam à veſicæ collo deorſum æquali vtrimque interſtitio relicto; ſtatim autem poſt ſectionem vacuandi ſunt humores in vtero collecti, & cruor ſpongiis, & linteolis imbibendus, ac eluendus. Deinde verò immittenda erunt linamenta filo alligata, & decocto idoneo tincta, vel ſtupę axungia porcina vnctę, ne pars abſciſſa reuniatur, donec figura pudendi ad naturalem dimenſionem appareat. Quòd ſi interna ſit membrana, dioptra immiſſa, ſeu ſpecillo dilatabitur ſinus poſt præcedentem fotum ex emollientibus, & vnctionem ex oleo roſato, aut liliorum, & membrana per volſellam arrepta intorquata, ſimúlque collecta amputabitur, vt docet Aëtius, vtendo poſteà & linteolis, & linimentis idoneis; tum etiam poſteà ſeparantibus, conſumentibus, & exſiccantibus, ſi quid relictum fuerit, donec perfecta curatio ſubſequatur; tandémque ſi caro clauſuræ cauſa

 ſit,

ſit, inhibenda erit ſingulari ſtudio hæmorrhagia, cùm magis ſit hìc pertimeſcenda, quàm in membranæ ſectione. Repetenda itaque ſæpius erit ſectio ob ſanguinis profuſionem, eluendo cruorem cum ſpongiolis aqua tepida tinctis, & expreſſis. Atque hìc diligenter debet curare Chirurgus, ne obliquè collimet in ſectione; ſed vt rectitudinem ſeruet in diuidendis carnis anguſtiis. Potiſſimùm ſi altiùs ſecandum ſit, dum profundior eſt caro, idque poſt immiſſionem ſpeculi, & artificioſam dilatationem ceruicis vteri cũ emollientibus, & relaxantibus; deinde vtendum erit, vt ſuprà, linamentis, idoneis, & conuenientibus remediis, tum etiam plumbeo inſtrumento proportionato formæ pudendi virilis ad figuram naturalem partium muliebrium ſeruandam.

Porrò in ipſa operatione, tòtóque curationis progreſſu multa obſeruare debet Chirurgus; Primò, vt abſciſſio laudabilis ſit, & perfecta. Secundò, ne partes ſeparatæ rurſum coaleſcant; Idque linamentis appoſitis, aut etiam inſtrumentis. Tertiò, ne partes vulneratæ ab externo aëris, aut remediorum frigore lædantur; ſed vt omnia quæ per ſiringuam iniiciuntur, vt aqua hordei, mulſa, hydromel, decocta idonea & ſimilia, aut quæ admouentur, vt vnguenta, tepida ſint. Quartò, ne ceruix vteri, partéſque vicinæ, & neceſſariæ aliquid patiantur in operatione, potiſſimùm collũ veſicę, & inteſtinũ rectum ob dolores, & conuulſiones, & alia ſymptomata, quæ contingere poſſunt. Quintò prouidendum, vt partes abſciſſæ, vnitæ, & adæquatæ remaneant; & vt figura naturalis vuluæ, & ceruicis vteri conſeruetur; quod vt faciliùs perficiatur, poſt membranæ, aut carnis clauſuram efficientis ſublationem, tubulus argenteus, vel plumbeus, cauus, lenis, oblongus pro ſciſſuræ modo, & altitudine ab aurifabro confectus cum foramine vnico, maiore antrorſum, multis minoribus in circumferentia ad effluxum cruoris, immittendus erit in ceruicem vteri, & artificioſè intercludendus cum filis fortioribus, vt retineatur, donec perfecta fuerit curatio; tuncque Virgo, ſi nupta ſit, firmiter, & alacriter coire poterit: ſi verò libera; tubulum geſtet per aliquod tempus, donec venerem experiri poſſit.

De inſigni, eáque naturali vuluæ, & ceruicis vteri anguſtia.

CAPVT II.

VT moderata vuluæ, & ceruicis vteri anguſtia in fœmineo ſexu laudabilis, & deſiderabilis eſt ad veneream voluptatem explendam; ſic ſanè quæ immoderata exiſtit, & hominibus importuna, & Virginibus noxia; membranoſa ſiquidem, à natura fabrificata fuit vteri, & ceruicis eiuſdem ſubſtantia, vt eſſet dilatabilis, tum ad coitum, & conceptum, tum etiam ad conſeruandum fœtum, & ad partum. Porrò duplex mihi agnoſcenda videtur vuluæ, & ceruicis vteri anguſtia; vna accidentalis, altera verò naturalis. Accidentalis rurſum duplex; prima artificialis, de qua capite de reparatione Virginitatis amiſſæ acturi ſumus; hæcque durabilis non eſt, cùm poſt effectum remediorum adſtringentium ceſſet, & anterior amplitudo ſuccedat; alia morboſa poſt curationem vulnerum, & vlcerum ob indurationem, aut cicatricem. Naturalis etiam bipartita;

vna

vna ætatiua, quæ in iunioribus puellis apparet; de qua non hic agimus, cùm ætatis progreſſu ceruix vteri ſufficienter dilatetur; præſertim dum menſes fluere incipiunt, & libidinis ardores excitantur: licebit tamen auxiliantibus quibuſdam remediis iuniores puellas iuuare, ſi ob teneriorem ætatem, vel mariti grandiorem penem congreſſum ferre non poſſint. Altera vitioſa, quæ ab aliquo conformationis vitio ortum habet; potiſſimùm autem à ſolidiori, & ſpiſſiori ceruicis vteri ſubſtantia. Signa quæ vitioſam iſtam anguſtiam indicant, ab oculorum intuitu, & manuum contrectatione dependent, idque poſtquam maritus de difficultate coitus conqueſtus fuerit. Quod verò ad prognoſim ſpectat, certum eſt ex Hippocrate lib. de ſuperfœtatione: Anguſtiam vteri, & ceruicis eiuſdem cauſam eſſe ſterilitatis; cùm & coitum, & conceptum, & partum impediat, concluſum ſiquidem eſſe vterum neceſſe eſt, dum illius os durum eſt; ex eodem aphoriſmo 54. libri quinti.

Curatio, præmiſsâ priùs victus ratione pingui, & relaxante, vt fieri ſolet in grauidis ad facilitandum partum poſterioribus geſtationis menſibus ab emollientibus, & relaxantibus dependet. Eiuſmodi erunt fomenta, iniectiones, ſemicupium, inunctiones ex oleis conuenientibus, & linimentis; cataplaſmata etiam, & ſimilia; omni ſiquidem arte curandum, vt tum introitus vuluæ dilatetur, tum etiam ceruix vteri. Illorum autem omnium hæ erunt formulæ.

Externa remedia.

℞. Radic. altheæ maluæ mundatarum an. ℥. j. foliorum vtriuſque artemis. .n. M. ij. ſeminis lini, altheæ, maluæ an. ℥. ß. florum viol. liliorum an. p. ij. decoquantur; hoc decocto foueatur regio vuluæ cum ſpongiis pluſquàm tepide per horam integram. Veſica etiam ſuilla eodem decocto plena, vel oleo vulgari, aut liliorum, admoueatur per duas, aut tres horas; quia calorem diutiùs, & cum maiori æqualitate conſeruat. Semicupium ex pari decocto paratum conuenientiſſimum erit, vel ex decocto ℔. ij. amygdalarum dulcium contuſarum, & ſacculo incluſarum, dummodò poſt reiectionem clyſteris emollientis, & relaxantis vſurpetur, idque per duas aut tres horas ſingulis diebus. Pulmenta quoque, linimenta, mucilagines ſeminis lini, altheæ, maluæ: cataplaſmata emollientia poſt inunctiones ex oleis oliuarum, amygdalarum dulcium, liliorum, butyro, axungiis idoneis, commodè poterunt admoueri. Ita extrinſecus emollitis, & diſpoſitis per plures dies partibus muliebribus, intrinſecus etiam relaxandæ erunt, amplificandæ, & dilatandæ; Primò clyſteribus ex oleo communi, aut liliorum; Secundò iniectionibus per fiſtulam, & inunctionibus, vt ſuprà; Tertiò immiſſione digiti anteà inuncti cum oleo, aut axungia conuenienti; Quartò tubuli cuiuſdam plumbei bene figurati reiterata intromiſſione, adaugendo magnitudinem ſenſim, & perſeuerando, donec congreſſum pati poſſit Virgo poſt idoneam dilatationem vuluæ & ceruicis vteri. Obſeruandum autem ante vſum remediorum externorum, & internorum, præparandum eſſe corpus, tum purgatione, tum venæ ſectione, ſi cacochymum, & plethoricum appareat.

SECVNDA CLASSIS morborum Virginalium.

De morbo Virgineo, ſeu fœdis Virginum Coloribus.

INter Virginales affectus ſecundæ claſſis, ſiue frequentiam ſpectemus, ſiue ſymptomatum varietatem, variámque illius naturam, chloroſis principatum obtinet: frequentiam experientia demonſtrat, cùm ita ſit Virginibus communis, & familiaris, vt Virginei morbi nomen obtinuerit; eò ſiquidem vſque peruenit vana Virginum imaginatio, vt neque ſe eſſe formoſas putent, aut amabiles; neque nuptiarum capaces, niſi fœdo illo, pallidóque morbo laborent; Ideóque omni arte aliarum exemplo, & ſuaſione inductæ, aut ad potum intempeſtiuum frigidæ, vel aceti, aut ad eſum rerum nocentium; vtpote frumenti, ſalis, cinerum, carbonum, terræ, gypſi, calcis, nucis moſchatæ, & ſimilium confugiunt; donec intemperatis viſceribus, & obſtructis, ſuppreſſiſque menſibus palleſcant: ſymptomatum etiam varietatem vſus teſtatur, cùm omnes affectus, qui Virgines infeſtare ſolent, complectatur; in hoc ſiquidem affectu partium naturalium, vitalium, & animalium functiones etiam deprauantur, totiúſque œconomiæ humanæ ſtatus peruertitur, cùm præter picam, malaciam, cordis tremorem, arteriarum pulſationem, diſpnœam, melancholiam, febrem lentam, ſitim, capitis dolorem, pedum inflationem, aliáque patiantur, quæ hoc affectu laborant: & quod mirandum, omnia ſecundùm Virginum vota, & deſideria ſuccedunt; licet cum maximo ſanitatis detrimento. Prauo ſiquidem imaginationis ſenſu deceptæ ad omnia illa ſymptomata toleranda conſtanti animo feruntur, vt formoſiores videantur, tum vt Parentes iuxta Hippocratis conſilium, nuptias accelerent. Porrò morbus ille à Græcis χλώρωσις, à Latinis morbus Virgineus, febris amatoria, ſeu alba, Icterus etiam albus; vulgus fœdos, & pallidos colores appellat. Iam quia ex nominum intelligentia, & vſu prouehimur in rerum perceptionem, explicandum cur tam variè nominetur; Chloroſis à Græcis in primis appellatur; quia χλόος & contractè χλῦς, virorem, ſeu viriditatem ſignificat; abuſiuè etiam pallorem, & Hippocrati ſecundùm Galenum χλώρασμα eſt viriditas clarè fulgens, & in aqueum colorem vergens, ideóque obſeruandum, χλόρον duo ſignificare, viride ſcilicet propriè, & interdum pallidum, quod verè ὠχρὸν dicitur, vt declarat Galenus in libro de ratione victus in acutis, textu 22. & quia Virgines iam pallidæ, aliàs quaſi virides; modò ex pallido, vireſcentes apparent; quando ſcilicet aquoſum excrementum confunditur cum bile flaua: ideò chloroſi laborare dicuntur.

Quòd ſi quis obiiciat, menſium ſuppreſſionem in Virginibus pallidum illum colorem inferre non poſſe ob ſanguinis redundantiam, & refluxum, cùm proprium illius ſit ruborem excitare, præſertim cùm ex Hippocrate 2. epidemion, in ſanguinis profuſione ex pallido vireſcant laborantes. Reſpondendum eſt, palloris varias eſſe differentias, & cauſas: aliquando enim fugax eſt, vt in ira ob ſanguinis concentrationem, aliàs conſtans, vel à defectu pabuli, gratioſi ſcilicet humoris: ſic pars omnis palleſcit, quæ incipit marceſcere, aut quæ iam maciem patitur: ſic Hippocrates 1. de morbis mulierum,

rum, grauidæ palleſcunt, dum ſanguis imminuitur: Vt enim ſanguinis roſei ſuffuſione cutis bene coloratur; ſic in eiuſdem paupertate immutatur, vel à reſolutione caloris, & ſpirituũ, qui in ſanguine ſunt, vt in liberali hæmorrhagia, vel ab impreſſione humoris extranei, vt in ictero. Quibus ita ſuppoſitis, dicendum eſt, menſium ſuppreſſionem, & ſanguinis redundantiam primò, & per ſe fœdum illum, & pallidum colorem non inferre, licet illi principium præſtet, ſed tantùm per accidens: vt enim à ſanguinis immoderata vacuatione caloris reſolutio, & prauorum humorum redundantia; ſic ab eiuſdem ſuppreſſione refrigeratio viſcerum dependet per oppreſſionem ex Hippocrate & Galeno lib. de Diæta; & crudorum humorum generatio, vnde poſtea pallor; dum ſcilicet pituitoſa, & bilioſa excrementa per habitum diffunduntur, & cutem inficiunt. Secundò affectus iſte morbus Virgineus dicitur, quòd Virgines frequenter infeſtet, cum iam maturæ viro ex ephœbis exceſſerunt; tunc temporis ſiquidem naturali motu ſanguis menſtruus ad vteri loculos, & venulas defluit; & cum effluere non poſſit, ob anguſtiam vaſorum ſurſum refluit, & ad præcordia regurgitat, variáque ſymptomata infert, atque ea eſt naturalis, & interna diſpoſitio Virginum ad procreandum iſtum affectum, præter quàm prauam victus rationem, potum ſcilicet, atque eſum rerum nocentium accuſare poſſumus potius, quàm aëris vitium, vt quidam voluerunt. Hic autem obſeruandum, morbum iſtum conditionaliter, & reſpectiue Virgineum appellandum, cùm mulieres, & viri fœdum illum colorem aliquando patiantur, atque iiſdem ferè remediis curentur. Tertiò febris amatoria, ſeu alba appellatur. Amatorium dici affectum tribus de cauſis exiſtimandum cenſeo. Prima, ratione palloris, iuxta illud: Palleat omnis amans: Color hic eſt aptus amanti. Secunda, ratione ætatis, cùm Virginibus viro maturis contingat, dum veneri indulgere deſiderant. Tertia, ratione curationis, cùm iuxta Hippocratis conſilium inter remedia curatiua Venus plurimum poſſit. Alba autem febris dicitur, ratione palloris ob aquoſi humoris diffuſionem. An verò febris ſit de eſſentia iſtius morbi, difficile eſt iudicare: qui affirmant, ſitim obiiciunt, linguæ amarorem, pulſus celeritatem, & frequentiam, & ſimilia.

Nos tamen vt libere dicamus quod ſentimus, febrem ſemper, & neceſſariò eſſe de eſſentia morbi Virginei non exiſtimamus; licet tamen vt plurimùm, & per accidens Virgines eo morbo laborantes febricitare agnoſcamus, tum ob humorum corruptionem, tùm ob contumaces viſcerum obſtructiones, vt ex ſequentibus facile erit colligere; iſtius ſiquidem affectus natura poſita eſt in cachectica diſpoſitione; ideóque potiùs inter frigidos, quàm inter calidos morbos refertur. Quartò icterus albus dicitur per ſimilitudinem: quemadmodum enim redundante humore atro, vel bilioſo, fit verus icterus; ſic aquoſis, ac pituitoſis humoribus luxuriantibus vniuerſum corpus albo, & pallido colore inficitur. Poſtremò, vulgus fœdos, & pallidos Virginum colores appellat hunc affectum. Conqueruntur autem Virgines de fœda illa denominatione, cùm colorem illum communiter proprium, gratum, & iucundum amantibus eſſe credant: verùm cùm ſit contra naturam, & cùm partium naturalium paſſiones, prauorumque

humorum redundantiam indicet, meritò inter ſymptomata fœda enumeratur. Iam ita explicata multiplici morbi iſtius Virginei denominatione, poſtulat ordinis, & doctrinæ ſeries, vt eiuſdem naturam illuſtrare aggrediamur, priuſquàm cauſas, & ſigna examinemus. Porrò affectionem iſtam Virginalem verè definire difficillimum cùm ſit, ob ſymptomatum confuſionem, partium affectarum varietatem, & cauſarum internarum, atque externarum diuerſum concurſum, deſcribere ſatiùs, & commodius eſſe exiſtimo. Vt igitur illius natura eluceſcat, dicendum eſt, effigiem morbi Virginei apparere, quando genarum, labiorum, & totius faciei naturalis, aut roſeus color palleſcit, & ſubalbidus, aut ex pallido vireſcens efficitur, cum virium langore, & animi deiectione, inappetentia, & cibi faſtidio, ſiti, hypocondriorum dolore, aut grauitate, tenſione, cordis palpitatione, reſpirationis difficultate, capitis dolore, arteriarum pulſatione, triſtatione, pauore, totius corporis refrigeratione, & ad motum ignauia, œdematoſo pedum tumore, ac plerúmque palpebrarum, & totius faciei, ob deprauatam ſcilicet nutritionem, quæ cachecticam diſpoſitionem viſcerum, hepatis, lienis, ventriculi, & aliarum partium cóſequitur: vnde crudorum pituitoſorum, & bilioſorum humorum prouentus, à quorum refluxu, alteratione, & corruptione propoſita ſymptomata oriuntur; quæ aliquando leuiora, aliàs acerbiora, ſecundùm morbi contumaciam, & cauſarũ grauitatem. Atque hæc eſt morbi Virginei imago; vnde apparet, naturam illius poſitam eſſe potiſſimùm in cachectica diſpoſitione, ac proinde potiùs eſſe affectum frigidum, quàm calidum: quod vt clariùs innoteſcat, antequàm de cauſis internis & externis, tum morbi, tum ſymptomatum agamus, quæſtio ſequens examinanda.

An morbus Virgineus ſit affectus calidus, vel frigidus.

QVi calidum eſſe affectum volunt, multa obiiciunt, febrem imprimis cum ſiti, celeritate, & frequentia pulſus. Secundò bilioſi humoris redundantiam, tum in ſtomacho, & lingua, vnde amaror; tum in habitu. Tertiò ſanguinis menſtrui ſuppreſſionem, à cuius præſentia, & corruptione morbum frigidum oriri non poſſe exiſtimant. Quartò ætatis reſpectu, cùm in pubertate contingat, dum Virgines veneri indulgere deſiderant. Quintò obſtructiones viſcerum contumaces, quæ febrem comitem habent, teſte Galeno. Poſtremò curationis modum, limaturæ chalybis miniſterio, cuius facultatem frigidam eſſe omnes fatentur. Alij contrà (quórum ſanè iudicio veritatis, & experientiæ fide moti nos cogimur acquieſcere) morbum Virgineum frigidum eſſe affectum conſtanter affirmant: frigiditatem autem illius multa teſtantur. Imprimis cachectica diſpoſitio cum deprauatione functionum naturalium; appetitus ſcilicet, & coctionis: vnde vrinarum cruditas, & tenuitas, tumor œdematoſus faciei, & pedum cum hydropis rudimentis. Secundò Hippocratis authoritas 4. acutorum; & Galenus etiam in commentario, dum ſtante ſanguine, & nequeuntibus ſpiritibus pertranſire meatus, infrigidationes fieri, varióſque morbos generari ſcribit. Tertiò, curandi ratio, quæ purgantibus deobſtruentibus, aperientibus, attenuantibus, calefacientibus, menſes mouentibus, & venere etiam perficitur. Quæ autem

tem obiecta fuerunt, nullius ſunt momenti: febrem enim accidentariam leuiorem atque inconſtantem eſſe, iam dictum fuit. Quod autem ad ſitim, & pulſus celeritatem ſpectat, illam à ventriculi Diſcraſia, & ab alteratione humorum in eo contentorum dependere certum eſt, vt pulſum frequentiorem à defectu ventilationis: cùm enim ob coarctationem paruus euadat, illius defectus ſupplent celeritas, & frequentia: licet tamen præſente aliquando febre, & ſitim intendi, & pulſum ab eadem immutari poſſe agnoſcamus: neque exiſtimandum eſt, bilioſi humoris copiam, morbi caliditatem neceſſariò indicare, aut febrem (cùm in ictero nulla febris, nulluſque calor inſignis.) Deinde ſupponendum, vnà cũ bilioſis humoribus crudos etiam, ac pituitoſos humores in hoc affectu redundare. Tertiò certum eſt, ſanguinis ſuppreſſionem, præſertim menſtrui, vtpote crudioris, & frigidioris, affectus frigidos inferre ex Hippocratis, & Galeni doctrina: neque ætatis reſpectus concludit, cùm in quacumque ætate morbi calidi, & frigidi generari poſſint, ſecundùm variarum cauſarum cócurſum. Quod autem ad viſcerum obſtructiones ſpectat, citra putredinem non poſſe excitari febrem conſtat ex Galeno 9. Methodi. Denique chalybem non ratione frigiditatis, ſed ratione ſpirituoſæ, & vitriolatæ ſubſtantiæ obſtructiones ſoluere, & morbum Virgineum curare, certum eſt. Sed iam vt hæc omnia illuſtriora euadant, ad cauſarum demonſtrationem deueniendum.

Cauſæ morbi Virginei.

Virginei morbi cauſæ, vel vniuerſales ſunt, internæ, & externæ; vel particulares ratione ſymptomatum. Inter internas primas tenet ex Hippocratis doctrina libello de morbis Virginum, ſanguinis menſtrui impedita vacuatio in Virginibus nubilibus; dum enim naturæ motu ad vterum allabitur effluxurus, ſi ob innatã vaſorum anguſtiam effluere non poſſit, regurgitat, & iam ad venas maiores refluit, in quibus remoratur; iam ad viſcera remeat, in quibus obſtructiones parit, variáq; ſymptomata procreat. Quòd ſi quis obiiciat, naturæ prouidentiã in Virginibus viro maturis dilatari, & venas, & vaſa tum generationi, tum vacuationi ſeminis, & ſanguinis dicata; Itaque infinitas Virgines liberè vacuari ſine mali Virginei interuentu. Reſpondendum eſt, illud verum eſſe de quamplurimis, non autem de omnibus; neque Hippocratem audiendum eſſe, de ſanis, & bene ſe habentibus; ſed de aliis quæ ad iſtius morbi generationem magis ſunt diſpoſitæ. Obſeruandum ſiquidem hic eſt, cauſæ illius naturalis internæ, anguſtiæ, ſcilicet, vaſorum, vniuerſalem non eſſe concurſum in omnibus, neque etiam neceſſarium; præſertim cùm ab externis etiam cauſis, vtpote à praua victus ratione, dependere poſſe morbi Virginei generationem agnoſcamus, etiam poſt liberum, ordinatum, diuturnúmque menſium præcedentem effluxum.

Cauſæ autem externæ generales ſunt, tum potus immoderatus, & intempeſtiuus aquæ frigidæ, vel aceti; vnde refrigeratio viſcerum, & cruditatum prouentus: vel eius rerum nocentium, vt antea dictum fuit; quando ſcilicet Virgines exemplari traditione impulſæ, aut deceptæ, aut terram, aut gypſum, aut cineres, aut frumentum, aut calcem, & ſimilia auidè deuorant, vt palleſcant; vnde

vnde poſtea obſtructiones ſiunt, & praui humores ſuccreſcunt, à quibus infinita ſymptomata oriuntur: Sed iam vt clarior euadat cauſæ iſtius vniuerſalis demonſtratio, ſequentes quæſtiones excutiendæ erunt; antequam ad cauſas particulares veniamus. Prima erit,

An, & quomodo ſanguinis menſtrui impedita vacuatio pallidos colores inferre poſſit.

DVbitant multi; An ſanguinis ſuppreſſio poſſit eſſe cauſa morbi Virginei. Dubitandi autem occaſionem hæc præbent. Primò, quia ſemper immodica ſanguinis vacuatio pallorem infert; ergo illius redundantia, & retentio ruborem inferet, cùm color ſit ab humoris dominatu, ex Hippocrate. Secundò, quia laborarent Virgines febre putrida ſanguinea: ſanguis enim calidus, & humidus cùm ſit, ſi contra naturam retineatur, putreſcere debet, & febrem inferre. Tertiò quia dum in mulieribus ſupprimuntur menſes, potius aut melancholiam, aut alios affectus generant, quam chloroſim. Quartò, quia hæmorroidum ſuppreſſio in viris ſimilem affectum inferret; quod tamen non apparet. Quintò, laborarent variolis, & morbillis, ob venenatas illius qualitates. Reſpondeo, iam Virgines paſſas eſſe hæc ſymptomata, quæ ſine ebullitione à cauſa externa contagioſa excitata non producuntur. Nos contrà impeditam ſanguinis menſtrui vacuationem in Virginibus cauſam poſſe eſſe iſtius morbi cum Hippocrate exiſtimamus, experientia etiam aſſentiente; ob viſcerum ſcilicet refrigerationem, variaſque eorumdem obſtructiones: neque obſtant propoſitæ obiectiones. Primò, quia vt ſanguinis ſuppreſſio cauſa eſt palloris per oppreſſionem; ſic immodica vacuatio per reſolutionem caloris, & ſpirituum: ab vtráque enim cauſa refrigerantur viſcera, & producuntur praui humores, vt ſuperiùs dictum fuit. Deinde obſeruandum, ſanguinem illum menſtruum eſſe crudum, impurum, & multo ſero refertum. Secundò, non eſt neceſſe, Virgines chloroſim patientes laborare febre putrida ſanguinea; ſed potiùs leuiori, & lenta, inordinataque; tum quia non continetur ſanguis in vaſis maioribus; ſed refluit ad viſcera; tum quia crudior, & frigidior eſt. Tertiò, mulieres quæ laborant ſuppreſſione menſium, & pallidos colores, & melancholiam, & febres quartanas, & infinita alia ſymptomata patiuntur; vt & viri, quibus hæmorroides ſupprimuntur: non igitur ea omnia impediunt, quin ſanguinis menſtrui impedita vacuatio poſſit eſſe cauſa chloroſeos. Altera Quæſtio hæc erit,

An obſtructio habeat rationem morbi principalis in Virgineo affectu.

QVi negant, duo obiiciunt. Primum eſt, palleſcere poſſe Virgines citra obſtructionem; atque hoc ipſum conſtare ex molli, & laxa hypocondriorum tractatione. Alterum eſt, non febricitare chloroſi laborantes, quod non contingeret ſi adeſſent obſtructiones; præſertim contumaces; cùm ſine febre ex Galeno diu non poſſint perſeuerare ob prohibitam tranſpirationem. Nos tamen contrà obſtructionem habere morbi rationem in Virgineo affectu exiſtimamus; ſiue enim ob impeditã ſanguinis menſtrui vacuationẽ ob vaſorum

rum internam anguſtiam dependeat; ſiue à concuſſu cauſarum externarum, obſtructionis interuentum ſemper neceſſarium eſſe cenſemus; à refluxu ſiquidem ſanguinis venæ replentur, & partium etiam cauitates, ab vſu quoque prauorũ alimentorum refrigerantur viſcera, & crudi humores ſuccreſcunt, vnde obſtructio. Obſeruandum autem erit hic obſtructionis iſtius naturâ ſiue in venis ſit, ſiue in viſceribus, differre à cõmuni omnium corporum obſtructione; cò quòd frigidâ inferat in toto corpore intemperiem: nam vt in aliis obſtructionibus ob defectum ventilationis incaleſcunt viſcera, & putreſcunt humores, vnde febris; ſic in iſtis recrudeſcunt, humores refrigerantur, & impactiores fiunt; atque vniuerſalem quaſi frigiditatem corpori inſinuant, per oppreſſionem caloris natiui; ideoque Virgines hoc affectu laborantes torpent, & quaſi inhabiles ad motum, & ad functiones euadunt ob introductam frigiditatem: vnde patet ſolutio ad ſecundam obiectionem. Quod autem ad primam ſpectat; Reſpondendum eſt, aliquando interiores eſſe obſtructiones, & in meſenterio, vel in venis latere; præſertim ſi morbus leuior ſit, & in ortu adhuc; communiter autem apparent per contactum, tum etiam per vrinarum aſpectum, & per curationis ſucceſſum ab vſu aperientium. Tertia quæſtio circa cauſas externas erit,

An, & quomodò frumentum, gypſum, calx, cineres, carbones, nux moſchata, & ſimilia Chloroſim inferant.

De tritico dubitare non licet, ſi per ſe copioſè aſſumatur, cùm & obſtructiones, & grauitates cum torminibus, & reſpirationis difficultate inferat; & cum etiam coctum, atque elixatum caliginem oculorum, & oppreſſionem pariat, ex Galeno cap. 7. lib. de alimentorum facultatibus: venenare item aquas, ſi in puteos proiiciatur, omnes fatentur. At de calce, & de gypſo dubitare licet, cum calidiſſima ſint, & vlceratiua ob igneam vtriuſque facultatem. Verùm reſpondendum; tum calcem, tum gypſum in duplici ſtatu poſſe conſiderari; ante ſcilicet, & poſt extinctionem: ante, credendum non eſt Virgines deuorare; quia exurerent earum viſcera, atque vlcerarent. poſt verò, depoſita acquiſititia illa ignea facultate, & refrigeratione introducta, dolorem ventriculi, ſingultum, ſuffocationes, difficultates reſpirationis, refrigerationes, & obſtructiones; ac proinde morbum Virgineum inferre concedimus: ſic pariter cineres, & carbones eadem præſtant ob ſubſtantiæ craſſitiem, grauitatem naturæ intenſam, & partibus naturalibus aduerſariam. Quòd ſi quis obiiciat, ſalis dominium in cineribus obſtructionum generationem impedire, cùm in ſale vis apperitiua præcellat; dicendum, illud verum eſſe poſt ſeparationem ſalis à ſubſtantia terreſtriori; non autem anteà, cùm ſit permixta, nulliúſque actiuitatis, aut ſenſus in cineribus. Poſtremò, quod ad nucem moſchatam ſpectat, immoderatum illius vſum hepar nimium calefacere, & exſiccare, bilioſique humoris prouentum iuuare cenſeo; neque enim omnes cauſas externas pari modo chloroſim excitare credendum eſt. Sed iam ad cauſas particulares veniamus.

Cauſæ particulares ſymptomatum.

SYmptomata quæ morbum Virgineum comitantur, ſunt, fœdus, & pallidus faciei ac totius corporis color, ſitis, pulſus frequentia, menſium ſuppreſſio ſeu impedita vacuatio, inappetentia, & cibi faſtidium, cum pica, id eſt, rerum abſurdarum deſiderio; hypocondriorum tenſio, & grauitas dolorifica, cordis palpitatio, reſpirationis difficultas, febris lenta, & inordinata: aliquando capitis dolor, arteriarum pulſatio, ſtupor, triſtitia, cum animi deiectione, & corporis ignauia ad motum, atque laſſitudine inſigni; tumor prætereà pedum œdematoſus, & ſimilia. Hîc autem obſeruandum, horum ſymptomatum ea omnia in quibuſdam non ſimul & ſemel in vnaquaque Virgine laborante chloroſi, ac neceſſariò apparere; ſed pleráque in plurimis, & omnia in quibuſdam; idque ſecundùm peculiarem vniuſcuiuſque ſubiecti conditionem, partium affectarum rationem, & varium tum ſanguinis menſtrui, tum aliorum humorum motum, & alterationem. Porrò palloris cauſæ, ſitis, & celeritatis pulſus ex præmiſſis iam patent, ſuppreſſionis etiam menſium cauſa tam naturalis, quàm accidentaria examinata fuit. Dolent autem hypocondria, tenſáque apparent, ob ſanguinis refluxum, obſtructiones & tumores viſcerum; vnde diaphragmatis compreſſio, & reſpirationis difficultas ſine fluxione, ex Galeno 3. de diff. reſpirationis: inappetentia cum cibi faſtidio ab intemperie ventriculi eſt, & à copia prauorum humorum; vt & pica, dum ad rerum abſurdarum deſiderium feruntur Virgines; quando ventriculi tunicæ prauo, & vitioſo humore imbutæ ſunt, teſte Galeno cap. 7. lib. 1. de cauſis ſymptomatum. Cordis palpitatio, & arteriarum pulſatio à ſanguine craſſo, flatibus, vaporibuſque referto, arterias, & cor obſtruente dependent.

Dum enim Cor frequenti ſui ipſius, & arteriarum agitatione conatur excutere quod ſibi nocere, & periculum minari cognoſcit; febres etiam inordinatæ, inæquales, & erraticæ aliquando apparent cum horrore, quas πλανῆτας appellat Hippocrates libro de morbis Virginum; quòd illarum acceſſiones, & progreſſiones contrarias ob humorum confuſionem vix, ac ne vix quidem obſeruare poſſimus. Generantur autem, dum humores in præcordiis, & vaſis contenti alterantur, vel corrumpuntur, putredinémque quamdam contrahunt. Capitis dolor eſt autem à concalefactione humorum in venis, & arteriis contentorum, tum etiam in viſceribus, vnde flatuum exhalatio ad cerebrum. Quinimò aliquando per raptum humorum dolorem idiopathicum acerbiſſimum in capite generari concedimus; ſtuporis autem cauſa, multus, craſſus, & frigidus ſanguis venarum riuos implens cum inſigni totius corporis frigiditate; vnde etiam animi & corporis quæ ignauia ad motum cum laſſitudine ob grauitatem etiam ſubortam ab humorum oppreſſione, & copia, tum ab impotentia facultatis frigiditate morbi contracta. Tandem etiam facultatates principes deprauantur, dum ob humoris melancholici dominatum, triſtitia cum pauore, & ſpectris variis Virgines moleſtat. Denique tumor œdematoſus in pedibus apparet ob naturæ vim oppreſſam, quæ tertiam coctionem in extremis illis partibus perficere nequit: inde enim ſuperfluitatum, & flatuum collectio.

Sed iam antequàm de ſignis agamus, ſequens quæſtio ad ſubiecti noſtri illuſtrationem examinanda,

Vnde pica in Virginibus chloroſim patientibus, & à quibus cauſis dependeat.

INter ſymptomata, quæ chloroſim comitantur, nullum frequentius, maiorique admiratione dignum, Pica, ſeu deſiderio rerum abſurdarum; verbi gratia, calcis, gypſi, carbonum, & ſimilium. Cùm enim datus ſit animalibus appetitus, vt conſequatur vtilia, fugiat verò contraria; mirum ſanè videri debet, quomodò pallidæ Virgines, & grauidæ, pica laborantes, ad rerum tam à natura extranearum appetitum cum tam inſigni auiditate ferantur. Supponendum autem imprimis, vt natura iſtius affectus appareat, Picam appellari, vel quòd auem iſtam exerceat picatio, cùm terram comedat; vel quòd quemadmodum varietate vocis gaudet pica, & plumis variegatis ornata eſt; Sic etiam varia, & diuerſa, iam nigra, iam alba appetunt quæ pica tentantur Virgines; aut mulieres grauidæ. Definitur autem, Appetitus vitioſus, aut vehemens cupiditas rerum abſurdarum, & à natura noſtra, alimẽtique ratione alienarum: Ideóque ſymptoma eſt actionis deprauatæ; appetitus ſcilicet vtriuſque, tum naturalis, tum animalis. Deprauatio autem apparet in obiecto vitioſo, teſte Galeno cap. 7. lib. 1. de ſymptomatum cauſis: vitioſa concupiſcunt, inquit, quibus ventriculi tunicæ vitioſum aliquod imbiberunt excrementum. Morbus à quo dependet, eſt praua intemperies ventriculi, eáque humoralis. Cauſæ verò rationem habent praui, & maligni humores, potiſſimúmque ſanguis menſtruus alteratus refluens à liene ad ventriculum per vas breue, & appetitum corrumpens: Ideò Hippocrates in prognoſt. terræ deſiderium, inquit, ſanguinis corruptionem ſignificat. Pars affecta eſt duplex in ventriculo: Prima, os ſuperius, ex Galeno 5. de locis affectis cap. 6. Vbi enim ſit appetitus naturalis, ibi debet deprauari. Secunda, tunicæ ipſius ventriculi ex eodem Galeno loco citato, prauis humiditatibus imbutæ, quarum deinde maligna qualitas non ſolùm ori ventriculi communicatur; ſed etiam cerebro per euaporationem; vnde poſteà imaginationis, atque appetitus animalis corruptio. Iam ſuppoſita cauſa generali iſtius ſymptomatis, vt propoſitæ quæſtionis veritas clariùs innoteſcat, inquirendum; quomodò ad tam varia, & an ad ſimilia, an verò ad contraria deprauatus appetitus feratur. Permulti circa ſimilia verſari exiſtimant, pro ratione materiæ contentæ in ventriculo: ſi enim aduſta ſit appetitum carbonum, patere; ſi melancholica citra aduſtionem, terræ deſiderium; ſi craſſa & pituitoſa, calcis aut gypſi cupiditatem volunt; ſicque conſimilem eſſe appetitum naturæ humoris contenti ob tẽperamenti mutationem concludunt. Alij verò appetitum eſſe ad contraria credunt iuxta Galeni authoritatem, cap. 63. artis paruæ expreſſam; Vbi naturales ventriculi temperaturas in eo ab aliis, quæ contra naturam ſunt, diſtingui ſcribit; quòd illæ appetant ſimilia, hæ verò contraria. Atque huius ſententiæ ſunt Auicenna, & alij nonnulli diſtingunt; Augenius ſcilicet epiſt. lib. 3. ſecundùm temperamenti ventriculi mutationem: vbi enim mutatum omninò fuerit, prauique humores perfectam, & habitualem fecerint impreſſio-

nem; vt in febre hectica, ſimilium appetitionem fieri credunt. Quòd ſi non immutatum fuerit prorſus, neque magna impreſſio fuerit, ſed in fieri ſit intemperies, non in facto eſſe, contrariorum deſiderium, ſimile autem, aut contrarium ex modo appetitionis cognoſci, volunt hac ratione, quòd poſt eſum ſimilis rei non ceſſet aliqua ex parte deſiderium, nec recreetur ægrotans; at poſt contrariorum aſſecutiones laborans ſubleuetur cum mitificatione appetitus praui. Doctiſſimus Mercurialis; præmiſſis duabus opinionibus prioribus, & examinatis, ad arcanam ſecretam, & occultam qualitatem humorũ in ventriculo contentorum confugere cogitur. Nos miſſis aliorũ, tum opinionibus, tum rationibus; vt libere enunciemus quod ſentimus, exiſtimamus appetitum tum animalem, tum naturalem vitiatum ab intemperie ventriculi, & à prauis humoribus contentis in eodem poſt ſuppreſſionem, & refluxum menſium, tum etiam aliorum humorum inexplicabili quodam modo ferri cum concurſu imaginationis deprauatæ ad varia, eáque abſurda, & à natura aliena ſine denominatione, aut diſtinctione rerum ſimilium, vel contrariarum; ſed indeterminatè prout vel ab vſu, & conſuetudine, vel ab errore, vel ab exemplo, vel ab obiectis mouetur. Quæ opinio vt clariùs innoteſcat, ſequentia iacienda ſunt fundamenta.

Primum fundamentum.

DEſiderium rerum abſurdarum aliquando eſt voluntarium, & antecedens; aliàs verò contra naturam, & ſymptomaticum: voluntarium eſt, quando Virgines bene ſe habentes exemplo, & conſilio aliarum ad eſum ſalis, cinerum, terræ, gypſi, frumenti, vel ad potum frigidæ, aut aceti feruntur, vt palleſcant horum miniſterio; tuncque externa hæc ſine vitio appetitus, habent rationem cauſæ non ſymptomatis, dum inferunt pallorem per ſuppreſſionem menſium, & obſtructionum interuentum; At verò cùm iam chloroſim factam conſequitur, vel etiam grauiditatem, ob ſanguinis menſtrui retentionem, aut refluxum ad ventriculum, tunc eſt ſymptoma.

Secundum fundamentum.

IN deſiderio ſymptomatico rerum abſurdarum nulla imaginanda eſt contrarietas, aut ſimilitudo determinata inter humores contentos in ventriculo, & res abſurdas exoptatas: non primò contrarietas, ratione morbi aut cauſæ, quia licet abſurda deſiderata expleant appetitum per breue tempus ſine noxa manifeſta; tamen quia intemperiem oppugnant, neque cauſam tollunt; ſed augent potiùs; ideò remediorum contrariorum rationem habere non poſſunt: curarent enim chloroſim vſu, & ſucceſſione; reſpectu tamẽ naturæ contraria eſſe; id eſt, extranea, & noxia quæ aſſumuntur concedimus ſecundùm Galeni mentem in arte parua expreſſam; non Secundò ſimilitudo, quia impoſſibile eſt generari in ventriculo humores ita vitioſos, vt ſimiles ſint, aut carbonibus, aut gypſo, calcíque, aut cineribus, aut ſtupis, & carnibus humanis, vel vngulæ equarum, & ſimilibus; tum quia nunquam tales humores reiiciuntur à Virginibus pallidis, aut à grauidis per vomitum; ſed tantùm pituitoſi, acidi, & biliosi; neque tamen propterea aut amara, vel acida, aut

inſipida, eaque humoralia deſiderant.

Tertium Fundamentum.

VT in naturali temperie ventriculi appetitus fertur ad ſimilia ratione conſuetudinis, quæ tamen varia eſſe poſſunt ſecundum varietatem alimentorum liquidorum, & ſolidorum; ſic etiam & in intemperie eiuſdem appetitus deprauatus fertur ad diuerſa, quæ aliquando aſſueta ſunt, aliàs inaſſueta ſecundùm imaginationis, & appetitus motum, atque obiectorum repræſentationem; & quemadmodum in ſtatu naturali multi odio innato proſequuntur quædam alimenta, vt poma, caſeum, & ſimilia, à quorum intuitu exhorreſcunt, alia verò diligunt; ſic in non naturali Virgines & grauidæ, atque etiam pueri, & viri aliquando, licet rariùs ob firmiorem, tum animi, tum corporis conditionem; quædam abſurda, licet contraria naturæ ardenter deſiderant; alia verò auerſantur ſecundùm imaginationis, & deprauati appetitus motum; ſic & in affectu melancholico errat imaginatio circa quædam obiecta, non circa omnia.

Quartum fundamentum.

INtemperies ventriculi, quæ concurrit cum cauſa humorali in deſiderio rerum abſurdarum, nunquam poteſt eſſe habitualis, & confirmata, licet illius impreſſionem maiorem, vel minorem eſſe poſſe concedamus. Ratio duplex eſt. Prima eſt, quia ceſſaret hac ratione omnis appetitus naturalis, ſi prorſus immutaretur temperamentum; ac proinde ob defectum alimenti perirent tum Virgines pica illa confirmata laborantes, tum grauidæ; at nutriri, atque alimenta liquida, & ſolida ordinaria aſſumere, licet cùm faſtidio, & in pauca quantitate, experientia demonſtrat. Secundò pica illa eſſet incurabilis, cùm à priuatione ad habitum non detur regreſſus; at curari in Virginibus vſus docet; ceſſare etiam in grauidis poſt tertium, aut quartum menſem, Galenus affirmat quòd à grandiori fœtu ſanguis menſtruus abſumatur. Quare credendum eſt, intemperiem illam partim eſſe factam, partim fientem, non autem omninò habitualem, prout ſcilicet à cauſis humoralibus fouetur. His ita iactis fundamentis concludimus, deſideriũ rerum abſurdarum dependere, tum à praua intemperie ventriculi, tum à prauis humoribus in eiuſdem capacitate, & tunicis contentis, dum inexplicabili modo, & inuincibili proprietate appetitum deprauant, mouentque ad abſurda, imaginationes etiam per exhalationem ad ſuperiora corrumpendo, idque ſine determinatione ad ea quæ ſunt ſimilia, aut contraria humoribus in ventriculo contentis, licet tamen aliquando accidentariè talia eſſe poſſint; atque ita iam patet quid de propoſita quæſtione ſit ſentiendum.

De ſignis diagnoſticis, & prognoſticis.

SIgna morbi Virginei, vel ſunt diagnoſtica, vel prognoſtica. Diagnoſtica tum in deſcriptione iſtius affectus, tum in enumeratione ſymptomatum fuerunt propoſita. Prognoſtica verò diſtinguenda ſunt penes indiuidualitatem, & penes ſpeciem; idque ſecundùm cauſarum, morborum, partium affectarum, & ſymptomatum conditionem. Ratione ſpeciei pertimeſcẽda eſt irreparabilis

bilis ſterilitas in Virginibus, tum ob vteri frigidiorem, & ſicciorem intemperiem ſanguine ad ipſum non confluente; tum ob inueteratas viſcerum obſtructiones, & vniuerſalem eiuſdem, ac totius corporis refrigerationem. Ratione verò indiuidualitatis morbus Virgineus non ſolùm naturalem œconomiam peruertit, vnde habitus cachecticus, & hydrops aliquando; ſed etiam vitalium partium ſtatum immutat, animales etiam functiones corrumpit; vnde diſpnœa grauis,& ſuffocatio cordis tam grauis, támque acerba melancholia Virginum animos cum ſpectris,& imaginationis terroribus tentare ſolet; vt ad inſaniam, & ad deſperationem eaſdem præcipitet: vnde accidit aliquando, teſte Hippocrate, libello de morbis Virginum, vt quædam in puteos ſe proiiciant, aliæ verò ſe laqueo ſuſpendant. Ex quibus colligere licet, morbum iſtum Virgineum à Medicis diligenti ſtudio curandum eſſe ad præcauenda tam funeſta ſymptomata.

De curatione morbi Virginei.

CVratio morbi Virginei duplex inſtituenda; vniuerſalis vna, altera verò particularis; vtraque ſanè difficillima ob morborum, cauſarum, partium affectarum, & ſymptomatum varium concurſum. Vniuerſalis multiplex eſſe debet ſecundùm varias indicationes à variis partibus intemperatis, & obſtructis, atque ab humoribus excrementitiis deſumptas. Non enim hîc vna curandi ratio, neque vnus modus aut vnica remediorum natura, & conditio. Porrò inter intentiones curatiuas, hæ potiores habendæ ſunt; Prima, vt præſcripta conuenienti ratione obſtructiones ſoluantur, cùm in hoc affectu, vt ex præmiſſis patet, morbi principalis rationem habeant: Secunda, vt humores excrementitij præparentur, & vacuentur. Tertia, vt partes nobiles, & ancillantes roborentur, & vacuentur. Quarta, vt ſedatis, & correctis ſymptomatibus menſtruorum fluxus tandem prouocetur.

Quod ad vitæ rationem primùm ſpectat, temperata,& moderata præſcribenda. Abſtineant itaque imprimis Virgines chloroſi laborantes ab alimentis liquidis, & ſolidis, quæ crudos, craſſos, & flatuoſos humores multiplicare poſſunt, atque obſtructiones, & intemperaturas viſcerum augere, cuiuſmodi ſunt lacticinia, acetaria, legumina, caſtaneæ, radices, carnes melancholicæ, piſces molliores, fructus & ſimilia; fugiant res abſurdas deſideratas, vtantur cibis boni ſucci in debita quantitate, qualitate, tempore,& modo; moderatè ſeſe exerceant in principio ob corporis impuritatem, ignauiam ac laſſitudinem, cordis palpitationem & reſpirationis difficultatem, & frictionibus, ac deambulationibus calorem natiuum excitent ſomno indulgeant naturali, & excrementorum liberam vacuationem ſollicitent: hilariter viuant, & cum viris coniungantur, vt venerem exerceant.

Sed iam priuſquàm vlteriùs progrediamur, Tria ſeſe offerunt excutienda. Primum eſt, an abſurda deſiderata Virginibus chloroſi laborantibus ſint concedenda, vt grauidis: Secundum, an exercitatio ſit eis ſalutaris: Tertium, an Venus eiſdem conueniat.

Quæſtio prima, An res abſurdæ deſideratæ Virginibus, aut grauidis ſint concedendæ.

ABſurda deſiderata Virginibus concedenda eſſe multi exiſtimant duabus de cauſis; Prima eſt, ratione contrarietatis; cùm tanquam remedia appetitum deprauatum poſt fruitionem expleant, & corrigant, idque ſine noxa. Secunda; quia ex priuatione grauia ſubſequuntur ſymptomata in Virginibus; ſcilicet triſtatio maxima ob impeditam fruitionem rerum ardenter deſideratarum; In grauidis verò defraudatio fœtus, ob effigiem impreſſam rerum exoptatarũ in facie, aut in alia corporis parte à vi imaginationis. Nos in Virginibus potius, quam in grauidis impediendam eſſe rerum deſideratarum conſecutionem exiſtimamus. Ratio eſt, quia obſtructiones augent per cauſarum multiplicationem, atque morborum ſymptomata grauiora reddunt: Neque eſt quod obiiciant imaginarium illud ſolatium poſt fruitionem; cùm illud admittendum ſit tantùm ratione appetitus deprauati; idque per breue tempus, non autẽ ratione morbi, & cauſarum. Quare cùm abſurda illa, vt calx, gypſum, cineres, & carbones, & ſimilia, nec alimenti, nec rationem remedij habere valeant, & cùm neque concoqui à natura, neque intemperaturas partium emendare, aut excrementa vacuare poſſint; ſed tantùm appetitum deprauatum quodammodò ſatiare, & explere, nullo modo concedenda concludimus.

An, & qua ratione exercitatio Virginibus Chloroſi laborantibus conueniat.

QVi vitam deſidioſam, & quietam laudant in morbi Virginei curatione, potiùs quàm exercitationem, tria obiiciunt, quæ ſanè exercitationis vſum impedire videntur; corporis ſcilicet ignauiá ad morbum; Secundò, difficultatem reſpirationis; Tertiò, cordis palpitationem; quæ duo ingraueſcunt à motu, non ſine periculo ſuffocationis. Addunt alij, impuritatem corporis, vnde varia exoriri poſſunt ſymptomata ex commotione prauorum humorum. Nos tamen contra exercitationem potiùs, quàm otium laudamus, non quidem vehementiorem, ſed leniorem in principio, & mediocrem in progreſſu, ſecundùm corporis diſpoſitionem, atque eandem modò vniuerſalem per deambulationes; modò particularem per frictiones, idque præmiſſis priùs vniuerſalibus remediis, vt ita impuritate ſublata, & accidentibus quodammodò correctis, omnis noxa arceatur. Ratio, & experientia exercitationis commoditatem, & vtilitatem demonſtrant. Tria ſiquidem inde emergunt commoda præter vulgaria, quæ ad morbi iſtius curationem plurimùm poſſunt. Primum eſt, quia calor natiuus viſcerum, & partium languidior excitatur; vnde poſteà coctio alimentorum, & crudorum etiam humorum à natura expectanda. Secundùm eſt, quia deinde diſtributio alimenti ſubſequitur coctionem; dilatatis quippe à calore vegetiore partibus, & vaſis. Tertium eſt, quia poſt vaſorum dilatationem medicamenta aperientia, & purgantia faciliùs peruadunt partes, humores vacuando, & ob

& obſtructiones reſerando; ex quibus patet quam vtilis ſit exercitatio in morbi Virginei curatione cum illius miniſterio à grauiſſimis obſtructionibus mulieres liberari vſus doceat.

An Venus Chloroſi laborantibus conueniat.

TErtia iam ſequitur quæſtio examinanda, quæ ſanè maximi eſt momenti in Virginei morbi curatione: an ſcilicet Venus chloroſi laborantibus ſit ſalutaris. Qui veneris vſum damnant, varia obiiciunt, quæ ſanè conſideratione digna videntur. Primò, inquiunt, ex Galeno in arte parua, Venus non eſt exercenda, niſi quando corpus mediocritate penes primas qualitates poſitum eſt: quòd ſi contingat errare, præſtat (ait) corpore calefacto, quàm refrigerato. At corpora Virginum non ſolùm intemperata eſſe ratione partium principum, & ancillantium conſtat; ſed etiam refrigerata. Secundò, certum eſt ex Hippocrate, & Galeno ægrotantibus & impuris, ac cacochymis corporibus, qualia ſunt Virginum chloroſi laborantium, venerem damnoſam eſſe, & pernicioſam. Tertiò peius habere Virgines à coitu poſt matrimonium, & grauiùs ægrotare, experientia docet. Quartò, neque ratione voluptatis videtur concedenda Venus, cùm nullam ſentiant ob frigidam vteri intemperiē Virgines, & cùm triſtitiam inferat coitus; neque etiam ratione dilatationis vaſorum; cùm ceruix tātùm vteri amplificetur, non autem vaſa interiora obſtructa. Denique in ſumma virium deiectione, & reſpirationis difficultate venerem non eſſe exercendam, ratio ſuadet, cùm maior virium reſolutio, atque oppreſſio ſubſequatur. Nos tamen contra, venerem vt remedium iucundum, naturale, & ſalutare, atque à Virginibus ardenter deſideratum laudamus, idque ſecundum Hippocratis conſilium. Ego author ſum, inquit, libello de morbis Virginum, vt quàm celerrimè cum viris coniungantur. Ratio Veneris vtilitatem, imò neceſſitatem declarat. Naturalia ſiquidem Virginum, dum venereis voluptatibus gaudent, ob agitationem, confricationem, & permixtionem corporum incaleſcunt, aperiuntur, & relaxantur; Vnde diſpoſitio ad menſium fluxum ordinarium: neque tamen propterea intempeſtiuam venerem probamus, ſed cum certis conditionibus. Prima eſt, vt remedia vniuerſalia præcedant, quæ cacochymiam, & obſtructiones tollant [illegible] euitanda incommoda: Suſpe[illegible] aqu[illegible] [illegible]bet eſſe Venus in co[illegible]orib [illegible] licet remedij rationem habe[illegible] v[illegible]eatur. Altera eſt, vt moderatè exerceatur, ne ſcilicet vires nimium diſſoluantur, tenelláque Virginum corpora à pondere corporum virilium, eorúmque violentiori agitatione opprimantur. Quòd ſi quis obiiciat, Hippocratem ſine præparatione præuia cum celeritate venerem proponere; dicendum eſt, celeritatem illam moderatione indigere, præſertim in corporibus impuris, neque diſpoſitis: teſte enim experientia, pleræque ob ætatis cruditatem, aut immoderationem, vel ob contemptam præparationum, non curatæ fuerunt, ſed à coitu peius ſe habuerunt licet aliàs, quas ratio deſtituit in naturali hoc exercitio temeritas cum iuuentute iuuet: neque obſtant quæ ſuperſunt obiectiones; non enim ita eſſe aut intemperata, aut impura corpora Virginum imaginan

ginandum eſt, præſertim in ætate iuuenili, & poſt præparationem, vt veneream voluptatem perſentiant, & quin cum alacritate, & iucunditate pondera humana ſine periculo ſuffocationis ferre poſſint.

NOTA.

Vnicus hic ſupereſt ſcrupulus; cur ſcilicet Hippocrates in propoſito conſilio addat; quia ſi conceperint, curantur, cùm per conceptionem menſtrua ſupprimantur, & pica, aliaque ſymptomata exacerbari poſſint. Reſpondendum eſt, conceptiones non illicò fieri poſt veneris vſum; ſed antecedere menſium profluuium, aut ſaltem ſupponendum corpora in ſalubriori ſtatu eſſe: Sed iam ad remedia Chirurgica, & Pharmaceutica veniamus.

De medicamentis Pharmaceuticis, & Chirurgicis.

PRæmiſſa, & conuenienter præſcripta victus ratione, vt deinde propoſitæ generales indicationes adimpleantur, iam curationis ratio ad remedia Pharmaceutica, & Chirurgica, quæ obſtructiones, & intemperaturas partium ſoluant, excrementitios humores concoquant, & vacuent, partéſque affectas roborent, nos vocat. Porrò quia huiuſmodi remedia ſub ratione communi, & particulari conſiderari poſſunt, generaliter de purgatione, venæ ſectione, & aperientium vſu, diſputandum, priuſquàm ſingularem vtendi modum, & formulas remediorum proponamus. Videamus igitur, an & quomodò conueniant.

An, & quo modò purgatio conueniat.

DVbitant multi, an purgatio morbo Virgineo conueniat. Qui purgantia medicamenta damnant, tria obiiciunt, ſanguinis menſtrui ſuppreſſionem, quam vt cauſam naturalem morbi Virginei agnoſcũt, cuius quidem vacuationem purgantium vſu perfici non poſſe affirmant, cùm nulla habeamus hæmagoga medicamenta. Secundò crudorum humorum redundantiam, & obſtructionum contumaciam. Tertiò, Virgines vehementiorem purgationem ferre non poſſe credunt ob virium deiectionem, & corporis refrigerationem; leuiorem autem inutilem fore demonſtrant ob humorum craſſitiem, & per habitum diffuſionem; atque ita cum vndique anguſtiæ vrgeant, purgationem excludendam concludunt.

Nos tamen contrà, ratione impuritatis, & cacochimiæ conuenire purgationem exiſtimamus, idque ſub certis conditionibus. Prima eſt, vt lenis inſtituatur in principio; quia corpora obſtructa, diſſoluta, & refrigerata magnas purgationes non ferunt, ob interceptionem ſiquidem viarum redundantes humores liberè fluere non poſſunt. Secunda eſt, vt præparatio vacuationem leniorem primæ regionis ſubſequatur: ſic enim attenuatis, inciſis, & calefactis viſcidis, craſſis, & frigidis humoribus, purgatio fœliciùs ſuccedet. Tertia eſt, vt per vices, & interualla humores vacuentur, & præparentur etiam, vt enim plurimùm purgandum non eſt, ſic neque confertim, ſed alternatim, & per gradus purgationem tamen augere, & frequentiorem reddere poterunt Medici, ſi vrinæ colo-

ratiores, & craſſiores appareant, additis ſemper & permixtis attenuantibus, & incidentibus cum purgantibus. Hic tamen obſeruandum, non ſemper expectandam coctionem humorum in hoc affectu, cùm vix concoquantur humores illi, qui contumaces pariunt obſtructiones, neque retardare debet purgationis vſum ſanguinis menſtrui ſuppreſſi conſideratio, cùm pituitoſis, & bilioſis ſeroſitatibus ſcateat; & cùm non ratione illius, ſed cacochimiæ præſertim purgatio conueniat. Sed iam quomodò vacuandus ſanguis ille retentus, demonſtrandum.

An, & quomodò Venæ ſectio conferat.

VT cacochimiæ debetur purgatio, ſic plethoræ venæ ſectio. Iam quia conſtat ſanguinis menſtrui ſuppreſſionem, & redundantiam concurrere ad morbi Virginei generationem; inquirendum an, & quomodò fieri poſſit in iſtius morbi curatione venæ ſectio. Multi generoſi huiuſce remedij praxim damnant, tribus de cauſis. Prima eſt, totius corporis inſignis refrigeratio, & diſpoſitio ad cachexiam. Secunda, cruditatum copia cum magna impuritate. Tertia, deiectio virium cum ignauia, & ſtupore corporis. Contrà tamen Hippocrates lib. de morbis Virginum, curationem iſtius morbi orditur à venæ ſectione, vt reſtituantur, inquit, curationis ratio ſic tenenda eſt, vt cùm nihil interpellet, ſanguis protinus detrahatur. Ratio eſt, quia nullum facilius, aut commodius remedium, quod ſanguinis copiam, & affluentiam, à cuius ſuppreſſione morbus iſte excitatur, detrahat venæ ſectione. Nos Phlebotomiam conuenire, ſed cum certis conditionibus indicamus. Prima eſt, ſi morbus ſit in principio, & ſi ſanguis redundet in vaſis, & in partibus hepati proximis: nam ſi iam inueteratus, & contumax ob corporis refrigerationem, & diſpoſitionem ad cachexiam potiùs purgatione opus erit, quàm venæ ſectione. Secunda conditio ex Hippocratis conſilio dependet, ſi nihil impediat; id eſt, ſi vires ferant, & magnæ obſtructiones hepatis, & lienis cum inſigni impuritate, non contraindicent. Tertia, vt repurgata prima corporis regione per clyſterem, & leuiorem purgationem, celebretur, ne ſcilicet cruditates ad venas ferantur, ſed an ſecanda ſit vena brachij, vel malleoli, supereſt indicandum: Nos in principio ratione plenitudinis venam cubiti ſecandam eſſe exiſtimamus; in fine verò repurgato corpore, & reſeratis obſtructionibus, potiſſimùm menſtruationis tempore venam poplitis. Si enim hæc in principio aperiretur, obſtructiones vteri augerentur, euocata ad vterum, & ad partes inferiores vniuerſali plenitudine. Sed iam cùm conſtet, tum purgationem, tum venæ ſectionem conuenire in morbi Virginei curatione, definiendum,

An venæ ſectioni purgatio ſit præmittenda.

QVi auſpicandam eſſe volunt curationem à venæ ſectione; Primò Hippocratem obiiciunt, dum celeriter celebrandã eſſe ſtatuit; deinde cauſæ principalis internę reſpectum, ſanguinis ſcilicet mẽſtrui in corpore redundantis; alij contrà nunquam ſecandam eſſe volunt, niſi purgato corpore, ne ſcilicet crudi humores ferantur ad venas. Nos leuiorem purgationem præmittendam eſſe exiſtima

ſtimamus, vt ita repurgata prima regione, nullum ſubſequatur incommodum; ſi tamen ſanguinis plenitudo vrgeat ſine inſigni cacochimia, & ſanguinis refluxus ad hepar immineat, quod ex dolore depræhenditur, præmiſſo clyſtere celebrari poterit phlebotomia: vnde apparet ſecundùm reſpectum cacochimiæ, aut plethoræ, corporúmque variam diſpoſitionem, alias venæ ſectionem, alias purgationem præmittendam eſſe.

Vtrùm aperientia conueniant in morbi Virginei curatione.

Licet vana videatur propoſita quæſtio de aperientium vſu in morbi Virginei curatione, præſertim cùm iam probatum fuerit obſtructionem habere rationem morbi principalis; in hoc affectu tamen in gratiam veritatis explicandæ ſunt difficultates, quæ vſum aperientium diſſuadere videntur. Prima eſt ex parte ipſorum aperientium, quæ cum acria ſint, & mordacia, ex Galeno de ſymptomatum facultate 5. Metuendum eſt, ne viſcera intemperata inflamment, & febrem excitent. Altera eſt ex parte humorum cùm tenuiores vacuari ſoleant, derelictis craſſioribus, à quibus obſtructiones efficiuntur, teſte Galeno cap. 13. lib. 5. de ſimplicium facultate. Tertia ex parte affectarum partium, quæ cùm variæ ſint, ſuperiores, mediæ, & inferiores, verendum eſt, ne ſuperarum viis reſeratis, inferarum meatus magis obſtruantur. Verùm hæc nihil contra aperientium vſum faciunt, ſi exactiùs conſiderentur, vt autem veritas huiuſce quæſtionis clariùs appareat, tria iacienda fundamenta.

Primum fundamentum.

Aperientium, & deobſtruentium varia eſt natura, & conditio, purgatio imprimis, & venæ ſectio deobſtruentia, & aperitiua dici poſſunt: illa, quòd libertatem viarum procuret euacuando: hæc, quòd in ſaphena celebrata menſes & hæmorroides excitet aperiendo venas vteri & ani. alia impropriè talia ſunt, ſic ex Gal. 7. method. aqua temperata aperit, & ex eodem Balneum tepidum aquæ dulcis aperit vias vrinæ, ſudoris, & alui. Alia ſunt vrinam mouentia, quæ ex Galeno cap. 13. & 14. lib. 5. de ſimpl. facult. calida, acria & mordacia ſunt, vt radices, & ſemina apij, petroſelini, fœniculi, & ſimilium, à quibus ſanguis extenuatur, funditur, & ſecernitur, ſegregato tenui, & ſeroſo humore; craſſo verò in ſeſe coëunte; hîc tamen obſeruandum, multa vrinã mouere ſine acrimonia, vt vinum album, ſemina quatuor frigida maiora: alia denique priuata ſunt deobſtruentia ratione partiũ affectarum; quarum alia magis, alia minùs calida, & actiua.

Secundum fundamentum.

Vt variæ ſunt partes, quæ in morbo Virgineo obſtructiones pati poſſunt, hepar, lien, vterus, meſenterium; ſic & varia remedia aperientia, quæ familiaritate quadam, quam cum iiſdem partibus habent ſoluere eas poſſunt: verbi gratia, abſinthium, cichorium, agrimonium, hepatica, capillaria ſeptem, potiſſimùm ſcolopendrium, lienis; Arthemiſia, pulegium vteri; Denique inter omnia, limatura chalybis principatum obtinet, cùm partes naturales omnes ab obſtructionibus efficaciſſimè liberet; quæ cum ita ſe habeant

in vſu aperientium, habenda erit ratio partium obſtructarum ſecundum indicationes ab earum ſtatu, & diſpoſitione deſumptas.

Tertium fundamentum.

IN vſu aperientium, vt cùm facilitate, & methodo obſtructiones partium ſoluantur, præmittenda erunt purgantia, & cùm præparantibus, & deobſtruentibus poſteà permiſcenda, vt ita alterati humores concocti per vrinas, & per aluum vacuentur; atque ita meatus liberiores reddantur, habita ſemper ratione partium obſtructarum; & conditione aperientium, ne ſcilicet acriora ſint: & obſeruandum, inferiores non eſſe deobſtruendas, niſi ſuperioribus repurgatis, & deobſtructis. Iam his præmiſſis fundamentis, æquum eſt, vt concludamus, aperientium vſum eſſe neceſſarium in morbi Virginei curatione ſecundùm regulas à nobis propoſitas, à leuioribus progrediendo ad efficaciora.

An ſtatim in principio morbi Virginei ſanguinis menſtrui fluxus ſit prouocandus.

VLtima ſupereſt generalis difficultas, priuſquàm ad particularem vſum remediorum, & ad formulas eorumdem veniamus. An ſcilicet ſtatim in principio curationis mouere debeamus menſes: Qui à remediis menſes mouentibus auſpicandam eſſe curationem volunt. Primò Hippocratem obiiciunt, dum venerem ante omnia commendat ad menſium fluxum excitandum. Secundò, cauſæ principalis reſpectum ſuppreſſionem ſanguinis menſtrui, à cuius redundantia, & refluxu ſymptomata omnia Virginea dependere conſtat. Nos, mouendos quidem menſes exiſtimamus in iſtius morbi curatione; ſed tempore, & loco, atque ſub certis conditionibus. Prima erit, ſi ætas conſentiat, cùm pleræque Virgines ante decimumquartum annum chloroſin patiantur. Secunda, erit, ſi cacochymia, plethora, & obſtructiones non contraindicent, & retardent; remedia ſiquidem vniuerſalia præcedere debent, quæ impuritatem tollant, & oppilationes ſoluant. Tertia, ſi partes naturales bene ſe habeant, & ſanguinis ſufficiens quantitas ſuperſit: non enim in hoc affectu ſi diuturna, & cachectica appareat, laborãdum erit in vſu horum remediorum; ſcilicet circa menſium effluuium. Sed tamen reſtituta priùs natura. Quarta, vt conſueto menſtruationis tempore vſurpentur, aut dum grauitatem vteri cùm dolore perſentiſcunt Virgines in hypogaſtrio. Quinta, vt permiſceantur, cùm aperientibus poſt purgantium vſum. Obſeruandum tamen, aliquando prouocari poſſe menſium profluuium in principio, ſi cacochimia non appareat cùm obſtructionibus, & retentio eorum à cauſa externa dependeat, ſanguiſque redundet, nondum chloroſi firmata, ſed imminente.

Ordo remediorum.

IN vſu remediorum, quæ chloroſim expugnare, & oppugnare poſſunt, hæ regulæ ſunt obſeruandæ. Prima, vt ſi curatio ab electione Medicorum dependeat, vere, vel autumno potiùs aggrediatur, quàm æſtate, vel hyeme: Si verò à neceſſitate, quocumque tempore, habita tamen ſemper ratione tempeſtatis anni. Secunda eſt, vt à leuioribus tum præparantibus, & aperientibus, tum vacuantibus exordiamur ad efſica

ficaciora gradatim progrediendo. Tertia eſt, vt alternatim præparantia, & purgantia vſurpentur, ſecundùm partium obſtructarum, & humorum reſpectum, non omiſſis interim roborantibus.

Formulæ remediorum.

Ante omnia ad euacuanda craſſiora inteſtinorum excrementa clyſter ſequens iniiciendus erit.

℞. Diaphœn.& hieræ picræ an.ʒ. iij.mellis roſ. colati ℥.ij.olei viol. & liliorum an.℥.j.decocti emollientis, & laxantis clyſteris q.ſat.fiat clyſter, iniiciatur hora commoda. Quòd ſi recuſent Virgines, vt ſæpiſſimè ſolent, ſuppoſitorium immittatur. Poſtridie purgatio leuis in forma boli, aut potionis erit præſcribenda.

℞.catol.& diapru.ſol an.ʒ.iij.hieræ picræ ʒ.ij. cum ſaccharo aut puluere liquiritiæ fiat bolus capiat ex cochleari cum ſyrupo capillorum veneris. vel,

℞. cathol. ℥.ß. diapruni ſolut.ʒ. ij. decocti laxatiui qu.ſat. Miſceantur ſimul, & colentur poſt infuſionem in colatura, diſſolue ſyrupi roſati ſolutiui, aut compoſiti ex ſenna & agarico ℥.j. fiat potio, capiat horis tribus ante iuſculum, & quatuor ante cibum:vel,

℞. Mannæ Calabrinæ ℥. ij. diſſolue in iuſculi ſuff. quantitate fiatque potio pro delicatioribus, vel cum decocto ſennæ,& ℥.j ſyrupi roſati. Poſtridie leuioris iſtius purgationis, ſi omnia conſentiant,poſt leuem deambulationem, & ſumptionem tabellæ lætificantis Galeni;aperiatur baſilica cubiti dextri ad ℥.vij. plus aut minùs, ſecundùm corporis diſpoſitionem,& morbi ſtatum,præmiſſis duobus iſtis remediis; præparandi, & vacuandi erunt humores, plenitudines, & obſtructiones efficientes, alternatim & ſucceſſiuè.

℞. Rad. Rubiæ mai.graminis petroſelini,fœniculi, corticis mediani capparum an.℥.j.fol. abſinthij, agrimonij,cichorij,fumariç,capillarium, arthemiſiæ,an. M. j. paſſularum purgatarum pa. vj. ſemi. quatuor frig. maio.aniſi, fœniculi, an.ʒ.j. hordei integri, florum trium cordialium, & tamariſci an. p. j. Decoquantur, in colaturæ ℔. j. diſſolue ſyrupi de quinque radicibus ℥. iij. fiat apozema clarificatum, & aromatiſatum ʒ.j.pulueris triaſantali, pro tribus doſibus matutinis.

℞. eamdem materiam,nouam tamen præſcripti decocti,addendo polipodij quercini recentis ℥.j.fol.ſennæ mundat.℥.j.ß. agarici trochiſcati ʒ.iij.epithimi cret.ʒ.ij. ſem.carthami cótuſi,ʒ.ß.aniſi,fœniculi,an. ʒ.j. Decoquantur: in colaturæ ℔.j.diſſolue ſyrupi de cichorio compoſiti cum rheo ℥.iij.fiat apozema clarificatum, & aromatiſatum ʒ. j. cynamomi pro tribus doſibus. Horum apozematũm vſus erit, vt prima die ægra aſſumat doſim præparãtis poſtridie purgantis, ita progrediendo, vt ſenſim, & alternatim humores in meſenterij viſceribus, ac venis contenti præparentur, & vacuentur: hîc autem obſeruandum, detrahendam, & nouam addendam materiam apozematis præſcripti, tum præparantis, tum purgantis, pro ratione partium obſtructarum, & humorum. Si enim hepar ſit magis obſtructum, biliſque redundet, cichoreacea,rhabar. cum radicibus aperitiuis: ſi lien cum melancholia,cortices tamariſci, & capparum capillarium ſpecies, epithimum,ſenna,polipodium: ſi meſenterium & ventriculus cum pituita,abſinthium,agaricum hiera: ſi vterus, Arthemiſia,pulegiũ, diaphœnicum,

& ſimilia, ſecundùm magis, & minùs erunt ſubroganda. Quòd ſi partes omnes naturales obſtructæ ſint, & varij humores redundent omnia permiſcenda erunt: ſigna autem quæ partes obſtructas demõſtrant manifeſta ſunt, verbi gratia. Hepar, dolor hypochondrij dextri cùm tumore, ſitis, bilioſæ deiectiones: lienem dolor ſiniſtri lateris ad iugulum extenſus, cũ triſtitia, flatibus, & halitu fœtido: Meſenterium, & ventriculum vomitiones pituitoſæ, vrinæ albæ in appetẽtia maior: vterum verò, ſi grauitas in hypogaſtrio perſentiatur. Ita definita humorum præparatione, & leuiori vacuatione, aliud medicamentum propinandum quod efficaciùs impuritatem tollat.

℞. Diaphœnici ℥. ß. infundatur cùm ſufficienti quantitate decocti præſcripti apozematis purgantis, in colatura infuſionis diſſolue ʒ. j. ß. rhei, & grana vj. cinamomi in pari decocto ſyrupi de cichoreo compoſ. ℥. j. fiat potio capiat cum regimine artis.

℞. Conditurę rad. bugloſſ. ℥. j. aut myrabalanorum condit. aut tabellam vnam Diarhodonis Abbatis capiat, poſtridie purgationis, ad roborandum ventriculum, ſuperbibendo parum vini Rubelli aqua arthemiſiæ diluti. Porrò internam humorum præparationem, & partium obſtructarum libertatem iuuabunt externa remedia, vt fomenta idonea, quæ vẽtriculum, meſenterium, hepar, aut lienem emolliant, & roborent, tum etiam inunctiones ex oleo abſinthij, cerato ſtomachico, cerato ſantalino, oleo de capparibus, & floribus tamariſci, & ſimul ſecundùm partium neceſſitatẽm, naturam, & diuerſitatem, & vterus etiam cùm decocto hyſterico ſi opus. Sed iam ad validiora deobſtruentia veniendum, & de chalybis viribus, & vſu diſputandum.

De chalybe.

INter omnia remedia quæ Virgines a Chloroſi fœliciter liberare poſſunt, nullum limatura chalybis præſtantius, omnium ſiquidem partium naturalium obſtructiones, cùm tanta fœlicitate ſoluit, támque potenter repurgat, ea quæ viis, & meatibus infarcta ſunt, vt præcipua ſanitatis ratio, & curationis ſpecies ab illius vſu pendere videatur. Ne tamen temere illius remedij vim aut vſum extollere videamur, propoſita quæſtio iam examinanda.

An limatura chalybis conueniat in morbi Virginei curatione.

QVi chalybis vſum reprobant hæc obiicere poſſunt. Primò, nocentiſſima videtur chalybis natura in chloroſeos affectione, cũ illius ſubſtantia ſit grauis, denſa, frigida, & adſtringens. At quæ talia ſunt obſtructiones ſoluere non poſſunt. Secundò, aqua ferrata adſtringit, ideóque in alui, & ſanguinis fluxu commendatur. Ergo, & infuſio chalybis pariter adſtringeret, cùm ferrum & chalybs nonniſi puritate diſtinguantur. Tertiò, ſcoria & rubigo ferri ad vlcera laudantur à Dioſcoride, & Galeno, quia adſtringendo ſiccant. Quartò, nullomodò alterari aut immutari poteſt ferrum à natura, aut à calore noſtro natiuo, vt neque aurum, neque alia metalla, vt conſtat ex Galeno, ideóque nec alimenti, nec remedij rationẽ habere poterit, cùm præuia actuatio ante operationem ſit neceſſaria. Quintò, ſi conueniret limatura chalybis, aut ratione ſubſtantiæ, ſpirituoſæ vitriolatæ, aut ſulphureæ. Atqui vitrioli, aut ſulphuris

phuris infuſio nullo modò conuenit in morbi Virginei curatione. Sextò, neque per ſe conuenit limatura chalybis, neque præparata cùm aceto, vt fieri ſolet, quippe cùm aceti frigidiſſimi vſu Virgines in chloroſim incidant; Denique ferrum exquiſitè limatum, & comminutum commutatur in primam argenti viui naturam, vt multi obſeruarunt, vnde vomitus, & turbatio alui in illis qui vtuntur. Ergo ab illius vſu abſtinendum.

Nos tamen contra grauiſſimorum virorum authoritate, & experientiæ fide, moti exiſtimamus, non ſolùm conuenire chalybis limaturam in morbi Virginei curatione; ſed præcipuam curationis rationem ab illius viribus, & vſu dependere. Quòd vt clare innoteſcat quædam iacienda ſunt fundamenta quæ illius opinionis veritatem explicent, & chalybis proprietates demonſtrent.

Primum fundamentum.

IN chalybe, ſeu ferro depurato duplex ſubſtantia ſpectanda eſt: Vna aſpectabilis, & ſenſibilis, quæ grauis eſt, craſſa, compacta, & frigida, cuius gratia ferri partes naturales, & excrementitiæ laudantur ad ſiccandum, & adſtringendum. Altera ſpirituoſa, ſulphurea, vitriolata, & à mercuriali ferri portione dependens, atque hæc inſenſibilis eſt, nec niſi per effectus dignoſci poteſt licet à principiis illis materialibus metallorum, ſulphure, ſcilicet & mercurio promanet, ac deriuetur. Atque huiuſce ſubſtantiæ vi & miniſterio ferrum aperit, terget, purgátque non leuiter, aliquando per vomitum, aliàs per aluum, etiam per vrinas. Neque tamen eædem vires, & facultates à vitriolo, & ſulphure ſeparatim expectandæ ſunt, cùm certus mixtionis modus, certáque temperies concurrere debeăt, adde quòd vitriolum, & ſulphur ♂ differt ab iis officinarum.

Secundum fundamentum.

IN vſu chalybis, vel potiùs antè vſum tria diligenter ſunt conſideranda; vnum eſt, ex parte Virginum laborantium, vt ſcilicet conuenienter purgentur, & præparentur: Non enim temere à principio properandum ad chalybis vſum, cùm grauiſſima inde exoriantur ſymptomata. Alterum eſt, ex parte chalybis, vt ſcilicet artificiosè corrigatur antequàm in ſubſtantia, vel in infuſo exhibeatur. Tertium, vt permiſceatur cùm medicamentis, quæ familiaritatem habeant cum hepate, aut liene, vel ventriculo, aut vtero aliiſque partibus obſtructis, & quæ peccantes humores educant. Varianda ſiquidem eſſe, tum purgantia, tum aperientia ſecundùm reſpectum partium affectarum, & humorum etiam iam demonſtratum fuit.

His ita iactis fundamentis, propoſitis obiectionibus ſatisfaciendũ eſt.

Ad primam & tertiam patet ſolutio ex primo fundamento.

Ad ſecundam verò reſpondendum vulgus errare in vſu aquæ ferratæ; nam prima, ſecunda, & tertia, etiam poſt ferri extinctionem reiicienda, quia turbat aluum, & mutuatur vim purgatiuam ſpirituoſam ferri. Quare vt adſtringens euadat frequenti extinctione vis ſulphuris, & argenti viui ſeparanda, & auferenda: ſic dum Chimiſtæ ferrum in Crocum Martis præſtātiſſimùm remedium ad quemuis ſanguinis, & humorum fluxum cohibendum commutant, ignis validioris miniſterio vtuntur. Tutior tamen aqua adſtringens cenſenda,

quæ

quæ cùm granis maſtiches paratur exiſtimanda, quàm quæ cum extinctione ferri. Ad quartam dicendum infuſionem chalybis facillimè actuari à calore natiuo, ob liquorem cùm illius vis infuſa ſit per liquidam materiam: Subſtantiam verò limaturæ non tam facile, actuationem tamen ſpirituoſæ facultatis iuuari, tum à reductione in minutiores partes, tum à præparatione, & permixtione remediorum. Ad quintam, & ſextam; Dicendum acetum, per ſe intempeſtiuè ſumptum ventriculi, & partium naturalium temperiem immutando poſſe quidem chloroſim inferre, non tamen limaturam chalybis, cùm aceto præparatam, cùm ad humorum craſſitiem attenuandam, & ad chalybis penetrationem iuuandam vſurpetur. Adde quòd permixtio aliorum medicamentorum omnem arcet noxam. Denique ad vltimam, reſpondendum non eſſe metuendam reductionem chalybis in minutiores partes ob interuenientem præparationem, & ſeparationem impuritatis; argenti viui; ſi appareat: vnde iam concludere par eſt, limaturam chalybis in morbi Virginei curatione conuenire. Sed nunc inquirendum,

An limatura chalybis, ſine præuia præparatione ſit exhibenda.

DVbitant multi hac in parte. Qui ſine præuia præparatione exhibendam eſſe chalybis limaturam volunt ſequentia obiiciunt; Primò certum eſt, inquiunt, aſſumptam per plures dies crudam limaturam manè cùm melle Virgines à chloroſi liberare, & laborantes obſtructionibus viſcerum cùm fœlici ſucceſſu curare, atque hoc eſt, populare mulierculaꝝ remedium. Secundò certiſſimum etiam eſt, aquam turbidam non quidem per extinctionem; ſed per ſimplicem infuſionem ex materia ferrea antiqua, & ferruginoſa, ſine ignis miniſterio comparatam in potu ordinario aſſumptam pallidos colores perfectè ſanare; Tertiò, an non conſtat aquas minerales ferreas, & vitriolatas per ſe, ſine alia correctione obſtructiones ſoluere? Denique ſuſpecta eſſe debet, aiunt, præparatio, tum ea quę cùm aceto fit, ob illius frigiditatem; tum alia quæ cum igne, ob conſumptionem ſubſtantiæ ſpirituoſæ, à qua vis aperitiua, & deobſtruens promanat. Nos tamen contrà, & ſalutarem, & neceſſariam eſſe chalybis præparationem, antè vſum exiſtimamus, vt autem veritas iſtius opinionis magis ſplendeſcat ſequentia iacienda ſunt fundamenta antequàm propoſitis obiectionibus ſatisfaciamus.

Primum fundamentum.

PRæparationis vtilitatem, & neceſſitatem tria indicant: reſpectus ſcil. chalybis ipſius, partium obſtructarum, & humorum obſtruentium. Chalybs ipſe; Primò dupliciter, vt ſcilicet excremētitia, & impura illius portio aſſumatur. Maligna ſiquidem eſt ferri, vt & aliorum metallorum, conditio à principiis eorum ſulphure, & mercurio promanans, licet in quibuſdam magis in aliis minùs, ſit reformidanda. Deinde, vt ſubſtantia chalybis grauis, denſa, compacta, grauatiua, & ad operationem tarda poſt limaturam attenuetur magis, faciliúſque penetret. Secundò, partes obſtructæ præparationem chalybis ſuadent, vt ſcilicet chalybis vires præparantium miniſterio ad eas faciliùs deferantur ob familiaritatem. Tertiò, humores ipſi obſtruentes, qui cùm craſſi ſint, & viſcidi,

viſcidi, tum attenuantium, tum purgantium medicamentorum commixtionem coindicant, vt ita attenuati & inciſi à chalybe, cùm aceto præparato humores deinde commodius vacuentur.

Secundum fundamentum.

LIcet chalybs commune ſit omnibus Virginibus obſtructis remedium, non tamen pari modò, parique lege adminiſtrandum; ſed ſecundùm reſpectum partium, & humorum, idque aut in ſubſtantia, aut in infuſo. Si enim meſenterij venæ obſtructæ ſint, & humores pituitoſi in ventriculo frigidiore redundent, præparare oportet chalybem cùm vino, & permiſcere in principio cùm vomitoriis (ſi tamen Virgines ad vomitum ſint procliues) ne ſcilicet excrementa ad partes inferiores obſtructas cùm damno deferantur: non neglectis interim ventriculum roborátibus, aliiſque, pituitoſos humores euacuantibus, vt ſunt agaricus, chartamus; Si verò hepar obſtructum ſit, cùm bilioſi humoris dominatu, præparare conuenit chalybis tenuiorem limaturam, cùm his quæ hepar roborare poſſunt, & humores bilioſos purgare; vt ſunt decoctum cichorij, ſantalorum, abſinthij pontici, roſarum, rhabarbarum: & ſi calidior totius corporis intemperies appareat, cùm aqua roſarum: ſi autem lien ob humoris melancholici redundantiam obſtructus appareat, præparare oportebit limaturam craſſiorem; vel cùm aceto, tum ad inuádam penetrationem, tum ad euincendam duritiem, & craſſitiem humoris, cùm oleo amygdalarùm dulcium, vel reſpectu partis, cum vino albo, & cum decocto corticum capparum, ſcolopendriæ; & tandem ratione purgandi humores, cùm ſenna: denique ſi obſtructiones in vtero ſint, cùm medicamentis menſes mouentibus erit præparanda limatura, vt ſunt decoctum radicum diureticarum pulegij, arthemiſiæ, matricariæ.

Tertium Fundamentum.

IN præparationis modo, & in vſu chalybis tria ſunt obſeruanda. Primum eſt, præparationis rationem aliàs leuem eſſe, & ſimplicem, ſiue cum aceto, ſiue cum vino, ſiue cum aquis fiat; aliàs exquiſitiorem, magiſque myſterioſam, dum ſcilicet, aut cym ex iiſdem prædictis decoctis perficitur ſæpiùs reiterata infuſione, aut cum decoctis compoſitis, tum præparantibus, tum purgantibus ſecundùm compoſitionem affectuum partium obſtructarum, & humorum naturam, ac varietatem. Secundò, notandum chalybem duobus modis poſſe exhiberi, aut in ſubſtantia dum limatura ipſa datur, aut in infuſo conuenienter per extinctionem, videlicet limaturæ candentis, aut citra extinctionem ſolius infuſionis miniſterio. Tertiò obſeruatione dignum eſt, varias eſſe formas remediorum chalybeatorum, cùm in forma pulueris, opiatæ, pillularum, tabellarum chalybs exhiberi poſſit, tum etiam ſub ſpecie vini, aquæ, & decocti.

His ita iactis fundamentis, concludimus limaturam chalybis, ſine præuia præparatione, non eſſe exhibendam. Quod autem ad propoſitas obiectiones ſpectat.

Ad primam, & ſecundam Reſpondendum eſt, limaturam, vel per ſe cum melle, aut infuſionem propinatam, poſt vniuerſalia remedia poſſe ſoluere leuiores obſtructiones, non

ta non ſine damni, aut recidiuationis periculo, vt experientia demonſtrat. Quòd ſi quædam Virgines perfectè,& ſine damno curentur;exiſtimandum eſt, naturam robuſtam; dum vires conſtant in iuuenili ætate, potiſſimùm nondum confirmatis obſtructionibus euincere malignam conditionem ipſius metalli non repurgati à ſua impuritate; ſed vtcúmque res ſe habeat, patet ex præmiſſis vtilitas, & neceſſitas præparationis. Ad tertiam dicendum eſt, variam eſſe naturam aquarum medicatárum mineralium,& metallorum. Illæ enim per viam coctionis perficiuntur, ac depurantur; & permeabiles fiunt, ideóque ſine noxa aſſumuntur, cum regimine tamen, & poſt vniuerſalia remedia efficaciter tollunt obſtructiones viſcerum,quia mutuantur vires aperitiuas,& deobſtruentes ab ipſis mineralibus. At ferrum impurum eſt; nimiſque denſum, & compactum, ideóque non ſolùm limatura indiget, ſed etiam conſumptione impuritatis. Ad vltimum Reſpondendum, præparationem chalybis eſſe cùm aceto perfectam,& vtilem, vt conſtat ex ſecundo fundamento, tum etiam aliam quæ cùm igne fit, eò quòd ſuperfluitates ferri abſumant manente puriore ſubſtantia, dummodo tamen cum moderatione perficiatur.

Quomodò vtendum ſit chalybe, tum in ſubſtantia,tum in infuſo.

IAm ad vtendi modum curationis ſeries nos vocat. Explicemus igitur qua ratione, & in qua forma ſecundùm propoſitas indicationes, & regulas limatura chalybis,aut in ſubſtãtia,aut in diluto exhibenda ſit:obſeruandum autem eſt, huiuſce remedij varias eſſe poſſe formas, cum in puluere, & in tabellis, aut opiatis, tum etiam in infuſionibus dari poſſit.

Formulæ variæ.

Puluis. ℞. Limaturæ chalybis fideliter præparatæ,aut cum aceto,aut cum vino, aut cum aqua cichorij, aut arthemiſiæ, ſecundùm partium obſtructarum conditionem ℥.j.cinamomi,& aniſi an.ʒ.ij.ambaræ griſeæ pro ditioribus ℈. j. pro aliis autem electuarij de gemmis, vel aromatis roſati, vel lætitiæ Galeni ʒ.j. ſacchari ℥.iiij. fiat puluis de quo capiat cochleare vnum mane ſuperbibendo parum vini albi aqua arthemiſia diluti, & exerceat ſeſe moderatè in principio deinde magis in progreſſu ad excitandum calorem natiuum.

Tabellæ. ℞. Limaturæ chalybis artificiosè præparatæ ℥. j. cinamomi ʒ.ij.macis,aniſi,fœniculi,raſuræ eboris, electuarij de gemmis aromat. roſat. an. ʒ. j. cùm ſaccharo aqua arthemiſiæ diluto ſiant tabellæ ponderis ʒ.iij.capiat vnam, vt ſuprà & ſeſe exerceat. Parari poterunt etiam tabellæ in hepatis obſtructionibus ex puluere triaſantali, duplicato rheo cum ℥. j. limaturæ chalybis, aut ex puluere diarhodonis Abbatis, ſi ventriculus laboret.

Opiata. ℞.mellis roſati colati ℥.ij. conſer.ſummitatum abſinthij,pontici, & flor. calendulæ an.℥.j. aromatic.roſat.ʒ.ij. limaturæ chalybis præparatæ ʒ.j.ß. miſceantur, & fiat opiata de qua capiat ad quantitatem auellanæ,vel nucis, vt ſuprà:alij immiſcent ℥.j. limaturæ chalybis,cum ℥.ij.Opiatæ Salomonis. Hìc autem Obſeruandum, quòd ſi Virgines adultiores animi deliquia, aut melancholiam patiantur, permiſcenda eſſe cardiaca, vt in præmiſſis remediis

diis, verbi gratia pulverem lapidis bezoardici, ad grana iiij. vel v. ambarum, electuarium de gemmis, aromaticum roſatum, & ſimilia.

Nonnulli Opiatam laxatiuam certis diebus laudant.

℞. Catholici, & mellis roſati colati an. ℥.j.ß. diaphœnici ʒ. vj. limaturæ chalybis ℥.j. fiat opiata de cuius ℥ ß. vel ʒ. vj. paretur bolus cum ſaccharo propinandus ex cochleari cum ſyrupo capillorum veneris, idque ſemel in hebdomade poſtridie clyſteris, ſed iam ad infuſiones veniendum.

Infuſiones chalybis.

MAteria infuſionis chalybis multiplex eſſe poteſt aqua vulgaris fontana pura, & electa, vinum album, decocta ſimplicia præparantia, & purgantia etiam compoſita.

℞. Limaturæ chalybis præparatæ ℥.ij. aquæ fontanæ electæ ℔.ij. infundantur, per viginti quatuor horas, & diutius etiam; vtatur pro potu ordinario Virgo laborans: ſi hydropota ſit, nouam aquam affundendo, & renouando chalybem ſingulis hebdomadibus, idque per ſpatium vnius menſis. Quòd ſi vinum bibat, infuſio vini albi efficacior erit. Quia facilius, & validius extrahit ſpirituoſam chalybis ſubſtantiam, & partes etiam naturales roborat, ac deobſtruit.

℞. Vini albi non dulcis pintas duas limaturæ chalybis ℥. ij. infundantur; per duos dies naturales donec mutetur color vini, renouando chalybem, & nouum vinum affundendo, vt ſuprà vtatur pro potu ordinario. Relinquo hic vina chalybeata compoſita quæ extra paſtus conuenire poſſunt, in contumaciſſimis hepatis, & lienis obſtructionibus. Verùm hic dubitari poteſt meritò, an limaturæ chalybis vſus, cum alimentis ſit ſalutaris, necne? ſuſpectum eſſe, tria indicare videntur. Primum eſt, quia talis mixtio metalli cùm alimento non videtur tolleranda, cùm ſit quaſi contra naturam, & rationem. Secundum, quia periculum eſt, ne alimenta, & eorum excrementa ad partes obſtructas deducat; atque ita obſtructiones augeat. Tertium, quia ſi liberæ ſint viæ, verendum ne tenuiorem alimenti portionem ſecum trahat, & foras deducat, aut per vrinas, aut per aluum.

Nos tamen contrà ſub experientiæ fide, & exemplorum certitudine limaturam chalybis, cùm alimentis laudamus non quidem permixtiuè; ſed infuſiuè, id eſt, non permiſcendo ſubſtantiam ipſam limaturę, ſed eamdem infundendo, aut cum vino, aut cum aqua, idque poſt vniuerſalia remedia. Ratio eſt, quia eiuſmodi infuſio vias liberiores reddit, & alimenti diſtributionem cum facilitate, & iucunditate promouet, neque metuenda eſt, alimēti excluſio cùm natura retineat, quod ſibi vtile eſt, & familiare: Sed iam ad infuſiones medicatas, magiſque compoſitas veniendum eſt; Duobus autem modis perfici poſſunt. Primo ſcilicet modo per extinctionem limaturæ ardentis: Secundo, per ſimplicem macerationem. Exempla.

℞. Limaturæ chalybis ardentis ℥. iiij. proiice in libras duas decocti hepatici ſtomachici ſplenici, vel hyſterici artificioſè parati, vel in parem quantitatem præſcripti à nobis apozematis præparantis. Deinde colatura facta rurſum limaturam candentem proiice, idque ſepties, renouando poſteà chalybem, & extinguendo, vt ſuprà donec decoctum ſpirituoſam ſubſtantiam, & vim aperitiuam, & deobſtruentem mutuetur tandem.

Accipe decoctum prædictum colatum, & ſyrupi capillorum veneris, vel violarum, vel de duabus, aut quinque radicibus ℥. vj. miſceantur addendo puluer. Diarhodo. Abbatis, aut triaſantali ʒ.ij. capiat Virgo chloroſi laborans ℥.iiij. per octo dies mane, & ſeſe exerceat. Eadem extinctio in decocto præſcripti apozematis purgantis, aut præparantis ſimul, aut alterius fieri poteſt, cùm reſpectu humorum & partium. Nonnulli ſimplicem chalybis infuſionem citra extinctionem præferendam eſſe volunt quòd efficaciùs, & citra turbationem deobſtruat, quorum ſanè iudicio libenter acquieſcimus dùmodò tamen infuſio artificiosè perficiatur per reiterationem, & renouationem; ſed iam ad roborantia veniendum.

De roborantibus.

TErtia, & vltima ſupereſt intentio generalis adimplenda, ea ſcil. quæ circa roborantia verſatur, quæ ſanè maximi eſt momenti, cùm morborum curatio à natura, & temperie partium affectarum potiſſimùm dependeat. Obſeruandum autem duobus modis vſurpari poſſe huiuſmodi remedia in morbi Virginei curatione; ſcilicet, aut ſimul cùm præparantibus, aperientibus, & purgantibus medicamentis, vt iam à nobis præſtitum eſt: aut ſeorſim: aut ſeparatim ſecundùm indicationes particulares, à partibus laborantibus deſumptas. Partes autem quæ in affectu patiuntur, vel ſunt naturales, vt hepar, ventriculus, lien, vterus: vel vitales, vt cor & pulmones: vel animales, vt cerebrum. Quare prudentis, & experti Medici officium erit ea adhibere remedia roborantia, tum interna, tum externa quæ partes patientes efficaciter recreare, & firmare poſſunt, vt verbi gratia, hepar, tabellæ tria ſantali, ceratum ſantalinum. Vētriculum, tabellæ diarhodonis Abbatis; vinum abſinthium, aut ſyrupus abſinthinum, oleum de nuce moſchata. Cor, aromaticum roſatum, electuariū de gemmis & confectio Alchermes, lapis bezoar. Cerebrum cephalica; & ita in vniuerſum de ſingulis: neque enim inſtituti noſtri eſt, formulas remediorum roborantium, hic ſeorſim proponere, cùm earum ſylua in affectibus ſingularium partium extet apud authores noſtros.

Curatio particularis.

QVia ſingularia ex Philoſopho vniuerſalia conſequuntur, ideò præmiſſa generali morbi Virginei curatione, iam ad particularem quæ circa ſymptomatū mitigationem, & correctionem verſatur veniendū eſt. Verùm priuſquàm vlteriùs progrediamur inquiſitione dignum eſt.

An propoſita curatio particularis ſit neceſſaria.

VAnam, & inutilē eſſe hanc quæſtionem, quę ſuperiùs propoſita fuerūt capite de differentiis morborū Virginalíu demonſtrare videntur: ea ſiquidē eſt conditio morbi Virginei; vt reſeratis obſtructionibus, & prouocato menſiū profluuio omnia ſymptomata euaneſcant: ita enim in eo morbo ſunt impliciti, & concathemati affectus, vt ob cauſæ internæ diffuſionem, tum ob partium naturalium vitalium, & animalium ſympathiam, vt ſimul ſubſiſtant; & ſimul etiam ſoluantur. Nos ſanè illud quidem verùm eſſe cenſemus, quia tamen ob morbi perſeuerātiam, partes idiopathicas contrahunt aliquando affectiones, & quia ita vrgent non

nonnunquam ſymptomata, vt ordinariam, & regularem curandi, rationem ſubucitant: Ideò particularem eorum mitigationem neceſſariam eſſe exiſtimamus. Porrò, quia ſymptomatum quæ chloroſim comitantur alia ſunt leuiora, & vulgaria, vt ſitis, inappetentia, febricula, laſſitudo, capitis dolor, & ſimilia; alia grauiora quæ inſignem moleſtiam, aut periculum, vel perniciem inferre poſſunt; vt cordis palpitatio, triſtatio nimia, & ſimilia: Ideò neglectis leuioribus de aliorum tantùm correctione tractabimus ſumpto à cordis palpitatione exordio.

De cordis palpitatione.

PAlpitationis tanta eſt, aliquando calamitas; vt non ſolùm metum afferat ſiniſtri iudicij, ſed etiam mortis: intercepta ſcilicet reſpiratione, & amoto cordis motu per ſyncopis interuentum: terrificum ſanè, & formidabile ſymptoma. Generatur autem in Virginibus chloroſi laborantibus quando vapores, ſeu flatus impuri, & maligni a retento ſanguine menſtruo alterato, prauiſque humoribus congeſtis venas arterias, & viſcera naturalia obſtruentibus elati ad cor feruntur, & expultricem illius facultatem proritant: ex quibus apparet non idiopathicam; ſed ſympathicam eſſe huiuſmodi palpitationem. Curatio illius pernicioſi ſymptomatis, vel vniuerſalis eſt, quæ cauſarum, & partium affectarum curam habet; vel particularis ratione paroxiſmi, & ſymptomatis, de qua hîc tantùm agimus. Conſiſtit autem hæc in vſu alimentorum, & remediorum quæ corroborent, flatus diſcutiant, ſpiritus impuros illuſtrent, & oppreſſos à ſuffocatione liberent. Eiuſmodi autem in aſſumenda, & in admouenda diuidi poſſunt. Aſſumenda rurſum in aërea, liquida, & ſolida. Aërea erunt, vt ſuffitus odorati ex aquis Meliſſæ, aurantiorum, roſarum, & puluere caryophillorum cõfecti, additis ſtyrace, & benjoino, tum cum moſcho, & ambaro ſi opus ſit. Odores aquarum ſpiritualium, vt imperialis, cœleſtis, theriacalis, vitæ. Liquida, vt vina flagrantia, maluatica, hippocratica, hauſtus etiam aquæ cinamomi, impetialis; & aliarum. Solidiora erunt pulueres cardiaci, vt Diambra, diamoſchus, lætitiæ Galeni, de gemmis, cõfectiones alchermes, de hyacintho, theriaca, & ſimilia ex quibus varia componi poſſunt.

FORMVLÆ.

℞. Confect. Alcher. ʒ. j. aquæ meliſſæ, & cardui benedicti, an ℥. j. aquæ cinamomi; vel cœleſt. parum miſceantur addita ℥. j. ſyrupi de pomis capiat ex cochleari.

℞. Margaritarum præparatarum, coralli rubri præparati, cinamomi, an. ℈. j. raſuræ eboris ʒ. j. oſſis de corde cerui raſuræ vnicornis an. ʒ. ß. ambaræ griſeæ ℈. j. lapidis bezoardici ℈. ß. ſacchari candi ad pondus omnium fiat puluis de quo capiat ʒ. j. cum aqua meliſſæ, aut cum vino optimo. Admouenda regioni cordis varia eſſe poſſunt, vt epithemata, linimenta, ſacculi.

℞. Aquarum Meliſſæ, roſarum, naphæ an. ℥. iij. vini maluatici ℥. ij. pulueris caryophillorum, ſeminis ocimi an. ʒ. j. confectionis alchermes ʒ. ij. croci gra. vj. aquæ imperialis parum fiat Epithema admouendum regioni cordis calidè cum panno ſcarlatino.

℞. Confect. Alker. ℥. ß. vel theriacę veteris, & probatę eamdem quantitatem; diſſoluatur cum aqua imperiali, & applicetur regioni cordis

poſt fotum: litus etiam cordis ex balſamo indico peruuiano laudatur.

℞. Ligni aloës, & ſantali citrini an. ℥.j. corticis citri caryophillorum aniſi, & fœniculi an. ʒ.j. ſummitatum maioranę, & meliſſę an. M.ß. ſtyracis, calamitæ ℥.ß. pulueris diambræ lætitiæ Galeni, & diamoſchi an. ʒ.ß. florum, anthos, ſaluiæ, roſarum an. p.j. fiat omnium puluis de quo formetur ſacculus cardiacus, ex ſerico incarnato, cum cotone intertextus. Denique Cucurbitulæ vtero, lieni, hepati admoueri poterunt, ſi maligna euaporatio ab illis partibus profluat.

De inſigni triſtatione cum pauore.

TAnta aliquando occupat Virginum animos triſtatio, cum abiectione taciturna, & ſolitudine affecta; vt non ſolùm perpetuis metus, & mœroris furiis agitatæ, tanquam infœlices ſocietatem, & conſuetudinem fugiant: ſed etiam veluti fanaticæ falſis viſionibus, & ſpectris perterritæ, & cogitationibus, ac cœptis immanibus deinde efferatæ ad exitum ſeſe præcipitent. Diuinus Senex lib. de morb. Virginum, horrendi, & monſtroſi iſtius euentus rationem reddit: vbi caligo, & obſcuritas, inquit, menti obiecta eſt, timor viget; vbi cordis anguſtiæ, laqueos parant. Vnde poſtea quædam in puteos ſe abiiciunt, aliæ ſtrangulari ſe imperant, & mortem, vt bonum quoddam expetunt. Sic olim Virgines Mileſiarum nouo, & miro inſaniæ genere laqueo ſeſe ſuffocabant, teſte Plutarcho. Cauſam miſeri, & deplorandi iſtius ſymptomatis nullam aliam agnoſcit Hippocrates lib. citato, præter menſium detentionem, ſeu ſuppreſſionem, ſecundum ea quæ ſuprà à nobis de cauſis ſymptomatum fuerunt propoſita: & tum etiam iuxta illud præſagium aph. 64. lib. 5. expreſſum: ſi menſtrua plura fiant, accidunt morbi; & ſi non fiant, ex vtero morbi contingunt: inde enim grauiſſima mala, & innumera ſymptomata ſuccreſcere experientia demonſtrat.

Porrò melancholicus ille humor ex menſium retentione diuturna, & eiuſdem refluxu ortus, vel localem habet in vaſis, & in hypochondriis generationem: vbi dum ſtabulatur, efferueſcit, & fermentatur per anathymiaſim ſpiritus obtenebrat, viſaque fallacia, & horrenda repræſentat, vnde mentis turbatio & pauor; vel aliquando fertur ad cerebrum ibique frigidam, & ſiccam intemperiem imprimit, ſibique ſedem firmat in cerebri domicilio, ſine vlla mœroris, & metus vacatione.

Curatio generalis iſtius calamitoſi affectus, à generalibus anteà à nobis propoſitis dependet, potiſſimùm tamen à venæ ſectione, purgatione, menſium prouocatione, & à venere, non neglecta conuenienti victus ratione quæ Virgines recreet, & ad ſocietatem, atque conſuetudinem deducat. Particularis verò iſtius ſymptomatis mitigatio à remediis, quæ cor & cerebrum roborant, & ſpiritus illuſtrant, ſomnúmque conciliant expectanda: euiuſmodi erunt cardiaca, & cephalica, & ſomnum prouocantia, tempore, & loco vſurpanda.

FORMVLÆ.

♃. Marg. ſplend. præparatarum ʒ.j. aquæ meliſſæ ℥.ij. fiat potio capiat.

℞. Confect. alcher. ʒ.j. aquæ meliſſæ bugloſſi, vel ſcorſoneræ an. ℥.j. fiat potio capiat. confectio alchermes per ſe aſſumpta, aut cum vino generoſo laudatur.

℞. Ambaræ griſeæ ℈.ß. capiat cum iuſculo.

Alia

Alia etiam cardiaca in palpitatione cordis præſcripta, tum interna, tum externa conuenient, vt etiam, & vius mytabolanorum, ac conditu ræ radicum bugloſſi, & ſcorſoneræ; quæ cerebrum roborant, & ſpiritus recreant non ſunt negligenda, vt ſuffitus odorati anteà præſcripti; neque etiam quæ ſomnum conciliant, vt frontalia, & lotiones pedum.

℞. Sem. quatuor frigid. maiorum, & papaueris albi an. ʒ. j. florum violarum, roſarum, nenupharis an. p. j. ſantali rubri, & granorum chermes an. ʒ. j. fiat omnium puluis pro frontali. Lotiones etiam pedum conuenient.

℞ fol. vtriuſque maluæ, vitis, plantag. cannarum, ſalicis, nimpheæ, lactucæ an. M. j. roſar. p. iiij. decoque cum aquæ & vini portione pro lotione tepida pedum hora ſomni vſurpanda. Quòd ſi adſit tumor œdematoſus in pedibus, addantur folia lauri, ſaluiæ, & maioranæ. Quòd ſi vigiliæ vrgeant, & animæ Virginum in exceſſu melancholico infœlices vix vnquam ſoluantur inſomnes oculiſve, aut pectore noctes. Ad mitiora narcotica erit veniendum.

℞. Philonij Romani, vel requiei Nicolai ʒ. ß. confectionis alchermes ℈. j. fiat bolus. vel,

℞. Laudani artificioſè præparati g̃. vj. confect. alchermes ℈. j. fiat bolus capiat hora ſomni.

De capitis dolore prægrandi.

CEphalalgia non modo leuis, & fugax affligere ſolet Virgines chloroſi laborantes; ſed interdum tam ingens, atque acerba ob permoleſtam firmitérque impreſſam intemperiem, & ſolutæ continuitatis perceptionem, vt cerebri meninges quaſi dilacerari; ac veluti ſtimulis compungi perſentiant, graue ſanè malum admodúmque importunū, cuius cauſam agnoſcimus, aut calefactionem humorū in viſceribus, & venis atque arteriis contentorum, vnde euaporatio acris & copioſa: aut metaſtaſim, vnde alteratio temperamenti, & laceratio continuitatis meningum. Curatio grauiſſimi iſtius ſymptomatis poſt vniuerſalia remedia, a topicis interniſque etiam dependet ſumpta indicatiōe ab humoris dominatu ſecundùm doloris; aut grauantis & obtuſi, aut acuti & pungentis conditionem. Ratio eſt, quia aliquando refrigerantia, ſi calida ſit cauſa humoralis, alias calefacientia ſi frigida, conueniant. Eiuſmodi erunt frontalia, liquida, ſolidiora ſicca, ſternutatoria, & maſticatoria ſi opus ſit cucurbitulæ potiones vaporum, & humorum acrimoniam obtundentes.

Exempla pro dolore calido.

DOlor capitis acutus, & dilanians, ac pungens humoris acrioris ſoboles ſequentibus mitigabitur remediis à lenioribus ſumpto exordio, & deinde ad efficaciora progrediendo; idque poſt clyſteris acrioris iniectionem, & cucurbitularum ſiccarum admotionem.

℞. Olei roſacei, & violacei, aut nenupharis an. ℥. j. aceti parum agitētur ſimul, pro oxyrhodino in principio, & in progreſſu oleum liliorum, ſambucinum, vel anethinum adiiciatur.

℞. Vnguenti populei recentis q. ſ. aut roſarum, linianṫur tempora.

℞. Succorum ſemperuiui, plantaginis, lactucæ an. ℥. j. aceti roſacei parum, agitentur cùm albuminibus ouorum, & ℥. ß. ſantali rubri, linteolus inſuccatus admoueatur.

℞. fol lactucæ, altheæ, plantaginis, vmbilici veneris, & betonicæ an. M. j.

con

contundantur affundendo aquæ roſ. parum. Deinde miſceantur, cùm vnguento populeo; & fronti ac temporibus adhibeantur.

℞. Conſeruæ roſ. Nimpheæ an. ℥. j. pulueris triaſantali ℥. ß. miſceantur pro frontali.

℞. Sem. quat. frigid. maiorum an. ʒ. j. ſem. papaueris albi ʒ. ij. ſantalorum omnium an. ℈. ij. flor. viol. roſ. Nimpheæ, betonicæ an. p. j. corticis mandragoræ ʒ. ij. fiat omnium puluis pro frontali.

℞. Mucilaginis ſeminis altheæ, cydoniorum, & pſylij extractæ cùm aqua plantaginis, & roſ. ℥. iiij. agitentur, cum pauco aceto roſaceo, & cum linteolo admoueantur fronti qu. ſufficit.

℞. Syrupi violacei, & nenupharis an. ℥. j. agitentur cum aqua, & capiat hora ſomni: conſeruæ roſarum ʒ. j. pariter agitata ſomnum conciliabit. Quòd ſi dolor, & vigiliæ nimium vrgeant ad efficaciora confugiendum, qualia ſunt olea de papauere, & de hyoſciamo, additis granis opij ad ſomnum conciliandum, cùm correctione tamen, & moderatione: cauendum ſiquidem eſt à nimia cerebri refrigeratione.

Formulæ pro Cephalalgia frigida.

Cephalalgia grauans à frigidioris humoris euaporatione, vel appulſu genita poſt clyſteres, & cucurbitulas ſequentibus ſedabitur remediis.

℞. Olei ſambucini, vel Iaſmini, anethi, abſinthij, Chamæmeli, aut irini ℥. iij. agitentur cum vino generoſo, ac deinde linteolus tinctus fronti, & temporibus admoueatur.

℞. fol. betonicæ, maioranæ an. M. j. florum anthos, ſaluiæ ſtœchados an. p. j. roſ. rubrarũ p. j. ladani, caryophilli nucis moſchatæ an. ʒ. j. fiat omnium puluis pro frontali, irroretur cum pauco vino ante applicationem.

℞. Rad. cucumeris ſylueſtris aſinini in talleolas inciſi lib. ß. comarum abſinthij, betonicæ an. M. j. ladani cariophillorum nucis moſchatæ an. ʒ. ij. decoquantur in hydræleo communi, aut alio confecto ex aquæ & olei ſambucini, & liliorum ſufficienti quantitate; hoc hydræleo: deinde foueantur tempora, & frons cùm ſpongiis tepidis, ac deindè reſidentia decocti contuſa, & cribrata. Admoueantur ad modum cataplaſmatis, & renouetur, ne refrigeretur.

De tumore pedum œdematoſo cùm impotentia, aut debilitate ad motum.

Licet œdematoſus pedum tumor graue non videatur malum; quia tamen & laſſitudinem totius corporis comitem habet, & veluti impotentiam ad motum, ideò reſolutione indigere videtur; vt libera remaneat actio ad deambulandum. Tanta eſt, enim exercitationis neceſſitas in morbi Virginei curatione, cùm & naturæ vires excitet, & remediorum facultates promoueat, ſecundum ea quæ ſuperiùs à nobis propoſita fuerunt; vt ſine illius interuentu vix perfici poſſe ſperandum ſit. Cauſam autem illius humoralis, & flatuoſæ inflammationis agnoſcimus, tum fluxionem humiditatum à partibus naturalibus exortam, tum potiſſimùm congeſtionem earumdem ob debilitatem partium iſtarum extremarum, quæ à caloris natiui fonte remotiſſimæ ſunt. Remedia quæ humiditates iſtas conſumere, flatus diſſipare, & partes tumefactas roborare poſſunt, poſt vniuerſalia quæ impuritatem

tem exhauriant, & œconomiæ naturalis ſtatum emendent, nobis erunt frictiones, lotiones pedum ſimplices, & compoſitæ, lixiuia neruualia; vſus vinaceorum, aquæ medicatæ calidæ, & ſimilia.

FORMVLÆ.

℞. Calami aromatici cyperi an. ℥.j. fol. ſaluiæ, origani, abſinthij, lauendulæ an. M.j flor. ſtœchados roſarum an p. j. decoquantur in tribus partibus aquæ, & vna vini pro lotione pedum veſpertina.

℞. fol. lauri, maioranæ, ſaluiæ, roriſmarini, Chamepithios, betonicæ an. M.j. Rad. Iridis florent. & calami aromatici, & baccarum lauri, & iuniperi an. ℥.j. ſalis, & aluminis an. ℥.ij. Decoquantur in lixiuio cineris ſarmentorum vitis pro lotione pedum: vſus etiam vinaceorum laudatur. vt,

℞. Reſidentiæ vindemiarum ſuff. qu. coquatur, cum foliis origani, lauri, ſaluiæ, Maioranæ, & abſinthij pro lotione pedum: Aquæ etiam Medicatæ calidæ ſulphureæ, & nitroſæ conuenientiſſimę ſunt, aut earum loco ſequens decoctio.

℞. Aluminis ſalis ſulphuris an. ℥. ij. thuris, maſtiches, ſtyracis, calamitę an. ℥.j. baccarum lauri, & iuniperi contuſarum an. ℥. ß. fol. maioranæ, chamepitios, ſaluię an. M.j. roſ. rub. p. iij Decoquātur in aqua fabrorū addito aceto, vel vino pro lotione pedum.

TERTIA CLASSIS morborum Virginalium.

PErfecta morborum Virginalium, qui iunioribus contingunt hiſtoria: iam ordinis ſeries ad aliorum tractationem nos vocat, qui ætate prouectioribus accidere ſolent: huiuſmodi autem ſunt hyſterica ſuffocatio, epilepſia Virginalis, & ſimiles, de quorum natura, generatione, & curatione nunc accuratè agendum.

De hyſterica ſuffocatione Virginali.

INter ſymptomata muliebria ex proprio vteri vitio nata, quæ non ſolùm ægrotántibus; ſed etiam Medicis, & adſtantibus terrorem inferre ſolent, principatum obtinet hyſterica ſuffocatio; neque enim ſtrangulationis opinionem facit, cum metu & mœrore; ſed aliquando ſublato reſpirationis vſu ad tam calamitoſas vitæ anguſtias præcipitat laborantes, vt ſine vllo motus, ſenſus; & vitæ indicio quaſi deploratæ, & mortuæ iaceant. Porrò, licet omnibus mulieribus ratione ſexus, & vteri communis eſſe poſſit terrifica hæc affectio; tamen ex Galeni doctrina experientiæ fide firmata, Virginibus ætate prouectioribus, viróque maturis, & libidinoſis; vt & viduis ad venerem procliuioribus magis eſt familiaris, quando ſcilicet earum vteri ſalaciores ſuo veluti genio defraudati; vel ob coitum denegatum, dum turget materia ſeminalis, vel ob menſtrui ſanguinis, & prauorum humorum in vtero, aut circa vterum cohibitionem; vel etiam ob inanitionem, & ſitim, moleſtiæ ſenſionem partibus, ſocietate vel affinitate coniunctis per motum, aut per anathimiaſim impertiunt. Dicitur hæc affectio hyſterica ſuffocatio, non quòd vterus ſit ſuffocationis capax; ſed quòd vteri vitio partiū reſpirationi dicatarū functiones lædantur.

Hìc autem obſeruandum, dupliciter reſpirationem impediri poſſe, in hoc affectu. Primò, per motum vteri ad partes ſuperiores: vnde compreſſio diaphragmatis. Secundò, per refrigerationem cordis, & totius corporis; intercepto, & ſublato ad-

tempus reſpirationis vſu. Mouetur vterus ſurſum à duabus cauſis. Prima eſt,quando excutere conatur vterus quod noxium eſt, vt in nimia ſanguinis menſtrui ſuppreſſi redundantia, aut in non naturali prauorum humorum ad vterum affluxu: ſic enim ſeſe extollendo per oppreſſionem diaphragmatis ſuffocationem facit, & ſuo, & vinculorum vitio. Secunda eſt, quando ob inanitionem, & exhauſtum vel ſui ipſius, vel partium vicinarum ſiccior, & leuior factus vterus, quaſi ſitibundus ſuo defraudatus genio; neque irrigatus, aut ſemine virili, aut menſtruali ſanguine, ſurſum mouetur ad hepar, vt fruatur humore gratioſo; quem concupiſcit, teſte Hipp. lib. de morb. mulierum, & de natura mulierum. Secundò, impeditur reſpiratio, quando tollitur illius vſus; temperatio ſcilicet coloris natiui in corde:aliquando enim ita refrigerantur mulieres, vt ſola tranſpiratione contentæ viuant ad tempus, more inſectorum: ab vtero autem huiuſmodi refrigerationis cauſa vaporoſa profluit,dum menſes ſuppreſſi corrumpuntur, aut dum ſeminalis materia putreſcit; refrigeratur ſiquidem primò vterus, deinde ex euentu per euaporationem cum totius corporis habitu: qualis enim vterus exiſtit in mulieribus,inquit Hippocrates, tale & vniuerſum corpus apparet: itaque iá ex præmiſſis apparet hyſtericam ſuffocationem eſſe ſymptoma, in quo mulieres veluti ſtrangulari videntur, reſpiratione aut oppreſſa per euaporationem, aut ſuppreſſa per refrigerationem. Differentiæ iſtius ſuffocationis multæ ſunt, quæ tum à cauſæ efficientis magnitudine, tum à ſpecierum quarumdam varietate deriuantur, vt declarat Galenus cap. 5. lib. 6. de locis affectis: aliquando enim, ſine ſenſu immobiles iacent mulieres, cùm obſcuriſſimo minimóque arteriarum motu; vel etiam ſine vllo pulſu; alias ſentiunt quidem & moueri poſſunt,integra manente ratione cum animi tamen deliquio; & reſpirationis difficultate: nonnunquam crura, & brachia contrahunt; vel vt exactiùs iſtius hyſtericæ affectionis ſpecies diſtinguamus; ſupponendum in primis eſt, tres eſſe illius gradus: primus eſt, quando ſuffocatio leuis eſt, fugax, citóque, & facile ſoluitur. Secundus, grauior eſt, cum reſpirationis oppreſſione, ac ſenſus, & motus imminutione. Tertius, dum eſt vehementiſſima, tuncque mulieres in paroxiſmo, ſenſu, motu, & reſpiratione priuantur, ac veluti mortuæ iacent. Secundò, obſeruandum ſuffocationem iſtam aliàs ſimplicem eſſe, & vulgarem,alias coniunctam, & implicatam cum aliis affectibus, verbi gratia, cùm conuulſione,riſu, fletu, vomitione, palpitatione cordis, capitis dolore, & ſimilibus. Sed iam priuſquàm ad cauſas, & ad ſigna hyſtericæ iſtius paſſionis veniamus, vt illuſtrior euadat propoſita doctrina, quædam ſeſe offerunt examinanda, quorum primum eſt.

An hyſterica ſuffocatio dici debeat, aut poſsit affectus Virginalis.

DVbitari poteſt in primis, an hyſterica ſuffocatio inter Virginales affectus reponi debeat: dubitandi autem ratio à multis dependet. Primum eſt, quod Hippocrates non enumeret inter morbos Virginum hyſtericam paſſionem; ſed tantùm ſtrangulationem per illaqueationem ob melancholicam deſperationem.

Alte

Alterum eſt, quòd pleræque, imò infinitæ Virgines illius ſymptomatis terrorem non experiantur. Tertium eſt, quòd hæc affectio nihil habeat, aut commune, aut proprium cum Virginitate, illius ſiquidem perfectio in caſtitate, & in partium muliebrium integritate conſiſtit: vnde patet, talem affectionem non ſolùm Virginibus pudorem inferre; ſed etiam veluti infamiæ, aut turpitudinis notam, cùm aut libidinoſam earum naturam patefaciat, aut de Virginitatis corruptione ſuſpicionem afferat.

Nos tamen contrà, hyſtericam paſſionem mulieribus quidem omnibus communem eſſe agnoſcimus; frequenter tamen cadere, tum in viduas venerem anteà expertas, cum Galeno exiſtimamus; tum etiam in Virgines ætate iam grandes, & ad venerem diſpoſitas; idque ſine Virginitatis læſione, aut turpitudinis macula, cùm a variis cauſis morbificis, non autem ſemper à ſeminis vitio dependeat, ac proinde Virginalem affectum dici poſſe concludimus. Non quidem quòd à Virginum tēperamento neceſſariò profluat omnibuſque ſemper accidat; ſed quòd ex euentu adultioribus, ob cauſarum internarum diſpoſitionem poſſit eſſe familiaris; videlicet vel ob geniture orgaſmum inexpleta libidine, & coitu denegato, aut retardato; vel ob menſtruorum cohibitionem, vel ob ſiccitatem, & ſitim vteri; neque obſtant, aut crudior Virginum ætas, cùm de adultioribus agamus: neque laudabilis quarumdam diſpoſitio, neque exempla, cùm infinitæ per veneris vſum præueniant caſum: neque Hippocratis authoritas, cùm defectuoſum fuiſſe in enumeratione morborum Virginalium, ſuperiùs fuerit a nobis demonſtratum.

An vterus quaſi animal, in animali motu locali voluntario, poſſit eſſe cauſa hyſtericæ ſuffocationis.

SEd iam diſputat Galenus cap. 9. libri 6. de locis affectis. An vterus ſit animal, & quomodo poſſit eſſe cauſa ſuffocationis in mulieribus: animal eſſe in animali, concupiſcentiæ, motuſque particeps affirmauit Plato: ea pars, inquit, quæ in mulieribus vulua, ſeu vterus dicitur, cùm ſit animal prolem generare cupiens, ſi intempeſtiuè denique infructuoſum fuerit, ægre fert, erranſque per totum corpus; & ſpiritus meatum obſtruens, reſpiraréque non ſinés, in extremam anxietatem deiicit, & multorum morborum author exiſtit: propoſitum verò à Platone motum & ſenſum vteri, animalem eſſe multi poſt illum demonſtrare conati ſunt. Primò, quòd odoratis gaudeat, & grauiter olentia fugiat. Secundò, quòd a dulcibus afficiatur; & iucundis oblectetur. Tertiò, quòd furorem patiatur; denique quòd localiter deorſum ſurſum, & ad latera moueatur, tum ſecundùm Hippocratis doctrinam, tum ſecundùm experientiæ fidem. Galenus loco citato, vterum animal quidem non eſſe eleganter docet: contrà Platonis decreta: inuehitur tamen contrà Hipp. præceptorem, dum errare, & moueri ſurſum vterum ſcribit; atque per compreſſionem diaphragmatis ſuffocationem inferre affirmat; quia, inquit, pari ratione, dum intumeſcit in grauiditate vterus, & dum ventriculus repletur alimentis, eadem ſuffocatio contingeret à compreſſione, cùm tamen inde nullum ſubſequatur incommodum. Addit Mercurialis, quòd talis motus fieri non poſſet,

ſine dolore, ob extenſionem membranarum, & ligamentorum, quæ vterum firmiter continent in ſitu naturali, cùm tamen mulieres de dolore in hyſterico paroxiſmo nunquam conquerantur: præſtat igitur credere, inquit Galenus, ſuffocationem illam contingere per extenſionem, dum retrahitur vterus ob plenitudinem vaſorum, & vinculorum propter ſuppreſſionē menſium, quàm per compreſſionem diaphragmatis. Nos verò, neque Platonis opinioni, neque Galeni iudicio, hac in parte, acquieſcendum eſſe omninò exiſtimamus: vt enim verum non eſt, vterum animal eſſe errabundum, & voluntario moueri motu: ſic etiam falſum, non poſſe ſuffocationem inferre aliquando per compreſſionem partium naturalium; & diaphragmatis, dum ſurſum mouetur: vt autem veritas iſtius doctrinæ Hippocraticæ appareat, ſequentia iacienda ſunt fundamenta.

Primum fundamentum.

PErperam diuinus Plato vterum animal eſſe ſeorſim animatum in corpore muliebri exiſtimare auſus eſt. Licet enim fœminarum vterus omnium quæ in aluo continentur, nobiliſſimus ſit, cùm ab eo generatio, & perfectio dependeat; tamen propterea animal non eſt, cùm organa non habeat ad ſenſum, & motum neceſſaria: adde quòd monſtroſa eſſet mulieris natura, ſi ex multis animalibus conſtaret; neque admiratione dignum eſt, quòd localiter moueatur, cùm cerebrum in epilepſia concutiatur, vt ventriculus in ſingultu, cor in palpitatione idem patiatur: afficitur à iucundis ſenſu naturali quo pollet exquiſitiſſimo, & à triſtibus excitatur per communicationem, & ſocietatem, quam habet cùm partibus principibus: neque exiſtimandum eſt, vterum odores, & ſapores percipere ſub odoris, aut ſaporis ſpecie; ſed ſub alia qualitate, iuxta ea quæ inferiùs dicturi ſumus.

Moueri ſolet vterus triplici motu, naturali ſcilicet, ſymptomatico, & mixto. Naturalis motus à facultate naturæ dependet fibrarum miniſterio; atque hic apparet in deſiderio, & attractione ſeminis in contractione vteri, dum fit conceptio, tum etiam in partu, dum excluditur fœtus. Symptomaticus autem à ſola cauſa morbifica fit, vt in hyſterica ſuffocatione, dum conuulſiuo motu agitatur vterus: Mixtus autem partim à natura fit, partim à cauſa morbifica, quum ſcilicet vterus reſiccatus, & ſitiens appetitu naturali decurrit ad hepar tanquam ad fontem gratioſi humoris, iuxta Hippocratem, tum lib. de natura muliebri, tum lib. de morbis mulierum. Sic vterus furens ſæpè prolabitur ab vtráque cauſa: neque eſt quòd obſtrepat Galenus, cùm omnibus exploratum ſit, potiſſimùm mulieribus; & obſtetricibus vterum ſurſum, & deorſum, & ad latera moueri. His ita iactis fundamentis concludimus, vterum non vt animal; ſed vt partem benè, vel malè affectam naturaliter, & contra naturam etiam moueri; atque per compreſſionem diaphragmatis, dum ſurſum violenter mouetur aliquando ſuffocationem inferre: neque obſtant Galeni obiectiones, quia in repletione ventriculi poſt paſtum, & in tumore vteri à grauiditate reſpiratio quidem crebrior fit; ſed ſine ſuffocatione, aut ſymptomate: ſenſim enim, & naturaliter intumeſcit vterus, & ventriculus impletur cibo, vt coquatur. At in hyſterica ſuffocatione vterus violenter, & contra naturam mouetur.

tur. Mercurialis autem obiectio leuis eſt; quia non tanta imaginanda eſt extenſio ligamentorum, aut vteri, quæ dolorem inferre poſſit. In vomitu ſiquidem nullus dolor perſentitur, licet ſubuertatur ventriculus; deinde ſupponẽdum, periculum ſuffocationis obſcurare doloris ſenſum: concedimus tamen, ne prorſus à Galeni ſententia videamus recedere, vterum per extenſionem lædere poſſe reſpirationem, ob repletionem vaſorum, tum etiam per copioſam euaporationem; ſed iam ad cauſas veniamus.

De cauſis hyſtericæ ſuffocationis.

Licet vterus per ſe ſtrangulationis incapax ſit, cùm non reſpiret, nec reſpirationis organum ſit, vteri tamen vitio contingit hyſterica ſuffocatio; idque, vel impeditis reſpirandi inſtrumentis, vel diſſipato ad tempus reſpirationis vſu. Cauſæ autem, quæ graue hoc ſymptoma per vteri vitium excitare poſſunt, aut externæ, aut internæ ſunt: externæ, vt coitus abſtinentia quæ menſes ſupprimere ſolet, odores ſuaues naribus admoti, dulcia deguſtata, & ſimilia: Internæ verò, aut ſunt humiditates præternaturales in vtero tanquam in ſentina corporis muliebris contentæ; vel circa vterum collectæ, ſed potiſſimùm ex Galeni doctrina ſemen, & ſanguis menſtruus: Semen dum retentum alteratur, & corrumpitur in adultioribus quæ virorum complexu defraudantur: vt enim ſemine nihil melius eſt vtero; ſic corrupto nihil deterius: quia ex Galeno cap. 5. lib. 6. de locis affectis fit venenum in corpore muliebri, quod quidem calorem natiuum ita diſſoluit per refrigerationem cordis, & totius corporis, vt ad eius temperamentum reſpiratione opus non ſit. Sanguis etiam menſtruus, dum corrumpitur, frequenter hyſtericam affectionem parit, non tamen ita efficiter, vt ſeminalis materia. Nonnulli inter cauſas etiam internas rẽponũt, tum vteri ſiccitatem, tum ætatem iuuenilem, quòd ex Aræteo iuuencularum animæ in vtero ſint, ob deſiderium venereum, tum etiam iuxta Ariſtotelem cap. 2. lib. 7. de hiſtoria animalium: Vbi dum menſtrua apparere incipiunt, præfocari conſueuiſſe mulieres ſentit. Sed iam videamus, an vera ſint quæ de cauſis internis, & externis hyſtericæ ſuffocationis fuerunt propoſita,

An, & quomodo ſemen, & ſanguis menſtruus hyſtericæ ſuffocationis ſint cauſæ.

Quærunt permulti, an & quomodò duo illa generationis humanæ principia, ſemen ſcilicet, & ſanguis menſtruus in Virginibus adultioribus, vt & in aliis mulieribus poſſint eſſe cauſæ hyſtericæ affectionis. Qui de veritate affirmationis, & de euentu dubitant, varia obiiciunt, tum ex parte ſeminis, tum ex parte ſanguinis, tum ex parte vtriuſque: ex parte ſeminis in primis, quòd ſit puriſſima ſubſtantia, ſpirituoſa, maximéque vitalis, cùm in ſe vitam futuri fœtus contineat. Secundò, quòd in proprio loco conſeruari debeat, aut reiici à natura ſi redundet, dum per inſomnia ſeſe exonerat. Tertiò, quòd mulieres quæ venerem frequenter exercent, ſuffocationem patiantur. Quartò, quòd viris religioſis, & caſte viuentibus talis ſuffocatio non contingat. Ex parte ſanguinis menſtrui, quòd Virginibus chlôroſim patientibus ob ſuppreſſionem menſium non contin-

gat, licet dyſpnœa tententur. Secundò, quòd grauidas frequenter non exerceat, toto nouimeſtris geſtationis ſpatio, licet menſtrua ſupprimantur. Ex parte etiam vtriuſque, quòd citra ſeminis, & ſanguinis vitium ab odoratis, & dulcibus excitetur ſuffocatio, vt etiam a ſiccitate vteri per inanitionem. Denique quia ſi putredo, & corruptio vtriuſque cauſa eſſet ſuffocationis, febris putrida eaque venenata antecederet, vel ſubſequeretur paroxyſmum hyſtericum. Nos tamen contrà, Galeni iudicio acquieſcentes, ſemen, & ſanguinem menſtruum præcipuas eſſe hyſtericæ affectionis cauſas internas exiſtimamus, dum ſcilicet retinentur contra naturam, & corrumpuntur: vt autē veritas iſtius opinionis appareat, quædam iacienda ſunt fundamenta.

Primum fundamentum.

HYſterica præfocatio communiter quidem à repletione humorali dependet. Aliquando tamen, ſed raro ab inanitione. Repletio à tribus cauſis materialibus, quarum congeriem, ætas, temperies, & victus ratio mulierum promouere poſſunt, fieri ſolet: videlicet à ſemine, à ſanguine menſtruo, & ab aliis prauis humoribus in vtero, aut circa vterum contentis collectiſque, ibidémque putreſcentibus, & venenatam auram expirantibus. Porrò licet hæc tria in eo conueniant: vt per putredinem venenatam, & calori noſtro aduerſiſſimam contrahant qualitatem, diſſentiunt tamen, & in gradu, & in frequentia: in gradu, quòd ſeminis corruptio deterior ſit, quàm ſanguinis menſtrui, & huius quam aliarum humiditatum: in frequentia, quòd ſæpiùs à ſeminis corruptione in mulieribus libidinoſis quàm a ſanguine, & ab iſtius putredine quàm ab aliis excrementis contingat. Inanitio deinde poteſt eſſe aliquando ſuffocationis cauſa, ob vteri ſcilicet ſiccitatem, & ſitim, teſte Hippocrate locis citatis, & Ariſtotele 1. de generatione animalium cap. 11. dum ſcilicet mouetur ad hepar, vt ſanguinem trahat: vnde compreſſio partium naturalium, & diaphragmatis. Neque nimirum exiſtimandum, cùm Mercuriali illud accidere, quòd cerebrum ob neruoſam vteri ſubſtantiam in conſenſum tractum motus illius ſit cauſa ratione ſiccitatis à qua conuulſio: Quia non conuellitur, cùm non ſit neruus, aut muſculus; ſed tantum pars membranoſa, & neruoſa; ſed conuulſiuo tantùm motu mouetur: concedimus tamen aliquando conuulſionem veram ab hyſterico motu conuulſiuo diſtinctam, per cerebri compaſſionem euenire poſſe.

Secundum fundamentum.

LIcet ſemen puriſſima ſit ſubſtantia, maximéque vitalis, & ſpirituoſæ in ſua naturali conditione: tamen cùm ſit excrementum, ſi non effundatur per veneris vſum licitum, aut per inſomnia, ob lætorem, & viſciditatē corrumpitur in loco proprio malè affecto, vt & ſanguis in venis variaque, eáque ſæuiſſima infert ſymptomata, tum in viris, tamen potiſſimùm in mulieribus, teſte Galeno; in viris quidem epilepſiam, cordis palpitationem, animi deliquium, capitis grauitatem, triſtationem: In mulieribus verò præter ea omnia, hyſtericam ſuffocationem ſemē corruptum inferre teſtatur. Neque tamen mulieres quæ venerem exercent, immunes euadere ab hyſterico paroxiſmo eſt exiſtimandum, cùm ob reſtagnantis ſeminis portionem quandam; ſed

potiſſi

potiſſimùm ob aliarum cauſarum concurſum illius furorem experiri poſſint; ſanguinis etiam mēſtrui ſuppreſſio, & corruptio in vtero, aut circa vterum pertimeſcenda, tum etiam eiuſdem refluxus ad venas, & ad viſcera, vt patet in virginibus chloroſi laborantibus, tum etiam & in grauidis, potiſſimùm primis menſibus, cùm deinde abſumatur ſanguis à fœtu. Dum autem ab externis cauſis, vtpote ab odoribus excitatur hiſterica paſſio; vel fugax eſt, & momentanea, vel ſi perſeueret, cauſas internas latētes mouet. Neque propterea febris putridæ neceſſarium interuentū putamus ratione putredinis ſeminis, aut ſanguinis menſtrui, tum quia extra maiora vaſa in vtero, aut in vaſis ſpermaticis fit talis corruptio, tum quia putredo hæc frigiditatem introducit non calorem: vapores ſiquidē excitati, cor & vniuerſum corpus ita refrigerant, vt reſpiratione non ſit opus. His ita ſuppoſitis fundamētis, ſupereſt, vt concludamus, ſemen, & ſanguinem menſtruum per malignam expirationem poſſe hyſtericam ſuffocationem inferre. Quòd autem ad obiectiones ſpectat, patet ſolutio ex præmiſſis.

An ſanguis menſtruus & ſemen venena euadant per putredinem.

FAtetur Galenus cap. 5. de locis affectis lib. 6. vehementem humorum corruptionem in animantibus pernicioſam veneni qualitatem, & vires etiam æquare poſſe, illúdque apparere ſcribit, tum in canibus dum rabie tentantur, tum in mulieribus quæ ob ſeminis, & ſanguinis menſtrui putredinem hyſtericam ſuffocationem patiuntur. Contrà tamen alij diſtinguendam eſſe humorum putredinem à veneni natura volunt. Neque ſemen, & ſanguinem venena euadere, ita probant. Primò, quia hyſtericæ affectiones omnes lethales eſſent, & contagioſæ ob venenatam exhalationem, & corruptricem illius facultatem. Secundò, quia hyſtericæ affectioni cardiaca interna, tum externa conuenirent ob cordis paſſionem, quæ tamen non eſſe in vſu docet experientia. Tertiò, quia pari ratione putredo aliorum humorum venenum procrearet in corporibus humanis. Quartò, quia talis productio impoſſibilis videtur, tum ex parte naturæ cum ſit ſui ipſius conſeruatrix, tum ex parte caloris putredinalis, cùm vis veneni ſit ſupra potentiam illius. Denique quia frigiditatis illius quæ in hyſterico paroxiſmo apparet, cauſa eſſe non poteſt putredo, cùm caloris miniſterio perficiatur. Nos vt diſſentientes iſtas opiniones cōciliemus, exiſtimamus: Verum quidem eſſe venenum in corporibus humanis generari non poſſe per viam putredinis; ſed rem veneno ſimilem illiuſque naturam æmulantem, vt patet in affectibus peſtilentibus, in hyſterica ſuffocatione aliiſque; quod vt clarius innoteſcat, ſequentia iacienda ſunt fundamenta.

Primum fundamentum.

COrruptionis, ſeu putredinis in corpore humano variæ ſunt ſpecies. Primò, quædam eſt vulgaris & ſimplex, qualis in febribus putridis, in ſuppuratione tumorum; alia mixta cum malignitate virulenta, & venenatā qualitate, vt in lue venereā, Elephātiaſi, febre peſtilenti, carbunculo, tum etiam in hyſterica ſuffocatione. Secundò, alia eſt leuis, alia mediocris, alia intenſa pro ratione ſubiecti, loci, & ſymptomatum vehemen

mentia, aut remiſſione: ſubiectum quod corrumpitur, aliquando eſt pars ipſa, vt in gangrena, aliàs humor; vel naturalis, & excrementitius. Hîc autem obſeruandum, quòd humores dum corrumpuntur, quo puriores, & perfectiores ſunt, eo deteriorem nanciſcantur conditionem, vt in ſanguine, & ſemine patet: locus etiam in quo fit corruptio, varius eſſe poteſt; ſic putredo quæ accidit in vaſis communiter magis pertimeſcenda eſt, quam quæ extra vaſa, quia illinc febres cõtinuæ, hinc verò tantum intermittentes generantur. Peſtifera tamen aliquando eſt corruptio quæ fit in extremis partibus, verbi gratia, in carbunculo, & bubone. Denique putredinis naturam ſimplicem vulgarem, aut malignam, & pernicioſam, ſymptomatum ratio ob vehementiam, vel remiſſionem manifeſtare ſolet.

Secundum fundamentum.

VT putredinis varia eſt natura, & conditio, ſic etiam & venenoſitatis. Quædam enim venenoſitas à veris venenis profluit, alia ab iis quæ ob malignam qualitatem venenorum naturam imitantur: vera venena multipliciter diſtinguuntur. Primò in viuentia, vt ſcorpiones, viperæ; & in mortua, vt arſenicum, argentum ſublimatum. Secundò in naturalia; quorum alia mineralia ſunt, alia vegetabilia, alia animalia; & in artificialia, ſicut ſunt aquæ, pulueres, aut ſuffitus, aut tabellæ. Tertiò ratione qualitatum in calid[illegible], frigida, & proprietate agentia. Quartò ratione actiuitatis in vehementia & tarda, & ita de cæteris, quæ tamen omnia in eo conueniunt, vt ſint cordi inimica; & naturæ humanæ corruptiua. Externa tamen omnia ratione corporis humani apparent. Quæ verò venenorum naturam æmulantur, ſunt humores venenati, qui in corporibus humanis per viam cuiuſdam putredinis vlterioris generantur, vt apparet tum in Elephãtiaſi, & febribus peſtilẽtibus, tum etiam ſpeciatim in hyſterica ſuffocatione, dum ſemen, & ſanguis mẽſtruus corrumpuntur: inde enim exurgit venenum quoddam humorale calorem natiuum ita diſſoluens per malignam exhalationem, vt in corde palpitationem & syncopen in aluo cruditatem, in diaphragmate diſpnœam, in ceruice ſtrangulationem, in cerebro epilepſiam, melancholiam, & in toto corpore inſignem excitet refrigerationem: ex quibus apparet, quàm venenata ſit iſtius putredinis qualitas. His ita ſuppoſitis fundamentis, æquũ iam eſt, vt concludamus, ſemen, & ſanguinem menſtruum per putredinem vera quidem venena non euadere; ſed venenatam qualitatem contrahere, & venenorum vires æmulari. Supereſt iam, vt obiectionibus ſatisfaciamus. Ad primam Reſpondeo, hyſtericam paſſionem terrificam quidem eſſe, non tamen ſemper lethalem, cùm à veri veneni malignitate non dependeat: neque etiam contagioſam, cùm non omnia venenata talia ſint, vt patet in demorſis à vipera, & in ictis à ſcorpione. Ad ſecundam dicendum, cardiaca cõuenire aliquando, dum cor afficitur, non tamen neglectis remediis quæ prauos vapores reuellere, & diſſipare, humores corruptos euacuare, & vterum continere poſſunt. Ad tertiam, & quartam reſpondendum, ex primo fundamento, varios eſſe putredinis gradus, neque à naturæ opera dependere venenatæ illius qualitatis productionem; ſed à calore putredinali, certáque

que humoris corrupti conditione. Denique ad putredinem concurrere quidem calorem concedimus; tamen per extinctionem vitalis caloris, & ſpirituum; refrigerari ſeminalem materiam a particulari putredinis modo, & inde per exhalationem vniuerſum corpus refrigerari exiſtimamus. Sed iam videamus qua ratione ab odoribus hyſterica ſuffocatio excitetur.

An, & quomodò odorata naribus admota hyſtericam inferant ſuffocationem; graueolentia verò ſoluant, vt & eadem odorata vuluæ appoſita.

PVlchra, & curioſa, difficilis tamen, & intricata ſeſe offert excutienda dubitatio. An ſcilicet, & quomodo odorata, vt zibetta, ambarum, moſchum naribus admota hyſtericam inferant ſuffocationem: graueolentia verò, vt caſtoreum, aſſa fœtida ſoluant, vt & eadem odorata vuluæ appoſita. Vterum odoribus affici Medici quidem omnes fatentur, & quotidianus rerum euentus idipſum teſtatur, non ſine ſanitatis muliebris detrimento; ſed vnde illud accidat, & a qua cauſa dependeat, pauci ſufficienter declarant. Quidam vterum iucunditate odorum tractum quaſi animali motu ſurſum aſcendere, & partes ſpirationi dicatas comprimendo ſuffocationem inferre exiſtimant. Alij vterum ab odoribus quidem affici fatentur, non tamen ſub odorum ratione; ſed ſub aliena ſpecie, ratione videlicet vaporis, aut auræ ſpirituoſæ quæ odorem comitatur. Primæ opinionis fautores duo obiiciunt; vnum eſt, quòd à graueolentibus deorſum vterus depellatur in hyſterico paroxiſmo; alterum eſt, quòd etiam ab odoratis vuluæ appoſitis retrahatur, quæ duo vterum odores reuera percipere indicare videntur: alij tamen contrà conſtanter illud negant, tum quia vterus animal non eſt, vt conſtat ex præmiſſis, tum quia organa non habet ad odores percipiendos neceſſaria; affici tamen ab odoribus ſecundariò concedunt. Quemadmodum ſpiritus omnes recreantur, & reficiuntur iucundis odoribus, non ratione odoris; ſed vaporis aerei & tenuioris: ideò in ſyncope odorata, & ſpirituoſa naribus admouentur: ſic etiam & à dulcibus aſſumptis vterum commoueri demonſtrant, non ſub ſaporis ſpecie, ſed ſub alia qualitate quæ vterum in conſenſum trahit. Nos ſanè, vt liberè enunciemus, quod ſentimus, iſtius ſecundæ opinionis veritati acquieſcendum exiſtimamus, cum quibuſdam tamen conditionibus. Obſeruandum ſiquidem non omnes mulieres propter odorata in hyſtericam ſuffocationem incidere: permultæ ſiquidem amant odorata, & ab illis recreatur, ſine noxa: quòd ſi aliquando illud contingat, dicendum illud accidere, ob male affectum vterum, dum ſcilicet latitantes cauſæ humorales, aut in illius capacitate, aut circa illius ſpatia commouentur ab odoratis per communicationem vaporum, trahitur ſiquidem in ſimpathiam vterus ob neruoſam, & membranoſam illius ſubſtantiam, quando odorata cerebrum afficiunt illiuſque membranas feriunt; Sic enim accidit, vt humores in vtero, aut circa vterum reſtagnantes commoti, tetros vapores effundant, qui cum ad cor, & ad partes reſpirationi dicatas per cæcos ductus deferantur, ſuffocationem pariunt. Quòd autem ad propoſitas obiectiones ſpectat, licet doctiſſimorum virorum ingenia torqueant; tamen ad primam dicendum,

graueolentia ob fœdam, & inimicam exhalationem naturam irritare, itaut in illo horrore concutiatur, & per concuſſionem prauos illos vapores ab vtero eleuatos excutiat, & in vtero exiſtentes humores expellat, vt clariùs ſuo loco explicaturi ſumus; inſurgit ſiquidem in eos natura irritata veluti motu quodam critico tanquam in hoſtes. Ad ſecundam verò reſpondendum, odorata vuluæ appoſita prodeſſe, non ratione odorum; ſed quia refrigeratum vterum calefaciunt per euaporationem, vel quia venenatam auram excutiunt, & expugnant; vel quia prauos humores in vtero contentos caloris vi alliciunt; ſed iam ad ſigna veniamus.

De ſignis diagnoſticis diſtinctiuis, & prognoſticis hyſtericæ ſuffocationis.

Signa hyſtericæ ſuffocationis, vel diagnoſtica ſunt, vel prognoſtica. Diagnoſtica, vel indicant præſentem paroxiſmum, vel imminentem demonſtrant, vel cauſas illius internas ſignificant; vel denique diſtingunt ab aliis affectibus. Quæ indicant futuram acceſſionem, varia ſunt pro varia hyſtericarum acceſſionum forma; pigrities ſcilicet totius corporis cum horrore; murmuratio, & rugitus inteſtinorum, ac vteri, torpor crurum, nauſea, ſine vomitu tamen ordinario, tædium, & cibi faſtidium, reſpiratio breuis & crebra, cordis palpitatio, animi deliquium, imminutio pulſus, humiditas oculorum, pallor faciei, confuſio functionum principum. Quæ præſentem oſtendunt, poſſunt eſſe ea omnia; ſed grauiora cum faucium conſtrictione, reſpirationis interceptione, crurum contractione, metu, & vitæ deſperatione, motus, ſenſúſque animalis, ac functionum principum priuatione; & pulſus etiam totiúſque corporis refrigeratione, itaut mortuæ, & extinctæ prorſus videantur in vehementiori paroxiſmo; ſub acceſſionis verò declinationem humor quidem ex locis muliebribus excurrit, inteſtina obmurmurant, oculi attolluntur, genæ rubore ſuffunduntur, functiones animales reſtituuntur, corpus incaleſcit, & firmatur, diſſipato ſcilicet maligno, & venenato illo vapore, qui ex vtero tanquam ex foco eleuatus partes naturales, vitales, & animales feriebat. Quæ cauſas demonſtrant, pro earum varietate varia etiam ſunt; ſeminis retentionem, aut redundantiam, & corruptionem ſignificant veneris aſſuetę intermiſſio, ſalax, & calida natura, aut Virginum, aut viduarum, ſymptomatum grauitas: Sanguinis verò menſtrui vitium, ſuppreſſio illius, vt & prauorum humorum corruptionem ventris inferioris, & locorum muliebrium impuritas. Signa denique quæ hyſtericam præfocationem ab aliis affectibus ſimilitudine quadam illius inuaſionem adumbrantibus, vt à ſyncope, apoplexia, lethargo, epilepſia, lúbricis, & à morte diſtingunt; vel ſunt generalia, vel ſpecialia: generalia ſunt, quæ tum ex mulierum quæ timonia, & aſſuetudine, tum ex remediorum idoneorum vſu, & fructu deſumuntur; familiare ſiquidem eſt mulieribus malum, quod certis, & appropriatis remediis ſedatur. Specialia verò diuerſa ſunt ſecundum variam affectuum conditionem: a lethargo diſtinguitur ratione febris, & pulſus potiſſimùm; ab apoplexia ratione inuaſionis, ſymptomatum, & curationis: Illa enim ſubitò inuadit remanente reſpiratione cum ſtertore, nec curatur, niſi per paralyſeos interuen

teruentum; ab epilepſia ratione concuſſionis corporis, & ſpumæ, & reſpirationis permanentis cum pulſu: ab angina ratione fluxionis, & inflammationis faucium, ſenſuſque, & motus, ac pulſus præſentia; à ſyncope ſudore frigido, intenſiori pallore, odorum fructu, præcipiti caſu, & durationis breuitate, & periculo; a vermibus ratione punctionum, & reſpirationis, ac pulſus remanentis. Denique à demortuis non floccis lanæ carminatæ ore, & naribus admotis tantùm, vt voluit Galenus 5. de loc. affectis; non etiam vaſe aquâ pleno regioni cordis impoſito, quia infidelia ſunt ſigna vitæ; ſed ſternutatoriis inſufflatis in nares, à quibus etiã cauſa morbi excluditur: atque hic Medicorum prudentia vigere debet, cùm aliquando in hyſtericis natura ſola tranſpiratione contenta viuat, licet mulier extincta appareat: & ideò lege cautum eſt, ne mulieres quæ hyſtericam ſuffocationem ſæpiùs patiuntur, niſi poſt triduum ſepeliantur: quia repertæ ſunt plures quæ in ſepulchris reſurrexerunt, quæ præfocatæ non prorſus mortuæ fuerant ſepultæ. Signa prognoſtica ſunt multa: primum, omnis hyſterica præfocatio per ſe pernicioſa, terrifica, & aliquando lethalis pro ratione cauſarum, ſymptomatum, & complexionum muliebrium. Secundò, quæ à ſemine dependet, grauis eſt, magiſque pertimeſcenda, quam quæ à ſanguine ob deteriorem ſeminis quàm ſanguinis corruptionem. Denique ex Hippocr. aph. 35. lib. 5. Mulieri præfocatæ ſi ſuperueniat ſternutatio, bonum; tum quia natura excitat, & robur cerebri oſtendit, tum quia auram malignam diſſipat, & humores etiam in vtero contentos excludit.

Curatio hyſtericæ præfocationis.

Hyſtericæ præfocationis curatio duplex inſtituenda eſt; vna in acceſſione, altera extra acceſſionem; vtráque in mulieribus, & Virginibus diſtinguenda, non quidem ratione indicationum; ſed tantùm ratione quorumdam remediorum, quæ ob Virginalis conditionis reſpectum vſurpari vix poſſunt; vt ſunt venus, peſſaria, & fricatio vuluæ, & ſimilia. In acceſſione particularis curatio locum habet; atque hæc in caloris natiui conſopiti, & ſuffocati libertate, & viuificatione, malignæ auræ præfocationem inferentis diſſipatione, & humorum in vtero contentorum euocatione conſiſtit: quæ calorem natiuum, aut potiùs naturam ipſam languidam, & confuſam excitant, ſunt obiecta, ſenſibilia potiſſimùm, quæ auditum, tactum, & olfactum feriunt: Tum etiam & alia remedia, quæ & intrinſecus propinari, & extrinſecus admoueri poſſunt. Auditum excitabunt clamores, proprii que nominis altiores inclamationes. Odoratum fœtida, & graueolentia, vt caſtoreum, aſſa fœtida. Tactum, verbi gratia, frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ, ſternutatoria, vomitoria. Quæ verò venenatos vapores diſcutiunt, & humores in vtero collectos euacuant, nobis erunt interna, & externa, clyſteres, peſſaria, fricationes vuluæ, emplaſtra; vnctiones, odorata vuluæ appoſita, aquæ, & pillulæ, & ſimilia. Quare Medicus vocatus, vt prudenter iſtius terrifici ſymptomatis mitigationem aggrediatur, & victoriam, gloriamque conſequatur; Primò ſubſeruientium officia diſponere debet, ne ſcilicet laborantem multitudine, & confuſione magis vrgeant, & opprimant: Secundò

frictiones validiores crurum, & tibiarum ex linteis rudioribus imperare ad reuellendos tetros vapores ſurſum conſcendentes, & per vteri vias deriuandos: Tertiò ligaturas arctiores femorum, crurum, pedum, ac digitorum dolorificas, ac importunas; tum etiam vellicationes aurium, narium, & pilorum, qui pudendis adnaſcuntur: Quartò cucurbitulas ſiccas cum multa flāma; primò mediis femoribus, deinde circa inguina, & poſteà hypogaſtrio circa regionem vteri. Alij laudant vaſa terrea allio fricata, & ibidem admota ad retrahendum vterum: Quintò graueolentia naribus admouēda erunt, tum ad irritandam naturam, tum ad diſſipandam auram illam malignam ex præſcripto Medici, tum ſimplicia, tum compoſita; ſimplicia, vt oleum gagates, petroleum, plumæ auium, perdicum potiſſimùm combuſtæ, vt & pili, corium, cornua, papyrus pariter combuſta, galbanum, aſſa fœtida, caſtoreum, ſagapenum aceto diſſoluta, ruta, trifolium bituminoſum, vetus etiā matula vrinaria, naribus admota: cōpoſita verò hęc erunt.

℞. Aſſæ fœtidæ, & caſtorei, & ſagapeni aceto diſſolutorum an. ʒ. ij. ſulphuris ʒ. j. cum pauco oleo gagatis, fiat linimentum naribus applicandum.

℞. Rutæ recentis contuſæ, aut trifolij bituminoſi pariter contuſi M. ij. aſſæ fœtidæ, galbani aceto macerati ℥. ß. Miſce cum petroleo, & fiat paſta naribus admouenda. Neque hic omittenda erunt odorata, quæ à vulgò mulierum vuluæ admoueri ſolent ad vterum calefaciendum, & ad alliciendam materiam ſeminalem, aut aliam corruptam in capacitate illius latentem; dummodò tamen caueant mulieres certis quibuſdam integumentis, ne odor ad nares feratur. Eiuſmodi erunt, tum ſimplicia, vt zibetta, pellis in qua moſchum continetur, aut moſchum ipſum; tum compoſita, vt gallia, & alipta moſchata, goſſipium zibetta vel moſcho aſperſum, vel ſequens linimentum.

℞. Galliæ, vel aliptæ moſchatæ ʒ. j. moſchi g. iiij. zibettæ parum cum oleo muſcatellino. fiat linimentum ori vuluæ virginalis admouendum, aut in ceruicem vteri mulierum intromittendum. Curabit Medicus, vt materia in vtero contenta euocetur, & impuritas ventris inferioris tollatur, quod clyſteribus, & peſſariis perficietur.

℞. Diaphœnici, & hieræ picræ an. ℥. ß. therebentinæ ℥. j. olei rutacei ℥. j. ß. caſtorei ʒ. ß. decocti laxantis, & carminatiui clyſteris, quod ſufficit. fiat clyſter, iniiciatur: & ſi paroxiſmus perſeueret, illo reiecto ſequens parabitur.

℞. Foliorum mercur. pulegij, artemiſiæ an. M. j. ſem. fœnic. cumini an. ʒ. ij. decoquantur in colat. ſuff. qu. diſſolue therebentinæ ℥. j. Ther. vete. ʒ. ij. caſtorei ʒ. ß. olei rutacei ℥. ij. fiat clyſter, iniiciatur. Hìc autem notandum, therebentinam in hoc affectu, tum in clyſteribus, tum in peſſariis conuenientiſſimam eſſe, eò quòd vaſa ſeminalia, & genitalia detergeat, & ſeminalem materiam vacuet. De peſſariis tamen hìc dubitari poteſt ob pudoris Virginalis reſpectum, & Virginitatis ipſius integritatem. Verùm quia potentiſſimè humores in vtero contentos extrahunt, in gratiam mulierum, & viduarum potiùs, quàm Virginum, formulam hìc apponemus.

℞. Diaphœnici, & hieræ picræ an. ℥. ß. therebentinæ ℥. j. mellis mercurialis ℥. ij. Caſtorei ʒ. j. Miſce ſimul, & ad conuenientem conſiſtentiam artifi

artificioſè reducantur, ac deinde ex ſufficienti quantitate iſtius maſſæ fiat peſſarium immittendum in ceruicem vteri cum cottone pauco appoſito filo. De vuluæ fricatione, an licita eſſe debeat, poſteà diſputabimus. Septimò non erunt omittenda quæ regioni vteri admoueri ſolent, tum emplaſtra, tum inunctiones.

℞. Maſſæ empl ceronei ℥.iij. nucis moſchatæ, caryophilorum, cumini an. ʒ.j. malaxentur cum oleo laurino, vel rutaceo, & fiat emplaſtrum pro matrice. Vulgus mulierum parat emplaſtrum ex pice, galbano, caſtreo, vel aſſa fœtida cum puluere cariophillorum, nucis moſchatæ, & cumini, regioni vteri admouendum.

℞. Olei laur. vel coſtini ℥. iij. nucis moſchatæ, ladani, caryophillorum, cumini an. ʒ. j. caſtorei aceto diſſoluti ʒ ß. cum pauca cera. fiat linimentum pro regione vteri. Octauò ſequentia per os aſſumenda præſcribere poterit Medicus ad roboranda viſcera, tum ad malignos vapores diſſipandos.

℞. Aquę florũ arantiorum, vel aquę florũ croci, vel aquæ nucum cochlearia duo. Capiat laborãs in paroxiſmo.

Laudantur prætereà aquæ compoſitæ, vt theriacalis, Imperialis, cœleſtis & aq. Vitæ etiam. Sequentia pariter proſunt.

℞. Pulueris catulorum iuglandium, id eſt, florum nucum ʒ.ß. capiat cum aq. theriacali.

℞. Cryſtalli præparati ʒ. j. cum aqua arthemiſiæ, fiat potio.

℞. Vini in quo nuces iuglandes ardentes fuerint extinctæ ſ. q. capiat hauſtum.

℞. Caſtorei ℈. ß. Confec. de hyacin. ℈.j. fiat pillula, capiat cum aqua theriacali, aut imperiali. Si verò corpus appareat nimis refrigeratum, & vterus inordinato, & motu cõuulſiuo agitetur, laudant multi ſequentia, eò quòd ingenti adſtrictione vterum ad naturalem locum propellant.

℞. Salis prunellæ, aut aluminis crudi ʒ.j. vini auſteri ℥.iij. aq. Arthemiſiæ ℥.j. fiat potio. Capiat.

Idem præſtabunt guttulæ ſpiritus vitrioli cum aqua, & ſyrupo de arthemiſia agitatæ ad aciditatem, hæc nimirum propellunt vterum ad locum naturalem adſtrictione. Denique ſternutatio excitanda erit iuxta aphor. 35. ſec. 5. Mulieri vteri ſtrangulatu vexatæ, aut difficultate partus laboranti, ſternutatio ſuccedens bona eſt; quia intentis, & compreſſis abdominis muſculis, per ſternutationem vterus compellitur, & vapores deorſum cum materia expelluntur: ſic pari ratione ſcriptum eſt ab eodem aphor. 49. eiuſdem lib. vt ſecundinæ excidant, inquit, ſternutatio facit. Neque obſtat idem Hippocrates dum in prognoſticis ſternutationes damnat in pulmonis morbis; quia illud de primigeniis, & firmatis audiendum; non autem de præfocatione hyſterica accidentaria, & non perſeuerante. Quare tuto ſequenti puluere excitabitur ſternutatio.

℞. Piperis, zingiberis, pyrethri, vel ſeminum ſinapi, naſturtij, aut ſtaphiſagriæ an. ʒ.j fiat puluis, cuius portiuncula inſuffletur in nares.

Vomitionem etiam multi laudant, ſed perperam meo quidem iudicio, cum per eam vterus ſurſum reuocetur: ſi tamen natura ad vomitum inclinare videatur, prouocari poterit, vel potione tepida pingui & oleaginoſa, vel decocto atriplicis, & raphani cum oximellite.

Atque ita ſedato paroxiſmo recreandæ erunt vires, tum alimentis reſtaurantibus, tum remediis cardiacis non neglecta theriaca. Sed iam

priuſquàm curationem extra paroxiſmum aggrediamur, tria ſeſe offerunt examinanda; Vnum de graueolentibus. Alterum de venere; Tertium de fricatione vuluæ.

An, & quomodo graueolentia conueniant in paroxiſmo hyſterico.

DVbitari in primis poteſt, an & qua ratione conuenire poſſint graueolentia in acceſſione hyſterica. Dubitandi autem occaſionem præbent ſequentia. Primò, quia ſpiritus animales, & vitales inficiunt; & cerebrum, atque cor grauant, ſubuertuntque ſtomachum ex Galeno 8. de compoſitione med. ſecundum locos. Secundo, quia periculum eſt, ne ſuffocationem augeant, & grauiorem, atque contumaciorem reddant, dum thoracem ingratis, & horrendis vaporibus implent. Tertiò, quia remedia in præcipiti, & formidabili caſu grata, & naturæ amica, atque iucunda eſſe debent, vt ſolatium afferant; non autem ingrata, & inimica, vt ſunt fœtida. Quartò, quia inutilia, & noxia potius videntur graueolentia, quàm ſalutaria, ſiue ſuffocatio a ſeminis corruptione ſit, ſiue à ſuppreſſione menſtruorum, per diffuſionem vaporum, aut per contractionem vinculorum nimium repletorum.

Nos tamen contrà, graueolentia in hyſterico paroxiſmo conuenire exiſtimamus, eò quòd olido, & tetro vapore cerebrum, & imaginationem proritent; vnde diſſipatio vaporum illorum, nimirum fuga, & odio contrahitur, & comprimitur vterus, ſeſéque quaſi occultans, in ſuam ſedem ſe recipit; atque ita circumiecta viſcera ab oppreſſione liberantur, & venenati vapores deorſum exprimuntur, ac diſſipantur. Neque obſtant propoſitæ obiectiones, cùm metuenda non ſit, aut ſpirituum infectio, aut cordis, & cerebri læſio, aut reſpirationis oppreſſio à fœtidis illis vaporibus, & odoribus; leuiſſima ſiquidem eſt hæc noxa, & tranſitoria, ſi cum iam propoſita vtilitate, quæ vſum graueolentium conſequitur, comparetur. Neceſſariam autem ſemper eſſe remediorum iucunditatem nemo ſanæ mentis fatebitur, cùm contrarium appareat in purgatione, venæ ſectione, aliiſque medicamentis, quorum proprium eſt alterare naturam: fatemur tamen efficaciùs prodeſſe graueolentia, quando vterus ſurſum mouetur ad hepar, quàm dum ab aliis cauſis ſuſcitatur ſuffocatio: tunc enim ſtatim in ſuum naturalem locum deſcendit, ceſſátque paroxiſmus, dum vterus inſita quadam facultate fugit ea, quæ ſunt fœdi odoris, vt recreatur odoratis naturalibus mulierum admotis; ſed iam de venere agamus.

An venus conferat hyſtericæ ſuffocationi.

INquirendum ſecundò, an venus conferat hyſtericæ ſuffocationi. Qui damnant venerem, hæc obiiciunt. Primò, ſi conueniret, aut in paroxiſmo, & hoc non; quia horrendum, & inhumanum videtur, rem habere cum muliere hyſterica ſemimortua, & refrigerata: aut extra paroxiſmum; & hoc non etiam variis de cauſis. Prima eſt, quia nec ratione voluptatis, nec ratione generationis, cùm ſemen ſit corruptum; ac proinde vtriuſque incapax. Secunda, quia vires, & ſpiritus fractos & reſolutos poſt paroxiſmũ magis diſſipat. Tertia, quia non ſemper ſemen cauſa eſt ſuffocationis; ſed plerúmque aut

aut ſanguis, aut alij praui humores.

Nos tamen contra Hippocratis conſilio inſiſtentes, & exemplis, venerem conuenire, tum in paroxiſmo ſi leuior ſit, & à ſemine potiſſimùm dependeat, tum etiam extra paroxiſmum exiſtimamus. Ratio manifeſta eſt, quia in paroxiſmo agitatione, & motu incaleſcit, & recreatur vterus, & ob euacuationem liberatur à malo: extra paroxiſmum verò per venerem ſeſe exonerat vterus à ſeminis, & aliorum humorum redundantia; vnde apparet, venerem remedij curatiui, & præſeruatiui rationem habere. Obſeruanda tamen moderatio in exercitio venereo, ne vires nimium diſſoluantur. Quod autem ad Virgines ſpectat, ſuadendum, vt quamprimum nubant ad præcauendam ſuffocationem. Sed iam ad vuluæ fricationem veniamus.

An liceat confricare vuluam mulierum, & Virginum in hyſterico paroxiſmo.

GRauis ſanè maximíque momenti eſt propoſita difficultas; an ſcilicet liceat confricare mulieres, ſeu contrectare earum naturalia in paroxiſmo hyſterico. Qui laudant confricationem, authoritatibus, & rationibus non carent. Primò Galenus hiſtoriam proponit cuiuſdam viduæ, quæ reſtituta fuit immiſſo digito ab obſtetrice in vterum, atque effuſo ſemine: vnde iam inualuit conſuetudo; vt pleræque artificioſis inſtrumentis excauatis, & penis virilis formam referentibus vtantur ad excitandam pollutionem voluntariam, & ad præcauenda hyſterica ſymptomata. Secundò Auicenna mandat, vt obſtetrices digitum vuluæ immittant, atque fricent diligenter, vt ita ſeminalis materia excernatur.

Ratio idipſum ſuadere videtur, cum neceſſitatis lege; titillatio ſiquidem, leuiſque frictio calefacit modicè, laxátque partem, & voluptate afficit, donec vterus vapores infectos, ſeminalémque materiam ſemiputrem in illius cauitate contentam excutiat: Vnde apparet eiuſmodi frictionem veneris vicem gerere, quam conferre iam probatum fuit; ac proinde inhumanum eſſe remedij iſtius ſalutaris vſum diſſuadere, concludunt. Nos tamen ſecundum Theologorum doctrinam eiuſmodi frictionem, vt abominabilem damnandam cenſemus, potiſſimùm in Virginibus, cùm talis pollutio Virginitatem corrumpat. Quod autem ad mulieres ſpectat, earum conſcientiæ iſtius remedij práxim committimus, cùm reſpectus diuini præcepti ſuadere, ac conſulere Medicis Chriſtianis non patiatur.

Curatio hyſtericæ ſuffocationis extra paroxiſmum.

CVratio hyſtericæ præfocationis extra paroxiſmum præſeruatiua eſt, eaque in cauſarum ſublatione, Diętæ, Pharmaciæ, & Chirurgiæ miniſterio conſiſtit: quare ſi ſanguinis ſuppreſſio cauſa ſit, vacuandus erit per venæ ſectionem, tum in brachiis, tum in venis malleoli celebratam, idque præmiſſa conuenienti vitæ ratione, & leui purgatione, ſaltem per clyſteres, ſi opus ſit. Deinde procurandus ordinatus menſium fluxus cum aperientibus, & menſes prouocantibus: ſi verò ſeminis redundantia, & naturæ ſalacitas præfocationem inferant; imperanda erit Venus: quod ſi viduarum, Virginum, & monialium conditio contra

traindicet, confugiendum erit, tum ad refrigerantem, extenuantem, & emaciatiuam diætam; tum etiam ad remedia externa, & interna, quæ humorum feruorem temperant, & venereos ardores compeſcunt, & ſeminalis materiæ prouentum arcent; idque ſecundum ea quæ in fine iſtius tractatus expoſituri ſumus; viduis tamen, & Virginibus ſuadendum erit, vt quamprimùm fieri poterit, nubant; cùm hyſtericis nullum remedium marito ſit præſtantius: ſi verò lateat impuritas humorum in vtero, aut circa vterum, purganda erit cum apozemate idoneo, & potionibus euacuatiuis, præmiſſo clyſtere. Denique ſi ex flatu vterum diſtendente, & euertente illius ſtatum, ac figuram ſuffocatio dependeat, omni arte diſcutiendi erunt flatus clyſteribus idoneis, fomentis ex decocto pulegij, rutæ, arthemiſiæ, chamæmeli, anethi, fœniculi, cumini, baccarum lauri, & iuniperi, paratis vnctionibus ex oleo rutaceo, irino, chamomelino cum theriaca compoſitis, aliiſque remediis internis, & externis, carminatiuis, neglectis chymicis oleis; vt ſunt de aniſo, de iunipero & ſimilia: ex quibus apparet, variandam eſſe curationem ſecundum reſpectum cauſarum mulierum, ac Virginũ. Sed iam ad illuſtrationem iſtius doctrinæ duo ſeſe offerunt examinanda; Vnum de purgatione, alterum de venæ ſectione.

An venæ ſectio conueniat hyſtericæ præfocationi.

NOn conuenire phlebotomiam in iſtius affectionis curatione, tria videntur probare; vnum eſt, inſignis refrigeratio mulierum hyſtericarum cum ſumma virium reſolutione; alterum eſt, venenata natura humorum corruptorum, & vaporum emiſſorum; Tertium eſt, cauſæ ipſius conditio, quæ plerumque, aut ſemen eſt; túmque ex Auicennæ conſilio non ſecanda vena; aut impuritas vteri extrauaſata, quæ venæ ſectione non tollitur.

Nos tamen contrà, venæ ſectionem non quidem in paroxiſmo, vt quidam voluerunt, ob ſummam corporum muliebrium refrigerationem, viriúmque iacturam; niſi tamen dùm redundantia ſanguinis oppreſſionis cauſa manifeſta apparet: ſed longè ab acceſſione conuenire exiſtimamus; ſub certis tamen conditionibus. Prima eſt, dùm ſuppreſſio ſanguinis cauſa eſt præfocationis, & plenitudo apparet. Secundâ, dummodò in conuenienti quantitate extrahatur ſine virium ruina. Tertia, vt interim non negligantur ea, quæ venenatam humorum, & vaporum qualitatem oppugnant. An verò dum turget ſemen, ſecanda ſit vena, dubitatur. Multi damnant in eo caſu; túneque periculoſum; vt etiam dum à proprio vteri motu dependet ſuffocatio, vel ab impuritate hypogaſtrij. Nos tamen aliquando conuenire, dum turget ſemen, exiſtimamus; non quidem ratione ſeminis corrupti, ſed ratione cauſæ antecedentis illius, ſanguinis ſcilicet calidioris, & redundantis.

An purgatio hyſtericæ ſuffocationi conueniat.

PVrgationem noxiam, & inutilem eſſe ita demonſtrant quidam. Primò, quia ratione ſanguinis ſuppreſſi conuenire non poteſt; cùm nulla habeamus hæmagoga medicamenta; neque ſecundò ratione ſeminis corrupti, aut redundantis, cùm nulla talia purgantia appareant in offici-

nis: neque tertiò ratione flatuum, à quibus ſæpiſſimè paroxiſmus hyſtericus excitatur.

Nos tamen contrà, neceſſariam eſſe purgationem, & vniuerſalem, & particularem etiã exiſtimamus cum præuia præparatione; non quidem ratione ſanguinis directe; licet habeamus quæ ſanguinem purificant, & expellunt per vterum; nec etiam ratione ſeminis corrupti; licet therebentina illud præſtet vi propria; ſed potiſſimum ratione impuritatis, quæ in corporibus mulierum hyſtericarum latitare ſolet, & à qua flatus ſuſcitantur. Prudentis itaque & experti erit Medici, conuenientem inſtituere purgationem, aut vniuerſales, aut particulares per interualla aliquando, ſi opus ſit, & ſecundùm naturam mulierum, & humorum etiam redundantium qualitatem, quantitatem, & ſitum.

De furore vterino Virgineo, ſeu nymphothomia.

TVrpis ſanè, & indecens ſeſe iam offert explicanda affectio, præſertim in Virginibus, quarum virtus & in pudore, & in pudicitia lucere debet; furorem vterinum audio, quem ideò ſymptoma turpitudinis maiores noſtri appellarunt. Miſerum ſanè, & horrendum, videre Virgines ea paſſione laborantes, laxatis pudoris, & honoris habenis bacchantium more in laſciuis ſermonibus delectari, obſcæna verba proferre, venerem impudenter exoptare, viros publicè conſectari, ſeſe ipſis proſtituere, & omnia audere, quæ ad explendam venerem deſiderari poſſunt; ita vt ſimul & ſemel amãtes & amentes appareant. Quòd ſi quis obiiciat, eiuſmodi ſymptoma nõ ſolùm Virginibus, ſed etiam viduis eſſe commune, ac proinde perperam reponi inter Virginales affectus; Reſpondendum eſt, ex Hippocratis mente & doctrina, Virginibus præſertim viro maturis magis eſſe familiarem vterinum furorem, quàm viduis, & mulieribus, quæ iam expertæ ſunt venerem, & quæ tum ſanguinis, tum ſeminis effluxum, aut per coitum, aut per inſumnia ob viarum libertatem faciliùs patiuntur, quàm Virgines: in iuuenili ſiquidem, & florida Virginum ætate ob nouum ſanguinis ad vterum effluxũ citra efflxum; tum etiã ob diuturniorem ſeminis turgentis, & prurientis moram, viarúmque anguſtiã incaleſcit vterus; itaut ægrè ferat vtriuſque ebullientis feruorem, & exoptet moleſtiam illam deponere, veneremque experiri: quod cùm non liberè poſſit, irritatur, & ob contractam corruptelam ab expiratione maligna materiæ illius ſeminalis, & ſanguineæ imaginatio deprauatur; vnde delirium cum furore: Eſt autem eiuſmodi affectus appetitus venereus immoderatus cum vteri ardore, & delirio: alij volunt eſſe immodicum, & effrænatum coëundi deſiderium cum vteri pruritu, & delirio. Nos verò vt naturam, & cauſas iſtius ſymptomatis, tum etiam partes affectas complectamur; exiſtimamus definiendum, vel potiùs deſcribendum eſſe per errorem imaginationis circa inſatiabilem appetitum coëundi, ob calidiorem vteri intemperiem cum pruritu, & ardore; certámque, & inexplicabilem, prauam tamen, & malignam ſanguinis, & ſeminalis materiæ in vtero, & partibus muliebribus contentæ, vterúmque inflãmantis corruptelam. Iam ex hac deſcriptione apparet, duplex ſymptoma vigere in hoc affectu; vnum in vtero; alterum in cerebro. Læditur in

primis functio naturalis vteri cum deprauata illa, & inordinata paſſione coëundi: deinde animalis ob vitium,& errorem imaginationis:dum enim incaleſcit vterus, & intemperiem contrahit ob ſanguinis, & ſeminis in eo contenti putredinem, praui & maligni vapores teſte Aëtio, aut per ſpinalem medullam, aut per alios inſenſibiles ductus ad cerebrum feruntur, qui imaginationis integritatem deprauant, & ad venerea accendunt; itaut implacabilis illa coëundi libido ſit poſteà in vtero, quod eſt fames canina in ſtomacho; atque inde colligere licet, duplicem eſſe partem affectam in hac diſpoſitione; vterum ſcilicet per ſe, & ſecundariò cerebrum per ſympathiam ob delirium. An verò afficiatur vterus, vt pars ſimilaris, vel vt organica; & an patiatur ſecundum omnes illius partes;aliaſque generationi inſeruientes: An verò ſecundùm quaſdam,dubitari poteſt. Nos vt ſatisfaciamus, dicimus vterum dupliciter affici. Primò, vt eſt pars ſimilaris ratione intemperaturę calidioris, quæ habet rationem morbi in tam deplorandi ſymptomatis generatione: Secundò, vt eſt pars organica; quia non ſolùm ſecundùm totam ſubſtantiam patitur vterus,ſed etiam collum ipſius cum facie vuluæ; quinimò teſtes, & vaſa ſpermatica; potiſſimùm tamen immoderatus ille appetitus viget in nympha; ideò nymphomania appellatur hic affectus, quòd in partibus illis carnoſis gallorum criſtis ſimillimis iuxta os vteri poſitis naturales deliciæ veneris reſideant: intumeſcunt ſiquidem manifeſtè, & ardent in furore vterino pari modo; atque vuluæ caniculàrum ad venerem prorumpentium. Vt autem natura ipſius ſymptomatis clarius innoteſcat,diſtinguendum eſt ab aliis quæ affinitatem cum illo habere videntur; priuſquàm cauſas, & ſigna afferamus. In primis differt furor hic vterinus ab aliis maniæ, & melancholiæ ſpeciebus, quæ Virginibus, tum primariò, tum per conſenſum contingere poſſunt; quòd in furore circa venerea errent tantùm Virgines ob peculiare vteri vitium contractum ex ſeminis,aut ſanguinis certa corruptela: Secundò ab inflammatione vteri; quòd hæc ſit cum febre, tumore, interno dolore citra delirium circa venerea; variiſque curetur remediis. At in furore prominet tantùm vulua, & intumeſcunt muliebria,cum calore, & ardore; ſed ſine inflammatione: Tertiò ab hyſterica ſuffocatione, quòd in ea maneant Virgines attonitæ ſine reſpiratione, motu,ſenſu, ſermone; imò ſine appetitu illo coëundi. At in furore liberè reſpirant, garrulæ ſunt,& inſtar furiarum aguntur: aliàs per interualla,aliquando per plures dies, nec iiſdem remediis curantur.Quòd ſi quis obiiciat, vtrámque affectionem à ſanguinis, ſeminiſque vitio dependere; Reſpódendum eſt,verum illud quidem eſſe, vt plurimum; ſed diſpari ratione illud contingere:quia in hyſterica paſſione per corruptionem refrigerantur, & malignam, atque frigidam auram expirant, teſte Galeno: At in furore per putredinem, feruorem, & calorem contrahunt; & ob certum, atque inexplicabilem putredinis gradum eiuſmodi ſymptoma procreant: vnde apparet, cur in aliis corruptionis ſpeciebus, quæ in vlceribus vteri,& putrilaginibus vigent, eiuſmodi non generatur furor. Quartò,à pruritu vteri diſtinguitur;quia Virgines,& mulieres afficere poſſunt ſine delirio, dum humores acriores ſalſi, nitroſi in vtero ſtabulantes tanquam ſtimu-

li appetitum venereum excitant; vnde incredibilis mulierum ſalacitas, qualis apparuit in Meſſalina, quæ laſſari quidem poterat, ſed non ſatiari.

Denique à ſatyriaſi, & à priapiſmo mulierum, de quo Auicenna fen. 21. tractatu 33. cano. cap. 15. Quia talis priapiſmus, ſiue ſpurius ſit ob tenſionem colli vteri, quæ verum priapiſmum virorum quodammodò imitatur, ſecundùm mentem Iacobi de partibus, in commentario; ſiue referatur ad clitoridis excretionem, non eſt cum delirio, licet in eo adſit ingens coëundi deſiderium, & laſciua quædam libidinis tentigo. Cauſæ turpiſſimi iſtius affectus, vel externæ ſunt, vel internæ: Externæ variæ eſſe poſſunt, vt calidior aëris intemperies; ſalaciores ſiquidem ſunt æſtate mulieres ex Philoſopho: idem etiam præſtare poteſt frigus per accidens, cogendo per antiperiſtaſin humores ad interiora, & expirationem arcendo; ſicque rabies in canibus generatur: Secundò feruidior regio; in calidis ſiquidem regionibus, verbi gratia, in Ægypto, teſte Strabone, mulieres ita libidinoſæ, vt vix vllæ caſtæ reperiãtur: deinde vita otioſa, mollis, delicata, deliciis aſſueta; vt choreis, blanditiis adoleſcentum, aromaticis ſuffitibus: lectio, & auditio rerum venerearũ, & impudicarum ſtudioſa; & ſimilia: vt etiam vſus alimentorum calidorum, à quibus ſanguinis feruidioris, & ſeminis prurientis prouentus; tum etiam medicamenta, quæ muliebres partes accendere poſſunt, in generatione iſtius ſymptomatis principatum obtinent. Internæ verò cauſæ, vel remotæ ſunt, vel proximæ: remotæ vt ætas florens in Virginitate, & caſtimonia; calidior vteri totiuſque corporis natiua intemperies ad venerem procliuis Proximæ verò ſunt, ſanguis; ſed potiſſimùm ſemen; In vtroque tamen certam corruptelam agnoſcere oportet mordacitatis cuiuſdam participem, à cuius halitu putrido venereis idolis onuſto, & libidinoſis deliramentis tincto cerebrum feriatur, & imaginatio pulſata deprauetur.

Dubitari hìc poteſt, an ſemen poſſit eſſe tantùm cauſa primaria, & proxima turpiſſimi iſtius ſymptomatis, vt voluerunt doctiſſimi huiuſce temporis Medici. Non ſolùm ſeminis, ſed etiam ſanguinis menſtrui corruptelam concurrere agnoſcimus, & aliquando etiam aliorum humorum putredinem, vnde pruritus; de ſanguine dubitari non poteſt, cùm Hippocratem authorem habeamus, & cùm à practicis noſtris remedia præſcribantur ad ſanguinis feruorem temperandum, illius copiam imminuendam, & menſtruorum fluxum promouendum; plus tamẽ poſſe ſeminis corruptelam, quàm ſanguinem in hoc affectu liberè fatemur; quòd actionis venereæ ratio potius in ſeminis, quàm in ſanguinis prædominio, & profuſione poſita ſit; imaginationem ſiquidem, & inſomnia ſequuntur, vt plurimùm, dominium humorum, & excrementorum: ſic quando turget ſemen, materia per inſomnia venerea ſeſe exonerare ſolet; ſic etiam quibus inteſtinum, aut veſica per ſomnum ſtercore, aut vrina opprimuntur, ſomnia de ſtercoratione, & mictione contingunt.

Sed iam difficilior ſeſe offert diluenda quæſtio; an ſcilicet tale ſemen in vtero, aut illius cauitate tantùm putreſcat; An verò etiam in teſtibus, partibuſque ſpermaticis. Nos ſanè, vt diſſentientes authorum noſtrorum opiniones conciliemus; non ſolùm in vtero, ſed etiam intra vaſa

propria, ſiue ſint teſtes, ſiue glandulæ putreſcere poſſe ſeminalem materiam exiſtimamus; quando ſcilicet cauſæ validiores ad putreſcendum concurrunt, quàm ſint naturales ad conſeruandum, vt accidit in venis, dum ſanguis corrumpitur.

Signa furoris vterini, vel diagnoſtica ſunt, vel prognoſtica: diagnoſtica manifeſta apparent; in principio ſiquidem Virgines nondum penitus deprauata imaginatione ſeſe continere præ pudore conantur, & triſtes, atque taciturnæ apparent: ſed tandem ſubuerſa imaginationis, & rationis integritate, & deuicto pudore, garrulæ euadunt, inquietæ, iracundæ, laſciuæ; tumultuantur poſteà, exiliunt, vociferantur, & in viros obuios explendæ libidinis cauſa inuolant, de rebus venereis ſemper loquentes cum tanta impudentia, & feritate, vt ſtuporem parentibus, amicis & inſeruientibus afferant. Quod ad prognoſin ſpectat, pertimeſcendus ſane affectus; præſertim quando ex ſympathico, & periodico euadit idiopathicus, & continuus, tum quia vt furiæ perpetuò agitantur Virgines laborantes, tum quia ad tantam inſaniam deducuntur, vt continuis vigiliis ſeſe conficiant, & violentioribus motibus corpora conuellant; atque alimenta etiam recuſent; tandémque contabeſcant: quinimò, quod ſanè tragicum, & miſerandum, pleræque teſte Hippocrate lib. de morbis Virginum, tandem obliterata ratione, & vitæ dulcedine neglecta, ſpontanea nece ſolent, aut gladio, vel laqueo, vel præcipitatione, aut ſubmerſione vitam finire. Neque tamen proptereà exiſtimamus cum doctiſſimis huiuſce temporis viris, Mileſiæ Virgines; quæ, teſte Plutarcho, ſeſe quaternatim ſuſpendebant; aut mulieres Lugdunenſes, quæ referente Crinito turmatim ſeſe proiiciebant in aquas, vel in puteos, laboraſſe omnes furore vterino; tum quia Virgines illæ, aut mulieres nullo antea morbo tenebantur, nec de veneris deſiderio conquerebantur; ſed ſubito ſine cauſa manifeſta quaſi à cœlo monitæ exoptabant mori; tum etiam quia Virgines ſuperſtites ſeſe poſtea continuerunt ob pudorem publicum, cùm vidiſſent ſocias edicto, & lege maiorum per vrbem cum contumelia tractas, & nudas oculis omnium obiectas. Denique non eſt imaginandum, affectionem illam poſſe eſſe, aut ita communem, aut contagioſam: Quare totum illud accidiſſe cenſemus ob nouum inſaniæ genus. Dantur enim multi melancholici, qui mortem mirificè exoptant tanquam ſummum bonum, teſte Hippocrate libello de morbis Virginum, vt ſuperiùs capite de triſtatione declaratum fuit. Accuſant alij tum præſtigia inimicorum, tum tacitas dæmonum inſpirationes. Non negamus tamen, furore vterino laborantes mulieres aliquando ad illam vitę deſperationem deduci poſſe.

Curatio vterini furoris.

PRæmiſſa theoria iſtius furioſi ſymptomatis, iam ad illius praxim nos vocat ordinis, & doctrinæ ratio. Obſeruandum autem in primis; an eiuſmodi affectio ſit adhuc in diſpoſitione, an verò in actu confirmato: ſi in diſpoſitione appareat, nec ratio penitus ſit corrupta, ſed per interualla tantùm quodammodò deprauata, tunc à parentibus, amicis, viriſque religioſis monendæ erunt Virgines, vt conſulant primò famæ, atque honori, & contumelioſam illam populi famam præuideant: Secundò, vt ieiuniis, orationibus immi

imminentis illius ſymptomatis turpitudinem effugiant; conſortium ſanctum, & honeſtum perquirant, à quo virtutis, & temperantiæ exemplum diſcant, de rebus ſpectantibus ad pudorem, & honeſtatem ſemper loquendo, vt ita auertantur ab omni ſermone, lectura, & inſpectione rerum laſciuarum; Denique, vt omnibus modis carnem macerare, & ſanguinis, ſeminiſque feruorem temperare conentur, idque ſecundùm regulas, quas circa finem iſtius tractatus propoſituri ſumus, in gratiam Monialium ad conſeruandam caſtitatem.

Quòd ſi in actu confirmato vterini furoris appareant, nimiſque deſipiant; Diætæ, Pharmaciæ, & Chirurgiæ miniſterio aggredienda, & perficienda erit curatio. Aduertendum autem, an Virginis laborantis conditio ſit regularis curationis capax, itaut ſecundùm indicationes ordinarias cauſarum, quæ huic affectui primordia, & incrementa dederunt, varietate partium affectarum, & ſymptomatum natura deſumptas poſſit adimpleri: tanta ſiquidem eſt aliquando furoris vehementia, vt laborantes non ſolùm omnium remediorum genera, & alimentorum recuſent; ſed etiam Medicos, & interuientes iniuriis, pugniſque perſequantur, atque ita curationis ordinariæ ſeriem ſubuertant: tuncque ad irregularem Therapiam properandum; & in primis ligari debent, aut ferreis caueis includi, ſublatis omnibus inſtrumentis ferreis, ne aut aliis noceant, aut ſibi ipſis violentas manus inferant, aut ſeſe per feneſtras præcipitent; ſemperque ab amicis, & parentibus obiurgandæ: Quòd ſi non proſint verba, ad verbera aliquando cum priuata ignominia deueniendum; moderate tamen, ne nimium incandeſcant; omniáque vi tentanda erunt, ſi obedientiæ non ſit locus; atque alimenta, & medicamenta per oris ſpeculum adminiſtranda: in ordinaria autem curatione hic ordo obſeruandus erit, victus in primis refrigerans, tenuis, & paucus imperetur, ſine inconſiderata tamen abſtinentia, cùm eò dementiæ ſæpiſſime deueniant furioſæ, vt alimenta recuſent, & fame tandem pereant.

Omnia alimenta liquida, & ſolida vitanda, quæ aut calidiores, & melancholicos humores generare, aut copioſius alimentum ſuppeditare, atque ita ſanguineam, & ſeminalem materiam multiplicare poſſint: vt ſunt vinum generoſum, alimenta euchimia, aëria, ſalſa, piperata, & ſimilia. Ea autem præſcribenda, quæ tum animi, tum corporis feruorem refrenare valent, & humorum quantitatem imminuere cum refrigeratione, vt ſunt inter olera, lactuca, endiuia, portulaca, melones, cucurbitæ; in iuſculis, cocta poma, etiam inter fructus; & in ſalſamentis acetum, omphacinum, ſuccus limonum, aurantiorum, granatorum. Omnes violentiores animi, corporiſque motus vitandi, ſumno indulgendum; ſolitæ vacuationes, tum per aluum, tum per menſes arte promouendæ, ſi natura ſeſe ſufficienter non exoneret. Deniquè alia, quæ ad vitæ rationem ſpectant, ex caſto monialium regimine erunt mutuanda. Pharmacia deinde varia remediorum genera, tam externa, quàm interna; vniuerſalia, & particularia; eaque purgantia, præparantia, & roborantia ſuppeditabit; idque ad morbi, & cauſarum ſublationem, tum etiam ad ſymptomatum mitigationem, & partium affectarum conſeruationem. Chirurgia etiã plurimùm poterit in iſtius affectus

curatione, vt ex ſequentibus erit manifeſtum. Primum itaque ſi in toto corpore humores melancholici, & bilioſi dominentur, conuenienti catarthico ſæpiùs repetito erunt educendi, idque cum interpoſita præparatione, præmiſſis ſemper benignioribus; deinde per gradus ad fortiora progrediendo, donec tandem omnibus fruſtra tentatis, ad elleboriſmum, antimonium, & vſum lapidis lazuli confugere liceat. Purgationis itáque, & præparationis vniuerſalis hæc erit ſeries, & ordo.

℞. Catholici, & diaphœnici an. ℥.ß. mellis mercurialis ℥.j. therebentinæ venetæ ʒ.vj. decocti arthemiſiæ, vtriuſque maluæ, violarum, bethæ, mercurialis, ſeminis anyſi, fœniculi, & florum cumini qu. ſ. fiat clyſter, iniiciatur ante omnia: poſtridie propinabitur, aut dilutum caſſiæ, quia bilioſos humores purgando refrigerat, ſi renes, & vaſa ſeminalia: aut bolus ex caſſia, catholico, rheo aut potio ſequens.

℞. catholici, & diaphœnici an. ℥.ß. decocti laxatiui, & refrigerantis ℥.vj. infundantur ſimul per quatuor horas, deinde colentur ſine expreſſione in colaturæ ℥. iiij. diſſolue infuſionem ʒ. j. ß. rhabarbari, & ℥.j. ſyrupi roſati ſimplicis, aut compoſiti ex ſenna, & agarico. fiat potio, capiat cum regimine artis. Præmiſſa itaque leuiori purgatione, ſecãda erit vena baſilica cubiti dextri hora commoda ad ℥. viij. quinimò reïterari poterit venæ ſectio, ſi adſit plethora cum menſium ſuppreſſione, dummodò tamen nihil contraindicet: quia eiuſmodi ſanguinis detractio non ſolùm refrigerat totum habitum, & vterum; ſed etiam humorum feruorem temperat, & ſeminalis materiæ antecedentem cauſam exhaurit.

His ita præſtitis, cogitandum erit de præparatione humorum cum apozemate ex ſuccis pomorum conuenienti, ſyrupis, & iulepis lactucę, portulacæ, limonum, & granatorum paratis; tum etiam cum emulſionibus ex ſeminibus frigidis, papaueris albi, lactucæ, & ſyrupo violato, confectis: deniquè iuſculis ex pullo, & herbis refrigerantibus; vt portulaca, acetoſa, ſeminibus frigidis, & ſimilibus, compoſitis. Sed inter alterantia obſeruandum, balneum domeſticum refrigerans, & humectans ſæpiùs repetitum plurimum poſſe; quia mirum in modum temperat vniuerſum corpus & vterum, humorúmque feruorem extinguit, & ſomnum conciliat. Parabitur autem ex ſimplici aqua fluuiali cocta cum roſis, aut cum decocto herbarum ſequentium.

℞. Fol. lactucæ, cucurbitæ, vitis, ſalicis, cannarum, violarũ, nimpheæ, portulacæ an. faſciculum vnum. Roſarum, florũ nimpheæ, viol. an. p. iiij. amygdalarum dulcium ſacculo concluſarum poſt contuſionem ℔.ß. Decoquantur in quantitate ſufficienti aquæ dulcis pro balneo; Quod ingrediatur tepidè bis in die, & maneat quam diutiſſimè poterit ſine ſudore, idque per biduum. Poſt vſum balnei interpoſita quiete trium, vel quatuor dierum, reiteranda erit purgatio, vt humores feruidiores, & melancholici ſenſim educantur; quod commodè fiet per vſum ſyrupi magiſtralis ſequentis.

℞. Succi pomorum redolentium depurati, & foliorum bugloſſ. an. ℔. j. decocti fol. arthemiſiæ, capillorum veneris, cichorij, vtriuſque betonicæ, meliſſæ, ſem. 4. frig. mai. flor. trium cordialium, & nimpheæ ℔. ij. fol. ſennæ mundat. ℥. xij. polypodij quercini recentis, & ſem. chartа. an. ℥. iij. agarici trochiſcati ℥. j. epithimi

mi ℥.j.ſem.anyſi,fœniculi an. ʒ. j. ß. cariophillorum paria quatuor infundantur, & decoquantur omnia ſecundùm artem: in colaturæ ℔. ij. infunde rhabarbari electi ℥ j. ſantali citrini ʒ.j. lapidis lazuli puluerati ʒ. vj. expreſſione facta, recoquantur omnia in ſyrupum magiſtralem perfectè coctum cum ſacchari ſufficienti quátitate,& aromatizetur ʒ.j.pulueris tria ſantali, aut diamargariti frigidi; & ſeruetur ad vſum. Doſis erit ab ℥.j.ad ℥. ij. cum decocto florum,& fructuum cordialium ter aut quater in menſe, poſtridie clyſteris præſcripti, idque renouando balneum poſt ſingulas purgationes,non neglectis aliis præparantibus. Quòd ſi ordinariæ iſtæ purgationes non proſint, & vires morbus acquirat eundo,furorque perſeueret,& magis in dies excandeſcat; tunc audacter ad elleboriſmum, & antimonium erit recurrendum. Et ſi quis obiiciat, tum malignitatem,& perniciem horum purgantium, tum delicatulam Virginum naturam; Reſpondendum erit, hæc non vſurpanda eſſe, niſi poſt alia fruſtra,& inutiliter tentata; idque cum artificioſa præparatione in debita quantitate, & ſecundùm corporum Virginalium diſpoſitionem. Tanta ſiquidem eſt aliquando & morbi iſtius feritas, & humorum contumacia, vt benignorum medicamentorum vim reſpuant, & contemnant. Quare in tali langore, & deſperatione præſtabit ad validiora purgantia, experientia probata,confugere, quàm laborantes ſine remediis relinquere, & morbi iſtius feritati, & diuturnitati obiicere. Iam ſublata cauſa antecedente, quæ reſidet aut in venis, aut extra venas, tam per purgationem ſæpiùs repetitam cum interpoſita præparatione, quàm per venæ ſectionem,& temperato totius corporis feruore, potiſſimùm frequentiori balnei vſu; Curandi ratio deinde ad vterum, & ad cauſam in vtero contentam conuertenda; poſteà cerebro proſpiciendum,non neglecto corde: & poſtremò de ſedandis ſymptomatis cógitandum. Quod ad vterum ſpectat, calidior illius intemperies refrigerationem indicat. Cauſa verò coniuncta, ſiue ſit ſanguis corruptus, ſiue ſemen putridum, aut alij humores bilioſi, & nitroſi pruritum excitantes,vacuationem,& conſumptionem. Multa laudantur ab authoribus noſtris, quæ ad venerem inhibendam conueniunt in hoc affectu; vel per ſe, quia refrigerant, vt nymphea, portulaca, cicuta, lenticula paluſtris, & ſimilia;vel per accidens, vt ea quæ proprietate ſemen abſumunt, licet calida ſint; Ruta ſcilicet, agnus caſtus, cannabis ſemen, coriandrum, anethum, & ſimilia. Inter omnia tamen ad venereos ardores extinguendos principatum obtinet cãmphora. Quòd ſi quis obiiciat, non poſſe conuenire in hoc affectu, tum quia ex Auicenna, vigilias excitat; tum etiam quia ſterilitatem infert: Reſpondendum eſt ex eodem Auicenna, camphoram permiſceri medicamentis ſomnum conciliantibus, ad penetrationem, neque facultatem generatiuam abolere,dummodò cautè,& prudenter præſcribatur.Verùm an, & quomodò tum camphora,tum alia conueniant, capite de Regimine Monialium copioſè, & curioſe diſputabimus. Nunc ad vteri refrigerationem veniamus. Refrigerabitur vterus, tum internis, tum externis remediis. Externa erunt, lamina plumbea renibus admota, fomenta, & ſemicupia ex decocto balnei præſcripti compoſita,inunctiones etiam lumborum,& renum, perinei,& epigaſtrij;

gaſtrij; primò cum vnguento roſaceo in mortario plumbeo parato addita pauca camphora; Secundò cum vnguento populeo camphorato; vel cum vnguento refrigerante Galeni aceto loto, vel cum ſucco lactucæ, portulacæ, & cicutæ, addito nitro, aut camphora: interna per os propinari poterunt, & per vteri ceruicem immitti per os; laudantur emulſiones paratæ ex cremore ſeminum quatuor frigidorum maiorum, & papaueris albi cum pauca camphora; deinde ſyrupus violatus, vel nenupharinus cum guttulis ſpiritus vitrioli, & aqua fontana agitatus. Per vteri ceruicem immitti poterunt cum clyſtere vterino lac caprilium, ſerum lactis cum ſucco cicutæ, oxicratum, aqua vitis cum pauca quantitate trochiſcorum de camphora, tum etiam decoctum ſequens.

℞. Fol. plantag. ſalicis, lact. portul. nymph. ſemperuiui, vmbilici veneris, ſolani, lenticulæ paluſtris an. M.j. ſem mel. cucurb. papa. albi, & lactucę contuſorum an ℥.ij. flo. nymph. roſ. viol. an. p.j. Coquantur pro iniectione vteri, addito nitro, aut camphora in pauca quantitate. Succi pariter earumdem herbarum recentium infuſi laudantur; quinimò ex foliis contuſis parata peſſaria potentiſſimè refrigerant. Obſeruandum tamen, fortiora refrigerantia, & adſtringentia non eſſe vſurpanda, niſi poſt cauſæ coniunctæ in vtero contentæ vacuationem. Cauſa autem coniuncta variis modis euacuari, & deturbari poteſt. Primò per clyſteres inteſtinales compoſitos ex decocto arthemiſiæ, vtriuſque maluæ, viticis, & rutæ; cum diaphœnico, therebentina & melle mercuriali: Secundò per clyſteres vterinos, & per peſſaria attrahentia: Tertiò per fricationes vuluæ, & cótrectationes partium genitalium: Quartò per venerem. Quod ad iniectiones, & ad peſſaria attrahentia ſpectat, dubitari poteſt, cum Virginitatem videantur quodammodò corrumpere: verùm cùm neceſſitatis lex vrgeat, in hoc caſu non video quomodò hæc ſalutaria remedia poſſint prohiberi, præſertim cùm citra voluptatis, & lúxuriæ ſenſum, & ſine voluntate peccandi adhibeantur: neque obſtare videatur dilatatio ceruicis vteri, cùm poſteà adſtringentibus reparari poſſit. At de confricatione ad pollutionem excitandam, & ad educendos ſeminales humores putrefactos; maior eſt controuerſia. Multi ex recentioribus probant eiuſmodi fricationes, tanquam ſalutares, dummodò à perita obſtetrice perficiantur in illis, quæ propter vitæ códitionem virili congreſſu vti non poſſunt. Doctiſſimus Mercatus reprobat fricationes quæ titillationem, aut pruritum excitant; Suadet tamen, vt tum in balneo, tum extra balneum, vteri partes longè à pudendis leuiter perfricentur, donec relaxatis viis decidat ſua ſpõte ſeminale excrementum: poſteà verò addit, maius nihil aliud præſtare debere, quam leuem aquæ ſubingreſſum ad penitiores partes. Nos licet verò propoſitarum contrectationum vtilitatem agnoſcamus; ab illis tamen venereis titillamentis omninò abſtinendum exiſtimamus, idque ſecundum Theologorum decreta; vt expoſitum fuit à nobis ſuprà in paroxiſmo hyſterico. Quod ad venerem ſpectat, prodeſſet ſanè, tum ad vteri ſatietatem, & ſolatium; tum ad ſeminalis materiæ excretionem: ſed quia non licet in Virginali conditione, ad remedia medica confugiendum; ea tamen lege, vt Virgines hoc affectu laborantes poſt curationem quamprimis viro valentiſſimo iungantur,

gantur, ad præcautionem furioſi iſtius ſymptomatis. Neque obſtat philoſophi authoritas, dum 4. problem. Virgines ex coitu libidinoſiores euadere teſtatur, quia mulcentur admodum & furore liberantur. Remedia igitur medica erunt, iniectiones, peſſaria, cucurbitulæ, cauteria tibiis admota. Iniectio.

℞. Fol. mercur. altheæ, viticis, arthem. rutæ, capill. ven. an. M. j. horde. integ. flor. viol. roſ. an. p. ſem. melonum, & cucurbitę an. ʒ. ij. Decoquantur: in colaturæ ℔. j. diſſolue diaphœnici, & hieræ picræ an. ʒ. iij. therebentinæ venetæ an. ℥. j. miſce pro clyſtere vterino bis repetendo.

℞. Fol. mercurialis, arthem. & viticis contuſi an. M. j. pulueris mirrhæ, ariſtolochiæ an. ʒ. j. miſce, & tenui tela excipiantur pro peſſario, ſi ſanguis corruptus redundet: at ſi ſeminalis materia turgeat, ſequens præſcribatur.

℞. Diaphœnici, & hieræ picræ an. ʒ. ß. therebentinæ ℥. j. trochiſ. alhendal. ℈. ß. miſce cum melle mercuriali, & peſſaria duo fingantur, quæ filo alligata, vt retrahi poſſint, alternatim ſupponantur; idque poſt vſum balnei. Ad eundem effectum parantur ſuffumigia ex trochiſcis de myrrha in primo caſu, aut ex aliis confectis ex ſtyrace, ladano, & therebintina, ſi ſemen turgeat; tandem ſi affectio perſeueret, non erunt negligenda cauteria cruribus, aut tibiis admota, vt vapores reuellant, & materiam deriuent ad inferiora. Tertiò cerebro proſpiciendum, & cordi etiam; cùm per ſympathiam afficiatur, atque remediorum cardiacorum ſubſidio indigeat; cerebrum muniendum erit repellentibus, vt oxyrhodinis, & frontalibus, ad arcendam impreſſionem vaporum calidiorum. talia erunt.

℞. Ol. roſ. ℥. ij. aceti roſ. ℥. ß. albumẽ oui vnius, agitentur diligenter, & circa frontem frigidè applicentur.

℞. Vnguenti populei ℥. j. camphoræ ʒ. ß. miſ. pro inunctione temporum & frontis.

℞. Sem. lact. papau. albi, hyoſciami, melonum, cucurbitæ an. ʒ. j. flor. viol. nympheæ, roſ. an. p. j. opij g. iiij. ſantali albi, & rubri an. ʒ. ß. granor. chermes g. ij. fiat omnium puluis aqua roſarum irorandus pro frontali ex tela cannabina.

Reuellentia interim non erunt omittenda, vt ſunt clyſteres, cucurbitulæ, & ligaturæ partium inferarum. Quòd ſi furor idiopathicus euadat in cerebro, ad fortiora remedia, quæ in maniæ curatione ab authoribus noſtris proponuntur, erit confugiendum, habito ſemper vteri reſpectu. Superſunt ſymptomata ſedanda, vigiliæ ſcilicet, loquacitas nimia, agitatio continua corporis, quæ ſane omnia interueniente ſomno conquieſcere ſolent: quare omni arte tam alimentis, quam remediis erit conciliandus; verbi gratia amygdalatis, hordeatis cum ſeminibus frigidis, & papaueris albi paratis; iuſculis ex foliis lactucæ, ſeminibus frigidis confectis; lotionibus pedum, frontalibus, inunctionibus temporum, odoramentis; aliiſque internis potionibus, aut catapotiis, quæ in paroxiſmo phrenitidis, aut in febribus continuis, dum vigent vigiliæ, præſcribi ſolent. Atque hæc de furore vterino ſufficiant; iam de Virginali epilepſia agamus.

De epilepſia Virginali.

Licet epilepſia tam idiopathica, quàm ſympathica viris, & mulieribus cuiuſcumque conditionis fuerint, communis eſſe poſſit; hoc tamen in loco inſtituti noſtri eſt, de ea

tantùm epilepſiæ ſympathicæ ſpecie tractare, quæ Virginibus, vel ob ſanguinis ſuppreſſi vitium, vel ob ſeminis corruptelam per vteri conſenſum contingere poteſt Diuinus ſenex lib. de morb. Virginum, epilepſiam iſtam inter morbos Virginales reponit, quam quidem cum apoplexia affinitatem habere demonſtrat, morbúmque ſacrum appellat; quòd ſacram Palladis arcem obtineat. Monſtroſa ſanè, grauis, & pernicioſa affectio; quinimò tam varia aliquando, & abdita, vt ne quid de illius natura ſentiendum, nec quid de eiuſdem curatione ſtatuendum ſit, conſtet: Conſiſtit autem horrendi ipſius ſymptomatis ratio in motu deprauato conuulſiuo, ſeu concuſſiuo totius corporis, cum ſenſuum, & mentis oblæſione. Obſtructio ventriculorum cerebri, non quidem humoralis, ſed vaporoſa morbum conſtituit, & morbum illum inordinatum parit: Cauſa verò proxima eſt, maligna, & acris aura ab vtero eleuata membranas ventriculorum cerebri feriens, & proritans ad expulſionem. Sed iam hic quatuor ſeſe offerunt ſoluenda problemata ad propoſitæ doctrinæ illuſtrationem. Primum eſt, an motus ille conuulſiuus pendeat tãtùm à facultate expultrice naturali; an verò etiam ab animali motiua: Alterum eſt, an obſtructio ventriculorum cerebri ab aura maligna fieri poſſit, quæ deinde ſua acrimonia tam horrendi ſymptomatis author ſit: Tertium, an cum obſtructione agnoſcenda ſit etiam intemperies in cerebro: Quartum, cur in hyſterico paroxiſmo, & in furore vterino non contingat epilepſia Virginalis, cùm conſenſus ab eadem parte affecta, vtero ſcilicet, dependeat; & cùm omnes iſti affectus à praua exhalatione materiæ ſeminalis, aut menſtrualis ortum habeant. Quod ad primum ſpectat, dicendum eſt, ab vtráque facultate, læſa & irritata, naturali ſcilicet, & animali conuulſiuos iſtos motus dependere; inchoante ſiquidem ab expultrice naturali, dum cerebrum per vehementem dilatationem, & compreſſionem conatur expellere quod noxium eſt, vt in ſternutatione; & deinde animalis motiua in conſenſum trahitur, variiſque moribus errabunda ſenſibiliter apparet in muſculoſo, & neruoſo genere ob principij neruorum, ſcilicet cerebri, læſionem. Ad ſecundum reſpondeo, humores perfectam obſtructionem generare in epilepſia idiopathica; flatus autem vaporoſam, ſeu tenebricoſam in ſympathica, quam quidem leuiorem eſſe, citiúſque ſolui, & minori ſenſuum, mentiſque læſione contingere certum eſt; aliquando tamen ſecundùm vaporum maiorum, aut minorum malignitatem, & acrimoniam, grauiores, vel leuiores vrgent conuulſiones. Quòd ſi quis obiiciat, à laudabili ſeminis, ſanguiniſque materia tam acres, & malignos halitus excitari non poſſe, agnoſcere debet, vtrámque materiam per viam corruptionis peſtiferam conditionem acquirere; quò enim perfectior eſt ſubſtantia, teſte Galeno, dum putreſcit eò deteriorem nanciſcitur naturam. Ad tertium, certum eſſe debet, in principio cerebrum neceſſariò irritari à vaporibus illis malignis replẽtibus, & diſtẽdentibus membranas vẽtriculorum; non tamen intemperiem contrahere, niſi ſucceſſione; quando ſcilicet vaporum cõtinuus affluxus, perſeuerat túmque epilepſia, quę ſympathica erat, tractu tẽporis idiopathica euadit. Ad quartum, obſeruãdum eſt, nec vapores ab vtero eleuatos per eoſdem ductus ad cerebrum, partéſque ſuperiores

ferri;

ferri, ſed per varios, vtpote per venas, arterias, neruos, aliaſque inſenſibiles vias; nec eaſdem æquabiliter partes afficere, neque etiam eamdem eſſe corruptionis naturam, dum ſemen, aut ſanguis putreſcit in vtero. Quæ cùm ita ſe habeant, patet iam, cur illi affectus non ſemper implicentur in furore vterino, potiùs afficitur ſubſtantia cerebri, quàm ventriculi eiuſdem, & materia ſeminalis in vtero contenta per corruptionem calorem inflammatorium contrahit; at in epilepſia frigiditatem cum maligna euaporatione; in hyſterica verò paſſione partes vitales magis afficiuntur, licet aliquando animales etiam lædantur, dum conuulſiones cum ſuffocatione implicantur. Denique accuſare oportet varium vaporum excurſum, diuerſamque eorum conditionem. His ita reſolutis difficultatibus, vt ad differentias iſtius affectionis veniamus, ſcilicet epilepſiæ Virginalis hyſtericæ, ſupponendum eſt, variam & ferè monſtroſam eſſe illius conditionem: aliquando enim ſimplex eſt, aliàs implicata; & vtraque vel leuis, vel grauis cum minori, vel maiori tum mentis, tum ſenſuum, tum partium neruoſarum læſione, contremiſcit nonnunquam vniuerſum corpus; aliàs vna, aut plures partes conuelluntur, verbi gratia, oculus, lingua, pes, manus, & crus; idque ſeorſim, vel coniunctim citra ordinem, & regulam quædam: apertis oculis non vident, aliæ non audiunt, aliæ vt mutæ, & fatuæ decumbunt; plures ſe videre, & audire multa affirmant, quæ omninò à ratione, & à veritate aliena ſunt; aliæ vociferantur, & conqueruntur; nonnullæ rident, vel lachrymantur, vel etiam ſtrangulationem patiuntur, dum ſcilicet epileptica iſta affectio comitem habet aut melancholiam, aut hyſtericam paſſionem: ex quibus apparet, non vulgarem eſſe iſtam epilepſiam, ſed infinitis varietatibus implexam. Atque hîc animaduerſione dignum eſt, vnde hæc omnia mira varietate ludentia epilepſiæ ſuccreſcant, cum vnica ſit iſtius morbi natura, & ratio. Nos vt huiuſce diuerſitatis cauſas explicemus, tam varia ſymptomata non ſolùm ex aliorum affectuum complicatione oriri exiſtimamus; ſed etiam ex vario vaporum irritantium excurſu, diuerſáque partium affectarum læſione: nam cerebrum aliquando primariò læditur à vaporibus illis ab vterò elatis, & deinde læſionem ſuam aliis partibus aliàs communicat; aliàs viceverſa cor, ventriculus, diaphragma, inteſtina, ſenſuum inſtrumenta, organa, & aliæ partes nunc ſeorſim, aliàs plures, aliàs omnes læduntùr ab vtero, quæ deinde cerebrum afficiunt, & in conſenſum trahunt: vnde conſtat, ex varia partium affectarum læſione, & communicatione, tam varia exoriri ſymptomata.

Cauſæ epilepſiæ Virginalis hyſtericæ; neque enim hoc loco aliàs inquirimus, vel externæ ſunt, vel internæ. Externæ, vt animi pathemata, & ea omnia quæ aut ſanguinem menſtruum ſupprimere, aut ſeminalem materiam retinere, & corrumpere poſſunt. Internæ, vel remotæ ſunt, vel proximæ. Remotæ, ſanguis & ſemen, dum in vtero putreſcunt; ſubſtantiæ ſiquidem iſtæ ſuppreſſæ, venenoſa, & ſordida corruptione fœdantur, a quibus poſteà infinita exoriuntur ſymptomata. Proxima cauſa venenata, eſt acris & maligna aura ad cerebri ventriculos delata, flatuoſam obſtructionem inferens cum ſpirituum perturbatione: licet autem ad veram obſtructionem effi-

ciendam inepta videatur eiuſmodi tenuis aura, tenebricoſa tamen, & nebuloſa repletione, atque acrimonia epilepſiam parit.

Signa vel diagnoſtica ſunt, vel prognoſtica: Diagnoſtica rurſùm, vel ſunt præcedentia, quæ ſympathiam teſtantur, vt rictus, nauſea, ſtrepitus circa ventrem & lumbos, cordis palpitatio, deliquium animi, vertiginoſæ imagines, ſpumæ priuatio, vel pauciſſima eiuſdem quantitas; vel præſentem epilepſiam indicant, motus ſcilicet conuulſionis quarumdam partium, aut totius corporis, mentis & ſenſuum læſio; vel implicationem aliorum affectuum, vt melancholiæ, & hyſtericæ paſſionis; vel denique cauſas labentes in vtero indicant, ſemen ſcilicet, aut ſanguinem; vt ſuppreſſio menſium, caſtitas diuturna in prouectiori ætate, & frigiditas ſumma totius corporis. Quod ad prognoſin ſpectat, non eſt contemnenda affectio, ſi perſeueret; licet ob ſympathiam minime periculoſa videatur; grauis ſiquidem eſt, ratione partium affectarum, cerebri ſcilicet, & cordis, etiamſi in conſenſum trahatur: Secundò infamatoria: Tertiò pernicioſa ſecundùm corporum diſpoſitionem; præſertim tamen ſi hæc ſympathica tranſeat in idiopathicam: tunc enim pertimeſcendum, ne in apoplexiam, aut paralyſin degeneret: ad auxiliares igitur Medicinæ curatricis manus ſingulari diligentia erit confugiendum.

Curatio epilepſiæ hyſtericæ Virginalis duplex inſtituenda, vt in hyſterica ſuffocatione; vna in paroxiſmo, altera extra paroxiſmum. In paroxiſmo habenda erit ratio breuioris illius ſpatij temporis, quod præcedit inuaſionem: Secundò durationis paroxiſmi: Tertiò laſſitudinis, & proſtrationis virium, quæ conſequitur paroxiſmum cum mentis, ac ſenſuum hebetudine: dum imminentem inuaſionem demonſtrant ſigna præcedentia, laborantes ſe continere debent, nec oberrare præſertim ſolæ; ſed quieſcere, nec cibis impleri, & loca periculoſa, vt præcipitia, effugere, ne aut percuſſione, aut vulnere, aut alio damno afficiantur, dum cadunt, aut conuelluntur. Quòd ſi nauſea vrgeat ob ventriculi impuritatem, prouocari poterit vomitus. In paroxiſmo non erunt prohibendæ omninò conuulſiones commotiuæ cum magnis conatibus, vt quidam perperam conſulunt; quia ita acceſſio retardatur: Cerebrum enim in illa concuſſione excludit, tum vapores, tum humores contentos in illius ventriculis: ſed omni arte ſtudendum tunc primò, vt vapores ab vtero aſcendentes reuellantur frictionibus, ligaturis crurum, tibiarum, & pedum, cucurbitulis hypogaſtrio & cruribus admotis, auulſione pilorum partium pudendarum; & ſi diutius perſeueret acceſſio, ſuppoſitoriis, & clyſteribus acrioribus, tum etiam vterinis iniectionibus, & peſſariis, vt ſuperiùs capite de hyſterica ſuffocatione fuit à nobis demonſtratum. Secundò, vt qui cerebrum proritant, venenati flatus diſſipentur, tum internis, tum externis remediis. Interna erunt, hauſtus aquæ imperialis, cœleſtis, theriacalis, vitæ, hirundinariæ, vel per ſe cum ʒ. j. pulueris epileptici: aquam etiam ex diſtillatione ceraſorum, cardui benedicti, millefolij, florum thiliæ, & croci, multi laudant. Externa verò, radix peoniæ maris collo appenſa, vt vngula aſini ſylueſtris: etiam naribus admoueri poterunt, tum ruta ſylueſtris contuſa cum pauca aqua theriacali, tum caſtoreum

aqua

aqua vitæ diſſolutum. An verò etiam alia fœtida ſunt vſurpanda, vt aſſa fœtida, bitumen, pix, & alia ſimilia, dubitant authores; præſertim cùm huiuſmodi graueolentia epilepticos inſultus inferre ſoleant: ſed dicendum, hæc in idiopathica epilepſia non eſſe præſcribenda; in ſympathica, præſertim hyſterica vtiliſſimè poſſe præſcribi; tum quia digerunt, & diſcutiunt vapores manifeſtis qualitatibus, tum etiam quia ratione vterinæ paſſionis conueniunt, vt ſuperiùs à nobis demonſtratum. Denique intra aures olea quædam proiicienda, vt de ſpica, rutaceum, de ſampſucho, de nuce moſchata, & ſimilia, addita aqua vitæ parum, & cætera quæ ſuperſunt, tum interna remedia ex curatione paroxiſmi hyſterici erunt repetenda: poſt acceſſionem verò recreandæ vires erunt, & ſpiritus diſſipati vniendi, tum alimentis, tum remediis idoneis, donec ſedata horrendi iſtius ſymptomatis tempeſtate ad priſtinum ſtatum reducantur Virgines. Extra paroxiſmum perfecta curatio, eàque præſeruatiua aggredienda, Diætæ ſcilicet, Pharmaciæ, & Chirurgiæ miniſterio. Diæta attenuans præſcribenda, cum Galenus in conſilio pro puero epileptico, & libro de attenuante victus materia, ſe multos epilepticos ſolo victu tenui curaſſe glorietur; quare ſubſtractis alimentis, quæ ſanguinem, ſeménque multiplicare, & cerebrum multis vaporibus replere poſſunt, conſulenda erunt quæ ſanguinis, ſeminiſque copiam imminuant, arceántque putredinem: imperandum pro potu ordinario non vinum, ſed bochetum confectum ex decocto radicum chinæ cum pauco anyſo, vel cynamomo: fugienda ea alimenta, quæ proprietate nocent, vt ſunt caro cothurnicum, hœdorum, cerebella auium, & aliorum animalium, radices petroſelini, & apij: omnis repletio nimia arcenda, & aſſatis potiùs quàm elixis carnibus vtendũ: Anima in quiete & hilaritate continenda procul à timore, pauore, ira, triſtitia: Corpus mediocriter exercẽdum ſine motu tamen circulari, vt ſolent Virgines choritantes: rotarum circumuolutiones non ſunt inſpiciendæ, cum vertiginoſum motum in cerebro moueant; aluus libera ſeruãda, tum arte, tum ſuppoſitoriis, tum clyſteribus, pigra exiſtente natura ad exercitationem: denique ea quæ ſuperſunt ad victum attenuantem in hoc caſu ſpectantia, ex caſto Monialium regimine erunt mutuanda. Ita præſcripto conuenienti vitæ regimine, oportet deinde Medicum prudentem inuocato priùs diuino auxilio in ſacri iſtius morbi curatione, Virginum naturas diſcernere, & ex Hippocratis conſilio ſecundùm earùm ætates, colores, tempora, & loca, remedia præſcribere neceſſaria: Quare illis omnibus diligenter conſideratis, habenda erit ratio; Primò totius corporis; Secundò vteri; Tertiò cerebri; Quartò aliarum partium, naturalium, & vitalium per cõmunicationem affectarum; Quintò ſymptomatum, idque iuxta indicationes ab effectibus, cauſis, partibus primariò, aut per conſenſum patientibus, & accidentibus deſumptas. In primis totius corporis ſtatus ſpectandus, an ſcilicet vlla ſit aut cacochimia, quæ purgationem; aut plethora, quæ venæ ſectionem indicet: quia ab vniuerſalibus remediis ſemper auſpicanda legitima, & regularis curatio. Quare ſi corpus cacochimum in principio appareat, ſolemnis vacuatio inſtituenda in tempore opportuno, idque cum apozemate artificiosè compoſito ex ſim-

plicibus, quę vterum, cerebrum aliáſque partes affectas reſpiciant, & ſanguinem à recrementis, vitioſiſque humoribus emundent, atque proprietate epilepticum morbum oppugnent.

℞. Rad. elenij, peoniæ maris, cyperi, fœniculi an. ʒ. j. herbarũ arthemiſiæ, pulegij, rutæ, betonicæ, millefolij, cardui benedicti, mercurialis maris, agrimoniæ, capillarium, abſinthij pontici an. M. j. fol. ſennæ mund. ℥. ij. agarici trochiſcati, & epithymi an. ℥. ß. polypodij quercini recentis, & ſem. chartami contuſi an ℥. j. viſci querni ℥. ß. paſſularum purgatarum paria quatuor, caryophillorum paria tria, anyſi, fœniculi an. ʒ. ij. florum anthos, ſaluiæ, ſtœchados, croci an. p. j. ſeminum pæoniæ maris, ſezeleos, & agni caſti an. ʒ. j. infundantur omnia, & decoquantur ſecundùm artem; in colaturæ ſufficienti quantitate diſſolue ſyrupi roſati compoſiti ex ſenna, & agarico, & ſyrupi de cichoreo compoſiti cum rheo an. ℥. ij. fiat apozema clarificatum, & aromatiſatum ʒ. j. pulueris epileptici pro quatuor doſibus matutinis; in prima doſi diſſolue catholici, & diachartami an. ʒ. ij. colentur poſt infuſionem, deinde fiat potio cum artis regimine propinanda poſtridie clyſteris laxantis, in quo diaphœnicum, & therebentina fuerunt diſſoluta; In quarta doſi adde diaphœnici, vel confectionis hamech ℥. ß. poſt infuſionem, & colaturam fiat potio.

℞. Theriacæ veteris, & conſeruæ florum anthos, vel ſaluiæ an. ʒ. j. fiat bolus, capiat mane finita purgatione ſuperbibendo parum aquæ arthemiſiæ, vel cardui benedicti.

At verò ſi plethora manifeſta ſit, quod quidem dignoſcitur ex totius corporis Virginalis habitu ſãguineo cum faciei rubore tunc ita conſulẽte Hipp. de venæ ſect. cogitandũ, idque primò ex vena brachij poſtridie minoratiui medicamenti cum repetitione, ſi opus ſit; deinde ex vena poplitis, aut malleoli ad repurgandum vterum, potiſſimùm in menſium ſuppreſſione. Porrò quia ſæpiſſimè medicamenta vniuerſum corpus ſolemniter purgantia, parum, aut nihil proſunt in iſtius affectus curatione, tum ob nouum humorum prouentum, tum ob ordinarium ſanguinis ad vterum confluxum, ſeminiſque redundantiam, & alterutrius, aut vtriuſque corruptionem in vtero; ideo ſi perſeueret morbus, non ſolùm bis in anno, vere ſcilicet & autumno cum venæ ſectione repetenda præſcripta purgatio; ſed etiam prætereà vſualis præſcribenda, quæ ſenſim & per interualla prauos humores euacuat; quod cum ſyrupo magiſtrali, & maſſa pillularum commodè fieri poterit; poſteà verò de cauſa coniuncta in vtero contenta vacuanda cogitandum erit. Syrupi autem magiſtralis hæc erit formula.

℞. Succi fol. cardui benedicti, millefolij, betonicæ, arthemiſiæ, & mercurialis maris ℔. j. ſucci pomorum redolentium ℔. ß. decocti radicis pæoniæ maris, viſci quercini, pulegij, rutæ, agrimonij, capillarium, abſinthij pontici, ſem. pæoniæ maris, ſezeleos, agni caſti, florum bugloſſi, anthos, ſaluiæ, ſtœchados ℔. ij. ß. in quibus infunde fol. ſennæ mundatorum ℥. x. polypodij querni recentis, & ſem. chartami contuſi an. ℥. ij. agarici trochiſcati, & epithimi an. ℥. j. caryophillorum paria vj. ſem. anyſi, fœniculi an. ℥. j. decoque omnia ſecundùm artem ad ℔. ij. in colatura adde infuſionem ℥. j. rhabarbari electi, & ʒ. j. cinamomi, recoquantur omnia in ſyrupum magi-

ſtralem

ſtralem perfectè coctum cum ſaccharo quantum ſatis, aromatizetur cum ℥. ß. pulueris epileptici, & ſeruetur ad vſum. doſis erit ab ℥. j. ß. ad ℥. ij. bis in menſe poſtridie clyſteris laxantis.

℞. Aloës electæ in decocto fol. ſennæ, cardui benedicti, arthemiſiæ, betonicæ, millefolij, rutæ, & ſem. fœniculi, ac viſci quercini ter aut quater infuſæ ℥. j. agarici trochiſcati, & rhabarbari, aqua cinamomi aſperſi an. ℨ. iij. ladani puri, maſtiches an. ℨ. ß pulu. epileptici ℨ. j. cum ſyrupo de arthemiſia, fiat maſſa pillularum, de qua formentur pillulæ plures. Capiat tres aut quatuor hora vna ante paſtum, ſuperaſſumendo iuſculum, idque bis in hebdomada. Quòd ſi eiuſmodi vulgaria, & benigna medicamenta morbi iſtius cauſas naturales ſufficienter non tollunt, ad validiora erit recurrendum, dummodò cum roborantibus permiſceantur; vt ſunt antimonium fideliter præparatum, & in debita quantitate ſecundùm corporum Virginalium naturas propinatum; & ſimilia, quæ altiores morbi radices penitùs euellere valeant. Sed iam poſt vniuerſalia remedia, ad partes affectas veniendum eſt, inter quas primum obtinet locum vterus, cùm in illius ſinu cauſa coniuncta totius mali contineatur: in vtero autem tria ſunt obſeruanda; Primò vapor, ſcilicet malignus; Secundò humor, à cuius corruptione expirat; Tertiò, praua vteri diſpoſitio ex putredine humorum nata. Vapor diſſipantia, & diſcutientia indicat, vt iam propoſitum fuit in paroxiſmo epileptico: humor corruptius in vtero euacuationem ſuadet; ſed videndum anteà, an ſit ſanguis, vel ſemen, vel vtrúmque ſimul, quod ex ſignis propriis facilè erit dignoſcere. Sanguinis corruptionem in vtero demonſtrant; Primò menſium ſuppreſſio; deinde ſanguineum temperamentum; Tertiò ſymptomatum conditio, cùm mitiora eſſe ſoleant, quàm in ſeminis putredine; túncque præmiſſa phlebotomia vniuerſali, & particulari iam præſcripta, prouocandus erit omni arte naturalis menſium fluxus; idque cum remediis ab auctoribus noſtris cap. de menſium ſuppreſſione propoſitis, & à nobis etiam anteà: neque erunt negligendæ hirudines hæmorroidibus admotæ; quia talis vacuatio mirum in modum vterum exonerat: ſi verò ſemen in vtero corruptum ſit cauſa epilepſiæ iſtius Virginalis, quod ex luxurioſa Virginum natura, & conditione, ſymptomatum vehementia, totiúſque corporis refrigeratione manifeſtum erit, reuocanda in vſum erunt remedia tam externa, quàm interna, quæ copioſè à nobis fuerunt propoſita in curatione hyſtericæ ſuffocationis, quæ à ſeminis putredine dependet; cauteria etiam cruribus, aut tibiis admouenda eſſe monent authores noſtri, quamdiu epilepſia eſt ſympathica, quia ſenſim, & paulatim perpetuo fluore prauos humores deriuant, & vacuant. Superſunt remedia, quæ vterum roborant, & malum illius habitum corrigunt, conſumptis, & vacuatis priùs humorum corruptorum reliquiis: ea autem erunt cùm interna, tum externa. Externa fomentum, ſemicupium, linimenta, emplaſtra; interna vel per os aſſumenda, vt aquæ, tabellæ, opiatæ; vel per vterum iniicienda; & immittenda, vt decocta, peſſaria, ſuffitus etiam: quorum omnium hæ erunt formulæ.

℞. Fol. arthem. maioranæ, pulegij, rutæ, vlmariæ an. M. j. ſummitatum ſcordij, praſſij albi, & polij montani an. M. ß. ſem. anethi, rutæ, agni caſti, fœnic.

fœnic. an. ℥. j. florum anthos, roſ. balauſt. an. p. j. decoque omnia in quantitate ſufficienti aquæ pro fotu vteri cum ſpongiis, addendo parum vini auſteri: ex eadem materia aucta tamen quantitate parabitur ſemicupiũ.

℞. Olei rutacei; & de baccis lauri an. ℥. j. olei de ſcorpionibus compoſiti ex deſcriptione Matthioli ʒ. ß. miſce pro inunctione hypogaſtrij poſt fotum, vel ſemicupium: ex iiſdem oleis cum pauca cera confici poterit linimentum ad eumdem effectum.

℞. Emplaſtri ceronei, & pro matrice an. ℥. ij. pulueris ſem. rutæ, agni caſti, ſummit. ſcordij an. ʒ. j. malaxentur cum pauca therebentina, & fiat emplaſtrum pro regione vteri.

℞. Decocti præſcripti fomenti ℔. j. in qua diſſolue theriacæ veteris ℥. j. iniiciatur portio quædam per clyſterem vterinum; & deinde ſuffumigetur vterus cum trochiſcis ſequentibus.

℞. Trochiſ. de myrrha ℥. ß. thuris, maſtiches, ladani, ſtyracis calamitæ, hypochyſtidos an. ʒ. j. cum therebentina fiant trochiſci ad ſuffitum vteri per ſellam perforatam.

℞. Trochiſcorum præſcriptorum ʒ. ij. mellis roſati ℥. j. theriacæ veteris ʒ. j. fiat peſſarium immittendum cum filo, & pauco cottone in ceruicem vteri. Per os autem conuenient aquæ ſcorzoneræ, vel vlmariæ; aut ſcordij cum granis quatuor, vel quinque lapidis bezoard; tum etiam theriaca, mithridatium, & ſequentia.

℞. Pulueris electuarij de gemmis ʒ. ij. ſem. agni caſti, rutæ, fœnic. an. ʒ. j. ligni aloës, corticis citri an. ʒ. ß. fiat omnium puluis cum ℥. j. ſacch. candi. Capiat ʒ. ij. mane ſuperbibendo parum aquæ arthemiſiæ. Ex eodem puluere ſublato ſaccharo cando poterunt parari tabellæ cum ſufficienti quantitate ſacchari ad eumdem vſum.

℞. Corticis citri conditi, & rad. bugloſſ. an. ℥. j. theriacæ vet. mithridatij an. ʒ. ij. pulueris electuarij de gemmis ʒ. j. ß. ſem. agni caſti, rutæ, fœniculi an. ʒ. j. cum ſyrupo de arthemiſia. fiat opiata, de qua capiat ad quantitatem auellanæ mane, ſuperbibendo parum aquæ ſcorzoneræ, aut arthemiſiæ. Tertiò cerebrum per ſympathiam affectum ſeſe offert conſiderandum in præſeruatiua curatione iſtius epilepſiæ. Hic autem ratione cerebri tria agenda ſunt; vnum eſt, vt cerebrum à ſuis recrementis repurgetur, quod commodè fiet etiam cum ſolemni, & vſuali purgatione iam præſcripta, tum etiã cum pillulis cocciis, ſine quibus, & aliis deinde etiam cum priuatis, vt ſunt errhina, maſticatoria, veſicatoria, ſi caput humoribus refertum appareat: Alterum eſt, vt vapores ab vtero elati reſoluantur, & diſcutiantur; quod cum iam præſcriptis remediis in paroxiſmi curatione perficietur: Tertium, vt roboretur cerebrum oppugnando illius imbecillitatem, ne ſcilicet prauos humores conficiat, qui deinde epilepſiam renouent; roborabitur autem cerebrum, tum internis, tum externis remediis, iiſque proprietate agentibus: externa erunt puluis capitalis, cucupha, emplaſtrum, ſuffitus.

℞. Sem. pæoniæ maris, granorum myrthi, & chermes an. ʒ. ij. ſtyracis, calamithæ, ladani an. ʒ. j. ſem. agni caſti, rutæ, an. ʒ. ß. florum anthos, ſtœchados, roſ. viol. an. p. j. fol. meliſſæ, betonicæ, maioranæ exſiccatæ, an. M. j. calami aromatici, iridis florentiæ, cyperi, ſantali rubri an. ℥. ß. fiat omnium puluis pro aſperſione capitis ante ſomnum; ex eodem puluere paretur etiam cucupha, ſeu pilcus.

pileus interbaſtatus cum cotone, & ſerico.

℞. Pulueris præſcripti, & ſuffitus communis an. ʒ. j. cum muccagine gummi tragachanti; formentur trochiſci ad ſuffitum capitis, & coopcrimentorum eiuſdem hora ſomni.

℞. Maſſæ emplaſtri de betonica ℥.ij. thuris, maſtiches, caryophillorum, ladani, viſci querni, & ſeminis pæoniæ maris an. ʒ. j. ſem. agni caſti, & rutæ an. ʒ. ß. cum oleo nucis moſchatæ; aut cum balſamo indico peruuiano. fiat emplaſtrum admouendum ſuturæ coronali, raſis capillis, & aſpergendum ante admotionem puluere iubebarum. Interna verò erunt primò, aquæ, vel ſimplices; vt cardui bened. millefolij, vlmariæ, meliſſæ, betonicæ; vel compoſitæ, vt theriacalis, irundinaria: Secundò pulueres, inter quos qui *de la goutette*, vulgò appellatur, eſt præſtantiſſimus; vel ſequens ex deſcriptione noſtra.

℞. Rad. caryophillatæ ſiccæ, pæoniæ maris, ſeminis eiuſdem, dictami cretici, cinamomi an. ʒ. j. vngulæ aſini ſylueſtris, cornu onagræ, oſſis de corde cerui, pulueris dentis maioris lupi, an. ʒ. ß. cranij humani præparati ʒ.ij. ſtercoris pauonis aqua imperiali, vel theriacali ſæpiùs loti, & deinde ſiccati, ℥. ß. pulueris elect. de gemmis ʒ. vj. ambiæ griſeæ ʒ. ß. ſummitatum betonicæ, maioranæ, meliſſæ an. M. ß. ſem. rutæ, & agni caſti an. ℈. iiij. fol. auri, ſacchari candi ad pondus omnium. fiat puluis, de quo capiat ʒ.ij. ſuperbibendo parum aquæ arthemiſiæ, vel alterius ex præſcriptis: ex eodem puluere parari poterunt tabellæ ad eumdem effectum. Tertiò opiatæ conuenient; vt ſequens.

℞. Conſeruæ florum anthos, ſaluiæ, betonicæ, ſtœchados an. ℥. ß. theriacæ vet. & mithridatij an. ʒ. ij. pulueris præſcripti ℥. j. cum ſyrupo conſeruæ myrabolanorum, vel de pomis. fiat opiata, de qua capiat ad quantitatem auellanæ, ſuperbibendo parū aquæ betonicæ, vel meliſſæ: ita roborato cerebro habenda erit ratio quatuor aliarum partium per communicationem vteri, aut cerebri affectarum; verbi gratia, ventriculi, cordis, lienis, hepatis, & aliarum; quarum læſiones ſigna propria indicare poterunt, vt ventriculi nauſea, inappetentia, cardialgia, cordis palpitatio; lienis, & hepatis obſtructiones, durities, &c. Quare tunc ad particularia, tum purgantia, tum roborantia, tum alterantia, quæ & humores redundantes, & partes reſpiciant, recurrendum erit. Denique vt curatio perfecta remaneat, ſymptomata, quæ iſtam epilepſiam hyſtericam comitantur, ſunt mitiganda: verùm cùm omnia à prauo illo habitu ab vtero ad cerebrum ſurſum elato oriantur, dum aſcendendo varias partes inficit, & moleſtat, ſpectandum eſt, ea omnia euaneſcere per vſum remediorum, quæ prauos illos humores diſſipare poſſunt. Quòd ſi quædam ſeſe offerant, immutanda pro ratione partium, & ſymptomatum; Medicorum prudentiæ, & experientiæ totum hoc negotium committendum exiſtimamus. Atque hæc de epilepſia Virginali ſufficient, iam ad ſymptomata, quæ deflorationem conſequuntur, veniamus.

QVARTA CLASSIS, De morbis & ſymptomatis, quæ conſequuntur defloratione m.

QVarta & poſtrema ſupereſt Claſſis morborum Virginalium; eorum ſcilicet,qui in defloratione puellarum contingere poſſunt; vt ſunt vuluæ excoriatio cum dilaceratione, inflammatio cum dolore, hæmorrhagia, & ſimilia ſymptomata, quæ conceptam, & ſperatam à Virginibus ex veneris deſiderio voluptatem ad tempus retardant. Neque eſt, quòd aliquis obiiciat, eiuſmodi mala omnibus Virginibus non accidere, cùm pauciſſimæ deuirginatæ, aut fere nullæ de illis conquerantur; & ſi aliquando contingerent, ad Virgines ſpectare non poſſe, cùm iam per coitum Virginitatem amiſerint. Ratio eſt, quia licet in adultis, & grandioribus, quæ longo menſium decurſu paſſæ ſunt menſtruas purgationes, hæc non apparent; pudenda ſiquidem muliebria, teſte Ariſtotele, ob naturale coëundi deſiderium per ſe dilatantur, itaut nullam aut perexiguam vim patiantur in primo illo concubitu; tamen in iunioribus ob communem, & natiuam adſtrictionem, atque ceruicis vteri tenuitatem, tum etiam potiſſimùm ob membri virilis craſſitiem,& rigiditatem, grauiſſima ſymptomata ex primo congreſſu exoriri euentus teſtatur: relationes etiam Medicorum, Chirurgorum, & obſtetricum, quæ imperante Magiſtratu de oppreſſis, & violatis Virginibus conficiuntur, propoſitæ veritatis fidem confirmant; & quamuis infinitæ defloratæ non conquerantur de eiuſmodi malis, illud certè tribuendum pudori, cùm Matronis,& obſtetricibus, potiùs quàm Medicis, & Chirurgis ea communicare velint: neque accuſandum ſilentium authorum hac in parte;cum Auicenna fen. 1.lib.3.tractatu 3. cap.10. de regimine deuirginatæ tractauerit, & poſt eum Nicolaus etiam Florentinus.Porrò quamuis corrupta ſit Virginitas, dum hæc apparent ſigna, ſi non totaliter ſecundùm partem; ſaltem tamen ob Virginitatis amiſſæ, vel corruptæ recentem caſum, ad Virgines ſpectare debent eiuſmodi affectiones. De illis igitur ordinatim,& ſeriatim tranſigendum.

De vuluæ excoriatione cum dilaceratione, inflammatione, dolore,& hæmorrhagia.

LIcet grata, & iucunda videatur materia, quæ ſeſe nobis offert tractanda; Virginibus tamen quæ propoſitorum ſymptomatum violentiam patiuntur, & ingrata, & moleſta tum ratione doloris, tum etiam ratione pudoris; vtriuſque neceſſitati prudenter, & diligenter nunc ſubueniendum, ne grauiora inde mala exoriantur. Arabum Princeps Auicenna loco citato tres tantùm agnoſcit cauſas malorum, quæ Virginibus in defloratione accidere poſſunt; vnam ex parte virorum, membri ſcilicet virilis craſſitiem, & rigiditatem; duas verò ex parte Virginum, ſcilicet adſtrictionem vuluæ tum exteriorem, tum interiorem. Deinde nimiam ceruicis vteri,membranæ ceruicem conſtituentis,tenuitatem, & debilitatem: tanta enim eſt aliquando Virgæ deuirginantis magnitudo, & durities, tantáque vuluæ coarctatio, & ceruicis vteri tenuitas, vt dum viri per violentiores ſuccuſſationes quaſi furibundi in congreſſu viam veneream ſibi parare

re conantur, exulcerent, & dilanient debiles illas, & delicatulas Virgineas partes: Vnde poſteà & dolores, & inflammationes cum hæmorrhagia. Hìc autem obſeruãdum, eiuſmodi ſymptomata poſſe eſſe vel grauiora, vel leuiora, & interdum confuſa, ac implicata, aliàs ſeiuncta ſecundùm partium virilium, & Virginalium conditionem, coïtuſque frequentiam, & violentiam. Signa horum ſymptomatum hìc apponere ſuperfluum videtur, cùm indicia manifeſta, & ſenſibilia ſint, & licet nullum inde videatur imminere periculum, pertimeſcendum tamen, ne neglecta, aut retardata curatione, accedente febre, fluxione, vel corruptione ex reiterato concubitu, in deploratum ſtatum Virgines præcipitentur. Sumpto igitur exordio ab exulceratione partium venerearum cum dilaceratione, ex violentiori concubitu, ante omnia dignoſcendum, an talis affectio ſit in exteriori vuluæ facie, an verò internam etiam ceruicis partem occupet, idque cum inflammatione, vt ſcilicet variari poſſint remedia ſecundum partium affectarum materiam, & morborum implicationem. Suppoſita itaque coniunctione illa cum ferè ſit impoſſibile dilacerari partes illas ſine inflammatione, & diſtincta partium conditione, in primis prohibendus erit concubitus, donec partes ſint reſtitutæ. Secundò quies imperanda, & victus refrigerans, ac mediocriter tenuis præſcribendus, ne febris, & fluxio excitentur, potiſſimùm in cachecticis Virginum corporibus, quæ chloroſim patiuntur. Tertiò ad remedia vniuerſalia, & ſingularia veniendum: quare ſi purgatione opus ſit, caſſia aut diluta cum decocto refrigerante laxatiuo, aut in forma boli cum rheo, & catholicone ſufficiet. Si verò alteratione iulepi ex decocto endiuiæ, lactucæ, portulacæ, plantaginis, capillarium, & ſeminum frigidorum maiorum cum ſyrupo capillorum veneris, vel Alexandrino conuenient; tum etiam emulſiones ſeminum quatuor frigidorum maiorum, & minorum, cum decocto liquiritiæ, & hordei ad temperandum vrinæ ardorem. Topica erunt fomentum, ſemicupium, inunctio, iniectiones, peſſaria, idque ſecundùm formulas ſubſequentes.

℞. Folior. vtriuſque maluæ, plantaginis, thapſi barbati, conſolidæ maioris, & nicotianæ an. M. j. ſem. melonum, & cucurbitæ contuſorum an. ℥. ß. roſ. rubrarum p. ij. flor. violarum, & thapſi barbati an. p. j. decoque pro fotu tepido vuluæ cum ſpongiis. Ex decocto eiuſdem materiæ adauctæ parabitur inſeſſus, tum etiam & iniectio pro ceruice vteri. Quòd ſi quis obiiciat, eiuſmodi decocta eſſe emollientia, & humida, non autem tergentia, & ſiccantia; qualia ab authoribus noſtris in curatione vlcerum præſcribuntur; Reſpondendum eſt, illa conuenire; quia leniunt, mulcent, & temperant partes excoriatas inflammatas, & dolentes; non autem ſimpliciter ratione exulcerationis; ſed pergamus. Laudat Paulus aquam multam ſubactam. Nos verò poſt vſum emollientium, probamus ad conſolidationem decoctũ vulnerarium, plantaginis, conſolidæ, agrimoniæ, prunellæ, piloſellæ, ſaniculæ, nicotianæ: & ſi adſtringendum ſit, foliorum lentiſci, rubi, hypochiſtidos, baccarum myrthi, roſarum, & ſimilium; prætereà, & aquam ſclopetorum permixtam cum decocto, vel per ſe admotam, vel infuſam. Porrò præter eiuſmodi liquida remedia, alia ſunt vſurpanda; vt inunctio ex oleo

roſarum, omphacino; vel potiùs ſtupæ leues admouendæ vuluæ cum albuminibus ouorum in aqua roſacea, & oleo roſato agitatis, addito puluere roſarum; pomata etiam recens lota cum aqua roſacea, vel plantaginis conueniet. Deinde peſſaria lenientia in principio, poſtea verò ſiccantia, & firmantia partes.

℞. Adipis anſerini in oleo roſato liquefacti ℥. ij. croci parum. Miſce cum pauca cera, & fiat linimentum, de quo fingantur peſſaria immittenda cum tela tenuiſſima oleo roſato tincta, & filo alligata.

℞. Maſſæ emplaſtri de ceruſa ℥. ij. emolliantur cum linimento præſcripto, & deinde formentur peſſaria, vt ſuprà. Hîc autem obſeruandum, omni arte impediendam eſſe coniunctionem tunicarum exulceratarum ceruicis vteri, & ſeiunctim per interpoſitionem peſſariorum procurandam eſſe conſolidationem. Quòd ſi vlceratio degeneret in vlcus ſordidum, recurrendum erit ad remedia quæ ab authoribus noſtris præſcribuntur in curatione vlceris vterini. At verò ſi dolores etiam vrgeant cum inflammatione; ſequentia conueniunt. Primò lac vſtulatum tepidè admotum vel iniectum: Secundò fotus ex decocto emolliente iam præſcripto: Tertiò ſemicupium aquæ tepentis, vel eiuſdem decocti: Quartò mucilagines ſeminum altheæ, cydoniorum, & pſylij extractæ cum aqua roſarum, ſi cum linteolis applicentur: Quintò ſequens remedium.

℞. Capita papaueris albi numero x. infunde in quantitate ſufficienti decocti maluæ, & paſſularum; deinde coquãtur ad putrilaginem; poſteà expreſſa terantur affundendo inter terendum decocti quod ſufficit; tandem cum ℥. j. pulueris roſarum, & ʒ. j. Croci, ac ceræ ſufficienti quantitate. fiat linimentum ſeruandum in pixide, de quo formari poterunt peſſaria cum oleo roſato. Poſtremum ſymptoma, hæmorragia ſcilicet: atque hîc diſtinguendum, an ſit menſtrualis, an verò ſymptomatica. Menſtrualis in defloratione ſæpiſſimè contingit, & in ea ſanguis copioſus, impurus tamen, & turbidus effunditur, idque ſine dolore ſenſibili. At verò ſymptomatica diſſimilis eſt; quia à ruptione venularum, & ab excoriatione membranarum dependet; & in ea paucus ſanguis, & clarus excernitur cum doloris ſenſu. Menſtrualis hæmorragia nullis ferè indiget remedijs; at ſymptomata ſiſtenda, tum internis, tum potiſſimùm externis medicamentis: eiuſmodi erunt fomenta, & iniectiones, tum etiam ouorum albumina agitata cum puluere adſtringente vulgari, & aqua roſarum, atque ſtupis inuoluta: decoctum malicorij, roſarum, capitum papaueris albi, & foliorum plantaginis, centinodiæ, ſummitatum rubi, & balauſtiorùm laudatur; vt etiam ſuccus plantaginis, vel portulacæ cum aqua amyli tepida, & ſimilia. Atque hæc in vniuerſum de natura, & curatione morborum Virginalium ſufficiant: nunc priuſquàm apponamus Regimen vniuerſale cōſeruandæ caſtitatis in gratiam Virginum, vt perfectius euadat opus noſtrum, docendum quomodò Virginitas amiſſa reparari poſſit.

De corruptæ Virginitatis reparatione.

TVrpis fortaſſis, & à Medici virtute, ac dignitate aliena videbitur quibuſdam propoſita de Virginitatis corruptæ reparatione materia, eò quòd lenocinij ſuſpicionem ſapere

ſapere videatur. Verùm cùm multa ſint, quæ Medicorum famam ab iſtius calumniæ macula præſeruare poſſunt, non eſt quòd tam neceſſarij officij honeſtam charitatem ſupprimamus; in primis reſpectu honoris puellarum, qui Medicis ſingularis eſſe debet; & futura pax inter maritos & vxores, quæ alioquin incerta remaneret, deprehenſa ſcilicet in primo congreſſu defloratione, difficultatis, & timiditatis conceptionem excludere debent: adde quòd cùm ſecreta ſint eiuſmodi officia, non video qua ratione damnari poſſint. Medicorum munus eſt, partium corporis infirmitates, & defectus corrigere; pœnitentia quidem peccati præteriti cùm deſiderio bene viuendi à Theologis, & à puellis ſpectanda. At turpitudinem ſupprimere, & peccata etiam velare cum cautela, & circumſpectione, prudentia eſt. Neque pertimeſcẽdum, ſcientiam iſtam aliis Virginibus peccandi libertatem conceſſuram, ſub ſpe ſcilicet futuræ reparationis, cùm Medicis tantùm nota, & licita eſſe debeat: & cùm honoris fama, publicuſque pudor puellas iuniores in conſeruatione caſtitatis, & Virginitatis contineant. Ad rem igitur veniamus. Reparatio corruptæ Virginitatis facilis quidem eſt in defloratis, quæ nondum conceperunt, neque partum expertæ ſunt, ob ceruicis ſcilicet vteri mediocrem dilatationem; at in iſtis ob viarum libertatem, difficillima; ideóque à frequentiori remediorum vſu, & à diligenti eorum perſeuerantia expectanda. Conſiſtit autem eiuſmodi artificialis reparatio in quatuor: Primò in adſtrictione partium venerearum: Secundò in doloris ſenſu: Tertiò in ſanguinis profuſione: Quartò in moribus ſeruandis ante congreſſum, & in congreſſu. Remedia Medica hæc erunt. Adſtrictio, ſeu coarctatio partium venerearum, duplex eſt, vna interna, altera verò externa: & in eo errant mulieres, dum remediis adſtringentibus exteriorem tantùm faciem, neglecta ceruice, coarctant, cùm interna illius coarctatio neceſſaria ſit, etiam ad reparationis perfectionem. Quare vtraque aggredienda, & promouenda remediis internis, & externis. Eiuſmodi erunt aquæ, decocta, peſſaria, ſuffitus. Aquæ vel naturales erunt, & medicatæ, vt ferreæ, aluminoſæ, vitriolatæque, quæ ſiue admoueantur, ſiue iniiciantur, proſunt: vel artificiales, ſimplices, & compoſitæ: inter ſimplices, laudantur aqua myrthillorum, aqua prunellorum agreſtium, ex quibus acacia conficitur; tum etiam aqua è ſorbis immaturis, & è cornibus auſterioribus extracta. Ex compoſitis autem ſequens.

℞. Fol. lentiſci, ſummach caudæ, equinæ, burſæ paſtoris, centinodiæ, ſummitatum rubi, & quercus an. M. j. nucum cupreſſi viridium, gallarum, corticis granatorum, corticis glandium an. ℥. j. roſarum rubrarum, balauſtiorum an. p. ij. maſticis, boli armenæ, terræ ſigillatæ, vitrioli, aluminis an. ℥. ß. aquæ ferratæ pintam vnam, aceti ℥. iij. contuſis contundendis, & inciſis incidendis, infundantur per tres, aut quatuor dies; deinde deſtillentur in balneo Mariæ, & aqua à phlegmate ſeparata. Seruetur ad vſum, tum per fotum, tum per iniectiones. Decocta etiam idem præſtabunt ex prædicta materia parata, & efficaciùs etiam, cùm maior vis ſit in decoctis, quàm in aquis: vel.

℞. Summitatum lentiſci, & ſumach an. M. j. acaciæ hypochiſtidos, an. ℥. j. baccharum myrthi, & lentiſci contuſarum, maſtichis, & aluminis an. ℥. ß. decoquantur addendo

poſt refrigerationem terræ ſigillatæ, & boli armeni an. ℥.j. colentur poſt infuſionem pro fotu frigido, & iniectione tepida in principio, deinde frigida cum pauco vino tortiuo, vel auſtero.

℞. Aquæ prunellorum agreſtium, vel myrthillorum ℥. vj. boli armeni, & terræ ſigillatæ an. ℥. ß. miſceantur, & deinde colentur pro fotu & iniectione. Hîc autem obſeruandum, remedia interna præcedere debere externa, & ſequens peſſarium etiam immittendum ante fotum externum.

℞. Maſſæ empl. contra rupturam, vel de maſtiche ℥. ij. malaxentur cum oleo lentiſcino addito puluere maſtiches, terræ ſigillatæ cum pauca quantitate acaciæ, & formentur peſſaria conuenientis magnitudinis immittenda alternatim cum filo. Alij laudant lanam ſæpiùs inſuccatam liquore acaciæ, hypochiſtidos, & aluminis, ac deinde aſperſam puluere maſtiches, nucum cupreſſi, & terræ ſigillatæ, & linteolo inuolutam. Tandem ſuffitus conuenient ad adſtringendum, & firmandum vterum.

℞. Maſtiches, thuris, ladani, acaciæ an. ʒ. ij. roſ. rubrarum, balauſtiorum an. p. ij. nucum cupreſſi, gallarum an. ʒ. j. fiat omnium puluis, & cum muccilagine gummi tragachanti extracta in aqua prunellorum, & roſarum formentur trochiſci ad ſuffitum vuluæ, affuſo etiam aceto ſuper laminam ferream ignitam. Ita coarctatis partibus venereis doloris ſenſus neceſſariò conſequetur in coïtu; impoſſibile ſiquidem eſt, vaſa venerea ita conſtricta dilatare ſine doloris ſenſu: quòd ſi magnus non ſentiatur, in congreſſu ſimulandus erit clamoribus. Sed nunc ad cruentationem veniendum. Eruptio ſanguinis, vel eſt ſupponenda per appoſitionem linteoli cruenti inter nates & chamiſiam, vel actualiter excitanda: quod duobus modis fieri poterit; Primò cum veſicula pulli, aut piſcis ſanguine plena, & in ceruicem vteri immiſſa; coarctato deinde orificio cum fotu adſtringente, in quo boli armeni ℥. ß. diſſoluta fuerit: Secundò cum hirudinibus octo, vel decem labiis vuluæ admotis; dum nimirum ſiſtitur ſanguis poſt morſuras, cruſtæ generantur, quæ poſteà à priapo rigidiori confricatæ, & ſeparatæ in congreſſu ſanguinis guttulas effundunt. Poſtremò ita præparata ad congreſſum Virgine corrupta, de moribus cogitandum. Clamare itaque debent, & ſeſe torquere in coïtu; atque ſimulare ſe fugere congreſſum ob conceptum dolorem, nec niſi poſt longam pugnam aditum præbere, vt ita imponant maritis. Atque hæc de Virginitatis corruptæ reparatione dicta ſint. Iam ad Regimen caſtitatis veniendum.

Regimen vniuerſale conſeruandæ caſtitatis in gratiam Virginum.

PErfecta morborum Virginalium hiſtoria, tam theorica, quàm practica, nunc vt illuſtrior euadat tractatus noſter, apponendum eſt regimen vniuerſale conſeruandæ caſtitatis, in gratiam Virginum. Nouum ſanè ſubiectum, & à nemine (quod ſciam) ex profeſſo explicatum. Porrò conſeruatio hæc, vel ſupponit votum Virginitatis, & caſtitatis, vt apparet in Monialibus, & viris religioſis; vel continentiam tantùm ad tempus per modum præſeruationis ad matrimonium vſque, vt conſtat in ſæcularibus. Vtriuſque continentiæ Regimen demonſtrandum, vt ſciant Virgines, tam Religioſæ, quàm ſeculares,

lares, quomodò viuendum ſit, & quæ obſeruanda ad conſeruandam caſtitatem, & ad oppugnandam luxuriam. Hìc autem priuſquàm vlterius progrediamur, inquirendum.

An poßibile ſit, Virginitatem, & caſtitatem ſeruare in naturali ſtatu.

VT ſubiecti iſtius nobilitas cum eiuſdem neceſſitate appareat, examinanda ante omnia, propoſita quæſtio: corrueret ſiquidem omne noſtrum ſtudium, ſuppoſita impoſſibilitate. Qui de conſeruatione caſtitatis dubitant, multa Theologica, & Medica obiiciunt. Primò, Virginitas non eſt iuſſa (vt inquiunt) ſed admonita, & de illius conſeruatione nullum extat præceptum Scripturæ; ſed conſilium tantùm: Ideoque ex iuris vtriuſque decretis continentiæ perpetuæ pœna nemini ſit iniungenda; quòd ſit res ſupra naturæ vſum. Duriſſima ſunt prælia caſtitatis, inquit D. Auguſtinus; vbi quotidiana pugna, rariſſima victoria, præſertim cùm carnis concupiſcentia ſit ignis ardens in lumbis Virginum. Secundò menſium ordinarius fluxus, & ſeminis generatio, eiuſdémque redundantia naturam continuò proritant ad veneris deſiderium; præter obiecta externa, quæ imaginationem mouent. Tertiò partium corporis, & præſertim naturalium functiones aboleri non poſſunt, cùm vnaquæque aut propriam, aut officialem exercere teneatur. Quare remanente potentia generatiua, actū ſubſequi neceſſum eſt, cùm impediri non poſſit, niſi per caſtrationem, quam quidem omnes tanquam extremū ſupplicium refugiunt. Quartò certiſſimum eſt, in muliebri ſexu, ea quæ prohibita ſunt, aut voto, aut præcepto, ardentiùs deſiderari, ob infirmam ſcilicet, curioſam, & luxurioſam etiam mulierum conditionem. Contrà tamen alij, quorum iudicio acquieſcimus nos, poſſibilem eſſe caſtitatis, & Virginitatis conſeruationem exiſtimant. Exempla tam profana Virginum Veſtalium, quàm Chriſtiana Monialium, & Religioſorum virorum iſtius opinionis veritatem confirmant. Verùm vt illius reſolutio magis eluceſcat, ſequentia iacienda ſunt fundamenta.

Primum fundamentum.

REgimen conſeruandæ caſtitatis duplex agnoſcendum eſt; vnum Theologicum, alterum verò medicum. Quod ad Theologicum ſpectat, Virgines oportet eſſe armatas ſpiritali gladio ad pugnandum, ſicuti veteres deas ſuas Virgines armis induebant; & quemadmodum Aſtronomi ſignum Virginis locant inter Leonem & Libram, ita Virgines oportet eſſe ſeptas fortitudine, & temperantia ad ſeruanda Virginitatis lilia. Arma autem ſpiritualia erunt ſub diuina gratia orationes, ieiunia, meditationes, exempla, & ſimilia, quæ à Theologis proponuntur: fugere etiam debent Virgines, quæ caſtitati inſidientur, vt ſunt deliciæ, in quibus Virginitas periclitatur; & feneſtras aurium, ac oculorum obſerare, pactúmque cum illis facere, ne videant, & audiant quæ videre, & audire non debent. Denique viuere ſecundùm regulas Religionis. Quòd ſi naturales igniculi vincant omnem vitæ Religioſæ auſteritatem, tunc ad Regimen Medicum veniendum erit.

Secun

Secundum ſundamentum.

REgimen Medicum non ſolùm à ratione vitæ conuenienti dependet; ſed etiam ab idoneo remediorum Pharmaceuticorum, & Chirurgicorum vſu; itaut ea omnia fideliter præſcribantur, quæ corpora extenuare, & refrigerare, humores calidiores excludere; ſanguinis ſeminiſque redundantiam imminuere, partiúmque genitalium feruorem extinguere poſſint. Sic nimirum corruent omnia veneris deſideria in ſanctis Virginum templis, & quaſi abolita iacebit coëundi libido in illis, quæ propter regnum Dei ſpiritualiter ſe in hoc mundo caſtrauerunt. Quòd ſi quis obiiciat, vanas eſſe, & inutiles indicationes illas generales in illis Virginibus, quarum natura eſt frigidior, vel húmidior etiam in ætate iuuenili, ac proinde inepta ad coitum appetendum; Reſpondendum eſt, regimen noſtrum vniuerſale pati poſſe exceptionem, & moderationem etiam, ſecundùm variam corporum Virginalium diſpoſitionem. Neque enim exiſtimamus nos, Virgines omnes natura ſalaces eſſe; ſed aliàs aliis ad venerem magis, vel minùs diſpoſitas pro ratione temperaturæ, ætatis, regionis, & regiminis. Supereſt, vt concludamus, conſeruationem Virginitatis, & caſtitatis difficilem quidem eſſe; ſed tamen poſſibilem, ſub vtriuſque regiminis, Theologici ſcilicet, & Medici obſeruatione. Neque obſtant propoſitæ obiectiones, cùm earum ſolutiones pateant ex ſuppoſitis fundamentis. Nunc autem vt illuſtrior euadat concluſionis iſtius veritas, quæſtio ſequens de victu attenuante, & refrigerante examinanda.

An victus Virginum ad conſeruandam caſtitatem debeat eſſe attenuans, & refrigerans.

MEdica caſtitatis conſeruatio à tribus dependet. Primò à Diæta conuenienti; Secundò à Pharmacia; Tertiò à Chirurgia. Diæta, ſeu viuendi ratio Virginalis duplex inſtituenda; vniuerſalis vna, quæ ſuas habeat regulas generales; altera verò particularis, quæ ſingularum rerum non naturalium vſum explicet. Inter regulas autem generales hæc prima, & præcipua erit; vt ſcilicet victus ratio ſit tenuis, & refrigerans ad carnis macerationem, & ad extinguendos venereos ardores præſcribatur. Verùm cùm hæc viuendi lex varias patiatur difficultates, audiendi ſunt qui contrarias, & authoritates, & rationes obiiciunt. Primò, inquiunt, Diæta tenuis ex Hippocratis doctrina tantùm ægris, non autem ſanis debetur. Secundò maior eſſe debet vitæ, quàm caſtitatis reſpectus in Diætæ præſcriptione. At Diæta tenuis dum conſeruat caſtitatem, deſtruit vitam. In iuuenili ætate probatur per contraindicationem ætatis, & principiorum vitæ. Vt enim ſenes faciliùs ieiunium ferunt in ſenili ætate ob caloris natiui paupertatem, & partium debilitatem; cùm ſeſe exercere non poſſint; ſic contrà, iuuenes cùm plurimum habeant calidi innati, & multùm ſeſe exerceant; plurimò indigent alimento ad reſtaurationem triplicis ſubſtantiæ, & ad conſeruationem principiorum vitalium. Ne igitur langueant vires, & vitæ principia, liberalior vita præſcribenda. Tertiò addunt, Virgines hydropotas eſſe & Moniales ſæpiùs vigilare, viribuſque & robore indige-

indigere, vt diuino officio inſeruire valeant, & religionis auſteritatem ferre; ac proinde victum tenuem conuenire non poſſe concludunt, cùm corpora extenuet, & vires deſtruat. Quartò frigida Diæta conſeruationis regulam per ſimilia interuertere videtur, cùm calida temperies iuuencularum; calida potiùs indicet. Præterea ſi conueniret Virginibus tenuis, & frigida Diæta, ceſſaret purgatio menſtrualis in illis ob defectum ſanguinis non ſine maximò ſanitatis detrimento: Cùm ſanitas in muliebri ſexu ſine naturali illa purgatione integra ſubſiſtere nequeat. Denique obiiciunt, alimenta frigidiora, & flatuoſa, qualia ſunt poma, radices, legumina, quæ religioſis perſonis conceduntur, ad venerem excitant, & quòd expellant calorem, & flatus ad inferiores ventris partes: contrà verò, calida remedia venerea deſideria extinguere, vt notum eſt de ruta, agno caſto, & ſimilibus.

Nos tamen contrà, victum refrigerantem, & attenuantem, non quidem conſtrictè, ſed conuenienter conſideratum Virginibus votum caſtitatis ſeruantibus, aliiſque caſtè viuere deſiderantibus, conuenire exiſtimamus. Vt autem iſtiùs opinionis veritas appareat, ſequentia iacienda ſunt fundamenta. Primum, victus tenuis dupliciter conſiderandus; Medicè ſcilicet, & Theologicè: Secundùm Medicos adhuc, vel communiter pro parca, & ſobria viuendi ratione, quæ ſanis, & ægris communis eſſe poteſt; vel proprie: atque hæc ex Hippocratis natura ægrotantibus debetur; ſuntque illius quatuor gradus; Diæta ſimpliciter tenuis, in qua ptiſanna datur, conſtituit primum gradum; exquiſita verò, in qua eadem conceditur in minori quantitate, ſecundum; tenuiſſima, in qua mellicratum tantùm datur, tertium gradum facit: extrema, in qua nihil prorſus, quartum. Secundùm Theologos autem, Diæta tenuis, id eſt, parca, & moderata, duplex eſt, quæ ſanis debetur; vna ordinaria, in qua viuere ſolent perſonæ Religioſæ ſecundùm regulas Religionis, obſeruando ieiunia præſcripta, & abſtinendo ab alimentis prohibitis: hæcque viuendi ratio ſufficiens eſt ad vires tuendas, & ad ſanitatem conſeruandam: vel extraordinaria, dum tenuiori, & parciori viuendi ratione ſeſe extenuare coguntur, vt ita vincant omninò, & extinguant venerea deſideria. Secundum, Virgines ſpectandæ, vel prout ſæculares ſunt, vel prout Moniales; & vtræque vel in ſalubri, vel in morboſo ſtatu: Seculares, vt caſtitatem conſeruent, Diætam particularem poſteà deſcribendam obſeruare poterunt. Moniales etiam eamdem, ſub regulis tamen, & legibus Religionis, quam profitentur: quòd ſi in ſtatum morboſum incidant, tunc ſecundùm Medicorum conſilia viuere tenebuntur, cùm neceſſitas ordinarias viuendi leges ſubuertat: neque eſt, quòd aliquis tenuem illam viuendi rationem accuſet, cùm ſufficiens ſit: neque enim ita extenuandas Virgines cenſemus, vt in illis langueant vitæ principia, earúmque vires penitus proſternantur: ſed ſobriè, ac mediocriter nutriendas, ac reficiendas, cum reſpectu tamen ætatis, & temperamenti. His ita iactis fundamentis, ſupereſt vt concludamus, Diætam refrigerantem, & attenuantem communiter vſurpatam pro medioc̃ri, & ſobria viuendi ratione Virginibus ad caſtitatis conſeruationem conuenire. Quod ad propoſitas obiectiones attinet, patet

ſolutio ad primam, ſecundam, & quartam ex ſuppoſitis fundamentis; cùm mediocriter tenuis Diæta ſufficiat ad nutritionem Virginum, & ad menſium profluuium promouendum. Ad tertiam dicendum, eiuſmodi Diætam non tantùm eſſe conſeruatiuam, ſed & correctiuam; Ideóque licere ad vſum refrigerantium confugere, cùm temperies calidior iuuencularum refrigeratione indigeat: neque exiſtimandum, vt vltimæ obiectioni ſatisfaciamus, frigidiores fructus ad venerem prouocare per ſe, ſed tantùm per accidens, in bene habentibus; dum in minori quantitate vſurpantur; vt de pomis notum eſt: ſic etiam calida medicamenta venerem aliquando accidentariè extingunt, abſumendo genituram, vt ex ſequentibus manifeſtum erit. Sed iam ad particularem Diætam veniendum.

Diæta Virginum particularis ad caſtitatis conſeruationem.

PRopoſita Diæta ab vſu rerum ſex non naturalium dependet: prouidendum itaque, vt aër ſit frigidus, & ſiccus; potus erit aqua fontana, vel ptiſana ex hordeo confecta; à vino abſtinendum, cùm Venus ſit Bacchi filia, & cùm aqua potus Virginibus decens ſit & ſalutaris. Quòd ſi concedendum, vino auſtero adſtringente vtendum, optimè diluto, in quo folia ſalicis, aut ſemen agni caſti per noctem macerata fuerint, panis furfuraceus conficiendus: Deinde ciborum delectus habendus; fugienda, quæ plurimum nutriunt, vt ſunt carnes caponum, perdicum, phaſianorum, columbarum auicularum, lepuſculorum, & ſimilium, paucúſque cibus, & pauci nutrimenti adminiſtrandus. Caro bouina, & veruecina in mediocri quantitate concedenda, eáque aceto, vel ſucco limonum tincta, vt & aliæ carnes; cùm hæc duo venereas cupiditates proſternant: pedes animalium conueniunt cum aceto etiam, vt & piſces, exceptis oſtreaceis: ſalita nocent, & proritant ad venerem, cum Venus ex ſpuma maris genita ſit; conceduntur tamen in pauca quantitate, vt & oua; iuſcula herbis refrigerantibus alterari debent, lactuca, portulaca, oxalide, endiuia, cichoreo, & ſimilibus: Melones, cucurbitæ, ceraſa, poma, pruna, mala granata, cotonea, vuæ recentes, meſpila, & ſimilia conueniunt. Arcenda autem ſequentia, nuclei pinei, dactyli, ficus, piſtaceæ, amygdala, & radices bulboſæ. Quod ad legumina ſpectat, concedenda, dum multùm coquantur, & radices etiam vulgares, vt ita longiori coctione, flatus diſſipentur. Labor, & exercitatio conuenient ad fugandum otium, vt ita pereant cupidinis arcus. Somnus moderatus eſſe debet, imò paucus, cum per ſomnum corpora calidiora, & humidiora euadant: culcitramenta ex foliis ſalicis, & viticis cum tela canabina confecta dormituris Virginibus Monialibus ſubſternenda erunt ad refrigerationem renum, & genituræ extinctionem: Sic mulieres Athenienſes, quæ ſacris Cereris miniſtrabant, teſte Dioſcoride, ſuper viticem dormire ſolebant, vt caſtitatem ſeruarent. Alij renes lamina plumbea muniendos cenſent. Quod autem ad animi mores ſpectat, auertendæ erunt omnes cogitationes rerum venerearum, lectiones etiam, & ſermones, tum picturæ, & luxorioſa ſpectacula amouenda à viſu, & auditu; atque obiicienda quæ triſtia, & tragica apparent, aut quæ odium,

& horrorem in venerem concitant. Denique continenda anima in orationibus, colloquiis,& meditationibus ſanctis, atque exemplis ſanctarum Virginum excitanda, ad vitæ puritatem, & continentiam; ſecretas autem carnis macerationes relinquimus libenter; vt ad Pharmaciam veniamus.

Remedia generalia,& particularia è Pharmacia deprompta ad caſtitatis conſeruationem.

PHarmacia in conſeruatione caſtitatis ſecundum obtinet locum; tanta enim eſt aliquando carnis reſiſtentia ob naturæ ſalacitatem, vt ſola victus ratione non poſſit vinci. Quare tunc ad remedia Pharmaceutica confugiendum. Horum autem duæ nobis erunt claſſes; Prima,purgantium, vt ita acriores, & calidiores humores, à quibus maſſa ſanguinea, & partes naturales inflammantur,vacuentur; idque caſſiæ,rhabarbari, aut alius medicamenti purgantis ſimplicis, vel compoſiti miniſterio; quod Medicorum inſeruientium prudentiæ, & experientiæ præſtandum committimus. Secunda, aliorum, quæ venereas cupiditates extingunt: multa autem laudantur ab authoribus noſtris, quorum quidem omnium alia conueniunt in hoc caſu, quia abſumunt genituram, idque ſiccitate, vel proprietate; vt agnus caſtus, ſeu vitex,ruta,anethũ, cannabis ſemen; coryandrum, calamentum montanum,corallus,ſmaragdus, & ſimilia. Alia verò quatenus refrigerant, vt cicuta, hyoſciamus, nymphea, ſalix, lactuca,portulaca: nonnulla vtroque modo, vt camphora, de quibus omnibus ſigillatim agendum, priuſquàm vtendi modum, & formulas apponamus.

De vitice, ruta, anetho, & cannabis ſemine.

MIrabilis videtur viticis facultas in hoc caſu, cùm nimirum excalefactorias vires habeat, & purgationes menſtruales moueat, ex Dioſcoride cap.117.lib.1. & cùm ex Galeno 6. ſimpl. med. tenuis ſit ſubſtantiæ, & acris, calidæque ſit temperaturæ in tertio ordine; à ratione aliena videtur ſuppoſita proprietas viticis, ad oppugnandam venerem: iidem tamen Dioſcorides, & Galenus iiſdem in locis viticem genituram extinguere, & venereos ardores compeſcere declarant; ac proinde Agnum, id eſt, caſtam plantam appellari. Cohibet, inquiunt,ſemen viticis in venerem impetus, & folia, ac flores illius idem præſtant, & propterea, vt iam dictum fuit, mulieres Athenięſes in Theſmophoriis, id eſt, ſacris Cereris; cubilibus folia viticis ſubſternebant. Nos ſanè viticem hunc præſtare effectum,non per ſe, ſed per accidens exiſtimamus; proprietate ſcilicet, cum concurſu tamen ſiccitatis. Neque enim hoc aut calida illius temperies, aut tenuis eiuſdem ſubſtantia efficere poteſt, cum alia medicamenta in eodem gradu calida, & ſicca idipſum non præſtent. Idem ſentiendum de ruta, & de anetho; Cùm nimirum genituram cibo, & potione extinguant, vtriuſque ſemina, & comæ decocta; & nihilominus calida ſint, acria, & amara; potiſſimùm ruta per ſe venerem oppugnare credendum non eſt. Admirandus etiam idem effectus in cannabis ſemine; adeo nimirùm exſiccat teſte Galeno 8.ſimpl. medicamentorum, vt ſi pluſculum edatur, ſeminalem materiam abſu-

mat. Contrarium tamen efficere in gallinis docet Matthiolus commentario in Dioſcoridem. Nam largiùs commenducatum, & deuoratum à gallinis oui feraciores reddit, teſte experientia.

De ſmaragdo, & corallo.

SMaragdum caſtitatem ſeruare proprietate ſpecifica, & in coitu frangi affirmant naturaliſtæ, actùmque venereum impedire: Verùm quàm aliena à veritate ſit ſuppoſita illa facultas, docet experientia; vt fabuloſam itaque, & ſuperſtitioſam reiiciendam eſſe cenſemus. De corallo aliter ſentiendum, cùm teſte Dioſcoride, ſeminis profluuia, albóſque mulierum fluores curet, nocturnaſque pollutiones arceat; idque frigiditatis, & ſiccitatis miniſterio.

De cicuta, hyoſcyamo, nymphæa, ſalice, lactuca, & aliis.

CIcutam vt potentiſſimum remedium ad inhibendam venerem nonnulli laudant. Dioſcorides cap. 74. lib. 4. herba, inquit, cum coma trita, & teſtibus circumlita, libidinum imaginationes in ſomno compeſcit; & genitale reſoluit, atque pueris præſtat, vt eorum teſticuli cibum non ſentientes contabeſcant. Audacius D. Baſilius inſignis Theologus, & Medicus ſcribit, ſe vidiſſe quaſdam quæ potione cicutæ extinxerunt rabioſas cupiditates. Relatum etiam eſt, ſacerdotes Athenienſes vſu cicutæ libidinis incendia extinguere conſueuiſſe. Alexander ab Alexandro poſt Diuum Hieronymum contra Iouinianum lib. 4. genialium dierum cap. 17. hierophantæ, inquit, pontificatum adepti cicuta ſe caſtrabant; ſacra enim maxima caſtimonia tractanda eſſe oſtendebant. Quæ ſanè omnes authoritates, & hiſtoriæ veritatis fidem mihi dubiam reddunt. Ipſe nimirum Dioſcorides, & cum eo Galenus, & omnes Medici, cicutam præſentaneum eſſe venenum docent, & euentus id ipſum confirmat. Socratis etiam hiſtoria, tum etiam & alia à Matthiolo propoſita cuiuſdam ruſtici, qui loco paſtinacæ ſylueſtris cicutam eſitauerat, & mortuus eſt; non video, quomodò cicuta tutò præſcribi poſſit; niſi tamen cum conuenienti præparatione, & in pauca quantitate. Quare vt liberè dicam quod ſentio, internum cicutæ vſum, tanquam ſuſpectum, reiiciendum cenſeo; neque vnquam, aut illius ſuccum exhibendum, aut herbam commedendam exiſtimo. Extrinſecùs autem puto liberè poſſe admoueri, & idem de hyoſchyamo, papauere, & ſimilibus cenſeo. Quod autem ad nymphæam ſpectat, & ad ſalicem, diſpar eſt ratio; cùm hæc per ſe conueniat extrinſecus, & intrinſecus ſine periculo, & cum alimentis; & vt lactuca, portulaca, plantago, & ſimilia. Nymphæa, inquit Dioſcorides, cap. 131. lib. 3. contra veneris inſomnia bibitur, & ea prorſus adimit, potáque aliquot diebus genitale infirmat, & idem præſtat ſemen potum. Galenus 8. ſimpl. Dioſcoridis opinionem confirmat. Salicis etiam folia trita, & pota, & ſumpta per ſe, & cum aqua præſtant mulieribus, ne concipiant, teſte Dioſcoride cap. 17. lib. 1. Plinius idem refert cap. 9. lib. 24. folia ſalicis, inquit, contrita, & pota libidinis intemperantiam coercent, atque in totum vſum auferunt ſæpiùs ſumpta; & ideo Moniales quæ caſtiſſimè viuere deſiderant, hoc tempore foliis ſalicis vtuntur, & cubilia etiam ſubſterne-

re ſolent; vt olim Virgines quæ Cereris ſacris inſeruiebant vitice vtebantur.

De Camphora.

SVpereſt iam Camphora; ſuccus ille, ſeu liquor vegetalis arboris cuiuſdam, de cuius temperie, & viribus certant inter ſe Medici noſtri. Alij enim calidam volunt ob acrem, tenuem, ac penetrantem illius facultatem, & quòd in aquam proiecta exardeſcat, & inflammetur: alij frigidam, quòd inflammationibus oculorum conferat, & venereas cupiditates penitùs extinguat. In eo tamen conueniunt omnes, vt exiſtiment camphoram generandi virtutem proſternere, & eſſe veluti ligaturam, ac vinculum veneris. Nos verò vt diſſentientes de temperie camphoræ opiniones conciliemus, duplicem ſubſtantiam in ea agnoſcendam eſſe exiſtimamus, vt in aceto, rhabarbaro, roſis aliiſque medicamentis, in quibus contrariæ qualitates vigent; vnam calidam, quæ camphoram reddit penetrantem, acrem, & inflammabilem; aliam verò frigidam, cuius miniſterio venerem oppugnat, & inflāmationibus oculorum prodeſt. Obſeruandum autem hîc, tutiorem eſſe camphoræ vſum in Monialibus, & perſonis Religioſis, quàm in Virginibus ſæcularibus, quæ ad tempus tantùm caſtitatem ſeruare deſiderant, cùm generandi facultatem penitus aboleat camphora imprudenter vſurpata. Conſulentis itaque Medici erit, pro conditione perſonarum cum moderatione, & correctione illius vſum præſcribere. Sed iam ad formulas veniamus.

Formulæ internorum, & externorum remediorum ad caſtitatis conſeruationem.

REmedia Pharmaceutica, quæ ad caſtitatis conſeruationem faciunt, nobis erunt interna, vel externa; ſimplicia, eaque & compoſita. Interna, aquæ, potiones, ſyrupi, conſeruæ, opiatæ, emulſiones: Externæ; fomenta, balnea, linimenta, ſuffitus. Inter aquas ſimplices, laudantur aquæ nymphææ, ſalicis, lactucæ, plantaginis, portulacæ per ſe ad ℥. ij. vel ℥. iij. mane; quia refrigerant, & aquæ viticis, rutæ, calamenthi montani, anethi; quia abſumunt ſemen in pituitoſis naturis: rarò enim in calidioribus vtendum: vel fiat potio hoc modo.

℞. Aquæ nymphææ, vel ſalicis, vel viticis ſecundùm conditionem temperierum ℥. iij. coralli rub. præparati ʒ. j. cum ℥. j. ſyrupi acetoſæ ſimpl. vel de limonibus. fiat potio. Capiat mane ieiuno ſtomacho.

Aquæ compoſitæ validiores, & efficaciores multò erunt ſecundùm ſequentes formulas.

Aqua refrigerans partes venereas.

℞. Fol. nymphææ, & ſalicis an. faſcicul. j. fol. lactucæ, endiuiæ, portulacæ, plantaginis, capillarium an. M. ij. ſem. melonum, lactucæ, cucurbitæ, & papaueris albi contuſorum an. ℥. j. florum nymph. & violarum an. p. iiij contundantur leuiter omnia, deinde irrorentur ſucco limonum, & infundantur per viginti quatuor horas; poſtremo deſtillentur in balneo Mariæ, ſeparando aquam puriorem à phlegmate, & addendo pro vnaquaque ℔. aquæ camphoræ ʒ. j. ſeruetur ad vſum.

doſis erit ℥. j. mane ieiuno ſtomacho.

Aqua abſumens ſeminalem materiam in pituitoſis corporibus.

℞. Fol.viticis, & rutæ an. M. iiij. ſummitatum eiuſdem viticis florentis M. ij. ſummitatum anethi, menthæ, calamenthi montani an. M. j. ſem. coriandri, & cannabis an. ℥. j. contundantur omnia, & irrorentur ſucco limonum; deinde poſt infuſionem deſtillentur, vt ſupra in balneo Mariæ,& aqua ſeruetur ad vſum. doſis erit ℥.j. Ex decoctis, vel ſuccis herbarum præſcriptarũ parari etiam poterunt ſyrupi conuenientes, vt ſequitur.

℞. Decocti foliorum ſalicis, lactucæ, ſem. melonum,papau. albi,& florum nymphææ, ac violarum ℔.j. cum ſ.q. ſacchari.fiat ſyrupus ſec.art. addendo ſub finem camphoræ ʒ.j.

℞. Decocti ſummitatum florentium viticis ℔.j. cum ſ. q. ſacch. fiat ſyrupus aromatizatus ℥. ß. ſem. coriandri ſeruetur ad vſum per ſe ex cochleari, vel cum aquis præſcriptis. Emulſiones etiam ſequentes vtiles erunt.

℞. Quatuor ſem. frigidorum maiorum, lactucæ, papaueris albi an.℥. ß. contundantur in mortario marmoreo, affundendo decocti ſalicis, lactucæ, capillarium,quod ſuff.deinde colentur in colatura ℔.j. adde ſyrupi viol. ℥. iiij. camphoræ ℈. ß. fiat emulſio pro quatuor doſibus matutinis. Conſeruæ florum nymphææ viol.& ſumm. viticis laudantur,tum etiam opiata ſequens.

℞. Conſ.flor.nymph. viol.& ſummit.viticis florent.an.℥.j. fragmẽtorum ſmaragdi, & corالli rubri præparati an.ʒ.ij. ſem. coriandri, viticis an.ʒ.j. cum ſyrupo de limonibus.fiat opiata. Doſis erit ℥.ß. ſuperbibendo hauſtum aquæ alterutrius præſcriptæ.

Remedia particularia.

MAtthiolus laudat vinum, in quo mullus piſcis immerſus fuerit, potum ad veneris extinctionem. Nos verò exiſtimamus, ſyrupum violatum, vitriolatum, & cum aqua præſcripta potum, efficaciùs venereos ardores extinguere. Externa remedia erunt, fomenta, balnea, linimenta, ſuffitus, fomenta ex decocto fol. nymphææ cum floribus ſalicis, lactucæ,papaueris albi,hyoſciami, cicutæ, viticis, rutæ, & ſimilibus parari poſſunt, addito aceto in diſſolutione cum pauca camphora. Iniectiones etiam ex eodem decocto prodeſſent, niſi pudor Virginalis, & caſtitatis reſpectus contraindicarent. Idque obſeruandum,externa illa remedia in viris efficaciora eſſe, quàm in Virginibus,cùm habeant teſticulos extrinſecus pendentes. Laudant etiam authores noſtri ſuccum lactucæ,nymphææ,ſalicis,& cicutæ etiam cum pauca camphora teſtibus admotum, vt & oleum papaueris, atque hyoſciami. Balnea refrigerantia pro Virginibus parabuntur ex aqua fluuiali; ſed potiſſimùm ex decocto præſcriptarum herbarum cum roſis recentibus; idque ſine calore, & ſudore: poſt exitum autẽ à balneo inunctiones renum ex vnguento roſato camphorato, aceto ſæpiùs loto conuenient; tum etiam alia linimenta confecta ex ſuccis ſalicis, lactucæ,nymphææ,& ſimilium cum vnguento refrigerante Galeni, addita camphora. Denique ſuffitus ſuperſunt.

℞. Summit. ſiccarum viticis, rutæ, anethi an. M. j. ſem. viticis, coriandri, papaueris albi, lactucæ an.

℥.j. fiat omnium puluis, & cum muccilagine gummi tragacanthi formentur trochiſci ad ſuffitum partium muliebrium.

De Chirurgia.

POſtremum locum in caſtitatis conſeruatione obtinet Chirurgia: multis autem modis, in hoc caſu conferre poteſt. Primò per venæ ſectionem ſæpiùs iteratam, cùm ſanguinis extractio vniuerſum refrigeret corpus, & cauſam ſeminis antecedentem ſubſtrahat: celebranda tamen pro ratione virium, ætatis & temperamenti. Secundò, vt volunt quidam, per ſectionem venarum, quæ retrò aures ſunt; quòd ſeminis materiam à cerebro per eaſdem venas fluere in teſtes credant, & ea eſt Hippocratis ſententia lib. de aëre, locis, & aquis; vbi induci ſterilitatem ex abſciſſione illarum venarum teſtatur. Paracelſus eiuſdem videtur eſſe ſententiæ, dum imaginationem conficere ſemen in cerebro docere conatur, libello de hominis generatione. Cerebri & oculorum imbecillitas, quæ coïtum conſequitur, idipſum videtur confirmare, tum etiam ſuffumigatio cerebri cum Tabaco, eò quòd venerem infirmet potentiſſimè. Nos tamen huic opinioni aſſentiri non audemus, cùm ſemen ſpiritualiter tantùm à cerebro, vt & ab aliis partibus licet efficaciùs promanare, cum vniuerſa Medicorum familia cenſeamus. Tertiò per admotionem hirudinum, & cauteriorum conferre poteſt Chirurgia. Denique per caſtrationem; ſic apud Lucianum in gratiam Syriæ Deæ multi ſe caſtrabant, vt in templo conſuetudinem haberent. Eiuſmodi autem caſtratio duplex, vna ſpiritualis, & Theologica, quæ in animæ puritate conſiſtit, de qua ſcriptum eſt in ſacris literis: Beati qui propter regnum Dei ſe in hoc mundo caſtrauerunt. Altera corporea, & Medica, quæ vel ad refrigerationem, & marcorem teſtium, vel ad attritionem eorumdem, vel ad abſciſſionem refertur. Atque hæc caſtratio artificialis, in viris quidem facilis eſt, in mulieribus autem difficilis, & ferè impoſſibilis, cùm latentes habeant teſticulos. In aliis tamen animalibus fœmellis, vt in caniculis, aliiſque ſæpiſſimè ſine damno perficitur. Verùm cùm eiuſmodi caſtratio artificialis prohibita ſit, nec liceat caſtratis ſine gratia diſpenſationis diuino inſeruire officio, non eſt quòd illius praxim conſulamus. Sed iam tempus eſt, vt huic de morbis Virginum, & de conſeruatione Caſtitatis operi cum gratiarum actione finem tandem imponamus.

Finis Tractatus de Morbis Virginum.

FRAN

FRANCISCI RANCHINI, CONSILIARII, MEDICI, ET PROFESSORIS REGII, CELEBERRIMÆQVE VNIVERSITATIS Monſpelienſis Iudicis & Cancellarij,

ΓΗΡΟΚΟΜΙΚΗ; De Senum conſeruatione & ſenilium Morborum Curatione.

PRÆFATIO,

Subiectum Gerocomicæ, illiúſque vtilitatem, & neceſſitatem declarans.

QVAM præclara, & illuſtris, quàm grauis, & difficilis, quámque vtilis, & neceſſaria ſit ea Medicinæ practicæ pars, γεροντομικὴ dicta, quæ tam circa Senum conſeruationem; quam circa ſenilium morborum curationem verſatur, norunt Medici, qui Senum curam habuerunt, tum etiam & alij, qui perpetuas eorum querelas audire, moréſque acriores & grauiores experiri conſueuerint. Neceſſitatem tum naturæ deficientis reſpectus indicat, tum etiam labores, dolores, & languores, quibus ferè continuò tentantur Senes. Tantis enim, támque variis morborum miſeriis expoſiti ſunt in occaſu illo vitæ, vt perpetuo Medicorum auxilio egere videantur. Vtilitatem publica conſideratio declarat, cùm à Senum conſeruatione, rerum œconomicarum, & politicarum adminiſtratio dependeat. Difficultatem non ſolùm Senum moroſitas demonſtrat; ſed potiſſimùm maiorum noſtrorum, & neotericorum etiam negligentia. Tam enim miſerè, támque ſteriliter, de Senum conſeruatione, ſeniliúmque morborum curatione ſcripſerunt, vt non ſolùm inculta appareat; ſed etiam ferè ſuppreſſa, aut ſepulta iaceat, nobiliſſima ea Medicinæ pars. Grauitatem iſtius ſubiecti, natura, éaque veneranda, licet ingra

ingraneſcens ætas Senum oſtendit. Tandémque præclaram etiam, atque illuſtrem Gerocomicam noſtram eorumdem conditio reddit, cùm tanquam dij humani, conſilio, prudentia, & experientia ſint commendabiles. Agedum igitur, ſub diuini numinis gratia, tam illuſtre, tam graue, tam difficile, támque vtile, & neceſſarium opus alacriter aggrediamur; & qua ratione, tum Senum conſeruationi incumbendum, tum ſenilium morborum generationi occurrendum, qua methodo iam genitorum miſeriis ſuccurrendum ſit, doceamus. Verùm quia obtinuit conſuetudo, vt in operis cuiuſque ingreſſu generalia quædam præmittantur, quæ veluti lucem, & gratiam ſubſequenti doctrinæ præbeant; ideò de Gerocomicæ officio, vt de ſenectutis, ſeniique natura, differentiis, & terminis, quædam erunt explicanda, priuſquam nobiliſſimam iſtam Medicinæ practicæ partem Senum conſeruatricem, morborúmque ſenilium curatricem diuidamus, ac deinde diuiſam ordinatim perſequamur.

Quid Gerocomica, & ſub qua Medicinæ parte contineatur.

GErocomica artis Medicæ curatricis pars eſt, quæ præeſt ſanitati Senum, & curationi morborum Senilium. Gal. cap. 4. lib. 5. de ſanit. tu. ſed ex profeſſo magis cap. 5. lib. de maraſmo, de Gerocomicæ officio, & munere ita loquitur. Senectutis tabes (inquit) impediri minime poteſt, cùm naturalis ſit, aut ſaltem naturæ opera conſequatur, licet ipſam plurimum remorari poſſimus artis Medicæ miniſterio, quod munus ad Gerocomicen Senum tutricem ſpectat: vt enim analeptica conualeſcentibus debetur, prophylactica valetudinariis, παιδοτροφὴ pueris; ſic Gerocomica Senum vitæ, & ſanitati proſpicit. Incertum autem eſt apud authores noſtros, an ad ὑγιαίνειν, an verò ad θεραπεύειν pertineat hæc Medicinæ practicæ pars. Quamplures, quorum opinioni fauere videtur Galenus 5. de ſanit. tuend. & cap. vlt. artis par. tum etiam Auicenna fen. 3. 1. can. doctr. 3. ſalubris Medicinæ partem eſſe volunt, præſertim cùm nullus ex Græcorum familia de ſenilium morborum curatione priuatim tractauerit. Contrà tamen alij ad curatiuam partem pertinere affirmant; tum quia Hippocrates aphor. vlt. lib. 3. ſenilium morborum ſeriem proponit, tum quia ſenectus per ſe morbus eſt continuus; tum etiam quia Senes perpetuis morborum calamitatibus obnoxij ſunt. Verùm, vt diſſentientes iſtas opiniones conciliemus, exiſtimamus Gerocomicam, mixtam eſſe Medicinæ practicæ partem ex conſeruatoria, & curatiua, atque ab vtráque dependere. Quatenus enim Senes ſanitate ætati congrua, ſed infirma fruuntur ex Galeno; ideo vt conualeſcentes tractandi ſunt, cùm veluti in neutro quodam ſanitatis ſtatu conſiſtant. Dum verò per accidens morbo aliquo ſe[illegible]

ripiuntur, tunc ad therapiam confugiendum eſt. Sed iam cùm iſtius libri argumentum in gratiam Senum ſuſceptum ſit, quid ſenectutis, ſeniíque nomine audire debeamus, explicandum eſt.

De Senectutis, Seniíque natura, & differentiis.

SEnectus variè definiri poteſt, ſecundùm variam ætatis, temperamenti, habitus, principiorum vitæ, & annorum rationem: Primò reſpectu ætatis, poſtrema eſt vitæ humanæ pars, quæ virilitatem conſequitur, & ad occaſum illius extenditur: Secundò ratione temperamenti, definitur à Galeno variis in locis, frigidum, & ſiccum temperamentum annorum multitudine proueniens: ſed malè, quia cùm temperamentum ſit quid adiunctum, & ſuperueniens ſenectuti, generis rationē obtinere non poteſt. Meliùs itáque definietur, per vltimam vitæ portionem, frigida, & ſicca temperie conſtantem; præſertim cùm vita per ætates diſtinguatur; quarum ſingulæ propriam habent temperiem annorum ſpatiis diſtinctam: Tertiò ratione habitus definitur à Galeno ob maraſmum naturalem cap. 1. lib. de mar. Interitus, ſeu corruptio viuentis, præ ſiccitate; ſed malè, cùm ſit potiùs via ad interitum, quàm actualis corruptio, quæ mors eſt. Quare propriè magis dicenda erit, immodica totius corporis ariditas, & conſumptio, eáque naturalis, tum etiam morbifica, & accidentaria aliquando: Quartò ratione principiorum vitæ, ſenectus deficientia eſt virtutis, ob partium corporis, potiſsimúmque cordis, & hepatis refrigerationem, & exſiccationem, tum etiam ob caloris natiui, humidi primigenij, & ſpiritus vitalis conſumptionem. Cùm enim vita, non ſolùm ab hepatis, & cordis officio; ſed etiam à calore innato, humido, & ſpiritu vitali dependeat, continuo calore noſtrum humidum depopulatur; partéſque nobiles, & ancillantes, perpetuo agendi, & patiendi munere fatigatæ debilitantur; hinc fit, vt deficientibus principiis, & arefactis partibus nobilioribus, frigiditas, & ſiccitas introducantur, vnde Senium, tandémque mors per extinctionem principiorum. Porrò obſeruandum eſt, ſenectutis, ſeniíque varias eſſe differentias pro ratione temperamenti. Datur enim ex Galeni doctrina ſenectus ſanguinea, quæ vitalis admodum eſt, & longæua; deinde bilioſa, pituitoſa, & melancholica. Diſtinctio autem iſta contradictionis crimine caret, cum propoſita definitione; licet enim generalis Senum temperies ſit frigida & ſicca ratione ſenectutis; tamen reſpectiuè ſecundùm variam corporum ſenilium diſpoſitionem dici poteſt ſanguinea, bilioſa, & pituitoſa: Secundò Galenus cap. vltimo lib. 5. de ſanitate tuenda tres ſpeciales agnoſcit ſenectutis differentias; Primam, crudam, ſeu viridem appellat, dum adhuc Senes ciuilia negotia obire poſſunt; Secundam, maturam, quæ re vera Senium dici debet; Tertiam, decrepitam, ſeu funeſtam, & exitialem, quod funebri pom-

pa

pa iamiam indigeat. Tertiò datur ſenectus naturalis, quæ ab annorum multitudine, principiorum deficientia, & frigiditatis & ſiccitatis introductione dependet; & accidentaria, quæ vel à calore, & ſiccitate originem habet; qualis apparet in tabidis, & febre hectica laborantibus, vel à frigore, & ariditate: & hæc Senium ex morbo appellatur.

De Senectutis ortu, progreſſu, & termino.

IAm vt ſenectutis natura illuſtrior euadat, de illius ortu, progreſſu, & termino breuiter agendum eſt. Principium Senectutis à virilitatis fine dependet, cùm ætates ſeſe inuicem conſequantur. Et quia hæ non tantùm annorum ſpatiis, ſed etiam corporearum diſpoſitionum varietate diſtinguntur, hinc fit, vt alij citiùs, alij tardiùs ſeneſcant: tamen communiter circa quinquageſimum annum ſeneſcere incipiunt homines: Neque enim hic cum Galeno cap. 2. libr. de maraſmo audiendum illum philoſophum exiſtimamus, qui vt ſenectutis ortum impediret, librum de non ſeneſcendo compoſuerat; cùm eundem & ſenectutis miſeriis expoſitum poſteà viderit Galenus; & nos homines ſeneſcere, & mori quotidie experiamur. Erit igitur nobis annus quinquageſimus principium ſenectutis; progreſſus autem illius deinde paulatim fit per gradus, à viridi ſcilicet ad maturam; & ab iſta ad decrepitam, cuius vltimus terminus mors eſt. Porrò termini illius definitio incerta admodum mihi videtur. Ante diluuium tardiùs ſeneſcebant Patres noſtri; quia longioris vitæ benedictione fruebantur, erátque annus ferè milleſimus terminus vitæ eorum: ſtatim verò poſt diluuium abbreuiata fuit hominis vita, & annus centeſimus vigeſimus tanquam terminus vitæ à Deo conſtitutus, vt patet ex cap. 6. Geneſeos. Regius Pſalmiſta deinde Pſalmo 89. annum ſeptuageſimum, vt communem, octogeſimum verò pro potentioribus tanquam vltimum vitæ terminum agnoſcit: Ex Geographis multi, & ex hiſtoricis quàm plurimi homines inæqualiter viuere in variis mundi partibus demonſtrant; & quoſdam etiam in hoc ſæculo ad centeſimum, ducenteſimum, & trecenteſimum etiam annum vitam prorogare affirmant. Nos tamen quia ſacræ Scripturæ authoritatibus potiùs quàm mundanarum hiſtoriarum monumentis acquieſcendum eſſe exiſtimamus, terminum à regio Pſalmiſta conſtitutum agnoſcimus; præſertim cùm illius certitudinem experientia ordinaria confirmet: Rariùs tamen ſeneſcere homines iam, quàm Dauidis tempore cenſemus: Tum quia natura vniuerſalis iam laſſata, & fatigata quaſi apparet; tum quia particularis langueſcere iam incipit. Si enim vnus ex noſtris ad annum octuageſimum vitam protrahat, infinita puerorum, adoleſcentum, iuuenum, & virorum multitudo in Oriente, Meridie, aut Septentrione vita deficit.

Gerocomicæ ordo, & diuiſio generalis.

Gerocomicæ prima pars.

HIs ſuppoſitis fundamentis, cùm ordo ſit veluti lex, & anima cuiuſlibet doctrinæ, poſtulat nunc illius ratio, vt tractatum noſtrum in ſuas partes diuidamus; & qua ratione inchoanda, & perficienda ſit Gerocomica noſtra, demonſtremus. Vt igitur recta via progrediamur, illam in duas partes generales diſtinguendam cenſemus; Itaut prima ſit omnino diætetica, & conſeruatrix; poſterior verò therapeutica, & curatrix. Rurſum vt illuſtrior euadat vtriuſque doctrina, Diæteticam partem in duas Sectiones diuidendam eſſe cenſemus; ita vt prior de generali Senum Diæta agat, altera verò de regimine particulari eorumdem tractet. Therapeuticam etiam pariter diſtribuendam eſſe in duas Sectiones ſtatuimus; Itaut prima Pharmaciam generalem Senibus neceſſariam, & Chirurgiam etiam contineat; altera verò ſpecialem morborum Senilium curationem complectatur.

Gerocomicæ pars prima Diætetica.

DIætæ tanta eſt neceſſitas in hoc humanæ vitæ curriculo, vt non ſolùm ſanitatis conſeruatio; ſed etiam morborum curatio ab illius officio dependeat. Neceſſitatem illius virium conſideratio demonſtrat; cùm natura nec ſeipſam conſeruare, nec morbos curare ſine viribus poſſit. Diuinus Senex Diætam tutiſſimam, naturæque admodum amicam, & familiarem Medicinam appellat: quinimò reſpectu ægrorum ſemper tentandam eſſe morborum curationem ſub Diætæ miniſterio, priuſquam Chirurgiæ, & Pharmaciæ remedia adhibeantur, conſulit aphor. vlt. lib. 7. Porrò hic Diæta abuſiuè non audienda eſt pro vſu medicamentorum ſudorificorum, aut purè pro abſtinentia ſecundùm ignari vulgi intelligentiam: Sed vel communiter pro vſu rerum ſex non naturalium ſecundum Galenum 3. art. part. vel ſpecialiter pro conuenienti cibi & potus adminiſtratione, ſecundùm Hippocratem 1. aphor. Varia autem eſt Diætæ ratio, non ſolùm ſecundùm variam corporum conditionem, quæ in triplici ſtatu à Galeno in arte parua propoſito apparet: ſed etiam ſecundùm reſpectum regionis, & conſuetudinis, & ætatis potiſſimùm: Non enim eadem & æqualis; ſed prorſus diuerſa imperanda eſt Diæta, tum in quantitate, tum in qualitate, tum etiam in tempore, atque vtendi modo. Inter ſpeciales autem Diætas, quæ ratione ætatis à Medicis noſtris præſcribuntur, quæ ad Senes ſpectat, diligenti cura indigere videtur; cùm Senum conſeruatio in œconomico, & politico ſtatu admodum ſit chara, & neceſſaria.

Iam cùm noſtrum ſit, diligenter huic operi incumbere, qua ratione conſeruandi ſint Senes, demonſtrandum eſt. Priuſquàm autem ordiamur à

conuenienti rerum non naturalium vſu, de Diæta neceſsitate in gratiam Senum quædam ſeſe efferunt excutienda.

An Diætæ ratio ſit Senibus neceſſaria.

M*Vlti ſunt qui diætandi vanitatem accuſant, illiuſque miniſterium Senibus nullo modo neceſſarium exiſtimant. Tum quia pium & humanum eſſe Senes ad mortem inuitare credunt: Tum quia Diætæ ſubſidio longiorem vitam ſpectandam non eſſe, quàm contractā vitæ principia ab ipſo ortu præſcripſerunt, affirmant. Qui audacem illam & prodigioſam tuentur opinionem, Sapientiæ afferunt oraculum, dum exclamat rex ille:* O Mors bonum eſt iudicium tuum defecto ætate, & qui minoratur viribus. *Deinde obiiciunt barbararum gentium exempla, vt Herulorum, Garamantum, Sardorum, Trogleditarum: ſed præſertim Americanorum, qui vt de nouo parentes in ſeipſis regenerent, & à ſenectutis miſeriis vindicent, publicè cum apparatu, & alacritate ab omni æuo, & hoc etiam tempore interficere, & deuorare ſolent. Tertiò, vt Senes voluntario illo, & præcipiti ſacrificio dignos eſſe demonſtrent, miſeram Senum conditionem repræſentant; tum ratione animæ ob delirium, & moroſitatem, cùm aliis & ſibiipſis etiam moleſti ſint; tum ratione corporis, in tempore ſcilicet afflictionis, cùm infinitis morborum calamitatibus torqueantur, ſine curationis ſpe, & cum ratione fortunæ, cùm honoribus ferè ſpoliati langueſcant, & continuò mortis obiecto triſtentur. His rationibus, & exemplis permoti, potiùs ad tumulum inuitandos, & ad mortem incitandos eſſe Senes, quàm ſenectutis calamitatibus diætæ miniſterio ſubiiciendos eſſe volunt. Accedit in ſubſidium humana magis, minùs tamen abſoluta opinio aliorum, qui vt Senilis Diætæ neceſsitatem euertant, illius miniſterium nullius eſſe momenti ad vitam Senum vltra terminum naturalem producendam exiſtimant. Proponunt in primis diuinum decretum à regio Pſalmiſta decantatum:* Conſtituiſti terminos eius (*inquit*) qui præteriri non poterunt: *vnde illud,* Stat ſua cuique dies. *Secundò afferunt luculentiſsimas duas Auicennæ authoritates, dum mortem naturalem cuique indiuiduo deſtinatam eſſe ſecundum primam complexionem vſquè ad præfixum vitæ terminum ſcribit, fen. 1. 1. cano. doctrina 3. cap. 3. tum etiam dum non dari artem, quæ naturalem vitæ terminum prorogare poſsit, pronuntiat fen. 3. 1. cano. doctrina 1. ratio, & experientia id ipſum ſuadent: ſi enim longæuitas à Medicorum prouidentia dependeret, non ſolùm in arte conſeruatoria, & medicatrice peritiſsimi; ſed etiam Magnates, & potentes de vitæ prorogatione admodum ſolliciti artis Medicæ miniſterio diutiùs viuerent, quàm alij; cùm tamen citiùs ſeneſcere, & mori videantur.*

Nos tamen contrà, Diætam Senibus non ſolùm vtilem; ſed etiam ne-

ceſſariam eſſe, tum ad ſanitatis conſeruationem, tum etiam ad longæuitatem conſtanter affirmamus: neque enim deprauato, & iniuſto eorum iudicio acquieſcendum cenſemus, qui exitium & tumulum potiùs deſiderandum, artéque etiam promouendum Senibus volunt, quàm vitam tuendam. Barbara illa exempla, vt impia, inhumana, & à Chriſtianorum moribus naturæque legibus aliena damnamus; cùm vita nihil dulcius ſit, præſertim in vltima illa ætate, quæ ratione prudentiæ, & experientiæ rerum magiſtra dicitur. Mors enim Senibus amarior eſt, quàm iuuenibus, quia vt antiquiſſimæ arbores firmiſſimis radicibus intimis terræ viſceribus infixæ difficiliùs eradicantur; Sic Senes propter habitum, quem in hoc ſæculo longa annorum ſerie cõtraxerunt, ægriùs vltimum illud vale ferunt, quàm iuuenes, qui in florida ætate imaginariæ immortalitatis præſumptione decipiuntur. Terminus autem ille vitæ naturalis à Deo conſtitutus, nec arte, nec arbitriò, aut caſu promouendus, aut violandus; ſed patienter exſpectandus; cùm parricidium tanquam horrendum facinus prohibitum ſit. Neque eſt, quod infirmitates, & miſerias Senum accuſent, cùm viridis negotiis gerendis ſit aptiſſima, & matura conſilio, iuſtitia, & religione venerabilis. Quod ſi Seniles morbi tunc temporis vigeant, vrgeántque, Gerocomica à Galeno commendata ſeſe offert in ſubſidium. Sola decrepita langoribus, & mortis horrori expoſita remanet. Tuncque bonum eſt illius iudicium iuxta Sapientiæ oraculum, in occaſu illo vitæ, vt ſecundum naturæ decretum corpus in terram, vnde eſt, reuertatur, & ſpiritus euolet ad Deum, qui dedit illum.

Quod autem ad vitæ prorogationem ſpectat, etiam in Senibus Diætæ & Pharmaciæ miniſterio poſſibilem eſſe affirmamus. Iſtius opinionis authores, & fautores ſunt, qui de retardanda ſenectute, & vita proroganda ſcripſerunt. Sed præſertim Galenus noſter lib. de maraſmo cap. 2. vbi ex profeſſo licet ſenectatem impediri non poſſe ingenuè fateatur, remorari tamen Gerocomicæ opera affirmat. Authoritas, ratio, & experientia Galeni ſententiam confirmant. Primò ſacra Scriptura ſobriè viuentibus longæuitatem pollicetur; contrà guloſis vitæ breuitatem. Propter crapulam multi obierunt, inquit Salomon, qui abſtinens eſt abiiciet vitam. Secundò valetudinarij, & infirmi conuenienti regimine vitam quàm diutiſſimè protrahunt, teſte experientia, vt de Herodico ſcribit Plato 3. de Repub. Tertiò laudabilis Diæta vitam conſeruat, & prorogat; contrà praua victus ratio ex Medicorum doctrina morborum ſeminaria ſpargit; vnde poſteà grauiſſimi morbi, & ſæpiſſimè mors: Quartò tabidi, qui Senes ex morbo dicuntur, artis Medicæ beneficio curantur, & ab Orci veluti faucibus eripiuntur: Quintò naturam morborum onere grauatam, & quaſi moribundam Medicorum ope ſeipſam veluti renouare per criſes quotidie experimur.

Quinimò

Quinimò an in extremo Senio motu critico ad iuuentutem redire poſſit, diſputant multi: Sextò infinita habemus remedia, tum ſimplicia, tum compoſita, non ſolùm ad principiorum vitæ reſtaurationem accommodata; ſed etiam ad partium nobilium roborationem, & ſiccitatis prohibitionem; quorum omnium vana eſſet via, & proprietas; ſi vita humana in Senibus non poſſet produci. Denique Medicinam, tum Ariſtoteles, tum Galenus, & alij omnes inter cauſas longæuitatis enumerant, dum de cauſis longitudinis, aut breuitatis vitæ tractant. Neque pugnat cum mortis neceſſitate, aut cum terminis vitæ à Deo naturáque conſtitutis hæc noſtra opinio: Cùm mortis fatalitatem agnoſcamus, tum etiam, & terminos ſingulis indiuiduis ſecundum Dei præſcientiam, & deſtinatos, & præfixos; verùm illud non crudè & ſimpliciter quoad ſenſum literalem, ſed cum cautione, & exacta inquiſitione audiendum exiſtimamus. Licet enim terminus naturalis à principiorum differentia dependeat; eorum tamen conſeruatio, & duratio partim à natura eſt, partim ab arte; à natura dum nutritionis miniſterio vitam tuetur, cùm illius inopiam tabes ſubſequatur, vt priuationem mors; ab arte verò dum alimentorum, & remediorum electorum vſu vitæ principia fouentur, & augentur, partéſque naturales, partiúmque nobilium vigor conſeruetur: vt autem terminos abbreuiationis agnoſcit Auicenna, dum caſu, arte vel arbitrio mors accidentaria terminum anticipat; ſic etiam nos terminos prorogationis agnoſcendos cenſemus, tum ordinarios à Diæta, & Pharmaciæ ſubſidio, tum diuinos à Dei nutu dependentes; vt de Rege Ezechiele conſtat. Deus ſiquidem vitæ humanæ limites pro arbitrio moderatur; Cauſarum tamen ſecundarum libertatem, & facultatem communiter neque impedit, neque tollit. Porrò licet vitam Senum arte Medica prorogari poſſe cum Galeno agnoſcamus; non tamen ad infinitum, aut ad milleſimum vſque annum, vt Paracelſus lib. de vita longa, cum tota Philoſophorum turba & Marcilius Ficinus lib. de triplici vita, vel auri potabilis, & panaceæ cuiuſdam vſu, vel Aſtrologiæ miniſterio voluerunt; finitam ſiquidem eſſe, & principiis vitæ proportionatam prorogationem noſtram artificioſam, vel mixtam ex naturali, & artificioſa confitemur.

Obſeruare dignum tamen cenſemus, terminorum rationem, tum generalem, tum indiuidualem, incertam admodum eſſe etiam in ſacra Scriptura. Poſt diluuium ſiquidem multi ex patribus noſtris, qui in ſenectute bona ſunt mortui, terminum illum vitæ à Deo conſtitutum c.6. Geneſ. annum videlicet centeſimum viceſimum exceſſerunt, vt de Abraham. Multi etiam hoc tempore ad centeſimum annum vitæ protrahunt extra regij Pſalmiſtæ terminos. Quare vitæ noſtræ limites & generales terminos produci poſſe & abbreuiari etiam accidentariè apertum remanet, remanente tamen vniuerſali ſeneſcendi, & moriendi neceſſitate. Cur autem Medici & Magnates non diutiùs viuant quàm alij, ratio in promptu eſt: Medici enim ſeipſos contemnunt, & potiùs de lucro, quàm de tuenda ſanitate

ſunt

ſunt ſolliciti, non ſolùm interdiu, ſed etiam noctu ægrotantium contagiis, & infectionibus ſeſe exponunt; itaut triſtis ſemper, & funeſta ſit eorum conditio. Magnates verò in iuuentute vitæ principia corrumpunt, cùm liberiùs viuant, & voluptatibus ſeſe ingurgitent; Ideóque citiùs ſeneſcunt quàm ruſtici & agricolæ, quorum vita & longior, & ſalubrior eſſe ſolet ratione ſobrietatis, & puritatis vitæ, atque exercitationis.

Concludamus igitur, Diætam Senibus eſſe neceſſariam, tum ratione conſeruationis, tum ratione prorogationis vitæ.

FRAN

FRANCISCI RANCHINI, TRACTATVS DE MORBIS SENVM,

SECTIO PRIMA.

De Diæta Senili.

IAM probata Diætæ Senilis vtilitate, atque demonſtrata eiuſdem neceſſitate, tum ad conſeruationem, tum ad prorogationem vitæ, cùm diuerſa viuendi ratio ſanis, ægris, & neutris corporibus debeatur, incertáque ſit Senilis conſtitutionis conditio apud Medicos, operæ pretium eſt definire, an Senes vt ægri, vel ſani diætandi ſunt; an verò vt alij qui in neutro ſtatu, decidentiæ ſcilicet, aut conualeſcentiæ conſiſtunt.

An Senes vt ægri, vel vt ſani, vel vt neutri ſint diætandi.

CAPVT PRIMVM.

GALENVS cap. 4. de Maraſmo, ſophiſtas multa circa ſenectutis naturam, Senúmque conditionem proponere problemata teſtatur. Alij, inquit, morbum eſſe volunt; alij ſanitatem parum fixam in habitudine; alij neutrum quid inter ſanitatem & morbum. Quidam naturalem eſſe exiſtimant; alij præter naturam; multi medium quiddam, & non naturalem appellant. Verùm quia nihil concludit inde princeps Medico-
A rum; ideò non ſophiſticè, ſed medice de ſenectutis ſtatu, & Senum conditione iam agendum eſt, præſertim cum iſtius quæſtionis deciſio maximi ſit momenti in regimine Senum.

Primùm hac in parte inconſtantiæ videtur reus Galenus noſter. Nam cap. 2. lib. de maraſ. & lib. de ſanit.
B tuen. ſenectutem naturalem eſſe vult, & naturæ opera neceſſariò ſequi, illamque ab accidentaria, & morbifica diſtinguit. Quinimò de ſanit. tuend. cap. 2. Senes extra morbos eſſe affirmat, cùm ſanitate ætati congrua fruantur, licet actiones non ita firmas & conſtantes habeant, vt in iuuentute & virilitate: & ideò quomo-
C dò reſpectu ætatis naturalis per ſimilia conſeruãdi ſunt Senes, demõſtrat cap. vlt. lib. 8. meth. Alibi tamen idem Galenus, vt cap. 100. art. par. lib. de

maraſ. & 5. de ſanit. tuend. Senes vt conualeſcentes diætandos eſſe ſcribit, & Senectutem ſub neutro ſtatu conualeſcentiæ contineri docet hac viuendi ratione, quæ ſanorum Diætæ omninò contraria eſt. Alij Senes vt ægros nutriendos volunt, cùm ſenectus ſit morbus, iſque exitioſus, quod tum ex actionum omnium læſione, & imbecillitate manifeſtum eſt; tum etiam ex ſucceſſu, cùm mors ſit terminus illius. Quidam præter triplicẽ ſtatum, ſanitatis, ęgritudinis, & neutralitatis à Galeno in arte par. propoſitum, quartum conſtituunt, quem ſtatum debilitatis appellant, ſub quo ſenectutem collocant, cui Diætam reſumptiuam, & melioratiuam conuenire teſtantur. Denique nonnulli neutrum ſtatum recuſant in ſenectute. Cõualeſcentię, quidẽ cùm ab illo debeat fieri tranſitus ad perfectam ſanitatem, quod in Senibus ſperandum non eſt; & decidentiæ, quòd Senes licet ad mortem decidere videantur, tamen ſanitate ætati proportionata fruuntur, ex Galeno ſecundùm experientiam.

Nos vt concludamus, Senectutem quoad ortum, & ordinariam vitæ mutationem, ætatúmque conſecutionem naturalem quiddam eſſe humanum confitemur, & ſanos etiam dici poſſe, cùm ſanitate ætati congrua fruantur; tamen quoad ſenſibiles operationes non integrè & perfectè ſanos eſſe exiſtimamus, cùm debiles admodum in Senibus appareant, ob partium ſcilicet nobilium infirmitatem, totius corporis exſiccationem, & principiorum vitæ diminutionem. Ideóque non ſimpliciter, ſcilicet per analogiam Senes ad neutralitatem reducendos cenſemus; non quidem decidentiæ, licet quædam conuenientia appareat, cùm morborum iniuriis perpetuò ferè obnoxij ſint, & ad mortem vergant. Non enim in regimine Senũ eadem præcautione opus eſt, vt dũ ſanitas inclinat ad morbum; ſed conualeſcentiæ. Maior ſiquidem conſenſus eſt Senum cum conualeſcentibus, dum priſtinæ ſaluti Diæta analeptica, ſeu refectoria, atque veloci alimento calido humidóque reſtituuntur: vnde Galenus cap. 100. artis par. quæ reficit & reſtaurat Diæta, inquit, in Senibus, & conualeſcentibus locum habet. Neque tamen inde ſperandum eſt, vt in Senibus ad naturalem ſtatum tranſitus fiat, quod accidit in conualeſcentibus, cùm Senes re vera in tali neutralitate non exiſtant; ſed tantùm per comparationem, & conuenientiam quandam, ob ſanguinis ſcilicet exiguitatem, virium imbecillitatem, ſpirituum deficientiam, & partium ſolidarum extenuationem; tum etiam ob communem Diætæ analepticæ vſum, cuius ſubſidio vt ſanitas recuperatur in conualeſcentibus, ſic in Senibus ſenectus retardatur.

Obſeruandum autem, de Senibus nos hîc agere, non quatenus vel ægrotant, vel à morbis reſurgunt; ſed quatenus ſub ſanitatis Senilis latitudine viuunt & operantur. Sed iam priuſquàm vlteriùs progrediamur, an debeat eſſe calida, & humida Diæta Senum; an verò frigida & ſicca, diſputandum.

An Diæta Senum debeat eſſe frigida, & ſicca; an calida & humida.

QVæſtionis iſtius reſolutio, vt & prioris, totius Diætæ ſenilis rationem continet. Inquirendum igitur, qualis eſſe debeat Diæta Senum. Qui calidam & humidam præſcribunt, Galenum authorem habere

viden

videntur. Is enim variis in locis Senibus, non ſolum calidam, & humidam viuendi rationem; ſed etiam remedia roborantia eiuſdem temperaturæ conuenire teſtatur: ſic cap.3. lib.5. de ſanit. tuenda; Senium, inquit, frigidum & ſiccum cùm ſit, per ea quæ calefaciunt, & humectant, debet corrigi; qualis ſunt balneum, vini potus, vſuſque ciborum calidorum & humidorum: & paulò pòſt, hac viuendi ratione (ait) iuuenes emaciati carnis incrementum receperunt, & Senes planè omnes fructum magnum ſenſerunt: Secundò idem Galenus cap. 12. eiuſdem lib. qui ſcienter pernouit ſenectutem eſſe frigidum, & ſiccum corporis temperamentum, & præſidiorum materias, quæ calefaciunt & humectant; itaut ex agendis, aſſumendis, admouendis, & educendis, eligat, quæ calefacere, & humectare poſſint, is optimus Senum Medicus futurus eſt. Sic etiam cap.100. artis par. Senibus, vt & conualeſcentibus Diætam reſtauratiuam, calidam humidámque præſcribit: Arabum princeps Auicenna fen. 3. primi can. doctri.5. cap. 3. Summa regiminis Senum eſt, inquit, operari circa ea quæ calefaciunt, & humectant. Huic opinioni omnes, tum Græci, tum Arabes, tum Latini, qui de Senum regimine ſcripſerunt, acquieſcunt. Obſtare tamen videtur aliorum ſententia, qui Diætam frigidam, ſiccámque præferendam cenſent; ratione ſcilicet temperaturæ, & naturæ Senilis, quæ cùm frigida, ſiccáque ſit, per ſimilia conſeruari debere videtur. Quæ enim ſecundùm naturam ſe habent, ſimilibus conſeruanda ſunt; & quæ præter naturam, contrariis alteranda ſunt, vt docet Galenus cap.7. lib.1. de ſanit. tuen. & in arte parua. At Senes ſecundùm naturam ſe habent, vt docet Galenus

A & temperamento naturali, frigido ſiccóque præditi ſunt. Secundò Hippocrates noſter variis in locis Diætam ſiccam Senibus conuenire teſtatur; vt dum libro de ſalubri Diæta ſic loquitur: Senes (inquit) ſiccior victus plerúmque decet, quòd ea ætate corpora humida ſunt mollia & frigida. Tum etiam 1. de Diæta. Quæ

B ſiccant, inquit, Senibus & in cibis, & in laboribus ſunt præſcribenda. Tum etiam aphor.16. lib. 1. dum victum humidum pueris præſcribit, ſiccum Senibus conuenire ex contrariorum natura colligendum eſt. Addamus lactis vſum Senibus conuenientiſſimum eſſe, licet frigidum ſit; & ſalita etiam prodeſſe ex Galeno 5. de ſanit. tuenda, cùm tamen po-

C tentiſſimè ſiccent.

Nos tamen contrà, primæ opinionis veritati ſtandum potiùs cenſemus, cùm ratio & experientia Diætæ calidæ, humidæque vtilitatem, & neceſſitatem in Senibus teſtentur: licet enim temperies Senum, quæ frigida ſiccáque eſt, ſecundùm naturam ſe habere videatur; tamen ſimilibus non eſt conſeruanda, cùm in ea

D adſit inſignis receſſus à naturali, & vitali ſtatu ob principiorum ſpirituúmque vitalium diminutionem; tum etiam ob partium ſolidarum extenuationem. Reductio igitur, ſeu correctio iuxta Galenum inſtituenda eſt per contraria, quæ exceſſum frigiditatis, & ſiccitatis emendent.

E Non enim re vera & abſolutè Senes ſani dici poſſunt, ratione illius temperaturæ Senilis, cùm actiones habeant inualidas, & ex leui momento mutentur, vt declarat Galenus cap. 4. lib.5. & cap. 2. lib. de ſanit. tuend. Quod autem ad Hippocratis authoritates ſpectat; Reſpondet Galenus ad primam in comm. Senes ratione ſiccitatis partium ſolidarum hume-

ctandos eſſe; ratione autem excrementitiæ humiditatis purgandos: Corpora tamen Senum nec humida, nec mollia dici debere ſecundùm partium ſubſtantiam affirmat. Et Diætam calidam humidam Senibus neceſſariam eſſe concludit. Dum autem laudat Hippocrates 1. de Diæta Diætam ſiccam vnà cum calida, dicimus, libros de victus rationė non eſſe ex germanis Hippocratis libris; tamen ſiccam illam viuendi rationem in catarrhoſa diſpoſitione Senum, aut in alia morbifica, non autem in naturali locum habere poſſe concedimus. Quod verò ad àphoriſmum ſpectat; Negamus conſequentiam: non enim excludit Senes Hippocrates, quibus humida etiam Diæta competit ſecundùm ea, quæ propoſita fuerunt. Denique ſalita Senibus conferre dum vult Galenus; illud potiùs ad appetitum, quam ad nutritionem referendum. Quòd ſi quis obiiciat, generalem illam viuendi regulam Senum calidam, humidámque in aëre, & aqua locum habere non poſſe, cùm Galenus cap. 11. lib. 1. de ſanit. tuen. eandem aquam, & eundem aërem cuiuſcunque ætatis viris, pueris, adoleſcentibus, & Senibus conuenire affirmet; Reſpondendum ex eodem Galeno in fine cap. illud verum eſſe quoad ſubſtantiam aquæ & aëris: vtriuſque enim bonitas, & puritas æqualiter omnibus eſt communis, & ſalutaris. Tamen quoad qualitates, quæ immutari poſſunt, & debent ſecundùm indicationes ab ætate, ſeu conſuetudine, regione deſumptas, & diſpoſitione corporis; illud verum non eſſe experientia teſtatur.

Concludamus igitur, Diætam calidam & humidam non formaliter tantùm, ſed affectiuè ſecundùm ſubſtantiam nimis frigidam & ſiccam, & qualitates Senibus conuenire, dum naturali indiſpoſitione exiſtunt; in morbifica verò variari poſſe fatemur; tum etiam aliquando in naturali, ratione conſuetudinis, regionis, & ſecundùm variam Senum conditionem.

De aëre Senibus idoneo ad vitæ ſalubritatem.

Capvt II.

Foelix & diuturna ea ſenectus cenſenda, quam optimus Medicus incipit, & laudabilis hominis ſeneſcentis conſtitutio excipit; ſed fœlicior, & diuturnior, quam deinde Medici prudentia, & prouidentia gubernat, curáque cuſtodit cum obedientia, & patientia. Inde enim non ſolùm ſanitas expectāda in Senibus; ſed etiam longæuitas ſperanda. Præcipua autem eorum cura in idonea vitæ ratione conſiſtit; quæ deinde circa conuenientem rerum non naturalium vſum & adminiſtrationem verſatur. Sunt autem ex Galeni & Medicorum doctrina res illæ non naturales dictæ numero ſex; aër ſcilicet, cibus & potus, motus & quies, ſomnus & vigilia, inanitio & repletio, atque animi pathemata. De quarum vſu in Senum gratiam ſigillatim agendum eſt. Porrò inter res non naturales aëris ratio tanti eſt momenti, cùm alia elementa illius interuentu etiam nos afficiant, vt ſanitatis conſeruatio, vitæque integritas ab illius vſu & natura dependeant. Qualis enim inſpiratur aër, ac circumfuſus tranſpiratur; tales omninò ſunt mortalium ſpiritus, atque humores; tum etiam partes, & deinde corpora noſtra; cùm ex Hippocrate, ea

ea omnia ſeſe conſequantur: ex aëre ſiquidem impuro, & inquinato, aut ſecundùm ſubſtantiam, aut penes qualitates, vel à malefico ſiderũ influxu, vel à corrupto corporum ſublunarium effluuio, impuri & infecti ſpiritus oriuntur; qui deinde vitæ principia corrumpunt, totiuſque corporis humani œconomiam euertunt naturalem: Contrà ex ſereno cælo puriſſimi, tenuès, & vitales admodùm ſpiritus generantur, qui humores purificant, perennique influxu partium, temperiem illuſtrant, & totius corporis naturam reſtaurant. Quod fuſius demonſtratum fuit à nobis cap. 9. ſect. 2. Pathologiæ noſtræ.

At verò licet ex Galeno aër ſecundùm puritatem ſubſtantiæ omnibus naturalis cuiuſque ætatis ſint, æqualiter ſalutaris ſit: Tamen ex eodem ſecundùm qualitates variari debet, & poteſt; ratione variarum indicationum, quæ à diuerſa corporum diſpoſitione naturali, vel morbifica ætate & conſuetudine, aliiſque circunſtantiis deſumuntur. Quibus ita conſtitutis, iam qualis aër Senibus conueniat ad vitæ ſalubritatem, breuiter explicandum eſt.

Sanè ſecundùm generalem Diætæ rationem a nobis in gratiam Senum iam præſcriptam, calidus & humidus aër Senibus erit ſalutaris, & idoneus; cùm vitæ principiis reſpondeat ea aëris temperies, & ad emendandam frigidiorem, ſicciorémque Senum conditionem conferat; dum ſcilicet partes vitales, animales & naturales etiam continua reſpiratione celerrimè, & vberrimè peruadit aër. Tum, etiam dum tranſpiratione ab arteriis attractus ſeſe per poros inſinuat.

Neque tamen aut calidiorem laudamus, cùm vires eneruet, & ſpiritus reſoluat; ſed moderatum in exceſſu caloris, & puſillo Senum calido vitali proportionatum; aut humidiorem, ſed parum excedentem in humiditate: Tum quia nimia humiditas putredinis eſt parens; vnde illud Hippocratis: ſiccitates, inquit, imbribus ſalubriores ſunt: tum quia fluxionum eſt ferax, & pituitoſorum etiam morborum, quibus admodum obnoxij ſunt Senes, teſte experientia. Obſtare tamen videtur Diuinus Senex, tum aphor. 18. lib. 3. vere pueros; æſtate verò, & autumno Senes melius habere ſcribit; cùm veris temperies ſit calida & humida; æſtatis verò & autumni ſiccior.

Verùm reſpondendum eſt, vernalem aëris temperiem pueris ſalubriorem eſſe, quàm Senibus per ſe ob ſimilitudinem temperamenti naturalis; cùm calidi & humidi ſint; Senes autem frigidi & ſicci. Senibus autem æſtiuam magis frugiferam; quia frigidi cum ſint, iuuantur à calore externo, nec læduntur à ſiccitate, licet nociua & contraria videatur, cùm plus proficiat abſumendo humiditates per congeſtionem collectas ob caloris ſenilis debilitatem, quàm poſſit nocere per exſiccationem partium ſolidarum; præſertim cùm impreſſa ſiccitas ſi quæ ſit, balneis, vnctionibus, & humectationibus, emendari poſſit. Quod autem ad Autumnum ſpectat, Hippocrates de illius principio tantùm agit, & cuius temperies adhuc perſimilis eſt æſtati. Vere autem non ita ſalubriter viuunt Senes; quia licet per ſe ver ſaluberrimum ſit, & ratione temperaturæ Senibus conuenientiſſimum videatur, ad corrigendam frigidam, & ſiccam corporum Senilium conſtitutionem; tamen per accidens ratione hyemis præcedentis, cuius naturam retinet in principio; vel quia

pluuioſum, vel ob motum humorum, & renouationem corporum ob nouum Solis acceſſum, plurimorum morborum parens eſt. Quare vitare poterunt Senes tum aërem inquinatum, & impurum, cùm ſpiritus inficiat, tum frigidiorem & ſicciorem; vt dum Aquilones venti perflant, qui humores exprimunt, & poros coarctant; tum pluuioſum & nubiloſum, quòd refrigeret, & humectet cerebrum. Idem autem ſentiendum de aëre veſpertino, nocturno & matutino: veſpertinum vulgus vocat (*le ſerein*) quod ſereno potiùs tempore, quàm nubiloſo elati vapores à Sole interdiu paulo ante, & poſt illius occaſum delabantur: tum etiam & per totam noctem, atque matutinis horis, dum in roridam aquam conuertuntur; præſertim tamen Vere, & Autumno aër ille veſpertinus, & vaporoſus nocet: quia æſtate à Solis ardore vapores elati abſumuntur; hyeme verò ob Solis receſſum non ita copioſi eleuantur. Aëris autem illius reſpiratio Senibus admodum noxia; quia fluxiones mouet refrigerando, & humectando cerebrum, dum per reſpirationem ſubingreditur, & per aures etiam, atque oculos. Quod ſi aliquando leuiter lædantur Senes ab aëre illo veſpertino, ſine contracta tamen intemperie: aut effumatione thuris, maſtices, vel ſuffitus communis; ſi hauriant Senes fumum per nares, & per os; vel fricatione capitis cum aqua vitæ, vt multi volũnt, quod tamen non probo, poterit cerebrum recreari, & frigidior aura introducta euaneſcere. Multi autem faciem, & caput flammæ excitatæ à roriſmarino, vel à ſarmentis vitis de longinquo obiiciunt, vt ita reſoluantur vapores frigidi attracti, & cerebrum roboretur; quod ſanè valde laudandum.

A Neque egrediantur Senes mane ad deambulandum, niſi poſt ortum Solis à radiis ſolaribus diſſipati fuerint vapores, aërque illuſtratus, & purificatus; ſemperque ſollicitì ſint de tempore, & de aëris conditione, ne ab vtriuſque iniuriis lædãtur. Aëris autem domeſtici rigorem leniãt ignibus, ex lignis, plantiſque aromaticis paratis, vt ex lauro, iunipero, B roriſmarino, lauendula, larice, vitæ, ſarmentis vitis, & ſimilibus. Neque tamen circa focum diutius morentur Senes, ne corpora pigreſcant, capútque nimium incaleſcat: Inde enim fluxiones ex humorũ liquefactione, & apoplexię aliquando. Neque etiam Aeſtate Solis ardoribus ſeſe exponant, cùm catarrhos moueant.

C Suadet etiam Auicenna, & cum eo ferè Medici omnes, vt odoramentis alteratum aërem ſpirent Senes, fumo ſcilicet corticis pomorum, ligni iuniperini, ligni aloës: vel potiùs ſequentibus caſſoletis.

Acc. corticem vnius mali aurantij diſſectum, caryophillorum fractorum p. vj. aq. roſa. & naphæ an. ℥. D iiij. aceti roſacei parum, bulliant ſimul in diſco ſuper carbones. Inde ſuauiſſimus eleuatur vapor, qui Senibus admodum eſt ſalutaris ad ſpirituum & partium nobilium, recreationem, vel:

Acc. ſtyracis calamit. ℥. ij. benioin. ℥. ß. fiat omnium puluis, infundantur cum aqua roſarum & naphæ, & bulliant ſimul, vt ſuprà, in caſſoletis E æneis.

De locis, & regionibus Senibus idoneis.

Capvt III.

Licet aëris ratio, locorum, & regionum, vt & ventorum condi-

conditionem continere in ſe videatur, cùm hæc omnia per aërem nos afficiant, eorúmque mutationes in aëre appareant: ſeparatim tamen, vt illuſtrior euadat Senilis noſtra Diæta, de locis & regionibus Senibus idoneis ad vitæ ſalubritatem, tum etiam ad longæuitatem agẽdum eſt. Quantum autem poſſit locorum, & regionum natura, tum ad ſanitatis conſeruationem, tum ad morborum generationem, tum etiam ad eorum diagnoſin, & therapiam, demonſtratum fuit à nobis cap. duodecimo Sectionis 2. noſtræ Pathologiæ.

Iam verò ſpeciatim, qua ratione regiones nocere, aut iuuare poſſunt; vel prout quatuor mundi & cœli limites, & cardines conſtituunt; Ortum ſcilicet, Occaſum, Meridiem & Septentrionem; vel prout ſunt certæ mundi partes, terræque portiones certis finibus circumſcriptæ, quæ ſecundum magis & minus accedunt, aut recedunt à quatuor illis mundi limitibus, explicandum eſt. Quatuor autem modis nos afficere poſſunt: Primò ſecũdum varium ſitum, montuoſum & ſublimiorem; vel planum aut cauum: Secundò ob viciniam, maris ſcilicet, aquarum ſtagnantium, fluminum, vel ſyluarum, aut montium: Tertiò ſecundùm aëris varias qualitates, dum vel temperatæ, vel intemperatæ exiſtunt: Quartò pro ratione ventorum, qui regionibus ſunt familiares. Orientales regiones ex Hippocrate lib. 1. de aëre, locis & aquis, vt plurimùm ſunt ſalubriores; tum etiam quæ Soli Orienti expoſitæ ſunt Ciuitates; quia temperatiores ſunt, & Senibus etiam idoneæ ad vitæ ſalubritatem: Deinde Ciuitates quæ in locis non prorſus montuoſis, ſed parum elatis ſitæ ſunt, commodiores iudicantur, quàm quæ in imis, aut cauis; quia liberiore, &

A puriore aëre fruuntur: Tertiò quæ longinquè abſunt ab aquis ſtagnantibus, paludoſis; à ſyluis etiam & montibus ſublimioribus, ſalubriores cenſentur. Denique quæ temperatæ ſunt, aut calidæ, humidæque; cum moderatione tamen, & quæ ad ventos Orientales ſpectant, Senibus ſunt ſalutares.

B Porrò obſeruandum eſt, diuerſam eſſe rationem Regionum, & Ciuitatum, ſecundùm diuerſum ſitum, reſpectúmque partium mundi. Nam vnaquæque in quacunque parte mũdi ſita ſit, ſuos habet aſpectus, Orientales, Occidentales, Meridionales, & Septentrionales; quorum varia debet eſſe ratio, ſecundùm variam & locorum & tempeſtatum anni, atque
C etiam ventorum conditionem. Nam, verbi gratia, in Ciuitatibus Septentrionalibus, Orientalis, & Meridionalis aſpectus eſt ſalubrior, quàm Aquilonis, vel Occidentalis, ob Solis, cælique rigorem. Contrà in meridionalibus ob terræ ſiccitatem, Soliſque ardorem. Sic etiam Æſtate Septentrionalis aura ſalubrior, quàm Meridionalis; quia temperat, & re-
D frigerat aërem: contrà Hyeme. Et ita de reliquis: in quibus tamen ſemper temporis præſentis habenda eſt ratio, cùm illius mutationes, tum prudens Medicus, tum Senex expertus obſeruare debeat.

Quòd ſi quis obiiciat, vanam eſſe propoſitam doctrinam, cùm in omnibus mundi partibus, regionibus, & locis montuoſis, planis, ſiccis, humi-
E diſque homines ſecundum naturam, & conſuetudinem viuere, & ſeneſcere videamus. Reſpondendum eſt, ſub quocumque cælo, & in quocunque ſolo viuere, & ſeneſcere quidem poſſe homines; inæqualiter tamen, cùm authoritas, ratio & experientia demonſtrent, à varia locorum, &

regio

regionum natura vitæ ſalubritatem, atque longæuitatem depẽdere. Quare propoſita locorum & regionum generali conditione in gratiam Senum, iam ſpecialis, quæ ad habitationes, & ad locorum amœnitatem ſpectat, explicanda eſt.

A

Habitatio priuata Senum, ſiue ſit vrbana, ſiue campeſtris; & ſalubris, & iucunda eſſe debet. Ea autem circa interiora, & circa exteriora verſatur. Interiora ea appello, quæ in interno domicilio ad habitationem Senibus ſunt neceſſaria; camera ſcilicet, interius cubiculum, conclaue, ambulacrum, aula. In Camera quatuor ſunt ſpectanda, illius ſitus & diſpoſitio quoad aperturas, cubile, parietes, aſpectus. Camera debet eſſe clara, lucida, & ad Orientem aperta; itaut Sol in ſuo ortu aërem illuſtrare poſſit; interius tamen cubiculum Septentrioni expoſitum eſſe poterit, vt aura Aquilonaris tempore, & loco aërem poſſit purificare, & corruptos vapores diſſipare. Cubile Senum, Primò molliter paratum eſſe debet, ad quietem, & ad ſomnum; atque culcitra plumea, vel tomentoſa, vel goſſipiata, & ſtragulo conuenienti, atque puluillis munitum: quia corpora Senilia emarciata cùm ſint, & doloribus confecta, molli otio indigent. Secundò clauſum, & optimè obturatum, potiſſimùm Hyeme; quia noctes hyemales Senibus ſunt infenſiſſimæ. Parietes interiores cubiculi tapetis circumueſtiri poterunt ad ſanitatem, & tabellis atque picturis iucundiſſimis ornari ad voluptatem; quia Senes iucundis obiectis egent ad animi, ſenſuumque recreationem; Aſpectus cameræ ſit liber, extenſus, delectabilis; itaut per feneſtras loca amœniſſima poſſint Senes intueri. Ambulacrum deinde adſit iuxta cubiculum magnificè, & iucundè paratum ad deambulationem, potiſſimùm Hyeme, dum ob temporis rigorem Senes foras non egrediuntur: Conclaue etiam ad delectationem ſit pariter ornatum. Exteriora ſunt, quæ extra domicilium apparent ſenibus vndiquaque conſpicua, ſiue ſint vineæ, ſiue prata, aut campi; ſiue montes, aut colles; ſiue ſyluæ, fontes, aut flumina. Inter exteriora autem hortus floribus ſparſus, plantis odoriferis refertus, fructuum copia commendabilis, & fonte lympidiſſimo munitus, neceſſarius ad recreationem; itaut ſit veluti paradiſus voluptatis. Per illius itaque aditus vndiquaque diuagari poterunt, potiſſimùm circa finem Veris, initio Autumni, & toto Æſtatis decurſu, idque ante paſtus ſereno exiſtente cœlo. Atque hæc de habitatione Senum ſufficiant. Iam de potu agamus.

B

C

De potu Senum.

CAPVT IV.

AËREM Potus immediatè ſubſequitur in cuiuſcuque Diætæ diſpoſitione; potum autem cibus, cùm perennis triplicis ſubſtantiæ diſſipatio continua aëris reſpiratione, & ordinarij alimenti liquidi ſolidique diſtributione, ad reſtaurationem indigeat. Per potum autem hîc non communiter audimus quodcumque alimentum liquidum ſine maſticatione deglutibile: ſed propriè vulgarẽ & aſſuetã aquæ, vini, & vtriuſque, tum etiam alterutrius artificioſæ mixtionis potionẽ, ad ſitim temperandam, & extinguendam deſtinatam. In eiuſmodi autem potu ſpecies, quantitas, qualitas, & vtendi modus ſpectãda ſunt. Species indicat, verbi gratia, aquam, vinum pomaceum, zythum aliaque potio-

D

E

num artificialium genera, quæ in variis regionibus parantur. Nos hic tamen de aqua, & vino in gratiam Senum agemus; tum quia Senum ſunt familiares potionum ſpecies; tum quia ſalubriores, magiſque naturales Senibus videntur. Alibi autem, tum de aqua, & de decoctis artificioſis; tum etiam de vinis artificialibus tractabimus.

De aqua.

AQua vt ſit laudabilis, & ſalutaris ſecundùm Hippocratis, & Galeni doctrinam, debet eſſe inſipida, odoris expers, leuis, tenuis, ſplendida, quæ citò incaleſcat, & citò refrigeretur, quæ per terram puram, aut arenam tranſcoletur, quæ moueatur, & à ſublimi loco profluat, atque ad æſtiuos Solis ortus erumpat; & in qua olera & legumina citò coquantur. Hæ aquæ potiſſimùm fontanæ, aut fluuioſæ eſſe debent, dummodò non ſint flumina niuoſa. Quòd ſi optimæ non ſint natura ob variationem locorum, coctione & mixtione ne noceant, emendari debent.

Si quis autem obiiciat, aquam Senibus inutilem, & contrariam eſſe, cùm refrigeret, & crudiores humores reddat, minimeque nutriat; Reſpondendum eſt, aquam frigidam per ſe Senibus non conuenire pro potu ordinario, niſi à natura aſſuefacti fuerint; ſed permixtam cum vino, cum melle, vel coctam cum liquiritia, radice Chinæ, aliáque materia idonea; tum etiam & in iuſculis. Licet autem ſimpliciſſima videatur, tamen nutrit, ſed parum, ex Medicorum doctrina; multáque alia commoda præſtat ad ſanitatis conſeruationem; quia vini feruorem temperat, & appetentiam excitat; vnde edacem, & voracem appellat Hippocrates. Alimenti etiam diſtributionem iuuat, vrinam mouet, ſecundum Galenum 6. epidem. Quare optimá aquam Senibus, & ſalutarem, & neceſſariam exiſtimamus, tum ad potum cum vino, melle, ſyrupis, aliiſque decoctis, tum ad iuſcula. Sed iam de vino in gratiam Senum agamus.

De vino.

VInum Senibus aptiſſimum, & conuenientiſſimum eſſe declarat Galenus, tum cap. 5. lib. 5. de ſanit. tuenda, tum cap. 100. artis paruæ: quia citiſſimi alimenti cum ſit, & & optimi ſucci, facilè reparat collapſas vires; ideóque lac Senum appellatur. Illius tamen commoditates fuſiùs proponit lib. quod animi mores ſequantur temperiem cap. 10. vbi de vini vſu contra Platonicos diſputat. Seneſcentes, inquit, & Senes alios Deos ad conuiuia & ſacrificia inuocare quidem debent; ſed potiſſimùm Bacchum, quòd vinum contra ſenij auſteritatem ſalutarem hominibus medicinam donauerit; quo ſcilicet iuuentutem renouarent, & animi moleſtias obliuione delerent, mollémque è duro factum habitum, tum animi, & corporis, vt ferrum igni appoſitum tractabiliorem redderent: Cùm enim ſenilis natura, auſtera, tædij plena, & dura ſit, ob corporis frigiditatem, & ſanguinis exiguitatem, vini potio vtiliſſima cenſenda; quia frigidioris ætatis temperiem ad ſymmetriam caloris reuocat, & ſanguinem multiplicat. Addamus ex Platone diuino, vinum timoris eſſe Pharmacum; in Senibus mentis, ingeniique incitabulum, ſomni illecebram, ſpirituum fomitem, fortitudinis calcar, & ſenectutis reſtaurationem.

Hæc autem omnia de moderato vſu vini laudabilis audienda ſunt; non autem de intemperato: vt enim vinú ſobriè ſumptum optimum eſt remedium contra ſenectutis acerbitatem, & ad animi, cordiſque exhilarationem; ſic ſanè immoderatè potatum amaritudinem animi, iram, & ruinas multas facit; vt teſtatur Sapiens. Ideóque Galenus animæ tyrannum vocat, quod rationis libertatem euertat, & plurimorum morborum, vt apoplexiæ, epilepſiæ, paralyſeos, lethargi, vertiginis, & fluxionum ſit parens. Non igitur audiendi ſunt, qui ebrietatem Senibus aliquando ſalutarem eſſe volunt, iiſdémque meri potum ſemper conferre. Licet enim naturali inclinatione ad vini amorem ferantur omnes Senes, tanquam ad vnicum vitæ & ſanitatis conſeruandæ refugium, eò quòd ab eo reficiantur, cum maiori facilitate, & voluptate, quàm ab alimento ſolido, cuius vſum vix ferre poſſunt ob dentium defectum; tamen moderandus eſt vini potus, ne noceat, & propoſita damna in languida illa ætate inferat: vinum ſiquidem in iucunditatem creatum eſt; non autem ad ebrietatem, ait Sapiens. Adde, quòd ebrietas, vt & venus Senibus turpiſſima, cùm ſenectus dicatur ætas immaculata. Dilutum itaque vinum ſalubrius erit, quàm merum, ad medias, vel ad tertias, ſecundùm corporum Senilium ſtatum, deſiderium Senum, & conſuetudinem. Galenus cap. 100. artis paruæ de vini potu, & vſu in gratiam Senum ita loquitur: Potus, inquit, Senibus opportunus eſt vinum, ætatem quidem habens mediocrem; in ſubſtantia autem purum, atque perlucidum. Quòd ſcilicet, vel ſubflauum, vel album exiſtat, atque ſuauiter olens; guſtui verò neque aqueú, omnino; neque cum aliqua inſigni qualitate, aut dulcedine, aut acritudine, aut amaritudine ſentiatur: Primò vinum nouum Senibus eſt nociuum; quia nondum digeſtum, & purificatum, tum etiam quia dulce & oppilatiuum. Nimis autem vetus humiditatis, & vaporis flagrantis gratiam amiſit; ideóque mediocris ætatis laudat Galenus; vnius ſcilicet anni, vel duorum annorum. Secundò purum & lucidum, id eſt, tenue, debet eſſe; quia vrinas, & excrementa purgat, atque obſtructiones tollit. Craſſum enim non ita ſpirituoſum & ſalutare; ſi tamen fluxiones vigeant, conuenientiſſimum erit. Tertiò laudat Galenus vinum album contra Auicennæ opinionem, dum fen. 3. 1. canon. doctrina 5. cap. 5. vinum album vnà cum nouo damnat. Verùm Senibus conuenire poſſe non quidem ſemper, ſed per vices matutinis potiſſimùm refectionibus exiſtimamus; idque ad vrinas mouendas cum renum obſtructionibus ſint obnoxij. Quartò ſuauiter olens vinum Senibus iucundum & ſalutiferum; quia ſpirituoſum cùm ſit, ſpiritus recreat, & reficit, ſanguinem purificat, & partes ſolidas roborat. Denique guſtui ſuaue eſſe debet procul ab aliena qualitate, quæ vini bonitatem alterare, aut immutare poſſit. Non tamen vehementiora vina Senibus conueniunt ob infirmitatem cerebri; ſed temperatæ virtutis. Quòd ſi tenuioris vini euaporationem pertimeſcant Senes, poterunt infundere vinum cum aqua per horam ante paſtum.

Iam ſupereſt vtendi modus. An ſcilicet vini diluti potus debeat eſſe frequens, & paucus in quocunque paſtu; an verò copioſus, & rarior, ita vt bis, vel ter bibere poſſint Senes. Verùm reſpondendum eſt, Senibus potum

potum parciorem, & frequentiorem potiùs conuenire, quàm copioſum: tum quia ſiti non tentantur ob pituitæ in ſtomacho redundatis abundantiam; tum quia calor Senum & ventriculi debilior eſt. Ne igitur, aut extinguatur nimio potu, aut nimium incaleſcat corpus a vino, parciorem, & rariorem potum propinare debemus.

Obſeruandum autem, vina quædam, tum naturalia, tum artificialia Senibus conuenire, non quidem ad potum ordinarium, ſed ad roborandum ſtomachum, corpúſque vniuerſum recreandum: ſi tantillum mane aſſumant, aut per ſe, aut ex pane bis cocto Senes. Talia autem ſunt vinum canarium album ſpirituoſum admodum, & ſubſtantificum; vinum maluaticum, vinum hippocraticum, hydromel etiam vinoſum. De vinis autem medicamentoſis alibi. Vide Mercurialem, an vinum nutriat, & an Senibus conueniat, cùm ſint obnoxij fluxionibus, ſtranguriæ, diſſuriæ, nephretidi, apoplexiæ, & cerebrum habeant infirmum.

De nutriendis Senibus.

CAPVT V.

IN generali Senum Diæta, quæ ad cibationem ſpectat, multa ſeſe offerunt accurate, & diligenter à Medicis, Senibúſque obſeruãda, tum in natura, qualitate, quantitate alimentorum; tum etiam in eorundem electione, præparatione, mixtione, & vtendi modo. Primò vt cibis natura, & virtute calidis, humidiſque ſpirituoſis, optimi ſucci, & facilioris digeſtionis Senes vtantur, ſecundùm Galenum cap.3.lib. 5. de ſanit. tuenda, & cap.100.art. paru. Quòd eiuſmodi alimenta temperie vitæ prin-

A cipiis reſpondeant, ſanguinem augeant, & partium robur conſeruent; qualia ſunt, panis frumentaceus, albus, colatitia iura, iuſcula, ſtillatitij liquores, panatellæ, gelatinæ, oua ſorbilia, carnes perdicum, caponum, & ſimiles, inciſæ potiſſimùm, & iure conditæ; prætertim ſi deficiant, nec alimenta ſolidiora Senes maſticare poſſint.

B Fugiant autem Senes ex Galeno & Auicenna quæcunque alimenta melancholiam, & pituitam multiplicant, quæ craſſioris ſunt ſubſtantiæ, praui ſucci, & difficilis concoctionis; quia ea omnia obſtruunt, partes naturales lædunt, & excrementa generant, & augent, vt ſunt legumina, caſeus ſemiputris, caro bouina, ſuilla,
C ceruina, aues paludoſæ, piſces glutinoſi, & ſimilia; de quibus in Diæta particulari.

Quòd ſi quis obiiciat Galenum cap.6.lib.5.de ſanit.tuen.ſalita, piperata, & acria etiam probare; reſpondendum, illa potiùs ad appetitum, quàm ad nutritionem conferre; vel vt ipſemet teſtatur Galenus, ad cor-
D rectionem; quando ſcilicet cibis & obſtruentibus, & phlegmaticis vtuntur Senes.

Secundò vt Senes in mediocri quantitate propoſita alimenta aſſumant, licet optimi ſint ſucci, & facilis concoctionis; quia ex Galeno cap.4.lib.5. de ſanit.tuend. & ſecundum Auicennam fen.3.1. canon. doctrina 3.cap.2. tutius eſt imbecillo
E Seni exiguum dare alimentum, quàm copioſum ob ventriculi imbecillitatem, & caloris natiui inopiam. Et hoc etiam videtur indicare Hippocrates, tum lib.de alimento, dum Senes egere cibo tantùm ad ſubſiſtentiam, iuuenes verò ad iuuamentum, & ad robur ſcribit: tum etiam 1.aph. dum Senes facile ferre ieiunium te-

ſtatur. Ratio prætereà quantitatis illius mediocritatem ſuadet; Cùm enim cibatio reſolutionem ſequatur, & hæc debilis ſit in Senibus, tum ob exiguitatem caloris natiui, tum ob materiæ ineptitudinem, & ſiccitatem, alimentum debet eſſe paucum, vt ſit proportionatum. Sæpiùs tamen erunt cibandi Senes; vt quod deficit in pauco, ſuppleatur in vicibus; verbi gratia, ter, vel quater in die ſecundùm Galenum & Auicennam, quod ſuo loco explicabimus: in omnibus tamen habenda eſt ratio diſpoſitionis Senum quoad robur, & debilitatem in bene ferendo, vel digerendo plus minùs cibi. Nam quò debiliores, eò crebriùs cibandi; parum tamen quaque vice, ſicuti in decrepitudine. Nam vt flamma morientis lucernæ pauca, & frequenti olei affuſione conſeruatur, à ſubita autem & copioſa ſuffocatur: Sic in illis natiuus calor puſillus, & ferè iam moriens, à pauco, & frequenti alimento vegetior redditur; à copioſo verò extinguitur: qui autem robuſtiores ſunt, rariùs cibandi, & cum debito interuallo.

Tertiò ſimplicitas alimentorum, tum in præparatione, tum in vſu, artificioſæ mixtioni præferenda eſt; cùm magis amica naturæ ſit, & familiaris: ideo cum Galeno bellaria omnia, tum etiam ortocreata, & aliàs mixturas; tam in aſſatis, quàm in elixatis alimentis (guloſi appellant *farcis*, & *pots pourris*) damnamus; conditũras tamen ex iure carnium conuenienter præparatas, ad guſtũ, & ad appetitum laudamus. Alimentorum etiã varietas, vt & mixtio nociua; quia languidus calor natiuus ſtomachi cũ ſit in Senibus, ab alimentis diſſimilis ſubſtantiæ, atque virtutis mirum in modum læditur. Omnino enim agens naturale plus repatitur, dum

A in contraria, & varia obiecta agit ſimul & ſemel; quàm dum in vnum tantùm, quod eſt familiare.

Quartò obſeruandum, alimenta recentia plus nutrire, & ſuccum magis ſubſtantificum ſuggerere, quàm quæ diutiùs conſeruantur. Ideo Hippocrates 2. de Diæta: recentia, inquit, omnia plus cæteris roborant, quia

B vitæ ſunt propinquiora; Marcida verò, quòd ad putredinem plus accedant, ventrem magis deiiciunt. Damnanda igitur eſt eorum conſuetudo, qui carnes ſemiputres, & poſteà-coctas Senibus obiiciunt; quia licet teneriores, & concoctu faciliores videantur; tamen corruptibilem, & ferè putridum ſuccum procreant: qui verò ex recentibus carnibus, aut

C poſt aſſationem exprimitur, ſuauioris, & melioris multò eſt nutrimenti. Neque eſt quòd defectum dentium, & ſtomachi imbecillitatem accuſent in Senibus, cùm carnes elixatæ molles ſint, & aſſatæ ſi duriores videantur, in minutiſſimas partes diuidi poſſint, atque cum iure infundi. Quòd ſi deſint omnino dentes, liquida alimenta ſufficient.

D Quintò, ſtandum non eſt opinioni eorum, qui plantarum, & animalium, quæ longiori vita fruuntur, vſum conuenientiſſimum Senibus eſſe volunt ad vitæ prorogationem, ob naturæ ſcilicet, & ſubſtantiæ vitalis diſſimilitudinem. Nam ſi vera eſſet illa imaginaria conſequentia, caro coruorum vtiliſſima foret, tum etiam

E ceruorum, & glandes vtiles ad nutritionem eſſent, quod ab arbore longæua profluant; cùm tamen & corui ſint in abominatione, quòd cadaueribus corruptis veſcantur, & ceruorum caro craſſum, & melancholicum ſuccum, miniméque ſalutarem procreet; & glandes ob auſteritatem vitioſum, & craſſum alimentum

tum ſuppeditent. Præſtabit igitur Senibus vulgaria alimenta, quæ calidum, humidum, ſpirituoſum ſuccum præbeant, quam ita extraordinaria propinare.

Sextò, carnium ſalubrior eſt vſus Senibus, quàm piſcium; tùm quia diſſimilis ſunt ſubſtantiæ, & humidioris, atque frigidioris temperamenti, cùm in elemento aqueo viuant, tum etiam quia & parum nutriunt, & pituitam, atque excrementa multiplicant: Ideóque & meritò Senes carnipriuij gratia, & priuilegio fruuntur; tamen ſi ſtomachus Senum ferat, eorumque appetitus ad deſiderium piſcium inclinet, eligi poterunt qui nec mollem, aut viſcidam, nec concoctu difficilem habeant carnem; ſed laudabilem, ſolidam, albam, vel etiam leuem, vt in Diæta particulari demonſtrabimus, dummodò & cum ſobrietate aſſumantur, & cùm conditura, & correctione præparentur.

Septimò, fructus tum ſicci, vt caricæ, vuæ paſſæ, dactyli; tum cocti, ſiue ſint poma, ſiue ſint pyra, aut cydonia, crudis & recentibus ſunt Senibus ſalubriores; quia nec crudum, nec tam prauum ſuccum generant: Æſtate tamen & ficus recentes, & melones, & ſimiles horæi fructus ſi ſale, & vino corrigantur, conuenire poterunt, dummodò ſenilis diſpoſitio ferat cum electione, atque in debita quantitate ſumantur, vt ſuo loco indicabimus.

Denique in potu & cibatione, vt & in aliarum rerum non naturalium adminiſtratione ſemper habenda eſt ratio, & naturæ, & conſuetudinis, & regionis, & temporis; quia ſæpiſſimè horum omnium reſpectus priuilegio ſpeciali generales Diætæ regulas, aut immutat, aut euertit. Sed iam de motu & quiete agamus.

De motu & quiete.

An exercitatio ſit Senibus ſalutaris, & neceſſaria.

CAPVT VI.

A POTVS, & cibus, motus & quies in Diætæ ratione ſeſe conſequuntur. Ideo Hippocrates, tum 6. epid. tum aphor. 48. lib. 2. labor, inquit, præcedat; quies verò ſubſequatur: & meritò ſanè, quia ſi hæc cum debita proportione vſurpentur, ad ſanitatis conſeruationem plurimum poſſunt, vt declarat Galenus in commentariis. Motus enim & B calorem natiuum excitat, & ſuperfluitates reſoluit, & appetitum mouet, & corpora roborat: quies verò laſſitudinem tollit, vires colligit, concoctionem iuuat, & alimenti diſtributionem promptiorem reddit. Omnia tamen moderata eſſe debent, cùm omne nimium ex Hippocrate naturæ ſit infenſum & inimicum. C Sed hìc iam non leuis ſeſe offert excutienda controuerſia; An ſcilicet corpora Senum motu, labore, & exercitatione indigeant, ad ſalubritatem. Qui motum in Senibus reprobant, eiſque tantùm quietem conuenire volunt, multis & rationibus, & authoritatibus innituntur. D Nam primò obiiciunt ex Galeno ca, 3. lib. 5. de ſanit. tuend. circa finem, Senibus imbecilles partes habentibus exercitationem nullo modo conuenire. At Senes, vt conſtat, non ſolùm ſecundùm omnes partes, ſed etiam ſecundùm corpora debiles ſunt. Secundò omnis exercitatio (aiunt) laborem facit, calorem auget, E vires reſoluit, & exſiccat: at labor Senibus moleſtus eſt. Intenſio etiam caloris nociua, cùm calor auctus hu-

midum languidum validius depopuletur. Reſolutio etiam virium, atque exſiccatio Senibus pernicioſa, cum & debiliores, & ſicciores appareant Senes. Tertiò quies & ſopor potiùs Senibus conuenire videntur, quàm motus & vigilia iuxta Homerum, dum de Neſtore ita loquitur:

Vt lauit ſumpſitque cibum dat membra quieti;
Namque hæc iuſta Seni.

Denique cùm ſanitas amiſſa quiete recuperetur, tum in ægrotantibus, tum etiam in conualeſcentibus, non autem motu; eadem ratione conſeruari poſſe ſanitatem Senum volunt, cùm vt ægrotantes, & conualeſcentes tractandi ſint.

Nos tamen contrà, motum, ſeu exercitationem, atque quietem alternatim Senibus conuenire ad ſanitatis conſeruationem exiſtimamus. Atque hæc eſt opinio tum Galeni cap. citato: dum, inquit, corpora Senum non minùs quàm iuuenũ exercitatione egent; ne ſcilicet calor natiuus puſillus, & languidus otio torpeſcens extinguatur: tum Auicennæ fen. 2. 1. cano. doct. 3. cap. 6. Hippocrates etiam, motus & quietis rationem ita moderatur in Senibus: Senes (inquit) nec continua egent quiete, nec vehementiori motu; quia veluti ventulo quodam excitari debet eorum calor, ne vehementia deiiciatur: & ideo à debiliori motu ſenſim ad valentiorem procedendum eſſe teſtatur, aphor. 51. lib. 2. deinde aphor. 49. eiuſdem lib. Senes conſuetis laboribus exercendos eſſe vult; vehementia tamen eorum remiſſa ſecundùm ætatis, & virium reſpectum. Tertiò ex Galeno Senilis exercitatio in tempore opportuno fieri debet, verbi gratia ante cibum, & poſt perfectam concoctionem; atque vſque ad leuem laſſitudinem; itaut &

A calor excitetur, & alimenti diſtributio facilior promptiórque reddatur, citra virium reſolutionem.

Supereſt iam vt contrariis obiectionibus ſatisfaciamus. Ad primam dicimus, Senes quidem ſecundùm Galenum per partes debiles & morbis obnoxias non eſſe exercendos; cùm leui de cauſa irritentur: Sed per B robuſtiores, cùm aliæ per conſecutionem exerceantur. Non enim excluſiuè loquitur, ſed conditionaliter. Addamus, non ita debilia eſſe Senum corpora, quin mediocres exercitationes, in primo & ſecundo gradu ſenectutis ferre poſſint, & leuiores in decrepitudine.

Ad ſecundam reſpondemus, non omnes exercitationes, aut laborem C inferre, aut nimium exſiccare, & calorem natiuum intendere, cùm dentur exercitationis ſpecies leues, & mediocres; quales ſunt frictiones cum oleo, deambulationes, & ſimiles; de quibus in Diæta particulari. Quod autem ad Homeri authoritatem ſpectat; reſpondendum eſt, conſilium illius potiùs Poëtam, quàm D Medicum redolere; Cùm tamen, & quietem, & ſomnum Senibus conuenire ſuo tempore fateamur.

Denique quietem neceſſariam eſſe Senibus concedimus; non tamen continuam, vt declarat Galenus cap. 3. lib. 5. de ſanit. tuend. Ergo exercitatio Senibus eſt & ſalutaris, & neceſſaria.

E

De ſomno & vigilia.

CAPVT VII.

QVAMVIS exercitationi annexa ſit vigilia, cùm omnis motus vigilando perficiatur, ſomnúſque in quiete conſiſtat, vt patet; diſtinguuntur tamen in Diætæ ratio

ratione; tum quia datur vigilia ſine motu, & quies ſine ſomno, vt conſtat: tum quia ſunt diſſimiles affectiones hominibus, vt & aliis animalibus conſecutione naturali neceſſariæ, & ad vitæ conſeruationem. Cùm enim nec perpetuò vigilare cum voluptate poſſint, nec continuo dormire debeant; Natura ſomnum & vigiliam alternatim introduxit ſecundùm noctis & diei reſpectum; vt laſſitudo, quæ vigilando introducitur, per ſomnum tollatur; & vires, quæ per vigiliam diſſipantur, per ſomnum deinde, coctionis & nutritionis miniſterio reſtaurentur: atque ita illa mutua viciſſitudine humana œconomia naturalis cõſeruetur. Licet autem vigilia ſomno multò nobilior ſit, quoad animum, cùm vigilando functiones nobiles exerceantur, & ſomnus mortis myſteria repræſentet; tamen neceſſitate naturali hominibus ſomnus & vigilia conueniunt ad vitam; dummodò vtraque modum non excedant, vt docet Hippocrates aphor. 5. lib. 2. Nam vigilia immoderata corpus exſiccat, vires diſſoluit, cruditates parit, caput grauat, laborem infert, & vniuerſam corporis œconomiam peruertit: ſomnus etiam diuturnior excrementa retinet, partes ad motum ineptiores reddit; calorem natiuum motu priuatum extinguit, & corporis habitum reddit deteriorem. Vtriuſque termini ſunt & à natura, & à Medicis conſtituti. Nam verbi gratia, ſomni terminus eſt ſecundùm tempus, ſpatium ſeptem horarum plus aut minùs, pro ætatis, conſuetudinis, nutritionis, & tempeſtatis reſpectu: ſecundùm actiones naturales; Concoctio alimenti, & diſtributionis perfectio, quorum ſigna tum in vrinis, tum in corporis diſpoſitione apparent. Vigiliarum autem

A terminus eſt, laſſitudo corporis, & finis diei, cùm ex Hippocrate vigilandum ſit diu, & noctu dormiendum. Sed iam ſuppoſita communi dormiendi, & vigilandi neceſſitate; Quomodo ſomnus, & vigilia Senibus conueniant, demonſtrandum eſt.

B Somnus Senibus neceſſarius eſt, tum ad ſiccioris corporis humectationem; tum ad crudorum humorum coctionem; tum etiam ad principia vitæ fouenda, augendáque. Et quia nimium fatigantur Senes ob publica priuatáque negotia, ideo longiori ſomno indigere videntur; præſertim cùm ſæpiſſimè minus iuſto dormiant, & vigiliis immodicis obnoxij ſint ſecundùm Hippocratem aphor. vlt. lib. 3. Quare ne ab

C illis lædantur, ſi ſufficienter non dormiant, conciliandus erit ſomnus, non quidem narcoticis; cùm nimis refrigerent, & ſomnum æternum facilè inferant; ſed vel alimentis humectantibus, vel lotionibus pedum, & balneis, vel cantilenis, frictionibus, aliiſque internis externiſque remediis; dè quibus in Diæta

D particulari, & in therapeia morborum Senilium.

Quòd ſi quis obiiciat prouerbij authoritatem, cùm vulgus pueros vigilantes, & Senes dormientes breui morituros affirmat; Reſpondendum eſt, illud verum eſſe poſſe de ſomno non naturali, & morbifico; non autem de moderato, & ordina-

E rio. Dormire itaque poterunt Senes ſuauiter in lecto molliter parato; vt ſupra dictum fuit, eritque decubitus potiùs lateralis, quàm pronus, aut ſupinus; vt poſtea dicetur. Sed iam ad nobilem, & ſcitu dignam controuerſiam tranſeamus.

An, & quomodò accubitus puellarum ſit Senibus ſalutaris, & viuificus, vt & iuuenum vetulis.

CAPVT VIII.

NOBILIS ſanè, & à nemine, quod ſciam, excuſſa adhuc ſeſe offert examinanda difficultas. An ſcilicet, & quomodò accubitus puellarum poſſit eſſe Senibus ſalutaris, vt & adoleſcentum vetulis. Dubitandi occaſionem nobis præbet hiſtoria Dauidis Regis cap. 1. 3. Reg. expreſſa, vbi ſerui eius cùm viderent Regem ſeniorem factum, refrigeratum, & breui moriturum, de illius vita ſolliciti conſilium inierunt de inuenienda puella, quæ dormiret in ſinu Regis, & calefaceret eum, atque foueret amplexibus ſuis. Quod quidem factum fuit. Inuenerunt enim puellam pulchram, & floridam, nomine Abiſag, quam adduxerunt ad Regem, & dormiuit cum illo continuò, ſine congreſſu tamen: hoc remedio incaluit Regis corpus, & ferè ad annum vitam protraxit. Iam inquirendum, quomodò accubitus ille ſalutaris, & viuificus Senibus eſſe poſſit. Vt autem veritas appareat, ſupponendum in primis, corpora Senum frigidiora, & ſicciora minimum habere calidi innati, halitum ſpirare inſuauem, acidum & fœtidum, ob cruditates, quibus abundant, & partium vitalium imputitatem, prauámque totius corporis diſpoſitionem; & cutem habere rugoſam, aridam, terreſtríque craſſitie refertam. Contrà puellarum, vt iuuenum, corpora calida & humida ſint, plurimúmque habere innati calidi, halitum etiam ſuauem reſpirare, & A iucundum, molem carnium plenam, & pinguem: Denique cutem mollem cum lenitate.

Hoc ſuppoſito dicimus accubitum puellarum cum Senibus, & adoleſcentum cum vetulis, vtilem & ſalutarem eſſe poſſe quinque modis; Primò ad calefacienda corpora Senilia: ſic Dauid quia non calefiebat dum operiebatur veſtimentis, ab accubitu B Abiſag incaluit. Corpora ſiquidem natura, & actu calida, quæ refrigerata ſunt, per contactum, & communicationem caloris calefacere poſſunt. Secundò ad iuuandam concoctionem; ſic Galenus cap. 6. lib. 5. de ſimpl. facultat. nihil, inquit, æquè concoctioni ventriculi conferre poteſt, ac corpus humanum ventrem C contingens; proinde quidam puellos admouentes per quietem magnum iuuamentum ſentiunt. Confert ſiquidem amplius, magiſque eſt familiaris eo calore, qui à fomentis paratur. Eiuſdem vtilitatis gratia quidam paruos catellos ventri imponunt copiam concoquentis caloris augentes, non qualitatem. Tertiò ad D corrigendam frigidiorem, aut ſicciorem totius corporis habitum. Sic idem Galenus cap. 7. lib. 7. meth. meden. circa finem, vbi de curatione frigidæ, & ſiccæ intemperaturæ ventriculi agit. Ex iis, inquit, quæ ventri extrinſecus applicantur boni habitus; puellus ſi in accubitu laborantis abdomen contingat, temperamentum naturale tuetur, & auget. E Sunt etiam qui catellos pingues in hunc vſum habeant, tum in aduerſa, tum in proſpera valetudine. Quartò ad recreandum, & viuificandum cor halitu ſuaui, & iucundo, dum deoſculantur puellæ Senes, citra amorem tamen. Denique ad vitæ principia augenda. Siccior ſiquidem habitus Senum, & calor ille puſillus, qui

qui in Senibus viget, veluti ſpongia, aut cucurbitulæ inſtar ſuauem illum calorem natiuum puellarum trahit ad ſuiipſius augmentum; vnde poſteà tabeſcunt puellæ, ſi per annum, aut diutiùs cum Senibus dormiant, vt experientia teſtatur. De vetulis etiam, & adoleſcentibus par eſt ratio. Præterea tamen iuuenes vetulas congreſſu iuuare, recreare, & quaſi de nouo viuificare poſſunt per infuſionem ſeminalis, & ſpirituoſæ ſubſtantiæ. Sed caueant, ſi ſapiant adoleſcentes, à vetularum oſculis, & amplexibus, cùm nullum ſit præſtantius remedium ad ſenectutem accelerandam. Hinc igitur apparet, quibus modis accubitus puellarum Senibus poſſit eſſe ſalutaris.

B

Verùm ne ſanitas humana aliquid detrimenti patiatur ab eiuſdem accubitu, præſtabit vti applicatione catellorum pinguium, licet non tam efficaciter calorem augeant; cùm familiaritas illa, & ſimilitudo naturæ non interſit: tamen iuuare poteſt admotio illa ſecundùm Galenum. Sic in febribus continuis, pulli columbini per medium ſecti, & calentes cordi admouentur ad illius roborationem: Sic & catelli pariter ſecti cerebro applicantur ad fouendum calorem natiuum: ſic etiam, & membra, quæ debilia remanent poſt vulnera, contuſiones, aut luxationes, in ventrem bouis recenter mactati immittuntur, vt roborentur.

C

D

De inanitione, & repletione.

Capvt IX.

INanitionis, & repletionis ratio ad plethoram, vel cacochymiam minimè referenda eſt in Diæta; ſed propriè tantùm ad excreméta ordinaria, quæ naturaliter generantur, & fere quotidie expurgantur. Cùm autem excrementorum quædam quantitate talia ſint; ideóque vtilia, vt ſemen & ſanguis menſtruus; de quibus poſteà; alia qualitate inutilia, ſiue ſint generalia, vt quæ in triplici coctione continuò procreantur fæces, vrina, bilis, melancholia, ſudor, ſordes: ſiue particularia, vt pituita, & mucus cerebri, aurium craſſities; ſanè ſi hæc omnia conuenienter, & ordinatim per vaſa naturalia excernantur, ſanitatis integritatem expectare oportet; contrà, ſi retineantur, eiuſdem perturbationem & naturalis œconomiæ ſubuerſionem. Quæ enim diſſimilia ſunt ſubſtantiæ, & contrariæ qualitatis; cùm alterari & aſſimilari non poſſint, naturam corrumpant, multaque damna inferant neceſſe eſt, ſi cohibeantur.

Porrò in Senum conſeruatione inanitionis, & repletionis reſpectus maximi eſt momenti, cùm ob caloris natiui inopiam, & partium naturalium imbecillitatem, copioſus appareat in Senum corporibus excrementorum prouentus. Galenus cap. 9. lib. 5. de ſanit. tuend. pituitoſum, & ſeroſum potiſſimùm colligi declarat; ideóque tum aluum ſoluentibus, tum vrinam mouentibus fere continuò opus eſſe ad Senum conſeruationem demonſtrat. Nos tamen & melancholiam etiam in Senibus redundare exiſtimamus, idque ratione temperamenti frigidioris, & ſiccioris. Nã vt experientia teſtatur, Senes vt plurimùm per venas ſedis purgantur, ſanguiniſque fęcem effundunt. Quomodò autem in correctione vitiorum, quæ ordinariam excrementorum vacuationem peruertere poſſunt in Senibus, habenda ſit ratio cauſarum externarum, & internarum, potiſſimúmque ætatis Senilis in Diæ-

E

ta particulari demonſtrabimus.

Iam verò ſeſe offert aphoriſmus Hippocratis explicandus in gratiam Senum, dum ita ſcribit aphor. 20. & 53. lib. 2. Quibus iuuenibus, inquit, aluus humida eſt, iis ſeneſcentibus magna ex parte exſiccatur, & contrà. Ratio eſt, quia quæ cauſæ in iuuentute aluum lubricam reddunt, ſiue ſit quantitas alimentorum, ſiue robur expultricis facultatis, ſiue copia bilioſi humoris, ea omnia immutantur in ſenectute, cùm facilè ieiunium ferant Senes, & debilior ſit natura eorum, paucáque copia bilioſi humoris generetur ob hepatis refrigerationem. Contrà etiam, quæ in iuuentute ſiccam aluum reddunt, vt viſcerum calor immodicus cum ſiccitate retentricis robur, ea in ſenectute mutantur ob refrigerationem corporis & pituitæ abundantiam.

Obſeruandum autem vtriuſque aphoriſmi partem non eſſe vniuerſaliter veram ſecundùm Hippocratem; ſed tantùm in pluribus. Sed iam de venere agamus.

An venus Senibus, vetuliſque ſit ſalutaris.

CAPVT X.

SEMEN humanum, ſanguiſque menſtruus licet excrementa ſint vtilia, & quantitate tantùm luxuriantia; vtriuſque tamen excretio ſalutaris eſt, ſi ſecundùm naturæ, ætatis, conſuetudinis, & artis leges perficiatur, contrà autem pernicioſa. In vetulis ſanguinis illius periodica vacuatio ceſſat, quia generationis, & ſpeciei reſpectus in declinante illa ætate non amplius mouet naturam ad excretionis perſeuerantiam; tum ob ſanguinis inopiam, tum ob incapacitatem; ſeminis

A tamen productio non tam citò ſupprimitur in vtroque ſexu, ſed præſertim in viris; & ideo iam meritò dubitatur, an illius reiectio per venerem, tum ad voluptaté, tum ad ſanitatem, tum etiam ad generationem Senibus poſſit eſſe ſalutaris. Qui venerem conferre volunt, authoritatibus, & exemplis non carent. Nam

B primò ex Hippocrate 2. epid. tex. 23. comm. 5. venus morbis à pituita remedio eſt: at Senes pituitoſi ſunt, & morbis pituitoſis obnoxij, vt conſtat. Idem ſentit Philoſophus 1. proble. 51. & 4. probl. 17. Tertiò, ex eodem Hippoc. 2. de Diæta, venus calefacit, & humectat. Quare Senibus erit conuenientiſſima ſecundùm generalem Diætæ Senilis intentionem. Quartò

C multi Senes venere vtuntur ſine noxa. Quinimò quamplurimi generant ab anno ſexageſimo, ad annum ſeptuageſimum & octuageſimum aliquando. Quintò vetulis non ſolùm vtilis, ſed etiam neceſſaria venus, cùm à ſeminis virilis ſpirituoſi & vitalis affuſione, & irrigatione recreentur. Denique exemplum adſe-

D runt armentorum equorum dum veterinarij equis Senioribus vtuntur ad progeniem conſeruandam.

Nos tamen contrà, venerem Senibus pernicioſam eſſe cenſemus, & veluti peſtem honoris, vitæque Senilis fugiendam exiſtimamus; Cùm non ſolùm aduerſiſſima ſit Senibus, ſed etiam turpiſſima. Nam primò ex Galeno comm. in 6. epid. lib. de ſa-

E nit. tuend. lib. de ſemine, & alibi, venus frigidis ſiccis temperamentis, potiſſimúmque Senibus eſt inimiciſſima. Ratio manifeſta eſt; quia corpora Senilia exſiccat magis, & frigidiora, imbecilliorá que reddit; tum ob reſolutionem virium & ſpirituum, tum ob principiorum vitæ imminutionem: vt enim apes dum aculeum

effun

effundunt vitam deponunt; ſic fere & Senes dum veneri indulgent. Ideóque meritò ille vetus, inquit, poſt ſeminis effuſionem Senex quaſi vetuſtum quoddam ſpolium cicadarum iam exhauſtum relinquit; Deinde ſecundùm mores:

Eſt in canitie ridiculoſa venus.

Et Sene libidinoſo nihil eſt turpius in natura aut abominandum magis. Venerem tamen loquentem audiant Senes, & videant iocoſam ad recreationem.

Quòd ſi Senes bene valentes in viridi ſenectute veneri ſint aſſueti, cum moderatione ſi ſapiant, & ſi viuere cupiant, tum ad voluptatem, tum ad generationem venerem exerceant. De vetulis diſpar eſt ratio; cùm illis ferè ſemper venus ſalutifera videatur.

Quod autem ad primam Hippocratis authoritatem ſpectat; Reſpondet Galenus in comm. Non cunctis pituitoſis morbis laborantibus veneris vſum conferre; ſed quibus firmæ ſunt vires: debilia enim corpora magnopere læduntur; præſertim quæ ob ætatem talia ſunt. Nam licet venus calefacere videatur in ipſo congreſſu per motum, vehementer tamen poſteà refrigerat. Errat autem Philoſophus, dum venerem immodicam laudat, cùm ſemen neque ſit excrementum pituitoſum, vt ipſe exiſtimat, neque cauſa pituitoſorum affectuum. Secundo autem de Diæta Hippocrates venerem extenuare, calefacere, & humectare ſcribit; non autem ſimpliciter calefacere & humectare. Extenuat ſiquidem venus ob vacuationem; calefacit ob motum temporaneum; humectat autem ob liquefactionem pituitæ. Quæ tria, vt apparet, Senibus ſunt contraria.

Denique de generatione Senum dubitari poteſt, cùm Iuriſconſulti quærant; an Senes ſint capaces matrimonij ob inhabilitatem, & ad venerem, & ad generationem. Concedimus tamen in viridi, & ſanguinea ſenectute bene valentes Senes generare poſſe; præſertim ſi rem habeant cum iuuenculis, & mulieribus bene diſpoſitis. Neque quadrat equorum comparatio, tum ob ſpeciei diſparitatem; tum quia iuniores equi, vt plurimum venerem non exercent, ſed tantùm ſeniores vt plurimū; Ideóque tunc temporis promptiores ſunt; ſi tamen in iuuentute coïrent, robuſtiorem & validiorem progeniem procrearent.

Concludamus igitur, veneris vſum vetulis quidem conuenire poſſe, non autem Senibus, niſi aſſuetis, benéque diſpoſitis cum moderatione.

De animi pathematis.

CAPVT VLT.

SANITATIS vitæque humanæ conſeruatio non tantùm à conuenienti rerum corporearum vſu dependet, ſed etiam à virtutibus, quæ animi mores moderantur. Quantum enim poſſint ad œconomiæ naturalis vel tutelam, vel ruinam animi pathemata, docet Galenus, tum lib. de curandis animi affectibus, tum cap. 1. libelli de ludo paruæ pilæ. Nullus ſiquidem eſt tam firmus, támque ſtabilis ſanitatis ſtatus, quem aut iræ impetus euertere, aut triſtitia perſeuerans deiicere, aut inſanus amor corrumpere, aut timor conuellere non poſſit. Curandum igitur omni arte, vt anima ſit quieta, & ſana, in corpore ſano, & tranquillo. Neque tamen Stoicam ἀπάθειαν, id eſt, ſecuram à perturbationibus libertatem affectamus, cùm humanitas ſemper vigeat etiam in Senili

ætate:quæ prudentiæ, & experientiæ magiſtra dicitur: Sed peripateticam tantùm μετριοπάθειαν,quæ in mediocritate quadam conſiſtit, dum rationis miniſterio appetitus ferocitas comprimitur, & intra temperantiæ fines coërcetur. Porrò eiuſmodi pathematum moderatio, licet in quacunque ætate laudabilis ſit, tamen in Senibus non ſolùm glorioſa, ſed etiam neceſſaria videtur ad vitæ Senilis conſeruationem. Nam, vt ait Philoſophus, paruis ſuperuenientibus paſſionibus facilè moriuntur Senes ob calidi natiui paupertatem.Sic Galenus 2. de ſymptom. cauſis; debilis natura, inquit, ſub valido affectu oppreſſa ſtatim ſuffocatur, vt enim flammula morientis lucernæ à violentiori quauis aura, facilè extinguitur;ſic & vita Senilis à vehementiori animæ commotione. Inter pathemata autẽ triſtitia eſt Senibus inimiciſſima;quia teſte ſapientum principe, vt tinea veſtimento, & vermis ligno, ſic triſtitia nocet cordi: Spiritus triſtis exſiccat oſſa, & mœrore deiicitur animus; quinimò à triſtitia feſtinat mors.

Quòd ſi quis obiiciat, melancholiam Senibus eſſe quaſi naturalem ratione temperamenti, neque poſſe Senes iucundè, & hilariter viuere, cùm non procul abſint à morte, & morborum miſeriis continuò tententur. Reſpondendum, mortis meditationem ſummam eſſe & conſolationem, & fœlicitatem in ſenectute. E Qui enim Senes vitæ innocentia, pietate, prudentia, gloriáque virtutum ſunt commendabiles; cùm fatali neceſſitate vim mortis effugere non poſſint, ad celeſtem illam beatitudinem conuolare exoptant;Ideóque in extremo illo vitæ occaſu lætantur. Mors enim timidis, damnatiſque tantùm horribilis eſt, vt volunt A Theologi. Neque eſt quòd ſenectutis miſerias accuſent, cùm plurimi Senes fœliciter, & hilariter viuant citra dolores,& laborem.Quinimò iuxta Hippocratem, Senes vt plurimùm minùs ægrotare ſolent, quàm iuuenes; quare gaudium & ſpes cum mentis hilaritate Senibus erunt conuenientiſſima: Cor enim gaudens exhilarat faciem, nihilque B in vita melius, quàm bene viuere, & lætari, præſertim in ſenectute: vt enim radij ſolares ante occaſum lucentes ſubſequentes tenebras hilariores reddunt; ſic gaudium & ſpes in Senibus moleſtias ſenectutis iucundiores efficiunt, & vitæ eclipſin, vel obſcuritatem, noctémque perpetuam imminentem eludunt. Deinde C timor Senibus etiam noxius, quia corpora, & humores refrigerat, pallorem inducit, cor conſtringit, eadémque ſymptomata ferè parit, atque triſtitia.

Tertiò ira Senibus pernicioſa, præſertim quæ vehementior eſt, cùm & animi,& corporis tranquillitatem ſubuertat: leuior tamen ſalutaris eſſe poteſt ad ſpiritus mouendos, & ca- D lorem natiuum excitandum.

Quod autem ad amorem ſpectat, iam demonſtratum eſt, venenum eſſe Senum. Concludamus igitur, vitam Senum iucundam,& tranquillam eſſe debere. Qua ratione autem talis eſſe poſſit, in diæta particulari demonſtrabimus.Interim tamen, an,& quomodò Muſica Senibus ſalutaris eſſe poſſit ad animi pathemata ſedanda, explicandum eſt.

An,

An, & quomodo Senibus Muſica conferre poſſit ad ſedanda animi pathemata, morborúmque Senilium moleſtias temperandas.

INter ea quæ & triſtitiam Senilem lenire, & timorem ſedare, irámque, & omnes animi perturbationes temperare, animam, corpúſque ſimul oblectare, & Senibus iam ægrotantibus ſolatium afferre poſſunt; nullum meo quidem iudicio Muſica eſt aut præſentius, aut iucundius remedium. Primùm ad grauiores omnes animi motus demulcendos, quantum poſſit Muſica, docent exempla. Pythagoræi lyræ ſonum adhibebant, vt inſolentes perturbationes excantarent. Sic etiam Scylla Senex iam factus animum laboribus, & affectibus diuerſis agitatum, vocum concentu leniebat, & refocillabat. Secundò ad moleſtias ſenectutis leniendas; Sic tum Gregorius ille Magnus, tum venerabilis Beda in extrema ſenectute etiam decumbentes hoc conſolationis, & honeſtæ recreationis genus nunquam intermiſerunt. Tertiò ad triſtitiam fugandam. Sic Achilles lyra curas attenuabat apud Homerum; & Orphæus mœſtitiam ob coniugem amiſſam apud Ouid. Quartò ad timorem arcendum. Sic Cyrus Perſarum Rex ne milites formidine caperentur, hymnis timorem pellebat. Quintò ad iram emolliendam. Sic Clinias Philoſophus, dum ſe ad iram pronum ſentiebat, cytharam pulſabat, vt animum mitigaret. Denique quantum etiam poſſit Muſica ad morbos corporis, vt & animi curandos, teſtantur hiſtoriæ. Illuſtre habemus, certúmque & Chriſtianis omnibus notum in Saüle exem-

A plum. Dauid enim demulcebat æſtuantis mentis furorem, & ad ſanitatem reducebat hymnos ſacros voce, & fidibus canendo. Sic Aſclepiades medicus phreniticos, & morbis animi affectos nulla re magis quàm ſymphonia reſtitui cenſebat. Sic apud Galenū vt refert Cælius Aurelianus, quidā fiſtulator loca dolentia decantabat: Sic etiam apud Neapolitanos

B demorſos à Tarantula Muſicæ miniſterio curari affirmant. Vnde autem vis Muſicæ, non ſolùm ad animi pathemata temperanda; ſed etiam ad corporis affectus curandos, iam breuiter explicandum eſt. Plato Muſicam maximam habere quidem vim in animum & vehementer ferire docet. A Muſica, inquit, interuentu

C animæ ſic curabitur corpus, vt interuentu corporis curatur medicamentis anima: Cauſam tamen non aſſignat. Nos ſympathiam, & conſenſum naturæ cum Muſica, atque adæquationem propoſitos effectus efficere exiſtimamus. Medici enim μεσημτάθειαν, Philoſophi harmoniam naturalem vocant, & Galenus lib. de

D Anatomia viuorum cordis pulſationem, & proportionem illam motus & quietis, Muſicam internam appellat. Inæqualitas autem ſpirituum, & humorum commotio, quæ aut in corde, aut cerebro, aut in toto corpore fit, ab externa illa harmonia vocum, & inſtrumentorum adæquatur: & inde fit, vt quies introducatur cum moderatione; dein-

E de voluptas, quæ auribus percipitur, animum recreat, & temperat: atque ita corpus per participationem maximum ſolatium percipit. Hinc igitur manifeſtum eſt, quid ſperandum ſit à Muſica in Senum conſeruatione. Sed iam ad Diætam particularem tranſeamus.

FRANCISCI RANCHINI, TRACTATVS DE MORBIS SENVM,

SECTIO SECVNDA.

De Diæta particulari Senum.

PERFECTA, & abſoluta in ſuperiori Sectione, generali Senum Diæta; iam poſtulat ordinis & doctrinæ ratio, vt ad particularem, quæ in praxi conſiſtit, tranſeamus; & quo modo priuatim nutriendi, & conſeruandi ſunt Senes, doceamus. A potu, & cibo auſpicanda erit hæc noſtra ſpecialis Diæta; cùm de aëris conditione, regionum natura, & de loco habitationis in gratiam Senum ſatis, ſupérque iam actum fuerit. Ordiamur igitur à potu.

De potu Senum.

CAPVT PRIMVM.

POTVS Senum multiplex eſſe poteſt, tum in ſalubri, tum in morbifico ſtatu; vel in paſtu, vel extra paſtum ſecundùm naturarum conditionem, conſuetudinem, regionum vſum, & morborum rationem. Eſt autem vel communis, & ordinarius, vel extraordinarius. Communis, vt aqua, vinum, pomaceum, zythum, ceruiſia, & eiuſmodi ſecundùm ritum, & morem gentium. Extraordinarius verò, vt ptiſana, hydromel, bochetum, aquæ coctæ, aqua diluta

A cum ſyrupo aliquo, vel cum conſerua; & ita de cæteris, de quibus omnibus ſigillatim agendum eſt.

Aqua quidem per ſe Senibus inimica videtur, potiſſimùm inaſſuetis, cùm refrigeret, & cruditates augeat; tamen cum vino ſalutaris eſt, dummodò ſit pura, & laudabilis, tum

B etiam cocta, vel permixta cum aliis potionibus, vt apparet in hydromelite, ptiſana, zytho, & ſimilibus. Vinum deinde aqua temperatum meritò lac Senum dicitur, cùm pro potu ordinario nectar ſit Senibus conuenientiſſimum, tum album aliquando ad vrinas mouendas; tum clarum, dummodò purum, genero-

C ſum, ſuauiter olens, guſtui iucundum, & ætatis mediocris ſit, vt vult Galenus cap. 100. art. par. dantur autem vina, & naturalia, & artificialia.

Ex naturalibus quædam fortiora, & ardentiora ſunt, quæ quidem pro potu ordinario Senibus non conueniunt, neque aliis etiam, vt muſcatelinum, maluaticum: tamen conferre poſſunt ad roborandum ſtomachum, & ad recreandas partes naturales, ſi mane, hyeme potiſſimum hauſtum aſſumant Senes, cum roſtita panis: Adferunt etiam mercatores ex inſulis Canarinis vinum album odoratum, & quaſi pingue, melliſque odorem quodammodò referés, quod pariter Senibus præſtantiſſimum eſt, ſi parum aſſumant mane per ſe, aut infuſum cum ambara griſea hoc modo pro Magnatibus:

Acc. vini canarini pintam vnam, Ambaræ griſeæ ʒ.ij. redigatur ambara in puluerem cum pauco ſaccharo, & diſſoluatur cum vino prædicto, quod deinde ſeruetur ad vſum, vel liquefacta ambara in diſco diſſoluatur cum pauco vino, ac deinde infundatur, vt ſuprà.

Vina artificialia multa parari poſſunt in gratiam Senum, tum alimentoſa, tum medicata. Inter alimentoſa; Hippocraticum primas tenet, tum ad iucunditatem, tum ad ſalubritatem, nō quidem pro potu ordinario, ſed ad roborationem, & recreationem naturæ, vt de canarino, & maluatico dictum eſt. Porrò Hippocraticum appellatur, non quod ab Hippocrate inuentum fuerit; ſed quod dignum illo diuino viro videatur. Multipliciter autem parari poteſt, ſecundùm maiorem, vel minorem compoſitionem, tum album, tum claretum. Sequentes tamen formulæ in gratiam Senum ſalubriores mihi videntur.

Vinum Hippocraticum album.

Acc. vini albi optimi pintam vnam, cinnam. interior. fragrantiſſ. ℥. ß. ſacchari electi ℔. ß. infundatur cinnamomum, cum modica quantitate vini per noctem ſi liceat (aut ſi tempus bibendi vrgeat, per horas duas ſuper cineres calidos:) deinde ſaccharum diſſoluatur cum reliquo vino addita ſexta parte lactis recentis ad clarificationem; poſteà tranſmittantur omnia per manicam Hippocratis ſæpiùs lotam cum aqua, tum etiam cum vino albo, & colatura reiteretur ſæpiùs, donec vinum clarum & ſuaue appareat.

Obſeruandum autem vinum Hippocraticum cum lacte clarificatum non tandiu ſeruari, vt dum cum amygdalis contuſis clarificatur: quia alteratur citiùs, tum in colore, tum in ſapore; Ideo cito bibendum erit.

Vinum Hippocraticum claretum.

Acc. vini rubelli generoſi pintam j. ſacchar. albiſſ. ℔. ß. cinnamo. interior. ℥. ß. infundatur cinnamomum, vt ſupra, & diſſoluatur ſaccharum cum vino additis amygdalis dulcibus excorticatis, & contuſis ad paria decem, vel xv. deinde omnia per manicam cum vino lotam transfundantur, & ſæpiùs colentur, donec clarum, & ſuaue appareat. Addunt alij zingib. garyophyll. piper. nuc. moſcat. portionem quandam. Verùm cum hæc vini calorem nimium intendant, & acrimoniam pariant, ideo reiicienda cenſeo: pro ditioribus tamen; & magnatibus addi poterit vel ℈. j. moſci optimi, vel ʒ. j. ambaræ griſeæ liquefactæ, aut in puluerem redactæ cum ſaccharo.

De vinis autem medicatis, tum alterantibus, tum roborantibus, tum vacuantibus per vrinas, & per aluum in Pharmacia Senum agemus. Iam ad alias potionū differentias veniamus.

Præter

Præter aquæ, & vini potum dantur aliæ potionum differentiæ communes, & populares, quæ Senibus ſalutares eſſe poſſunt, ſecundùm conſuetudinis vim, & rationem, vt ceruiſia, pomaceum, zythum. Inter eas autem ceruiſia Senibus ſaluberrima, cùm ex melle, hordeo, floribus lupulorum, & aqua puriſſima conficiatur, vt docet Olaüs Magnus lib. 13. hiſtoriæ Septentrionalis cap. 22. & ſequentibus. Pomaceum etiam ſalutare, vt docet Palmarius libello de vino pomaceo. Zythum vulgò (*de la biere*) cum communiter ex aqua ſtagnante, feréque putreſcente componatur, reprobandum cenſeo. Neque enim exiſtimo, per ebullitionem omnem impuritatem deponere. Sed iam ad alias potionum ſpecies tranſeamus, quæ Senibus vtiles eſſe poſſunt ſecundùm reſpectum morborum. Eiuſmodi ſunt priſana, boſchetum ex radicibus chinæ, ſeu apios, aqua maſtichina, & quæ ex raſura cornu cerui conficitur, & hydromel. Priſana ſimplex cum hordeo & aqua paratur, addunt alij liquiritiam: Compoſita tamen & iucunda, & ſalutaris, potiſſimùm dum Senes fluxionibus in pulmones cum tuſſi importuna tentantur. Sic autem parari poteſt.

Acc. hordei integri p. ij. iuiubarum par. iiij. vuarum corinthiarum p. j. & ſ. caricarum pinguium paria ij. lotis priùs omnibus, coquantur in ſufficienti quantitate aquæ font. addendo ſub medium coctionis liquirit. raſæ ℥. j. ne ſcilicet nimia coctio amarorem inferat, & colore intenſiori priſanam inficiat. Toto decoctionis tempore ſpuma tollatur, deinde poſt coctionem perfectam coletur decoctum per manicam Hippoc. & ſeruetur ad vſum.

Boſchetum ex radicibus apios Senibus conuenientiſſimum, quia roborat partes naturales, & humiditates ſuperfluas abſumit, potiſſimùm ſi laborent vlcere renum, aut veſicæ. Ita paratur.

Acc. rad. chinæ minutim inciſæ ℥. ij. infundatur per xij. horas in ℔. xij. aquæ font. deinde coquantur ad ℔. ij. conſumptionem. Poſtremò colentur per manicam Hippoc. & cum ſacch. ac cinnam. ſuffic. quant. fiat boſchetum, quod ſeruetur ad vſum.

Aqua maſtichina, quia roborat, & adſtringit cum iucunditate, in diarrhea, & ventriculi imbecillitate, laudatur. Neque enim chalybeatam, aut ferratam aquam probamus, cum turbet aluum.

Acc. maſtic. ʒ ij. aqu. font. pintas ij. coquantur ſimul ſenſim, & detracta ſpuma colentur: poſt concoctionem aqua deinde refrigerata ſeruetur ad vſum cum vino.

Aqua è raſura cornu cerui Senibus febricitantibus vtiliſſima, præſertim ſi malignitas humorum lateat.

Acc. raſuræ cornu cerui ℥. ß. aquæ font. clariſſimæ pintas ij. coquantur ad ℔. j. conſumpt. Deinde colentur per manicam vt ſuprà, vtantur Senes aut cum vino, ſi febris intenſio non contraindicet, aut cum ſyrupo aliquo conuenienti.

Superest hydromel Senibus ratione mellis ſaluberrimum, præſertim dum vlceri pulmonum, renum, veſicæ, aliarúmque partium internarum tentantur; quia ſputum educit, terget, & nutrit potentiſſimè. De mellis autem natura, & viribus agemus in Pharmacia Senili. Ita autem fieri poteſt hydromel, quod aquoſum dicitur.

Acc. aquæ font. limpidiſſimæ ℔. viij. mellis opti. ℔. j. coquantur, donec ſpumare deſinant, & ſpuma continuò tollatur. Mel enim coquendo

acrimoniam, & impuritatem deponit, nec aluum mouet, ſed facilè diſtribuitur. Ita olim Græci mulſam componebant aliàs puriorem, aliàs dilucidiorem ſecundùm aquæ & mellis quantitatem. Hoc modo coctum hydromel coletur & ſeruetur ad vſum pro potu ordinario. Fit etiã hydromel vinoſum melicratum antiquorum, vel ex aqua font. vt ex ciſterna cæleſti antiquata; quam tamen damnat Galenus, vel ex rore cæleſti cum linteolis mundis collecto circa initium menſis Maij. In hordeis vireſcentibus hoc modo.

Acc. aqu. puriſſ. vel roris partes iij. mellis optimi partem quartam. Miſceantur, & coquantur ad tertias ſpumã auferendo ſemper. Coctionis autem perfectio dignoſcitur ex oui in filo ligati iniectione; quia ſi fundùm petit nondum perfecta eſt coctio: contrà ſi natet; Deinde decoctio colata per linteum candidum in vas reponatur, & radiis ſolaribus exponatur per quadraginta dies circa caniculam; deinde ſeruetur ad vſum. Conuenit autem Senibus vt vinum canarinum, Hippocraticum, & maluaticum.

De victu Senum.

CAPVT II.

LICET in alimentorum vſu cibus potum præcedere ſoleat ſecundùm experientiæ fidem; tamen quia in theorica Diætæ doctrina potum cibus immediate ſequitur: Ideò præmiſſa jam potatione, de victu, & cibatione Senum hoc loco agendum eſt. Porrò quia cognitio, & electio præparationem, & vſum ciborum ordine doctrinæ præcedit, ideo priuſquam artificium & vtendi modum explicemus, operæ

A pretium eſt, ciborum materiam perluſtrare, & vnde alimentorum differentiæ deſumantur, exponere, vt deinde commodius iudicare, & eligere poſſimus ea, quæ Senibus poterunt eſſe & vtilia, & ſalutaria.

Obſeruandum igitur, ciborum tum liquidorum, tum ſolidorum materiam non ſolùm à vegetabilibus, ſed etiam ab animalibus mutuari; an verò & à mineralibus ſuo loco

B diſputabimus. A vegetabilibus, ſeu plantis multa deptomuntur, quæ re vera nutriunt; qualia ſunt ſemina, ſeu grana, legumina, fructus, caules, folia, flores, & radices. Ab animalibus etiam multa alimenta deſumuntur, vt poſteà demonſtrabimus. Porrò inchoanda videtur à Seminibus ſubſequens ciborum demonſtratio:

C præſertim cum ex quibuſdam granis, tritico veluti, hordeo, ſiligine, panis nutritionis humanæ fundamentum & eſculentorum, atque poculentorum firmiſſimum vinculum conficiatur. Neque tamen excludimus alia granorum genera, aut legumina, & fructus. radices etiam cum ex illis omnibus in variis habi-

D tabilis terræ partibus panis componatur. Hoc loco tamen de triticeo pane in gratiam Senum agendum cenſemus, ne extra ſubiecti noſtri materiam diuagari videamur. Agendum igitur, quomodò conficiendus ſit panis idoneus, doceamus.

De pane Senibus idoneo.

E DE panis bonitate, inquit Galenus cap. 7. lib. 5. de ſanit. tuend. maxima eſt habenda cura: ſi enim optimè non ſit confectus, periculum eſt, ne ventriculus lædatur, & vaſa craſſo, ac glutinoſo ſucco impleantur, atque obſtructiones in partibus naturalibus generentur: vt autem

panis ſit laudabilis, multa requiruntur ex Medicorum doctrina: Primò, vt ſit confectus ex farina triticea. Inter grana ſiquidem, triticum, graue, denſum, & flauum, mediæ ætatis, quod in craſſa & pingui terra, non ſtercorata naſcitur, optimum eſt: quia multum nutrit & calidum exiſtit. Farina autem illius debet eſſe perfectè, & æqualiter trita, in molitura pura, candida, & mundata; non tamen prorſus à furfuracea ſubſtantia repurgata; quia ex Galeno, panis ſine furfure confectus tardiſſimè deiicitur. An verò farinæ ſiligineæ portio permiſceri poſſit, aut debeat cum triticea, præſertim æſtate, ad aluum mouendam, dubitant multi, potiſſimùm in gratiam Senum, quorum aluus pigrior eſt. Panis autem candidus eſſe debet; quia ater grauis eſt, & excrementitius. Secundò ſubactio farinæ cum aqua laudabili eſt facienda, vt panis ſit ſalutaris: Aqua enim vitioſa panem inſalubrem reddit. Tertiò panis optimè fermentatus eſſe debet ſecundùm Galenum loco cit. quia & ſpongioſus fit, & faciliùs concoquitur, & celeriùs diſtribuitur. Quinimò gratiam, & ſalubritatem fermentum panificiis affert, dummodò aciditas non prædominetur. Non fermentatus enim ſtomachum grauat; & ideo damnat Galenus placentas, bellaria, ſeu confectiones ex paſta ſine fermento; quia ea omnia, & coctu difficilia, & praui ac viſcidi ſucci, atque obſtruentia. Quartò panis ſalitus etiam eſſe debet ad ſalubritatem, & iucunditatem. Nam ſal præter quam quòd putredinem arcet, & humiditates ſuperfluas abſumit, ad guſtum etiam facit. Quintò ſimplicitas in pane ordinario laudabilis citra mixtionem, aut lactis, butyriue, aut mellis, aut ſacchari, aut ouorum, aliarúmque rerum. Quòd

A ſi quis obiiciat ex Galeno cap. 4. lib. 5. de ſanit. tuend. Antiochum octogenarium pane cum melle attico aliàs crudo, aliàs cocto, ſæpiùs vſum fuiſſe, tum etiam & lacteos, atque ouatos, & ſaccharatos panes ſalubres eſſe. Reſpondendum eſt, ea omnia cum pane ſeorſim præparata ſalutaria quidem eſſe, non tamen ſi ex iiſdem panis conficiatur; quia illius

B naturam & conditionem peruertunt.

Sextò, panis ſenſim coquendus in furno, vt iuſtam, & æqualem coctionem adipiſcatur: quia ſi violentius coquatur, ſuperficies cocta quidem & aſſata apparet; medulla tamen cruda remanet. Si verò diutius, genuinus & dulcis ſuccus, qui veluti anima farinæ eſt, deüritur. Panis verò aliquando

C bis coctus & aniſatus Senibus vtilis eſſe poterit, præſertim hyeme, ſi fluxionibus tententur. Septimò, recens eſſe debet ad ſuauitatem, non autem calens, quia flatus, & obſtructiones inſignes parit ob ſuperfluam humiditatem. Nec vetuſtior, quia ſiccior & durior euadit. Denique in loco idoneo panis ſeruandus eſt, ne

D ſcilicet aut graueolentiam dum adhuc calet, aut vitioſam aliquam qualitatem contrahat.

De reliquis autem ſeminibus ad panem conficiendum idoneis cum Senibus non conueniant, niſi in ſumma penuria, aut ratione aſſuefactionis, ſilendum cenſeo. Obſeruandum tamen, tum oryzæ farinam cum lacte amygdalino, & ſaccharo paratam, tum auenata, & hordeata perfectè

E cocta & ſaccharata Senibus conferre, & priſanam etiam ex hordeo compoſitam. Sed iam à cerealibus ad legumina, minoráque quædam grana veniamus.

De leguminibus.

Legumina omnia, qualia ſunt fabæ, piſa, lentes, & ſimilia, quia ex Gal.

Gal. 1. de facult. alim. craſſum & melancholicum, & flatulentum ſuccum generant, coctúque difficillima ſunt, Senibus interdicenda eſſe cenſent multi ex Medicis noſtris. Quia tamen inter ea quædam magis nocent, vt fabæ; alia minùs, vt piſa cum lautiſſimas menſas ſubeant, & apud veteres in gratia fuerint; ideo aliquando concedenda eſſe exiſtimamus. Quinimò vere & fabas recentes, & piſa etiam viridia ſi coquantur, & ex eis iuſcula parētur, eſui apta eſſe cenſemus, vt etiam dum in ſartagine cum butyro, aut larido friguntur.

Obſeruandum etiam decoctum corticum fabarum, & cicerum rubeorum renes Senum mirum in modum mundificare, & calculum etiam frangere. Superſunt quædam parua ſemina, vt aniſi, fœniculi, coriandri, quæ ſaccharo condita ventriculum Senum roborare, & ori gratiam conciliare poſſunt. Confectionem etiam ex granis ſinapi factam ad guſtum & ad appetitum, dummodò acrior non ſit, laudamus. Sed iam de fructibus agamus.

De fructibus.

FRuctus pulpam circumpoſitam habent, & ſemina intus recluſa ferunt, atque in eo a ſeminibus, & granis diſtinguuntur. Eorum autem infinitæ ſunt differentiæ. Natura ſiquidem fœcundiſſima, & mirabilis in fructuum varietate apparet. Quia tamen maior eorum pars vel eſt inutilis ad nutritionem hominum, vel potiùs ad voluptatis gratiam quàm ad ſalubritatem humanam comparata videtur; ideo fructuum ſpecies hic tantùm annotabimus ſalubriores. Supponendum autem in primis ſecundùm Galen. lib. 2. de alim. facult. fructus fere omnes tenue, exiguumque alimentum dare, & crudos prauóſque ſuccos, atque corruptioni obnoxios producere. Quæ cùm ita ſe habeant, fructuum vſum Senibus minimè ſalutarem eſſe manifeſtum euadit. Quia tamen reclamant, tum conſuetudo, tum appetitus, tum voluptas, tum etiam corporum, regionũ, & tempeſtatum æſtuantiũ conditio, naturæque ipſius reſpectus, dandum erit aliquid conſiderationibus iſtis. Impoſſibile ſiquidem eſt in tanta fructuum varietate, & à iucundo aſpectu, & à ſuauiſſimis eorum saporibus abſtinere. Quare ſub ſequentibus conditionibus quorundam fructuum eſum Senibus concedendum eſſe exiſtimamus. Prima eſt, vt electio præcedat vſum: fructus ſiquidem in perfecta maturitate, & bonitate eligendi ſunt. Secunda vt nunquam ad ſaturitatem, ſed ad voluptatem, & ad guſtum aſſumantur. Tertia, vt ſeruato ordine comedantur, quia quæ facilè vitiantur, atque corrumpuntur, aluóque molliendæ, & vrinis mouendis idonei ſunt: vt fugaces, præcoces, & horarij, ceraſa, pruna, mora, fraga, ficus recentes, melones, & ſimiles in prima menſa ſunt offerendi; in vltima verò quæ aſtringendi vi pollent, vt mala cotonea, malorum genera, pyra, &c. Quarta vt ſale quidam condiantur, ficus ſcilicet recentes; alij ſaccharo, vt fraga, neque meri hauſtus poſt fructuum crudorum eſum cõdemnatur. Quinta, vt cum præparatione Senibus offerantur ſi fieri poſſit: verſatur autem præparatio circa cocturam, conditucam, & ſiccationem; minùs ſiquidem nocent fructus, aut ſiccati, aut cocti, aut conditi.

Quòd ſi quis obiiciat, fructuum vſum propoſitam à nobis Diætam in gratiam Senum ſubuertere, cùm refrigerent; horarij præſertim, & po-

morum ac aliorum gratia corporáque ſenilia frigidis, viſcoſis, & vitioſis ſuccis infarciant. Sed reſpondendum, parum aut nullo modo nocituros fructus ſi cum electione ac præparatione, & cum ſuppoſitis conditionibus aſſumantur, vt ſigillatim poſteà demonſtrabimus. Sed pergamus, & de aliis plantarum, atque olerum partibus quædam breuiter dicamus.

De caulibus, radicibus, foliis & floribus.

SVpponendum hic in primis ex Galen. olera omnia pauciſſimum ſanguinem, nec laudabilem generare, excepta lactuca, licet ſit frigida; Et radices coctu difficiles eſſe, atque caules crudoſque ſuccos procreare. Quæ cum ita ſe habeant in olerum & radicum vſu moderatos eſſe debere Senes, manifeſtum euadit. Inter radices quædam in iuſculis conuenire poſſunt, ſi cum carne coquantur, vt napi, cæpe; aliæ in acetariis conferre etiam poterunt ad guſtum, & ad voluptatem ſi ſecundùm artem coquantur etiam, vt cichorei, petroſelini Macedoniani, paſtinacæ rubræ, tum etiam & cæparum ſub cineribus coctarum. Inter caules autem articardi (*les cardes*) ſi coquantur in iuſculo conueniunt, potiuſquam crudi cum pipere & ſale: folia verò quamplurima ſunt, vt bugloſſa, borrago, endiua. lactuca, malua, & foliū in vſu ſunt, quæ omnia æſtate præſertim & vere, ſi ſtomachus Senum ferat, in iuſculis conuenient. Quinimò ex iiſdem coctis, lactuca præſertim, endiua, & ſummita. lupulorum; atque aſparag. parari poterunt acetaria cocta, tum etiam ex floribus crudis, cicho. buglo. maluæ, ſaluiæ. Sed iam iis omnibus miſſis ad animalia tranſ-

A ſcundum eſt, ſi priùs tamen obſeruauerimus, mentham laudari ad Senum ventriculum roborandum & extrema ſaluiæ, atque meliſſæ, ad cerebrum, & iudicium formandum, ſed potiſſimùm germina fœniculi, & ſummitates illius floreſcentes ad iuuentutem renouandam; ſumpto à ſerpentibus exemplo, qui vere, vt ſe-

B nectutem deponant, & vt renouentur, fœniculo vtuntur.

De animalibus.

VTiliores, & ſalubriores eſcas animantia præbere hominibus, quam vegetabilia, quotidiana experientia teſtatur: Et plus alimenti eſſe in carnibus, quàm in aliis cibis ob

C affinitatem quam habent cum carne humana, Medici omnes fatentur. Ad animalium igitur familias iam confugiendum eſt, & demonſtrandum ex quorum animantium ſpeciebus alimenta ad Senum ſanitatem conſeruandam, vitámque prorogãdam idonea deſumenda ſint. Porrò quia animalium tres ſunt claſſes, terreſtrium

D videlicet, volatiliũ & aquaticorum, ideo iam de ſingulis agendum ducto à quadrupedibus initio. Inter quadrupedes autem cõmuniter in vſum veniunt pecus ouillum, bouinum, & ſuillũ; deinde caprarum vulgarium, & ferinarum ſpecies, ceruus, aper, lepus, cuniculus, & quæ ex quibuſdam illorum profluunt, lac atque lacticinia, & ſanguis. Hic iam mul-

E ta ſeſe offerunt obſeruanda ante vſum horum omnium, quæ maximi ſunt momenti in ſanitatis ſenilis conſeruatione.

Primùm eſt, animalia propoſita non æqualiter ſecundùm omnes partes eſſe laudanda, cùm diſſimili temperie, guſtu & facultate præditæ ſint. Interanea quidem & viſcera, atque

que extrema improbanda ſunt, quia ex Galeno 3. de alim. facult. difficile concoquuntur, & craſſi ſunt ſucci. Sola caro verò muſculorum, quæ calida eſt, & humida, dulcique ac delicato ſanguine enutrita, Senibus idonea exiſtit: Deinde teſtes etiam tum arietum, tum ceruorũ, aprorum, ſuum, & aliorum animalium, potiſſimúmque gallorum gallinaceorum ex Galeno præſtantiſſimos & ſuauiſſimos eſſe, ſi farina aſperſi, & priùs in tabellas ſecti frigantur, exiſtimamus. Neque eſt quod quis obiiciat Galeni authoritatem, dum cap. 7. lib. 3. de aliment. facult. ſcribit, teſtes coctu difficiles eſſe, cùm nutrire ipſemet fateatur, & guſtus, atque ratio indicent teneram, & friabilem teſtium ſubſtantiam, ſeminali natura diffuſam facilè in nutritionem faceſſere. Electio autem carnoſæ ſubſtantiæ animalium ab ætate, natura, habitu, ſubſtantia, pabulo, caſtratione, & præparationis modo dependet. Ab ætate, quia nuper natorum, & vetulorum animalium carnes deteriores ſunt. Augeſcentium verò, & ætate florentium præſtantiores. Illorum enim excrementitiæ, & muſcoſa, ac lenta humiditate refertæ; iſtorum verò duriores, & ſicciores, ac proinde minimi nutrimenti; & difficilis concoctionis: florentium verò magis ſpirituoſę, & ſucculentæ. Quędam tamen animalcula in prima ætate laudantur, vt hœdus, vitulus, lepuſculus, & pulli etiam ceruorum, atque aſinorum; quia ætate duriora, ſicciora, & melancholica euadunt. Secundò à natura, quia ex Galeno cap. 14. lib. 3. de aliment. facult. animalia domeſtica ob vitæ ignauiam, & victus rationem humidiora ſunt, quàm agreſtia, & ſylueſtria, quæ cùm continuò exerceantur, alimentum valentiùs præſtant, ſuccúmque meliorem gignunt. Tertiò carnis bonitas à pabuli qualitate & ſufficienti quantitate dependet, quia quæ animalia conuenienti pabulo abundant, pinguiora, & ad alendum præſtantiora ſunt. Quartò à ſexu indicatio ſumitur: Nam & in ouillo pecore, & in bouino mares præſtant fœminis, quòd calidiores ſint horum carnes, minúſque excrementitiæ. Quintò à ſubſtantia, ſi dura ſit, ſeriùs, & paulatim nutrit; ſi verò tenera, faciliùs concoquitur, & celeriùs in ſubſtantiam conuertitur. Sextò ab habitu, quia animalia extenuata ob ſucci laudabilis defectum improbantur, vt etiam quæ nimis obeſa, aut ſaginata. Septimò à caſtratione, quia caſtratorum quadrupedum carnes ſalubriores, & ſuauiores, atque plenioris alimenti, quàm aliorum, vt docet Galenus cap. 7. lib. 3. de facult. aliment. viroſum ſiquidem odorem ſpirant: Ideóque & galli, & arietes, & boues caſtrantur. Denique carnis bonitas à præparationis modo dependet: Inde enim guſtus, & gratia nutritionis, dum elixatur, aut aſſatur. Sed iam hîc ſeſe offert ſcrupulus; an ſcilicet carnes ſalitæ ſint recentibus ſalubriores. Dubitandi occaſionem nobis dat Galenus cap. 6. lib. 5. de ſanit. tuen. vbi de cibis Senibus idoneis tractans, ſalita omnia meliora eſſe recentibus affirmat. Verùm illud audiendum eſſe, de carnibus humidioribus, & ſpirituoſis, vt ſuum; non autem de aliis, quæ mollem, miniméque excrementitiam habent ſubſtantiam, vt docet ipſemet Galenus cap. 41. lib. 3. de alimentorum facult. Salitæ ſiquidem carnes cum minus nutriant ob conſumptionem gratioſi humoris, & magis ſiccent, Senibus non niſi ad guſtum, & ad appetitum conferre poſſunt. Inter carnes autem quadrupedum laude, & vſu di-

gnæ ſunt. Primò veruecina potiùs, quàm arietina, ouilla,& agnina,præſertim reſpectu Senum, vt docet Galenus cap.6. lib. 5. de ſanit.tuend. Secundò vitulina potiùs quàm taurina, & vaccina: Tertiò hœdina inter eximias, & ſalubres epulas enumeratur. Cùm non ſit ita excrementitia atque agnina. Caprina tamen, & hircina reiicienda. Quartò ſuilla data ſimpliciter fuit à natura ad epulandum: eſt enim boni ſucci, & ſuauiſſimi ſaporis tum recens, tum potiſſimùm ſalita. Quinimò aliarum carnium gratia à ſuillæ ſapore dependet, vt apparet in aſſatis, & elixatis animalium terreſtrium, & volatilium carnibus. Quintò lepuſculorum etiam caro laudatur,& de eſu illius audiendum prouerbium:

Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Cum cautione tamen; licet enim ex Galeno ſanguis leporum ſuauitate & dulcedine ſit commendabilis, tamen caro dura, & melancholica eſt, nec ita naturalis vt veruecina, vitulina, aut hœdina. Aliorum animantium carnes Gallis aut parum vſitatas, aut incognitas, aut Senibus non conuenientes relinquendas cenſemus, vt de rebus, quæ ab animalibus profluunt, lacte ſcilicet, & ſanguine agere poſſimus.

De lacte.

LAc inter alimenta optimi ſucci, & facilis,tum coctionis, tum diſtributionis principatum obtinere docet Galenus cap.15.lib.3. de alim. facultat.ſaporis ſuauitas,coloris candor,& ſubſtantiæ æqualitas, ſed potiſſimùm vtilitas, quæ vſum conſequitur, Galeni authoritatem confirmant. Lac tamen vt ea omnia præſtare poſſit,ſecundùm naturam ſe habere debet, minimèque vitioſum

A eſſe. Sed perfectè conditionatum. Lactis autem naturaliter ſe habentis ſigna ſunt,color candidus,ſapor dulcis, odor ſuauis, ſubſtantiæ mediocritas,& inhærentia.Quod enim defluens eſt, aut amarum, ſalſum, aut fœtidum, alienáque aliqua qualitate infectum, perpetuò vt vitioſum damnandum. Lactis bonitatem præ-

B tereà indicat vſus. Nam ſi probè conficiatur, & neque ructus acidos concitet, neque præcordia, aut grauitate, aut tenſione, aut dolore, aut obſtructionibus afficiat, laudandum erit. Contrà verò ſi læſio aliqua illius vſum conſequatur, dummodò tamen vitium ab aſſumentis intemperie non dependeat.

Obſeruandum autem ex Galeno,

C lactis naturam diſtinguendam eſſe non ſolùm ſecundùm reſpectum nutritionis, herbarum ſcilicet, & alimentorum,ſed etiam ſecundùm ſpeciem, ætatem, & temperiem animalium, quinimò etiam & pro ratione temporum anni. Sed his iam ita breuiter ſuppoſitis,duo ſeſe offerunt inquirenda: Primum eſt,an lactis vſus

D ſit Senibus ſalutaris; alterum quale, & quomodo ſit exhibendum.

An lactis vſus ſit Senibus ſalutaris.

DIſputat quidem Galenus cap.7. lib.5. de ſanit.tuend.de optimo lacte Senibus comparando, quia tamen propoſitæ quæſtionis difficulta-

E tes neque proponit,neque ſoluit,iam exactius inquirendum,an lactis vſus ſit Senibus ſalutaris. Multi ſanè illius vſum reprobant, quorum opinio, & authoritatibus, & rationibus firmari poteſt. Galenus in primis cap. cit. hiſtorias adfert quorundam Senum, qui vt longæuitatem compararent, lacte vſi ſunt cum perni-

ſie,

cie, & ruina ſanitatis. Quomodocunque ſumerent, inquit, perpetuò lædebantur. Rationes lactis inſalubritatem demonſtrant; Primò Senes calidis alimentis indigent: at lac frigidum eſſe Medici omnes fatentur. Secundò lactis vſus videtur eſſe contra naturam in Senibus, cùm ſit alimentum naturale puerorum, & paruorum animalium. Tertiò lac cruditates, & aciditates ventriculi multiplicat, vt experientia teſtatur: at ventriculum Senum frigidum eſſe, multiſque cruditatibus, & pituitoſis excrementis refertum nemo ignorat. Quartò ex Galeno cap. 15. lib. 3. de aliment. facult. lac nocet dentibus, & gingiuis: at Senum dentes debiles eſſe, & vſu confectos, feréque corruptos omnes vident. Denique lac dare illis, qui obſtructionibus ſunt obnoxij, vetat Hippocrates: at Senes obſtructionibus procliues eſſe docet Galenus, ob partium ſcilicet exſiccationem, & adſtrictionem.

Nos tamen contrà, lactis vſum Senibus vtiliſſimum eſſe cum Hippocrate, Galeno & Auicenna, & vniuerſa Medicorum familia exiſtimamus. Hippocrates aph. 64. lib. 6. aph. lac tabidis & extenuatis conferre denuntiat, Galenus cap. 6. lib. 7. meth. med. vbi de curanda totius corporis ſiccitate, & frigida, ac ſicca, & calida intemperie tractat, lactis vſum laudat: ſed clariùs cap. 9. lib. de Maraſmo tum cap. 7. lib. 5. de ſanit. tuend. Senibus vtiliſſimum eſſe ex profeſſo docet. Nouimus (inquit) Senem quendam agricolam, qui ſupra centum annos ruri vitam egerat, cui caprinum lac cum mica panis familiare erat alimentum, multíque citra noxam lacte perpetuò ſunt vſi: & alibi, Euryphon, inquit, Herodotus, & Prodicus ad reficienda corpora Senum, & extenuatorum tantùm in lacte fiduciam habebant. Idem teſtatur Auicenna fen. 3. 1. canon. doctrina 3. cap. 2. lac dare, inquit, Senibus confert, cùm facilè, & potentiſſimè nutriat, ſicciorâque Senum membra humectet, & moderatè aluum ſoluat.

Quod autem ad propoſitas ſpectat obiectiones; Reſpondendum eſt, Galenum cap. 7. lib. 5. de ſanit. tuen. demonſtrare lactis vſum nocere quidem poſſe aliquando ob vitioſam quorundam Senum diſpoſitionem; quod exemplis illuſtrat: plerúmque tamen iuuare, & Senibus vtiliter conferre eodem in loco concludit Galenus: neque eſt, quod lactis frigiditatem pertimeſcant Senes, cum frigidum per comparationem tantùm ad ſanguinem dicatur: per ſe ſiquidem quatenus dulce & ſuaue temperatum exiſtimandum eſt ex Galeno, & potiùs calidum quàm frigidum; naturæque tum ſenili, tum puerili admodum familiare & neceſſarium; cùm bis pueri ſint Senes, & dentibus careant ad maſticationem. Cruditatem autem multiplicare, ventriculúmque Senum lædere minimè exiſtimandum eſt, cum ſit naturæ amicum, & facilis tum coctionis, tum diſtributionis ex Galen. Si tamen quidam Senes lædantur, nec probe conficiant, aut abſtinendum erit à lactis vſu, aut paulatim aſſuefacienda erit eorum natura, propinata minima lactis quantitate cum ſaccharo; deinde ſenſim aucta.

De dentium conſeruatione quod obiiciunt, minimi eſt momenti, cùm lac ſine maſticatione deglutiatur, & cùm dentibus ferè careant Senes. Denique lac conuenientiſſimum eſſe ad impediendas obſtructiones, quæ in Senibus à partium exſiccatione ortum habent, ratio ſuadet, cùm humectet, & pororum conſtrictionem arceat.

arceat. Sed iam quale conueniat lac, & quomodò propinandum ſit, explicandum eſt.

Quale lac, & quomodò propinandum.

TRia ſunt lactis genera, quæ Senibus ſecundùm Galeni doctrinam vtilia eſſe poſſunt; humanum ſcilicet, aſininum, & caprinum: vaccinum damnat Galenus; quia & craſſiſſimum, & pinguiſſimum: ouillum etiam, quia coagulatur, & obſtructiones parit. Humanum in primis Galenus cap.6. lib.7. meth.med. tanquam præſtantiſſimum extollit ob naturæ conuenientiam, & extenuatis, atque Senibus vtiliſſimum eſſe demonſtrat. Solo lacte, inquit, ex florentis mulieris vberibus ſuctu, extenuati facilè reſtituuntur. Quia tamen multi recuſant, quos irridet Galenus, aſininum ſubſtituendum erit, cùm tenuiſſimum ſit, & minimè coaguletur, citóque digeratur, & ventrem molliat, reliquiſque omnibus vtilius ſit. Poſteà verò caprillum probat cap. 7. lib. 5. de ſanit. tuend. quia mediocris eſt ſubſtantiæ, inter aſininum, & vaccinum.

In vtendi autem modo tria ſeſe offerunt obſeruanda; Primum vt aſina hordeo, & herbis conuenientibus nutriatur. (Quòd de capra etiã audiendum eſt:) Alterum, vt lac recens & calidum exhibeatur, cum extra mammas citiſſimè alteretur. Nam Galenus aut ex ipſis mammillis hauriendum eſſe, aut nulla interpoſita mora bibendum eſſe cenſet. Multi tranſcolatum, & tepefactum poſteà propinant. Galenus autem ad coagulationem impediendam mellis, aut ſalis paruam quãtitatem permiſcendam eſſe ſuadet. Practici verò noſtri cum ſaccharo vulgari, aut roſato exhibendum volunt mane in lecto ieiuno ſtomacho, & liberato à cibis; ac deinde ſuperdormiendum, vt faciliùs digeratur, idque per duas, aut tres menſes: quia ex Hippocrate, quæ corpora ſenſim extenuantur, ſenſim, & longo tempore reficienda ſunt. Denique in vſu lactis habenda eſt ratio conſtitutionis anni, ſi neceſſitas non vrgeat. Quia vernali tempore, verbi gratia, dum renouantur omnia, lac maiorem vim, & efficaciam in nutritione obtinet.

De lacticiniis.

LAc ex tribus ſubſtantiis legitimè temperatis compoſitum eſt, butyroſa, caſeacea, & ſeroſa. Butyrum lactis pinguedinem quidam appellant, & alimenti ſimul, & medicamenti rationem habet. Nutrit enim, ſimul emollit, atque purgat, ſtomachum tamen grauat, & relaxat, ſi in minima quantitate aſſumatur. Quare in principio menſæ, non autem in fine conueniens erit, præcipuè cum roſtita panis ad ventrem laxandum, dummodò recens ſit, ac ſuaue. Valet ad calculi præſeruationem, ſi quis eo mane vtatur ad quantitatem nucis, ſuperbibendo parum vini albi; quia relaxat vias vrinarias, & arenularum adhærentiam impedit.

De Caſeo autem iam breuiter diſputandum. Galenus cap. 17. de aliment. facult. caſeum nihil conferre, aut ad concoctionem, aut ad alimenti diſtributionem, aut ad mouendam vrinam, aut ad alui deiectionem; quinimò nocere ob ſucci prauitatem, ab iniecto coagulo acrimoniam acquirere, ac naturalem humiditatem deponere, ſi inueterauerit, teſtatur. Multi tamen cum vulgo reclamant, & caſeum non ſolùm nutrire, ſed etiam appetitum mouere,

re, & coctionem iuuare; Quinimò acriorem, ac vetuſtam ciborum craſſiorum ſubſtantiam attenuare contendunt. Sed reſpondendum eſt cum Galeno, maiorem noxam ex ſucci caſeoſi prauitate, & ardentiori calore perſentire Senes, quàm commoditatem ex attenuatione ciborum craſſiorum: à quibus cum abſtinere debeant Senes, non eſt, quòd caſei propoſitam vtilitatem obiiciant. Obſeruandum præterea, caſeoſam ſubſtantiam ad procreationem calculorum renalium multum poſſe, cùm calculi in illis corporibus facilè naſcantur, in quibus humorum craſſities cum ardenti calore eſt coniuncta. Ideóque fugiendum cenſet Galenus caſei vſum: ſi tamen concedendus ſit, cum moderatione eligendus erit recens, butyroſus, mediocriter ſalitus; non autem acris, aut verminoſus, & putridus. Denique pulticulas lactarias ex farina, & lacte paratas Senibus minimè conuenire exiſtimamus; vt neque placentas ex butyro confectas, quia ea omnia ſtomachum grauant.

De ſanguinis humani vſu.

SVpereſt iam, vt de ſanguinis humani vſu agamus, & vtrum Senibus poſſit eſſe ſalutaris ad longæuitatem, explicemus. Multi ex practicis noſtris humano & iuuenili liquore irrigandas internas partes Senum volunt, vt reuiuiſcant, & iuueneſcant, & inter recentiores M. Ficinus cap. 11. lib. 2. de vita comparanda, ita loquitur; Quos hectica Senilis excipit, liquore humani ſanguinis diſtillato Medici quidam reficere moliuntur, nihilque prohibet, quo minus ſenio iam confectos ſanguinis potu reficiamus, cùm communis & vetus ſit opinio, ſagas quaſdam in-

A fantium ſugere ſanguinem, quo pro viribus iuueneſcant: Cur non & noſtri Senes, inquit, omni auxilio deſtituti ſanguinem adoleſcentis volentis, ſani, læti, & plethorici ſugant more hirudinum ex vena brachij ſecta ad ℥.j. vel ij. móxque ſacchari & vini tantundem aſſumant? Deinde ſi crudum non conficiant, coctum cum ſaccharo, aut deſtillatum exhiben-

B dum ſcribit. Ratio Ficini, & aliorum Medicorum conſilium hac in parte probari videtur. Sanguis enim humanus cū ſit natura omnibus humoribus temperantior, humanæque naturæ familiaris, vtpote calore, ſpiritu, vitáque plenus; cur non erit Senibus ſalutaris, præſertim cum lactis humani vſus, & à Galeno, & ab

C omnibus Medicis laudetur?

Nos tamen contrà ſanguinis humani vſum improbamus, Senibúſque minimè ſalubrem eſſe cenſemus. Quinimò, vt inhumanum, ſuperſtitioſum & magicum damnamus. Neque imaginandum eſt, Senes iuniores fieri poſſe ex potu ſanguinis puerorum, cùm non detur regreſſus à

D ſenectute ad iuuentutem, vt experientia iſtius remedij vanitatem, & abominationem demonſtrat: qui enim ſanguinem humanum ex ipſis hominibus ſorbent, & carnibus humanis veſcuntur, vt & barbaris notum eſt, non propterea longiori vita fruuntur, aut renouantur. Quinimò obſeruandum, ſanguinem extra vaſa coaleſcere, alterari, & putreſcere, calidámque, ac ſpirituoſam illius

E ſubſtantiam reſolui. Denique Galenus cap. 18. lib. 3. de alim. facult. ſanguinem omnem ad coquendum difficilem, & contumacem, & excrementoſum affirmat.

De lacte autem humano diſpar eſt ratio, licet lactis, & ſanguinis eadem ſit materia; quia lactis vſus

refertur ad externum finem. Generatur enim à natura ad nutritionem puerorum, habétque rationem excrementi vtilis. At ſanguis cùm ſit theſaurus vitæ, à natura conſeruatur, ad internam , & indiuidualem eorum nutritionem. Valeat igitur Ficinus cum ſua cruenta, & imaginaria renouatione. Sagæ enim & lamiæ potiùs infantium ſanguinem expetunt ad ſacrificia magica exercenda, quàm ad reiuueneſcentiam; tantúmque abeſt, vt à ſanguinis humani vſu vita Senũ prorogari poſſit ; quinimò miram tum morum, tum ingenij, tum ſanitatis mutationem fieri , & in hominibus , & in animalibus , à ſanguine humano calente epoto, exemplis , & rationibus demonſtrat Libauius lib. 2. ſingularium. Latrocinaturi ſiquidẽ & carnifices poto humano cruore efferantur, & immanes euadunt, vt & lupi rapaces. Quòd ſi quis obiiciat, leproſos, tum potu ſanguinis humani calentis, & ſpirituoſi renouari, tum balneatione mundari ; Reſpondendum eſt negatiuè ſimpliciter, cùm eiuſmodi remedium ſit vanum, magicum, & abominandum.

De auibus.

POſtulat iam doctrinæ ratio, vt poſt terreſtria animalia, de volatilibus agamus , & quæ Senibus vtilia eſſe poſſint doceamus. Porrò quia auium ſunt infinitæ differentiæ, tum domeſticarum, tum ſylueſtrium, quas perſequi ſigillatim immenſi eſſet laboris ; ideò de quibuſdam tantùm, quarum vſus notus, vulgaris, & frequens eſt , tractabimus. Supponendum autem in primis ex Galeno cap. 19. lib. 3. de alim. facult. auium volucrium genus , ſi ad greſſilium genus conferatur , pauciorem quidem alimenti quantitatem præſtare ; car-
A nes tamen habere faciliores ad coquendum, & optimi ſucci. Inter aues autem communiter in vſum veniunt capones , gallinæ , pulli gallinacei, perdices, & phaſiani, turtures, columbarum ſpecies , coturnices , anſeres, anates, turdi, merulæ, alaudæ, & ſimiles. Hìc autem multa ſeſe offerunt obſeruanda ante vſum, vt & in
B animalibus terreſtribus. Primum eſt, ætas auium , quia ex Galeno loco citato præſtantior eſt augeſcentium auium caro , quàm ætate declinantium. Secundò, tempus ; quia quædam æſtate magis placent , vt quæ frugibus veſcuntur ; aliæ autumno, quæ granis, ficubus, vuis ; aliæ hyeme, vt turdi, merulæ, &c. aquatica volatilia : Deinde quo tempore libidi-
C ne pruriunt , coëuntque, & dum incubant etiam reprobantur. Tertiò, locus ; quia ex Galeno quæ in locis paludoſis degunt, excrementitios & melancholicos humores procreant: quæ verò in ſiccis, & montuoſis, laudabilem ſanguinem generant. Quartò , victus ; quia carnes volatilium alimenti naturam, & ſaporem etiam referunt : tum viuendi ratio ; quia
D aues carceratæ , & ſaginatæ nullum præſtant ſalubre alimentum , inquit Galenus. Denique viſcera, & extrema auium eandem habent ad carnes proportionem , quam in pedeſtribus antea habere diximus. Laudat tamen Galenus noſter hepar anſerum lacte imbutum, & coctum , ac iucundiſſimum eſſe , & potenter nutri-
E re teſtatur. Laudat tum etiam teſtes Gallorum , non autem criſtas. His autem ſuppoſitis , nos Senibus conuenientiſſimum eſſe vſum caponum, gallinarum , pullorum gallinaceorum, perdicum etiam , ac phaſianorum , turdorum , ac merularum, aliarúmque auium , quarum caro & facilè coquitur, & optimum ſanguinem

nem procreat, exiſtimamus. De varia autem præparatione volatilium in gratiam Senum per elixationem, aut per aſſationem, & quomodò tum iuſcula paranda ſint, tum ſucci extrahendi, ſuo loco demonſtrabimus. Interim quia multa ex auibus profluunt, quæ Senibus vtilia eſſe poſſunt, vt oua, & mel; ideo de illis iam breuiter agendum.

De ouis.

QVod eſt lac in animalibus, eſt vitellus oui in volatilibus, ac deinde albumen, & germen ſeminis vtriuſque rationem habet. Ideo Hippocrates in ouo, inquit, eſt & materia generationis, & nutrimentum pulli. Cùm pullus generetur ex albumine gallinæ, & ſemine galli (oua ſiquidem venti infœcunda ſunt) nutriatur verò vitello, nec exeat donec eum conſumpſerit. Galenus cap. 22. lib. 3. de aliment. facult. oua inter alimenta reponit, potiſſimùm ratione vitelli, cùm ſit melioris nutrimenti, quàm albumen. Ouorum autem quia variæ ſunt differentiæ ſecundùm volatilium varietatem, hoc loco nos tantùm de ouis gallinarum agimus, cùm alia vix attingantur. Porrò in iſtis multa ſeſe offerunt ſpectanda ante vſum, Gallinarum ſcilicet ætas, habitus, & coitus; Deinde ipſorum ouorum tempus, & coctura. Oua enim laudantur non antiquata, aut incubata; ſed recentia, quæ à gallinis iunioribus, adipoſis, & maſculos habentibus; non a veteribus, & extenuatis, maléque nutritis profluunt.

Quod autem ad cocturam ſpectat, laudat Galenus loco citato tremula, mollia, & mediocrem conſiſtentiam habentia. Quæ autem ad indurationem cocta ſunt, difficulter perficiuntur, inquit, & craſſum alimentum præbent. Vt autem oua proſint, ventriculus aſſumentis optime diſpoſitus eſſe debet; quia in calidiori, bilioſo, atque impuro alterantur, & in nocentiſſimam bilem conuertuntur. Neque eſt, quòd quis oua ad calculorum generationem idonea eſſe obiiciat, cùm vitellum oui optimum ſit alimentum. De albumine autem ſi quis dubitet ob ſubſtantiam mucilaginoſam, ſciat albumen refrigerare, & viſciditatem deponere per coctionem. Quare Senibus noſtris oua mollia, & tremula, dummodò ſint recentia cum pauco ſale, aut ſaccharo etiam, vel potiùs cum granis quatuor ambaræ griſeæ, conuenire vtiliter exiſtimamus. Tum etiam dum vitellum crudum in iuſculis calentibus diſſoluitur. Laudant etiam alij mixturas, quæ ex iure veruecino vitellis ouorum, & ambara griſea parantur.

De melle, an, & quomodò Senibus conueniat.

QVid autem iam poſſit mellis vſus in conſeruatione vitæ, potiſſimùm Senilis, indicat hiſtoria Pollionis illius Romani, qui annum excedens centeſimum, cùm interrogaretur ab Auguſto, quo vitæ regimine animi corporiſque vigorem conſeruaſſet; intus mulſo, foris oleo, reſpondit. Galenus etiam noſter lib. 5. de ſanit. tuend. cap. 4. Antiochum cum pane, & melle attico vitam ad octuageſimum annum protraxiſſe teſtatur, & Athenæus Democritum iam moriturum panis, & mellis odore vitam prorogaſſe ſcribit. Non mirum igitur ſi Galenus, tum cap. 39. lib. 3. de aliment. facult. tum cap. vlt. de Maraſ. libri tum 5. de ſanit. tuenda, & 1. de facult. natural. mellis vſum Senibus, & pituitoſis naturis

conuenientiſſimum eſſe, & ad animi corporiſque vires reficiẽdas accommodatiſſimum affirmauerit. Ratio enim & experientia mellis vtilitatem demonſtrant. Cùm enim ſit dulciſſimum, & ſuauiſſimum, naturæ amicum, & familiare eſſe nemo dubitabit. Deinde cùm putredinem arceat, & calidum ſit, atque ex pingui, lentáque ſubſtantia conflatum, principiis vitæ reſpondere, atque augere eadem, & fouere poſſe manifeſtum euadit. Quòd ſi quis obiiciat, mel ineptum eſſe, tum ad nutritionem, tum ad vitæ prorogationem, cum ex Galeno variis in locis ſit & flatuoſum,& purgatorium,& vomitorium, & acre, ac facilè in bilem vertatur. Quinetiam cùm plerúmque infenſum euadat, & venenatum ſecundùm nutritionis rationem, & regionum reſpectum, vt docet Dioſcorides cap.75.lib.2.Reſpondendum eſt, ex eodem Galeno cap. 39. lib. 3. de alimẽtor.facult.mel coctione,& pręparatione acrimoniam deponere, tum etiam impuritatem,atque flatus per deſpumationem; ac optimè poſteà nutrire,nec vomitorium eſſe,niſi largius ſumatur; nec etiam in bilem verti, niſi in iunioribus, & bilioſis naturis. Senibus enim conuenientiſſimum eſſe teſtatur Galenus noſter: eligendum autem eſt optimum mel, quod ſit attico ſimile, ſuaue ſcilicet,ſubflauum,perlucidum, odoratum,pingue, dulce, cum leni acrimonia, vernum, aut æſtiuum; non autem aut amarum, aut infenſa qualitate affectum, vt de Pontico narrat Dioſcorides. His ita ſuppoſitis iam de vtendi modo breuiter eſt agendum. Simplex mellis crudi vſus, aut cum pane ſuſpectus videtur, tamen in pauca quantitate dari poterit Senibus, dummodò optimum ſit, & perfectè repurgatum, vt de Antiocho refert Galenus loco cit. qui melle crudo vtebatur: rarò tamen,quoniam coctum magis eſt ſalutare. Galenus loco citato elixum ſine aqua, neque vomitum mouere, neque aluum ſubducere, ſed diſtribui, & nutrire magis, vrinamque minùs ciere, quàm dum cum aqua coquitur, ſcribit. Quare hoc modo dari poterit ex cochleari mane ad ſyrupi modum. Tertiò mellis vſum in hydromelite, tum aquoſo, tum vinoſo laudatur. Prætereà & parari poterunt, tum opiatæ variæ ex melle cum floribus, & pulueribus cardiacis; & conditura etiam, vt nucum, corticis arauciorum, & ſimilium, quæ Senibus vtiles ſunt. Sed pergamus; & de piſcibus iam agamus.

De Piscibvs.

Licet piſcium vſus Senibus minimè videatur ſalutaris, cùm & in alieno cælo viuant, & diſſimili ſubſtantię carnoſæ conditione conſtent, & refrigerent etiam, ac pituitoſum ſanguinẽ multiplicent. Tamen quoniam Senes primi & ſecundi potiſſimùm ordinis ſecundùm communem viuendi ritum diebus præſcriptis piſcibus vtuntur; & Galenus ipſe cap.4.lib.5.de ſanit.tuen.Antiochum pluſquàm octogenarium piſcibus ſaxatilibus, & in alto mari degentibus vſum fuiſſe teſtatur. Ideo iam obiter de piſcibus in gratiam Senum agendũ; hoc tamen ſuppoſito, piſces ſcilicet & parum nutrire, ex Galeno, & pituitoſos humores gignere,& nocere etiam poſſe Senibus,niſi cum moderatione aſſumantur, & coctura; ac præparatione corrigantur.

Obſeruandum igitur in primis, variam eſſe piſcium naturam ſecundùm locorum, in quibus viuant, varietatem, & nutritionis rationem,& ſpecierum diuerſitatem, & ſubſtantiæ

tiæ carnoſæ conditionem. Nam ex Galeno, lib. de cibis boni, & mali ſucci, piſcium, qui in aquis degunt cœnoſis, & ſtupentibus caro teterrima eſt, & praui ſucci, maximè dum in eaſdem aquas vrbium impuritates influunt. Contrà ſaxatilium, & in alto mari degentium caro ſalubrior eſt, tum etiam & eorum qui in fluminibus rapidis, & agitatis viuunt; quia à curſu, & à ventis exercentur. Secundò, qui piſces carnem habent mollem, viſcidam, ac glutinoſam, vt anguilla, tincha; vel duram & craſſam, vt cetacei omnes; vel coctu difficilem, vt piſces cruſtati, teſtacei, oſtracei, & qui molles dicuntur ex Gal. 3. de alim. facul. reprobandi ſunt.

Denique inter piſces tum fluuiatiles, tum maritimos probamus pro Senibus lucium, vmbram, percam, ſoleam, rhombum, auratam, & eperlaunm, & ſimiles, quorũ caro facilè coquitur, & bonũ ſuccũ gignit.

An vegetabilium vſus Senibus, & iunioribus ad longæuitatem comparandam ſit vtilior, & ſalubrior, quàm animalium.

IAm ſuppoſita materia alimentaria, quæ tum ex vegetabilium partibus, tum ex triplici genere animalium, terreſtrium ſcilicet, volatilium, & aquaticorum deſumitur, priuſquàm ad præparationem, & ad vtendi modum veniamus, illuſtris, maximique momenti ſeſe offert quæſtio examinanda; an ſcilicet vegetabilium vſus & Senibus, & aliis etiam ſit magis idoneus, tum ad ſanitatem conſeruandam, tum ad longæuitatem comparandam, quàm animalium. Licet nunc nobis propoſitis prius, & opinionibus, & rationibus, quid in tam ancipiti difficultate ſe-
A cundùm rei veritatem, & humanæ
ſanitatis vtilitatem ſentiendum ſit,
pronuntiare. Qui Diætam vegetalem, quam Orphicam appellat Diuinus Plato 6. de legibus, laudant; carnium vſum non ſolùm vt inhumanum damnant: ſed & vitæ, ac ſocietati humanæ inimicũ, & perniciosum eſſe, tum authoritatibus Scripturæ ſacræ, tum exemplis maio-
B rum, tum Medicis etiam rationibus
demonſtrant. In primis Deum ipſum videntur habere quaſi authorem, & fautorem. Quod ex ſequenti demonſtratione manifeſtum fiet. Triplex Diæta præſcripta fuit à Deo primis naturæ humanæ parentibus; vt conſtat ex diuinis monumentis. Prima ſtatim poſt creationem ante-
C quam Adam ingrederetur Paradiſum
enuntiata fuit. Euæ inquit 1. Geneſ. Dedi vobis herbam omnem afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, vt ſint vobis in eſcam. Hæc Diæta, vt apparet, purè, & ſimpliciter vegetalis erat. Quinimò remedium ad immortalitatem à
D Deo inſtitutum vegetale erat, Arbor
ſcilicet vitæ. Ideóque poſt peccatum emiſit Deus Adam de Paradiſo, ne ſumerent de ligno vitæ, & viuerẽt in æternum. Tuncque primi noſtri parentes vegetabilibus contenti poſt lapſum, & maledictionem citra animalium vſum longiſſima vita fruebantur, quæ ferè ad milleſimum annum extendebatur, vt conſtat. Se-
E cunda Diæta præſcripta fuit ſtatim
poſt Diluuium. Non permanebit, inquit Deus, cap. 6. Geneſ. ſpiritus meus in homine in æternum; quia caro eſt: ſed erunt dies illius centum & viginti annorum. Ideóque cap. 9. Omne quod mouetur, & viuit, inquit, erit vobis in cibum excepto ſanguine. Tertia Diæta apparet deſcripta

cap. 14. Deuteron. vbi diſtinguit animalia triplicis generis, munda ab immundis. Iam ex hac demonſtratione conſtat, tempore immortalitatis humanæ ante lapſum, & longæuitatis poſt peccatum; Diætam patrum noſtrorum purè, & ſimpliciter vegetalem fuiſſe vſque ad Diluuium. Carnium ſiquidem vſus, vt volunt Theologi, illicitus erat. Poſt Diluuium autem obſeruandum, & vitam humanam abbreuiatam fuiſſe, & animalium vſum conceſſum: Vnde concludere licet, vegetabilia ad longæuitatem vitæ præſtantiora eſſe quàm animalia. Secundò multi aliis authoritatibus ex ſacra etiam Scriptura deſumptis primæ illius Diætæ vtilitatem confirmant. Primò exemplo Danielis, & aliorum puerorum cap. 1. qui aqua, & legumine tantùm vtentes, pinguiores, & pulchriores euaſerunt, quàm qui cibis regiis veſcebantur. Secundò exemplo Dauid. 3. Reg. & Pauli ad Rom. qui infirmis & languentibus non carnes offerédas, ſed vinum, panem, fructus, olera, ad cordis recreationem, & virium reſtaurationem volunt. Relinquo alias authoritates, quas Arnaldus Villanouanus libello de eſu carnium refert in gratiam Cartuſianorum, vbi longæuitatem non ab eſu carnium expectandam eſſe docet, cùm in monaſteriis Cartuſianis octogenarij, & centenarij reperiantur, qui integra ſanitate fruuntur. Non immeritò igitur Boëtius ſimplicitatem vitæ Patrum noſtrorum laudat. Felix, inquit, prior ætas contenta fidelibus aruis, nec inerti perdita luxu. Quinimò Ouidius, dum primæ ætatis fœlicitatem deſcribit, Diætæ illius innocentiam laudare videtur his verſibus.

At vetus illa ætas non polluit ora ....
ſ.....:

A *Tunc & aues tutò mouere per aëra pennas:*
Et lepus impauidus mediis errauit in agris,
Nec ſua credulitas piſcem ſuſpenderat hamo.

Sed iam audiamus Pythagoram, illiúſque ſectatores; tum etiam & rationes Medicorum, qui animalium
B eſum damnant. Pythagoras, vt refert Plutarchus in opuſculis, ob reſpectum tranſmigrationis animarum in corpora animalium, inuehitur in eos, qui carnibus veſcuntur. Accuſat in primis immanitatem hominum erga animalia innocentiſſima; tum etiã & abominationem, dum eorum cadaueribus diuerſimodè paratis, & conditis ſeſe inferciunt, iuxta Ouid.

C *Heu! quantum ſcelus eſt in viſcere viſcera condi?*
Congeſtóque auidum pingueſcere corpore corpus?
Alteriuſque animantem animantis viuere letho?

Deinde animalia infinita morborum genera hominibus communicare demonſtrat: quod etiam & experien-
D tia confirmat. Tertiò, carnium vſum & corpora noſtra grauare, & animam etiam hebetare docet. Denique terram communem rerum omnium matrem herbarum, fructuum, ſeminum, leguminum varietate, & vbertate commendabilem; Cereris, Bacchique miniſterio ſufficientem eſſe ad humanæ naturæ conſeruationem concludit. Rationes etiam Medicæ
E Pythagoricæ vitæ ſalubritatem probare videntur, tum ratione puritatis, & ſimplicitatis; cùm vegetabilia omnia ſimplici, & puriſſima vita, ac nutritione fruantur, nec excrementis abundent, vt animalia. Tum exemplo animalium, quæ herbis, & fructibus veſcuntur; renouantur ſiquidem ſingulis annis, vt cerui, longiſſi-

giſſimáque vita fruuntur. Licet enim ſenſibiliter maior appareat conuenientia ratione ſubſtantiæ carnoſæ inter homines, & animalia; tamen quia diuerſa eſt tum temperies, tum compoſitio, tum etiam & viuendi ratio, à vegetabilibus & purior, & ſalubrior nutritio expectāda eſt, quàm ab animalibus; cùm humores minùs alterabiles, & corruptibiles generent: Quod tum in ruſticis, tum etiam in animalibus manifeſtum eſt, quorum & ſanitas firmior, & vità longior.

Contrà tamen alij Pythagoræorum tranſmigrationem, vt ridiculam reiicientes, vegetabilium vſum, vt inſalubrem damnant; Animalium verò, vt ſalutarem, & neceſſarium laudant; atque longæuitatem potiùs ab animalibus expectandam exiſtimant, quàm à plantis, tum ob conuenientiam maiorem inter homines, & animantes ratione ſubſtantiæ carnoſæ, cùm caro carnem nutriat; tum ob communem viuendi rationem omnibus gentibus familiarem: Tum etiam ob reſpectum diuini præcepti, *Omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum.* Illius ſiquidem obſeruantia homines ad vſum animalium inuitare demonſtrat, non ſolùm ratione ipſa ſuadente, cùm omnia propter hominem creata fuerint; ſed etiam neceſſitate vrgente, cùm terra per ſe inſufficiens ſit ſine animalibus ad humanæ naturæ conſeruationem. Neque ante Diluuium prohibitum fuiſſe carnium vſum concedunt; & poſteà conceſſum ad humanæ vitæ abbreuiationem; ſed priùs neglectum à patribus noſtris ob terræ vbertatem; poſteà verò à Deo inſtitutum ob terræ ſterilitatem à maris inundatione contractam. Deinde longæuitatem patrum non ſimpliciter referendam ad vſum vegetabilium

A eſſe volunt; ſed tum ad perfectiorem corporum conſtitutionem, tum ad fœliciorem cauſarum cœleſtium, ac ſublunarium cōcurſum. Quod autem ad ſacræ Scripturæ exempla ſpectat, vt myſteriis, & gratia Dei plena, non autem purè, & naturaliter conſideranda dicunt. Corrueret

B ſiquidem, inquiunt, omnis tum Medicorum doctrina, tum experientiæ fides, tum viuendi ratio aſſueta, ſi vegetabilium vſus præferendus eſſet. Cùm ex Galeno lib. de alim. facult. inter grana multa inutilia ſint, & inſalubria, vt legumina, quæ craſſos, melancholicos, & flatuoſos humores procreant; & radices ſint coctu difficiles, parúmque nutriant, & crudos ſuccos contineant; & olera pau-

C ciſſimum ſanguinem gignant, prauoſque humores multiplicent; & inter fructus, fugaces, ſeu horarij ob humiditatem facilè corrumpantur, exiguúmque alimentum præbeant, potiuſque ad ſuauitatem, corporúmque humectationem, & refrigerationem vigente Canicula produci videantur à natura, quàm ad nutritio-

D nem. Ex aliis verò multi tanquam inutiles reiiciuntur, vt idem demonſtrat Galenus.

Nos, vt concludamus, obſeruandam viuendi conſuetudinem exiſtimamus, atque alimenta tam à plantis, quàm ab animalibus mutuanda eſſe cum electione. Neque ſeparatim diſputandum, an vegetabilium vſus ſit magis ſalutaris, quàm

E animalium, cùm vndique anguſtiæ appareant ſecundùm variam hominum, temporis, & conſuetudinis rationem. Quare ex ſingulis eligenda erunt, quæ ſecundùm ſubſtantiam, qualitatem, quantitatem, & vtendi modum prodeſſe poſſint. Senibus tamen ſalubriorem eſſe animalium vſum, quàm vegetabilium fatemur,

temur, cùm exceptis pane, vino & fructibûs quibuſdam, alia vegetabilia videantur aut inutilia, aut noxia.

A Sed iam ad particularem Senum viuendi rationem veniamus, & culinam Senilem luſtremus.

FRANCISCI RANCHINI, TRACTATVS DE MORBIS SENVM,

SECTIO TERTIA.

De Diæta particulari Senum.

B PRopoſita, & perfecta generali Senum Diæta, ac ſuppoſita communi nutritionis materia, quæ tū à vegetabilibus, tum ab animalibus mutuatur; iam quomodò ſpeciatim dum naturaliter ſe habent, ſint regendi Senes per conuenientem rerum non C naturalium vſum, & qua ratione paranda ſint alimenta, quóue ordine exhibenda, habito ſemper reſpectu naturalis diſpoſitionis, conſuetudinis, regionis, & temporis, demonſtrandum eſt. Vt autem ordinatim progrediamur, ab ipſa euigilationis matutinæ hora ordienda erit Senilis vitæ ratio. Quare antequàm ſurgant Senes, duobus modis ſeſe exer- D cere poterunt in lecto, pandiculatione ſcilicet, & frictione. Primo modo; vt per membrorum extenſionem ſpiritus cum ſanguine ad exteriora ferantur; & per frictiones, debiles quidem in principio, deinde valentiores, nō ſolùm vt virtutes naturales languidæ excitentur, & calor natiuus cum ſpiritibus euocetur à centro ad circumferentiam; ſed etiam vt relaxatis poris vapores fuliginoſi reſoluantur, partéſque neruoſæ, & muſculoſæ ad motum promptiores, & robuſtiores reddantur. Galenus cap. 3. lib. 5. de ſanit. tuend. eiuſmodi frictiones mirum in modum probat: fricatio ex oleo, inquit, exercitatio eſt Senibus vtilis, & neceſſaria, cùm vitale, ac naturale robur excitet, & modice calefaciat, atque attractionem, digeſtionem, & diſtributionem alimenti faciliorem reddat. Singulis igitur matutinis cum linteolis calidis, aut cum panno oleo dulci, vel amygdalarum dulcium imbuto leuiter fricandi erunt Senes in lecto per ſemihoram. Deinde veſtimenta ordinatim, & calide poterunt aſſumere, aliàs leuiora, aliàs grauiora pro ratione temporis, & regionis: Idque circa horam ſextam æſtate, & ſeptimam hyeme. Caueant autem ne refrigerentur, dum egrediuntur e lecto; cùm facile à frigido aëre patiantur. Aſſumpta itaque toga vrinam reddant, & aluum exonerent, ac deinde ad frictionem capitis ſeſe accin

accingant. Cerebri ſiquidem ſiccatio, & frictio cum pectinibus, ſpongiis, linteis aſperioribus, & pulueris cuiuſdam capitalis aſperſione, maximi ſunt momenti ad pituitoſas cerebri humiditates abſumendas; ad eiuſdem etiam robur, tum etiam ad ſenſuum integritatem firmandam; poſtea & manuum lotionem cum vino calente, & ſaluiato, ſi opus ſit, & dentium frictionem ad craſſitiem tergendam, & oris ablutionem cum vino, & oculorum etiam lotionem laudant, & commendant authores noſtri. Multi etiam vſum liquiritiæ, vel maſtiches probant ad pituitæ vacuationem. His ita peractis, præmiſſis precibus priuſquàm ad negotia, & ad animi, corporiſque exercitationes ſeſe diſponant, aſſumere poterunt hauſtum vini hippocratici cum roſtita, aut maluatici, vel hydromelitis vinoſi, aut ouum aliquod recens cum granis quatuor ambaræ griſeæ, ſuperbibendo parum vini diluti, aut butyri parum cum vino albo, aut iuſculum caponis optimè confectum, aut myrobalanum conditam, vel nucem iuglandem, aut radicis bugloſſi conditæ ℥. j. aut tabellam vnam ex confectione alkermes cum ambaro paratam, & ſimilia ſecundùm temporis, naturæ & conditionis rationem. Quod ſi quis obiiciat ex Hippocrate in epid. laborem præcedere debere alimentum; Reſpondendum eſt, iam præceſſiſſe frictiones, & leues exercitationes. Ab hora autem ientaculi vſque ad prandij horam, quæ erit nona aut decima æſtate, vndecima verò hyeme, multa ſunt quæ generoſos Senum animos exercere, & occupare poſſunt; negotia ſcilicet, tum priuata, tum publica; librorum lectio, & auditio, pia Religioſorum conuerſatio, & Eccleſiarum frequentatio; geſtatio, ex Galeno, ſi maturi, aut decrepiti Senes, atque deambulatio, ſi bene valeant, tum per ambulacra, tum per aditus hortorum; Agricultura, Architectura; familiare, & iucundum amicorum commercium iuxta ignem hyeme, & alibi æſtate. Hæc ſiquidem ſunt præcipua oblectamenta, quæ Seniles animos recreare, & eorundem corpora exercere ſolent iuxta Poëtam:

Vita Senis libri, domus, hortus, lectus, amicus,
Vina, nepos, ignis, mens, hilaris, pietas.

Aduentante autem hora prandij, poſt mictionem lotis priùs manibus ad paſtum ſeſe accingere poterunt. In paſtu autem habenda eſt ratio primæ, ſecundæ, & tertiæ menſæ ſecundùm ritum gentium; & præſertim magnatum, & ditiorum; quia varia eſt ſeries alimentorum, tum in præparatione, tum in vſu. In prima menſa ex Galeni conſilio, tum cap. 4. tum 9. lib. 5. de ſanit. tuen. ordiendum eſt ab iis, quæ vrinas, & aluum mouere poſſint; deinde alimenta elixata exhibenda, quæ quidem vſitatiora eſſe ſolent in prandio, quàm aſſata; Contrà verò in cœna.

Primi ordinis ſunt fructus recentes, & electi, fugaces dicti, ceraſa prima, ficus, melones, ſi ſtomachus Senum ferat cum correctione iam propoſita; deinde poma cocta cum cortice iuxta calidos cineres, & ſaccharata, roſtita butyro imbuta, iura prunorum Damaſcenorum, vel Brugnenſium; deinde acetaria oleo, aceto, & ſale condita; tum cocta ex radicibus cichorei ſylueſtris, ſummitatum aſparagi, lupulorum, petroſelini Macedonici, cæpis ſub cineribus coctis, & foliis lactucæ cum paſ-

ſulis Corinthiacis; Tum cruda ex ſummitatibus fœniculi & floribus cichorij, bugloſſæ, borraginis, maluę: quorum quidem omnium vſus partiendus erit, tum ſecundùm temporis reſpectum, tum ſecundùm Senum diſpoſitionem, atque conſuetudinem. Quòd ſi quis obiiciat, acetaria Senibus non conferre, cùm cruditates multiplicent, & ſtomachum lædant; Reſpondendum eſt, nocere non poſſe, cùm coctura cruditas herbarum corrigatur, atque códitura; dummodò tamen cum moderatione, tum ad appetitum, tum ad vrinas mouendas vtantur Senes, potiuſque in cœna quam in prandio ſecundùm ritum; præſertim cùm Galenus ipſe cap. 9. lib. 5. de ſanit. tuend. olera ex oleo, & garo ante cibum aſſumpta Senibus conferré ad aluum ſoluendam teſtetur. Poſtea, quæ vrinam, aluúmque moueant iuſcula, & alimenta elixata offerenda erunt. Conuenientiſſima autem ſunt Senibus iuſcula parata ex carne gallinacea, vitulina & veruecina, dummodò perfectè cocta ſint; non tamen ad integram conſummationem, cùm ſalſedinem contrahant à nimia coctura. Alterari autem poterunt, æſtate præſertim, cum endiuia, lactuca, beta, bugloſſa, borragine, cucurbitā, & ſimilibus; hyeme verò cum caulibus articaldorum. Multi etiam laudant iuſcula ex piſis, & fabis recentibus parata cum carnibus ſupradictis. Ex iuſculis autem non alteratis parari poſſunt panatellæ claræ, leniter coctę cum vitello oui, quæ Senibus ſunt ſaluberrimæ: præſertim ſi cum carne caponis, aut perdicis, aut vituli minutiſſimè inciſa offerantur: quia potenter nutriunt hoc modo paratæ & excrementoſæ non ſint. Alia etiam iuſcula, ſpiſſa dicta, confici poſſunt ex oryza cum lacte amygdalino, tum

A etiam ex cremore ſiliquarum piſorum recentium; hordeata etiam, & auenata, de quibus poſtea. Laudant Germani in iuſculis crocum ad cor recreandum, tum etiam & nucis moſcatæ puluerem ad firmandum ventriculi robur: Deinde carnes elixatæ exhibendæ ſunt, veruecina ſcilicet, vitulina, gallinacea, pulli columbini, &c. tum & intermedia alimenta, caro ſuilla ſalita, & fricta.

B In ſecunda menſa carnes aſſatæ conuenienter coctæ ſunt offerendæ; vt perdices, phaſiani, capones, gallinæ, pulli columbini, & gallinacei, lepuſculi, turdi, membrum veruecinum, hædinum, vitulinum, & ſimilia, pro ratione temporis. Eiuſmodi autem carnibus minutim inciſis

C parabuntur minutalia, vulgò *des achis*, cum iure. Neque hic omittenda ſunt condimenta ad guſtum & ad coctionis, atque nutritionis facilitatem. Dantur autem & parum ſalita, acria, piperata, quæ conferunt tum ad ſaporem, tum ad putredinem alimentorum arcendam, cùm alimenta humidiora ſunt. Et dulcia, quæ naturæ Senili amiciſſima ſunt; cùm acria

D leniant, acida retundant, & auſtera, atque acerba mitigent, & fatuis atque inſipidis ſenſum tribuant: acida etiam licet nociua ſint ſtomacho, tamen quæ cũ moderatione cibi faſtidium diſcutiunt, & appetitum excitant. Denique alia mixta condimenta culinariis relinquẽda cenſeo. Diebus autem ab Eccleſia ordinatis ad carnipriuium, quæ aluum & vrinas

E mouent, ſemper præmiſſis iuſculis ex butyro cum ouis mollioribus citra teſtam ſupra panem infuſum appoſitis, ex piſis cum cæpa coctis, tum integris, tum tranſmiſſis (vulgus *purée* vocat) nos cremoré appellamus piſorum: tũ ex herbis electis cũ vitellis ouorum diſſolutis parata conueniẽt,

vt & lac amygdalarum, poſtea oua mollia, & ſor[illegible]a. Denique piſces electi diuerſimode cocti, vt ſolea, truta, & ſimiles, qui carnem habent albam, friabilem, & coctu facilem. Monet Ficinus lib. 2. de ſanit. tuend. cap. 7. alimenta facilè corrumpi in ventriculis Senum, tum ob impuritatem, tum ob caloris natiui paupertatem. Sequentis itaque pulueris vſum putredinem arcere poſſe affirmat.

Acc. myrobalan. emblica. ʒ. ij. ſantali ℥. ß. cinnam. ℥. j. croci ʒ. j. fiat omnium puluis ad epulas condiendas. Verum probamus nos magis propoſita condimenta, atque vſum pulueris digeſtiui poſt paſtum ob illius remedij ingratum ſaporem. Alimenta ſiquidem ſemper cum guſtu, & voluptate exhibenda ſunt. Sed ad tertiam menſam veniamus, quæ tota in fructuum vſu conſiſtit.

Sublatis igitur alimentis ſecundæ menſæ, offerendi erunt fructus, aut recentes, aut ſicci, aut cocti, vel conditi, ſecundùm variam temporis conſtitutionem, & Senum diſpoſitionem, atque appetitum. Laudant practici noſtri poma, pyra, maláque cydonia ſaccharata, tum etiam condita. Ex fructibus autem ſiccis nucleos pini in aqua calida priùs infuſos, amygd. excortic. auell. piſtacia, ficus pingues, dactylos, vuas Damaſcenas, & noſtras etiam paſſulatas, tum etiam pigneolatas, atque etiam amygdalata. Bellaria autem ſeu confectiones ex fructibus cum paſta reprobant. In fine prandij aſſumere poterunt Senes aut ſemina aniſi, atque fœniculi dulcis, aut cochleare vnum pulueris digeſtiui ſequentis.

Acc. ſemin. aniſi & fœnic. dulcis an. ℥. ß. cinn. interio. ʒ. ij. coralli rubri præparati, & margar. præparatarum an. ʒ. j. ambaræ griçæ ℈. ij. moſchi g. A vj. ſaccha. puluera. lb j. fiat omnium puluis ad vſum præſcriptum: Deinde vino abluant Senes & os, & manus.

Poſt prandium parum ſtandum, tum ad gratiarum actiones, tum vt ventriculus alimenta complectatur, deinde quieſcendu. Sed hic dubitari poteſt, an ſomnus poſt prandiũ Senibus poſſit eſſe ſalutaris, cùm ex B naturæ, & conſuetudinis legibus noctu dormiendum ſit, interdiu verò vigilandum, Galenus cap. 3. lib. 5. de ſanit. tuen. Homeri teſtimonio fretus, & Neſtoreo exemplo commotus ita loquitur:

Vt lauit, ſumpſitque cibum, dat membra ſopori:
Namque hac iuſta Seni.

C Statim ſiquidem poſt cibum euaporatio alimentorum Senes ad leuem ſoporem prouocare ſolet. Nos hac in parte à Galeni conſilio recedere nõ audemus; præſertim cùm ſecundum Hippocratis doctrinam vigiliis nõcturnis tententur Senes. Quare ſi inclinent ad ſomnolentiam, quieſcere poſſunt; cùm ſomnus Senibus D conferat, & ad ſiccitatem inhibendam, & ad concoctionem iuuandam. Caueant tamen ne longiori ſomno indulgeant, potiſſimum ſi apoplexiæ obnoxij videantur; quia periculum eſt ne dormiant in æternum. Quare à prandio, vel poſt leuem ſomnolentiam, ad animi corporiſque exercitationes intenti eſſe debent Senes, & tum ſeriis occupationibus ani-E mum detinere, ſi opus ſit; vt negotiis publicis, priuatiſque conſiliis, lectura librorum, auditione, ſcriptura; tum iocoſis recreare; vt muſica, ludo, iucunda & familiari amicorum conuerſatione, venere etiam ridente, non autem ludente (cùm Senum corpora vt ſpolia cicadarum exhauſta humi relinquat.) ch orea

etiam intuitiua; debent ſiquidem Senes mœrorem, languorem, & ſolitudinem effugere; mores & ludos pueritiæ, atque adoleſcentiæ repetere,& varia oblectamenta aucupari; vt ita cũ iuniorib. reiuueneſcant. Tandem circa horam tertiam, vel quartam de corporis exercitationibus moderatis, & iucundis cogitare poterunt, vt ita anima cum corpore gaudeat. Laudant authores noſtri, tum internas, per ambulacra picturis & tabellis ornata, ſi aëris iniuria non patiatur; tum externas, per hortorum aditus,& per loca viridia fontium, & riuulorum aquis irrorata, floribuſque aſperſa, vt ita à ſuaui odorum influxu iuueniles hauriant ſpiritus Senes, & à iucundo aſpectu recreentur. Relinquo venationem, locorum campeſtrium delectantium frequentationem,tum etiam & complures aliarum rerum pulchrarum perluſtrationes.Hora autem vna ante Solis Occaſum redeant Senes in domum,& aëris tum adueſperaſcentis, tum nocturni frigiditatem fugiant, vt cap. de aëre præſcriptum fuit, atque in camera bene diſpoſita horam cœnæ patienter expectent: Tuncque exoneratis priùs aluo, & veſica ad paſtum ſeſe alacriter accingant. Vtantur autem in prima menſa acetariis variè coctis, & paratis, vt ſuprà; deinde panatellis; poſteà verò carnibus aſſatis,ſed potiſſimùm inciſis, & in iure infuſis; tandémque fructibus coctis, ſiccis vel conditis, non neglecto in fine puluerls digeſtiui vſu. Quare lotis poſt cœnam & ore & manibus ſtent, deinde parum quieſcant; poſtea aut deambulent, aut ludant, vel loquantur cum amicis, & ſeſe recreent vſque ad horam ſomni, nonam ſcilicet; túmque ordinatim dimiſſis veſtimentis iuxta ignem, ſi tempus ferat, aſſumpta toga, & bene ſuffumigatis capitis operimentis ingrediantur lectum molliter paratum, vt ſuprà, & dormiant vſque ad horam ſextam, vel ſeptimam matutinam. Quòd ſi non bene quieſcant,qua ratione, arte & alimentis ſit ſomnus prouocandus cap. de vigiliis immodicis Senum demonſtrabimus.

Officina culinaria in gratiam Senum.

De Diæta Senum ægrotantium.

CVm Galen. 5. de ſan.tu.non ſolùm generalem Senum Diætam proponit, prout ſanitate ætati congrua fruuntur; ſed etiam ſpecialem pro ratione morborum, à quibus infeſtantur, vt videre eſt cap. 9. & ſequentibus eiuſdem libri. Verùm quia Galenus non ſatis commodè mihi videatur proponere regimen Senum laborantium; ideo iam quibus alimentis ſint nutriendi & reficiendi Senes ægrotantes, demonſtrare, & officinam culinariam in gratiam Senũ proponere aggrediar. Porrò quia dum laborant raró ſolidis alimentis vtuntur,tum propter inappetentiam, tum etiá propter dentium raritatem, & defectũ; ideo qua ratione liquidis reficiendi ſunt,explicandum eſt,verbi gratia,iuſculis, gelatinis, panatellis, hordeatis,deſtillatis,iuribus carnium,& ſimilibus; quorum vſus naturæ gratus, & familiaris, ob decoctionis, deglutitionis, & concoctionis facilitatem: Eorum igitur omnium formulas quaſdam tum vulgares, tum medicatas in gratiam Senum ægrotantium proponere, priuſquàm Pharmaciam aggrediamur, non ſolùm commodum, ſed etiam vtile erit. Ordiamur itaque à iuſculis.

De

De iuſculis.

EX iuſculis alia ſunt ſimplicia, alia medicata. Simplicia ex ſimplici carnis gallinaceæ, veruecinæ, vitulinæ, hœdinæ decocto; aliàs ſeorſim, aliàs coniunctim conficiuntur: ſuntque magis, vel minùs alimentoſa, pro ratione cocturæ, quantitatis, & conditionis carnium.

Exemplum.

Acc. caponem plenum, & pinguem mediæ ætatis, recenter mactatum, deplumatum, ab interaneis repurgatum, aqua calida lotum, integrum, vel in particulas diſciſſum: immittatur in ollam terream vitreatam aqua optima pluſquàm ſemiplenam, cum carnis vitulinæ, aut veruecinæ congrua portione, ſi velis; bulliant lento igne, & deſpumentur. Deinde olla bene cooperta, & lutata, ſi opus ſit, coquantur ad ſufficientiam. Deinde iuſculum colatum & recens propinetur. Vel.

Acc. pullos plenos repurgatos, lotos, & in morſulos diſſectos num. ij. deſpumentur in prima ebullitione; deinde coquantur pariter cum ſufficienti quantitate carnis vitulinæ, aut hœdinæ: poſteà verò iuſculum colatum exhibeatur.

In confectione autem iuſculorum quatuor ſunt obſeruanda. Primum, non eſſe plus quàm par ſit coquenda, cùm ſalſedinem contrahant à nimia coctura; nec minus etiam, cùm inſipida, minuſque aquoſa appareāt: ſed ad mediocritatem. Alterum, vt poſt coctionem pinguedo à pura iuſculi ſubſtantia ſeparetur per colaturam. Tertiò, vt poſt colaturā recenter coctum propinetur. Quia ſeruatum ab aëre alteratur, nec ita gratum, aut ſubſtantificum. Vnde patet, grauiter

A errare mulieres vulgares, dum iuſculi quantitatem immenſam conficiunt ad duos, aut tres dies. Quartò notandum, iuſcula magis ſubſtantifica reddi poſſe tribus modis. Primò permixtione iuris carnis veruecinæ, aut vitulinæ: vulgus (*ius de carbonade*) appellat. Secundò diſſolutione vitellorum ouorum. Tertiò contuſione, & expreſſione carnis. Ita fit

B iuſculum colatitium, vulgò, *vn coulis.*

Iuſcula Medicata.

IVſcula medicata, vel ſimpliciter alterantia, ſunt ex decocto endiuiæ, lactucæ, oxalydis, portulacæ, bugloſſæ, borraginis, cucurbitulæ: vel reſtaurantia, vel quibuſdam Senum affectibus conuenientia idonea.

C De alterantibus hîc agendum non cenſeo, cùm eorum confectio nota ſit & vulgaris; ſed tantùm de ſubſtantificis, & verè Medicatis.

Iuſcula reſtaurantia, ſeu ſubſtantifica.

IVſcula variis modis poſt perfectam coctionem reſtaurantia reddi

D poſſunt; Primò cum ʒ.j. confect. alkerm. Secundò cum ℈ j. ambaræ griſeæ; Tertiò cum ʒ. j. pulueris ſequentis.

Acc. corall. rubr. præpata. margarit. præparat. raſuræ eboris, oſſis de corde cerui an. ʒ. ß. ambaræ griſeæ ʒ. j. fiat omnium puluis ad vſum. Quartò cum conditis.

E Acc. conſer. flor. croci, aurantiorum, flor. bugloſ. & viol. an. ℥. ß. confect. alkerm. ʒ. ij. ambar. griſ. ʒ. j. corallij rubri præparati, margaritarum præparatar. raſuræ eboris an. ʒ. ß. ſaccha. cand. vel roſati quantum ſ. fiat conditum auro coopertum, cuius ſemuncia diſſoluatur cum iuſculo. Quintò ex Valeriola in ſuis obſer-

uationibus iuſculum ex vitellis ouorum cum pauco vino albo, ſaccharo, & cinnamomo vires reſtaurat. Denique practici noſtri pulueres cardiacos diſſoluunt: verùm eorum vſum laudare non audeo ob ingratitudinem. Superſunt iuſcula medicata, quæ in variis Senum affectibus conuenire poterunt. v.c.

Iuſcula Medicata ad Tuſſim.

Acc. hordei integ. p.ij. paſſula. Damaſcena. p.iiij. vel corinthia p.ij. iuiubarũ ping. par.ij. fol. bugloſ. & tuſſilag. capillar. an. M.j. decoquantur cum capone, vel gallina, & carne vitulina ſecundùm artem. Capiat iuſculum perfectè coctum & colatum mane per ſex dies.

Ad ſabuloſam renum, & veſicæ materiam repurgandam.

Acc. cortic. radic. ering. vel petroſel. ℥.j. ciceru rubrorum, p.ij. paſſular. par. ij. dentis leonis M.j. decoquantur, vt ſuprà. Capiat iuſculum per tres dies poſtridie aut clyſteris, aut purgationis ex caſſia. Alij iuſcula ex decocto rad. fœnicu. caulium rubro. Cicer. rubro & ſummitat. maluæ parant cum butyro, & aqua, addito limonum ſucco, ſi ſtomachus ferat.

Ad vrinæ ardorem.

Acc. ſemin. quat. frigid. maio. contuſ. an ʒ.ij. flo. viol. malu. horde. mundati an. p.j. paſſularum paria ij. decoquantur, cum pullo, & carne vitulina, vel hœdina.

Ad vlcera renum, & veſicæ.

Acc. rad. chin. ℥.ß. piloſel. & veronic. vulgaris an. M.j. hordei integ. p.j. decoq. cum capone, vt ſupra, & iuſculum propinetur per quindecim dies mane præmiſſis præmittendis.

Ad extenuationem reparandam in Senibus cum pulmonum noxa.

Acc. fol. tuſſilag. pulmon. piloſel. ſcabio. capillo. ven. an. M. ß. paſſularum purgatarum & iuiuba. an. p.ij. ſemin. quat. frigid. maio. contuſ. an. ʒ. j. flor. viol. bugl. malu. an. p.j. decoquantur cum capone, & carne vitulina; Deinde colentur. in colaturæ effunde ſanguinem teſtudinis nemoroſæ recenter mactatæ: hauriat iuſculum, & perſeueret in vſu per plures dies.

Ad aluum molliendam.

Acc. rad. vel ſemin. viol. ℥.j. fol. betæ, & mercurialis vtriuſque an. M.j. florum viol. p.j. paſſula. par. ij. decoquantur cum pullo, & carne vitulina, vel hœdina cum pauco ſale. capiat iuſculum. Roſæ etiam recentes leuiter coctæ cum pullo, addito ſaccharo, ſeroſitates bilioſas purgant, ſi Senes ſcabie tententur.

De Panatellis.

PAnatellæ commendantur ob deglutitionis, concoctionis, & nutritionis facilitatem, potiſſimùm in gratiam Senum, cùm ſæpiſſimè dentibus careant, & ſtomachum imbecilliorem habeant. Parantur vulgò ex iuſculo cũ mica panis albi priùs lota, & infuſa, deinde ſimul coctis, & poſt coctionem colatis, ſeu tranſmiſſis. Addunt quidam vitellum oui cum ſaccharo; alij verò ex pane bis cocto triturato conficiunt. Obſeruandum autem, non eſſe diu coquendas, ne ſpiſſiores reddantur, & ſtomachum grauent, ſed leniter, ac deinde claras propinandas, vt faciliùs digerantur.

De

De Gelatinis.

GElatinę artificioſè confectę Senibus conuenientiſſimæ ſunt, tum quia cum guſtu, & iucunditate aſſumuntur, facileque digeruntur, tum quia potentiſſimè nutriunt, habitumque corporis Senilis emaciatū reficiunt, & conſeruant. Conficiuntur autem variis modis: vulgò ex decocto clarificato caponis, poplitis vituli, aut femoralis caſtrati, pedum vitulinorum, veruecinorum, aut hœdinorum parantur, cum ſaccharo, & pauco croco, & cinnamomo. Adduntur autem pedes cum poplite, vel femorali, vt iuſculum viſcidum, & glutinoſum efficiatur, faciliúſque deinde congeletur. Alij Gelatinas ex eadem materia in ęquali portione vini albi, & aquæ fontanæ decocta conficiunt, quæ ſanè magis ſunt ſubſtantificæ, quam ſalutares; niſi tamen febris, aut alicuius calidioris morbi reſpectus eorum vſum contraindicet. Nonnulli gelatinas cardiacas ex decocto raſuræ cornu cerui, cum carne, aut ſine carne parant, addito ſaccharo, cinnamomo, ambara, vel moſcho. Hîc autem obſeruandum, gelatinas per tres, aut quatuor dies ſeruari poſſe incorruptas ob ſubſtantiæ viſciditatem, & cohærentiam, quæ in congelatione apparet. Sed iam veniamus ad exempla.

Acc. caponem electum præparatum vt ſuprà, femorale caſtrati, vel poplitem vituli, pedes vituli numero ij. aut veruecinos numero vj. aut hœdinos num. viij. bulliant; & deſpumentur, cum aqua fontana; deinde coquantur ad ſufficientem conſumptionem. Iuſculum poſteà coletur per expreſſionem, & pinguedo remoueatur: in colaturæ ſufficienti quantitate, verbi gratia, pinta j. diſſol ſacchar. albi puluerati ℔. j. albumina A ouorum numero vj. croci vel cinnamomi parum. Agitentur ſimul, & miſceantur; Deinde bulliant leuiter cum agitatione: poſteà tranſmittantur per manicam Hippo. bis aut ter; tandem iuſculum exceptum in vaſis reponatur ad refrigerationem. Vel aliter.

B Acc. præſcriptam materiam, côquatur, vt ſuprà in æquali portione vini albi optimi, & aquæ fontanæ, deinde coletur iuſculum per expreſſionem vt ſuprà: poſteà in colatura albumina ouorum cum ſaccharo, & cinnam. diſſoluantur addito ſucco vnius mali limonij, aut citri, tandem poſt agitationem recoquantur, & colentur per manicam Hipp.

C

Gelatina ex lacte amygdalino.

Acc. iuſculi præſcripti calidi adhuc ſine vino albo, croco, & cinnamomo parati pintam j. amygdalarum dulc. excorticatar. ℥. vj. farinæ amyli. ℥ j. ſacchar. ℔. ß. Miſceantur, & agitentur omnia cum iuſculo, dein infundantur ſupra cineres calidos ſemper agitando, poſtremo colentur per D manicam Hippocratis ſæpiùs, & vaſa iuſculo colato plena reponantur ad congelationem.

Gelatina ex raſura cornu cerui.

Acc. raſuræ cornu cerui ℥. iiij. coquantur in ℔. iiij aquæ fontis, vel in æquali portione aquæ & vini albi ad medias, deinde colentur. In colatura diſſolue ſacchari optimi ℔. ß. E agitentur ſimul cum pauca aqua roſacea, vel cum ſucco limonum; dein recoquantur ad medias; poſtremò colentur, & refrigerentur. Quidam addunt ambaræ griſeæ infuſæ ʒ j. alij diſſoluunt gr. iij. vel iiij. moſchi, & vt clarior euadat gelatina eiuſmodi, paria iiij. amygdalarum dulcium

cium contuſarum addunt ante colaturam in manicha. Compoſita fit ex raſura cornu cerui cum carne, vt ſuprà decocta. Sed iam ad hordeata,& amygdalata veniamus.

De hordeatis.

EX hordeo duplex priſana conficitur, vna vulgaris, liquida ex ſimplici decocto ad potum; altera, quam Galenus cap.9. lib. 1. de alim. facult. chiloſam appellat; quando lento igne per multum otium, hordeum infuſum, tumefactum, & perfectè coctum veluti in chilum reducitur; quæ quidem priſana ex Hippocrate lentorem habet blandum, lubricum, ſitim arcet, & abluit ſine adſtrictione, & torminibus.

Hæ ptiſanarum ſpecies ad hordeatorum noſtrorum naturam accedere videntur; in eo tamen diſtinguntur, quòd hordeata ſint magis compoſita, cùm non ſolùm cum hordeo, & aqua ſimul coctis; ſed etiam ex iuſculo, aut emulſione cum ſaccharo conficiantur.

Quòd ſi quis obiiciat, hordei vſum Senibus nullo modo eſſe ſalutarē, cùm ex Galeno loco citato refrigeret, quomodocumque vtaris, & ſiccet etiam aliquando, coctúque difficile ſit,& torminoſum: Reſpondendum eſt, hordeum per ſe quidem refrigerare, & ſtomachum grauare, ac tormina inferre ob ſubſtantiam flatuoſam; ſiccare etiam nonnunquam, quia verbi gratia, frictione illius humidum abſumitur; coctum tamen,infuſum, & artificiosè paratum, ſuccum tenuem, ac blandum gignere, & partes humectare, ſine ſtomachi grauitate, & torminibus, vt patet in hordeatis cum iuſculo, vel lacte amygdalino,& ſale paratis, quorum vſum Senibus ſalutarem eſ-

A ſe exiſtimandum, cùm coctione, & mixtione non ſolùm frigiditas hordei corrigatur; ſed etiam flatus euaneſcant, humiditáſque illius augeatur. Confici autem poſſunt & ſimplicia, & compoſita hordeata.

Exemplum ſimplicium.

Acc. hordei mundat. purgat. &
B non olentis ℔. j. Contundatur in mortario,& poſteà per cribrũ tranſmittatur; deinde infundatur in ſufficienti quantitate aquæ tepidæ, & cum digitis moueatur, renouando aquam bis aut ter: poſtremò coquatur paulatim, & lento igne per quatuor horas; poſteà per ſetaceum chiloſa materia tranſmittatur, & diſſoluatur cum aqua decocti, ſi ſatis li-
C quida non appareat; poſteà adde ſacchari puluerati quart.j.recoquantur leniter, deinde hordeatum propinetur in mediocri conſiſtentia. Quidam in prima decoctione addunt ſalis tantillum.

Exemplum compoſitorum.

D Acc. chilum hordei tranſmiſſum vt ſupra diſſol. aut cum iuſculo pulli, vel caponis, aut cum lacte amygdalino, aut cum emulſione ſemi. quatuor frigidorum maiorum, & papaueris albi, ſi ſomnus ſit prouocandus: recoque cum ſacchari ſufficienti quantitate, & fiat hordeatum.

Hic autem obſeruandum, ex po-
E lenta citiſſimè parari poſſe hordeata; verbi gratia, in hora vna ſine frixione, hoc modo; vel ſine fricatura, id eſt, ſiccatione.

Acc. farris hordei mundati,& ſæpiùs tranſmiſſi per ſetaceum ℔. iiij. infundantur ſæpiùs in aqua tepida, renouetur deinde aqua, ſeparetur à farina per expreſſionem; poſteà ex-

tendatur

tendatur eiuſmodi farina munda humidáque ſupra vaſa plana, & coquatur in furno calido deinde poſt panis extractionem per totam noctem, & reiteretur hæc coctionis ſpecies per ſiccationem, donec cruſta generetur ſuprà farinam, & in tenuiſſimum puluerem reducatur; tandem ſeparata cruſta ſeruetur puluis recluſus in vſum; hoc modo.

Acc. pulu. iſtius ℥. ij. iuſculi q.ſ. infundantur poſt mixtionem, dein coquantur per ſemihoram cum ſaccharo, & fiat hordeatum.

De amygdalatis.

AMygdalata dummodò ex lacte, non autem ex ſubſtantia compoſita ſint, Senibus conuenientiſſima ſunt, præſertim in thoracis affectibus, cùm ex Galeno cap. 29. lib. 2. de aliment. facult. amygdalæ leniant, & viſcera purgent, humoréſque à pulmonibus ac thorace expectorent. Parantur autem vel cum aqua, vel cum iuſculo, & ſaccharo; hæcque ſimplex dicitur: vel ex medulla panis, aut chylo hordei, aut alia materia cum ſaccharo puluerato; quæ compoſita appellantur.

Exemplum.

La camygdalinum ſimplex.

Acc. amygdalarum dulcium electarum in aqua tepida priùs infuſarum, & excorticatarum ℥. vj. contundantur in mortario marmoreo, deinde miſceantur cum aqua fontana, aut iuſculi non pinguis ſufficienti quantitate; poſteà colentur, & exprimantur. Addendo in colatura ſacchari albiſſimi ℥. iiij. poſtremò coquantur ad ſufficientiam, & moueantur ſæpiùs cum baculo ligneo; addendo tantillum ſalis. fiat lac amygdali-

A num mediocris conſiſtentiæ.

Compoſitum.

Acc. medullam panis albi, infundatur in aqua calidiſſima per horam integram, vt viſcoſitatem deponat; deinde coletur, & remoueatur aqua; poſteà miſceatur medulla cum lacte amygdalino, in quo ℥. iiij. ſacchari

B diſſolutæ fuerint cum tantillo ſalis; poſtremò coquantur ſimul per ſemihoram.

Acc. chylum hordei coctum vt ſuprà, & tranſmiſſum. Miſce cum ſufficienti quantitate lactis amygdalini: deinde coquantur omnia ſimul cum ℥. iiij. ſacchari. fiat lac amygdalinum.

C *Aliud ſubſtantificum.*

Acc. amygdal. dulcium infuſar. & excortic. ℥. vj. contundantur in mortario marmoreo, affundendo iuſculi non pinguis, vel aquæ quantū ſ. deinde colentur. In colatura diſſolue vitellos ouorum num. iiij. vini maluatici, vel albi optimi ℥. vj ſacchari ℥. iiij. aquæ roſac. ℥. j. cinnamo. ʒ. ß.

D Miſceantur hæc omnia ſimul, deinde tranſmittantur per linteum, aut ſetaceum, aut cilicium: poſtremò coquantur, & moueantur cum cochleari ligneo, donec ad mediocrem conſiſtentiam reducantur.

De ſuccis, vel iuribus carnium.

IVra carnium duobus modis extrahi poſſunt; Primò per expreſſio-

E nem poſt aſſationem: Secundò per deſtillationem, non quidem per aſcenſum, ſed per deſcenſum: vtróque modo Senibus ſunt admodum ſalutaria: quia & cum guſtu aſſumuntur, & multum nutriunt. Per aſſationem ſucci potiſſimùm, ex femoralibus caſtratorum, aut vitulorum extrahuntur;

tur; cùm ex aliis volatilibus, verbi gratia ex caponibus, perdicibus, & ſimilibus minima quantitas iuris, aut ſucci effluat. Coquatur igitur femorale caſtrati, aut vituli, & mediocriter coctum remoueatur à veru, & compunctum exprimatur ius: extractum, & repurgatum à pinguedine coquatur leniter in diſco, tandémque propinetur, aut per ſe, aut cum vitellis ouorum addito ſucco citri, aut cum ℨ j. confect. alkerm.

Secundò liquor carnium ſuauiſſimus extrahitur per deſtillationem, dummodò caro veruecina, vitulina, aut gallinacea ab oſſibus repurgata contineatur in medio vaſis cuiuſdam idonei, argentei, vel terrei vitreati ſuprà craticulam ligneam, aut argenteam, ita vt fundum non petat; & deinde vas bene lutatum cum paſta ſupra ollam metallicã magnam aqua plenam & bullientem reponatur, & per tres horas ad minus coctionem patiatur. Sic enim ſuccus carnium contentarum in craticula deſcendit ad fundum, & ibi coquitur, carnéſque areſcunt. Eiuſmodi liquor non ſolùm iucundiſſimus, ſed etiam ſubſtantificus, præſertim ſi ſtatim offeratur.

Superſunt aquæ ſtillatitiæ compoſitæ reſtaurantes, & cardiacæ, quarum vſum Medici laudant.

A

Exempla.

Acc. caponem generoſum præparatum vt ſupra, deinde minutim diſſectum, & lotum cum aqua roſarum, ſucci pomorum ℔. ß. conſeru. florum viola. borrag. & roſa. an. ℥. j. cinnamo. puluer. ℥. ß. croci. ℈. j. fol. auri numero vj. aquæ bugloſ. & roſa. an. ℔. ß. Miſceantur omnia ſimul, infundantur per vigintiquatuor horas

B

ſuper fornacẽ, dein diſtilla in balneo Mariæ, & aqua à phlegmate ſeparata ad vſum ſeruetur. Dari per ſe poterit ad cochlea. ij. aut cum iuſculo. Vel.

Acc. capones ij. pariter præparatos, diſſectos, & contuſos; abluantur cum vino albo generoſo, dein affunde vini maluatici, aquæ roſarum, meliſſæ an. ℔. ß. pulueris diambræ,

C

triaſantal. diamoſch. dulcis & aromat. roſati an. ℥. ß. croci ℨ. ß. florum viol. borrag. & bugloſ. cichor. ſaluiæ, anthos & calendulæ an. p. j. & infundantur omnia ſimul per viginti quatuor horas ſuper fornacem, deinde diſtillentur in balneo ſicco ſub cineribus. Aqua ſeruetur ad vſum vt ſuprà.

D

Obſeruandum autem eiuſmodi aquas perfectiores eſſe, ſi cum iuſculo perfecto caponum, & pulueribus, atque conſeruis præſcriptis conficiantur, quàm ſi cum ſubſtantia carnea extrahantur.

FRANCISCI RANCHINI, TRACTATVS DE MORBIS SENVM, SEV

GEROCOMICÆ SECVNDA PARS.

PERFECTA *conſeruatrice Gerocomicæ parte, quæ ferè tota ad Diætam ſpectat; iam ad ſecundam, quæ partim prophylactica eſt; partim, & præcipuè therapeutica exiſtit, deueniendum. Neque enim ſufficit, quomodo conſeruandi ſunt Senes, dum ſanitate ætati congrua fruuntur, demonſtraſſe; Niſi etiam qua ratione & à morborum imminentium, & à mortis periculo dum realiter ægrotant, remediorum miniſterio liberandi ſint, doceamus. Hanc itáque ſecundam Gerocomicæ partem in duas Sectiones diuidimus: Prima erit Pharmaceutica, & Chirurgica; altera Therapeutica: illa erit officina veluti vitæ, & ſanitatis Senilis. Cùm enim ex Galeni libro de ſanit. tuend. tres ſint indicationes ad ſenectutis retardationem, & vitæ prorogationem neceſſariæ; principiorum ſcilicet vitalium reſtauratio, partium principum, & ancillantium roboratio, & excrementorum repurgatio; In ea reperire licebit quamplurima, éaque ſelectiſſima remediorum genera ad eas omnes indicationes adimplendas neceſſaria. In Therapeutica verò, quomodo curandi ſint Seniles morbi ſecundùm Hippocratis ſeriem propoſitam aphor. vlt. lib.3. accuratè demonſtrabimus.*

FRANCISCI RANCHINI, SECVNDÆ PARTIS GEROCOMICÆ.

SECTIO PRIMA.

LICET Pharmacia, & Chirurgia ſint Medicinæ Therapeuticæ inſtrumenta; tamen hoc in loco ante curationem morborum Senilium officinam remediorum Pharmaceuticorum, & Chirurgicorum proponere Iubet in gratiam Senum, vt ex ea tanquam ex fonte vberrimo, rara & noua quædam remedia, tum interna, tum externa ad vitæ principia augenda; ad partes principes roborandas, & ad repurganda excrementa idonea eligere poſſint, qui Senum conſeruationi ſtudent. Prudentis itaque, & præſentis erit Medici, an vitæ fundamenta in Senibus deficiant, & quomodò ſe habeat naturalis œconomia; tum etiam & quæ excrementa redundent, diligenter obſeruare: Atque ex hac noſtra Pharmacia, & Chirurgia Senili neceſſaria remedia eligere, & præſcribere. Tres igitur nobis erunt claſſes remediorum Pharmaceuticorum; reſtaurantium ſcilicet, roborantium, & purgantium. Obſeruãdum autem, quamplurima medicamenta reſtaurantia ſimul, & roborantia eſſe poſſe, vt ambarum, & ſimilia. Tum etiam inter ea omnia quædam eſſe ſimplicia, vt myrobalanum, aurum, vniones: alia compoſita, vt aquæ, tabellæ, opiatæ, pulueres: Denique quædam interna, alia externa. Noſtrum eſt iam de ſingulis ſigillatim agere, ſumpto à ſimplicibus exordio.

A

De ambaro.

B

INter omnia medicamenta, quæ ad caloris natiui, humidi primigenij, & ſpirituum reſtaurationem, partiúmque principum roborationem commendantur; nobiliſſimum illud bituminis genus, ambarum dictum, extra controuerſiam principatum tenet. Subſtantia ſiquidem calida, oleaginoſa, ſpirituoſa, & odorata vitæ principia reſtaurat, cordis & cerebri vitale robur fouet & conſeruat, ſpirituſque reficit, & recreat. Vnde ſanè, & meritò à neoterico quodam, ſi quid ſperandum ſit à remediis humanis ad vitæ prorogationem, ab illius vſu expectandum eſſe pronuntiatum fuit. Hoc vnum dolendum, quòd ambarum, vulgare & populare non ſit medicamentum ob pretium, & raritatem. Salutares illius vires Principes, Magnates, & Ditiores quotidie experiuntur. Eligendum autem quod non ſit factitium, adulte

C

D

adulteratum, antiquum, nigricans, & craſſum; ſed naturale, cineritium, recens, venis albicantibus diffuſum, leue & quod acu perfoſſum liquorem oleaginoſum effundat.

Audiamus iam quid Medici ſentiant de ambaro in gratiam Senum. Ambarum, inquiunt, Senibus, frigidiſque naturis vtiliſſimum eſt; quòd vitæ principia renouet, & augeat; quod & cerebrum roboret, atque ad longæuitatem plurimum poſſit, ſiue aſſumatur, ſiue admoueatur. Sed iam, quomodò vtendum ſit, aut per ſe, aut cùm alimentis, vel medicamentis, tum intrinſecus, tum extrinſecus, vt Senes ſalutares illius vires perſentiant, exemplis demonſtrandum eſt.

De ambari vſu.

AMbari vſus vel internus eſt, vel externus: internus duplex, aut cum alimentis, aut cum medicamentis (rarò ſiquidem per ſe datur) Cum alimentis multipliciter. Primò dari poteſt cum ouo ſorbili ad gra. iiij. vel vj. ſuperbibendo parum vini diluti: Secundò cum iuſculo, iure, aut diſtillato carnium ad ℈. ß. liquefactum priùs, & permixtum: Tertiò infuſum cum vino hippocratico, aut canarino, aut hydromelite vinoſo: Quartò multa alimenta ambarizata parari poſſunt, vt de ouis portugalliæ, aliiſque certum eſt: Quintò puluis ex ʒ. iiij. ſacchari & ʒ. j. ambari fieri poteſt. Tum etiam, & digeſtiuus compoſitus, vt ſuprà in Diæta particulari Senum. Secundò cum medicamentis vtiliter permiſcetur ambarum. Quantum enim poſſint confectiones ambarizatæ, vt confect. alkerm. puluis diambr. & aquæ cardiacæ reſtaurantes in conſeruatione Senum, ſuo loco demonſtrabimus.

A Hîc autem obſeruandum, oleum de ambaro ſpargiricè extractum Senibus conuenientiſſimum eſſe, vtpote puriſſimum, & à ſordibus repurgatum; dummodò tamen optimè confectum ſit, neque empyreuma redoleat. Ambarum ſiquidem quatenus oleaginoſum; laudabilem, & copioſam liquoris quantitatem per deſtillationem effundit. Quomodò autem B extrahendum ſit, norunt artifices. Dari poterunt guttulæ illius olei pretioſiſſimi, cum aqua vitali, vel cardiaca, aut cum iuſculo optimo. Externus ambari vſus varius eſſe poteſt. Indi opulentiores ambarum liquefactum diſſoluunt in balneis, tum ad voluptatem, tum ad ſanitatem, vt narrant hiſtorici. Laudant C practici noſtri ad cordis, cerebri & ventriculi roborationem, hoc modo.

Acc. ambari ʒ. j. liquefiat cum pauca cera in diſco calente, & fiat linimentum pro corde.

Acc. olei florum mali aurancij ℥. j. ambari ʒ. j. liquefiant in mortario calente, & miſceantur, ac deinde caput refrigeratum, & debilitatum il- D linatur: poſteà verò ſupertegatur cum cotone ſuffumigato.

Acc. aliptæ moſcatæ ʒ j. ſtyrac. & ladani an. ʒ. j. ß. ambaræ griſeæ ʒ. ß. fiat ſcutum ad roborandum ventriculum. Prætereà multi poma odorata ex ambaro, moſcho, ſtyrace, ligno aloës conficiunt, ad ſpiritus recreandos, & cerebri cordiſque vires reficiendas. Denique alij chirothe- E cas ambaro imbutas laudant.

De Balſamo Indico Peruuiano, & Liquidambar.

ODoratiſſimus ille liquor, pinguis, viſcidus, & oleaginoſus, quem ob mirabiles illius effectus Balſamum Indicum Peruuianum ap-

pellant, qui aromatum hiſtoriam deſcripſerunt; inter medicamenta Senilia non vltimum obtinet locum: pingui ſiquidem ſua ſubſtantia, calida, & glutinoſa vitæ principia fouet, odore ſuauiſſimo ſpiritus recreat, partes nobiles,& ventriculum roborat, appetentiam excitat; dolores tum internos,tum externos,dummodò a cauſa frigida dependeant, temperat; humores craſſos attenuat, & reſoluit; tinnitum, & difficultatem auditus curat, ſcabiémque Senilem ſiccat: Denique mira illius vis, quæ in conſolidatione partium vulneratarum apparet; inſignem familiaritatem quam habet cum natura, euidentiſſimè demonſtrat. Non mirum igitur, ſi quamplures Senes ab illius vſu renouatos, & iuuentuti quaſi reſtitutos diutiſſimè vixiſſe affirmarint multi.

Hîc autem obſeruandum, duobus modis fieri ab Indis; Primò per inciſionem corticis cuiuſdam arboris Indicæ, vnde poſteà emanat liquor ſubalbidus, pretioſus, ſuauiſſimum odorem ſpirans, ſalutaris & viuificus: Secundò per ebullitionem,dum ramos, & truncos eiuſdem arboris minutim cónciſos in vas coniiciunt, & poſteà affuſa aqua concoquunt; tandémque perfecta coctione, & refrigerato decocto oleum ſupernatans colligunt cum conchyliis;quod quidem colore eſt ex nigro rubente.

Si quis autem obiiciat, eiuſmodi balſamum Peruuianum aliquantulum amarum eſſe, & acriuſculum; tum etiam & ſiccum, ac proinde Senibus nociuum: Reſpondendum;illud quod per inciſionem extrahitur, perfectiſſimum, & excellentiſſimum eſſe; vtpote calidum, humidum, & viſcidum; neque amarum, aut acre. Alterum verò magis impurum, nec tam ſalutare; neque tamen propterea damnandum, cùm humiditas viſcoſa obtundat ſiccitatem, & in modica quantitate aſſumatur. Vtiliter igitur vſurpari poterit; tum extrinſecus,tum intrinſecus ſecundùm formulas ſequentes.

A

Acc. balſami Indici Peruuiani guttulas iiij. aut v. includantur hoſtiola, & deglutiantur, vel cum aqua roſacea ex cochleari ſumantur, dummodò linguam non feriant. Alij dum maſſam ſtomachicarum pilularum conficiunt,balſamum addunt ad ℨ.j.vel ij. hac ratione ſumptum,ventriculum roborat, appetitum mouet, ſuauem halitum conciliat,& dolores colicos à cauſa frigida ſoluit, principiáque vitæ reſtaurat.

B

Acc. balſami Peruuiani ℨ.ij. calefiant in diſco,ac deinde liniatur ventriculus refrigeratus,aut dolore tentatus. Confert etiam neruoſis partibus reſolutis refrigeratis,& dolentibus, ſi per ſe, ac calidè applicetur, aut cum balſamo aliquo neruali artificioſè confecto.

C

Acc. guttas eiuſdem balſami calefacti iiij. immittantur in aures ad tinnitum aurium & ad ſurditatem.

D

Acc. pomatæ recentis ℥. iiij. balſami præſcripti ℥. j. miſceantur, & fiat linimentum ad ſcabiem Senilem ſiccandam.

Pariter tum ſtyrax liquida, tum etiam liquidambar, & eius oleum medicamenta ſunt Senibus vtiliſſima, cùm eadem ratione intrinſecus conueniant,vt balſamum,tum etiam extrinſecus ad cutem liniendam, dolores demulcendos,& ad roborandas partes vitales,& animales.

E

De Myrobalanis, & quomodò vtendum.

MYrobalani Arabum medicamenta ſunt & roborantia, atque

que reſtaurantia, & purgantia etiam, ſub diuerſo tamen reſpectu. Vulgus tantas támque pretioſas virtutes myrobalanis tribuit, vt quidam fructus eſſe arboris illius vitæ, quæ in Paradiſo erat, exiſtimarint. Nos tamen fabuloſa ea opinione neglecta myrobalanorum vires tales agnoſcimus, quales à Medicis, & præſertim à Meſuæo proponuntur. Partes nobiles, inquit, & ſtomachum roborant; corpus floridum, & iuuenile diu tuentur, canitiem retardant, melancholiam fugant, colorem cutis, odorem oris, & ſudoris commendant. Denique excrementa vacuant ſine moleſtia. Hæc ſanè omnia ſi vera ſint, non alia inquirenda remedia, ad vitam Senum prorogãdam. Quominus tamen tam ſalutares effectus producere poſſint, tria obſtare videntur: Primum eſt, frigida, & ſicca eorum temperies, quæ principiis vitæ inimica, & Senum conſeruationi contraria videtur. Alterum, vis purgatrix. Notum enim eſt ex Meſue, medicamenta omnia purgantia ſecundùm magis & minùs eſſe deleteria, & ſenectutem accelerare. Tertium eſt vis obſtruens, quæ Senibus ſuſpecta eſt, cùm ex Galeno 5. de ſanitate tuenda obſtructionibus ſint obnoxij. Nihilominùs nos myrobalanorum vſum Senibus ſalutarem eſſe exiſtimamus; non ſolùm quatenus ſunt purgantia medicamenta; ſed potiſſimùm quatenus reſtaurant, & viuificant tum partes nobiles, tum principia vitæ. Meſuæus ipſe opinionis iſtius author eſt; illius autem veritatem experientia ipſa confirmat. Temperies myrobalanorum, frigida quidem eſt, & ſicca ratione ſubſtantiæ craſſioris; calorem tamen vigere, tum vis roborans, & aromatica, tum purgatrix demonſtrant. Purgantia autem ſenectutem accelerare,

A verum eſt de violentioribus, aliiſque intempeſtiuè aſſumptis; non autem de benignioribus, quæ roborando vacuare ſolent, inter quæ myrobalani primas tenent. Denique vis eorum obſtruens facilè corrigi poteſt cum oleo amygdalarum dulcium, vt docet idem Meſuæus. Nos itáque myrobalanis tum conditis, tum ſiccatis vtendum eſſe cenſemus ſecun-

B dùm varias intentiones. Notandum autem, chebulorum maiorem eſſe gloriam, ſi recentes condiantur, cùm carnoſiores ſint. Doctiſſimus Villanouanus libro de retardanda ſenectute cap. 1. electuarium vitæ de quinque myrobalanis paucis notum proponit ad vitæ propagationem, & reiuueneſcentiam, cuius deſcriptio-

C nem ipſe affert cap. 3. vt ſequitur.

Acc. vuarum paſſarum mundat. ℔. ij. liquirit. raſa. & contuſæ. ℥. j aquæ font. ℔. iij. coquantur, & poſteà colentur per expreſſionem. Colaturæ adde myrobalanor. Indorum, chebulo. & citrino. enucleato. & in mortario percuſſorũ an. ℥. ij. emblicorum, & bellericorum an. ʒ. ij. coquantur,

D exprimantur, & colentur addendo ſacchari albiſſimi ℔. j. recoquantur ad ſyrupi conſiſtentiam. Deinde adde cinnamomi electi ℥. ß. cariophyll. galang. an. ʒ. ij. nuces moſcatas num. ij. aniſi, fœnicul. an. ℥. j. miſce, fiat electarium, reponatur in pyxide lignea. Generoſiſſimum eſt remedium ad iuuentutem conſeruandam, & ſenectutem retardandam.

E Acc. præſcripti electuarij vitæ ℥. ß. capiat mane ſuperbibendo parum vini diluti, bis aut ter in hebdomada.

De Margaritis & Corallo.

MArgaritæ non tantùm pretioſæ ſunt ad luxum, & ad vanitatem; ſed etiam vtiles ad ſanitatem,

& ſa

& ſalutares ad vitam prorogandam. Cor recreant, inquiunt authores, calorem natiuum roborant, corpus ſanum conſeruant, & læſum priſtinæ ſanitati reſtituunt; ſanguinem clarificant, vires reſtaurant, cardiacis, & tumidis conferunt, & mœrorem Senilem emendant, cùm ex materia ſpirituoſa, atque puriſſima generentur. Porrò margaritarum vſus multiplex eſſe poteſt in Senum conſeruatione. Andernacus oleum perlarum deſcribit, & Quercetanus eſſentiam margaritarum, vt proponit Vecchetus in ſuo Antidotario, dum de oleis deſtillatis tractat: vtriuſque tamen vſum reprobandum cenſeo: Maximam enim acrimoniam contrahunt ab aceto deſtillato, cum quo conficiuntur. Abſtinendum igitur, ne ab interiori illa acrimonia non ſolùm partes nobiles, ſed etiam Senilis vitæ principia lædantur. Magiſterium tamen perlarum ſequenti modo paratum laude & vſu dignum indicabunt ſapientes.

Acc. margaritarum electarum ℥. iij. vel iiij. contundantur, & in puluerem tenuiſſimum redigantur; deinde affunde ſpiritum vini generoſum, & rectificatum, itaut quinque digitos latos ſupereminceat. Imbibantur ſimul & digerantur per menſem integrum in æquabili calore balnei, quo tempore tranſacto ſpiritum inſtar vini maluatici fuluum reperies: eo effuſo, & reſeruato alterum viciſſim affunde, totieſque digere, donec colorari deſinat. In coloratis iſtis ſpiritibus continetur magiſterium perlarum, quod in balneo Mariæ in ſiccitatem adire permittes, tandémque aqua cœleſti deſtillata bis aut ter ablues, & rurſus euaporabis in balneo Mariæ, vt ſuprà: ſicque habebis magiſterium pretioſum in forma pulueris farinacei.

A Acc. pulueris præſcripti gra. iiij. vel vj. miſceantur cum aqua aliqua vitali inferiùs deſcribenda. Capiat Senex cochleare j. mane ieiuno ventriculo, vulgus tabellas perlatas laudat.

Acc. ſaccha. clarificati ℔. vj. aquæ roſarum ℔. ß. coquantur ſimul, donec aqua euaneſcat, & ſaccharum iuſtam conſiſtentiam conſequatur. B Deinde adde margaritarum præparatarum, & minutiſſime tritarum ℥. j. formentur tabellæ ſecundum artem ſuper marmoream tabellam farina aſperſam. Capiat vnam per ſe. Hæc compoſitio manus Chriſti perlata dicitur.

Acc. ſacchari ℥. ij. margaritarum præparatarum. ʒ. ij. fiat puluis pro C panatellis, aut iuſculis. Denique obſeruandum, permiſceri poſſe margaritas cum aliis medicamentis compoſitis, vt notum eſt in confect. alkerm. ſimiſibúſque. Idem autem ferè cenſendum de corallo quod de margaritis.

De Auro, eiuſque proprietatibus ad longæuitatem comparandam.

D

AVrum ſol metallorum, cuius ſiti inextinguibili vniuerſus æſtuat mundus, tum ab Auicenna, & vniuerſa Arabum familia, tum à Paracelſo, illiuſque ſectatoribus, ita laudatur ad longæuitatem; imò ad immortalitatem comparandam; vt ſi vera ſint, quæ ab ipſis proponun- E tur, non ſolùm inutilia aliorum omnium remediorum reſtaurantium, & roborantium genera remanere, ſed etiam vim fati, & mortis corruere neceſſe ſit. Aurum, inquiunt, ad cordis affectus, animíque mœrores præſtantiſſimum eſt; in expugnandis ſæpiſſimis, & deſperatis morbis præſentiſſimam vim obtinet; macie, tabeque

tabeque confectos, & exhauſtos reficit, reſtaurat; innouat partium principum robur, & facultates natiuas conſeruat; temperie ſua omnia reducit ad æqualitatem: & ſuæ puritatis impreſſione omnem deiicit à corpore impuritatem; ſpiritus clarificat, & pulchritudinem iuuenilem inducit.

Vt autem pretioſi iſtius metalli gloriam extollant, rationes mutuantur; Primò ab amore auri, quo ardent hominum corda; cùm alliciat eorum animos ad deſiderium: Secundò à temperaturæ æqualitate, & ſubſtantiæ puritate; cùm perfectiſſimum ſit inter omnia ſublunaria, tum penes temperiem, tum penes ſubſtantiam: Tertiò à perennitate firmiſſimo perfectæ mixtionis indicio; cùm neque à tempore, neque ab igne abſumi poſſit: Quartò à luciditate. Ob illius ſiquidem ſplendorem opinati ſunt naturæ indagatores, mirabiles in auro ineſſe proprietates, quibus homines & incolumes tueri, & longæuos reddere poſſit. Denique ab occultis viribus, à Sole & à Ioue infuſis, dum in terræ viſceribus à natura præſertim potabile perficitur. Afferunt præterea tum exempla, tum hiſtorias; vt quantum poſſit aurum, tum in longæuitate comparanda, tum in morborum omnium curatione, demonſtrent.

Verùm vt liberè fatear, multa ſunt, quæ fidem meam à variis iſtis rationibus & hiſtoriis reuocant. Inprimis Græcorum ſilentium. Quis enim ſanæ mentis iudicabit Hippocratem & Galenum, mirabiles illas auri proprietates aut ignoraſſe, aut neglexiſſe? Deinde, aurum, neque vt alimentum, neque vt medicamentum ea omnia præſtare poſſe, notum eſt. Non vt alimentum: nam ex Galeno & Ariſtotele metalla ad nu-

A triendum nullo modo ſunt idonea; cùm nec concoqui, nec in ſanguinem, aut ſubſtantiam partium conuerti poſſint. Siue enim aurum foliatum aſſumatur, ſiue limatum; ſine alteratione, aut imminutione reiici certum eſt. Vulgatu etiam illud, quod ſapit nutrit: at aurum expers eſſe ſaporis conſtat. Non vt medicamentum; B cùm à natura in actum reduci non poſſit ob ſubſtantiæ ſoliditatem. Addamus, metalla omnia ſpiritus fœtidos ſpirare, aurúmque in ſua minera impurum eſſe, illiuſque puritatem ab igne, & ab erodentium, atque venenatorum medicamentorum permixtione, dum liqueſcit, dependere.

Quòd ſi quis obiiciat, aurum potabile reddi poſſe; atque non ſolùm C tincturam ab auro, ſed etiam oleum extrahi: Reſpondendum eſt, aureas iſtas extractiones, tum ab ignis ardore, tum ab acrioribus aquis erodentes, & pernicioſas vires mutuari. Vnde quàm ingens impendeat periculum ab earum vſu, iudicabunt ſapientes. Rationes autem quibus innituntur, nullius eſſe videntur momenti. Licet enim aurum hominum D animos alliciat ad deſiderium, non proinde tamen ſequitur, conferre ad longæuitatem; cùm illud potiùs referendum ſit ad vſum, & ad neceſſitatem: Secundò auri puritatem ab arte pendere potiùs certum eſt, quàm à natura; cùm per ſe impurum ſit. Lapides pretioſi & margaritæ puriores ſunt, magiſque micantes. Luci- E ditas deinde nihil facit ad cordis, & ſpirituum recreationem; cùm anima internos non habeat oculos ad videndum. Adde, quòd perit ſplendor ille auri in deſtillatione. Perennitas communis eſt aliis metallis, & lapidibus pretioſis. Quod autem ad virtutes cælitus infuſas ſpectat, non video, quid præſtent. Miracula pro-

poſita expecto : & vtinam experientiæ fides præſcriptas vires confirmaret. Sed vt ingenue fatear, immaturus illorum omnium, qui aurum ad ſenectutem retardandam tam conſtanter laudarunt, interitus me à ſpe longæuitatis illius reuellit, & ad irridendam eorum, qui decipi volunt, facilitatem impellit. Extractiones ſiquidem auri, ſiue aquas, ſiue olea, ſiue tincturas, quas ſecundùm Paracelſum, Andernachum, Hieronymum Rubeum, & Quercetanum proponit Vecckerus in ſuo Antidotario, damnandas cenſeo, quia cum ſpiritu aceti poſt calcinationem parantur, vnde acrimonia pernicioſa, & temperaturæ auri, ac puritatis adulteratio, & extinctio. Villanouanus cap.2. libelli de reiuueneſcentia comparanda aquam auri puriſſimi proponit, cuius vſum corpora renouare, nec eſſe rem, quæ huic comparari poſſit, affirmat. Cap. verò 5. in quo multa remedia ad iuuentutem renouandam idonea deſcribit, Philoſophos præparationis modum occultaſſe fatetur; nec conſtare quo magiſterio, & cum quibus perfici debeat; confectionem tamen illius aquæ auri periculoſam eſſe monet; cùm non niſi rerum erodentium, & deſtruentium miniſterio fieri poſſit. Deſinant igitur, qui Arabum, & Paracelſitarum hac in parte vanitatem ſectantur, aliorum Medicorum, aut ignorantiam, aut negligentiam accuſare, & nobiſcum ſentiant, ac ſapiant. Ne tamen prorſus multorum deſideriis, & Medicinæ practicæ deeſſe videar; Aurea quædam remedia proponam, quorum vſum Senibus eſſe poſſe ſalutarem exiſtimo.

Aurum potabile, vel aqua auri.

Acc. aquæ cinnamo. recenter ex-
A tractæ ℔. ij. auri foliati ℥ ß. margaritarum Orientalium præparatarum, & corallij rubri præparati an. ℥. j. ambaræ griſeæ ʒ. ij. moſch. optimi ʒ. ß. diſſoluātur omnia ſeorſim cum aqua prædicta, & miſceantur poſteà, ac infundantur in Balneo Mariæ; tandémque hæc mixtura ſeruetur ad vſum, vel omnia diſtillentur in eodem balneo, & aqua auri pretioſiſſima ex-
B trahatur.

Acc. eiuſdem aquæ, vel mixturæ cochleare vnum. Capiat Senex mane ieiuno ſtomacho.

Acc. folia auri numero v. vel vj. Capiat cum iuſculo, aut cum aqua aliqua vitali & ſpirituoſa. M. Ficinus cap. 19. lib. 2. de ſanitat. tuend. Senes ad vſum Medicinæ ſequentis,
C quam magicam vocat, ſollicitat. Cuius confectionem à munere magorum mutuatus eſt.

Acc. Thuris ℥. ij. myrrhæ ℥. j. auri in folia ducti ʒ. ij. contundantur omnia ſimul, & miſceantur cum vino maluatico aqua roſarum diluto, fiátque maſſa, de qua formentur pilulæ. Capiat vnam mane ſuperbibendo parum vini. Verùm vt liberè lo-
D quar, compoſitionis iſtius vſum vix probare audeo.

Quod autem vel ad aquam, aut vinum extinctionis auri, vel ad alimenta in vaſis àureis parata, de quibus Villanouanus libello citato, vel ad iuſcula cum catena aurea confecta, valeant in quantum valere poterunt, & qui voluerint decipi, deci-
E piantur. Auri ſiquidem vſum potiùs neceſſarium ad victum, & ad fortunæ bona comparanda, quàm ad ſenectutem retardandam per viam Medicinæ concludo.

De aquis ſtillatitiis roborantibus, & reſtaurantibus.

AQuarum ſtillatitiarum reſtaurantium, & viuificantium variæ ſunt formulæ: licet autem omnes ſpirituoſæ, & vitales videantur, cùm in momento vires languidas reſtaurent, & animam ferè euolantem retineant, vt de aqua vitæ, cœleſti, Imperiali, cinnamomi, & ſimilibus certum eſt; tamen in conſeruatione Senum cum cautione vtendum eſſe. Quia remedia Senilia in exceſſu caloris & ſiccitatis peccare non debent; ſed cum mediocritate calefacere, & humectare, vt vitæ principia tueantur. Quæ enim gradum caloris natiui ſuperant, vt aquæ illæ calidiores, quæ cùm ſpiritu vini parantur, potius pernicioſa, quàm ſalutaria cẽſenda, ſi cũ moderatione non præſcribantur. Abſumunt ſiquidem, & depopulantur humidum primigenium, licet ad ſenſum, & vires, & ſpiritus augere videantur. Prudentis erit itaque Medici aquarum ſubſequentium vſum temperare ſecundum ætatis, naturæ, temporis, & diſpoſitionis reſpectum.

Formulæ aquarum reſtaurantium.

Aqua Marci Galli ad vitæ prorogationem.

M. Gallum, Caroli V. Imperatoris Medicum annos centum & viginti quatuor vixiſſe ſequentis aquæ beneficio referunt Geſnerus, & Ranz.

Acc. ſaluiæ recentis, lotæ, & contuſæ ℔. j. ambroſiæ ℥. iiij. cinnam. electi, cubebarum galang. gariophyl.

A nucis moſchat. an. ℥. iij. aquæ vitæ rectificatæ ℔. iiij. (mallem ego vini maluatici, aut albi præſtantiſſimi ℔. vj. aſſumere) Macerentur omnia ſimul per octo dies. Deinde diſtillentur, & poſtea aqua à phlegmate ſeparata ſeruetur ad vſum. Doſis eſt cochleare vnum mane ieiuno ſtomacho.

B *Elixir vitæ Thadæi Florentini ad canitiem retardandam, & ad iuuentutis robur conſeruandum.*

Acc. gariophyl. nuc. moſcha. macis zodoariæ, galang. piperis long. cortic. citri. maioran. ſaluiæ, cinnam. nardi Indicæ, xyloaloës, cubebarum,
C cinnamomi, menthæ, lauendu. coſti, puleg. origan. calamint. calami aromat. ſtœchad. chamædry. chamæpyt. an. partes æquales. omnia puluerata in vino maluatico infundantur, & poſteà deſtillentur; tandémque aqua vitreo organo, in quo nodulus moſchi appenſus ſit, excipiatur, & ſeruetur ad vſum, vt ſuprà.

D *Aqua Fiorauanti ad ſenectutem retardandam.*

Acc. ligni aloës, gariophyl. zingib. galang. cinnam. macis, nuc. moſc. piperis longi, calami odorati, cubeb. rhei electi, granorum paradiſi, cardamomi, anthos, chelidon. mercur. maris, cardui benedicti, imperatoriæ,
E dictam. albi an. ℥. j. aquæ vitæ ℔. vj. infundantur per octo dies, & diſtillentur. Aquæ deinde adde pro qualibet ℔. ſacchari albiſſimi in aqua roſarum diſſoluti ℥. ij. moſch. gr. iiij. & ſerua in vaſe vitreo bene obturato.

Idem præſtant tum aquæ cœleſtis, & vitæ; tum etiam Imperialis, quæ

in officinis ſeruantur. Noſtrum iam eſt, ſpeciales aquarum reſtaurantium formulas in gratiam Senum præſcribere.

Acc. mellis optimi ℔.ij.vini maluatici, vel canarini ℔. vj. cinnam. puluerati ℥. ij. moſch. Oriental. ʒ.j. diſſoluantur, & miſceantur omnia ſimul, deinde infundantur in balneo Mariæ, tandémque diſtillentur & aqua ſeruetur ad vſum.

Acc. florum anthos, ſaluiæ, betonicæ, ſtœchad. primulæ veris, tiliæ, lilij conuall. croci, calendul. ſylueſtr. gariophyll. florum violarum, borrag. bugloſ. cicho. lauendul. ſummit. maiora. floreſcentis an. ℔. j. roris maialis deſtillati, & aquæ vitæ rectificatæ an. ℔. ij. aquæ cinnam. ℔. ß. mellis optimi ℔. j. ambaræ griſeæ liquefactæ moſchi ℥. ß. ij. miſce & infunde omnia ſimul in balneo Mariæ per octo dies; ac deinde diſtillentur, & aqua ſeruetur ad vſum.

Acc. ſucci pomorum redolentium ℔. j. ſucci ſaluiæ maioris & meliſſæ an. ℔. ß. mellis optimi ℔. j. Styracis, calamitæ ℥. iij. confectionis alkerm. ℥. ij. pulueris diambræ, diamoſch. dulcis, & cinnamom. an. ℥. j. moſch. Oriental. ʒ. j. vini maluatici ℔. iiij. miſce, infundantur, & diſtillentur vt ſuprà.

De confectione alkermes, & aliis electariis reſtaurantibus à Meſuæo deſcriptis.

A

INter electuaria reſtaurantia confectionem alkermes principatum obtinere omnes Medici fatentur. Efficaciſſimum enim eſſe in quibus natura languet, aut violentia ſymptomatum, vt in cardialgia, ſyncope, & melancholia; aut diuturnitate morborum, vt in conualeſcentibus; aut ætatis reſpectu, vt in Senibus, experientia teſtatur: Cor ſiquidem recreat, triſtitiam, & mœrorem fugat, omnéſque facultates corpus noſtrum diſpenſantes mirificè roborat. Obſeruandum autem, parandam eſſe ſecundùm Meſuæi deſcriptionem, ſubtracto lapide lazuli. Vſus illius Senibus frequens & familiaris eſſe debet à ʒ.j.ad ʒ.ij. cum iuſculo, aut cum aqua vitali: Tum etiam per ſe, ſuperbibendo parum vini rubelli. Ex eadem etiam parari poſſunt ſequentes tabellæ.

B

Acc. confect. alkerm. ℥. j. ambar. griſeæ ʒ.j. moſchi gr.iij. cùm ſaccha. aqua meliſſ. vel roſ. diſſolut. formentur tabellæ: capiat mane, & ſæpiùs.

Aliæ præterea extant confectiones reſtaurantes, & roborantes apud Meſuen, vt confectio de Aromatib. xylaloës, lætificans, de citro, de galanga, diambr. diamoſch. quarum omnium vſus Senibus vtilis, & ſalutaris eſſe poteſt ſecundùm indicationes à partium principum ſtatu deſumptas.

C

De Theriaca, & Mithridatio.

D

THeriaca ad conſeruandam ſenectutem efficaciſſima eſt: non debent, inquit Villanouanus, viuere Senes ſine ea, cùm ſit electuarium vitæ, & theſaurus in ſcrinio Senum: Superat ſiquidem omnes alias Medicinas regales propter multitudinem iuuamentorum ſuorum in hominibus phegmaticis, & melancholicis, & in venenoſis, ac putridis affectibus: Eſtque vehiculum adoleſcentiæ, & frenum ſenectutis. Datur autem à ʒ.j.ad ij. per ſe mane ieiuno ſtomacho longe à paſtu ſuperbibendo parum vini rubelli aqua meliſſæ diluti. Ex eadem cum conſeruis, & pulueribus cardiacis confici poſſunt opiatæ, vt poſteà demonſtrabimus.

E

Idem

Idem de Mithridatio ſentiendum.

Electuarium viuificans Petri Aponenſis correctum.

Acc. ligni aloës, cortic. citri, galang. calami aromat. cariophyl. macis, cinnam. an. ʒ. ij. oſſis de corde cerui, raſuræ eboris, ſpodij, coralli rubri, & margaritarum præparatarum, cryſtalli, fragmentorum rubini, hyacinthi an. ʒ. j. Styracis calamit. ℥.ß. ambaræ griſeæ ℈.iiij. moſch. ʒ. ß. croci Oriental. ℈.ij. flor anth. ſalui. ſtœchad. viola. bugloſ. borrag. an. p.j. auri & argenti foliati an. ℈.j. ſacchar. q.ſ. fiat electuarium ſecundùm artem; cuius doſis erit a ʒ.ij. ad ℥.ß. ſuperbibendo cochleare vnum aquæ cuiuſdam vitalis.

Electuarium Marſilij Ficini correctum.

M. Ficinus cap. 8. lib. 2. de ſanitate tuenda ſequens electuarium in gratiam Senum commendat, illiuſque vſu quotidiano Senum vitam validiorem, & longiorem conſequi poſſe affirmat.

Acc. amygdal. dulcium mundat. ℥.iiij. nucleorum pini lotorum, piſtaciorum an. ℥. ij. contundantur omnia diligenter in mortario marmoreo, affundendo aquæ florum aurantiorum, & meliſſæ q.ſ. deinde per ſetaceum tranſmittantur, & cum ſaccharo candidiſſimo aqua roſarum diſſoluto coquantur, addendo zingib. recenter conditi ʒ. ij. ambaræ griſeæ ʒ.j. croci ℈.j. moſchi ℈.ß. auri foliati q.ſ. ad ſplendorem. fiat electuarium ſecundum artem.

Electuarium Villanouani roborans mineram omnium virtutum, à nobis reformatum.

Acc. roris Maialis collecti de A mundiſſimis herbis, ac deſtillati ℔.j. ß. aquæ ſtillatit. ſanguinis humani laudabilis, florum auranciorum, & meliſſæ an. ℥.ij. ſacchari albiſſimi ℔. ij. coquantur lento igne ad aquarum conſumptionem, & poſteà remoueantur addendo croci Orientalis ʒ.j. ambaræ griſeæ, & balſami odorati citrini an. ʒ.ij. ligni aloës & cinnamomi an. B ℥.ß. coralli & margaritarum præparatarum an. ʒ.iij. moſch. ʒ.ß. auri foliati ℈.j. miſceantur omnia diligenter, & infundantur in balneo Mariæ, vel ad Solem, & fiat electuarium ſecundùm artem, & ſeruetur ad vſum. Principia vitæ reſtaurat (inquit Villanouanus) iuuentutem prolongat, & ſenectutem retardat.

C Electuarium reſumptiuum à Nicolao Pręposito propoſitum Senibus etiam conuenientiſſimum eſt; quia reſtaurat humidum radicale, lenit & humectat, nutrit, roborat & extenuatis integras vires, ac ſanitatem reſtituit.

D *Opiata magiſtralis Senibus ſalutaris.*

Acc. nucem moſcat. conditam, & myrobalanum pariter conditam an. numero j. theriacæ veteris & probatæ, conditurae liquidæ cortic. citri rad. bugloſ. & ſymphyti, conſeru. florum citri, ſaluiæ, anthos, cichore. an. ℥.j. confect. alkerm. & de hyacint. an. ʒ.ß. cinnam. interior. margaritarum E præparatar. Coral. rubr. præparat. raſur. ebor. an. ʒ. ij. moſch. ℈. ß. auri foliat. ℈. j. cum ſyrupo conſeruationis citri, vel de pomis redolentibus, fiat opiata. Cuius doſis erit ℥. ß. mane ſuperbibendo hauſtum vini rubelli, aut cochleare vnum aquæ cuiuſdam vitalis.

Tabellæ reſtaurantes.

Acc. ſpecierum aromatic roſat. & diambræ an. ℥. ij ambaræ griſeæ ℨ. j. cinnamo. interior. margaritar præparat. & corallij rubri an. ℨ. ß. moſchi gr. iiij. cum ſaccharo aqua roſa. vel florum aurantiorum diſſoluto. fiant tabellæ ad vſum.

De remediis externis roborantibus, & alterantibus.

IAm præmiſſis formulis quibuſdam remediorum internorum reſtaurantium, & neglectis aliis, quæ à Paracelſo proponuntur ad longæuitatem, tum libris de vita longa, tum aliis archidoxorum; de externis roborantibus & alterantibus breuiter agendum priuſquam, an & quomodò ſint purgandi Senes, tum etiam cum quibus medicamentis, doceamus. Obſeruandum autem in externa Senũ conſeruatione ex Galeni doctr. 5. de ſanit. tuen. non ſolùm eſſe habendam rationem totius corporis reſpectu temperamenti, frigidioris, & ſiccioris prædominantis; ſed etiam partium principum, atque ancillantium, à quarum conditione vitæ duratio potiſſimùm dependet. Vniuerſum corpus indiget balneo, & inunctione; partes verò principes, vt cor, hepar, teſtes, ventriculus humectatione, & roboratione, per remedia conuenientia, de quibus poſteà.

De Balneo, an, & quomodò Senibus conueniat.

GAlenus cap. 3. lib. 5. de ſanit. tuend. balneum aquæ dulcis Senibus conuenientiſſimum eſſe purè, & ſimpliciter pronuntiat: Senium frigidum, & ſiccum cùm ſit, inquit, per ea quæ calefaciunt, &

A humectant, corrigitur: talia ſunt balneum aquæ dulcis, vini potio, & alimenta calida, humidaque. cap. etiam 7. lib. de maraſmo, balneum omnes ſiccitates a calore, vel frigore dependentes, tam imminentes, tum iam factas curare affirmat: Ibidemque contra Philippum diſputat, qui balneum maraſmo laborantibus minimè conuenire exiſtimabat. Arabum B princeps Auicenna fen. 3. 1. cano. doctr. 3. cap. 1. Galeni conſilium & ſententiam confirmat: Summa regiminis Senum, inquit, eſt operari circa ea, quæ calefaciunt & humectant; qualia ſunt balnea, ſomnus, & ſimilia: cùm enim noſtrum viuere, ſit ſiccеſcere, ſiccitatis progreſſus omni arte humectantibus coërcendus eſt. C Addamus balnea, & ad ſomnum cóciliandum, & ad vrinas mouendas, & ad laſſitudines tollendas, tum etiam ad cutis rugoſitates, & aſperitates molliendas; denique ad animi moleſtias leuandas plurimum poſſe in Senibus.

Nos tamen, licet Galeni & Auicennæ iudicio acquieſcamus: non tamen purè, & ſimpliciter, ſed cum D certis conditionibus balneationes Senibus conuenire exiſtimamus. Prima eſt, vt Senes ſint validi, & robuſti; non autem decrepiti: quia ex Hippocrate lib. de Diæta acut. minimè lauare oportet eos, qui viribus ſunt exolutis. Sic etiam Galenus cap. 7. lib. de maraſmo, balneum in hecticarum febrium curatione laudat, & periculo vacare teſtatur; niſi E fortè virium imbecillitas contraindicet. Secunda, vt Senum corpora ſint ab excrementis repurgata: quia ex Galeno periculoſum eſt balneare corpora excrementis referta. Tertia, vt Senes ſint aſſueti, aut ſaltem diſpoſiti ad balneum ferendum. Quarta, vt debiliores, arthriticiſque doloribus

ribus afflictos non habeant articulos, ne forte relaxentur magis à balneo, & ab eiuſdem calore fluxiones excitentur. Quinta, vt tempeſtiuè vtantur, tum quoad ingreſſum, tum quoad moram, tum etiã quoad egreſſum, præmiſſa vẽtriculi roboratione. Denique vt moderatè calidũ adminiſtretur, ne aut ſudores mouere, aut humores nimiũ commouere poſſit. Neque eſt quòd aliquis obiiciat, balneum aquę dulcis refrigerare, ob virtualẽ aquę qualitatẽ, cuius operationem calor accidẽtarius impedire non poteſt, cùm aut vini permixtione, aut decocti alicuius affuſione parari poſſint balnea conuenientiſſima, vt ex ſequẽtibus formulis iudicare licebit.

Formulæ, ſeu exempla.

Acc. amygd. dul. contuſ. ℔. ij. coq. in ſuff. quant. aquæ dulcis pro balneo, quod ingrediatur tepidè, præmiſſo clyſtere pridie, hac ratione balneum & leniens, & vnctuoſum, & humectans magis euadit. Vel.

Acc. fol. maior. alth. mal. an. faſc. j. decoq. vt ſuprà pro balneo.

Acc. ſtyracis, calamitæ, ℔. ß. Sandali citrini puluer. ℥. ij. fol. maior. & alth. an. manip. ij. decoq. vt ſuprà pro balneo, cum amygdalis.

Acc. flor. lilior. & roſ. an. manip. vj. flor. anthos, & ſaluiæ, beton. altheæ, mal. an. pug. iiij. fol. maior. manip. ij. decoq. vt ſuprà.

Parari etiam poterit balneum ex aqua dulci cum vini albi, & rubri ſufficienti quantitate.

Obſeruandum autem, ante ingreſſum muniendum eſſe ventriculum, cum roſtita panis aſſata vino tincta & puluere gariophyll. maſtich. cinnam. aſperſa, ad firmandum ſtomachum, ne relaxationem, aut faſtidium patiatur in balneo, & poſt egreſſum inungendum balſamo Peruuiano, aut oleo nucis moſchatæ.

De externa corporis inunctione.

An, & quomodò corporis inunctio ex oleo dulci oliuarum, vel amygdalarum dulcium Senibus poßit eſſe ſalutaris.

QVid, quantúmue poſſit in ſanitatis conſeruatione externa eáque vniuerſalis corporis inunctio, ex oleo tepido oliuarum, vel amygdalarum dulcium, docent tum Hippocrates 2. de Diæta, tum Galenus 2. & 3. de ſanit. tuen. Vnctio (inquit Hippocrates) calefacit, emollit, & humectat. Et Galenus, vbi corpus fricaueris, inquit, oleo inungendum; quia remittit tenſa, & mulcet, ac mollit membra fatigata. Clariùs cap. 5. lib. ſecundi de ſimpl. med. facult. oleum & laſſitudines tollere, & corpora ad futuros motus præparare, & ventrem emollire, & tranſpirationes promouere, partéſque tremore, motúſque, aut ſenſus læſione laborantes iuuare; & animalia inſecta enecare, corporáque refrigerata calefacere, & à frigore tueri ſcribit. Quæ cùm ita ſe habeant, non eſt dubitandum, quin Senibus ſalutaris futura ſit propoſita inunctio, cùm corpus refrigeratum, & languidum, cutim ſiccam, aridam, & adſtrictam, pediculiſque plerúmque refertam, partéſque ad motum, & ad ſenſum tardas habeant. Laudandus itáque, & imitandus Pollio ille Romanus, dum interno mellis, & externo olei vſu ſe annum centeſimum exceſſiſſe affirmauit. Neque eſt, quod quis obiiciat, oleum aut ſua viſcoſitate tranſpirationem impedire, cum relaxatione pororum promoueat

moueat reſolutionem vaporum, & iuuet caloris interni motum ad exteriora: aut ſiccare, & indurare cutim, cùm emolliat, & leniat tepidè admotum: aut ſua acrimonia nocere, cum dolores leniat, & ventris mordicationes, aut irrigatum, aut infuſum curet; vt doctè diſputat Galenus contra Dioclem cap. 7. & 6. lib. 2. de ſimpl. facult. Quare concludimus, vnctiones ex oleó Senibus, vt & hecticis conſumptis conuenire. Supereſt vt vnctionis modum apponamus.

A

℞. olei dulcis & recentis oliu. tepefacti, vel amygd. dul. q. ſuff. liniatur vniuerſum corpus, capite & facie exceptis; idque cum manibus chirothecis munitis præcedente blanda frictione; ac deinde ſupertegatur corpus linteis calidis, & ſtet in lecto; idque manè horis duabus ante paſtum.

B

C

De externa cordis humectatione, & roboratione.

SVperſunt iam particularia remedia externa, quæ partium principum, vitalium, & naturalium exſiccationes retardare, & caloris natiui, ac ſpirituum effluxum impedire poſſunt. Cordis autem imprimis habenda ratio, cùm ſit primum viuens, & vltimum moriens: Præcipuus Gerocomicæ ſcopus, inquit Galenus cap. 5. lib. de maraſmo, eſt prohibere, ne cordis corpus exſiccetur: nam ſi fieri poſſit, vt ipſa cordis, vel iecoris etiam ſubſtantia humidior reddatur, poterit & ipſum Senium cohiberi: omni igitur arte humectandum cor, & roborandum; tum externis, tum internis remediis, vt epithematis liquidis, ſolidiſque ſacculis cardiacis, & ſimilibus; quorum formulas iam placet apponere.

D

E

Epithemata.

℞. Diamargar. frig. & lætit. gal. an. ʒ. ij. gran. cherm. ʒ. ß. aquarum ſtillat. roſ. card. bened. acetoſ. bugl. an. ℥. iij. aquæ flor. arantiorum & aceti roſ. an. ℥. j. fiat epithema applicandum regioni cordis cum panno ſcarlatino calide, idque per horam integram manè. Vel.

℞. Confect. alk. ℥. ß. pulu. diambræ ʒ ij. aquarum meliſſ. ſcabioſ. bug. & roſ. an. ℥. iij. vini albi parum. Fiat epithema applicandum vt ſuprà. Vel.

℞. aq. roſ. ℔. ß. aq. flor. orant. ℥. ij. gariophyl. minutim inciſ. paria vj. Styra. calamitæ ℥. ß. aceti roſ. parum, bulliant ſimul, & colentur; poſteà deinde foueatur regio cordis, vt ſuprà.

℞. conf. alk. ℥. ß. diſſol. cum aq. roſ. vel flor. orant. & fiat linimentum admouendum regioni cordis cum panno ſcarlatino, poſt forum. Vel.

℞. Conſer. roſ. flor. cichor. & calend. an. ℥. j. confect. alk. ℥. ß. diamarg. frig. & lætit. gal. an. ʒ. j. miſceantur cum pauco vino generoſo, & fiat epithema ſolidum pro corde, vt ſuprà.

℞. Gran. cherm. ℥ ß. pulu. diamb. diamarg. frig. lætit. gal. & triaſant. an. ʒ. j. ligni aloës, & cinnam. an. ʒ. ß. amb. griſ. ℈. j. moſchi opt. g. iiij. fiat omnium puluis, de quo formetur ſacculus ex cotone cum ſerico incarnato interbaſtatus pro regione cordis.

De externa hepatis conſeruatione.

HEpatis, vt & cordis maxima habenda eſt ratio, in conſeruatione corporum Senilium; cùm hepar ſit ſanguinis officina, & facultatis naturalis ſedes: cauendum igitur omni arte, ne areſcat, & ſiccetur illius

illius ſubſtantia, ſecundùm Galenum cap.5.lib.de maraſ.quia ceſſaret gratioſi humoris generatio, ſine cuius perpetuo fluxu vita ſubſiſtere nequit: Sequentibus igitur remediis topicis vtendum erit, tum ad humectandam hepatis ſubſtantiam, tum ad roborandam illius naturam.

℞. aq. ſtillat. cich. agrim. abſinth. an. ℥.iiij. ſantal. omnium ℥ j. trochiſ. de ſpodio ʒ ij aceti roſ. vel vini generoſi, parum. fiat epithema pro hepate.

℞. decoct. abſinth. pont. agrim. cichor. iunci odor. ℔. ij. pulu. triaſan. ℥ j. ſpicæ nar. ʒ. j. aceti roſ. parum. fiat epithema.

Poſteà liniatur regio hepatis cùm vnguento roſacco aceto loto; vel potiùs cum cerato ſantalino.

Rondeletius præſcribit vnguentum hepar roborans.

Acc. ol. hepatis gelei ℥. iiij. ſpicæ nardi, ſchenanthi an. ʒ. ß. bdellij, maſtich. an. ʒ. ij. ſtyrac. ℥. ß. ladan. ʒ. j. diſſoluant. in oleo, quibus adde thereb. ceræ q. ſ. fiat vnguentum pro hepate, addito cerato ſandalino, & puluere abſinthij vtriuſque ac roſarum.

Quomodo roborandus ſit ventriculus Senum externis remediis.

CVm ventriculus ſit prima nutritionis officina, & in eo vigeat appetitus, illius maxima habenda eſt ratio in Senibus, ne ſcilicet langueſcant illius functiones: fouendus itaque, & roborandus ſequentibus remediis.

℞. ligni lentiſcini, & galan. an. ℥. ß. fol. vtriuſque abſinth. menthæ an. M. j. roſ. rub pug. ij. ſchenanthi pug. j. maſticis, & garioph. an. ʒ. j. decoq. in tribus partibus aquæ & vna vini generoſi; quo decocto foueatur ventriculus calidè manè cum ſpongiis per horam integram. Deinde:

℞. Balſami indici peruuiani, vel olei de nuc. moſch. ʒ. ij. illinatur regio ventriculi poſt fotum.

℞. ladani puri, maſti. gariophi. macis, nuc. moſc. ſem. aniſi & fœnic. cinnam. ſchenanthi. an. ʒ. j. pul. maioranæ, & abſinth. pont. an. ʒ. ij. ſtyrac. calam. ℥. j. fiat omnium puluis; de quo cum cotone & ſerico incarnatino fiat ſacculus interbaſtatus ad formam ſcuti pro ventriculo.

An, & quomodò remedia externa teſtibus admota Senibus poſſint eſſe ſalutaria.

EPithemata, aliaque topica roborantia, non ſolùm cordi, & hepati; ſed etiam teſtibus ipſis admota, in ſumma virium proſtratione perutilia, admodumque ſalutaria eſſe experientia teſtatur. Neque eſt quod aliquis obiiciat, teſtes eſſe tantum partes principes ratione ſpeciei, non indiuidui; ac proinde non habendam eſſe eorum rationem in totius corporis conſeruatione: mira ſiquidem, ac penè incredibilis eſt teſtium vis, non ſolùm ad fœcunditatem, ſed etiam ad totius corporis œconomiam ſeruandam; vt apparet in ſpadonibus, & eunuchis, quorum temperies, natura, & qualitates partium, tum etiam & motes alterationes patiuntur, & mmutationes ex teſtium abſciſſione, vt eleganter declarat Laurentius quæſt. 1. lib. 7. hiſt. anatomicæ: non immeritò igitur Galenus lib. de ſem. alterum veluti caloris natiui fontem in teſticulis agnoſcit, cùm ab illis facultas quædam generatiua, & quaſi viuificans in vniuerſum corpus influat; non quidem per reflexionem, vt quidam voluerunt, ſed per propriam virtutem a teſtium na-

tura,& temperie dependentem. Ergo iure & meritò topica roborantia teſtibus admota ad virium reſtaurationem laudantur; præſertim cùm per teſtes faciliùs penetrare poſſit remediorum vis, quam per alias externas partes. Neque etiam audiendi ſunt, qui teſtium vim & potentiam in Senibus aut languidam, aut extinctam eſſe volunt;ac proinde vanam remediorum externorum admotionem; cùm in Senibus primi,& ſecundi ordinis nondum venus ſit extincta, licet languida; ideóque excitandam tunc temporis teſtium naturam, vt in ægrotantibus cenſemus, non quidem veneris exercendæ gratia; ſed virium roborandarum cauſa: idque ſequentibus remediis.

℞. vini generoſi quod ſufficit,foueantur teſtes calidè cum philtris per horam integram. Vel.

℞. Styr. calam ℥.ß. carioph.cinnam. zinziber. an. ʒ. j. roſar. rub. pug.ij.decoq. in ſuff. quant. vini gener. ac deinde foueantur teſtes, vt ſuprà.

℞. theriac. vet. vel conf.alk.℥.ß. diſſolue cum vino, & calidè admoueatur teſtibus. cataplaſma etiam ex medulla panis albi in vino leniter cocta, & puluere gariophyl. galan. cinnam.& roſ.aſperſa laudatur.

Neque etiam efficaciſſimo iſto remedio vetulæ priuandæ, cùm vuluæ admota epithemata eaſdem recreent, vt ſæpiùs nos experti ſumus: habent enim teſticulos internos, miráque ſympathia vterus communicat aliis partibus principibus ſuas affectiones.

De purgatione Senum.

ABſoluta, & perfecta remediorum roborantium,& reſtaurantium, tum internorum, tum externorum ſerie, poſtulat ordinis ratio, vt de purgatione Senum agamus, & quomodo ab excrementorum prouentu, & copia liberari poſſint, demonſtremus. Ordienda autem eſt hæc noſtra doctrina a generali quæſtione; An ſcilicet Senibus conueniant purgantia medicamenta;priuſquam, quomodò purgari debeant, & cum quibus medicamentis explicemus.

An Senibus conueniant purgantia medicamenta.

CVm in Senibus ob caloris natiui paupertatem, partium naturalium imbecillitatem, & ætatis ipſius diſpoſitionem maximus fiat pituitæ, & melancholiæ prouentus, non mirum,ſi & obſtructionibus facilè capiantur, & variis morborum miſeriis obnoxij ſint:licet enim ſenectus ratione partium, & principiorum per ſiccitatem definiatur; multorum tamen excrementorum parens eſt. Confirmat Auicenna doctrinæ iſtius veritatem fen.3,1. can.doct.5. cap.2. & conſilium ponit: prohibenda eſt, inquit, in Senibus pituitæ, & melancholiæ generatio, conuenienti vitæ ratione. Quòd ſi iam generata ſint, expellenda ſunt medicamentis purgantibus,cum aliis ſuperfluitatibus; quia ab excremẽtis morbi & infirmitates fiũt.Galenus etiam cap.9.lib.5. de ſanit.tuend. & aluum ſoluendam & vrinas mouendas in Senibus ſcribit, ad vacuanda ſcilicet pituitoſa, & ſeroſa excrementa, in corporibus Senum collecta. Quæ cùm ita ſe habeant, & ex Galeno 1. de ſanit. tuend. excrementorum vacuatio præcipuus ſit ſcopus in ſanitatis conſeruatione, ſanè ſequitur, ſenes frequenti indigere purgatione, tum ad præſeruationem morborum

Seni

Senilium, tum etiam ad curationem eorundem.

Quòd ſi quis obiiciat, ex Meſueo ſtatim initio 3. theorematis purgantia medicamenta vitæ principia, partiumque ſubſtantiam exſiccare, & Senium mortémque accelerare, illud de violenta purgatione, & de malignis medicamentis audiendum eſſe reſpondendum eſt; non autè de blanda prauorum humorum vacuatione, qualem Galenus præſcribendam eſſe Senibus conſuluit, comment. 2. in lib. de ratione victus in acut. Dum, inquit, puerilis, & Senilis ætas, magnas & violentas purgationes non ferunt.

Quòd ſi rurſum aliquis dicat, benigna medicamenta, vt mannam, & caſſiam, aloëm, & ſimilia, craſſos, & viſcidos humores in corporibus Senum redundantes, non poſſe aut attrahere, aut expellere; Dicendum eſt, ſennam, agaricum, rheum & ſimilia, præmiſſa humorum præparatione, commodè, & vtiliter deturbare poſſe humores noxios. Quare & alui libertatem, & purgationem Senibus vtilem, & neceſſariam exiſtimamus. Obſtare tantùm adhuc videtur Hippocrates aphor. vlt. lib. 3. dum alui fluorem reponit inter morbos Seniles: ſed reſpondendum eſt, humiditatem, vel ſiccitatem alui incertam eſſe in Senibus, iuxta aph. 20. lib. 2. Quibus per iuuentutè alui ſunt humidæ, inquit, iis ſeneſcentibus ſiccantur; & contra: ideóque ſecundum præſentem corporum Senilium ſtatum agendum erit: alui ſiquidem libertas, de qua nunc agimus, ſupponit ſiccitatem. Noſtrum iam eſt, quomodò, & cum quibus alimentis ſit ſollicitanda aluus in Senibus, tum etiam cum quibus medicamentis purgandi ſint Senes, demonſtrare.

De alui libertate Senibus procuranda, tum alimentis, tum medicamentis.

CVm ex Hippocrate aphor. vlt. lib. 2. qui in ſenectute aluum ſiccam habent, male degant, arte mouenda, & ſollicitanda erit, tum alimentis, tum medicamentis; dummodo tamen cum reſpectu, & cum cautione illud fiat. Galenus cap. 9. lib. 5. de ſanit. tuend. quædam obſeruanda eſſe ſcribit, tum in ordinaria Senum vacuatione, tum in alui ſollicitatione, quæ ſanè maximi ſunt momenti in conſeruatione ſanitatis Senilis. Primum eſt, neceſſitatis ratio: ſi aluus, inquit, Senibus ſoluatur, aut quotidie, aut alternis diebus, à medicamentis abſtinendum erit: quòd ſi biduo aſtricta aluus tertio non ſoluatur venter, tunc erunt præſcribenda. Alterum eſt, varietas tum alimentorum, tum remediorum; ne natura aſſuefacta eorum vim contemnat: variare igitur conueniet, & vices, & ſoluentia, tum etiam quantitatem ſecundù ventris obedientiam. Tertium eſt, Senum natura, diſpoſitio, ac conſuetudo, quia ſecundum horum reſpectum varia erunt præſcribenda medicaméta, iam mitiora, alias fortiora. Obſeruandum etiam ex eodem Galeno, purgantia non debere copiosè exhiberi Senibus, licet plerique gaudeant, dum frequentiùs purgantur; quia quantò magis vacuantur, tantò magis illis poſtea venter adſtringitur. Deinde notandum, alimenta aluum humectantia, non eſſe propinanda cum tanta cautione, vt medicamenta, cùm ſint naturæ amica; niſi tamen alui humiditas, aut naturalis, aut accidentaria contraindicet: His ita ſuppoſitis, dicimus, alimenta ventrem ſoluentia

in principio menſæ aſſumenda eſſe iuxta Antiochi octogenarij exemplum: Is enim, vt narrat Galenus cap.4.lib.5.de ſanit. tuend. in prima menſa ea aſſumebat, quę aluum deiiciebant. Huiuſmodi erunt pruna, tum recentia, æſtatis initio, tum ſiccata, & cocta cum ſaccharo, ſiue ſint damaſcena, ſiue Hiſpanica; ſiue Brugnentia, ſiue vulgaria; ficus recentes, & caricæ etiam pingues ſiccatæ; poma cocta ſaccharo aſperſa; iuſculum etiam cum radic. aut ſemine viol. & ſummit. maluæ, aut mercur. maris paratum, & ſimilia, de quibus in cap. de Diæta particulari Senum actum eſt. Permulti laudant vini albi laxantis cum ſenna compoſiti vſum, quia pituitam, & melancholiam ſine moleſtia purgat: parari autem poteſt hoc modo.

℞. rad. ſalſæ par. ℔. ß. fol. ſenn. mund. ℔.j. polipod. quer. recentis ℥. iiij. infundantur in vini albi recentis ſuffic. quant. & ſinantur ebullire per menſem in paruulo dolio; deinde eodem obturato, vt in vino vulgari fieri ſolet, ſeruetur ad vſum. Doſis erit ab ℥. iij. ad ℥. iiij. per ſe in principio menſæ.

Poſt cibum primum aſſumptum, veniamus iam ad medicamenta, quæ extra paſtum ad aluum mouendam, & ad purgandum poterunt Senibus eſſe ſalutaria: eiuſmodi erunt clyſteres, & alia tum ſimplicia, tum compoſita, quorum ſeriem iam lubet apponere. Medici itáque præſentis & prudentis erit ea ſeligere; quæ vnicuique Seni ſecundum illius naturam, & conditionem vtilia futura iudicabit.

℞. fol. mercur. maris, alth. & abſinth. an. manip. j. fol. ſenn. mund. ℥. ß. aniſi, fœnic. an. ʒ. j. flor. trium communium an. p. j. decoq. in iuſculo pingui; deinde in colaturæ ſuffic.

A quant. diſſol. cath. boni ℥. j. mell. roſ. col. ℥. ij. olei liliorũ & viol. an. ℥. j. ß. fiat clyſter. iniiciatur. laudant alij clyſteres ex oleo ſimplici amygd. dulc. ad inteſtina lubrica reddenda, vel etiam decoctum vtriuſque mal. aut ſuccum cum iuſculo, & melle roſ.

Secundò vſum fol. ſenn. laudamus, quia eiuſmodi medicamentum pituitam, & melancholiam purgando B Senium retardat; vtendum autem vel in iure prunorum, vel alio modo.

℞. prunor. dulc. paria vj. fol. ſen. ℥. ß. aniſi vel fœnic. ʒ. j. decoq. addita ſufficienti quantitate ſacch. ſub finem coctionis. capiat de colato iure ℥. iiij.

Tertiò caſſia vel condita ad ℥. j. C vel recens, & vulgaris cum puluere liquiritiæ, vel aniſi, aut cum ſaccharo purgat clementer; tum etiam ſyrup. ex caſſia, vel dilutum caſſiæ paratum cum decocto foliorum ſennæ clarificato.

Quartò aloës vſum probamus, & Senibus vtilem eſſe exiſtimamus cõtra Galeni ſententiam cap 9.lib.5.de D ſanit.tuend. expreſſam; quia & ventriculum roborat, & partes naturales à pituitoſis, bilioſiſque excremẽtis liberat, hæmorrhoideſque mouet: quare fingi poterunt pilulæ vel ex aloë, cum ſucco mercurialis, vel braſſicæ; aut ex aloë pura vel roſata, aut ſequens maſſa in gratiam Senum parari poterit.

℞. aloës electæ in decocto folio- E rum ſennæ, betonicæ, abſinthij pontici, & agrimoniæ infuſæ ℥. j. agar. trochiſ. & rhei electi an. ʒ. ij. ladani depurati, & balſami indici peruuiani an. ʒ. ß. pul. aniſi & roſ. an. ℈. j. cum ſyrup. abſinth. vel roſ. fiat maſſa pilul. de qua formentur pilulæ plures, cape ij. aut iij. ante paſtum.

Quintò Galenus loco citato, & Auic.

Auic. fen. 3. 1. can. & doct. 3. cap. 2. therebentinam venetam Senibus ſalutarem eſſe volunt, quòd aluum ſoluat, & partes naturales, ac vitales abſtergat, at ſine vlla læſione: nos tamen alias proprietates, in therebentina agnoſcimus, cùm ſit veluti balſamum quoddam internis principiis vitæ familiare, partibuſque amicum, vt ex ſuauiſſimo odore in vrinis vigente colligere licet; renes etiam præterea purgat, cum ſit veluti anima renum, arenulas pellit, & vlcera interna mundificat; ideòque therebentinæ vſum non ſolùm cum Auicenna & Galeno laudamus; Sed etiam commendamus.

℞. thereb. electæ ℥. ij. vel ℥. ß. cape ex cochleari cum ſyrupo capill. ven. ſic enim magis terget per ſe ſumpta; lauari tamen poterit cum aq. roſ. & maluæ.

Sexto mannæ etiam vſum probamus ab ℥. j. ad ℥. ij. cum iuſculo; præſertim quando affectibus pulmonum obnoxij ſunt Senes: paſſulæ etiam laxantes, ex infuſione ſennæ diutiùs iterata paratæ laudantur à multis. Syrupus etiam roſ. ſol. compoſitus ex ſenna & agarico Senibus eſt conuenientiſſimus ad ℥. j. per ſe ex cochleari: denique ſequentis ſyrupi magiſtralis vſum ad purganda corpora Senilia laudamus.

℞. decocti fol. bugl. agrim. tuſſilag. abſinth. pont. meliſſæ, beton. fœnic. & flor. cich. bugl. anthos ſtœcha. ſaluiæ ℔. ij. ſucci pomorum redolentium ℔. j. fol. ſen. mundat. ℔. ß. polip. querni recen. & ſem. chartam. contuſi an. ℥. iij. ſem. aniſ. & fœnic. an. ℥. j. infundantur & decoquantur omnia ſecundum artem ad medias. In colaturæ ſuff. quant. infunde rhei electi ℥. j. agar. trochiſ. ℥. ß. ſantal. citri. & cinnam. an. ℥. j. recoquantur hæc omnia in ſyrupum magiſtralem perfectè coctum cum ſacchari ſufficienti quantitate, & ſeruetur ad vſum. Doſis erit ℥. j. per ſe ex cochleari, ſuperaſſumendo iuſculum. Atque hæc de purgatione Senum ſufficiant. Aliorum purgantium formulas relinquo, vt & compoſitiones purgantes, quæ in officinis ſeruantur, quarum vſum Medicorum prudentiæ committendum cenſeo, ſecundum morborum reſpectum, & corporum Senilium conſtitutionem.

De remediis Chirurgicis Senibus idoneis.

PErfecta remediorum Pharmaceuticorum, tum internorum, cùm externorum deſcriptione, ſupereſt vt de venæ ſectione, cucurbitulis, hirudinibus, cauteriis, aliiſque Chirurgicis auxiliis generatim agamus. De illis igitur ſigillatim, & breuiter in gratiam Senum tractandum eſt, ſumptò à venæ ſectione exordio.

De Phlebotomia.

An, & quomodò Senibus vtilis eſſe poſsit.

NEc leuis, nec contemnenda ſeſe iam offert excutienda quæſtio, an ſcilicet, & quomodò venæ ſectio Senibus poſſit eſſe ſalutaris. Galenus tum cap. 9. lib. de ſanguinis miſſione, tum lib. de ſectis, tum comment. 19. in 4. lib. acut. Senes ab iſtius remedij praxi excuſat, ob ætatis ſcilicet reſpectum, viriumque reſolutionem: ratio deinde ipſa diſſuadere videtur, in ætate ſiquidem languida, in qua exhauſta ſunt vitæ principia, ſpiritus exoluti, partes conſumptæ, ſanguinem vitæ theſaurum per venæ ſectioné vacuare, quid aliud eſt quàm vitam ipſam exhaurire, Seneſque ad

mortem præcipitare? Contrà tamen, alij & experientiam ipſam & Galeni conſilium obijciunt: conſtat enim Senes venæ ſectionem & alacriter, & vtiliter ferre: deinde Galenus ipſe ſuiipſius immemor c. 13. lib. de ſang. miſſ. iubet ſecandam eſſe venam ſeptuagenariis, dummodo vires habeant robuſtas, & venas ſanguine plenas; quia, inquit, non numero annorum ætas æſtimanda, ſed habitu corporis; nàm ſunt qui ſexageſimo ætatis anno venæ ſectionem non ferunt, cum quidam ſeptuagenarij ferant. Tertiò venæ ſectio tutius eſt remedium ipſa purgatione; quia eſt in poteſtate Medici & Chirurgi; quod de medicamento aſſumpto dici non poteſt: cùm igitur purgatio, Senibus conueniat, venæ ſectionem faciliùs conuenire exiſtimandum videtur. Nos vt controuerſiam conciliemus, ſequenti diſtinctione opus eſſe cenſemus: Senes aut ſunt decrepiti, emaciati, & exoluti; aut virides & robuſti, aut in media ſenectute conſtituti: In valde Senibus langore, & maraſmo laborantibus abſtinendum eſt ab iſto generoſo remedio; at in aliis, quorum vires adhuc conſtant, habituſque laudabilis, & plenus apparet, & qui pulſus habent validos, venæ ſectio ſecundum magis & minus tutò celebrari poterit, aliàs euentatiua, aliàs vacuatiua ſecundum morborum rationem, & corporum Senilium diſpoſitionem. Obſeruandum autem, minorem quantitatem ſanguinis detrahendam Senibus, quàm ætate florentibus, dum æquali morbo laborant: prudentis itaque erit Medici iſtius commoditatem & vtilitatem experiri ſecundùm indicationes à corporum, & morborum natura; tum etiam à temporis, regionis & conſuetudinis ratione, deſumptas. Neque audiendi ſunt, qui ad renouationem corporum Senilium ſenſim exhauriendum eſſe totum ſanguinem in venis contentum volunt, vt nimis aquoſum, impurum, nec ſatis ſpirituoſum ad prorogandam vitam Senilem, & reſtauranda eodem tempore corpora Senum alimentis, & medicamentis vitalibus, venaſque replendas noua ſanguinis calidi regeneratione: quia hæc ſuppoſita renouatio licet plauſibilis videatur, tamen illuſoria, impoſſibilis & ineuitabili mortis neceſſitati contraria eſt: adde quod natura ipſa ſenilis totalem ſanguinis vacuationem pati non poteſt, ſine vitæ ipſius iactura; quare vtendum erit venæ ſectione cum cautione & reſpectu, ſecundum ea quæ a nobis fuerunt propoſita.

De cucurbitulis.

CVcurbitularum etiam tum ſiccarum, tum humidarum vſus Senibus vtilis, ac ſalutaris eſſe poteſt: cùm enim ſecundùm experientiæ fidem variis fluxionibus obnoxij ſint, earum admotionem tum ad reuellendos humores fluentes, tum ad ſenſibiliter, vel inſenſibiliter vacuandos, neceſſariam exiſtimamus. Quare obſeruatis iis conditionibus, quæ ab authoribus noſtris in cucurbitularum vſu proponuntur, variis corporum Senilium partibus, potiſſimum tamen ſcapulis, & collo ob frequentes humorum è capite in thoracem effluxus tutò admoueri poſſe concludimus.

De hirudinibus.

QVia Senes ſecundum Hippocratis aphoriſmum variis affectibus cutaneis, qui à ſanguinis in vniuerſum corporis habitum effuſi malitia ortum habent, tentantur, vtpote

pote

A pore pruritu, ſcabie, aliiſque, quorum præſentia & importuna, & fœda, & pernicioſa; ideo eoſdem remediis neceſſariis, quæ huiuſmodi ſanguinem ſeroſum, & aduſtum per cutem effuſum, & intrinſecus affluentem trahere, & vacuare poſſint, indigere cenſemus. Porrò cùm nulla ſint, quæ aut citiùs, aut commodiùs illud præſtare valeant, quàm ſangui- B ſugæ; ideo earum admotionem laudare cogimur: neque eſt, quòd aliquis earum vſum pertimeſcat, dummodò præmiſſis generalibus remediis, & iis obſeruatis, quæ tum in electione, tum in præparatione, tum in applicatione, tum in ſubſtractione earum ſecundùm artis præcepta notari ſolent, admoueantur: quare va- C riis, imò ferè omnibus corporis partibus cutaneis illis infectionibus afflictis tutò applicari poſſe hirudines affirmamus.

De cauteriis, ſeu fontanellis.

INter Chirurgica auxilia Senibus vtilia, tum ad vitæ conſeruationem, tum ad quorundam morborum D Senilium curationem; cauteria, ſeu fontanellas principatum obtinere nemo eſt qui negare audeat: tùm enim Senum corpora ob ætatis diſpoſitionem frigidis, & pituitoſis ſcateant excrementis, variiſque fluxionibus ſint obnoxia, & cauteria pituitoſos potiſſimùm humores, tū in venis, tum in partibus, tum in habitu redundantes, paulatim, & ſucceſſione quadam reuellant, deriuent, & vacuent ſenſibiliter, prauoſque etiam vapores reſoluant; ſane & vtilia, & neceſſaria Senibus eſſe fatendum eſt: vt enim in vlceribus praui humores allabuntur continuò ad partes vlceratas; ſic ad vlcera iſta artificialia, tanquam ad emiſſaria humores latentes ſponte feruntur, ac deinde in ſaniem priùs à natura conuerſi vacuantur. Porrò euacuatio illa quia ſenſim, & paulatim fit, ideò debemus cauteria ad multos dies, menſes & annos aperta tenere. Variis autem partibus admoueri ſolent, potiſſimùm tamen ceruici, brachiis, & tibiis. Quare Medici prudentis erit, ſecūdùm indicationes à natura morborum, humorum redundantia, & corporum Senilium diſpoſitione deſumptas, cum fructu, & vtilitate cauteria præſcribere. Atque hæc de Chirurgicis auxiliis generatim ſufficiant: iam enim ad ſpecialem morborum Senilium curationem ordinis & doctrinæ gratia nos vocat.

FRAN

FRANCISCI RANCHINI, TRACTATVS DE MORBIS SENVM, SEV

GEROCOMICÆ

SECVNDÆ PARTIS,

SECTIO SECVNDA,

Quæ hiſtoriam & curationem morborum Senilium complectitur.

PRÆFATIO,

PERFECTA ea Gerocomicæ noſtræ parte, quæ conuenienti Diæta Senum ſanitati proſpicit, & iam præſcripta Pharmaceutica & Chirurgica officina, tum ad tuendos Senes, tum ad expugnandos affectus Seniles neceſſaria; ſupereſt, vt extremam manum huic nobiliſſimæ artis Medicæ curatricis parti quæ Senum tutrix à Galeno dicitur, imponentes, de ſpeciali morborum Senilium curatione agamus. Porro vt clarior, illuſtriorque euadat ſubſequens doctrina, quædam ſcitu & obſeruatione digna, tum de morborum Senilium appellatione, materia, & generatione; tum de eorundem ſerie & enumeratione ſeſe offerunt dicenda & explicanda, ſine quorum definitione, & intelligentia non ſolùm inordinata, ſed etiam obſcura & confuſa remaneret poſtrema hæc curatricis Gerocomicæ pars. Quare duo nobis erunt ante omnia determinanda; vnum eſt, cur morbi Seniles ita dicantur; an quod in ea ætate tantùm contingant, & quòd à ſenectute tanquam à cauſæ morbifica dependeant: alterum, quænam ſit ratio, ſeu ſeries determinandæ in morborum Senilium enumeratione. Ordiamur igitur à prima quæſtione.

FRAN

FRANCISCI RANCHINI, SECVNDÆ PARTIS GEROCOMICÆ

SECTIO SECVNDA.

De morborum Senilium natura & denominatione.

An Seniles dicantur, quòd in ſenectute tantùm contingant; & quòd ab ea ætate, tanquam à cauſa morbifica dependeant.

A SENILES morbos ita dici, quòd Senes exerceant ob ſenectutis reſpectum; vt & pueriles, quòd pueris accidant ob ætatis illius diſpoſitionem, nemo eſt qui negare audeat. Ridendus ſiquidem eſſet tum Hippocrates dum 3. aphor. morbos per ætates diuidit; tum etiam Galenus ipſe, B dum Hippocratis placita ſecundum experientiæ fidem interpretatur, niſi morborum Senilium, vt & aliorum denominatio ab ætatis ipſius ratione dependeret. Verùm an eiuſmodi affectus, qui Seniles dicuntur, in ſenectute tantùm, non autem in aliis ætatibus contingere poſſint, & an ab eadem ætate tanquàm à C cauſa morbifica dependeant, iam poſitum eſt in controuerſia. Qui affirmatiuam quæſtionis iſtius partem tuentur, non ſolùm Hippocratem videntur habere authorem; ſed etiam experientiam ipſam cum ratione fautricem. Diuinus Senex in primis non ſolùm morbos ſeriatim diuidit per ætates ab aphor. 24. lib. 3. ad 31. ſed etiam in coacis prænotionibus quoſdam ante pubertatem non enaſci teſtatur; alios verò non accidere, niſi peruentum ſit ad ſenectutem. Euentus ipſe Hippocratis oracula confirmare videtur vnà cum ratione: nam primò experientia ipſa certos quoſdam affectus, non niſi certis quibuſdam ætatibus cótingere teſtatur; conſtat ſiquidem vnamquámque ætatem certas quaſdam habere diſpoſitiones ad quorundam morborum generationem neceſſarias, vt demonſtrat Galenus comment. in aph. Græci τὰ ἐπιδεκτικὰ diſpoſitiones illas appellant, quæ ſunt cauſæ in nobis partæ ratione ætatis, ſeu vitia ætatiua ad morbos quoſdam concipiendos idonea, ob temperamenti ſcilicet, compaginis & humorum mutationem, cauſarúmque morbificarum prouentum: atque inde concludunt, Seniles morbos à peculiari ſenectutis vitio tanquam à cauſa morbifica dependere, Senibúſque tantùm contingere poſſe.

Nos tamen contrà, Seniles affectus nec abſolute, & ſimpliciter ita dici exiſtimamus, quod Senibus tantùm accidere poſſint; cùm euentus

ſit contrarius: ſed tantùm reſpectiuè; quòd frequentiùs Senes, quam alios exerceant; & quod alia etiam ratione tractandi ſint in ſenectute, quàm in aliis ætatibus: nec etiam quòd ab ætate Senili tanquam à cauſa morbifica dependeant, ita appellari concedimus, cùm ætas ſit res naturalis, temperamenti mutationem indicans, vitæque humanæ curſum ſubſequens; ſed tantùm accidentariè, & denominatiuè, quatenus ſcilicet in corporibus Senum taliter ætatiuè conſtitutis ob corporum Senilium diſpoſitionem, & cauſarum morbificarum præſentiam generantur: neque enim exiſtimandum eſt, ætatem vim habere agendi, & efficienter concurrere; ſed tantùm ſignificatiuè, quatenus ſcilicet in tali vitæ parte mutationes accidere poſſunt, penes humores, temperamenta, & corpora. An verò dentur Seniles affectus, qui in aliis ætatibus non accidant, vt vult Hippocrates in coacis, iam explicandum erit in morborum Senilium enumeratione ſecundum illius doctrinam.

De morborum Senilium ſerie, & enumeratione ſecundum Hippocratis doctrinam.

PRæmiſſa morborum Senilium denominatione, & origine, iam de eorundem enumeratione ſecundùm Hippocratis doctrinam agendum eſt. Diuinus Senex aphor. vlt. lib. 3. ex profeſſo ſymptomatum morborúmque Senilium ſeriem ita enumerat: Senibus verò, inquit, ſpirandi difficultates, deſtillationes tuſſim inferentes, ſtranguriæ, vrinæ difficultates, articulorum & renum dolores, vertigines, apoplexiæ, mali corporis habitus, totius corporis pruritus, alui, oculorum & narium humiditates, viſus hebetudines, glaucedines, auditus graues. In hac enumeratione non ſolùm confuſus mihi videtur Hippoc. noſter, quòd inordinatim affectus Seniles proponat, ſed etiam mancus, quod plæróſque omittat, vt ex ſequenti noſtra diſtinctione facilè erit iudicare. In coacis etiam prænotionibus cenſura dignus eſt Diuinus Senex, dum ſtrumas, lapidem in veſica, hęmorroïdes, cruoris profluuium, catarrhum dorſalem, & nephritidem, morbos verè Seniles eſſe pronuntiat, nec enaſci donec ad ſenectutem peruentum ſit: pugnat ſiquidè primò tum experientiæ, quæ propoſitos affectus in aliis ætatibus frequenter contingere teſtatur: Secundò cùm ratione, quia in corporibus Senum non adſunt diſpoſitiones ætatiuæ, ad eorum omnium generationem neceſſariæ. Tertiò cum ſeipſo, cùm aphor. 20. lib. 3. ſtrumas, & calculum veſicæ inter morbos pueriles; & aphor. 30. hæmorroïdes inter viriles enumeret; eodem etiàm lib. cruoris profluuium, ac dyſenteriam aliis ætatibus accidere ſcribat: neque video, qua ratione catarrhus dorſalis poſſit dici affectus Senilis, cùm ex eodem Hippocratē in coacis poſt pubertatem accidat, ob nimiam ſcilicet luxuriam. Quare cùm Hippocrates noſter confuſus & mancus in morborum Senilium enumeratione in aphor. ſit, & cùm ſuperfluus in coac. & excedens, de eorum differentiis aliter ſtatuendùm eſt. Verùm priuſquam diſtinctionem noſtram apponamus, iam placet myſterioſam ſenectutis deſcriptionem à ſapientiæ oraculo propoſitam, tanquam Medico Chriſtiano dignam exponere; præſertim cùm morborum, & miſeriarum ſeriem, ac veluti tabellam contineat.

Myſte

Myſterioſa, & ænigmatica morborum, ſymptomatúmque Senilium deſcriptio à Sapientiæ oraculo propoſita cap. duodecimo Eccl.

MEmento Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, inquit Salomon, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas; non mihi placent, antequam tenebreſcant Sol, & lumen, & Stellæ, & reuertatur nubes poſt pluuiam; quando commouebuntur cuſtodes domus, & nutabunt viri fortiſſimi, & otioſè erunt molentes in minuto numero, & tenebreſcent videntes per foramina, & claudent oſtia in platea in humilitate vocis molentis, & conſurgent ad vocem volucris, & obdureſcent omnes filiæ carminis, excelſa quoque timebunt, & formidabunt; quia florebit amygdalus, impinguabitur locuſta, & diſſipabitur capparis; quoniam ibit homo in domum æternitatis ſuæ, & circuibunt in platea plangentes, antequam rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria ſuper fontem, & confringatur rota ſuper ciſternam, & reuertatur puluis in terram vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum qui dedit illum.

Explicatio.

IN hac myſterioſa, & ænigmatica ſenectutis deſcriptione, quæ generalem veluti tabulam morborum, ſymptomatúmque Senilium continet, excitat diuinus ille Rex iuuenum animos, incitátque ad memoriam omnipotentis Dei, antequam ſenectutis incommoda, dolores, & langores experiantur; & meritò ſanè, A cùm fatali, & ineuitabili neceſſitate, non ſolùm ſenectutis miſeriis, ſi viuant; ſed etiam mortis terrori obnoxij ſint. Ipſa ſenectus, ait Auſonius:

Expectata diu, votiſque optata ſecundis,
Obucit innumeris corpus lacerabile morbis.

B Primùm enim ſtellæ illæ micantes in ætatis flore, lumina illa radiantia, Sol, & Luna microcoſmi; oculi ſcilicet, quorum beneficio iuuenes mundi ornamenta intueri ſolent, & ad ſydera tollere vultus audent, in ſenectute, vel extinguuntur ſpirituũ penuria, craſſitie, perpetuo, cóque inuolũtario lachrymarum effluxu; quia continuò nubes, id eſt, vapor reuertitur; C poſt pluuiam, vel eclypſim patiuntur, id eſt, cæcitatem, quando concreſcunt vapores, & cataractæ generantur; tunc enim tenebreſcunt videntes per foramina; deinde cuſtodes commouentur, dum manus, & pedes contremiſcunt ob neruorum debilitatem, hominéſque robuſti incuruationes patiuntur; quia vnà cum D ſpinali medulla flectuntur crura, quæ ſunt columnæ corporis ob partium neruoſarum relaxationem, oſſiúmque impotentiam; & ideo quia Senes vacillantes progrediuntur, baculo indigent, ne cadant. Tertiò ceſſat maſticatio in Senibus ob defectum, & hebetudinem dentium; maxillæ ſiquidem dentium miniſterio molarum inſtar cibum commi- E nuunt; vocis etiam organa clauduntur, itaut nec loqui ob vocis humilitatem, nec deglutire valeant Senes; partibus ſcilicet illis coarctatis, quæ veluti plateam in oris cauitate conficiunt. Præterea, quia, vt vult Hippocrates, Senes vigiliis tentantur, leuitérque dormiunt; ideo ad galli cantum facilè expergiſcuntur: ſilent

tamen, & obmuteſcunt; quia in illis filiæ carminis, id eſt, aſpera arteria, muſculi laryngis, & aliæ partes quæ voci, atque ſermoni ſubſeruiunt, humiliatæ apparent, propter earundem reſtrictionem, aut relaxationem; túncque nec ardua ingredi, nec montes aſcendere audent; cum trementi veſtigio ambulent, etiam in plano fluctuantes, omneſque functiones naturales corruunt; diſſipatur ſiquidem appetitus, id eſt, capparis, pedes inflantur, & externam calloſitatem locuſtarum cruſtis ſimillimam contrahunt: & quia tunc temporis album mortis vexillum in arce corporis implantatum apparet, dum floret amygdalus, id eſt, dum pili albeſcunt: ideo de reditu in domum æternitatis cogitare coguntur, plangentes tamen, & reclamantes ob mortis timorem: ſed fruſtrà, cùm cathena illa argentea, ſpinalis ſcilicet medulla, quæ per vniuerſas corporis partes ad motum, & ad ſenſum ſpargitur, & quæ neruis ſuis veluti funiculis firmat, ligátque omnia membra, rumpatur, & cerebri ligamentum vitta illa; id eſt, arca auri, in qua animæ vis continetur, relaxetur, nec vena caua à fonte vitæ, hepate ſcilicet, ſanguinem ampliùs aut trahat, aut recipiat; & cùm renes, quæ vt rotæ ſerum trahere debent, ac in ciſternam, veſicam ſcilicet, deponere, alterentur, & confringantur à calculoſis affectibus: cogitur enim tunc temporis anima ad cœlum, id eſt, ad Deum qui dederat illam, euolare, corpúſque ad terram, vnde erat, redire. Ex hac demonſtratione generali colligere licet, quænam ſit ſeries miſeriarum Senilium.

De morborum Senilium differentiis ſecundum methodum ſubſequentis doctrinæ noſtræ.

IAm cùm noſtrum ſit, de morborum Senilium curatione ſigillatim agere, præmittenda videtur generalis eorundem tabula, tum ex Hippocratis apho. tum ex præmiſſa deſcriptione deprompta, vt ſecundum illius rationem ſubſequentem tractatum & inchoare, & perficere valeamus. Quod igitur fœlix, fauſtúmque ſit, morborum Senilium alij nobis erunt vniuerſales, vt ſenectus ipſa, ſeu maraſmus naturalis, prauus corporis habitus, pruritus, & cutis ſiccitas, ac rugoſitas: alij particulares, quorum quatuor erunt claſſes. Prima eorum, qui partes animales ſeu ſuperiores, vel intrinſecus exercent; vt ſunt vertigo, apoplexia, melancholia, deſipientia, vigiliæ, narium & oculorum humiditates, glaucedines, oculorum hebetudo, grauitas auditus, dentium raritas & defectùs, canities. Secunda aliorum, qui partes vitales obſident, diſpnœa, fluxio in pulmones cum tuſſi, cordis exſiccatio, incuruatio. Tertia eorum, qui partes naturales diuexant, vt ventriculi imbecillitas, inappetentia, cruditas, refrigeratio hepatis, alui mollities, nephritis, ſtranguria, dyſuria. Quarta aliorum, qui in artubus apparent, vt manuum tremor, pedum imbecillitas, arthritis. Hac ſuppoſita morborum Senilium diuiſione, iam poſtulat ordinis, & doctrinæ ratio, vt ſingulorum deſcriptionem, & curationem aggrediamur.

De

De Senectute.

Caput Primum.

Cvm inter Seniles diſpoſitiones principatum obtineat ipſa Senectus, ab illius cognitione & correctione inchoãda videtur hæc noſtra practica doctrina: licet autem quid, & quiſnam ſit illius progreſſus, demonſtratum fuerit in principio iſtius Gerocomicæ; quia tamen nondum definitum, an morbus ſit, necne; ideo iam inquirendum.

An Senectus morbus Senilis dici debeat.

Galenus cap. 4. lib. de maraſ. propoſitam quæſtionem, vt vanam irridere videtur: diſputant Sophiſtæ, inquit, an ſenectus ſit morbus, an ſanitas parum firma; an neutrum quid inter ſanitatem, & morbum: an ſit ſecundùm, vel præter naturam, vel medium quid; quia tamen huiuſmodi problemata, quæ maximi ſunt momenti, non dirimit, ideo iam breuiter definienda. Quare vt ſecundùm veritatis fidem, liberè quod ſentimus, pronuntiemus, ſenectutem ſanitatis, morbi, & cauſæ rationem habere; tum etiam ad neutrum ſtatum, & ad mediam affectionem inter naturales, & morboſas referri poſſe, ſub vario tamen reſpectu, exiſtimamus. Primum enim ſenectus quoad originem, & naturalem vitæ ſtatum, mutationem, ætatúmque conſequutionem, verè naturalis eſt affectio; non quòd ſit opus naturæ, vt nutriri, augeri; ſed quòd opera naturæ neceſſariò conſequatur, ſecundum Galeni doctrinam: & ideo di-

A citur eſſe ſecundùm naturam à Philoſopho 5. Phyſ. In ea ſiquidem ætate ſecundum latitudinem ſanitatis, Senes ſani dici poſſunt naturaliter, cum ſanitate ætati congrua fruantur, vt docet Galenus 5. de ſanit. tuend. & cùm multos ſexagenarios, ac ſeptuagenarios validos, & robuſtos eſſe toto ſenectutis decurſu experiamur:

B quia tamen Senum ſanitas incerta, & plerúmque infida, & inualida ob corporum Senilium infirmitatem, principiorum naturalium imminutionem, & functionum omnium debilitatem, vt diſputatum fuit à nobis in principio Diætæ Senilis; ideo analogicè ſenectus ad neutrum ſtatum, & ad mediam quandam diſpoſitioné inter naturales, &

C morboſas referri poteſt; cùm Galenus Senes vt conualeſcentes tractandos eſſe ſcripſerit. Tertiò morbus dici poteſt ſenectus ſecũdùm Comici ſententiam; præſertim cùm ſit maraſmus, & via ad interitum ex Galeno 2. de temp. Præterea, vt declarat Philoſophus cap. 4. lib. 5. de generatione animalium, ſenectus eſt morbus naturalis; morbus autem

D aduentitia quædam ſenectus, quòd in ſenectute deficiant opera, vt in morbis; actionum ſiquidem læſio morbificam ſenectutis naturam demonſtrat; licet tamen non ſimpliciter, ſed cum conditione, vt diſputat Galenus cap. 5. lib. 1. de ſanit. tuend. Neque eſt, quòd quis obiiciat Hippocratis authoritatem, dum aphor.

E 29. lib. 2. Senes iuuenibus minus ægrotare ſcribit: ait enim, vt plurimùm. Deinde Galenus in comment. illud tribuendum eſſe vult regimini, non ætati; cùm Senes ſint magis ſolliciti de conſeruatione, quàm iuuenes; dum tamen ægrotant, & magis periclitantur, & frequentiùs moriuntur, vt docet Galenus. Denique

cauſæ etiam morbificæ quodammodò rationem habere poteſt ſenectus; quatenus ſcilicet diſpoſitiones ætatiuæ in ſenectute morborum Senilium ſeminaria ſuppeditant; vt iam ſuperiùs à nobis probatum fuit.

Differentiæ Senectutis.

EX Galeno tum lib.de maraſ.tum 5.de ſanit. tuend. duplex eſt ſenectus. Prima naturalis dicitur, & Senibus tantùm contingit,dum poſt viriditatem ſeneſcunt. Secunda eſt morboſa, & accidentaria, quæ iuuenibus, & adoleſcentibus accidere poteſt, dum contabeſcunt: illud autem dupliciter contingere poſſe declarat Galenus cap. 5. lib. de maraſ. Primò dum refrigerantur, & ſiccantur eorum corpora ſine febre, túncque reſpondet hæc affectio proportione quadam ſenectuti naturali. Secundò, dum marceſcunt cum febre, marcorem torridum appellat Galenus: vnde apparet duplicem eſſe ſenectutem morboſam.

De cauſis Senectutis.

NVllum quod genitum eſt animal, inſeneſcibile exiſtit: cùm enim ſenectus ſit ſecundùm naturam, & opera naturæ conſequatur; hæcque neceſſarium habeant generationis, & corruptionis ordinem, ineuitabilem eſſe ſenectutem confitendum eſt. Experientia ipſa illius ortum,progreſſum,& terminum tum in plantis, tum in animalibus; ſed potiſſimùm in hominibus demonſtrat. Meritò igitur irridendus Philoſophus ille, qui librum de non ſeneſcendo compoſuerat, vt declarat Galenus lib.de maraſ.cap.2.Porrò ſenectutis cauſæ neceſſariæ, vel ſunt internæ, vel externæ. Internarum quatuor ſunt differentiæ, quæ à ſe-
A ipſis inuicem dependent; contrarietas ſcilicet elementorum, principiorum vitalium conditio, partium principum, & ancillantium langor, & perpetuus triplicis ſubſtantiæ effluxus. Contrarietatem elementorum accuſant in primis tum Hippocrates lib.de Diæta, tum Ariſtoteles lib.de long.& breu. vitæ, tum etiam Galenus lib.de ſanit.tuend. & lib. de
B maraſ. Licet enim ſub temperamenti harmonia, & animæ imperio quaſi mancipatā videantur elementa; quia tamen diſcordi quadam concordia in mixtis ligantur; ideo in ſeipſa inuicem agentia, tandem temporis tractu diſſoluuntur: quia ex Philoſopho,coniunctio rerum diuerſarum ſecum trahit corruptionem:vbi enim
C agens, & patiens, inquit Ariſtoteles, ibi alteratio, tranſmutatio, corruptio, quæ ſine contrarietate accidere non poſſunt. Secundò ea eſt caloris natiui conditio, vt humido radicali, & oleaginoſo tanquam pabulo indigeat; non quòd calor humidum depopuletur, vt flamma lignum abſumit; damnat ſiquidem Galenus cap.3. lib. de maraſ. hanc compara-
D tionem; hócque exemplum iis tantùm, qui à febre corrumpuntur,non autem aliis accōmodari poſſe oſtendit: tantùm enim abeſt, vt calor flammæ inſtar humidum depaſcatur, quinimò perpetuo alimentorum affluxu, generat, multiplicat, & conſeruat humidum radicale,ac ſeipſum etiam auget: ſenectus tamen à defi-
E cientia vtriuſque, vt mors ab extinctione, & conſumptione; quia calor natiuus dum ad ſenectutem prouentum eſt,multo vſu debilitatus, & attritus, iura naturæ non poteſt ampliùs perficere; cùm omne agens naturale laboret,& patiatur in agendo. Hinc ſiquidem fit, vt paulatim languidus euadat, vnde ſenectus; tandémque

démque aboleatur, vnde mors. Tertiò partes principes, & ancillantes continua actionum viciſſitudine fatigatæ, tandémque langueſcunt; & tum ob varias intemperies ab elementorum diſcordia enatas, tum ob principiorum vitalium deficientiam marceſcunt, & ſiccantur; potiſſimùm cor, & hepar: vnde ſenectus, vt docet Galenus cap. 5. & 1. lib. de maraſ. Quartò triplicis ſubſtantiæ, ſolidæ ſcilicet, humoralis, & ſpirituoſæ continuum effluxum, vt cauſam ſenectutis agnoſcunt Medici: Verùm cùm ab ipſo vitæ exordio nutritionis miniſterio, continuaque ſanguinis generatione, & augeatur ſubſtantia ſingularum partium ſecundum omnes dimenſiones, vſque ad naturalem accretionis terminum, & vaſa ipſa maiora facta ſanguine tum naturali, tum vitali plena appareant; & ſpirituum energia, & copia in actionum naturalium, vitalium, & animalium perfectione luceat, non video, quomodò continuus ille fluxus accuſari poſſit; diſſipationem quidem & virium, & ſpirituum ob actiones agnoſco: ideóque & ſomnum, & nutritionem à natura inſtituta fuiſſe credo; reparationem tamen non ſolùm æquipollere, ſed etiam prævalere ſenſibiliter exiſtimo; poſt conſtantem autem ætatem non anteà, ſenſim quidem decreſcere tres illas ſubſtantias confiteor; dum elementa ipſa diſſolutioné meditari, principia vitæ deficere, ac partes ſicceſcere, ac langueſcere incipiunt, quæ omnia in ſenectute manifeſtè apparent. Externarum autem cauſarum concurſus multiplex eſſe poteſt: animi pathemata in primis ſenectutem accelerare poſſunt; vt triſtitia, quæ exſiccat; & curæ, quæ canitiem afferunt; deinde frequentior veneris vſus. Tertiò purgantia medicamenta, præſertim violentiora ex Meſuæo ſenectutem promouent. Quartò morbi, tum etiam cauſæ fortuitæ, quæ partium principum vigorem infringere, principia vitæ oppugnare, & naturalem temperiem, tum œconomiam peruertere poſſunt.

De ſignis Senectutis.

Signa Senectutis vel diagnoſtica ſunt, vel prognoſtica: Diagnoſtica vel vniuoca, vel æquiuoca varia ſunt. Primum eſt, & vulgare, annorum multitudo ſecundùm frigidum, & ſiccum corporis temperamentum, annorum multitudinem ſubſequens, vt ait Galenus 5. de ſanit. tuend. Secundum eſt ariditas, & rugoſitas cutis cum exſiccatione totius corporis: Tertium canities. Quartum triſtitia cum moroſitate: Quintum ſenſuum imbecillitas, & manuum tremor. Sextum deſipientia; denique alia omnia ſymptomata, quæ Senilia dicuntur; quorum varia eſt ratio ſecundum variam corporum Senilium diſpoſitioné: & ſenectutis ipſius viridis, maturæ & decrepitæ reſpectum. Inter prognoſtica, quoad mores ſpectat, certum eſt, moleſtum eſſe animal Senem domi ſedentem, vt declarat Ariſtot. de rheto. & quoad vitam certiſſimum, vt demonſtrat Galenus lib. de maraſ.

De curatione Senectutis.

Licet ſenectus morbus ſit incurabilis per ſe; artis tamen miniſterio plurimum prorogari poteſt, vt docet Galenus cap. 5. lib. de maraſ. hoc autem munus ad Gerocomicen, quam Senum nutricem appellat Galenus, ſpectat. Hîc igitur curatio perfecta nec proponenda, nec ſperanda; ſed tantùm præſeruatiua, & conſer

conſeruatiua ratione ſenectutis, & palliatiua, tum etiam integra aliquando, ratione morborum Senilium. Galenus cap. 10. lib. 5. de ſanit. tuen. quomodò conſeruandi ſint Senes, ita demonſtrat: qui ſcienter pernouit, inquit, ſenectutem frigiditatem quandam eſſe cum ſiccitate, & qui remediorum, ac alimentorum calefacientium, & humectantium materias notas habet; is ſanè idoneus Senum Medicus exiſtimandus, dummodò ex admouendis, aſſumendis, educendis, & gerendis ea eligere ſciat, quæ cum vtilitate calefacere, & humectare poſſint. Nos tamen, vt exactiùs progrediamur [illegible], Senum conſeruationem, non ſolùm à correctione temp[illegible] [illegible]amenti frigidioris & ſiccioris [illegible] pendere exiſtimamus; ſed eti[illegible] [illegible] à roboratione partium principum, & ancillantium, tum etiam à reſtauratione principiorum, & ab euacuatione excrementorum: neque enim ſufficit, vt docet idem Galenus lib. de ſanit. tuend. partes roborare, & principia vitæ fouere, niſi vacuentur excrementa, eorumque prouentus arceatur. Sic enim fit; ne homo nimium celeriter ſeneſcat. Hæc omnia præſtare poterit prudens Medicus pro varia corporum Senilium diſpoſitione, tum conuenienti Diæta, tum idoneo remediorum roborantium, reſtaurantium, & vacuantium vſu ſecundum ea quæ fusè ſuperiùs à nobis fuerunt & propoſita, & præſcripta. Superſunt iam nobis curandi morbi Seniles, tum vniuerſales, tum particulares. Noſtrum erit huic operi deinceps accuratè, & diligenter incumbere, ſumpto à cachexia exordio.

De cachexia, ſeu malo corporis habitu.

Capvt II.

Inter morbos Seniles vniuerſales, ſecundum ſibi vendicat locum cachexia, ſeu malus corporis habitus: definitur partium ſolidarum deprauatio, à virtutis naturalis nutri[illegible]tiuæ debilitate dependens cum alimenti corruptione, & prauo colore. Porrò licet hæc affectio primæ, & ſecundæ etiam coctionis vitia conſequatur, vt apparet in cœliaca paſſione, & in hydrope; tamen in Senibus tertiæ coctionis, quę in habitu exteriori fit, vitium potiſſimùm ſubſequitur: quia partes externæ, quæ aſpectabiles ſunt, faciliùs debilitantur ob languidum caloris, & ſpirituum influxum, quàm internæ: & ſic accidit, dum partes ſolidæ, quas habitus complectitur, multum receſſerunt à naturali temperie; vt vltima coctio, quæ in ipſis fieri debet, male fiat; vnde alimenti corruptio, & in alienam à natura qualitatem mutatio. Atque hinc patet, cur cachexiæ firmiter impreſſa comitem habeat ferè ſemper cacochymiam; alimentum ſiquidem corruptum, vel in aquam degenerat, vnde hydrops; vel in prauos alios humores, vnde pruritus, ſcabies, & alia morborum, ac ſymptomatum genera ſuſcitantur.

Cauſæ cachexiæ communes ſunt ea omnia, quæ partes naturales debilitare, & coctiones vitiare poſſunt; vt morbi diuturni, errores vitæ, alimentorum vitia, liberalior hæmorrhagia. Inter proprias autem accuſanda potiſſimùm in Senibus naturæ imbecillitas, cum partium frigidiori & ſic

& ſicciori intemperie, & languore ob caloris natiui, & humidi primigenij deficientiam.

Signa diagnoſtica ſenſibilia ſunt, vitioſa ſcilicet totius habitus exterioris conſtitutio; deinde prauus color totius corporis: Tertiò extenuatio cutis cum rugis ob defectum alimenti. Obſeruandum autem turgere aliquando cutim, dum fit œdematoſa conſtitutio, quæ hydropem minatur.

Quod ad prognoſtica ſpectat, miſerrima eſt cachexia, quæ in marcorem incidit; nulla ſiquidem ſalus ſperabilis in Senili iſta affectione ob defraudationes alimenti, & corruptione eiuſdem: hic enim viſcerum langor, & partium ſolidarum imbecillitas, perennem impuritatem procreant; vnde fit vt cachexia, & cacochymia mutuas tradant operas ad perniciem.

Curatio iſtius morbi licet impoſſibilis videatur, in occaſu vitæ, cùm natura in ſua œconomia ſui iam tædeat officij; tentandum tamen aliquid eſt in gratiam Senum. Quare vt recta via progrediamur, partes naturales in primis, quæ primæ & ſecundæ coctioni ſubſeruiunt, ventriculus ſcilicet, & hepar, externis, interniſque remediis erunt roborandæ; deinde cacochymia vacuanda medicamentis idoneis: Tertiò affluxus caloris natiui, & ſpirituum ad partes exteriores, quæ habitum aſpectabilem reſpiciunt, promouendus, vt ſcilicet tertia coctio melius perficiatur. Denique excrementorum eiuſdem tertiæ coctionis prouentus reſoluendus erit. Videndum igitur, quid Diæta, quid etiam Pharmacia, & Chirurgia poſſint in grauiſſimi iſtius affectus curatione, vel ſaltem correctione. Præſcribenda in primis conueniens victus ratio, ita vt Senes

A cachexia laborantes, humidiorem aërem fugiant; tum etiam otium, ſomnolentiam, & triſtitiam; alimentiſque vtantur non crudis, flatuoſis, pituitoſis, & melancholicis; ſed euchymis, id eſt, boni ſucci, & facilis concoctionis, corpúſque per deambulationes, & frictiones exerceant, animúmque recreent, & aluum ſemper liberam conſeruent. Secundò

B ventriculus, & hepar roboranda ſunt, tum externis remediis iam antea à nobis deſcriptis, tum potiſſimùm internis; quorum maior eſt efficacia. Ventriculi functiones iuuant, & promouēt vinum abſynthinum, myrobalani, nuces moſchatæ, & iuglandes conditæ, tabellæ diarhodonis abbat. ſyrupus de mentha aromatiſatus,

C ſyrupus de corticibus citri, gelatina cydoniorum ambariſata, theriaca etiam & mythridatium aliquando; tum etiam pilulæ ex aloë roſata, & puluis digeſtiuus poſt ſingulos paſtus. Hepatis verò temperiem conſeruant conditura radicum cichorij, tabellæ triaſandali, conſerua abſinthij pontici, magiſterium corallo-

D rum cum ſpiritu vini, non autem aceti ſecundum artem confectum, & dulcificatum, & alia quę familiaritatem habent cum hepate; de quibus practici noſtri cap. de hydrope. Tertiò vacuanda erit cacochymia tum diureticis, vt per vrinas, ſuperfluitates quæ vitium tertiæ coctionis ſubſequuntur, expurgentur; tum potiſſimùm purgantibus ſuprà à nobis

E deſcriptis, ſecundùm tamen humorum redundantium conditionem: licet autem materia purganda ſit in habitu corporis; tamen vehementioribus, quæ trahant à circunferentia ad centrum, vtendum non eſt, cùm languida Senum virtus eorum violentiam ferre non poſſit; ſed benignioribus tantùm, ſæpiùs tamen

repetitis, ſi opus ſit. Quartò affluxus caloris, & ſpirituum ad cutim, habitúmque exteriorem promouendus erit, & reſolutio fuliginum iuuanda tum blandis frictionibus ſæpiùs iteratis; primò cum linteolis, deinde cum ſpongia vino calente tincta; tum etiam inunctionibus ex oleo amygdalarum dulcium. Poſtremò obſeruandum ex Galeno lib. 2. de ſimpl. med. facult. circa initium, carnem herinacei terreſtris καχεκτικοῖς conuenientiſſimam eſſe,& proprietate quadam curare malum corporis habitum.

De totius corporis pruritu.

Capvt III.

QVIA pruriginis firmiter fixæ cauſa communis ferè ſemper eſt cachexia; ideo iam propoſita iſtius generatione, & curatione, de illius natura, & therapeia nunc breuiter agendum. Hîc autem audiendi non ſunt, qui pruritum inter voluptuoſas affectiones ſimpliciter, non autem inter ſymptomaticas enumerant (cùm tamen potiùs mixta dici poſſit) licet enim dum alacriter ſe ſcalpunt, qui pruritu tentantur, ingenti voluptate afficiantur; tamen prurigo ita importuna eſt, vt nullā diurnæ nocturnæque quietis partem impertiat iis, quos impatienter exercet: & ideò meritò Galenus cap.7.lib.2. de locis aff. pruritum inter dolorum differentias reponit,leuémque differentiam agnoſcit inter pruriginoſam diſpoſitionem & vlceroſam: crebrò, inquit, pruriginoſa ſenſatio vlceroſam antecedit, & ſoluta ac quieſcente vlceroſa in pruriginoſam fit tranſmutatio; in eo tamen diſtinguitur, quòd vlceroſus dolor non ſolùm ad cu-
A tem, ſed ad intimas etiam partes extenditur; pruriginoſus verò reuera ad ſolam ſuperficiem pertinet, non quidem primariò, ſed per accidens, quòd cutis denſior ſit ſubiectis ſibi partibus: ex quibus Galeni verbis apparet, Hippocratem dum in aph. morborum Senilium totius corporis pruritum proponit, audiendum tan-
B tùm eſſe de ſuperficie externa vniuerſali, non autem de internis partibus. Definiri autem poteſt pruritus, ſenſus morſicationis, & ardoris circa cutem ad ſcalpendum nos proritans; cùm prurire propriè ſit libidine ſcalpendi ardere; excrementis ſpirituoſis per poros cutis exitum quærentibus: vel potiùs pruritus definiendus per triſtem ſenſationem
C ad ſcalpendum incitantem ob ſolutionem continui factam à materia ſeroſa, vel pituitoſa,acri & ſalſa;tum etiam ob titillationem ab animalculis cironibus dictis pendentem,dum inter cutim & cuticulam excurrunt. Quomodò autem fiat pruritus cum voluptate, docet eleganter Galenus cap.9.lib. 14. de vſu partium; vbi de cauſa venereæ voluptatis tractat;cùm
D humores ſeroſi & acres, inquit, ſub cute animalis aceruati incaleſcunt, titillant,ac pruritum excitant,& ſuo motu voluptatem afferunt; dum verò huiuſmodi humores vacuari poſtulant, non ſolùm nos excitant, & pungunt ad ſeſe excernendum; verumetiam ſpiritus multus,ac calidus expirare gliſcit: túncque incredibilis fit voluptatis exceſſus. Hinc igi-
E tur patet, quænam ſit pruritus natura, à quibus cauſis dependeat, & quam partem potiſſimùm exerceat. Obſeruandum autem, pruritum aliquando ſimplicē eſſe affectum, aliàs verò permixtum cum ſcabie, & cutis defœdatione, ac turpitudine. Signa diagnoſtica ita manifeſta ſunt

& ſen

& ſenſibilia, vt deſcriptione non indigeant. Quod verò ad prognoſtica ſpectat, vix ſperanda curatio in Senibus ob coniunctam cachexiam; Senes autem huic affectui obnoxij ſunt ob perennem viſcerum impuritatem, cum putredine & ſalſedine humorum ob cutis exſiccationem, reſtrictionem, & denſitatem, vt declarat Galenus comment. in aphor. vlt. lib. 3. Inde enim fit, cùm ſuperfluitates ſeroſæ, & pituitoſæ difficilem habeant per cutim reſolutionem, vt retentæ putreſcant, & ſalſedinem contrahant; vnde poſteà pruritus, & ſcabies ſecundùm ea, quæ ex Galeni doctrina iam à nobis propoſita fuerunt.

De curatione pruritus.

CVratio iſtius ſymptomatis in Senibus potiùs tentanda, quàm ſperanda; cùm cauſæ efficientes pruritum ſint ferè ineuitabiles in ea ætate: mitigandus itaque erit tum conuenienti Diætâ, tum remediis; quæ prauorum humorum prouentum impediant, iàm generatos ſubtrahant, & hepatis, ac ſanguinis caliditatem temperent, atque ſcalpellationis neceſſitatem tollant. Victus ratio inprimis inſtituenda, itaut Senes à vino meraciori abſtineant, & ab alimentis ſalſis, piperatis & acrioribus; qualia ſunt carnes ſalitæ, piſces etiam ſaliti, allia, cæpæ, & ſimilia; aër tamen frigidior non eſt imperandus, ne cutis conſtricta humorum reſolutionem impediat; ſed temperatus in actiuis, & in paſſiuis humidus: vitandæ etiam erunt ſcalpellationes, ſi fieri poſſit; quia humores pellunt ad cutim, & inflammant: Secundò temperanda erit calida hepatis intemperies, iuſculis pulli, oxalide, portulaca, bugloſſo, borragine alteratis; & præ-

A parandi humores iulepo, vel apozemate refrigerante, & humectante; poſteà purgandum erit corpus conuenienti aliquo medicamento, quod humores ſeroſos, acres, & ſalſos extrahat, vt ſunt ſyrupi roſarum compoſiti ex ſenna & agarico, dilutum caſſiæ, confectio hamech infuſa in ſuff. quant. decocti refriger. laxatiui, & colata ad ℥. ß. addito ſyrupo roſ. B vſum etiam ſeri lactis cum epithymo multi laudant: nec ſemel tantùm purgandum erit; ſed ſæpiùs ſi perſeueret pruritus ob humoris contumaciam. Quartò ſi vires ferant, & ſanguis feruidior appareat, in viridi ſenectute præmiſſo clyſtere vena baſilica aperiri ad ℥.vj. poterit. Quòd ſi ætatis reſpectus contraindicet ſcari- C ficationes erunt (*les cornets*) ſalutares, ad extrahendas cutis impuritates, & ſuperfluitates; tum etiam admotiones hirudinum. Quintò ad remedia externa confugiendum erit, cuiuſmodi erunt balneum, & topica, ſeu localia. Balneum aquæ dulcis laudant omnes practici: quia temperat hepatis, & humorum feruorem, cu- D tem etiam relaxat & reſolutiones vaporum, ac humorum promouet: alij etiam balneum ex aqua marina tepefacta probant ad ſiccandas cutis humiditates, poſt vſum tamen balnei prædicti: in vtroque autem poterit fricari corpus pruritu laborans ſacculo farina lupinorum pleno. Inter localia medicamenta, ſequentia poterunt eſſe ex vſu.

E ℞ farinæ lup. ℥. iiij. ſulph. pulueriſ. ℥. ij. macerentur aceto, & fiat mixtura. Vel.

℞. pul. bombardici ℥. j. diſſol. cum aqua aluminoſa, & fricentur partes prurigine laborantes.

Quòd ſi cirones appareant, & vrgeant, extrahendi erunt à mulierculis expertis, vel enecandi ſequenti

linimento, quod ad pruritum, & ſcabiem laudatur.

℞. pomatæ communis ℥.iiij. balſami indici peruuiani ℥. ß. argenti viui extincti ℥.j. fiat linimentum pro manibus.

Aqua etiam ſecunda perfectè temperata, & correcta, & cum cautione adhibita, enecat illa animalcula.

De Cutis Corrugatione.

Capvt IV.

Cvtis corrugatio maraſmum neceſſariò conſequitur; cùm enim ex Hippocrate 6. epid. textu 29. extenuatio cutem laxare ſoleat, inde fit, vt cutis in ſeipſam decidat, & in rugas, ac plicas contrahatur, teſte Galeno in comment. Græcis Στίλαδες rugæ tantùm ſunt, quæ in cute fronti prætenſa apparent; at nobis amplior eſt ſignificatio plicarum ratione totius corporis. Hîc quæri poteſt, an debeant rugæ inter affectus Seniles enumerari, cùm & iunioribus contingant, & in conualeſcentibus etiam, atque extenuatis corporibus appareant. Verùm dicendum eſt, accidentarias eſſe rugas extenuatis, & conualeſcentibus, naturales etiã gracilioribus ob natiuã cutis laxitatem; ſed Senibus ineuitabiles, & ſymptomaticas; habitum ſiquidem vitiant, & deformant, facultatiſque naturalis imbecillitatem demonſtrant. In aliis, vel ætatis mutatione vel nutritionis miniſterio corrigi poſſunt; at in Senibus irreparabiles remanent: quia maraſmum ſubſequuntur. Cauſæ rugarum, vel generales ſunt; ea ſcilicet omnia, quæ corpora extenuare, & cutem relaxare poſſunt; vt alimenti penuria, dolores, curæ, morbi colliquatiui, immodicæ vacuationes; calor etiam, dum corpora exſiccat, rugoſitates parit ex Galeno cap. 1. lib. 1. de ſanit. tuend. Vel Senibus peculiares, exſiccatio ſcilicet corporis, & manifeſta totius habitus conſumptio ob triplicis ſubſtantiæ effluuium. Signa diagnoſtica manifeſta ſunt. Quod ad prognoſtica, licet rugæ in Senibus prudentiæ, & experientiæ ſint feraces; tamen perpetuæ fiunt ad mortem vſque comites. Curationem generalium rugarum proponit Galenus comment. 3. in 6. epid. extenuationem, inquit, ſoluit inſtauratio, cùm & cutis relaxationem curet, & rugas ſoluat: quare ſi fieri poſſit, nutritione, & optimis alimentis, ac remediis reſtaurantibus reparanda erit triplex corporis ſubſtantia. Licet autem Senes non conquerantur de emendatione rugarum; tamen non erunt negligenda medicamenta θεζανόματα; id eſt, erugatoria, ſeu cutis rugas emendantia; de quibus Galenus & Dioſcorides. Laudantur balnea emollientia, tum etiam inunctiones ex oleo amygdalarum dulcium, & pomatæ recentes. Licet autem hæc relaxare cutem videantur; quia tamen emolliunt, & exſiccationem cutis emendant, ac retardant, vſurpanda erunt.

FRAN

FRANCISCI RANCHINI, TRACTATVS DE MORBIS SENVM.

PRIMA CLASSIS,

Morborum Senilium particularium.

PERFECTA vniuerſa morborum Senilium hiſtoria, theorica, & practica; ad particularium Claſſes iam veniendum eſt. Prima eorum erit, qui partes ſuperiores, animales ſcilicet afficiunt; vt ſunt apoplexia, vertigo, melancholia, deſipientia, & alia oculorum, aurium, oriſque ſymptomata. Porrò quia inter eos omnes affectus, magnitudine, & periculo, apoplexia principatum obtinet; ideo ab illius notitia, & curatione inchoanda erit doctrina noſtra. Neque eſt quod aliquis obiiciat, apoplexiam morbum eſſe vniuerſalem, cùm vniuerſum corpus proſternat; nam illud accidit ſecundariò, & conſequutione quadam male affecto ſcilicet communi neruorum principio, dum vitium ſerpit ad partes quæ inde naſcuntur: locus enim, & ſedes apoplexiæ primariò eſt in cerebro.

De Apoplexia.

CAPVT PRIMVM.

NVLLVM morbum ætati Senili apoplexia magis eſſe familiarem declarat Galen. comment. in aph. vlt. lib. 3. illud autem accidit, tum ob accidentariam frigiditatem cerebri, quæ intemperiem ſenſim introducit, tum ob abundantiam humoris pituitoſi, tum etiam ob ſpirituum animalium A inopiam, caloriſque natiui paupertatem: licet autem apoplexia ſecundùm Galeni doctrinam à ſanguine, & à melancholia fieri poſſit; tamen in Senibus à pituita, tum tenui, tum potiſſimùm craſſa, & viſcida generari, ratio & experientia demonſtrant: repletur ſiquidem cerebrum in ea ætate pituitoſis ſuperfluitatibus, quæ dum in ventriculorum capacitatem B irruunt, eámque penitus replent, reſolutionem totius corporis pariunt, cum ſenſus & motus priuatione. Neque tamen propterea in iſto affectu ventriculos tantùm affici agnoſcendum eſt, ſed præcipuè tantùm, cùm

 ex

ex Galeno cerebri etiam ſubſtantia afficiatur à congerie, & diffuſione humoris pituitoſi ante, & poſt irruptionem illius in ventriculorum cauitates. Porrò in apoplexia collapſa apparet animalitas ipſa, principatu ſcilicet conſtricto, & ſpiritu animali diſſipato, vel ſuffocato: fit ſiquidem affectus iſte ex Galeno, quando facultas,& ſpiritus non poſſunt influere ad partes inferiores; inde enim priuatio ſenſus,& motus, remanente tamen reſpiratione non electiua, ſed coacta, & inæquali ab inſtinctu naturali ob illius neceſſitatem. Galenus noſter ſecundum reſpirationis maiorem, vel minorem difficultatem quatuor agnoſcit apoplexiæ differentias. Prima eſt acutiſſima, cùm corpus ſubitò, ác derepentè quaſi de cœlo percuſſum, non ſolùm motu, ſenſúque priuatur; ſed etiam reſpiratione; hæcque ad exitum ſtatim præcipitat, antequam remedia conuenienter adhibita ſint. Secunda eſt fortis, in qua reſpirant ægri, ſed cum maxima difficultate, & cum ſtertore; hæcque ſecundum Hippocratem mortifera; nulla ſiquidem vitæ ſalus ſperabilis,ſi cum perpetuo ſtertore animalitas collapſa appareat: Tertia eſt, in qua reſpiratio violenta quidem non eſt, ſed tamen inæqualis, intermittens, & inordinata;hæcque adhuc periculi plena: Quarta eſt debilis, in qua reſpiratio eſt ordinata, licet quodammodò inæqualis; & hæc curabilis eſt, atque in paralyſim degenerare ſolet, vt & tertia; quando ſcilicet humores per catarrhum tranſmittuntur in cerebri ipſius propagines; contrà in prima & ſecunda ſpecie,cerebrum oppreſſum ſfatiſcit, & nullam vim animalitatis edit. Præter differentias autem iſtas obſeruandum, apoplexiam aliquando mixtam eſſe cum ſoporoſis affectibus, vt cum lethargo, potiſſimùm quando materia pituitoſa diffuſa per ſubſtantiam cerebri alteratur, & febrem infert: vnde Hippocrates in coacis, adueniente lenta febre apoplexia lethalis.

A

B

C

D

E

Cauſæ externæ in Senibus apoplexiæ ſunt, quæcunque humores pituitoſos aut generant, aut iam generatos mouent; vt aër frigidior, vini meracioris vſus intemperatus, animi pathemata, venus etiam aliquando coacta; internæ verò iam à nobis propoſitæ fuere; fit enim apoplexia, vel quia non generatur ſpiritus animalis in cerebro ob intemperiem totius ſubſtântiæ ipſius, aut quia intercipitur à pituitoſo humore craſſo & viſcido; quod Senibus eſt familiare, potiſſimùm hyemis tempore.

Signa vel ſunt præcedentia, quæ futuram, & imminentem apoplexiam ſignificant, vt ex Hippocrate in coacis, cephalalgiæ acerbitas, tenebricoſa vertigo, vocis tarditas aut balbuties, partium extimarum ſtupor, ſeu ſenſus hebetudo, ſegnities totius corporis cum ſomnolentia ordinaria; denique diſpoſitio capitis, colli, & thoracis ad apoplexiam: Vel ſunt præſentia, quæ iam fientem,aut factam apoplexiam demonſtrant; vt dum homo repentè concidit ſine ſenſu & motu cum functionum principum proſtratione, & difficultate reſpirationis, ac ſtertore: Vel ſunt prognoſtica, quæ quid ſperandum ſit, præſagiunt,vt iam demonſtratum fuit. Acutiſſima ſtatim iugulat, & ſpiritum adimit; fortis etiam mortifera: aliæ in paralyſim degenerant; quia debiles ſunt; ſi tamen recurrant, lethales. Quod ad febrem ſpectat, ſi lenta, tepida, diuturna ſuperueniat,ex Hippocrate in coacis mortifera; quia auget oppreſſionem, &

ſympto

ſymptomata multiplicat ciendo humorem morbificum, nec diſſipando, aut exhauriendo. Si verò magna appareat, ex eodem Hippocrate aphor. 51. lib. 6. & in coacis, etiam ſalutaris; quia calefacit, extenuat, & reſoluit ſpiritum flatuoſum, & pituitoſos humores; permulti tamen docti viri prognoſim iſtam non eſſe veritatis Hippocraticæ exiſtimant.

Curatio Senilis apoplexiæ, vel præſeruatiua præſcribi poteſt, quæ tota à conuenienti victus ratione attenuante, & ab idoneo, atque ordinario remediorum Chirurgicorum, & Pharmaceuticorum, tum roborantium, tum purgantium vſu dependet; vt repurgatis pituitoſis ſuperfluitatibus, vel pilulis, vel electuario diachartami, ſemel ſingulis menſibus, tum etiã cauterio, ceruici admoto; & cerebro roborato imminens tempeſtas præcaueri poſſit; Vel præſens, dum apparent, & vrgent apoplexiæ iam factæ ſigna: túncque inchoanda curatio ab agitatione, concuſſione, dura fricatione, vinculis dolorificis, vt concreti humores fundantur, obſtructa liberentur, & naturæ vis excitetur; tum etiam vt ſpiritus animalis habeat exitum è cerebro, & vitalis aditum ad cerebrum. Hæc omnia in curabili apoplexia locum habent: nam obſeruandum, in vehementi apoplexia huiuſmodi concuſſiones, & agitationes humores commouendo, nec excludendo, ſuffocationem augere, & ægros ad exitum præcipitare. Deinde ſuppoſitoriis, & clyſteribus vtendum, ab imbecillioribus ducto initio; quia priùs inaniendum, quàm à partibus remotis trahendum. Poſteà purgatione, cum pilulis diſſolutis, vel commodiùs cum electuario diacarthami diſſoluto in iuſcul. ad ℥. j. ob naturæ expultricis ſegnitiem, & humorum abundantiam: deinde venæ ſectio imperanda, in viridi, & ſanguinea ſenectute, ſi tamen venæ tumeant, & diſtendantur, dummodò ex venis brachiorum, aut ex linguæ vena ſanguis extrahatur: neque omittenda erunt vno, & eodem tempore remedia reuellentia, & deriuantia; vt ſunt cucurbitulæ cum ſcarificatione, veſicatoria capiti, & ceruici admota, ſternutatoria; tandémque aquis ſpirituoſis vtendum erit, vt aqua vitæ imperiali, theriacali, cœleſti, ad recreandos ſpiritus: tum etiam oxymelite, & aceto ſtyllitico. Laudat Hippocrates prouocationem hæmorrhoïdum, in coacis. Quòd ſi morbus det inducias, perſeuerandum erit in vſu horum omnium remediorum, donec exonerato, & liberato cerebro, paralyſis appareat, cuius curatio deinde aggredienda erit ſuo tempore & loco.

De Vertigine.

CAPVT II.

SENES ex Hippocratis aphor. vertigini ſunt obnoxij, & idiopathicæ quidem, quando flatulentus ſpiritus localem in cerebro ſui generationem habens, & à pituitoſis, melancholicíſque potiſſimùm humoribus eleuatus, turbulentam ſpirituum animalium commotionem facit in ventriculis cerebri: ſympathicæ verò, quando internè transfertur, præcipuè à ventriculo ob vitioſos, & crudos etiam humores in illius capacitate aceruatos: licet autem vertigo ſubitò inuadat, & celeriter ſoluatur; tamen ex Galeno 5. de loc. aff. cap. 8. ab intemperiè dependet, non quidem immediatè; ſed mediatè; quatenus ſcilicet ab illa flatus, & humores producuntur,

Obſer

Obſeruandum autem nos de ſpuria vertigine, quæ ab externo errore & ratione obiecti contingit,non agere; quando ſcilicet omnia circumagi, & circumrotari videntur; ſed de morboſa, quæ primariò ab interno ſpirituum orbiculari motu excitatur. Definiri autem poteſt, imaginatio deprauata ex flatuoſo, craſſoque ſpiritu, commixto cum ſpiritibus animalibus agitatis ſecundum inordinatum motum in anterioribus cerebri ventriculis;ad quam ſequitur rerum obiectarum rotatio. Porrò deprauatio imaginationis eſt ſine delirio, quia anima non aſſentitur ob breuitatem acceſſionis vertiginoſæ; ſed iudicat falſam eſſe imaginationem, atque poſt paroxyſmum recordatur ſui erroris: viſio autem, & motus per accidens, & ſecundariò læduntur; viſio quidem non ab externis obiectis, cùm oculis clauſis,& ſine lumine contingere poſſit vertigo; ſed ab interno vitio,quando ſpiritus animales, à flatulentis ſpiritibus commoti vertuntur in gyrum, atque ita moti ad pupillam deferuntur, ibique ad tempus ſeruant motum illum orbicularem,quem adepti ſunt in cerebro; vnde viſionis deprauatio; & ideò error imaginationis non eſt in rotatione interna ſpirituum, cùm re vera talis ſit; ſed in motu imaginario rerum externarum, quæ licet quieſcant, tamen internam oculorum, & ſpirituum pertubationem ſequi videntur:motus etiam læditur; quia cadunt qui vertigine tentantur, tum ob internam ſpirituum confuſionem, atque agitationem; tum quia facultatis motricis,& ſpirituum influxus impeditur: mouentur autem ſpiritus animales circulariter in ventriculis cerebri, dum agitantur à flatibus; quia exitum quærentes in gyrum vertuntur, vt accidit in turbine.

A

B

C

D

E

Cauſæ externæ vertiginis eſſe poſſunt in Senibus; Primò auſtrina conſtitutio ex Hippocrate aphor.27. lib.3. quia caput grauat, ac replet,& vapores ſuſcitat: deinde ſomnus immoderatus, frigus etiam externum, animi pathemata, venus,capitis percuſſio, calor, alimenta flatuoſa, vt legumina; denique aſpectus ex loco ſublimi, ac res in gyrum circumuolutatæ, dum horrendum quid imaginationi repræſentant: ſic enim ſpiritus trementes mouent alios in cerebro contentos.

Internæ ſunt humores omnes, ſed in Senibus pituita, & melancholia potiſſimùm ob ætatiuam conſtitutionem. Accuſat etiam Galenus hæmorrhoïdum ſuppreſſionem, vel exceſſum in fluxu, tum etiam partium naturalium imbecillitatem,ac cruditatem. Signa aut ſunt diagnoſtica, aut prognoſtica; illa manifeſta ſunt in præſenti vertigine, oculorum ſcilicet obſcuratio, caſus,& motus vertiginoſus; quæ verò idiopathicam demonſtrant, quia hæc nauſea, vomitu, & inappetentia, vel vitio partium inferiorum cognoſcitur,illa capitis grauitate, oculorum caligine, corporis lentitudine, ſomnolentia, ſenſuum, ac memoriæ hebetudine indicantur. Prognoſtica verò varia ſunt, vertigo recens, non ita periculoſa vt antiqua, quæ ex Hippocrate in coacis apoplexiæ, & epilepſiæ eſt prænuntia: quibus cephalalgiæ, & vertigo tenebricoſa, inquit,cum tarditate vocis,& manuum torpore,expectare oportet epilepſiam, apoplexiam,& lethargum.

Curatio duplex inſtituenda, vna ratione acceſſionis, altera extra acceſſionem; idque ſecundum vertiginis idiopathicæ, aut ſympathicæ reſpectum. In ipſa acceſſione, vapores,

res, paroxyſmum vertiginoſum inferentes celeriter reuellendi frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, ſuppoſitoriis, clyſteribus; deinde diſſipandi vel aquæ cuiuſdam ſpirituoſæ hauſtu, vt cœleſtis, imperialis, theriacalis; vel ſuffitu aliquo conuenienti ex aceto ſcillitico carbonibus iniecto, alióue: quies poſteà imperanda, donec motus ille circularis euaneſcat. Extra acceſſionem obſeruandum, ſignorum miniſterio; an vertigo ſit ſympathica, an idiopathica: ſi ſit ſympathica, & à ventriculi vitio dependeat, prouocandus erit vomitus, ſecundùm Hippocratem aphor. 17. lib. 4. potiſſimùm in illis, qui proni ſunt ad illam vacuationem. Vtendum deinde pilulis vſualibus, cap. de purgatione Senum à nobis antea præſcriptis; clyſteribus etiam locus erit aliquando; poſteà roborandus ventriculus remediis externis, & internis, vt vino abſinthino, puluere digeſtiuo, ſcuto ſtomachali: Spiritus deinde recreandi tabellis cardiacis ex confectione alchermes, vt ſuprà compoſitis: denique cauterium tibiæ admotum erit conuenientiſſimum ad reuellendas impuritates, quæ in partibus naturalibus generantur. Si verò ſit idiopathica, & cerebrum humidiori intemperie, ac plenitudine pituitoſa laboret, purgandum erit poſt præparationem humorum cum pilulis de agarico, vel etiam ſyrupo de pomis compoſ. Si melancholia vigeat, admoueri etiam poterit cauſticum ceruici; caput deinde roborandum, tum ſuffitu ex ſtyrace, ladano, maſty. tum puluere aliquo capitali, aut cucufa; tandémque vtendum erit maſticatoriis errhinis, non autem ſternutatoriis; quia nimium commouent cerebrum. Hippocrates in coacis hæmorrhoidum fluxum laudat; quia fæculentum ſanguinem vacuát, & à capite reuellunt. Quod autem ad vitæ regimen ſpectat, aër eligẽdus eſt nõ nebuloſus, aut fœtidus, aut auſtrinus; ſed purus: omnis ciborũ repletio fugienda; quia inde cruditates emergunt; vino ſobriè vtendum; alimenta flatuoſa, & craſſi ſucci vitanda; vt legumina, piſces, caſeus, & ſimilia; contrà præſcribenda quę laudabilem ſanguinem generant, & facilè concoquuntur. Somnus, & exercitatio moderata eſſe debent; aluus etiam libera; hilariter viuant, & animum contineant, qui vertigini ſunt obnoxij: & denique fugiant tum inſpectiones ex alto, tum commotiones in gyrum, tum aſpectum rerum quæ mouentur circulariter.

De melancholia, deſipientia, & memoriæ abolitione.

CAPVT III.

MIRVM ſanè videri debet, quòd Hippocrates aphor. vlt. lib. 3. melancholiam inter affectus Seniles non enumerauerit: nam cum in corporibus Senum diſpoſitiones omnes ætatiuæ ad illius morbi generationem neceſſariæ appareant, primum reſpectu animæ, ea omnia quæ melancholiam excitare poſſunt, concurrunt; curæ ſcilicet, langores, & timor mortis: deinde reſpectu corporis, conſtitutio melancholica, frigida, & ſicca ſanguinis craſſi, & fœculenti abundantia in venis, & vigiliæ perpetuæ, ex Hippocrate. Obſeruandum autem Senes duplici melancholia laborare poſſe, vna vulgari, quæ potiùs triſtitia eſt, quàm morbus, ob dolores, ac langores ſenectutis; tum etiam ob mortis proximè venturæ horrorem: hæcque

ſubſidiis moralibus, & Theologicis magis indiget, quàm Medicis: altera morboſa cum læſione imaginationis, quæ ætatiuas diſpoſitiones ſubſequitur: atque hanc demonſtrant ex Hippocrate in coacis, & in apho. 1. abiectio animi taciturna, a triſtitia, & timiditate dependens, ob ſpirituũ ſcilicet animalium craſſiciem, & impuritatem, humoríſque melancholici dominium: Secundò ſolitudo quæſita cum vultu demiſſo, ac mœſto, & cum contemptu omnium rerum. Porrò licet aliquando hæc melancholia hypochondriaca eſſe poſſit; tamen in Senibus ferè ſemper eſt cerebralis, & vniuerſalis ob frigidam & ſiccam tum corporis, tum cerebri temperiem: ſed qualiſcunque ea ſit, vix curabilis videtur in ea ætate. Quòd ſi tentanda ſit curatio palliatiua, aut perfecta; Primò omni arte præparandus humor tum iuſculis alteratis, tum ſyrupo de pomis ſimplici: Secundò vacuandus cum ſyrupo magiſtrali cap. De purgatione Senum à nobis præſcripto: Tertiò cor, & cerebrum roboranda ſunt tabellis cardiacis, & opiatis: Quartò cauterium admouendum ceruici, vel tibiæ, ſi in viſceribus ſit mali fomes: Quintò hæmorrhoïdum fluxus excitandus: Sextò balneo humectante frequenter vtendum, aliiſque remediis à practicis noſtris propoſitis, habita ſemper ratione ætatis: denique conueniens victus ratio inſtituenda, quæ humectans ſit, reſtaurans, & recreans.

Porrò idem ſentiendum eſt de deſipientia Senili, & de memoriæ abolitione, quod de melancholia, cùm Senibus familiares ſint iſti affectus, præſertim in decrepitudine. Homines, inquit Galenus lib. quòd animi mores temperiem ſequantur, in extrema ſenectute deſipiunt, ſeu delirant; non quidem ob ſiccitatem, ſed ob cerebri frigiditatem, & humiditatem: ſeneſcit enim anima cum corpore, vnde prouerbium; *Bis pueri Senes*: & ideò Lacedæmones Senes in magiſtratu permanere perpetuò non patiebantur, quòd in eis mentis vires debilitari arbitrabantur; memoria etiam deprauatur, & quaſi abolita apparet in ea ætate, vt declarat Philoſophus lib. de memoria, & reminiſc. ob inſignem cerebri humiditatem: ad vtriuſque affectus correctionem conueniunt remedia quæ pituitoſa excrementa vacuant benigniter, tum alia quæ cerebrum roborant, & ſpiritus animales illuſtrant, ac multiplicant; denique ea quæ memoriam iuuant.

De vigiliis.

Capvt IV.

Vigilias inter ſymptomata Senilia enumerat Hippocrates, tum quia ſenectus plena curarum eſt, vt declarat Galenus in comment. tum quia ſicci ſunt natura Seniores; vigiliæ ſiquidem ex ſiccitate fiunt. Auicenna accuſat nitroſitatem, & ſalſedinem humorum: inde enim euaporatio mordax, quæ ex Galeno cap. 4. lib. 4. de ſanit. tuen. vigilias parit. Verùm hîc dubitari poteſt, quomodò vigilia ſit affectus Senilis ſymptomaticus, cùm Galenus tantò magis vigilare Senes ſcribat, quantò magis ſani ſunt: ſed reſpondendum, duobus modis illud verum eſſe ratione ſiccitatis naturalis cerebri: non enim ſomnolenti ſunt Senes, niſi præter naturam; quãdo ſcilicet cerebrum intemperie frigidiori, & humidiori laborat; tum etiam quando humiditates pituitoſæ in cerebro coaceruantur, nec va-

cuan

cuantur; & in eo diſtinguuntur à pueris; quia vt Senibus naturale eſt vigilare, ſic pueris dormire. Secundò audiendus eſt Hippocrates de exceſſu vigiliarum ſecundùm aphor. 3. lib. 2. ſomnus, & vigilia vtraque ſi modum exceſſerint, malum: quibuſdam enim Senibus adeo longæ, & moroſæ ſunt vigiliæ, vt inde varia ſymptomata oriantur; & ideo meritò Galenus cap. 3. lib. 6. de ſanit. tuen. vitare debent, inquit, Senes, vigilias, & ſollicitudines; quia, vt ait Hippocrates 2. & 4. acut. fortis vigilia potionis & cibi cruditatem parit; quinimò conuulſiones, & deſipientiam infert, ex eodem aph. 18. lib. 7. Quare omni arte conciliandus erit ſomnus moderatus & blandus, ſi vigiliæ nimium ſint importunæ, idque tum alimentis, tum remediis, potiſſimùm externis; alimentis, vt iuſculis lactuca alteratis, & acetariis ex lactuca cocta, & ſaccharata cum paſſulis corinthiacis poſt cœnam aſſumptis, lacte amygdalino, aut hordeato cum ſeminibus frigidis confectis. Neque hîc contemnenda muſica. Remediis verò, vt lotionibus pedum, & manuum, euaporatione, emulſione, & inunctione, ſi opus ſit.

℞. fol. nymph. lact. ſalic. alth. an. M. j. capita papau. albi num. ij. flor. viol. nenuph. roſ. an. p. ij. decoq. in 5. partibus aquæ, & vna vini. hoc decocto abluant Senes manus, & pedes pluſquàm tepidè antè horam ſomni.

℞. ſem. papau. albi contuſi ℥. ß. croci ʒ. ij. aquæ angel. ℥. iiij. bulliant ſimul in camera pro caſſoleta: liniantur etiam tempora, ſi opus ſit vnguento populeonis, & oleo papauerino, ac blandè fricentur crura, & tibiæ. abſtinendum autem hîc ab interno vſu narcoticorum, cùm ſuſpecta ſint in Senibus.

De viſionis hebetudine, glaucedine, & oculorum humiditate.

CAPVT V.

IAM ad affectus Seniles oculorum, aurium, narium, & oris nos vocat ordinis, & doctrinæ ſeries. De ſingulis igitur agendum ducto exordio ab illis, qui viſionem lædunt. In ſenectute teneb reſcunt Sol, lumen, & Stellæ, inquit Sapientiæ oraculum; quando ſcilicet oculorum ſplendor, vel obſcuratur cum diminutione, aut deprauatione viſionis, vt accidit in hebetudine, & humiditate oculorum; vel extinguitur, vt in cæcitate, & in glaucedine, vt ſuperiùs à nobis fuit demonſtratum. Porrò hi omnes affectus Senibus poſſunt contingere, vel vitio ſiccitatis, aut humiditatis; vel vitio ſpirituum animalium. Siccitas in ſenectute cauſa eſt tum conſumptionis, tum indurationis, tum contractionis vel membranarum, vel humorum naturalium, vel neruorum opticorum ex Galeno cap. 5. lib. 10. de vſu partium: In valde Senibus, inquit, cornea tunica adeò fit rugoſa, vt vix vel nihil videant: ideo Fernel. caligo, ait, tenebricoſa eſt viſio ex craſſiore denſioréque facta cornea tunica: rarum hoc vitium ex morbo, inquit, ex ſenectute verò frequens, quia membranæ, vt & vngues craſſeſcunt; ſic ex eodem Galeno lib. cit. tum etiam comment. in aphor. vlt. lib. 3. in Senibus glaucedines fiunt propter immodicam ſiccitatem humoris criſtallini; ſic etiam ſtrictior, & contractior fit pupilla vuea exſiccata. Nerui denique optici exſiccati indurantur, atque contrahuntur: humiditas verò excrementitia affluens

à cerebro extrinſecùs oculorum humiditates parit; intrinſecùs verò membranas laxat, pupillam dilatat, ſpiritus vaporibus obruit, & humores confundit; & ſi concreſcunt tum vapores, tum humores, ſuffuſiones procreant: Tertiò accuſare oportet ſpirituum animalium vel paucitatem, vel craſſiciem, vel impuritatem. Obſeruandum autem hoc loco, propriè, & reuera diſtingui glaucedinem à ſuffuſione, licet ſimilia videri Galenus ipſe comment. in aphor. 31. lib. 3. affirmauerit: nam primò ſuffuſio eſt extranei humoris, & aliunde influentis concretio; glaucoma verò ipſius humoris criſtallini denſatio cum mutatione coloris eiuſdem in fuſcum: Secundò quædam ſuffuſio curabilis eſt, quod de glaucedine non eſt ſperandum: Tertiò non omnes ſuffuſiones viſum ex toto adimunt, cum quædam toti pupillæ non protendantur; glaucedo verò eſt criſtallini vniuerſi atque ſiccitas per ipſum totum æqualiter diffuſa, vnde concretio.

Signa diagnoſtica tum à Senibus ipſis conquerentibus, tum ab oculorum intuitu petenda. Quod ad prognoſtica ſpectat, ſupponendum, glaucedinem eſſe incurabilem, vt & alios affectus, qui ab immodica ſiccitate dependent; præſertim in ſenectute: hebetudo verò oculorum vix curabilis ob ſpirituum animalium paucitatem, & impuritatem, facultatis animalis langorem, & oculorum impotentiam; cùm agentia omnia naturalia ſint definitæ virtutis; emortua ſiquidem apparet in Senibus videndi virtus. Idem pronunciandum de oculorum humiditatibus; cùm continuò madeant ob pituitæ affluentis abundantiam: tamen cùm oculi inter omnia ſenſoria principatum obtineant, & eorum actio ad vitæ dulcedinem videatur neceſſaria, omni arte Diętæ, Chirurgiæ, & Pharmaciæ miniſterio conſeruanda erit in Senibus, ita vt iucundiſſimo oculorum vſu ad extremum vitæ occaſum, ſi fieri poſſit, frui poſſint.

Curatio iſtorum trium affectuum varia eſt ob varias indicationes, quæ diuerſa remedia tum generalia, tum particularia expoſtulant. Glaucedo ſi perfecta ſit, & confirmata, impedit prorſus viſionem ob prohibitam penetrationem, & irradiationem ſpirituum, & incurabilis remanet: quæ verò eſt in fieri, retardari poteſt tum remediis generalibus, quæ vniuerſalem corporis ſiccitatem corrigant, de quibus cap. de maraſ. tum topicis, quæ humoris criſtallini incraſſationem, exſiccationem, & coarctationem impediant (neglectis interim capitis inunctionibus humectantibus ex oleo violaceo, nenupharino, & ſimilibus; cùm hæc ſuſpecta eſſe debeant in Senibus) eiuſmodi erunt fotus ex lacte, ex brodio pingui, ex decocto cochlearum, ex ſucco maluę depurato; tum etiam ex vino dulci tepido. Sequentia etiam.

℞. rad. alth. à ligno repurgatæ ℥. j. ſummit. vtriuſque mal. & fœnic. viridis an. M. j. ſem. cidonior. alth. an. ʒ. iij. flor. viol. meliloti, maluæ an. p. ij. decoquantur, addendo ſub finem coctionis vini albi dulcis parum. Hoc decocto foueantur oculi cum ſpongia leni, aut cum veſiculis per horam integram.

℞. mucaginis ſem. cydonior. & alth. extractæ cum aqua maluæ, & fœnic. ℥. vj. vtatur cum linteolis.

℞. rad. alth. à ligno repurgatæ ℥. iiij. ſummit. mal. filicis & fœnic. viridis an. M. ij decoq. cum aqua, deinde cum lacte ad putrilaginem, poſteà contundantur & per cetaceum tranſmittantur, fiatque pulmentum cum

℥. ij.

ʒ. ij. mucilaginis præſcriptæ. applicetur oculis ad modum cataplaſmatis.

Quod autem ad oculorum humiditates ſpectat, propoſita priùs conuenienti Diæta in catarrhi pituitoſi curatione poſteà à nobis deſcribenda, habenda erit ratio cerebri humidioris, cùm ibi ſit fluxionis origo. Quare purgandum in primis caput vel pilulis, vel medicamento aliquo mediocris operationis, cùm Senes violentam purgationem non ferant: deinde roborandum tum ſuffitu communi, tum puluere aliquo capitali, vt violato, ex quo cucupha fingi poterit. Neque omittenda erunt reuellentia, & deriuantia remedia; qualia ſunt cucurbitulæ ſiccæ, frictiones inferiores ſcapularum, & lumborum; maſticatoria ex liquiritia, vel maſtiche; cauterium etiam ceruici impoſitum, ſi opus ſit; deinde decoctum radicis chinæ per multos dies præſcribendum, cùm roboret partes omnes naturales & animales, & ſuperfluitates pituitoſas abſumat: tandem ad topica veniendum, quæ prohibent influxum pituitoſi humoris, & oculorum actionem promouent.

℞. roſ. rub. ſiccar. p. ij. decoque in ſuff. quant. vini generoſi, deinde foueantur oculi.

℞. ſummit. euphraſ. M. ij. ſem. fœnic. dulcis. ʒ j. nucum cupreſſi, & corticis granatorum an. ʒ. ß. maſtiches ℈. j roſ. rub. p. j. decoque in æquali portione aquæ fœnic. euphraſ. & vini rubri auſteri, quo decocto foueantur oculi tepidè.

Supereſt iam hebetudo oculorum curanda ἀμβλυωπίαν Græci vocant, vel etiam ἀμαυρώσιν, cùm ſecundùm gradum perfectæ, vel imperfectæ obſcuritatis diſtinguantur; dum ſcilicet viſus hebetior eſt ob ſpirituum alterationem, paupertatem, & oculorum etiam langorem; vel ferè extinctus, cum profligatione nitoris, & ſplendoris: non quidem vitio naturæ in toto vitæ decurſu, aut morbi alicuius calamitate; ſed fatali ætatis diſpoſitione, ſine tamen vllo oculorum ſenſibili affectu apparente. Porrò licet defectus iſte irreparabilis videatur in occaſu vitæ; tamen quia vitæ humanæ dulcedo ab vſu oculorum dependet, omni arte conſeruanda eſt viſio ad vltimum vſque ſpiritum. Quare in primis præſcribenda erit conueniens Diæta, quæ oculos ab aëris, aliarúmque rerum externarum, & internarum iniuriis tueatur, & quæ ſpiritus multiplicet, calorémque natiuum foueat. Laudant deinde practici noſtri panem cum aniſo, & fœniculo confectum; tum etiam vinum in quo euphraſia fuerit macerata cum decocto radicis chinæ: probant etiam fœniculum conditum poſt ſingulos paſtus, & extra etiam, maſticatum; cùm humores oculos obſidentes reuellat, & vapores diſſipet craſſiores. Salis etiam euphraſiæ, & fœniculi in conditura ciborum vſum extollunt: conſpicilliis etiam vti debent Senes in hebetudine oculorũ, non quidem tenuioribus, ſed craſſioribus, & ætati accommodatis; tum quia ſubſtantiæ ſimilitudine recreant humorem criſtallinum, & ſpirituum diſſipationem impediunt, ac retroactione vniunt radios viſuales; itaut poſteà rectiori via ferantur ad obiecta; tum quia ſpecies rerum maiores quàm ſint repræſentant, & oculis ſubiiciunt. Marſilius Ficinus viriditatem, & rerum viridium aſpectum probat ad recreationem viſus, c. 14. lib. 2. de vita. Secundò ad remedia Pharmaceutica veniendum erit, tum interna purgantia, ſpiritus multiplicantia, &

illuſtrantia, ac viſionem proprietate iuuantia; tum externa mundificantia, & roborantia. Purgantia ſi adſit impuritas in ſtomacho, & in cerebro, validiora præſcribi non debent, tum ratione ætatis, tum reſpectu viſionis; cùm ſpiritus reſoluant, & vires proſternant. Abſtinendum itáque erit ab vſu pilularum, quæ perperam, *lucis*, dicuntur, cùm compoſitæ ſint ex validioribus & malignis medicamentis: & vtendum vel ſequenti maſſa pilularum, vel ſyrupo magiſtrali.

℞. aloës electæ bis ſucco roſ. imbutæ, vel decocto, aut ſucco fœnic. & euphr. in quo folia ſennæ fuerint macerata, infuſæ ℥. j. rhei el. aqua cinnam. aſperſi, & agari. trochiſc. an. ʒ. iij. maſtich. & ſem. fœnic. an. ʒ. ß. ladani puri ʒ. j. cum ſyr. roſ. ſol. fiat maſſa pil. De cuius ʒ. j. formentur pilulæ 5. aut 7. deuorandæ horis tribus poſt mediam noctem.

℞. fol. euph. fœnic. beton. an. M. iiij. ſummit. meliſſæ, chelid. mai. veruenæ, ruthæ, abſinthij pont. an. M. j. fol. ſennæ mund. ℔. ß. aniſ. & fœnic. an. ℥. j. ſem. ſileris montani, & callitrici an. ℥. ß. flor. anth. ſtœch. ſal. bet. an. p. ij. decoquantur ad ℔. j. ß. addendo poſteà ſucci pom. red. ℔. ß. ſucci roſ. quart. j. deinde recoquantur cum ſacch. addendo infuſionem ℥. j. rhei el. cum ʒ. j. ſant. citr. & ℥. ß. aga. troch. fiátque ſyrupus magiſtralis perfectè coctus ſecundum artem. Seruetur ad vſum, doſis erit ab ℥. j. ß. ad ℥. ij. cum decocto fol. euph. fœnic. flor. anth. & ſaluiæ, & ʒ. ij. ſennæ mundatæ cum pauco ſem. fœnic. Remedia interna viſionem conſeruantia hæc erunt.

℞. myrobalanum conditam num. j. cond. cort. citri rad. bugl. conſer. flor. anthos, beton. ſal. an. ℥. j. confect. alch. ℥. ß. pul. ſummitat. euphraſiæ, ʒ. vj. cum ſyr. de pom. fiat opiata, de qua

A capiat mane ad quantitatem vnius caſtaneæ, ſuperbibendo cochleare vnum ſequentis aquæ.

℞. ſucci fœnic. euph. ſal. meliſſæ, bet. ℔. j. ſucci bugl. & pom. red. an. quart. j. flor. anth. ſtœch. bet. ſalu. an. p. iij. ſem. fœnic. puluerati, & ſiler. mont. an. ℥. ß. vini maluatici pintam vnam, mellis albi ℥. iiij. miſceantur,
B & infundantur ſimul, ac poſteà diſtillentur in balneo Mariæ, ſeparando aquam puram à phlegmate. ſeruetur ad vſum præſcriptum.

Dioſcorides caucamum gummi genus (Matthiolus laccam eſſe vult,) vino madefactum oculorum hebetudinibus mederi affirmat, vt & populi albæ pilulas, quæ primo foliorum exortu exiliunt, tritas & ex mel-
C le illitas. Quod ad alia externa ſpectat, roborantia eſſe debent, & mundificantia. Multi laudant lotionem oculorum ex vino optimo in ore tepefacto; alij extollunt vſum ſequentis decocti.

℞. fol. beton. camep. fœnic. euph. pimp. verben. rut. chelid. pol. mont. ſal. & orm. mai. an. M. j. rad. apij, & ga-
D riophyllatæ an. ℥. j. ligni aloës, cala. arom. & garioph. an. ʒ. j. ſem. fœnic. ℥. ß. flor. ſal. anth. ſtœch. bet. an. p. j. decoq. cum aqua font. & ſexta parte vini maluatici; deinde colentur, & exprimantur, addendo ſalis euph. & fœnic. an. ℥. ß. repone in vaſe vitreo benè obturato, inſtillando ſingulis oculis ſingulas guttas, potiſſimùm hora ſomni. Holerius affirmat iſtius
E decocti vſum reſtituiſſe viſum cœco nouem annorum; quod facilè credendum non cenſeo, cùm externa remedia internam cœcitatem curare non poſſint: deinde errare mihi videtur, dum decoctum parat cum vrina pueri incorrupti; putreſceret ſiquidem ſtatim. Præſtat igitur conficere cum aqua, & addere portionem

nem ſalis euph. & fœnic. ad arcendam putredinem, & ad augendam efficaciam. Alia infinita remedia ocularia lubens prætereo, cùm eorum ſylua apud authores noſtros extet: Neque tamen hîc omittenda cenſeo, quæ caput, & cerebrum roborant, cùm oculorum vis à cerebri ſtatu dependeat. Eiuſmodi erunt ſuffitus, puluis capitalis, cucupha; de quibus ſuprà.

De graui auditu.

CAPVT VI.

VT hebetudo oculorum à cæcitate ſola magnitudine diſtat; ſic etiam & grauis auditio, βαρυηκοΐα Græci vocant, à κωφώσει; id eſt, à ſurditate, gradu tantùm diſtinguitur, & ideo qui graui auditu laborant, ſurdaſtri vocantur; quinimò ab iiſdem cauſis vtriuſque affectus generationem, & ab iiſdem etiam remediis curationem depēdere volunt authores noſtri. Symptoma eſt in genere functionis imminutæ, vt ſurditas abolitæ, dum ſcilicet exiguos ſonos non audiunt laborantes; magnas verò voces cum difficultate, & cum certa diſtantia. Porrò hoc loco de graui auditione, quæ in ſenectute aurium debilitatem ſubſequitur, agimus; non autem de alia, quæ vel ab ipſo ortu contracta eſt, vel à morbi alicuius interuentu originem trahit. Supponendum autem, vitium hoc non pendere à prohibito appulſu audibilium; ſed tum à cerebri afflictione, ſpirituúmque animalium inopia, tum potiſſimùm ab aurium langore, & inualida virtute: omnes ſiquidem ſenſus debilitantur, & collabuntur in extrema ætate ob vitium organorum: cùm enim ſint agentia naturalia ex ele-

A mentis compoſita, ac proinde virtutis definitæ, paulatim deficere neceſſe eſt: perperam igitur Galenus in com. ad aph. vlt. lib. 3. accuſat potētiæ ſenſitiuæ imbecillitatem in Senibus; cùm nec anima ſeneſcat, niſi per accidens, nec illius potentia: nam, vt ait Philoſophus, ſi Senex haberet oculum iuuenis, videret vt iuuenis:

B cauſa igitur referenda eſt potiùs ad organorum imbecillitatem.

Signa diagnoſtica tum ex Senum relatione, & querimonia dependent; tum ex obſeruatione Medicorum, & adſtantium; dum aures porrigunt Senes, & manus auribus obtendunt; ac vt repetantur verba ſæpiùs, rogant.

Quod ad prognoſim, miſera eſt

C Senum conditio, qui graui auditu; vt & aliorum, qui hebetudine oculorum laborant, ob vtriuſque ſenſus neceſſitatem, tum ad vitæ dulcedinem, tum ad ſocietatem. Deinde pertimeſcendum, vt ait Galenus cap. 1. lib. 3. de compoſ. medic. ſec. loc. ne grauis auditio diutiùs perſeuerans degeneret in ſurditatem.

D Curatio grauis auditus licet difficillima ſit, omni tamen cura proſpiciendum eſt, ne pereat auditio; idque tum conuenienti victus ratione, tum idoneo remediorum Pharmaceuticorum vſu. In primis cauendum ab aëris iniuriis, quia frigiditas auribus inimica: neque exponendum caput flatibus, potiſſimùm auſtrinis: calor etiam ſolis æſtuans

E ſuſpectus eſſe debet, cùm humores liquefaciat. Secundò ſoni vehementiores, vt bombardarum, tonitruum, vitandi, cùm cerebrum, auréſque concutiant, & obtundant. Victus debet eſſe moderatus in quantitate, temperatus in qualitate, & boni ſucci in ſubſtantia alimentorum. Fugiendæ cruditates, & cruda etiam

alimenta, præcipue olera, quæ animum & corpus violentiùs agitant, atque exercent, vitanda: ad vitæ autem commoditatem vtendum erit tubo quodam artificiali ex argento, vel alia materia conflato, qui ſit longitudinis palmi vnius maioris, lato in orificio externo, ſtricto in interno, vt aurem ſubingredi poſſit. Eiuſmodi organum auditum facilitat, quia ſonorum ſpecies quaſi collectæ ſeſe inſinuant in aures. Remedia Pharmaceutica poſſunt eſſe; Primò purgantia; quia ex Hippocrate, ſurditatem ſuperuenientem febribus ſoluit alui libertas, & fluxio: quare vtendum erit vel pilulis, vel bolo; idque ſecundum ætatis, & temporis reſpectum.

℞. maſſ. pilul. de hiera cum agar. ʒ. j. formentur pilulæ 5. deauratæ cum aqua bet. deuorandæ horis tribus p[illegible] med. noctem.

℞. Catholic. & ſpecierum hieræ an. ʒ. iij. rhei puluer. ʒ. j. agar. troch. ʒ. ß. cum ſacch. fiat bol. vel cum ſyr. roſ. laxat.

Secundò reuellentia, & deriuantia vſurpanda erunt, vt frictiones, cucurbitulæ, cauterium ceruici admotum, maſticatoria, errhina. Tertiò quæ caput exſiccant, & roborant, non erunt omittenda, vt pulueres, & ſacculi capitales. Suffitus etiam operimentorum capitis; quidam lixiuia cephalica præſcribunt, aut ſtillicidia aquarum ſulphurearum. Sed abſtinendum meo quidem iudicio ea ætate à capitis lotionibus, præſertim tamen in non aſſuetis; quia periculum eſt, ne pituita commota, & liquefacta irruat in ventriculos cerebri, aut in alias ſubiectas partes.

Superſunt localia medicamenta, quæ & manifeſtis qualitatibus iuuare poſſunt, vt decocta, infuſa, ſuffumigia humida & ſicca, olea ſimplicia & compoſita, balſama: & proprietate etiam conferentia, vt ius anguillæ & pinguedo anſeris aſſatæ, &c.

℞. cal. arom. & cyperi inciſorum an. ℥. j. fol. lauri, maior. abſinth. bet. ſal. anth. polij mont. an. M. j. ſem. cumini, fœnic. baccarum lauri & iuniperi contuſarum an. ℥. ß. flor. anth. ſtœch. ſal. an. p. j. ſtyracis calam. ℥. j. decoq. in aquæ, & vini ſuffic. quant. pro fotu humido aurium, aut potiùs pro ſuffumigio vaporoſo, per fiſtulam, aut infundibulum. Sola etiam euaporatio, & infuſio aquæ ſulphureæ naturalis prodeſt, vt & ſuffitus ex ſulphure per fiſtulam ſecundum Dioſcoridem: vel potiùs ex ſequenti puluere.

℞. ſtyr. cal. & benioini, ac ladani an. ʒ. ij. thuris maſtich. baccarum lauri, & iunip. contuſ. an ʒ. j. ſummit. maior. lauend. anth. ſal. abſinth. an. M. j. flor. anth. ſal. & ſtœch. an. p. j. fiat omnium puluis craſſior pro ſuffitu aurium per infundibulum. Laudant practici noſtri olea ſimplicia, vt anethinum, iuniperinum, amygdalar. amar. è cumino, & therebentina, & ſimilia.

Nos tamen balſamum Indicum peruuianum præferendum eſſe exiſtimamus; quare poſt ſuffitum humidum, vel ſiccum immitti poterunt in aures guttulæ illius balſami, & occludi cotone moſchato. Balſamum etiam ſequens artificiale conuenientiſſimum erit.

℞. fol. ſal. maior. pol. mont. ſerpilli, meliſſæ, abſinth. & cardui bened. an. M. j. ſem. fœnic. cumi. garioph. ſpicæ nardi an. ʒ. ij. baccarum lauri, & iuniperi contuſ. an. ℥. ß. Styrac. calam. ℥. j. flor. anth. ſtœch. camæmeli, anethi, bet. an. p. j. decoquantur: ac deinde colentur per expreſſionem in col. ℔. j. adde ſucci raph.

capa

cæparum, maior. & cardui bened. an. ℥. j. vini maluatici ℥. iiij. olei iuniperini, aneth & amygd. amar. an. ℥ ij. aloë è therebent. ℥. j. recoq. omnia fere ad ſuccorum, & vini conſumpt. poſteà occluſa ampulla, bulliant rurſum in balneo Mariæ, vt ſeruetur tandem ad Solis æſtum per paucos dies, ac ita balſamum perfectum, & colatum per ſubtile linteum, ſeruetur ad vſum; efficacius autem erit, ſi addas grana iiij. moſchi opt. denique proprietate confert ius anguillæ aſſatæ, tum etiam pinguedo anſeris, dummodò infarciatur maiorana, ſal. beto. & ſimilibus in decocto balſami expreſſis.

De narium humiditate, ſeu Coriza.

Capvt VII.

Narivm humiditates inter affectus Seniles enumerat Diuinus Senex aphor. vlt. lib. 3. quia Senioribus propter cerebri ſuperfluitates ſemper perſtillant nares. Symptoma hoc à Græcis Coriza dicitur, à noſtris grauedo: definitur autem, crudi & tenuis humoris è capite in nares deſtillatio: vel ex Fernelio, frigida, & pituitoſa fluxio in os ethmoides, eiuſque membranas incidens, ac deinde in nares è partibus, quæ circa cerebrum ſunt, aut è ventriculis eius effuſa.

Obſeruandum autem Corizæ nomen aliquando generaliter ſumi apud Hippocratem in coacis pro catarrho, & ferina deſtillatione è capite prolabente, quæ homines facit tuſſiculoſos, & raucos: atque ita complectitur omnem catarrhoicam repleti capitis expreſſionem: aliàs ſpecialiter, & propriè pro fluxione humoris crudi, & aquoſi in nares, vt declarat Galenus comm. in 6. epid.

A part. 2. licet autem in quacunque ætate humor influens in nares poſſit eſſe non ſolùm pituitoſus, ſed etiam ſalſuginoſus, acris & mordax; in ſenectute tamen ferè ſemper frigidus eſt, tenuis & crudus. Cauſa corizæ in Senibus eſt cerebri refrigeratio; & quod in ventre Senum dicitur diarrhœa; ex vitiata concoctione, in cerebro eorundem coriza appella-
B tur; caloris ſiquidem penuria alimentum pituitoſum non concoquit: facilè autem humor ille crudus in nares decumbit ob patentes, & ordinarios ductus.

Signa humiditatis narium ſenſibus patent: prognoſim autem proponit Hippocrates aphor. 40. lib. 2. raucedines, inquit, & grauedines
C in decrepitis non matureſcunt: ratio eſt, quia Senilis ætas ob caloris indigentiam, & imbecillitatem inepta eſt ad humiditates frigidas concoquendas; ac proinde cum pepaſmi difficilia principia ſint initio ſenectutis; fit vt deinde paulatim eatur ad extremam cruditatem in decrepitudine. Addamus ex eodem Hippo-
D crate aphor. 39. lib. eiuſdem, grauedinem in ſenectute ex numero eſſe morborum diuturnorum, ac proinde comitari Senes vſque ad mortem.

Curatio ſi quæ ſit præſcribenda, inſtituenda ratione Diætæ eadem quæ in aliis cerebri, & capitis frigidis affectibus. Quod autem ad remedia ſpectat, leuia purgantia, quæ caput exonerent, prodeſſe poterunt,
E vt & reuulſentia ſuperiùs propoſita; tandemque roborantia, & exſiccantia cerebrum; localia autem erunt ſuffumigia ſicca. De quibus omnibus ſatis, ſuperque iam actum eſt.

De vacillatione, caſu & defectu dentium.

Capvt VIII.

LIcet diuinus Senex mobilitatem, caſum, & defectum dentium inter affectus Seniles non reponat; quia tamen affectiones ſunt Senibus familiares iuxta ſapientiæ oraculum ſuperiùs explicatum: otioſæ, inquit, erunt molentes imminuto numero; ideo de confirmatione dentium, & prohibitione caſus eorundem, tum etiam de repoſitione poſt caſum agere hoc loco non videtur à ratione alienum: tanta ſiquidem eſt dentium neceſſitas, tum ad loquelam, tum ad ornatum, tum potiſſimùm ad maſticationem, & ad promouendam chiloſim, vt illis deficientibus, aut non molentibus ob vacillationem, œconomiam naturalem paulatim corruere neceſſe ſit. Porrò amittere dentes in ſenectute candorem, & ſplendorem, raros etiam, ſcabros, exoſos, putidos & ferruginatos, ac roſtratos fieri ob ætatis vitium; ac deinde vacillare & cadere, experientia teſtatur: mobilitatis autem & caſus licet multiplex poſſit eſſe cauſa, tamen in ſenectute accuſare potiſſimùm oportet; primò priuationem humoris natiui, deinde deſtillationem, cuius proprium eſt excauare, relaxare, & ab alueolis exturbare dentes: hinc enim fit, vt nerui qui in eos implantantur, à natura ſua cadant; rari autem ante caſum euadunt dentes in ſenectute, vt declarat Scaliger exercitatione 271. quia cum ad faſtigium latiores ſint, & continua attritione decreſcant; hinc fit, vt ad exilitatem redacta extremitas longitudinis plus à ſe in-

A uicem poſteà diſtent. Signa iſtorum affectuum oculis patent: cùm autem neceſſitas dentium ex ſuppoſitis appareat, omni arte conſeruandi erunt, licet illud difficillimum ſit in ſenectute. Quare præſcripta Diæta conuenienti, qui vacillant firmandi erunt: quòd ſi deficiant, reponendi erunt artificiales ex ebore confecti, dummodò poſt caſum alueoli B pateant, nec gingiuæ induratæ ſint.

In vitæ regimine abſtinendum erit ab iis quæ dentibus nocent, vt ſunt lacticinia; dulcium, præſertim ficuum, & calidorum vſus, frigiditates etiam; liquidis etiam alimentis vtendum erit; aduertendum etiam ne nimium moueantur qui vacillant dentes, vel os colluendo, vel digitos, C aut ſtylum inferendo, aut quouis alio modo tractando, vt linguæ vehementiori contactu, maſticatione & attritu cibi durioris. Quidā ex neotericis vinciendos eſſe filo ſerico, aut lineo vacillantes dentes exiſtimant, vt firmentur, & coniunctim hæreſcant: ſed non video qua ratione commodè, & ſecurè illud fieri poſſit. D Quare ad alia remedia confugiendum: eorum autem quædam leuiora ſunt, quædam efficaciora; ſed cauendum ne hæc aut nigredine fœditatem inferant, vt galla mallicorum, quod turpe eſt, aut ſtupefaciant dentes, vt alumen, olea vitrioli, & ſulphuris gargariſmatis mixta, quod moleſtum eſt.

Collutio oris ex vino tepido E manè, ſerò, & poſt ſingulos paſtus dentes conſeruat, dummodò leuiter tergeantur cum portione ſpongiæ calamo inhærente, aut cum linteolo vino tincto. Sequentia etiam gargariſmata, pulueres, & opiatæ laudantur.

℞. Maſtich. ℥. ß. coq. cum ſuff. quant. vini pro gargariſmate.

℞. mir

℞. mirrhæ, & maſtich. an. ℥. ß. roſ. rub. p. j. coq. in æquali quantitate aquæ, & vini; ac deinde addito pauco oleo oliuarum foueantur dentes, ac gingiuæ.

A

℞. rad. biſtortæ, & quinque folij an. ℥. ß. ſpongiæ bedegaris ʒ. ij. garioph. ʒ. j. ſummit. lentiſci & ſumach. an. M. ß. coq. cum vino & aqua ferrata.

℞. ligni lentis c. ℥. j. ſummit. eiuſdem cum granis M. j. coq. pariter cum aqua & vino.

B

℞. dentis apri, & cornu cerui vſti an. ʒ. ij. rad. cyperi & iridis Florentiæ an. ʒ. j. gallarum, thuris, ſtyracis calam. ſumach. balauſt. an. ℈. j. aluminis ℈. ij. roſ. rubr. ʒ ß. fiat omnium puluis pro leui fricatione dentium; abluendo poſteà os cum vino vel ex eodem puluere cum oxymelite, fiat opiata pariter admouenda.

Quòd ſi deficiant dentes, reponendi erunt eburnei à perito artifice. Atque hæc de morbis capitis Senum ſufficiant. Iam ad ſecundam Claſſem, quæ de affectibus Thoracis agit, veniendum.

FRANCISCI RANCHINI, TRACTATVS DE MORBIS SENVM.

SECVNDA CLASSIS,

Morborum Senilium particularium.

SECVNDA Claſsis Sectionis iſtius de morbis Thoracis, qui Senes ſæpiſsimè exercent, tractat: eiuſmodi autem ſunt ſecundum Hippocratis & Galeni doctrinam, difficultas reſpirationis, deſtillatio tuſsim inferens, & cordis exſiccatio. De quibus ſigillatim agendum.

De Diſpnæa, ſeu ſpirandi difficultate.

CAPVT PRIMVM.

VT facilis, libera, & placida reſpiratio, quæ in moderatione inſpirationis conſiſtit; atque vnicuique naturæ, & habitui

C

conſentanea eſt, præclarè facit ad ſalutem, & ad vitæ conſeruationem; ſic ſanè difficilis, coacta, & violenta, potiſſimùm quæ cum anhelatione, ſuſpiriis, & ſibilo, ſummáque Thoracis contentione apparet, terrifica, & calamitoſa videri debet. Licet autem in quacunque ætate difficultas reſpirationis morbifica contingere poſſit; affectum tamen eſſe Senibus familiarem, & inter Seniles

D

morbos primatum obtinere, declarat diuinus Senex aphor. vlt. lib. 3. & quamuis diſpnœa, vt nominis ratio indicat, ſe habeat vt genus ad omnem difficilem reſpirationem; ſiue leuior ea ſit, ſiue vehementior cum anhelatione ſuſpirioſa, vt aſthma; ſiue vehementiſſima non ſine ſuffocationis periculo, vt orthopnæa, qua qui laborant, non niſi ceruice erecta ſpirare poſſunt: tamen Hippocrates diſpnœam tantùm proponit in eo aphor. id eſt, leuiorem ſpirandi difficultatem, quæ ſine ſonitu, & ſibilo eſt; & quæ ab aſthmate, & orthopnœa, teſte Galeno variis in locis, ſecundum magis & minùs diſtinguitur. Ratio apparet, quia licet tum aſthma, tum orthopnœa Senibus contingere poſſint; tamen ſi accidant facilè, & leui de cauſa, occumbere neceſſe eſt. Porrò diſpnœa affectus eſt ſymptomaticus; deprauatus ſcilicet reſpirationis motus, non autem à vitio facultatis primariò dependens, vt in apoplexia; aut ab interuentu alterius morbi, vt in angina & pleuritide; aut ab aucto vſu cauſæ finalis, vt in febribus ardentibus, aut peripneumonia; ſed ab obſtructione pulmonum ob craſſam, viſcidam, & flatuoſam pituitam, bronchiis eorum, & aliquando etiam arteriis, & venis incluſam: hinc enim accidit, vt pulmo grauis, & contumax factus trahenti thoraci morem non gerat: vnde difficilis reſpiratio; in inſpirando protenſa, cùm aër ſubingredi facilè non poſſit ſubſtantiam pulmonum; & in expirando coacta, cùm vapores fumidi vix egredi poſſint.

Obſeruandum autem ex Galeni doctrina, humorem obſtruentem pulmones in Senibus aliàs localem habere in ſubſtantia pulmonum generationem, dum per ſinaſtrimum ob concoctricis langorem, & expultricis imbecillitatem ſenſim colligitur, & accumulatur: neque enim ſatis firma habent latera Senes ad excluſionem ſuperfluitatum; aliàs à cerebro pituitoſis humoribus referto influere in capacitatem thoracis. Hîc autem cum Senum tantùm vitia inquiramus, reliquas difficilis reſpirationis cauſas, naturales & aduentitias omittimus.

Signa diagnoſtica diſpnœæ ſunt, crebra, & velox reſpiratio ſine febre: quòd ſi cum ſonitu appareat, aſthma erit. Secundò pulſus paruus, & frequens: Tertiò tuſſis ferè aſſidua: Quartò pectoris grauitas cũ torpore totius corporis. Inter prognoſtica, certum eſt diſpnœam moleſtiſſimum eſſe affectum, vixque curabilem, in ſenectute præſertim, ſi contumax euadat; tum quia affectus ex frigidis pulmonibus orti ſecundùm Galenum non admittunt concoctionem in ea ætate, tum quia Senes cerebrum habent humidiſſimum, debiliora latera, pulmones etiam frigidiores, fractos & langueſcentes ob continuum motum per totum vitæ præcedentis decurſum.

Curatio diſpnœæ.

CVratio diſpnœæ eadem ferè inſtituenda, quæ in tuſſi ab obſtructione pulmonum orta; vtráque ſiquidem affectio ab iiſdem quaſi cauſis dependet, & eadem remedia indicat; quinimò difficultas reſpirationis fere ſemper tuſſim comitem habet. Victus ratio hæc conuenier, aër lucidus, tenuis, perflatus, purus, calidus & ſiccus eſſe debet, cùm moderatione tamen; pluuioſus, auſtrinus, aut nubiloſus vitandus: fugiendi radij ſolares, & lunares; alimenta tergentia, lenientia, incidentia, & mellita, concoctúque facilia

impe

imperanda; cruda verò, excrementitia, flatulenta, & frigida, tam actu quàm potentia; astringentia etiam, & auſtera cùm meatus intercipiant, euitanda: vita frugalis eſſe debet, & cœna perpetuò parcior prandio; panis biſcoctus cum aniſo & fœniculo conditus; vinum concedatur non generoſum, & vaporoſum; ſed tenue, & vetus horis duabus ante paſtum cum aqua infuſum; tum etiam ptiſana, melicratum, decoctum etiam chinæ cum ſaccharo, ſi ſtomachus ferat, carnes generatim potiùs aſſæ quàm elixæ eſſe debent; ratione tamen ætatis panatellæ, gelatinæ, iuſcula & carnes inciſæ, ac cum iure paratæ; oua ſorbilia conuenient, piſces fugiendi; æſtate tamen parui, & ſaxatiles concedantur; lacticinia, & legumina nocent: inter olera laudantur mentha, hyſſopus, cerefolium; abſtinendum à fructibus horeis: ex ſiccis conueniunt paſſulæ, ficus, nuclei pinei, piſtacia, tum etiam pyra, mala cotonea cocta cum ſaccharo poſt ſingulos paſtus; aniſi & fœniculi ſemina condita ad cochleare vnum conferunt: exercitatio moderata ſit ante cibum ſine vehementi motu; quia auget reſpirationis neceſſitatem; frictiones leuiores pectoris & extremorum cum linteolis calidis proſunt; animi pathemata quę ſanguinem & ſpiritus ad cor rapiunt, vitanda: ſomnus mediocris eſſe debet, non longus, & profundus, ac ſtatim à paſtu; dormiant autem Senes elato capite, & ſuffitu communi vtantur pro operimentis capitis. Remedia diſpnϾæ ſi a fluxione oriatur, inſtituenda erunt ratione cauſæ antecedentis, vacuantia, reuellentia, deriuantia; nō omiſſis tamen quæ caput roborant, & ſiccant: ratione cauſæ coniūnctæ, præſcribenda erunt præparantia, expurgantia, reſiccantia.

A Vacuantia ratione cauſæ antecedentis erunt vel pilulæ, vel tabellæ diachartami, vel manna cum priſana poſt præmiſſum clyſterem mollientem, laxantem, & carminatiuum.

℞. pilul. de agarico ℈. ij. gummi ammoniaci ℈. j. ſulph. triti vel flor. ſulph. ℈. ß. cum ſucco tuſſilag. fiant pilul. 7. deauratæ deuorandæ horis tribus poſt med. noctem.

B ℞. electuar. diacarth. ℥. ß. diſſoluatur cum iuſculo, & exhibeatur.

℞. mannæ calabr. recentis ℥. j. ß decocti pectoralis laxatiui, aut priſanæ q. ſ. fiat potio.

Reuellentia, & deriuantia erunt frictiones tum pectoris, tum lumborum, & partium inferarum, veſicatorium, cauterium ceruici admotum,

C errhina; non autem maſticatoria, quià trahunt ad partem affectam. Neque hîc omittenda quæ caput, & cerebrum roborant, atque exſiccant; cum inde pituitoſi humores influant. Eiuſmodi ſunt ſuffumigia, puluis capitalis & ſimilia, de quibus ſuprà.

Ratione autem cauſæ coniunctæ influxæ à cerebro; aut in ipſis pulmonibus per viam congeſtionis col-

D lectæ, quæ humor eſt craſſus, glutinoſus, firmiter hærens, & flatuum ferax: præſcribenda erunt incidentia, & tergentia; non tamen nimis calida & ſicca: deinde lenientia, & diluentia, vt humores illi craſſi meabiles reddantur, qui eos præſtant affectus. Simplicia varia ſunt, vt radix helenij, ſchylla, liquiritia, iris, tuſſilago,

E pulmonaria, ſcabioſa, betonica, hyſſopus, cerefolium, praſſium album, ſatureia, paſſulę, iuiubę, flo. ſalu. anth. violarum, pulmo vulpis, decoctum galli antiquioris, flos ſulphuris, mel, ſaccharum; ſemina aniſi, fœniculi, anethi, ad flatus diſcutiendos, & ſimilia; ex quibus omnibus parari poſſunt decocta, ſyrupi, melicrata,

eclegmata , electuaria.

℞. rad. helenij & liquirit. raſ.an. ℥.j. fol.pulmonariæ , fœnic.tuſſilag. pimpin.beton.ſcabioſ.cap.ven.an.M. j.ſummit. praſſij albi,hyſſopi, origani, ſatureiæ,an.M.ß.ſem.aniſi,fœnic. alth.dauci,bombacis,an. ℥.ß. paſſul. iuiub.& ficuú an. par.iiij. hordei integri flor.viol.anth.an. p.j. decoq. in hydromel.fiat apozema pro quatuor doſibus matutinis capiat , addita manna calabr.in prima , & datis pilulis præſcriptis finito apozêmate.

Quod ſi Senes robuſtiores ſint, ſequens decoctum conuenientiſſimum erit : quia attenuat, incidit,& terget humores craſſos pulmonibus adhærentes.

℞. ligni ſancti ℥.vj. liquirit.raſ.℥. j. infundantur per vigintiquatuor horas in ℔.vj. aquæ fontis addendo ſub finem coctionis ſummit.hyſſopi, tuſſilag.& praſſij albi an.M.j. paſſul. par.iiij. flor. viol.anth.an.p.j.deinde colentur per manicá Hipp. addendo mellis opt. ℥. vj. recoq. leuiter ad mellis purificationem ; & fiat quaſi hydromel.de quo capiat ℥.vj. ſingulis matutinis per octo dies præmiſſa purgatione præſcripta.

Syrupi laudantur de hyſſopo , & tuſſil. de praſſ. de liquir. oxymel. ſchylliticú:& inter eclegmata looch. de pino, tum etiam ſanum & expertum, vel ſequens.

℞. Succi depurati per ebullitionem,tuſſilag. ſcab. pulm.& caulium rub.omnium ℥. ij. mellis electi deſpumati ℥. iij. pul. ireos florent. ʒ. j. pulm.vulpis præparati ʒ. ij. penidiarum ℥.ij.fiat looch.vtatur cum baculo liquirit.ſenſim lambendo. tabellæ diaireos addita guttula olei de aniſo, vel flor. anthos admodum laudatur. Hiſce & ſimilibus remediis præparatus & meabilis factus humor ille craſſus & contumax in pulmonibus A contentus, expurgandus erit ſequentibus potiſſimùm ex Dioſcoridis, Galeni,Meſuæi,& omnium ferè Medicorum conſilio,decocto galli antiquioris; cùm ſuſpiriis , aliiſque pulmonum affectibus ſit conuenientiſſimum ; purgat ſiquidem , & abſtergit ob nitroſam, & ſalſam ſubſtantiam.

B ℞. gallum antiquum virgis irritatum,& flagellatum, tum decolatum, & à viſceribus poſt deplumationem repurgatum ; abluatur vino albo , & ſequentibus infarciatur.

℞. rad. helenij, & liquirit an.ʒ.vj. ſem. carth. contuſi,polypodij querc. & turbith gummoſi an.℥.j.aga.troch. & tartari albi an.℥.ß. fol. ſcab. tuſſilag. mercurial.maris, hyſſopi, praſſij C albi,pulm. & capill. veneris an.M ß. paſſul.& iuiubar.an.p.iiij.ſem.anethi & aniſi, an.ʒ.ij.flor.viol. & anth. an. p.j. immittantur in galli præſcripti ventrem , coquantur in aquæ ſufficienti quantitate ad putrilaginem; poſtremò colentur.

℞. prædicti iuris ℥. vj. oxymel. ſchyll.℥. ß. capiat mane per ſpatium D octo dierum.

℞.thereb. venet.ſucco tuſſilag.aut ſcab.lotæ ℥.ß.ſtyracis pinguioris ʒ.j. cum pul.liquirit.fiat bolus, capiat ex cochl. cum ſyr. capilli veneris manè bis,aut ter in menſe.

Multi mellis ſcillitici vſum extollunt cum decocto pectorali , tum etiam looch de ſcilla,& de pulmone vulpis cum vino albo , in quo praſ- E ſium , hyſſopus , ſcabioſa , & ſimilia cocta fuerint, præparati, & in furno poſteà ſiccati; flos ſulphuris,vel cum therebentina , vel cum conſer. flor. anth.præſtantiſſimum eſt remedium: alij aquas ſulphureas naturales commendant ad pulmones expurgandos, & ad pituitoſas humiditates abſumendas:ſed cautè vtendum erit,quia

peri

periculum eſt, ne extenuata corpora Senum nimium exſiccét, & principia etiam vitæ abſorbeant: Ad roborandas autem partes reſpirationi dicatas, præſcribunt multi theriacam, & mithridatium cum decocto tuſſilag. ſcab. & flor. viol.

Neque hîc omittenda externa, quæ relaxant, vt fricationes, & inunctiones thoracis ex oleo iaſmino, anethino, amygd. dulc. liliorum, butyro, & ſimilibus. Sequens etiam linimentum conueniet.

℞. olei iaſmini, & amygd. dul. an. ℥.j. mucag. ſem. altheæ, & fœnugræci extractæ in aqua hyſſopi, vel ſcab. ℥.ij. iris florentiæ ʒ.ij. croci ℈.ß. ceræ q. ſ. fiat linimentum pro pectore calide admouendum poſt leuem frictionem.

Iam ita repurgato thorace, & leuiore, ac laxiore facto pulmone, vtendum erit ſuffumigio leniori ad ſiccandas ſuperfluitates illius; idque tantùm in morbi declinatione, & ſublatis obſtructionibus.

℞. Styrac. calam. maſtich. thur. thereb. ſicc. an. ʒ.ij. ſulph. ʒ.j. ſem. nicotianæ ʒ.ß. fiat omnium puluis pro ſuffitu. Porrò ſi grauior fiat diſpnœa, & in aſthma, aut orthopnœam degeneret, confugiendum erit ad fortiora remedia à practicis noſtris propoſita; iiſque vtendum ſecundùm ætatis Senilis reſpectum.

De fluxione pituitoſa in pulmones cum tuſſi.

CAPVT II.

VT diſpnœa in Senibus à fluxione dependet, ſic etiam tuſſis: accidit autem ob nimiam humorum in cerebro Senum frigidiori, & humidiori abundantiam, A dum ad thoracem, & ad pulmones curſum inflectunt, partéſque illas irritant ad expurgationem: eiuſmodi autem fluxio pituitoſa eſt, vt declarat Galenus comment. ad aphor. vlt. lib. 3. eáque non acris, mordax, aut ſalſa; ſed aquoſa, & inſipida; calidos ſiquidem humores in ſenectute vigere, ætatis temperies, aut conditio B non patitur. Quòd ſi quis obiiciat, deſtillationes, tuſſim, alióſque affectus pituitoſos inferentes non poſſe eſſe morbos Senibus familiares; frigida ſcilicet, & ſicca Senum conſtitutione exiſtente, cùm ex Galeno comment. ad aphor. 2. lib. 6. in ſiccioribus, ſecundùm naturam temperaturis nulla omninò ſuperfluitas manifeſta effluat per nares. Et cùm ex C eodem in arte parua ſignum ſiccioris cerebri ſit excrementorum penuria, contrà humidioris redundantia. Sed reſpondendum eſt, ſiccitatem, & refrigerationem Senum referendam eſſe ad triplicis conſumptionem ſubſtantiæ, potiſſimúmque principiorum vitalium, humidi ſcilicet, & calidi natiui, cùm noſtrum viuere ſit D ſicceſcere; ac inde prouentum humorum in Senibus exoriri, teſte Galeno cap. 2. lib. 2. de temp. partes enim ob reſolutionem caloris naturalis debiliores factæ, alimenta nec concoquere, nec digerere poſſunt: inde ſuperfluitatum congeſtio, & accumulatio in cerebro; cùm non ſolùm priuata excrementa in eo tanquam in ſentina pituitoſi humoris multi- E plicentur, ſed etiam communia ab euaporatione partium inferarum; eſt enim caput veluti tectum ſuperimpoſitum corpori. A deſtillatione igitur, eáque pituitoſa tuſſis in Senibus generatur. Definitur motus concuſſiuus partium ſpirabilium ſtudentium efflatione valida excutere quod noxium, & moleſtum eſt; de-

prauatus autem iſte reſpirationis motus ſymptomaticus non ratione facultatis naturalis, aut animalis; ſed ratione obiecti, cauſæ ſcilicet morbificæ: Vt enim in ſternutatione cerebrum, & in vomitione ventriculus, ad expulſionem rei noxiæ naturaliter mouetur; ſic in tuſſi omnes Thoracis partes reſpirationi dicatæ, tum mouentes, tum deducentes, tum potiſſimùm excipientes, pulmones ſcilicet concitato impetu naturæ conſurgunt, vt efflatione vehementi expellant materiam influxam, quæ vias intercipit & pulmones laceſſit; in eo tamen diſtinguntur, quòd in illis expulſio fit per contractionem, & naturæ tantùm miniſterio: at in tuſſi motus concuſſiuus eſt mixtus, vt & reſpiratio, fitque tum naturæ, tum voluntatis concurſu.

Porrò tuſſis in Senibus aliquando ſicca eſt, vel ob virium imbecillitatem, vel ob tenuitatis humoris effugientis vim, & amplexum facultatis expultricis; vel etiam ob viſcoſitatem, & adhærentiam eiuſdem: aliquando humida, in qua aliquid expuitur; aliàs vehemens, continua, & ab aliis affectibus dependens; aliàs leuis, quæ tuſſicula dicitur periodica, & ſolitaris; aliàs ſympathica, aliàs idiopathica. Hoc loco tamen de tuſſi quæ à fluxione pituitoſa dependet, agimus; ſuáque moleſtia importuna & periculoſa exiſtit: neque enim alias tuſſis differentias, aut cauſas inquirimus.

Signa diagnoſtica manifeſta ſunt: inter prognoſtica autem certum eſt; tuſſim valdè contumacem, noxiam, & difficilem eſſe; cùm vix coctionem admittat in ſenectute, vt nec alij frigidi, & pituitoſi affectus, teſte Hippocrate aphor. 40. Sect. 2.

A

B

C

D

E

Curatio tuſſis.

CVrationem tuſſis breuem, facilémque proponit Diuinus Senex: tuſſiculoſi Senes, inquit, potu vini dulcis tepido, butyro recenti addito ſaccharo, dulcoramentis, condimentis, tum etiam decocto caulium, rubrorum ſcilicet cum ſaccharo, lenibúſque remediis curandi ſunt. Leniora in primis remedia præferenda cenſet, quòd validiora forſan pugnent cum virium- cuſtodia: vinum dulce deinde laudat, quòd ex eodem lib. de Diæta acutorum ſputum efficaciter educat; butyrum etiam, cùm leniat; & dulcoramenta, cùm ſint bechica; tandem decoctum caulium, quòd tergeat. Verùm quia hæc curandi ratio ſterilis mihi videtur, perficienda erit maiori cum apparatu.

Tuſſim itáque à fluxione pituitoſa dependentem profligare poterit Medicus, Diæta, Pharmacia, & Chirurgia; Diæta eadem ferè quæ in diſpnœa præſcribenda cum electione eorum quæ pulmonibus conferre poſſunt; vt ſunt hordeata cum ſaccharo violato, butyrum ſaccharatum, paſſulæ, & caricæ pingues cum ſaccharo, & aqua roſacea leuiter coctæ, iuſculum etiam ſequens.

℞. fol. tuſſil. pulmon. bugl. an. M. j. ſummit. hyſſop. parum hordei integri flor. viol. an. p. ij. paſſul. corinth. p. j. coq. cum carne vitulina & gallinacea; capiat iuſculum perfectè coctum, & colatum manè in lecto per octo dies.

Quod ad ſuffumigia ſpectat, ſi humor fluens tenuis ſit, nec grauis adſit capitis plenitudo, conuenient in principio; in fine verò ſine reſpectu cùm roborent, & ſiccent cerebrum, præſcribi poterunt.

Remedia deinde Pharmaceutica, & Chi

& Chirurgica, quæ tuſſim à deſtillatione ortam ſedant, vel fluxionem, & cerebrum reſpiciunt, vel humorem iam influxum, & patientes pulmones. Illa ſunt vacuantia, reuellentia, deriuantia, ratione humoris fluentis; hæc verò ſiccantia, & roborantia, de quibus in curatione diſpnœæ actum eſt: ſiſtentia tamen, ſeu intercipientia ratione cauſæ antecedentis cum conditionibus ſuperaddi poſſunt: Prima eſt, ſi humor tenuiſſimus cum impetu fluat, & periculum immineat ſuffocationis: Secunda ſi tuſſis moleſtior ſit, & perpetuæ vigiliæ vrgeant: Tertia ſi corpus purgatum fuerit, nec thorax plenus appareat, quod ex oppreſſione dignoſcetur, aut ex libertate reſpirationis: à lenioribus autem, quę per viam aſtrictionis, non autem congelationis humoris fluentis impetum ſiſtunt, inchoandum erit.

℞. Conſ. roſ. antiq. ℥. ij. pul. diatragac. frig. ℥. j. terræ ſig. & boli arm. an. ℈. j. cum mucilag. ſem. cydon. extracta in aqua roſ. fiant orbiculi in ore tenendi. Vel.

℞. gum. Arab. & tragac. an. ℥. ß. ſucci liquir. & ſem. papau. albi an. ℥. j. cum mucilag. ſem. pſyllij extracta in aqua roſ. fiant orbiculi. Vel.

℞. ſyr. de roſ. ſiccis, ſeu myrtillorum & papau. rheas aut vulgaris an. ℥. j. miſceantur, vtatur ex cochl. hora ſomni.

Valentiora ſunt diacodium ſyr. de papau. per ſe datus, pilulæ de cynogl. laudanum perfectè paratum, & ſimilia narcotica, quibus ſobriè vtendum, & cum cautione in ætate præſertim languida; tum quia anacatharſim retardant, tum etiam quia periculum eſt, ne æternum ſomnum concilient.

Iam ita vacuata fluxionis materia, & intercepta, ſi opus ſit, ac illius generatione prohibita per ſiccantia, & roborantia; cauſæ coniunctæ, id eſt, humoris pituitoſi influxi expurgatio promouenda per anacatharſim alterantibus, tergentibus, & expectorantibus; tum ſimplicibus, tum compoſitis; internis, & externis. Horum autem omnium quædam iam à nobis ſuperiori capite propoſita fuerunt; alia verò ſuperſunt præſcribenda. Inter ſimplicia laudantur conſer. roſ. & flor. viol. ſacch. roſ. ſuccus liquir. mel. paſſulatum, ſyr. de tuſſil. de liquir. iuiub. viol. de hyſſ. de praſſ. ſed inter alios ſyr. de pede cati commendatur.

Eclegmata quæ in officinis parantur conueniunt, vt looch de pino, & ſanum, & expertum; idque cum baculo liquiritiæ. Sequens etiam ſyr. compoſitus conueniet.

℞. liquirit. ℥. j. fol. tuſſil. pulmon. ſcab. cap. ven. an. M. j. ſummit. hyſſ. & praſſ. an. M. ß. paſſul. & iuiub. an. p. vj. hord. integ. fol. viol. p. j. decoq. ad ℔. j. diſſ. ſacch. quod ſuff. electu. diaireos ſimpl. ℥. ij. fiat ſyr. ſecundũ artẽ.

In declinatione tuſſis ſi nulla appareat intemperies calida in pulmonibus, ſyr. cap. ven. aut tuſſil. permixtus cum pauca aqua vitæ mirificè anacatharſim promouet. Quidam laudant theriacam cum vino albo; nos tamen in Senibus ambaræ griſeæ vſum præferendum exiſtimamus: illius itaque ℥. ß. cũ decocto paſſul. exhiberi poterit. Neque hìc omittenda ſunt externa quæ leniunt, & dilatant thoracem, atque expectorationem iuuant, vt vnctio ex butyro, oleo amygd. dul. liliorum; & ſimilibus, de quibus ſupra.

De Cordis exſiccatione.

CAPVT III.

IN Senibus vnà cum vniuerſo corpore cordis ſubſtantia ta-

A beſcit, & exſiccatur; quinimò cum cor viuifici nectaris ſit fons, & ergaſterium aliarum partium ſolidarum, extenuationem ab illius arefactione dependere exiſtimandum cenſeo. Porrò licet cordis exſiccatio ab Hippocrate inter affectus Seniles non enumeretur; quia tamen Galenus cap.5. lib. de maraſ. præcipuum Gerocomicæ ſcopum eſſe vult, prohibere ne cordis ſubſtantia adeò exſiccetur, vt tandem agere deſiſtat: Ideo de hoc affectu hic breuiter agendum. Pendet autem eiuſmodi ſiccitas, tum à conſumptione triplicis ſubſtantiæ, tum à reſolutione principiorum vitalium: nec eſt, quòd quis obiiciat, eiuſmodi ſiccitatem naturalem eſſe in Senibus; cùm noſtrum viuere, ſit ſicceſcere: retardandus ſiquidem ad extremum vſque vitæ ſpiritum ſiccitatis illius progreſſus; toties enim Senium prohibetur, quoties cordis ſubſtantia humidior redditur, vt affirmat Galenus lib. de maraſ. Quòd ſi rurſum inſtet aliquis, Galeni authoritate fretus, dum 7. meth. lib. de maraſ. & alibi, irreparabilem eſſe partium ſiccitatem affirmat; tum in febri hectica, tum in ſenectute: Reſpondendum eſt, illud eſſe audiendum de extrema, & conſummata ſiccitate: hectici enim curantur ante tertium gradum, & ſenectus ipſa, teſte Galeno, Gerocomicæ miniſterio ad tempus retardatur. Quare corrigenda erit non ſolùm ſiccior intemperies partium omnium ſolidarum, ſecundùm Galeni præcepta 7. meth. propoſita; ſed potiſſimùm cordis ſiccitas, idque conuenienti victus ratione, humectante & ſubſtantifica, in Diæta Senum generali & peculiari abundè præſcripta; tum etiam remediis roborantibus, & cardiacis. Hîc tamen dubitari poteſt, an alimenta, & remedia humida debeant eſſe potiùs frigida, quàm calida, cùm Galenus 10. meth. cap. 10. vtendum eſſe potiùs refrigerantibus, quàm calefacientibus in correctione ſiccioris intemperaturæ affirmet: ſed dicendum, illud verum eſſe de ſiccitate febrili, quæ refrigerantibus oppugnanda eſt; non autem de Senili: cùm ex eodem 7.meth.cap.7. ſiccitati partium ſolidarum ſi perduret, neceſſariò frigiditas ſuccedat. Remedia verò Pharmaceutica erunt, tum interna, eáque roborantia, & cardiaca, ſimplicia, & compoſita; tum externa, epithemata liquida, & ſolida. De quibus omnibus ſatis, ſupérque in Pharmacia Senili.

De incuruatione.

CAPVT IV.

PRoceritas corporis, inquit Hippocrates aph. vlt. lib. 2. in iuuentute quidem liberalis, & decora; in ſenectute verò moleſta, & paruitate deterior. Ratio manifeſta, quia caput ætatis decurſu cum vniuerſo corpore grauius fit, & deorſum tendit; crura deinde, & pedes flectuntur; vertebræ etiam quaſi relaxantur, & funiculus argenteus rumpitur, vnde incuruatis. Senes enim vix cœlum ſpectare poſſunt, terrámque ferè ſemper intueri cogũtur. Eiuſmodi incuruatio incurabilis eſt; ſi tamen quædam remedia præſcribenda ſint, confugiendum erit ad ea, quæ caput retrahere, pedes roborare, & vertebras in ſitu naturali continere poſſunt.

FRAN

FRANCISCI RANCHINI TRACTATVS DE MORBIS SENVM.

TERTIA CLASSIS.

De affectibus ventris inferioris.

IAM ordinis & doctrinæ ratio ad hiſtoriam morborum Senilium, qui partes naturales exercent, nos vocat: eiuſmodi autem ſunt, ventriculi imbecillitas, inappetentia, cruditas, hepatis refrigeratio cum atonia, alui humiditas, nephritis, ſtranguria, dyſuria: De quibus ſigillatim agendum.

De ventriculi imbecillitate cum inappetentia, & cruditate.

CAPVT PRIMVM.

VT in morbifica ventriculi ἀτονίᾳ non ſolùm appetitus proſternitur; ſed etiam chilificatio vitiatur, & corrumpitur, quaſi deuicta & triumphata illius natura: ſic etiam & in Senili eiuſdem imbecillitate ob longam annorum ſeriem continua actionis ſucceſſione fatigatus, & ferè laſſatus ventriculus, primùm ignauior apparet ad officium, tuncque Senes facilè ieiunium ferunt; quia diſſipatur capparis, nec probè, & perfectè concoquere poteſt ob caloris natiui paupertatem: deinde ſenſim introducta frigidiori intemperie, crudis & pituitoſis humoribus multiplica-

A tis, neceſſitati, & officio reſpondere amplius non poteſt; ſicque paulatim corruit, & labaſcit omnis naturalis œconomia.

Quare apparente ventriculi imbecillitate in lãguida Senum ætate tum ex appetitus, tũ ex chilificationis vitio, omni arte oppugnãda roborantibus remediis, & vẽtriculus in ſua na-
B turali cõſiſtentia retinendus; cùm ab illius partis officio, & neceſſitate totius corporis conſeruatio dependeat. Præſcripta igitur conuenienti victus ratione, quæ appetitum excitet, cruditatum prouentum arceat, ventriculi calorem foueat augeátque, ad remedia Pharmaceutica interna, externáque confugiendum erit. Interna erunt, tum ſimplicia, tum compoſi-
C ta ex aromaticis: compoſita, quia in frigida ventriculi diſpoſitione laudantur; ea autem moderata, & grata eſſe debent; non autem calidiora, ne exiguum calorem natiuum Se-

num depopulentur: talia erunt nux moſchata condita, myrobalani, nuces iuglandes conditæ, conditura liquida corticis citri, aurantiorum & cydoniorum; vinum abſinthinum, cùm tergeat, & appetentiam excitet; vinum canarinum, tum ſimplex, tum ambarizatum; vinum Hippocratites, ſyrup. abſinthij, ſyrupus de menth. aromat. roſ. tabella diarrhod. abb. diatriumpipereum, diacidonium Galeni cùm aromatibus, puluis digeſtiuus, theriaca, & ſimilia. Prudentis itaque Medici erit, quædam ex illis opportunè eligere, & præſcribere ſecundùm Senum naturam, & deſiderium; & ex iiſdem etiam compoſitiones comparare ad eundem vſum. Multi laudant ſequentis aquæ vitæ ſtomachalis vſum, vereor tamen ne calidior ſit.

℞. cinnam. ℥. ß. galang. zedoar. an. ʒ. ij. ligni aloës cal. arom. an. ʒ. j. garioph. nucis moſch. macis an. ʒ. ß. pul. arom. roſ. & diarhod. abb. an. ℥. ß. ſpiritus vini rectificati ℔. ij. vel ſi malis hydromelitis ex rore maio parati parem quantitatem, infundantur per triduum, vt vis aromatum extrahatur, tum colentur addendo miuæ cydoniorum, & ſyrupi de cortice citri an. ℥. ij. inſolentur per menſem; deinde hæc aqua vitæ ſtomachalis ſeruetur ad vſum.

Neque hîc omittenda cenſeo, quæ pituitoſas ſuperfluitates vacuant, & ventriculum familiaritate roborant, vt aloë, tum etiam pilulæ à nobis præſcriptæ cap. de purgatione Senum.

Externa remedia ventriculum roborantia iam à nobis deſcripta fuerunt in Pharmacia Senili: ſed prætereà obſeruandum, calorem ventriculi fouere manum admotam, quia calore natiuo roborat vim illius partis, cruditates iuuat, coctionem perficit, & flatus diſcutit: idem præſtant catuli, cati, pulli, caniculæ, ſacculus è molliſſima pluma anſeris paratus, pellis leporis, vulturis etiam; ſi ſtomacho admoueantur, tum etiam balſamum ſequens ſtomachale.

℞. fol. vtriuſque abſinth. menth. an. M. ij. ſchen. anth. roſ. an. p. j. galág. garioph. nucis moſch. ladan. cinnam. maſtich. an. ʒ. ij. ſem. aniſ. & fœnic. an. ℥. ß. decoq. ad ℔. j. in colat. adde ſucci menth. & abſinth. an. ℥. j. vini opt. pintam ß. olei abſinth. ℔. j. recoq. ad decocti & vini conſumptionem; deinde inſolentur per æſtatem, addendo balſami indici peruuiani ℥. ij. ſeruetur ad vſum. Porrò quia ventriculi imbecillitas comitem habet inappetentiam, excitandus erit appetitus, tum alimentis à Galeno lib. de ſanit. tuend. in gratiam Senum propoſitis, tum remediis iam antea à nobis præſcriptis. Quòd ſi cruditates vrgeant, concoquendæ erunt, & ſobrietate vincendæ, tum etiam iuuantibus extrinſecus admotis.

De hepatis refrigeratione, & atonia.

CAPVT II.

VT tres ſunt principatus, quorum dominatu regitur ipſa corporis vniuerſitas; ſic etiam & tres facultates, quarum miniſterio œconomia eiuſdem gubernatur, nutritiua hepatis, viuifica cordis, animalis cerebri; & vt concordia ab εὐκρασίᾳ partium principum, & à facultatum energia, omniúmque conſenſu & conſpiratione laudabili, actionum naturalium, vitalium, & animalium integritas dependet; ſic ab earum, δυσκρασίᾳ, id eſt, diſcordia, ſanitatis & vitæ ruina. Porrò nobi

nobiliſſimæ iſtæ partes principes & earum facultates in ſenectute ob ætatis vitium, & diſpoſitionem varia patiuntur ſymptomata, cerebrum apoplexiam, melancholiam, & ſimilia: cor ſubſtantiæ propriæ exſiccationem, principiorúmque vitalium conſumptionem: hepar etiam refrigerationem, & atoniam. Non mirum igitur, ſi ſubuerſo partium principum imperio, facultatibus quaſi exolutis, & deficiente natura, ſenſim contabeſcat homo; tandémque in languida illa ætate moriatur.

Hepatis igitur, ſicut & aliarum partium principum, vitioſa conſtitutio omnis aduerſæ valetudinis parés: vt enim in illius εὐκρασίᾳ fundamẽtum eſt principatuum, & facultatum vitalium, atque animalium; ſic in eius κακοκρασίᾳ deſtructio: cùm enim ſit ſanguificationis officina, & à ſanguinis influxu partium viuacitas dependeat, diffluat neceſſe eſt, niſi nectare viuiſico, & gratioſi illius humoris perpetuò affluxu reſtauretur. Refrigeratur autem, & marceſcit in ſenectute præſtantiſſima hæc pars, ſummamque patitur imbecillitatem ob caloris natiui reſolutionem; vnde poſtea facultatum ſubminiſtrantium langor; attractrix enim infirmatur, retentrix debilitatur, coctrix ab officio feriatur, ob facultatis hepaticæ exolutionem; retentrix relaxatur; vnde accidit, vt ſanguificatio votis naturæ non reſpondeat; & ita deinde per conſenſum condoleſcunt omnes partes, & exoluta virtute nutritiua, ἀτροφία tandem introducitur cum καχεξία.

Iam verò remedia, quæ retardare poſſunt hepatis refrigerationem in ſenectute, illiúſque robur conſeruare poſt idoneam præſcriptam victus rationem; varia ſunt; tum interna, ſimplicia, & compoſita; tum etiam

A externa: & interna hæc probantur, vinum electum, quia vires recreat, corpus firmum reddit, naturæ vim excitat, diſcordias qualitatum conciliat, & libertatem vaſorum conſeruat. Secundò ex Galeno paſſulæ hepati gratioſæ, eique proprietate ſubſtantiæ conueniunt; quia nutriendo confirmant illius temperiem. Tertiò B abſinthium, tum ponticum, tum potiſſimùm romanum moderata aſtrictione facultates naturales reſolutas retinet, & temperiem parenchymatis conſeruat. Quartò nardus celtica, & indica, mentha Græca, amomi decoctum, ex Dioſcoride. Quintò agrimonia, & cichorij ſucci, & decocta. Obſeruandum tamen hæc potiùs in calida, quàm in frigida hepatis C diſpoſitione conuenire, vt & roſas, corallum, puluerémque triumſant. permiſcenda tamen ſunt cum aliis hepaticis. Multi hepar lupinum probant, & proprietate iuuare credunt; ſed reiiciendum cenſeo, cùm ſit naturæ humanæ infenſum. Denique dulcia hepati amica ſunt: nam dulcibus gaudet alimentis, remediiſque. Quòd ſi quis obiiciat, amara D etiam, vt abſinthium, cichoream, eſſe familiaria: Reſpondendum eſt, tres eſſe ordines hepaticorum; alia enim vires, & robur addunt; alia delectant; alia verò illius vitia corrigunt. Inter compoſita probantur, vinum hippocraticũ, aqua cinnamomi, tabellæ triaſand. tinctura corallorum, quam renouare hepatis temE periem exiſtimant multi; dummodò tamen cum aqua vitæ extracta ſit; non autem cum aceto. Reliquas ſyruporum, tabellarum, aliorúmque mixtorum formulas relinquo Medicorum iudicio deſcribendas. Quòd ſi purgandum ſit, infuſum rhei in decocto cichoreæ, & agrimoniæ, propinandum, cum ſyrupo de cicho-

rea compoſito cum rheo. Tabellæ triaſand.triplicato rheo conueniunt: rheum enim anima hepatis dicitur.

Externa remedia roborantia in Pharmacia Senili cap. de Hepatis conſeruatione fuerunt propoſita.

De alui humiditate.

Capvt III.

Alvi humiditatem inter affectus Seniles enumerat Hippocrates aphor.vlt.lib. 3. Galenus verò in comment. à pituitoſa tantùm cerebri fluxione, vt & oculorum, ac narium humiditates pendere agnoſcit: nos tamen præter fluxionem accuſandam eſſe aliquando, tum ventriculi imbecillitatem, vnde facultatis retentricis relaxatio, tum etiam cruditatem; quando concoctio vitiatur, exiſtimamus. Verùm maior hîc ſeſe offert difficultas excutienda. Hippocrates enim contra ſeipſum præliari videtur, dum diarrhœam affectum eſſe Senilem ſecundùm ætatiuam diſpoſitionem ſtatuit, cùm aphor.20.lib.2. ita loquatur: quibus iuuenibus, inquit, aluus humida eſt, iis ſeneſcentibus exſiccatur, & contrà. Sed dicendum, ex eodem Hippocrate aphor.53. eiuſdem lib. illud non eſſe ſemper vſquequaque verum, ſed magna ex parte; quando ſcilicet cauſæ humiditatis, aut ſiccitatis alui in iuuenibus mutantur: at contrarium in Senibus, verbi gratia, ſi bilis abundãtia ſit cauſa diarrhœæ in iuuenibus, cum excretricis facultatis robore, ceſſant in ſenectute iſtæ cauſæ: & quibus iuuenibus aluus ſicca ob calidam ætatis temperiem, viſcerúmque feruorem, in ſenectute ob refrigerationem & humiditatem relaxatur: Quare ſi Senum aluus humidior ſit, obſeruandum erit, an in-

A fluant à cerebro ſuperfluitates pituitoſæ, an verò in ventriculo colligantur: ſi influant à cerebro, & ſpumoſa excrementa, id eſt, bullata appareant ob permixtionem humiditatis, & flatuum, per multum motum ſecundùm Hippocratem aphor. 30. lib.7. tunc cerebri habenda ratio, vt in humiditate oculorum, & narium,

B prohibendo generationem, exhauriendo fontem reuellentibus, deriuantibus, ſiccantibus, & roborantibus. Quòd ſi ventriculus imbecillior ſit, remediis ſuperiùs propoſitis firmandus erit, & facultas illius retentrix continenda in ſuo officio, aſtringentibus, leuioribus quidem principio; ne quid contra naturam retineatur: deinde validioribus in-

C ternis, externiſque; non quidem frigidioribus; ſed aliis quæ cum aſtrictione foueant, & roborent calorem natiuum ventriculi. Aqua non chalybeata, ſed maſtichina cum vino bibenda: panatellis leuiter coctis, gelatinis, conſummatis, ouis ſorbilibus vtendum; & ab iis omnibus abſtinendum, quæ ventrem relaxant; ini-

D tio paſtus caro cydoniorum condita, aut gelatina eiuſdem exhibenda: denique conueniens Diæta ſpecialis inſtituenda. Remedia interna erunt ſyrupi cydon. grana maſtich. cum ouo ſorbili excepta, & deuorata, diacidonium, myrobalani, nuces iuglandes conditæ, theriaca, & ſimilia, quæ à practicis noſtris proponuntur. Externa verò emplaſtra de maſtich. ca-

E taplaſ. ex carne cidoniorum condita, theriaca, puluere maſtiches, boli arm. & garioph. cum oleo abſinth. & nardino; tum etiam inunctio ex oleo nuc. moſch. cum ladano, & maſtich. Et ſi aliqua lateat impuritas, infuſum rhei cum forti expreſſione propinandum erit; non autem validiora medicamẽta, præſertim ſi adſit

fluxio

fluxio à capite, præſcribi debent; quia traherent humores pituitoſos ad partem affectam.

De Nephritide.

Capvt IV.

Nephritidis ſignificatio duplex eſt in Hippocratis & Galeni doctrina; communis vna, altera verò propria: communis refertur ad omnia renum vitia; qualia ſunt ex Hippocrate inflammatio, dolor circa lumbos, & ilia, calculus, ruptio venæ, vlcus cum ſanguinis, & puris reiectione, mictione, tum etiam effuſio rubræ proluuiei inſtar cuiuſdam ichoris, aſſarum carnium bubularum, aut lixiuij obſcurioris. Hac ratione nephritica medicamenta appellantur, quæ renum affectibus conueniunt: & nephritici dicuntur reſpectu partis affectæ, qui renum morbis tentantur: vnde Hippocrates aphor. 6. lib. 6. vt explicat Galenus in comment. omnia renum vitia τὰ νεφριτικὰ appellat. Propria verò nephritidis ſignificatio ad lithiaſin, id eſt, ad calculum renum referenda eſt: atque ita audiendus eſt Hippocrates noſter, dum Senes nephritidi obnoxios eſſe vitio ætatis ſcribit aphor. vlt. lib. 3. teſte Galeno in comment. Sed hîc iam, & ſcitu, & explicatu dignum videtur; cur Hippocrates 6. epid. Senes ad renalis calculi, pueros verò ad veſicalis generationem magis eſſe procliues ſecundum ætatiuam diſpoſitionem affirmauerit. Verùm reſpondendum, in Senibus maiorem eſſe diſpoſitionem ad calculum renalem, quàm in pueris; Primò quia languidam, & infirmam habent vim renum expultricem cum anguſtia meatuum coniunctam: Secundò quia crudis, craſ-

A ſis, & glutinoſis humoribus abundant: contrà in pueris virtus caloris natiui craſſos, & glutinoſos humores attenuat, & meabiles, ac lubricos reddit: Tertiò meatus amplificat, & relaxat ob mollitiem, & humiditatem partium. Quartò vis renum valida meabiles, & fuſos humores facile in veſicam expellit. Sed ſi ita ſe

B hæc habeant; rurſum hîc quæri poteſt, cur vis illius caloris natiui, quæ in pueris efficacius lucet, & operatur, quàm in Senibus, eoſdem effectus non producat in veſica, ac in renibus; atque ita calculi veſicalis generationem non impediat? Dicendum multa obſtare: nam primò meabiles facti humores in renibus, & in veſicam prolapſi poſt ὕεσιν facilè co-

C agmentantur in veſica, ſanguinis, & carnis experte, aut potiùs in illius vacuitate rurſum craſſi, & glutinoſi facti, facilè cunctando lapideſcunt. Deinde Hippocrates, & Galenus accuſant edacitatem puerorum, tum etiam lactis vitia; quando nutrices ſunt malè conſtitutæ, aut natura, aut valetudinis incuria: inde enim crudorum humorum prouentus, & in-

D craſſatio: licet autem Senum veſica frigidior ſit, quàm puerorum; tamen diſpoſitiones renum præripiunt occaſionem, & materiam; quæ duo coagmentationem lapidoſam in illis facilitant. Obſeruandum autem tum Senes, tum pueros, tum etiam adoleſcentes, & viros, calculo renum & veſicæ laborare poſſe, vel hæredita-

E riæ ſucceſſionis iure, vel ob prauam victus rationem, non autem ſemper ætatis vitio. Iam ex præcedentibus apparet, cauſam materialem ad generationem calculi renalis maximè accommodatam eſſe, crudos, craſſos, viſcidos, & glutinoſos humores, tum etiam ſabuloſam, & arenoſam ſubſtantiam. Quod ad efficientem ſpectat,

ctat., non eſt frigus actuale ; cùm opera naturæ non ingrediatur: ſed caliditas aliquando intenſa, vt in iunioribus, quæ exſiccat & indurat materiam diſpoſitam; aliàs remiſſa, blanda, & tepida, quæ ſenſim concreſcere facit calculos, vt in Senibus apparet, licet aliquando ab accidentaria renum intemperie calidiori eiuſmodi concretio pendere poſſit.

Signa diagnoſtica, tum communia, tum propria ex Hippocrate varia ſunt; id eſt, dolor non vagus, vt in colico dolore, ſed fixus: vbi enim dolor, ibi morbus, teſte Hippocrate: Secundò grauitas circa lumbos, ſeu dolor grauis: nam obſeruandum, dolorem eſſe inflammatorium in generatione calculi; grauem in manſione, dum affixus hæret, cùm ſubſtantia interna renum ſit ferè inſenſilis; poſteà acerbum, & acutum in excluſione: Tertiò vrinæ tenues in principio apparent ob renum obſtructionem; deinde craſſiores, & arenoſa, ac craſſa materia refertæ: Quartò vomitio tum pituitoſa, tum etiam æruginoſa; præſertim dum ab alimento, vel à flatibus inteſtinorum comprimuntur renes: Quintò retractio teſtium cum pruritu in extremitate pudendi: Sextò femoris ſtupor, & ſimilia. Præcipua tamen ſigna à dolore, & ab vrinis petenda. Inter prognoſtica certum eſt, ex Hippocrate aphor. 6. lib. 6. renum vitia in Senibus difficilè ſanari; Primò, ob virium imbecillitatem, & languidam facultatis expultricis virtutem: Secundò ob ætatiuas diſpoſitiones, cùm & meatus habeant anguſtiores, & craſſis, crudiſque humoribus abũdent: Tertiò quia renes continuò excretionis officio deſtinati ſunt: calculi ſiquidem iſti, qui in renibus Senum generantur, potiùs ad humani corporis fabricam diruendam producuntur; quàm ad eandem reparandam aut renouandam. Et ideo à Galeno comment. ad aphor. 40. lib. 2. enumeratur nephritis inter morbos qui Senes comitantur vſque ad mortem.

Curatio Nephritidis.

NEphritidis curatio duplex inſtitui debet in Senibus; vna præſeruatiua extra paroxiſmum, quatenus obnoxij ſunt calculo renum vitio ætatis; altera vera, & perfecta in ipſo paroxiſmo; quatenus ſcilicet calculo, & dolore laborant. Præſeruatiua conſiſtit primò in conuenienti victus ratione: Secundò in ordinario vſu quorundam remediorum, quæ renes leniant, tergeántque, vias vrinæ relaxent, & meatus liberos reddant, materiámque craſſam, & viſcidam ad calculi generationem accommodatam excludant, vimque renum expultricem roborent. In victus ratione abſtinendum ab alimentis quæ crudos, flatuoſos, craſſos, & glutinoſos humores multiplicare poſſunt; vt ſunt legumina, lacticinia, caſeus, piſces molliores, carnes melancholicæ, radicum eſus, caſtanearum, & eiuſmodi, quæ à practicis noſtris prohibentur: vinum tenue bibendum, album depuratum in prandio, rubellum in cœna; Diæta in aliis omnibus moderata eſſe debet, repletio fugienda, cibiſque boni ſucci, & facilis coctionis vtendum.

Remedia præſeruantia varia ſunt, quæ tamen ætati Senili proportionata eſſe debent; id eſt, facilia, leuiora, & grata; vſus butyri recentis ad quantitatem nucis cum hauſtu vini albi, liberat à caculo, renes leniendo, vias lubricando, & deobſtruendo; item vſus vuarũ paſſarum, vel potiùs auellanarũ ad deum vel ſex ante prã-

dium

dium præſeruat à calculo. Sequentia tamen remedia magis probanda, quorum vſum prudentiæ Medicorum committo.

℞. fol. vtriuſque mal. pariet. mercur. an. M. j. fol. ſennæ mund. ℥. ß. ſem. aniſi, & fœnic. an. ʒ. j. decoq. ab ℔. j ß. in colat. diſſol. cath. & caſſ. pro clyſt. an. ℥. ß. thereb. ven. ʒ. iij. mell. roſ. col. ℥. j. ol. liliorum aut viol. ℥. ij. fiat clyſter. iniiciatur ſemel ſingulis hebdomadibus ad ventris impuritatem ſoluendam, renumque libertatem conſeruandam.

℞. caſſ. recenter è canna extractæ ℥. ß. cath. vel diapr. ſol. ʒ. ij. rhei pul. ʒ. j. cum ſacch. aut pul. liquir. fiat bol. cap. ſingul. menſibus poſtridie clyſteris præſcripti, vel potiùs propinetur dilutum caſſię ex decocto fol. ſennę, ſummit. maluæ, & cap. ven. paratum, atque clarificatum, vt dictum fuit cap. de purg. Senum. Therebentina etiam cùm ſit anima renum, ad præſeruationem, vt & ad curationem nephritidis laudatur.

℞. thereb. ven. aqua pariet. vel ſaxifrag. lotæ ℥. ß. cum ſacch. cand. aut pul. liquir. fiat bolus, capiat poſtridie clyſteris, aut purgationis ſingulis quindecim diebus.

℞. cort. rad. eryng. & ononid. an. ℥. j. pul. tunicæ interioris ventriculi pulli gallinacei ℥. ß. ſacch. cand. & liquir. an. ℥. j. ß. fiat omnium puluis, de quo cap. cochl. vnum poſtridie thereb. ſuper bibendo parum vini albi aqua pariet. aut corticum fabarum diluti.

℞. rad. petroſ. & fœnic. an. ℥. ß. cicerum rub. p. ij. fol. cap. ven. dentis leonis & mal. an. M. j. ſem. mel. & cucurbit. an. ʒ. ij. decoq. cum carne gallinacea, & vitulina, capiat iuſculum colatum poſtridie pul. aut thereb. per ſpatium 3. dierum.

℞. caulium rub. dent. leon. capill. ven. & ſummit. maluæ an. M. j. rad. petroſ. vel eryng. ℥. ß. cicerum rub. vel corticum fabarum par. ij. decoq. cum aqua, & multo butyro, paucóque ſale. capiat iuſculum, vt dictum eſt.

Aquæ etiam minerales vitriolatæ præmiſſa purgatione, & præparato corpore, præſeruant à calculo.

Iam in vera, & perfecta curatione, vrgente dolore, & apparentibus certis calculi indiciis, cautè, & prudenter progrediendum: neque enim ſtatim & temerè tentanda, aut molienda calculi excluſio, iuxta regulam; *malum benè poſitum ne moueto.* Obſeruandum ſiquidem, remanere poſſe calculum in cauitatibus renum per decem, imò per viginti annos ſine vitæ periculo, dummodò obſtructio non ſit perfecta, & alteruter renum liber remaneat ad vrinæ tranſcolationem. Quare à leuioribus inchoandum erit, non autem à validioribus diureticis; tum quia obſtructiones augent, dum ſuperfluitates craſſiores ad renes deducunt; tum quia calidiorem intemperiem imprimere ſolent. Impuritas ſi appareat, ante omnia tollenda erit leui purgatione ex caſſia, præmiſſo clyſtere pręſcripto; deinde iuuantibus remediis internis, externiſque vtendum erit, quæ vias renales relaxent, calculum imminuant, atque excludant, flatus diſſipent, & dolores leniant. Interna erunt clyſteres varij, pulueres, aquæ, & ſimilia.

℞. caſſ. & thereb. an. ℥. ß. decocti rad. petroſel. eryng. fol. pariet. vtriuſque maluæ & ſem. fœnic. ℔. j. ß. olei de ſcorpionibus ℥. j. vini albi parum, fiat clyſter, iniiciatur purgato priùs corpore, vt dictum fuit.

℞. olei nucum ℥ iiij. buty. recent. ℥. ij. ſeminis paliuri contuſi ʒ. ij. vini albi pintam ß. fiat clyſter.

Quòd ſi flatus vrgeant cum in-

flatione, & oppreſſione.

℞. thereb. ℥.j. vini albi parum, decocti pariet. maluæ, baccarum iuniperi, & ſem. fœnic. ac flor. chamæmeli ℔.j. olei iunip. ſpagiricè extracti, vel ſem. fœnic. guttulas tres aut quatuor. fiat clyſter.

Ad dolores autem leniendos, viaſque relaxandas, clyſteres ex ſimplici decocto maluæ, pariet. cum oleo liliorum & de ſcorpionibus, vel butyro, paucóque vino albo laudantur. Sed iam ad alia remedia tranſeamus.

℞. thereb. aqua ſaxifrag. lotæ ʒ. ij. vel ℥.ß. pul. diuretici præſcripti ʒ. j. fiat bolus cum pul. liquir. cap. præmiſſa purgatione ſuperbibendo hauſtum vini albi aqua ſaxifragiæ diluti.

℞. rad. raph. in talleolas diſſect. deinde pul. liquiritiæ ℥.j. infund. in ſuffic. quant. vini albi, deinde dentur ℥. iiij. poſt colaturam manè ieiuno ventriculo.

℞. ſem. paliuri, & herniar. ſiccatæ an. ℥.ß. cryſtalli nitri ʒ.ij. tunicæ interioris ventriculi pulli ſiccatæ ℥.j. liquir. ad pondus omnium, fiat puluis, de quo cap. cochl. vnum ſuperbibendo parum vini albi aqua ſaxifragiæ diluti.

Aquæ etiam ſequentes nephriticæ probantur.

℞. vini albi, in quo radices quinque diureticæ & eryngij priùs lotæ, & contuſæ maceratæ fuerint, pintam j. thereb. & mellis opt. an. ℥.iij. ſucci raph. & maluæ an. quart. j. miſceantur, & infundantur omnia ſimul per quatuor dies; deinde diſtillentur in balneo mar. & aqua à phlegmate ſeparata ſeruetur ad vſum. doſis erit cochl. j. aut ij. ieiuno ſtomacho præmiſſa purgatione. Vel.

℞. rad. bardanæ, apij, petroſ. eryng. raph. ſaxifrag. an. ʒ. ij. herbarum

A vtriuſque mal. pariet. creſſonis, herniar. cap. ven. dext. leon. & veronicæ an. M.j. baccarũ iunip. ℥.ij. ſem. mel. cucurb. alchechengi, paliuri, an. ℥.ß. contuſis contundendis, & inciſis incidendis, infundantur in ſuff. quant. vini albi, addendo mellis opt. ℔. ß. thereb. quart. j. deinde diſtillentur in balneo mar. vt ſuprà, & aqua ſeruetur ad vſum. Fortiora, & validiora

B ſunt, ſpiritus therebent. oleum de iunip. ſpagiricè extractum, criſtallus nitri, & ſimilia. Sed obſeruandum, obeſa corpora facile quidem ferre diuretica fortiora, maximéque attenuantia; non autem gracilia, & ſenilia. Externa verò remedia erunt fomenta, balnea, vnctiones, cucurbitulæ. veſica ſuilla decocto fol. pa-

C riet. mal. oleo liliorum, & de ſcorpionibus, paucóque vino albo plena, & regioni doloris admota prodeſt.

Cataplaſma paratum ex fol. pariet. creſſonis, & mal. frixis in ſartagine cum butyro, vel axungia cuniculi, & oleo de ſcorpionibus; addito pauco vino albo, ſi regioni renum admoueatur, dolorem leuat.

D Semicupium ſeu balneum emolliens, & laxans ex decocto vtriuſque mal. & pariet. paratum cum multo oleo, & vino albo, mirũm in modum dolores ſedat, meatúſque relaxat.

Oleum de ſcorpion. ex deſcriptione Matthioli regioni renum admotum calculum frangit, & deturbat.

℞. axungiæ renalis cuniculi ℥. ij. ſucci raph. & mal. an. ℥. j. decocti

E granorum iunip. q. ſ. decoq. lento igne ad conſumptionem humiditatis; deinde cum pauca cera, & oleo de ſcorpionibus fiat linimentum pro regione renum.

Therebentina etiam admota regioni renum confert.

Quòd ſi calculus vreteres ingrediatur, attrahendus erit deorſum,

cucur

cucurbitulis regioni hypogaſtrij, & paulo altiùs admotis.

Horum omnium remediorum, tum internorum, tum externorum vſum prudentiæ Medicorum committo.

De Stranguria.

Capvt V.

Dvplex eſt vrinæ incontinentia; vna iniuſſa, altera coacta, & inuita: iniuſſa apparet, dum mentis labore, aut ſenſus amiſſione ſine voluntatis imperio fluit vrina, quaſi reſoluto ſphinctere veſicæ: atque hæc apud Hippocratē in coacis, & in prorheticis ſuſpecta, imò peſtifera, præſertim in morbis acutis: coacta verò accidit contra voluntatem, dum cogimur laxare clauſtrum muſculi ianitoris, vt in ſtranguria, quæ deprauata eſt vrinæ excretio cum ſtillicidio, dum non pro conſuetudine vrina redditur plena veſica; ſed paulatim, & guttatim cum continua proritatione ad miciendum: quod enim eſt teneſmus in inteſtinis, dicitur ſtranguria in veſica. Contingit autem dupliciter, primò ratione morbi, dum pendet ab affectu veſicę, vt à calculo, vlcere, phlegmone, obſtructione: ſunt enim morbi ſtranguriosi; atque eiuſmodi ſtranguria crudelis eſt, & calamitoſa, vt etiam importuna, quæ per ſympathiam, inflammationem vteri, vel aniam ob viciniam ſubſequitur. Galenus prætereà comm. ad aph. 49. lib. 7. intemperiem frigidam veſicæ cum imbecillitate facultatis retentricis, tanquam cauſam ſtranguriæ agnoſcit. Secundò accidit hoc ſymptoma ob cauſam humoralem affluentem ad veſicam ſine vllo veſicæ morbo, vt dum bilis, aut pituita ſalſa, aut pus permiſcentur cum vrina, illámque acriorem reddunt; vnde proritatio, & quaſi relaxatio virtutis contentiuæ: fit enim tunc mictio ſtranguriosa, vt in vlcere renum, & in catarrho ſecundùm Hippocratem in epid. Porrò licet Senes obnoxij eſſe poſſunt ſtranguriæ ſecundum concurſum illarum cauſarum, tamen vitio ætatis intemperies frigida veſicæ cum debilitate facultatis retentricis cauſa eſt iſtius ſymptomatis: refrigeratum enim cùm ſit veſicæ corpus in Senili ætate, à frigido facilè euincitur: quoniam omnis intemperies ſimilem intemperiem faciliùs admittit, quàm temperata contrariam; Vnde etiam reſoluitur frequenter muſculus ſphincteris in Senibus à frigiditate vigente; ſupponendum etiam eſt aliquando irritamentum quoddam ex parte vrinæ. Signa iſtius affectus à querela, & relatu Senum dependent. Quod autem ad prognoſim ſpectat, certum eſt, ſtranguriam moleſtiſſimum eſſe affectum, & curatu difficilem.

In curatione ſtranguriæ obſeruandum, an pendeat à morbo veſicæ, an ab affluxu acrioris materiæ: tunc enim confugiendum ad ea remedia, quæ huiuſmodi morbos oppugnare, cauſáſque tollere poſſunt: hîc ſiquidem nos intemperaturam frigidiorem veſicæ cum imbecillitate facultatis retentricis coniunctam curandam ſuſcipimus.

Quare ſuppoſita conuenienti victus ratione, infirmitas hæc à frigiditate veſicæ dependens calefacientibus oppugnanda erit; debilitas verò roborantibus corrigenda: calida in primis amica eſſe veſicæ conſtat ex Hippocrate aphor. 22. lib. 5. horum autem omnium alia erunt interna, alia externa: interna clyſteres, potiones, decocta alterantia, iniectiones, & ſimilia.

℞. hier.picræ,& cath.an.℥.ß mellis roſ.col.℥.ij. olei chamæmel.& abſinth. an. ℥. j. decocti fol. orig. calam. mercur. & ſem. fœnic. q. ſ. fiat clyſter.iniiciatur.

℞. elect. lenit.cum hieræ ſpecieb. & cath.an.ʒ.iij. rhei puluer.ʒ j. cinnam.℈.ß.cumpul.liquir.fiat bol.cap. cum artis regimine.

Poſt purgationem decoctum rad. chinæ, & ligni lentiſcini vſurpandum cenſeo.

℞. rad. apios diſſectæ ℥. ij. ligni lentiſcini ℥.j.liquir.℥.ß.infund.in ℔. iiij. aquæ font. per vigintiquatuor horas, deinde coq.ad medias,poſtremò colentur cap.de col.℥. iiij. aut v. mane per octiduum, ac deinde reiteretur purgatio, vt ſuprà. Diuretica ſuſpecta mihi videntur in hoc caſu,licet præſcribantur à practicis noſtris; tum quia irritant naturam, tum quia ſtranguriam augent: roboranda ſiquidem eſt facultas retentrix,non autem ſtimulanda. Quidam ſyrupum ex ſucco millefol.& portul. laudant. Diuinus Senex aph.29. lib. 7. vini potum, & venæ ſectionem probat; dum inquit, vrinæ ſtillicidium vini potio, & venæ ſectio ſoluit: nos tamen vinum,vt alimentum eſt, & remedium in ſtranguria tantùm Senili, quæ à refrigeratione veſicæ & à naturæ imbecillitate dependet, probamus, cùm nulla adſit inflammatio: à venæ ſectione autem abſtinendum exiſtimamus, tum ratione cauſæ, tum ob reſpectum ætatis. Sequens etiam iniectio videtur vtilis & neceſſaria.

℞. fol. dictami,maior.orig. camepyt.polij an.M.j.ligni lentis.℥.j. maſtich.ʒ.ij,decoq. cum ſuff. quant. aq. deinde addito pauco vino rubello colentur pro iniectione veſicæ,dummodò nulla vrgeat acrimonia.

Externa erun,t fomenta, ſemicu-

A pium, vnctiones.

℞. fol. abſinth. vtriuſque maior. polij,dictami an.M.j. ligni lentiſc.℥. j. flor.chamæmel. anth.an.p.j.calam. arom.cyperi an.℥.ß.maſtich. & ladani.an.ʒ.ij.decoq.cum tribus partibus aquæ & vna vini,addita ℥. j. ſtyr.calam. pro fotu hypogaſt. & perinæi cum ſpongiis. Ex eadem materia

B ſemicupium parari poterit,olea conueniunt, balſaminum,chamęmel.abſynth. aneth. & rutaceum.

℞. ſtyr. calam. & ladani an. ʒ. ij. macis maſtic. an. ʒ. j. olei aneth: & chamæm. an.℥.j.cum pauca cera;fiat linimentum admouendum poſt fotum. Hîc etiã obſeruãdum,ad commoditatem Senum & ad importunitatem mictionis leuandam conferre

C vitrea vrinaria oblonga & rotunda cingulo alligata & ſuſpenſa ad receptionem pudendi cum ſpongiola in fundo.

De Dyſuria.

Capvt VI.

D Tria ſunt ſymptomata quæ veſicam, ciſternam illam humanam vrinæ excipiendæ & excernendæ dicatam, in ſuo officio moleſtare ſolent; ſtranguria ſcilicet, ſeu ſtillicidium vrinæ, dyſuria, ſeu difficultas dolorifica in mictione,& iſchuria,quãdo omnino ſupprimitur vrina. Diuinus Senex ſtranguriæ & dyſuriæ tantùm,quæ duo ſunt

E moleſtiſſima vitiatæ mictionis accidentia, ætatis vitio, & diſpoſitione Senes obnoxios eſſe agnoſcit; non autem iſchuriæ, niſi ſub communi cauſarum reſpectu & concurſu. Porrò licet ex eodem Hippoc.aphor.vlt. lib. 3. priora illa duo ſymptomata inter ſe diſtinguantur, & ſeparatim contingere poſſint,tamen agnoſcen-

dum

dum eſt, nonnunquam coniunctim eundem ægrum exercere, quando ſcilicet eadem mictio laborioſa, vel difficilis eſt cum ſtillicidio: quinimò multi ſtranguriam vix eſſe poſſe ſine dyſuria ob irritationem affirmare audent. Definitur autem dyſuria, difficilis & dolorifica vrinæ mictio: neque tamen neceſſe eſt coniunctam ſemper eſſe difficultatem cum dolore, nec ſtranguriam cum dyſuria, licet ambo ſæpè concurrant: ſufficit enim, dummodò aut dolor, aut difficultas adſit, authore Galen. comment. ad aphor. 49. lib. 7. differt autem ſtranguria à dyſuria propriè multis modis. Primò læſione facultatis, quia in illa magis læditur retentrix, in iſta expultrix. Secundò licet in vtráque affectione mictio non ſit libera, tamen magis liberalis eſt in dyſuria, nec ita frequens, cùm ratione temporis, quantitatis & excretionis diſtinguantur: in ſtranguria enim parca manu, id eſt, guttatim & continuò excernitur vrina; quæ in dyſuria non contingunt. Generatur autem dyſuria, cum quis in meiendo laborat, nec votis ſuis mictio reſpondet, vel ob contumaciam muſculi, vel ob infirmitatem facultatis expultricis, vel ob fiſtulæ vrinariæ obſtructionem, vt in tuberculo, vel etiamob inflammationem, calculum, aut vlcus veſicæ. Gal. tamen in Senibus accuſat imbecillitatem facultatis expultricis cum frigiditate veſicæ, à quibus & ſpiritus flatuoſos prodire exiſtimat, & pituitæ viſcidæ abundantiam.

Signa diagnoſtica à difficultate & dolore mictionis petenda. Quod ad prognoſim ſpectat, dyſuria in Senili ætate importuna ob dolores & cruciatus, ſuſpecta etiam, quinimò curatu difficillima. Hîc tamen in gratiam Senum ad ſedanda ſymptomata aggredienda eſt curatio palliatiua, ſi perfecta videatur impoſſibilis. Quare cùm refrigeratio & imbecillitas veſicæ ſit cauſa dyſuriæ in Senibus ex Galen. iiſdem remediis curanda erit, quibus & ſtranguria; calefacientibus ſcilicet, internis & externis, tum etiam roborantibus, vt ſuperiùs dictum fuit; quinimò & vini potione ſecundùm Hipp. aph. 29. lib. 7. non autē venæ ſectione, cùm inflāmatio illius non ſit cauſa: in hoc tamen affectu præſcribenda prætereà erunt; primùm diuretica, cùm facultatem expultricem excitent, & meatus amplificent, obſtructioneſque tollant. Secundò incidentia, ratione pituitæ glutinoſæ, ſi quæ adſit, quæ obſtruat meatum. Tertiò emulſiones & balnea etiam emollientia ad dolores leniendos: denique iniectiones ex lacte, aut alia conuenienti materia. Quòd ſi aliæ cauſæ concurrant, vt calculus, vlcus, tuberculum, ad alia remedia confugiendum erit. Atque hæc de morbis Senum qui partes naturales exercent, dicta ſufficiant: iam de morbis artuum agendum.

FRANCISCI RANCHINI, TRACTATVS DE MORBIS SENVM.

QVARTA CLASSIS,

De morbis Artuum.

SVPEREST iam quarta, & poſtrema Claſsis morborum Senilium, qui extrema corporis, articulos ſcilicet fatigant. Eiuſmodi ſunt tremores manuum, & pedum, atque articulorum dolores: de quibus ordinatim tractandum.

De tremore manuum, & pedum.

CAPVT PRIMVM.

CVSTODES domus humanæ commouentur in ſenectute, inquit ſapientiæ oraculum: illud autem audiendum de manibus & pedibus; quando ſcilicet ob imbecillitatem principij neruorum, vel partium ipſarum, vel corporis vniuerſi contremiſcunt nobiliſſima illa ad vitę cómoditatem maximè neceſſaria cóprehenſionis,& progreſſionis inſtrumenta: tunc enim & excelſa timere ſolent Senes, vt aliàs à nobis dictum fuit, & formidare in via, dum vacillantes progrediuntur, & trementi veſtigio ambulantes, montes aſcendere non audent, baculúmque gerunt ad ſecuritatem. Definitur autem tremor iſte, deprauatus manuum & pedum motus, partim voluntarius, partim inuitus, & coactus;

A ex pari, & mutua contentione facultatis & grauitatis morboſæ partium; facultas enim motrix dum ſub voluntatis imperio attollere manus, & mouere pedes conatur, ſecundum arbitrium, vt conſueuerat, grauitas manum deprimit, & impotentia pedum retardat; ſicque in illa concertatione dum pari magiſterio pugnant inter ſe facultas & contumacia partium, fit motus tremulus. B Diſtinguitur autem tremor à conuulſione, licet in vtroque affectu motus appareat deprauatus; quia tremor fit cum cócurſu voluntatis, non autem conuulſio. Porrò quocunque modo acciderit tremor, certiſſimùm eſt imbecillitatis argumentum, aut corporis totius, aut cerebri, aut partium. C Cauſæ iſtius ſymptomatis generales variæ ſunt: Prima eſt ſpirituum collectio foris intro à motu ſubitaneo, vt in ira: ſic etiam viſo hoſte, aut ſerpente, aut obiecto alio perturbante; tunc enim contremiſcunt partes: eſtque eiuſmodi tremor fugax, nec morbificus: Secunda oppreſſio à repletio

pletione neruorum, quæ fit vel per congeſtionem, vel per influxum, vel per tranſlationem humoris morbifici ad neruos: tuncque huiuſmodi tremor, qui à repletione dependet, vacuatione curatur, vt declarat Galenus comment. in 3. epid. Tertia, virium exolutio, & ſiccitas, quæ pendet vel ab exceſſu, vt à venere, vel ab immodica vacuatione, vel ab ardore febrili; vt dum phrenitis vehemens apud Hippoc. in prorheticis deſinit in tremorem funeſtum, & immedicabilem: particulares verò cauſæ tremoris manuum & pedum in Senibus, pendent ab imbecillitate facultatis motricis contracta ex frigida intemperie totius corporis, cerebri, manuúmque, ac pedum, quam ſenectus vitio ætatis inuehit.

Curatio iſtius ſymptomatis dependet; Primò a conuenienti vitæ ratione, quæ vniuerſum habitum calefaciat, reficiat, & reſtauret; & quę manus, pedes, ac cerebrum ab externa frigiditate tueatur: Secũdò ab vſu remediorũ Pharmaceuticorum, quæ ſuperfluitates pituitoſas tollant, cerebrum, & neruoſum genus roborent; & manus, atque pedes promptiores reddant ad actiones proprias obeundas. Quare ſi plenitudo appareat, vacuanda erit purgatione cum pilulis, vt ſuprà: deinde ſudorificis etiam exhaurienda, quæ ſimul ſenſibiliter reſoluant aquoſitates, & partes neruoſas calefaciãt. Eiuſmodi ſunt balnea naturalia ſulphurea, decoctum rad. ſalſæ parillæ, & apios: prætereà roborandum erit cerebrum ſuffitu, & puluere capitali; tum etiam ſpinalis medulla poſt ſudorem balſamo, aut neruali quodam vnguento inungi poterit. Quod autem ad topica ſpectat, manus lauare oportet ſæpiùs, aut cum aqua thermali ſulphurea calida; aut cum aqua vino calido ſaluiato, vel cum ſequenti decocto.

℞. fol. ſal. roriſm bet. camepyt. maior. an. M. j. decoq. cum aqua & vino pro lotione manuum.

℞. axung. taxi, & cerui an. ℥. ij. olei lumbricorum, & vulpini an. ℥. j. ſucci ſal. beton. maior. ℥. iiij. pul. flor. anth. ſtœch. lauend. ſal. an. ʒ. j. vini rubelli parum. decoq. ad vini & ſucci conſumpt. deinde cum pauca cera, & pauco oleo nucis moſch. fiat linimentum pro manibus poſt lotionem. Obſeruandum etiam, præſeruandas eſſe manus à frigiditate externa cum chirothecis. Denique pedes lauare oportet cum decocto ſequenti.

℞. calam. arom. & cyperi an. ℥. j. ſtyr. calam. ℥. ß. fol. lauri, orig. ſal. camepyt. lauend. an. M. j. baccarum lauri, & iuniperi contuſ. an. ℥. j flor. chamæm. anth. ſal. ſtœch. an. p. j. decoq. cum aq. & vino pro lotione pedum & crurum. Vindemię etiam laudantur, præſertim ſi bulliant cum nerualibus præſcriptis, quia manus & pedes mirum in modum roborant.

De articulorum doloribus.

Caput Vlt.

Senibus ex Hippocrate aphor. vlt. lib. 3. tum etiam ex Galeno cap. 8. lib. 5. de ſanit. tuend. articulorum dolores, vt & alij quamplures affectus Seniles ætatis vitio contingunt. Dupliciter autem illis accidere poſſunt, teſte Galeno in comment. Primò per viam fluxionis, quando ſuperfluitates ad articulos feruntur. Secundò per viam refrigerationis; dum ſcilicet articuli ſicciores, & duriores facti, laborioſos, & dolorificos motus patiuntur. Hic

autem

autem priuſquam vlterius progrediamur, quatuor ſeſe offerunt explicanda ad iſtius ſubiecti intelligentiam, & illuſtrationem neceſſaria: Primum eſt, an per articulorum dolores audire debeamus arthritidem, cùm inter ſe diſtingui videantur: Secundum, an dolores articulorum neceſſariò comitẽ habeãt inflãmationem: Tertium, vnde dolor in arthritide tam acerbus, cùm oſſa & ligamenta propria oſſium ſenſu careant: Quartum, an arthritis reuera morbus Senilis dici debeat.

Quod ad primum dubium ſpectat, quidam vniuerſaliter non differre, ſed tantùm ſpecialiter volunt, ita vt arthritis ſit affectus omnium articulorum; dolor verò quorundam tantùm: vt verbi gratia, manuum, pedum. Alij verò, quorum iudicio potiùs acquieſcendum exiſtimamus, inter ſe diſtingui arbitrantur, ita vt arthritis ſit quidem cum dolore, non autem contrà, cùm detur dolor articulorum ſine arthritide: vt enim non omnis affectio oculorũ eſt ophthalmia, ſed tantùm quæ cũ inflãmatione exiſtit; ſic nec omnis articulorum dolor, niſi abuſiuè, & fuſa nominis ſignificatione, arthritis dici debet: ſed tantùm ille qui ſymptomatum vehementia perenni materiæ affluxu, cruditate humoris, & finatriſmo eſt acerbiſſimus. Laſſitudo ſiquidem dolor eſt articulorum; imò quædam arthritidem repræſentat, nec tamen arthritis dici poteſt; vt nec abſceſſus qui in articulis fiunt cum dolore alterius morbi ſucceſſione. Sic etiam Galenus noſter comment. ad aphor. 16. lib. 3. ſiccitates dolores articulorum excitare teſtatur ſine arthritide, dum poſt conſumptionem humiditatum laborioſos motus pariunt. Sic etiam audiendus idem Galenus, dum frigiditatem articulorum eoſdem la-

A bores inferre ſcribit, ob difficilem ſcilicet motum artuum: neque enim illud audiendum de externa frigiditate cogente, vt quidam voluerunt; ſed de natiua in ſenectute. Quomodocumque autem ſeres habeat, Senibus non ſolùm dolores articulorum, ſed etiam arthritidem ætatis vitio contingere affirmamus.

B Ad ſecundam autem difficultatem dicimus, non in omni dolore articulorũ neceſſariam eſſe inflãmationem; cùm aliquando ex Galeni doctrina non ſolùm à laſſitudine; ſed etiam à ſiccitate, & refrigeratione artuum, aliiſque cauſis oriatur; & cum remedia calida per ſe in variis articulorum doloribus vtiliter admoueri experiamur; veram tamen C arthritidem, quæ à fluxione dependet, comitem habere inflãmationem exiſtimamus: vnde & meritò arthritis à quibuſdam propria articulorum febris dicitur; id eſt, inflãmatio cum doloris acerbitate coniuncta.

Signa ſymptomatica arthritidis, dolor ſcilicet, calor & rubor partium affectarũ inflammationem teſtantur; tũ etiam & refrigerantia me- D dicamenta quæ communiter vſurpantur: neque enim ad repellendum influxum humorum, ſed etiam ad temperandum feruorem admouentur. Hîc tamen quatuor ſunt ſupponenda; Primum eſt, inflammationem latè ſumendam eſſe, ita vt nõ tantùm à ſanguine, ſed etiam ab aliis humoribus, vt à bile, ſero, pituita, fieri poſſit: alterũ eſt, inflãmationis vim pen- E dere à doloris progreſſu, potiſſimùm dum intenditur, cùm ſit cauſa attractiónis humorum; in principio ſiquidem dolor interior vrget ſine ſenſu inflammationis, quæ deinde paulatim augetur ab affluxu, & à coctione humoris, ſenſimque poſteà reſoluitur in tumorem externum,

& eua

& euaneſcit: Tertium neruos & tendines diſtendi quidem,& comprimi, atque admodum incaleſcere, non autem intrinſecus ſecundum ſubſtantiam reuera inflammari, cùm numquam conuulſiones patiantur arthritici,& cùm inflammatio potiùs ſit externa, quam interna: Quartò obſeruandum inflammationem diuerſam eſſe in arthritide, aliquando maiorem, alias minorem, ſecundum variam naturam, & conditionem humorum affluentium, & ſecundùm reſpectum ætatis, temporis, & temperaturæ.

Ad tertium dubium reſpondendum eſt, arthritidem doloris acerbitate eſſe formidabilem, licet oſſa, & eorum ligamenta propriè non ſentiant. Ratio eſt, quia aliæ partes quæ articulos conſtituunt, vt ligamenta communia, nerui, tendines, membranæ, cutis,exquiſitiſſimo ſenſu præditæ ſunt: fit autem dolor,iſque atrociſſimus, dum interior articulorum cauitas repletur: inde enim diſtentio ligamentorum,& compreſſio violenta neruorum,tendinum, & partium vicinarum; vnde manifeſtum eſt, naturam arthritidis in repletione, diſtenſione, & compreſſione conſiſtere; non autem ab inebriatione neruorum, ac tendinum dependere, vt voluit Fernelius; cùm nec reſoluantur, nec conuulſionem patiantur.

Poſtrema ſupereſt difficultas; an ſcilicet arthritis morbus Senilis dici, & exiſtimari debeat. Ratio autem dubitationis pendere videtur, tum à Galeni authoritate, tum etiam à defectu cauſarum. Galenus in primis comment.5.ad aphor. 6. lib. 6. epid. expreſſis verbis articulorum dolores in ſenectute deficere, & conquieſcere ætatis ipſius mutatione pronuntiat: Secundò Senes venere non

A vtuntur, quam quidem vt matrem arthritidis omnes agnoſcunt:& ideò Hippocrates pueros arthriticos dolores non experiri ante venereorum vſum affirmauit: Tertiò ad generationem arthritidis meatuum amplitudo tanquam cauſa inſtrumentaria concurrit, vt notum eſt: at Senes anguſtiores habere meatus ob B corporis refrigerationem,& ſiccitatem declarat idem Galenus comment. cit. Quartò cùm arthritis ſit morbus calidus, & inflammatorius, quomodo dici poterit morbus Senilis, cùm ſecũdùm ætatiuam diſpoſitionem corpora Senum refrigerata appareant, & frigidis, ac pituitoſis humoribus abundent? Verùm reſpondendum eſt, ſecundùm Hippocratis & Galeni C decreta, articulorum dolores ætatis vitio Senibus eſſe familiares, cùm Senilia corpora tum ex præcedenti venere imbecilliora remaneant,tum ex vini meracioris vſu excrementis pituitoſis ſcateant, atque etiam cruditatibus ob caloris natiui paupertatem. Accedit in ſubſidium otium, quod infirmitatem articulorũ parit, D vt teſtatur Hippocrates lib. de articulis. Non mirum igitur, ſi arthritide tententur Senes, cùm cauſæ efficientes,& materiales concurrant; imbecillitas ſcilicet articulorum cum humorum redundantia. Nec obſtat Galeni authoritas; verùm ſiquidem illud eſſe poteſt de arthritide enutrita, à materia calida orta, quæ ante ſenectutẽ humana corpora E longo tempore exercere ſolet;nõ autem de alia quæ in ſenectute tantùm ætatis vitio contingit, & quæ à pituita ſeroſa potiſſimùm dependet: ceſſat enim arthritis illa calida per ætatis mutationem,& conquieſcit; hæc autem excitatur. Galenus tamen ipſe in eodem comment. ceſſationem illam morborum; quos Hippocrates

enutritos appellat, non ſemper veram eſſe fatetur: Quod autem ad anguſtiam meatuum ſpectat; reſpondendum eſt, humores redundantes in corporibus viuentibus ſibi parare vias, dum expelluntur, aut attrahuntur, parteſque diſpoſitæ ſunt ad receptionem; neque ita refrigerata eſſe Senilia corpora exiſtimandum eſt, quin in viridi, & media ſenectute, tum etiam in decrepita articulorum dolores pati poſſint, præſertim cùm à refrigeratione nonnunquam artuum dependeant.

His ita ſuppoſitis, rurſum quatuor ſunt demonſtranda, quæ ad generationem arthritidis, tum in Senibus, tum etiam in aliis neceſſariò concurrere ſolent. Primum eſt, vnde fluant humores; Secundum, per quas vias influant; Tertium, quænam ſit natura humorum fluentium; poſtremum, quæ debeat eſſe diſpoſitio partium recipientium. Quod ad primum ſpectat, elegantiſſimus Fernelius caput tantùm agnoſcit tanquam fontem cuiuſlibet arthritidis; neque à viſceribus humores per venas influere poſſe credit; deinde non per interiores cerebri vias ferri exiſtimat, ſed tantùm per exteriores capitis partes inter ſpatia cutis, & muſculorum ad articulos excurrere ſtatuit; eóque venas à iugularibus externis deductas, tenues & ſeroſas humiditates deponere. Alij à viſceribus, intimiſque ſedibus ſuperuacaneos humores, vt & alibiles, ac naturales per venas, & per meatus partiũ in articulos deſcendere agnoſcunt. Nos verò & à toto corpore in vniuerſali plenitudine, & à capite catarrhoſo; cùm ex Hippocrate ſit fons, & origo omnium fere fluxionum, dum ſeſe in partes inferiores exonerat, tam per exteriores, quàm per interiores vias; & aliquando à viſceri- A bus ipſis influere poſſe humores exiſtimamus. Neque in eo tantùm defeciſſe Fernelium credimus; ſed etiam, dum inſuetum quoddam iter quæritat, ſpretis iis vaſis, ſeu canalibus per quos humorum fluxus, & refluxus fieri ſolet: quis enim concedat à pericranio tantùm fluxionẽ fieri in arthritide; cùm conſtet apud Medicos, validas, & robuſtas partes B deponere ſuperfluitates in debiliores? Quòd autem à viſceribus etiam humores concurrant ad arthritidis generationem, præter Hippocratis & Galeni authoritates experientiæ fides teſtatur; cùm & ſuppreſſioni menſium, atque hæmorrhoidum ſuccedat arthritis, & longis etiam febribus, atque dyſenteriæ: deinde con- C ſtat, nephriticos, & arthriticos dolores mutuas ſibi dare manus, dum ſeſe conſequuntur: nam in nephritide ob renum obſtructionem ſi liberè non effluat ſerum, refluens ad articulos prolabitur, ibique dolores parit. Hinc igitur patet, non ſolùm vnde fluãt humores, ſed etiã per quas vias influant. Obſeruandum autem ad fluxionis facilitatem viarum am- D plitudinem eſſe neceſſariam, ſecundùm Medicorum decreta, cùm cauſæ inſtrumentariæ rationem habeat. Porrò licet in Senibus ob corporum refrigerationem non videatur ita libera, tamen ſufficiens exiſtit ad influxum.

Quod ad tertium ſpectat, humores fluentes ex Hippocratis, Galeni, E Arabum, & Latinorum doctrina, ſunt ſanguis, bilis, pituita, ſerum; rarò, aut nunquam melancholia. Hi autem humores vt plurimum ferè ſemper inter ſe mixti, & confuſi: ſanguinea pura non datur arthritis, cùm nulla ſit ſuppurabilis, licet appareat cum inflammatione ingenti, idque ob partium ineptitudinem, & ſanguinis confu

confuſionem cum aliis humoribus: nunquam enim fit ſuppuratio, niſi à calore partium iuuetur: atque inde apparet Fernelij error, dum arthritidem omnem frigidam eſſe, & à frigido humore tantùm ortam affirmat; cùm præter authoritates omnium ferè Medicorum ſigna, & ſymptomata, quæ arthritidem comitantur, victus ratio diuerſa, variáque hominum conditio ſecundum téperiem, ætatem, conſuetudinem, cœlique, ac temporis ſtatum; denique remedia etiam curatiua variam humorum arthritidem generantium naturam, & qualitatem demonſtrent; Senilem tamen arthritidem ferè ſemper pituitoſam eſſe, & à frigidis, crudiſque humoribus ſero permixtis, & interdum etiam ſanguini, oriri agnoſcimus.

Denique partes affectæ, & patientes ſunt articuli, in quibus imbecillitas eſt neceſſaria; cùm fluxio redundantium humorum fieri debeat in partes debiliores. Imbecillitas autem iſta aliquando natiua eſt, & congenita, qualis eſſe ſolet in iis, qui è parentibus articulari morbo obnoxiis nati ſunt, aut qui laxiora habent ſpatia articulorum: aliquando vitio & errore vitæ contracta, vt per labores, frigus, venerem, bacchum, crapula.

Iam ex præmiſſis iſtis fundamentis patet, quomodò fiat arthritis, & à quibus cauſis pendeat illius generatio; diſtinguitur autem omiſſis aliis differentiis, quæ à tempore, materia, ætate, duratione, Senilibúſque circunſtantiis deſumuntur, ſecundùm articulorum varietatem: nam quæ omnes occupat artus, dicitur arthritis; quæ in manu fit, Chiragra appellatur; quæ in genu gonagra; quæ in pede, podagra; quæ in coxa, iſchias: & ita de aliis ſpeciebus, quæ in maxilla, iugulo, ſpina, humero, cubito apparent; quarum vnaquæque propriam habet denominationem. Vnde patet Fernelij defectus, dum tres tantùm arthritidis ſpeciales differentias agnoſcit. Porrò obſeruandum, in manibus, & pedibus frequenter; raro autem in aliis articulis arthritidem, præſertim pituitoſam, & à craſſa, viſcoſáque materia ortam, tophoſam, ſeu nodoſam euadere; quando ſcilicet indureſcunt humores, vel vitio ſubſtantiæ, vel intempeſtiuo remediorum calidorum vſu; túncque diſſiliunt articuli, diſtorquentur, & pereunte motu incurueſcunt.

Signa arthritidis varia ſunt, quæ cauſam materialem demonſtrant ex ſymptomatum varietate, & remediorum iuuantium, ac nocentium ratione; tum etiam ex prægreſſa Diæta, ætate, tempeſtate anni petenda. Arthritis biliosa, & ſanguinea vt acutior, ita breuior; pituitoſa autem diuturnior; nodoſa verò in Senibus ex Hippocrate 2. proret. humana arte non eſt curabilis. Quod autem ad prognoſim generalem ſpectat, ſupponendum ex Galeno comm. ad aphor. 40. Sect. 2. arthritidem, & nephritidem ex eorum morborum numero eſſe, qui Senes comitantur vſque ad mortem.

In curatione arthritidis Senilis aduertendum ante omnia, an dolores articulorum à refrigeratione tantùm dependeant ſecundùm Galeni mentem. Illud autem dupliciter contingere poteſt: Primò à frigoris externi violentia; ſic Galenus lib. de fracturis, vehemens frigus dum ſubitò cogit, dolorem efficere ſcribit. Sic etiam idem Galenus coxendicum dolorem à frigore fieri, & remediis impenſè calidis curari teſtatur: Secundò ob reſolutionem caloris nati-

ui, humidique conſumptionem: ſic enim articuli in Senibus frigidiores euadunt, túncque articuli ab externo frigore vi præſeruandi, & poſteà diligenter roborandi, externis potiſſimùm remediis, calidis ſcilicet, & nerualibus: eiuſmodi erunt fomenta, olea, vt chamæmelinum, de ſpica, de ſtyrace, balſama, aquæ thermales ſulphureæ; vſus etiam vinaceorum, & ſimilia cap. de tremore pedum, & manuum propoſita; intrinſecùs etiam conuenient theriaca, mithridatium.

Quòd ſi à fluxione pendeat arthritis, duplex curatio inſtituenda; vna prophylactica extra paroxiſmum, quæ Senes à fluxionis recurſu, & ab immanitate dolorum præſeruet: altera curatiua in paroxyſmo, quæ dolores aut tollat, aut demulceat. In præſeruatione tria agenda ſunt; humorũ prouentus inhibendus, iam producti, & redundantes vacuandi; Tertiò imbecillitas articulorum emendanda, cerebrúmque vnà cum partibus naturalibus roborandum: quæ omnia Diætæ, Pharmaciæ & Chirurgiæ miniſterio perfici poterunt. Quod ad Diætam ſpectat, abſtinendum ab iis omnibus, quæ humores pituitoſos in ſenectute multiplicare, vel commouere, atque articulos debilitare poſſunt: eiuſmodi ſunt venus, bacchus, crapula, otium, cruda & frigida alimenta, aëris iniurię, animi pathemata; deinde vino ſtomachico ante paſtum cum decocto chinæ diluto vtendum; alui libertas conſeruanda, & vrinarum etiam; exercitatio moderata eſſe debet, vt & reliqua vitæ ratio in vſu ſex rerum non naturaliũ: denique manus, & pedes, ſed potiſſimùm cerebrum ab aëris iniuriis, nocturnis diurniſque præſeruare oportet. Secundò Pharmacia remedia externa, internáque ſuppeditare poteſt; interna erunt purgantia, & roborantia: purgationem multi validam conſulunt, tum quia commotio ſine manifeſta, & liberali vacuatione ſuſpecta eſſe poteſt; tum quia humores ſunt in ſecunda & tertia regione, non in prima; tum quia humor pituitoſus cùm ſit craſſus, viſcidus, leuioribus medicamentis non cedit; tum denique quia natura Senilis languida, multa excrementa ſuppeditat, quæ nec concoquere, nec excernere poteſt.

Nos tamen moderatam purgationem præferendam exiſtimamus, cùm Senilis ætas violentam non ferat: neque enim ita turget materia, vt liberali & præcipiti purgatione opus ſit. Præſtabit itáque ſenſim, & paulatim euacuare, verbi gratia, ſemel in menſe, cùm pilulis de agarico, arthriticis, cochiis recenter diſpenſatis: hæc enim cerebrum exonerant, & pituitoſas ſuperfluitates exhauriunt; tum etiam ſingulis hebdomadibus cum pilulis vſualibus cap. de purgatione Senum præſcriptis. Hîc autem obſeruandum, purgationem ſolemnem præſcribendam eſſe, potiſſimùm circa aduentum veris, & autumni, cùm ex Hippocrate 3. & 6. aphor. tunc temporis arthritici dolores moueantur. An verò præparatio humorum præcedere debeat purgationem, hic dubitari poteſt: Nos in ſolemni tantùm purgatione, veruali ſcilicet & autumnali, cuius beneficio Galenus ſe quamplurimos arthriticis doloribus obnoxios & præſeruaſſe, & curaſſe gloriatur, præparari poſſe humores conuenienti apozemate exiſtimamus, idque hac ratione.

℞. liquir. raſæ ℥.j. fol. yuæ arthriticæ, bet. ſal. primulæ veris, abſynth. pontici, & cich. an. M. j. fol. ſennæ mund. ℥.j.ß. ſem. chart. cõtuſi ℥.j. aniſi & fœnic. an. ʒ.j.ß. paſſul. purg. par. iiij. flor.

flor.anth.ſtœch.ſal. an. p.j. decoq. in hydromelite ad ℔. j. in col. diſſol. mellis roſati colati ℥. iij. fiat apozema clarum pro tribus doſibus matut.

In prima doſi diſſol.elect. lenit.℥. ß.cap.manè;poſt tertiam verò doſim, capiat pilulas ſequentes.

℞.maſſ.pilul.de agar.vel cochiar. & de hermodactylis an. ʒ. ß. malaxentur cum aqua beton.& formentur pilulæ vij. deauratæ, cap. horis tribus poſt mediam noctem leui cœna præcedente, idque finito apozemate.

℞. theriacæ veteris ʒ. j. confect. alcher.ʒ.ß. fiat bol. cap. manè finita purgatione, ſuperbibendo parum vini rubelli diluti.

Multi vomitiones laudant; quia ſtomachum à mucoſis humoribus,& cruditatibus liberant; quia tamen ſubuertunt, & debilitant partem illam coctioni dicatam, reprobandas cenſeo; niſi tamen Senes natura fuerint aſſueti vomitionibus, idque cùm facilitate, & ſine damno. Eas Aautem ciet.aqua Nicotianæ. Conſuetæ prætereà aliæ vacuationes, vt alui, vrinarum, & hæmorrhoïdum diligenter procurandæ; quia præſeruant & ab arthritide, & ab infinitis aliis morbis. Maſticatoria & errhina commodè etiam vſurpari poterũt.

Roborantia interna erunt theriaca, mithridatium, vel opiata aliqua mixta, quæ cerebrum, & partes naturales recreet, tum etiam vſus therebentinæ, cum pul. yuæ arthrit. & beton.

Externa remedia ratione cerebri conueniunt, ſuffitus, cucupha, & ſimilia; ratione verò manuum, & pedum, lotiones & vnctiones neruales. Vinaceorum vſus, ſtuphæ etiam, quia ſeroſitates exhauriunt;dummodò tamen articuli balſamo quodam

A neruali poſt ſudores inungantur. Alij ſequentis lotionis vſum extollunt.

℞. calam. arom. & cyperi an. ℥.j. mirtillorum,& capularum glandium an.℥.ß.fol.camepyth. beton. an. M.j. roſ.rub.& balauſt. an. p. ij. decoq. in aqua ſalita, & fabrorum,addito pauco vino rubro auſtero pro lotione manuum,& pedum.

B Aquæ etiam thermales prodeſſe poſſunt, præmiſſa purgatione, idque tum ratione totius corporis,cùm ſudores moueant; tum ratione articulorum, cùm roborent; ſed magis ſi ex luto cum pul. chamæpyt.bet.mirtill. roſ. ſalis ſulphur. & nitri inungantur artus pôſt ſudores.

Poſtremò quod ad Chirurgica remedia ſpectat, in arthritide Senili C à venæ ſectione abſtinendum; tum ratione ætatis, & virium; tum ratione cauſæ morbificæ, quæ cruda eſt, & pituitoſa: cauteria tamen potentialia ceruici, aut brachio, aut tibiæ appoſita admodum probamus; quia continuò euacuant ſuperfluitates, quæ in corporibus Senum multiplicantur.

D Supereſt iam arthritidis pituitoſæ curatio,quæ poſita eſt in humoris fluentis, & commoti vacuatione,reuulſione,& deriuatione; & in partis afflictæ, quæ fluxionem excipit, & dolores patitur,conſeruatione.Quare præſcripta priùs conuenienti Diæta,moderatè tenui ſecundum virium ſtatum, humor fluens ſeſe offert va- E cuandus, reuellendus, & deriuandus: à purgatione igitur auſpicanda curatio, idque vel cùm doſi pilul. præſcript. vel cum bolo purg. ex elect. lenit.& caſſ.confecto,vel eum tabella diacarth. In iuſculo, aut priſana diſſoluta, idque poſtridie clyſteris. Multi tamen abſtinendum à purgatione volunt, ne motum naturæ à

partibus nobilioribus ad ignobiliores impediamus; quia periculum eſt, inquiunt, ne in recurſu irruant in partes principes, & funeſta quædam inferant ſymptomata. Verum in principio fluxionis, non autem in augmento, vel in ſtatu liberè purgandum, præſertim apparente cacochimia; ne ſcilicet fluxio abundantior partes affectas opprimere, doloreſque diuturniores procreare poſſit: nec pertimeſcendus refluxus, cùm euacuatio ſubſequatur. Cucurbitulæ etiam ad reuulſionem probantur, non autem venæ ſectio, niſi plethora, viriúmque conſtantia ſuadeant, quæ duo vix in Senibus reperiuntur. Secundò ratione humoris influxi, & partis affectæ ad topica remedia confugiendum, habita tamen ratione totius corporis, cùm non niſi poſt vniuerſalia remedia vſurpari debeant: neque enim hîc probandum cenſeo eorum conſilium, qui neglectis localibus præſidiis, Stoicam patientiam tantùm proponunt, cùm tempeſtiuè admota ægrotantes à dolorum immanitate liberare, & articulos firmare valeant. Porrò topicorum variæ agnoſcendæ ſunt differentiæ: quædam enim repellunt humorem influentem incraſſando, vel laxiores meatus cogendo, vel humoris orgaſmum temperando, & ſiſtendo: alia dolorem ſedant; vel quia materiæ feritatem infringunt, & inflammationis ardorem temperant; vel quia cauſam reſoluunt, vel quia ſtupefaciunt: nonnulla diſcutiunt, & digerunt materiam coniunctam, humorem ſcilicet influxum, & impactum: alia denique dolore prorſus ſedato, & materia digeſta, ac reſoluta, imbecillitatem remanentem emendant, & articulos roborant.

Quæſtio iam eſt de repellentibus. Hîc autem in primis ſupponendum, non intempeſtiuè adminiſtranda eſſe in arthritidis Senilis curatione particulari, tum quia materia pituitoſa eſt, tum quia Senilia corpora excrementis ſcatent. Satius enim eſt ex Galeni conſilio comment. in lib. 2. de natura hum. vt humores praui relictis partibus nobilioribus ad ignobiliores ferantur, quàm ſi repulſi in partes nobiles contenderent: deinde notandum, doloris arthritici mitigationem, & reſolutionem à tumore externo dependere, cuius progreſſum repellentia retardant; nihilominus tamen ſi fluxio copioſior irrumpat, & inflammatio, ſeri & ſanguinis etiam affluxu vrgeat, in principio tantùm & initio etiam augméti præmiſſa purgatione, vnguentum roſaceum admoueri poterit cum linteolis oxycrato imbutis, aut mucilago ſeminis pſyllij, & cydoniorum in decocto florum verbaſci, & roſarum extracta; aut oleum roſatum cũ albuminibus ouorum agitatum. Obſeruandum tamen, in coxendico dolore nunquam vtendum eſſe repellentibus ob loci profunditatem; ſed potiùs reſoluentibus, & attrahentibus; vt oleo Philoſophorum, vulpino, de piperibus, & ſimilibus.

Secundò ad ea quæ dolorem ſedant veniendum, ſine ſtupefactione tamen: Narcotica enim ſuſpecta eſſe debent, præſertim in articulis Senum ob ætatiuam articulorum frigiditatem, ex caloris natiui reſolutione contractam. Eiuſmodi autem varia eſſe poſſunt, temperata, & æqualia, partiumque affectarum ſenſum, & temperiem conſeruantia; vt cataplaſma ex mica panis, pulmentum ex radice altheæ, oleum ranarum, & ſimilia; quorum hæc erunt exempla.

℞. medullam panis albi in lacte bubulo, aut ouillo diſſolutam, & infuſam

fuſam cum pauco croco, fiat cataplaſma ſecundum artem.

℞. rad. alth à ligno repurgatæ ℔. ß. ſummitatum mal.& alth.an. M.ij. fol.hyoſciami M. j. florum verbaſci, hypericonis,& ſambuci,ebuli,roſ.an. p.j.decoq.cum aqua, deinde contundantur; & per ſetaceum tranſmittantur;poſtea recoquantur cum lacte ad putrilaginem; tandem ſeruetur hoc pulmentum ad vſum in modum cataplaſmatis.

℞. ranas numero v. lumbricorum terreſtrium in vino albo lotorum ℥ iij.coq. in olei roſ. ſuff. quantitate, deinde oleum colatum ſeruetur ad vſum; Vel.

℞. ranarum fluuiatilium numero xij. flor. ſamb. ebuli, verbaſci, hyperic. roſ. an. p. j. olei roſati completi ℔.j. iniiciantur ranæ in oleum, donec moriantur, tum coquantur,ad carnis diſſolutionem additis ℥. ij. aceti roſ. deinde contundantur, & bulliant rurſum; poſteà coletur oleum, cui adde therebent. ℥. iiij. miſceantur lento igne, & ſeruetur huiuſmodi oleum ad vſum.

℞. mucilag. ſem. alth. & cydon. cum decocto flor. ſambuci, & verbaſci extractæ ℥. iiij. admoueatur cum linteolis madefactis.

Oleum etiam roſatum, in quo præſcripti flores bullierint, laudatur.

℞. olei roſ. & lactis vaccini an.℔. j. coq. cum medulla panis ſiliginei; deinde remotis ab igne adde croci parum cum duobus vitellis ouorum, fiat catapl.ad vſum.

Tertiò ſeſe offerunt reſoluentia diſcutientia, tum etiam digerentia, in quorum vſu prudens, & cautus debet eſſe Medicus; non enim in principio vſurpanda, ſed in medio augmenti, atque in ſtatu; idque cum moderatione, ne reſoluta tenuiori

A parte humorum, calli, durities artuum, & curuitas inducantur; tum etiam ne impensè calefactis partibus affectis, fluxio renouetur,& augeatur. Sequentia ſecundùm Medici præſentis arbitrium vtilia, & ſalutaria eſſe poterunt. Inter olea conueniunt chamæmelinum,anethinum, de ſtyrace: vulpinum ex Galeno præſtantiſſimum inter diſcutien-
B tia, quòd inſigni digerendi facultate polleat. Quidam oleorum vſum reſpuunt, quòd nimium relaxent articulos,& maiorem diſpoſitionem ad arthritidem inducant. Verùm cùm firmari poſſint reſoluta materia, & ſedato dolore, non video quid impediat oleorum vſum. Inter emplaſtra, quod diapalma,ſeu diachalciteos di-
C citur,optimum;vt & ſequentia,quia reſoluunt, digerunt,& roborant, doloreſque ſedant.

℞.ſucci chamæpyt.fol.ebuli,& primulæ veris,mucilag. ſem. alth. an.℥. ij.olei roſati,& vulpini an.℔. ß. vini optimi,decoq. ad ſuccorum, & vini conſumpt. deinde adde ceruſæ ſubtiliter tritæ ℔.j.ceræ luteæ,quod ſuffic.
D fiat empl. ſecundùm artem ad vſum.

℞.cort.rad.alth.℥.iij.fol.ebuli,chamępyt.primulæ veris,beton.hyoſciami cum toto an.M.j.flor.verbaſci,hypericonis,ſambuci an.p.iij. decoq.ad ℔. j. in qua infunde ℥. iij. mucilag. ſem. altheæ & fœnugræci, deinde bulliant hæc omnia cum ℔. j. olei roſ.ad decocti conſumpt.Deinde adde ceruſæ tritæ ℔.j.ceræ luteæ q.ſuff.
E fiat empl. ſecundùm artem ad vſum.

Quidam addunt opij ʒ. ij. obſeruandum autem ex materia vtriuſque emplaſtri parari poſſe telam, quam Chirurgi *gautier* appellant; quæ ſanè commoda, & præſtantiſſima, dummodò tepefacta admoueatur, tum ad ſedandos dolores,tum ad reſoluendos humores.

Super

Superſunt iam roborantia in declinatione ad firmandos imbecilliores articulos vſurpanda. Eiuſmodi erunt fotus ex lixiuio, in quo orig. abſynth.yua,arthritica,flores chamęmeli,roſ.decocta fuerint; tum etiam alia remedia topica, quæ in præſeruatione fuerunt præſcripta.

Poſtremò licet arthritis nodoſa ſit ex Hippocrate in Senili ætate incurabilis; tamen emollientia, detergentia, & abſumentia, ſi tophi, & nodoſitates vrgeant, admoueri poterunt, vt radices cucumeris, & altheæ contuſæ, ac coctæ cum oleo,& impoſitæ: Secundò emplaſtrum ex ammoniaco, vitriolo vſto, & nitro cum maſſa emplaſtri diachylonis magni: Tertiò ſtercus caprinum in oxycrato diſſolutum: Quartò vnguentū ex ℥.ij pinguedinis tauri ℥.j. ſalis vſti,& ℥.j. olei oliuarum;catapl. ex carne limacum, caſeus antiquus acris in decocto pernæ, & ſimilia.

Finis Gerocomicæ.

FRAN

FRANCISCI RANCHINI, CONSILIARII, MEDICI, ET PROFESSORIS REGII, CELEBERRIMÆQVE VNIVERSITATIS Monſpelienſis Iudicis & Cancellarij,

Tractatus de Morbis Subitaneis,

Contra præcipites affectuum, ſymptomatúmque caſus, prompta remedia continens.

PRÆFATIO,

Authoris mentem, & ſubiectum Tractatus declarans.

QVEMADMODVM Imperatores, ingruente, vel indicto iam bello, omnia, quæ ad comparandum exercitum, aciémque inſtruendam, atque ad aggrediendos, propulſandóſque hoſtes, neceſſaria ſunt, parata, rectéque diſpoſita habere conſueuerunt; ac poſteà armis comparatis, factáque militum copia, diligenter proſpicere, ne aut dolo, inſidiiſque circumuenti opprimantur, aut aperto marte, datiſque ſignis vincantur: Sic ſanè Medici, vitæ & ſanitatis humanæ duces, & conſeruatores prudentiſsimi, in exercenda praxi Medica, quæ belli ſpecies eſt, idem obſeruare tenentur; eáque omnia, quæ vel ad conſeruandam vitæ integritatem, vel ad oppugnandos morbos, hoſtes humani generis infenſiſsimos, vtilia eſſe poſſunt, præparata habere; vt ita vrgente neceſsitate, ad arma Medica confugere, & inſeruientes omnes ad opem excitare valeant, omnique arte impedire, ne aut à Subitaneis affectibus opprimantur ægri, aut ab acutis paulò tardiùs iugulentur, aut à diuturnis in languorem deducantur, tandémque tabidè moriantur. At verò licet omnium morborum, ſymptomatúmque curatio Medicis glorioſa eſſe ſoleat; eorum tamen affectuum, qui ſubitò inuadunt

cum ſpectantium ſtupore, vel horrore, & laborantium periculo, victoria immortalem cum admiratione gloriam parere conſueuit. Diuinum ſiquidem eſt, moribundos, & ſemimortuos ab orci veluti faucibus eripere, & rediuiuos, ac veluti de morte triumphantes artis Medicæ miniſterio rurſum oculis viuentium ſubiicere. Iam cùm noſtrum ſit, iſtorum acutiſſimorum affectuum tractatum therapeuticum auſpicari, & contra præcipites morborum, ſymptomatúmque caſus, prompta & exquiſita remedia præſcribere; miſſa, aut ſaltem coarctata Theorica doctrina, præmiſſis priùs curatiuis indicationibus, ad therapiam confugiemus, vt ita in hoc tractatu, tanquam in armamentario, habeant practicæ Medicinæ ſtudioſi, certas, & electas remediorum formulas ad ſedandas morborum tempeſtates, ægróſque ſubleuandos, & conſolandos, in extrema illa vitæ neceſſitate. Eiuſmodi autem Subitanei affectus nobis erunt, apoplexia, epilepſia, vertigo, conuulſio, ebrietas, hemorrhagia liberalior, introitus animalculorum in aures, catarrhus præfocans, ſubmerſio, angina, ſuſpenſio, ſuffocatio à fumo, vel à fungis, vel ab ariſtis, aliiſque rebus præter naturam ingeſtis; ſyncope, ſymptomata, quæ aſſumptionem, aut venenorum calidorum, vt argenti ſublimati; aut frigidorum, vt opij, cicutæ conſequuntur; ictus ſcorpionum, morſus viperarum, malefica cantharidum, bufonum accidentia, peſtis, cordis palpitatio, voluulus, cholera morbus, caſus ex alto, combuſtio, gangrena; Dolor inſignis aut capitis, aut aurium, oculorum, dentium, ventriculi, inteſtinorum, renum, veſicæ, vteri, hæmorrhoïdum, articulorum, tumorum, vlcerum, vulnerum, ſanguinis profluuium per os, per aluum, per vrinas, per hæmorrhoïdes, per vterum, per vulnera; ſuppreſſio vrinæ, vuluæ, & ani procidentia; partus tarditas, vel difficultas, prolapſus inteſtini in ſcrotum, luxatio; & ſimiles, de quibus ſub diuini numinis gratia & benedictione ſigillatim acturi ſumus. Porrò licet iſtorum morborum, ſymptomatúmque exitus vt plurimùm funeſtus eſſe ſoleat; non tamen propterea, tánquam deſperati ſolo grognoſtico relinquendi ſunt ægri; quia meliùs eſt ita conſulente Galeno eos iuuare cum periculo, quàm nullo prorſus adhibito remedio mortis furori committere; hoc námque crudelitatis eſt, illud verò humanæ pietatis. Quare in ancipiti illa pugna, & ad preces, & ad remedia ſimul, & ſemel confugiendum erit; Atque tum Hippocratis, tum Celſi conſilium obſeruandum. Illius, dum extremis morbis extrema adhibenda eſſe remedia, pronuntiat: Iſtius, dum præſtare anceps remedium, quàm nullum experiri, aſſirmat. Addamus quamplures ex prædictis affectibus minimè eſſe exitiales, verbi gratia, epilepſiam, vertiginem, & ſimiles, licet cum ſtupore adſtantium, & terrore inuadant, celerique ſubſidio indigeant. Quod igitur fælix fauſtúmque ſit, nouum hoc noſtrum opus à grauiſſimo, funeſtiſſimóque affectu, Apoplexia ſcilicet aggrediamur.

FRAN

FRANCISCI RANCHINI TRACTATVS DE MORBIS SVBITANEIS.

De Apoplexia.

Capvt Primvm.

APoplexia vera, eſt reſolutio totius corporis in cerebro nata per catarrhum, quo cerebrum ipſum valde oppreſſum, conſtrictumque fatiſcit, & animalitatis principatus collabitur cum repentina motus, & ſenſus priuatione, functionúmque principum vacatione, concluſo ſcilicet, aut ſuffocato, vel diſſipato ſpiritu animali.

Iacent autem apoplectici, fixis, & hiantibus oculis, ſola reſpiratione, & pulſu, in principio, à mortuis diſſidentes; tandémque vincente naturam morbo, ſine pulſu, motu reſpiratione, & ſenſu: túncque explorandum, an reuerà mortui ſint; Primò flocculis lanæ, aut bombacis, & ſpeculo etiam ori & naribus appoſitis: Secundò prouocatione hæmorrhagiæ è naribus cum pilis apri rudioribus: Tertiò ſternutatoriis ex Euphorbio, & pipere confectis: Quartò applicatione cyathi aqua pleni circa regionem cordis.

Quòd ſi nulla vitæ indicia appareant; non tamen propterea aut relinquendi, aut ſepeliendi, niſi poſt biduum, aut triduum; donec fœda A cadaueris expiratio, colórque corporis liueſcens & nigricans, mortuos reuera eſſe apoplexia laborantes demonſtrent: ratio eſt, quia complures apoplecticos, miro naturæ & humorum motu poſt plures dies ſanitati priſtinæ reſtitutos fuiſſe teſtantur authores noſtri; quando ſcilicet natura ſola tranſpiratione contenta B per aliquod tempus vitam conſeruat; vt docet experientia hyemis tempore in ſerpentibus, aliiſque inſectis.

Afficitur autem in hoc morbo cerebrum, & vt pars ſimilaris per intemperiem, & vt officialis per obſtructionem, & oppreſſionem. Cauſa interna humoralis funeſtiſſimi iſtius C affectus, communiter eſt pituita per cerebri ſubſtantiam diffuſa, illius ventriculos replens, atque perfectè obſtruens: aliquando tamen à ſanguine tenui, & craſſo; vt nonnunquam à melancholia cum Hippocrate & Galeno agnoſcimus, pro varia laborantium natura, & ætate; & pro ratione victus, temporis, & conſtitutionis anni.

D Signa apoplexiæ varia ſunt: vel enim præcedunt, & futuram ex diſpoſitione cauſarum ſignificant apoplexiam, vt ætas, corporis craſſities, colli breuitas, vertigo tenebricoſa, cephalalgiæ acerbitas cum grauitate capitis, ſenſuum hebetudo, linguæ hæſitantia, ſomnolentia, bombus &

echo in auribus, partium extremarum ſtupor, tremor in artubus, & ſimilia; quæ ex Hippocratis prognoſticis deſumuntur,accidúntque dum cerebrum repleri incipit, dúmque ſpiritus animalis aut paucus eſt in fonte ipſo, aut liberè non fertur ad ſenſoria,& ad muſculos. Vel præſentem demonſtrant, vt caſus corporis repentinus cum omnium functionum animalium priuatione, remanente tamen pulſu inæquali, reſpiratione coacta,atque ſtertoroſa in progreſſu. Vel diſtingunt ab aliis affectibus, qui analogiam habent cum apoplexia; vt à ſyncope, pulſus, & reſpiratio, quæ ſtatim in principio ceſſare ſolent; ab epilepſia, motus & paroxyſmi ſolutio; à lethargo fębris, inuaſionis modus, motus etiam & loquela cùm acrius excitantur; à caro, reſpirationis libertas; ab hyſterica paſſione, ſexus, & querelæ muliebres: adde, quòd in paroxyſmo audiunt, intelligunt, & reſpondent.

Alia ſunt ſigna, quæ indicant cauſam internam coniunctam, vt pituitam, ſanguinem, melancholiam; temperies natiua, ætas, tempus, regio, ſuppreſſa vacuatio, & humorum dominatus.

Quòd ſi non à primario communis neruorum principij vitio pendeat apoplexia, ſed ex euentu; verbi gratia, interceptione ſpiritus vitalis, cui propter carotidum arteriarum obſtructionem aditus ad cerebrum prohibetur; tunc reſpicere oportet colli breuitatem, & amplitudinem, capitiſque craſſitiem. Si verò à cauſa externa dependeat, vt accidit in vulnere magno capitis, cum contuſione, & fractura, vnde compreſſio, ſigna manifeſta ſunt.

Superſunt ſigna prognoſtica, quæ apoplexiam fortem, vel debilem oſtendunt, ſecundùm maiorem, aut

A minorem reſpirationis difficultatem. Fortis mortifera eſt, quia nullam recipit curationem Medici, aut naturæ; Medici quidem cui prærepta eſt omnis medendi occaſio, atque facultas; naturæ verò, quia victa, & triumphata iacet, nec vllo modo excitari poteſt ad excluſionem cauſæ morbificæ. Debilis verò curabilis.
B Fortem autem & immedicabilem ex Hippocratis oraculis ſignificant; Primò ſtertor perſeuerans, dum magna ſpirandi neceſſitas, in æſtu cordis adhuc micantis, nec tam citò extincti neruorum ſpirabilium vim excitat, & quaſi cogit ad reſpirandum; túncque in propinquo mors eſt: Secundò ſpuma ſtertorem ſubſequens: Tertiò ſudor præruptus à ſpiritus
C anguſtia, non quidem impulſu naturæ per excretionem, ſed per oppreſſionem exortus: Quartò perfrictio, & ſtupor; quia oſtendunt exolutionem vtriuſque facultatis, vitalis quidem in perfrictione, animalis verò in torpore ſubſequente. Debilem verò, & ſalutarem indicant; Primò paralyſis dextra, vel ſiniſtra apparens;
D quia ſeruantur apoplectici, dum materia in cerebri ventriculis contenta vi naturæ tranſmittitur in cerebri ipſius propagines, ſpinalem ſcilicet medullam, & neruos; cauendum tamen à recidiua, cùm ex Hippocrate ſemper funeſta eſſe ſoleat: Secundò ſanguis è naribus, vel humor copioſè profluens ex naribus: Tertiò deglutitionis libertas. Deinde obſer-
E uandum, vaporoſam apoplexiam curabilem eſſe; tum etiam & aliam, quæ ex euentu dependet, cùm liberaliori venæ ſectione ſoluatur. Sed iam ad apoplexiæ curationem veniendum.

Curatio

Curatio Apoplexiæ.

CVratio Apoplexiæ ſtatim nullâque interiecta mora aggredienda, cùm tota ſalutis, vitæque ſpes à medicationis celeritate, promptaque remediorũ perſeuerantia dependeat: neque tamen propterea confusè, & indiſcriminatim præcipitáda auxilia; ſed cũ prudenti feſtinatione, ſecundũ curationes indicatiuas vſurpanda.

Quare laborante in loco lucido, tepidóque collocato, vt ſplendore lucis excitetur faciliùs, & materia etiam foras euocetur, erecta ceruice, & capite elato, vt liberius reſpiret, imperare debet Medicus ea omnia, quæ facultatem naturalem, & animalem valde ſopitam, tum cerebri, tum corporis excitare; ſpirituum animalium exitum ad ſenſoria, aliáſque partes, & vitalium aditum ad cerebrum promouere, obſtructionem ventriculorum cerebri ſoluere, vel compreſſionem eorundem tollere, vapores diſſipare, facultates & ſpiritus recreare, partéſque affectas roborare poſſunt; omníque arte impedire, ne ſuffocatus pereat æger in paroxyſmo.

In principio laborans agitandus, concutiendus, & clamoribus, vellicationibus, vinculis dolorificis, auulſione pilorum excitandus: tum etiam frictionibus durioribus, cum linteolis calidis, aut cum manibus, aqua vitæ rectificata, vel theriacali imbutis; tum etiam cum decocto neruali ſaluiæ, roriſmarini, maioranæ; vel cum oleo aliquo ſpagyricè extracto; vt ſunt iuniperinum, ſaluiatum, anthoſatum.

Obſeruandum tamen, in leuiori apoplexia, eáque aut vaporoſa, aut quæ à paucitate, vel tenuitate materiæ, leuique obſtructione dependet, ſine periculo vehementia vſurpari poſſe; quia diſſipant vapores, ſpiri-

A tuum commercium promouent, humores attenuant, fundunt, reſoluunt, congelationem impediunt, & obſtructionem tollunt. At in forti cauendum, ne duriores frictiones, præſertim colli, vbi venæ, & arteriæ tument; atque concutiones, & agitationes vehementiores humores fundendo citra vacuationem maiorem oppreſſionem inuehant, & laboran-

B tes ad exitium præcipitent.

Illis itáque cautè, & diligenter præmiſſis, eadem manu, materia in cerebro contenta, & obſtructionem inferens, reuellenda, deriuanda, vacuanda, reſoluenda; vt ita liberato cerebro, facultatis, & ſpirituum aditus, exituſque promoueatur.

Si ſanguinea ſit apoplexia, & vi-

C res, ætas, aliáque conſentiant, iniecto priùs clyſtere acriori, vt fæces educantur, ſecanda erit vena vtriuſque brachij, vel alterutrius; & ſanguis per plures vices, in pauca quantitate, eliciendus, pro ratione plenitudinis, ætatis, & virium; niſi tamen imminentis, aut iam factæ paralyſeos ſigna in alterutro bracchio appareant: tunc enim à phlebotomia

D brachij paralytici abſtinendum. Quidam laudant ad commodam ſanguinis deriuationem ſectionem venarum iugularium, & anguſtam, paruámque plagam imperant; atque poſt cohibitionem ſanguinis, cùm puluere aſtringenti, vt de bolo cum albumine oui ſimul mixtis conuenientem ligaturam præſcribunt, compreſ-

E ſis vtrinque ad collum applicatis ſupra iugulares à clauiculis ad aures, & à ſterno ad mentum. Verùm vt liberè dicam quod ſentio, eiuſmodi ſectionem vix probare audeo; Primò ob motum humoris; Secundò quia præſcripta ligatura reſpirationis libertatem in ſuffocante iſto affectu impedit; Tertiò quia remedio-

rum etiam vſum prohibet : venas etiam linguæ non licebit tundere, cùm ob oris conſtrictionem, tum quòd liberè ſecari non poſſint; neque etiam ſanguis cohiberi poſt ſectionem. Venæ frontis, ſi opus eſt, commodius ſecari poterunt; vt & poplitis, atque hæmorrhoïdum ſi tumeãt, iuxta Hippocratis conſilium; præſertim ſi cohibita, & ſuppreſſa vacuatio hæmorrhoidalis cauſa ſit apoplexiæ melancholicæ. Et interim non erunt omittenda alia, quæ phlebotomiæ vicem gerunt, vt ſunt cucurbitulæ cum ſcarificatione, collo, ſcapulis, lumbis, & natibus admotæ; ſanguiſugæ etiam multæ affixę propè aurès, & iuxta venas iugulares.

Quòd ſi pituitoſa ſit apoplexia, confugiendum ad purgationem vniuerſalem, & particularem. Vniuerſalis perficitur, aut cum tabella vna electuarij diacart. aut cum doſi pilularum cocciarum minorum, aut cum alio purgante, quantumuis ingrato quoad ſaporem, cùm proſit ad naturæ proritationem. Duplicanda eſt autem doſis purgantium in hoc affectu ob facultatis expultricis ſoporem.

℞. elect. diacarth. ℥. j. diſſ. cum ptiſana, aut cum aqua ſaluiæ, & betonicæ. fiat potio, quæ detur ex cochleari; aut infundantur in gulam, ſiue fauces cum ſyphone, ſeu tubulo, ſi oris conſtrictio deglutionem impediat.

℞. maſſæ pilularũ cocciarum min. ʒ.j. diſſoluatur pariter, & propinetur.

℞. Pulueris hieræ, diacolocynth. ʒ.j. diagridij, vel trochiſc. alhandal. g̃. vj. diſſoluantur, vt ſuprà pro potione.

Et ſi apoplexia melancholica ſit, confectio hamech. pariter diſſoluta ad ℥. j. vt & diaſennia, & extractum ellebori nigri artificioſè paratum conuenient.

A

Quòd ſi poſt aſſumptam purgationem, medicamenti tardior videatur operatio, ſollicitanda erit natura cùm ſuppoſitoriis, & clyſteribus acrioribus.

℞. Pulu. hieræ, diacolocynt. & benedictæ laxatiuæ an. ℥. j. ſalis gemmæ ℥. ß. trochiſc. alhandal. ʒ. j. cum melle mercuriali. fiat maſſa, de qua formentur plura ſuppoſitoria tempore & loco immittenda.

B

℞. benedictæ laxatiuæ, & hieræ diacolocynth. an. ℥. ß. mellis mercurialis ℥. j. ſalis communis, vel muriæ lardi ʒ. ij. olei rutacei ℥. j. decocti foliorum mercur. centaurei minoris, rutæ, thymi, florum chamæmel. & ſeminis fœniculi, q. ſ. fiat clyſter, iniiciatur quoties opus erit. Vel.

C

℞. Confect. hamech. ℥. ß. maſſæ pilul. cocciarum, & de agarico an. ʒ. j. ſalis gemmæ ʒ. ij. mellis mercurialis ℥. j. decocti præſcripti addita ℥. ß. foliorum ſennæ q. ſuffic. fiat clyſter, vt ſuprà.

Quidam probant elleborum vtrumque in clyſteribus, & ſuppoſitoriis; ſed cauendũ ab albo, cùm ſit conuulſificus. Porrò inter purgantia multi laudant vomitionem excitatam cum plumis in oxymelite ſcyllitico infuſis, & in gulam immiſſis, quam quidem ſalutarem eſſe experientią confirmat. Præmiſſa ita ſtatim in principio vniuerſali purgatione, iuxta illud diuini Senis; In principiis morborum acutorum, ſi quid eſt mouendum, moue; Deinde ad particularia deueniendum.

D

E

Topica erunt veſicatoria capiti, & collo admota, ſternutatoria, dropaces etiam, ſiue ſynapiſmi. Proponunt etiam authores noſtri admotionem laminæ ferreæ ignitæ, citra vſtionem tamen, quæ vt dropaces reſoluit materiam, & excitat naturam : ſed cùm veſicatoria efficaciùs & promptiùs ſenſi

ſenſibiles humores trahant, & vacuent, naturamque excitent, præferenda eſſe exiſtimo.

℞. Maſſæ empl. veſicatorij Monſpel. ℥. j. extendatur ſuper alutam, & formentur veſicatoria pro toto capite raſis capillis, atque veſiculæ excitatæ ſinantur fluere diutius Ex eadem maſſa parabitur etiam veſicatorium pro colli poſteriori parte. Sternutatoria etiam cerebrum exonerant; quia ſollicitant naturam ad excretionem humorum in ventriculis contentorum: non tamen præſcribenda in principio; ſed tantum poſt vniuerſalia remedia.

℞. Euphorbij, & ellebori nigri præparati an. ʒ. ß. piperis lógi & zinziberis an. ʒ j. flor. anthos, ſtœch. beton. an. p. j. fiat omnium puluis pro ſternutatorio, & certa illius portio per vices in nares inſufflettur.

Sed iam ad ea quæ cerebrum roborant, & ſpiritus recreant, humoreſque diſſoluunt, properandum. Eiuſmodi erunt hauſtus aquæ vitæ, imperialis, cœleſtis, theriacalis, ſæpiùs repetitus, vt ita vires excitentur, & natura recreata inſurgat in materiam morbificam.

Theriaca in aqua diſſoluta prodeſt, dummodò recens non ſit, cùm ſomnolentiam inferat.

℞. theriacæ & mithridatij an. ʒ. j. oxymel. ſchyllitici ℥. j. aquę vitę, meliſſæ, betonicæ an. ʒ. j. miſceantur & colentur, deinde cochlear vnum exhibeatur.

℞. conſeruæ calami aromatici, ſaluiæ, betonicæ, anthos an. ℥. j. agitentur in mortario cum aqua ſaluiæ, & vitæ; deinde colentur per manicam Hippocraticam, & colatura exhibeatur ex cochleari.

Extollit Hollerius tanquam accommodatiſſimum omnium remediorum aquam deſtillatam è nucibus

A moſcatis cum aqua vitæ, & auribus, palato, naribuſque infuſam,

℞. Caſtorei ʒ. ij. aceti ſcyllit. ℥. iij. diſſolue, & naribus cum cotone admouero. Suffumigia hîc non probo, quia & caput replent, & reſpirationi officiunt: ſi autem febris horum omnium remediorum calidorum vſum ſubſequatur, non eſt pertimeſcenda; quia in affectibus frigi-

B gidis capitis ſalutaris; dummodò tamen ne aut leuior ſit, quæ morbum ſoluere non poſſit; aut grauior, quæ laborantem interimat.

Supereſt curatio illius apoplexiæ, quæ à violentia externa eſt, vt à fractura, & contuſione cranij; tuncque ad vtriuſque curationem cum Chirurgorum conſilio veniendum, do-

C nec elato cranio, & compreſſione cerebri ventriculorum ſublata, ceſſent apoplectica ſymptomata.

Iſtis omnibus remediis conuenienter, opportunè, & ſine intermiſſione præſcriptis, & vſurpatis, obſeruandum, an remiſſio aliqua appareat in libertate reſpirationis, pulſus conſtantia, & calore externo partium: &

D ſi faciei color, motus, ſenſúſque in melius conuertantur: tunc enim bene ſperandum, & perſeuerandum, in vſu remediorum, donec conſtet de ſalute; quæ ſi contingat, confirmanda curatio, donec perfecta ſit, vel curanda paralyſis ſubſequens. At verò ſi ſigna lethalia perſeuerent, nulláque vitæ indicia appareant, poſt duos aut tres dies de ſepultura cogi-

E tandum erit.

De Epileptici paroxyſmi curatione.

CAPVT II.

LICET epilepſia per ſe funeſta, & calamitoſa non ſit, vt apoplexia, miſera tamé, & deploranda

da affectio eſt ratione paroxyſmi: quàm enim terrificum ſit epilepticos boantes inſpicere, eóſque ſenſu, & cognitione priuatos, conuulſiuiſque motibus cum ſtridore agitatos, contortaque facie, horridos intueri, norunt illi qui tragici illius ſymptomatis ſpectatores fuerunt.

Definitur autem per conuulſionem totius corporis, eámque periodicam cum mentis & ſenſuum offenſione. At verò vt morbus eſt, deſcribitur per obſtructionem dimidiatam ventriculorum cerebri, potiſſimúmque anteriorum à pituitoſo, alióue humore, tum etiam à vapore ortam, quam ſequitur contractio cerebri ſtudentis excutere quod moleſtum eſt; vnde conuulſiuus neruorum, & muſculorum motus cum temporanea functionum omnium animalium deperditione, atque ſpumæ per os reiectione.

Porrò Epilepſia duplex eſt agnoſcenda, ἰδιοπαθικὴ vna, quæ ſemper humoralis eſt; alia συμπαθικὴ, ſeu vaporoſa, quæ accidit ſpiritu virulento ex partibus inferioribus ſublato in caput.

Idiopathicam indicant capitis grauitas, oculorum hebetudo, corporis ignauia, ſenſuum, & mentis torpor, pallor faciei; & alia ſigna, quæ imminentem paroxyſmum antecedunt; qualia ſunt pauores, inſomnia, vertiginoſus motus, tinnitus aurium, nocturna ſuffocatio, & paroxyſmi etiam ipſius longior duratio.

Sympathicam teſtantur oſcitatio, ſingultus, nauſea, vomitus, ſi à ſtomacho ſit; ſi ab vtero, ſanguinis menſtrui ſuppreſſio, vt & ſeminis, atque vtriuſque corruptela; ſi à liene, ſymptomata melancholica; ſi à vermibus, accidentia, quæ vermes comitantur, & ita de cæteris.

At verò ſigna quæ epilepticum inſultum demonſtrant, vel immediatè præcedunt; vt vertiginoſus motus, clamor ſeu boatus; vel ſubſequuntur caſum ſubitum in terram; conuulſiuus ſcilicet motus, cum iactatione totius corporis, interceptio ſenſus, & functionum principum ſtridor cum ſtertore, ſpuma potiſſimùm in ἰδιοπαθικῇ.

Curatio.

Statim poſt caſum laborantes ita ſunt excitandi; in paroxyſmo antè omnia corpus diuexatum in loco lucido, & mediocriter calido collocandum, ſublimiori capite, & poſteà diligenter fricandum supernè, deorſum, vt calor natiuus excitetur, & materia educatur. Poſteà immittendum lignum oxymelite aqua vitæ loto madefactum intra dentes, tum ad linguæ conſeruationem, tum ad promouendam vel fuliginoſi vaporis reſolutionem, vel ſpumoſi excrementi vacuationem; tum etiam vt cerebrum aëris reſpiratione recreetur, diductis ſcilicet dentibus, & oris libertate ſeruata: Tertiò admoueri poſſunt cucurbitulæ, vel ſcapulis & collo, vel partibus etiam inferioribus, ſi ſympathica ſit epilepſia.

Quòd ſi paroxyſmus longior euadat, ſuppoſitoriis, & clyſteribus acrioribus excitari poterit natura, & irritari ad excretionem. Quartò naribus, & linguæ admoueri poterunt ſequentia.

℞. Caſtorei in aqua vitæ diſſoluti ʒ.j. admoueatur naribus.

℞. theriacæ vel mithridatij ʒ. ij. diſſolutas in decocto, vel ſucco rutæ, aut in aqua hirundinaria, & cum penna lingua & palatum confricentur. Quintò propinanda, & admouenda quæ proprietate morbum oppugnant.

℞. pului

A ℞. pulueris epileptici ʒ. j. detur cum aqua theriacali.

℞. Stercoris pauonis præparati ʒ.j. diſſolue in quantitate ſufficiente aquæ hyrund.& fiat potio.

Sextò aquæ præſcribendæ, quæ cerebrum, ſpirituſque recreent, & paroxyſmum ſoluant; vt ſunt ex ſimplicibus, aquæ lilij conuallij hauſtus, millefolij ſylueſtris, cardui be- B nedicti, florum tiliæ, & ſimilium: ex compoſitis autem, cochlear vnum aquæ vitæ, theriacalis, cœleſtis, imperialis, hyrundinum. Laudant etiam multi guttulam olei de ſaluia, vel de thymo, vel de aniſo in aures immiſſam; neque negligenda cenſeo ea quæ proprietate paroxyſmum epilepticum ſoluere poſſunt, vt vngula C alces, cornu onagræ, vel annuli ex vtráque materia confecti, & geſtati, peoniæ radix collo appenſa, viſcus quercinus; hydrárgirum etiam concluſum, & appenſum, & ſimilia.

In fine paroxyſmi partes nobiles recreandæ erunt, & ſpiritus etiam cum tabella aliqua cardiaca, & confect. alkerm. vel aromatico roſato parata, ſuperhauſto aquæ alicuius D ſpirituoſæ momento; Deinde partes externæ fractæ, & fatigatæ etiam inungendæ ſunt oleo aliquo conuenienti ad ſoluendam laſſitudinem. Eiuſmodi ſunt roſatum, oleum liliaceum, & amygdalarum dulcium, dummodò cum aqua vitæ agitentur antè inunctionem; atque ita ſedato paroxyſmo, de perfecta curatione E epilepſiæ cogitandum erit ſecundùm indicationes deſumptas à morbi ſympathici, vel idiopathici natura, partis affectæ conditione, cauſarum varietate, & laborantium temperie.

De Vertiginoſo paroxyſmo.

CAPVT III.

VERTIGINIS natura conſiſtit potiſſimùm in falſa imaginatione phantaſiæ; cui in gyrum verti, ac circumrotari videntur exteriora, licet immota. Cauſa illius ſymptomatis eſt turbulentus motus ſpiritus animalis, à flatulenta aura agitatus; vt dum bombus, & echo in auribus accidit. Læſionem autem imaginationis ſubſequitur læſio tum ſenſus, tum motus; ſenſus potiſſimùm oculorum, in quibus viget vertigo, dum ſpiritus viſorij in orbem rotati in cerebro, tranſmittuntur per neruos ad pupillam; Motus verò cùm cadant vertiginoſi, ex confuſione ſpirituum, à quorum diſtributione facultas motrix impeditur.

Porrò generatio flatulenti illius ſpiritus, vel localem habet in cerebro generationem ob illius plenitudinem, & intemperiem; vulgarem vel malignam firmiter fixam cũ ſenſuum omnium obtuſione, perpetuáque capitis grauitate, & obſeruatione imaginum antè oculos citra læſionem partium inferarum; tuncque fit ἰδιοπαθικὴ vertigo; vel aliunde transfertur per propagationem materiæ morbificæ, aut per ἀναθυμίασιν à ventriculo, hepate, liene, vtero, aliiſque partibus inferioribus ortam; túncque fit ſympathica.

Signa quæ indicant præſentem paroxyſmum, ſunt obſcuratio oculorum, circularis motus rerum externarum, caſus etiam in terram, niſi quieſcant, aut ſuſtineantur laborantes, integra tamen remanente ratione, & memoria, cùm in paroxyſmo cognoſcant ſe errare, & poſteà re-

cordentur errorum.

Curatio.

IN paroxyſmo cauendum, ne derepentè cadant laborantes; deinde quies imperanda: quòd ſi perſeueret paroxyſmus, neque per ſe celeriter ſoluatur, vt in ſympathica vertigine contingere ſolet, citiſſimè vapores, vel humores reuellendi erunt à capite; quod fiet frictionibus, & ligaturis, cucurbitulis etiam collo, dorſo, & lumbis admotis, ſuppoſitoriis, & clyſteribus acrioribus, atque carminatiuis; quinetiam ſectione arteriarum quæ ponè aures ſunt, ſi paulò contumacior appareat vertigo. Deinde danda erit opera, vt reſoluantur, ac diſſipentur flatus; quod fiet hauſtu aquæ cuiuſdam ſpirituoſæ, vt cinnamomi, cœleſtis, imperialis, vitæ: vel cum guttulis olei de aniſo in aqua betonicæ diſſolutis. Poſteà ſedato paroxyſmo, recreandæ erunt vires cum ʒ. j. aromatici roſat. in aqua ſaluiæ diſſoluti; aut cum ʒ. j. Confect. alkerm. tandémque curatio perfecta, tempore & loco aggredienda erit ſecundùm vertiginis naturam, laborantium conditionem, & cauſarum, partiúmque affectarum varietatem.

De ebrietate vitanda, & ſedanda.

CAPVT IV.

EBRIETAS vel eſt vitanda inter pocula idonea præcautione, ne animæ & corporis functionibus obſit; vel ſedanda, ſi vrgeat, ne grauiſſima mala excitet.

Ad vitandam ebrietatem Atheneus præbibendam eſſe aquam ſcribit; alij vinum dulce probant, quòd dulcedo ebrietati aduerſetur; cùm tamen conſtet experientia, vina dul-

A ciora, præſertim album, & moſchatelinum egregiè inebriare.

Antiqui vt vitarent ebrietatem, ac interim multùm biberent, lauro, hedera & anetho ſeſe coronare ſolebant, inter potandum; & vel pumicem tritum, vel amygdalas amaras, vel braſſicam præmandebant, illiuſque folia capiti circumponebant,
B cùm naturaliter ebrietati hæc planta reſiſtat. Galenus libell. de medicam. paratu facilibus, folia rutæ eſitata extollit: ex recentioribus verò quamplurimi commendant oleum amygdalarum dulcium, vel oliuarum ad ℥. iij. potatum, ad arcendam ſcilicet euaporationem, cùm ſupernatet aliis alimentis: poma etiam cruda poſt potum ſunt profutura.

C Quòd ſi iam vigeat, & vrgeat ebrietas cum vertiginoſo capitis motu, functionum animalium ſubuerſione, balbutie, ſomnolentia, viſu efferato, inſolentia, aliiſque ſimilibus, ſecundùm variam hominum temperiem; tunc artificiosè, & celeriter ſedanda, ne naturæ, animæque œconomiam perturbet: antè omnia
D vomitio erit imperanda; poſteà linteolum oxycrato imbutum teſtibus frigidè admouendum, quia tale remedium efficaciter arcet, & curat ebrietatem: Tertiò ſomno erit indulgendum; poſteà temperata, vel ſedata per ſomnum ebrietate, recreandæ erunt vires cum hauſtu vini; dummodò tamen corpus non appareat immodicè calefactum, vt ca-
E lor natiuus excitetur, & cruditates ad vias conuenientes expellantur, iuxta illud Villanouani.

Si nocturna tibi noceat potatio vini,
Hoc iterum tu manè bibas, & erit medicina.

At ſi caput doleat poſt ſomnum, roborandum erit cum oleo roſato, cum ſucco hederæ, ac betonicæ mixtis ſimul.

ſimul. Poſteà verò clyſter attrahens, & purgans iniiciendus ad vapores cerebri reuellendos, & ad impuritatem vacuandam: qui plura volet contra ebrietatem, & capitis dolorem à vini potu, legat Galenum 2. de medicam. compoſit. ſecundum locos.

De Conuulſione.

Capvt V.

Conuulſio eſt inuoluntaria neruorum, & muſculorum verſus principium contractio diſtinguitur, Primò in idiopathicam, & ſympathicam; Secundò in vniuerſalem, & particularem; Tertiò in veram, & non veram, atque ſpuriam ſecundùm motum partium tenſiuum ad anteriora, vel poſteriora.

Cauſæ generales conuulſionis duæ ſunt, ex Hippocratis doctrina; inanitio ſcilicet, & repletio: particulares plures, verbi gratia, febres ardentes, purgantia vehementiora, immoderatum ſanguinis profluuium, vulnus capitis, abſceſſus, punctura nerui, refrigeratio, ſeu congelatio capitis, & ſimilia.

Signa quæ præſentem conuulſionem demonſtrant, ſenſibus patent; at quæ cauſas declarant, illiuſque naturam explicant, obſcuriora ſunt.

Curatio.

Curatio ſecundùm cauſarum varietatem inſtituenda, & remedia diſtincta, atque accommodata pro vniuſcuiuſque cauſæ ratione præſcribenda.

Quæ conuulſio ab inanitione; & ſiccitate eſt, vt plurimùm funeſta, & calamitoſa eſſe ſolet; præſertim ſi conſummata ſit. Cauſa illius multiplex eſſe poteſt; verbi gratia, inflammatio, ardórque maximus partium neruoſarum, qualis contingit in febribus ardentiſſimis, quæ phrenitídem comitem habent: Secundò ſuperpurgatio poſt aſſumptum medicamentum vomitorium, aut deiectorium: Tertiò profluuium immoderatum ſanguinis: hæc enim omnia inaniunt, & exſiccant neruoſas & muſculoſas partes, earúmque humidum radicale proprium exhauriunt. Iam cauſæ iſtæ ſeriatim oppugnandæ, inanitióque prohibenda, tum alimentis, tum medicamentis idoneis. Si febris ardens ſit cauſa conuulſionis, ſequentia ratione cerebri, & neruorum conuenient, non neglectis refrigerantibus, & humectantibus.

℞. ſummit. alth. cucurb. ſalic. & lact. an. M. j. ſemin. lini ℥. j. ſemin. melon. cucurb. alth. contuſæ an. ʒ. ß. florum violarum, nenupharis, malu. roſarum an. p. j. decoquant. in colat. ℔. ij. adde olei viol. & amygdal. dulc. an. quart. j. miſceátur pro irrigatione tepida capitis totius; appoſitis deinde linteolis, & raſis priùs capillis; tum etiam pro fotu ſpinæ cum ſpongiis leuioribus.

℞. pullum gallinaceum grandiorem, ſecetur per medium dorſi, ac deinde applicetur capiti, ſequenti puluere antea inſperſus.

℞. ſantal. rub. & granorum kermes an. ʒ. j. florum violarum, nenuph. roſarum an. p. j. puluer. epileptici dicti ʒ. j. ß. fiat omnium puluis, ad vſum præſcriptum.

℞. olei viol. amygdal. dulc. & de cucurb. an. ℥. j. mucilag. ſemin. pſyll. extractæ cum aqua liliorum, vel malu. ℥. ij. miſce, ac deinde ſpina dorſi liniatur.

℞. olei nenuph. de cucurb. & florum narciſſ. an. ℥. ij. mucilag. ſemin. altheæ, pſyllij, & cydoniorum an. ℥. j.

axung. gallinæ, vel porci ℥. iij. miſceantur ad formam linimenti, pro inunctione ſpinæ.

Quòd ſi inanitionis, & ſiccitatis alia ſit cauſa; verbi gratia ſanguinis, vel aliorum humorum immoderata profuſio, citra febrem; tunc cauſa præcipua oppugnanda, & pars affecta roboranda, omníque arte vel hæmorrhagia, vel ſuperpurgatio ſiſtenda idoneis remediis, ſuo loco deſcribendis, ne ſcilicet extrema ſiccitas inducatur: Secundò humiditas natiua conſumpta reparanda, vireſque reficiendæ, non ſolùm alimentis, vt iuſculis, panatellis, gelatinis, ſucciſque ſtillatitiis, & aliis inſtaurantibus; ſed etiam medicamentis, vt clyſteribus ex iuſculo optimo, & oleo roſato, ſeu violato compoſitis; tum etiam opiatis ex conſeruis viol. bugloſſ. confect. alkerm. & ſacch. roſat. confectis.

Poſteà caput irrigandum, & ſpina etiam dorſi cum oleis conuenientibus; qualia ſunt ſeſaminum, de nuce indica, chamæmel. roſaceum, viol. & amygdal. dulcium; quinetiam vniuerſum corpus iiſdem oleis inungendum, vt dolores liniantur, & partes neruoſæ humectentur. Balneũ etiam conuenientiſſimnm, ſi vires ferant, dummodò paratum ſit ex decocto vtriuſque maluæ, viol. pariet. florum viol. & tapſi barbati, necnon camomillæ, affuſa maxima olei quantitate. Spina dorſi ſequenti medicamento poterit inungi.

℞. olei ſeſamini, roſarum, & amygdal. dulcium an. ℥. ij. mucilaginum ſemin. lini, altheæ, fœnugr. an. ℥. j. axungiæ gallinæ & porci recentis an. ℥. ß. pulueris maſtich. ſtyracis calam. roſarum an. ʒ. ij. cum pauca cera fiat linimentum, pro ſpina dorſi, appoſita deinde lana ſuccida: Vel.

℞. vnguenti Arragon. vel agrippæ

A ℥. j. olei roſati & liliorum an. ℥. ij. diſſolue ſimul, ac deinde calidè inungatur ſpina dorſi.

Si verò conuulſio pendeat à nerui punctura, Chirurgo prudentiſſimo, & expertiſſimo negotium committendum, & ſecundùm Galeni mentem in arte parua vulnus dilatandum, & in aperto vulnere oleum conueniens imponendum, quantum B calidè ferre poterit æger.

Vulgus laudat oleum de euphorbio, & de therebenth. nos tamen vt acriora & calidiora reiicienda cenſemus; eò quòd in vulneribus neruorum pertimeſcenda ſit gangrena ab inflammatione: quare ſequentia præferenda exiſtimamus, quòd maiorem videantur habere familiaritatem C cum natura neruorum.

℞. olei florum hyperici ℔. ß. ſummit. millefol. & beton. cum floribus an. M. ij. florum anthos, ſaluiæ, ſtœch. roſarum an. p. j. vini generoſi ℥. iiij. bulliant omnia ad vini conſumptionem, & balſamum ſeruetur ad vſum.

Laudant alij oleum roſaceum, in quo vinum maluaticum ſeu album D conſumptum fuerit. Interim ſi dolor vrgeat, vt ferè ſemper accidit, cataplaſma ex mica panis cum lacte & oleo roſaceo apponendum, vel ſequens.

℞. Rad. alth. ℥. ij. foliorum maluæ, & acetoſæ an. M. j. coquantur, & poſt contuſionem tranſmittantur per ſetaceum, addendo farinæ fabarum, & lupinorum an. ℥. j. pulueris roſarum, E & tapſi barbati an. ℥. ß. olei roſacei, & violacei an. ℥. j. fiat cataplaſma.

Extremum remedium eſt, neruum, vel tendonem abſcindere in parte ſupra puncturam, ſi gangrenæ periculum immineat ob inflammationem, & æruginoſæ materiæ, vel venenatæ ſuppreſſionem: tunc enim meliùs

meliùs eſt viuere, parte vna priuata ſenſu,& motu,quàm mori.

Poſt ſectionem apponenda quæ reſoluunt, & ſiccant humorem in neruis incuneatum, dilatato priùs vulnere, vt pus liberè effundi poſſit. Laudant alij ſequentem mixturam in hoc caſu.

℞. thereb.℥.ß. olei lumbric.& roſarum an.℥.j. fiat mixtura,quæ calidè apponatur. Nos tamen præſcriptum balſamum præferendum exiſtimamus, vt & aquam ſclopetorum, vel decoctum vulnerarium.

Si autem à meningum punctura conuulſio dependeat, cranium trepano aperiendum, vt materia tranſpiret, & reſoluatur, & epipaſticis etiam, vt vnguento aliquo attractiuo trahenda eſt, ſublata priùs plenitudine.

Si autem morſus, vel ictus animalis cuiuſdam venenoſi, vt viperæ, ſcorpionis,& ſimilium cauſa ſit conuulſionis; tunc antè omnia extrahendum venenum effuſum, vel cucurbitula cum multa flamma ſupra partem affectam affixa, vel admoto galli ano,ſeu podice,aut glabro gallinæ, vel appoſita theriaca, aut ſcabioſa cum vitello oui contuſa, ad modum cataplaſmatis; vt & cæpa, ruta, gentiana, tormentilla, aliiſque alexipharmacis accommodatis: Secundò intrinſecùs præſcribenda ſunt theriaca,& alia quæ proprietate ſpecifica venena oppugnant, de quibus ſuo loco acturi ſumus. Tertiò partes, quæ patiuntur conuulſionem, inungendæ;vt & nuca,ac ſpina dorſi,cum oleis humectantibus, & roborantibus iam prædictis.

Conuulſio à refrigeratione,& congelatione totius corporis alia indicat remedia: In primis fricandum corpus antè ignem, & inungendum cum lana ſuccida, oleo roſato, vel liliorum imbuta; vel cum vnguento de althea diſſoluto in oleo roſato, violaceo, vel de ſemine lini; tum etiam cum aliis vnguentis neruali-bus, & calefacientibus pariter diſſolutis, vt Agrippæ & Arragonis.

A

Deinde balnea emollientia ex decocto vtriuſque maluæ, violariæ, achanti, florum liliorum cum multo oleo affuſo calidè erunt adminiſtranda.

B

Atque hîc obſeruandum, in principio calidis vtendum eſſe; deinde calidioribus remediis, vt ſenſim calor natiuus excitetur; non autem immodicè calidis, cùm omnis mutatio ab extremo in extremum periculoſa ſit: interim autem cerebrum roborandum vel inunctione cum oleis conuenientibus, vt ſuprà; vel applicatione pulli columbini per medium ſecti, & puluere capitali aſperſi poſt primam inunctionem.

C

Aliquando aſſumptum medicamentum purgans poteſt eſſe cauſa conuulſionis, vel quia non purgat, ſed commouet tantùm,& fundit humores, vnde repletio neruorum; túncque clyſteribus acrioribus vtendum,& nouum medicamentum propinandum; vel quia particeps eſt venenoſæ qualitatis: túncque theriaca danda, parteſque conuulſæ inungengæ, vt ſuprà, & cerebrum roborandum; vel quia nimia purgat;túncque replendum corpus alimentis, & humectandum ad inhibendam ſiccitatem fluxio ſiſtenda cum theriaca propinata, & diſſoluta etiam in decocto clyſteris parteſque neruoſæ inungendæ & roborandæ.

D

E

Supereſt conuulſio à repletione curanda. Hîc autem diſtinctione opus eſt: ſi enim à ſanguine ſit,quod rarò accidit, illius inundatio ſeu fluxus circa partes muſculoſas impediendus eſt,phlebotomia iteratis vicibus

decocto, vel ſalu. roriſmar. baccharum lauri, & iuniperi. Nonnulli commendant annulum de chalybe geſtatum in digito, quem tota proprietate curare crampam affirmant, vt & violam marinam.

De hæmorrhagia ſymptomatica.

Capvt VI.

A LICET hæmorrhagia communiter ad omnem ſanguinis fluxum referri poſſit; propriè tamen nomen hoc accommodatum eſt profluuio narium. Cætera ſanguinis profluuia vnde manant, & qua feruntur; tum etiam definitorum temporum nominibus explicantur. Multiplex autem eſt vera hæmorrhagia; vna critica, quæ tempore, & loco per nares facta ſalutaris eſt; ſiue generalis ea ſit, vt in febribus ardentibus; ſiue particularis, vt in cephalalgia prægrandi: altera accidentaria, licet vi naturæ perficiatur; vt quæ in iuuenibus vere accidere ſolet, dum venerem agnoſcere incipiunt; vel mutilatis, vel viris & mulieribus, per refluxum ſanguinis ad ſuperiores partes ob ſuppreſſam naturalem vacuationē menſium, aut hæmorrhoidum: Tertia, de qua hîc agimus, ſymptomatica eſt; quando ſcilicet motu morbi, vel ob viſcerum exolutionem contra naturam, ſanguis excernitur.

In præmiſſis caſibus non eſt ſupprimenda hæmorrhagia, niſi immoderata euadat, & naturam ſuperet; potiſſimùm in iuuenibus, & mutilatis: in aliis ſiquidem natura ad aſſuetas, & ordinarias vias reducenda eſt. At quæ ſymptomatica eſt, celeriter ſiſtenda, cùm terrifica ſit, & formidabilis: Conſeruandus itaque ſuccus ille naturæ chariſſimus, vitæ nectar,

A & theſaurus; ne ſcilicet cum illo reſoluantur ſpiritus, & proſternantur vires, ipſaque purpurea anima euolet à corpore; vel ſubito interueniente ſyncope, vel paulò pòſt mediante cachexia, vel hydrope poſt introductam ſummam hepatis, partiumque naturalium refrigerationem. Accuſanda autem hîc naturæ imbecillitas, & venarum naſi reſeratio, & quaſi

B reſolutio; tum etiam eroſio aliquando, vt in polypo; deinde ſanguinis tenuitas, caliditas, & acrimonia.

Curatio.

CVratio calamitoſi iſtius ſymptomatis perfici poteſt; Primò conuenienti vitæ ratione, refrige-

C rante, incraſſante, & glutinante: Secundò præparatione, & ablatione cauſæ cum alterantibus, & vacuantibus: Tertiò auertentibus, ſeu reuellentibus: Quartò intercipientibus, roborantibus, & vires inſtaurantibus.

Quod ad victum ſpectat, aër refrigerandus, foliis ſalicis, lactucæ, vitis, nympheæ, & aceti aqua roſarum

D diluti aſperſione. Laborantes in obſcuro collocandi; aqua chalybeata, vel maſtichina imperanda in principio, & deinde ſi vires langueant, vinum non tenue, aut album; ſed rubrum, & craſſum concedendum. Animi & corporis motiones fugiendæ, iuſculis cum pullis, & pedibus veruecinis, hœdinis, aut vitulinis con-

E fectis vtendum; tum etiam panatellis, ac gelatinis, aliiſque agglutinantibus cibis cum ſuccis frigidis granatorum, limonum, & acetoſæ alteratis: Inter olera lactuca, & plantago laudantur; vt inter fructus mala cydonia.

Sed miſſa Diæta ad alia remedia efficaciora veniendum eſt. Hîc autem

tem obſeruandum, propoſitas indicationes adimplendas eſſe pro ratione profluuij: ſi enim det inducias, à præparantibus, & vacuantibus auſpicanda erit curatio; at ſi perſeueret cum graui virium iactura, ſine mora ad reuellentia, intercipientia, & ſiſtentia confugiendum.

Remedia præparantia erunt, aquæ, vel decocta plantaginis, lactucæ, oxalydis, nympheæ, portulacæ, burſæ paſtoris, centinodiæ, & ſyrupi myrtillorum, granat. cydonioru͂, de nymph. de limon. tum etiam violac. & papauerinus, ex quibus iulepi confici poterunt.

℞. ſyrup. cydon. violac. & de limon. an. ℥. j. aquæ plantag. lact. portul. an. ℥. iij. aquæ roſarum ℥. j. fiat iulepus pro tribus doſibus. Vel:

℞. ſyrup. myrtillorum, granat. & de nymph. an. ℥. j. decocti foliorum plantag. centinod. ſalicis, florum nymph. & viol. ℔. ß. pulueris triaſantali ʒ. j. fiat iulepus pro tribus doſibus.

Purgantia erunt, ſyrupus roſarum laxatiuus, & de cichorio cum rheo, infuſum rhei, manna, tamarindi, caſſia.

℞. decocti plantaginis, & portulacæ an. ʒ ij. tamarindorum ℥. iiij. in quibus infunde rhabarb. elect. ʒ. j. ß. ſandali citrini g̅. vj. in colatura poſt expreſſionem diſſolue mannæ calabrinæ ℥. j. ſyrup. roſarum, & de cichorio compoſiti an. ℥. ß. fiat potio.

Dilutum etiam caſſiæ laudatur, vt & manna diſſoluta in iuſculo cum plantagine, & lactuca alterato ad ℥. j. ß.

Reuellentia erunt, ligaturæ dolorificæ partium extremarum, vt & validæ frictiones deorſum factæ; cucurbitulæ etiam tam ſiccæ, quàm humidæ ſcapulis, ceruici, lumbis, & hypochondriis etiam, præſertim hepati admotę. Timor ſubitaneus etiam excitatus ab aſperſione aquæ frigidæ; fotus item teſtium cum linteolo oxycrato frigido imbuto, vel ſucco plantag. addito pauco aceto. Denique venæ ſectio præſtantiſſimum erit remedium reuellens, & vacuans, dummodò parua ſit, & per interualla repetatur, ſecundùm reſpectum virium, & natura ita agitata ſeſe conuertat ad ſui conſeruationem, celebrari autem poterit tum in brachiis, tum in pedibus etiam; præſertim ſi ſuppreſſa ſolemnis aliqua vacuatio præceſſerit; in brachiis autem tundi poterit vena baſilica, cephalica, vel mediana.

Superſunt intercipientia, & ſanguinis fluxum ſiſtentia, tam externa, quàm interna.

Externa collo admoueri ſolent, fronti, temporibus, & naribus; non tamen in principio, ſed in progreſſu hæmorrhagiæ poſt reuellentium vſum: quia cùm hæc ſint frigida, repellentia, & glutinanti à periculum eſſet, ne ſanguinem expellerent verſus cerebrum, thoracem, aut ventriculum.

℞. ſucci plantag. & ſemperuiui an. ℥. iij. aceti roſac. ℥. j. albumina ouorum numero ij. agitentur ſimul, & hoc liquore lintei madefacti frigidè applicentur fronti, temporibus, & collo.

℞. ſucci centinodiæ, vmbil. veneris, plantag. & burſæ paſt. an. ℥. j. mucilaginis ſemin. cydoniorum, vel gummi Arab. ℥. ij. terræ ſigillatæ, & boli armenæ an. ʒ. ij. farinæ volatilis q. ſ. fiat ad modum linimenti pro fronte, & temporibus.

℞. terræ ſigillatæ, boli armenæ, maſtich. acaciæ, hypocyſtid. gumm. Arab. pulueris gallarum, & nucum cupreſſi an. ʒ. j. balauſt. & roſarum rubrarum an. p. j. fiat omnium puluis, deinde

deinde cum ſucco plantag. & ouorum albuminibus agitetur, fiatque mixtura pariter admouenda.

℞. ſucci plantaginis & ſemperuiui an.q.j. aceti roſat. ℥.j. miſceantur, & liquor iſte deinde extrahatur per nares.

℞. foliorum plantag. & centinod. an. M.ij.ac deinde fiant veluti noduli aſperſi puluere terræ ſigillatæ, & boli armenæ in nares immittendi.

℞. Gall. nucum cupreſſ. maſtich. & bol.armen.an.ʒ.j.cum ſucco plantaginis,& albumine oui,fiat mixtura pro nodulis narium.

℞. Stercoris ſuilli ℥.ij.miſceantur cum albuminibus ouorum, aut cum mucilagine gummi tragacanthi ad eundem effectum.

Gypſum etiam cum albumine oui naribus admotum potentiſſimè ſiſtit hæmorrhagiam. Extrinſecus etiam conueniunt epithemata hepati,& teſticulis admota.

℞. ſucci plantag.ſalicis, & portul. an.q.j. aceti roſati ℥.j.pulueris trium ſandalorum ℥. ß. fiat epythema.

Iaſpis collo appenſus non tam frigiditate, quàm proprietate ſiſtit ſanguinis fluxum,corallium etiam,vt & lapis qui in carpionis palato reperitur, ſi frigidus ore contineatur.

Interna autem hæc erunt remedia.

℞. ſucci planta.℥. iij. capiat æger. Vel:

℞. Conſeruæ roſarum, & acaciæ an. ʒ. ij. trochiſc. de karabe, vel de terra ſigill. ʒ.j. agitentur cum quantitate ſufficienti aquæ plantag. & fiat potio.

Potentiora & efficaciora ſunt ſequentia.

℞. ſyrup. viol. ℥.j. aquæ plantag. ℥.iiij. ſpiritus vitrioli guttulas quaſdam, donec acida appareat potio. Vel:

℞. Salis prunellæ ʒ.j.diſſolue cum quantitate ſufficienti aquæ plantag. & fiat potio.

Quòd ſi deſperata ſint omnia, ad narcotica veniendum, vt per ſomnum concentrentur humores.

℞. Philonij perſici, vel diacodij, vel athanaſiæ ʒ. j. detur cum ſucco plantag.Vel:

℞. Laudani Paracelſi ℈. vj. vel ℈. ß. cum pauco puluere diamarg. frigidi, ſeu cum conſerua roſarum, fiat pilula,detur.

Neque interim negligenda erunt roborantia, tam interna,quàm externa, & ſi ſanguis defluat in ventriculum, vt ſæpiſſimè accidere ſolet, arcenda erit coagulatio,& procuranda erit vomitio cum ſucco apij decocto in melle.

De introitu animalculorum, vel illapſu rerum externarum in aurium meatum.

Capvt VII.

Contingit ſæpiſſimè, vt non ſolùm corpuſcula extranea, præter naturam illabantur in aures; verbi gratia, ſcrupi(id eſt lapilli) ferri, & metallorum, oſſicula, piſa, & ſimilia; ſed etiam animalia viuentia; vt formicæ, cimices, pulices (vnde prouerbium vulgare,*auoir la puce en l'oreille*) & vermiculi (qui à perforandis auribus nomen acceperunt) quæ ſanè omnia quamprimum euocanda, & extrahenda, vt tum à moleſta, & importuna anxietate liberentur laborantes, tum ab inflammationis, & conuulſionis periculo ob dolorem,& eroſionem.

Eductio rerum extranearum fiet; Primò ſternutatoriis inſtillato antea oleo violarum, vel amygdalarum dulcium, vt via lubrica fiat:Secundò

tuſſi, ac forti excreatione, vt concuſſo cerebro extranea ſollicitentur ad exitum. Saltu etiam frequentiore, ſuprà pedem lateris affecti, vertendo caput in aurem patientem. Deinde ſi firmiter hæreant, volcellis tenuibus, inſtrumentiſque in formam auriſcalpij excisis, paruiſque etiam terebellis tentanda erit artificioſa extractio.

Quòd ſi hæc omnia non proſint, confugiendum erit ad ſufficientem diuiſionem meatus, cum nouacula, vt ita plena libertate inſtrumenta ad extrahendum idonea immitti poſſint, curando poſteà ſolutionem factam cum remediis conuenientibus. At verò ſi animalia illapſa in aurium meatum non egrediantur, moleſtiámque grauiorem inferant, allicienda erunt cum lacte, aut liquore ex decocto aliquo dulci; & ſi exire recuſent, enecanda cum oleo, aut ſucco abſinthij diſſolutis in aceto, vel etiam cum decocto corallinæ, radicis capparis, centaurij minoris, & calamenti; deinde extrahenda cum volcellis.

Laudant alij ſuccum cucumeris aſinini, per ſe, vel cum pauco ſcammonio infuſum; ſuccum etiam ceparum, raphani, & praſſij; dummodò tamen inflammatio non ſit.

Auicenna extollit ſequens remedium, vt expertũ ad vermes aurium.

℞. vini cochlear j. mellis ℥.ij. olei rutacei parum, miſceantur, & agitentur cum albumine oui, deinde lana imbuta immittatur in aurem tepidè, & cubitet æger ſuper aurem affectam.

Cauendum autem ab hydrargiro, licet præſtantiſſimum ſit ad enecanda omnia inſecta; quia infuſum in aures pernitioſum ob antipathiam, quam habet cum cerebro, vt experiri licet in canibus & equis.

A

B

C

D

E

De variis ſuffocationum differentiis, & cauſis.

Capvt VIII.

Svffocationis variæ ſunt differentiæ & cauſæ, à quibus variæ indicationes curatiuæ deſumuntur. Aliquando illius cauſa in cerebri ventriculis latitat, vt in apoplexia, de qua iam antè dictum eſt; aliàs influit à cerebro in pulmones, vt in catarrho præfocante; aliàs inflammatio muſculorum laringis, cum tumore faucium, & colli, cauſa eſt ſuffocationis; vt in angina.

Nonnunquam ſubmerſio, ſuſpenſio, fumus carbonum, & aliarum rerum; vapor etiam fumoſus vini noui ebullientis in cella vinaria manifeſtam ſuffocationem inferunt; vt & teter vapor fontium quorundam, ac mineralium, vt in fodinis experiuntur metallarij; aliàs medicamenta ſtrangulatoria, vt fungi & ſimilia; vel etiam ariſtæ piſcium, aliæque res præter naturam ingeſtæ, aut impactæ gulæ, faucibus, gutturi; vel etiam illapſæ in capacitatem thoracis eandem pariunt.

Denique ab vteri ſympathia pendere poteſt funeſtiſſimum hoc ſymptoma, vt in hyſterica ſuffocatione apparet. Iam ſigillatim de curatione iſtius affectus ſecundùm cauſas & differentias propoſitas, breuiter agendum.

De Catarrho præfocante.

Capvt IX.

In curatione funeſti & calamitoſi iſtius ſymptomatis mortem præſentaneam minitantis, ob reſpi

reſpirationis interceptionem, præſcribenda eſt antè omnia victus ratio tenuis, ob plenitudinem; & ſiccans ob humoris pituitoſi redundantiam. Deinde ſoluenda plenitudo cum ſequenti potione; præmiſſo priùs clyſtere.

℞. Elect. diacarth. ʒ. vj. mannæ Calabr. ℥.j. diſſolue cum priſana, & fiat potio.

Prætereà ſi adſit plethora vena ſecanda.

His præmiſſis, cùm ſalutis ſpes in celeritate remediorum conſiſtat, ſtatim ad reuellentia, deriuantia, attrahentia, & reſoluentia confugiendum erit, idque ratione humorum redundantium in cerebro, & fluentium in pulmones.

Eiuſmodi ſunt veſicatoria, & cucurbitulæ ſiccæ, & humidæ, ligaturæ & frictiones; ſternutatoria, errhina, emunctiones narium.

Ratione capitis emplaſtrum ſequens, attrahens, & reſoluens conuenientiſſimum erit.

℞. Emplaſtri ceronei ℥.ij. ſulphuris, vini & ſtercoris columbini an. ʒ. j. thuris, macis, caryophillorum, ſtyracis, calamit. an. ʒ. ß. pulueris cubebarum ℈.j. Malaxentur cum pauca therebentina, & fiat emplaſtrum ſuper alutam applicandum ſincipiti raſis capillis.

Prætereà humor influens incraſſandus ob tenuitatem; & intercipiendus etiam illius influxus ſyrupis conuenientibus, & opiatis.

Syrupi erunt vulgares bechici, vt iuiubinus, violaceus, de liquiritia, de tuſſilagine; deinde papauerinus vulgaris, conſerua roſarum, diatrag. frigidum diocodium, vel ſequentes etiam trochiſci in ore detenti.

℞. Conſeruæ roſarum antiquæ ʒ. ß. boli armenæ, terræ ſigillatæ, maſtich. gummi arab. & tragacanth. an. ʒ. ß. cum muſcilagine ſemin. cydoniorum; fiant trochiſci ad vſum præſcriptum.

Laudant multi ſequentem potionem tanquam præſtantiſſimam in ſuffocationis periculo.

℞. Spermatis ceti recentis ℥. ß. diſſoluatur in æquali portione aquæ roſarum, & hyſſopi addita ℥. ß. ſyrupi capill. vener. fiat potio.

Supereſt iam humor influxus præparandus, & per ἀνακάθαρσιν reiiciendus.

Præparatio ſenſim perficietur cum aquis, decoctis, & ſyrupis pectoralibus, in curatione tuſſis ab authoribus noſtris præſcriptis.

Ad expectorationem verò laudamus oleum ſaccharinum cum aqua vitæ paratum; ſyrupum etiam capill. ven. permixtum cum guttulis aquæ vitæ, looch de ſcylla, ſyrupum de hyſſopo, & de praſſio. Interim externas inunctiones thoracis cum oleo liliorum, amygdalarum dulcium, aut butyro recenti, addito pauco croco non negligendas cenſemus; vt neque veſicatoria thoraci admota, ſi ſuffocationis periculum immineat. Denique cerebri roborationi prouidendum, vt intemperies illius frigidior corrigatur, & humoris pituitoſi prouentus arceatur; quod fiet pulueribus cephalicis, cucuphis, ſuffitibus, tum etiam internis opiatis capitalibus ex conſeruis florum ſaluiæ, anthos, ſtœchad. & theriaca etiam compoſitis, addito etiam puluere aromatico roſato.

De Angina.

CAPVT X.

ANGINA vera inflammatio eſt faucium, & laryngis cum dolore, rubore, renitentia, &, quod

peius eſt, cum deglutiendi, & reſpirandi difficultate.

Curatio terrifici, & miſerandi iſtius morbi ita eſt aggredienda; in primis locandi ſunt ægri in loco capaci, eóque tẽperato, vt liberè aërem ducãt, debẽtque capite elato reſidere in lecto, & erecta ceruice reſpirare.

Victus prætenuis imperandus, imò inedia in principio, ſi vires valeant, ſine infirmitatis metu. Poſteà verò liquida alimenta exhibenda, qualia ſunt ptiſana, iuſculum pulli & carnis vitulinæ, colatitia, & ſimilia, quæ ſolida & glutinoſa non ſint.

Secundò cauſæ antecedentis, quæ fluit, habenda eſt ratio; hæc autem quia peccat quantitate, qualitate, & motu; ideo vacuanda, alteranda, & reuellenda, atque ſiſtenda. Quæ cauſæ antecedentis quantitatem tollunt, ſunt venæ ſectio, & purgatio. Illa duplex, vniuerſalis vna, altera verò particularis: vniuerſalis, initio morbi ſtatim, præmiſſo clyſtere celebranda, idque ſenſim, & pluribus interpoſitis vicibus, ſecundùm fluxionis, & virium reſpectum. Secanda eſt autem vena eiuſdem lateris, vel vtriuſque, cephalica, aut mediana, tum etiam ſaphena, ſi hæmorrhoïdum, aut menſium ſuppreſſio præceſſerit. Particularis verò in venis hypoglottidibus, quæ duæ ſub lingua ſunt, tentanda; ſiſtendo, poſt congruam euacuationem ſanguinis effluuium, cum oxycrato.

Quòd ſi non appareant hypoglottides, venas narium, & frontis ſecare licebit; vicariam etiam phlebotomiæ præſtant operam, cucurbitulæ humidæ, & hyrudines.

Purgatio deinde, mitioribus tamen medicamentis, inſtituenda, vt caſſia, manna, tamarindis, ſyrupis roſatis, violaceis, cum decocto hordei, paſſularum, & florum cordia-

A lium: & ſi potiones deglutire nequeant ægri, clyſteres acriores præſcribendi; qualitas humoris decumbentis alteranda refrigerantibus, decoctis videlicet, iulepis, & ſyrupis; motus verò fluentis humoris reuellendus, repellendus & ſiſtendus. Reuulſio fiet clyſteribus, frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, veſicatoriis;

B repulſio cum gargariſmatis poſteà deſcribendis. Siſtetur etiam impetus humoris à capite influentis emplaſtro attrahente, & reſoluente ſyncipiti admoto.

Tertiò cauſa coniuncta, quæ proximè inflammationem parit, nec niſi topicis auferri poteſt, conſideranda. Extrinſecùs relaxantia, attrahentia, & reſoluentia conueniunt, non au-

C tem repellentia; quare inungendum erit collum cum lana ſuccida oleo liliorum, anethino, & chamæmelino imbuta; vel etiam cum vnguento reſumpt. & de alth. Poſteà more vulgi admouendi erunt cineres inter linteola.

Laudant etiam authores noſtri ſtercus caninum cum melle diſſolu-

D tum, vel ſtercus hyrundinum etiam, ſi ad modum cataplaſmatis collo admoueantur. Intrinſecùs verò localia varia eſſe debent ſecundùm varia inflammationis tempora; in principio ſola repellentia conueniunt, gargariſmata ſcilicet ex oxycrato, vel ex ſequentibus.

℞. aquarum plantag. & peculi roſarum an. ℥.iij. ſucci mororum, &

E granatorum an. ℥.j. miſce, fiat gargariſma. Vel:

℞. foliorum plantag. & oxal. an. M.j. ſemin. vel potiùs fructuum berberis ℥.ß. balauſtiorum, & roſarum rubrarum an. p. j. decoquantur in aqua puriſſima, in colat. ℔.j. diſſolue ſucci granat. & diamori an. ℥. ij. fiat gargariſma. Vel:

℞. Syrupi viol. ℥. iij. ſpiritus vitrioli guttulas quaſdam, donec rubeſcat ſyrupus, & acidus euadat, aquæ puriſſimæ q. ſ. agitentur ſimul pro gargariſmate.

Deinde reſoluentia permiſcenda erunt in progreſſu inflammationis, vt hydromel, & paſſulæ. In ſtatu ſemin. lini, & fœnug. & ad potentiorem reſolutionem, addunt multi ʒ. j. pulueris hyrundinum in gargariſmatis.

Quòd ſi inflammatio non reſoluatur, ſed abeat in ſuppuratum; iuuanda erit ſuppuratio, tum gargariſmatis ex decocto liquiritiæ, paſſularum, & ficuum paratis; tum etiam emplaſtris emollientibus, & ſuppurationem promouentibus; tandémque ſuppurato abſceſſu cu ſcalpello, aut cum cultello ligneo acuto indito in guttur artificiosè procuranda erit puris euacuatio, etiam ante perfectam ſuppurationem, colluendo os cum hydromelite, & curando vlcus cum tergentibus, & ſiccantibus.

Porrò hîc obſeruandum, in ſummo ſuffocationis periculo, extrema remedia eſſe vſurpanda. Quare repetita priùs ſectione venarum ſub lingua, & ſectis etiam venis iugularibus, prætereà cucurbitula magna cum multa flamma initio ceruicis affixa, collóque relaxato cum vnctionibus. Deſperatis tandem omnibus laryngotomia celebranda, & ſecanda aſpera arteria inter duos annulos, qua parte membrana carnoſa eſt, vt faciliùs poſteà coaleſcat.

De ſubmerſis, & ſemiſuffocatis ab aqua.

CAPVT XI.

SVBMERSOS, & ſemiſuffocatos in vndis ob multam aquam ebi-

A bitam à mortis periculo ita liberare oportet.

In primis extrahendi, & educendi ſunt, ne omnino ſuffocentur; deinde vomitus ſtatim prouocandus, cum pennæ, aut digitorum in os immiſſione, recreando vires, hauſtu vini meracioris, vel aquæ cinnamomi, ventrémque manibus roborando, &
B comprimendo.

Authores noſtri ſubmerſos ſuſpendendos eſſe volunt ſurſum conuerſis pedibus, & capite deorſum, vt ita aquæ faciliùs educantur, motúque proprio ob grauitatem deorſum ferantur. Sed vereor ego, ne ſitus ille contra naturam qui ſanis eſt importunus, & naturæ noxius, ſit etiam ſemiſuffocatis intolerabilis. Quare
C ſi liberè vomant, & reſpirent à ſuſpenſione illa abſtinendum cenſeo, cùm ab aliis remediis poſteà deſcribendis, commodiùs educi poſſint aquæ.

Ita repurgato per vomitum ventriculo roborandus erit, aut cum litu olei de nuce moſchata, vel balſami peruuiani; aut cum roſtita pa-
D nis vino tincta, & puluere caryophillorum, cinnamomi, & nucis moſchatæ aſperſa.

Poſteà collocandi erunt in loco calido, & fouenda corpora refrigerata cum linteis calidis; tum etiam cum ſpongiis vino tepido, vel aqua vitæ imbutis. Laudamus etiam accubitum iuuenum, aut Virginum ſecundum ſexum. Neque obmittendæ
E erunt epithemata cordi admota, vt & pulli columbini per medium ſecti, & puluere lætitiæ Galeni ac diambræ aſperſi. Plurimum etiam poſſunt fomenta teſtium, & vuluæ cum vino calido, in quo cinnamomum, nux moſchata, & caryoph. cocta fuerint.

Præſtantiſſimum etiam remedium

eſt, ad calorem natiuum excitandum piper cum melle, paucoque aceto propinatum.

Interim præſcribenda erunt alimenta boni ſucci, vt quæ in pauca quantitate vires languidas,& oppreſſas reſtaurent.

Ita elapſo ſuffocationis periculo, & refectis viribus, cogitandum erit de euacuatione aquarum, quæ adhucupereſſe poſſunt in corpore; Primò per aluum cum tabella elect. diacarth. diſſoluta in iuſculo, vel cum gr. viij. aut x. noui illius ſucci purgantis, qui guttagummi, aut guttagumma dicitur, diſſolutis pariter in iuſculo: Secundò per vrinas cum decocto cicerum rubrorum & radicum etiam aperitiuarum cum foliis ſunchi (qui ſpecies eſt dentis leonis) & ſimilibus: Tertiò per ſudores cum decocto florum camomillæ in ceruiſia.

De ſuſpenſis.

Capvt XII.

Svspensi, apparentibus adhuc vitæ indiciis, poſt laquei ſolutionem ita curandi.

In primis vena ſecanda, ad euentilationem caloris natiui oppreſſi, & ſemiſuffocati; deinde relaxandum collum cum viis reſpirationi dicatis, tam externis remediis; verbi gratia, cum lana in oleo irino, vel liliorum calente infuſa & collo leuiter admota,aliiſque inunctionibus; quàm internis, vt cum gargariſmate ex ſyrupo viol. in aqua tepida, vel priſana diſſoluto, prouocando deinde vomitum cum penna oleo madefacta, ad maiorem dilatationem viarum. Tertiò calor natiuus excitandus cum pipere in aceto diſſoluto & propinato, aut cum pulegio trito, & leuigato cum aceto mulſo, & cum hauſtu vini, aut aquæ cœleſtis.

A Nonnulli laudant caſtorei pollinem in calido iure per os infuſum, vel etiam vt aliquis inſpiret in os ſuffocati, dummodò teneat in ore nucem moſchatam tritam,vel cinnamomum,vel garyophillos.

B Ita relaxatis reſpirationis viis, & recreatis viribus, ac deinde reſtauratis, tam alimentis boni ſucci in pauca quantitate exhibitis, quàm medicamentis cardiacis non eſt dubium quin priſtinæ ſanitati reſtituantur.

C

De ſuffocatis à fumo carbonum, & à vapore vini recentis ebullientis in cella vinaria.

Capvt XIII.

Qvi à fumo carbonum ſuffocantur, capitis grauitate, tenebricoſa vertigine, & reſpirationis difficultate laborant, cum vocis,ſenſus & motus interceptione,

D tandémque apoplexia fumoſa, vel ſyncope interueniente opprimuntur: ſi ſuperſtes adhuc calor, & pulſus paruus animæ reſidentiam indicent, ita liberandi erunt ab imminenti periculo.

In primis danda erit opera, vt fumus ille craſſus, acer, & graueolens, apertis vndiquaque ianuis & feneſtris, reſoluatur, aërque purus ingrediatur ad reſpirationis vtriuſque li-

E bertatem,cordis & cerebri recreationem, tum etiam ad facultatis,& ſpiritus vitalis & animalis commercium renouandum, & promouendum.

Secundò ſi clauſum ſit os, cùm dentium adhæſione,diducendum, & theriaca in aqua vitæ diſſoluta ex cochlea

cochleari propinanda, vt excitentur.

Tertiò ſternutatorio ex puluere euphorbij, ac piperis confecto, & in nares cùm penna anſerina inſufflato, irritanda eſt excretrix cerebri facultas ad vaporum excluſionem.

Quartò vomitus prouocandus, cum oxymelite diſſoluto in decocto raphani, vel aſari, immiſſis in os digitis, vel pennis, vt viſcidi craſſique humores in ventriculo contenti reiiciantur.

Quintò gargariſmate ex aqua tepida, & oleo viol. compoſito, vtendum.

Sextò cardiaca & cephalica, quæ ſpiritus nouos ſufficiant, & procreent, & eos qui ſuperſunt attenuent, ac ex caliginoſis illuſtriores reddant, præſcribenda, tam interna, quàm externa, vt ſuffitus aromatici, aquæ & tabellæ cardiacæ. Denique pinguia alimenta, & boni ſucci conuenient, ad fumi acredinem corrigendam, imperando ſilentium donec perfecta curationis indicia appareāt.

Qui autem patiuntur ſuffocationem in cellis vinariis, dum vinum recens ebullit & fermentatur, quaſi ebrij apparent in principio, deinde repletis cerebri ventriculis, & intercepta reſpiratione à vaporum feruidorum copia moriuntur; tales ſubito extrahendi, priuſquam omnino ſuffocentur, & aëris puri reſpiratione boniſque odoribus reſtituendi; Præſcripta iam ſternutatoria, & vomitoria conuenient, vt & etiam alia remedia, quæ ſpiritus recreant, & ſpiritum, ac cor à fumoſis illis vaporibus liberant. Teſtes præterea fouendi erunt cùm oxicrato, in quo roſæ coctæ fuerint, & quæ ad ſedandam ebrietatem à nobis anteà præſcripta fuerunt, vtiliter vſurpari poterunt.

De ſuffocatione à fungis venenatis, aliiſque ſtrangulatoriis medicamentis.

Capvt XIV.

Qvi poſt eſum fungorum venenatorum ſtrangulationem patiuntur, cùm oppreſſione & angore ventriculi, nauſea, torminibus, ſudore frigido, animi deliquio, & ſyncope: ita tractandi ſunt.

In primis quàm citiſſimè educendi fungi.

Secundò proprietate iuuantibus oppugnanda eſt fungorum malignitas.

Tertiò partes patientes roborandæ, potiſſimùm ventriculus & cor: eductio fiet vomitione, clyſteribus & medicamentis.

Vomitio ante omnia tentanda hydreleo tepido, vel potiùs cum decocto raphani, & aſari, in quo ℥.j. oximelitis diſſoluta fuerit.

Deinde clyſter acris & laxans iniiciendus; vt deorſum feratur fungorum ſubſtantia, vnà cum craſſis & pituitoſis humoribus.

Tertiò ſi opus fuerit purgare, tale medicamentum erit præſcribendum.

℞. elect. diacarth. ℥. ß. decocti abſinth. origani, hyſſopi ℥. iij. miſce, fiat potio.

Poſteà veniendum erit ad ea quæ proprietate oppugnant malignam fungorum qualitatem. Eiuſmodi ſunt inter ſimplicia, abſinthium, ariſtolochia, raphanus, mel, pira & pirorum cinis, fimus gallinarum, allium, bezoard fungorum dictum, cepa, ruta, naſturtium, origanum, calamentum. Inter compoſita verò, theriaca, quæ communis eſt antidotus omnium venenorum, & medicamentorum ſtran

ſtrangulantium,& diapipereon.

FORMVLÆ.

℞.theriacæ ʒ.j. cum aqua mellis, fiat potio.

℞. ſtercoris gallinæ ʒ. ij.oxymelitis ℥. ß. cum decocto abſinthij, fiat. potio.

℞. diapiperei ʒ. ß. cum decocto rutæ, aut calamenti,detur.

Vinum etiam generoſum, in quo piper coctum fuerit, laudatur.

Notandum,quòd quæ proprietate iuuant, roborant etiam, quare per plures dies theriacæ ʒ. j. propinanda erit cum vino manè, & ventriculus cum vino abſinthite recreandus.

De Ariſtis, aut aliis rebus præter naturam ingeſtis, aut in capacitatem thoracis illapſis.

CAPVT XV.

PERMVLTOS ab Ariſtis,ſpiniſque piſcium, vt & ab oſſibus gulæ, & faucibus adhærentibus, aliiſque rebus præter naturam ingeſtis, ac per aſperam arteriam in capacitatem thoracis illapſis, vt fruſtulis alimentorum,granis,pillulis ſuffocatos periiſſe, hiſtoriæ, & exempla teſtantur. Si inter edendum auidius, & feſtinantius oſſicula, vel ariſtæ, aliáue faucibus, vel gulæ hæreant;

Primò cum pugnis ceruici frequentiùs,& violentius admotis,promouendus eſt deſcenſus. Deinde ſi aperto & hiãte ore appareant, tenuibus & lõgis volcellis in modum roſtri gruini curuis extrahenda erunt à perito Chirurgo;neque hîc pertimeſcenda eſt excoriatio viarũ faucium.

Quòd ſi non appareant,neque alia

A arte dimoueri poſſunt; Primò cum eclegmate emolliente ex mucilaginibus radi. alth. paſſul. iuiub. & ficuum, ac ſyrupo violarum confecto leniendæ erunt, & lubrificandæ internæ faucium partes; tum etiam relaxandæ cum linimento ex oleo liliorum, & amygdalarum dulcium; deinde promouenda erit excluſio

B cum vomitu, vel cum porro,allióue oblongo, & incuruato corpore,oleo amygdalarum dulcium inuncto & immiſſo.

At verò ſi fruſtulum alimenti,aut alterius rei verſus pulmones deſcenderit, cùm ancipiti ſtrangulatu, ſternutatorio, ac tuſſi artificioſa concitanda eſt facultas expultrix pulmonum, vt vehementi ſpiritus impetu

C explodat quod noxium eſt, & moleſtum.

De hiſterica præfocatione.

Curatio repetenda eſt,ex Tractatu noſtro de morbis Virginum.

De Syncope.

D CAPVT XVI.

SYNCOPE repentina eſt virium omnium conſternatio à corruptione, diſſipatione,vel oppreſſione ſpirituum, à caloris natiui cordiſque ipſius læſione orta. Corruunt & collabuntur in præcipiti hoc affectu facultates, & functiones omnes principes cum pallore

E faciei, ſudore frigido, motus,ſenſuſque priuatione,& pulſus langore,ita vt quaſi mortui iaceant,& appareant laborantes. Diſſipantur autem ſpiritus à nimia euacuatione, eáque vel ſenſili, vt in liberali hæmorrhagia, vomitione, ſudore, purgatione; vel inſenſili, vt in gaudio, dolore acerbiſſimo, vigiliis.

Corrum

Corrumpuntur verò à veneno externo, internóque. Externo, vt à morſu, ictuue animalium venenatorum, à veneni aſſumptione, ab halitu tetro fontium & mineralium quorundam; ab aëre etiam infecto, & peſtifero; interno vt à vapore venenato humorum putridorum in vtero aliiſque partibus latitantium, quod etiam accidit & in gangrena puriſque effuſione in abſceſſibus thoracis ventriſque inferioris.

Opprimuntur denique, vel à ſubita reuocatione, vt in magno & repentino terrore, & horrore quorundam obiectorum contingit: vel ab interceptione, vt accidit aliquando in plethora, & cacochymia ob nimiam humorum copiam, ac eorundem craſſitiem, & lentorem: adde temperiem partium ſolidarum labefactatam ex alimenti penuria, vt in atrophia, vel ex caloris innati extinctione, & reſolutione.

Curatio funeſtiſſimi iſtius ſymptomatis duplex eſt inſtituenda, vna in paroxyſmo, de qua hîc eſt quæſtio; altera extra paroxyſmum pro cauſarum varietate: in paroxyſmo, quia vrget virium exolutio, in earum reſtauratione potiſſimùm laborandum, id fieri poterit aſſumptis, & admotis. Aſſumpta erunt alimenta, aut medicamenta roborantia; alimenta trium generum aërea liquida ſolida, aërea aquæ odoratæ meliſſæ, roſarum, florum arantiorum, naphæ; ſuffitus etiam aromatici ex aquis præſcriptis cum ſtyrace, caryophill. moſch. & ambaro paratis; odores aquarum cœleſtis, imperialis, ac vitæ in cauſa frigida; vt roſarum, myrtillorum in calida erunt ex vſu. Liquida alimenta erunt, vina flagrantia, maluatica, Hippocratica, oua ſorbilia, iuſcula, diſtillata, iura carnium; ſolida, pulpæ perdicum, caponum, gallina-

A rum, gelatinæ expreſſiones, mica panis vino generoſo tincta.

Medicamenta aſſumi poſſunt, vel admoueri. Aſſumuntur ſyrupi, aquæ, pulueres, confectiones: hauſtus aquæ vitæ, imperialis, aut cœleſtis, ſtatim reficit ſpiritus. Vel:

℞. Confectionis alkermes ʒ. j. diſſolue cum aqua cœleſti, aut cum vino, aut cum iuſculo, & detur. Vel:

B ℞. Margaritarum præparat. ʒ. ß. raſuræ eboris ℈. j. cornu cerui, aut vnicornis g̅. iiij. cum aqua meliſſæ, fiat potio.

℞. Syrupi de pomis ℥. j. confection. alkerm. ʒ. j. cum aqua bugloſſi, fiat potio. Vel:

℞. Electuarij de gemmis, vel diamargariti frigidi, vel diamb. aut aromat. roſati ʒ. j. detur cum vino; aut

C aqua cœleſti, aut cum iuſculo.

Admouentur epithemata, aut inunctiones cordi, & teſtibus: cordi ex aquis roſarum; meliſſæ, cardui benedicti, cum confectione alkermes, & puluere diamarg. frig. inungendo poſteà regionem cordis, cum confect. alkermes in aqua imperiali, aut cum

D theriaca in vino diſſoluta: teſtibus, ex decocto calido vini, in quo cinnamomum, nux moſchata, caryophilli, & roſæ coctæ fuerint.

Sedata tempeſtate funeſti iſtius paroxyſmi, cauſarum erit habenda ratio: ſi oppreſſi ſint à plethora, vel à cacochymia, venæ ſectione, & purgatione opus erit: ſi intercepti, liberandi, & euocandi foras cucurbitu-

E lis, frictionibus, ligaturis, clamoribus; ſi reſoluti, generandi, & recreandi, vt dictum fuit; ſi corrupti, & inquinati, ad alexipharmaca, & purificantia erit confugiendum; qualia ſunt aqua theriacalis, lapis bezoard, & alia quæ proprietate certa venena oppugnant; de quibus in curatione morborum venenatorum acturi ſu-

mus: Denique ſi per ſympathiam aliarum partium contingat ſyncope, vt ventriculi, vteri, lienis, earum habenda erit ratio, profligando morbos à quibus efficietur.

De argento viuo ſublimato aſſūpto.

Capvt XVII.

Inter erodentia, & lethalia venena primas tenet argentum viuum ſublimatum, quòd quaſi temporis momento vitam rapiat, niſi operoſa, & celeri Medicorum manu, aut educatur per vomitum, aut extinguatur, & impediatur præceps illius operatio.

Signa, quæ veneni operationem ſequuntur, ſunt oris, palati, & faucium eroſio, ac vlceratio; dolor acutiſſimus ventriculi cum nauſea, & vomitu, deliquio animi, fœtore, oppreſſione, inflammatione, ſiti, pallore, ac liuiditate faciei; prætereà vrgent tormina inteſtinorum, & omnimoda vrinæ ſuppreſſio; tandémque in ſyncopem incidunt, priuſquàm moriantur.

Patefactà Medico iſtius veneni aſſumptione, aut certa narratione, aut ſymptomatum euidenti conſequutione; Primò procurandus vomitus cum multo oleo, butyróque ſimul mixtis, tepidéque propinatis; aut cum iure pingui copioſo; vt ita impoſitis digitis, aut penna gallinacea oleo, vel butyro imbuta, materia acris, & mordax in ventriculo contenta, per os educatur. Deinde colluendum os cum aqua frigida; poſteà copioſa lactis aſinini, aut caprilli aſſumptione extinguenda veneni erodentis malitia, doloréſque ſedandi, rurſúmque concitandus vomitus. Aqua etiam frigida copioſè pota extinguit acrimoniam ſublima-

A ti. Atque ita frigidis, & viſcidis etiam remediis occurrendum corruptoriæ, & vlceratoriæ facultati iſtius veneni. Sequens medicamentum efficaciſſimum erit, eò quòd criſtallus ſit bezoard argenti ſublimati.

℞. Criſtalli ſubtiliſſ. puluerifati ℈.iiij. ſyrup. viol. ℥. j. agitentur cum aquæ fontanæ ſ. q. & fiat potio.

B Ita repurgato ventriculo, & extincta, aut ſaltem refracta operatione, & diminuta veneni iſtius malitia, clyſter emolliens, refrigerans, & pinguis iniiciendus, ad ſedanda tormina, & ad compeſcendam acrimoniam inteſtinorum.

℞. Foliorum vtriuſque maluæ, portul. lact an. M. j. ſemin. lini, fœnug. an. ℥. ß. ſeminum quat. frigid. maiorum

C an. ʒ. ij. decoquantur, in colat. q. ſ. diſſolue caſſiæ, & cathol. an. ℥. ß. olei viol. & roſarum an. ℥. j. fiat clyſter, iniiciatur. Laudant alij clyſteres ex puro lacte, vel oleo roſato, & violato, cum decocto altheæ, & aqua meliſſæ.

Quòd ſi praui humores in ventriculo, & inteſtinis latitantes commoti fuerint à venenata materia; ita

D educendi, & explodendi, vnà cum reliquiis veneni; dummodò tamen ventriculus, aut inteſtina vlcerata non fuerint.

℞. Cathol. optimi ℥. j. decocti portulacæ, alth. bugloſſ. ſemin. melon. & cucurb. ℥. vj. miſce; deinde poſt infuſionem colentur, in colat. ℥. iiij.

E diſſolue infuſionem ʒ. j. ß. rhabarb. cum pauco ſandalo citrino paratam, ſyrup. roſati, & de cichor. compoſiti cum rheo an. ℥. j. pulueris criſtal. ʒ. j. fiat potio, & detur.

Poſteà ad veneni ſeminaria frangenda, potiones, & antidota ſæpiùs, & per plures dies repetenda.

℞. Criſtalli puriſſimi triti ℥. j. diamarg.

marg. frigidi ℥.ß. margarit. præparatarum, raſuræ eboris, coralli rubri præparati an.ʒ.j. lapidis bezoard ℈.j. ſacch. roſati ad pondus omnium: fiat puluis, cuius ʒ.ij. dentur cum iuſculis. Vel vt ſequitur.

℞. pulueris præſcripti ʒ.ij. ſyrup. viol. ℥.j. cum aqua portulacæ. fiat potio. Conditum etiam ſequens conuenientiſſimum erit.

A

℞. Conſeruæ roſarum, florum viol. & nenuph. an. ℥.j. Confect. alkermes ℥.ß. criſtalli puluerisati ʒ.ij. ſacch. roſati tabellati q. ſ. fiat conditum auro coopertum, cuius cochleare vnum diſſoluatur in iuſculis. Præterea cor roborandum internis, & externis cardiacis.

B

Emulſiones etiam laudantur, ad vrinas mouendas, ſi ſuppreſſio vrgeat; idque poſt ſemicupium, aut fotum ex decocto emollienti paratum.

C

℞. Amygdal. dulc. excorticatarum ℥.j. ſeminum quatuor frigid. maiorum an. ʒ.j. contundantur in mortario marmoreo, affundatur aqua decocti hordei q. ſ. fiat emulſio, addendo in qualibet doſi ℥.j. ſyrup. viol. & ʒ.j. criſtalli puluerisati: Interim conuenienti diæta vtendum, quæ leniat, ac refrigeret ventriculum, & inteſtina: iuſcula pinguia, panatellæ, gelatinæ, amygdalata ex vſu erunt: & pro potu ordinario aqua frigida cum ſyrup. viol. lac etiam cum ſacch. roſato manè propinatum conueniet.

D

Symptomata autem, quæ ſupereſſe poterunt, vt oris vlcera, dyſenteria, ventriculi imbecillitas, tormina inteſtinorum, vigiliæ, ſitis, & ſimilia, propriis & conuenientibus remediis ſedanda, & curanda erunt.

E

De opio, cicuta, hyoſciamo, ſolano, mandragora, & aliis venenis frigidis aſſumptis.

CAPVT XVIII.

FRIGIDA, vt opium, cicuta, & ſimilia, ſunt ſtupefactiua, ſuffocatiua & mortificatiua: incraſſant ſiquidem, & cogunt humores, partium meatus coarctant, & occludunt, earundémque temperiem violant; ſpirituum commercium intercludunt, ſoporem inducunt, & calorem natiuum extinguunt.

Symptomata, quæ eorum operationem conſequuntur, hæc ſunt; ſtupor cum frigiditate extremitatum, vertigo tenebricoſa, gutturis conſtrictio cum ſuffocatione, ſingultus, flauus faciei color, linguæ & ſenſuum ligatura, ſopor cum inexpugnabili dormiendi neceſſitate, vnguium nigrities, ſpaſmus præfocans, ſudor, & anhelitus frigidus; tandémque mors, niſi ab illius periculo, artis miniſterio liberentur laborantes.

Curatio tantorum ſymptomatum ordienda à vacuatione, & reiectione materiæ venenatæ aſſumptæ, tam per vomitum, quàm per clyſteres.

℞. Hydrelei tepentis ℥. vj. oxymelitis ſcyllitici ℥. ij. miſce, fiat potio vomitoria. Vel:

℞. Decocti aſari, & abſinth. ℥. iiij. olei roſati ℥. ij. oxymelit. ℥. j. fiat potio, detur.

℞. Bened. & hieræ picræ an. ʒ. vj. mellis mercurialis ℥. j. ß. vt excitetur ſopita natura, caſtorei ʒ. j. ſalis gemmæ ʒ. ij decocti abſinthij vtriuſque, betæ, mercurialis cũ ℥.ß. foliorum ſennæ cum aniſo q. ſ. fiat clyſter, iniiciatur bis aut ter, ſi opus ſit.

Secundò omni arte à ſomno excitandi arctiſſimis ligaturis, frictionibus aſperioribus, ſternutatoriis, cucurbitulis, vellicationibus aurium, pilorum euulſione, & veſicatoriis: ſynapi etiam ſemen tritum, & aceto mixtum, pedibúſque admotum prohibet ſoporem: alij cæpas apponunt, vel allia ad idem.

Tertiò exhibenda quæ calefaciunt, & proprietate oppugnant venenorum iſtorum frigiditatem, & malignitatem. Eiuſmodi erunt vel ſimplicia; vt aqua mellis, ſemen ſynapi, caſtoreum, aſarum, coſtus, valeriana mas, abſynthium, baccæ iuniperi, piperis ſpecies, & ſimilia: vel compoſita, vt theriaca vulgaris antiqua, mithridatium, confectio anacardina, theriaca diateſſaron, diatrium pipereum aromaticum roſatum, aqua imperialis, cœleſtis, cinnamomi, vitæ.

℞. theriacæ antiquæ ʒ. ij. diſſoluantur cum vino, fiat potio: idem præſtabit mithridatium; tum etiam & aliæ confectiones propoſitæ, ſi cum aliqua aqua ſpirituoſa propinentur.

℞. Diatrium pipereum ʒ.j. ſyrup. abſinth. ℥.j. cum aqua imperiali, fiat potio.

℞. Aromatici roſati, & theriacæ an. ʒ.j. aquæ mellis ℥.iij. fiat potio.

Laudant alij ſequentem theriacam.

℞. Piperis albi, & nigri, caryophil. cinnamomi, coſti, macis, dauci an. ʒ. ij. baccarum iuniperi ℥. ß. ſummitatum abſinth. pont. meliſſ. ſalu. puleg. betonicæ an. M.j. caſtorei ʒ.j. florum anthos, ſtœchados, ſalu. an. p.j. fiat omnium puluis, & cum melle opiata theriacalis, cuius ℥. ß. detur cum aqua cœleſti.

Ita vacuata, retracta, & oppugnata materia frigida venenata, atque natura à ſopore excitata, recreanda poſteà erit cum cardiacis medicamentis; vt confectione alkermes diſſoluta in aqua meliſſæ, tum etiam alimentis boni ſucci.

De ictu Scorpionum.

CAPVT XIX.

A SCORPIONIBVS infixo aculeo ſubtili, effuſóque veneno ſpiritali, vel humorali tenuiſſimo, mole quidem minimo, ſed facultate potentiſſimo, teſte Galeno 3. de locis affect. cap. 7. corpora humana calamitoſa mutatione affici, funeſtiſſimáque ſymptomata pati, quotidianus rerum euentus teſtatur. Dum enim effuſa aura illa venenata à cute ad interiora percurrit, ſeſéque paulatim inſinuat gradatim ſerpendo, humores corrumpit, calorem natiuum, ſpiritúſque extinguit, partéſque principes inuadit, non ſine vitæ ruina, niſi celeri remediorum interuentu aut extrahatur, aut reſoluatur, aut euincatur.

Porrò ſymptomata, quæ ſcorpionum ictum conſequuntur, ſignorúmque rationem habent, vel apparent in parte compuncta, vt inflammatio cum dolore moleſtiſſimo ob venenatam intemperiem introductam vnà cum ſolutione continui; tum etiam ob ſanguinis & ſpirituum concurſum: vel in toto corpore, vt frigoris ſenſus, & glacialis horror, tremor, pallor, & liuiditas faciei, contorſio vultus, & oculorum lachrymæ inuoluntariæ, horripilatio, linguæ impotentia, ſudor frigidus, vomitio viſcoſa, inguinum tumor, animi deliquia, ſyncope, & ſimilia, quæ quidem varia eſſe ſolent, vel ob propriam, & variam ſcorpionum naturam, & proprietatem, puncturæque ipſius

ipſius maiorem aut minorem profunditatem; vel ob diuerſam corporis diſpoſitionem, partiúmque internarum conditionem.

In curatione diligentia, & prudentia opus eſt, atque non ſolùm partis compunctæ, ſed etiam partium principum, totiúſque corporis habenda ratio.

Remedia autem, quæ vel extrahere, vel oppugnare poſſunt venenum ſcorpionum, vel ſunt ſimplicia, vel compoſita. Illa deſumuntur vel ex plantis, vt radix ariſtolochię, gentianæ, cyperi, foliorum abſinthij, pulegij, maioranæ, origani, ſcordij, abrotoni, rutæ, flores verbaſci, millefolij, eupatorij Meſuei, centaurij minoris, baccæ lauri, & ſemina rutæ ſylueſtris, erucæ, ſynapi, aſſa fœtida, opoponax; vel ex animalibus, vt ſcorpius ipſe, cancer fluuiatilis, ſputum humanum, vrina humana, lapis bezoard, cornu cerui: vel denique ex mineralibus, vt ſulphur, nitrum, terra lemnia, aqua marina. Compoſita verò vel in officinis ſeruantur, vt theriaca communis, mithridatium, theriaca diateſſarum, oleum de ſcorpionibus ex deſcript. Matth. Vel arte confici poſſunt ex præmiſſis ſimplicibus, qualia ſunt antidota ſcorpiaca, quæ à Galeno proponuntur lib. 2. de antidotis.

Pro parte percuſſa Galenus loco citato 3. de locis affectis, venenatæ iſtius puncturæ perniciem, & ſubitaneum mortis periculum pertimeſcens, poſt fortem ligaturam factam in parte ſuperiori, abſcindendam eſſe partem affectam affirmat, quod ſe cum fœlici ſucceſſu ſæpiùs expertum gloriatur. Verùm cùm citò, tutò, & iucundè, ſi fieri poſſit, curandum ſit, multáque habeamus efficaciſſima remedia ad extrahendum, & oppugnandum venenum ſcorpionum, non

A eſt quòd tam citò confugiamus ad partium extirpationem: quare potiùs dilatandam eſſe partem compunctam per ſectionem, ſi opus ſit, exiſtimamus, vt in punctura neruorum fieri ſolet, idque præcedente frictione; tum vt faciliùs reſoluatur, & extrahatur venenum, tum vt citiùs penetrent topica remedia. Quare ſtatim

B poſt puncturam, præmiſſa ligatura, & frictione, admoueri poterit ſcorpio ipſe, qui ictum vibrauit contuſus, & contritus, vel per ſe, vel adſperſus ſale, & thure; cucurbitula etiam ſi admoueatur, retrahet venenum: deinde ſequentia vſurpanda.

℞. aſſæ fœtidæ ʒ.j. diſſoluatur cum vino, & chalybe, applicetur puncturæ.

C ℞. olei de ſcorpionibus ex deſcripto Matthiol. q.ſ. liniatur non ſolùm pars compuncta, ſed etiam partes vicinæ.

℞. Summit. abſinth. maioranæ, ſcordij, rutæ, M.j. rad. ariſtol. rotund. cyperi an. ℥.ß. florum verbaſci, millefolij, & hypericonis an. p. j. decoquantur cum vrina humana pro fotu calido partis compunctæ cum ſpon-

D giis. Probant etiam alij ſaliuam hominis ieiuni parti ictæ admotam.

Ad roborationem partium principum potiſſimùm cordis, & cerebri, & ad oppugnationem venenatæ qualitatis ſequentia remedia, tam externa, quàm interna vſurpari poterunt. Interna hæc erunt.

℞. theriacæ veteris, & probatæ ʒ.

E ij. diſſolue cum vino, & propinentur. Idem præſtabunt mithridatium & theriaca diateſſarum.

℞. Decocti rutæ, vlmar. ſcord. cardamomi, abſinth. pont. ℔. ß. dentur ℥.iij. cum g̃. viij. lapidis bezoardici.

℞. Lapidis bezoard. ℈. ß. theriacæ veteris ʒ. j. cum decocto raſuræ

cornu cerui, fiat potio, detur.

Sequens etiam antidotus ſcorpiaca mirabiles profert effectus.

℞. Ariſtoloch. rotundæ, gentianæ, ciperi an. ℥. ß. aſſæ fœtidæ ʒ. ij. ſulphuris viui, piperis longi, cardamomi, thuris maſculi, ſeminis rutæ ſylueſtris an. ʒ. ij. raſuræ cornu cerui ℥. j. ſummit. ſcordij, betonicæ, meliſſæ, rutæ ſylueſtris, chamæpythios, abſynth. an. M. j. fiat omnium puluis, & cum melle opiata, quæ ſeruetur ad vſum. Doſis erit à ʒ. j. ad ʒ ij. vel ʒ. iij. cum vino, vel aqua vlmariæ, aut ſcorzoneræ. Ex recentioribus Miſaldus tabellas quaſdam ex thure confectas ad formam lapidis annularis, quibus caracter ſcorpionis infixus fuerit, luna in ſcorpione verſante, ita extollit, ſi cum vino albo ʒ. j. exhibeatur, vt miraculi inſtar laborantes, & ab acutiſſimo dolore, & ab omni periculo liberare affirmet. Idem cōfirmat Heurnius, & hiſtoriis illuſtrat, nullámque aliam proponit materiam præter olibanum maſtiche imbutum & figura ſcorpionis ſignatum ad formam lapidis cuiuſdam bezoardici. An verò talis effectus tribuendus ſit proprietati thuris, an influentiis ſcorpionis cœleſtis & lunę, diſputandum relinquo.

Inter externa principatum obtinet oleum de ſcorpionibus iam propoſitum.

℞. Olei de ſcorpionibus ex deſcript. Matthioli q. ſ. liniatur regio cordis calidè & ventriculi etiam, tum ceruicis & ſpinalis medullæ, ac deinde partes inunctæ puluere thuris aſpergantur, quinimò cum venenum hoc cerebro & neruis aduerſetur, propriáque ſymptomata in capite appareant, caput raſis capillis inungi poterit.

℞. theriaces veteris ℥. j. diſſoluatur cum aqua vitæ & regioni cordis, A ac ventriculi applicetur, atque hæc contra puncturam ſcorpionum ſufficiant.

De morſu viperarum & felle viperino aſſumpto.

CAPVT XX.

B NOCENT viperæ duobus modis, morſu ſcilicet dum viuūt, & felleo humore dum à nefariis hominibus propinatur; eſt ſiquidem fel venenum præſentaneum & immedicabile. Morſura viperarum funeſtiſſima parit ſymptomata, tam in parte vulnerata, quàm in corpore; in parte quidem dolorem acu- C tiſſimum cum inflammatione, & veſiculis ſanguinem virulentum reſudantibus; in corpore tremorem, vomitum bilioſum, vertiginem, capitis dolorem, ſingultum, conuulſionem, ſudorem frigidum, animi deliquia, ſyncopem & alia.

In curatione habenda eſt ratio partis vulneratæ, & totius corporis; D atque curandum, vt quamprimum venenum extrahatur, & educatur, ne ſcilicet mora mortem inferat: quare ſtatim ſuperior pars loci vulnerati liganda fortiter, & ſi neceſſitas vrgeat, abſcindenda pars demorſa; vel confugiēdum ad cucurbitulas humidas, & ſiccas, & ad topica ſequentia.

Oleum viperinum, & de ſcorpionibus Matthiol. laudantur; caput E etiam viperæ eiuſdem contuſum, & admotum; item theriaca in aqua vitæ diſſoluta, & tormentilla etiam appoſita: neque negligenda cataplaſmata ex allio & ruta compoſita, tum etiam ex radice ſcyllæ, vel cœpæ coctæ ſub cineribus cum melle, ſtercore caprino, & theriaca.

Interna remedia erunt theriaca, mithri

mithridat. aqua theriacalis, aqua etiam Matthioli deſcripta in præfatione comment. in lib. 6. Dioſcorid.

Decoctum carnis viperinæ, troch. etiam viperini, decoctum fraxini, lapis bezoardicus ad ℈. j. ß. cum aqua theriacali, tum etiam cornu vnicornis, & cornu cerui: ſed inter omnia antidota extollunt recentiores puluerem cordis, & hepatis viperini poſt exſiccationē ſub ſole, aut in furno, præmiſſa lotione ex aqua theriacali ter aut quater iterata.

℞. Pulueris illius ℈. j. detur cum aqua theriacali, aut cum aqua Matthiol. aut cum decocto fraxini.

De felle viperino.

SVperſunt ſymptomata ſedanda quæ ſubſequuntur aſſumptionem fellis viperini; ſtatim itaque vomitio procuranda erit cum hydreleo tepente, aut cum butyro in aqua tepida diſſoluto; neque enim venenum hoc patitur moram; deinde propoſita interna alexipharmaca præſcribenda, potiſſimùm autem aqua theriacalis cum puluere cordis, & hepatis viperini.

De Cantharidibus, & earum nocumento.

Capvt XXI.

TANTA eſt cantharidum cum veſica antipathia, vt ſiue manibus tractentur, ſiue admoueantur, ſiue aſſumantur, moleſtiſſima excitare ſoleant ſymptomata, ſtranguriam videlicet cum inſigni ardore, ſanguinis mictionem & priapiſmum; in mulieribus autem vteri incendium: neque propterea tamen exiſtimandum cantharides alias corporis partes intactas relinquere, cùm

A admotæ exulcerent cutem, veſiculáſque excitent; & aſſumptæ ab ore ad anum, atque ad partium venerearum extremitates corrodant, & inflamment interna membra, potiſſimùm œſophagum, ventriculum, inteſtina, hepar, renes, vreteres, & partes muliebres.

Ad ſedanda propoſita ſymptomata, celeritate, & diligentia opus eſt.

B Quare ſi à geſtatione, vel tractatione cantharidum mictio ſanguinolenta dependeat, facilis erit curatio; ſi verò ab admotione, dum verbi gratia, veſicatoriis permiſcentur, tunc lac caprinum, aut bubulum iniiciendum, & per os etiam aſſumendum: quòd ſi deſit, ſequens decoctio præſcribenda.

C ℞. Foliorum portul. ſalicis, plantag. lactucæ an. M. j. ſem. melonum, cucurb. contuſorum an. ℥. ß. ſeminis papaueris albi ʒ. ij. florum nympheæ, viol. an. p. j. decoquantur pro iniectione.

Parabitur etiam ſemicup. tepidum ex decocto vtriuſque maluæ, viol. nenuph. lact. & ℔. j. amygdal. dulcium

D contuſ. inungendo poſt exitum regionem veſicæ cum vng. roſaceo.

Quòd ſi aſſumptæ fuerint per os cantharides, & partes naturales doloribus, ac punctionibus infeſtentur cum vlceratione, tunc perfecta curatio aggredienda; in primis conueniens victus ratio refrigerans præſcribenda; ita vt laborantes priſana vtantur pro potu, & ſyrupo etiam

E viol. vel capillorum veneris in aqua diſſoluto extra paſtus, abſtineántque ab alimentis calidis, piperatis, & acrioribus.

℞. Vomitorium ex hydreleo, vel ex butyro in aqua liquefacto propinandum, clyſtérque ſequens iniiciendus.

℞. Caſſiæ recenter extractæ ℥. j. olei

olei viol. ℥. ij. decocti refrigerantis, & emollientis clyſt. q. ſ. fiat clyſter, iniiciatur.

Tertiò ad lactis vſum confugiendum; prodeſt ſiquidem, quia dolores mulcet, & temperat, ſiue per os ſæpiùs aſſumatur, ſiue per ſyringam iniiciatur in veſicam: & ſi deſit lac, parabitur ſequens emulſio.

℞. Amygdalarum dulcium ℥. j. ſeminum quatuor frigidorum maiorum an. ʒ. ij. ſeminis papau. albi ʒ. j. contundantur omnia in mortario marmoreo affundendo decocti hordei, vel liquiritiæ ℔. ij. deinde colentur addendo ſyrup. viol. ℥. ij. fiat emulſio pro quatuor, aut quinque doſibus.

Quartò balneum ſequens conuenientiſſimum erit.

℞. Foliorum vtriuſque maluæ, viol. portulacæ, lact. plantag. ſalicis an. faſc. j. florum viol. nenuph. an. p. iiij. amygdalarum dulcium excorticatarum, & contuſarum ſacculóque incluſarum cum ℥. ij ſeminum quatuor frigid. maiorum ℔. ij. decoquantur omnia in quant. ſuff. aquæ fluuiatilis pro balneo tepido, inungendo poſt exitum balnei regionem veſicæ cum vng. populeon. vel roſaceo in oxycrato priùs lotis.

Quintò propinanda erit pauca theriaca, vt ad ʒ. j. cum conſerua violarum ſuperbibendo ℥. j. ſyrup. violacei in aqua diſſoluti.

Denique non erunt negligendæ inunctiones præſcriptæ ex lacte vel ex decocto conuenienti, tum etiam mucilag. ſemin. pſillij, maluarum, cydoniorum extractæ cum aqua roſarum, atque hæc ſufficient.

Contra malefica buffonum ſymptomata.

CAPVT XXII.

BVFFONES tota ſubſtantia venenati ſunt, hominibuſque infenſiſſimi; nocere autem poſſunt variis modis. Primò halitu, dum irritati inflantur, & expirant aërem venenatum ita frigidum, vt ſtuporem inducant; Secundò vrinæ reiectione; dum enim animalia, & circumſtantes herbas inficere volunt, retrahunt ſeſe in tumorem, vt venenum per vrinam longius eiaculentur; Ideóque non mirandum, ſi ſæpiùs interimant homines, dum herbas, fruges, aliáque olera (præſertim ſaluiam) ita infecta inſcienter deuorant; ſaliua etiam, & morſu eaſdem herbas inficere ſolent, latitántque frequentiſſimè ſub ſaluia. Quartò dum malitioſè ſanguis, aut ſubſtantia buffonum à veneficis propinatur. Quintò nocent, dum artificioſè à maleficis, & ſceleratis hominibus in poculis vitreis, vel argenteis benè lutatis ſenſim ſuffocantur: tanta ſiquidem labes imprimitur poculis, vt ſi quis in illis biberit, mortem patiatur neceſſe ſit.

Symptomata, quæ conſequuntur buffonum veneficia, ſunt; ſtupor vniuerſalis, tumor totius corporis, cum oppreſſione reſpirationis, vomitus, ſingultus, conuulſio, oris fœtor, frigiditas generalis cum nigredine, & liuiditate, animi deliquio, ſyncope.

Auſpicanda curatio à vomitione cum hydreleo tepido, aut cum butyro, & hydromelite; deinde propinanda quæ proprietate oppugnent venenum buffonum: eiuſmodi erunt theriaca, mithridatium, confectio

anacardina, diacoſtum, diacucurma, dummodò ter, vel quater earum confectionum ℥.j. cum vino detur. Aqua theriacalis etiam cum puluere bezoardi præſtantiſſima; item ℈.j. lapidis ſmaragdi cum eadem aqua: Prætereà caro vulpis aſſata, & comeſta dicitur bezoard buffonum, vt & ruta, cyperus, & calamus aromaticus, ſi eorum decoctum aſſumatur.

A

Extrinſecus autem corpus fricandum diligenter, & oleo de ſcorpionibus Matthioli diligenter inungendum.

B

Laudant etiam authores noſtri balneum calidum, & neruale, ad ſedandum ſtuporem, & ad excitandum ſudorem.

℞. Rad. calami aromat. Cyp. an. ℥. ij. foliorum betonicæ, rutæ, meliſſæ, ſaluiæ, camæpyth. primulæ veris, lauend. an. M. ij. florum anth. ſalu. ſtœchad. an. p. iij. decoquantur pro balneo, quod addito vino calido ingrediendum.

C

Nonnulli volunt, vt laborantes ingrediantur corpora animalium recèns mactatorum, potiſſimùm bonis, aut muli; tum ad ſudorem mouendum, tum ad calorem natiuum fouendum.

D

Denique hìc obſeruandum, errare illos, qui in curatione horum ſymptomatum extollunt lapidem, quem vulgus vocat *Crapaudine*: Primò, quia falſum eſt, reperiri in capitibus buffonum; Secundò, quia experientia contraria quoad effectum.

E

De veneno Peſtilenti.

Capvt XXIII.

Inter horrenda morborum monſtra, principatum obtinet peſtis; tum quia flagellum eſt diuinæ iuſtitiæ Medica auxilia contemnens; tum quia ſocietatis humanæ commercium rumpit & violat: ſi quid tamen in illius curatione à remediis humanis ſperandum ſit, aquam noſtram theriacalem, ſudorificam, alexipharmacam, & cardiacam omnibus aliis præferendam exiſtimamus. Illius autem hæc eſt deſcriptio.

℞. Radicum angelicæ, imperatoriæ, & ſcorzoneræ an. ℥. ij. radicum plantaginis, petaſites an. ℥. j. foliorum vlmariæ, cardui bened. an. faſcicul. j, ſummitat. ruthæ & ſcordij an. M. j. nucum viridiũ par. xx. baccarum iuniperi par. xxx. Noua cornua ceruorum adhuc tenera, dum renouantur circa finem menſis Aprilis; vel eorum defectu raſuræ cornu cerui ℔. ß. inciſis incidendis, & contuſis contundendis infundantur in ℔. ij. aqua vlmariæ, & ℔. j. vini albi generoſi per tres, aut quatuor dies naturales; deinde deſtillentur in balneo Mariæ; poſteà.

℞. Aquæ illius à ſuo phlegmate ſeparatæ lib. viij. in quibus diſſolue theriacæ vet. ℔. j. mithridatij. ℔. ß. confectionis alkermes quart. j. pulueris diamarg. frig. diamb. & lætitiæ Galeni an. ℥. j. diſtillentur omnia ſimul poſt infuſionem in balneo Mariæ, & ſeruetur ad vſum. Doſis erit ℥. ß. cum ℨ. j. cum theriaca manè ad præſeruationem, & ℥. iij. vel iiij. initio inuaſionis peſtis ad curationem, priuſquam erumpant bubones, vel carbunculi, ſi fieri poſſit, ſudores mouet, cor roborat, venenum peſtiferum fugat, febrémque reſoluit.

De Cordis palpitatione.

Capvt XXIV.

Palpitatio cordis cum frequentem afferat ſyncopem, meritò inter præcipites morborum

caſus reponi poteſt : formidinem multi appellant, quòd ſiniſtri ſit iudicij citámque mortem accerſat, vt in peſtifera tempeſtate & aura venenata contingere ſolet, miſſa itáque iam generali curatione per cauſarum ablationem terrifici illius ſymptomatis, θεραπείαν proponamus. Supponendum autem accidere ſemper ob cordis oppreſſionem, ſiue à vaporibus & flatibus, ſiue ab humoribus, ſiue à vermibus aliiſque cauſis talis oppreſſio dependeat; quare ſi palpitatio ſympathica ſit ob malignam partium inferiorum euaporationem, verbi gratia, vteri, hepatis, lienis; tunc habitâ ratione partium mandantium, & morborum à quibus infeſtantur, reuellentibus vtendum erit; vtpote frictionibus, cucurbitulis, clyſteribus; deinde præſcribenda interna, & externa remedia, quæ prauos vapores diſcutiant, & reſoluant, ſpiritûs vitales recreent, & cordis ſubſtãtiam roborent: eiuſmodi erunt aquæ ſpirituoſæ, vt imperialis, cœleſtis, cinnamomi, & vitæ, tum & ſequentia.

℞. Confect. alkermes ʒ. j. capiat cum vino generoſo. Item:

℞. Electi de gemmis, vel diambræ ʒ. ß. capiat cum aqua cœleſti.

℞. Aquæ meliſſæ ℥. j. vini albi generoſi ℥. ij. margaritarum præparat. ℈. j. fiat potio, detur.

℞. Syrupi de pomis, pulueris diamargariti frigidi ʒ. ß. cum aqua bugloſſi, fiat potus. Extrinſecus autem epithemata conueniunt, cardiaca, vnctiones, ſacculi.

℞. Aquarum florum aurantij, roſarum & calendulæ an. ℥. ij. aquæ odoratæ, angelicæ dictæ, ℥. j. confectionis alkermes ʒ. ij. pulueris diambræ, & diamarga-riti frigidi an. ʒ. j. fiat epithema liquidum pro corde, addito pauco vino albo generoſo.

℞. Confectionis alkermes ℥. ß. diſſoluatur cum pauca aqua naphæ pro linimento cordis poſt fotum: vel capiat pinguedinis gallinæ aqua roſarum lotæ ℥. j. olei cinnamomi ſpagyricè extracti gutt. xv. moſchi ǵ. v. miſceantur pro linimento cordis.

℞. Pulueris aromatici roſati, & diambræ an. ʒ. ij. pulueris macis, caryophill. an. ʒ. j. ſummit. meliſſæ, & maior. an. M. ß. florum anth. bugloſſ. an. p. j. fiat omnium puluis, ac deinde cum cotone pauco formetur ſacculus bombycinus interbaſtatus pro corde.

Quòd ſi aliunde dependeat palpitatio, & idiopathica ſit, ad remedia vniuerſalia confugiendum erit; verbi gratia, ad purgationem, & ad venæ ſectionem, ſi plethora, & cacochymia ſuadeant; tum etiam ad alia ſingularia ſecundum reſpectum cauſarum.

De Cholera morbo.

CAPVT XXV.

CHOLERA morbus à cauſa materiali nomen habens immoderata eſt commotio, & vacuatio infra, ſupráque per vomitum, & ſeceſſum facta.

Acutiſſimus eſt affectus, pauciſque diebus hominem iugulat; immodica ſcilicet vacuatione, ſpirituum reſolutione, doloris acerbitate, motúque contrario, & partium nobilium conſenſu; vnde conuulſio, ſyncope, tandémque mors, deuicta & triumphata natura.

Pars affecta eſt orificium ſuperius & inferius ventriculi; vnde inferna, ſupernáque deiectio ob vellicationem, & eroſionem vtriuſque; ventriculo conſentiunt deinde inteſtina. Cauſa autem, humorum feritas,

ritas, & corruptio ciborum.

Curatio funeſtiſſimi iſtius morbi in quatuor conſiſtit; videlicet in cauſæ morbificæ vacuatione & reuulſione; Secundò in virium conſeruatione, & naturæ roboratione; Tertiò in vtriuſque fluxus moderatione, ac ſuppreſſione, ſi opus ſit; Quartò in ſymptomatum mitigatione. Quare in principio cauſa morbifica non erit retinenda; ſed iuuanda natura, cum cautione tamen, ita vt deiectionem vomitioni præferamus, & leuiora tantùm vacuantia præſcribamus; vtpote clyſteres, vomitoria, deiectoria. Clyſteres tales erunt:

℞. Mellis roſat. col. ℥. ij. olei violacei, & abſinth. an. ℥. j. ſacch. rubri ℥. ß. vitellum oui vnius, decocti hordei quod ſuff. fiat clyſter. Vel.

℞. Summit. abſinth. M. j. hordei integ. roſarum rubrarum an. p. ij. florum camomillæ p. j. rhabarb. puluerati ʒ. ij. aniſi ʒ. ß. decoquantur, in colat. ℔. j. ß. diſſolue Catholici ℥. ß. vel ʒ. vj. fiat clyſter, iniiciatur.

Si verò nauſeabundus æger ſit, & materiam noxiam reiicere conetur, vomitus blandè erit excitandus, vel cum iure pullorum in magna quantitate propinato, vel cum decocto hordei, vel cum ſequentibus; ſine oleo tamen, quòd nimium relaxet ventriculum.

℞. Oximelitis ſimpl. ℥. j. ß. aquæ hordei ℥. vj. fiat potio vomitoria: Vel.

℞. Syrup. acetoſ. ſimp. ℥. ij. decocti raphani, & hordei ℥. vj. fiat potio, vt ſupra.

Quòd ſi æger laborioſè vomat, & vrgeat oppreſſio ob humorum prauorum copiam, purgans medicamentum erit propinandum.

℞. Decocti abſinth. pont. florum viol. & hordei mund. ℥. iiij. cathol. ℥. ß. miſceantur, ac deinde colentur

A addendo infuſum ʒ j. ß. rhabarb. ac ſyrup. roſat. ℥. j. fiat potio. Laudant alij dilutum caſſiæ cum infuſo rhei, & ℥. j. ſyrup. de cichorio compoſiti: nonnulli propinant ʒ. ij. elect. de ſucco roſarum cum iuſculo, addita ℥. j. mannæ Calabr. Sed hîc cauendum à diagrediatis ob inſignem ventriculi paſſionem; quinimò ſi fieri poſſit,

B abſtinendum ab omni medicamento, & clyſteribus tantùm ſæpiùs vtendum, vt motus humorum deorſum feratur. Interim non erunt negligenda reuellentia, ſi vtraque vacuatio immoderata ſit: eiuſmodi erunt frictiones, ligaturæ coxarum, & cucurbitulæ. Ita præmiſſa cauſæ morbificæ vacuatione, & reuulſione, cùm à contrario motu vires proſter-

C nantur, earum conſeruationi erit incumbendum, cùm alimentis, tum remediis: alimenta erunt oua ſorbilia, iura carnium, gelatinæ ſucco granatorum alteratæ, vinum generoſum aqua dilutum; iuſculis etiam conſummatis cum rotulis cydoniorum recentium confectis refici poterunt vires.

D Quòd ſi vomitio impediat alimẽtorum retentionem, ſtatim poſt aſſũptionem affigenda erit cucurbitula magna regioni ventriculi; neque negligendus ſomnus, ſed omni modo procurandus; tum quia facit ad ſolatium corporis, & ad recreationem virium; tum quia iuuat coctionem cauſæ morbificæ, & vtrámque vacuationem ſiſtit: Deinde ventriculus

E roborandus, & firmandus, tam internis quàm externis remediis: interna erunt ſyrupus cydoniorum, myrtillorum, abſinth. pont. de mentha, de granatis acidis, conditura myrobolanorum, & quæ ſequuntur:

℞. Succi menthæ depurati ℥. ß. ſucci granatorum ℥. j. miſceantur cum ſacch. roſato; vtatur ægro-

tans ſæpiùs ex cochleari.

℞. Conſeruæ roſarum antiquæ,& carnis cydoniorum cond.an.℥.j.margarit. præparat. coralli rubr. præpar. raſ. ebor. & terræ ſigillatæ an. ʒ. ß. ſacch. roſati tabulati q. ſ. fiat conditum auro coopertum pro iuſculis.

Rhaſis extollit vſum ſequentium trochiſcorum.

℞. Maſtich.bol. armen. thuris an. ʒ. ij. Karabe, cardamomi an. ʒ. ß. caphuræ, galliæ moſch. caryophill. an. ğ. iiij. cum mucilagine ſeminis cydoniorum extracta in aqua roſarum, fiant trochiſ. pondere ʒ.j.detur vnus ſuperbibendo ℥. j. ſucci granatorum,aut ſyrup.cydoniorum.

Externa erunt inunctiones ventriculi ex oleo nucis moſchatæ, abſinthij, nardino cydoniorum, aſpergendo puluerem abſinthij, ment.roſarum, florum camomillæ, thuris, boli & maſtiches; prætereà cruſta panis vino calente tincta, aut reſidentia diſtillationis roſarum eodem puluere aſperſa,& ventriculo admota conueniet: emplaſtrum etiam de maſtiche,vel ſequens.

℞. Carnis cydoniorum cond.℥.iij. boli armen. terræ ſigillatæ, maſtich. an.ʒ.j. cum oleo nardino, & myrtillorum, fiat ad formam emplaſtri pro ſtomacho.

Tertia indicatio verſatur circa moderationem, & ſuppreſſionem vtriuſque vacuationis: vomitionem ſedabimus cucurbitula affixa regioni ventriculi, eboris tabella ventri admota, aquæ frigidæ ſubita & reiterata eiectione in faciem,emplaſtris adſtringentibus; dropace etiam ſequenti.

℞.Picis naualis ℥.ij.olei cydoniorum ℥. ß. liquefiant ſimul addendo maſtich. boli armenæ,& terræ ſigill. an.ʒ.j.ß. formetur poſt refrigerationem emplaſtrum pro ventriculo.

A Interna remedia erunt adſtringentia iam propoſita; ſyrupi ſcilicet, & pulueres. Laudant multi ſequens remedium ad vomitum compeſcendum.

℞. Olei de ſulph. gutt. ij. aut iij. miſceantur cum pauco iuſculo, donec aciditas perſentiatur. Idem præſtat ſal.prunellæ cum iuſculo.

B Quod autem ad deiectionem ſpectat, clyſteribus adſtringentibus erit temperanda, non neglectis externis remediis; verbi gratia,inunctionibus ex vnguento comitiſſæ,& oleo lentiſcino: ſed inter omnia remedia ſequentis clyſteris vſus approbatur.

℞. Theriacæ vet.ʒ.ij vini generoſi parum cum iuſculo,fiat clyſter, iniiciatur collabentibus viribus, & C reiteretur.

Denique ſuperſunt ſymptomata ſedanda in hoc affectu; ea autem ſunt, ſitis, frigiditas extremorum, cardialgia, dolor ventris, conuulſio, ſyncope: Siti conueniet ſyrupus granatorum cum aqua roſarum, decoctum ſeminis cucumeris.

D Ad frigiditatem extremorum,linteola calidiora; ad dolorem ventris; fomenta, & clyſteres ex lacte cocto cum floribus violarum, & roſarum; ad cardialgiam, vinum generoſum aqua dilutum. Quod autem ad conuulſionem, & ſyncopen ſpectat, recurrendum ad capita propria.

De ileo, voluulo, ſeu Miſerere mei.

CAPVT XXVI.

E VT in cholera morbo apparet impotentia continendi humores & alimenta ob præcipitem,& moleſtam reiectionem,quæ fit tum per ſeceſſum, tum per vomitum; ſic contra in iliaca paſſione obſeruamus impotentiam tranſmittendi

rendi excrementa per aluum: ſubſiſtunt ſiquidem in inteſtinis per plures dies; poſteà tamen via penitus occluſa ob inexpugnabilem cauſarum obſtruentium contumaciam, ſubuerſo naturali inteſtinorum motu, ſurſum remeant humores, alimentorum aditus impeditur; &, quod miſeratione humana, miſericordiáque diuina dignum videtur, fæces ipſæ cum fœtore, & horrore per os reiiciuntur; tandémque laborantes poſt varia perpeſſa ſymptomatum ſupplicia, miſera morte moriuntur.

A Definitur calamitoſa hæc affectio, peracuta, & dolorifica inteſtinorum paſſio, quam ſuppreſſa penitus aluo ob inſignem obſtructionem, vel adſtrictionem, vel conuolutionem in illis factam horrendi variorum humorum; & poſteà fæcum vomitus conſequuntur. Hippocrates in prognoſticis morbum illum præcipitem quidem, & periculoſum declarat: at hiſtoria 6. particula 2. lib. 3. ἐπιδημιῶν, illius progreſſum, & euentum elegãter proponit, dum viſcerum afflictione, hypochondriorum ardore, inteſtinorum anfractibus, corporis anxietate, ſomni vacuitate, partium extremarum frigore; potionis, & eorum quæ exhibentur incontinentia, vomitionibus horrendis, ſingultu conuulſiuo, ructu fœtido, animi deliquiis, & imminenti periculo antecellere pronuntiat.

B Cauſæ deplorandi iſtius affectus præcipuæ, & communes ſunt, obſtructio, adſtrictio, & conuulſio inteſtinorum. Obſtructionis cauſa vel eſt in ſubſtantia eorundem, dum inflammantur à materia calida; vel dum intumeſcunt à frigida; tumores ſiquidem omnes inteſtinorum prægrandes poſſunt impedire meatum excrementorum; vel eſt in cauitate, quando ſcilicet aut indurantur fæces, aut alij humores craſſi, viſcidi, pituitoſi potiſſimùm, & melancholici lapideam duritiem contrahunt; aut dum vermes conglobantur: Secundò aſtrictionem efficiunt per compreſſionem tumores inſignes partium vicinarum, vt muſculorum, abdominis, epiploi, vteri, veſicæ; tum etiam quando à naturali ſitu recedunt inteſtina, contingere poteſt talis obſtructio; verbi gratia, dum prolabuntur in ſcrotum, nec remeare poſſunt: Tertia cauſa eſt, conuolutio inteſtinorum in capacitate abdominis. Ita enim inter ſe reduplicantur aliquando, vt via penitus occludatur.

C Curatio voluuli ſecundum varietatem cauſarum opprimentium, & obſtruentium, & conuoluentium inteſtina aggredienda eſt. Quare ſi cauſa fuerit inflammatio inteſtini, quod ex propriis ſignis fiet manifeſtum; verbi gratia, ex ingenti caloris ſenſu, febrẽ, aſſiduo dolore acuto, & fixo, rubore faciei, & oculorum, ſiti importuna, pulſatione interna, inflatione cum renitentia; tunc ita progrediendum.

D In primis victus ratio refrigerans imperanda, eáque tenuiſſima; ita vt laborantes aqua hordei, vel cremore eiuſdem contenti viuant, vel ſaltem iuſculis pullorum, lactuca, endiuia, acetoſa, & hordeo, vel ſucco granatorum alteratis, & in pauca quantitate propinatis; ne ſcilicet pars affecta proritetur, & excrementa multiplicentur: ſi tamen ſitis vrgeat, ſyrupi refrigerantes, vt acetoſus ſimplex, Alexandrinus, violaceus, & de granatis acidis cum aqua hordei conuenient. Recentiores ſtatim in principio inflammationis laudant ℥. iiij. vel v. aquæ papaueris, Rheados; quòd hæc aqua ſanguinis, &

E

humorum effluxum ſiſtat, inflammationem, febrémque temperet, & ſudores moueat: Secundò præmiſſo clyſtere emolliente, & refrigerante vena ſecanda ex brachio dextro, ad reuulſionem, & bis, aut ter repetenda ſectio, pro ratione habitus & temperaturæ.

Poſteà ad deriuationem tundenda erit vena vtriuſque malleoli, ſi opus ſit, vel ſaltem alterutrius; quinimò ad deducendam cauſæ coniunctæ portionem, hæmorrhoïdes ſalutares; & interim alia reuellentia, & deriuantia non erunt negligenda; cucurbitulæ videlicet ſiccæ, & humidæ ſcapulis, dorſo, natibus, lumbis, & cruribus admotæ; frictiones, ligaturæ, lotiones pedum ex decocto calente: purgantibus autem medicamentis erit abſtinendum, quòd inflammationem augeant, & prauos humores ad partem affectam deducant: ſi tamen purgationi locus ſit, in principio inflammationis lenietibus, & humectantibus vtendum; verbi gratia, decocto prunorum, tamarindorum, caſſia fiſtula, diapruno ſimplici cum decocto hordei: clyſteres in hoc caſu conuenientiſſimi refrigerantes, humectantes, lenientes, anodyni & modicè digerentes in fine ex. gr.

℞. Foliorum plantag. lact. violarum vel maluæ an. M. j. ſemin. melonum, cucurb an. ℥. ß. tamarindorum ʒ. vj. florum violæ, nenuph. an. p. j. aniſi parum; decoquantur ad ℔. j. in colat. diſſolue diapr. ſimpl. ℥. j. olei violacei ℥ j. ß. fiat clyſter.

℞. Iuris pulli plantagine, nymphæa, hordeo, & prunis alterati ℔. j. in qua diſſolue caſſiæ recenter extractæ ʒ. vj. olei nenuph. ℥. ij. fiat clyſter. Quòd ſi dolores vrgeant.

℞. Summitatum vtriuſque maluæ an. M. j. ſemin. melon. & papau. albi contuſi an. ʒ j. ß. florum nymph. tapſi barbati, hypericonis an. p. ij. decoquantur ad ℔. j. in colat. diſſolue olei roſati ℥. ij. fiat clyſter, iniiciatur. Vel.

℞. Lactis ℔. j. Philonij romani, vel requiei Nicolai ʒ. ij. theriacæ ʒ. ß. fiat clyſt[illegible], iniiciatur, ſi dolores remediis anodinis non cedunt. Vel.

℞. Opij ℈. ß. croci gr. viij. caſtorei ʒ. ß. lactis q. ſ. fiat clyſter, addita ʒ. ß. theriacæ.

Denique in declinatione inflammationis addi poterunt digerentia, vt ſunt flores chamæmeli, ſemin. lini & fœnugræci cum purgantibus; tum etiam emulſiones, neque negligenda cardiaca, & roborantia.

Topica ratione ventris refrigerantia erunt ſecundum actum, vt fomenta, inunctiones, ſemicupium, balneum.

℞. Foliorum plantag. endiuiæ, maluæ, lact. an. M. j. ſemin. frigidorum maiorum contuſorum an. ℥. ß. florum viol. nenuph. roſarum. an. p. j. decoquantur pro fotu tepido ventris cum ſpongiis. Fomentum etiam ex lacte tepido cum veſicis ſuillis conuenientiſſimum ad dolores mitigandos, dummodò poſt fotum inungatur venter cum oleo roſato completo addito pauco aceto, vel cum vnguento roſaceo, aut cerato ſandalino aqua roſarum lotis. Ab emplaſtris, & cataplaſmatis abſtinendum, quòd pondere grauent partem affectam; ſemicupium autem, & balneum ex eadem materia fomenti, vel ex decocto amygdalarum dulcium, & ſemin. iiij. frigid. maiorum parari poterunt, dummodò tepidè ſecundum laborantium ſtatum, & vitium conditionem adminiſtrentur.

Interea obſeruandum, an inflammatio ad ſuppurationem vergat ex ſymptomatum intentione; tunc ſiquidem

quidem iuuanda, & expectanda maturatio, donec rupta vomica pus excernatur per vias ordinarias.

Secundò obſtructionis inteſtinorum cauſa poteſt eſſe tumor magnus eorundem, iſque œdematoſus, aut ſchyrroſus per congeſtionem ſenſim genitus ſine inflammatione; ſed tantùm cum duritie, renitentia, dolore obtuſo, & grauante; túncque ſane curatio difficilis, imò deſperata: ratio eſt, quia tales humores non niſi longo temporis tractu attenuari, molleſcere, aut reſolui poſſunt, & interim moriuntur ægri priuatione vacuationis excrementorum, & vehementi naturæ perturbatione; nihilominus clyſteribus, & purgantibus medicamentis, iiſque vehementioribus vtendum, vt oberrantes ſaltem circa tumorem humores vacuentur; & ſi fieri poſſit obſtructionis augmentum, perfectaque occluſio impediatur: externa etiam, quæ molliant, & reſoluant, præſcribenda; quòd ſi tumores ſchirroſi in cancrum denegerent, quod aliquando accidiſſe teſtantur authores noſtri, conſolandi erunt laborantes, & iuuandi potiſſimùm internis & externis anodinis ob acerbiores cruciatus, donec moriantur.

Tertia voluuli cauſa non eſt in ſubſtantia inteſtinorum, ſed in capacitate eorundem, eáque triplex agnoſcenda; induratio ſcilicet fæcum, humorum frigidorum coagmentatio, & vermium conglobatio; quarum vnaquæque propriam habet curationem. Induratio excrementorum alui duritiem, & ſuppreſſionem ſubſequitur, vel ob facultatis expultricis debilitatem, vel ob calidiorem viſcerum intemperiem, vel ob conſuetudinem, & negotia; quia muneris ſui quaſi obliuiſcitur natura; atque ita ſenſim opplentur inteſtina

A cum magna fæcum induratorum copia; túncque oportet emollire inteſtina, lubrificare, facultatem excretricem proritare, & intemperiem viſcerum corrigere humectantibus, iuſculis, balneis, & ſimilibus.

Emollientia remedia erunt vel interna, vel externa: illa aut per os aſſumenda, aut per aluum immittenda: per os iura pinguia conuenient,

B oleum amygdalarum dulcium ad ℥. iij. propinatum, butyrum in iuſculo fuſum, ius prunorum, & ſimilia: per aluum clyſteres emollientes.

℞. Olei communis, & ſucci maluæ an. ℔. j. miſce, fiat clyſter.

℞. Iuris caſtrati, aut decocti omaſorum pinguium ℔. j. olei communis ℥. iiij. fiat clyſter.

C Inter externa balneum ex oleo laudatur, vel balneum, & ſemicupium ex decocto vtriuſque maluæ, additis ℔. ij. olei communis, vel ex decocto ℔. iiij. amygdalarum dulcium contuſarum, addita olei quantitate.

Nonnulli volunt in balneo deuorandum eſſe globulum aureum, vel argenteum, & plumbeum: verùm

D cùm ſuo pondere non poſſit reſerare vias, nec excrementa deturbare, talis globulus, vt ſupponunt, ob varias inteſtinorum reuolutiones, quæ ſurſum, deorſum, & ad latera fiunt, non video quomodò prodeſſe poſſit; veriſſimile ſiquidem illud eſſet, ſi via recta ab ore ad anum tenderet: quare talem globulum potiùs naturæ negotium faceſſere, quàm inſeruire,

E credendum eſt, cùm indigeat facultatis expultricis ſubſidio.

Poſt balneum clyſteres purgantes conuenient, tum etiam medicamenta purgantia fortiora; verbi gratia.

℞. Elect. diacarthami ʒ. vj. diſſoluantur cum iuſculo pingui, capiat æger cum artis regimine. Vel:

℞. Maſſæ

℞. Maſſæ pilularum cocciarum minorum ℈.ij.malaxentur cum aqua betonicæ; deinde fingantur pilulæ v. aſſumendæ,vt dictum eſt.

Inunctiones etiam ventris imperandæ ex oleo liliorum, & amygdalarum dulcium, vel cum vnguento reſumpt.& de althea.

Permulti empyrica proponunt remedia in deſperato ileo imminente morte; verbi gratia, hydrargirum etiam ad ℔.j. imò ad ℔.ij. licet prudentiores ℥. ß. vel ℥.j. tantùm propinent, credúntque tale remedium inteſtina veluti vincta expedire, & euoluere, præduraſque, & obſtruentes fæces perforare, ac deorſum deturbare.

Benedictus gallinaceum fimum album, ſiccatum ad ℥. ß. cum vino potatum conclamatos curare affirmat: alij laudant ſanguinem calentem veſpertilionum ventri admotum, vt & ſpolia ſerpentum decocta cum oleo roſ. ventríque appoſita; Sed pergamus.

Si autem obſtructionis cauſa ſit coagmẽtatio frigidorum humorum, cum aliis craſſioribus excrementis, multa ex præmiſſis remediis conuenient: quia tamen mucoſitas pituitæ inciſionem, & attenuationem indicat, ac diſſolutionem etiam; ideo per os præter emollientia alia erunt vſurpanda; vt oxymel, decoctum raphani, & radicum aperitiuarum; clyſteres calefacientes & emollientes ſimul, addita ℥. j. therebentinæ cum purgantibus. Poſteà verò ita præparata materia ad validiora purgantia properandum.

Supereſt conglobatio vermium, quæ remediis idoneis diſſoluenda; clyſteribus videlicet purgántibus, & hydrargiro propinato ad ʒ.j. vnctione ventris ex eodem cum theriaca,& ſimilibus, quæ vermes interficere poſſunt; tandémque cum validiori medicamento purgante, donec expellantur.

Quarta voluuli cauſa eſt, cõſtrictio inteſtinorum cum compreſſione ſine interuẽtu materiæ: illud autem accidit,vel ob tumorẽ ingentem partium vicinarum; verbi gratia vteri, veſicæ, abdominis, meſenterij, quod rarum eſt;túncque ad curam tumorum confugiendum, vel ob mutationem loci, ſitúmque vitiatum; verbi gratia, dum prolabuntur inteſtina in ſcrotum, nec remeare poſſunt; túncque ſubita inteſtini repoſitio tentanda; iniecto tamen priùs clyſtere, & priuſquam aut inflatio, aut inflammatio, aut fæcum induratio ſubſequatur: quia ſi intra paucas horas vel dies non reponatur inteſtinum, perſeuerante ileo moriuntur ægri: Reponendum autem inteſtinum poſt iniectum clyſterem molliendo, laxando fotibus, oleis, ſemicupio, blandáque Chirurgi contrectatione cum manibus oleo amygdalarum dulcium inunctis: quòd vt faciliùs perficiatur, immutandus naturalis ſitus laborantium, corpúſque in ſcala collocandum eleuando pedes & deprimendo caput; quæ omnia diligenter, & prudenter perficienda,donec omnibus fruſtra tentatis, expetentibus ægro & parentibus ob dubij euentus periculum ad operationem illam Chirurgicam ſit confugiendum.

Quomodò autem ſit celebranda à Chirurgo experto, vel ab empyrico Operante, docet doctiſſimus Pigræus in ſua vulgari Chirurgia cap. 41. lib. 2. Obſeruandum autem talem operationem aggrediendam eſſe citò, & priuſquàm aut ſingultus, aut ructus fœtidus, aut vomitio ſtercoroſa appareant; quia tunc conclamatum eſt.

Poſtre

Poſtrema voluuli cauſa eſt circumduplicatio inteſtinorum, vt videre licet in digitis chirotecarum, dum conuoluuntur; túncque conſulendus Hippocrates, dum 3. de morbis, & lib. de internis affectibus mira ratione conuolutiones iſtas curat, appoſitis videlicet podici follibus, & flatibus immiſſis; quinimò hocce remedium laudat in aliis cauſis obſtruentibus, dummodò poſteà clyſteres purgantes iniiciantur; quia diſtentionis illius miniſterio ſeparantur inteſtina ab excrementis induratis. Multi reprobant Hippocratis conſilium, eò quòd flatus immiſſi inteſtina refrigerent, & dolores augeant; ſed cùm poſt effectum calefieri poſſint, & dolores etiam mitigari, exiſtimamus obſeruandum potiſſimùm, dum conuolutio inteſtinorum cauſa eſt voluuli.

De Caſu ex alto.

CAPVT XXVII.

QVI cadunt ex eminentiori loco, vt & alij qui quaſi ſemipulti ſub ruina parietis, aut tecti iacent, ob inſignes partium percuſſiones, humorum agitationes, & vaſorum diruptiones, varia, eaque grauiſſima patiuntur ſymptomata; verbi gratia, contuſiones magnas in toto corpore cum partium dilaceratione, oſſium fractura, & artuum luxatione, dolores acerbiſſimos, ſanguinis effuſiones; tum internas in partium cauitates; vnde vomitiones, oppreſſiones, tuſſes, animi deliquia, inflammationes, putredines; tum externas, per os, per nares, per aures, per aluum, per veſicam, & per vulnera: quinimò multi iacent muti, & ferè exanimati, ac rationis impotentes; præſertim dum patitur A cerebrum: alij verò moriuntur pro varia caſus partium affectarum, ſymptomatúmque interuenientium ratione, & conditione.

Curatio quatuor habet intentiones; Prima viuendi rationem reſpicit; Secunda verſatur circa vacuationem, & reuulſionem humorum; Tertia partes internas, & externas tuetur, ne fluxionem ſuſcipiant, & à B dolore inflammatorio præſeruat; Quarta humores effluxos; verbi gratia, ſanguinem coagulatum diſſoluit, & reſoluit.

Viuendi ratio debet eſſe tenuis, & ſobria primis diebus; ita vt laborantes ſola ptiſana ex hordeo, paſſulis, & pauco aniſo confecta contenti viuant, niſi malint vti decocto rhapont. vel C radicis ſymph. cum paſſulis; ſequentibus verò diebus concedere poterunt Medici decoctum prunorum, iuſculum pulli, oxalyde, & plantagine alteratum; poma cocta, & ſimilia, quæ parum nutriant.

Secundò vacuanda, & reuellenda materia venæ ſectione, clyſtere purgante, & caſſiæ diluto cum rheo, & D ſyrup. roſato. Venæ ſectio ſtatim poſt caſum celebranda ſecundum Galenum comment. 62. ſect. 3. lib. de articulis: quia ſanguinis effuſiones cohibet, impedítque ne inflammationes ſubſequantur.

Tertiò partes internæ roborandæ, vt ſanguinem contineant, & ſpiritus colligant; ſanguinis coagulatio impedienda, & externæ partes mu-E niendæ.

Partes principes roborabunt ſequentia.

℞. Conſeruæ roſarum, & rad. bugloſſi an. ℥. ij. boli armenæ, coralli rub. raſuræ eboris an. ℈ j. cum aqua cardui benedicti, fiat potio addito cochleari vini albi. Vel:

℞. Mumiæ & terræ ſigillatæ, corall.

rubri præparati, & rhapont. an. ʒ.ij. conſeruæ roſarum ℥. ß. ſacch. roſati tabulati ℥. j. fiat conditum auro coopertum, cuius dentur ʒ. ij. cum aqua plantag.

Sanguinis coagulationem impediunt ℥. iiij. oxycrati epotæ; vel ſequens potio.

℞. Radicis gentianæ ʒ.j.rhapont. pulueriſ.ʒ.ß. cum ℥. iij. aquæ papau. rherdos, fiat potio. Laudatur etiam ʒ. j. ſalis prunellæ ad arcendas ſanguinis effuſiones.

Quod autem ad externas partes attinet, laborantis corpus cum pelle arietina, aut vitulina calente, & ſequenti puluere aſperſa inuoluendum, blandéque reponendum, vt quieſcat placide.

℞. Roſarum rubrarum, myrtillorum an. ℥. ij. foliorum abſinth. M.j. florum hyperici, tapſi barbati, & ſamb. an.p.ij. ſtyracis, calam.℥.j.fiat omnium puluis tenuiſſimus pro aſperſione pellis, vt dictum eſt.

Sin autem talis caſus pauperi contigerit, linteo mundo oxyrhodino imbuto, & calefacto inuolutum corpus in fimum equinum palea nitida conſperſum mento tenus immittendum, & ibi continendum, donec multus ſudor emanauerit. Sublata pelle arietina, vel poſt exitum è fimo corpus inungendum cum lana oleo roſato, vel ſambucino, aut hypericonis imbuta; priuatæ verò partium cōtuſiones oxyrhodino, & puluere roſarum, myrtill. atque abſinthij muniendæ; vel aliis topicis à Galeno 2. de compoſit.medicament. ſecundum loca præſcriptis; vbi de dolore capitis à caſu tractat.

Quarta intentio refertur ad ſanguinis effuſi, & collecti, atque coagulati diſſolutionem, & eiuſdem reſolutionem: Ad hæc ſequentia laudantur.

A ℞. Succi apij ℥. j. cum aqua fœniculi, & card.bened. fiat potio. Vel

℞. Oxymelitis, vel ſyrup. acetoſ. ſimpl.℥.j. cum aqua, vel decocto cerefolij, fiat potio.

Aqua nucum viridium efficaciſſima ad diſſolutionem ſanguinis coagulati.

B ℞. Rhabarb. elect. vel rhapont. ſiccati, radicis rubiæ maioris, gentianæ, Ariſtol. rot.an.ʒ. ij. ſpermatis ceti, & coaguli leporis an. ʒ.j. miſce, fiat puluis, detur ʒ. j. cum aqua cerefolij, vel cum decocto anagallidis manè per quatuor dies: ſi verò lateat ſanguis concretus in thorace, decocta pectoralia cum ſyrupis expectorantibus erunt præſcribenda.

C Tandem ad reſoluendas humorum reliquias, & partes adhuc dolentes leniendas, præmiſſa conuenienti purgatione conuenient tum balneum ſequens, tum etiam vnguentum de alabaſtro à doctiſſimo Langio propoſitum, & à nobis reformatum; quia quaſſatas partes conſolidat, inflammationes extinguit, & dolores compeſcit.

D ℞. Rad. altheæ, ſymph. & ireos an.℥. iij. foliorum vtriuſque maluæ, ſaluiæ, maioranæ an. M.iiij. amygdalarum dulcium contuſarum, & ſacculo concluſarum ℔. j. florum camomillæ, ſambuci, melil. roſarum, & ſummitatum florentium millefolij ſylueſtris, & hypericonis an.p.ij. ſtyracis, calam. quart.j. decoquantur in ſufficienti quantitate aquæ, additis

E vini albi pintis duabus.

℞. Vini albi ℔.vj. olei roſar. omphacini, ſambucini, & hypericonis an. ℔.j. decocti conſolidæ maioris, vtriuſque maluæ, florum chamæmeli, roſarum, ſamb. tapſi barb. millefolij, & hypericonis ℔.ß. lapidis alabaſtri vt alkool triti ℔. j. decoquātur ad vini & liquoris conſumptionem: poſteà

poſteà adde albumina xij. ouorum, agitando per horas octo cum piſtillo in mortario calido; deinde per paruum linteum fiat fortiſſima expreſſio; in colatura adde ceræ nouæ ℥. iiij. fiat vnguentum ſecundum artem ad vſum præſcriptum.

Superſunt ſugillationes, & contuſiones potiſſimùm in facie: hæ autem reſolui poterunt, cum ſolo oxymelite calido, vel cum decocto ſequenti.

℞. Foliorum altheæ, & maioranæ an. M. j. florum camomillæ, & hypericonis an. p. j. decoquantur cum aqua, addito pauco aceto pro fotu cum ſpongiis.

De Combuſtione.

Capvt XXVIII.

Combvstio repentina, & admodum importuna affectio eſt, ſiue ab aqua feruente, oleo, axungia, cera & ſimilibus fiat; ſiue à pyrio puluere incenſo, aliòue corpore duro, aut metallico inflammato.

Ea autem vel vniuerſalis eſt, & profunda; vel particularis, & ſuperficiaria cum maiori vel minori impreſſione, pro rei comburentis natura, ac mora, & partium ſuſcipientium conditione.

Symptomata quæ combuſtionem conſequuntur, ſunt dolor acutiſſimus, ardor exurens, vigiliæ, febres, veſicæ aquoſæ, cruſtæ & exulcerationes; imò magna & profunda, eaque maligna vlcera aliquando.

Curatio duplex inſtituenda, vniuerſalis vna, altera localis: illa in magnis combuſtionibus potiſſimùm obſeruanda, & in corporibus impuris ad fluxionem arcendam, & ad præcauenda ſymptomata; conſiſtit autem in victu refrigerante, venæ

A ſectione, & purgatione: hæc verò remediis topicis perficitur, quorum quatuor agnoſcimus differentias; prima eorum eſt, quæ veſicularum generationem impediunt; ſecunda aliorum, quę veſiculas iam factas ſoluunt; tertia mitigationem doloris aliorúmque ſymptomatum reſpicit. Poſtrema eſt remediorum conſolidantium, & cicatriſantium.

B Remedia quæ veſicularum ortum arcent, ſtatim vſurpanda: hæc autem vel per ſe hoc faciunt, vel per accidens. Per ſe refrigerantia illud præſtant, reprimendo ſanguinis, & ſeri affluxum, ac extinguendo calorem inuſtum: talia ſunt vel ſimplicia, vt aquæ roſarum, plantag. ſolani, portul. lactucæ, ſemperuiui, nenuph. ſucci

C etiam earundem herbarum: vel compoſita; vt vnguent. populeonis aceto roſaceo lotum, nutritum, vnguentum refrigerans Galen. oxycrat. & alia, quæ tepida non frigida apponenda. tum etiam ſequentia.

℞. Succi plantag. & portul. vel ſemperuiui an. ℥. ij. agitentur cum albumine oui, vel pauca aqua roſarum, & cum linteolis admoueantur.

D Vel.

℞. Mucag. ſemin. pſyllij, & cydoniorũ extractæ cum aqua roſarum ℥. vj. applicētur pariter. Nõnulli fortiora adſtringentia componunt ex bolo, vel argilla cũ aceto, & albuminibus ouorum ſimul agitatis; ſed cauendum, ne hæc ſeroſos humores commotos, & attractos altiùs repellant,

E vlceráque profunda procreent.

Per accidens calida, & attrahentia veſicularum ortum inhibent, cutem relaxando, poros reſerando, & reſoluendo, ac diſſipando ſeroſos humores: talia ſunt cæparum ſuccus, calore ſiquidem rarefacit, & humiditate emollit cutem; ſicque foras euocat, & diſſipat inuſtum calorem;

A Secundò ignis ipſe: ſi pars combuſta flammæ admoueatur, quia ignis igni remedio eſt, & ſimilitudo attractionem facit, ſicque ardor partis euaneſcit; Tertiò fimus equinus recens in oleo roſato, aut nucum diſſolutus & parti impoſitus reſoluit, vt & ſambuci folia in oleo nucum cocta; vt etiam calx extincta cum vnguento roſaceo incorporata.

B Secunda differentia remediorum eorum eſt, quæ vel iam ſubortas veſicas ſoluunt per inciſionem: ſic enim ſeroſus humor carnem ſubiectam erodens, & vlcera caua procreans, ingentéſque cruciatus inferens, vacuatur, vel cruſtas, aut eſcharam ſeparant; atque hæc emollientia ſunt, & humectantia; verbi gratia butyrum per ſe, aut cum pauco baſilicone. ſequens etiam vnguentum.

C ℞. Gummi tragacanth. & mucag. ſeminis lini, extractæ cum aqua maluæ ℥. vj. olei roſati, vel liliorum ℥. ij. ceræ nouæ parum, fiat linimentum.

Tertia differentia topicorum aliorum eſt, quæ dolorem ſedant: eiuſmodi ſunt oleum roſatum cum albumine oui, & aqua roſacea agitatum, decoctum vtriuſque maluæ, &

D ſemin. papaueris albi, lardum etiam liquefactum, & aqua roſarum lotum, pomata recens ſæpiùs etiam lota cum aqua roſarum; butyrum cum oleo roſato, & vitellis ouorum permixtum; mucago ſemin. pſill. lini & cydoniorum extracta cum decocto maluæ, & aqua roſarum; ceratum refrigerans Galeni, oleum etiam ouorum præſtantiſſimum, vt & ſequens linimentum.

E ℞. Olei roſati & ſamb. ac ſucci maluæ an. ℔. ß. coquantur ad ſucci conſumptionem addendo in colat. olei ouorum ℥. ij. cum pauca cera, fiat linimentum.

Laudamus nos ſequentis vnguenti vſum, cuius virtutes admirandas ſæpiùs experti ſumus.

℞. Stercoris recentis equi viridi hordeo menſe maio veſcentis ℔. iiij. aquæ plantaginis, & roſarum an. ℔. iij. decocti foliorum maluæ ℔. ij. diſſoluantur ſimul, & bulliant leuiter; deinde per ſetaceum tranſmittantur; poſteà adde axungiæ porci recentis ℔. ij. miſceantur, recoquantur ſimul, donec ad pulmenti, vel vnguenti conſiſtentiam reducantur, túncque hæc mixtura ſeruetur ad vſum in vaſe terreo benè obturato. Quòd ſi neceſſitatis tempore ſpiſſior quàm par ſit appareat, diſſoluatur cum decoct. maluæ, aut cum aqua roſarum antè tepidam applicationem cum linteolis. Hocce remedium dolores combuſtiones concomitantes compeſcit, & integrè curat.

Quarta differentia topicorum conſolidantium & cicatriſantium: oportet ſiquidem vlceratas partes vnire, & ad cicatricem perducere: ſi caua ſint vlcera ſequenti balſamo implenda.

℞. Succi conſol. vtriuſque, plantag. herbæ Roberti, millefolij, hyperici, prunellæ, piloſellæ ℔. j. olei roſati, omphacini, & hypericonis an. ℔. ß. vini albi, q. ſ. bulliant ſimul ad vini, & ſucci conſumptionem; poſteà cum ℔. ß. therebent. venet. & ſuff. quant. ceræ nouæ fiat balſamum.

Poſteà vtendum conſolidantibus, & exſiccantibus ſine acrimonia: talia erunt aqua ſclopetorum, vnguent. album rhaſis cum albuminibus ouorum, & pauca camph. vnguent. calcis ſæpiùs lotum cum aqua roſarum, & ſimilia, quæ in curatione vlcerum ab authoribus præſcribuntur.

De

De Gangrena.

CAPVT XXIX.

GANGRENÆ natura in caloris natiui extinctione, temperamenti ipſius diſſolutione, & partium mortificatione conſiſtit. Calamitoſa ſanè, & deploranda affectio, quæ adſtantibus commiſerationem, & laborantibus frigidum horrorem parit; cùm enim mors omnium terribilium ſit extremum, quid miſeris mortalibus horrendum magis, quàm partes viuentis corporis anteà viuacitatis indiciis illuſtres, paulò poſt ſenſu, motúque priuatas, corruptiua liuiditate infectas, & fœdatas, fœtidamque auram expirantes intueri, & ſerpentem quaſi deinde mortem contagione maligna, vicina, continuáq; mẽbra inficientem, partéſque principes cum inſigni naturæ perturbatione putridis vaporibus inuadentem, inſpicere, tandémque moribundos ſudore frigido, ſingultu conuulſiuo, ſyncope frequentiori fatigatos, titubantes, anhelantes, & animam ipſam efflantes contemplari? Authores noſtri tres agnoſcunt in miſerando iſto affectu corruptionis gradus; Primus dicitur Gangrena, dum incipit mortificatio cum coloris viuidi, & naturalis ſubita mutatione, in fuſcum, & liuidum, doloris & pulſationis ſine cauſa manifeſta imminutione, ſenſus & motus alteratione, & functionum naturalium deprauatione: ſecundus gradus, ſphacelus, ſeu ſideratio appellatur; quando perfecta eſt corruptio cum frigiditate marmorea, integra ſenſus & motus vitæque priuatione, nigredine, fœtore, ſanioſi liquoris liueſcentis effluxu, ſubſtantiæque partium mollitie, & diſſolutione: tertius gradus, eſthiomenes appellatur, dum ob contagioſam, & erodentem virulentiam partes vicinæ inficiuntur; graſſatur ſiquidem hocce venenum corruptiuum, & ignis inſtar corrodit, & depopulatur membra vicina, donec vniuerſum corpus peruaſerit. Primus corruptionis gradus tantùm curabilis eſt, ſi citiſſimè occurratur; ſecundus verò abſciſſionem indicat, vt & tertius.

Cauſæ funeſtiſſimi iſtius morbi, vel internæ ſunt, vel externæ: hæ, vt contuſiones magnæ, combuſtiones, perfrigerationes extremæ, incautus narcoticorum vſus, ligaturæ fortiores, vulnera magna, morſus & ictus animalium venenatorum: Illæ internæ, vt fluxiones copioſæ, & retentiuæ humorum, inflammationes; à quibus omnibus vel ſuffocatur calor natiuus, vel extinguitur, vel caloris, ſpirituúmque affluxus impeditur; vel partes ipſæ inhabiles redduntur ad recipiendum influxum.

Curatio funeſtiſſimi iſtius, & mortiferi affectus, à regimine vniuerſali, & particulari dependet. Regimen vniuerſale reſpicit tum congruam viuendi rationem, ita vt vinum concedatur, & alimenta boni ſucci, cardiacis remediis mixta præſcribantur; tum vacuationem per venæ ſectionem, & purgationem in plethoricis corporibus: ſi tamen morbus det inducias, cùm vt plurimum non patiatur moras, tum etiam cardiaca remedia, tam interna, quàm externa in curatione ſyncopes propoſita; vt ſcilicet eorum ſubſidio cor elatos putridos vapores diſſipare, partéſque affectas caloris & ſpirituum influxu illuſtrare, & recreare valeat.

Regimen particulare cauſarum varietatem, & conditionem ſubſequitur: nam ſi cauſa gangrenæ fuerit rapidior, & copioſior humorum par-

ce, fiat vnguentum admouendum cum linteolis & ſtupis. Interim pars ſuperior ſublata ligatura oxyrhodino cum aſperſione boli munienda ad fluxionem inhibendam.

Curationis deinde tractus prudentiæ Chirurgorum committendus. Quòd ſi ſymptomata vrgeant; verbi gratia, ſyncope, dolor, conuulſio, confugiendum erit ad propria capita.

Secundò ſi cauſa gangrænæ fuerit extrema refrigeratio partium, vt ſæpe contingit tum remigibus, tū aliis qui per niues, & loca frigida iter faciunt, diſputant authores noſtri, an calidis, vel frigidis remediis vtendum ſit. Fallopius cap. 26. lib. de tumoribus, appoſitis calidis corruptionem in principio & in fieri ceſſare affirmat, idque ſe expertum eſſe in multis remigibus teſtatur. Ratio per viam contrarietatis fauere videtur. Contrà Mercurialis cap. 5. lib. 2. de morbis puerorum, refert ſe à nobiliſſimis Polonis accepiſſe, in regione illa gelidiſſima ſæpe fieri, vt aures, pedes, manus præ ſummo frigore ita rigeant & torpeant, vt ſi vel tangantur manibus calidis, vel igni exponantur, ſtatim decidant; vnumque eſſe in eo caſu auxilium, ſi priùs quàm calori ſeſe obiiciant, partes torpefactas in aquam frigidam mittant.

Affert Hippocratis authoritatem circa finem lib. de Virginibus, vbi laudat diuinus Senex ad torporem finiendum, vt detineantur pedes in aqua gelida; eò quòd ſtatim ſanguis reuertatur. Rationem etiam apponit doctiſſimus ille vir ex Ariſtotele 4. meteororum, vbi ita Philoſophatur: quæ in extremo gradu (inquit) congelata ſunt, vt criſtallus, adamas, ea diſſolui non poſſunt ab humido; at quę in minori gradu concreta apparent, ea tam à calido humido actu, quàm à frigido humido diſſoluuntur: in eo tamen eſt diſtinctio, quòd aqua calida citò diſſoluat, & conſumat glaciem; frigida humida ſenſim diſſoluat ſine conſumptione; inde accidit, vt partes quæ congelantur, ſi calore diſſoluantur, ab eodem etiam abſumantur; omnis ſiquidem mutatio extrema periculoſa eſt. Nos tepiditatem præferendam exiſtimamus, eò quòd tranſitus ab extremo in extremum per medium fieri debeat: quare refrigeratos, & congelatos in loco tepido collocandos cenſemus, longè tamen ab igne, parteſque fouendas aqua tepida, paucóque vino, vel immittendas in vas ſequenti decocto plenum.

℞. Vtriuſque maluæ, maioran. abſinth. lauri, ſalu. an. M. j. florum anth. ſtœch. camom. meliloti an p. j. ſemin. lini, alth. an. ℥. ß. decoquantur addito pauco vino ad vſum præſcriptum, vt ita ſenſim refrigeratio euaneſcat, & humores concreti diſſoluantur; donec partes ſpiritu, & calore illuſtratæ viſæ, motus, & ſenſus indicia exhibeant. Quòd ſi penitus extinctæ appareant, tunc ad abſciſſionem, vt ſuprà confugiendum.

Denique ſi gangrenæ cauſa fuerit, aut puſtula venenoſa, aut ictus, aut morſus animalium venenatorum, aut admotio medicamenti cuiuſdam venenati; tunc habenda erit ratio cauſæ: neque tamen propterea præſcriptum regimen vniuerſale, & particulare negligendum, ſed diligenter obſeruandum.

De inſigni, eóque implacabili partium humani corporis dolore.

CAPVT XXX.

EXPETIMVS potiſſimùm ſanitatem, vt dolore careamus; tanta

tanta ſiquidem eſt grauiſſimi iſtius ſymptomatis acerbitas, vt omnes fugiant illius moleſtias, eò quòd non ſolum corpora vigiliis conficiat, dum acrior facta, phantaſia ſenſoria excitat, & cogit ad vigilandum, ſed etiam ſpiritus reſoluat, & natiuum calorem exhauriat, ſanguiniſque, atque humorum molem exagitet, immutet, & corrumpat; vnde poſteà fluxiones, febres, inflammationes, & conuulſiones; quinimò animi deliquia, & ſyncopen ob virium exolutionem accerſit; imò aliquando ad tantam deſperationem laborantes deducit, vt ſponte ad mortem ipſam tanquam ad tutiſſimum portum confugiant, eámque non vt cruciatum, ſed vt requiem in luctu, doloribus, & in miſeriis humanis agnoſcunt, teſte Plinio cap. 3, lib. 25. hiſtoriæ naturalis.

Porrò moleſtiſſimus iſte affectus, ſiue caput, ſiue aures, ſiue oculos, ſiue ventriculum, aut inteſtina, ſiue vaſa vrinaria, ſiue vterum, ſiue articulos, ſiue alias partes vlceratas, inflãmatas, vel ſolutas exerceat, prompta, & efficaciſſima remedia indicat: neque enim habet aures, vt audiat inanem remediorum conſolationem; nam celeritas ipſa mora eſt: quare citiſſimè, ſi fieri poſſit, mitigandus, vt poſteà à ſæuiſſimis cruciatibus liberati laborantes, Medicorum gratiam, & remediorum vim agnoſcant, & prædicent; cum enim diuinum opus ſit ſedare dolorem, teſte Hippocrate, non tantùm humana, ſed quaſi diuina remuneratione digni videntur Medici in hoc caſu. Nunc igitur de ſedandis partium doloribus ſigillatim agendum ſumpto exordio à vehementiori capitis dolore.

A

De grauiſſimo Capitis dolore.

OMnis capitis dolor terrificus propter excellentiam, & dignitatem partis, cuius officio vita carere nequit: eo vrgente motus, & ſenſus interturbantur, omniaque membra in conſenſum trahuntur. Doloribus autem caput admodum obnoxium & opportunum; Primò ob ſitum, quòd vapores, & humores turgentes ex partibus inferioribus facile ſurſum ferantur; Secundò ob frigidam, & humidam cerebri intemperiem, illiuſque molem; inde enim accidit, vt plurima in eo generentur excrementa, quæ niſi debito tempore excludantur, caput doloribus perturbant.

B

Porrò dolor ille capitis ſi primariò capitis vitio contingat, & ſtabilis ſit, atque diuturnus, totumque caput, vel maiorem eius partem occupet, Cephalea dicitur: ſi autem non ita contumax ſit, ſed vel à cauſis externis; verbi gratia, ab inſolita potatione; vel etiam ab internis, & à febre ipſa dependeat, Cephalalgia nominatur: Quòd ſi anteriores tantùm frontis, & oculorum partes exerceat, & per circuitus inuadat, atque à vitio hepatis, ventriculi, vel lienis excitetur, Hemicrania appellatur.

C

D

Curatio grauiſſimi iſtius ſymptomatis à Dicta, & à remediis vniuerſalibus, & particularibus, ex Pharmacia, & Chirurgia depromptis, idque ſecundum cauſarum varietatem, laborantium diſpoſitionem, doloris ipſius naturam, & capitis partium affectarum conditionem dependet. Sedatio doloris per dolorificæ cauſæ amotionem in conuenienti ſequentium remediorum vſu conſiſtit.

E

In primis ſi ſanguinis plenitudo appareat, & vel febris, vel inflammatio,

tio, vel vehemens obſtructio, vel acerbior dolor vrgeat, & vulnus, aut caſus, vel contuſio præceſſerit, vena cephalica tundenda. Poſteà verò ſi ſuppreſſio hæmorrhoidum, aut menſium cauſa fuerit doloris, venæ malleoli incidendæ erunt, præmiſſa ſemper leuiori purgatione per clyſterem, & per potionem.

A

Secundò ſi arteriæ ſanguine calido vaporoſo, & ſpiritu flatulento refertæ turgeant, doloremque excitent prægrandem, & contumacem, celebranda arteriotomia in fronte, aut poſt aures; & vbi arteriæ magis micant, calent & pultant.

B

Tertiò quæ ſanguinem redundantem priuatim deriuant, & reuellunt præſcribenda, vt ſanguiſucæ naſo, vel poſt aures effixæ, tum etiam venis in caluaria eminentibus; deinde cucurbitulæ humidæ, & hæmorrhagia etiam proritanda, immiſſa herba, quæ millefolium dicitur.

C

Quartò de præparatione, & purgatione vniuerſali humorum cogitandum, idque præſcriptis iulepis, decoctis, potionibus, & pilulis ſecundum humorum naturam calidam, aut frigidam; idque obſeruandum, an humores coniunctam habeant venenatam qualitatem, vt contingit in doloribus venereis; quia tunc ad propria antidota recurrendum.

D

Quintò alia reuellentia, & deriuantia particularia non ſunt omittenda; qualia ſunt frictiones, maſticatoria, errhinæ, veſicatoria, cauteria.

E

Sextò roborantibus vtendum; denique ad topica confugiendum, ſecundum naturam humorum calidorum, aut frigidorum: Ab illis ſiquidem poſt vniuerſalia remedia ſolatium laborantium potiſſimùm dependet; quare hæc ad calidam cephalalgiam conuenient.

Ad Calidam Cephalalgiam.

Signa, quæ calidam cephalalgiam denotant, ſunt intenſior capitis dolor, calor frontis, & totius capitis, inſignis oculorum rubor: & ſolatium à remediis frigidis, topica refrigerantia, & repellentia eſſe debent ad infringendam bilis acrimoniam, illiuſque propagationem impediendam, eáque gradatim admouenda, pro natura & qualitate doloris, reſpectúque cerebri.

Exempla topica.

℞. Olei roſacei recentis ℥. iij. aquæ roſ. ℥. j. aceti roſ. parum, agitentur ſimul pro frontali cum linteolis imbutis. Vel.

℞. Olei nenuph. & viol. an. ℥. j. ß. ſucci plantag. vel portulacæ ℥. j. aceti roſ. parum, agitentur, vt ſuprà: linteola etiam ſucco ſemperuiui, plantag. & portulacæ inſuccata admoueri poterunt; tum etiam ſequentia.

℞. Vnguent. populeonis recenter diſpenſati q. ſ. admoueatur fronti, & temporibus.

℞. Cerati refrigerantis Galeni cum ſucco plantag. loti q. ſ. liniatur frons, apponendo folia ſalicis cum linteolo.

℞. Mucilag. ſemin. pſillij, & cydon. extractæ cum aqua roſ. ℥. iiij. agitentur cum modico aceto, & linteola inſuccata applicentur.

℞. Florum viol. nenuph. roſarum an. p j. ſemin. papaueris albi contuſi ʒ. ij. ſandali rub. ʒ. j. opij gr. vj. miſce ſimul cum conſerua roſarum, vel cum vnguento populeonis pro frontali cum linteolo.

℞. Lactis muliebris q. ſ. cum tantillo opij, & caph. diſſolue pro frontali.

Hîc autem tria obſeruanda; vnum

eſt, ne quid influat in oculos; alterum ne nimis refrigeremus cerebrum; tertium renouanda eſſe topica, ne ob moram nimium incaleſcant. Quòd ſi dolor non quieſcat, ad narcotica confugiendum, vt ſomnus concilietur: eiuſmodi erunt philonium romanum, requies Nicolai, puluis, & pilulæ de cynogloſſ. tum etiam laudanum Paracelſi, & ſyrupus de papauere.

Ad Cephalalgiam frigidam.

Signa quæ frigidam cephalalgiam oſtendunt, ſunt pituitoſa corporis, & cerebri diſpoſitio, grauis & perdurans dolor, ſine exceſſu caloris in fronte, ſolatium à calidis remediis, & ſimilia.

Sedatio frigidi illius doloris, præmiſſis vniuerſalibus præparantibus, vacuantibus, auertentibus, & roborantibus, quæ capitis, & humorum frigidorum rationem habeant, à topicis remediis; iiſque calidis dependet: eiuſmodi erunt lotiones, lixiuia cephalica, olea, linimenta, & ſimilia.

℞. Foliorum lauri, abſinth. beton. an. M. j. florum anthos, ſaluiæ, ſtœcad. chamæmeli, melil. an. p. j. decoquantur pro capitis irrigatione abſciſſis priùs capillis, ſiccando deinde, & cooperiendo caput.

℞. Lixiuij confecti ex cineribus roriſmarini & fol. abſinth. lauri, orig. ℔. iij. foliorum betonicæ, maioran. ſalu. an. M. j. florum anth. ſtœcad. ſaluiæ, chamæm. an. p. j. decoquantur, ac deinde colentur pro lotione capitis, vt ſuprà.

℞. Radicis cucum. ſylueſtris inciſæ ℔. ß. ſummitatum abſinth. maioranæ, beton. an. M. j. florum anthos, ſaluiæ, ſtœchad. an. p. j. decoquantur in hydreleo; deinde colentur & exprimantur, & hoc decocto foueatur

A pars dolens calidè cum ſpongiis.

℞. Maioran. orig. beton. abſinth. roriſmarini an. M. j. florum chamæm. ſamb. anth. ſtœchad. an. p. j. nucis moſchatæ, caryophyllorum an. ʒ. ij. ſtyracis calam. ℥. ß. olei laurini, ſambucini, irini, & aneth. an. ℔. ß. vini generoſi pintam ß. decoquantur ad vini conſumptionem, deinde oleum

B fortiter exprimatur, & eò inungatur totum caput poſt lotionem ex lixiuio, ac diligenter ſupertegatur.

℞. Seminis nigellæ, & ſtaphidis agriæ, piperis nigri & nucis moſchatæ an. ʒ. j. cinnamomi ℈. j. ſucci maioranæ, & mellis an. q. ſ. fiat ad modum linimenti quo inungantur interiora narium ad cerebri vacuationem, vt ita dolor quieſcat per cauſæ

C deriuationem.

Quòd ſi dolor nimis acerbus, & quaſi intolerabilis euadat, ad narcotica interna, & externa vt ſuprà confugiendum erit.

Ad dolores venereos capitis, articulorum, & aliarum partium.

D Dolores venerei tam capitis quàm articulorum, aliarúmque partium; ita miſerè lue venerea laborantes diſcruciant, dum humores virulenti perioſtium, & membranas veſpertinis, & nocturnis potiſſimùm horis pungunt, diſtendunt, & lacerant, vt quaſi martyrium patiantur.

E Quare citiſſimè ſi fieri poſſit, à ſæuiſſimis illis cruciatibus liberandi; idque miniſterio localium remediorum, quæ malignos vapores attenuent, & digerant, virulentiam oppugnent, & dolorem temperent: hæc autem non erunt vſurpanda, niſi præmiſſis vniuerſalibus vacuantibus, ſudorificis, aliiſque ſpecificis ad luis venereæ curationem accommodatis.

Topica autem illa erunt fomenta, olea, balſama, emplaſtrum.

℞. Corticis ligni ſancti ℥. j. radicis ſalſæ parillæ inciſæ ℥. ij. foliorum alth. praſſij albi, ſcordij, abſinth. orig. an. M. j. florum tapſi barbati, ſambuci, ebuli chamæm. melil. an. p. ij. decoquantur cum aqua addito pauco vino generoſo pro fotu calido partium dolentium.

℞. Olei rutacei, & lumbric. an. ℥. ij. olei viper. & de ſcorpionibus an. ℥. j. miſceantur pro inunctione, vel ſeorſim poſteriora duo admoueãtur.

℞. Succi foliorum populi, alth. maluæ an ℥. iij. mucag. ſemin. alth. & lini an. ℥. ij. decocti corticis ligni ſancti, ſcordij, praſſij, florum hypericonis, tapſi barb. ebuli, ſamb. ℔. j. olei lumbric. & rutac. an. ℔. ß. olei de ſcorpionibus, & viper. an. ℥. ij. decoquantur omnia ſimul addito pauco vino generoſo, ad decocti & vini conſumptionem, deinde poſt coctionem colentur, & exprimantur, ac cum pauca cera, fiat linimentum: balſamum etiam ſequens à Fernelio compoſitum, & à nobis reformatum efficaciſſimum.

℞. Rad. calami aromat. cyp. galang. an. ℥. j. corticis ligni ſancti ℥. ij. foliorum ſicc. lauend. maior. abſinth. alth. an. M. j. nucis moſchatæ, caryoph. macis, cinna. piperis vtriuſque an. ʒ. j. ſtyracis calamitæ ℥. ij. ſem. lini, fœnugræci an. ℥. j. florum ſalu. anth. ſtœcad. ſamb. hyperic. chamæm. tapſi barbati, & meliloti an. p. j. olei lumbr. & rutæ an. ℔. j. olei viperini, & de ſcorpionibus an. ℥. iij. aquæ vitæ rectificatæ ℥. ij. vini maluat. & decocti ligni indici an. ℔. j. reponantur omnia in phiala vitrea forti, & coquantur ſuprà cineres calidos ad aquæ decocti, & vini conſumptionem; deinde oleum exprimatur in torculari, & hoc balſamum ſeruetur ad vſum. Emplaſtra etiam laudantur, de vigo triplicato mercurio, & ex ammoniaco, & hydrargyro, ſi dolores ſint cum tumore, & tophis. Quòd ſi caries adſit, ad propria remedia confugiendum.

A

Denique vrgente neceſſitate, ſi dolores non quieſcant, narcotica tam interna, quàm externa, cum cautione, & prudentia vſurpari poterunt.

B

De Cephalea.

LIcet cephalea non ſit morbus acutus, ſed diuturnus, contumax; doloris tamen violentia acutiſſimum reddit affectum.

Curatio illius ab iiſdem dependet remediis, à quibus cephalalgia; efficacioribus tamen ſecundum humorum, & partis reſpectum.

C

At verò quia aliquando, licet raró, à cauſis non vulgaribus excitatur; verbi gratia, à craſſis humoribus melleæ ſubſtantiæ inter meninges, & cranium retentis, flatibuſque ibidem concluſis; vel quod prodigioſum, à calculo, vermibus, ſcorpionibus, aliiſque animalculis in cerebro generatis; vt hiſtoriæ, & exempla teſtantur; ideo hîc duo ſunt obſeruanda; vnum flatus illos, humoréſque craſſiores fruſtra tentatis aliis remediis, & perſeuerante implacabili dolore cranij, perforatione artificioſè, & in debito, ac conuenienti loco cum terebello celebrata, reſolui, ac ſenſibiliter euacuari.

D

Alterum eſt, animalia, ſi per nares vi naturæ per irritationem facultatis expultricis non reiiciantur, vt ſæpiùs, omninò deſperandum eſſe de ſalute.

E

De hemicrania.

POſtrema ſupereſt doloris capitis differentia, hemicrania ſcilicet,

quæ ſympathica eſt, & per interualla inuadit, temporiſque mutationes ſubſequitur. Illam indicant eroſio, pulſatio, diſtenſio; occupat autem anteriorem capitis partem dextram, ſiniſtram, vel mediam, oculóſque etiam mirum in modum diſcruciat. Generatur vel per ſimplicem euaporationem reſidente materia in hepate, ventriculo, aut liene; aut per ἐπιγίνεσιν, id eſt, propagationem humorum à partibus inferioribus ad ſuperiores venarum, aut arteriarũ miniſterio; aut tertiò per μετάστασιν; id eſt, tranſlationem cauſæ morbificæ ad caput relicto priore loco.

Curatio ſæuiſſimi iſtius doloris aggredienda, vel in paroxyſmo, vt citò ſoluatur, vel extra paroxyſmum mediante præſeruatione.

In paroxyſmo, primò vomitio promouenda, ſi humor in ventriculo reſideat, idque vomitorio conuenienti; Secundò humores per inferiora vacuandi pilulis idoneis, & clyſteribus, idque ſecundùm formulas ſequentes.

℞. Decocti hord. ℥.iij. oxymel.℥.j. fiat potio, detur promouendo poſteà vomitum.

℞. Aquæ ſtillat. foliorum necotian.℥.iij.aut.iiij. fiat potio, detur ad prouocandam vomitionem.

℞. Aloës electæ in decocto foliorum ſennæ, cichor. abſinth.pont. cetrach. & betonicæ ter, bis verò in ſucco roſarum infuſæ ℥.j. rhabarbari electi, & agar.trochiſc.an.ʒ. iij. pulueris triaſantali ʒ. j. cum ſyrupo roſato cõpoſito, vel de cichorio compoſito cum rheo; fiat maſſa pilularum, de qua formentur pilulæ plures, capiat tres, aut quatuor ſuperbibendo parum iuſculi cichorio alterati; ſi natura pigrior ſit ad euacuationem, excitetur cum clyſtere purgante.

A Nonnulli ad exonerandum ventriculum & hepar, atque ad bilioſas humiditates ſurſum deorſúmque vacuandas, propinant grana quinque aut ſex guttægummi cum conſerua roſarum; quia tollendo cauſam per vomitum, & per aluum, dolorem ſoluunt: ſuffitum etiam ex tabaco quidam laudant, vt & iuſculum cichorio, portulaca, & acetoſa temperatum, guttuliſque quibuſdam olei de vitriolo irroratum, quando hemicrania à vaporibus dependet. Quod autem ad localia ſpectat, oxyrodinum laudatur, tum etiam frontale ex roſis in aqua roſarum contuſis, & vrgente nimis dolore, vnguentum populeonis, & fronti & temporibus admotum cum pauco opio.

C Nonnulli in cauſa frigida probant fricationem frontis, & capitis cum aqua vitæ; vt alij in cauſa calida lotionem frontis ſæpiùs iteratam cum frigida. Atque hic obſeruandum, arteriotomiam in temporibus celebratam hemicranicum dolorem ſoluere, & ſectionem tranſuerſalem integram arteriæ temporalis tumeſcentis deſperatam hemicraniam perfectè curare.

D Extra paroxyſmum conueniens victus ratio obſeruanda, & purgatio tam vniuerſalis quàm vſualis præſcribenda, quæ partes liberet à bilioſis, & pituitoſis humoribus, quod fiet cum præſcriptis iam pilulis ſingulis hebdomadibus bis aſſumendis ſine cuſtodia; vel ſequentibus orbiculis cum regimine.

E ℞. Sacchari in aqua roſ.& cinnam. diſſoluti ℥.iiij. rhabarb.pulueriſ. ℥.ß. guttægumm. ℈. ij. ſucci roſ.ʒ.j. conſeruæ roſarum q. ſ. fiat confectio in orbiculis ponderis ʒ. ß. capiat vnum bis in menſe cum artis regimine, potiſſimùm in hemicrania bilioſa.

Interim vtendum ſequenti opiata:

℞. Con

℞. Conſeruæ florum amarant. ℥. ij. conſeruæ florum betonicæ, abſinthij pont. roſarum, capill. ven. an. ℥. j. pulueris triaſantali ʒ. ij. raſuræ ebor. ʒ. j. ſacch. roſat. ℥. ß. cum ſyrupo de pomis, fiat opiata, de qua capiat mane, ad quantitatem auellanæ ſuperbibendo parum aquæ lupulorum; frequens etiam ſuffitus ſemin. nigell. roman. liberat ab hemicrania.

De dolore aurium.

DOlor aurium ſi ab inflammatione profunda, vel media dependeat, quod ex pulſatione, calore, & rubore dignoſci poterit, præmiſſis vniuerſalibus remediis vacuantibus, reuellentibus, & deriuantibus, topicis, ſeu localibus erit demulcendus: Ea autem erunt vaporoſa, vel liquida; cum alia ob ſitum aurium commode ad illarum interiores meatus ferri non poſſint; verbi gratia, ſuffitus humidi, decocta, ſucci, olea, & ſimilia.

Exempla.

℞. Plantag. ſolan. lact. an. M. ij. florum maluæ, rapti barbati, roſarum an. p. j. decoquantur in oxycrato, & vapor per infundibulum recipiatur, vt feratur ad interiora aurium.

℞. Succi plantag. ſolan. & malu. an. ℥. olei roſati q. ſ. agitentur ſimul, & portio iniiciatur in aures.

℞. Succi papau. & hyoſciami an. ℥. j. olei roſarum, & liliorum an. ℥. j. ß. agitentur, vt ſuprà ad eundem vſum.

℞. Mucilag. ſemin. pſill. alth. lini, vel fœnugr. extractæ cum aqua roſarum ℥. vj. iniiciatur portio.

℞. Semin. papau. albi, & hyoſciami an. ℥. ß. contundantur in mortario marmoreo affundendo decocti maluæ roſarum quod ſatis, deinde colentur ad eundem vſum.

A

B

C

D

E

Laudant etiam practici noſtri lac recens ſæpiùs infuſum, tum etiam oleum ouorum. Quòd ſi inflammatio vergat ad ſuppurationem, diſſoluendum erit baſilicum cum oleo roſaceo; quia ſedat dolorem, & ſuppurationem promouet. Et interim cataplaſma de mica panis cum lacte extrinſecus admoueri poterit, vel aliud conueniens.

De dolore oculorum.

DOlor oculorum, aut ab inflammatione dependet, vel à contuſione interueniente fluxione; qui inflammationem conſequitur, mitigandus habita ratione materiæ calidioris, vel frigidioris, influentis & influxæ; tum etiam partis, atque temporis: quare præmiſſis vniuerſalibus remediis vacuantibus, reuellentibus, deriuantibus; verbi gratia purgatione, venæ ſectione, cucurbitulis ſiccis, humidiſque, hirudinibus, aliiſque, doloris acerbitati occurrendum erit: duo tamen in vſu topicorum obſeruanda; vnum eſt; vt remedia ocularia ſint lenia, mollia, ſine morſu & ſine viſciditate emplaſtica, ne pertinacius adhæreſcant, aut indureſcant; Alterum ne frigidioribus topicis reſolutionem retardemus; & oculis ipſis noceamus: in principio itáque calidioris inflammationis ſequentia conuenient.

℞. Albumina ouorum indurat. numero ij. contundantur in mortario marmoreo, affundatur aquæ roſ. & plantag. quod ſufficit, fiat collyrium, addendo ſi velis vitrioli roman. ℈. j. liquor etiam ouorum cum lacte muliebri, vel cum aqua roſarum agitatus confert, vt lac, & aqua roſarum per ſe.

℞. Mucilag. ſem. pſill. & cydon.

extractæ cum aqua roſarum ℥.iij.lactis muliebris ℥.j. gummi Arabici ʒ. ß.fiat collyrium.

℞. Roſarum, florum nymph.an.p. ij. ſemin.papau. albi contuſ. ʒ. j. decoquantur cum aqua, deinde colatura facta addatur ℥. j. aquæ roſ. & foueatur tepidè oculus.

In augmento verò permiſcenda erunt digerentia in minori gradu, vt in ſtatu in maiori; verbi gratia, mucilago ſemin. alth. & fœnugr. fotus etiam ex decocto vtriuſque maluæ, florum chamæm.melil.tum etiam ex vino aqua diluto.

Interim non erunt negligenda cataplaſmata in principio ex conſerua roſarum, munito prius oculo, & ex medulla pomorum acidulorum cocta cum aqua roſarum; in augmento verò, & ſtatu cataplaſma de mica panis cum lacte admotum cum faſciis circa oculum erit conuenientiſſimum.

Quòd ſi vehementior ſit dolor, & implacabilis, confugiendum erit ad collyrium album rhaſis cum opio, fouendo poſteà oculum cum decocto florum meliloti ad corrigendam intemperiem introductam.

℞.Collyrij albi rhaſis cum opio ʒ. ß. diſſolue in lacte muliebri, deinde portio ſufficiens inſtilletur.

At verò ſi doloris cauſa fuerit frigida, vt in pituitoſa fluxione apparet, abſtinendum erit à frigidioribus; & digerentibus vtendum, ac roborantibus: ſicque audiendæ ſunt Hippocratis authoritates, dum & febrem ſuperuenientem laudat, & meri potum in doloribus oculorum.

Denique ſi dolor à contuſione dependeat, topica comprimentia eſſe debent in principio; vt decoctum roſarum, & myrtillorum cum puluere ſpongiæ bedegaris; & poſteà reſoluentia, ac roborantia; vt in curatione contuſionis fieri ſolet.

Nonnulli ſtatim agitant puluerem roſarum, myrtillorum, & maſtichis cum albumine oui,& aqua roſarum, vt ſiſtant fluxionem; poſteà verò digerunt materiam,& roborant oculos affectos.

De dolore dentium.

Dolor dentium ita grauis, acerbus,& diſcrucians eſt, vt laborantes non ſolùm ad incantationes confugere cogat; ſed etiam quaſi ad rabiem, & deſperationem deducat. Oritur autem à fluxione calida, vel fridida; calidam indicant dolor acutus,& pungens; pulſatio ingens cum ardore, tam circa radicem dentium quàm in temporibus, & ſolatium ex vſu frigidorum; frigidam oſtendunt capitis grauitas, ſaliuatio copioſa; & mitigatio ex calidorum vſu. Porrò in vtriuſque humoris influxu animaduertendum, an dentis ſubſtantia ſit corrupta ex nigredine, & an lateant cauernulæ.

In curatione ſæuiſſimi iſtius doloris habenda eſt ratio materiæ influentis, quæ antecedens dicitur; & influxæ quæ coniuncta eſt: illa indicat, Primò purgationem cum pilulis, aut tabellis pro ratione humoris calidi, vel frigidi: Secundò reuulſionem cum cucurbitulis veſicatoriis retrò aures admotis, & cum leui ſcarificatu interioris cartilaginis aurium: Tertiò interceptionem cum emplaſtro adſtringente temporibus admoto vbi pulſant arteriæ.

Topica cauſæ contrariæ præſcribenda: ſi à calida dolor dependeat, obſeruandum, an adſit inflammatio, quia nonnunquam inflammationem concipiunt dentes; & poſteà fruſtratim

tim excidunt: hæc auté erunt ex vſu.

℞. Oxycrati q. ſ. colluatur os tepidè, hac etiam in ore detentum dolorem demulcet, vt & aqua frigida ſæpiùs reuocata, Item.

℞. Semin. hyoſciami, & papau. albi contuſi an. ℥. ij. roſarum rubrarum p. ij. bulliant cum aqua & pauco aceto; deinde tepidè colluatur os.

℞. Semin. hyoſc. & papau. albi an. ℥. ß. opij ℈. ß. camph. tantundem. croci gr. vj. cum ſyrupo papau. fiat mixtura poſt côtuſionem, cuius portiuncula applicetur denti: tandem ſi non quieſcat dolor, pilula propinanda, quæ ſomnum conciliet ex laudano, vel Philonio.

At verò ſi fluxio frigida ſit, ſequentibus remediis oppugnandus erit dolor: in primis colluendum os ex aqua vitæ, vel vtendum maſticatorio ex pyretro in aceto forti infuſo; quia vacuat portionem cauſæ coniunctæ, id eſt, materiam fluentem, & influxam: idem præſtat theriacá in decocto ſaluiæ, & pyretri diſſoluta, vt & acetum cum ſaluia, & ſale coctum; allium etiam ſub cineribus coctum dentique dolenti admotum optimû eſt remedium, vt & vinum cum caryophillis calefactum.

Præterea olea calida ſpagyricè extracta potentiſſima ſunt, vt garyophillorum, ſaluiæ, thymi: hic autem notandum, oleum camphoræ dentibus cauernoſis admotum in pauca quantitate; id eſt, ad guttulas ij. vel iij. cum goſſipio mirabiliter ſedare dolores dentium. Laudant etiam multi collationem oris ſequent.

℞. Foliorum nicotianæ M. ij. florum chamæm. p. ij. decoquantur pro collutione oris per horas duas tepidè expuendo ſingulis vicibus; ſuffumigium de tabaco præſeruat à dolore, & præſentem etiam ſedat per vacuationem capitis.

A Tandem perſeuerante, & vrgente dolore, ſi dentes corrupti ſint, & medicamentis non cedant, vel cauterizandi erunt cum oleo vitrioli, aut ſulphuris; aut artificioſè extrahendi; odontalgiæ ſiquidem extremum debet eſſe remedium.

B
De Cardialgia, ſeu dolore ventriculi cum anxietate.

Cardialgia grauis eſt, & moleſtus orificij ventriculi ſuperioris dolor cum morſu, virium exolutione, languore, deſperatione animi, & corporis iactatione, atque lypothymia. Cauſa illius immediata multiplex eſſe poteſt; quia multa ſunt, quæ continuum ſoluere, intemperiémque humoralem introducere valent; verbi gratia, vermes, flatus, & vapores maligni, humores mordaces, & acriores, biliosi, melancholici, acidi, ſalſi; cibi corrupti, inflammatio, vlceratio; denique quæcunque rodendo, & vellicando orificium ventriculi exquiſitiſſimo ſenſu donatum percellere poſſunt.

C Eiuſmodi affectus ſi perſeueret, ſæpiſſimè funeſtus eſſe ſolet; ob partis ſcilicet neceſſitatem, eiuſdémque ſympathiá cû partibus principibus.

D Curatio pro cauſarum varietate inſtituenda: In primis ſi à vermibus dependeat cardialgia, quod ex continua eroſione, oris fœtore, ætatis conditione, aliiſque propriis ſignis manifeſtum erit; confugiendum eſt ad remedia, quæ citò vermes aut enecare, aut fugare poſſint. Ea erunt præmiſſis vniuerſalibus, hauſtus aquę naphæ, vel ſyrupi de limonibus cum aqua portulacæ, & pulueris contra vermes: Item cochleare vnum ſyrupi violacei cum ſpiritu vitrioli permiſtum; Item ol. cum vino, vel cum ſucco lineonum; electuar. etiam

E

dia

diacarth. à ʒ. ij. ad ℥. ß. propinatum ſecundum ætatis reſpectum, enecat & vacuat vermes. Interim non erunt negligenda externa remedia, potiſſimùm theriaca, vel hiera cum pauco hydrargiro.

Secundò ſi à flatibus fiat, quod conſtabit ex ructu, inflammatione ventriculi cum diſtenſione, dolore vago, & intercurrente; tunc cochleare vnum iuſculi cum guttulis olei de aniſo propinandum ad diſſipandos flatus; vel hauſtus vini hippocratici deuorandus. Laudant alij diatrion pipercon cum iuſculo, vel diacyminum. Quòd ſi vapores virulenti ſint, & maligni, conuenient aqua theriacalis, imperialis, cœleſtis; tum etiam bolus ex theriaca, & confectione alkermes: poſteà verò ſubſtrahenda erit minera è qua vapores expirant per ſublationem cauſarum; & interim non erunt negligenda externa carminantia; fomenta ſcilicet, & inunctiones ventriculi cum oleo moſchatelino, abſinthino, nardino; vel potiùs cum balſamo peruuiano.

Tertiò ſi cardialgiæ cauſa ſint humores calidi, mordaces, & acriores cum feruore circa os ventriculi, ſiti, morſu, dolore, inſigni amarore, vel ſalſedine linguæ; tunc præſcripta diæta refrigerante, & humectante, quæ humorum acrimoniam obtundat, eorundem nouum prouentum arceat, vires reficiat, & ventriculum roboret, vacuantibus, alterantibus, roborantibus, & dolorem mitigantibus vtendum erit; obſeruando tamen, an humores in ventriculo generentur, an verò aliunde affluant ad ventriculum, potiſſimùm ab hepate, & liene.

In primis impuritas ventriculi vacuanda erit, aut per vomitum, aut per aluum; vomitoria benigna eſſe debent, ſæpiúſque iterari; verbi gratia, aqua fontis tepida cum ℥. j. ſyrup. acetoſ. ſimpl. decoctum rad. melonum, aut raphani cum ſemine anethi in priſana paratum, aqua etiam foliorum necotianæ ad ℥. iij. vel iiij. prouocando poſteà vomitum immiſſis digitis in os.

Purgantia etiam medicamenta blanda præſcribenda præmiſſo clyſtere; verbi gratia, caſſiæ dilutum, decoctum tamarindorum cum infuſione rhei, cathol. ℥. j. in decocto refrigerante diſſoluta, & colata, cum ℥. j. ſyrupi roſar. laxat. & ſi humores ſalſi ſint ʒ. j. pulu. mechoacam cum pauculo iuſculo conueniet.

Secundò alteranda eſt materia calida, & billioſa in ventriculo contenta cum ſyrupis, iulepis, & decoctis conuenientibus: Eiuſmodi erunt ſyrupi de limonibus, de granatis acidis, viol. nenuphar. acetoſ. ſimplex & de pomis redolentibus; decoctum etiam bugloſſi vtriuſque, lactucæ, endiuiæ, oxalidis, portulacæ, capill. florum violæ, nenuph. & roſarum. Laudamus etiam ſuccum earundem herbarum, & pomorum.

Tertiò roborandus ventriculus tam internis, quàm externis remediis: interna erunt ſyrup. cydon. confectio alkermes, & de hyacintho, ſyrupus de granatis acidis, & qui ex ceraſorum acidulorum ſucco conficitur, magiſterium corallorum cum ſpiritu vini paratum, & rectificatum; opiata etiam confecta ex conſeruis roſarum, nymphea, borrag. confectione alkermes, corallo, ebore, & ſyrupo cydoniorum; externa verò ardorem ventriculi compeſcere debent, & roborare; vt fotus ex decocto plantag. acetoſæ, myrtillorum, roſarum, & ſantali albi, & rubri; deinde inunctio cum oleo roſato, & violaceo.

Denique ſi doloris atrocitas Medici

dici auxilium imploret, ſublata, vt dictum eſt, cauſa,& temperata illius mordacitate, ſedari poterit cum ſequentibus. Primò cum clyſtere ex decocto vtriuſque maluæ, vel iuſculo &.ʒ.ij. philonij romani: Secundò cum pilula vna laudani ritè parati: Tertiò cũ ℥.j. ſyrupi de papauere per ſe propinata,aut cũ decocto lactucę, & ℈.j. pulu.diamarg. frigid. Quartò cum pilulis requiei Nicolai, & conſerua roſarum ad ʒ.j. Quintò cum ʒ.j.theriac. nouæ ſi adſit ſuſpicio veneni. Alij laudant ſequens narcoticum.

℞. Opij gr. v. bulliant cum pauco vino rubro generoſo, deinde incorporentur cum ℥.j.conſeruæ roſarum, & ʒ.ß. confect. alkermes, detur ʒ.j. iſtius confectionis per ſe, aut cum iuſculo.

Nonnulli probant etiam vſum ſequentis emulſionis.

℞. Amygd. dulc. excorticat. ℥. j. ſemin. melon.cucurb.lact.papau.albi an.℥.ß. decocti lactucæ, florum viol. nenuph.& roſarum q. ſ. contundantur ſemina cum amygdalis in mortario marmoreo affundendo paulatim decoctum; deinde colentur addendo ſyrup. viol. & nenuph. an. ℥. ij. fiat emulſio pro pluribus doſibus.

Quartò cardialgiæ cauſa poteſt eſſe frigida ſine morſu; ſed tantùm cum dolore, aciditate, ructu, & vomitu; túncque præſcripta diæta calefaciente reiicienda materia in ventriculo contenta, tam per vomitum cum oxymelite, & decocto atriplicis, vel raphani, quàm per aluum; idque cum clyſtere acriori, vel cum hiera per os ſumpta, vel cum pilulis de hiera: neque negligenda topica externa, vt fotus ex decocto vtriuſque abſinthij, menthæ, & inunctio ex oleo nardino, abſinthino, vel de nuce moſchata.

A Quintò inflammatio ventriculi ſimplex, & phlegmonoſa cardialgiam poteſt inferre; quando ſcilicet feruidior ſanguis in propria membranoſæ illius partis ſpatia effunditur.

Signa illius ſunt æſtuatio ingens cum febre continua, eáque lypiria, iactatio maxima, vitæ deſperatio, crebra ſyncope, ſudor frigidus, B palpitatio cordis, pulſus durus, dolor implacabilis.

Curatio ex Chirurgia,Pharmacia, & Diæta petenda. Diæta tenuiſſima in omnibus inflammationibus internis imperanda, vſque ad ſeptimum diem: Si verò vrgeat inflammatio, ſufficiet priſanæ liquor, iulepus roſaceus, aqua fontis per ſe, aut cocta C cum radice oxalidis, ſyrupus ceraſorum acidulorum, nenuph. violar. de granatis acidis, & ex ſucco portul. paratus; conſerua etiam roſarum cum aqua agitata; & ad ſuſtentandas vires iuſculum pulli cum herbis refrigerantibus alteratum; præterea cremor hordei; lac amygdalinum cum ſaccharo; iuſculum etiam per clyſteres iniici poterunt. Deinde ad re- D media veniendum, atque in primis in corpore plethorico ratione cauſæ antecedentis ſecanda erit vena alternatim ex vtróque brachio; Poſteà ad deriuationem aperiendæ erunt hæmorrhoides, vel vena poplitis ſecanda pro virium ratione ex vtróque pede, non neglectis cucurbitulis humidis, lumbis, fœmoribus, aliiſque E partibus admotis: de purgatione non eſt cogitandum, niſi aut per clyſteres, aut cum decocto tamarindorum, caſſiæque diluto cum aqua endiuiæ; quia hæc dolorem leniunt, & humorum acrimoniam temperant. Alterantia erunt ſyrupi præſcripti cum decoctis refrigerantibus; externa verò refrigerantia, anodina, & roboran-

tia vſurpanda, vt decoctum oxalidis cum radice endiuiæ, maluarum ſemina, papau. albi, roſar. ſant. rubr. & albi: deinde inunctio cum oleo roſato omphacino, in quo ſucci portulacę, & plantaginis cõſumpti fuerint: denique circa finem inflammationis permiſcenda erunt reſoluentia.

Poſtrema cardialgiæ cauſa eſt ventriculi vlceratio, quæ vel ſequitur ſepticorum, ac venenatorum medicamentorum aſſumptionem, vel ſubſequitur inflammationem poſt ſuppurationem, vel acriorum humorum eroſionem. Si ſuſpicio adeſt veneni aſſumpti, recurrendum ad cap. de argenti ſublimati aſſumptione; ſi verò acrimonia humorum fuerit cauſa vlcerationis, diæta refrigerans inſtituenda, leuitérque ſiccans: conuenient cremor hordei, lac amygdalinum cum ſaccharo roſato, tum etiam chalybeatum; & prò potu ordinario aqua hordei ſimplex, vel infuſa cum terra ſigillata, aut cum maſtiche cocta: prætereà præſcribenda erunt decocta detergentia, conſolidantia & ſiccantia: Aquas etiam thermales, aluminoſas, ferreas & vitriolatas laudamus: denique ſi vlcus ſubſequatur ſuppurationem, inflammationis, curatio repetenda ex authoribus noſtris, non neglectis propoſitis iam remediis.

De Colico dolore.

Colica vera à dolore nephritico, dyſenterico, iliaco, & hyſterico diſtincta, grauis eſt inteſtini Coli paſſio cum dolore vehementi, & fæcum retentione: illius quatuor tantùm agnoſcimus proprias differentias; Prima eſt cum inflammatione, quando affluens ſanguis internam inteſtini ſubſtantiam ingreditur, & phlegmonem parit: Secunda A ab affluxu materiæ calidioris, & acrioris in capacitate inteſtini dependet: Tertia à congerie materiæ frigidioris, craſſæ, & mucoſæ pituitæ potiſſimùm fit: Quarta verò à flatibus. Reliquæ autem colici doloris ſpecies, quæ vel vermes, vel vulnera, vel vlcera, vel calculum & ſimilia, pro cauſis agnoſcunt, priuatam habent hiſtoriam, tam theoricam B quàm practicam.

Colica, quæ ab inflammatione fit, grauiſſima, & pernicioſiſſima eſt affectio; quia comitem habet febrem acutam cum feruore inteſtini, ſiti, vomitu birioſo, & ſuppreſſione fæcum, ac vrinæ, vigiliis, & cruciatibus acerbiſſimis. Curatio eadem inſtituenda, quæ in dolore ventriculi, & C iliacæ paſſionis ab inflammatione; tum ratione victus, tum ratione cauſæ antecedentis, & coniunctæ; tum etiam ratione doloris: habenda tamen erit ratio partis affectæ.

Secunda Colici doloris differentia calida eſt, & à bilioſis, mordacibuſque humoribus in coli capacitate congeſtis, aut aliunde influxis, intemperiémque calidiorem cum ſo- D lutione continui inducentibus dependet.

Signa illius propria ſunt, vomitio bilioſa, æſtus totius corporis cum feruore inteſtinorum, ſitis, dolor acutus, & vellicans, vigiliæ, & læſio ab vſu calidorum.

Curatio præmiſſa diæta refrigerante, & humectante in ſublatione E cauſæ antecedentis, ac coniunctæ, & in doloris mitigatione conſiſtit. Cauſa influens ab hepate, & venoſo genere, aliiſve partibus reuulſionem, & deriuationem poſtulat cum reſpectu partium: coniuncta verò, quæ in capacitate inteſtini deliteſcit, purgationem & alterationem poſtulat. Miſſa itaque venæ ſectione cùm in

caco

cacochymia bilioſa ſuſpecta ſit, niſi aut febris putrida coniuncta, aut inflammatio alterius partis in corpore plethorico contraindicet, de purgatione cogitandum, vt impuritas inteſtinorum tollatur, tam per clyſteres, quàm per medicamenta hoc ordine.

♃. hieræ picræ, gal. & cathol. an. ℥ ß. mellis mercurialis ℥.ij. olei viol. & roſac an. ℥.j. decocti refrigerantis clyſterum q. ſ. fiat clyſter, iniiciatur; vel ſi temperanda ſit materia acrior.

℞. Foliorum vtriuſque maluę, lact. viol. an. M. j. pomorum dulcium par. iiij. ſemin. melon. cucurb. an. ʒ.ij. florum viol. & nenuph. an. p. ij aniſi parum, decoquantur in cola. ſuff. quant. diſſol. diaprun. ſimp. & caſſ. an. ʒ.vj. mellis viol. ℥.j. olei roſacei ℥.ij. fiat clyſter, iniiciatur.

℞. Catholici, & diaprun. ſolut. an. ℥.ß. decocti tamarindorum, cichor. endiuiæ, lactuc. florum violar. q. ſ. miſceantur, & colentur; in colat. ℥. iij. adde infuſionem ʒ.j. rhei factam in eodem decocto cum pauco ſantalo citrino, & ℥. j. ſyrup. roſati; fiat potio, capiat poſtridie clyſteris cum cuſtodia.

Laudant etiam alij dilutum caſſiæ cum infuſione rhei.

Eiuſmodi autem clyſteres, & potiones reiterari poterunt, quoties opus erit: præparatio verò humorum internis, & externis remediis perfici poterit. Interna erunt iulepi, vel apozemata compoſita ex decocto refrigerantium cum ſyrup. viol. nenuph. de granat. acidis, de ſucco portulacæ, & papauerino; quinimò ſi perſeueret colica, vſus aquarum medicatarum ferrearum, aut vitriolatarum præſtantiſſimus. Externa fomenta, vnctiones; ſed inter omnia balneum, vel ſemicupium aquæ dulcis poſt purgationem mirum in modum tam dolores, quàm humorum acrimoniam compeſcit. Porrò quia ob mordacitatem humorum vrgere ſolent dolores, ne aut febrem excitent, aut fluxionem moueant, ſedandi erunt; Primò cum clyſteribus temperatis ex lacte, vel iuſculo omazorum; aut ex decocto vtriuſque maluæ, lactucæ cum oleo violato, vel roſaceo: Secundò cum narcoticis; verbi gratia, cum pillula ex laudano; vel cum clyſtere ſequenti.

℞. Opij a ℈.ß. ad ℈. j. pro doloris intenſione, caſtorei ℈. ß. croci gr. v. cum lacte fiat clyſter, quo reiecto iniiciatur alter detergens, qui impreſſum ſtuporem emendet. Hîc autem obſeruandum, colicam purè bilioſam, quam Pictauienſem vulgus appellat, quatuor remediorum generibus curari; clyſteribus ſcilicet vacuantibus, lenientibus, & anodinis ſæpiùs iniectis: Secundò purgantibus, & alterantibus: Tertiò balneo: denique vſu aquarum medicatarum Niuernenſium.

Tertia Colici doloris differentia pituitoſa eſt, & frequenter inuadit, feréque ſemper flatuoſam comitem habet.

Signa illius ſunt nauſea, vomitus pituitoſus, dolor grauis, & moleſtus, imò perforans, quando pituita vitrea actu frigida in inteſtinis deliteſcit.

Curatio in cauſæ ſublatione, & doloris mitigatione conſiſtit. Diæta in primis calefaciens, attenuans, & ſiccans inſtituenda: Secundò cauſa materialis, quæ in inteſtinis dominatur, clyſteribus & medicamentis vacuanda: quòd ſi aliunde influat; verbi gratia à capite, reuellenda, & deriuanda.

Horum autem remediorum hæ erunt formulæ.

℞. Diaphœn. & bened. an. ℥. ß. mellis mercurialis ℥.j. olei rutæ ℥.ij.

decocti laxantis, & carminantis clyſterum quant. ſuff. fiat clyſter, iniiciatur. Vel:

℞. Foliorum abſinth. vtriuſque orig. calam. alth. pariet. an. M. j. foliorum ſennæ mundat. ℥. ß. ſemin. aniſi, fœniculi, carui an. ʒ. ij. florum chamæm. melil. anth. ſtœch. an. p. j. baccarum lauri contuſ. par. ij. decoquantur, in colat. ℔. j. ß. diſſolue diaphœn, & hieræ picr. an. ℥ ß. thereb. ℥. j. olei rutacei ℥. j. ß. olei de aniſo gutt. iiij. fiat clyſter, iniiciatur.

℞. Diaphœn. ʒ. vj. cum ſaccharo, fiat bolus, capiat poſtridie clyſteris. Vel:

℞. Elect. de citro ſolut. & diaph. an. ʒ. iij. decocti laxat. q. ſ. miſceantur; deinde poſt leuem infuſionem colent. in colat. diſſolue ſyrup. roſ. compoſ. ℥. j. fiat potio, detur.

At præmiſſa purgatione clyſteres ſæpiùs repetendi, & purgatio, ſi opus ſit.

Quòd ſi maxima lateat impuritas, apozema præparans, & purgans humorem pituitoſum præſcribendum. Neque negligendus in hoc affectu therebentinæ vſus, tam per clyſteres, quàm per os, cùm detergeat, & vacuet mucoſam, & viſcidam pituitoſam. Deinde ſi dolores nimium vrgeant, internis & externis remediis ſedandi. Interna erunt, quæ iam à nobis fuerunt præſcripta in curatione doloris ventriculi ab inflammatione, & colicæ bilioſæ. Externa autem vel erunt fomenta liquida, & ſicca; vel inunctiones, vel linimenta, vel cataplaſmata aùt emplaſtra: fomenta calefacientia, & carminantia eſſe debent ex decocto foliorum abſinth. vtriuſque origan. calam. ſemin. aniſ. fœnic. carui, cumin. florum chamæm. melil. anth. ſtœch. in vino & aqua ſimul coctis parata.

Inunctiones ex oleo laurino, moſ-

A chatelino, abſinth. nard. chamæmelino confici poterunt; vel etiam cum balſamo indico peruuiano. Emplaſtrum de baccis lauri laudatur, vt & cataplaſma confectum ex radicibus alliorum, cæparum ſub cineribus coctis, contuſis, & tranſmiſſis cum farina fabarum, & puluere aniſi, fœn. carui, & oleo nardino, ac abſinthino.

B Vulgus admouere ſolet roſtitam panis vino calente tinctam, & puluere caryophill. cinnam. macis aſperſam, ac regioni doloris admotam.

Poſtrema ſupereſt colici doloris ſpecies à flatibus, quæ frequenter humoralem colicam, præſertim pituitoſam, vt dictum fuit, comitatur, Curatio à diſſipatione, & reſolutione flatuum dependet, præmiſſa ta-

C men purgatione, ſi ab humoribus incaleſcentibus flatuum copia exſurgat.

Remedia erunt tam interna, quàm externa; olea calida ſpagyricè extracta, tam per os ſumpta cum iuſculo, in pauca tamen quantitate; quàm per clyſteres iniecta, efficaciſſima ſunt; verbi gratia, oleum de aniſo,

D fœnicul. cumino, caruo: Item hauſtus aquæ imperialis, cinnamomi, theriacalis, cœleſtis flatus reſoluit; theriaca etiam propinata cum vino, mithridatium, opiata Salomonis, confectio anacardina, diatrium pipereum; diamoſchum idem præſtant; vt & vinum abſinthinum, vinum hippocraticum, decoctum menthæ, abſinthij, macis, caryophillorum.

E Clyſteres laudantur ex vino generoſo, vel ex decocto baccarum lauri, ſemin. aniſ. fœnicul. cumin. cum ℥. j. therebentinæ; vel ex decocto abſinth. mentæ, origan. calam. cum guttulis olei cuiuſdam carminantis iam memorati: neque negligendæ cucurbitulæ magnæ ventri admotæ; quia flatus trahunt, vt & clyſteres

vacui;

vacui; quia ſenſibiliter magnam flatuum copiam trahunt,& reſoluunt.

Denique extrinſecus præſcribenda erunt ſuffimenta calida, & carminantia, ſemicupium, inunctiones, linimenta.

De dolore dyſenterico.

DYſenteria vera, dolorificata eſt alui deiectio, ramentis variis mucoſis, aut bilioſis humoribus, cruore etiam, ac pure comitata ob vlcerata inteſtina. Torminoſum iſtu affectum pariunt quæcunque ſua acrimonia, putredine, aut alia maligna qualitate inteſtinorum ſubſtantiam corrodere poſſunt; vt humores ſalſi, putridi, acres, ſiue bilioſi, ſiue atrabiliarij; dummodò confluentes in inteſtina, vel cunctando putreſcentes pinguia erodant, ramenta euellant; donec ſanguis,& ſanies ob vlceris generationem effluant.

Signa, quæ cauſam materialem demonſtrant, ab excrementis petenda ſunt; quæ verò tenuium, aut craſſorum inteſtinorum vlcerationem ſignificant; Primò à doloris modo, & ſitu; Secundò à cruoris cum ſtercoroſa materia permiſtione; Tertiò ab excrementorum conditione deſumenda: quando enim ſuperiora inteſtina affecta ſunt, tormina longe præcedunt ſeceſſum, & cruor magis permiſtus,& ramenta tenuiora; túncque potiùs aſſumptis vlcus oppugnandum, quàm clyſteribus; contrà verò quando vlcerata ſunt inferiora inteſtina.

Curatio moleſtiſſimi iſtius affectûs variis indicationibus, quæ viuendi modum naturalem, materialem cauſam, dolorem, alui fluxum ſanguinolentum, vlcerationem, & naturæ vires reſpiciunt, perficitur.

Imprimis conueniens victus ratio

A præſcribenda, quæ cauſarum morbificatum prouentum impediat, humorum acrimoniam temperet, dolores compeſcat, & alui fluxum cohibeat. Potus erit aqua cocta cum maſtiche & raſura cornu cerui; deinde vtatur laborans iuſculis ex carnibus idoneis, pedibuſque vitulinis, ac veruecinis paratis, additis aliquando fruſtis malorum cydoniorum, panatellis

B hordeatis, auenatis, gelatinis tam ex decocto carnium & pedum, quam ex decocto raſuræ cornu cerui cum aqua roſacea,& pauco ſaccharo confectis; ouis ſorbilibus, conditura cydoniorum antè paſtum, & ſimilibus: ſed inter omnia alimenta, ſi dolores nimium vrgeant, repurgata ventriculi, & inteſtinorum impuritate; remiſſio-

C ri facta febre, obſtructionibus reſeratis, lactis caprilli chalibeati vſum commendamus; pro natura tamen, conſuetudine, & ætate laborantium: quia humorum acrimoniam temperat, dolores ſedat, vlcera inteſtinorum terget,& partes nutrit.

Secundò cauſa antecedens reuellenda, & vacuanda, tam venæ ſectio-

D ne, quàm purgatione: venæ baſilicæ ſectio exiſtente plethora omnibus conſentientibus in principio morbi cum moderatione celebrata humorum incendium extinguit, viſcerum æſtum refrigerat, fluxionis impetum ſiſtit,& ardorem febrilem, ſitimque ſedat.

Purgatio verò non quidem violenta, ſed benigna inteſtinorum im-

E puritatem clementer ſubtrahit, atque ita naturam exonerat, quæ cùm non poſſit in hoc affectu niſi ægrè, & longo tempore ſeſe liberare, aſſumpto conuenienti cathartico breui horarum ſpatio ſubleuatur. At verò inter omnia medicamenta principatum obtinet in curatione iſtius morbi, rhabarbarum tam infuſum, quàm

pulueratum, pro ratione temporis, morbi; quia purgando roborat & aſtringit: ſæpiùs tamen exhibendum, vt ita ſenſim, & per epicraſim bilioſi & mucoſi humores ſenſim, ac ſine labore vacuentur: neque tamen proptereà alia medicamenta ſimplicia, & compoſita reprobamus; quinimò laudamus, dummodò opportunè exhibeantur ſecundum humorum dominatum, vigente potiſſimùm impuritate. Hic autem obſeruandum, non intempeſtiuè purgandum in dyſenteria, ſed poſt leuationem doloris cum clyſteribus, & manſuefacto vlcere, aut mitificata materia, ne vlcus medendo accreſcat, & ſymptomata exacerbentur. Porrò quia humores peccantes in inteſtinis alterationem cum purgatione indicant; ideò alternatim cum decoctis, & iulepis poterunt præparari.

Formulæ Alterationis, & Purgationis.

℞. Rhabarbari electi ℈. iiij. ſantali rubri ℈. j. infundantur in ſuff. quant. aquæ endiuiæ; deinde expreſſione mediocri facta diſſolue ſyrupi de cichorio compoſiti cum rheo ℥. j. fiat potio detur poſtridie clyſteris tergentis.

Quòd ſi magna lateat impuritas in inteſtinis, validiori cathartico opus erit.

℞. Foliorum agrim. & cichor. an. M. j. florum viol. roſarum an. p. j. foliorum ſennæ mundat. ʒ. iij. ſemin. aniſi ℈. j. decoquantur, in colat. infunde rhabarb. elect. ʒ. j. ß. ſantal. citr. ℈. j. expreſſione facta diſſ. ſyrupi de cichorio comp. vt ſupra. ℥. j. rhabarb. pul. ℈. j. fiat potio, detur.

In progreſſu verò morbi varianda erit purgatio hoc modo.

℞. Rhabarb. elect. ʒ. j. ſantal. citr. ℈. ß. infundantur in ℥. iiij. decocti, vel aquæ plantag. & endiuiæ: Expreſſione forti facta diſſolue ſyrup. de roſis ſiccis ℥. j. rhabarb. pul. ʒ. ß. raſuræ cornu cerui ℈. j. fiat potio, detur.

Exhiberi etiam poterit rhabarbarum pulueratum, non tamen vſtulatum; quia acrimoniam acquirit; ſed ſiccatum ad ʒ. j. ß. cum iuſculo, addito ℈. j. raſuræ cornu cerui; vel in forma boli ʒ. j. ß. cum ʒ. iij. conſeruæ roſarum.

Quòd ſi dyſenteria ab atra bile dependeat, tunc vtendum erit decocto prunorum, foliorum ſennæ, epithimi, & ſimilium cum pauco catholicone; verbi gratia.

℞. Cathol. ℥. ß. rhabarb. pul. ʒ. ß. cum ſaccharo roſato perlato, fiat bolus: vel coquatur ℥. ß. foliorum ſennæ cum prunis damaſcenis, & pauco aniſo.

Alterantia erunt vel ſimplicia, vt aqua roſarum, endiuiæ, plantag. ſyrup. cydon. myrtill. de gran. acidis, conſerua roſarum, gelatina cydoniorum; vel compoſita.

℞. Syrup. cydon. & de gran. acidis an. ℥. ij. aquarum plantag. endiuiæ, portulacæ an. ℥ iij. aquæ roſ ℥. j. diamarg. frigidi ʒ. j. fiat iulepus pro iij. aut iiij. doſibus.

℞. Foliorum plantag. agrim. cichor. endiu. portulacæ, centinodiæ, capillorum veneris, an. M. j. ſeminum quatuor frigidorum maiorum, plantag. & papau. albi an. ʒ. j. florum nympheæ, roſ. an. p. j. in colat. ℔. j. diſſolue ſyrup. cydoniorum, & myrtill. an. ʒ. ij. ſacch. roſ. tabul. q. ſ. fiat apozema clarificatum pro tribus doſibus.

Ad temperandam acrimoniam humoris bilioſi ſupradicta proderunt; interim tamen clyſteribus lenientibus, tergentibus, vel anodinis frequenter vtendum, dum alternatim alterabitur, & purgabitur materia morbifica.

Ter

Tertiò ad doloris mitigationem animum conuertere debet Medicus, cùm ſit ilias malorum: ſedabitur autem vacuata cauſa morbifica temperatione humorum, & ſtupefactione partis affectæ; idque iniectis, aſſumptis, & admotis.

Iniicientur clyſteres lenientes, anodini, narcotici: præcedere autem debent lenientes, vt manſueſcat vlcus, & humoris feritas infringatur.

℞. Lactis recenter mulcti ℔. j. ß. roſarum, florum tapſi barbati an. M. j. coquantur leuiter pro clyſtere tepido.

℞. Olei roſati ℔. j. iniiciatur tepidè, non quidem ratione vlceris, ſed doloris.

℞. Olei amygdal. dulcium & roſ. completi an. ℔. ß. mucilag. ſemin. altheæ, & cydoniorum an. ℥. j. fiat clyſter, iniiciatur.

℞. Decocti ſemin. lini, alth. cydoniorum, roſarum, & ſummit. maluæ ℔. j. in qua diſſolue ſæui hircini ℥. ij. vitellos ouorum num. ij. ſacch. viol. ℥. j. fiat clyſter.

℞. Iuſcul. vel crem. hordei, aut lactis ℔. j. amyli ℥. ij. mucilag. ſemin. pſyllij, & ſęui hircini an. ℥. j. vitellum oui vnius, fiat clyſter.

℞. Foliorum plantag. portul. alth. an. M. j. ſemin. melon. cucurb. papau. albi an. ʒ. ij. florum tapſi barbati, nympheæ, roſ. an. p. j. decoquantur, in colat. diſſ. mucilag. ſemin. alth. & cydoniorum an. ℥. j. ſæui hircini ℥. ij. vitellum oui vnius, fiat clyſter, iniiciatur.

Quòd ſi non quieſcat dolor, clyſteribus narcoticis vtendum erit, vt ſuprà cap. de dolore ab inflammatione ventriculi, & de colica bilioſa.

Aſſumenda erunt ad ſomnum conciliandum ſyrup. papau. ex cochleari: vel diſſolue cum aqua papau. rhœados, laudanum Paracelſi, Philonium, diacodium, requies Nicolai, & ſimilia; cum cautela tamen, permiſcendo ſemper cardiaca; vt ſunt conſerua roſarum, confectio alkermes; & iniiciendo poſtridie clyſterem detergentem, vel áſſumendo iuſculum.

Laudamus pariter emulſiones ſemin. quatuor frigidorum, & papaueris albi, addito ſaccharo roſato perlato.

Superſunt admouenda; verbi gratia veſica ſuilla lacte vſtulato plena, vel decocto foliorum altheæ, florum tapſi barbati, roſarum, nymph. addita ℔. ß. olei roſati: prodeſt pariter omentum arietis in oleo roſato, vel florum verbaſci coctum.

Denique ſequens linimentum.

℞. Olei roſati completi, myrtill. cydon. an. ℥. ij. ſæui hircini ℥. iij. olei nucis moſchatæ ʒ. ij. maſtich. ʒ. j. cum pauca cera, fiat linimentum.

Quarta indicatio reſpicit alui fluxum bilioſum, aut pituitoſum, & cruentum, ac purulentum: Hîc autem obſeruandum, non temerè, ſed tempeſtiuè ſupprimendum eſſe adſtringentium miniſterio à leuioribus ad efficaciora progrediendo; idque vacuata magna ex parte, aut totaliter impuritate; alioquin ſiquidem febris ingraueſceret, dolores exacerbarentur, vlcus exaſperaretur; quinimò materia vitioſa cohibita regurgitare poſſet in partes nobiles: atque ita magnum naturæ negotium faceſſere; quare tempore, & loco tam internis per os ſumptis & iniectis, quàm externis remediis aſtringentibus, calidis, vel frigidis ſecundum laborantis ſtatum cohibendus erit alui fluxus.

Interna erunt ſyrupi cydoniorum, myrtillorum, de ribes, de agreſta, ſucci meſpillorum, cotoneorum, cornorum, ſorborum, prunorum ſylueſtrium cocti cum ſaccharo; aqua

decoctio

decoctionis ſumach & maſtich. conſerua roſarum antiqua, & ſymphiti conditura, vt & gelatina cydoniorum, acaciæ; prætereà opiatæ, pulueres, & tabellæ adſtringentes, clyſteres etiam.

FORMVLÆ.

℞. Conſeruæ roſarum, & rad. ſymph. an. ℥. j. myrabolanum conditum repurg. num. j. margarit. præparatarum, corall. rubri præp. raſ. eboris, & cornu cerui an. ʒ. ß. terræ ſigill. boli armen. gummi tragacanthi an. ℈. j. cum ſyrupo cydoniorum, fiat opiata, vel cum ſacch. roſato tabul. fiat conditum auro coopertum, vtatur cum iuſculis, aut per ſe ſuperbibendo parum aquæ maſtichinæ.

℞. Coralli vtriuſque, & margarit. præparat. raſ. ebor. corn. cerui an. ʒ. j. terræ ſigillatæ, boli armenæ, maſtich. an. ʒ. ß. gumm. arab. & tragac. an. ℈. j. ſacch. roſati perl. ℥. j. fiat puluis pro iuſculis, & panatellis.

Acc. maſtich. ſumach. balauſtiorum, terræ ſigill. macis an. ʒ. j. aquæ roſ. ℔. j. coquantur ad tertias, deinde colentur, & cum ℥. iij. ſyrup. cydoniorum, fiat iulepus pro tribus doſibus.

Valeriola ſequens extollit remedium.

℞. Malum cotoneum, vel pomum excauatum, & cera citrina, vel alba repletum, ac diligenter reiunctum, admoueatur prunis & cineribus calentibus indito operculo; tum coquatur, donec liquefacta, & pomi ſubſtantiæ intermixta fuerit cera; deinde manè ieiuno ventriculo dimidia pars ægro exhibeatur ſuperbibendo parum iuſculi.

Clyſteres etiam aſtringentes, & roborantes iniiciendi erunt.

℞. Rad. biſtort. & ſymph. an. ℥. j. acac. ℥. ß. foliorum abſynth. pont.

A plantag. centinod. an. M. j. nucum cupr. ſumach. balauſtiorum an. ʒ. j. roſarum rubrarum p. j. decoquantur in aqua ferrata, in collat. diſſ. maſtich. boli armenæ an. ʒ. ij. amyli ℥. ij. fiat clyſter.

Quòd ſi ſanguis purus effluat, adde ſucci plantag. ℥. ij. vel iij.

At verò quia ob frequentiores de- B iectiones relaxatur ſphincter ani, & dolet etiam, fouendus erit cum decocto roſarum, & balauſtiorum in vino auſtero, aut cum lacte chalybeato.

Externa remedia ſunt olea cydoniorum, myrtillorum, de abſynth. cum puluere roſarum, ſumach, maſtich. vnguent. comitiſſæ, emplaſtr. de maſtiche, & contra rupturam, & C ſimilia, quæ in curatione diarrheæ ab authoribus præſcribuntur.

Quinta ſupereſt indicatio, quæ refertur ad vlceris curationem; atque hæc tergentibus, conſolidantibus, ſiccantibus, & cicatricem firmantibus perficienda: tergentia erunt clyſteres, tum etiam decocta aſſumenda. Clyſterum varia eſt deſcriptio D ſecundum maiorem, aut minorem tergendi neceſſitatem.

Exempla.

Acc. hordei integri, roſarum rubrarum, furfuris macri an p. j. ſemin. melonum, cucurb. an. ʒ. j. decoquantur ad ℔. j. in collat. diſſolue mell. roſ. colati ℥. j. ß. ſacch. rubr. ℥. j. cum vitello oui, fiat clyſter.

E ℞. Hydrom. vel ſeri lactis caprilli ℔. j. in qua diſſolue mellis roſ. ℥. ij. ſacch. rubr. ℥. j. fiat clyſter.

℞. Foliorum agrim. tapſi barbat. conſol. mai. an. M. j. roſarum rubr. hord. integ. an. p. j. decoquantur ad ℔. j. in colat. diſſolue mellis roſ. & ſacch. rubr. an. ℥. j. aquæ ſclopet. ℥. ij. fiat clyſter.

Vali

Validiores clyſteres tergentes confici poterunt ex vrina, lixiuio, muria cum melle: quòd ſi extremè detergentibus opus ſit, diſſolui poterunt ʒ. ij. vnguenti ægypt. cum decocto conuenienti, aut cum iuſculo, iniiciendo poſt reiectionem, clyſterem ex lacte chalybeato ad demulcendos dolores.

Denique poſt deterſionem, clyſteribus ſarcoticis, & conſolidantibus vtendum ex decocto vulnerario cum puluere thuris, gentianæ, enulæ campanæ, aliiſque in curatione vlcerum à practicis noſtris deſcriptis.

De dolore renum, vreterum, & veſicæ.

DOlor renum, ac veſicæ vt plurimùm, ac ferè ſemper vel ab inflammatione, vel à calculo dependet: inflammationem pariunt quæcunque ſanguinem, & calidiores humores ad eas partes præter naturæ ordinem aut deducere, aut attrahere poſſunt.

Signa illius ſunt, dolor pulſatilis, febris continua, ſecretionis, & effuſionis ſeri vitium; ſpecialiter autem renum inflammationem indicant dolor lumborum cum acerbitate, renixu, & grauitatis ſenſu; vrinæ tenues in principio, deinde perturbatæ, rubræ, & craſſæ in progreſſu; ſtranguria cum ardore inſignis, & ob ventriculi conſenſum nauſea; vomitus bilioſus, & æruginoſus cum cordis morſu, & animi deliquio: quòd ſi ad ſuppurationem vergat, omnia ingraueſcunt ſymptomata; dum verò veſica phlegmonem patitur, dolor eſt acutus in regione hypogaſtrij cum inflatione, & ructibus; vrina ſupprimitur, partes etiam vicinæ affliguntur, potiſſimùm rectum inteſtinum; vnde frequens deſidendi cupiditas, vterus etiam in mulieribus.

Curatio inchoanda à diæta refrigerante, eáque tenuiſſima, vt ſupra in ventriculi inflammatione; abſtinendum à vino, & diureticis; vtendum pro potu decocto rad. oxal. & hordei cum pauca liquiritia, ptiſana, aut ſyrupo aliquo acetoſo; deinde iuſculis pullorum, portulaca, lactuca, endiuia, vuis immaturis alteratis, panatellis ex eodem iuſculo paratis, amygdalatis, prunis acidioribus, & pomis coctis cum ſaccharo: Secundò plethoræ, & cacochymiæ habenda ratio.

In primis vena baſilica cubiti dextri, deinde ſiniſtri præmiſſo clyſtere leniente tundenda ſecundum virium, & plethoræ conditionem; poſteà licebit aperire venam poplitis, vel malleoli; tum etiam hæmorrhoidales, ſi turgeant ad deriuationem: neque negligendæ cucurbitulæ, ſiccæ, & humidæ partibus ſuperioribus, & inferioribus, vtpote ſcapulis, lumbis, ilibus, natibuſque admotæ: ratione autem impuritatis primæ potiſſimùm regionis clyſteres lenientes præſcribendi, tum etiam purgatio blanda, & benigna.

℞. Caſſiæ & diapr. ſimpl. an. ʒ. vj. decocti fol. viol. malu. alth. prun. dulcium, ſemin. melon. cucurb. ℔. j. olei viol. & roſ. an. ℥. j. fiat clyſter.

Poſtridie propinetur aut dilutum caſſiæ, aut infuſum rhei in decocto maluæ & portulacæ paratū cum ℥. ß. diapruni ſimp. & ℥. j. ſyrupi roſarum.

Tertiò cogitandum de alteratione humorum cum ſyrupis acidis, & refrigerantibus, decoctis, iulepis, emulſionibus, vt ſupra; ſubtractis tamen diureticis quantumuis temperatis, donec reſolutionis ſigna appareant.

Quartò inflammatio ipſa priuata poſtulat remedia tam interna, quàm

externa, quæ repellant in principio humorúmque affluxum inhibeant, quæ leniant in progreſſu, & digerant, ſi fieri poſſit, aut quæ ſuppurationem promoueant, ſi præter Medici inſtitutum natura humores concoquere incipiat, puriſque confectionem aggrediatur.

Quare clyſteribus refrigerantibus locus erit initio morbi, fotibus renibus, aut veſicæ admotis, ſemicupio, balneo, inunctionibus, & cataplaſmatis.

℞. Roſ. olei, & nenuph. an. ℥.j.ß. decocti foliorum plantag. lactucæ, ſolani, ſalicis, flor. violæ, nenuph. roſ. quod ſufficit, fiat clyſter.

℞. Summitatum vtriuſque maluæ, veronicæ, violariæ an. M.j. amygdal. dulc. contuſ. prun. dulc. an. paria iij. ſem. mel. cucurbitæ an. ʒ.ij. flor. maluæ, violariæ, nenupharis, roſ. an. p.j. decoquantur in colatura quant. ſuff. diſſolue medullæ caſſiæ ℥.j. olei roſ. ac liliorum an. ℥.ß. fiat clyſter.

Ex eadem materia parari poterunt fomenta cum veſicis ſuillis, aut cum ſpongiis admouenda; tum etiam ſemicupium: poſteà verò inungenda pars inflammata cum oleo violaceo, roſarum, nenupharis; aut cum vnguento refrigerante Galeni, roſarum, vel populeonis lotis in aceto.

℞. Medullæ caſſiæ fiſtularis ℥.iiij. carnis paſſularum ℥. ij. olei violacei, & roſa. an. q.ſ. fiat cataplaſma.

Laudatur præthereà pulmentum ex radice altheæ, & foliis hyoſciami coctis cum lacte, & tranſmiſſis per ſetaceum: alia autem reſoluentia ex curatione inflammationum petenda.

Quòd ſi inflammatio ad ſuppurationem vergat, iuuare debet Medicus naturæ motum admotis lenientibus, & ſuppurantibus; vt ſunt vnguenta de althea, de baſilicone cum oleo roſar. diſſoluta; cataplaſma ex farina triticea, & ſemine lini, additis caricis pinguibus cum axungia, & oleo chamomelino, & ſimilia; donec perfecta ſuppuratione, & rupta vomica, pus per vrinas effundatur; túncque ad remedia idonea, quæ vlceribus renum, aut veſicæ conuenient, confugiendum.

Porrò quia dum pus fit, dolores, & febres fiunt, omniaque exacerbantur; ideo ſedandæ erunt ſymptomatum tẽpeſtates; & in primis dolores, ſiue renes exerceãt, ſiue veſicam, mitigandi erunt, tã anodynis, quàm narcoticis aſſumptis per os; iniectis per clyſteres; & admotis etiam, vt ſuprà in dolore ventriculi, & inteſtinorum.

Si verò ſtranguria, & ſuppreſſio vrinæ vrgeant, vt ſæpe contingit, propriis, & accommodatis remediis ſuo loco deſcribendis vtendum erit.

Altera doloris renum, & veſicæ cauſa communis calculus eſſe ſolet.

Signa calculi renum ſunt, dolor fixus, non vagus, grauitatis ſenſus à calculi manſione: at in excluſione peracutus dolor ob exquiſitum vreterum ſenſum.

Vrinæ initio tenues ratione obſtructionis, poſteà craſſiores, turbidæ, ſabuloſæ, & lixiuio ſimiles, & aliquando ſanguinolentæ; torpor femoris, nauſea, & vomitus.

Curatio doloris illius præſcripta conuenienti Diæta ab excrementorum repurgatione, viarum relaxatione, & libertate, doloris ipſius mitigatione; denique à calculi ipſius diſſolutione, eiuſdémque excluſione dependet: nonnunquam tamen præſertim dum grandior eſt calculus, & firmiter infixus, mouendus non eſt, iuxta illud: Malum bene poſitum ne moueto; ſed impediendum ne acreſcat; viaſque vrinarias penitus obſtruat.

In primis quia à materia ſtercora-

cea oppreſſi renes grauiùs dolent, clyſtere emolliente exoneranda inteſtina; poſtridie prima regio expurganda cum bolo ex caſſia, & catholicone, aut cum diluto caſſiæ; Tertiò verò die ad procurandam libertatem viarum bolus ex therebentina, & rheo præſcribendus. Interim quia ſæpiſſime vel ob dolores vehementiores affligunt calidi humores, vel ab attritu calculi irritantur renes, & inflammantur, laudant practici noſtri ſectionem venæ; tam ex brachio, ſi adſit plethora, quam potiſſimum ex vena malleoli, aut poplitis.

His ita præmiſſis, de calculi diſſolutione, & excluſione eſt cogitandum, idque remediis aſſumptis, & admotis: iniecta erunt varij clyſteres, quorum formulæ ſubſequuntur.

℞. Olei nucum ℥.iij. butyri recentis ℥.ij. vini albi quart.j. ſem. paliuri contuſi ℥. ß. decocti fabarum, aut cicerum rubrorum quant. ſuff. fiat clyſter.

℞. Caſſiæ extractæ ℥. j. therebentinæ ℥. ß. olei amygd. dulc. ℥. iij. decocti parietariæ, maluæ vtriuſque, mercurialis, & ſem. aniſi q. ſ. fiat clyſter.

℞. Therebentinæ ℥. j. vini albi ℥. ij. olei liliorum, & roſarum an. ℥. j. ß. decocti maluæ, parietariæ, aniſi q. ſ. fiat clyſter.

℞. Olei amygd. dulc. & liliorum an. ℥. ij. axungiæ cuniculi liquefactæ ℥. ß. decocti vtriuſque maluæ ℔. j. fiat clyſter ad relaxandas vias.

Porrò quia flatus vrgere ſolent in calculo renum, addere poterit prudens Medicus in decoctis clyſterum par. quatuor gran. iuniperi contuſorum, & guttulas quaſdam olei de aniſo ſpagirice extracto.

Aſſumenda erunt iuſcula, emulſiones, aquæ, ſucci, decocta, pulueres, & ſimilia, iuſculum ex decocto dentis leonis; vulgus vocat *piſſenlit*; cicerum rubrorum, ſem. mel. cucurbitæ, alchechengi, & milij ſolis laudatur addita radice eryngij, vel petroſelini: ius etiam caulium, & cicerum rubrorum cum oleo amygdal. dulc.

℞. Amygd. dulc. ℥. j. ſem. mel. cucurbitæ an. ℥. ß. ſem. alchechengi, milij ſolis, paliuri an. ʒ. ij. contundantur omnia in mortario marmoreo, affundendo decocti liquiritiæ, rad. eringij, Ononidis, & fol. herniariæ, dentis leonis q. ſ. deinde colentur, fiatque emulſio pro quatuor doſibus, addendo ſyrupi capilli ven. vel de limonibus ℥. iiij. inter aquas ſimplices laudamus aquam ſaxifragæ, raphani, onodinis, fabarum, rad. fragariæ, & fragorum etiam: inter compoſitas ſequentes.

℞. Rad. bardanæ, ſaxifragiæ, ononidis, eringij, fragariæ, & rad. quinque diureticarum in vino albo maceratarum an. ℥. j. herbarum herniariæ, dentis leonis, pimpinellæ, betonicæ, berulæ, parietariæ, capilli ven. corticis fabarum, caulium rubrorum, ſummitatum altheæ, maluæ an. M. j. liquiritiæ raſæ ℥. ij. paſſul. par. x. ſem. milij ſolis, alchechengi, paliuri an. ʒ. vj. baccarum iuniperi contuſ. ℥. ij. mellis ℔. ß. therebentinæ quart. j. ſucci raphani, & limonum an. ℔. j. vini albi ℔. ij. inciſis incidendis, & contuſis contundendis infundantur in balneo Mariæ per quatuor dies, deinde deſtillentur, & aqua ſeruetur ad vſum, cuius doſis erit ab ℥. ij. ad ℥. iij. præmiſſis præmittendis efficaciter calculũ diſſoluit, & expellit. Infuſio radicis raphani in vino albo tũ ſuccus efficaciſſimus; decocta etiam radicum & herbarum, ac ſeminum aperientium: laudant practici noſtri electuarium Iuſtini, & lithontripticon; nos verò ſequentis pulueris vſum.

℞. Corticis mediani, rad. eringij, ſaxifragæ an. ℥. ß. cineris corticis fraxini ℥.j.pul.interioris tunicæ ventriculi gallinæ ʒ. vj. ſem. milij ſolis, & herniariæ an. ʒ. ij. liquiritiæ, & ſacch.candi ad pondus omnium, fiat puluis; cuius doſis erit cochleare vnum ſuperbibendo parum vini albi aqua fabarum diluti; & deambulando, ſi fieri poſſit. Aliorum remediorum ſyluam otioſis, aut curioſis apud authores reperire licet.

Superſunt admouenda,vt fomenta, ſemicupium, balneum,olea,inunctiones, cucurbitulæ hipogaſtrio admotæ; præſertim dum egreditur calculus è renibus; fomenta emollientia eſſe debent ex decocto maluæ vtriuſque,parietariæ, & aperientium cum vino albo, & mixto oleo, ſemicupium,& balneum ex pari materia componenda, vt vias relaxent, & dolores leniant;parietaria cocta cum oleo,& admota confert, vt & berula cum oleo, aut butyro. Inter olea præſtantiſſimum eſt oleum de ſcorpionibus ex deſcriptione Matthioli ſæpiùs admotum regioni lumborum,vreterum,& hypogaſtrij.

Inunctio ex axungia cuniculi iunipero nutriti, vel ex ſanguine hirci admodum efficax; vt & geſtatio lapidis nephritici.

Porrò quia vigiliæ, & dolores per plures dies protracti laborantes ita fatigant, vt eorum violentiam ſine vitæ periculo ferre non poſſint; licebit ad narcotica tam iniecta,quàm aſſumpta confugere, vt ſupra in affectionibus dolorificis ventriculi, & inteſtinorum; quia hac ratione datis quaſi induciis, & recreatis viribus natura poſteà ad ſuperandum morbum excitatur.

De dolore veſicæ à calculo.

CAlculum veſicæ indicant diuturna, & copioſa vrinæ albæ, ſeu lacteæ craſſæ & turbidę profuſio, cum ſedimento mucoſo glutinoſo in fundo matulæ adhærente, & arenarum albicantium quantitate, interceptio vrinæ in medio curſu,cum vehementi, & dolorifico conatu,qui ad colem & extremum glandis extenditur; pondus cum graui dolore in tota regione pectinis, & ima perinæi parte,frequens ſollicitatio ad meiendum, & excernendum ob compreſſionem recti inteſtini,& ſphincteris; vnde exitus ani, & coguntur ſupini recumbere laborantes, dum mingere volunt, ac vix poſſunt ſtare recti,vel equitare,aut ambulare per ſalebroſa.

Certiora ſigna ex cathetere immiſſo in anum digito depēdent; quia ea ratione experti artifices non ſolùm iudicant de calculi abſentiá, vel præſentia; ſed etiam de illius magnitudine, figura, & numero, ſi plures adſunt; niſi tamen aut membrana includantur, aut firmiter adhæreant chiſtidi;tunc ſiquidem catheteri non ſemper fidendum.

Curatio iſtius affectus præmiſſa conuenienti vitæ ratione, & blanda etiam purgatione cum diluto caſſiæ, vt impuritas ad inteſtina feratur,dependet à duabus indicationibus: Prima eſt comminutio calculi,ſeu reductio in arenulas; Altera eſt artificioſa extractio: comminutio, ſeu diſſolutio, aſſumptis, iniectis, & admotis tentanda.

Aſſumpta lithontriba eſſe debent calculum frangentia longo dierum ſpatio vſurpanda: talia erunt decoctum, puluis, vel aqua ſaxifragiæ, herniariæ,milij ſolis, ſem. paliuri,& ſimilia tam ſimplicia, quàm compoſita, de quibus actum eſt.

Inie

Iniecta non acria, aut erodentia præſcribenda; vt ſunt acetum diſtillatum, aqua ſecunda, ſpiritus aut oleum vitrioli; quia veſicæ ſubſtantiam exulcerarent: ſed mitiora, vt ſuccus raphani, aut limonum, aqua vel decoctum maluæ; temperatus ſanguis hirci cum pari decocto diſſolutus; oleum de ſcorpionibus compoſitum; decocta lithontriba; aquæ minerales, vitriolatæ; iniiciendo poſt reiectionem horum remediorum decoctum maluæ, aut lactucæ ad temperãdam acrimoniam. Admota erunt fomenta, vt ſuprà in calculo renum, inunctiones ex oleo de ſcorpionibus, & applicatio napi orbiculati cocti, & cum oleo de ſcorpionibus permixti ad modum cataplaſmatis.

Extractio calculi, aut citra inciſionem fieri poteſt, aut cum inciſione: citra inciſionem facilis in mulieribus, ob meatus breuitatem, idque cum ſpeculo veſicæ poſt fotum emollientem: at in viris, difficilis ob pudendi longitudinem; tentanda tamen remedia à Proſpero Alpino libro de medicamentis Ægyptiorum propoſita, remollientia, relaxantia, & meatum amplificantia; qualia ſunt fomenta, inunctiones, inſufflationes, & ſimilia. Poſtremò fruſtra tentatis aliis omnibus remediis, ad lithotomiam ſecundum Hippocratis conſilium confugiendum, & prudenti, & experto viro committenda: multa autem hîc obſeruanda, tum ante celebrationem iſtius operationis ex parte laborantis, Operatoris, & temporis; tum in operatione, vt conuenienter, & ſine periculo educatur calculus, & veſicæ ſordes expurgentur; tum poſt operationem, vt coaleſcat vulnus ſine gangrænæ interuentu: hîc ſiquidem decoctis vulnerariis, vel balſamo

A artificiali, aut aqua ſclopetorum, ſi opus ſit, vtendum; non autem oleis, vel vnguentis.

De mictione dolorifica, & laborioſa.

DOlorifica, & laborioſa mictio, vel eſt deprauata cum ardore, conatu, & inſigni perturbatione; vel

B imminuta, quando ſenſim, & guttatim ſtillat vrina, aliàs cum moleſtia, & dolore; aliàs citra ardorem, vt in paralyſi veſicæ. Illa dyſuria dicitur; hæc ſtranguria: vtraque affectio, vel ſequitur inflammationem vteri, inteſtini, & partium vicinarum; vel ſuppurationem: hæc vlcera renum, & veſicæ, tum etiam pudendi; vt in

C gonnorrhea; vel carunculam in meatu vrinario, vel perfuſionem, & permixtionem materiæ mordacis, & acrioris, bilioſæ, ſalſæ, atrabilariæ, purulentæ; vel calculum, & arenularum copiam; ab illis ſiquidem omnibus facultas expultrix proritatur: vel denique facultatis retentricis relaxationem.

D Remedia tã vniuerſalia, quàm particularia ſecundum cauſarum naturam, & varietatem præſcribẽda: ſi per ſympathiam, & communicationem ob inflammationem partium vicinarum dolorifica mictio contingat, ad propria auxilia à practicis propoſita eſt recurrendum; vt pariter ſi à caruncula, vlcere, calculo, arenulis. Quòd ſi relaxata fuerit facultas re-

E tentrix à frigida cauſa, remediis adſtringentibus, roborantibus, & calefacientibus iniectis, & admotis firmanda erit, vt ſtranguria curetur.

Denique ſi expultrix facultas proritetur ab humoribus acrioribus, tam in dyſuria, quàm in ſtranguria, ſublata plethora per venæ ſectionem, ſi appareat, & repurgata cacochimia

cum caſſia, aliiſque lenientibus, præſcripta Diæta refrigerante, & humectante, vt ſupra in inflammatione renum; temperanda erit viſcerum calidior intemperies, potiſſimùm hepatis, & renum; & humorum etiam feruor refrigerandus tam internis; verbi gratia, iuſculis pullorum, alterantibus, iulepis, & ſyrupis, violaceo, papauerino, nenupharino, emulſionibus, & ſimilibus; ſed potiſſimùm vſu lactis aſinini: quàm externis, fomento ſcilicet maluæ, violariæ, altheæ, lactucæ, nenupharis, florum verbaſci, & vtriuſque maluæ; ſemicupio, & balneo ex eadem materia, iniectionibus ex lacte, vel decocto maluæ.

Quòd ſi dolor acerbior perſentiatur, & implacabilis ſit, immittendum pudendum in vas lacte plenum, addita roſacea, vel decocto maluæ, altheæ, liquiritiæ, iuiubarum. Probamus etiam iniectionem ex emulſione ſeminis papaueris albi extracta cum decocto maluæ; vel mucilaginem ſequentem.

℞. Mucil. ſem. pſilij, cydon. maluæ in decocto altheæ extractæ ℥. ij. lactis ℥. iiij. albumen oui vnius, agitentur ſimul cum pauca aqua roſacea pro iniectione.

℞. Camphoræ ℈. j. aquæ roſ. ℥. iij. opij gr. ij. diſſolue ſimul addita dimidia parte albuminis oui, & turunda madefacta molliter indatur in virgam, ſi dolor vrgeat.

De dolore partus.

PArtum dolores vel præcedunt, dum diſrumpuntur vaſa vmbilicalia, vel comitantur, dum in excluſione muliebria vlterius dilatantur; vel ſubſequuntur ob partium dilacerationem, vel ob materiæ alicuius retentionem, vel etiam ob flatuum copiam.

A Tormina quæ præcedunt, vel comitantur partum, vix ſedari, aut impediri poſſunt, cùm neceſſaria ſit vaſorum diſruptio, & partium muliebrium vlterior dilatatio: ſcriptum enim eſt, *in dolore paries*, hoc tamen ab artis auxiliis, dummodo omnia ſecundum naturam ſe habeant, expectare poſſunt mulieres grauidæ, vt & fœliciùs & citiùs, & faciliùs pariant; ſi per duos, aut tres menſes
B ante partum non ſolùm conuenienti victus ratione relaxante; verbi gratia iuſculis, & alimentis pinguioribus vtantur: ſed etiam remediis relaxantibus; verbi gratia, ſemicupio ex decocto vtriuſque maluæ cum oleo amygd. dulc. inunctione ventris, & vuluæ, cum decoctis, & oleis
C idoneis, & linimentis: horum ſiquidem remediorum frequentiori vſu inſtante partu quaſi per ſe ſeparantur vaſa, & pudenda ſponte amplificantur.

Ad partum autem promouendum fœliciter, & conſtanter concurrente natura, fœtúque valido exiſtente, multa efficaciſſima proponunt authores noſtri remedia; verbi gratia,
D aquam cinnamomi, vinum hippocraticum, decoctum ſabinæ, & pulegij cū ʒ. j. trochiſcorum de myrrha.
Fallopius ℈. j boracis officinarum cum decocto arthemiſiæ commendat; ſed cauendum.

Nos ſequens remedium vt potentiſſimum probamus.

℞. Spermatis cerui ſiccati ʒ. ij.
E dentur cum aqua cinnamomi, aut cum decocto matricariæ, & arthemiſiæ: poſt partum ſi partes muliebres dilaceratæ ſint, agitanda erunt duo albumina ouorum cum oleo hypericonis, & puluere roſarum, ac myrthillorum; ac cum ſtupis admouenda; deinde fouendæ partes cum decocto leniente, & vulnerario; verbi gratia,

gratia, maluæ, ſimphiti, ſummitatum florentium hypericonis, & mille folij, donec coaleſcant, & vtendum aqua ſclopetorum, ſi opus ſit. Cauendum tamen ab adſtringentibus, ne ſupprimantur quæ excerni debent.

Quòd ſi à materia aliqua retenta; verbi gratia, à ſanguine coagulato, à flatibus, tormina pendeant; tunc præmiſſo clyſtere emolliente, carminante hyſterico, & purgante, inungendus erit venter cum oleo hypericonis, rutaceo, & florum ſambuci, addito puluere aniſi, fœniculi, dauci. Omentum veruecis calens, vel vino calido irroratum ſedat dolores, vt & ſacculi conuenientes.

Nos verò ſuper omnia probamus olea ritè extracta, & balſama parata ex iis quę vterum ſympathicè corroborant, vias aperiunt, flatus diſſipant, & cuiuſlibet materiæ retentæ exitum accelerant, quorum materia practicis notiſſima eſt.

De dolore hæmorrhoïdum.

TVrgentiam, & inflammationem venarum hæmorrhoidalium, tam internarum, quàm externarum acerbiſſimus ſubſequitur dolor, quorum tamen externus eſt non ſolùm leuior, ſed etiam curatu facilior, ob loci commoditatem in remediorum vſu.

In vtriuſque curatione Diæta parca, leniens, & emolliens, imperanda: vena ſecanda, tam in brachio, ſi plethora, aut febris adſit, quàm in malleolo ad deriuationem, purgatio ſuſpecta videtur: ſi tamen euacuatione opus eſt; leniens, & emolliens præſcribenda cum ℥. j. mannæ in iuſculo diſſolutæ, aut cum diluto caſſiæ; dummodo poſt ſingulas deiectiones inſideant laborantes in decocto

A vtriuſque maluæ, cum toto, cum lacte perfecto, & foueât podicem cum oleo roſato tepido. Topica neceſſaria admouenda, in principio leuioribus vtendum, ad validiora progrediendo pro ratione doloris, & inflammationis. Leuiora.

B ℞. Butyri recent. ℥. iiij. agitentur cum aqua ſolani in mortario plumbeo, & cum piſtillo plumbeo ad ſolem, donec nigreſcat butyrum.

℞. Lapidis calaminaris aqua roſ. loti poſt triturationem ℥. ß. cum butyro, & oleo roſ. fiat linimentum.

℞. Lapidis dicti vulgò *ardoiſe*, puluerati ℥. j. cum ℥. iij. butyri, fiat linimentum.

C Oleum nucis Indicæ cum lacte laudatur, vt & radix lilij cocta cum oleo roſarum, axungia gallinæ, addita pauca farina ſem. lini, pomum coctum cum oleo roſa. & pauca cera ſedat hæmorrhoïdum dolores, vt & ſcarabei contuſi cum butyro, & cochleæ contuſæ. Validiora.

D ℞. Mucilag. ſem. pſyllij, & cydon. extractæ cum aqua roſ. ℥. ij. olei violati, & roſat. an. ℥. j. agitentur cum albumine oui, & fiat mixtura, quæ cum linteolis madefactis applicetur. Idem præſtabit mucilago ſem. papaueris albi, & hyoſchiami extracta cum aqua plantaginis, & roſ. vt etiam folia hyoſchiami cum ſem. in lacte macerata, & admota.

E ℞. Semperuiui maioris, *ionbarbe*, vulgus appellat, M. iij. contundantur; & coquantur cum lacte, deinde fiat applicatio ad modum cataplaſmatis addito pauco oleo roſarum.

Inter leuiora laudatur cataplaſma de mica panis, tum etiam veſicula ſuilla lacte tepido plena, aut oleo roſ. aut decocto vtriuſque maluæ.

Quòd ſi locali vacuatione opus ſit, cum ſcalpello aperiri poterit vena, niſi hirudinum admotio præferenda

renda videatur. Denique ſi dolor ſit internus, iniicienda leuiter decocta præſcripta, & turundæ etiam madefactæ immittendæ.

Quòd ſi dolor tam internus, quàm externus acerbior videatur, ad narcotica confugiendum erit. Philonium in lacte diſſolutum, tam infuſum, quam admotum præſtantiſſimum; vnguentum etiam populeonis cum pauco opio; pilulæ etiam ex laudano. Alij decoctum ſemperuiui maioris, & trifolij hæmorrhoïdalis probant.

De Arthritico dolore.

MIſſa generali Arthitridis curatione, tam præſeruatiua, quàm perfecta, remedia tantùm proponenda ſunt, quæ iam vrgentes articulorum dolores efficaciter ſedare valeant; quare præſcripta conuenienti Diæta, ſi corpus pituitoſis, & ſeroſis humoribus ſcateat, ſequens decoctum præparandum, & propinandum; quia fluentes humores ad aluum euocat, & educit; atque ita dolores compeſcit ſine vllo refluxus periculo. Laudatur ſiquidem non ſolùm ad prophilaxim, ſi per quindecim dies menſe Maio & Septembri aſſumatur; ſed etiam ad curationem, vrgentibus doloribus; decoctum erit huiuſmodi.

℞. Rad. ſarſæ parillæ ℥. ij. rad. Apios, & ligni ſaſſafraſ. an. ℥. j. polypodij querrecentis, ni hermodactylorum, fol. ſennæ an. ℥. ij. turbith gummoſi ℥ j. raſuræ eboris, & ſem. aniſi puluerati an. ℥. ß. contuſis contundendis, & diſciſſis diſcindẽdis, omnia ſacculo lineo includuntur, & infundantur per duodecim horas in pintis ſeptem aquæ fontis; deinde coquãtur in vaſe terreo nitidiſſimo per horã, & continuò deſpumentur, addendo ſub finem coctionis liquiritiæ raſæ & ſectæ, ℥. ij. poſteà colentur, & colatura refrigerata ſeruetur. Hoc peracto recoquatur ſacculus in pari quantitate aquæ fontis, & in eodem vaſe per horam, & dimidiam partem horæ; tuncque coletur ſecundùm, & miſceatur cum primo, & ſeruetur ad vſum. Capiat laborans manè ieiuno ſtomacho duos aut tres cyathos; deinde vtatur pro potu ordinario per plures dies: leuiter purgat, ſeroſos, & pituitoſos humores ad aluum deducit, ſuperfluas humiditates abſumit, interiora roborat, & per cauſarum ſubtractionem dolorem ſedat.

Interim præparanda ſunt topica, quæ inflammationem temperent, & dolorem leniant pro ratione temporis, cùm non eadem in principio, & augmento conueniant, quæ in ſtatu, & declinatione. Sequentia dolores ex calidioris humoris influxu imminuunt, & eripiunt; prudentis erit Medici efficaciora eligere.

Formulæ topicorum in cauſa calida.

℞. Aquæ roſarum, plantag. ſolani ℔. ß. aceti roſacei ℥. j. in hoc oxicrato imbuta linteola applicentur. Aquę frigidiſſimæ perfuſio aliquando ſufficit.

℞. Mucilaginis ſem. pſyllij, & cydon. extractæ cum aqua roſar. ℥. vj. admoueantur linteola imbuta parti dolenti.

℞. Olei roſati, & violati an. ℥. ij. oua integra num. iij. mucilag. ſem. pſyllij extractæ cum aqua roſar. ℥. iij. aceti ℥. j. agitentur ſimul, & linteola imbuta applicentur.

℞. Fol. hyoſchiami, & ſummitt. altheæ an. M. iiij. coquantur cum lacte poſt contuſionem; deinde fiat

appli

applicatio ad modum cataplaſmatis.

℞. Rad.altheæ ℔.ß.fol.hyoſchiami M. iiij. flor. verbaſci, & roſ. an. p. iij. coquantur cum aqua ad putrilaginem; deinde poſt leuem contuſionem recoquantur cum lacte vaccino, & per ſetaceum tranſmittantur: pulmentum hoc deinde ſeruetur ad vſum.

℞. Stercoris vaccini in aqua roſar. & plantag. paucóque aceto diſſoluti q.ſ. coquantur leuiter omnia, ac poſteà per ſetaceum tranſmittantur, fiátque cataplaſma, potiſſimùm veris, æſtatis, & autumni tempore.

Cataplaſma de mica panis laudatur. Vel.

℞. Olei roſati, omphacini, & lactis vaccini an. ℔.j. micæ panis ciliginei quod ſufficit; coquantur ſufficienter, addendo poſt coctionem vitellos ouorum num. iiij. croci parum, fiat cataplaſma.

Caſſia admota per ſe ad formam cataplaſmatis, vel cum pulpa pomorum coctorum dolorem ſedat. Vnguentum roſaceum recens aceto lotum, optimum, vel permixtum cum foliis portulacæ, lenticulæ paluſtris, hyoſchiami contuſis.

Oleum ſequens de ranis præſtantiſſimum.

℞. Ranarum fluuiatilium num.xij. lumbricorum terreſtrium vino lotorum ℥. iiij. olei roſati ℔. ij. decocti ſummitatum altheæ, hyoſchiami, chamæpytheos, & florum verbaſci, ſambuci, hypericonis, & roſarum ℔. j. iniiciantur ranæ viuæ in oleum, donec moriantur; tum coquantur omnia ad carnis diſſolutionem, & oleum colatum, atque expreſſum bulliat rurſum, donec omnis humiditas aquea conſumpta fuerit, tandémque lento igne miſceantur ℥. iiij. therebentinæ, & oleum ſeruetur ad vſum.

Inter emplaſtra laudatur diapalma; ſed ſequentia efficaciora.

A

℞. Decocti rad. ebuli, altheæ, ſummitatum hyoſchiami, altheæ, tapſi barbati, chamæpytheos, florum verbaſci, ſambuci, hypericonis ℔. ij. mucilag. ſem. altheæ, fœnugræci, cydoniorum, pſyllij extractæ cum aqua roſar. ℥. iiij. olei roſati completi ℔. j. & ß. bulliant omnia ad decocti conſumptionem; poſteà,

B

℞. Ceruſæ ℔. j. coquantur rurſum addendo poſt coctionem in malaxatione opij in vino diſſoluti ʒ.ij. balſami Indici peruuiani ℥. j. croci ℈. j. fiat emplaſtrum; & ex eodem confici poterit tela, quam vulgus *gautier* appellat.

C

℞. Olei roſati ℔.ij. ceruſæ venetæ ℔.j.& ß. ceræ tantumdem, camphoræ ℥. j. vini rubelli pintam ß. bulliant ſenſim, & lento igne, cera, vinum, & oleum ad vini conſumptionem; túncque adde ceruſam ſubtiliter puluezatam; & rurſum coquantur omnia ad perfectam conſiſtentiam; deinde refrigerentur: poſtremò adde camphoram pulueratam, & fiat maſſa.

D

Circa finem ſtatus, & in declinatione doloris, reſoluentibus, & firmantibus vtendum erit.

Quòd ſi cauſa doloris Arrritici fuerit frigida, cum leui calore ſequentia admoueri poterunt.

℞. Olei roſati cum vino generoſo agitari quod ſufficit, admoueatur calidè.

E

℞. Fol. orig. abſinthij, chamæpytheos, primulæ veris an. M. j. flor. chamæmeli, meliloti, verbaſci, ſambuci roſar. an. p. j. decoquantur cum aqua, & vino pro fotu: aquæ ſulphureæ medicatæ dolorem etiam ſedant.

℞. Maſſæ empl. diacalcitheos ℥. iiij. malaxentur cum balſamo Indico peruuiano; deinde formetur emplaſtrum quod applicetur.

Tandem ſedata doloris tempeſtate, potiſſimùm à cauſa calida roboranda pars affecta cum decocto neruali præſcripto; vel cum aqua ſulphurea medicata, vel cum vinacco tempore vindemiarum, vel cum embrochatione ex oleo de cera; vel cum emplaſtro ſequenti.

℞. Maſſæ emplaſtri diapalma ℔. ß. pulueris iuæ arthriticæ, maſtiches an. ℥. ß. roſ. rub. ʒ. ij. malaxentur cum balſamo Indico peruuiano, & fiat maſſa, de qua formentur emplaſtra pro articulis imbecillioribus.

Hîc tandem duo obſeruatione digna ſeſe offerunt; vnum eſt, permultos etiam initio doloris contra vulgares indicationes, ad remedia attrahentia confugere; eò quòd euocent materiam latentem in articulis, tumorémque accelerent, à cuius aparentia doloris ſedationem dependere certum eſt.

Nos tamen patienter expectandam reſolutionem exiſtimamus, interímque in principio, & augmento refrigerantium miniſterio obtundendam doloris violentiam cenſemus: ratio eſt, quia ab attrahentibus inflammatio, & dolor nimium intenderentur, fluxióque ipſa inualeſceret.

Alterum eſt, quamplurimos omnia remediorum topicorum genera negligere, & expectandam eſſe reſolutionem humoris affirmare; tum quia dolores illi vi naturæ excitantur, dum expellit humores noxios à partibus interioribus ad exteriores; tum quia remedia topica articulorum robur diſſoluunt.

Nos tamen contrà, laborantium votis ſatisfaciendum eſſe concludimus, præſertim cùm experientia remediorum vtilitatem confirmet.

A

De vteri deſcenſu, ſeu prolapſu, & præcipitatione.

TVrpiſſimi, ac fœdiſſimi, mulieribúſque moleſti iſtius affectus curatio citò, & tutò aggredienda; ne ſcilicet vterus extra naturalem locum aëris iniuriis expoſitus alteretur, aut corrumpatur, atque ita abſciſſioni locus tantùm relinquatur. Reponendus itáque quamprimùm, ac deinde firmandus in proprio loco.

B

In repoſitione, aluo & veſica priùs exoneratis, tria obſeruanda; Primum eſt, vt ægra ſupina iaceat in lecto capite ſubmiſſo, & elatis coxis; aut vt ſuſpendatur per pedes in parua ſchala, ita vt caput deorſum vergat cruribus diſiunctis, & reflexis poplitibus: Alterum eſt, vt vterus ſi tumidior factus ſit, ſine refrigeratione, aut inflammatione foueatur lana, aut ſpongiis imbutis decocto vtriuſque maluæ, violarum, ſeminum lini, althea, & florum chamæmeli, meliloti; ac deinde liniatur cum oleo amygdalarum dulcium, liliorum, iaſmino, aut cum butyro, & axungia gallinæ ſimul liquefactis, vt ita faciliùs intromittatur: Tertium eſt, vt ſi refrigeratus fuerit vterus ab ambiente aëre, & flatibus refertus ob diuturniorem moram, foueatur cum decocto carminatiuo, ac digerente; ac deinde foueatur cum oleo conuenienti.

C

D

℞. Foliorum origani, calament. puleg. matricariæ, abſinth. pont. an. M. j. florum chamæmel. anth. ſtœcad. an. p. j. decoquantur addendo parum vini rubelli ſub finem coctionis: hoc decocto foueatur vterus cum ſpongiis.

E

℞. Olei nardini moſchatellini, & laurini q. ſ. liniatur poſt fotum: quòd ſi inflammatus fuerit vterus extra locum

locum naturalem, refrigerantibus vtendum,& mollientibus,atque omni arte cauendum ne gangrænoſus euadat.

His ita ſecundum vteri diſpoſitionem peractis, cogitandum de artificioſa repoſitione cum blanda obſtetricis, aut Chirurgi impellentis manu.

Diuinus Senex in difficiliori intromiſſione proponit baculum lana, & tenui linteolo coopertum & circundatum, quod reſpondeat magnitudini ceruicis vteri.

Repoſito vtero ſecunda indicatio adimplenda; continendus ſiquidem in proprio loco, ac firmandus, ne rurſum prolabatur. Atque in primis neceſſe eſt,vt per plures dies ſe contineat in lecto mulier quieta elatis cruribus immiſſo peſſario ex ſubere, vel buxo bene polito intus cauo, ceráque alba obducto.

Laudat Hippocrates cingulum, ſeu ſubligaculum artificioſè cum pera paratum; poſteà curatio aggrediendа ſecundum cauſarum varietatem: nam ſi ſuperflua, redundanſque humiditas cauſa ſit relaxationis, & elongationis vinculorum, Diæta exſiccans inſtituenda, corpus ab humiditate repurgandum, decoctum ſudorificum propinandum; tandémque topicis adſtringentibus,& roborantibus vtendum; verbi gratia,iniectionibus, ſuffitibus,peſſariis,emplaſtris, aliiſque remediis à practicis noſtris propoſitis ad firmanda vteri vincula. Quòd ſi diſrupta ſint à caſu, vel à violentiori partu; tunc ad Chirurgiam confugiendum, & cingulo ab Hippocrate propoſito vtendum, quo ſanè nihil præſtantius, aut ſalubrius ad continendum vterum in naturali loco.

A

B

C

D

E

De Ani, ſeu ſedis exitu.

IN multis anus ſuo loco excidit, atque ſuſpenditur,& ſub aſpectum venit; non ſine moleſtia, & calamitate. Diuinus Senex dum de turpiſſimi iſtius affectus generatione tractat, hæmorrhoides, diarrhæam, teneſmum, dyſenteriam & lapidem veſicæ accuſat; eò quòd ab iſtis omnibus ob violentiores conatus ſphincter ſubuertatur, & muſculi eleuatores relaxentur.

Curatio ab ani reſtitutione auſpicanda, idque manu Chirurgica poſt ablutionem cum vino tepido, vel etiam poſt fotum emollientem; etiamſi tumor, vel dolor retardent repoſitionem: deinde coërcendus anus in ſuo loco cum zona, qua lumbi cingantur; & faſcia lata, quæ parte poſtica zonæ conſuta adducatur, appoſito molli ſacculo inter anum, & pudenda ad anteriorem zonæ partem, ibique artificioſè ligetur.

Neque omittenda topica, quæ poſſunt firmare ſedem in proprio loco; potiſſimùm fotus ex ſpongia, vino imbuta in quo alumen maduerit. Vel:

℞. Acaciæ, hypochiſtid. corticis malorum granatorum an. ℥. ß. maſtich. ʒ. ij. bol. armen. ʒ.j. myrtillorum, roſarum, balauſtiorum an. p.j. decoquantur cum aqua, & vino auſtero pro fotu.

Semicupium ex eadem materia parari poterit.

℞. Vnguenti pompholig. ℥. j. liniatur anus poſt fotum; exſiccat ſine mordicatione hocce vnguentum.

Quòd ſi alia vrgeant ſymptomata, vt inflammatio, alui fluxus, calculus veſicæ, paralyſis, & ſimilia; ad propria remedia recurrendum.

De Morſura canis rabidi.

CAnis rabidi morſura inter ſubitaneos morborum venenatorum caſus reponi poteſt, non ſolùm ratione vulneris ſubito inflicti; ſed etiam ratione ſymptomatum ſuperuenientium; præſertim quum capitis partes ob cerebri viciniam afficiuntur.

In curatione habenda ratio partis vulneratæ, & totius corporis; atque ſtatim, nulláque interiecta mora ad remedia phyſica, & metaphyſica confugiendum.

Ratione totius corporis primùm conueniens vitæ ratio inſtituenda; ita vt demorſi ſobriè viuant, & decocto raſuræ cornu cerui, vel radicis roſæ caninæ, vel ſummitatum pimpinellæ vtantur pro potu ordinario; atque abſtineat ab acrioribus, & frixis alimentis; verbi gratia ab alliis, porris, caulibus, leguminibus; à carnibus porcorum, hircorum, boum; à piſcibus, & à ſimilibus. Secundò cogitandum, cum prudentia tamen & cautione; de purgatione, & venæ ſectione ſecundum indicationes à plethora, & à cacochymia deſumptas: Tertiò balnea præſcribenda, & ad mare, ſi fieri poſſit, antequam hydrophobia ſuperueniat, mittendi laborantes: Quartò remedia per os propinanda, quæ proprietate virulentiam oppugnent. Galenus inter omnia extollit theriacam, & cinerem cancrorum fluuiatilium: alij decoctum oxalidis ſylueſtris, pimpinellæ, fraxini, roſæ caninæ: nos ſequentia etiam probamus.

℞. Rad. roſæ caninæ ℥. j. foliorum pimpinellæ, oxalid. ſylueſtris, meliſſæ, ſcordij an. M. j. dictamni ℥. ß. decoquantur, in colat. ℥. iiij. diſſolue theriacæ veter. ʒ. j. fiat potio, detur ſtatim, & reiteretur per plures dies.

A ℞. Ciner. cancror. fluuiatil. ℥. ij. oliban. ℥. ß. pulueris meliſſæ, ſcord. beton. an. ʒ. ij. cornu cerui præparati, raſuræ eboris, & margaritarum præparat. an. ʒ. j. fiat omnium puluis, de quo capiat laborans cum aqua theriacali, & card. bened. per plures dies.

B Confectionem ex fructibus roſæ caninæ repurgatis laudant multi cum aqua, vel decocto pimpinellæ, aut oxalidis ſylueſtris.

Ratione partis vulneratæ in principio attrahendum venenum impreſſum, vulnuſque dilatandum, & ſcarificandum, admouendo poſteà cucurbitulam, ſi opus ſit: multi cauterium actuale probant, quòd potentiſſimè abſumat virulentiam; C anteà tamen vulnerata pars lauanda cum aqua marina, aut cum vrina pueri, aut cum decocto ſcordij, & ſaluiæ, omniſque ſanies exugēda cum ſpongia ſicca. Poſteà ſequentibus topicis vtendum.

Stercus columbinum cum ruta viridi ſubactum, & admotum prodeſt, vt & theriaca, vel mithridatium, ſi cum ſale, & fermento miſ- D ceantur. Prætereà ſinapi cum nucibus iuglandibus, allio crudo, & melle contundatur, & miſceatur, locóque cataplaſmatis applicetur. Sequentia etiam efficaciſſima.

℞. Cæpas albas excauatas, & theriaca repletas, & ſub cineribus, pruniſque coctas, donec molleſcant, num. iiij. contundantur ſimul poſt E mollificationem, & per ſetaceum tranſmittantur, addendo pulueris vtriuſque ariſtolochiæ an. ℥. ß. pulu. foliorum ſcordij, rutæ, meliſſæ, beton. an. ʒ. j. dictami puluerat. ℥. ß. pulueris cancrorum fluuiatilium ℥. ij. galbani, bdellij, myrrhæ an. ʒ. iij. miſceantur ſimul, & fiat cataplaſma.

℞. Succi apij, ſcord. & rutæ ℥. iiij. pulue

pulueris cancrorum fluuiatil. ℥. ij. ſtercoris columbini ʒ.ij. olei roſacei ℥.ij. ceræ q.ſ.fiat linimentum ſecundum artem.

℞. Galbani, ſagapeni, opopanacis an. ʒ. ij. euphorbij, rad. ariſtoloch. gentianæ an. ʒ. j. pulueris cancrorum, & dictami an. ʒ. iij. therebentinæ ℥. ij. ceræ quod ſufficit, fiat emplaſtrum admouendum parti vulneratæ.

Permulti podicem gallinæ parti affectæ admouendum volunt, vel pullos columbinos, aut gallinaceos per medium ſectos, & puluere dictami, ſcard. thuris, ac myrrhæ aſperſos.

A Duo autem obſeruanda in topicorum vſu; vnum eſt, vt ea quæ à vulnere egrediuntur, ſtatim comburantur cum linteolis, & remediis admotis: alterum eſt, vt Chirurgi diligenter abluant manus cum vino ſaluiato; neque tangant virulentiam ob infectionis periculum.

B Denique non ſunt negligenda Metaphyſica remedia: vulgus ad votum ſancti Huberti confugere ſolet, vt & ad mare: Nos clauem ſancti Petri fronti admotam probamus; eò quòd virulentiam efficaciſſimè abſumat, & cerebrum à contagione præſeruet.

Tractatus de Morbis Subitaneis finis.

FRANCISCI RANCHINI, CONSILIARII, MEDICI, ET PROFESSORIS REGII, CELEBERRIMÆQVE VNIVERSITATIS Monſpelienſis Iudicis & Cancellarij,

TRACTATVS

De curatione Morborum, & ſymptomatum, quæ vitioſam purgationem, aut comitantur, aut conſequuntur.

PRÆFATIO.

CVM Medici ad hoc videantur deſtinati, vt medicamenta purgantia præſcribant; & cum ferè omnes morbi, potiſſimúmque materiales purgatione indigeant, diligenter prouidere debent, vt purgationes fæliciter perficiantur; ne ſcilicet aut parentes, aut amici, aut laborantes de officio Medicorum conquerantur. Quòd ſi ſecundum vota non ſuccedant, vt ſæpiſſimè accidere ſolet, dum vel medicamentorum, vel ægrotantium, vel externarum rerum vitio, moleſtæ, & laborioſæ reddantur, tunc ad remedia confugiendum, quæ non ſolùm ſuperuenientia purgationis tempore accidentia leniant; ſed etiam alia tollant, quæ purgationem conſequi poſſunt; atque hîc lucet ſubiecti noſtri neceſſitas.

Cùm enim purgantia omnia ſecundùm magis & minùs ſint naturæ inimica, & quodammodò venenata, vix fieri poteſt, vt ſine aliqua moleſtia purgationes contingant: túncque occurrendum, inquit Meſues, malis accidentibus, poſt aſſumpta medicamenta excitatis, terrorem, & timorem afferentibus, quæ plerúmque & varios morbos pariunt, & ſenium mortémque acerbam accelerant. Neque tamen prætereà audiendi ſunt, qui omninò abſtinendum eſſe à purgantium vſu coniiciunt: licet enim inimi-

ca,

ea, & venenata dicantur; artis tamen miniſterio corriguntur, & meliora redduntur; permutando ſcilicet malignitatem, virtutem augendo, & operationes perficiendo, vt docet Meſueus in ſecundo theoremate.

Quòd ſi per accidens ſiniſtrè ſuccedat aliquando purgatio, tunc conuenientibus auxiliis ſedanda erunt ſymptomata, quæ moleſtam euacuationem aut comitantur, aut ſubſequuntur. Sanis quidem & quibus excrementa non redundant, purgantia minimè conuenire exiſtimamus: qui enim bene ſe habent, difficulter purgationes ferunt, inquit Hippoc. aph.32. lib.2. & Gal. ſtatim initio libelli de his quos purgare oportet: Ratio eſt, quia dum moleſtiam ſentiunt, exoluuntur; tuncque audiendum Celſi conſilium, dum ſummam eſſe Medicinam non vti Medicina ſcribit: valetudinariis autem ad præſeruationem morborum, qui in diſpoſitione ſunt, vtilem eſſe purgationem docet, & exemplis illuſtrat Galen. lib. citato: laborantibus verò neceſſariam eſſe ad ſubſtractionem cauſarum teſtatur quotidiana experientia. Noſtrum iam eſt doctiſſ. Meſuei veſtigiis inſiſtentes, propoſitum Tractatum aggredi, eáque omnia, quæ ad curationem morborum, & ſymptomatum vitioſæ & moleſtæ purgationi ſuperuenientium vtilia, & neceſſaria videbuntur, proponere. Vt autem rectâ viâ progrediamur, Tractatum noſtrum in duas Sectiones diuidendum cenſemus.

In prima de correctione accidentium, quæ purgationis tempore ſuperuenire poſſunt, agendum erit. Talia ſunt commotio humorum citra vacuationem, moleſta & laborioſa purgatio & ὑπερκάθαρσις, à quibus varia ſymptomata excitantur.

In ſecunda verò de curatione morborum, qui purgationem conſequuntur & perſeuerant, vt ſunt dolor ventriculi cum imbecillitate, ſingultus, ſitis, diarrhœa, dyſenteria, febris, capitis dolor, vertigo, laſſitudo totius corporis, conuulſio, &c.

FRANCISCI RANCHINI TRACTATVS DE CVRATIONE MORBORVM, QVI purgationem comitantur, aut conſequuntur.

SECTIO PRIMA.

POSTVLAT doctrinæ ratio & ordinis, vt in hac prima Sectione de cauſis, & curatione ſymptomatum, quæ vitioſam purgationem ſequuntur, agamus; priuſquam tamen therapeuticam hiſtoriam horum accidentium aggrediamur, operæ pretium eſt, vt de purgationis natura, cauſis, & differentiis quædam breuiter proponamus, quæ ad ſubiecti noſtri illuſtrationem faciant.

De purgationis natura, cauſis, & differentiis.

CAPVT PRIMVM.

PVRGATIO, quæ naturæ, & medicamentorum miniſterio perficitur, nihil aliud eſt, quàm humorum quantitate, & qualitate potiſſimùm peccantium per loca conferentia eductio; aſſumpta enim per os medicamenta purgantia à calore natiuo actuantur; deinde facultas purgatrix diffuſa per corpus familiares trahit humores, qui collecti in prima regione corporis ſenſim; poſteà à naturâ facultatis expultricis opera per aluũ expurgantur. Obſeruandũ autem eſt, purgationem eiuſmodi artificioſam, vel eſſe vtilem, vel vitioſam: vtilem diuinus Senex appellat, 1. aphor. quando talia qualia purgari debent, purgantur, & ægri leniter ferunt; quod accidit

A dum humores noxij per vias ordinarias ſine moleſtia euacuantur; vitioſam verò contrà. Nos tamen vt illuſtrior euadat vtriuſque purgationis differentia, ſupponendum exiſtimamus, tria eſſe obſeruanda in purgatione; corpora ſcilicet quæ purgantur; medicamenta, & exteriora. In corporibus multa ſunt ſpectanda;

B animi ſcilicet pathemata, natura, & temperies, humores, & meatus: In medicamẽtis verò conſiderare oportet ſubſtantiã, quantitatem, & qualitatem: in rebus verò externis ſtatum, & conditionem temporis, & conſtitutionis anni, & aſtrorum, rerum ſex non naturalium, & inſeruientium.

His ita ſuppoſitis breuiter, concludendum eſt, tunc iuſtam, vtilem, & laudabilem futuram purgationem, quando nullus error contingit ex parte corporum, medicamentorum, & rerum externarum; taléſque humores purgantur, quales purgari debent, & ægri leniter ferunt: contrà verò tunc vitioſa purgatio cenſenda,

ſenda, quando vitium aliquod apparet, aut in corporibus, aut in medicamentis, aut in exterioribus; & dum talia non purgantur, qualia purgari debent, ægrique male ſe habent. Hac præmiſſa diſtinctione, iam ad ſymptomata, quæ purgationem comitantur, veniendum eſt. Ea autem vel leuiora ſunt, citóque deſinunt, de quibus hîc non agimus, cùm non perſeuerent, nec patientes ad auxilia moneant: alia verò grauiora, quæ varios morbos afferre poſſunt, de quibus hic agendum eſt. Ea autem ſunt tria potiſſimùm, à quibus alia dependent; humorum ſcil. commotio citra vacuationem; purgatio moleſta, & laborioſa; & vacuatio immoderata, quæ ὑπερκάθαρσις dicitur.

De commotione humorum citra vacuationem.

CAPVT II.

QVI purgationis futuræ gratia, cum horrore & faſtidio purgantia aſſumunt medicamentá, niſi conuenienter purgentur, mirum in modum affliguntur; magis tamen dum ob purgationis defectum commotis, & non vacuatis humoribus, grauitate ventriculi cum oppreſſione, dolore, lypothymia, aliiſque accidentibus tentantur.

Cauſa autem defectus, & tarditatis purgationis deſideratæ, multiplex eſſe poteſt, tam ex parte laborãtium, quàm ex parte medicamentorum, & rerum etiam externarum. Laborantes in primis accuſari poſſunt ratione proprietatis cuiuſdam indiuidualis, dum ob idioſyncratiam à medicamentis non commouentur, vt teſtatur Galenus lib. de theri. ad Piſon. cap. 4. Quidam (inquit) ſubigunt, A & concoquunt purgantia, vt alimenta, nec vllo modo ab illis excitantur.

Secundò alij teſte experientia ita ſunt à natura conſtituti, vt à leuioribus medicamentis; verbi gratia, ab infuſo caſſiæ ſufficienter purgentur; à medicamentis verò vehementioribus, & diagridiatis nullo modo moueantur.

B Tertiò natura laborantium poteſt eſſe cauſa dupliciter defectus purgationis; Primò propter imbecillitatem caloris natiui, & facultatis alteratricis; vnde accidit vt non actuatum medicamentum minimè operetur; ſed vel corrumpatur in corpore, vel leuiter alteratum excernatur: Secundò propter languorem expultricis, dum humores attractos C expellere non poteſt: niſi enim hæc facultas ſuo fungatur munere, & ab humoribus attractis, atque à memedicamentis proritetur, nulla aut leuis ſperanda eſt purgatio.

Quartò humores poſſunt eſſe in vitio duobus modis; Primò cùm nimis viſcoſi ſunt, tenaces, & impacti: tunc enim non obediunt facultati D expultrici: Secũdò dum ſtagnantes in ventriculo, extingunt & quaſi ſubmergunt medicamentorum vires, vnde vomitio, dum natura à confuſione medicamentorum, & humorum irritatur.

Quintò accuſanda viarum obſtructio; quando ſcilicet meatus, per quos humores tranſire debent, liberi non ſunt; ſed obturati, vel à E materia fœculenta indurata, vt in ileo; vel a flatibus, humoribus, aut lumbricis.

Sextò flatuum multitudo aſſumpta medicamenta leuare poteſt, & vomitionem excitare, atque ita humorum & purgantium deſcenſum impedire. Neque hîc omittenda animi pathemata, quæ purgationem

ſupprimere, aut retardare poſſunt.

Deinde medicamentorum vitia obſeruanda: vel enim illorum vires corruptæ ſunt vetuſtate, vel in minori gradu, & doſi quàm par ſit pro corporum, & humorum conditione propinantur: vel illorum natura ita languida,& imbecilla eſt in agendo, vt humores attrahere non poſſit.

Denique exteriora poſſunt & impedire,& retardare purgationem poſt aſſumpta medicamenta,vt poſteà demonſtrabimus. His ita ſeriatim propoſitis cauſis, iam quomodo ſecundùm reſpectum cauſarum promouenda ſit purgatio, docendum eſt.

Obſeruandum autem hoc loco ex Paulo Ægineta cap.6.lib.7. de re medica,quòd ſi nihil moleſtiæ adſit,aut immineat, impedita purgatione poſt aſſumptionem medicamentorum, non multum ſolliciti eſſe debent Medici; ſed tantùm ſi vrgeant morbi, aut ſymptomata, & ægri conquerantur. In primis ſi ſecreta, & indiuidualis proprietas cauſa ſit, cur à medicamentis non moueantur corpora, naturæ committendum eſſe negotium cenſemus; vt ſcilicet ſeſe exoneret, & ab abſumptis medicamentis deuictis, atque ſubactis, & à prauis humoribus.

Quòd ſi ea etiam ſit naturæ conditio, vt à leuioribus potiùs moueatur, quàm à vehementioribus,ab iſtis abſtinendum, & ſi moleſtiam excitent, ſuccurrendum. At verò quando facultas naturalis languida non poteſt actuare purgantia, quãtumuis lenientia, & lubricantia ſint,vt contingit aliquando in Senibus, & in conualeſcentibus, quod ex vitio & proſtratione appetitus, & coctionis dignoſci poteſt; tunc ad remedia confugiendum.

Quòd ſi quis obiiciat, non eſſe propinanda medicamenta, quando

A languet vẽtriculus,& debilis eſt: reſpondendum,indicationem ſumptam ab impuritate humorum vincere aliam, quæ reſpicit ventriculi imbecillitatem, cùm à prauorum humorum copia, & mora, magis ac magis infirmetur; & cùm non moleſta, ſed benigna tantùm purgantia tunc temporis conueniant. Dum autem

B facultatis expultricis debilitas cauſa eſt, cur non purgentur; qui medicamenta aſſumpſerunt, exhibenda ſunt quæ eadem ad inferiora protrudant. Meſuæus duo proponit remedia, quæ ſanè contraria, & noxia videntur; aquæ ſcilicet modicè frigidæ potionem;& poſt horam aſtringentia, vt cydonia, pyra, & ſimilia. Quod ad aquam ſpectat, notum eſt,

C frigidæ potionem vim ventriculi retentricem ſubuertere, coctionem turbare, & diarrhæam excitare; vt non ſine ſanitatis diſcrimine experiuntur dormituri, qui frigidæ copiam aſſumentes aluì fluxum, & colicam etiam patiuntur. Verùm hîc Meſuæi conſilium audiendũ de moderata quantitate aquæ quaſi tepidæ;

D quia ſua grauitate,& humiditate retentum medicamentum deſcendere facit, eiuſque tarditatem accelerat; præſertim ſi leuis deambulatio ſequatur potionem. Iam de aſtringentium vſu, & fructu agendum. Sanè licet contraria videantur, ſecundùm ſenſum in hoc caſu; Galenus tamen cap.22.lib.2. de aliment. facult. manifeſtè docet, quomodo ventrem

E ſubducant; hiſtoriámque proponit iuuenis cuiuſdam, qui cùm purgandi gratia ſcammonium ſumſiſſet,nec horis quinque à ſumpto medicamento purgatus fuiſſet, roborata facultate expultrice, per aſtringentia liberatus fuit à compreſſione, ventriculi grauitate,intumeſcentia,aliiſque accidẽtibus quibus infeſtabatur.

Stan

Standum ergo Meſuæi conſilio, illiuſque remediis vtendū, præſertim cùm à Paulo, Aëtio, Galeno & ab Auicenna probentur. At ſi humorum viſcoſitas, & tenacitas impediat purgationem, præparatione cum attenuantibus, incidentibus, & tergentibus vtendum erit; vt legitima inde ſubſequatur euacuatio, idque iuxta Hippocratis conſilium aphor. 10. lib. 2. corpora cùm quis purgare voluerit, fluida facere oportet; quare tunc decoctis, fomentis & clyſteribus idoneis præparari, & educi poterunt humores cum ipſis medicamentis: at ſi humores redundantes impediant effectum purgantium, vomitorio reiiciendi erunt: ſi autem meatus liberi non ſint, & obſtructiones inteſtinorum impediant deſcenſum humorum; tunc fomentis, & clyſteribus emolliendæ erunt fæces induratæ; deinde fortioribus attrahenda erunt medicamenta cum fęcibus & humoribus.

Flatuum verò copiam diſſipabunt clyſteres carminatiui, & purgantes ſimul; cùm flatus ſine humoribus non ſubſiſtant; deinde iuſculum propinandum cum guttulis olei de aniſo ſpagyricè extracti.

Superſunt ex parte laborantium animi pathemata, quæ prudentiæ miniſterio moderanda erunt: qui enim purgantur, animam quietam, & tranquillam habere debent.

Sed iam ad vitia medicamentorum veniendum. Hæc ſanè grauiſſima excitare ſolent ſymptomata, dum retinentur ſine vacuatione; verbi gratia anxietatem, æſtum, ventris tormina, ventriculi dolores, cordis morſum, præfocationem, motus laborioſos, & conuulſiuos corporis, & ſimilia, quibus diligenter proſpiciendum. Benigna purgantia aſſumpta minùs quidem pertimeſcenda; at maligna quia acria, & inflammabilia quaſcunque partes obuias, furentis in modum, lædere poſſunt, ſi retineantur, & ſæuiſſima accidentia excitare. Quæ benigna ſunt, vt dictum fuit, aquæ moderatè calidæ potione, & aſtringentibus deturbanda; vt cydoniis, pyris, granatis, & ſimilibus, vt conſtat ex Paulo, Gal. & Auicenna: & ſi eadem vel ob vetuſtatem, vel ob debilitatem non purgarint, præmiſſo pridie clyſtere alia propinanda erunt in conuenienti doſi, quæ commotos, vel ſuperuacuos humores euacuent.

Quæ verò acria, & maligna ſunt, ſi noceant ob retentionem, frigidæ potio in primis imperanda, vt frangat acrimoniam, & ſua grauitate & humiditate deſcenſum promoueat: ſi tamen impediant obſtructiones, à frigida abſtinendum erit, ne magis confirmentur, tepidáque vtendum: conueniens deinde oleum amygdal. dulcium cum aqua, ſi vrgeant tormina; vel etiam cum iuſculo.

Tertiò fomenta, & balneum, ſi æſtus, & inflammatio ſubſequatur: Quartò denique venæ ſectio, ſi febris accendatur.

Porrò inter omnia remedia ad medicamentum qualecumque deturbandum, & ad ſedanda ſymptomata, quæ eorumdem retentionem ſubſequuntur, primum obtinent locum clyſteres, teſte Auicenna fen. 4. 1. canon. doct. 5. cap. 17. Ratio eſt, quia & medicamenta & humores trahunt ad inferiora; quare ſecundùm indicationes emollientes, carminatiui, & purgantes erunt præſcribendi: neque negligenda vomitoria, præſertim dum retenta medicamenta cordis morſum, ſingultum, oppreſſionem inuehunt, vt vult Galenus variis in locis. Poſtremò ſi cauſa defectus purgationis à vitio re-

rum externarum dependeat; verbi gratia, ab errore vitæ, tunc ſecundùm artem ſubueniendum erit.

De purgatione illegitima.

Capvt III.

Cvm iam expoſitum ſit, quibus remediis retenta medicamenta, & commotos ab iiſdem humores educere oporteat, nunc de vitioſæ purgationis & cauſis, & differentiis agendum. Tribus autem modis purgatio, vt vitioſa, accuſari poteſt; Primò quia illegitima; Secundò, quia moleſta & laborioſa; Tertiò, quia immoderata.

Illegitima, & improſpera ea purgatio dicitur, quando qualis humor purgari debet, non purgatur, ſed diuerſus, ſiue ſit impurus, & corruptus; ſiue naturalis.

Quòd ſi quærat aliquis, quomodo accidere poſſit, vt aſſumpto medicamento; verbi gratia cholagogo euacuetur pituita intacta bile, præſertim cùm medicament, aproprietate, familiares debeant trahere humores: Reſpondendum eſt, hoc ab aliis cauſis dependere poſſe; videlicet à ſitu, quãtitate & qualitate humorum; tum etiam à natura ipſa, & medicamentis aſſumptis. A ſitu humorum primò; quia ſi, verbi gratia, humor educendus ſit in ſecunda regione, hoc eſt, in venoſo genere, & prima regio (quæ à ventriculo ad hepar extẽditur) prauis, ac impuris ſcateat humoribus, tunc irritata facultate expultrice ab aſſumpto medicamento; natura expellit quod obuium eſt, & propinquum vnà cum ipſo medicamento; ſicque optatus humor, qui educendus erat propter ſitum remotiorem, remanet in venis: Secundò quantitas, & qualitas humorum idem efficere poſſunt; quando ſcilicet alij humores in corpore redundant, qui naturæ ſunt magis infenſi, quàm qui purgandi erant; verbi gratia, ſi euacuanda ſit pituita, & bilis ſuperabundet, tunc natura proritata potiùs mouetur ad expulſionem bilioſi humoris, quàm pituitoſi. Tertiò medicamenta ipſa aſſumpta cùm varios trahant humores; vt ex. gr. ſenna pituitam & melancholiam, aliáque idem præſtare poſſunt.

Obſeruandus denique naturæ ipſius motus, cùm ſine diſcrimine impuros quoſcumque humores expellere intendat. His ſuppoſitis, cauſis quomodo proſpiciendum ſit, cùm illegitima ſuccedit purgatio, declarandum. In primis, ſi humor qui vacuatur, impurus eſt; licet natura leuiter ferat, neceſſariò tamen reïteranda eſt purgatio poſtridie, aut tertio die; vt ſcilicet qualis erat euacuãdus humor, excernatur: ne ſcilicet commotio, & agitatio à præcedenti medicamento facta per diffuſionem humorũ noua excitet ſymptomata.

Quòd ſi non impurus humor, ſed naturalis vacuetur, & laborantes grauiter ferant; tunc medicamentum aſſumptum expellere oportet, illiuſque vires frangere: idque primò aqua calida paulatim, & ex interuallis pota, quia lubricando citò deturbat, & actionem frangit; tum etiam aſtringentibus, & roborantibus, vt ſuprà. Si autem purgatio hæc illegitima degeneret in moleſtam, & laborioſam, tunc ad ſubſequentia remedia erit confugiendum.

De moleſta & laborioſa purgatione.

Capvt IV.

Molesta & laborioſa ea dicitur purgatio quam nauſeabun

bunda diſpoſitio, vomitio, & animi deliquium & tormina conſequuntur: hæc ſiquidem vulgaria ſunt ſymptomata, quæ poſt aſſumpta medicamenta laborantibus accidere ſolent. Si tamen leuiora ſint, neque diu perſeuerent, de remediis non multum debent eſſe ſolliciti Medici, cùm repurgatis humoribus poſt effectum medicamentorum euaneſcant: quòd ſi vrgeant, & ægri grauiter conquerantur, tunc ad auxilia cognitis cauſis confugiendum, vt ſequitur.

De nauſea, & vomitu poſt aſſumpta medicamenta.

INter ſymptomata, quæ purgationem comitantur, vomitus eſt frequentiſſimus: cùm enim ventriculi ſit actuare medicamenta, & eorum vires promouere; ſintque hæc admodum ingrata, & naturæ inimica, non mirum eſt, ſi tam facilè ad expulſionem moueatur; præſertim quando ventriculus natura debilis eſt; vel dum ipſa medicamenta per ſe ſunt vomitoria, vt agaricus: aliæ tamen cauſæ ſunt quæ vomitum excitare poſſunt; vt imaginationis horror, & abominatio, flatuum, & humorum copia, inteſtinorum obſtructio ab induratis fæcibus. Quomodo autem debeat præcaueri tum nauſea, tum vomitus poſt aſſumptionem medicamentorum purgantium, docet Auicenna fen. 4. 1. canon. doctr. 5. cap. quinto; tùm etiam Meſuæus in 3. theoremate.

In primis ante aſſumptionem medicamenti odorem ingratum compreſſis naribus fallere oportet, & ſaporis ſenſum quaſi ſtupefacere, præmanſo caryophylli tantillo: Secundò ſtatim poſt aſſumptum medicamentum, vino, vel aqua os abluere conuenit ſæpius, & ſtypticum aliquid mordere, ſuccumque vel pomorum, vel cydoniorum, vel punicorum, in pauca tamen quantitate tranſglutire: hæc ſiquidem os ventriculi firmant, & cõſtringunt, deorſumque pellunt: Tertiò prodeſt faſcia lintea aceto roſaceo imbuta collum obducere, vel oua frigida collo admouere, & naribus roſtitam panis aceto roſaceo tinctam apponere, vel etiam odorata, vt ſunt maiorana, mẽta, roſæ, mala aurantia, & citria, floreſque ſuauiter olentes: vt enim graueolentia ſtomachum ſubuertunt, ſic aromatica roborãt, & nauſeam compeſcunt: Quartò facies aqua roſacea aſpergẽda, præſertim nauſea incipiẽte: Quintò quiete corporis, & animi opus eſt, donec vis purgatrix excitata, & purgatio inchoata fuerit: tunc enim corpus mouere oportet: Sextò cucurbitula leuis ventriculo affigenda, vt contineat illius motum: Septimò vincula extremorum, & frictiones impediunt vomitionem; quia retrahunt ad ſe. Denique iucundis colloquiis diſtrahendus patiẽtis animus à memoria medicamenti.

Hîc tamen obſeruandum, non ſemper ſupprimendam, aut impediendam eſſe vomitionem: licet enim moleſta ſit, ſolatium tamen patientibus affert; ſiue ſtatim poſt aſſumta medicamenta accidat ob copiam humorum in ventriculo ſtagnãtium, ſiue poſt inchoatam deiectionem; tuncque colluendum os cum vino. Quòd ſi inteſtinorum obſtructio ob fæcum indurationem ſit vomitionis cauſa; tunc clyſteribus erit aluus ſollicitanda, vt repurgatis fęcibus, deinde humores liberè fluere poſſint: Si verò flatus vrgeant, clyſteribus etiam carminatiuis educendi erunt; tum etiam aniſo, vel fœniculo per os ſumpto deturbari poterunt.

De animi deliquio, ſeu ſyncope ſtomachica.

QVi medicamenta aſſumpſerunt, facillimè in animi deliquium incidere poſſunt, ob exquiſitum ſcilicet ſenſum orificij ventriculi: illud autem accidit vel propter purgantium malignitatem, vel ob prauorum humorum commotionem; vel aliquando ob vermium irritationem, & morſum; ſuccedit etiam nonnunquam ſuperpurgationi ob virium exolutionem. Vinum ad hæc omnia præſtantiſſimum; quia vires reficit, & cor recreat, vermeſque fugat, & naturam excitat ad expulſionem medicamenti, atque humorum: odorata pariter conueniunt, & ſpirituoſa; vt aqua cæleſtis, aqua vitæ, acetum roſaceum, & imperiale: facies etiam aqua roſacea aſpergenda; quinimò excitanda aliquando vomitio ad expulſioné cauſæ nocentis, ſiue ſit medicamétum, ſiue humor, ſiue vermis: & ſi perſeueret hoc ſymptoma, frangenda medicamenti malignitas, & clyſteribus trahendi humores cum medicamento ad inferiora. Purgatio quæ cum torminibus partium internarum contingit, admodum moleſta, & laborioſa.

Cauſa iſtius ſymptomatis multiplex eſſe poteſt; aliquando medicamentum ipſum, idque tribus modis; dum ſcilicet ventriculum, & inteſtina pungendo lædit, ob calorem acriorem, & erodentem, vt ſcammonium, meſereum & ſimilia, quæ partes quas permeant, & in quibus morantur, rodunt, vlcerant, & inflammant. Secundò dum per ſe torminoſum eſt purgatorium medicamentum, vt in ſenna non benè cocta, & correcta, obſeruare licet. Tertiò dum humores naturales cum malignis ſimul A trahuntur: tunc enim natura pugnat cum medicamento, admodúmque patitur.

Aliàs humores ipſi qui trahuntur, tormina excitant; quando ſcilicet pertinaciùs ob viſcoſitatem adhærent: dum enim eradicantur, vim faciunt. Denique flatus ipſi ſuppreſſi, & pungentes cruciatus, & dolores parere poſſunt, vt conſtat experientia B in colica flatuoſa. Huic ſymptomati ſecundùm reſpectum cauſarum ſubueniendum eſt: Si enim medicamenti malignitas, & acrimonia cauſa ſit, tunc frangenda illius vis remediis præſcriptis, & præſcribédis, citóque à corpore tale medicamentum expellendum. Quòd ſi flatuum copia tormina excitet, linteis calidioribus C admotis, ſæpiúſque iteratis erunt diſſipandi flatus; poſteà clyſteribus attrahendi ad aluum; ſi perſeuerent cruciatus, & in primo iuſculo guttula olei de aniſo infundenda. Quòd ſi humorum tenacitas tormina pariat, iuſculum pingue propinandum erit, & locus doloris linteis calidis fouendus; priùs tamen præparanda erit materia cum attenuantibus, D tergentibus, & incidentibus. Denique ſi medicamenta per ſe ſint torminoſa, coctione & permixtione aniſi, fœniculi, vel caryophillorum corrigenda ſunt, priuſquàm propinentur, vt fieri ſolet in foliis ſennæ.

De immoderata purgatione.

E

CAPVT V.

LIcet illegitima purgatio, tum etiam laborioſa à ſuperpurgatione diſtinguatur; vtraque tamen vlteriorem medicamentorum purgantium operationem præcedere, & comitari ſolet. Ita vt immoderata vacuatio vitioſæ purgationis diffe

differentias omnes ſinu ſuo complectatur. Accidit autem ſuperpurgatio, vt docet Galenus cap. 27. & 28. lib. 3. de ſimp. medicamentorum facult. quando vacuatis tenuioribus, & craſſis humoribus excrementitiis, deinde conſequutione quadam ob vaſorum imbecillitatem, & relaxationem, purgantiſque medicamenti mordicationem & attractionem, ſanguis ipſe vitæ theſaurus reſoluta facultate retentrice euacuatur. Euerſa ſiquidem, & proſtrata natura cùm bonos tum vitioſos humores veluti dolium pertuſum quicquid infuſum eſt, effluere ſinit.

Quòd ſi quis obiiciat, medicamenta non poſſe niſi humores familiares attrahere, minimè autem alios, qui alieni ſunt, potiſſimúmque naturales: reſpondendum eſt, illud per accidens contingere ob relaxationem venarum, & partium, facultatiſque retentricis reſolutionem, atque perſeuerantem medicamentorum attractionem: tunc enim vaſa humores nec continere, nec retinere poſſunt, ideóque conſequutione effluunt.

Atque hinc apparet, quàm graue, naturæque infenſum, & pernicioſum ſymptoma ſit ſuperpurgatio; cùm illius ſucceſſionem animi deliquium, facultatum omnium proſtratio, virium ruina, ſyncope, conuulſio ab exhauſto ob ſpirituum diſſipationem, caloris natiui reſolutionem, humorum naturalium, & non naturalium euacuationem, partiúmque omnium animalium, vitalium, & naturalium ἀτονίαν conſequantur; tandémque mors, niſi Medicorũ opera ab imminente periculo liberétur laborantes.

Huius pernicioſi ſymptomatis cauſa nonniſi vel ad medicamenta ipſa, vel ad vitia laborantium, vel ad errores rerum externarum referri poteſt. Medicamenta accuſari poſſunt

A tripliciter; ratione ſcilicet ſubſtantiæ, quantitatis, & qualitatis. Laborantium corpora etiam in vitio eſſe poſſunt; Primò ſi ante aſſumptionem medicamenti, materia ad fluendum parata copioſa ſit, & diarrhæa ſit in procinctu.

Secundò ob vaſorum imbecillitatem: & amplitudinem naturalem:

B Tertiò ob ἰδιοσυγκρασίαν; dantur ſiquidem multi, vt exemplis illuſtrat Galenus lib. de his quos purgare oportet, qui ob indiuidualem proprietatem purgantium medicamentorum operationem nullo modo ferre poſſunt, licet in ſubſtantia, qualitate, & quantitate moderata præſcribantur.

C Denique exteriora ſuperpurgationem excitare poſſunt, vt aër auſtrinus per ſe relaxando, & vniuerſum corpus humidius reddendo; tum etiam aquilonaris per accidens comprimendo; largior frigidæ potio, ira, & error ſimilis in vſu rerum non naturalium.

D Curatio immoderatæ iſtius vacuationis ſecundum reſpectum cauſarum efficientium aggredienda, ſumptáque indicatione ab iis, quæ præceſſerunt diligenter perſequenda, priuſquam vires proſternantur, & laborantes periclitentur.

Hîc autem ſupponendum pro fundamento, ſeptem eſſe intentiones generales, quæ curam ſuperpurgationis complectuntur. Prima verſatur

E circa ea, quæ purgantium facultatem purgatricem reprimunt, frangúntque, & ipſam è corpore expellunt; vt ita ſublata cauſa effectus etiam tollatur. Secunda continet ea remedia, quę meatuum, & partium, vt ventriculi, inteſtinorum, venarum, & pororum relaxationem aſtringunt, & facultatis retentricis virtutem roborant. Tertia proponit ea quæ labo-

rioſam agitationem, alioſque motus in corpore excitatos à medicamento ſedant. Quarta demonſtrat, quomodò ſit reuellenda fluxio humorum à centro ad circumferentiam. Quinta docet, qua ratione anima ſit recreanda, parteſque principes roborandæ. Sexta declarat, qua ratione medicamentis incraſſantibus, & narcoticis effrænata purgantium vis ſiſtenda ſit. Septima denique conuenientem rerum ſex non naturalium vſum exponit. Noſtrum iam eſt, generales iſtas intentiones remediis adimplere, illorúmque vſum prudentiæ Medicorum committere.

In primis ſi vitio medicamenti peccantis in ſubſtantia, quantitate, vel qualitate ſuperpurgatio contingat, alterantibus malefica illius vis frangenda; deinde vacuantibus è corpore: quæ autem iſtos effectus præſtant, ſunt lauantia, tergentia, comprimentia, & roborantia. Lauantia iam à nobis ſuperiùs propoſita fuerunt, aqua ſcilicet calida; deinde mucago ſeminis pſyllij, vel ſeminis cydoniorum diſſoluta cum aqua tepida, vel cum tantillo olei amygdal. dulcium. Tergentia erunt decoctum hordei, hydromel, aqua vuarum paſſarum, ſaccharum rubrum in aqua diſſolutum, cremor ptiſanæ, quià lauat & terget, ſecundùm Galenum; ſerum etiam lactis, cui aliquid mellis, & parum ſalis commixtum ſit, reliquias omnes purgantis medicamenti expellit.

Tertiò horis duabus elapſis poſt vſum lauantium & tergentium, comprimentia, & roborantia adminiſtranda erunt; vt conditura myrobolanorum, myua cydoniorum, cydoniatum, & ſimilia, à quibus non ſolùm furioſa vis medicamenti hebetatur, ſed etiam ipſum ita à natura expellitur, vt nullum veſtigium relinquatur. Secundò remedia quæ venarum, & partium ora relaxata conſtringunt, virtutémque retentricem roborant, ſeſe offerunt præſcribenda. Ea autem varia ſunt, quæ non ſolùm per os aſſumi, ſed etiam per aluum infundi, & extrinſecus etiam admoueri poſſunt.

A

Hîc autem obſeruandum, inter ſimplicia nullum eſſe præſtantius remedium in hoc caſu, maſtyche; cùm aſtringat, & roboret, ſitque ventriculo, inteſtinis, & hepati amica, potiſſimùm ſi cum ſucco, aut ſyrupo cydoniorum propinetur. Laudatur prætereà tragacantha, quia aluum ſupprimit, & lentore, humorum & medicamentorum morſum eludit, oráque venarum obturat. Roſa rubra, xyloaloë, acacia, terra ſigillata, corallium, & ſimilia. Sed ad formulas veniamus.

B

C

℞. Puluer. maſtic. ʒ. j. cum ſucci, vel ſyrupi cydon. ℥. j. fiat mixtura, vtatur laborans ex cochleari.

℞. Gummi tragac. leuiter aſſati ʒ. ij. capiat cum decocto maſtich. aut cum lacte cocto ad ſeri conſumptionem.

D

Idem præſtant conſer. roſar. antiqua cum maſtich. myua cydonior. & diacydonium.

Clyſteres quoque conueniunt roborantes, & aſtringentes.

℞. Iuſculi in quo roſæ, & maſtic. cocta fuerit lb. j. in colat. diſſol. theriacæ veteris ʒ. ij. fiat clyſter, iniiciatur.

E

Neque externa remedia negligenda, vt reſidentia diſtillationis roſarum vino calente tincta, & puluere, maſtic. atque myrtillorum aſperſa ventrique admota; tum etiam vnctio ſequens.

℞. Olei cydon. abſinth. roſac. & lentiſcini an. ℥. j. liniatur calidè regio ventriculi, totiuſque ventris;

peinde ſuperaſpergatur puluere maſtic. roſar. myrtillor. admoto poſtea linteolo calido. Neque hic omittenda alia remedia compoſita, quæ à practicis noſtris ad ſuppreſſionem diarrheæ billioſæ præſcribuntur.

A

Quòd ſi vrgente fluxu inteſtina corrodantur, & excoriantur, pinguia & anodyna vſurpanda; quia temperant acrimoniam humorum, & medicamentorum, atque inteſtina veluti tectorio quodam muniunt. Eiuſmodi erunt clyſteres ex lacte chalybeato, tum etiam & alij ex decocto anodyno cum axungia, vel butyro compoſiti, vt fieri ſolet in dyſenteria, de qua in ſecunda Sectione tractaturi ſumus.

B

Poſtremò ſi ſanguis refluit, ad validiora remedia confugiendum erit, non neglecta pauca & iterata venæ ſectione, ſi vires ferant. Ad ſanguinis fluxum cohibendum lapis hæmatites, acacia, plantago, hypociſtis, terra ſigillata, & ſimilia; ſed potiſſimùm ſal prunellæ.

C

℞. Salis prunell. ʒ. ß. detur cum decocto plantagi. & maſtic.

Hîc præterea conuenient alia remedia, quæ ad immoderatum ſanguinis profluuium per vterum, aut per hæmorrhoides à nobis proponuntur in Tractatu de morbis Subitaneis.

D

Tandémque omnibus aliis deſperatis, in hoc caſu narcoticis vtendum ad conciliandum ſomnum, ad ſtuporem partibus inferendum, doloris ſenſum ſubmouendum, & ad materiam incraſſandam, purgantiſque medicamenti furioſam attractionem ſupprimendam. Talia erunt theriaca recens, philonium, laudanum, & ſimilia. Vel:

E

℞. Laudani artificioſè compoſiti gra. iiij. theriacæ recentis ℈. j. fiat bolus, capiat.

Tertia intentio demonſtrat quomodo laborioſam agitationem, & fluctuationem in corpore à medicamento excitatam ſedare debeamus; atque in hoc caſu Hippocratis conſilio ſtandum, dum aphor. 15. lib. 4. ita loquitur: cùm volueris immodicam ab helleboro ſiſtere euacuationem, ſomnum, & quietem impera.

Tertiò eſt ſecundùm Galenum in comment. quia ſomnus, & quies omnes immoderatas purgationes, humorúmque commotionem ſudore excepto ſedare ſolent. Quies autem tum animi, tum corporis agitationes reſpicit. Animus tunc quietus dicitur, cùm ſedatis affectibus, & diſcuſſis cogitationibus feriatur in ſecuritate; procuranda verò quies muſica ſubmiſſa, obiectis gratis, rerum iucundarum enarratione, & curarum, triſtitiæque obliuione, quæ omnia ad ſomnum conciliandum conferunt; cuius deinde interuentu calor, ſpiritus, & ſanguis concentrantur, & ſenſus, motuſque otiantur; ſicque ſuperpurgatio ſupprimitur.

Quarta intentio generalis reſpicit remedia reuellentia, quæ motum humorum à centro ad circumferentiam, vel ſaltem ad diuerſa loca deducunt: ſic enim accidit, vt facultatis excretricis impetu in varias partes conuerſo humores vi medicamenti per aluum fluentes conſiſtant, & alibi poſteà ferantur.

Reuulſio autem hæc ad varias partes fieri ſolet; verbi gratia ad os vomitoriis, ad veſicam diureticis, ad cutem frictione, balneo, ſudore; tum etiam ad extrema vinculis, ſeu ligaturis dolorificis, & ad varia loca cucurbitulis.

In primis vomitio vacuationes immoderatas, & deiectiones ſupprimit, atque reuellit, teſte Hippocrate aph. 15. lib. 6. quia expultricis facultatis

motum, materiámque ipſam per aluum fluentem ad partes ſuperiores retrahit; quare ſi vrgente ὑπερκαθάρσει natura ad vomitum ſpontaneum non moueatur, vomitorio non quidem violento, ne vires conſternantur; ſed benigno, vel mediocri erit procuranda vomitio; tum etiam immiſſis in os digitis, vel plumis. Secundò diureticis erit deriuanda materia, cùm ex Hippocrate aphor. vltimo lib. 4. largior vrina copioſam deiectionem ſiſtat. Ratio eſt, quia feroſæ humiditates ab hepatis caua parte, & ab inteſtinis ad vrinarios meatus deferuntur, vnde alui ſiccitas: Idémque de ſudore credēdum, quando humores ſeroſi per cutem reſoluuntur. Talia autem erunt, quæ ſine inſigni calore, & acrimonia vrinas mouere poſſunt; vt decoctum graminis, petroſelini, fœniculi; vinum etiam album dilutum, & ſimilia.

Tertiò ad remedia quæ ad cutem reuellunt veniendum; frictiones ſcilicet, balnea, ſudores; de quibus ſigillatim tractandum. Quod ad frictionem ſpectat, certum eſt ad illas cutis partes, in quibus exercentur, humores fluentes reuellere; quia ſpiritus & ſanguinem ad cutem trahunt, digerunt, & reſoluunt, poroſque peruios ſudori, & flatibus relinquunt. Ordiendum autem à lenioribus, quæ cutem rarefaciant & remolliant; inde ad mediocres tranſeundum; poſteà ad duras & multas, vt ita per gradus, & cum moderatione eiuſmodi reuulſio fiat, donec ſudor erumpat.

Supereſt balneatio, de qua nunc diſputandum; cùm de balneo non conueniant inter ſe authores noſtri. Qui reprobant, fautores videntur habere Hippocratem 3. de ratione victus in acutis, & Galenum in commentar. dum fluente aluo à balneo abſtinendum eſſe volunt.

A

Secundò infirmitas virium, quæ ſuperpurgationem conſequitur, balnei vſum diſſuadere videtur; tum etiam contrarius, & ſubitaneus motus à centro ad circumferentiam. Natura ſiquidem ex Hippocrate in aph. ſubitaneas illas mutationes ferre nō poteſt. Adde quòd laborantes iteratis deiectionibus balneum inficerent, & corrumperent. Contrà tamen Paulus, Auicenna, & Meſueus balneum vt ſalutare remedium in hoc caſu præſcribunt, eò quòd calor balnei medicamentum vnà cum humoribus commotis ad cutem rapiat, & facultatis expultricis impetum eodem conuertat.

B

Nos vt diſſentientes iſtas opiniones conciliemus, exiſtimamus fluente aluo ſpontè naturæ, ſi corpus excrementitiis humoribus ſcateat, non eſſe balneo fluxionem ſupprimendam; ne ſcilicet ſuppreſſionem, & reuulſionem prauorum humorum grauiora deinde ſubſequantur incommoda; & hoc eſt quod volunt Hippocrates & Galenus loco citato: at repurgato ſufficienter corpore à medicamento, excrementiſque eductis, dummodò vires ferant, balneum vſurpandum, ne vtiles, & naturales humores poſt inutiles excernantur. Vnde apparet contrarium iſtum motum non eſſe pertimeſcendum in hoc caſu, cùm ſit potiùs ſalutaris reſpectu naturæ. Neque verendum, quòd frequens deiectio impediat balnei vſum, cùm purgatio illa ſymptomatica det inducias, citóque fluxio humorum vi caloris balnei reuellatur: quare præperandum erit balneum, ſi fluxus immoderatus ſit, & laborantes ferre poſſint; idque ex aqua dulci, cum herbis, & floribus conuenientibus; verbi gratia, abſynthio,

C

D

E

thio, maior. chamæmel. & ſimilibus.

℞. Fol. maior. & abſynth. vtriuſque an. faſciculum. j. flor. chamęmel. p. iiij. ſtyrac. calamitæ ℥. ij. decoquantur in ſuff. quantitate aquæ dulcis pro balneo, quod ingrediatur calide, & maneat quantum poterit pro virium ratione, donec ſudor appareat. Finis ſiquidem & frictionis, & balnei ſudor eſt, quo validius fluentis humoris motus relicto primo itinere ad habitum corporis retrahatur.

Quòd ſi ſudor balneationem non ſubſequatur, ſeſſione ſuper lateres calentes leues, & ſpongioſos, eorumque admotione cum linteolis ventri, ilibus, & lumbis ſudorem excitabis; vel ſuillis veſicis ſub axillis appoſitis. Poſtquam autem diu ſudatum eſt pro virium reſpectu, roborantia & aſtringentia per os ſunt exhibenda, ne viſcera relaxata humores recipiant. Talia erunt cydonia, pyra condita, diacydonium, conditura myrobalanorum, electuarium diarrhodonis abbatis, aromaticum roſatum, & ſimilia. Superſunt duo remedia reuellentia; ligaturæ ſcilicet & cucurbitulæ: ligaturæ ratione doloris retrahunt; quare ſi vrgeat purgatio per aluum, in brachiis vincula dolorifica fieri poterunt; in cruribus autem, ſi vomitus reualſione ſit ſiſtendus. Cucurbitulæ verò exquiſita, & prompta ſunt remedia ad reuellendas materias in illas partes, quibus affiguntur: affigendæ autem erunt in hoc caſu hypochondriis, iliis & lumbis, tum etiam regioni ventriculi ſecundùm Paulum.

Quinta intentio generalis maximi eſt momenti in ſuperpurgatione curanda, cùm doceat quomodo ſit recreanda anima in tanta perturbatione, & quibus remediis partes nobiles ſint roborandæ; potiſſimùm autem cor & ventriculus. Nam cùm purgantia medicamenta à calore ventriculi actuentur, ibidémque vires ſuas exerceant, omniáque ſecundùm magis, & minùs ſint venenata, partes illas potiſſimùm ab illis pati cenſendum eſt: quare præmiſſa conuenienti vitæ ratione, de qua in ſeptima intentione tractaturi ſumus, cùm prudentia, & diligentia properandum erit ad ea remedia, quæ ventriculum roborant, & cor recreant; idque ſecundùm ea quæ in ſecunda Sectione, cap. de ventriculi imbecillitate, & cap. de ſyncope ſumus propoſituri. Quod autem ad animæ recreationem ſpectat, à Medicis laborantium ſpes, conſolatione, & ſecuritatis fide excitanda, & firmanda erit.

Sexta intentio generalis, quæ narcoticorum vſum moderatur, non niſi fruſtra tentatis omnibus aliis remediis, & ferè deſperata ſalute aggredienda; atque inde apparet, turpiter errare eos qui curationem à narcoticis exordiuntur: licet enim ad tempus humorum influxum ſupprimant ſtatim; nunquam tamen propinanda, niſi vacuata impuritate; quia periculum eſt, ne intempeſtiuè ſuppreſſi, commoti & collecti humores, à medicamentis poſteà impetu maiori in partes nobiles irrumpant, grauioráque inferant ſymptomata; & licet vires firmiores videantur in principio ad ferendum effectum narcoticorum, tamen ſufficientes eſſe in progreſſu certum eſt, priuſquam humores naturales vacuentur.

Obſeruandum autem, non temerè eſſe exhibenda narcotica in hoc caſu, ſed cum certis præcautionibus. Quarum prima erit, vt in debita quãtitate poſt artificioſam præparationem propinentur. Secunda, vt miſceantur cũ cardiacis, & ſtomachicis, quæ par-

tes illas roborent, & ſpiritus inſtaurent. Tertia, vt conſtent vires : non enim in ſumma virium proſtratione præſcribenda; neque etiam grauidis, pueris, & ſenibus, niſi cum conſilio & timore. Quarta, vt potiùs in cauſa calida, quàm in frigida vſurpentur, idque hora commoda, ſomnij ſcil. longè à cibo, & rarò : non enim frequēter exhibenda. Quinta, vt eligantur quæ nec vetuſtate nimia ſint inutilia & languida, neque pernicioſa ob recentem præparationem ; ſed quæ in ætate mediocri conſiſtant, & ad votum citra periculum reſpondeant.

Poſtrema, vt tergentia, & roborantia alimenta, & remedia poſt effectum narcoticorum exhibeantur; ad extinguendam ſcilicet ſtupefactiuam impreſſionem, & ad ſubmouendas reliquias eorum.

Hìc autem notandum in praxi, quòd ſi in indiuiduis laborantibus ſuſpectus videatur narcoticorum vſus per os, per clyſteres commodè infundi poterunt, dummodò reiecto eiuſmodi clyſtere ſtupefactiuo alter detergens, & parùm calefaciens, & roborans, ſtatim immittatur ad roboranda inteſtina : Eiuſmodi autem erunt theriaca recens, philon. rom. requ. Nicol. pilulæ de Cynogloſſo, laudanum artificiosè paratum, & ſimilia.

Theriaca vt recens eſt per ſex menſes humores incraſſat, fluxiones ſiſtit, ſomnum conciliat, doloriſque ſenſum aufert ob prædominium opij; poſteà verò ſubacta, & euicta opij facultate ab aliis calidioribus medicamentis, vim alexiteriam acquirit, cuius miniſterio deinde purgantium malignitatem reprimit, & refringit.

℞. Philon. rom ʒ. j. aromatici roſar. ℈. ß. fiat bolus, detur.

℞. Laudani optimi gr. iiij. theria. veter. ℈. j. fiant pilulæ, vel cum ʒ. ß. conſer. roſar. fiat bolus.

℞. Ther. recentis ʒ. j. cum ℈. j. pulu. diambræ, aut diamaſ. fiat bolus.

℞. Philon. rom. ʒ. j. ß. vel ʒ. ij. cum ℔. j. iuſculi optimi, fiat clyſter, iniiciatur, quo reiecto alter detergens ſtatim immittatur.

Poſtrema intentio generalis declarat, quomodo ſint diætandi qui ſuperpurgationem patiuntur; in primis aër cubiculi in quo laborantes decumbunt, debet eſſe temperatus: quòd ſi talis non ſit, arte ad temperiem reducendus : calidior aër reſoluit vires, frigidior verò humores intrò compellit, fluxúmque adauget. In principio abſtinendum eſt à cibo, & potu, inediáque imperanda ; quia natura conuenienti alimento deſtituta humores ad ſe rapit, & retinet, vt illis abutatur pro alimento. Si tamen animi deliquium impendeat, paucum exhibendum alimentum, quod ſpiritus vitales recreet, & vires inſtauret ; verbi gratia, hauſtus vini rubelli diluti ; poſteà in progeſſu nutritio parca eſſe debet: ſæpe ſiquidem & paulatim nutriendum ex Hippocratis & Galeni conſilio; ac deinde gradatim progrediendum, ne vires opprimantur. Potus erit vinum tenue dilutum aqua tepente, eligenda alimenta boni ſucci concoctu facilia, roborantia, & reſtaurantia, modicéque aſtringentia : talia erunt iuſcula parata ex carne veruecina, vitulina, gallinacea, caponum & perdiçum : alterari autem poterunt cum aromatibus aſtringentibus ; panatellæ etiam conuenient, gelatinæ, iura carnium prædictarum, oua ſorbilia; necnon in principio menſę myua cydoniorum, aut diacydonium. Animi pathemata fugienda, quia humores commouent ; ſomnus conciliandus

cum

cum animi, & corporis quiete: denique reliqua omnia; quæ animam recreant, partium principum temperiem conſeruant, ſpirituſque reſtaurant, ſunt præſcribenda: Atque hæc A de ſymptomatum, quæ purgationem comitantur, curatione, ſufficiant; Nunc ad alia quæ purgationem conſequuntur, veniamus.

FRANCISCI RANCHINI TRACTATVS DE CVRATIONE MORBORVM, QVI purgationem comitantur, aut conſequuntur,

SECTIO SECVNDA.

PERFECTA, & abſoluta ſymptomatum, quæ purgationem vitioſam comitantur hiſtoria theorica, & therapeutica; nunc poſtulat ordinis, & doctrinæ gratia, vt de aliorum, quæ purgationem conſequuntur, generatione, & curatione agamus. Ea autem vel ventriculi functiones lædunt, illiúſque naturalem ſtatum ſubuertunt; vt ſunt imbecillitas, dolor, ſitis, ſingultus; vel inteſtina offendunt, vt dyſenteria, & teneſmus; vel cordis temperiem alterant, vt febris; vel capitis partes exercent, vt dolor, vertigo, viſionis hebetudo; vel in toto corpore apparent, vt & in capite, conuulſio ſcilicet totius corporis, laſſitudo, & imbecillitas; de quibus omnibus ſigillatim agendum.

De ventriculi imbecillitate.

CAPVT PRIMVM.

CVM ventriculus aſſumpta medicamenta recipiat, & in actum promoueat, attractos humores contineat, moleſtóſque tam humorum quàm purgantium inſultus primus patiatur, propriúmque ſit medicamentorum ſtomacho nocere, non mirum ſi B frequenter ab illis offendatur. Tripliciter autem in hoc vitioſæ purgationis caſu pati poteſt nobiliſſima hæc pars, vel ratione orificij ſuperioris, in quo reſidet appetentia; vel ratione fundi, in quo perficitur coctio; vel ratione totius, quando facultas retentrix relaxatur, & temperies ſubuertitur: quæ omnia dum C accidunt, ſeorſim, vel coniunctim, inſignem imbecillitatem ventriculi comitem habent.

Cauſa huius ſymptomatis referenda, vel ad medicamenta ipſa, vel

ad humores in cauitate iſtius partis conteitos; vel ad vitia rerum externarum. Medicamenta accuſari poſſunt, vel quia ob inſignem calorem, intemperiem calidam, & ſiccam introducunt; vel quia ob immoderatam vacuationem ventriculi corpus colliquant, extenuant, atque relaxant, reſolutóque calore frigiditatem inferunt: vel quia humores benignos educunt, & prauos relinquunt; vel quia maligna ſunt, & deleteria, quorum acrimoniam, morſum, & vellicationem ferre non poteſt ventriculus ſine inſigni læſione: vel denique, quia acrioris alicuius purgantis reliquiæ adhærent fibris ventriculi, & dolorem, ſingultum, atque eroſionem pariunt. Humores deinde imbecillitatem illam parere poſſunt, vel dum commoti fuerunt à medicamentis,& non purgati, vnde nauſeabunda diſpoſitio cum inappetentia, & æſtuatione: vel quando ob viſcoſitatem adhærent, tunicæque interiori vētriculi imbibiti ſunt, & immerſi. Aliquádo error in rerum non naturalium vſu cauſa eſſe poteſt huius ſymptomatis, vt præcipitata, & intempeſtiua ciborum aſſumptio, largior frigidæ potio, dum ſitis purgationem conſequitur,& ſimilia.

Imbecillitas hæc citò,& tempeſtiuè curanda, ne grauiora alia ſymptomata inferantur; præſertim cum ventriculus actionem toti corpori communem,& neceſſariam exerceat, habeátque cum aliis omnibus partibus corporis conſenſum,& commercium.

Curatio imbecillitatis ventriculi ſecundum varietatem cauſarum diſtinguenda,tum etiam ſecundum rationem functionum læſarum; appetentiæ ſcilicet,coctionis, vel retentionis; conueniens in primis vitæ ratio inſtituenda, quæ communis

A quidem ſit ratione roborationis, & reſtaurationis virium;ſed quæ etiam variari poſſit in cæteris pro Medici conſulentis arbitrio; vinum tenue, & odoriferum concedendum pro potu ordinario, dummodò aqua tepida diluatur; alimenta boni ſucci concoctu facilia, pauca quantitate exhibenda, ne grauetur debilis ventriculus: vbi enim eſt imbecilla

B virtus, vt in hoc caſu, parum & ſæpe nutriendum; eadémque eſt obſeruanda victus ratio, quæ in ſuperpurgationis diæta à nobis fuit propoſita, vitando iuſcula pinguia;quia relaxant ventriculum, & nauſeam excitant, niſi tantùm deturbandæ ſint reliquiæ maligni medicamenti; fructus etiam & piſces, & alia ſimilia

C alimenta, quæ praui ſunt ſucci, & difficilè concoquuntur;ſomnus confert, quia roborat ventriculum; & animi pathemata fugienda,quia turbant naturam; tum etiam venus, quia calorem natiuum reſoluit, & benignum humorem exhaurit. Præſcripta diæta ſeorſim ſeſe offerunt auferendæ poſteà imbecillitatis ventriculi cauſæ in hoc vitioſo purga-

D tionis caſu; ſub ea tamen conditione, vt cum remediis appropriatis ſtomachica, & cardiaca interna, & externa non omittantur; qualia ſunt maſtich. ſpicanard. corallum, abſynth. ponticúm,ſchœnantum,& alia aromatica ſtyptica: vt ita dum per contraria curamus, viribus partium conſulamus per amica,& familiaria:

E nunquam enim profutura ſunt remedia curatiua, neglectis viribus, cùm naturæ laborantiũ, & Medici,virium miniſterio, ſint curationis authores & promotores; quare ſi cauſa imbecillitatis ventriculi fuerit commotio humorũ citra vacuationem cũ nauſea,oppreſſione,anxietate,& defectu purgationis, poſt aſſumptionem medica

dicamenti; tunc aut vomitorio, aut alio medicamento repurgandus erit ventriculus ab humoribus illis attractis, collectis, & non eductis: ſi verò viſcoſitas humorum impediat, & retardet vacuationem; tunc præſcripto decocto incidente, attenuante, & tergente ad humorum præparationem cum fortiori vomitorio, aut purgante erunt educendi.

A

Quòd ſi humores ſint imbuti, & immerſi tunicæ ventriculi interiori; tunc longiori præparatione opus erit ante purgationem, admiſtis ſemper roborantibus; qualia ſunt mentha, abſynthium, corallum, & ſimilia. Prætereà ſi medicamentum aſſumptum ob malignitatē cauſa fuerit imbecillitatis; tunc remediis cardiacis, & ſtomachicis extinguenda erit venenata illa qualitas impreſſa: eiuſmodi erunt theriaca, mithrydatium, ſyrup. abſynth. compoſitus, tabell. diarrhod. abbat. & ſyrupus corallorum artificiosè paratus.

B

C

Quòd ſi medicamentorum reliquiæ adhæreant fibris, & tunicæ interiori ventriculi, atque dolorem, acrimoniam, & morſum pariant; attrahendæ erunt remediis propoſitis cap. de ſuperpurgatione, in prima intentione generali, & in ſequente capite proponendis. Denique ſi medicamenta, vel ob calorem excedentem, vel ob immodicam vacuationem intemperiem calidam, & ſiccam; vel frigidam, & ſiccam introduxerunt; tunc confugiendum erit ad remedia, quæ à Galeno toto libro 7. methodi medendi decurſu proponuntur, ſecundum reſpectum intemperierum. Quod autem ſpectat ad vitia rerum externarum, Medici prudentis erit roborantibus imbecillitatem excitatam à longiori potu, vel à cibo intempeſtiuè exhibito corrigere, & ſaluti laborantium proſpicere, ne in rerum ſex non naturalium vſu error contingat.

D

E

De dolore ventriculi.

CAPVT II.

DOLOR ventriculi vitioſam purgationem ſæpiſſimè conſequitur; quando ſcilicet, vel medicamenta ipſa, vel humores attracti, & non vacuati; vel flatus iſtius partis temperiem immutant, & vnionem ſoluunt. Natura ſiquidem doloris, vt notum eſt, in prægrandi intemperie, & in continui ſolutione conſiſtit.

Medicamenta autem importuni iſtius ſymptomatis generationem tribus modis promouere poſſunt: Primò ſimplicem intemperiem calidiorem potiſſimùm introducendo: Secundò inflammando ſubſtantiam ipſius ventriculi: Tertiò erodendo, & vlcerando interiorem tunicam.

Deinde humores attracti, vel commoti à medicamentis, nec vacuati; ſed reſidentes in fundo ventriculi, dolorem excitare poſſunt per viam alterationis, & eroſionis; quales ſunt bilioſi, & acriores; vt atrabilarij, & pituita ſalſa. Denique flatus tendendo, & pungendo dolorem pariunt; vt conſtat in notha pleuritide, & in colica flatuoſa.

Curatio acerbiſſimi iſtius ſymptomatis ſecundùm reſpectum cauſarum ſeorſim aggredienda; vt ita ſublata cauſa effectus euaneſcat. Quare ſi à ſimplici intemperie, eaque calida dolor dependeat, contrariis alterantibus erit corrigendus: In primis diæta refrigerans, & humectans imperanda; ita vt aër frigidiuſculus ſit; potus verò aqua cocta cum radice oxalydis.

Alimenta alterantia, quæ ardorem

compeſcant, leuitérque aſtringant, exhibenda; vt iuſcula pullorum cum oxalyde, lactuca, endiuia, plantagine, portulaca parata. Panatellæ cum ſaccharo, & aqua roſacea; ſucci carnium cum ſucco granatorum, vel limonum, cremor hordei, lac amygdalinum cum aqua roſaceâ, poma cocta, ius prunorum, & ſimilia.

Quòd ſi vera inflammatio ventriculi cum eleuatione, tenſione, anxietate, ſiti, febre & cardialgia ſit cauſa doloris; tunc eadem quidem victus ratio præſcribenda, ſed parcior tamen; quia victus tenuiſſimus inſtituendus, ita vt ſolo priſanæ liquore contenti debeāt eſſe laborantes; & ſi vires debiliores appareant, iuſcula alterata, vt ſuprà in pauca quantitate exhibenda; tepida autem omnia propinanda ſunt ad iuuandam reſolutionem. In principio ſecanda vena vtriuſque brachij, ſi opus ſit, idque ſecundùm Hippocratis conſilium in epidemiis hiſtoria illuſtratum: Et ſi ventriculus ſcateat humoribus, qui foueant ipſam inflammationem, purgatio benigna inſtituenda, quę molliendo euacuet, acrimoniam humorum temperet, & dolorem leniat; ex decocto ſcilicet tamarindorum, & endiuiæ, vel ex infuſione caſſiæ in decocto refrigerante, & molliente cum ſyrup. viola. Poſteà ad alterantia veniendum erit; qualia ſunt decoctum radicis acetoſæ, iulepus Alexandrinus, ſyrup. viol. & de nymphæa, conſerua roſar. diſſoluta, emulſiones. Neque negligenda topica, vt inunctio ex oleo viol. & roſaceo, in principio poſt fotum; & in fine cum oleo nardino, & abſynthino, ad iuuādam reſolutionem.

Quòd ſi dolor atrocior ſit, nulliſque cedat remediis; tunc confugiendum erit ad narcotica, cum cautione tamen.

℞. Philon. rom. ʒ. j. ß. decocti emollientis clyſterum ℔. j. fiat clyſter, iniiciatur. Vel:

℞. ſyrup. de papau. ʒ. j. diamargar. frigi. ℈. j. cum aqua, vel decocto endiuiæ, & lactuc. fiat potio, detur hora ſomni. Vel:

℞. Confect. requiei, & conſer. roſar. an. ʒ. j. fiat bolus, capiat vrgente neceſſitate.

Ad idem laudatur pilula ex ℈. j. conſer. roſar. & laudani artificiosè parati g̅. iiij. parata, vt ſuprà.

At verò ſi vlceratio ventriculi à medicamentis acrioribus, vel ab humoribus excitata doloris cauſa fuerit; tunc diæta conuenienti, & remediis idoneis vtriuſque affectionis curatio erit procuranda.

Victus paucus eſſe debet, iſque refrigerans, & ſiccans. Potus erit aqua hordeacea, vel hydromel; alimēta verò iuſcula, vt ſuprà, alterata cremore hordei, lac amygdali. cum ſacchar. roſa. auenata, hordeata, lac caprillum, & aſininum chalybeatum, cydonia cocta. Remedia verò ſequentia conueniunt.

Potus in primis decocti rad. chynæ, quia exſiccat, & roborat ventriculum; deinde ſequens apozema ex tergentibus, & conſolidantibus compoſitum conuenientiſſimum erit.

℞. Folior. conſol. maior. prunell. agrimo. piloſellæ, plantag. minor. an. M. j veronicæ M. ij hordei integ. p. ij. ſummitat. millefolij florentis, & hyperico. roſar. rubr. & balauſt. an. p. j. decoquantur in hydromelite, fiatque apozema pro v. aut vj. doſibus.

Aqua etiam ſclopetorum præſtantiſſima, ſi ſit temperata cum aqua plantag. & cum ℥. j. ſacch. roſat. tabulati. In ſingulis doſibus exhibeatur manè & veſperi ad ℥. iij. vel iiij. per quinque aut ſex dies.

Quòd ſi dolor in iſtius curationis

pro

progreſſu nimis urgeat, nec à lactis aſinini vſu temperetur, ad tempus mitigandus erit cum narcoticis, vt ſuprà in curatione inflammationis.

Quartò ſi humores commoti, & reſtagnantes in ventriculi capacitate dolorem pariant, cum nouo alio medicamento educendi erunt, idque poſt præuiam purgationem cum decocto conuenienti, ſi ita videatur.

Denique ſeſe offerunt flatus pungentes, & vellicantes reſoluentibus remediis expugnandi: dolores enim à flatibus ſubita eorum diſſipatione conquieſcunt, quare & per aluum reuelli poterunt clyſteribus carminatiuis, vt in colica flatuoſa, & per os diſſipari cum oleo de aniſo, vel de ſemine fœniculi, carui, dauci, ſi guttulæ cum iuſculo propinentur: laudantur etiam fomenta, & cucurbitulæ.

De ſiti poſt purgationem vitioſam.

CAPVT III.

CVM iuxta Hippocratis doctrinã ſitis ſit veluti ſignum, aut terminus finalis perfectæ, aut laudabilis purgationis; vanum & abſurdum quaſi videtur in hoc loco de ſiti, tanquàm de ſymptomate aliquo formidando tractare: qui purgantur, inquit Hippocrates 4. aphor. purgandi fines non faciunt, donec ſitiant: quòd ſi non ſitierint, rurſum purgato. Verùm priuſquam vlteriùs progrediamur, vt propoſitæ difficultati ſatisfaciamus, ſupponendum eſt ſitim in hoc purgationis ſtatu ab aliis cauſis dependere poſſe: aliquando enim præcedit humorum vacuationem, aliàs verò ſubſequitur; quando præcedit ipſo purgationis die, vel pendet ab interiori ventriculi intemperie calida &

A ſicca, vel ab humoribus bilioſis ſalſis & acrioribus in ventriculi capacitate contentis, vel à ſalſa, nitroſa, amara, & acriori medicamenti aſſumpti qualitate. Quæ verò ſitis purgationem conſequitur, vel eſt moderata, ſalutaris, & laudabilis; quę cùm lenitate, iucunditate, & quiete accidit; potiſſimùm poſtquam vitioſi humores, pituitoſi viſcidique in

B ventriculo reſtagnantes, & ſitim naturalem quaſi extinguentes vacuati fuerunt: Et de hac ſiti, quæ tolerantia, ſomno, & potu moderato ſedatur, audiendus eſt Hippocrates aphor. vel eſt immoderata, & perſeuerans, quæ ſanè terrifica, & aliquando immedicabilis; præſertim dum à contumaciori ventriculi cali-

C da, & ſicca intemperie dependet; tum etiam dum ſuperpurgationem conſequitur; quia eductis tam malignis, quàm benignis humoribus, non ſolùm exſiccatur, & attenuatur ventriculus, ſed etiam contabeſcit totum corpus: dicitúrque hęc ſitis morboſa hectica ab exhauſto.

D Curatio tædioſi, & moleſtiſſimi iſtius ſymptomatis, quod vitioſam, & immoderatam purgationem conſequitur, à conuenienti victus ratione refrigerante, & humectante; tum etiam à pharmaceuticis remediis dependet. Aër in primis omni arte refrigerandus, & humectandus, ſilentium imperandum cum animi & corporis quiete. Potus erit aqua frigida, vel ſola, vel ſyrupo acetoſo

E ſimplici, aut de granatis acidis, alióue diluta: Succus limonum, & acetoſæ cum aqua fontana, & ſacch. laudatur; quantitas tamen potus moderanda pro ratione ætatis, naturæ, & temporis; fallendáque aliquando ſitis importunæ tædia, oris collutione frequenti ex oxycrato, eſu ceraſorum acidorum, prunorum, & pomorum,

acidulorum: iuſcula pullorum alterata cum portul. endiuia, oxal. lact. plantag. &c. probantur; vt & gelatinæ, ſucci carnium, & alia, quæ anteà propoſita fuerunt à nobis in curatione doloris ab inflammatione ventriculi. Quantitas verò alimentorum moderanda pro ratione virium: talia enim, & tanta, qualia, & quanta vincere poteſt ventriculus, exhibenda ſunt; deinde ad pharmaceutica remedia alterantia veniendum, vt ſuprà.

Quòd ſi excedens ventriculi ſiccitas ad hecticam intemperiem vergat, tunc ad lactis, & balnei tepentis vſum erit recurrendum, vt docet Galenus 7. meth. Denique ſi ſitis pendeat à medicamenti qualitate acriori, vel ab humoribus commotis, & attractis, alterantibus, & vacuantibus erit ſedanda.

De ſingultu poſt purgationem vitioſam.

Capvt IV.

Singvltvs deprauatus eſt vt conuulſiuus ventriculi motus, dum ſeſe concutit cum ſonitu proritata facultate expultrice à cauſa contra naturam. Diſtinguitur à vomitu; Primò, quia nihil excernitur in ſingultu; Secundò, quia fit cum ſonitu repetito; Tertiò, quia materia illius non eſt in capacitate ventriculi, ſed firmiter adhæreſcit tunicis eiuſdem. Symptoma hoc vel contingit purgationis tempore, vel ſubſequitur purgationem: qui die purgationis accidit, vel à medicamento acriori excitatur, vel à tribus cauſis ab ipſo medicamento commotis,

Quarum prima eſt bilis acrimonia, vt feritas; Secunda humoris pituitoſi contumax adhæreſcentia; Tertia ſpiritus flatulenti inſinuatio: quæ omnia poſt finitam purgationem euaneſcunt. Quòd ſi permaneant habita ratione cauſarum, ſubſtrahenda erunt alterantibus, purgantibus, & diſcutientibus, vt ceſſet ſingultus. Qui verò purgationem ſubſequitur, potiſſimùm immodicam, diúque perſeuerat, formidabilis eſt, terrificus, & ſæpiſſimè lethalis, cùm pendeat ab exinanitione, ſeu ab exhauſto.

Porrò ſingultus eiuſmodi, vel fit à ſiccitate conſummata, & confirmata; & tunc immedicabilis eſt, vt & conuulſio ſecundùm Hippocratem 7. aphor. vel dependet à principiata conſummatione ſucci aſſimilati, & humidi primigenij; atque hæc ægrè, difficultérque ſanari poteſt: quare propagandæ vitæ cauſa inſtituendus erit victus reſtaurandus, & analepticus, atque inanitio humectantibus reparanda quantum fieri poterit. Eligenda autem erunt calida & humida alimenta ad celerem refectionem, ſi inanitio ſimplex ſit ſine vllo caliditatis exceſſu: Si verò feruor adſit, qui humidum depopuletur, refrigeranda erunt ex vſu; iuſcula ſcilicet alterata, iura carnium, oua ſorbilia, gelatinæ, lac caprillum, & muliebre potiſſimùm, tum etiam balneũ aquæ tepentis: remedia etiam reſtaurantia non etiam omittenda, vt neque roborantia.

De vlcere inteſtinorum poſt purgationem.

Capvt V.

Intestina ſucceſſione quadam poſt ventriculum ſua patiuntur incommoda. Tria enim ſunt

ſympto

ſymptomata inteſtinorum, quæ ſæpiſſimè vitioſam purgationem conſequuntur; dyſenteria, ſanguinis deiectio, & teneſmus, de quibus ſigillatim agendum.

Cauſa dyſenteriæ in hoc caſu duplex agnoſci poteſt; aſſumpti videlicet medicamenti mordax, & erodens proprietas, qualis apparet in colocynthide, cucumere agreſti, elaterio, & ſcammonio, dum non conuenienter præparata propinantur: deinde humores acres, atque pungentes; quales ſunt ſalſi, bilioſi, aduſti, commoti, & non vacuati: curatio moleſtiſſimæ iſtius affectionis ſecundum cauſarum varietatem aggredienda, & perſequenda; habita ratione doloris, & partis etiam affectæ; cùm aliquando ſuperiora, aliàs media, & nonnunquam inferiora inteſtina vlcerentur.

Conueniens victus ratio in primis inſtituenda, ita vt opus ſit non aqua chalybeata, quia turbat aluum; ſed potiùs aqua cocta cum maſtic. & raſur. cornu cerui, panatellæ deinde erunt ex vſu, gelatinæ, oua ſorbilia, lac etiam conuenientiſſimum, ſi medicamenti acrioris reliquiæ adhærentes tunicis inteſtinorum vlcerationem excitauerint; tunc frangenda, & exoluenda virtus, & reliquiæ deturbandæ remediis ſuperiùs a nobis propoſitis.

Quòd ſi materia acris, & mordax, commota, & exuperans cauſa fuerit, decocto idoneo præparanda, & per vices educenda cum infuſo rhabarb. & myrabol. deinde tergentibus, & conſolidantibus, vlceris deterſiò, & conſolidatio procuranda. Neque omittenda anodyna externa, & interna.

Formvlæ.

℞. Fol. tapſ. barbat. & agrim. an.

A M.j. hord. integ. roſar. rubr. an. p. j. decoquant. in colat. ſuffic. quantitate, diſſol. mell. roſat. colat. ℥. j. ſacch. rub. ℥. ß. vitel. vnius oui, miſce, fiat clyſter, iniiciatur; poſtridie propinandum eſt infuſum rhabarbar. deinde ſequentia adminiſtranda.

℞. Lact. ſeri chalybeati ℔. j. ſeui hircini ℥. j. ß. ol. roſat. & cydoniorum
B an. ℥. j. ſucci plantag. ℥. ß. miſce, fiat clyſter.

℞. Rad. tormentillæ ʒ. ij. foliorum plantag. centinod. veron. ſummitatum florentium, hypericonis, millefol. & tapſ. barb. an. M. j. decoquantur, in colat. ſuffic. quentitate, adde ſeui hirc. ℥. ij. vitell. ouor. num. ij. fiat clyſter, iniiciatur.

℞. Omentum arietis, coquatur cum
C oleo roſ. vt ventri admoueatur ad dolores ſedandos. Idem præſtat pellis arietina calidè admota, atque aſperſa puluere roſarum, atque myrtillorum.

℞. Ol. roſa. & cydon. an. ℥. ij. ſeui hircini ℥. j. pulu. maſtich. roſ. & myrtillor. an. ℥. ß. cum pauca cera, fiat linimentum pro ventre.

℞. Cornu cerui vſti, terræ ſigill.
D maſtich. corall. vtriuſque præparati, margar. præparatarum an. ʒ. j. gummi arab. & tracag. an. ʒ. ij. ſacch. roſ. tabul. ad pondus omnium, fiat puluis pro iuſculis & panatellis.

Quòd ſi dolores atrociores euadunt, neque remediis externis, & internis cedant, clyſtere narcotico, vt ſuprà cap. de dolor. ventri. erunt mi-
E tigandi.

De ſanguinis excretione per aluum.

Capvt VI.

Licet nulla dentur purgantia, quæ regulariter, & electiuè ſanguinem trahant & vacuent, vt

de aliis humoribus certum eſt; omnia tamen vehementiora medicamenta, quæ effrænata virtute purgant, vt colocynth. ſcamm. elaterium, & ſimilia, niſi conuenienter præparentur, attractis & vacuatis priùs aliis humoribus, ſanguinem tandem orificiis venarū apertis educunt: Illud autem accidit, dum natura vim patitur, cogitúrque magno ſuo detrimento trahenti violentius medicamento ſanguinem quaſi per ſucceſſionem permittere. Symptomatica illa excretio terrifica ſanè, & formidabilis; cùm ſuccus ille naturæ chariſſimus, vitæ nectar, atque theſaurus, euerſa facultate retentrice, orificiiſque venatum relaxatis effundatur cum ingenti virium & ſpirituum reſolutione.

Diſtinguenda autem eiuſmodi ſanguinis excretio; Primò à dyſenteria ratione vlceris, doloris, & cruentæ deiectionis (niſi tamen implicata ſit affectio) Secundò ab hæmorrhoïdali fluxu propriis & ſenſibilibus ſignis.

Curatio calamitoſi iſtius mali cum celeritate aggredienda, ne ſcilicet interueniente ſyncope ſubitò cum ſanguine euolet anima: aut poſteà mediante cachexia, vel hydrope confectis vitæ principiis diſcedat.

In primis conueniens vitæ ratio refrigerans, incraſſans, & glutinans inſtituenda; ita vt laborans vtatur pro potu aqua cocta cum maſtich. & raſ. cornu cerui, addito vino rubro ratione virium; tum etiam extra paſtus ſyrup. cydoñ. cum aqua potabili, & conſer. roſar. aq. diluta agitata, & colata. Secundò fugiat omnes animi & corporis motus, ſeſéque contineat, atque dormiat. Tertiò aſſumat iuſcula parata ex carne veruecina, & gallinacea cum pedibus vitulinis, & alterata plantag. lact.

A endiui. Panatellas etiam laudamus, gelatinas, oua ſorbilia, iura carnium, &c. alimenta boni ſucci. Deinde ad remedia veniendum habita ratione cauſarum: ſi reliquiæ purgationis adhæreant inteſtinis, deturbandæ, fracta prius, & extincta vi purgatrice, vt ſuprà cap. de ſuperpurgatione.

B Poſteà orificia venarum aſtringentibus vnienda & glutinanda, ipſáque ſanguinis effuſio ſiſtenda, & natura roboranda ſequentibus auxiliis.

℞. raſ. cor. cerui ℥. j. infundat. in ℔. ß. aq. roſar. vt plantag. deinde infuſum hoc mucilaginoſum addita ʒ. j. trochiſ. de terra ſigillata per clyſterem iniiciatur.

C ℞. Mucilag. ſem. cydo. extractæ cum aq. roſar. ℥. j. ſucci plantag. ℥. j. ß. iuſculi chalybeati ℔. ß. trochiſco. de charab. ʒ. j. fiat clyſter, iniiciatur.

℞. Fol. plantag. & centino. atque ſalicis an. M. j. balauſt. roſ. an. p. j. maſtich. ʒ. ij. decoquantur cum iuſculo, in colat. diſſol. trochiſ. de carab. ʒ. ij. albumi. oui partem dimidiam, fiat clyſter, iniiciatur. Applicetur deinde

D cucurbitula regioni hepatis, & teſticulis admoueatur frigidè linteolum oxycrato imbutum.

℞. Corall. vtriuſque præparati, & margarit. cornu cerui an. ʒ. ß. maſtic. boli armen. terr. ſigill. an. ʒ. j. ſacch. roſat. tabul. ad pondus omnium fiat puluis permiſcendus cum iuſculis.

E ℞. Succ. plantag. ℥. ij. trochiſcor. de terr. ſigill. ʒ. j. ſyrup. cydon. vel papau. rub. ℥. j. cum aq. roſac. & plantag. fiat potio, detur hora commoda.

Potentiora erunt ʒ. j. ſal. prunell. cum iuſculo, & narcotica aſſumpta vel iniecta, ſi deſperata ſint omnia, idque vt ſupr. cap. de dolore ventriculi.

Denique partes principes ob inſignem

gnem virium iacturam roborandæ, non ſolùm alimentis, ſed etiam remediis reſtaurantibus.

A

De Teneſmo.

CAPVT VII.

TENESMVS inanis eſt, & moleſta; eáque frequens, & coacta deſidendi cupiditas: qui enim hoc ſymptomate tentantur, diu, multúmque deſurgere, & conari coguntur, licet excernant quod infeſtat; tandémque partes quædam cruentæ, & mucoſæ egeruntur. Pars affecta muſculus eſt ani, ſphincter dictus, qui exulcerationem patitur.

B

Cauſa teneſmi in hoc caſu duplex eſſe poteſt, videlicet humoris mordacitas, & viſcoſitas, vt in dyſenteria; & medicamenti acrimonia, dum illius reliquiæ adhærent extremitati inteſtini recti; ſymptomatis iſtius curatio eandem expoſcit victus rationem, quam dyſenteria: remedia autem erunt clyſteres, fomenta & ſimilia, quæ humores tergeant, ſubtrahantque; doloris cruciatus & doloroſos conatus leniant, exulcerationem conſolident, & partem affectam roborent: talia erunt ſequentia. Ante omnia iniiciatur clyſter detergens ex decocto hordei & roſar. cum melle roſato, ſacch. rubro & vitello oui. Deinde:

C

D

℞. Fol. tapſ. barbat. & conſolid. maior. an. M. j. flor. hyperico. tapſi barbat. & roſarum an. p. ij. decoquantur in aqua chalybeata addito pauco vino rubro & auſtero pro fotu ani cum ſpongiis.

E

℞. Fol. plantag. conſol. maior. & tapſi barbati an. M. j. flor. hyperico. p. iij. decoquantur cum iuſculo, in colat. ℔. j. diſſolue mellis roſati colati ℥. j. fiat clyſter. iniiciatur.

Quòd ſi dolores vrgeant, clyſteres ex lacte chalybeato erunt immittendi cum vitello oui: at verò ſi humores bilioſi & pituitoſi à ventriculo, & inteſtinis fluentes teneſmum foueant, infuſo rhabarbari purgante opus erit, vt ſuprà in dyſenteria.

Denique ſi reliquias medicamenti antea aſſumpti, vt ſcammonij, vel colocynth. proritent muſculum, frangenda erit acrimonia cum infuſo aq. tepidæ, addita pauca quantitate albuminis oui; deinde cum clyſtere tergente deturbandæ erunt eiuſmodi reliquiæ.

De febre purgationem ſubſequente.

CAPVT VIII.

NON ſolùm ventriculus, & inteſtina, varia, eáque moleſta patiuntur ſymptomata, dum purgatio vitioſa ſuccedit; ſed etiam cor, cerebrum & aliæ partes in tali tempeſtate ſæpiſſimè concutiuntur; cor in primis febris ferocitatem experitur, & cum corde vniuerſum corpus.

Cauſa autem iſtius febris ſymptomaticæ multiplex eſſe poteſt, tam ex parte medicamentorum, quàm ex parte corporum, & rerum etiam externarum. Medicamenta aſſumpta calore, & acrimonia febrem poſſunt excitare, calidam & ſiccam intemperiem introducendo poſt humorum inflammationem, potiſſimùm quando iunioribus æſtatis tempore exhibentur. Deinde humores ſi non antea conuenienter fuerint præparati, difficilius purgantur, & commoti facilè putreſcunt, ſi non vacuentur; vnde poſteà febris.

Tertiò errores in vſu rerum non naturalium eandem poſſunt procreare; verbi gratia, alimẽta intempeſtiuè

exhibita; animi pathemata purgationis tẽpore ſuperuenientia, vt ira, triſtitia, & ſimilia. Iam breuiter ad curationem ſecundùm reſpectum earum cauſarum veniendum: quare præſcripta diæta refrigerante, & humectante, confugiendum erit ad ea quæ febris vehementiam remittunt; deinde cauſis febrem excitantibus omni ſtudio reſiſtendum: ſi cauſa inflammationis fuerit calor, & acrimonia medicamenti aſſumpti, curatio aggredienda per ea remedia quæ calorem extingunt, & acrimoniam obtundunt, tam aſſumpta quàm admota; eiuſmodi erunt ſyrupi refrigerantes, iulepi, emulſiones, epithemata cordi, hepatíque admota; balneum etiam humectans: neque omittenda venæ ſectio, ſi perſeueret febris.

℞. Syrup. de limon. vel de granatis acidis ℥. iij. vtatur cum aqua potabili ſitis tempore. Ad idem laudatur iulepus Alexandrinus, tum etiam conſerua roſarum cum aqua fontana agitata, & colata.

℞. Decocti oxalyd. end. lactu. flor. viol. borraginis, & nymph. ℔. j. in qua diſſolue ſyrup. alexandrini, & de limonibus an. ℥. j. ß. fiat iulepus pro tribus doſibus, aromatizetur ʒ j. puluer. diamargariti frigidi.

℞. Succi fol. oxalyd. & de limonibus an. ℥. ß. ſacch. puluerati ℥. j. aquæ fontanæ quant. ſuff. fiat potio, detur.

℞. Syrup. violat. ℥. j. ſpiritus vitrioli guttulas quaſdam, donec rubedinem & aciditatem contrahat, miſceatur deinde cum aqua potabili, & fiat potio. Emulſiones quoque conuenient ita accommodatæ.

℞. Amygd. dulc. excorticatarũ ℥. j. ſemi. meloni, & cucurbitæ an. ʒ. ij. contundantur in mortario marmoreo affundendo decocti hordei quod ſufficit, in collat. ℔. j. adde ſyrup. viol. ℥. iij. fiat emulſio pro tribus doſibus; deinde admouenda erunt epithemata cardiaca, & refrigerantia regioni cordis.

℞. Aquar. acetoſæ, roſar. ſcabi. & bugloſſ. an. quart. j. confectio. alkerm. ʒ. j. puluer. diamargar. frig. ℥. ß. aceti roſati parum, fiat epithema, applicetur regioni cordis.

℞. Decocti agrimon. cichor. endi. ℔. j. in qua diſſolue pulu. triaſantal. ℥. j. aceti roſacei parum, fiat epithema pro hepate; deinde liniatur cum cerato ſantal. vel vnguento roſac.

Poſteà remiſſa febre ad balneum humectans veniendum.

Secundò ſi cauſa febris fuerit commotio humorum extra vacuationem, tunc præparandi erunt humores conuenienti apozemate; deinde expurgandi carthartico temperato; verbi gratia, infuſo caſſiæ, & rhabarb. cum catholicone & ſyrupo roſato.

Tertiò ſi præcipitatam ciborum exhibitionem conſecuta fuerit febris, abſtinentia imperanda, vt natura medicaméti reliquias in corpus cum alimento diſtributas vincere poſſit.

Denique ſi animi pathemata intemperiem febrilem excitauerunt; tunc ſedata animi & corporis tempeſtate, ad quietem, & tranquilitatem componendus erit laborans: quòd ſi ob impuritatem febris perſeueret; tunc recurrendum erit ad remedia vniuerſalia, quę impuritatem tollant, febrem oppugnent, & ſymptomata ſubſequentia ſedare valeant.

De dolore capitis poſt vitioſam purgationem.

Capvt IX.

Tria ſunt quæ dolorem capitis purgationis tempore excitare

tare poſſunt; vaporum ſcilicet effumatio, humorum in capite reſidentium commotio; & exteriora, frigus ſcilicet, calor, & ſimilia.

A In primis accuſanda eſt effumatio; dum enim aſſumpta medicamenta vniuerſam humorum molem cum labore & moleſtia exagitant, vapores multi ſuſcitantur, qui cum natura ſua ſurſum ferantur ad caput & contendunt, ſi acres ſint, atque mordaces, dolorem erodentem inferunt; ſin aquoſi, & copioſi, tenſiuum, & grauantem ſecundum materiæ ex qua oriuntur naturam. Secundò dum à purgantibus commoti humores qui in capite ſunt, non educuntur, dolorem pariter aut grauem, aut erodentem pariunt ſecundum eorum conditionem. Tertiò cauſæ externæ in caput agentes purgationis tempore dolorem pariter inducere poterunt; videlicet frigus condenſando, calor fundendo, clamor, & contentio commouendo, & ita de cæteris.

B Curatio iſtius ſymptomatis à cognitione & ſubſtractione cauſarum dependet; citò autem ad remedia veniendum, cùm doloris acerbitas corpus faciat infirmum, & humores corrumpat: ſi euaporatio cauſa fuerit, ad reuulſoria, & diſcutientia confugiendum: reuellentia erunt clyſteres validi, frictiones extremorum, & cucurbitulæ leues ſcapulis & collo admotæ.

C Diſcutientia verò erunt varia pro natura vaporum, calidorum vel frigidorum. Vapores ſiquidem frigidi attenuantibus, incidentibus, & meatus dilatantibus oppugnandi & vincendi; calidi verò refrigerantibus temperandi, tum etiam venæ ſectione, ſi opus ſit; tandémque caput roborandum, vt iam receptos vapores attenuet, coquat, & diſſipet. Horúmque remediorum formulæ extant apud authores noſtros in curatione cephalalgiæ flatuoſæ.

D Quòd ſi in capite humores commoti nec vacuati dolorem excitauerint, appareátque repletio; tunc poſt conuenientem præparationem cum apozemate nouo medicamento, vel pilulis educendi erunt.

E Denique errores cauſarum externarum ſecundum reſpectum earum corrigi poterunt.

De vertigine post vitioſam purgationem.

CAPVT X.

LICET vertigo, & dolor capitis in hoc caſu ab iiſdem cauſis, videlicet ab effumatione flatuoſa, & ab humoribus in cerebro commotis nec vacuatis dependeant, ratione tamen partium capitis affectarum diſtinguuntur: dolor enim in membranis fit; vertigo verò in ventriculis cerebri; dum ſcilicet vapores circumactæ ſpiritus ſerum circumagunt, vt accidit in aquæ verticibus, & in vertiginoſis aëris motibus. Læditur autem non ſolùm cerebrum in hoc paroxyſmo vertiginoſo; ſed etiam imaginatio, viſio, & motus conſequutione quadam: dum enim turbulentus motus ſpiritus à flatulenta aura agitatus; phantaſiam falſa imagine perturbat, cum in gyrum verti & circumrotari videantur ea quæ circumcirca ſunt, licet immota. Spiritus deinde viſorij in orbem rotati & tranſmiſſi per neruos, aut pupillam viſionem ſubuertant; vt etiam motiui motum, aut confuſionem eorumdem, vnde caſus laborantium in terram.

Curatio iſtius ſymptomatis ſecundum reſpectum cauſarum aggredienda:

dienda: ſi vapores à medicamentis commoti & ad caput ſublati vertiginem excitauerunt; tunc ante omnia cauendum ne cadant laborantes; deinde quies imperanda; poſteà vapores reuellendi,& diſſipandi:reuulſio fiet ligaturis partium inferarum, frictionibus aſperioribus, cucurbitulis circa collum, dorſum & lumbos admotis, ſcarificatione cartilaginum aurium, ſuppoſitoriis & clyſteribus acrioribus atque carminatiuis. Diſſipatio verò vaporum cum hauſtu cuiuſdam aquæ ſpirituoſæ, vt cynamomi, cœleſtis, imperialis, theriacalis,vitæ; vel cum guttulis olei de aniſo in aqua ſaluiæ, vel betonicæ diſſolutis. Sedato paroxyſmo recreandæ erunt vires cum ʒ.j. confect. alkerm.vel aromat.roſati in aqua betonicæ diſſoluta. At verò ſi plenitudo humorum cauſa fuerit; obſeruandum an plethora, vel cacochymia illa venæ ſectionem ex cephalica indicet: hæc verò purgationem per vomitum, atque per aluum poſt debitam præparationem: neque negligenda in hoc caſu abſtinentia.

De viſionis imbecillitate.

CAPVT XI.

VITIOSA purgatio tribus modis viſionis imbecillitatem inducere poteſt. Primò ob humores pituitoſos commotos in cerebro, nec vacuatos,ſed ligatos, & in neruis opticis coactos;vnde obſtructio incompleta, ſcilicet quæ influxum liberum ſpirituum impedit. Secundò ob vapores craſſos & turbidos à partibus naturalibus ad caput, & ad oculos elatos, qui dum cum ſpiritu viſorio confunduntur, viſui tenebras offundunt. Tertiò ob immodicam ſiccitatem ſuperpurgationi ſuccedentem: ſic enim accidit, vt ſpiritu viſorio humoribus tuniciſque oculorum affatim vacuatis, & exſiccatis,viſus obtundatur,& hebetior reddatur.

Iſtius ſymptomatis curatio ſecundum cauſarum ſeriem aggredienda: ſi commotus & liquatus à medicamento purgante humor, non tamen vacuatus, ſed in neruis opticis conceptus cauſa fuerit propoſitæ imbecillitatis; tunc educendus pilulis de agarico, cocciis, & ſimilibus ſæpiùs repetitis pro ratione humorum redundantium in cerebro. Deinde ad localia remedia veniendum,quæ humores obſtruentes attenuent, & reſoluant, oculos roborent, & viſionem acuant. Eiuſmodi erunt ſuccus fœniculi, euphraſiæ, chelidonij maioris;origani;tum etiam fel perdicis, & ſimilia, quæ ab authoribus noſtris in curatione guttæ ſerenæ proponuntur. Secundò ſi cauſa fuerit vaporum turbidorum eleuatio ad cerebrum & ad oculos; tunc vapores reuellendi ſunt cucurbitulis, frictionibus partium inferarum, & hauſtu aquæ cuiuſdam ſpirituoſæ:poſteà reprimendi collyriis refrigerantibus & paululum aſtringentibus confectis ex mucilagine ſem. pſyllij, & cydoniorum, cum aqua roſacea, & plantag. tandémque humores à quibus flatus ſuſcitantur, repurgandi clyſteribus & medicamentis: denique caput roborandū,& quæ viſum acuunt, ſpiritus augent, oculóſque aduerſus iniurias externas & internas muniunt, vſurpanda.

Poſtremò ſi immodica ſiccitas viſus imbecillitatem attulerit, poſt immoderatam euacuationem,ante omnia corpus humectandum diæta conuenienti, longiori ſomno, juſculis, lactis vſu,balneis ſæpiùs iteratis cum longa mora, aliiſque remediis in

curatio

curatione maraſmi ab authoribus noſtris propoſitis: Deinde ad balnea particularia oculorum veniendum: eiuſmodi erunt fomenta, & collyria humectantia, additis opticis medicamentis.

℞. Mucilagi. ſem. alth. & cydoni. extract. cum aq. roſar ℥. iiij. aq. flor. caprifol. & lilior. an ℥. iij. miſceantur, deinde foueantur oculi tepidè, ter, aut quater in die per horam integram.

De Conuulſione.

CAPVT XII.

Calamitoſa ſanè, & infauſta ea purgatio cenſenda eſt, quæ vel comitem habet die purgationis conuulſionem, vel quæ eandem poſt euacuationem parit. Quatuor autem modis medicamentum purgans cauſa eſſe poteſt funeſtiſſimi iſtius ſymptomatis. Primò per viam inanitionis & ſiccitatis, quando nimis purgat; atque hæc conuulſio ſecundùm Hippocratem lethalis eſt, potiſſimùm ſi conſummata ſit: quæ enim moderata eſt ſiccitas, remediis locum relinquit. Secundò per viam repletionis, quando ſufficienter non purgat, ſed commouet tantùm, & fundit humores, qui poſteà in neruis, & muſculis concepti, eos replent, & diſtendunt. Tertiò per viam euaporationis, dum flatus turbidi, craſſi, & vellicantes à commotis, & agitatis humoribus excitati ad neruorum cauitates deferuntur. Quartò ob malignam medicamenti aſſumpti naturam, quando particeps eſt deleteriæ, & venenatæ qualitatis, vt helleborus: tunc enim nerui à venenata aura proritati contrahuntur, vt expellant, vel vt fugiant quod noxium eſt.

Curatio terrifici iſtius ſymptomatis ſecundum cauſarum reſpectum aggredienda, & perſequenda. Conuulſio à ſiccitate conſummata incurabilis eſt; quæ verò nondum perfecta, humectantem victus rationem indicat, & remedia emollientia, & roborantia; vt ſunt balnea, vnctiones, & ſimilia. At ſi cauſa conuulſionis fuerit repletio poſt cōmotionem humorum, tunc ad nouam purgationem veniendum erit, donec commoti, & redundantes humores perfectè fuerint repurgati. Febris autem ſuperueniens ſalutaris eſſe poteſt, in hoc caſu, ſi conuulſio à frigidis, & glutinoſis humoribus neruos replentibus dependeat; quia calefacit, attenuat, reſoluit, & abſumit tales humores: at ſi calidi ſunt, acres & mordaces, tunc ſuſpecta, & pernicioſa cenſenda eſt febris, quia magis incaleſcunt tales humores: quare præmiſſa noua purgatione ad remedia quæ cerebrum, neruóſque roborant, veniendum; tum etiam & ad alia quæ impreſſam neruis noxam corrigere valent.

Tertiò ſi excitati flatus in neruorum cauitatibus fuerint concepti, attenuantibus, incidentibus, reſoluentibus, & reuellentibus remediis erunt expurgandi; vt clyſteribus, fomentis, linimentis idoneis. Denique ſi maligna aſſumpti medicamenti qualitas cauſa fuerit conuulſionis, quamprimum deturbandum eſt medicamentum, vt ſuprà: Deinde roborantibus & cardiacis, & cephalicis vtendum. Quod autem ad remedia interna & externa ſpectat, extant copioſa, & cum electione deſcripta ſecundum reſpectum cauſarum in tractatu noſtro de morbis ſubitaneis cap. de conuulſ.

De imbecillitate, & laſsitudine totius corporis.

Capvt Vltimvm.

Medicamenta purgantia totius corporis laſſitudinem, & imbecillitatem variis modis inferre poſſunt: Primò per ſe in quantum alterant naturam noſtram, vt aduerſa & inimica, idque ſecundum magis & minus pro ratione purgantium: os enim ventriculi offendunt, vires & ſpiritus reſoluunt, atque ob continuum morſum ſuctúmque, corpus colliquant, dum naturales humores cum excrementitiis trahunt, & vacuant, vt in ſuperpurgatione manifeſtum: non mirum igitur ſi ab illis corpora languida & imbecilla reddantur. Secundò dum ob malignitatem prauam quandam intemperiem, aut febrilem, aut aliam inducunt, partiúmque principum naturalem ſtatum ſubuertunt. Tertiò eiuſmodi imbecillitas accidentaria eſſe poteſt ob errores cauſarum externarum; verbi gratia, ſi æſtate exhibeantur purgantia, cùm tunc maior fiat virium reſolutio: ideo Hippocr. ſub cane & ante canem non eſſe purgandum conſulit. Deinde ratione coitus, laboris, vel iræ accidere poteſt: hæc enim omnia laſſitudinem illam tempore purgationis excitare poſſunt cum languore.

A Curatio hîc duplex inſtituenda, vna ratione virium, ſi immineat syncope: tunc enim celeriter ad ea properandum quæ vires reſtaurant, ſpiritus reficiunt, & partes principes recreant, vt ſuprà cap. de animi deliquio demonſtratum fuit.

B Altera, ratione cauſarum; nam ſi immoderata vacuatio cauſa fuerit propoſitæ imbecillitatis, recurrendum erit ad caput de ſuperpurgatione, atque refectoria victus ratione, vt in ventriculi imbecillitate ſubueniendum: ſin autem intemperies quædam fuerit introducta, contrariis remediis profliganda erit, non omiſſis roborantibus, quæ ventriculum & partes nobiles recreant; interim errores externi corrigendi, & ſomnus, quies, victus reſtaurans, ſuaueolentia, & iucunda quæque vt anteà præſcribenda: Neque negligenda quæ laſſitudinem tollunt, vt frictio mollis, inunctio neruorum, & muſculorum cum oleo roſacceo & chamæmelino, tum etiam lotio artuum cum decocto foliorum, & florum nerualium addito vino: tandémque refectis priùs viribus, balneum vniuerſale conuenientiſſimum erit.

C D

Tractatus de curat. Morb. qui purg. conſeq. finis.

FRAN

FRANCISCI RANCHINI, CONSILIARII, MEDICI, ET PROFESSORIS REGII, CELEBERRIMÆQVE VNIVERSITATIS Monſpelienſis Iudicis & Cancellarij,

TRACTATVS

De Conſultandi ratione, ſeu de Collegiandi modo.

PRÆFATIO.

P*RVDENTER non minùs quàm verè Socrates apud Platonem lib. de Sap.* ſacrum profectò quiddam, *inquit*, conſultatio ipſa eſt : *Inde Ariſtoteles vtriuſque diſcipulus cap.* 1. *lib. de Rhetor. ad Alex. rerum humanarum auguſtiſſimum & diuiniſſimum eſſe cõſultatione vti affirmauit: quis enim ſanæ mentis dubitarit, inquit, ſi quis inconſultò quid egerit, amentiæ; ſin autem ratione duce, ſapientiæ ſignum eſſe? Ideò conſultandi artem & perdiſcendam, & tenendam eſſe concludit; meritò ſanè, cum omnis vitæ ratio, & inſtitutio qualiſcunque ea ſit, hominum adiumenta deſideret. Vnius mens, ait quidam, omnium negociorum incapax eſt, nec cuncta, ſuâ ſcientiâ complecti poteſt: pauca enim vnus videt & audit, multa verò plures: & ſinguli, teſte Plinio, decipi, ac decipere poſſunt; Nemo autem plures, neminem omnes fefellerunt. Ideò in iuſtitiæ, militiæ, & rerum politicarum, & œconomicarum adminiſtratione ſcientiſſimorum & expertiſſimorum virorum conuocatio ad deliberandũ honorifica, & neceſſaria ſemper habita eſt: vt enim in miſtione, poſt mutuã elementorum contrariorũ actionem, & paſſionẽ laudabilis temperies exurgit; ſic ſanè poſt diuerſorum hominum cõcurſum mutuũ, ex variis cõmunicatis ſententiis, collatiſque rationibus ſalutare conſiliũ tandem emergit, & quæ antea dubia, & difficilia videbãtur, conſul-*

tatione expediuntur, ac illuſtrantur. Porrò ſi in humanis aliis actionibus, quæ ad fortunæ bona ſpectant, conſultandi ratio tam vtilis, tamque neceſſaria iudicanda; quantò religioſiùs obſeruanda, dum de ſanitatis conſeruatione, morborum curatione, & de vita ipſa agitur? præſertim cum vita ſit eximium Dei donum, & ſanitas totius felicitatis, fortunæque humanæ fundamentum, ſine cuius fruitione vita ipſa mortis quædam imago exiſtimanda. Inde tria exurgere conſideratione digna quis non videt? Laborantibus confidentiam ſcilicet, & ſecuritatis ſpem; amicis & parentibus conſolationem; Medicis verò probis & doctis, famam atque gloriam. Laborantium ſpes in primis attollitur, dum multorum Medicorum induſtria, & ſolertia, morborum, cauſarum, & ſymptomatum naturam indagari: Salutis præſidia inquiri, quæque magis opportuna, & accõmodata videntur, ratione & experientia duce, ad morborum expugnationem tandem proponi audiunt: amici pariter ac parentes, ſpe, & gaudio reficiuntur, dum amicitiæ officio ſatisfaciunt. Medici verò, honoris, & Charitatis ſtimulis compuncti, ſtudio ſe præmuniunt, vt præ aliis in diagnoſi, prognoſi, & remediorum inuentione obſeruari poſſint: ſicque accidit aliquando, teſte Galeno comment. 12. lib. 1. de victu acut. vt periti & experti, ab improbis, & imperitis, qui antea pro doctis habebantur, diſtinguantur ab adſtantibus: valeant igitur qui in artis Medicæ praxi exercenda conſultationes dedignantur, cùm hoc potiùs ſuperbiæ quàm prudentiæ ſit indicium: atque agnoſcant nobiſcum, in actionibus humanis conſilium, & prudentiam eſſe rerum humanarum duces & comites diuinitatis. Quæ cum ita ſe habeant, nunc propoſitum de conſultandi modo ſubiectum in Medicina exercenda alacriter eſt aggrediendum, & diligenter illuſtrandum: Vt autem recta via procedamus, multa ſeſe offerunt ordinatim explicanda, & examinanda; verbi gratia, quid ſit conſultatio Medica, & quæ ad conſultationis perfectionem requirantur; quæ ſint deſideranda in Medicis conſultantibus; quæ in laborantibus, quæque in parentibus, & inſeruientibus. Tertiò quale ſit officium Medici ordinarij, & quale præſidis in ipſa conſultatione: Quartò an plures vel pauci Medici vocandi: Quintò an iuuenes, vel ſenes: Sextò an liceat cum Chirurgis, Operatoribus, Obſtetricibus, aliiſque conſilium inire: Septimò an latino, vel vulgari ſermone conſultandum. Octauò an & quomodo citò, tutò, & iucundè debeãt conſulere & curare Medici. Nonò quid in dubiis caſibus conſulendum; verbi gratia, quando in grauidis acuto morbo laborantibus, in Cæſareo partu, in parachenteſi, calculi extractione, laryngotomia, gangræna, empiemate, voluulo, à fæcum induratione in ſcroto & ſimilibus agitur: Age igitur ſub diuini numinis gratia ſubiectum noſtrum aggrediamur.

FRAN

FRANCISCI RANCHINI TRACTATVS DE CONSVLTATIONIBVS MEDICIS.

Quid ſit Conſultatio Medica.

Capvt Primvm.

CVm noſtrum ſit de Conſultandi ratione nouum opus conſcribere, operæ pretium eſt quædam non vulgaria proponere, quæ conſultationis hiſtoriã illuſtrent: Porrò quia quæ dubia ſunt prius diſtinguenda, quàm definienda; ideò antequam conſultationem definiamus, ſupponẽdum eſt, non hic agere nos de interna, & ſecreta animi cõſultatione; ſed tantum de externa, quæ ſupponit conuocationem multorum hominum ad deliberandum de re aliqua. Interna quidem impropriè ita apellatur, eſtque ſpecies ratiocinationis, quia ex Phil.c.2.li.6.moralium conſultare, & ratiocinari idem ſunt. Accidit autem dum homines in ſe ipſis conſultant de agendis, & diſcurrunt per varias opiniones ſecundùm varium mentis & rationis motum, ac impetum, donec conſilium, ſeu reſolutio aliqua oriatur: externa autem, & vera conſultatio dupliciter conſideranda; moraliter ſcilicet, ſeu philoſophicè, & medicè: Conſultatio moraliter conſiderata ex Philoſopho 3. & 6. moralium, neque eſt ſcientia, neque opinio, neque quæſtio, neque ratio, aut conſilium, licet
A ipſa omnia ad conſultationem concurrant: ſed eſt directio opinionum ad conſilium ſecundùm vtilitatem ac finem: non enim primò ſcientia eſt, quia non quærunt homines de quibus ſciunt: qui verò conſulit, quærit, & diſcurrit; ideò ex Philoſopho, Conſultatio potiùs in artibus, quàm in ſcientiis locum habet: Non eſt etiam opinio; quia hæc latiùs pa-
B tet, cùm ad omnia pertinere poſſit; at de omnibus non licet conſultare, vt ex ſequẽtibus manifeſtum erit: Non eſt quæſtio, cùm hæc latiùs extendatur, vt opinio: omnis enim conſultatio, quæſtio quidem eſt, ſed non contrà: Neque conſiliũ, ſed quid præcedens: agnoſcendum tamen eſt, vt dictum fuit, ſcientiam, opinionem, quæſtionem, rationem, & conſilium,
C diuerſo modo ad conſultationem concurrere. Conſultandi autem ratio non in omnibus habet locum, ſed tantũ in iis quæ ſunt in noſtra poteſtate, & quæ licet opera noſtra fiant, non tamen ſemper eodẽ modo contingũt, quia exitus incertus eſt, nihilque habent definiti; verſatur etiam circa futura: non enim de iis quæ
D ſunt, aut de præteritis, quæ extra nos ſunt, conſultamus. Itaque ad res magnas definiendas, & diiudicandas, alios in conſilium adhibemus, nobis ipſis diffidentes. Conſultamus autem non de finibus, ait Philoſophus, ſed de iis quæ ad finem ſpectant; non enim Medici an ſana-

turi ſint, conſultant, ſed propoſito fine; verbi gr. morbi curatione, & vitæ, ac ſanitatis conſeruatione, quomodo, & quibus remediis hæc aſſequi poſſint; cogitant & concludunt: talis autem Conſultatio Medica definiri poteſt, conuocatio multorum Medicorũ in arte Medica peritorum, à parentibus vel laborãtibus facta, ad deliberandum de morbi alicuius curatione, & de vitæ, ac ſanitatis cõſeruatione, idque poſt debitum examen, vel conuenientem relationem, atque inſtructionem. His ita ſuppoſitis iam vt illuſtrior euadat propoſita definitio, ſequentia explicanda & examinanda ſunt.

Quæ deſideranda in Medicis Conſultantibus.

Capvt II.

IN Medicis Conſultantibus multa ſunt deſideranda antequam vocentur ad conſilium; multa etiam fugienda tam in moribus, quàm in ſcientia & experientia Medica: deſideranda ſunt pietas, charitas, probitas, ſcientia, experientia, libertas & conſtantia in conſiliis dandis, modeſtia, feſtinantia lenta, ſilentium, fortuna. Addit Diuinus Senex, Medicos benè natos, & liberaliter educatos, ingenioſos, diligentes & prudentes eſſe debere. In primis pietas erga Deum, & charitas erga proximũ ſpectanda; Deus ſiquidem conſilij gubernaculum eſſe debet, quia nihil ritè, & prudenter homines ſine Dei ope & gratia aggredi poſſunt; cùm Deus ſupremus ſit Medicus, vitæ auctor, & ſanitatis gubernator: Talis autem pietas non ſolùm in Medicis debet lucere, ſed etiam in laborantibus, ita vt iuxta

A decreta Eccleſiæ miſericordiã diuinam implorent priuſquam remedia experiantur. Charitas deinde pietatem conſequitur, cùm hæc ſollicitet Medicorũ animos ad auxilia tutò citóque ferenda. Tertiò probitas maximi eſt momenti; quia fidi, iuſti probique Medici ſẽper ſalutaria ſuggerunt. Contrà improbi aut negligẽter, aut maliciosè conſulunt. Quartò

B ſcientia & experientia commendabiles eſſe debent; ſcientia, inquam, vniuerſali & particulari; ita vt ſciant non ſolùm ea omnia quæ ad Medicinæ theoriam & praxim ſpectant; ſed etiam priuatim, & quæ ad diagnoſim, prognoſim, & therapiam laborantium pertinent: experientia etiam illuſtres eſſe debent, ita vt peritiſſimi ſint in arte, quales ſunt po-

C tiſſimùm ſenes, quorum eſt prudẽter conſultare, iuxta prouerbium: *Conſilia ſenum*; neque tamen contemnendi iuniores, ſed vocandi, & audiendi, vt ſuo loco dicemus. Quintò modeſtia cum induſtria quieta in conſiliis, vel Medicorum iudiciis laudanda. Sextò liberè, & conſtanter ſententias proferre debent Medici con-

D ſultantes; quia conſilia ſuſpenſa, ambigua & fluctuantia ſuſpecta eſſe debent in praxi Medica, niſi tamen in certis caſibus; verbi gratia, dum aliorum conſilia ſalubriora eſſe videntur: tunc enim mutatio conſilij non eſt inconſtantia: Deinde aliquãdo in dubiis fato permittẽda ſunt conſilia. Septimò feſtinandum potiſſimùm in morbis ſubitaneis; Cunctandum ve-

E rò in aliis, vt capite an, & quomodo citò, tutò, & iucundè ſit curandum explicabimus. Tarda tamen, & hebetiora ingenia in conſiliis Medicis dandis, acutioribus ingeniis præferenda ſunt; quia hæc ſubtilia, & ignea cùm ſint, in aſſiduo motu ſunt, ſempérque fluctuant.

Octa

Octauò ſilentium commendatur in ſecretis mulierum, hominúmque affectibus iuxta Hippocratis iuſiurandum. Denique fortuna Medicorum conſideranda, cùm alij aliis in praxi Medica exercenda magis ſint fortunati; fœlicitas autem illa in euentu & in opinione quęrenda; an verò talis fortuna ſit à natura, an verò à caſu, vel à fauore cœli, vel à diuini numinis gratia dependeat, diſputat Ariſtoteles cap. 4. lib. 7. eth. Atque hæc erunt deſideranda in Medicis conſultantibus: iam quæ ſint fugienda, videamus.

Quæ ſint fugienda in Medicis Conſultantibus.

Capvt III.

VT Medicæ Conſultationes ſalubres euadant, multa ſunt fugienda; verbi gratia, contumacia, diſcordia inter Conſultatores, inuidia: affectiones animi; vt ira, auaritia, deinde fiducia, cupiditas, celeritas, diuagatio, & ſimilia, quę vel mẽtis ſanitatem atque induſtriã ſubuertunt, vel extra rẽ ſunt. Cõtumacia in primis vitanda; quidã enim natura ita pugnaces ſunt, vt ſemper aliorum conſiliis, ac ſententiis quantumuis egregiis veluti inimici contradicant, tales continuis contradictionibus ſi quid vel authoritatis, vel doctrinæ in ipſis eſt, deſtruunt, aliorúmque Medicorũ odium, populíque contemptum contra ſe ipſos excitant. Secundò diſcordia inter conſultantes damnanda, quia priuati odij pertinacia ſtimulat in publicum exitium, ac plerúmque laborantium ſalutem præcipitat. Reſiſtẽdum quidem aliquando aliorum opinionibus, ſi ſalutares non videantur, ſub rationis tamen & experientiæ legibus, ſempérque cum candore eorum cõſiliis acquieſcendum, qui iudicio, vſu, ratione, & pluralitate præualent. Tertiò inuidia cum ſit diſcordiæ mater, & inter alia vitia teſte Galeno cap. 7. lib. 1. de cognoſcendis animi affect. fœdiſſima, eſt deteſtanda. Inuidi ſiquidem ex Galeno comment. in librum de natura hum. circa finem, ob inuerecundiam etiam his quæ à nemine negãtur, aduerſantur, & ea quę ab omnibus laudantur, culpare non erubeſcunt: fugienda igitur inuidia, licet Medicis ſit quaſi connaturalis, ſi valeat prouerbium. Quartò extinguenda ſunt animi pathemata, vt ira, auaritia: ira, quia malè cuncta miniſtrat impetus, & cum ira nihil rectè, aut conſideratè fieri poteſt: auaritia, quia hæc fidem & probitatem euertit, quę duo ſunt boni conſilij inſtrumenta. Quintò fiducia ſuſpecta eſſe debet, quia turbat mentem, neque cum ſapientia permiſcetur: animus enim vereri qui ſcit, tutò aggredi etiam difficilia nouit: & conſilia calida atque audacia non ſemper tuta. Sextò cupiditas refrænanda, quia cupiditate pauca rectè fiunt, circunſpectione autem plurima. Inter fiduciam & cupiditatem, celeritas, & cunctatio locum habent. In morbis ſubitaneis feſtinandum, in aliis cunctandum; quia bona conſilia, mora, & cunctatione valeſcunt. Feſtinatio citra neceſſitatem improuida eſt, & cæca, & qui feſtinat euertit. In vniuerſum tamen conſulere oportet lentè, & conſulta exequi feſtinanter, ſub rationis, & neceſſitatis legibus. Denique fugienda eſt diuagatio extra propoſitum, breuitérque ea quæ ad rem faciunt, proponenda, ſtudioſéque cauendum, ne ſuperuacanea, & importuna referantur; ſed tantùm ea quæ ad diagnoſim,

ſim, prognoſim, & therapiam morborum faciunt; non enim verbis curantur ægri, ſed remediis: & accidit plerúmque, vt laborantes moriantur, dum Medici, in cõſultationibus, oratorũ officio funguntur. Hoc etiã prçtereà obſeruandum, vt præmiſsâ verâ morbi hiſtoriâ à Medico ordinario, vel à primo conſultante, ne ſubſequentes Medici importuna relatione repetant; ſed tantùm ea proponant, quæ vel prætermiſſa, vel negligenter expoſita fuerunt; antequam noua remedia ſuggerant: aliquando tamen vel ad famam & gloriam cõparandam in corona nobilium & eruditorum virorum, vel in gratiam ſtudioſorum, licitum erit Medicis Conſultantibus pauliſper ſpatiari, medicæque artis præſtantiam, propriámque ſcientiam & experientiam ſine faſtu, & vana diuagatione manifeſtare. Sed iam videamus quæ in parentibus, & laborantibus, atque inſeruientibus obſeruatione digna ſint antè conſultationem.

Quæ deſideranda in laborantibus, & inſeruientibus.

CAPVT IV.

AD Conſultationis celebrationem non ſolùm Medicorum concurſus, ſed etiam prçuius laborantium conſpectus, & inſeruientium interuentus eſt neceſſarius: non enim ſufficit in praxi Medica, inquit, Hippocrates 1. aphor. Medicum ſuum facere officium, niſi ægri etiam & inſeruientes ad eundem finem concurrant: ſi tamen pro abſentibus conſultandum ſit, tunc ſufficiet ſcripta relatio Medici ordinarij. Officium Medicorum conſultantium, in cognitione, & actione conſiſtit, vt poſteà demonſtrabimus:

A ab ægris verò quatuor expectãda, in primis fidelis, & vera relatio affectionũ, cauſarum, & ſympt. à quibus infeſtãtur: plerique (inquit Celſus) propria culpa pereunt, præſertim mulieres, dum pudore perfuſæ ſecretiores corporis affectiones reuelare non audent. Neceſſe igitur eſt, vt liberè conquerantur: vt enim in confeſſione peccatorum occultatio vitiorum

B animæ mors eſt; ſic in corporearum affectionum relatione ſuppreſſio malorum, vitæ & ſalutis ruina: quare verbis, vel ſcriptis; vel ſi prohibeat pudor, alterius miniſterio reuelanda ſunt ea omniã quç faciunt ad diagnoſin; idque citò, quia principiis obſtandum: magna ſiquidem ſunt temporum momenta in morborum

C curatione. Secundò patientia in laborantibus eſt neceſſaria; neque eſt luctandum cum morbis, ſed patienter ferenda ſymptomata, donec naturæ, & remediorum ſubſidio euaneſcant. Tertiò obedientia maximi eſt momenti: vana enim remaneret omnis Conſultatio ſine obſequio, fruſtráque remedia præſcriberentur: æquius ſiquidem eſt, vt laborantes conſilia

D Medicorum ſequantur, quàm vt Medici illorum voluntatem: indulgendum tamen aliquando, & gratificandum, vt conſulit Hippocrates. Quartò confidentia deſideranda in ægris; ita enim eſt neceſſaria, vt Auicenna illam cuicunque remedio etiam generoſiſſimo præferendam exiſtimauerit; notum ſiquidem eſt, imagi-

E nationis vi, morbos & generari, & curari; quare grati, & deſiderati Medici ſemper vocandi: Denique inſeruientium cura ſpectanda non ſolùm in fideli relatione eorum quæ facere poſſunt ad diagnoſim; ſed etiam aliorum quæ ad vſum remediorum, ad victum, & ad exteriora pertinere poſſunt.

His

His ita ſuppoſitis, iam priuſquam ad officium Medicorum Conſultantium veniamus, tria ſeſe offerunt examinanda; vnum eſt, an iuniores, vel ſeniores Medici vocandi; alterum, an plures, & multi Medici an pauci; Tertium an licitum ſit Medicis cum Chirurgis, Operatoribus & obſtetricibus conſilium inire.

A

B

An ſeniores, vel iuniores Medici vocandi.

CAPVT V.

DISPVTANT inter ſe Medici, an iuniores ſenioribus in praxi Medica exercenda ſint præferendi. Iuniores ſenioribus obiiciunt primò fortunam: quid enim ſeni cum fortuna, ait vetus prouerbium, cũ ſit ſenectuti flagellum, vt iuuentutis vexillum. At quantum poſſit in praxi, obſeruant humani, teſte Hipp. lib. de locis in homine. Secundò ſanitatem, & hilaritatem, quæ duo ægrotantium gratiam conciliant, atque ſpem animúmque augent: ſenes enim valetudinoſos eſſe, & triſtes & moroſos omnes ſciunt. Tertiò diligentiam, audaciam, vigilantiam, liberalitatem: ſenes ſiquidem timidi ſunt, dilatores, inertes, cenſores, auari, reſque omnes gelidè adminiſtrant. Contrà iuuenes omnium horarum diligentiſſimi ad omnia opera audaces, amabiles, omnique tempore diſcurrere, & occurrere poſſunt, tam in vrbibus quam in agris. Quartò ſcientiam: quis enim ignorat, inquiũt, ſeneſcere animã cum corpore, & ſeniores Medicos, vel quia continuis occupationibus diſtrahuntur, vel quia iam partæ gloriæ acquieſcunt, vel quia iam delirare incipiunt, à ſtudio ſeſe excuſare, iunioribuſque Medicis ſollicitudinem librorum relinquere: marcida eſt (aiunt) & tremula ſenum ſcientia, iuniorum florida, viuit, nutritur, augetur in iſtis vnà cum experientia; contrà langueſcit, minuitur, & extinguitur in illis.

C

D

E

Denique affirmant experientiam imitatricem, rationalem & fortuitam omnibus eſſe communem, & præualere poſſe in iunioribus. Contrà qui ſeniorum Medicorum partes ſuſtinent, iunioribus obiiciunt experientiã, canitie, & vetuſtate venerabilem, cùm veniat vſus ab annis; conſilium, authoritatem, & famam. Certum eſt, inquiunt, antiquitatem Æſculapium eximiè barbatum, & canitie venerandum ſenem depinxiſſe, vt denotaret diuturnæ experientiæ coniunctam eruditionem in Medicina facienda ſummoperè expetendam. Ratione conſilij, prudentiæ, & deliberationis, non eſt dubium quin ſenilis, & matura ætas ſit præferenda, vtpotè quæ multiplici rerum vſu, & diuturno experientiæ curſu confirmata meliùs perpendere poteſt, ac præuidere dubios morborũ euẽtus, illiſque veluti ingruentibus tempeſtatibus, ſapiẽter proſpicere, aut iam factis conuenientem medelã adferre. Iuniorum autem Medicorũ nouitatem & experientiã ſuſpectã eſſe debere, vt vulgus etiam agnoſcit. Quidam vt controuerſiam componant, ſeniores Medicos præferendos eſſe ratione conſilij, deliberationis agnoſcunt; tum etiam ratione electionis eorum quæ ſunt ad morborum curationes idonea. Iuniores verò ratione operationis, & executionis in debita remediorũ adminiſtratione, quę exigit diligentẽ curam, ægrorúmque decumbentium inſpectionem, & frequentem viſitationem. Nos vt liberè profiteamur, quid de hac re ſtatuendum ſit; exiſtimamus fructum artis Medicæ non eſſe intra certos ætatis terminos inclu-

dendum; cùm multi reperiantur iuuenes Medici, ante trigeſimum annum eruditione inſigni, firmo iudicio, operibus exercendis idonei: multi quoque ſenes vegeti etiam poſt ſeptuageſimum annum, neque ſemper ſequendam rhaſis ſententiam qui mediam ætatem à quadrageſimo ætatis anno ad ſeptuageſimum Medicinæ faciendæ aptam pronunciauit; quia iſta omnia pro diuerſiſſimo temperamentorum, regionum, & propriæ conditionis ſtatu variè immutari poſſunt, & ex omni ætate, ſi non exuperans, ſaltem commoda fruges ſperari poteſt. Quare vt concludamus, ſalutare, iuſtumque agnoſcimus, vt iuuenes perſpicaces, & eruditi Medici ſenioribus, & iam expertis adiungantur: quemadmodum enim nimis furioſum vinum aqua diluitur, ac tẽperatur, ita cautio & prudentia ſenilis, cum feruenti iuuenum ſtudio iungenda, tum vt ſeniorum conſuetudine, & præſentia iuniorum iudicium confirmetur, tum vt ſemper ad manum ſint qui in locũ defunctorum, & inualidorum ſuccedant, atque ad ſimilitudinem anteceſſorum conſulere aſſueſcant. Expedit, inquit Caſſiodorus, iuxta annoſas arbores plantas nouellas adoleſcere, quæ poſt interitum vetuſtarum in earundem locum ſubſtituantur, ac pullulent. Quare iuuenes Medicos ſcientia, vigilantia, ſanitate, ſilentio & iudicio commendabiles vocandos eſſe concludimus, dummodo tamen ratione conſilij prçualeat numerus ſeniorum.

An plures vel pauci Medici vocandi.

Capvt. VI.

Licet conſultatio multorum ſupponat conuentum, definiendus tamen conſultantium Medicorum numerus, ne confuſio potius quam conſultatio videatur. Laudant multi in conſiliis Medicis, vt in politicis, celebre illud Agamẽnonis deſiderium: vtinam mihi decem eſſent conſultores: Alij prçtereà augeri eſſe numerum exiſtimant, cùm ſecundùm Ariſtotelem in politicis, plus meliúſque videant oculi, & audiant aures, & iudicent homines pro ratione varietatis, & multitudinis. Multi tamen in Medicina facienda contrahendum eſſe numerum volunt, Medicorúmque multitudinem damnãt. Adferunt autem memorabile illud dictum Adriani Imperatoris morientis: Multitudo Medicorũ me perdidit. Tãta eſt ſiquidem eorũ inuidia, vt vnuſquiſque alieni nominis ruina gradum ſibi facere conetur ad gloriam, & ad fortunam propriam; ita vt cum maximo artis ſcandalo, & laborantium ruina ſæpiſſimè conſultationes in diſcordiam, & confuſionem abeant. Quod ſanè turpiſſimum in Medicis, cùm veluti ſalutares dij probitate, charitate, gratia debeant eſſe commendabiles. Nos definiendum numerum cenſemus, & reducendum ad tres vel quatuor, ea tamen lege, vt ſint viri probi, experti, & inter ſe amici licitum tamen erit parentibus numerum augere, ſi ita videatur, ſub propoſita conditione.

An licitum ſit cum Chirurgis, Operatoribus, Empyricis, Obſtetricibus conſilium inire.

Capvt VII.

Consvltationes quæ vel conſeruandæ ſanitatis gratia, vel pro curandis morbis celebrantur, non ſolùm à Medicis, ſed etiam à Chirurgis perfici poſſunt: dum

dum quæſtio eſt de internis affectionibus, ſufficiunt Medici: at ſi de externis agatur; verbi gratia de tumoribus, vel vlceribus, fracturis, luxationibus & ſimilibus, quorum cognitio, & curatio ad Chirurgos ſpectat; tum cum illis vulgari ſermone conſultandum erit: dummodo tamen internorum remediorũ curam Medici, Chirurgi relinquant: an verò cum Empyricis Operatoribus, Obſtetricibus cóſulere liceat, iam definiendum. Hoc eſſe contra Medicorũ dignitatẽ multi credunt, ſi cum ignaris & impoſtoribus veniant in conſiliũ: nos tamen in deſperatis quibuſdam morbis fruſtra tentatis omnibus aliis remediis poſſe Medicos rationales cum Operatoribus & Empyricis conferre, ſine infamiæ nota exiſtimamus. Quamplures ſiquidem ſunt Operatores fama, & exercitatione celebres propter experientiam. Ipſe Hippocrates in iureiurando committendos illis eſſe calculo laborantes conſulit: quare vrgente neceſſitate vocandi, & interrogandi erunt à Medicis quid poſſint, an velint curationis modum explicare, ſecretioráque remedia aperire; quod ſi recuſent, cum præuia corporum præparatione, conſentientibus parentibus deſperati laborantes illis expertis viris relinquendi erunt. Cauendum tamen ne polluatur Medici dignitas ab impoſtoribus, & potiſſimùm ab illis qui deleteria, & validiora purgantia, quæ extra vium ſunt, propinant, licet plerúmque ſecundùm variam laborantium diſpoſitionem, quos ratio deſtituit; temeritas fortunæ iuuerit. Quod autem ad Obſtetrices ſpectat, in certis caſibus muliebribus audiendæ ſunt, dum ob pudorem mulieres recuſant officia Chirurgorum; verbi gratia, in vlceratione, & dilatatione muliebrium in partu laborioſo, & non naturali, & in lochiorum retentione, atque monendæ, quid obſeruare debeant in partibus illis affectis, vt poſteà ſecundum earũ relationem cócludere valeant Medici & Chirurgi: ſed ad ſubiectum iam conſultationis veniamus, & in quibus conſiſtat conſultandi ratio, videamus.

In quibus conſiſtat conſultandi ratio.

CAPVT VIII.

CONSVLTATIONIS ſubiectum finale triplex eſt; ſanitatis ſcilicet conſeruatio, morborum curatio, & præſeruatio ab imminentibus morbis. Reliqua ad hæc tria reduci poſſunt; verbi gratia, reſtauratio conualeſcentium & ſenum, mitigatio ſymptomatum, & ſimilia: Conſultandi verò ratio in tribus conſiſtit; ſcilicet in diagnoſi, prognoſi, & therapia; hoc eſt actione, quæ curationem complectitur. Diagnoſis iudicium, & actionem præcipit. Duplex autem agnoſcenda, naturalis ſcilicet, quæ ſanitatem reſpicit, & temperamentum, ætatem, & ſexum, conſuetudinem, morem, aërem natiuum, regionum conditionem & habitum conſiderat. Secundò neutra, quæ homines in ſtatu decidentiæ, vel conualeſcentiæ contemplatur; Tertiò morboſa, quæ hiſtoriam morborum, cauſarum, ſymptomatum, & partium affectarum aperit, & explicat. Prognoſis cognitionem conſequitur, hæc autẽ ex Galeni doctrina à quinque fontibus deriuatur; ſcil. à partium affectarum nobilitate, cauſarum eſſentia, morborum natura, & ſymptomatum vehementia, & ab habitu, ceu conſtitutione laborantium;

tium; Idque pro ratione coloris, excrementorum, & actionum. Supereſt actio, quæ reſpicit, vel conſeruationem ſanitatis, vel præſeruationem morborum, vel reſtaurationem conualeſcentium, & ſenum, vel perfectam curationem affectuum contra naturam; Idque per cauſarum ſubtractionem, morborum oppugnationem, partium affectarum roborationem, & ſymptomatum correctionem: omnis enim quæ humanæ ſanitatis gratia inſtituitur à Medicis conſultatio, vel reſpicit præſentis ſanitatis conſeruationem, quod tamen rarò contingit, cùm ſani homines neque Medicis, neque remediis egere videantur, ſed ſolius naturæ, & rationis conſilio: vel præſeruationem morborum, in valetudinariis, qui obnoxij ſunt variis affectibus, vel qui in neutro decidentiæ apparēt, vel curationem morborum, vel reſtaurationem cōualeſcentium, & ſenum. Supereſt iam vt propoſitam de diagnoſi, prognoſi, & therapia morborum doctrinam illuſtremus.

De cognoſcendis à conſultantibus Medicis.

CAPVT IX.

COGNITIO in praxi Medica iudicium, & actionem præcedere debet: vt enim iuriſperitis ex facto ius naſcitur; ſic etiam Medicis ex diagnoſi recta iudicandi & curandi ratio dependet. Triplex autem eſt cognitio, vt ſuperiori capite indicatum fuit, naturalis ſcilicet, neutra, & morboſa: quoties enim de humano corporis ſtatu conſultatio inſtituitur, non ſolùm de affectibus contra naturam agendum eſt, ſed etiā de rebus naturalibus, & de neutralitate corporum, vt cognoſcamus

A quantum à naturali ſtatu receſſerunt laborantes: ratio eſt, quia teſte Gal. 1. Epid. quod à naturali ſtatu exit, morbus eſt, aut ſaltē morboſa diſpoſitio; habenda eſt igitur ratio neutrius decidentiæ, ante inſignem læſionem: vt etiam conualeſcentiæ ante perfectionem ſanitatis. Porrò cognitio illa naturalis circa naturam, ceu temperiem, conformationem, vnionem,
B ætatem, ſexum, & conſuetudinem potiſſimùm verſatur. Inualuit ſiquidem apud omnes Medicos conſuetudo, vt cum de hominum ſalute deliberandum eſt; In primis de illis agant; poſteà de morborum natura, cauſis, ſignis, & curatione. Quare ante omnia natura ægri vniuerſalis, quam Hippocrates & Galenus
C temperiem appellant, diligenter obſeruanda, cùm ſit morborum medicatrix: eáque repugnante, vel deficiente omnia remedia vana ſint, & inutilia. Prætereà ſingularis partium potiſſimùm principum, & ancillantium diſpoſitio naturalis agnoſcenda; quia quæ naturæ contraria vix intelligere poſſunt Medici, niſi
D priùs intellexerint ea quæ ſunt ſecundùm naturam totius, & partium. Secundò conformatio, ſtructura & vnio partium conſideranda; quia pleríque morbi vtramque vitiant, & deprauant; quales ſunt morbi magnitudinis, figuræ, ſitus, numeri, vt in tumoribus vulneribus, & vlceribus, luxationibus, aliiſque manifeſtum eſt. Tertiò ætas ſpectanda quatuor de
E cauſis; Primò quia ex iis eſt quæ nobis à natura inſunt, licet vitæ decurſu varietur; Secūdò, quia pro ratione ætatis tēperamenta iudicantur; Tertiò, quia multi morbi pro ratione ætatis contingunt, & curantur, vt conſtat ex Hippocratis aphor. Denique quia in praxi Medica pro reſpectu ætatis remedia ſæpiſſimè varianda

da ſunt; vt conſtat in venæ ſectione, purgatione, aliiſque. Quartò conſuetudo hominum aduertenda, cùm ſit velut acquiſititia natura: conſuetis ſemper natura gaudet, inquit Hippocrates, & quod conſuetum ſemper bonum, inconſuetum verò malum. Vnde à conſuetudine deſumendā eſſe indicationē agnouit Galenus. Superſunt tandem ſexus, regio, conditio, & viuendi ratio Medicis cognoſcenda & obſeruanda, quæ ſanè maximi ſunt momenti. Sed iam ad neutram corporum diſpoſitionem transſeamus.

Quomodo ſit dignoſcenda neutralitas.

CAPVT X.

NON ſufficit Medicis naturalis corporum cognitio, priuſquam affectuum contra naturam hiſtoriam aggrediantur: neutralitatis ſiquidem habenda eſt aliquando ratio, quia contingere poteſt, vt homines in neutro illo ſtatu exiſtentes conquerantur, remediáque implorent, ad præcauendas imminentes morborum tempeſtates. Galenus inter ſanitatem & morbum neutralitatem illam reponit, duplicémque agnoſcit, decidentiæ ſcilicet, & conualeſcentiæ, atque vtriuſque ſigna in arte parua proponit. Quare ſi quæſtio ſit de neutralitate decidentiæ, tunc erit ſpecies præſeruationis; ſi verò de conualeſcentia, tunc deliberandum erit non ſolùm quomodo reſtaurandi ſunt qui periculum euaſerunt: ſed etiam qua ratione recidiuæ præcaueri poſſint, cùm ex Hippocr. quæ relinquuntur in morbis recidiuas facere ſoleant. Porrò præter duplicem illam neutralitatem agnoſcenda eſt diſpoſitio valetudinaria ad certos affectus, vt apparet in illis, qui vel iure hæreditario, vel per accidens certis quibuſdam morbis obnoxij ſunt, túncque quæſtio eſt de προφυλάξει, ſeu de præſeruatione, iam ad cognitionem morboſam veniamus.

De Cognitione morborum.

CAPVT XI.

COGNITIO morboſa circa morborum, partium affectarum, ſymptomatum, & cauſarum morbificarum conſiderationem verſatur. In morborum diagnoſi multa ſeſe offerunt inquirenda. Primò an morbus de quo agitur ſit intemperies, vel praua conformatio, vel ſolutio vnitatis. Secundò an ſit affectus ſimplex, vel compoſitus, aut implicatus; tertiò an ſit externus, internus, vel mixtus. Quartò an naturalis, ſeu hæreditarius, vel accidentarius. Quintò an ſympathicus, vel idiopathicus. Sextò an recens & acutus, vel diuturnus & vulgaris. Septimò an epidemicus, vel ordinarius, & ſimilia.

Horum autem omnium diagnoſis ex certis propriiſque ſignis depēdet: nullus ſiquidem affectus eſt, qui propria non habeat indicia, eáque inſeparabilia, vt notum eſt ex doctrina Galeni, & omnium Medicorum: ſic vlceris ſigna ſunt puris reiectio: pleuritidis, dolor lateris punctorius cum tuſſi, & difficultate reſpirationis, & febre; epilepſiæ, conuulſio cum ſpuma, & functionum principum læſione; melancholiæ metus & mœſtitia, & ita de cæteris.

Duo autem hic ſunt obſeruanda, vnum eſt certos quoſdam affectus ſigna habere communia, vt patet in colica renali & inteſtinali, túncque confugiendum ad ſigna diſtinctiua, ab

ab excretis potiſſimùm in eo caſu deſumpta; alterum eſt aliquando coniecturis tantùm quibuſdam dignoſci morbos, tuncque cum prudentia, patientia, & diligenti obſeruatione progrediendum, atque retardandus remediorum vſus, donec innoteſcat affectus.

Obſeruanda prætereà ſunt tempora morborum, tam vniuerſalia, quàm particularia, quia multum intereſt in praxi, an morbi ſint in principio, vel in augmento, vel in ſtatu, vel in declinatione quorum cognitio ex materiæ coctione, vel cruditate, & ex ſymptomatum inuaſione dependet: in principio ſiquidem materia eſt cruda, & ſymptomata leuiora; in augmento concoquitur, & ſymptomata augentur; in ſtatu cocta eſt, ſymptomata tamen ſęuiſſima propter imminentem criſim: nox enim grauis teſte Hippocrate criſim præcedit, in declinatione verò materia expurgatur, & ſymptomata miteſcunt. Hęc autem de ſalutaribus morbis audienda, non autem de lethalibus.

Porrò præter tempora illa vniuerſalia, dignoſcenda etiam ſunt particularia, vt in paroxyſmis febriũ intermittentium notum eſt, quia intereſt cognoſcere, quomodo inuadant paroxyſmi, an ſcilicet cum rigore, & cum vomitu? An diutius durent, & an per vrinam, vel ſudores ſoluantur? Quare ad perfectam diagnoſim morborum, verſatiſſimum eſſe debere Medicum in vniuerſali & particulari ſignorum cognitione cõcludimus: neque negligenda ſigna, quæ morborum ſpecies diſtingunt pro ratione humorum; verbi gratia, apoplexiam pituitoſam à ſanguinea, febrem bilioſam à melancholica, arthritidem calidam à frigida, & ita de cæteris. Sed iam ad cognitionem partium affectarum veniamus.

De partium affectarum cognitione.

CAPVT XII.

NON ſatis eſt Medico affectus ſpeciem, magnitudinem, & mores noſſe per ſigna pathognomonica, ἐπιγινόμενα, & ἐπιφαινόμενα: ſed etiam pars affecta dignoſcenda: diuerſa ſiquidem inſtituitur curatio pro partis laborantis natura, ſitu, & præſtantia. Porrò partium aliæ externæ ſunt, aliæ internæ, illæ quia ſenſibus patent, omnibus etiam rudioribus notæ ſunt; internæ verò quia oculorum obtutum effugiunt prudentis Medici, & periti artificis induſtriam requirunt. Galenus libris de locis affectis à quinque fontibus ſigna partium affectarum deriuari poſſe affirmat, ſcilicet ab actione læſa, ſitu, doloris proprietate, excretis & accidentibus propriis. Quare dum partium principes functiones læduntur, ſiue imminuuntur, ſiue deprauantur, ſiue abolentur, tunc eas partes affici, & ægrotare pronuntiamus: ſic vitiato appetitu, vel deprauata chylificatione ventriculum pati affirmamus: quia appetitus & coctio propriæ ſunt illius partis functiones: ſic vitiata hæmatoſi hepar laborare, & læſis functionibus principibus cerebrum pati dicimus, & ita de cæteris.

Secundò ſitus indicat partes affectas; verbi gratia, dolor lateris in pleuritide, dolor articulorum in arthritide, inteſtinorum in colica, renum in nephritide.

Tertiò proprietas doloris partem affectam demonſtrat: punctorius enim dolor membranas exercet, grauans parenchymata, pulſatorius muſculoſas partes, ratione tantùm arteriarum per compreſſionem.

Quartò

Quartò excreta conſideranda ſunt, ſiue ſint humores, ſiue excrementa, ſiue alia corpora: ſic ſanguinis, vel puris reiectio per vrinas, renum, aut veſicæ affectum ſignificat, teſte Hippocrate in aphoriſmis: ſic inteſtinorum affectiones, fæces, & quæ per aluum excernuntur, indicant: ſic ſanguinis floridi reiectio per os cum tuſſi, pulmonum vlceroſam diſpoſitionem declarat. Superſunt accidentia propria, ſigna ſcilicet pathognomonica, ſeu inſeparabilia morborum: pleuritidis; dolor lateris punctorius cum tuſſi & difficultate reſpirationis; vlceris, puris reiectio, & ita de cæteris.

At verò præter generalia hæc ſigna in partibus affectis multa ſunt obſeruanda. Primò an vniuerſum corpus laboret, & patiatur, vt accidit in febre, per conſenſum tamen, cùm cor præcipua ſit pars affecta. Secundò an vna, vel plures partes ſint affectæ; Tertiò an primariò vel per conſenſum laborent; Quartò an ſint nobiles, vel ancillantes: Denique, an leuiori, vel ſtabili, & contumaci morbo affectæ ſint: atque hæc ſunt quæ in vniuerſali, & ſpeciali partium affectarum cognitione obſeruatione digna videntur: iam de ſymptomatum diagnoſi agendum.

De ſymptomatum cognitione.

CAPVT XIII.

SYMPTOMATVM cognitio, & conſideratio in praxi Medica admodum eſt neceſſaria multis de cauſis; Primò, quia ſæpiſſimè & fere ſemper potiùs de illis, quàm de morbis ipſis conqueruntur laborantes, vt febricitantes de ſiti, de vigiliis: arthritici de dolore, & ita de cæteris; Secundò, quia A faciunt ad diagnoſim morborum, cùm habeant rationem ſignorum, vt in pleuritide dolor lateris cum tuſſi, & difficultate reſpirationis. Tertiò, quia ſæpiſſimè legitimam & ordinariam curandi rationem ſubuertunt: ideóque frequenter de ſymptomatum mitigatione conſultationes inſtituuntur, vt in dolore, hæmorrhagia, B & delirio, conuulſione, & ſimilibus manifeſtum eſt. Addamus frequenter ſymptomata cauſarum, & morborum rationem habere, dum ſcilicet noua pariunt accidentia; vt verbi gratia, dum grauior dolor, febrem, vigilias, & fluxiones excitat; quare natura ſymptomatum diligenter inquirenda, & examinanda, atque in primis ſupponendum qualia ſint; C Secundò ad quos morbos referenda, & ſi cauſarum rationem habeant, vel morborum in noua malorum generatione, quomodo illud accidat, demonſtrandum. Vt autem cognoſcamus qualia ſint ſymptomata de quibus eſt quæſtio, eorundem genera, ac differentias percurrere, ac perluſtrare oportet, neque tamen propterea D in vnaquaque ſingulari conſultatione ita diuagandum, quia hoc inutile & tædioſum foret, ſed tantùm hoc loco ratione doctrinæ vniuerſalis: ſufficiet ſiquidem in quocumque conſultationis caſu nota ſymptomata dignoſcere, & ad morbos à quibus primariò vel ſecundariò dependent, referre.

Obſeruandum itaque ex Galeno E & Medicorum doctrina, tria eſſe ſumma ſymptomatum genera, actionem ſcilicet læſam, qualitatem mutatam, & vitium excrementorum. Rurſum ſi ſit quæſtio de actione læſa, eaque vel naturali, vel vitali, vel animali, vel mixta, inquirendum an ſit imminuta, vel deprauata, vel abolita. Actio imminuta dicitur, vel quia vix

vix fit, vel quia debilior eſt, vel quia tarda, aut confuſa vel intermittens apparet ob imbecillitatem. Deprauata, corrupta, & vitioſa fit, ſiue fuerit inæqualis, ſiue inordinata, ſiue intercepta, aut alio quouis modo vitiata, abolita verò functio dupliciter conſideranda; Primò, quatenus eſt penitus extincta ſine ſpe regreſſus, atque hoc nunquam reſtitui poteſt. Secundò quatenus abdita quidem ſenſibus apparet, ſed quæ tamen non amiſit potentiam redeundi ad naturalem ſtatum.

Secundum genus ſymptomatum ea complectitur quæ reſpiciunt qualitatem mutatam, & præſertim ea quæ ad viſum pertinẽt, vt ſunt vitiati colores, quales apparent in ictero flauo & nigro, aliiſque cutaneis affectibus: alia tamen eſſe, quæ ad guſtum, tactum, odoratum, & auditum referri poſſunt, agnoſcendum eſt, atque in iſtis omnibus obſeruare poſſumus ſpeciem mali, & modum generationis, tempus, & partes affectas.

Supereſt vitium excretionis: In excretionibus autem primò excrementa; Secundò excretionis modum conſiderare debemus, & in excrementis ſiue vtilia, & naturalia, ſiue ſint inutilia, & contra naturam, ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, mixtionem, vel ſynceritatem: tandémque ordinem, vt ſciamus quid priùs, quid deinceps, quid ſimul exierit: in excretionis verò ratione & modo partem ſeu locum, tempus, quantitatem, qualitatem, & naturam excrementorum ſpectare oportet.

Quòd ſi de retentione, vel ſuppreſſione excrementorum agatur, ſubſtantiam etiam, quantitatem, qualitatem, tempus, locum, modum, ordinem, & formam retentionis obſeruare neceſſe eſt. Hæc omnia exemplis illuſtrare ſuperfluum eſſet; ea tamen in ſingulis caſibus, prout res ſe habebit, artificioſè accommodanda erunt: atque hæc de generali ſymptomatum cognitione ſufficiant, ad cauſas veniamus.

A B C D E

De Cauſarum morbificarum cognitione.

CAPVT XIV.

CAVSARVM morbificarum contemplatio ordine quidem generationis, vt notum eſt, & curationis etiam regularis morborum, ſymptomatum, & partium affectarum cognitionem pręcedit, cùm ſublatis cauſis morbi euaneſcant, & partes affectæ ab eorum ſæuitia liberentur; quia tamen Medici, & quæ priùs ſeſe ſenſibus obiiciunt, & de quibus ægri conqueruntur, vt ſunt morbi, & ſymptomata potiùs conſiderant, quàm alia, quæ remotiora ſunt, vt cauſæ: ideo de cauſis morbificis in conſultationibus Medicis poſterius agere ſolent; earum tamen diagnoſis ita neceſſaria, vt ignoratis cauſis curatio inſtitui non poſſit: cauſæ ſiquidem coniunctæ curatio debetur teſte Galeno, antecedenti verò præcautio, vt autem hæc doctrina illuſtrior euadat, cauſarum differentias perluſtrare neceſſe eſt, atque ſupponendum tres tantùm eſſe cauſas morbificas conſideratione dignas, formalem ſcilicet, materialem, & efficientem, cùm finalem in rebus quæ contra naturam ſunt Medici cum Philoſophis non agnoſcant. Formalis cauſa eſt natura ipſa, ſeu eſſentia morborum, quæ varia & multiplex pro eorum varietate: alia enim eſt forma intemperaturæ, alia prauæ conformationis, alia verò ſolutionis continui.

Mate

Materialis duplex eſt, ſubiectiua, ſeu in qua, pars ſcilicet affecta, ſiue externa ſit, ſiue interna; & ex qua morbi generantur, vt ſunt humores naturales & non naturales, flatus, vapores, ſpiritus, vermes, calculi, & ſimilia. Supereſt cauſa efficiens; eáque vel externa, vel interna; mediata vel immediata, proxima vel remota: cauſa immediata, & proxima dicitur cōtinens, ſeu coniuncta, vt remota, & mediata antecedens: aliquando tamen externæ, ſine vllius cauſæ antecedentis, aut coniunctæ concurſu, immediatè agunt, vt patet in vulneribus. Præterea in cauſarum inquiſitione conſiderare opportet, an per ſe, vel per accidens agant. Secundò an primariò, vel per conſenſum. Tertiò an vt principales & propriæ, an vt communes & adiuuantes. Quartò an actu, vel potentia tales ſint, vel alio modo efficiant ea quorum cauſæ eſſe creduntur. Denique obſeruandum in eiuſmodi inueſtigatione, ab immediatis cauſis progrediendum ad remotiſſimas, atque laborandum vt omnes intermediæ enumerentur, túmque ex vniuerſa cauſarum multitudine reiicere oportet quæ ad rem non faciunt, & eas tantùm annotare, quæ ad cognitionem, ad prognoſim, & ad curationem neceſſariæ videntur. Atque hæc de cauſarum diagnoſi breuiter ſufficiant; nunc priuſquam vlterius progrediamur, ſeſe offert examinanda difficultas, an ſcilicet priùs de prognoſi, quàm de indicationibus curatiuis agendū ſit; qui præferendas eſſe indicationes volunt, Galenum videntur habere fautorem, dum libro de artis conſtitutione cap. 17. priùs hauriendas eſſe indicationes, deinde perpendendum an illis ſatisfacere poſſimus, néene, oſtendit. Doctiſſimus Capiuaccius cap. 2. libelli de conſultandi ratione, huius authoritatis pondere preſſus in vno tantùm caſu licere de prognoſtico prius loqui, quàm de indicationibus, exiſtimat; quando ſcilicet in propinquo mors eſt: nos tamen in vniuerſum poſt morborum, ſymptomatum, partium affectarum, & cauſarum cognitionem, ſiue morbi ſalutares ſint, ſiue lethales, prius agendum eſſe de prognoſi, quàm de indicationibus curatiuis concludimus, præſertim cùm ad therapiam quæ iudicium ſubſequitur, pertineant. Neque obſtat Galeni authoritas: licèt enim vera ſit ratione indicationum in particulari, non tamen vniuerſaliter ratione iudicij & Curationis, cùm nihil de propoſita quæſtione concludat. Certum ſiquidem eſt in conſultationibus benè ordinatis Medicos propoſitum à nobis ordinem obſeruare.

De Prognoſi Medica.

CAPVT XV.

IN legitima conſultandi ratione diagnoſim prognoſis conſequitur: ſolent ſiquidem Medici conſultantes de naturali, & morboſa laborantium diſpoſitione diſſerere, priuſquam iudicium ferant de morborum euentu, & antequam idonea, & opportuna remedia proponant. Prouidentia & præſagiis vti optimum eſt, inquit Hippocrates: quia inde, teſte Galeno, multa emergunt commoda. Primò Medici magnam de ſeipſis fidem atque opinionem conciliant. Secundò artis authoritatem & remediorum dignitatem conſeruant, quinimò admirationem in animis laborantium, & adſtantium excitant, dum è ſignorum miniſterio imminentes morborum tempeſtates prouideri, ac veluti è ſpecula futu-

rum exitum ſalutarem, vel funeſtum per criſes præſagiri non ſine ſtupore vident: accidit vt liberè ſe audeant concredere Medicis ob impreſſam confidentiam. Tertiò facit prognoſis ad curationis facilitatem: præ-noſcendo futuras affectiones, curationem optimè molieris, inquit Hippocrates: quia indicant ſigna prognoſtica quid ſit agendum, an naturæ negotium ſit committendum, an tentanda artis præſidia, an aliquid moliendum in rebus deſperatis; Quartò Medici præuidentes ſymptomatum tempeſtates, quæ criſes præcedunt, eaſdem coërcere poſſunt, vel ſaltem non pertimeſcere: dum enim inſtant criſes, noctes graues præcedunt, ægri in vitæ diſcrimen deducuntur ob morbi & naturæ conflictum, túncque aſtantes turbantur, Medici verò lætantur, dummodo ſigna ſalutaria præcedant, eadémque conſtanter perſeuerent.

Denique prædictionis opera Medici ſeipſos à calumnia liberare ſolent: ſi enim periculum, aut exitium non prædixerint, omnes mortem ipſorum ignorantiæ, aut neligentiæ adſcribunt, ægroſque Medicorum culpa interiiſſe credunt. Perperam igitur Methodici præſagia nullum ad vſum Medicum conferre iuuamentum exiſtimabant, cùm artis Medicæ diuinitas, Medicorum authoritas, & laborantium, atque adſtantium confidentia, & ſpes, totiuſque curationis ratio à prognoſi dependeat. Summus ille naturæ dictator Hippocr. qui primus prædicendi artem aperuit, eámque in aphoriſmis, coacis, & prognoſticis expoſuit, atque in epidemicis hiſtoriis illuſtrauit, illius gratia & opera non ſolùm diuinus appellatus fuit: ſed etiam in Deorum numerum relatus. Galenus poſt Hippocratem in

A prognoſi Medica excelluit, quinimò ſe nunquam in iudiciis ferendis deceptum fuiſſe gloriatur. Theologi dum Aſtrologiæ abuſus, aliaſque diuinationes, vt vanas & illicitas damnant, prænotionem medicam, tanquam certam, & licitam, vtpote à ſignis, cauſíſque naturalibus dependentem, laudant, & probant.
B Neque tamen nos Medicos futuros morborũ euentus per ſe & in ſeipſis præuidere poſſe agnoſcimus, cũ ſolus Deus futura, & prætetita, vt præſentia in ſeipſis contempletur: ſed tantùm in diſpoſitione cauſarum, ídque aliquando neceſſariò, ſecundum rationem cauſæ actiuæ, quæ non impeditur à ſuo effectu, aliàs contingenter vt in pluribus ob varium cau-
C ſarum externarum & internarũ concurſum: ideóque ſupponendum eſt, prognoſim medicam aliquando certam eſſe, & neceſſariam, quando ſcilicet à ſignis præcedentibus, certis & conſtanter perſeuerantibus criſes demonſtrantur, cunctáque rectè adminiſtrantur ex parte laborantium, inſeruientium, & rerum externarum,
D Medicíque tales ſunt, quales eſſe debent, hoc eſt doctrina, & vſu commendabiles: neque enim hìc impoſtores audiendi, qui temeritate quadam fortunam experiuntur, aut aſtutia circumſtantibus imponere conantur: aliàs incertam, & contingentem, vt in pluribus, dum ſcilicet à cauſis externis & internis Medicorum præſagia interturbantur, criſéſ-
E que retardantur; vèl culpa laborantium & adſtantium, vel errore rerum externarum, vel remediorum etiam vitio. His de cauſis Hippocrates aph. 19. lib. 2. acutorum, non omninò certas eſſe ſalutis & mortis prædictiones pronunciauit, quia ſuperant ſæpiſſimè monſtra morborum omnem præſagiendi artem, inquit Auerroës, mul

multíque ad ſalutem iudicati teſte experientia, contra Medicorũ ſpem moriuntur; alij verò ad mortem damnati, & quaſi mortui reſurgunt, atque conualeſcunt. Quare non ſunt præcipitanda iudicia critica, prognoſticáqne ſuſpendenda, vel dubia proferenda; niſi tamen ita certa ſigna ſalutaria appareant, vt nulla periculi ſuſpicio ſuperſit.

Sed iam veniamus ad præſagiendi modum & aperiamus fontes, ex quibus ſigna prognoſtica ſalutis, & mortis depromuntur.

De ſignis prognoſticis ſalutis, & mortis.

CAPVT XVI.

LICET artis Medicæ prouidẽtia vniuerſaliter circa præſentia, prȩterita, & futura verſetur, teſte Hippocrate ſtatim initio prognoſticorum; propriè tamen prædicendi ratio futura in diſpoſitione cauſarum contemplatur, & quid de ſalute vel interitu laborantium ſperandum ſit, demonſtrat. Totum autem hoc præſagiendi myſterium à comparatione Naturæ cum morbo toto morborum decurſu; ſed potiſſimum circa ſtatum dependet: ſumma totius præſagitionis, inquit Hipp. 2. prognoſt. in morituris vel conualituris eſt, quando vis morbi cum ægri facultate confertur. Sunt ſiquidem morbus & natura hoſtes ſeſe inuicem oppugnantes; ille ſanitatem & vitam deſtruere conatur, hæc verò ſeſe pro viribus tuetur ac defendit, atque artis Medicæ ſubſidio roborata & ſubleuata morbum euincere contendit, ita vt poſt concitatam illam ſæuitiem internam finis pugnæ ſit incolumitas vel pernicies laborantis, vbi regnat Naturæ virtus, benè ſperandum de illius victoria; at ſi deuicta & triumphata appareat, mors eſt in procinctu. Medicus verò morbo & natura colluctantibus vtriuſque motus, contentiones, & inſultus diligenter obſeruat, animúmque intendit, vt cognoſcat vires aut fortiores, aut debiliores alterutrius, dúmque præfinitum conflictus tempus inſtat, quod accidit circa ſtatum in acutis ex virium præualentia, iudicat quodnam præſagium de ſalute, vel de morte laborantium ſit pronunciandum. Supponendum igitur exactam virium, cùm morbi tum naturæ notitiam eſſe in praxi medica fundamentum prædictionis: quod cùm ita ſe habeat ſecundum Hippocratis & Galeni doctrinam, nunc confugiendum eſt ad ſigna particularia quæ Naturæ primùm, deinde quæ morbi vires & facultates demonſtrent.

Quare vt præſagiendi rationem explicemus, & fontes ſignorum aperiamus, agnoſcendum eſt in primis, ſigna, quæ Naturæ validas, vel imbecilliores vires indicare poſſunt, à tribus fontibus communiter deſumi poſſe, videlicet à facultatibus, ſeu functionibus; Secundò ab excrementis; Tertiò ab habitu, qui colorem, figuram, & molem totius corporis complectitur. Quæ verò ſigna morborum vires demonſtrant; ſunt, primò ſymptomata, quæ eorumdem idæam, magnitudinem, & mores oſtendunt; deinde cauſarum morbificarum conſideratio. Tertiò partium affectarum reſpectus, & præterea à iuuantibus & lædentibus, à tempore, regione aliiſque circumſtantiis ſigna prognoſtica depromuntur.

Noſtrum iam eſt propoſitam doctrinam aphoriſmis, & hiſtoriis ſeriatim illuſtrare.

De explorandis & cognoſcendis naturæ viribus.

CAPVT XVII.

PRIVSQVAM ſigna quæ naturæ validas vires eſſe, vel debiles, vel proſtratas demonſtrant, proponamus, & qua ratione à facultatibus, ſeu functionibus, ab excrementis, & ab habitu corporis depromenda ſunt, explicemus, duo ſeſe offerunt breuiter definienda; vnum eſt, quid per naturam audiendum ſit, alterum in quibus conſiſtant vires.

Quod ad naturæ intelligentiam ſpectat, latet ſanè teſte ipſo Galeno illius eſſentia: licet enim ſit principium quoddam internum formale & efficiens, à cuius opera & induſtria generatio, & conſeruatio humana dependet: tamen reuera ignorant Medici, quid & qualis ſit, illiuſque curam & prouidentiam tantùm mirari coguntur. Animam non eſſe omnes agnoſcunt: ſed tantùm animæ ancillam; cùm tamen Natura corporibus humanis ſine voluntario animæ imperio functionibus omnibus naturalibus per ſe præſideat, perenneſque cordis, arteriarum, cerebri, & inteſtinorũ motus moderetur. Multi ex Medicis, temperiem eſſe volunt, alij ſpiritum, nonnulli calorem natiuum, cùm tamen hæc omnia, vt naturæ inſtrumenta ſint agnoſcenda; quidam vim quandam Dei internam appellant, cùm in ea diuini numinis potentia elueeſcat: Natura, inquit ille, ab authore creationis per docta & erudita, perfectè doctéque operatur, artificiſque rationem habet: quinimò mentem & rationem habere in operibus ſuis agnoſcendum. Quid igitur nobis erit? concludamus cum Galeno: ſufficiat inquit, nos habere naturam, quæ peculiari quadam prouidentia corporibus humanis præſideat, morboſque ſuperuenientes oppugnet, & criſes moliatur, ſitque conſeruatrix vitæ, & ſanitatis, atque curatrix morborum.

Quod autem ad vires attinet, ſupponendum eſt, vniuerſam virium naturam conſiſtere; Primò in partium principum robore; Secundò in facultatum vigore; Tertiò in laudabili organorum temperie & conformatione; Quartò in continuo, eóque debito ſpirituum, & caloris natiui influxu. Tria ſiquidem humanæ fabricationis fundamenta, quæ ex generationis noſtræ primordiis exurgunt, cerebrum ſcilicet, cor, & hepar, tandem in vitæ, & animalitatis principia aſſurgunt, à quorum dominatu tota corporis vniuerſitas dependet, ab illis deinde ſpiritus, & facultates influunt, à cerebro ſcilicet animalis, à corde vitalis, ab hepate naturalis, quæ mutuas tradunt operas in perpetuitatem animalis; accedit viuifici illius nectaris, caloris ſcilicet natiui à corde influxus, ita vt agnoſcendum ſit totam virium rationem à partium principum robore, ab organorum diſpoſitione, & ab ſpirituum, atque caloris natiui influxu dependere, atque tres eſſe facultates, virium veluti diſpenſatrices.

His ita ſuppoſitis iam quomodo facultates & functiones naturæ vires indicare poſſint, aperiamus.

Tres eſſe facultates, totidémque functiones, omnes Medici fatentur, atque vnamquámque ſedem habere in parte principali, & organa neceſſaria ad actiones obeundas: animalis enim quæ reſidet in cerebro, illiuſque curam habet, ſpirituum animalium, neruorum, & organorum miniſterio functionum animalium principium

cipium

cipium exiſtit. Vitalis quæ in corde ſedem habet, per arterias ſpiritum vitalem, & calorem natiuum diffundit, vt partium vitam tueatur. Naturalis, quæ in hepate ſita eſt, per venas ſanguinem diſtribuit, ad eandem nutritionem, accretionem, & generationem.

A

Ruſum præter generales illas facultates, aliæ inferiores agnoſcendæ ſunt; ſic naturalis habet ſub ſe attractricem, retentricem, aſſimilatricem, & expultricem, quæ nutritioni, accretioni & generationi ſubſeruiũt. Vitalis pulſum & reſpirationem: animalis ſenſitiuã, quæ in ſenſuum actione apparet, motiuam quæ in motu voluntario, & nobilem, quæ in memoria, imaginatione, & ratiocinatione eluceſcit.

B

His ita ritè diſpoſitis iam concluſiones generales eliciendæ, & proponendæ. Prima hæc erit, ſi facultates validæ appareant in corporibus laborantium, & actiones leuiter lædantur, tam naturales, quæ in appetitu, coctione, diſtributione, & nutritione; quàm vitales, quæ in pulſu & reſpiratione, atque animales, quæ in motu, ſenſu, imaginatione, ratiocinatione, & memoria conſiſtunt, tunc naturam eſſe robuſtam, morbúmque leuiorem coniiciendum. Contrà verò ſi grauiter lædantur, víreſque fractæ & proſtratæ ſentiantur, morbum eſſe ſuperiorem, ſenſimque naturam deficere pronuntiandum.

C

D

Secunda concluſio; quo plures facultates, & functiones in vitio ſunt, tanto magis credendum eſt laborare naturam, atque res ægri peius ſe habere.

E

Tertia concluſio: quando facultates laborant, functionéſque vitiantur ob læſionem principiorum, tunc magis periclitantur ægri, quàm dum inſtrumenta tantùm afficiuntur: quia grauiores ſunt caſus principiorum, quàm organorum.

Iam ad illuſtrationem iſtius materiæ Hippocratica doctrina in ſubſidium vocanda.

Quomodo facultates, & functiones indicent naturæ vires validas, vel debiles.

Capvt XVIII.

Vt perfectæ ac inculpatæ functiones perfectę ſanitatis ſunt indicia, robúrque principiorum, & facultatum energiam, atque partium laudabilem diſpoſitionem, viriúmque vigorem oſtendunt; ſic ſanè dum læduntur, horum vel ſeorſim, vel coniunctim laborem, prauámque affectionem demonſtrant. Illud autem contingit per gradus ſecundum magis & minùs pro vario naturæ, aut morbi dominatu: non enim ſemper in eodem ſtatu permanent: ſed aliquando pari conatu, & contentione, aliàs impari certant inter ſe. Naturam morbo ſuperiorem eſſe, ac præualere facultates & functiones indicare poſſunt; Primò ex parte animalium: in quouis morbo mente conſtare, & benè ſe habere ad ea quæ offeruntur, bonum, inquit Hippocr. aphor. 33. lib. 2. & in coacis.

Secundò ex parte vitalium libera & facilis reſpiratio in omnibus morbis acutis præclarè ad ſalutem apparet, & facit, ex eodem Hippoc. primò prognoſeon: quia voto cordis reſpondet, dum temperat illius calorem; & febrilem ardorem expugnat: pulſus deinde vehemens, æqualis & conſtans, inquit Galenus libro de præſagitione & pulſibus, facultatis vitalis & cordis robur demonſtrat.

A Tertiò ex parte functionum naturalium: laudabilis appetitus,& conueniens attractio, retentio, concoctio,& diſtributio alimentorum, atque expulſio excrementorum per loca conferentia, ventriculi, hepatis, & aliarum partium, totiúſque œconomiæ naturalis ſtatum declarant. Coctiones prætereà prauorum humorum celeritatem iudicij B portendunt, & ſecuritatem indicant teſte Galeno libro de criſibus, neque vnquam perfectè ſoluuntur morbi niſi apparentibus concoctionis ſignis.

Præterea excretiones conuenientes ſemper ſalutares, quando ſcilicet humores quantitate, vel qualitate moleſti poſt concoctionem debito C tempore vacuantur, ſiue per vomitum contingant, ſiue per aluum, aut per vrinas, aut per ſudorem, aut per hæmorrhagiam perficiantur,quia facultatem expultricem robuſtam eſſe indicant, naturámque ipſam præualere cauſis morbificis,vt ſuo loco demonſtrabimus.

Contrà morbum ſuperiorem eſſe natura, facultatum etiam & functio- D num conditio oſtendit, dum ſcilicet læduntur. Contingit autem eiuſmodi læſio ex Galeni doctrina tribus modis, dum ſcilicet aut omnino pereunt, atque abolentur, aut imminuuntur,aut deprauantur. Inde varij debilitatis gradus exurgunt,cùm non eadem ratione vitientur. Extremam naturæ debilitatem ſublatæ & aboli- E tæ functiones ſignificant, quia aut facultates reſolutas,aut inſtrumenta, ſeu organa corrupta, aut partes principes exolutas oſtendunt. Eiuſmodi autem abolitio præſens, ſeu imminens perſeuerare debet, & à principiorum, ſeu facultatum vitio dependere: quæ ergo non perſeuerat,aut à culpa inſeruientium inſtrumentorum emanat, non ita eſt exitialis; vt igitur à functionum animalium abolitione exordiamur, certum eſt apoplexiam fortem & completam lethalem eſſe ex Hippocr. in aphoriſmis, ratio eſt,quia pendet à cerebri ruina, & à facultatis animalis lapſu cum priuatione ſenſus, motus,& functionum principum: ſic Hippocr.in prorheticis, phrenitides quæ in tremorem finiuntur peſſimæ,quia indicant imminentem facultatis extinctionem,& naturæ extremitatem:ſic languentium deſipientiæ cum tremore exitiales ex eodem:ſic memoriæ abolitio in febribus peſtilentibus lethalis. Ignorantia & obliuio cum rigore pernitioſa,inquit Hippocr.in epidemiis,dum ſcilicet laborantes, nec amicos, nec conſanguineos cognoſcunt.

Motricem etiam functionem contingit aliquando deficere: paralyſes quæ læſo cerebro accidunt,pernitioſæ. Sic in febribus acutis ἀφωνία, id eſt,vocis reſolutio peſſima ex Hippo. in coacis.Sic in febribus acutis conuulſiones, ſingultus, tremores cum ſudore frigido facultatis animalis ruinam præcedunt, ex Hippocr. in coacis & prorheticis; vigiliæ etiam peſſimæ ſunt, præſertim quæ perſeuerant, & cum conuulſione,aphoriſmo 19. libri 7. Somnus pariter ſymptomaticus,& lethargicus ſuſpiciendus: denique priuatio decubitus, dum laborantes delabuntur ad pedes, nec decumbere poſſunt,facultatis exolutionem ſignificant. Supereſt functio ſenſitiua ex parte animalium, quæ ſi aboleatur, naturæ ſummam imbecillitatem indicare poteſt; Si quis non videat, neque audiat, inquit Hippocr. aphoriſmo 49. lib. 41. iam debili exiſtente corpore in propinquo mors eſt. Sic in coacis in acutis obſurdeſcere. Et primo

mo prorrheticon, ſurditas in acutis & turbulentis malum: hoc tamen audiendum, quando principium facultatum afficitur: nam dum ſurditates, & cæcitates contingunt, ob vitium inſtrumentorum non ita periculoſæ, licèt ſæpiſſimè incurabiles. Idem de aliis ſenſibus exiſtimandum. Extrema refrigerata, non amplius incaleſcere lethale, inquit Hippocrates.

Ad vitales functiones, reſpirationem ſcilicet, & pulſum, nunc veniendum. Intercepta reſpiratione in anginoſis, pleuriticis, peripneumonicis, & empyicis neceſſariò moriendum, ex Hippocr. in coacis, quia reſpiratio eſt vitæ ſocia & indiuidua, tandiúque viuimus quandiu reſpiramus. Ceſſat tamen aliquando reſpiratio, licet rarò per diem, in hyſtericis, ſubmerſis, & apoplecticis citra mortem, dum natura ſola tranſpiratione contenta viuit, interceptio pariter, ſeu ceſſatio pulſus in febribus acutis lethalis ſi reſolutionem caloris & ſpirituum ſubſequatur.

Superſunt functiones naturales, quæ ſi omninò corruant & collabantur, cita diſceſſio pronuncianda, cùm vita à nutritione dependeat, in primis ratione appetitus: auerſio ab alimento in morbis diuturnis naturæ languorem ſignificat & quibus in morbis acutis ſublatum eſt potus & ciborum deſiderium ex Hippocr. 3. epidemiorum in Hermocratis hiſtoria, moriuntur. Sic in lienteria & dyſenteria cibi faſtidium cum febre malum, inquit Hippocr. in aphoriſmis, quia indicat facultatis exolutionem. Sic dum ceſſat attractio in partibus fit ἀτροφία. Sic dum extinguitur ſanguificatio in hepatitide mors ſubſequitur ex Hippocr. in coacis. Atque hæc generaliter de abolitione functionum ad naturæ vires proſtratas & euictas dignoſcendas, ſufficiant.

Quando verò functiones aut imminuuntur, aut deprauantur tantùm, naturæ & virium etiam debilitatem indicare poſſunt: ſed quia ſigna quæ ex ſymptomatum & morborum vigore deſumuntur, idem præſtant, ſuperſedendum, & quomodo excrementa naturæ vires validas, vel debiles indicare poſſint, explicandum.

Quomodo excrementa indicent naturæ vires validas, vel debiles.

CAPVT XIX.

EXCREMENTA corporis poſt functiones plurimùm poſſunt ad explorandas, & dignoſcēdas naturæ vires toto morborum decurſu. Supponendum autem excrementorum alia eſſe vniuerſalia, alia particularia. Vniuerſalia quatuor ſunt, ſudores, vrinæ, fæces, & vomitiones. In ſudoribus multa ſpectanda ſunt, vt ſalutaria ſint, naturæque robur demonſtrent, quantitas ſcilicet, qualitas, excernendi modus, tempus, locus, & febris ſolutio ſeu leuatio. Quod ad quantitatem ſpectat, laudabilis ſudor debet eſſe multus, & copioſus; talis ſiquidem naturam validam eſſe indicat: damnat ſemper Hippocr. ſudatiunculas, quia naturæ deſiderio nunquam reſpondent, omnéſque ſymptomaticæ, & peſſimæ ſint, ſiue in toto corpore, ſiue in certis partibus; verbi gratia, in collo & facie appareant, quia aut ſummam naturæ fatiſcentis exolutionem arguunt, aut multos & malignos humores naturæ dominatu regi non poſſe ſignificant, ſudores miliares, ac tantùm circa collum peſtiferi, inquit Hippocr. in coacis, & ibidem, quando ſudatiuncula

& ri

& rigor mutuò ſeſe excipiunt, in anguſto ſpes eſt. Atque paulò pòſt, qui ex rigore perfrigidi exiguo ſudore madent, vt ſe collegerint moriuntur. Ergo vt ſudor ſit ſalutaris, debet eſſe copioſus, cùm nihil paucum ſit criticum: madores ſiquidem cum anxietate in acutis morbis, mortem: in mitioribus verò diuturnitatem præſagiunt.

Secundò in ſudoribus qualitas obſeruanda, in calore, frigore, & odore: ſudor ſalutaris toto fluens corpore, non ſolùm multus erumpere debet, ſed calidus; vt conſtat ex hiſtoria Nicodemi, Lariſſæ virginis, & mulieris moroſæ apud Hippocr. 3. Epidem. frigidi & gelidi ſudores exitiales, quia enaſcuntur exoluta partium virtute, & emortuo calore natiuo: tales apparuerunt apud Hippocr. 3. Epidemiorum in Philiſco, Pithione, aliiſque, in quibus moribundis ſudores frigidi ex toto corpore profluxerunt. In febribus acutis, ait idem Hippocr. in prognoſticis: Frigidi ſudores ſemper mortem, in mitioribus autem longitudinem præſagiunt, quando ſcilicet crudi, & frigidi humores prędominantes longo temporis tractu à natura tandem euincuntur. Fœtidi etiam ſudores inſignem materiæ morbificæ putredinem, atque malitiam oſtendunt: ſalutares tamen eſſe poſſunt, dummodò naturæ vi promoueantur.

Tertiò excernendi modus conſiderandus: qui ſudor confertim funditur, naturæ humorē noxium amandantis virtutem indicat: ideóque talis ſudor, aut morbum ſoluit, aut ſaltem facit, vt æger alacrius morbum ferat. Qui ſenſim & paulatim fit, vitioſus, & aliquando peſſimus: quia ſubſequitur exolutionem partium ſolidarum, dum non poſſunt aſſimilare ſuccum alibilem, vnde accidit, vt exſudet, & vaneſcat roris, aut granorum milij inſtar. Obſeruandum tamen, quod in omni reſolutione ſudores nocent confertim prorupti, & qui ſenſim exudant, conferunt, non quidem effœta viuacitate partium ſolidarum; ſed à robore naturæ; & ideo Hippocr. in coacis. In apoplecticis, inquit, à ſpiritus anguſtia ſudor promptus mortem ſubeſſe oſtendit.

Quartò requiritur debitum excretionis tempus, vt ſcilicet diebus criticis ſudores appareant, poſt ſigna coctionis, teſte Hippocr. aphor. 26. lib. 4. Qui verò non ita fiunt, laborem, morbi longitudinem, & recidiuam ſignificant. Sudor ille optimus, inquit Hippocr. in coacis, qui die critico febrem exoluit, vtilis autem qui leuat. Eiuſmodi autem ſudores criticos, vrinæ ſuppreſſio & rigor præcedere ſolent: optimi ſudores, inquit Hippocr. rigores conſequuntur, quod hiſtoriis illuſtrat in Epidemiis. Accidit autem rigor teſte Galeno, dum tenues & acuti humores à natura è venis detruſi diſcurrunt per partes carnoſas, & membranoſas ſenſiles, eaſdémque vellicant: tunc enim intenditur calor febrilis, eoſdémque humores extenuat, ac in copioſum ſudorem ſoluit.

Quintò conſiderat Hippocr. locum ſudoris: ſi enim à toto corpore erumpat ſudor, ſalutaris: ſin autem caput tantùm, ceruix, & claiuculæ roris inſtar exudent, infauſtus, quia eſt potius indicium langoris, quàm vigoris. Sudores optimi, inquit Hippocr. in prognoſticis qui die critico contingunt, copioſi, calidi, & per vniuerſum corpus, peſſimi frigidi, miliares, & qui tantùm circa caput, faciem, & collum exudant.

In vrinis verò duo ſunt obſeruanda, liquor, & contenta in liquore

tria,

tria, ſubſtantia, quantitas, & qualitas: in contentis hypoſtaſis quæ in fundo reſidet, nubecula, quæ ſublimis in ſuperficie,& enæorema,quod in medio ſuſpenſum percipitur.

Subſtantia vrinæ debet eſſe mediocris in ſua conſiſtentia, tenuis ſiquidem, aut craſſior ſemper in malis habenda; vrinæ tenues criticum nihil aut vtile præ ſe ferunt, ſempérque cruditatem arguunt, 3. Epidem. quia tenuitas vrinarum eſt infra naturam, dum languet effœta in officio coctionis: vrinæ tenues in febribus acutis malæ, inquit Hippocr. in coacis,vacuitate ſcilicet pepaſmi. Vrinæ etiam craſſiores, dum grumoſæ ſunt ex affluentia crudorum humorum, aut turbatæ, nec ſubſidentes, quales iumentorum, ſemper vitioſæ.

Quantitas vrinarum debet eſſe moderata, & potui reſpondere: ſi enim copioſior ſit, aut crudorum humorum copiam, aut præcalidam renum intemperiem, aut eorundem exolutionem, vt in diabete, indicat; niſi tamen inſignis vrinarum reiectio per viam criſeos promoueatur, aut ab alia cauſa manifeſta dependeat.

Qualitas in colore & odore conſiſtit: Colores vrinarum varij eſſe poſſunt, communiter tamen vrina debet eſſe ſubflaua, aut citrina: extremi autem colores, albus ſcilicet,& niger obſeruatione digni ſunt; vrinæ albæ prauæ, inquit Hippocr. quia extremam cruditatem denotant, in pueris tamen mortiferæ ex eodem in coacis,cùm ſint contra eorum naturam: præcellunt ſiquidem aliis in coquendi facultate; aliquando etiam phrenitidé prænuntiant vrinæ aquoſæ in febribus acutis, raptu ſcilicet, & tranſlatione bilioſi humoris ad cerebrum,ex eodem in prognoſticis: nonnunquam etiam contingunt à liquefactione pituitæ in cerebro, dum incaleſcit caput, teſte Hipp. in Epid.

Nigræ verò vrinæ ſi tales ſint generatione, perpetuò lethales, ex eodem in coacis & prognoſtic. quia aut maximum incendium denotant, aut extinctionem caloris natiui: vrina nigra quam facit ardor febrilis, perurendo ſerum, aut ſanguinem, omnium peſſima,inquit; dum autem vi & robore naturæ in lienoſis, quartanariis, & mulieribus ſuppreſſione menſium laborantibus tales excernuntur, ſalutares eſſe poſſunt.

De vrinarum contentis extat illud ſolenne Hippocr. oraculum in coacis,& in prognoſticis,vrina,inquit in febre, quæ hypoſtaſim habet albam, læuem, æqualem,atque conſtantem, optima,citámque illius dimiſſionem oſtendit: albedo ſiquidem materiæ bonitatem pepaſmi capacem denuntiat,vnáque virtutem mitificandi per aſſimilationem partium ſolidarum. Læuitas ſeu politura & æqualitas caloris natiui vim & dominium ſignificant; quod ſi fundum petat talis hypoſtaſis, loci quem occupat opportunitas coctionis perfectionem oſtendit cum cruditatis vacuitate, & ſpiritus flatulenti reſolutione,eo ſiquidem duce, quæ ſunt grauiora in vrinis magis, vel minùs volitant in ſuperficie vt nubecula,aut in medio vt enæorema. Conſtans autem debet eſſe eiuſmodi hypoſtaſis, cùm viciſſitudo coctionis & cruditatis parem naturæ & morbi dominatum arguat, ſitque contumacis materiæ, aut debilioris naturæ indicium. Vrinarum coctio fugax, nec perſeuerans, inquit Hippocr. inſidioſa: at quæ inoffenſo curſu apparet bellè colorata vrina cum hypoſtaſi laudabili, fidæ ſalutis certiſſimum eſt argumentum, ſignumque ſyllogiſticum benè conſtitutæ œconomiæ naturalis, naturæque vincentis, breuí-

que de morbo triumphaturæ: magnum ſiquidem eſt omen vrinarum, magnáque vis in iudiciis ferendis, tantáque fides, vt vrinis tantùm fidendum eſſe affirmauerit Galenus commentar in 6. Epidem. nulla ſalus, inquit, ſperabilis, niſi vrinarum laus cum aliis ſignis concurrat.

Ad deiectiones nunc veniendum, in quibus etiam lucet œconomiæ naturalis integritas in digerendo, coquendo, & excernendo. Quatuor autem in illis obſeruanda, ſubſtantia, quantitas, qualitas, & excernendi modus. Hippocrates noſter in coacis deiectioné laudabilem ita deſcribit: deiectio alui optima eſt, inquit, quæ mollis, coagmentata, ſubrufa, nec valdè graueolens, ipſam verò tranſmitti opportet qua conſueuit hora, at ea copia, quæ aſſumptis reſpondeat. Primò ſubſtantia debet eſſe mollis, mediáque inter duram & liquidam; quia illa durioris eſt alui, hæc humidioris. Secundò coagmentata, id eſt, ita figurata vt ſuo termino contineatur, non alieno, qualis apparet in ſtercoris vaccini coagmentatione. Tertiò ſubrufa quæ colorata ſit perfuſione, & mixtione bilis ab hepate in aluum profluentis: nam peralba deiectio in acutis praua, vacuitate ſcilicet bilioſæ tincturæ: ſic etiam nigræ deiectiones peſſimæ. Si febris initio bilis atra deorſum, aut ſurſum exeat, lethale, inquit Hippoc. in coacis: purulentæ pariter & cruentæ deiectiones pernicioſæ in hepaticis & dyſentericis. Quartò nec valdè graueolens; quia fœtor eſt indicium putredinis vlterioris, dum calor igneus corrumpit ea quæ aſſumuntur. Fætidæ deiectiones, inquit Hippocr. in prognoſt. peſſimæ: ſed præſertim quæ cadaueroſum fætorem ſpirant. Denique inoffenſo curſu pro ratione conſuetudinis, & ciborum aſſumptorum fieri debet excretio: ſi enim aut rarò fiat, aut frequentiùs quàm par ſit, aut omninò intercipiatur, damnoſa; quæ deiectio multum & ſæpe mouetur, vel ſæpe, & parū malefica, inquit Hipp. in coacis: ſi autem ſupprimatur omninò pernicioſa. Superſunt vomitiones, quæ vt alia communia excrementa in morborum decurſu apparere poſſunt, atque naturæ, viriúmque ſtatum demonſtrare. Laudat Hippocr. in coacis vomitum dummodò ita contingat: vomitus, inquit, multum habet vtilitatis & ſecuritatis, qui pituitam exhibet accuratè mixtam cum bile, ſi id quod vomitur, nec valdè ſit craſſum, nec multū. Ratio eſt, quia talis reiectio explet omnes numeros ſalubritatis, atque oſtēdit corporis à naturali ſtatu egreſſi redintegrationem, mobi infractionem, & cauſæ morbificæ citra moleſtiam vacuationem.

Prima conditio eorum quæ vomuntur debet eſſe conſtituta naturaliter in colore, ſubſtantia, & mixtione, vt ſcilicet bilis pituita infuſa dilutior appareat, & in ventriculum affluens fiat particeps eius humoris qui in eiuſdem capacitate regnat, pituita ſcilicet. Exquiſita autem mixtio vtriuſque humoris partes vbi miſcetur integritatem, & caloris natiui virtutem ſignificat. Damnat Hippocr. ſynceras vomitiones, quòd maleficio morborum contingant: vomitus porraceus, niger, ac liuidus peſſimus in coacis, ſi tamen accidat ſine legitima excuſatione. Sic etiam bilis vitellinæ, æruginoſæ, aut nigræ vomitio peſtifera ex eodem: citiſſimam etiam mortem denuntiat vomitus liuidus, & fœdi odoris; quia vlteriorem putredinem cum extinctione caloris natiui arguit.

Obſeruandum tamen hîc, quòd ſi vomitiones ſyncerę prauorū humorum

rum vi, & robore naturæ promoueantur, ſalutares eſſe poſſunt. Hippocratis ſiquidem prognoſtica ſuppoſita, de vomitione ſymptomatica audienda ſunt.

Secunda conditio, vt vomitus omni ex parte ſit laudabilis in ſubſtantia, & excernendi modo, vt id quod reiicitur non ſit valdè craſſum, nec multum, non craſſum, calore, aut frigore, ne labor ſit in vomendo; non multum: quia ventriculi crebra concuſſio qua ſæpè parum, aut ſæpè multum per os reiicitur, multa infert commoda, moleſtiam ſcilicet, inflammationem, & infirmitatem. Ergo vbi vomuntur qualia, & ſicut decet, talis vomitus facit ad ſanitatem, ſi ægri leuiter ferant, quia natura per vomitum, aut os reiicit cauſas morbificas.

Denique quod ad excrementa particularia, cerebri, thoracis, vteri, inteſtinorum, veſicæ, & aliarum partium ſpectat, poſſunt etiam indicare naturæ, & virium conditionem: prognoſtica tamen, quæ ab illis petuntur extant apud authores in deſcriptione, & curatione ſingulari morborum, qui partes illas moleſtant.

Iam poſt functiones, & excrementa ſeſe offert habitus corporis conſiderandus ad dignoſcendum naturæ, viriúmque ſtatum: conſiſtit autem ſecundùm Hippocr. doctrinam in figura, colore, & mole totius, tum etiam in ſitu, & collocatione, & apta cum quodam lepore conuenientia, aut contrà indecora compoſitione ſingularum partium, ſed potiſſimùm faciei, quòd & prima omnium ſeſe det in conſpectum Medici, & quòd in ea, tanquam in ſpeculo luceant naturæ languentis, morientis, aut viuificæ ſigna. Quare in facie tria erunt obſeruanda, figura ſcilicet, color, & moles.

A Figura faciei duplex, vna benè valentium, & potiſſimùm ſui ipſius ſimilis, hanc laudat Hippocr. quæ naturaliter conſtituta eſt. Facies, inquit, aſpectabilis, & tractabilis ſecundæ valetudinis opinionem facit; altera diſſimilis, diuerſimodè tamen, & quaſi per gradus: quæ enim eſt omninò mutata cum perſeuerantia ob

B exhauſtum humidi primigenij, & viuifici nectaris, ſpiritus ſcilicet, ſanguinis, & caloris vitalis defraudationem, omninò mortifera; faciem cadaueroſam appellat Hippocr. 1. pallidam, & collapſam, atque omninò à ſeipſa in figura, colore, & mole immutatam, vulgus faciem Hippocraticam appellat; id eſt, ab Hippocrate in coacis, & prognoſticis deſcri-

C ptam: in tali facie oculi primùm concaui apparent, id eſt hebeſcentes, immobiles, & abditi, ſpiritus ſcilicet animalis paupertate, & conſumptione humorum, tunicarum, & muſculorum.

Secundò nares acutæ, ab exhauſto quippe muſculorum qui narium pinnas intrò adducunt. Tertiò collapſa tempora ob temporalium muſculo-

D rum exſiccationem. Quartò aures frigidæ, & quaſi reuulſæ ob caloris natiui retractionem. Quintò cutis dura ob maciem. Denique color pallidus, liuidus, aut niger ob imminentem interitum: alias non omninò mutata apparet facies; ſed deprauata, tuncque obſeruandum, an talis mutatio pendeat à vigiliis, ab inedia,

E à diarrhœa, aut ab aliquo animi pathemate, quia hæc minus periculoſa; an verò à morbi feritate, & cauſæ mutantis, ac corrumpentis perennitate: hæc enim terrifica, qualis apparet in morbis acutis, quorum acerrima commotio, & citam, & ſtabilem faciei mutationem affert: In acuta febre, inquit Hippocr. aphor. 49.

Sect. 4. ſi oculus, aut nares, aut ſupercilium, aut labrum, peruertantur, lethale.

Tertiò in facie color inſpiciendus, potiſſimùm ruber, liuidus, aut niger: Ruber aut naturalis eſt, ſtabilis, nec refluus cum decore, & venuſtate, iſque laudabilis; vel non naturalis, qualis apparet ad futuram hæmorrhagiam criticam, vel omninò contrà naturam, atque talis faciem vultuoſam, & aſpectu terribilem facit, quam peſtiferam, & calamitoſam pronuntiat Hippocrat. in coacis, eò quòd imminentem phrenitidem arguat, aut conuulſionem ob incendium cerebri, vt idem Hipp. illuſtrat: in Epidemiis hiſtoria mulieris illius, quæ crebram viciſſitudinem conuulſionis & dementiæ patiebatur. Color liuidus faciei perpetuò peſſimus in prognoſticis: ſic oculorum venæ liuentes in coacis peſſimæ, & alibi; quæ liuent in febribus præcipitem mortem denuntiant; niger quoque color funeſtus: quia extinctionem caloris natiui indicat.

Denique moles faciei in craſſitie, & tenuitate ſpectanda: febricitantium, inquit Hippocr. aphor. 29. Sect. 2. non omninò manere corpus, & nihil minui, vel etiam pluſquam ratio poſtulat, contabeſcere, malum: illud enim longitudinem morbi, hoc maximam imbecillitatem denotat: ſic in coacis: Facies, inquit, ex tumeſcente reſidens, ſalutaris, humoris ſcilicet ipſius vnde tumeſcebat excluſione, dummodo perſiſtat in ſtatu, in quo erat priuſquam ægrotaret. Sic ſecundo Epidemiorum. Si detinente febre facies die critico extenuetur, ſanationem promittit.

Atque hæc de functionibus, excrementis, & habitu corporis ſufficiant: iam ad alia, quæ naturæ, & virium ſtatum ex parte morborum, cauſarum, & ſymptomatum indicare poſſunt, veniendum eſt.

De dignoſcendis morborum viribus.

Capvt XX.

CVm prædicendi ratio in conſultationibus Medicis à naturæ, & morbi vniuſcuiuſque ſtatu, viribuſque dependeat, propoſitáque fuerint ſigna prognoſtica generalia, quæ naturæ vires in morborum decurſu demonſtrant, iam poſtulat ordinis & doctrinæ ratio, vt ad alia tranſeamus, quæ morborum conditionem indicare poſſint: hoc autem præſtabunt; Primò ſymptomata, cùm ſint veluti ſatellites morborum naturam noſtrã oppugnantes, variáſque corporis partes infeſtantes, tam propria & pathognomonica, quæ ideam ſeu ſpeciem eorundem, quàm ſuperuenientia, quæ mores ſignificant. Secundò cauſarum morbificarum, tam externarum, quàm internarum ratio, aliáque.

Symptomata in primis propria, & inſeparabilia, prout; Primò remiſſiora, vel vehementiora morborum magnitudinem, vel debilitatem arguunt; ſic in pleuritide prout ſe habent dolor lateris, difficultas reſpirationis, tuſſis, & febris, quæ ſunt propria ſymptomata, morbi illius vires aut ſuprà, aut infrà naturam eſſe oſtendunt: ſi enim pleuritici liberè ſpirent, faciléque dolorem ferant, ac tuſſim ſine moleſtia, febriſque non admodum vrgeat, leuem eſſe pleuritidem affirmamus: contrà ſi de dolore punctorio implacabili, & perſeuerante conquerantur, cum

inſigni ſpirandi difficultate, febriſque ardentiſſima appareat cum tuſſi importuna, eáque ſicca, pulſu duro, & ſerratili, tunc grauiter laborare, & cum periculo pronuntiamus: qui enim morbi cum grauiſſimis ſymptomatis ſine intermiſſione ſua percurrunt tempora, pernicioſi & funeſti iudicandi ſunt.

Alia verò ſymptomata, quæ præter propria morbis accidere poſſunt, & quæ ſuperuenientia appellantur, aliquando ſalutaria ſunt, alias lethalia, ſecundum varium reſpectum. Salutaria ſunt per accidens, quæ anteriorum morborum cauſas, vel abſumunt, vel reſoluunt: ſic conuulſioni febrem ſuperuenire bonum, inquit Hippocrates in aphor. Sic anginoſis tumor colli ſuperueniens, ſalutaris, & ita de cæteris; aliàs verò lethalia, dum ſcilicet contingunt per propagationem materiæ ſuperſtite priore foco, aut alio modo contra naturam: ſic peripneumonia ſuperueniens pleuritidi lethalis ex Hippocr. in coacis, ſic ex eodem in pleuritide & peripneumonia laborantibus ſputum fœtidum funeſtum. Sic in acutis febribus cõuulſio, aut phrenitis ſuperueniens peſtiferum ex Hippocr. in prognoſticis.

Porrò propoſita ſymptomata, tam propria, quàm aduentitia, quò pauciora & remiſſiora minus periculum, quò plura & grauiora maius portendunt, præcipua autem quæ morbos conſequuntur, eorúmque vires ſupra naturam eſſe ſignificant, ſunt phrenitis, lethargus, conuulſio, tremor, reſolutio, vertigo, caligo oculorum, lachrymæ inuoluntariæ, ſurditas, dolor acutus partium internarum, non ſitire, aut dolere in cauſa manifeſta, palpitationes cordis, anxietates, ſingultus, ſitis inextinguibilis, linguę nigrities, aut liuiditas, horror alimentorum, pulſus inæqualitas, intermiſſio, defectus, reſpiratio frigida, fœtida, intermittens, frigiditas extremorum, & excretiones ſymptomaticæ, ventriculi, alui, veſicæ, & totius corporis, atque vitióſæ in ſubſtantia, quantitate, qualitate, & excernendi modo, & ſimilia quæ poſt morbos conſpecta, eorundem potentiam ſupra naturam eſſe oſtendunt, & quorum indicia paſſim extant apud Hippocr. in aphoriſmis, prognoſticis, coacis, & in libris Epidemiorum.

Deinde cauſarum externarum & internarum conſideratio facit ad explorandam morborum naturam, ad dignoſcendas eorundem vires; verbi gratia aëris, regionis, tempeſtatum anni, regiminis, pathematum animi, veneris, ſuppreſſarum vacuationum, ætatis, habitus, temperamenti, & humorum redundantium in corpore, à quibus ſi ſe habeant omninò contra naturam, grauiſſimi morbi excitari conſueuerunt. Primùm quid poſſit aër omnes agnoſcunt, dum ſecundum ſubſtantiam, aut qualitatem immutatur: ſi enim calidior, humidiórque quàm par ſit, euadat, atque inficiatur, peſtiferos morbos epidemicos parit, imò ipſam peſtilentiam teſte Hippocrate 3. Epidem. & Galeno cap. 4. libri primi de temperamentis: ad vitam ſiquidem aëris temperatiſſimi, & puriſſimi reſpiratio eſt neceſſaria, & qualis circumfuſus aër, inquit Hippocr. tales ſpiritus, & humores mortalium.

Secundò regiones pro ratione ſitus, & aëris cauſæ eſſe ſolent quàm plurimorum morborum; Tertiò anni tempeſtates ſi inconſtantes ſint morbos inconſtantes & ſiniſtri iudicij pariunt, aphor. 8. lib. 3. & ſi non ſeruent proprium temperamentum, quàmplures morbos, eoſque perni-

tioſos procreant 3. aphor.teſte Hippocr. Sic æſtas calidiſſima, & ſicciſſima, cùm ſit acerrimæ bilis procreatrix, inflammationes, febréſque ardentes excitat. Quartò victus ratio ſi praua fuerit, plurimùm poteſt: qui enim crapulis, & ebrietatibus indulgent, putredines, & ſuffocationes patiuntur ex Galeno libro de cauſis morborum. Alimenta etiam praui ſucci acutiſſimos morbos inferunt, quinimò nimia inædia conuulſionem, ſyncopen, & hecticam afferre ſolet ex Galeno c.7.lib.8.methodi, & 5. de locis affectis. Quintò animi pahemata, vt gaudium, ira, timor, & metus varios morbos teſte experientia comitari ſolent; tum & veneris intemperantia, atque etiam abſtinentia, vt & ſuppreſſio ſolitarum vacuationum, menſtruorum, ſcilicet, hæmorrhoidum, vrinæ, ſudoris, fæcum. Sextò ætas vnaquæque ſua habet incommoda, vt demonſtrat Hippocr. 3. aphoriſmor. & habitus etiam: ſic qui natura admodum craſſi ſunt, citius intereunt, quàm qui graciles aphor. 44. lib. 2. ſic habitus phtiſiformis apud Hipp. in coacis, ſuſpectus. Septimò vnumquódque temperamentum ſi extra limites appareat, ſuos patitur, eóſque acutiſſimos affectus ſecundùm Hippocratem in aphor. & humores prædominantes dum peccant in ſubſtantia, quantitate, aut qualitate, quamplures morbos procreant, & quò puriores ſunt, vt ſanguis & ſemen, ſi corrumpantur, eò deteriorem nanciſcuntur conditionem.

Obſeruandum autem hîc, quòd qui morbi degeneres ſunt, magis periculoſi quàm congeneres iuxta aph. 34. libri 2. in morbis minus periclitantur, inquit Hippocr. quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit.

A Denique partium affectarum conditio facit ad morborum magnitudinem iudicandam; verbi gratia, cordis, hepatis, cerebri, & aliarum inſeruientium; atque hæc ſunt in vniuerſum quæ naturæ, & morborum ſtatum; viréſque demonſtrant. Medici conſultantis erit illis omnibus ſeriatim examinatis, & ad vniuſcuiuſque laborantis conditionem B accommodatis, ſigníſque criticis præcedentibus accuratè perſpectis, quid de propoſiti morbi euētu, & de ſalute ægrotantis pro ratione ſignorum ſentiat, liberè pronunciare, tandémque ad curationem ſeſe accingere, & remedia idonea ſecundum curatiuas indicationes proponere.

C

De Therapia Morborum.

Capvt XXI.

Postrema iam ſupereſt cõſultationis pars, quæ finem reſpicit, curationem ſcilicet morborum, & quæ terminus eſt, cui D cætera membra, diagnoſis ſcilicet, & prognoſis ſubſeruiunt: vana ſiquidem eſſet cognoſcendi, & præſagiendi ratio, ſi curatricis Medicinæ miniſterio morborum inſidiis non occurrerent Medici, eorundem inſultus non reprimerent, præuiſas tempeſtates non declinarent, atque ſanitatem & vitam morborum, mortiſque prædam, ab hoſtilibus eorum armis non E eriperẽt: illa ſiquidem eſt quę ſolatiũ affert afflictis, quæ proſtratis opem manúmque porrigit, quæ reſarciendis vacat impenſis, quæ naturam recreat, tandémque redintegrata & firmata totius corporis œconomia priſtinam ſanitatem vnicuique reſtituit. De illa morborum debellatrice nunc agendum.

Priuſquam

Priuſquam tamen in quibus conſiſtat curandi ratio aperiamus, quædam ſeſe offerunt generaliter explicanda, & definienda, quæ curationis materiam illuſtrant. Primùm obſeruatione dignum erit, conſiderare an conſultatio inſtituatur pro abſentibus, an verò pro præſentibus: ſi enim pro abſentibus, ſupponenda eſt propoſita laborantium hiſtoria, atque Galeni conſilium primo Meth. propoſitum examinandum: difficile eſt, inquit, pro abſentibus conſilium dare, tum quia ſæpiſſimè legati hiſtoriam laborantium, aut confuſam, aut defectuoſam proponũt, tum quia præſentes Medici multa obſeruant, quæ ab aliis, aut negliguntur, aut non percipiuntur, & quæ tamen maximi ſunt momenti: at in praxi Medica neceſſaria eſt vera & integra cognitio ante curationem. Quare ſi dubitationi locus relinquatur, monendi erunt abſentes Medici qui ægrotantium curam habent, vt diligenter attendant & obſeruent, an fideliter deſcripta fuerit morbi hiſtoria, ſicque cum eiuſmodi præcautione committendum illis erit negotium circa vſum remediorum.

Quòd ſi pro præſentibus conſultandum ſit, poſt examen, & conſpectum laborantium, à Medico ordinario fieri debet relatio in conſilio; Quare officium illius erit cum præfatione laborantis naturam deſcribere, morbi hiſtoriam ab ortu proponere, cauſarum, & ſymptomatum, ac partium affectarum ſeriem apponere, remedia præſcripta, & vſurpata, eorúmque fructum, & ſucceſſum enarrare, atque à circumſtantibus opem & auxilium implorare. Præſidis verò deinde erit à ſingulis ordine ſeruato ſalutare conſilium expoſcere, eóſque patienter audire, tandémque difficultates, aut contrarietates ſi quæ ſint in ſententiis definire, tandémque concludere ſecundum ſaniorem conſultantium partem.

Secundum præceptum obſeruatione dignum eſt, vt Medici conſultantes, iuxta Celſi conſilium tutò, citò & iucundè procedant: vt autem tutò procedat curatio, tria ſunt neceſſaria, primùm eſt, vt finem conſequatur Medicus: eſt enim perfectio operis; alterum eſt, vt ſaltem non lædat, ſi ad propoſitum finem peruenire non valeat, tertium vt morbus non reuertatur: multa autem ſunt quæ finem impediunt; verbi gratia, dum ingenita, atque naturalia ſunt vitia, vt patet in hæreditariis affectibus: tunc enim perfectam curationem non admittunt, vt nec alij morbi qui habitum contraxerunt; verbi gratia hectica, tertij gradus, arthritis nodoſa, elephantiaſis; ſic etiam dum in calamitoſis, deploratis, & peſtiferis morbis natura ſuccumbit, & proſtrata, deuicta, atque penitus triumphata iacet ob morborum & ſymptomatum vehementiam. Quare ſi curare non poſſit Medicus vocatus in conſilium, videátque optatum finem impediri, tunc omni arte cauere debet ne lædat: ſed laborantem ſubleuare, atque palliatiuis remediis ſolatium afferre.

Quòd ſi curare poſſit, diligenti prouidentia recidiuam impedire debet. Secundò citò curandum, prudenter tamen, & lentè feſtinandum, cauendúmque ne quid temerè, aut præcipitanter agatur: vt enim in mora, ſic in feſtinatione periculum eſt, in ſubitaneis morbis citius, in aliis tardius progrediendum, habita ſemper ratione opportunitatis & occaſionis ſecundum conditionem morborum & ſymptomatum.

Tertiò iucundè curandum, id eſt, citra dolorem, vel ſine moleſtia, ſi fieri

ri poſſit à leuioribus progrediendo ad valentiora iuxta Hippocr. conſilium aphor. vltimo lib. 7. neque natura remediorum multitudine oneranda quantum fieri poteſt: incunditas autem illa non ſolùm refertur ad gratam ſymptomatum correctionem; verbi gratia, dum dolorem mitigamus anodynis, & immodicas vigilias ſomno, ardentémque ſitim potu ſedamus; ſed etiam ad indulgentiam; verbi gratia, dum conualeſcentes inſalubria quædam alimenta appetunt: tunc enim ex Hippocr. indulgendum, & gratificandum cum moderatione tamen, & dummodo quæ deſiderantur apparenter nocere non poſſint.

Tertiò ſciendum eſt quid agendum ſit in conſultationibus, dum morbi aut incurabiles, non tamen lethales proponuntur, vt elephantiaſis, arthritis hæreditaria & nodoſa, epilepſia idiopathica confirmata; aut lethales & deſperati, aut ita leues, vt Medicorum opera officióque egere non videantur: in his ſiquidem caſibus quaſi inutilis videtur therapeutica, & conſultatrix medicina; contrà tamen vtilem, & neceſſariam eſſe exiſtimandum eſt. Dum enim morbi incurabiles ſunt, non tamen lethales confugere debent Medici conſultantes ad curam palliatiuam, cùm illius ſit ſymptomata mitigare, taliúmque morborum ferociam delinire per cauſarum imminutionem, remanente tamen radice in partibus: atque hæc laborantibus ſufficere debent, dum cura perfecta ſperabilis non eſt, cùm quæ poſſibilia tantùm à Medicis ſpectanda ſint.

At verò dum lethales ſunt morbi, vel omninò deſperati; quod accidit quando tota morbi hiſtoria cum ſymptomatum vehementia, ſignorum mortalium prauitati coniuncta

A perficitur, collapſis omnibus naturæ, artiſque præſidiis, tunc tales laborantes, vt deplorati prognoſtico relinquendi non ſunt, vt conſulit Hippocr. dum deſperatis medicinam facere vetat; hoc enim prohibet Chriſtiana charitas; ſed ad extremum vſque ſpiritum, præmiſſo tamen & prænunciato amicis, & parentibus

B funeſto prognoſtico, conſolandi, atque officiosè tractandi, præſertim cùm aliquando permulti diuina quadam interueniente gratia, quaſi reſurgente natura præter Medicorum ſpem euadant.

Quod autem ad leuiſſimos morbos ſpectat, leuiora ſubſidia erunt adminiſtranda: indulgendum ſiquidem eſt laborantium deſideriis, quia

C multi ſeſe offerunt ita meticuloſi, vt vel minimis morbis afflicti, quaſi exanimati ad Medicos confugiant. Hîc autem obſeruandum, quòd non ſolùm in leuioribus morbis: ſed etiam in magnis poſt conuenientem præparationem optimum eſt conſilium aliquando nihil conſulendo naturæ prouidentiæ committere.

D Quartum ſuppoſitum obſeruatione dignum, reſpicit conſultationum finem: ſciendum ſiquidem eſt quibus de cauſis conſultationes Medicæ inſtituantur; quare ſupponendum eſt conſultationum medicarum quatuor eſſe finales intentiones: aliquando enim præſeruationis tantùm gratia celebrantur in vale-

E tudinariis, ad præcauendas recurrentes morborum tempeſtates: ſic qui arthritidi, nephritidi, vertigini, epilepſiæ, & ſimilibus morbis obnoxij ſunt, remedia implorant, quorum miniſterio ab illorum recurſu præſeruari poſſint: aliàs conſeruationis tantùm ergo inſtituuntur, dum benè valentes perenni, & conti-

continuata ſanitatis dulcedine frui deſiderant nonnunquam conualeſcentes, ſub quibus ſenes continentur, reſtaurationem, & confirmationem ſanitatis à Medicis expoſcunt, frequenter tamen pro curatione vrgentium morborum, ſymptomatúmque correctione Medici vocantur in conſilium: atque hæc ſunt communia officia Medicorum: quicquid enim moliuntur in praxi id præſtant, vel vt præcaueant imminentes morbos, vel vt præſertim ſanitatem tueantur, vel vt vrgentibus morbis medeantur, eorúmque ſymptomata leniant, vel vt conualeſcentes ſenéſque reſtaurent. Quibus ita ſuppoſitis, iam in quibus conſiſtat curandi ratio demonſtrandum.

In quibus conſiſtat curandi ratio.

CAPVT XXII.

NON ſatis generalia Medicorum officia propoſuiſſe, niſi quomodo adimpleri poſſint à Medicis conſultantibus appareat. Supponendum itáque in primis ex Galeni doctrina libris methodi, libro de arte curatiua ad Glauconem, & tertio artis paruæ expreſſa, curationem laborantibus deberi per contraria, conſeruationem ſanis per ſimilia, præſeruationem valetudinariis per ea quæ prauorum humorum congeriem impediunt, naturámque roborant, mitigationem ſymptomatis per varia remedia ſecundum variam eorum conditionem, & reſtaurationem lapſis, ſiue conualeſcentes ſint, ſiue ſenes per victum cōuenientem.

Rurſum cùm Medici rationales in ſuis conſiliis ad propoſita officia adimplenda duplici via vtantur, ratione ſcilicet, & experientia, iam explicandum quomodo indicationum

A miniſterio ea omnia præſtare poſſint; atque hic pauliſper immorandum ob iſtius doctrinæ vtilitatem & neceſſitatem: corrueret ſiquidem omnis curatio ſine ſcopis & indicationibus, atque caligarent Medicorum oculi in remediorum inuentione, niſi inter conſultandum ſibi intentiones proponerent ad oppugnationem morborum, cùm ab illis experientiæ

B fides, & rationis certitudo dependeat. In eo autem intentiones curatiuæ, ſeu ſcopi ab indicationibus diſtinguntur, quòd ſcopi ſint intenta Medicorum, quæ curationem morborum reſpiciunt; indicationes verò oſtendant illis viam, ſeu modum perficiendi propoſitas intentiones. Quibus ita ſuppoſitis iam ſtatuendum

C eſt, therapeuticas intentiones generales ex tribus fontibus petendas eſſe, videlicet ex reipſa, ſeu ex ſubiecto patiente; Secundò ex inſtrumentis; Tertiò ex vtendi modo. Rurſum ſciendum tres illas intentiones ſubdiuidi poſſe, prima ſiquidem duo reſpicit, an ſcilicet agendum ſit, & quid ſit agendum. Secunda docet

D cum quibus inſtrumentis, qualibus, & quantis ſit agendum; Tertia verò demonſtrat vtendi modum habita ratione temporis, formæ, ordinis, & loci, ita vt variæ ſint intentiones, primariæ & ſecundariæ.

Primò an ſit agendum indicat diſpoſitio laborantis: vbi enim ſanitas afficitur, vel affici poteſt contra naturam agendum eſt, ſiue præſentes

E morbi leuiores ſint, ſiue ancipitis iudicij, ſiue deplorati: Neque hîc audiendos eſſe exiſtimamus, qui in deſperatis nihil agendum eſſe volunt: licèt enim artis præſidia inutilia videantur, non tamen infammantur, dummodo cum prognoſtico adhibeantur, idque charitatis gratia, vt antea dictum fuit. Quieſcendum ta-

men ſæpiſſimè in vſu remediorum, potiſſimùm diebus criticis ſecundùm Hippocr. placita, tunc ſiquidem nihil mouendum: ſed naturæ negotium committendum, iuuanda tamen alimentis idoneis, tum etiam aliquando remediis ſi debilior appareat, aut imperfectè moueat: ab iſta prima intentione ad ſecundam properandum, quæ quid ſit agendum, ſuadet, an ſcilicet purgandum; an ſecanda vena, an alterandum, vel roborandum, an aperiendum, &c.

Intentio hæc completur indicationibus à morbis, cauſis morbificis, partibus affectis, & accidentibus deſumptis. Iam verò vt duæ primæ intentiones ex reipſa oriantur, videlicet ex ſubiecto patiente, ſic ab inſtrumentis ad rem ipſam idoneis, diæta ſcilicet, Pharmacia, & Chirurgia, à quibus omnia auxilia emanant, tres aliæ exurgunt, quibus ſcilicet, qualibus, & quantis: Quare ex tribus fontibus remediorum, Diæteticis ſcilicet, Pharmaceuticis, & Chirurgicis eligere conueniet ea quæ perficere valeant intentiones Medicorum, ea cautione, vt ſi ſola diæta ſufficiat, non ſint temerè & ſine neceſſitate vſurpanda Pharmaceutica, & Chirurgica remedia, idque iuxta aphoriſmum vltimum libri 7. communiter tamen neceſſaria apparent tria illa therapeuticæ Medicinæ inſtrumenta in curatione morborum.

Qualibus remediis vtendum ſit, morborum qualitas, & cauſarum humoralium conditio indicant: ſi enim morbus in caliditate peccauerit, remediis frigidis contrariis curandus erit, idémque obſeruandum in aliis qualitatibus, dum de incraſſatione, attenuatione, emollitione, deterſione, prouocatione menſium, ſudoris, & vrinæ agitur. Quod autem ad cauſas humores ſpectat, ſi humores ſint in vitio ratione quantitatis, vacuantia indicant per purgantia: ſi ratione qualitatis, alterantia: ſi verò ratione motus & quietis, reuellentia, deriuantia, attrahentia.

Quantis autem remediis perfici debeat curatio, id eſt, qua copia, mole, auxilio vulgari vſurpari debeant, indicant morbus, & cauſa morbi, ſeruata quadam æqualitate, & prout etiam tum morbus, tum cauſa in ſua magnitudine intenſiua, vel extenſiua conſiderantur. Intenſio cauſæ morbificæ reſpicit eius gradum, ſeu efficaciam, quæ ſeſe validè poteſt multiplicari, vt patet in peſtilenti vapore, venenato humore, & ſimilibus, quæ efficaciſſima remedia indicant. Extenſio autem ipſius cauſæ reſpicit copiam, dum nimium acuta vel in toto, vel in parte naturæ vires exprimit, nec ſolùm quantitas remedij reſpicit morbum & cauſam: ſed etiam plerúmque à ſexu, temperie totius vel partis, conſuetudine, ætate, aëre ambiente, aliiſque coindicationibus augeri, vel minui poteſt.

Supereſt vtendi modus, qui ſecundùm Galeni doctrinã ea omnia complectitur, quæ extra quantitatem, & qualitatem remediorum propoſita ſunt; verbi gratia, an vna vel pluribus vicibus ſint offerenda remedia, quo tempore, quo loco, qua forma, quo ordine. Quod ad primum ſpectat, indicabunt induciæ morborum, vel continuæ eorum, cauſarum, & ſymptomatum violentia, an perſeuerandum ſit in remediorum vſu, an verò quieſcendum. Si enim morbus continuò affligat, citò tollenda cauſa, ſi etiam cauſa morbifica turgeat, aut cocta ſit, promptam euacuationem expoſcit; ſi verò lentè & per interualla inuadat, tunc repetitis purgationibus, & alterationibus vacuanda; ſi etiam vrgeant ſymptomata, potiſſi

potiſſimùm ea quę vires proſternunt, citiſſimè mitiganda.

Secundò ſeſe offert tempus remedij exhibendi ſumpta indicatione à morborum temporibus, ab acceſſione, remiſſione, vel intermiſſione ſymptomatum, à ſingulari laborantium natura, virium, & aëris ſtatu, aliiſque circunſtantiis: continet autem tempus ſub ſe occaſionem, quæ cùm præceps eſſe ſoleat teſte Hippocrate, non videtur negligenda. Tempori ſuccedit locus remedij, an ſcilicet in toto corpore, vel in parte adhibendum ſit pro ratione loci indicantis, túmque aduertenda ſunt non ſolùm ſitus & conformatio partium: ſed etiam connexio, & ſimilia. Quartò forma remedij ſpectanda in vſu, an ſcilicet liquida, vel ſolida, vel media eſſe debeant, ſecundùm partium affectarum internarum, vel externarum reſpectum.

Denique ordo conſiderandus in remediorum vſu, vt intelligamus quid primò, quídue deinceps fieri debeat: vbi enim ordo eſt, omnia inter ſe certa arte cohærent. Ordo autem remediorum ſtabiliendus pro A ratione curationis regularis, aut irregularis. In curatione regulari à ſublatione cauſarum auſpicandum, cùm ſublatis cauſis tollantur effectus. Secundò à leuioribus remediis ad validiora ſenſim progrediendum, atque ſeriatim morbis, ſymptomatis, & partibus affectis prouidendum, idque ſecundum curationes indicatiuas, curatiuas, quas ſemper præ B oculis habere debent Medici. In curatione verò irregulari vrgentioris habenda eſt ratio, ad ſymptomata ſiquidem ſæpiſſimè ſedanda neglectis morbis & cauſis morbificis coguntur Medici confugere; verbi gratia, dum aut dolor grauior, aut hæmorrhagia, aut animi deliquium, aut conuulſio, & ſimilia ſuperueniunt.

C Supereſt ordo particularis in Diæta & remediis obſeruandus, vt ſciant inſeruientes qua hora propinandum ſit alimentum, aut exhibendum remedium: quare Medici ordinarij erit hæc omnia inſeruientibus ſigillatim præſcribere: atque hæc de conſultandi ratione ſufficiant, plura docebit vſus.

Tract. de Conſultationibus Medicis,
Finis.

INDEX
RERVM MEMORABILIVM QVÆ IN HOC TOTO OPERE CONTINENTVR.

Primus numerus paginam, ſecundus columnam, & literulæ lineas indicant.

A

ABiſag dormiuit cum Dauide ſine congreſſu. 480.1.b.c
Abortū prouocare licere Medicis qui ſentiant. 32.2.c.d. 33.a,b,c,*& ſeqq.in quibus poſſit eſſe licitum ſecundum quoſdam.ibid.*2.e,*&* 34.1.a,b, *& ſeqq.non licere tamen vnquam cenſet author.* 34.1.e,*&* 2.a,b,*& ſeqq.*
Abortus voluntarius malitioſus vnus,& alter neceſſarius. 35.1.a,*& ſeqq.*
Abortus quibus cum rationibus neceſſarius ſit. 35.1.c,b, *& ſeqq.*
*Abortus poteſt procurari quando fœtus nondum animatus.*33.e,34.1.a,b,*non tamen ſecundum mentem authoris. ibid.*1.e,*&* 2 a,b, 162. e
Abraham non exceſſit annum centeſimum viceſimum. 463.1.e
*Accubitus puellarum an & quomodo ſit Senibus ſalutaris, & viuificus, vt & iuuenum vetulis.*480. 1.a,b, *& ſeqq.*
Accubitus puellarum cum Senibus, & adoleſcentiū cum vetulis, quinque modis vtilis,& ſalutaris eſſe poteſt. 480. 2 a,b,*& ſeqq.*
Accidens in morbis quid, & quenam complectatur. 172.1 d,e
Acetaria non nocent Senibus, ſi cruditas herbarum coctura corrigatur. 506. 1. a,b,*appetitum,& vrinas mouent.ibid.*
Achilles lyra curas attenuabat apud Homerum. 483.1.d
Achilles quàm honorificè tractarit Phœnicem preceptorem. 26.1.c
Actio leſa primarium & inſeparabile ſymptoma à morbo. 182.2.c,*quid ſit, & eius natura.* 183.1.a *& ſeqq.*
Actio abolita verum eſt ſymptoma. 185. 2. e, *quid ſit & eius deſcriptio.* 186. *per totum.*
Actiones quotupliciter diſtinguantur. 188.1.d *& ſeqq.*
Actiones noſtri corporis tribus modis læduntur. 199.2.b
Actionis leſæ quatuor genera ſecundum Argenterium. 183. 2. d, *& ſeqq. quæ re vera ex Galeno ſunt tria tantùm.*184.2.c,d, 185.1 e,189.1.e
ad Actionis leſæ abolitionem non requiritur morbi exceſſus. 201.1.a,*& ſeqq.*
*Actionis abolitæ cauſa quænam.*199.2.b, *& ſeqq.*
Actionis imminutæ cauſa 202. 1. a,b,*& ſeqq.*
Actionis deprauatæ cauſa quæ 203. 1. e, *& ſeqq.*
Actionis læſio an ſit de eſſentia morbi 58. 2.c,d,*& ſeqq.*
*Actio imminuta & deprauata diſtincta ſunt genera læſæ actionis.*187.*per totū.*
Actionum tres ſunt differentiæ. 198.1.e, *& ſeqq.*

Adam emiſſus fuit à Deo de Paradiſo ne ſumeret de ligno vitæ, & viueret in æternam. 501.2.d

Aduentitiæ cauſæ morborum quomodo ab inſitis diſtinguuntur. 145.1 a, & ſeq.

Aer nimium calidus quos morbos creet. 725.2.c,d

Aër qualis inſpiratur, tales omnino ſunt mortalium ſpiritus. 468.2 c, & ſeqq.

Aer per Æſculapium denotatur, cuius puritas & ſalubritas à ſole dependet. 25.1.a, b

Aëris domeſtici rigor quomodo lenitur. 470.2.b, & ſeqq.

Aër Autumnalis propter Solis receſſum, Senibus admodum noxius. 470.1.d,e

Ægyptij quomodo cadauera conderent. 347.2.c, 348.1 a

Æſculapius Chironis diſcipulus non ſolum ægrotantes curabat, ſed etiam demortuos in vitam reuocabat vi medendi. 24.1.c,d

Æſculapius aërem denotat. 25.1.a

Ætas prior felix contenta fidelibus aruis, nec inerti perdita luxu. 502.1.e

Æthyopes quomodo amicorum corpora conderent. 347.2.c,d

Ætiologia quid. 44.e

Affectio nomen generale, quæ ad corporeas affectiones, & ad animi pathemata refertur. 47.1.a, *tripliciter conſideratur.ibid.*d,e, & ſeqq.

Affectus in morbis tribus modis vſurpatur. 91.1.b

Affectuum qui morbos conſequuntur, variæ denominationes. 172.1.a

Affectuum tria genera, & quæ. 173.1.e, & ſeq.

Alexandri gratus animus in Ariſtotelem præceptorem. 26.1.b

Alimenta quomodo morbos inferant. 126.2.e. 127.1.ab & ſeqq.

Aloës vſus Senibus eſt vtilis. 532.2.c.d. & ſeqq.

Alui fluxus ſymptoma eſt in genere excretorum, & à qua cauſa. 237.2.b

de Alui libertate Senibus procuranda, tum alimentis, tum medicamentis. 531.2.a,b, & ſeqq.

Alui humiditas inter affectus Seniles enumeratur ab Hippocrate 574.1.b, *vnde proueniat.* 1.c, *eius curatio.* 2.c, d, & ſeqq.

ad Aluum molliendum. 510.2.c

Panatellarum commendatio. 510.2.d,e

ad Aluum deiicientes remedia. 532.1.a, b,c, & ſeqq.

de Ambaro. 516.2.b,c, & ſeqq. *eius vſus.* 517.1.c,d. & ſeqq.

Amygdalæ in ore quid. 248.2.c, d, *ſunt pueriles affectus.* ibid.c

Amygdalata, dummodo ex lacte, Senibus conuenientiſſima ſunt. 513. *ſimplex.* 1. d,e, *compoſitum.* 2.a,b, *aliud ſubſtantificum.* 2.c,d

de Amygdalatis. 513.1.b,c

Anaſtomoſis morbus communis. 84.2.d

Anaxagoras epoto veneno voluntariè periit. 29.2.b

Anaxagoras neglectus à Pericle diſcipulo. 26.1.a

Anethum quantum poſſit ad cohibendos venereos motus. 451.2.b,c, & ſeqq.

Angeli & dæmones aliquando cauſa inſtrumentales morborum. 97.2.d

Angina eſt faucium, & laryngis inflammatio. 611.2.e, *eius curatio* 612.1.a, b, & ſeqq.

Anima per vim imaginationis aliquando morbos generat. 97.2.d, 105.1.b, & ſeqq.

Anima omni arte ſit quieta & ſana in corpore ſano. 483.2.e, & ſeqq.

Anima humana per vim imaginationis varia morborum generare poteſt. 106.2.c,d, & ſeqq.

Animæ & imaginationi quantum tribuant Arabes & Cabaliſtæ. 105.1.c,d

Animal genitum non inſeneſcibile exiſtit. 542.1.d

Animalculorum introitus, vel illapſus rerum extranearum in aurium meatus curatio. 609.2.c,d, & ſeqq.

Animalis facultas in cerebro & eius officia. 716.2.c
Animalium carnoſæ ſubſtantiæ electio, dependet ab ætate, natura, habitu, ſubſtantia, pabulo, caſtratione, & preparationis modo. 493.1.c,d,& ſeqq.
Animi deliquia, ſeu ſyncope ſtomachica poſt medicamenta aſſumpta, vnde contingant. 678.1.a,b, *vinum ad hoc præſtantiſſimum.ibid.cauſa iſtius ſymptomatis.* 1.d,e,& ſeqq.
Animi pathemata quomodo morbos inferant. 134.2.e,135.1.a,b,& ſeqq.
Anni tempora quot, quomodo conſideranda, & qua ratione ab illis morborum generatio dependeat. 120.2.a,b & ſeqq.
Antiochus cum pane & melle Attico vitam protraxit vſque ad octuageſimum annum. 497.2.c
Anus, ſeu ſedis exitus vnde contingat, à diuo Sene dicitur. 667.2.a,b, *eius curatio.* 2.b,c,& ſeqq.
Apes dum aculeum effundunt vitam deponunt, ſic ferè & ſenes dum veneri indulgent. 483.1.a
Apes ſunt hieroglyphicum virginitatis. 366 1.d,e,& ſeqq.
Aphtharum cauſa interna quæ. 247.1.a, *ſigna diagnoſtica.ibid.*b, *curatio.ibid.* c, & ſeqq.
Aphthæ inter pueriles affectus primum tenent locum, & quid ſint. 245.1.c
Aphthas in puerulis poteſt producere lactis vitium. 246.2.b
Apollo ſolem ſignificat tanquam oculum & cor mundi, generationis parentem. 24.2.c,d
Apollo Iouis & Latonæ filius Medicinæ inuentor & Deus. 23.2.e,24.1.a
Apoplexia fortis & completa lethalis eſt. 718.2.a.
Apoplexia eſt totius corptris reſolutio per catarrhum. 595.1.a,b
Apoplexia ætati Senili familiaris. 549.1.a, *vnde accidit. ibid, & ſeqq. ſigna.* 550.2.c,d, & ſeqq. *eius curatio.* 55.1.b,c, & *ſequentibus.*
Apoplexiæ curatio quæ à violentia externa contingit. 599.2.b,c
Apoplexiæ curatio ſi fuerit melancholica. 598.1.c, & ſeqq. *remedia quæ in illo morbo cerebrum roborant, & ſpiritus recreant.* 599.1.c,d,& ſeqq.
Apoplectici iacent fixis, & hiantibus oculis, ſola reſpiratione & pulſu, in principio, à mortuis diſſidentes 595.1.b,c, *non ſunt ſepeliendi, etiamſi nulla vitæ indicia appareant, niſi poſt biduum, aut triduum.*1.d, & *ſeqq.cauſa iſtius morbi eſt pituita per cerebri ſubſtantiam diffuſa.* 2.b,c
Apoplexiæ ſigna ſunt varia. 595.2.d,& 586.1.a,b,& ſeqq.
Apoplexiæ ſigna prognoſtica quæ ſint. 596.1.e,& ſeqq.
Apoplexia ſine mora curanda eſt. 597.1.a,b, *in quo loco faciliùs excitetur.*1.b, *laborans eo morbo agitandus, & cõcutiendus.*1.d, *quæ in leuiori apoplexia obſeruanda ſunt.* 1.e,& ſeqq.
Apoplexia ſi fuerit ſanguinea, quomodo ſit curanda. 597.2.c,d,& ſeqq.
Apoplexia ſi fuerit pituitoſa, confugiendum eſt ad purgationem vniuerſalem. 598.1.c, *eius curatio.*1.d,e
Aqua quomodo morbos generet. 116.2.b,c,& ſeqq.
Aqua refrigerans partes venereas. 454.2.a
Aqua vt ſit ſalutaris debet eſſe inſipida. 473.1.b, *debet eſſe fontana, aut fluuioſa, dũmodo non ſint flumina niuoſa.*2.c
Aqua etiamſi videatur ſimpliciſſima, tamen nutrit. 473.1.e, *vini feruorem temperat. ibid. alimenti diſtributionem iuuat, & mouet vrinam.* 2.a
Aqua abſumens ſeminalem materiam in pituitoſis corporibus. 454.1.a,b,c
Aqua Fiorauanti ad ſenectutem retardandam. 523.2.d,e, & ſeqq.
Aqua maſtichina, & eius compoſitio. 488.2.b,c
Aqua è raſura cornu cerui Senibus febriſ

bricitantibus vtiliſſima. 488.2.c, *eius compoſitio.* - *ibid.*

Aquæ ſtillatitiæ compoſitæ reſtaurantes, exempla. 514.2. a, b, c, *quando ſunt perfectiores.* 2.d

Aquæ ſalubris quænam ſint qualitates. 117. 2. c, & *ſeqq. morboſæ quænam.* 118.2.a,b, & *ſeqq.*

Aquarum diuerſarum vſus & compoſitio. 488. 1. a,b, & *ſeqq.*

Aquarum variæ differentiæ, & quomodo dignoſcantur ſalubres à morboſis. 117. 2.b,c, & *ſeqq.*

Aquarum ſtillatitiarum reſtaurantium, & viuificantium variæ ſunt formulæ. 523.1.a,b,c

Aquarum reſtaurantium formulæ. 523. 1.d,e, & *ſeqq.*

Aqua Marci Galli ad vitæ prorogationem. 523.1.d,e, & *ſeqq.*

de Aquis ſtillatitiis roborantibus, & reſtaurantibus. 523.1.a,b,c

Arabes & Cabaliſtæ quantum tribuant imaginationi & animæ. 105.1.c,d

Argentum viuum ſublimatum aſſumptum, inter lethalia venena tenetur. 618.1.b, *eius ſigna, & curatio.* 1.c,d, & *ſeqq.*

Arieti qui morbi aſſignentur. 110.1.c,d

Ariſtæ, ſpinæque piſcium faucibus adhærentium, curatio. 616.1.c,d, & *ſeqq.*

Ariſtoteles quàm bene exceptus ab Alexandro diſcipulo. 26.1.b

Ariſtotelis gratus animus in Platonem præceptorem. 26.1. b

Aromatarij quinam eſſent. 348.1.a

Articalli ſi coquantur in iuſculo, conueniunt potiuſquam crudi cum pipere, & ſale. 492.1.d

Articulorum dolores ætatis vitio Senibus ſunt familiares. 585.2.c

Articulorum dolor, qui omnes occupat artus, dicitur arthritis. 587.1.d,e, & *ſeqq.*

Articulorum dolores vnde contingant. 583.2.e, & *ſeqq.*

Articulorum dolor an accipiatur pro arthritide. 584.1.a

Aſcarides lumbrici qui. 331.1.b

Aſclepiades Medicus phreneticos & morbis animi affectos reſtitui cithara cenſebat. 445.2.a

Aſinus ſylueſtris perpetuo morbo epileptico tentatur. 299.2.a

Aſtronomia ad artem medicam neceſſaria. 110.2 c,d

Aſtronomiæ conſideratio Medicis admodum vtilis & neceſſaria eſt. 111.2.e, 112.1.a

Aſtrorum quanta vis ad inferiora regenda. 108.2.a,b,c, & *ſeqq.*

Aſtrorum vis & potentia in hominibus potiſſimùm ſpectanda. 109.2. a,b, & *ſeqq.*

Aſtrorum quædam benefica, malefica quædam. 109.2.c,110.1.a

Athenienſes ſacerdotes cicutæ vſu incendia libidinis extinguebant. 452.1.e

Arthritica in curatione quæ remedia proponenda ſunt. 664. 1.b,c, & *ſeqq. Formulæ topicorum in cauſa calida.* 2.d,e, & *ſeqq.*

Arthritidis ſigna ſymptomatica quæ ſint. 584.2.c,d, & *ſeqq. cùm ſit morbus calidus, quomodo dici poterit morbus Senilis.* 585.2.b

Arthritis vnde cõtingat tum in Senibus, tum etiam in aliis. 586.1.b,c, & *ſeqq.*

Arthritis eſt affectus omnium articulorum. 584.1.b

Arthritis Senilis ferè ſemper pituitoſa eſt. 587.1.b,c

Auditus grauis vnde Senibus contingat. 559.1.b,c, & *ſeqq. eius curatio. ibid.* 2.d,e, & *ſeqq.*

de Auibus, quæ vtilia eſſe poſſunt Senibus. 498.1.d,e, & *ſeqq.*

Aurelij Antonini gratus animus in Frontonem præceptorem. 26.1.c

Aures frigidæ in morbis quale ſignum. 723.2.d

Aurium dolor, vnde contingat, & eius curatio. 645.1.b,c, & *ſeqq.*

Aurium animalculorum introitus, vel

illapſus rerum extranearum in Aurium meatus curatio. 6[illegible]9.2.c, d,& *ſeqq.*

Aurea remedia pro Senibus. 522.1.c,& *ſeqq.*

Auri vſum potius neceſſarium ad victum & ad fortuna bona comparanda, quàm ad ſenectutem retardandam. 522.2.c

Auri extractiones damnandas cenſet Ranchinus. 522.1 a,b

Auri proprietates, aut ſiluerunt, aut ignorarunt Hippocrates, & Galenus. 521.2.c

de Auro, eiuſque proprietatibus ad longæuitatem comparandam. 520.2.d, *ſol metallorum.* *ibid.*

Aurum potabile, vel aqua auri quomodo fit. 522 1.e,& *ſeqq.*

Aurum ad cordis affectus animique mœrores præſtantiſſimum eſt, ſecundùm Paracelſum. 520.2.& *ſeqq.*

Aurum, quare iſtius metalli gloria extollatur. 52.1.b,c,d

Aurum ſi aſſumatur, ſiue foliatum, ſiue limatum, ſine alteratione aut imminutione redditur. 521.2.a

Aurum etiamſi alliciat animos ad deſiderium, non tamen confert longæuitatem. 521.2.d, *lapides pretioſi, & margarita pretioſiores ſunt.* *ibid.*

Aurum potabile an reddi poſſit. 521.2.b,c

B

Balneationes conueniunt Senibus cum certis conditionibus. 526. 2. d, *quales ſint.* *ibid.*& *ſeqq.*

Balneationum formulæ, ſeu exempla. 527.1.c,d,e

de Balneo, an, & quomodo Senibus conueniat. 526.1.c,& *ſeqq.*

Balneum aquæ dulcis conuenientiſſimum eſſe Senibus Galenus affirmat. 526.1.e,& *ſeqq.*

de Balſamo Indico Peruuiano, & liquidembar. 517.2. e, & *ſeqq.*

Balſamum quomodo fit ab Indis. 518.1.c,d,& *ſeqq. quomodo vtiliter capitur.* 518.2 a.b.& *ſeqq.*

Balſamum Indicum inter medicamenta Senilia non vltimum obtinet locum. 517.2.e,& *ſeqq.*

Boſchetum ex radicibus apios Senibus conuenientiſſimum. 488.1.e,& *ſeqq.*

Buffones quibus modis noceant hominibus. 624.2.a, b, & *ſeqq. ſymptomata quæ conſequuntur Buffonum veneficia.* 2.d,e, *eorum curatio.* 2.e,& *ſeqq.*

C

Cabaliſtæ & Arabes quantum tribuant animæ & imaginationi. 105.1.c,d

de Cachexia, ſeu malo corporis habitu. 544.2.a, *eius definitio.* 2. b, & *ſeqq. cauſa.* 2.e, *ſigna* 545.1.a, b, *prognoſtica.* 1.b,c, *eius curatio.* 1.c,d,& *ſeqq.*

Cachexia eſt ferè ſemper cauſa communis pruriginis firmiter fixæ. 546.1.c,d

Cadauera quomodo à putredine, & verminatione præſeruari poſſint. 347.1.e, & 2.a,b,& *ſeqq.*

Cadauera humana quomodo condienda ſint. 348.1.e,& 2.a,b,c,& *ſeqq.*

Cæleſtia corpora tribus modis ſublunaria afficiunt. 108.2.c,& *ſeqq.*

Cæleſtia corpora morbos quomodo generent, ac afficiant corpora inferiora. 111.1.a,b,c,& *ſeqq.*

Cæli ſerenitas tenues & vitales ſpiritus generat, & humores purificat. 469.1.b,c,& *ſeqq.*

à Cælis multipliciter morbi influunt. 112.1.e,& *ſeqq.*

Calorum quanta vis ad inferiora regenda. 108.2.a,b, & *ſeqq.*

Calculi renum ſigna ſunt dolor fixus, non vagus. 658. 2. b. *eius curatio.* 2. d,e. & *ſeqq.*

Calculum veſicæ, quomodo indicatur. 660.1.a, b. *certiora ſigna.* 2.c. *curatio iſtius affectus.* 2. d, e, & *ſeqq.*

Calculi extractio, aut citra inciſionem fieri poteſt, aut cum inciſione. 661.1.d,c

Calculo laborantes an ſecandi varia ſententiæ. 39. 1. e. *& ſeqq.*
Calidæ intemperaturæ cauſæ. 154. 1. a, b, *& ſeqq.*
Calida Cephalalgia quibus ſignis denotetur. 641. 2. a, b, *eius curatio, & exempla topica.* 2. b, c, *& ſeqq.*
Camphora confert ad cohibendos motus venereos. 453. 1. a, b, c
Cancro qui morbi aſſignentur. 110. 1. c, d
Canis rabidi morſura inter ſubitaneos morborum venenatorum caſus reponi poteſt. 668. 1. a, *eius curatio.* 1. b, c, *& ſeqq.*
Cannabis ſemen quantum poſſit ad cohibendos venereos motus. 451. 2. b, c, d, *& ſeqq.*
Cantharidæ antipathiam maximam habent cum veſica. 623. 1. d, e, *ad ſedanda eius ſymptomata celeritas requiritur.* 2. b, *earum curatio.* 2. c, d, *& ſeqq.*
Capitis grauiſſimus dolor vnde cõtingat. 640. 2. a, b, c, *eius curatio.* 2. d, e, *& ſeqq.*
Capitis dolor poſt vitioſam purgationem vnde contingat. 694. 2. e, *&* 695. 1. a, b, c, *eius curatio.* 1. c, d, *& ſeqq.*
Caput eſt fons & origo omnium fere fluxionum. 586. 1. e,
Cardialgia grauis eſt ventriculi ſuperioris dolor, cum morſu. 647. 2. b, c, *ſi perſeueret, funeſtus eſſe ſolet, eius curatio & cauſæ.* 2. d, e, *& ſeqq.*
Caricarum eſus pediculos generat. 311. 1. d, e, *& ſeqq.*
Caries quid, ac de eius cauſis. 167. 1. b, c
in Carnibus animalium plus alimenti eſt, quàm in aliis cibis, ob affinitatem quã habent cum carne humana. 492. 2. b, c, d, *& ſeqq.*
Carnium liquor ſuauiſſimus extrahitur per diſtillationem. 514. 1. b, c
Cartuſiani octogenarij & centenarij reperiuntur, etiamſi nullas carnes comedant. 502. 1. d
Caſeus ſecundùm Galenum nocet, ob ſucci prauitatem. 496. 2. d, e, *ſecundùm aliquos nutrit, appetitum mouet, & coctionem iuuat.* 2. e. *& ſeqq.*
Caſtitas triplex, & quomodo à Virginitate diſtinguatur. 352. 1. a, b, *& ſeqq.*
Caſtitas & virginitas poſſibilis. 447. 2. a *& quo regimine. ibid.* b, c, *& ſeqq.*
Caſtitas Medicis commendanda. 40. 2. a, b
ad Caſtitatis conſeruationem remedia interna & externa, eorumque formulæ. 453. 2. a, b, *remedia particularia.* 454. 2. a, b
Caſtitatis conſeruandæ regimen vniuerſale. 446. 2. d, e, *& ſeqq.*
ad Caſtitatis conſeruationem quid conferat Chirurgia. 455. 1 a, b, *& ſeqq.*
Caſui ex alto quæ contingunt. 633. 1. c, d, *& ſeqq. eius curatio quatuor habet intentiones.* 2. a, b, *& ſeqq.*
Caſus ſi pauperi contigerit, quomodo curandus. 634. 1. c, d, e
Catarrhi præfocantis curatio. 610. 2. e, *& ſeqq.*
Catarrhus ſuffocãs quàm periculoſum accidens in pueris dentientibus, & quam frequens. 240. 1. a, b, *& ſeqq. eiuſdem ſigna diagnoſtica. ibid.* 2. c, *Curatio* 241. 1. a, *& ſeqq.*
de Cauteriis, ſeu fontanellis. 535. 2. c, d, *ſenibus vtilia. ibid. & ſeqq.*
Cauterium actuale ſalutare in epilepſia puerili & vbi adhibendum. 294. 2. b, c *& ſeqq.*
Cauſa morbifica quid. 89. 1. b, c
Cauſa tripliciter conſiderari poteſt. 89. 1. e, *&* 2. a, b
Cauſæ interna & externa morborum, & earum natura. 96. 1. c, d, *& ſeqq.*
Cauſæ diuina morborum quæ. 97. 2. b, *& ſeqq.*
Cauſæ morborum ſublunares quæ. 113. 1. e, 2. a, b, *& ſeqq.*
Cauſarum morbificarum differentia quanam. 91. 2. c, 92. 1. 2, b, *& ſeqq.*

de

de Cauſarum morbificarum cognitione. 712. 2. b
Cephalalgia frigida ſigna, & remedia. 142. b, c, & ſeqq.
Cephalalgia non eſt morbus acutus, vnde contingat, & eius curatio. 643. 2. b, c. d, e
Cephalagia calida quib⁹ ſignis denotatur. 641. 2. a, b, eius curatio, & exempla topica. 2. b, c, & ſeqq.
Cerebri ſiccatio, & frictio cum pectinibus & ſpongiis, & aliis rebus, humiditates pituitoſas cerebri abſumit. 505. 1. a
in Cerebro reſidet animalis facultas, & eius officia. 716. 2. e
Cerebrum, cor & hepar tria corporis humani fundamenta. 716. 2. b, c
Cerebrum qua ratione afficiat epilepſia. 287. 1. b, c
Cereris & Bacchi miniſterium ſufficit ad natura humana conſeruationem. 502. 2. d
de Chalybe in morbi virginei curatione longa diſputatio. 398. 2. a, b, 399. & ſeqq. illius infuſiones. 403. 1. c, d, & ſeqq.
Chirurgia neceſſitas & officia in morbis. 45. b, c
Chirurgia quid conferat ad caſtitatis conſeruationem. 455. 1. a, b, & ſeqq.
Chimia ſubnectenda pharmaciæ. 45. d
Chloroſis morbus virginalis, & vnde fiat. 380. 1. a, b, & ſeqq. illius cauſæ tum internæ, tum externæ. 383. 1. c, 2. a, b, & ſeqq. ſigna diagnoſtica & prognoſtica. 389. 2. e, & ſeqq. eius curatio. 390. 1. d, e, & ſeqq.
Choleræ morbus vnde contingat. 626. 2. d, eſt acutiſſimus affectus, qui paucis diebus hominem iugulat. ibid. cauſa, humorum feritas, & corruptio ciborum. 2. e, eius curatio. 627. a, b, & ſeqq.
Cicero proditus à Philologo diſcipulo. 26. 1. a
Cicuta confert ad cobibendos venereos motus. 452. 1. c, d, & ſeqq.
Clinias Philoſophus, dum ſe ad iram pronum ſentiebat, cytharam pulſabat, vt animum mitigaret. 485. 1. e
Clauſura vteri virginum qualis morbus. 373. 1. a, b, & ſeqq. cauſa illius. 374. 1. c, d
Combuſtio quibus modis contingat, eius ſymptomata, & curatio. 635. 1. c, d, & ſeqq.
Conceptionem impedire non licet Medicis, nec ſterilitatem inferre. 38. 1. e, & 2. a, b, & ſeqq.
Confeſſoribus quam commendabile ſilentium. 41. 1. a
Conformatio quid. 74. 2. a
Conformatio partium tribus modis lædi poteſt. 74. 2. a, b, 2. & ſeqq. & inde tria morborum genera. ibid. c, d, & ſeqq.
de Cõfectione alkermes, & aliis electuariis reſtaurantibus à Meſuao deſcriptis. 524. 1. d, e, & ſeqq.
Confectio alkermes inter electuaria principatum obtinere fatentur Medici. 524. 1. d, e, & ſeqq. efficaciſſima in cardialgia, ſyncope, & melancholia. ibid. cor recreat, mœrorem fugat, & facultates corporis roborat. 524. 2. a, b
Conformatio praua vnum ex primis generibus morborum, & qua ratione. 62. 2. e, & ſeqq.
Coniuncta cauſa morborum natura. 149. 2. a, b, & ſeqq.
Conſeruatio ſanis per quanam debeatur. 329. 1. d, e
Conſultatio Medica quid ſit. 701. 1. a, b, c, illius moralis conſideratio. 1. d, locum habet potius in artibus quàm in ſcientiis. 2. a, in quibus locum habeat. 2. c, quomodo definiri poteſt. 702. 1. a,
in Conſultationibus Medicis quæ deſideranda. 702. 1. c, d, & ſeqq.
in Conſultationibus Medicis oratorum officio funguntur. 704. 1. a
ad Conſultationum celebrationem non ſolùm Medicorum concurſus, ſed etiam præuius laborantium conſpectus, & inſeruientium interuentus eſt neceſſarius.

rius. 704.1.d,e

Conſultantium Medicorum officium, in cognitione,& actione conſiſtit.704.1.e

in Conſultatione, an licitum ſit cum Chirurgis, Operatoribus, Empyricis, Obſtetricibus conſilium inire.706.2,e,& ſeqq.

Conſultationis ſubiectum finale triplex eſt. 707.2.b,c,& ſeqq.

in Conſultatione Medica cognitio, iudicium & actionem pracedere debet. 708.1.d,e,& ſeqq.

in Conſultatione, an ſeniores, vel iuniores Medici vocandi. 705.1.b,c,& ſeqq.

in Conſultatione, an plures, vel pauci Medici ſint vocandi.706.1.c,& ſeqq.

Continui ſolutio eſt morbus communis partibus ſimilaribus & organicis. 81.2.b,c,& ſeqq.

Continui ſolutio eſt morbus, & tertium morborum ſimplicium genus.79.1.b,c, & ſeqq.

Continui ſolutio eſt morbus communis 80.1.d, & ſeqq.

Continui ſolutionis in genere qua cauſa. 165.2.a,b,& ſeqq.

Conuulſio in pueris cum febre & ſine febre,& quanam periculoſior. 234.1.b, & ſeqq.

Conuulſio in quibus caſibus oſtendat deſperabilem vita ſalutem.235.2.d,& ſeqq.

Conuulſio in pueris qua ratione curari poterit. 236.2.b, & ſeqq.

Conuulſio dupliciter puerilis affectus. 232.2.b

Conuulſio quid ſit, cauſa generales, & ſigna qua conuulſionem demonſtrant. 603.1.a,b,eius curatio.1.c,& ſeqq.

Conuulſio contingens à nerui punctura quomodo curanda.604.2.a,b,& ſeqq.

Conuulſio ab inanitione, & ſiccitate procedens,quomodo curanda. 604.2.a,b, & ſeqq.

Conuulſionis contingentis à morſu, vel ictu animalis venenoſi curatio.605.2.c,d,& ſeqq.

Conuulſionis cauſa varia. 605.2.c,d, & ſeqq.

Conuulſionis ſympathica, & flatulenta curatio. 606.2.c,d,& ſeqq.

Conuulſiones ſemper terrifica & communiter lethales. 234.1.b

Conuulſionis cauſa proxima in pueris qua. 233.1.e,& ſeqq.

Colica vera à dolore nephritico, dyſenterico, iliaco, & hyſterico diſtinguitur. 650.1.d,e,quatuor habet differentias. ibid.

Colica qua ab inflammatione fit, grauiſſima,& pernicioſiſſima eſt affectio.650.2.b,eius curatio.2.b,ſecunda colici doloris differentia calida eſt; eius ſigna, & curatio. 2.c,d,& ſeqq.

Cordapſum quid,& quomodo generetur. 328.2.a,b

Cor,cerebrum,& hepar tria corporis humani fundamenta. 716.2.b,c

Cor gaudens exhilarat faciem, nihilque in vita melius quàm bene viuere, & latari. 484.2.a,b

in Corde reſidet vitalis facultas & eius officia. 717.1.a

Cordis exſiccatio inter affectus Seniles ab Hippocrate non enumeratur.570.1.a, eius curatio.ibid.1.e,& ſeqq.

Cordis ſubſtantia tabeſcit & exſiccatur in Senibus vnà cum vniuerſo corpore. 569.2.c,& ſeqq.

de Cordis externa humectatione, & roboratione. 528.1.c,d

Cor eſt primum viuens, & vltimum moriens. 528.1.d

Cordis laborantis Epithemata. 528.2.a, b,c,d

Cordis palpitatio frequentem afferens ſyncopem inter pracipites morborum caſus reponi poteſt. 625.2.e, & ſeqq. ſymptomata qua accidunt ſemper ob cordis oppreſſionem. 626.1.a, b, eius curatio. 2.d,e,& ſeqq.

Coriza quomodo accipiatur.561.1.e, & ſeqq.vnde proueniat Senibus.561.2.a,b

Corporis inunctio ex oleo dulci oliuarum, vel

vel amygdalarum dulcium, an, & quomodo Senibus poſſit eſſe ſalutaris. 527.2.a, b, & ſeqq. vnctionis modus. 528.b,c
Corporis vniuerſitas trium facultatum miniſterio gubernatur. 572.2. d,e,& ſeqq.
de Corporis totius pruritu. 546.1.c,d, & ſeqq.
Corporis humani dolores inſignes, & implacabiles, quomodo curantur. 639.2. e.& ſeqq.
Corpus humanum Medicinæ ſubiectum. 44.b,c
Corruptionis corporum humanorum cauſæ naturales. 140. 2.e,141.1.a,b
Cos inſula admodum commendabilis, & quot viros inſignes protulerit. 19.2.a,b
in Coo inſula ſenio confectis veneno mortem oppetebant. 29.2.b
Craſſi citius intereunt quàm graciles. 726.1.c
Critonis liberalitas in Socratem praeceptorem. 26.1.b
Cruoris effuſio an ſit virginitatis ſignum. 357.2.a,b,& ſeqq.
Cucurbitularum vſus Senibus vtilis. 534. 2.d,e
vt Curatio tutò procedat tria obſeruanda. 727.2.a.& ſeqq.
Curatio laborantibus per quenam debeatur. 729.1.d
Curatio morborum & ſymptomatum, quæ vitioſam purgationem, aut comitantur, aut conſequuntur. 670
de Cutis Corrugatione. 548. 1. b, c, & ſeqq. eius curatio. 2.d

D

DÆmones quomodo morbos generent. 101.1 e,& ſeqq.
Dæmones an & quomodo ſint cauſæ morborum. 100.1.e, & 2. a,b,c, & ſeqq. tripliciter concurrunt in morbis dum eos generant. ibid. 2.d,e,& ſeqq.
Dæmones vt morbos inferant qua de cauſa magis & maleficis mulierculis vtantur. 102.2.a, b, c, & ſeqq.
Dæmones & Angeli aliquando cauſæ inſtrumentales morborum. 97.2.d
Dauid hymnos ſacros voce & fidibus canendo demulcebat Saülis æſtuantis furorem. 485.2.a
Dauidis Regis, & puellæ Abiſag hiſtoria. 480.1.b,c
Decoctum corticum fabarum, & cicerum rubeorum mirum in modum renes Senum mundificat. 491.1.b,c
Deflorationes quænam ſymptomata conſequantur, & quomodo ſananda. 442. 1.a,b,c,& ſeqq.
ad Deiectiones quatuor conſideranda, & quæ. 722.1.b,& ſeqq.
Dentium dolor, non ſolùm laborantes ad incantationes confugere cogit, ſed etiam quaſi ad rabiem. 646. 2. b, c, eius curatio. 2.d,e, & 647
Dentium vacillatio, & defectus vnde contingat. 562.1.a, b, & ſeqq. ſi deficiant reponendi erunt artificiales ex ebore confecti. 162.2. b, de quibus abſtinendum eſt in dentium dolore. ibid. 2. b, eorum curatio. c,d, & ſeqq.
Dentitio in pueris neceſſaria, & qualis morbus. 223.1. a, & ſeqq.
Dentitio morboſa affectio. 224.2.d
Dentitionis cauſæ quatuor. 225.1.e, & ſeqq.
Dentitionis ſigna diagnoſtica. 225. 2 d, prognoſtica. 226.1.a, & ſeqq.
Dentitionis curatio à duabus indicationibus dependet. 226.2.a,b
Dentitionis in morbo ſigna diagnoſtica & prognoſtica. 220.1.b
in Dentitione puerorum qualem diætam nutrices ſeruare debeant. 228.1.b
Dentitionem varia ſubſequuntur ſymptomata. 229.2.c,& ſeqq.
Dentitionem ſubſequuntur alui profluuia. 237. 2.b
ad Dentitionem iuuandam neceſſaria remedia. 227.1.d
Dentitionem quæ conſequitur febris, quæ & qualis. 231.2.d,& ſeqq.

Demoſthenes epoto venen voluntariè periit. 29.2.b

Deſipientia Senibus familiaris. 554.1.c, *& ſeqq.*

Deus aliquando primaria cauſa morborum. 97.2.d,e, *& ſeqq.*

de *Diata Senum particulari.* 504. 1.a.b, *duobus modis ſeſe exercere poterunt antequam ſurgant.* 1.c,d,*& ſeqq.*

Diata triplex praſcripta fuit à Deo primis natura humana parentibus. 501. 2.b,c,*& ſeqq.*

Diata noſtrorum parentum vſque ad diluuium fuit purè, & ſimpliciter vegetalis. 502.1.a,b

de *Diata particulari Senum.* 486.1.b

Diata Senum an debeat eſſe frigida, & ſicca; an calida, & humida. 466.2.e, *& ſeqq.*

Diata propriè quid. 27. 2 b, c, *& ſeqq.*

Diata qua à Deo praſcripta fuerunt ante & poſt diluuium. 501. 2. b, c, *& ſeqq.*

in *Diata ratione, potus, cibus, motus & quies ſeſe conſequuntur.* 477. 2. a, b, *& ſeqq.*

Diata ratio an ſit ſenibus neceſſaria 461. 1. a

Diata & Pharmacia miniſterio Senibus vita prorogatio eſt poſſibilis. 462. 2. a

Diata beneficia & vſus in morbis. 45. b

Diatam reſtauratiuam, calidam, humidamque praſcribit Auicenna. 467. 1. c, d, *& ſeqq.*

Diata calida & humida vtilis eſt ſenibus 467 2. c, d, *& ſeqq.*

Diarrhea puerorum dum dentiunt, cauſa quanam. 237.2.e, *& ſeqq.*

Diarrhea puerorum du dentiunt, ſigna diagnoſtica. 238.2.e. *prognoſtica.* 239. 1.a

Diarrheam patiuntur pueri dũ dentium. 237.2.d,e,*& ſeqq.*

Diarrhea in pueris dum dentiunt, an & quomodo curanda. 239. 1. b, c, *& ſeqq.*

Diſcipuli qui male aut bene tractarint praceptores ſuos. 26. 1. a, b, c

Diſcipulus quanta veneratione debeat proſequi praceptorem ſcientia medica. 25. 2 a, b, *& ſeqq.*

Diſpnœa, ſeu ſpirandi difficultas ſenibus eſt familiaris. 563. 1. 2. c, d, *& ſeqq. quomodo curanda. ibid.*

Diſpnœa ferè curatur vt tuſſis. 564 2. d, *& ſeqq.*

Diuina cauſa morborum qua. 97.2. b, c, *& ſeqq.*

Diuinum aliquid in morbis ex Hippocrate an detur, & quid ſit. 98. 1. e, *&* 2. a, b, c, *& ſeqq.*

Diuinum opus eſt ſedare dolorem, teſte Hippocrate. 640. 1. d

Dolor renum, ac veſica vnde contingat. 657. 1. c, *illius ſigna* 1. d, e, *eius curatio.* 2. a, b, *& ſeqq.*

Dolor eſt verè ſymptoma. 181. 2. e, *& quid ſit, & quanam amplectatur.* 182. 1. 2.

ad *Doloris generationem qua requirantur.* 211. 1. d, *& ſeqq.*

Doloris cauſa dua tantum propria & immediata. 207. 2. b, *& ſeqq.*

Doloris cauſa qua. 204. 1. a, *& ſeqq.*

Dyſuria definitio. 581. 1. a, b, *& ſeqq. in ſenili atate importuna ob dolores & cruciatus.* 2. a, b, *eius curatio.* 2. c, d,

Dyſentericus dolor vnde contingat, ſigna, & eius curatio. 653. 1. b, c, *& ſeqq.* Formula *alterationis, & purgationis.* 634. 1. c, d, *& ſeqq* Exempla. 656. 2. d, e, *& ſeqq.*

E

Ebrietas an ſalutaris eſſe poſſit, varia ſententia. 130. 1. b, *damnatur tamen tanquam peſtis ſalutis humana. ibid.* e, *&* 2. a, b, *& ſeqq*

Ebrietas vitanda ne anima functionibus obſit. 602. 1. e, *quomodo vitetur ſecundum Athenaum. ibid. antiquorum mos ad vitandam ebrietatem.* 2. a, *eius curatio.* b, c, *& ſeqq.*

Ebry

Ecthymata, & exanthemata quid. 255. 1. a,b, *& ſeqq.*
Ecthymatum duæ differentiæ. 255 1. b,c, *& ſeqq.*
Electuarium viuificans Petri Aponenſis correctum. 523.1 a,b
Electuarium Marſilij Ficini correctum. 525. 1. c, d, e.
Electuarium Villanouani roborans minera omnium virtutum, à nobis reformatum. 525. 1. e, *& ſeqq.*
Elementa & vitæ principia an & quomodo dicantur cauſæ internæ morborum. 140. 2. e, 141. 1. a, b, *& ſeqq.*
Elixir vitæ Thadæi Florentini ad canitiem retardandam, & ad iuuentutis robur conſeruandum 523. 2. b, c
Entia non ordinata, non entia. 19. 1. a,b
Επιγινόμενα ſigna quæ. 172. 1. a
Epilepſia eſt animalis obſtructio, & qua ratione. 288.c,d
Epilepſia virginalis qualis morbus. 434. 1. a, b, *& ſeqq. eius cauſæ.* 435. 2. c, d, *curatio.* 436. 1. e
Epilepſia qua ratione afficiatur cerebrum. 287. 1. b, c
Epilepſia puerilis curari poteſt & debet, & qua ratione ac remediis. 293. 1. b, c, *& ſeqq.* 295. 1. c, *& ſeqq.*
Epilepſia fit à repletione, & non ab inanitione. 287. 2. a, b, c
Epilepſia morbus eſt reuera puerilis. 284. 1. b, *non excluſiuè de aliis ætatibus.* *ibid.* d
Epilepſia principatum obtinet inter conuulſiones, ac de eius natura. 284. 2. c, d, *& ſeqq.*
in Epilepſia puerili rectè adhibetur cauterium actuale, & qua in parte. 294. 2. b, c, *& ſeqq.*
Epilepſia puerilis ſympathica vnde oriatur. 300. 1. e
Epilepſia quid ſit ſecundum nominis & eſſentiæ rationem. 284. 2. d, e, *& ſeqq. eiuſdem variæ denominationes.* 285. 1. b, c
Epilepſia non eſt vera conuulſio. 286.1. d
Epilepſia puerilis quæ & eius natura. 285. 1. a, *& ſeqq.*
Epilepſia immaterialis. 288.1. a
Epilepſia idiopathica puerilis cauſa quæ. 290.2.b,c, *& ſeqq.*
Epilepſiæ puerilis cauſa interna & externa. 288. 2. c, d, *& ſeqq. interna quæ.* 289. 2. *per totum.*
Epilepſiæ puerilis ſigna diagnoſtica. 291. 1. e, *& ſeq. prognoſtica* 292. 1. a, b, *& ſeqq.*
contra Epilepſiam puerilem ſunt vera, certa & ſpecifica remedia. 300. 1. a, b, c
Epileptici paroxyſmi curatio. 599. 2. e, *non eſt funeſta, vt apoplexia. ibid. eius definitio.* 600. 1. b, *duplex eſt, nimirum idiopathica, & ſympathica.* 2. d, e, *ſigna epileptici inſulti.* 1. e, *&* 2. a. *epilepſiæ curatio.* 2. b, c, *& ſeqq. in fine paroxyſmi partes nobiles recreandæ erunt.* 601. 1. a, b, *& ſeqq.*
Epithemata, non ſolùm cordi, & Hepati, vtilia, ſed etiam teſtibus. 529. 2. c
Eugion quid in puellis. 354. 1. e
Exanthemata & ecthymata quid in morbis puerorum. 255. 1. a, b, *& ſeqq.*
Excrementa ſunt verè ſymptomata. 192. 2. e, *& ſeqq.*
Excrementa quomodo indicent naturæ vires validas vel debiles. 719. 2. b, c, *& ſeqq.*
Excrementa vniuerſalia, & particularia. 719. 2. c, d
Excrementorum vitia potiſſimùm ab intemperie producuntur. 194. 1. d
Excreta & retenta an & quomodo poſſint eſſe cauſa morborum. 136. 2. b, c, *&*
Excreta quotupliciter contemplentur. 191. e, *& ſeqq.*
Execratio in iureiurando quid. 41. 2. c, d, *eius variæ formulæ.* *ibid.* d, e
Experientia artem medicam genuit. 43. e
ad Extenuationem cum pulmonum noxa reparandam in Senibus 510. 2. a, b
de Externa corporis inunctione. 527. 2. a

F

in FAcie tria obſeruanda in conſultationibus Medicis. 723. 1. e, & ſeqq.

Faciei figura duplex. 723. 1. a. & ſeqq.

Faciei colores varij quid denotent in morbis. 724. 1. a, b, & ſeqq.

Facultates inferiores & ſubſeruientes quæ. 717. 1. b

Facultates quotupliciter lædi poſſunt. 199. 1. c

Facultates & functiones quomodo naturæ vires validas vel debiles indicent. 717. 2. b, & ſeqq.

Facultates tres in corpore humano, & vbi ſedem habeant. 716. 2. c

Febris quæ dentitionem conſequitur quæ, & qualis. 231. 2. d, & ſeqq.

Febris primaria non eſt morbus puerilis, ſed tantum ſymptomaticus. 230. 2. c, & ſeqq.

Febris purgationem ſubſequens vnde contingat. 693. 2. c, d, eius curatio. 694. 1. c, d, & ſeqq.

Fernelius caput tantùm agnoſcit tanquam fontem cuiuſlibet arthritidis. 586. 1. c. alij à viſceribus in articulos deſcendere agnoſcunt. 1. d, e

Fernelij error affirmans omnem arthritidem frigidam eſſe, & a frigido humore tantum ortam eſſe. 587. 1. a

Fernelius agnoſcit tantùm tres ſpeciales arthritidis differentias. 587. 2. a, ſigna varia arthritidis. 2. b, quomodo Senilis arthritis curanda. 2. d. e

Feſti dies ad quid inſtituti. 2. b

Ficuum eſus pediculos generat. 311. 1. d, e, & 2. a, b

Fluxio pituitoſa in pulmones Senum cum tuſſi vnde proueniat. 567. 2. e, & ſeqq.

Fœtus nondum animatus licitè poteſt per abortum excuti. 33. 2. e, 34. 1. a, b, & ſeqq.

Fractura & cariei generatio. 166. 1. e, & 2. a, b, & ſeqq.

Frigidæ intemperaturæ cauſa. 155. 2. b, c, & ſequentibus.

Fronto quanto honore decoratus ab Aurelio Antonino diſcipulo. 26. 1. c

in Fructuum procreatione natura fœcundiſſima, & mirabilis apparet varietas. 491. 1. d, e, & ſeqq.

Functiones & facultates quomodo naturæ vires validas vel debiles indicent. 717. 2. b, & ſeqq.

Functiones tres facultatum in corpore humano, & vnde proueniant. 716. 2. e

G

GAlenus docet ſenectutem ſub neutro conualeſcentiæ ſtatu contineri. 466. 1. b

Gangrena natura in quibus conſiſtit. 637. 1. a, b, cauſa, & curatio iſtius funeſtiſſimi morbi. 637. 1. a b, & ſeqq.

Gelatinæ artificioſè confectæ Senibus conuenientiſſimæ ſunt. 511. 1. a, b, & ſeqq.

Gelatina ex lacte amygdalino. 511. 2. c, d

Gelatina ex raſura cornu cerui. 511. 2. d, e, & ſeqq.

Generationis principia an & quomodo ſint cauſa morborum hæreditariorum. 142. 1. b, c, & ſeqq.

Γηροκομικὴ pars Medicinæ quæ. 45. a

Gerocomica pars prima Diætetica. ibid.

Gerocomicæ ordo, & diuiſio generalis. 460. 1. a

Gerocomica quid, & ſub qua Medicinæ parte contineatur. 457. a. b, Senum vitæ & ſanitati proſpicit. ibid. & ſeqq.

Glaucedo oculorum vnde Senibus contingat. 555. 2. a, b, & ſeqq.

Glandulæ in ore quid, quæ & tonſillæ dicuntur. 248. 2. c, d, ſunt puериles morbi. ibid. c

la Goutette in pueris qualis morbus. 285. 1. a, & ſeqq.

Græcorum nullus de Senilium morborum curatione priuatim tractauit. 457

Guſtabilia in quibus conſiſtant. 190. 1. a

Gurgulio in ore quid. 248. 2. b

Γυμναστικὴ pars Medicinæ quæ. 45. a

H

Hæmorrhagia ſymptomatica quid. 607.1.b, in primis caſibus non eſt ſupprimenda.1.e, eius curatio.2.b, c,& ſeqq.
Hamorrhagia narium probatur in variolis puerorum. 280. 2. a, b, & quomodo prouocanda. ibid. 2. e, & ſeqq.
Hæmorrhoidum dolor quibus remediis curetur. 663.1.d,e, & ſeqq.
Hæreditarij morbi dantur, & eorum ſeminaria per generationis principia. 143.1.c,d,& ſeqq.
Hebetudo viſionis vnde ſenibus contingat. 555.2.a,b,& ſeqq.557.1.e,& 2. a,b,& ſeqq.
Hemicrania quid ſit,& vnde generetur. 644.2.e,& ſeqq. eius curatio. 644.b, c,& ſeqq.
Hepar, cor, cerebrum tria corporis humani fundamenta. 716.2.b,c
Hepar eſt ſanguinis officina,& facultatis naturalis ſedes. 528. 2. e, in corporibus Senum conſeruandum.2. ibid. & ſeqq.
de Hepatis extrema conſeruatione. 528. 2. e, & ſeqq.
Hepatis refrigeratio variis remediis retardatur. 573.1.e,& ſeqq. eius curatio. 2.a,b,& ſeqq.
Hepatis refrigeratio & atenia quid ſit. 572.2.d
in Hepate reſidet naturalis facultas, & eius officia. 717.1.a
Hippocrates natus in Co inſula. 19. 2. c,d,e
Hippocratis encomia,& eiuſdem merita. 19.2.& 20.1. per totum.
Hippocratis Aphoriſmus explicatus in gratiam Senum. 482.1.a,b,c
Hirudines, ſeu ſanguiſuga applicari poſſunt Senibus propter pruritum, & ſcabiem. 524.2.c,& ſeqq.
Homines quamplurimi generant ab anno ſexageſimo, ad annum ſeptuageſimum, & octuageſimum aliquando. 482.2.c
Homines nati ad agendum. 1.e
de Hordeatis. 512.1.a,b,& ſeqq. exemplum ſimplicium. 2. a,b,c, exemplum compoſitorum.2.d,e,& ſeqq.
Humani corporis dolores inſignes,& implacabiles, quomodo curentur.639.2. e, & ſeqq.
Humores prædominantes dum peccant in ſubſtantia,&c. quamplurimos morbos procreant. 726.1.d
Humorum commotio citra vacuationem, vnde contingat. 673.1. c,d,purgationis defectus multiplex. 1.d,e,& ſeqq.
Hydrocephalus morbus puerilis, qualis, & vnde fiat, ac vbi.301.1.c.& ſeqq.
Hydromel Senibus ſaluberrimum.488.2. d,e,eius compoſitio.ibid.& ſeqq.
Hygiæa Æſculapij & Mineruæ filia, vel eiuſdem vxor. 24.1.e
Hyſterica ſuffactio affectus virginalis,& quibus maximè contingat.409.2.a,b, c, & ſeqq. 411.1.b, c, & ſeqq. illius cauſa.413.1.c,d,& ſeqq.
Hyſterica ſuffocationis ſigna diagnoſtica, & prognoſtica. 418. 1. c, d, & ſeqq. illius curatio. 419.2. a,b,& ſeqq.
Hyſterica præfocatio repetenda eſt in tractatu de morbis Virginum. 616.2.c
Hymen quid ſit in puellis. 354.1.e

I

Ignis qua ratione morbos generet. 116. 1.e,2.a,b
Ignorantia & obliuio cum rigore pernicioſa in ægrotantibus. 718.2.b
Iliaca paſſio, volulum, ſeu Miſerere mei vnde contingat. 628.2.e, & ſeqq. eſt peracuta inteſtinorum paſſio. 629.1.b,c, cauſa iſtius affectus præcipua.2.e,eius curatio fit ſecundum varietatem cauſarum opprimentium. 2. c,d,& ſeqq.
Imaginatio quomodo agat ad intra ad ea quæ ad illam ordinantur. 106.2.e, 107.[illegible] ſeqq.

Ima

Imaginatio humana quomodo morbos procreet in alienis corporibus. 107.2 b,c

Imaginationi & animæ quantum tribuant Arabes & Cabaliſtæ. 105.1.c,d,& ſeqq.

Imaginationis vi aliquando morbi generantur. 97.2.d,105.1.b,c,& ſeqq.

Immoderatæ purgationi quæ contingant. 678.2 e,& ſeqq. eius curatio. 679.2.c,d,& ſeqq.

Inanitionis & repletionis ratio. 481. 1. e, & ſeqq.

Indicationes quid Medicis, & quomodo à ſcopis diſtinguantur. 729.2.b,c

Inteſtina ſucceſſione quadam poſt ventriculum ſua patiuntur incommoda. 690. 2. e, tria ſunt ſymptomata inteſtinorum. 691.1.a, cauſa dyſenteriæ in hoc caſu duplex agnoſci poteſt. 1. a, eius curatio. 1. c, & ſeqq. formulæ. 2. & ſeqq.

Intemperaturæ calidæ cauſæ. 154. 1. a,b, & ſeqq. frigidæ intemperaturæ quænam. 155. 2.b,c,& ſeqq. ſiccæ intemperaturæ. 157.1.c,d,& ſeqq.

Intemperies vnum ex ſummis generibus morborum,& qua ratione. 62.2.e,63.1.a, b, & ſeqq.

Intemperies eſt morbus, & vnum ex primis morborum generibus. 64.1. b, & ſeqq.

Intemperies dupliciter definitur. 64.1.c

Intemperies eſt morbus,& genus ad alios morbos ſimilares. 64.2.c,d, & ſeqq.

Intemperies ſimilem intemperiem facilius admittit, quàm temperata contrariam. 579.2.b

Intemperies quotupliciter diuidatur. 71. 1.a,b,& ſeqq.

Intemperierum differentia quæ. 70. 1. e, & ſeqq.

Intentiones therapeuticæ tribus ex fontibus petendæ. 729.2.b,c

Inunctio corporis ex oleo dulci oliuarum vel amygdalarum dulcium, an, & quomodo Senibus poſſit eſſe ſalutaris. 527.2.a,b, & ſeqq. vnctionis modus. 528.b,c

Ioui qui morbi aſſignentur. 110.b,c

Iſis & Serapis digitum ori apponebant in ſimulacris, & ad quid notandum. 41.1 c

Iura carnium duobus modis extrahuntur. 513.2.e,& ſeqq. Senibus ſunt ſalutaria. 2.e

Iuriſiurandi Socratis encomia & vtilitas. 20.2.a,b,& ſeqq.

Iuſiurandum Hippocratis firmatur execratione. 41.2.b,c

Iuſiurandum eſt actio, ſeu affirmatio religioſa. 21.2.e

ad Iuſiurandum Hippocratis tenentur Medici Chriſtiani obſeruandum tanquam iuſtum & legitimum. 21. 2. c, *pro publico haberi debet.* 22.1.b,c

Iuſcula Medicata quæ ſint. 509.2.b,c

Iuſcula reſtaurantia, ſeu ſubſtantifica. 509.2.c,d,& ſeqq.

Iuſcula Medicata ad Tuſſim. 510.1.b

ex Iuſculis alia ſunt ſimplicia, alia medicata. 509.1.a

Iuſculorũ exemplum. 509.1.b,c,& ſeqq.

Iuuenes vetulas congreſſu iuuant, & recreant. 481.1.a,b

Iuuenes cauere debent à vetularum oſculis & amplexibus. 481.1.a, b, inde *accelerantur ad ſenectutem.* ibid.

K

Κοσματικὴ pars *Medicinæ quæ.* 45.a

L

Laborantibus curatio debetur per contraria. 729.1.d

Lac apparens in mammis ſignum virginitatis corruptæ. 367.1.d,e, & ſeqq. non tamen ſemper. 368.1.a

Lac ex tribus ſubſtantiis legitimè temperatis compoſitum eſt. 496. 2. b, c, & ſeqq.

Lac quod eſt in animalibus, vitellus oui eſt in volatilibus. 499.1.b

Lac inter alimenta optimi ſucci, & facilis, tum coctionis, tum diſtributionis, principatum obtinet, vt docet Galenus. 495.1.d,e
Lactis vitium poteſt producere aphthas in puerulis. 246.2.b
an Lactis vſus ſit Senibus ſalutaris. 494. 2. d, e, *multi illius vſum reprobant.* 2. e, *& ſeqq. eius vſus vtiliſſimus.* 495. 1.c.d. *nocere poteſt ſecundum quorundam Senum vitioſam diſpoſitionem.* 2.a,b, *& ſeqq.*
Lactis tria genera, quæ Senibus vtilia eſſe poſſunt. 496.1.a,b, *& ſeqq.*
non Lactantes pueri quomodo purgandi. 277.1 e, *& ſeqq.*
Lactantes dupliciter purgandi. 277.1. a,b,c
Læſio actionis an ſit de eſſentia morbi. 58. 2.c,d, *& ſeqq.*
Laſſitudo eſt dolor articulorum, & arthritidem repræſentat. 584.1.d
Lendes fiunt pediculi. 306.2.c,d
Lendines ſunt cauſa materialis vniuoca generationis pediculorum. 309.1.a,b
Lentium vſus in diæta variolarum reprobatus tanquam noxius. 273.1.b,c, *& ſeqq. & cur, ibid.*
Liquiritiæ, vel maſtiches vſus pituitam vacuat. 505.1.b
Longæuitas non ab eſu carnium exſpectanda. 502.1.d
Lumbricus latus quid & eius forma, & generatio, ac de cucurbitino. 328. 2. c,d
Lumbricus ſeu vermis quid ſit. 317.1.c, d, *& ſeqq.*
Lumbrici rotundi quomodo à latis diſtinguantur, ac de eorum generatione. 330. 1.c,d, *& ſeqq.*
Lumbrici quomodo generentur. 318.2.c, d, *& ſeqq.*
Lumbricorum ſigna quænam. 332.2.c,d, *& ſeqq. prognoſtica.* 334. 2. c, *& ſeqq.*
Lumbricorum differentiæ. 327. 1.e, *& ſeqq.*
Lumbricorum cauſa efficiens quæ. 320. 1. a, b, *& ſeqq. materialis quæ.* 321. 1. b,c, *formalis quæ.* 323. 2. a, b, c, *finalis. ibid.* e, *& ſeqq. quo in loco generentur.* 324. 1. d, e
Luna quam varios effectus producat in ſublunari mundo. 109. 1. c,d, *& ſeqq.*
Lunæ qui morbi aſſignentur. 110. 1. a, b
in Lunæ declinatione extrema & coniunctione vetita ſanguinis miſſio. 112. 1.b
Luxationis cauſæ quot. 163. 2. c, d, e
Lybiæ populi omnes inuſtione ceruicis puerulos epilepticos liberabant. 296. 1.a

M

Magica remedia vana & inutilia in curatione epilepſiæ. 300. 1. e
Magorum quanta & qualis ſit potentia in nocendo. 102. 2. c, d, *& ſeqq.*
Magicam artem qui profitentur, quatuor modis publicæ ſanitati inſidiantur. 102. 2. e, *& ſeqq.*
à Magis & maleficis mulieribus an & quomodo morbi inferantur. 102. 1. d, e, *& ſeqq.*
Maleficiorum varia genera & differentiæ quibus vtuntur malefici. 104.1. b. c, *& ſeqq.*
à Maleficis mulieribus & magis an & quomodo morbi inferantur. 102. 1. d, e, *&* 2. a, b, *& ſeqq.*
Manuũ & pedum tremoris definitio. 582. 1. c, *& ſeqq.*
Maraſmus, ſeu ſenectus naturalis vnde. 141. 1. a
Marcus Gallius beneficio ſuæ aquæ vixit centum viginti quatuor annos. 525.1. e
Margaritæ non tantùm ſunt pretioſæ ad luxum, & ad vanitatem, ſed etiam vtiles ad ſanitatem. 519. 2. c, *& ſeqq.*
de Margaritis & corallo. 519. 2. e
Margaritarum vſus multiplex in ſenum conſeruatione. 520. 1. b, *quomodo parantur.* 1. c, *& ſeqq.*

Marti qui morbi aſſignentur. 110.1. b,c

apud Maſſilienſes venenum publicè cuſtodiebatur dandum eis qui cauſas iuſtas propoſuiſſent cur mori appeterent. 29. 2. a

Medicæ ſcientiæ præſtantia & dignitas. 25. 2. d e

Medicæ leges ſeu conſtitutiones ſunt octo. 23. 1. b, *& ſeqq.*

Medicamenta, ſecundum aliquos, non propinanda quando languet ventriculus, & debilis eſt 674. 1. e, *& ſeqq.*

Medicamenta an & quomodo morbos inferant. 137. 2. a,b,c, *& ſeqq.*

Medicamenta purgantia totius corporis laſſitudinem, & imbecillitatem varijs modis inferre poſſunt. 698. 1. a, b, *& ſeqq. eorum curatio.* 2. a,b, c, d

Medici olim annonaria commoda accipiebant à populo. 25. 2. e.

Medici & Magnates cur non diutiùs viuant quàm alij. 463. 1. e

Medici quomodo procedere debeant in conſultationibus morborum. 727. 2. a *& ſeqq.*

Medicis caſtitas commendanda. 40. 2. a,b, *ac etiam ſilentium. ibid.* 1. e, 41. 1. b a, b.

Medicis non licet conceptionem impedire, nec ſterilitatem inferre. 38. 1. e, *&* 2. a, b

Medicis an liceat abortum procurare, variæ opiniones. 32. 2. c, *& ſeqq. quod tamen nunquam licet ſecundum authoris mentem.* 36. 2. e

Medicis neceſſaria eſt venenorum cognitio. 30. 1.

in Medicis conſultationibus quæ deſideranda. 702. 1. c,d, e, *& ſeqq.*

in Medicis conſultantibus quæ ſint fugienda. 703. 1. c, d, *& ſeqq.*

Medici in conſultationibus, oratorum officio funguntur. 704.1.a

Medicis quomodo dignoſcenda ſit neutralitas. 709. 1. c, d, *& ſeqq.*

Medico non ſatis eſt affectus ſpeciem, & magnitudinem, & mores noſſe, ſed etiam pars affecta dignoſcenda. 710.2. a, b, *& ſeqq.*

Medicorum conſultantium officium, in cognitione, & actione conſiſtit. 704. 1. e

Medicorum officia communia quænam. 729. 1. a, b,

Medicorum officium in præſcribenda victus ratione. 27. 1. e, *& ſeqq.*

Medicina olim inter cabaliſticas doctrinas habita, nunc plebeia. 26. 2. e

Medicina practica duas præſtantiſſimas partes complectitur, & quæ 44. e,45.a

Medicina diſtribuitur in Theoriam & praxim. 44. c,d

Medicina eſt ars iuuandi, non nocendi. 28. 2. d

Medicina quos primos habuerit parentes tum inter Græcos, tum inter Arabes & Latinos. 44.b

Medicinæ origo duplex, diuina vna & humana altera, & quæ. 43. b, *& ſeqq.*

Medicinæ artificium tria conſtituunt, & quæ. 44. b,c

Mel quomodo ſenibus conueniat. 499. 2. c, d, *& ſeqq.*

Melancholia ſenilis quid. 553. 2. c, d, *& ſeqq.*

Melancholia non enumeratur ab Hippocrate inter affectus ſeniles. 553. 2. c, d

Memoriæ abolitio in febribus peſtilentibus lethalis. 718. 2. b

Memoriæ abolitio ſenibus familiaris. 554. 1. e, *& ſeqq.*

in Menſa prima alimenta elixa exhibentur. 505. 2.c, d

in Menſa ſecunda carnes aſſatæ conuenienter coctæ ſunt offerendæ. 506. 2. b, *& ſeqq.*

in Menſa tertia offeruntur fructus, aut recentes, aut ſicci, aut cocti, vel conditi. 507. 1. c, d, *& ſeqq. poſt prandium parum ſtandum, deinde quieſcendum.* 507. 2. b, c, *& ſeqq.*

in

Menſa prima cœna ſenes vtantur acetariis variè coctis,&c. 508.1.d,e, & ſeqq.
Menſium ſuppreſſioni atque hæmorrhoidum ſuccedit arthritis.586.2.b,c,humores fluentes quales ſunt.2.d,e
Metalla nullo modo ad nutriendum ſunt idonea, ſecundùm Ariſtotelem. 521.1.e.& ſeqq.
Milites cum diris execrationibus in nomina Imperatorum iurantes ſeſe deuouebant. 42.1.a
Mictio dolorifica,& laborioſa vnde contingat.661.2.a,b,c, remedia tam naturalia, quam particularia praſcribenda.2. d, & eius curatio. 662.1.a, b,c,d
Moleſta & laborioſa purgatio quid ſit. 676.2.e,& ſeqq.
Monſpelienſis vrbis ſitus & encomia. 2.e,3.a
Morbi magnitudinis, numeri, & ſitus quomodo generentur. 76. 1. a, b, & ſeqq.
Morbus communis, qui ſolutio vnitatis dicitur, quid. 77.2.c,d,& ſeqq.
Morbi naturales & hæreditarij ſunt contra naturam. 48.2.c,d
Morbi incurabiles an egeant conſultatione. 728.1.c,d
Morbi quomodo aſſignentur planetis & ſignis Zodiaci, & quibus. 110. 1. b,c,d
Morbi exiſtentia accidentalis tantùm eſt,& non ſubſtantialis. 51.1.b,c
Morbi quomodo diſtinguantur. 215.d
Morbi hæreditarij dantur, & eorum ſeminaria per generationis principia. 143.1.c,d,& ſeqq.
Morbi quomodo & quotupliciter à cœlis influant. 112.1.e,& ſeqq.
Morbi ſimilares tot quot intemperies. 70.1.e
de Morbi eſſentia an ſit læſio actionis.58. 2.c,d,& ſeqq.
Morbi quomodo à temporibus anni dependeant. 120.a,b,c,& ſeqq.
Morbi pueriles cur ita dicti. 216. e, & ſeqq.
Morbi morbis ſuccedunt. 229.2.b
Morbi hæreditarij, vt & qui habitum contraxerunt, vix curabiles. 727.2. b,c
Morbi totius ſubſtantiæ an dentur, & ſub quo genere morborum contineantur,longa diſputatio. 65.1.e,2.a, b, c, & ſeqq.per multa.
Morbi degeneres magis periculoſi quàm congeneres. 726.1.e
in Morbis genus & differentiæ ſunt idem ſub vario reſpectu. 60.1.d,e,& ſeqq.
Morbificarum cauſarum differentia quænam. 91.2.e,92.1.a,b, & ſeqq.
Morbificarum cauſarum internarum, & externarum natura. 96,1.c,d,& ſeqq.
Morborum organicorum quatuor tantùm ſunt genera. 73.2.e,74.1.a,b,& ſeqq.
Morborum cauſa diuina quæ. 97. 2.b, c, & ſeqq.
de Morborum Senilium ſerie,& enumeratione ſecundùm Hippocratis doctrinam.538. 1.d, e, & ſeqq. eorundem enumeratio.1.d,e,& ſeqq.
Morborum in numero & magnitudine cauſæ. 162.2.c,d.& ſeqq.
Morborum cauſæ internæ an, & quomodo dicantur elementa & vitæ principia. 140.2.e,141.1 a,b,& ſeqq.
Morborum cauſæ ſublunares quæ. 113. 1.e,2.a,b,& ſeqq.
Morborum virginalium quatuor claſſes. 370.2 c,d,e,& ſeqq.
Morborum ſimplicium cauſæ quæ. 152. b,c,& ſeqq.ac morborum ſimilarium. 153.1.e,& ſeqq.
Morborum compoſitorum cauſæ. 168.1. c,d, & ſeqq.
Morborum compoſitorum natura & eſſentia. 84.2.e,85.1.a,b,& ſeqq.
Morborum compoſitorum differentiæ quæ. 86.1.e,& 2 a, b, & ſeqq.
Morborum cauſæ inſitæ, ſeu congenitæ.

140.1.c,& 2.a,b,c
Morborum ſenilium natura & denominatio. 537
de Morborum Senilium differentiis ſecundum methodum & doctrinam authoris. 540.2.a,b,& ſeqq.
Morborum in compoſitione cauſa. 163.2 a,b,c.& ſeqq.
Morborum an tria tantum ſint prima genera. 62.2.c,63.1.a,b,& ſeqq.
Morborum communium differentiæ quæ. 83.1.a b,& ſeqq.
Morborum ſimplicium tria ſunt genera, & quæ. 165.2.a,b
Morborum qui cauitates & meatus occupant & vitiant cauſa. 161.1.a,b, & ſeqq.
Morborum duæ ſunt differentiæ, & quæ. 60.2.b,c,& ſeqq.
Morborum hereditariorum cauſa an & quomodo ſint principia generationis. 142.1.b, c, & ſeqq.
de Morborum cognitione. 709. 2. b,c, & ſeqq.
in Morborum diagnoſi multa ſeſe offerunt inquirenda. 709.2.b,c,& ſeqq.
Morbis ſuperiorem eſſe naturam quæ ſigna demonſtrent. 718.1.c,d
Morbus compoſitus quoties fiat. 85. 1.c, & 2.a,b
Morbus quomodo definiatur, & quid ſit proprie. 52.1.a,b,& ſeqq.
Morbus an ſit affectus partis in corpore humano. 58.1.a,b,& ſeqq.
Morbus an diuidi poſſit in ſua genera pro ratione partium & ſanitatis, 61.1.c,d, & ſeqq.
*Morbus ſimilaris quis dicatur.*60.2.d,e, *quis verò organicus.* ibid.
Morbi organici qui dicantur. 72.1.a, b, & ſeqq. *an dentur controuertitur.* ibid.2.d,e, & ſeq. *dantur ex authoris mente.* 73.1.b,c,& ſeqq.
*Morbus quid ſit ſecundum illius eſſentiam & ſignificationem.*53.1.c, & 2.a,b,c,& ſeqq.*dupliciter conſideratur.* ibid. 2.a,b
Morbus an ſit affectus,& an permanentia ſit de illius eſſentia. 54.1.a,b, & ſeqq.
Morbus primò & per ſe continetur ſub prædicamento qualitatis. 56.1.c,d
Morbus an primò & per ſe actiones lædat. 57.1.a,b,& ſeqq.
Morbili quid , & vnde dicantur. 254.2.c.& ſeqq.
Morbilli externis remediis non egent. 271.1.c
Morbilli & variolæ non fuerunt notæ, nec deſcriptæ à Græcis. 259. 1. c, & ſeqq.
Morbilli & variolæ ſunt affectus quodammodo hereditary. 144. 1. e, & ſeqq.
Morbilli & variolæ quid ſecundùm eſſentiam. 255.2.c,& ſeqq.257.1.c,d
in Morbillis quale regimen ſeruare debeant pueri. 278.2.d,e,& ſeqq.
in Morbillis & variolis probatur vſus purgantium. 276.2.a,& ſeqq.
Morbillorum & variolarum cauſa interna & communis eſt ſanguinis menſtrui impuritas. 264.2.d,e, & ſeqq. 226.2.c,d,& ſeq.
Morbillorum, & variolarum cauſa quæ. 260.2.d,e,& ſeqq.
Morbilli & variolæ quomodo inter ſe diſtinguantur. 257.2.a,& ſeqq.
Morbillorum & variolarum differentiæ generales quæ. 260.2.a,b,c
in Morbillorum & variolarum curatione ſanguinis vacuatio probatur. 274.2.e, & ſeqq. & *quibus rationibus id probetur.* 275.1.a,& ſeqq.& *quænam in ea obſeruanda.*ibid.1.e, & ſeqq.
Morbillorum & variolarum cauſæ interna quæ. 262.1.e, & ſeqq. *externa* ibid.2.b,c,& ſeqq.
*Variolarum & morbillorum cauſæ interna quæ.*262.e,& ſeqq.*externæ.*ibid.2.c.& ſeqq.
Morbillorum & variolarum curatio duplex, & quæ inſtituenda. 269.2.b, & ſeqq.

Mor

Morbillorum & variolarum ſigna diagnoſtica. 267.2.b, *& ſeqq. prognoſtica.* 268.2.a, *& ſeqq.*
Morbillorum & variolarum curatio vera, vniuerſalis & legitima. 271.1.a,b, *& ſeqq.*
Mortis meditatio ſumma eſt conſolatio, & felicitas in ſenectute. 485.1.d, *timidis, damnatiſque tantùm horribilis eſt.* 485.1.e
Motus & quies quomodo ſint morborum cauſa. 131.1.c,d, *& ſeqq.*
à Mulieribus maleficis & magis an & quomodo morbi inferantur. 102.1.e, *&* 2.a,b,c, *& ſeqq.*
Mulieres propria culpa pereunt, dum pudore perfuſæ ſecretiores corporis affectiones reuelare non audent. 704.2.a
Muſica, non ſolùm ad animi pathemata temperanda, ſed etiam ad corporis affectus curandos vtilis. 485. 2. b, *eius definitio.* 2.c,d,e
Myrobalanis, an & quomodo vtendum. 518.2.c, *& ſeqq. roborant, & reſtaurant.* *ibid, & ſeqq.*
Myſterioſa, & ænigmatica morborum, ſymptomatûmque Senilium deſcriptio à ſapientiæ oraculo propoſita cap. 12. *Eccl.* 539.1.a,b,c,d, *Explicatio.* 1.c, *& ſeqq.*

N

Nares acutæ in morbis quale ſignum. 723.2.c
Narium hæmorrhagia laudatur in variolis puerorum. 280.2.a, *& ſeqq. & quomodo prouocanda.* *ibid.*c, *& ſeqq.*
Narium humiditates vnde contingant ſenioribus. 561.1.c,d
Narium humiditas quomodo curanda. 561.2.d,e, *& ſeqq.*
Narium humiditas ſenſibus patet. 561.2.b,c
Natura quid, & in quibus conſiſtat in corporibus humanis. 716. 1, b, c, *& ſeqq.*
Natura ſomnum & vigiliam alternatim introduxit, ſecundùm noctis & diei reſpectum. 479 a,b, *& ſeqq.*
Naturalis facultas in hepate, & eius officia. 717.1.a
Naturam fortiorem eſſe morbo quæ ſigna demonſtrent. 717.2.b,c, *& ſeqq.*
contra Naturam & ſecundùm naturam quæ dicantur. 48.2.a,b, *& ſeqq.* 49.1 a,b, *& ſeqq.*
Nephritidis curatio duplex inſtitui debet in ſenibus. 576.2.b, *&* 577.578.
Nephritidis ſignificatio duplex eſt in Hippocratis & Galeni doctrina. 575.1.a,b
Neronis impietas in præceptorem Senecam. 26.1.a
Nutrices dentitionis tempore quam victus rationem obſeruare debeant. 227.2.d, *& ſeqq.*
Nymphæa confert ad cohibendos motus venereos. 451.2.c,d

O

Obliuio & ignorantia in ægrotantibus lethalis. 718.2.b
Obſtructio qualis ſit epilepſia. 288.1.c,d
Oculorum dolor, vnde dependet, & eorum curatio. 645.2.b,c, *& ſeqq.*
Oculorum hebetudo & humiditas vnde ſenibus contingat. 555 2.a,b, *& ſeqq.* 557.1.a,b
Odorabilia in quibus conſiſtant. 189.d,e
Officina culinaris in gratiam Senum. 508.2.b
Olera omnia pauciſſimum ſanguinem, nec laudabilem generant excepta lactuca. 492.1.b
in Olerum & radicum vſu moderati eſſe debent ſenes. 492.b,c, *& ſeqq.*
Operatores erant tempore Hippocratis, quibus relinquit ſectionem calculi. 39.1.a,b,c
Opiata magiſtralis ſenibus ſalutaris. 525.2.c,d,e
Opium, cicuta, & ſimilia, ſunt ſtupefactiua, ſuffocatiua, & mortificatiua. 619.2.b,

619.2.b, eorum ſymptomata, & curatio. 2.c,d,& ſeqq.
Opus diuinum eſt ſedare dolorem, teſte Hippocrate. 640.1.d
Ordinis quanta laus & neceſſitas omnibus in rebus. 19.1.a,b,c
Organicus morbus quis dicatur, & quanam organi compoſitionem perficiunt. 72.1.a,b,& ſeqq.
Oſcitatio vnius quomodo exciter oſcuationem in alio. 107.1.d,e
Oua mollia, & tremula ſenibus conueniunt cum pauco ſale. 499.2.b
Ouorum volatilium variæ ſunt differentiæ. 499. 1.c, d, in illis quæ ſunt ſpectanda. 1.d,e

P

Παιδευτικὴ pars medicinæ quæ. 45.a
Palatum in ore quid. 248.2.b
Pallidi colores morbus virgineus, qui & chloroſis dicitur. 380.1.a,b,c,& ſeqq.
Palpitatio cordis formidabile ſymptoma, & quomodo generetur in virginibus chloroſi laborantibus. 405. 1.c, d, & ſeqq.
Panacea Æſculapij filia omnium morborum remedia proponit. 24.2.e
Papillarum color an poſſit eſſe ſignum virginitatis. 355.2.c,d
Paracelſiſtæ & Arabes quantum tribuant imaginationi & animæ. 108.1.c,d
Παρωνύματα ſigna quæ. 172.1.b
Pariſthmia quid in ore. 248.2.b,e
ad Partum promouendum remedia propoſita. 662.2.c,d,& ſeqq.
in Partu, quibus remediis pudenda ſponte amplificentur. 662.2.b,c
Partum dolores vel præcedunt, vel comitantur. 662.1.e, & ſeqq. ad partum promouendum remedia. 2.c,d,& ſeqq.
Pathematum moderatio in quacumque ætate laudabilis, ſed præcipuè ad vitam Senilem conſeruandam. 484.1 b,c
Pathemata animi quomodo morbos inferant. 134.2.e, 135.1.a,b, & ſeqq.
Pathologia neceſſitas & vſus. 46.2.a,b
Pathologia quæ pars medicinæ, & in quibus verſetur. 45.d,e
Pathologia quid, eademque duplex. 46.1.a,b
Pathologia quid contempletur. 44.e
Pauores vnde puerulis contingant. 300.2.b
Peccata aliquando cauſæ morborum. 97.2.e
Pedicularis morbus qualis; & quinam maximè ei ſint obnoxij. 304.2.c, d, & ſeqq. 305.2.e
Pedicularis morbus quis & qualis. 305.1.c,d,& ſeqq.
Pediculi generantur ex carne corrupta. 308.1.a,& ſeqq. ex ſanguine corrupto. ibid. 2.c, ex humoribus tertiæ concoctionis. 309.1.b,c
Pediculi vbi generentur. 311.2.c,d
Pediculi quomodo generantur. 306.1.c, d,& ſeqq.
à Pediculis quidam fuere vorati. 304.1,e
Pediculis qui potiſſimum tententur. 304.2.c,d
Pediculorum cauſa materialis vera quæ, 309.2.a,b,c, finales quàm multæ. 310.1.a,b
Pediculorum productionem adiuuantes cauſæ. 310.2.b,c,& ſeqq.
Pediculorum ſigna quæ. 312. 2.a,b, & ſeqq. eorum curatio præſeruatiua. 313.1.b,c,& ſeqq. ac perfecta. ibid. 2.c,d
Pediculorum differentiæ quot & quænam. 311.2.e, 312.1.a,b, & ſeqq.
Pediculorum generationis cauſæ quatuor. 307. 1. a, efficiens. ibid. c. materialis, ibid. 2. 309.2.a,e, formalis. 309.2.e, & ſeqq.
Pediculos generat caricarum & ficuum eſus. 311.1.d,e,& ſeqq.
Periclis negligentia in præceptorem Anaxagoram. 26.1.a
Peſtis inter horrenda morborum monſtra,

ſtra, principatum obtinet. 625. 1. e, eius remedia. 2.a,b,& ſeqq.
Pharinx in ore quid. 248.2.c
Pharmacia, & Chirurgia ſunt Medicinæ Therapeuticæ inſtrumenta. 516.1.a
Pharmaciæ officia & vſus in morbis. 4. b,c
Philologi proditio ergo Ciceronem præceptorem. 26.1.a
Philoſophi vnde à cæteris hominibus diſtinguantur. 88.b,c
Philoſophus qui librum de non Seneſcendo compoſuerat irridendus. 542.1.e
de Phlebothomia. 53.2.d,e,& ſeqq.
Phlebotomia, an, & quomodo ſenibus vtilis eſſe poſſit. 533.2 d,e,& ſeqq.
Phœnix quàm honorificè tractatus ab Achille diſcipulo. 26.1.c
Phrenitides quæ in tremorem finiuntur, peſſimæ. 718.2.b
Phthyriaſis morbus eſt,& qualis. 305.1. d,e,& ſeqq.
Phyſiologia quid contempletur. 44.e
Pica quale ſymptoma in virginibus chloroſi laborantibus. 387.1.a, b, & ſeqq.
Piſcium eſus minimè ſalutaris videtur ſenibus. 500.2.c,d,& ſeqq.
Pituita & melancholia quomodo purgentur. 532.b,c,& ſeqq.
Plato quanto honore decoratus ab Ariſtotele diſcipulo. 26.1.b
Potus,& cibus,motus & quies in Diætæ ratione ſeſe conſequuntur. 477. 2.a,b, & ſeqq.
Potus immediatè ſubſequitur aërem in cuiuſcumque Diætæ diſpoſitione. 772. 2.d,e
Potus vini quomodo morbos procreet, & an ebrietas ſalutaris eſſe poſſit. 128. 2.e,129.1.a,b, & ſeqq.
Pollutio voluntaria grauiſſimum peccatum,& contra naturam. 364.1.b,c,d
Pollutio volũtaria an corrumpat virginitatem 363.2.e,364.1.a,b, & ſeqq.
Præceptor ſcientiæ medicæ quanta in veneratione debeat eſſe apud diſcipulum. 25.2.a,b,& ſeq.
Præceptoris officium in diſcipulos. 26. 2. a,b,& ſeqq.
Præceptores derelicti aut male tractati à diſcipulis. 26.1.a,b, bene excepti. ibid.
Præſeruatio valetudinariis per quanam debeatur. 729.1.d
Praxeos in medicina officium. 44.e
in Praxi Medica ſymptomatum cognitio, & conſideratio, multis de cauſis admodum eſt neceſſaria. 711.1. e, & ſeqq.
Principia vitæ & elementa an & quomodo dicantur cauſæ internæ morborum. 140.2.e,141.1.a,b,& ſeqq.
Principia generationis an & quomodo ſint cauſæ morborum hæreditariorum 142.1.b,c, & ſeqq.
Proceritas corporis in iuuentute decora, in ſenectute verò moleſta & paruitate deterior. 570.c,d, & ſeqq. incuruatio ſenibus incurabilis. ibid.e
Prognoſis medica vnde deriuetur. 170.a
Προφυλακτικὴ pars medicinæ quæ. 45.a
de Pruritus curatione. 547. 1. c, d, & ſeqq.
Pruritus curatio in ſenibus potiùs tentanda quam ſperanda. 547.1.c, quæ inſtituenda ſit. 1.d,e,& ſeqq.
Pruritus cum voluptate quomodò fiat, docet eleganter Galenus. 546.2. c, d, eſt aliquando ſimplex affectus, aliàs permixtus. 2,e
Ptolomæus Philadelphus natus in Co inſula. 19.2.c
Pudenda quibus remediis ſponte in partu amplificentur. 662.2.b,c
Puellæ & iuuenes halitum ſuauem ſpirant propter corporum caliditatem & humiditatem. 480.1.e
Puellæ tabeſcunt, ſi per annum, aut diutiùs cum ſenibus dormiant. 481.1.a,b
Puellis magis familiaris eſt virginitas. 351.1.a,b
Pueris nuper natis contingunt oris vlcera, vomitus, &c. 243.2.c
Pueri dum dentiunt, diarrheam patiuntur

tur. 237.2.d,e.& ſeqq.
Pueriles morbi quam varij & negligenter tractati ab antiquis. 214. & ſeqq.
Pueri lactantes dupliciter purgari poſſunt.277.1.a,b,c,& quomodo non lactantes purgandi. ibid.e,& ſeqq.
Pueri & pueritia quid. 216.
in Pueris conuulſio cum febre & ſine febre, & quænam periculoſior. 254.1.b,& ſeqq.
in Pueris cauſa proxima conuulſionis quæ. 233.1.e,& ſeqq.
Puerilis morbus non eſt febris primaria, ſed tantum ſymptomaticus. 230.2.c, & ſeqq.
Puerilis epilepſiæ idiopathicæ cauſa quæ. 290.2.b,c,& ſeqq.
Puerilis epilepſiæ cauſa interna & externa. 288.c,d, & ſeqq. interna quæ. 289.2.per totum.
Puerilis affectus conuulſio dupliciter. 232.2.b
Pueriles morbi cur ita dicti. 216. e, & ſeqq.
Puerilis epilepſia curari poteſt ac debet, & qua ratione ac remediis. 293. 1. b, c,& ſeqq. Idiopathica curatio. 295.1. c,& ſeqq.
Puerilis epilepſiæ ſigna diagnoſtica. 291. 1. e, & ſeqq. prognoſtica. 292. 1. b, c, d
Pueruli hydrocephalum patiuntur, & vnde ac vbi,& qualis morbus.301.1. c, & ſeqq. eiuſdem ſigna diagnoſtica. 302.1,b,c,prognoſtica ibid.2.a,curatio. 2.c,& ſeqq.
Puerulis vnde contingant pauores inter dormiendum. 300.2.b,c
Pueruli maximè ſunt obnoxij morbo pediculari.304.2.c,d,& ſeqq.305.2.e, & ſeqq.
Puerulis aphthæ, vomitus, &c. contingunt. 245.1.c
Pulſus naturalis per anni tempora mutatur. 120.2.c,d
ſi Purgatio impediatur, quibus remediis vtendum eſt. 675. 1. a, b, & ſeqq.
Purgatio illegitima vnde contingat, & vnde dicitur illegitima, & improſpera. 676. 1. a, b, & ſeqq.
Purgatio, quæ naturæ miniſterio & medicamentorum perficitur, quæ ſit. 677. 1. a, b, purgationis definitio. 2. b, & ſeqq.
de Purgatione Senum. 530. 1. e,& ſeqq.
ſenibus an conueniant purgantia medicamenta. 530. 2. b,c, & ſeqq.
Purgatio quæ cum torminibus partium internarum contingit, admodum moleſta, & laborioſa. 678.1.d
Purgatio vitioſa vertiginem prouocans, vnde contingat. 695. 2. b, c, eius curatio. 2. e, & ſeqq
Purgatio vitioſa dolorem capitis prouocans, vnde contigat. 694. 2. e, & 695. 1. a, b, eius curatio. 1. c, d, & ſeqq.
Purgationi immoderatæ, quæ contingant. 678. 2. c, & ſeqq. eius curatio. 679. 2. c, d, & ſeqq.
Purgatio vitioſa tribus modis viſionis imbecillitatem inducere poteſt 69.61.d, e, iſtius ſymptomata ſecundùm cauſarum ſeriem aggredienda 2. a, b, eius curatio. 2. c, d, & ſeqq.
Purgatio quæ conuulſionem comitem habet,infauſta cenſenda eſt. 697.b, c, & ſeqq. eius curatio. 2. a, b, & ſeqq.
à Putredine & vermibus quomodo cadauera præſeruari poſſint. 347. 1. e, & ſeqq.
Pythagoras illiuſque ſectatores eſum animalium damnant. 502.2. b, c
Pythagorai lyræ ſonum adhibebant,vt inſolentes perturbationes excantarent. 485.1. b, c

Q

QValitatis mutatæ quatuor differẽtiæ, 191. 1. c
Quies & motus quomodo ſint morborum cauſæ. 131. 1. c, d, & ſeqq.

Regio

R

REgiones quomodo poſſint eſſe cauſæ generationis morborum. 123.1.c. & 2 a, b, & ſeqq.

de Remediis Chirurgicis ſenibus idoneis. 533.2.b,c

de Remediis externis roborantibus, & alterantibus. 526

Remedium à Deo inſtitutum ad immortalitatem vegetale erat. 501. 2. c

ad Renum,& veſicæ ſabuloſam materiam repurgandam. 500.1.c

ad Renum & veſicæ vlcera. 510.1.e

Reſpirationis difficultatem ferè ſemper comitatur tuſſis. 564. 2. d, e, quæ ſunt neceſſaria in illius curatione. 562. 2. e, & ſeqq.

Retenta & excreta an & quomodo poſſint eſſe cauſæ morborum. 136.2.b,& ſeqq.

la Roſe quid inter morbos pueriles. 254. 2. e

la Rougeole quid inter morbos pueriles. 254.2.e

Ruta quantum poſſit ad cohibendos venereos motus. 451. 2. a, b, & ſeqq.

S

SAlicis folia conferunt ad cohibendos motus venereos. 452. 2. c

Salinarij quinam eſſent. 348.1.a

Saltatrix fœtum excuſſit ſaltando,ex conſilio Hippocratis. 32. 2. e, & ſeqq. 34.1. c

Sanguinis effuſio an ſit virginitatis ſignum. 357. a, b, & ſeqq.

Sanguinis humani vſus, vtrùm poſſit eſſe ſenibus ſalutaris. 497. 1. d,e,& ſeqq.

Sanguinis excretio per aluum vnde contingat. 691. 2. e, & ſeqq. diſtinctio, & curatio iſtius mali.692. 1. c,d,& ſeqq.

Sanis conſeruatio debetur per ſimilia. 729. 1. d.

Sanitas finis neceſſarius Medicinæ. 44. b, c

Sanitatis vitæque humanæ conſeruatio, non tantùm à conuenienti rerum corporearum vſu dependet, ſed etiam à virtutibus quæ animi mores moderantur.483. 2. c, d, & ſeqq.

Saturno qui morbi aſſignentur. 110. 1. b, c

Scopi quid medicis, & quomodo ab indicationibus diſtinguantur. 729. 2. b, c

Scorpionum ictus, & ſymptomata quæ ſequuntur. 620. 2. b, c, & ſeqq. in eius curatione diligentia, & prudentia requiritur. 621. 1. a, eius remedia,2. b,c & ſeqq.

Scythæ quomodo cadauera regum conderent. 347. 2. c, d

Semeiotice circa quæ verſetur. 44. e

Seminis humani, & ſanguinis menſtrui excretio ſalutaris eſt. 482. 1. d, e

Seneca male & impiè habitus à Nerone diſcipulo. 26. 1. a

Senectus morbus incurabilis, artis miniſterio prorogari poteſt. 543.2.e

de Senectute. 541. 1.a,b

an Senectus morbus Senilis dici debeat. 541. 1. c, d, & ſeqq.

Senectutis differentiæ. 542.1. a, b, c

Senectutis cauſæ. 542. 1. d, e, & ſeqq.

Senectutis ſigna, vel diagnoſtica ſunt, vel prognoſtica. 543. 2.b

de Senectutis ſignis. 543. 2.b

de Senectutis curatione. 543.1.e, & ſeqq.

de Senectutis, Seniique natura, & differentiis. 458. 1. a

de Senectutis ortu, progreſſu, & termino. 459. 1. a

Senes ne egrediantur mane niſi poſt ortum ſolis. 470.2.a

Senes bene valentes generare poſſunt in ſenectute,ſi rem habeant cum iuuenculis, & mulieribus bene diſpoſitis. 483. 2. a

Senes fugiant alimenta quæ multiplicant melancholiam, & pituitam. 475.2.b. & ſeqq.

Senes duplici melancholia laborare poſſunt. 553. 2. e, & ſeqq. eius curatio.554.1. c, d,& ſeqq.

Senes ſi lædantur ab aëre veſpertino quomodo curandi. 470.1.d e, & ſeqq.

Senes vt plurimùm per venas ſedis purgantur, ſanguiniſque fœcem effundunt. 481.2.c
Senes multi venere vtuntur ſine noxa. 482.2.c
Senes ne circa focum diutius morentur, ne corpora pigreſcant. 470.2.b
Senes apoplexiæ obnoxij poſt prandium non debent longiori ſomno indulgere. 507.2.c,d
Senes debent redire in domum hora vna ante occaſum ſolis. 508. 1. c, d
Senes in prima menſa cœnæ vtantur acetariis variè coctis, &c. 508. 1. d, e, *& ſeqq.*
an Senes vt ægri, vel vt ſani, vel vt neutri ſint diætandi. 665.1.a
Senes Veneri aſſueti, vtantur cum moderatione ſi ſapiant. 483.1.b
Senes halitum ſpirant inſuauem, acidum, & fœtidum. 480.1.d,e
Senes, tum pueri, tum etiam adoleſcentes, & viri calculo renum, & veſicæ laborare poſſunt. 575.2.d,e
in Senibus quomodo teſtium natura excitetur. 530.1.b,c,d
Senibus maior eſt diſpoſitio ad calculum renalem, quàm in pueris. 575.1.e, *& ſeqq.*
Senibus gelatinæ artificioſè confecta conuenientiſſima ſunt. 511. 1. a, b, *& ſeqq.*
Senibus quæ loca & regiones ſint idonea. 470.2.e, *& ſeqq.*
Senibus Amygdalata, dummodo ex lacte, conuenientiſſima ſunt. 519.1.b,c, *ſimplex.* 1.d,e, *compoſitum.* 2.a,b, *ſubſtantificum.* 2.c,d
Senibus ebrietas vt & venus turpiſſima. 474.1.d
Senibus an ſit exercitatio ſalutaris, & neceſſaria. 477.2.a
Senibus minor quantitas ſanguinis detrahenda, quàm ætate florentibus. 534.1.d,e
de Senum pane idoneo. 489.2.e, *& ſeqq.*
Senibus timor noxius, quia corpora, & humores refrigerat. 484.1.d
Senibus, an & quomodo Muſica conferre poſſit ad ſedanda animi pathemata, morborúmque Senilium moleſtias temperandas. 485.1.a,b, *& ſeqq.*
Senibus mors eſt amarior quàm iuuenibus. 462 b
Senibus interdicenda eſſe legumina multi cenſent Medici, 490.2.e, *& ſeqq.*
Senibus labor moleſtus eſt. 477.2.e
Senibus exercitatio conuenit ad ſanitatis conſeruationem. 478. 2.c, d, *& ſeqq. quies quidem neceſſaria, ſed non continua.* 478.2.d
Senibus familiares ſunt melancholia, deſipientia, & memoriæ abolitio. 554.1. d,e, *& ſeqq.*
Senibus propter caloris natiui paupertatem, ſit pituita, & melancholiæ maximus prouentus. 530.2.b,c, *& ſeqq.*
Senibus, vetuliſque an venus ſit ſalutaris. 482.1.d,e, *& ſeqq.*
Senibus aër idoneus ad vitæ ſalubritatem. 468.2.b,c, *& ſeqq.*
Senibus venerem eſſe pernicioſam author cenſet. 482. 2. d, e, *ſenibus eſt turpiſſima, & inimiciſſima.* ibid.
Seniles animi à quibus recreantur. 502. 2.a
Seniles morbi vnde dicantur. 537.1.a,b
Senili naturæ dulcia ſunt amiciſſima. 506.2.d
Senili ætate quæ in menſa vel paſtu obſeruanda ſunt. 505.2.b,c, *& ſeqq.*
Senibus non nocent acetaria, ſi cruditas herbarum coctura corrigatur. 506. 1. a,b, *appetitum, & vrinas mouent.* ibid.
Senilis arthritis ferè ſemper pituitoſa eſt. 587.1.b,c
Senilis ætas inepta ad concoquendas humiditates frigidas. 561.2.c. *& ſeqq.*
Senilium morborum à diuo Sene diuiſio. 537.1.c,d, *& ſeqq.*
Senio confecti veneno mortem oppetebant apud Coos. 29.2.b
Senium frigidum, & ſiccum cùm ſit, per ea quæ humectant, & calefaciunt debet

bet corrigi. 467.1.a,b
in Senum generali diæta multa ſunt obſeruanda. 475.1 d,e
Senum potus poteſt eſſe multiplex. 486.1.a,b,c, *aqua ſenibus inimica videtur.* 2.a, *cum vino ſalutaris.ibid.vini qualitates.* ibid.
Senum ventriculus quomodo externis remedijs ſit roborandus. 529.1.d,e, *& ſeqq.*
de Senum ægrotantium Diæta. 508.2.b, c, *& ſeqq.*
de Senum victu. 489 1.d,e, *& ſeqq.*
Serapis & Iſis ſimulacra digitum ori apponebant, & qua ſignificatione. 41.1.c
Serum lactis calida eſt temperiei. 246.2.b,c
Sicca intemperaturæ cauſæ. 157.1.c, d, *& ſeqq.*
Signa diagnoſtica, tum communia, tum propria ex Hippocrate varia ſunt. 576.1.b, *& ſeqq.*
Silentium Medicis quàm commendabile æquè ac Confeſſoribus. 41.1.a
Singultus deprauatus poſt purgationem vnde contingat. 690.1.c, d, *vnde hoc ſymptoma proueniat.* 1.e, *eius curatio.* 2. d
Sitis vitioſa poſt purgationem vnde contingat. 689.1.c,d, *& ſeqq. eius curatio.* 2.d,e, *& ſeqq.*
Smaragdus confert ad cohibendos motus venereos. 452.1.a,b
Socrates quam bene exceptus à Critone diſcipulo. 26.1.b
Sol per Apollinem deſignatur tanquam oculus & cor mundi, generationis & corruptionis primarius author. 24. 2. d, e
Solis quanta neceſſitas ſit in rebus ſublunaribus. 108.2.e, *& ſeqq.*
Soli qui morbi aſſignentur. 110.1.a,b
Solutio vnitatis vnum ex primis morborum generibus, & quid ſit. 77.2.b,c, *& ſeqq.*
Solutio continui eſt morbus communis. 80.1.d, *& ſeqq.*
Solutio vnitatis vnum ex primis generibus morborum, & qua ratione. 62.e, 63.1.a,b, *& ſeqq.*
Solutio continui quatuor modis diuiditur. 83.2.d
Solutio continui eſt morbus communis partibus ſimilaribus & organicis. 81. 2.b,c, *& ſeqq.*
Solutio continui morbus eſt, & tertium ſimplicium morborum genus. 79.1.b, c, *& ſeqq.*
Solutionis continui in genere, cauſæ. 165. 2.a,b,c, *& ſeqq.*
Somnus & vigiliæ quàm neceſſariæ. 242. 2.c, *& ſeqq.*
Somnus & vigiliæ quomodo ſenibus conueniant. 479.2.a,b
Somnus ſenibus eſt neceſſarius. 479. 2.a, b, *quomodo ſit conciliandus.* 2. c, d, *quomodo poterunt dormire.* 2.e
Spiritus triſtis exſiccat oſſa, & mœrore deiicitur animus. 484 1.c
Staphyſagria cur dicatur herba pedicularis, & quid poſſit ad pediculos enecandos. 314.2.c,d, *& ſeqq.*
Sterilitatem inferre non licet Medicis, nec conceptionem impedire. 38.1.e, *&* 2.a,b
Stranguria moleſtiſſimus eſt affectus, & curatu difficilis. 579.2.c, *in curatione obſeruandum an pendeat à morbo veſicæ.* 2.d
Stranguriæ obnoxij poſſunt eſſe ſenes. 579.2.a,b
Stranguria, vel vrinæ incontinentiæ curatio. 580.1.a,b, *& ſeqq.*
Sublunares cauſæ morborum quæ. 113.1. e, 2.a,b, *& ſeqq.*
Submerſi, & ſemiſuffocati in aqua, quomodo curandi. 613.2,e, *& ſeqq.*
Sudor ſalutaris debet eſſe multus. 719.2. d, 720.1.a
Sudores infauſti qui. 720.2.d,e
in Sudoribus ægrotantium quænam obſeruanda. 720.b, *& ſeqq.*
Suffocati à fumo carbonum, vel à vapore vini recentis ebullientis, quomodo curandi.

randi. 614.2.c,d,*& ſeqq.*

Suffocati à fungis venenatis, aliiſque ſtrangulatoriis medicamentis, quomodo tractandi ſunt. 615.2.a,b,*& ſeqq.*

Suffocationum differentia, & cauſa. 610.a,b,*& ſeqq. earum curatio.* 611.a,b,*& ſeqq.*

Suffocatio hyſterica, vide Hyſterica ſuffocatio.

Suppreſſioni menſium, atque hemorrhoidum ſuccedit arthritis. 586.2.b,c

Suſpenſi apparentibus adhuc vitæ indiciis, poſt laquei ſolutionem, quomodo curandi. 614.1.d,e,*& ſeqq.*

Συμβιβηκότα *ſigna quæ, & vnde dicantur.* 172.1.c

Symptoma quam variè definiatur. 172.2.c,*& ſeqq.*

Symptoma non poteſt eſſe ſine morbo. 178.2.a

Symptomata morbum vt vmbra corpus ſequuntur. 169.a,178.1.a

Symptoma vnde dicatur. 172.1.b

Symptoma tribus modis conſiderari poteſt. 174.2.a

Symptoma in quo à morbo maximè differat. 176.2.d

Symptomata quotupliciter diſtinguantur. 194.2.c,d,*& ſeqq.*

Symptomata in quibus conſiſtant. 170.a

Symptomata vera immediatè à morbis dependent. 196.2.d,*& ſeqq.*

Symptomata tria veſicam moleſtare ſolent. 580.2.d,e,*& ſeqq.*

Symptomata veluti ſatellites morborum vitam noſtram oppugnantes. 724.2.c, *quedam propria & inſeparabilia.* ibid.d,*quomodò morbos indicent.* d,e, 725.a,b,*& ſeqq. quædam verò præter propria, quæ & ſuperuenientia appellantur.* 725.1.b,*ſalutaria & lethalia.* ibid.b,c,*& ſeqq.*

Symptomatum cauſæ quæ ſint. 195.1.d

Symptomatum tria tantum genera, & quæ. 180.2.b,181.1.a,*& ſeqq.*

Symptomatum quæ in excretorum vitiis conſiſtunt natura & conditio. 213.1.b,*& ſeqq.*

Symptomatum variæ conditiones. 173.2.d

Symptomatum quàm varia genera & differentiæ. 179.1.d,e,*& ſeqq.*

Symptomatum quæ in qualitatis mutatione conſiſtunt, quatuor differentiæ. 211.2.e,*& ſeqq.*

Syncope vnde contingat. 616.2.d, e, *& ſeqq. eius curatio.* 617.1.c,d,*& ſeqq.*

T

Tabellæ reſtaurantes. 526.1.a

Taciturnitas prudentiæ comes. 41.1.d

à Tarantula demorſi Muſicæ miniſterio curantur. 485.2.b

Tauro qui morbi aſſignentur. 110.1.c,d

Tempora anni conueniunt cum ætatibus, cum humoribus & temperaturis. 120 2.c,d

Tempora ſunt quatuor nec plura, nec pauciora. 121.1.d,e

Tempora anni quomodo conſideranda, & quæ ratione ab illis morborum generatio dependeat. 120.2.a,b,*& ſeqq.*

Teneſmus inanis eſt & moleſta, eaque frequens, & coacta deſidendi cupiditas. 693.1.a,b,*cauſa & remedia iſtius ſymptomatis.* 697.1.d,e

Terra quantum conferat hominibus, & quidnam poſſit tum in ſanitate conſeruanda, tum in morbis procreandis. 119.1.b,c,*& ſeqq.*

Terra vt ſalubris ſit qualis debeat eſſe. 119.2.b,c

Teſtibus remedia externa admota Senibus, an & quomodò poſſint eſſe ſalutaria. 529.2.b,c,*& ſeqq.*

Teſtium vis eſt incredibilis ad totius corporis œconomiam ſeruandam. 529.2.d

Teſtium natura quomodo excitetur in ſenibus. 530.1.b,c,d

Theoriæ in medicina officium. 44.e

Therapeutica pars medicinæ quàm vtilis. 45.a,b

Therapia quid, & in quibus verſetur. 46.2.c,d

There

Therebintinæ vſus laudatur ab Authore noſtro. 533.1.a,b,c,*&* *ſeqq.*
Theriaca & Mithridatium efficaciſſima ad conſeruandam ſenectutem. 533.1.a,b,*& ſeqq.*
vt Tinea veſtimento, & vermis ligno, ſic triſtitia nocet cordi. 484.a,c
Tonſillæ in ore quid. 248.2.c, *inter puériles morbos numerantur.* ibid.d
Tonſillæ vocantur etiam amygdalæ. 248.2.d
Tonſillarum in pueris cauſæ internæ & externa. 250.1.b,c,d, *ſigna diagnoſtica.* ibid.2.c, *prognoſtica*,d, *curatio variè perficitur.* ibid.e, *&* 251.1.a, *& ſeqq.*
Tremor certiſſimum eſt imbecillitatis argumentum. 582.2.b, *iſtius ſymptomatis variæ & generales cauſæ.* 2.c, *& ſeqq.*
Tremor artuum fit cum concurſu voluntatis, non autem conuulſio. 582.2.b
Tremoris manuum & pedum curatio. 583.1.c,d,*& ſeqq.*
Tremoris manuum & pedum definitio. 582.1.c,*& ſeqq.*
Tremores manuum & pedum vnde prouenniant ſenibus. 583.1.b
Triſtitia eſt Senibus inimiciſſima. 484.1.c
Troiani qua ratione corpora demortuorum integra ſeruarent. 347.2.c
Tuſſis curatio facilis & breuis ſecundùm diuum ſenem. 568.2.a,*& ſeqq.*
Tuſſis quàm periculoſa in pueris dentientibus. 240.a,b, *& ſeqq. quomodo generatur.* ibid.d,e
Tuſſis aliquando in ſenibus eſt ſicca, & quare. 568.1.c, *aliquando humida, aliis vehemens, continua, vel leuis*,c,d,*& ſeqq.*

V

V*Aletudinariis præſeruatio per quænam debeatur.* 729.1.d
Vari quid. 254.2.a
Variolæ & morbilli quomodo inter ſe diſtinguantur. 257.2.a,*& ſeqq.*
Variolæ & morbilli non fuerunt noti nec deſcripti à Græcis. 259.1.c, *& ſeqq.*
Variolæ vnde dicantur & quid ſint. 258.1.c,*& ſeqq.*
Variolæ & morbilli ſunt affectus quodammodo hæreditarij. 144.1.e,*& ſeqq.*
Variolæ & morbilli quid ſecundùm eſſentiam. 255.2.c, *& ſeqq.*
Variolæ in pueris acu aperiendæ. 281.1.d, e, *in qua apertione tria obſeruanda.* ibid.2.b,*& ſeqq.*
Variolarum & morbillorum cauſa interna & communis eſt ſanguinis menſtrui impuritas. 264.2.d,e, *& ſeqq.* 266.2.c,d,*& ſeqq.*
Variolarum & morbillorum ſigna diagnoſtica. 267.2.b,*& ſeqq. prognoſtica.* 268.2.a,*& ſeqq.*
Variolarum & morbillorum curatio duplex, & quæ inſtituenda. 269.2.b,*& ſeqq.*
in Variolarum diæta vſus lentium reprobatus tanquam noxius, & cur. 273.1.b,c, *& ſeqq.*
in Variolarum & morbillorum curatione ſanguinis vacuatio probatur. 274.2.e, *& quibus rationibus id firmetur.* 175.1.a, *& ſeqq. & quænam in ea obſeruanda.* ibid.1.e, *& ſeqq.*
Variolarum & morbillorum differentiæ generales quæ. 260.2.a,b,c
Variolarum & morbillorum curatio vera, vniuerſalis & legitima. 271.1.a,b,*& ſeqq.*
Variolarum & morbillorum cauſa quæ. 260.2.d,e, 261.1.a,*& ſeqq.*
in Variolis quale regimen ſeruare debeant pueri. 278.2.d,e, *& ſeqq.*
in Variolis & morbillis probatur vſus purgantium. 276.2.a,*& ſeqq.*
in Variolis hæmorrhagia narium probatur. 280.2.a,*& ſeqq.*
Vegetabilium vſus Senibus, & iunioribus ad longæuitatem comparandam, an ſit vtilior & ſalubrior quàm animalium. 501.

501.c,d,& ſeqq.
Vena ſectio tutius eſt remedium ipſa purgatione. 534.1.b
Venefici propriè qui. 29.1.b,c
Venena quædam ad ſanitatem ſalubria. 30.1.c,d
Venena quid ſint, & an & quomodo morbos inferant. 138.2.b,c,& ſeqq.
Venenarij capite puniendi, præſertim ſi medici ſunt. 30.1.b
Venena ij propriè qui. 29.1.b,c
Venenatis medicamentis ſæpiſſime vtuntur medici. 29.2.c,d,e,& ſeqq.
Venenorum cognitio neceſſaria Medicis. 30.1.e
Venenorum aſſumptione non licet vſquam è vita excedere. 30.1.a,b
Venenum publicè cuſtodiebatur apud Maſſilienſes, ad quid. 29.2.a
Venenum propinare, neque etiam flagitioſis hominibus, nec condemnatis, non licet. 30.2.e
Venerei dolores, tam capitis, quam articulorum, aliarúmque partium, citiſſimè, ſi fieri poſſit, ſunt curandi. 642.1.d, e, *eorum curatio.* 643.1.a,b, & ſeqq.
ad Venereos motus cohibendos quantum poſſint vitex, ruta, &c. 451.2.a,b, & *ſeqq. quantum ſmaragdus, Cicuta, &c.* 452.1.a,b,c, *ac tandem camphora.* 453.1.a,b,c
Venus licet videatur calefacere in ipſo congreſſu per motum, tamen poſtea vehementer refrigerat. 483.1.d
Venus extenuat, calefacit, humectat, hæc tria contraria ſenibus. 483.1.e
Venus an conferat hyſtericæ ſuffocationi. 422.2.d,e, 423.1.a,b
Veneri qui morbi aſſignentur. 110.1.a,b
Venti quot ſint, eorumque cardinales, & minus principales. 126.1.a,b,& ſeqq.
Venti quid ſint. 125.1.c,d
Ventorum potentia & conſideratio in morborum generatione. 124.1.e, & 2.a,b, & ſeqq.
Ventorum varia natura, & eorum differentia. 125.2.b,c
Ventriculi imbecillitas cum inappetentia, & cruditate vnde contingat ſenibus. 571.a,b, & *ſeqq. eius curatio.* 571.2.b, & ſeqq.
Ventriculi dolor vitioſam purgationem ſæpiſſime ſequitur. 687.2.a,b, *eius curatio.* 2.d,e, & ſeqq.
Ventriculi imbecillitas, & vnde contingat. 685.1.b,c, & *ſeqq. vbi referenda cauſa huius ſymptomatis.* 2.c, & *ſeqq. curatio ſecundùm varietatem cauſarum diſtinguenda.* 686.1.a,& ſeqq.
Ventriculus Senum, quomodo externis remediis ſit roborandus. 529.1.d,e, & ſeqq.
Vermes monſtroſi. 332.1.e
Vermes quomodo in auribus, dentibus, &c. generentur. 324.2.e, & *ſeqq. in ventriculo.* 326.1.c,d
à Vermibus & putredine quomodo cadauera præſeruari poſſint. 347.1.e, & ſeqq.
Verminatio inter pueriles affectus primum obtinet locum. 315.2.e,& ſeqq.
Vermis ſeu lumbricus quid ſit. 317.1.c,d, & ſeqq.
Vermium curatio quænam auſpicanda. 337.1.a,b.& ſeqq. 338.2.b,c,& ſeqq. 344.1.a,b, & ſeqq.
Vernalis aëris temperies pueris ſalubrior eſt quàm ſenibus. 469.2.c,d,& ſeqq.
petite Verole *quid.* 154.2.b
Vertigini Senes ſunt obnoxij cauſa. 152.2.a,b,c,d, *eius curatio.* 2.e,& ſeqq.
Vertiginoſus paroxyſmus vnde contingat. 601.2.a,b, *generatio, & ſigna paroxyſmi,* 2.c,d,e, & *ſeqq. eius curatio.* 601.1.a,b,& ſeqq.
Veſica quando & quomodò ſecanda in calculo laborantibus. 31.1.e,2.a,b, & ſeqq.
Veſica tribus ſymptomatibus in ſuo officio moleſtatur. 580.2.d,e,& ſeqq.
Veſicæ vulnera non ſunt neceſſariò lethalia. 40.1.b
Vetulæ congreſſu iuuenum recreantur. 481.

481.1.a,b
Vetulis non ſolùm vtilis, ſed neceſſaria Venus, cùm à ſeminis virilis irrigatione recreentur. 482.2.c
Vetulis Venus ſemper ſalutifera videtur. 483.1.b
Vetulis, Senibúſque an Venus ſit ſalutaris. 482.1.d,e,& ſeqq.
Victus qualis eſſe debeat ad virginitatem conſeruandam. 448. 2. a, b, & ſeqq. *refrigerans laudatur.* 449.1.c,d, & ſeqq.
Vigiliæ inter ſymptomata ſenilia numerantur. 554.2.c, & ſeqq.
Vigiliæ immodicæ quotupliciter contingant in pueris dentientibus. 242. 2.c, 243. 1. a, & ſeqq. *earum cauſa quanam.* ibid.
Vigiliæ & ſomnus quam neceſſaria in vita humana. 242.2.c, & ſeqq.
Vigiliæ immodicæ in pueris dentientibus non ſunt primarij affectus pueris familiares, ſed tantùm accidentarij. 244.b, & ſeqq.
Vigiliarum immodicarum in pueris dentientibus ſigna diagnoſtica. 244. 1. e, & ſeqq. *curatio.* ibid.2.b,c, & ſeqq.
Vina quædam, tum naturalia, tum artificialia Senibus conueniunt. 475.1.b,c
Vina artificialia multa parari poſſunt in gratiam ſenum. 487.1.c,d,e
Vini Hippocratici albi compoſitio. 487.1. e, & ſeqq.
Vini Hippocratici clareti compoſitio. 487.2.c,d,e, & ſeqq.
Vini moderatè ſumpti commoda. 129.2. b,c
Vini moderatus vſus laudabilis, immoderatè potatum multas ruinas facit. 474. 1. a, *animæ tyrannus vocatur à Galeno.* 1.a,b, *plurimorum morborum parens.* 1. b, *amore vini feruntur ſenes.* .1.c
Vinum quomodo ſit cauſa morborum, & an ebrietas poſſit eſſe ſalutaris. 128. 2.e, 129.1.a,b, & ſeqq.
Vinum album qui ex inſulis Canarinis affertur Senibus præſtantiſſimum. 487. 1. b, *ſi parum aſſumant mane cum ambara griſea, &c.* ibid.
Vinum nouum Senibus eſt nociuum. 474. 2.a, *eius vſus, & qualitates.* 2.b,c,d, & ſeqq.
Vinum Senibus eſſe aptiſſimum, & conuenientiſſimum declarat Galenus. 475.2.b,c, & ſeqq.
Vinum timoris eſſe Pharmacum dicit Plato, &c. 473.2.e
Vipera morſu & felle duobus modis nocent. 622. 2. b, *funeſtiſſima pariunt ſymptomata.* ibid. *curatio.* 2. c, d, & ſeqq.
Viperini fellis ſymptomata, & curatio. 623.1.c
Vires in corporibus humanis in quibus conſiſtant. 716.2.b, & ſeqq.
Virgines quæ clauſuram vteri patiuntur, quomodo nominentur. 373.1.b,2.a
Virgines in defloratione quot ſymptomata patiantur, & de eorum curatione. 442.1.a,b,c, & ſeqq.
Virgines quali diæta vti debeant ad caſtitatem conſeruandam. 450. 1. c, d, & ſeqq. *ad idem remedia è pharmacia deprompta.* 451.1.b,c, & ſeqq.
Virgines furore vterino laborantes quàm miserè vexentur. 425.1.d, e, & ſeqq. *illius curatio.* 428.2.d,e, & ſeqq.
ad Virginitatem conſeruandam qualis victus eſſe debeat. 448.2.a,b, & ſeqq. *refrigerans laudatur.* 449.1.c, d, & ſeqq.
Virginitas an ſanitati pernicioſa. 365.1. a,b, & ſeqq.
Virgineus morbus propriè dicitur chloroſis, ſiue pallidi colores. 382.1.a,b, & ſeqq. *illius cauſa tum interna, tum externa.* 383.1.e,2.a,b, & ſeqq. *illius curatio.* 390.1.d,e, & ſeqq.
Virginalium morborum quatuor claſſes. 370.2.c,d, & ſeqq.
Virgini ſigno in zodiaco qui morbi aſſignentur. 110.1.c,d
Virginitas & caſtitas poſſibilis. 447.2.a,

& quo regimine.ibid. b,c,& ſeqq.
Virginitas quid ſit, & in quibus conſiſtat, & quomodo à caſtitate diſtinguatur. 352.1.a,b, & ſeqq. *puellis magis familiaris.* ibid.
Virginitas quænam virtus, ac eius encomia. 353.1.b,c,& ſeqq.
Virginitatis ſigna quænam. 353.2.c,354.1.a,b,& ſeqq.
Virginitatis corrupta reparatio. 444.2.c,445.1.a,b,c,& ſeqq.
Virginitatem an corrumpat pollutio voluntaria. 363.2.c,364.1.a,b,& ſeqq.
Virginum ac corruptarum viſitationes an probandæ. 360.1.a,b,& ſeqq.
Viſibilia in quibus conſiſtant. 189.2.c
Viſionis hebetudo vnde ſenibus contingat. 555.2.a,b,& ſeqq.
Vita humana non poteſt prorogari vſque ad milleſimum annum, contra Paracelſum. 463.1.c
Vitæ principia & elementa an & quomodo dicantur cauſæ internæ morborum. 140.2.c,141.1.a,b,& ſeqq.
Vitæ terminus à Deo conſtitutus patienter eſt expectandus. 462.b
Vitalis facultas in corde & eius officia. 717.1.a
Vitex in conſeruatione caſtitatis quantum poſſit. 451.2.a,b,& ſeqq.
Vnitatis ſolutio vnum ex primis morborum generibus, & quid ſit. 77.2.b, c, & ſeqq.
Voluuli cauſa non eſt in ſubſtantia inteſtinorum, ſed in capacitate eorumdem. 631.1.d,c
in Voluuli ſymptomatis quid ſit obſeruandum. 630.2.c,& ſeqq.
Voluuli cauſæ ſunt quinque præcipuæ. 630.c,2.& ſeqq.
Vomitiones quæ laudabiles, quæ verò perniciosæ. 722.2. b, c, & ſeqq. *ſinceræ damnantur.* ibid.d, *quæ poſſunt eſſe ſalutares.* c,723.1.a
Vomitus eſt frequentiſſimus ſymptoma purgationum. 677.1.b,c, *vnde vomitus excitetur.* 1.c,d, *eius curatio.* 1.c, & ſeqq.
in Vrina ægrotantium quænam obſeruanda. 720.2.c,721.1.a, & ſeqq.
Vrinæ ſubſtantia qualis debeat eſſe. 721.1.c, *quantitas.* ibid. c, *qualitas eiuſdem.* ibid.d
Vrinæ incontinentia duplex eſt. 579.1.b
Vrina nigra & alba inſalubres. 721.1.c,d,2.a,b
ad Vrinæ ardorem. 510.1.d
Vrinæ tenuitas cum ſibilo an ſit virginitatis ſignum. 356.1.c,& ſeqq.
Vteri clauſura in virginibus qualis morbus. 373.1.a, b, & ſeqq. *cauſa illius quæ ſunt.* 374.1.c,d,& ſeqq. *eiuſdemque curatio.* 376.2.a,b,& ſeqq.
in Vteri deſcenſu, ſeu prolapſu, & præcipitatione tria obſeruanda. 666.2 a,b, & ſeqq. *eius curatio.* 2. c, d, & ſeqq. *cingulum in illo morbo laudatur ab Hippocrate.* 667.1.c,d
Vterinus furor quàm horrendum ſymptoma, & de calamitate virginum eo laborantium. 425.1.d,c,2.a,b,& ſeqq. *illius curatio.* 428.2.d,c,429.a,b, & ſeqq.
Vterus an ſit animal in mulieribus, & poſſit eſſe cauſa ſuffocationis hyſtericæ. 411.2.a,b,& ſeqq.
Vulnus quid, ac de eius cauſis. 167.2.a,b, & ſeqq.
Vuluæ anguſtia duplex, & qualis morbus. 378.2.c,d, & ſeqq. *illius curatio.* 379.1.d,c,& ſeqq.
Vuluæ excoriatio in defloratione quomodo ſananda. 442.1.a,b, & ſeqq.
Vuluæ adſtrictio an ſit virginitatis ſignum. 355.1.d,c,& ſeqq.
Vuula in ore quid. 248.2.b

X

Xenophon Socraticus natus in Co inſula. 19.2.b

FINIS.

Priuilege du Roy.

LOVYS par la grace de Dieu Roy de France & de Nauarre. A nos amez & feaulx les gens tenans nos Cours de Parlement de Paris, Thoulouze, Rouen, Bourdeaux, Dijon, Aix, Grenoble & Bretaigne, Baillifs, Preuoſts & Seneſchaux deſdits lieux, & à tous autres Officiers, ſalut. Receu auons l'humble ſupplication de noſtre bien amé PIERRE RAVAVD, Marchand Libraire de noſtre ville de Lyon, diſant qu'il a recouuert pluſieurs Traictez en Medecine, à ſçauoir *Franciſci Ranchini Iuſiurandum Hippocratis. Pathologia vniuerſalis. Tractatus de riſibus. Tractatus de morbis puerorum. De morbis virginum. De ſenum conſeruatione, & ſenilium morborum curatione. De morbis ſubitaneis. Antonij Saporta de tumoribus præter naturam.* Et encores, *les Leçons en Pharmacie dudit Ranchin, où ſe void en ſuitte les Commentaires ſur les Canons de Meſué, le Traicté des ſimples medicamens. Le traicté des venins, & metaux.* Tous leſquels Traictez le ſuppliant deſireroit imprimer ou faire imprimer tant en langue Latine, comme l'autheur les à compoſez, que par verſions qu'il en pourroit faire faire par perſonnes capables: mais il doute que d'autres Libraires & Imprimeurs que luy, ne luy vouluſſent faire le ſemblable, & le fruſtrer par ce moyen de ſes labeurs, frais & deſpens ſous ombre de quelque particuliere addition, verſion & traduction, ou autre couleur dont ils pourroyent prendre pretexte, au grand preiudice dudit expoſant, ſi par nous ne luy eſtoit pourueu, & permis imprimer iceux Traictez. Pour ces cauſes deſirant iceluy expoſant n'eſtre fruſtré de ſes labeurs, frais & deſpens, luy auons par ces preſentes permis & permettons pouuoir imprimer ou faire imprimer, & mettre en lumiere, vendre & diſtribuer par tout noſtre Royaume & terroir de noſtre obeyſſance, tous les ſuſdits Traictez en Medecine, & verſion d'iceux en François, en toutes les formes & marges qu'il verra bon eſtre faiſans tres expreſſes inhibitions & defenſes à tous autres de quelque qualité ou condition qu'ils ſoyent, ou puiſſent eſtre, d'imprimer ou faire imprimer, vendre & diſtribuer leſdits Traictez & liures, ny meſme ſous pretexte de quelque verſion & traduction, addition, changement, ou quelque autre forme, & deſguiſement que l'on voudroit prendre, & y apporter en quelque maniere que ce ſoit ny en Latin, ny en François, ſinon de ceux qui auront eſté imprimez & ſeront faits par ledit Rauaud, & de ſon conſentement, pour le temps & eſpace de ſix ans entiers, à compter du iour que leſdits liures & Traictez auront eſté acheuez d'imprimer en Latin & en François. Declarant dés à preſent comme pour lors, tous les autres exemplaires de quelque maniere qu'ils ſoyent, ou puiſſent eſtre, acquis & confiſquez audit Rauaud, qu'il pourra faire ſaiſir par Officiers de Iuſtice en quelques lieux qu'ils puiſſent eſtre trouuez, nonobſtant oppoſitions ou appellations quelconques & ſans preiudice d'icelles. Voulons en outre que les contreuenans ſoyent condamnez aux deſpens, dommages, & intereſts dudit Rauaud, & de deux mille liures d'amende, moitié à nous applicable, & l'autre audit expoſant, comme contreuenans & infracteurs de noſtre vouloir & intention. Si vous mandons, & à chacun de vous commettons endroict ſoy, ſi comme à luy appartiendra, que de noſtre preſent priuilege & de tout le contenu en iceluy vous faites & ſouffriez iceluy ſuppliant iouïr & vſer plainement & paiſiblement, enſemble ceux qui auront charge de luy, & à ce faire, ſouffrir & obeyr contraignez tous ceux qui pour ce ſeront à contraindre par toutes voyes deuës & raiſonnables. Et en mettant par ledit ſuppliant au commencement ou à la fin deſdits liures & Traictez le contenu ou extraict du preſent Priuilege, voulons qu'il ſoit deüement ſignifié. Et à la charge qu'iceluy Rauaud mettra deux exemplaires deſdits liures & Traictez en noſtre Bibliotheque, à peine de deſcheance du fruict du preſent Priuilege. Car tel eſt noſtre plaiſir. Donné à Paris le 26. iour de Mars, l'an de grace mil ſix cens & vingt quatre, & de noſtre regne le quatorzieſme.

Par le Roy en ſon Conſeil,

PERROCHEL.

Acheué d'imprimer le dernier de Iuillet 1627.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google